This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

8461.

C 609,719

Digitized by Google

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

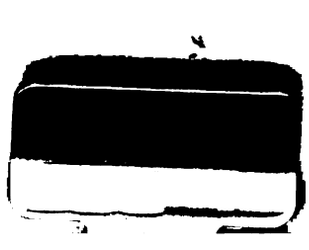

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXXII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1896. ÉVI NOVEMBER HÓ 23-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

HARMINCZKETTEDIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
1901.

Digitized by Google

J
335
.K3
1896-1901
v.32

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

635. országos ülés. 1901. évi január hó 15-én.

Lukács Béla halála. — Dienes Márton, Dégen Gusztáv, Molnár Józsiás, Schwarcz Lajos megbizólevele. — Gajári Ödön igazolása. — Ő Felsége köszönete az újév alkalmából a képviselőház részéről kifejezett szerencsekivánatokért. — Miniszterelnök átirata több törvényjavaslat szentesítése és a dicsőült Erzsébet királyné emlékére felállítandó szoborm tárgyában. — Állami számvevőszék jelentése az 1900. év III. negyedében előfordult túlkiadásokra vonatkozó pótjelentésről. — Függőben levő indítványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — Miniszterelnök jelentést nyújt be Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1898. évre eszközölt leszámolásról. — Kereskedelemügyi miniszter benyújt jelentéseket: *a*) a losonczvidéki helyi érdekű vasut engedélyezéséről; *b*) a vinkovcze-zupanje-szávaparti és a ruma-klenaki helyi érdekű vasutak engedélyezésének megtörténtéről; *c*) az ipartörvény (1884 : XVII. törvényczikk) 25. §-ában foglalt lajstrom módosításáról. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza. — Napirend. — Pichler Győző sürgős interpellációja: a magyar Nemzeti Szinház épitése tárgyában, a belügyminiszterhez. Válasz 3

636. országos ülés. 1901. évi január hó 16-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zákó Milán lemondása képviselői állásáról. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Költségvetés 1901-re: belügyi tárcza. — Napirend 35

637. országos ülés. 1901. évi január hó 17-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Latinovics Pál szabadságolása. — Feliratok bemutatása. — Mentelmi bizottság jelentése Bónis István, Ugron Gábor, Fáy István, gróf Andrássy Géza, Sándor József Molnár Jenő, Rohonczy Gedeon, Óváry Ferencz, Pulszky Ágoston, Hentaller Lajos, gróf Bethlen Balázs, Rakovszky István, Pichler Győző és Psik Lajos mentelmi ügyében. — Belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása 58

638. országos ülés. 1901. évi január hó 18-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Ebergényi Sándor megbizó levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — Igazoló állandó bizottság jelentése Dienes Márton, Dégen Gusztáv és Schwarz Lajos megbizó leveleinek tárgyában. — Kereskedelemügyi miniszter benyujtja az Adria tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot. — A belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása 89

639. országos ülés. 1901. évi január hó 19-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Bernády György lemondása a képviselőségről. — Miklós Ödön párisi kiállítási kormánybiztos-helyettes megbizatásának meghosszabbítása. — Interpellációs könyv felolvasása. — Belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Polónyi Géza interpellációja a vámszövetségre vonatkozó alkudozások tárgyában. — Miniszterelnök válasza 122

Digitized by Google

Lap

640. országos ülés. 1901. évi január hó 21-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Dienes Márton és Dégen Gusztáv végleges igazolása. — Feliratok bemutatása. — A belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása 150

641. országos ülés. 1901. évi január hó 22-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Ebergényi Sándor igazolása. — Igazságügyi bizottság jelentése a szegedi királyi főügyészségnek felterjesztése tárgyában, melyben a büntető-törvénykönyv 269. §-ának alkalmazhatását kéri az országgyülés megsértése miatt hivatalból megindítandó bünvádi eljáráshoz. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza. — Napirend 178

642. országos ülés. 1901. évi január hó 23-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Viktória angol királynő halála. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza. — Napirend 201

643. országos ülés. 1901. évi január hó 24-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza befejezése s a kereskedelemügyi tárcza tárgyalásának megkezdése. — A vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313.229 korona póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend 219

644. országos ülés. 1901. évi január hó 25-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Közlekedésügyi bizottság jelentése *a*) a losonczvidéki helyi érdekű vasut engedélyezéséről; *b*) a vinkovce-zupanje-szávaparti helyi érdekű vasut engedélyezésének megtörténtéről; *c*) a ruma-klenaki helyi érdekű vasut engedélyezésének megtörténtéről. — Közoktatásügyi bizottság jelentése, a tanitói nyugdíj- és gyámalap 1899. évi állapotáról, valamint az 1894: XXVII. törvényczikk alapján lésesített országos nyugdíj- és gyámintézet 1899. évi állapotáról. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Napirend 243

645. országos ülés. 1901. évi január hó 26-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Véderő és pénzügyi bizottság jelentése: *a*) a magyar királyi honvéd nevelő- és képző-intézetek állapotáról az 1900. évre; *b*) a közös hadsereg nevelő- és képző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról az 1900-ik évben; *c*) a hadmentességi díj-alap álladékáról az 1899-ik évben; *d*) a honvédmenház 1899. évi állapotáról; *e*) a beszállásolási törvények végrehajtási utasítása 19-ik mellékletének módosításáról. — Közgazdasági bizottság jelentése az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891: XIII. törvényczikk 3. §-a alapján kiadott rendelet kiegészítéséről. — Pénzügyi és közgazdasági bizottság jelentése: az Adria magyar királyi tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Kérvényi bizottság jelentése a kérvények XV. sorjegyzékéről. — Napirend 267

646. országos ülés. 1901. évi január hó 28-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvény bemutatása. — Országos gazdasági munkás és cselédsegélyző pénztár javára a képviselőház által tett alapítvány. (Elnöki indítvány). — Összeférhetlenségi bizottság jelentése több képviselő összeférhetlenségi ügyében. — Költségvetés 1901-re kereskedelemügyi tárcza. — Napirend 287

647. országos ülés. 1901. évi január hó 29-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Molnár Józsiás igazolása. — Kérvény bemutatása. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza 312

648. országos ülés. 1901. évi január hó 30 án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zárszámadásvizsgáló bizottság jelentése: *a*) az 1899. évi zárszámadásokról; *b*) Horvát-Szlavonországokkal 1898-ban történt leszámolásról; *c*) az 1900. számadási év

Digitized by Google

Lap

harmadik negyedében előfordúlt túlkiadásokról. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Ugron Gábor interpellácziója: Hegyi Antalnak Csongrádon karhatalommal történt elővezetése tárgyában, az igazságügyminiszterhez. Válasz 341

649. országos ülés. 1901. évi január hó 31-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Napirend 366

650. országos ülés. 1901. évi február hó 1-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Függőben levő interpellácziók jegyzékének felolvasása. — Miniszterelnök törvényjavaslatot nyujt be: az állami gyermek-menhelyekről. — Adria törvényjévaslatnak a közlekedésügyi bizottsághoz való utasítása. — Sürgős interpellácziő bejelentése. — Jegyzőválasztás. — Mentelmi bizottság jelentése több képviselő mentelmi ügyében. — Bizottságok kiegészítése. — Kérvények XV. sorjegyzéke. — Napirend. — Pichler Győző sürgős interpellácziója: az osztrák Reichsrath munkaképtelensége ügyében, a miniszterelnökhöz. Válasz 388

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896—1901. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XXXII. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

635. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 15-én, kedden,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Lukács Béla halála. — Dienes Márton, Dégen Gusztáv, Molnár Józsiás, Schwarcz Lajos megbizólevele. — Gajári Ödön igazolása. — Ő Felsége köszönete az újév alkalmából a képviselőház részéről kifejezett szerencsekivánatokért. — Miniszterelnök átirata több törvényjavaslat szentesítése és a dicsőült Erzsébet királyné emlékére felállítandó szobormű tárgyában. — Állami számvevőszék jelentése az 1900. év III. negyedében előfordult túlkiadásokra vonatkozó pótjelentésről. — Függőben levő indítványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — Miniszterelnök jelentést nyújt be Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1898. évre eszközölt leszámolásról. — Kereskedelemügyi miniszter benyújt jelentéseket: *a*) a losonczvidéki helyi érdekű vasut engedélyezéséről; *b*) a vinkovcze-zupanje-szávaparti és a ruma-klenaki helyi érdekű vasutak engedélyezésének megtörténtéről; *c*) az ipartörvény (1884 : XVII. törvényczikk) 25. §-ában foglalt lajstrom módosításáról. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza. — Napirend. — Pichler Győző sürgős interpellációja: a magyar Nemzeti Szinház épitése tárgyában, a belügyminiszterhez. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Nyegre László, az azok ellen felszólalókat pedig Buzáth Ferencz jegyző úr jegyzi.

A legutolsó ülés jegyzőkönyve hitelesitve lévén, fájdalmas kötelességet teljesítek, t. ház, midőn az elnöki előterjesztéseket egy gyászeset bejelentésével kell megkezdenem. Utolsó ülésünk óta, folyó hó 7-én, a háznak egy nagy munkásságú, széles tudományú, époly buzgó, mint lelkiismeretes, általános tisztelettől és rokonszenvtől övezett tagját vesztettük el Lukács Bélában, Marosvásárhely város I. választó-kerületének képviselőjében. A boldogúlt 1872 óta, azon megszakitással, melyet mint a magyar államvasutak elnökigazgatója a magyar államvasutak élén töltött, folytonosan tagja volt e háznak. Volt kereskedelemügyi államtitkár, kereskedelemügyi miniszter és legutóbb a párisi kiállításon mint kormánybiztos szervezte és rendezte a kiállításnak magyar osztályát.

Ravatalára a ház nevében koszorút tettem le, valamint a háztól korábban nyert meghatalmazás alapján megtettem mindazon intézkedéseket, melyek az uj választás tekintetében szükségesek.

Javaslom most még a háznak, hogy a boldogúlt emlékét jegyzőkönyvében örökitse meg *(Általános helyeslés.)* és ugyanott adjon kifejezést elvesztése felett érzett fájdalmának. *(Általános helyeslés.)* Előterjesztésem a ház helyeslésével találkozván, kimondom, hogy a ház az elnök jelentését tudomásúl veszi és egyúttal Lukács Béla emlékét, valamint elhunyta felett érzett fájdalmát jegyzőkönyvében örökíti meg. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Olay Lajos: Legyen intő példa a rágalom ellen!

Elnök: Bemutatom továbbá Dienes Márton Csongrád város választókerületében, Dégen Gusztáv Sopronmegye nagymartoni választókerületében és Molnár Józsiás Háromszékmegye kézdivásárhelyi választókerületében időközi választáson megválasztott képviselők megbizó leveleit, valamint Schvarcz Lajos, a horvát országgyűlésből a magyar országgyűlésbe küldött képviselőnek megbizó levelét.

A ház mind a négy megbizó levelet kiadja az igazoló állandó bizottságnak megvizsgálás és jelentéstétel végett.

Jelentem, hogy Gajári Ödön, Bihar vármegye belényesi választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megválasztása óta 30 nap eltelt, a nélkül, hogy a választás ellen kérvény adatott volna be.

Ehhez képest Gajári Ödönt végleg igazolt képviselőnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel tudatja, hogy ő Felsége a képviselőház részéről az ujév alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokért legmagasabb köszönetét nyilvánítani méltóztatott.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom a miniszterelnök átiratait, melyek szerint:

az 1884 : XVII. törvényczikk 50. §-ának a megrendelések gyűjtésére vonatkozó rendelkezései módosításáról;

a vinkovcze zupanje-szávapartihelyi érdekű vasút engedélyezéséről;

a birtokos és a gazdatiszt közöti jogviszonyok szabályozásáról;

az erdőmunkásokról;

a dohánytermelők és a dohánykertészek közötti jogviszonyok szabályozásáról;

a közérdekű öntözőcsatornák létesítéséről;

az 1901. év első három hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról;

a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között létrejött pénzügyi egyezmény beczikkelyezéséről szóló 1889 : XL. törvényczikk hatályának ujabbi meghosszabbításáról;

az 1887 : XLV. törvényczikk módosításáról Horvát-Szlavonországokat illetőleg;

több állami beruházás költségeinek fedezéséről;

az 1895 : L. törvényczikk hatályának meghosszabbításáról;

a ruma-klenáki helyi érdekű vasút engedélyezéséről;

az 1889 : VI. törvényczikk 14., valamint az 1890 : V. törvényczikk 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1901. év végéig való fenntartásáról;

az 1901. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról; és végül

az ország némely vármegyéiben fenyegető inség megelőzése és enyhítése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot ő Felsége legkegyelmesebben szentesítvén, azok mint az 1900 : XXV.—XXXVI. és 1901 : I.—III. törvényczikkek az Országos Törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom a miniszterelnöknek az 1898 : XXX. törvényczikk alapján tett jelentését, dicsőült Erzsébet királyné emlékére felállítandó szobormű tárgyában.

A ház elhatározza a jelentés kinyomatását és a ház tagjai közt való szétosztását.

Bemutatom a miniszterelnöknek átiratát, melylyel megküldötte az állami számvevőszéknek az 1900. év harmadik negyedében előfordult túlkiadásokra vonatkozó pótjelentését. (Irom. 958).

A pótjelentés kinyomatását és szétosztását a ház elhatározza és azt előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadás vizsgáló bizottsághoz utasítja.

Bemutatom Vas, Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok és Pozsony vármegyék, továbbá Szatmárnémeti, Arad, Győr, és Pécs szabad királyi városok közönségének feliratait, a nemzetiségi egyenjoguságról szóló 1868 : XLIV. törvényczikk módosítása iránt;

Békés és Heves vármegyék közönségének feliratait az önálló vámterület tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Hont és Komárom vármegyék közönségének feliratait a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896 : XXXIII. törvényczikk módosítása iránt;

Komárom vármegye és Kolozsvár szabad királyi város közönségének feliratait a köztisztviselők községi adója tárgyában;

Fehértemplom város tanácsának Szivák Imre képviselő által beadott kérvényét, a rendezett tanácsú városok alkalmazottai részére nyugdíjalap létesítése és vasuti kedvezmény adása iránt; a hajdú böszörményi függetlenségi és 48-as polgárok körének Szinay Gyula képviselő által beadott kérvényét az új katonai terhek ellen;

Tótok János magyarpécslaki lakos és társainak Hentaller Lajos képiselő által beadott kérvényét a községi jegyző ellen vizsgálat elrendelése iránt.

Digitized by Google

Mindezen feliratok és kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! A mai napon első ülésünk lévén e hóban, a házszabályok 190. §-a értelmében bemutatom a függőben lévő indítványok és interpellációk jegyzékét. A jegyző fel fogja olvasni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a jegyzéket).*

Elnök: Tudomásúl vétetik.

A miniszterelnök úr óhajt előterjesztést tenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Van szerencsém a Horvát-Szlavonországok és Magyarország között fenforgó pénzügyi egyezmény értelmében az 1898. évet illető leszámolást (Irom. 960) előterjeszteni.

Méltóztassék annak kinyomatását és szétosztását elrendelni és egyúttal a szokott módon előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadási bizottsághoz utasítani.

Elnök: A magyar királyi állami számvevőszéknek a Magyarország és a Horvát-Szlavonországok között fenforgó pénzügyi egyezmény értelmében az 1898. évre megejtett leszámolásra vonatkozó jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadási bizottsághoz utasíttatik.

A kereskedelemügyi miniszter úr kíván előterjesztést tenni.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém előterjeszteni a losonczvidéki helyi érdekű gőzmozdonyú vasút (Irom. 962) engedélyezéséről; továbbá a vinkovcze-zupanje-szávaparti helyi érdekű vasút (Irom. 961) engedélyezésének megtörténtéről, valamint a ruma-klenaki helyi érdekű vasút (Irom. 963) engedélyezésének megtörténtéről szóló jelentéseimet.

Méltóztassék e jelentéseknek kinyomatását és szétosztását elrendelni és azokat előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasítani.

Továbbá van szerencsém a törvény értelmében tisztelettel benyújtani jelentésemet (Irom. 964) az 1884 : XVII. törvényczikkben foglalt ipartörvény 25. §-ának utolsóelőtti bekezdése alapján valamennyi másodfokú iparhatóságnak kiadott rendeletemről.

Kérem a házat, méltóztassék ezen bejelentésnek kinyomatását és szétosztását elrendelni és azt előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz utasítani.

Elnök: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr jelentése a losonczvidéki helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezéséről; továbbá ugyancsak jelentése a vinkovcze-zupanje-szávaparti helyi érdekű vasút engedélyezésének megtörténtéről és ismét annak jelentése a ruma-klenaki helyi érdekű vasút engedélyezésének megtörténtéről, ki fog nyomatni, szét fog osztatni és mind a három jelentés előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasíttatik.

Továbbá a kereskedelemügyi miniszter úrnak jelentése az 1884 : XVII. törvényczikk 25. §-ának utolsóelőtti bekezdése alapján kiadott rendelete tárgyában, ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz utasíttatik.

T. ház! Mielőtt a napirendre áttérnénk, a ház tudomására kell adnom, hogy Pichler Győző képviselő, a magyar Nemzeti Színház építése tárgyában sürgős interpellációnak előterjesztését jelentette be nálam, az ülést megelőzőleg. Az engedélyt neki erre megadtam és így a képviselő úr interpellációját a szokott időben, vagyis a mai ülés végén fogja előterjeszteni.

Áttérünk most már a napirend szerint a belügyi tárcza folyó évi költségvetésének (Irom. 921) tárgyalására.

Nyegre László jegyző: Konkoly-Thege Sándor!

Konkoly-Thege Sándor: T. képviselőház! Közigazgatásunk mai állapotában és jelenlegi rendszerében egy modern állam igényeinek nem felel meg. Ezt semmisem igazolja jobban, mint az a körülmény, hogy politikai pártok már évtizedekkel ezelőtt zászlajukra tűzték programm gyanánt ezeken az állapotokon segíteni és a közigazgatást reformálni. De igazolja ezen körülményt az is, hogy a rendszer fentartása mellett évről-évre történnek intézkedések annak javítására és köztudomás szerint épen most folynak tanácskozások a közigazgatás egyszerűsítése érdekében.

Tagadhatatlan, hogy a helyzet az utóbbi időben javult, javult különösen azóta, a mióta a megyék dotációjának felemelése által ha nem is megfelelő arányban, de mégis lehetővé vált a tisztviselők fizetésének emelése. Azonban, t. ház, a fizetésnél sokkal nagyobb arányban nő a munkahalmaz, a melynek elintézése a tisztviselőkre vár, még pedig a közigazgatásnak minden ágában, melyből különösen kettőt emelek ki: az állami anyakönyvvezetést és az új bűnvádi eljárást. Ezeken a bajokon egyes intézkedésekkel ideiglenesen lehet segíteni, meggyőződésem szerint azonban e bajokon gyökeresen csak a végleges törvényhozási intézkedés segíthet, a mely, sajnos, 1891-ben hajótörést szenvedett, azóta pedig évről-évre eltolatott, mert előbb az áldatlan egyházpolitikai harczok miatt, utóbb pedig az Ausztriában beállott és reánk nézve kimondhatatlan károkat okozó állapotok miatt nem tudott és nem tud a magyar parlament ezen fontos belügyi reformmal foglalkozni.

Mindamellett, t. képviselőház, a ki tárgyilagosan bírálja a helyzetet, annak be kell látni azt, hogy a közigazgatási tisztviselői kar az aránytalanúl kis fizetés mellett az aránytalan nagy múnkát általában jól végzi, és nem fogadhatom el Molnár János t. képviselő úrnak az országból körözvények, felhívások útján összeszedett 27 esetét olyannak, a mely a magyar közigazgatásnak tükrét mutatná be; nem fogadhatnám ezt el még akkor sem, ha az mind megtörtént volna, vagy minden úgy történt volna. Pedig hogy vagy meg nem történt, vagy nem úgy történt, azt a miniszterelnök úr volt szíves elég részletesen kimutatni. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Valamint a magyar közigazgatásnak ezen, majd homorú, majd domború tükörben bemutatott képe egy torzkép, ép olyan mesterséges torzkép az is, a melyet különféle pamflettek és a félrevezetett sajtó »Honti állapotok« czímén Hont vármegye közigazgatásáról mutat be, *(Halljuk! Halljuk!)* úgy, hogy ma már szálló igévé vált »ázsiai állapotok« helyett egyszerűen »honti állapotok«-at jelezni.

Ilyen körülmények között ne méltóztassék rossz néven venni tőlem, hogy mint honti képviselő, a ki mint a közigazgatási bizottságnak több év óta tagja, a honti közigazgatást minden részletében ismerem, a Hont vármegyére oly rosszakaratúlag reá terített vizes lepedőt itt az ország szine előtt levegyem, és kimutassam a t. háznak azt, hogy azok a sötét foltok nem olyan sötétek Hont vármegye alkotmányos égboltozatán.

Én nem állítom azt, hogy Hontban jobb az adminisztracziő, mint más vármegyében, de azt igenis határozottan merem állítani, hogy semmivel sem rosszabb, mint más vármegyékben. Ezen állításom mellett bizonyít azon körülmény is, hogy míg a miniszteri vizsgálatok más vármegyékben sikkasztásokat, nagyobb visszaéléseket derítettek ki, a melyek vagy felfüggesztéseket, hivatalból való elmozdításokat, vagy kényszerlemondásokat vontak maguk után: addig Hont vármegyében ilyen dolgok kiderítve nem lettek és ilyen következmények nem állottak be.

Hogy mennyire tévútra vezették a nagy közönséget e kérdésben, azt adatokkal leszek bátor beigazolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezelőtt több, mint egy évvel a belügyminiszter úr kiküldte a honti adminisztráczió megvizsgálására Kaffka László osztálytanácsos urat. Az ő vizsgálatának eredményeit és a felvett hiányjegyzéket a belügyminisztérium közölte a megye közönségével és miután a felvett hiányjegyzék még a tavaszi közgyülésen nyilvános elbirálás és tárgyalás tárgyát képezte, semmiféle indiszkrécziót sem követek el, ha e jegyzék adataira hivatkozom. Mivel pedig a hajsza elsősorban a vármegye alispánja ellen folyik, engedje meg a t. ház, hogy a vizsgáló biztos által erre vonatkozólag felvett hiányjegyzéket itten fololvashassam. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

Jegyzéke Hont vármegye közigazgatási eljárásának, belső ügyvitelének megvizsgálása alkalmából felmerült észrevételeknek és azok pótlása érdemében adott utasításnak.

Hiányjegyzék az alispáni hivatalról:

1. Az egyes ügydarabok elintézésére nézve az iktató- és kiadókönyvi bejegyzések között nagy mérvű eltérések vannak, és ennek oka az, hogy azok az ügydarabok, melyek eredetben nyernek elintézést, vagy mint a levéltárban őrzött anyakönyvi másodpéldényokat érdeklő bejegyzések a levéltárnak eredetben adatnak ki, az iktatóval nem közöltetnek, és viszont azok az ügyek, a melyik egyik iktatóból a másikba átvezettetnek, a kiadóval nem közöltetnek.

Elintézés:

Minden esetben közlendők.

2. Az iktatókönyv elintézési rovatában az elintézés idejéül nem a kiadványozás, hanem az előadó által lett elintézés napja van feltüntetve.

3. Az előadók előadási könyvének elintézési rovata nem a megkivántató pontossággal van kitöltve.

4. Az irattárnok által irattári sorkönyv nem vezettetik.

5. Helybeli kézbesítésekről külön könyv nem vezettetik, hanem azok is a rendes póstakönyvbe jegyeztetnek be.

6. Sürgetési napló nem vezettetik, hanem csak határidőnyilvántartás.

7. A tisztviselők szabadságolásánál nem fordíttatik kellő figyelem arra, hogy az egy és ugyanazon szakhoz tartozó tisztviselők közül egyszerre többen távol ne legyenek, a vizsgálat alkalmával is főjegyző, II. és III. aljegyző szabadságon volt.

8. A politikai jogaiktól felfüggesztettekre vonatkozó nyilvántartás adatai a járási főszolgabirákkal nem közöltetnek.

9. A közgyülési határozatokról vezetett nyilvántartásban a jogerőre emelkedés rovata nincs kitöltve.

10. Az alispán a járási főszolgabiráktól, a községi képviselő-testületek kiegészítése, a tisztújító székek keresztülvitele, a virilisek évenkénti kiigazítása, a képviselőtestület választás alá eső részének három évenkinti megalakítása iránt tett intézkedésekről jelentést nem kiván.

Digitized by Google

11. A németi körorvosi állomás hosszabb idő óta nincs betöltve.

12. A körorvosi fizetésekből a községekre eső részek, a községi pénztárak által késedelmesen szolgáltatnak ki.

13. A levéltári helyiségek közül csak a legrégibb iratok elhelyezésére szolgáló felel meg a külső kívánalmaknak.

Pénzkezelés és számvitel.

14. A pénztárnok és ellenőr telekkönyvileg betáblázott 1000 forint és illetőlg 800 forintról szóló biztosítéki okiratai az ipolysági királyi adóhivatalnál belügyi letétként őriztetnek 1889/1. és 1889/2. tételszám alatt. Az erről szóló adóhivatali nyugták, valamint a nevezettek fizetésfelemelése folytán pótlólag kiállított és 100—100 forintról szóló biztosítéki okiratok a számvevőségnél vannak.

15. Az alispán által átvett pénzekről szóló pénzleadó könyvben csak a pénztárnok aláírásával van igazolva.

16. A házipénztárhoz tartozó kezelési ágak főkönyvének egy része lepecsételve és a lapok számát megfelelő hitelesítéssel ellátva nincs.

17. Az útadó-főkönyv segédkönyvében az egyes községek által teljesített befizetéseknél nem az útadó naplótétel száma, hanem a nyilvántartási napi jegyzék folyó száma jegyeztetik be.

18. Az útadó czímén befizetett összegek azon felül, hogy a főkönyv segédkönyvét képező nyilvántartásban községek szerint bejegyeztetnek, még magában a főkönyvben is a megfelelő bevételi rovat alatt időrendben részletesen felsoroltatnak.

Letétek.

19. A letéti főkönyv »arany«, »ezüst«, »papirpénz«, »értékpapir vagy okmány« és »értékes leltári tárgy«, hasábokkal bir.

20. Az 1895. évben mezőgazdasági czélokra adott 100 forint államsegély még letétileg kezeltetik, úgy szintén nagy számmal fordulnak elő a letétek között évekkel ezelőtt befizetett kulturmérnöki költségek.

21. A letétek között alapítványok, mint például 1895. 17/23. tétel alatt dr. Mészáros Károly és neje alapítványa 2000 forint, — 1895. 18/24. tétel alatt Mailáth István varsányi iskola alapítványa 243 forint 85 krajczár — kezeltetnek.

Ezek tehát azok a nagy bűnök, a melyek miatt Hont vármegye alispánja nap-nap után a nagy közönség itélőszéke elé hurczoltatik. Merem állítani, hogy ezek oly alaki kérdések, a melyeknek egyszerűsítésére most tétetnek meg a kisérletek. Mivel pedig semmi esetre sem lehet feltennünk, hogy talán a kiküldött miniszteri biztos úr nem elég részletességgel és nem elég erélylyel vizsgált volna, hiszen Molnár János t. képviselő úr már felmutatott itt két füzetet, a melyeknek mindegyikén — talán a miniszteri biztos úrnak nem valami nagy örömére — rajta díszlik ez a fölirás: »Éljen Kaffka László miniszteri tanácsos, vizsgálóbiró, a sanyargatott és üldözött nép védője, a törvény és igazság őre.« Bár nem akarom kicsinyelni ezt a hiányjegyzéket sem, bár azt állítom és az a véleményem, hogy jó közigazgatás mellett ilyen hiányoknak sem szabad előfordúlniok: méltóztassék belátni, hogy ezek szúnyogok csak, a melyeket elefántokká fújtak fel és semmiesetre sem alkalmasak arra, hogy ezek miatt az alispán az őt választó közönség bizalmát elveszítse. Nem is veszítette el, sőt merem állítani, ezt még fokozottabb mérvben birja, mint valaha. Épen azért, hogy a nagyközönség tiszta képet lásson, méltóztassék megengedni, hogy a báti szolgabirói járásra nézve felvett hiányjegyzéket felolvashassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Táblás összeállítás a Hont vármegye báti járás szolgabirói hivatalának 1900. évi január hó 10-én és folytatva tartott megvizsgálása alkalmával tapasztalt mulasztásokról:

1. Az irattárban lévő és végleg elintézett darabokat a főbiró sok esetben nem irta alá.

2. A tárgymutatóban csak a panaszlott neve van bevezetve.

3. A kihágási mutatókönyv 1898. évre még nincs bevégezve, 1899-re pedig meg sem kezdve.

4. Az irattári kezelés kutfők szerint történik, az irattári sorkönyv nélkül.

5. Kihágási ügyek tárgyalásánál felvett jegyzőkönyvekben a felvétel helye és ideje legtöbb esetben feltüntetve nincs.

6. A csendőrség által hivatalosan bejelentett kihágások a vádlottak egyszerű tagadása alapján további nyomozás és bizonyítási eljárás nélkül beszüntettetnek.

7. A kihágási ügyekben a büntetések csaknem minden esetben enyhén szabatnak ki.

8. A törvények és szabályok nem tudása indokából a vádlott teljesen felmentetett. 116/kih. 1899.

9. A nyilvántartások általában hiányosan vezettetnek.

10. Binder Lajos dalmádi körjegyző ellen, a főispán által még 1899. évi julius hó 31-én elrendelt fegyelmi vizsgálat befejezve nem lett.

11. A községi és körjegyzők ellen rendbirságok a múlt év folyamán 12 esetben szabattak ki, és csupán egy esetben lett behajtva.

12. A községi pénztáraknál a múlt év folyamán váratlan vizsgálatok nem tartattak.

Digitized by Google

13. Iparügyekről külön iktató nem vezettetik.

14. A tanoncz-lajstrom rovataiban a megfelelő adatok bevezetve nincsenek.

15. Az 1899. évben a községeknek kiadott munkás-igazolványok nyilvántartásba vezetve nem lettek.

16. A községi vadászterületek bérbeadására vonatkozó nyilvántartásban a változások bevezetve nincsenek.

17. Az erdei kihágásból 17 tételben befolyt 113 forint és 11 tételben befolyt 61 forint 20 krajczár egyszerre iratott be a naplóba, egyszerre tétetett kiadásba és juttatott rendelkezési helyére.

18. A pénzbüntetéseknek szabadság büntetésre történt változtatása folytán kitöltött büntetés nem a nyilvántartáson igazoltatik, hanem magán az ügyiraton.

19. Ugyanily esetekben többször előfordúlt, hogy az itéletnek kellő időben érvény nem szereztetik, és az illetők csak hosszabb idő múlva állják ki büntetésüket.

20. Tapasztaltatott, hogy a büntetéspénzek behajtása vagy leirása iránti intézkedések nem történnek meg a kellő időben.

21. A tánczengedélydíjak czímén különböző tételek alatt bevételezett összegek kiadásuk alkalmával nem az utolsó tételnél vétetnek kiadásba.

Itt van továbbá még a táblás összeállítás a Hont vármegye szobi járás főszolgabirói hivatalának 1900. évi január 18-án tartott megvizsgálása alkalmával tapasztalt mulasztásokról:

1. Az 1868. évtől 1888. évig keletkezett ügyiratok nem megfelelő kezelésben részesülnek, azok összehalmozva egy padlás nélküli kamrában vannak elhelyezve.

2. Az 1899. év folyamán 7 éven aluli orvosi kezelés nélküli elhalálozási eset 74 lett bejelentve, marasztalás azonban egy esetben sem történt, hanem az illetők beidéztettek és megdorgáltattak.

3. A járás területén levő 4 szódagyár a múlt év folyamán megvizsgálva nem lett.

4. Az erdei kihágási pénznapló zárlata szerint mutatkozó 646 korona 46 fillér fedezetéül dr. Fodor Vilmos szolgabiró részére kiállított 688 korona 84 fillér, postatakarékpénztári könyvecske mutattatott fel; a 42 korona 38 fillérnyi többlet a szolgabiró sajátja.

5. Az erdei kihágások folytán kirótt pénzbüntetésekről az 1899. év II-ik felére szóló pénznaplók a vizsgálat idején, 1900. január 18., még lezárva nincsenek, csakis a bevételek vannak bejegyezve.

6. A kihágási büntetések czímén postautalványnyal érkezett összegek több esetben késedelmesen vétettek be az illető naplóba.

7. Sok esetben, midőn vagyontalansági bizonyítvány alapján a pénzbüntetés leirásba hozatik és az elmarasztalt egyén utólag befizeti az összeget, a vagyontalansági bizonyítvány nem semmisíttetik meg.

8. Az erdei kihágásoknál a szolgabiró némely esetekben 3 forinttal, más esetekben 2 forint 50 krajczárral érvényesíttetett a vármegye számvevősége által,

9. Tapasztaltatott, hogy midőn több erdei kihágási ügy egy tárgyalással intéztetett el, egy-egy elmarasztaltra 50—50 krajczár rovatott ki.

Ezekkel akartam kimutatni azt, hogy a járási ügykezelésben sem fordúltak elő lényegesebb mulasztások, és hogy többnyire alaki, formai hibák azok, a melyekről szó lehet. Ezekhez nem is kell semmiféle kommentár és így csakis tudomásvétel végett említem fel, hogy az észlelt hanyagságok miatt a báti főszolgabiró főispánja által hivatalától felfüggesztetett. Hogy mi történt volna vele és Hontvármegyével, ha véletlenül Molnár János képviselőnek szegény Kayser Andrása Hontban élt volna, azt már elképzelni sem tudom. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Köztudomású dolog, hogy az országban a községi adminisztráczió a legrosszabb: de hát ez nem is lehet másképen. A hány ház, annyi szokás; a hány vármegye, annyiféle eljárás. A mi jó az egyik vármegyében, az rossz a a másikban, a mit az egyik kiküldött vizsgáló jónak talál, azt a másik nem találja jónak: szóval, az egyöntetűségnek teljesen híjával vagyunk. A községi jegyzők — és mindenki előszeretettel csügg czen az egy témán, — túl vannak halmozva munkával és így lehetetlenség, hogy a közigazgatás egyik vagy másik ágának rovására mulasztást ne kövessenek el; lehetetlenség, hogy mindenkinek eleget tehessenek. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Egyszer, midőn egy gazda szolgát akart fogadni, a szolga keveselte a bért, de sokalta a munkát. Leendő gazdája azzal vigasztalta: Ne félj, fiam, ha kukoriczát kell a padlásra hordani, akkor nem kell szecskát vágnod. A községi jegyzőtől azonban nem is két, hanem háromféle munkát követelnek egyszerre és mindezeket kell is neki teljesíteni, ha hivatását be akarja tölteni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ezeknek az állapotoknak folyománya a községi közigazgatás rosszasága és épen a jegyzői tanfolyamok felállítása igazolja azt, hogy az anyagot javítani kell. Több qualifikáczió, nagyobb képzettség. Meg vagyok győződve, hogy ezek az új erők majd jobban és

Digitized by Google

alaposabban fognak dolgozni; de, ha bizonyos terheket vállaikról le nem veszünk, kétségbe vonom, hogy meg fogják-e bírni a munkát fizikailag. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ezeknek az állapotoknak a következménye tükröződik vissza a miniszteri biztos által megvizsgált tiz község adminisztrációjában. Igaz, hogy a vizsgálatot megelőzőleg három községi jegyző már fegyelmi vizsgálat alatt állott, sőt azok egyike fel is volt állásától függesztve.

Hosszadalmas volna az ezen községekre vonatkozó összes vizsgálati iratokat felolvasnom és unalmas is volna azokat meghallgatni, annál inkább, mert igen hasonlít az egyik a másikhoz. *(Úgy van! balfelől.)*

Tanulmányozás alapján összegezve az észlelt hiányokat röviden a következőkben van szerencsém felsorolni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

Hiányok vétettek fel: majd az irattári kezelés, majd hiányos iktatás, sorkönyv hiánya miatt, hiányos mutató, rosz, vagy felületes nyilvántartás miatt.

Több helyen a nagykorú árvák nincsenek kivezetve a nyilvántartásból.

Sok kifogásolni való van a községi birás-kodás ellen, azt hiszem az egész országban.

Három helyen a község vagyonát a jegyzők vagy előljárók bérlik.

A pótadókban és haszonbérekben több helyen nagy a hátralék.

A birák, községi gyámok nem képesek megfelelni hivatásuknak.

A pénzkezelés körül is több községben észleltetett szabálytalanság, a mennyiben, nyugták, ellennyugták majd bélyegtelenül, majd szabálytalanúl vannak kiállitva, szabálytalan utalványok, vagy utalványok nélkül kifizetett számlák találtatnak. Nem helyes és nem maga helyén való könyvelések, ezeknek felületessége vagy hiányossága, különféle természetű pénzeknek össze keverése. Helytelen előirányzat, azoktól eltérés és a számadások késői összeállitása, annak a község részére külön példányban meg nem tartása, pénzeknek késedelmes beszolgáltatása, pénztári vizsgálatok elmulasztása, vagy csak felületes megtartása.

Általában ezek a hibák. Megjegyzem, hogy az észlelt hibák, de különösen két községben előfordúlt nagyobb mulasztások miatt két jegyző állását veszitette, a mennyiben fegyelmi úton mozdittattak el — kettő pedig pénzbírsággal sújtatott. De kérdem, csak Hontban vannak ilyen állapotok? És ha akármilyen rendszer mellett a múltban s a jövőben is épúgy, mint a jelenben voltak s lesznek jobb és rosszabb jegyzők a vármegyében, azt hiszem, e miatt az egész jegyzői kart folytatólag az egész tisztikart, az egész adminisztrácziót napról-napra pellengére állítani, napról-napra a szégyenpadra hurczolni, talán mégsem igazságos dolog. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ma már vezérczikket sem olvashat el senki, a mely közigazgatási dolgokkal foglalkoznék és a melyben Hontvármegye gyalázva elrettentő példa gyanánt felemlítve nem volna. Ilyen czikk ez is, mely nemrég látott napvilágot *(olvassa)*:

»A régi vármegye most haldoklik azóta, amióta közigazgatásnak nevezik és nem tekintetes és nemes vármegyének. Különösen, mondom, különösen az ifjú és a modern főispánok törtek le sokat a vármegye patinájából, valamint a miniszteri biztosok. Hej Kaffka László, Kaffka László nagy jó uram, urasága miniszteri biztosságban úgy megrázogatta az öreg vármegyét, hogy csak a szűre maradt a kezében, a szűr alól pedig kipotyogott minden: kiürült községi pénztárak, hamis adás-levelek és lópasszusok.

Most azonban változóban vannak a régi jó virtusok. Különösen, mondom, Kaffka László miniszteri tanácsos csinált sok zene-bonát a poros irattárakban és számvevői irodákban. Mindenféle oly pénzeket követelt, a melyekről senkisem tudott, és mivel a kapu előtt álló hajdút nem lehet felelősségre vonni az árvapénzekért. az urakat vette elő Kaffka. Ebből sok baj lett, sok szégyen lett, börtön, pisztoly, kivándorlás.

Nagypipájú ősök bizony morgolódtak odalent a föld alatt. Most pedig összeülnek, és arról tanakodnak, hogyan lehetne megváltoztatni az eddigi hibás és bajos közigazgatást. Kezdték Torontálban, most folytatják Barsban és Nógrádban.

Hontban is, a hol nagyobb volt a pusztulás a rettenetes Kaffka miatt, tanácskoznak az urak a bajok orvoslásáról.«

E szerint tehát Hontban volt legnagyobb a pusztulás, ott volt legtöbb pisztoly és börtön. Hát erről kivánok most megemlékezni.

A börtönt illetőleg legutóbb olvastam több napilapnak törvényszéki rovatában, Tóth Lajos elítéltetésének, ki hat évvel ezelőtt Hont vármegyében árvaszéki elnök volt és sikkasztás miatt elítéltetett, kommentárját, a mely úgy tünteti fel a dolgot, mintha Tóth Lajos sikkasztásait is Kaffka derítette volna ki s az árvák pénzét ezen sikkasztás folytán ő térítette volna meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Tóth Lajos sikkasztásai nem is a jelenlegi főipán és alispán ideje alatt, hanem azt megelőzőleg történtek. Épen ezeknek hivatalba lépte alkalmával derítették ki a sikkasztásokat, a mikor is Tóth Lajos fegyelmi úton állásától elmozdittatott, és pedig minden felsőbb befolyás nélkül, s daczára annak, hogy a kár az utolsó krajczárig megtérült s

Digitized by Google

az árvák nem károsúltak meg, a megyei hivatalból az ügy, mint hivatalból üldözendő áttétetett a törvényszékhez. Itt is tehát tendenciózusan vezetik félre a közönséget.

De sokkal érdekesebb ennél a szalkai ügy. Mintegy 18 évvel ezelőtt Szalkán egy tűzvész alkalmával néhány adókönyv elégett és most 18 év után jelenik meg a lapokban afféle közlemény, hogy a mikor a szalkai jegyző meghallotta Kaffka miniszteri biztos közeledtét, elégette az adókönyveket, . . . *(Élénk derültség.)* azonban a vaskezű Kaffka még a hamuból is kikaparta az igazságot. *(Derültség jobbfelől.)* Áttérek ezek után a pisztolyokra is. *(Halljuk! Halljuk!)* A lapok — még pedig tekintélyes lapok közleményei szerint — állítása és közleményei szerint két halottja is van Kaffka vizsgálatának. Ez a két halott a volt nagymarosi jegyző: Bruckner Ferencz, és a bakabányai volt jegyző: Cziglan Gyula. Igaz, t. ház, hogy mindkét jegyző önkezűleg vetett véget életének. Brucknert azonban még Rudnai Béla függesztette fel főispán korában nagymarosi jegyzői állásától, és ez a vizsgálat folyt még, a midőn a mostani főispán állását elfoglalta, a ki a most elhunyt Sántha Béla főjegyzőt bízta meg a vizsgálat keresztülvitelével. Tehát ezelőtt négy évvel ment el Sántha Béla a Bruckner-féle dolgokat vizsgálni és nem Kaffkától való ijedtében, hanem Sánthától való félelmében, Bruckner a vizsgálat folyama alatt, igenis, agyonlőtte magát. De mit bizonyít ez? Azt, hogy ez a Bruckner jól ismerte a vármegye tisztviselőit, és tudta, hogy azok a hiresztelt eltussolási, elpalástolási vádak nem felelnek meg a valóságnak. *(Úgy van! jobbfelől.)* A második áldozat Cziglan Gyula, egy igen becsületes, tisztakezű jegyző volt Bakabányán, a hol a magyarság oszlopa volt ez az ember, ott pedig erre nagy szükség van. Ott hervadhatatlan érdemei vannak a magyarosítás terén, és ez a szegény becsületes ember, semmiesetre sem érdemelte meg, hogy már régóta begyepesedett sírjában sem hagyják békében nyugodni, mert hiszen a vizsgálat előtt három évvel történt öngyilkossága, a mely, határozottan kijelentem, semmiféle összefüggésben nem volt jegyzői állásával. *(Helyeslés jobbfelől.)* Bizony, bizony, az ilyen jó magyar emberek az olyan tót vidéken való szereplésük után sokkal különb koszorút érdemelnének épen hazafias magyarságukért. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A legújabb szenzáczió: — mindenről megakarok emlékezni — *(Halljuk! Halljuk!)* »Kaffka hontmegyei 40 árvái.« Hát ennek is leszek bátor röviden előadni a genezisét. Méltóztatik tudni, hogy a Bach-korszakban 1861 előtt, az árvaügyek járásonként kezeltettek, és az árvapénzek czentrális kezelés végett a központba küldettek be. A Bach-korszakban ugyanis az a hiba történt, hogy a kiskorúak születési éve nem közöltetett a pénz beküldésével egyidejűleg, és így ezek hosszú időn át nyilvántartattak, a nélkül, hogy az árvák nagykorúságának bekövetkezése konstatáltatott volna. 1896-ban a főispán előterjesztésére a vármegye közigazgatási bizottsága elrendelte az ilyen árváknak egy külön lajstromba való vezetését. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez igen nagy munkálat volt, és ezzel kapcsolatban különféle törvényhatósági intézkedésekkel elrendelték ezen pénzeknek az illetékes helyre való juttatását. Ez a dolog — igaz, nehezen ment; de csak azt vagyok bátor konstatálni, hogy Hont vármegye ezekről az árvákról nagyon régen tudott; ezeket nem a vizsgálat derítette ki, és ez irányban több intézkedést is tett, *(Úgy van! jobbfelől.)* azonban készséggel elismerem a vizsgálat azon üdvös eredményét, hogy praktikus, jó tanácsokkal, a melyeket a vizsgálóbiró a referensnek nyújtott, oda jutottunk, hogy ilyen ügy ma már csak 12 van elintézetlen Hont vármegyében. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szeretik felhozni Hont vármegye ellen azt a vádat is, hogy a hivatalos apparátussal ott mindent keresztül lehet vinni. Hát, t. ház, bemutatom Hont vármegye törvényhatósági névjegyzékét, a melyből konstatálható az, hogy Hont vármegyében is csak azok a tisztviselők bírnak a törvényhatósági közgyűlésben szavazati joggal, a kik a többi vármegyékben. A 48 jegyzőből álló jegyzői kar két taggal van képviselve a törvényhatóságban. Ezt soknak mondani nem lehet, különösen akkor, hogyha összehasonlítjuk e számot más vármegyék névjegyzékével.

Ezek a szemelvények igazolják, t. ház, hogy a nagyközönség Hont vármegyéről hamis állítások alapján ítél; és mert ezek az állítások és panaszok sehol megczáfolva nem lettek, azokat mindenki elhitte; sőt itt már a házban a miniszterelnök urat is kérdőre vonták azért, hogy ott ezeket az állapotokat retorzio nélkül hagyja és tűri és nem állít fel legalább is statáriumot Hont vármegyében. Többféle kisérlet történt a napilapokban ezen alaptalan vádaknak megczáfolására; de nem tudom — mintha a magyar sajtó lapjai kartellre léptek volna Hont vármegye ellen — a beküldött czáfolatokat nem közölték, vagy nem megfelelő alakban közölték.

Ha már ez mind így van, a mint én azt adatokkal kimutatni szerencsés voltam, önkénytelenül felmerül az a kérdés, hogy nincs-e talán a politikai pártviszonyokban ennek az oka és nincsen-e a dolognak valami politikai

Digitized by Google

háttere. Hát erre szintén szolgálok néhány adattal. Köztudomás szerint az utolsó képviselőválasztásnál a volt nemzeti párt két szabadelvű kerületét hódította el a vármegyének. Itt tehát politikai erőszakról nem beszélhetünk és panaszok nem is hangzottak fel. Azt is megemlítendőnek tartom, hogy elejét vegyem mindenféle gyanusításnak Hont vármegyét illetőleg, hogy Hont vármegye szabadelvű pártja az elsők közt volt, kik a jelenlegi t. miniszterelnök urat kormányra lépése után küldöttségileg üdvözölték. Mikor azután a nemzeti párt a szabadelvű pártba belépett, Hont vármegyében is a nemzeti párt, annak két-három agilis tagját kivéve, szintén belépett a megyei szabadelvű pártba, és a nemzeti pártnak volt elnökét, Sághi Benő urat megválasztotta a szabadelvű párt alelnökének, egyszersmind a vármegyei közigazgatási bizottsági tagjának, a viski esperes urral, Kudora Jánossal együtt. És mikor kifogás tétetett az ellen, hogy a szabadelvű párt régi elnöke Schiller Antal közjegyző maradt s ez ennélfogva az egész tisztikarral együtt lemondott és elnökké választatott Ivánka Zsigmond úrnak határozott kívánságára Mayláth István nyugalmazott főispán, akkor belépett Ivánka Zsigmond és Ivánka László is a szabadelvű pártba. Ivánka Zsigmond mint maga kívánta, megválasztatott a megyei közigazgatási bizottságba, Ivánka László pedig megválasztatott a szabadelvű párt alelnökévé. A néppárttal is megköttetett a pártközi egyezmény; a mennyiben a törvényhatóságban bizonyos arányban bizonyos számú helyek biztosíttattak részére; ennek folytán az őszi közgyülésen 17 római katholikus lelkész választatott be a különféle bizottságokba, sőt a legutóbbi időben már a közigazgatási bizottságban is kapott egy helyet a néppárt Tretter Mátyás személyében. Ebből látható, hogy a Hont vármegyei szabadelvű párt mindent elkövetett, a legmesszebbmenő engedményeket megtette arra, hogy a vármegyében helyre álljon úgy a politikai, mint a társadalmi béke. Tartozom annak is a kijelentésével, hogy mindennek előmozdításában előljárt a vármegyének köztiszteletben álló és mindenkitől szeretett főispánja, kinek ezeket a dolgokat simán, minden ellentétek nélkül sikerült létrehozni. Nincs tehát semmi ok arra, hogy ezt a vármegyét napról-napra meghurczolják, különösen nincs ok arra, hogy Hont vármegye közigazgatása úgy tüntettessék fel ország-világ előtt, mint a magyar közigazgatás szemétdombja; nincs ok arra az állításra, hogy Hont vármegyében a tisztikar sikkasztó, erőszakoskodó, tudatlan naplopókból van összeállítva.

Nagyon jól tudom, t. képviselőház, hogy ezt a tárgyilagos és csakis a valóságnak megfelelő felszólalásomat sokan hazabeszélésnek fogják minősíteni. *(Mozgás a baloldalon.)* Ezt sem bánom, mert nekem az a meggyőződésem, hogy a vármegyével és tisztikarával szemben kötelességet teljesítettem, *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* midőn ezeket a legilletékesebb helyen, itt a képviselőházban hoztam fel; és higyjék el, épen nem hazabeszélés, hanem ellenkezőleg hazulról kifelé beszélés volt a czélom. Fontosnak tartom ugyanis, hogy a mikor ma megkezdjük az egész magyar közigazgatást magábaölelő belügyi tárcza költségvetésének tárgyalását, ennek elbirálásánál ne méltóztassék ecseteiket ugyanazokba a mérges festékekbe mártani, a milyenekkel a honti állapotokat szokták kiszinezni, mert különben olyan torzkép keletkeznék, a melyben a néző nem, hanem csak a festő gyönyörködnék.

Örömmel hallottuk a t. miniszterelnök úr kijelentéséből, hogy a közigazgatás törvényhozási reformálását a legközelebbi jövő nagy feladatául tűzte ki. És mert azt látom, hogy a t. miniszterelnök úr belügyminiszteri minőségében addig is a lehetőségig mindent elkövet, hogy közigazgatásunk hibái orvosoltassanak és megjavíttassanak, és mert azt is látom, hogy a törvénynek és a jogoknak csakis igazságosan szerez érvényt, a költségvetést teljes bizalommal elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Szinay Gyula!

Szinay Gyula: T. ház! A parlamenti gyakorlat és illendőség úgy hozná magával, hogy észrevételeket tegyek az előttem szólott t. képviselő úr beszédére. Minthogy azonban a t. képviselő úr kizárólag helyi dolgokra, a honti állapotok ecsetelésére terjeszkedett ki, és minthogy ezekkel ismerős nem vagyok, talán nem vétek a parlamenti illem ellen, ha a magam részéről ezt a felszólalást egyszerűen hallgatással mellőzöm, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és áttérek a napirendre kitűzött tárgyra, a belügyminisztérium költségvetésére. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Szinay Gyula: Felfogásom szerint az állami igazgatásnak nincs egyetlen ága sem, a mely keretei közt tágabb mezőt foglalna magába, mint a belügyi igazgatás. A ki ennek a vezetésére vállalkozik, sokra és nagyra vállalkozik. Erős fő, erős kéz, és habozást nem ismerő tett, akarat az, a mely ezen a téren sikerre vezet. A hamleti töprengés sorsa itt az elsöpörtetés. Midőn, t. ház, a tárcza költségvetéséhez pártom megbizásából hozzá szólok, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* távol legyen tőlem, hogy e tárcza keretébe tartozó kérdések

Digitized by Google

valamennyijére óhajtanék kiterjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Célom csupán néhány kimagasló kérdéssel foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* a melyeket én részint fontosnak, részint aktuálisoknak hiszek. Ilyennek tartom a belügyi tácza keretében elsősorban a közigazgatást, azután azokat a kérdéseket, a melyek a választási joggal állanak kapcsolatban és azután azokat, melyek a szociális politika nevével jelölhetők meg. A mikor a belügyi költségvetést tárgyaljuk, kétségkivül elsősorban a közigazgatás képe tárúl elénk. Én azonban azt hiszem, hogy ennek a mai közigazgatásnak képében gyönyörűséget még maga a belügyminiszter úr sem fog találni, és pedig minden mástól eltekintve elsősorban azért, mert évtizedek sorozata alatt rendszerré csontosodott a közigazgatás kezelőiben a felsőbbektől a legalsóbbakig az a felfogás, hogy a közigazgatásnak elsősorban a pártérdekeket, és csak ezután az ország érdekeit kell szolgálni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezzel a tünettel, sőt nem is jól mondom, ezzel a rendszerrel találkozunk minden oly kérdés kezelésénél, úgy az általános természetűeknél, mint egyes kis konkrét oly ügyeknél, melyek vonatkozásaikban a hatalomnak, vagy a pártérdeknek szféráját érintik. A ki arra a roppant munkára vállalkozik, hogy a közigazgatást visszaadja magamagának, visszaadja a nemzetnek, az országnak, annak az én felfogásom szerint ezt a rendszerré csontosodott abuzust kell vaskézzel megtörni, és éles késsel kimetszeni, tűzzel kiégetni késedelmet nem ismerőleg azt a sebet, melybe a mérget a Bánffy-Tisza rendszer csepegtette. Azt mondani, hogy odafent a kormányszékeken tiszta, a pártérdekeken felül emelkedő felfogás uralkodik, nem elegendő. Nem elegendő, mert a nép, a nagyközönség nem azt a kezet látja és érzi, a mely odafent működik, hanem látja azokat a basákat, a kik ott lent közöttünk működnek. Látja a főispánt és mindazokat, a kiknek akár a nyilt kinevezés, akár választás álarczába bujtatott kinevezés rendőri hatalmat adott a kezébe, neveztessenek azok rendőrnek, csendőrnek, szolgabirónak vagy rendőrkapitánynak, természetesen mindenütt tisztelet a kivételnek. A ki a magyar közigazgatás orvoslására vállalkozik, annak késedelmet nem ismerő erélyének kell lenni arra, hogy az adminisztráczió köréből mindazt az elemet, mely oda nem illik, egyszerre irtsa és dobja ki, akár családi összeköttetés. akár protekczió, akár közéleti, akár egyházi kitüntetés védfalai mögé álljanak is. Én úgy tudom, de úgy tudja az ország is, hogy az igen tisztelt miniszterelnök úr kitünő gazda. Mint jó gazda, nagyon jól tudja, hogy a ki jól vet, jól arat. De a tiszta vetőmag elkészítésének nem az a módja, hogy a vetőmagból a konkolyt szemenként piszkáljuk ki, hiszen a míg evvel elkészül, az idő elhalad, s árja összecsap fölötte, hanem a módja az, hogy triőrözve egyszerre dobjuk ki a szemetet és gyomot belőle. És ha a t. belügyminiszter úr az adminisztráczió szanálása tekintetében így fog eljárni, bizonyára meg fogja érni, hogy az őszinte üdvözleteknek versenyében nagyobb rekordot ér el, mint Darányi Ignácz igen tisztelt miniszter úr. Pedig ez nagy szó. És meg fogja látni azt is, hogy ezek az üdvözletek őszinteség tekintetében sem fognak hátrább állani a minisztertársához érkezett üdvözleteknél. Ha a t. belügyminiszter úr akkép jár el a közigazgatás reformálásánál, hogy habozást nem ismerve igyekszik az egész vonalon, nemcsak fent, de lent is a javulást behozni, be fogja látni az egész zenekar, mely ma odalent a vármegyékben nem a miniszterelnök úr, de a főispán primjéhez kontrázik, hogy eljött az ideje annak, hogy a régi húron való játszással fel kell hagyni, be fogja látni, hogy a közigazgatás gépezetét nem a pártérdeknek, hanem a közjó érdekeinek, az egyéni és közszabadságok jogos védelmének kell mozgásba hoznia.

Olvasom a lapokból, hallom a belügyminiszter úr beszédeiből, hogy idefenn minden konkrét panasz orvoslást nyer; azonban rendszernek ez nem kielégítő. A rendszer követelménye az, hogy úgy legyen az a gépezet berendezve, oly egyénekkel, oly erőkkel legyen benépesítve, kiknek felfogásában az van meggyökerezze, hogy a köz, az egyéni jogok, a társadalmi, a közszabadsági intézmények ellen való vétés ki legyen zárva, mert lépten-nyomon panaszt tenni a magyar embernek nem természete és ez nem is egészséges állapot.

A rendszernek ilyetén átalakítása az, a mit mi a t. miniszterelnök úrtól, mint belügyminisztertől méltán vártunk és várunk, annál is inkább, mert az állapotok ilyenféle szanálásához a törvényhozásnak semmiféle nagyobbszabású kodifikacionális müvelete nem kell, csak egyszerűen gyors és erélyes kormányzati kéz.

Van nekünk egy végzetes hibánk, és ez az, hogy valahányszor rámutatunk organizmusunk egy-egy régi sebére, rögtön előttünk áll a kitérő felelet, hogy »a mi bajaink száma légió«, a józan ész pedig azt diktálja, hogy a bajokat mint egyszerre gyógyítsuk. Minthogy pedig ilyen generális kúra tömérdek sok időbe és munkába kerül, mert a községeknek, a városoknak és a vármegyéknek adminisztrációját, az önkormányzati, a közszabadsági garancziákat, a tisztviselők szolgálati pragmatikáját

fegyelmi ügyeit, stb. mind összhangba kell hozni, és ez sok időt kiván, azért hát csak várjunk, és míg erre várunk, ne tegyünk semmi részleges orvoslást, parciális revíziót. Ilyenformán engedjük a nemzet testén tovább élni ezt a rákfenét, a mely gyógyíttatlanúl, kimetszetlenül maradván, végre feldúlja magát az organizmust.

Ha pedig arról van szó, hogy milyen is akar hát az a generális kúra lenni, akkor megint találkozunk egy kitéréssel; azzal, hogy épen a reform érdekében nem volna kívánatos a reform alaptételeit idő előtt taglalni. A resultatum az, hogy marad minden a régiben. Van egy jó régi magyar szó a régi vármegyéről, hogy tudniillik azt el lehet tartani üres biztatással is. Bocsánatot kérek, a mai közéletet nem lehet ilyen biztatással eltartani! S még ha az a biztatás százados nemzeti tradicziónk valamely gondolatának megfelelő lenne! De mivel biztatnak minduntalan? Egy üres jelszóval: államosítsuk. Ugyan kérem szeretettel, nem az e a mi bajaink legnagyobb részének ma is a forrása, hogy máris nyakig államosítva vagyunk? Hiszen eltekintve attól, hogy úgyszólván minden intézményünk államosítva van, hol találunk mi magában a legszorosabban vett közigazgatásban egy autonómikus élő jogot? A községekben, városokban, vármegyékben, a tisztviselők választása nem puszta fikczió-e? Nem az-e. a mikor azt mondják, hogy válaszsz, de csak azt az egyet választhatod, a kit én akarok? Mert ma ez a szabad választás. És vajjon az állásoknak jó nagy része, még pedig tekintélyes állások, mint főorvos, számvevő, kapitány stb. nincs-e ma is a kinevezés jogkörébe bevonva és pedig nem is a király, nem is a miniszternek jogkörébe, hanem a főispán kinevezési jogkörébe?

T. képviselőház! Mi, a kik ezen az oldalon a tiszta magyarság zömét képviseljük, *(Tetszés a szélső baloldalon.)* mi, és ez a tőzsgyökeres magyarság, sohasem fogjuk az államosítási rendszernek behozatalát elfogadni, Isten segedelmével megengedni sem. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem fogadjuk el nemcsak azért, mert ez elszoktatná a nemzetet a közügyeknek szolgálatában a közügyek iránt való érdeklődésétől és attól, hogy a maga ügyében a saját felfogása szerint járjon el, a saját fejével gondolkozzék, ez pedig a közszellemnek, a közéletnek halálát jelentené. Mert azt mondani, hogy akképen államosítsunk, hogy e mellett a most fojtogatott önkormányzatot is életrekeltjük, ez az én felfogásom szerint nem egyéb, mint csillogó frázis, képtelenség, fából vaskarika. És nemcsak azért nem járulunk az államosítás eszméjéhez, mert azt látjuk, hogy Európaszerte a modern közigazgatásban az irány az önkormányzat felé tör, de azért sem, mert a mi sajátságos politikai viszonyainknál fogva nincsen erőnk arra, hogy a végrehajtó hatalmat a nemzeti akarat kizárólagos uralma alá helyezzük. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mai szituácziónk mellett nem volna szerintem nagyobb könnyelműség, mint alkotmányos garancziáinknak azt a védbástyáját, az önkormányzatot, a mely szerintem erősebb garanczia a mi mai parlamentárizmusunknál is, magunk alatt rombadönteni.

Sok kívánni valót hagy fenn kétségen kivül a közigazgatás, a melyet azonban én egyáltalában nem nevezek ázsiainak: nagyon sok gyengéjét tudnám én, a ki közel húsz évig álltam szolgálatában, felsorolni; de jó lélekkel mondhatom, hogy ezeknek a gyengéknek legalább is kilenczven százaléka arra vezethető vissza, hogy az önkormányzat a községeknek, a városoknak, a vármegyéknek kezéből kicsikartatott. Kicsikartatott nem a közjó érdekében, hanem — oda térek vissza, — párturalmi érdekekből. A tiszta önkormányzatot kell tehát a maga élő teljességében visszaállítani. A közigazgatást a pártszolgálat nyüge alól kell feloldani, az egyéni és a közszabadságot a hatalmi önkénytől hatékonyan megoltalmazni, az egyéni és a közszabadsági jogokat a végrehajtó hatalommal szemben bírói oltalom alá helyezni, szóval a jogrendet az egész vonalon uralkodóvá tenni. De nem szabad megfeledkezni ama bőven fennálló diskrecziónális jogoknak, helyesebben szólva, visszaéléseknek letöréséről sem, szóval az önkormányzat épségének helyreállítása mellett azokat a fattyúhajtásokat, a melyeket nem az önkormányzat fája, hanem az a posvány nevelt meg, a melybe ezt a fát átültették, kell kiméletlen és erős kézzel lemetszeni. És ezek legnagyobb részének eléréséhez nem szükséges nagyobb számú kodifikáczionális munkára vállalkozni. Ezek nagyrészét erélyes kormányzati intézkedésekkel is meg lehet csinálni, és ha csak ennyit teszünk is a magyar közigazgatás kodifikácziója érdekében, már nagyon sokat tettünk.

A mi azután magának a közigazgatási jognak szerves rendezését illeti, én is beismerem, hogy az csak nagy és értékes munkának lehet a gyümölcse. De hiszen évtizedek óta forog fenn ez a kérdés, és én kérdem, hogy mitől nem ért rá a belügyi kormányzat arra, hogy ezzel foglalkozzék, hogy a kodifikacziónális munkálatokat előkészítse, és vajjon mikor jutunk el odáig, hogy, a midőn ilyen általános érdekű, az egyént, a családot minden lépésénél érintő, annak mindennapi életével, minden lépésével összefüggő kérdések

Digitized by

rendezéséről van szó, akkor ne individualis felfogások szolgáljanak kiindulási pontúl, hanem a nemzet tradicziói t, a nemzet millióinak akaratát és óhajtását fektessük le alapvető gondolatúl? Vagy mikor jutunk el csak odáig is, hogy az eféle reformmunkálatok tervezeténél ne a kormányszékeken egymást sűrűn követő kormányférfiaknak egyéni izlésétől függjön a munkálat tervezete. Mert hiszen, ha, a mit Hieronymi tervel, azt elrontja Perczel, ha, a mit Perczel tervel, azt elrontja Széll, ha, a mit Széll tervez, azt majd elrontja az utóda: akkor a közigazgatásnak javításából bizony sohasem lesz semmi! Pedig bizony nagyon rá volna utalva a mi közigazgatási jogunknak igen sok része, mondhatnám az egész, erre az orvoslásra. Hiszen ott van a tisztviselők választására vonatkozó eljárás, ott van a tisztviselők erkölcsi és anyagi függetlenítésének kérdése, ott van a kandidacziónális jog, az azzal való visszaélés, és ott van temérdek mindenféle más kérdés; mindezek sürgősen, de nagyon sürgősen várják az orvoslást.

De ott van azután a modern jogeszmét teljesen kigunyoló főispáni állás, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely sem hivatal, sem méltóság. Abszurditás: egy faktor az alkotmányban, nemcsak felügyeleti, hanem rendelkezési joggal is, qualifikáczió és felelősség nélkül. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a pénztárnok sikkaszt, nyakon fogják érte az alispánt, a számvevőt, az ügyészt, az árvaszéki elnököt, — jól teszik, — de a főispánt, a ki a felügyelő, ugyan senkisem vonja kérdőre, annak a hajaszála sem görbül meg, az vigan fütyül tovább. De hát ez a főispáni ellenőrzés, úgy, a mint azt ma a főispánok gyakorolják, csakugyan nem is egyéb, mint irott malaszt. Miből áll ez? A főispán tart számonkérő széket, mert muszáj, mert a törvény rendeli, ezen a számonkérő széken egy istenadta napon, sőt nem is egy napon, hanem egy fél nap alatt megvizsgáltatik a vármegye összes pénz- és ügykezelése, a központi és a járási egyaránt. A számonkérő szék elé a számonkérendő tisztviselő beterjeszti az önmaga készítette kimutatást, a melyben ékesen el van mondva, hány számot kapott, — mert hiszen ügyekről nem is beszélnek, csak számokról, — hányat intézett el, hány maradt hátralékban ezekből a számokból; és ha azután a főispán még nagyon lelkiismeretes, akkor ezeknek a tisztviselőknek munkakönyvét is átforgatja, meggyőződni, hogy csakugyan nincs-e több elintézetlen száma, mint a mennyit a kimutatás kitüntetett. Ez az egyik főalkatrésze a skontrális széknek. A másik főalkatrésze az ezt követő főispáni ebéd, a hol a számonkérők és számonkértek jól esznek és jól isznak, azután kiki megy haza és ezzel a számonkérő szék befejezte a munkáját.

Hát én megengedem, hogy ez igen kedélyes módja az ellenőrzésnek, de hogy ennek a gyakorlati életben is valami értéke lenne, azt, azt gondolom, állítani nem fogja senki. Emellett a számonkérés és a felügyeleti jogkörbe eső többi, ennél nem értékesebb ellenőrzés mellett jó adminisztrácziót ugyan ne várjon senki. Ily felügyelet mellett az a tisztviselő — és örömmel konstatálhatom én is, hogy a tisztviselői karnak legnagyobb része ezen kategoriába tartozik, — a kit lelkiismerete és munkakedve erre biztat, folytatja tovább a maga munkálkodását, és legfeljebb haragszik azért az egy elvesztett munkanapért. A ki pedig restancziában utazik, az tovább is él e kedvtelésének, a kibe pedig valami Kriván-féle vér szorult, az kriványkodik tovább is, háborítlanúl, mindaddig, a míg csak elő nem kerül az a történelmi nevezetességű tyuk, a mely ugyan nem tart sem számonkérő széket, sem ellenőrzési, sem pénztári vizsgálatot, de a mely a visszaéléseket ősi szokásához képest még is kikaparja.

Hát, igen tisztelt belügyminiszter úr, én azt gondolom, hogy a legelső és legfontosabb, de egyúttal a legsürgősebb feladat is az volna: e helyett a csak névben való felügyeleti jog helyett megteremteni egy erős, egy hatékony, intenziv ellenőrzést, a melyhez ismét nem kellene semmiféle kodifikácziónális munkálat, csak egy hatalmas kormányrendelet és az, hogy ezen kormányrendelet végrehajtására erősen fel is ügyeljenek. Kellene továbbá az, és ehhez szintén nincsen szükség semmiféle kodifikácziónális munkálatra, hogy a nagyközönségnek a közügyek iránti érdeklődése felkeltessék, amire nézve szükséges, hogy neki megfelelő befolyás engedélyeztessék.

Mert ha ezt az érdeklődést, a melyet a főispáni, azután a virilisi és a közigazgatási bizottsági intézmény stb. ma teljesen abszorbeál, fel nem keltjük, egészséges közérzületet és közszellemet megteremteni nem birunk. Szükséges, hogy ez az egészséges, alkotmányos közérzület, a mely nélkül nem is lehet jó közigazgatás, hogy ez az egészséges közszellem, a mely a maga üdeségével, bürokraczíát nem ismerő szellemével oda beárad, hogy ez a közszellem vegye a legfőbb felügyeleti jogot a kezébe. A párturalmi rendszernek kell nyakát szegni, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy ne történhessenek oly esetek, mint történtek, hogy már egy példával én is éljek, — habár nem is akarom vele hosszasabban az igen tisztelt képviselőház türelmét

Digitized by Google

igénybe venni, mert tudom azt, hogy »Exempla sunt odiosa« — mi történt Debreczenben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Most egy éve a városi képviselőtestületi tagoknak bizottságokba való beosztásánál a városnak legfontosabb bizottságaiból, a jogügyi, pénzügyi bizottságokból stb. erőhatalommal, 86 szóval 66 ellenében, tehát látható, hogy kifejtett nagy erőfeszítéssel az ellenzéknek minden férfiát kibuktatták. Azt irja erről az ottani helyi lap, hogy: a nyugdíj-ellenőrző bizottság megalakítása után a város legfontosabb bizottságainak, a jog- és pénzügyi bizottságnak megválasztására került a sor, a melynek rendén e bizottságból az összes ellenzéki tagok kihagyattak. Beadatott 146 szavazat. Megválasztattak stb. Tehát győzött a hivatalos liszta. És igy a város e legfontosabb bizottságából olyan férfiakat, mint Kiss Albert, Kovács József, stb. — kik mindenkor megmutatták, hogy a város érdekeit szivükön viselik — egyszerűen kibuktatták. No hát ez váljék nekik dicsőségükre, de hogy ennek az eljárásnak mi lesz a város ügyeire vonatkozólag az eredménye, azt majd a jövő mutatja meg.

És az a jövő, a melyre ez a lap kiváncsi volt, bekövetkezett csakhamar, mert nem telt el egy esztendő sem azóta, és a város, a melynek pedig tudvalevőleg igen nagy közvagyona van, úgy, hogy ez a vagyon még közkezelés mellett is 2½ milliót jövedelmez, és a mely e mellett 28% községi adót vet ki polgáraira, odáig jutott, hogy a közpénztári követelések behajtásának elmulasztása következtében pénztára annyira kiürült, hogy tán még a tisztviselőket sem tudta fizetni, s el kellett határoznia, hogy 360.000 korona függő kölcsönt vesz fel a napi szükségletek fedezésére. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Ebből az érdekes határozatból tehát megismerjük, hogy mennyit ér az a főispáni felügyeleti jog, a mely mellett megtörténhetett egy ilyen nagy város közpénztárának a teljes kiürülése a nélkül, hogy ebben a határozatban, a mely a kölcsön felvételét elrendeli, csak nyoma is volna a felelősségre vonásnak, vagy pedig csak valami provideálásnak arról, hogy ez a nagy kölcsön nem egy újabb községi adóterhet ró-e majd a polgárság nyakára.

Hogy milyenek a mi közigazgatási törvényeink, annak kiáltó példája ennek a határozatnak a keletkezése is. Látni való, hogy a határozatra némely tisztviselők eljárásának laza volta adott okot, szükségét pedig az teremtette meg, hogy egyebek mellett a tisztviselők fizetése kiszolgáltatható legyen. És hozták e határozatot 65 szavazattal 44 ellen, de úgy, hogy ebben a 65 szóban 41 tisztviselői és egyéb lekötött szavazat volt. De hát a mi Tisza-féle közigazgatási törvényeink akképen vannak megszerkesztve, hogy a tisztviselőknek ezekben a tárgyalásokban, a közgyülési határozatok hozatalánál, tehát abban a testületben, a melynek hivatása volna a tisztviselők munkásságát ellenőrizni, nemcsak tanácskozási, felvilágosítási szavazatuk, hanem döntő szavazatuk is van; és, — hogy még a dolog ad absurdum vitessék, — akkor is, a midőn következik az általános tisztujítás, tehát a mikor ők már nem is tisztviselők, szintén szavaznak, s igy magába a választásba is befolynak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én abban a reményben vagyok, hogy ha majd a belügyminiszter úr kezébe kerül az a debreczeni határozat, a mely hozzá felebbezve van, az ő jogérzete nem fogja megengedni, hogy ilyen határozatot szentesítsen.

De hogy még egy perczre időzzem Debreczen dolgánál, megjegyzem, hogy ez a főispáni felügyelet nemcsak azt nem vette észre, hogy a város pénztára teljesen üresen maradt, nem vesz az észre egyebet sem, a mint én arról ép most egy másik helyi lapból értesülök. Azt mondja ez a lap *(olvassa)*: »Korteskedés és fegyelmi vizsgálat.« Ezt a czimet is adhattuk volna ennek az ujdonságnak, hogy: »A város szennyese«. Annak a rendetlenségnek, a mely a város pénzügyeit a közelmúltban annyira megzavarta, hogy soronkivüli kölcsönhöz kellett folyamodni és most 6½ százalékot kell újabb adóssága után fizetni ennek a városnak, a mely saját tőkéje után csak négy százalékot kap a most hitelezőkül felkért helybeli intézeteknél: ismét egy szomorú jelensége merült fel. Ennek a meglepő rendetlenségnek legfőbb oka a főispán laza ellenőrzése. A mint a hivatalos titok kiszűrődött, újabban az adó- és illeték nyilvántartása körül merültek fel összeütközések a város és pénzügyi hatóság közt, úgy, hogy a pénzügyigazgatóság fellépése folytán, és nem a főispán úr jószántából, fegyelmi vizsgálatot kellett elrendelni az illető nyilvántartó hivatal ellen.«

Azonban még nem is csak ezt nem vette észre az a főispáni felügyelet és ellenőrzés. Nem vette észre azt sem, hogy a pénzügyigazgatóság körében olyan dolgok történnek, a melyeknek aligha lett volna szabad megtörténniök, mert egy szép napon csak arra ébredtünk, hogy pénzügyminiszteri vizsgálat következtében a pénzügyigazgatóság összes főhivatalnokait kicserélték. Pedig a mi törvényeinek a törvénykezésiek kivételével az állami adminisztrácziő minden funkcziónáriusa felett megadják az

Digitized by Google

ellenőrzési és felügyeleti jogot a főispánnak. És én, t. ház, az gondoltam, hogy ez a dolog nemcsak Debreczenben, nemcsak Hajdú vármegyében van így, hanem tudomásom szerint az a főispáni felügyelet, és főispáni ellenőrzés — tisztelet a lehető kivételeknek — így van országszerte. És ha ez így van, akkor talán nem is olyan jogosulatlan az a kérdésem a miniszter úrhoz, hogy ugyan legyen szives megmondani, mire való is a főispán? És vajjon azt az egymillió koronát, a mely a főispánok és a főispáni titkárok fizetésére a belügyminiszteri költségvetésbe fel van véve, vajon valami haszonhajtóbb befektetésre nem lehetne-e fordítani? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szinay Gyula: T. képviselőház! A közigazgatás mezejéről nagyon sok drága kalászt lehetne összehordani, annak a közigazgatásnak a mezejéről, a mely ma önkormányzatától meg van fosztva. Elmondhatnám, hogy van nekünk egy meglehetősen értékes törvényünk, a qualifikáczionális törvény, de ennek legértékesebb rendelkezései végrehajtva ma sincsenek. Elmondhatnám azt is, hogy majd, a mikor készen lesz a belügyminisztérium azzal a munkálattal, a melyet a közigazgatás kezelésének reformálása körül most folytat, a mely azonban nem alapvető munkálat, mert hisz csak kezelési dolgokra vonatkozik, akkor lenne gondja necsak arra, hogy az a rendszer, a mely a rubrikázás meg a jelentéstétel konglomerátumából áll, megváltoztattassék, hanem esetleg arra is, hogy apasztatnék a tisztviselők óriási létszáma, különösen idefenn a központban, mert hisz itt és városaink némelyikében is oly nagy számban vannak a tisztviselők a mai rendszer mellett, hogy ez már valóságos túltengés. Figyelembe lehetne talán venni azt is, hogy annak az áramlatnak, a mely a múltban megindúlt, hogy mindenféle, a közigazgatás körébe nem tartozó birói és más funkczió a közigazgatás körébe utaltatik, egyszer végre valahára vége vettessék. Lehetne talán figyelmébe hozni esetleg oly intézkedések behozatalát, hogy a város és a község, a melyek ma temérdek sok állami feladatot végeznek, ennek fejében megfelelő remunerácziót kapjanak az államtól. Lehetne talán azt is figyelembe hozni, hogy intézkednék a belügyminiszter úr, hogy lenne vége egyszer valahára a kihágási rendeletek gyártásának, mert, a mint egy időben Tibád Antal nagyon helyesen mondta, Magyarország ma valósággal a kihágások országa. Magyarországon ma nem kevesebb, mint négy kráter ontja a kihágási rendeletek láváját a publikumra: a törvényhozás, a miniszter, a vármegye, meg a város. Ma az ember ha kilép, nem tudja, hogy egyúttal nem hágott-e ki. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Kérhetném talán azt is, hogy legyen gondja a belügyminiszternek arra, hogy tegye a magyar közigazgatást valóban magyarrá; mert hogy az az áramlat, a mely Szebenből, honnan megindúlt s körútat tesz az országban, a mely a magyar nyelv közgyűlési jegyzőkönyvi nyelvvé tétele ellen, a magyar helynevek ellen, stb. irányúl tüntetőleg, azt gondolom, az nem egészséges, de nem is tűrhető állapot. De mindezekről és még nagyon sok egyébről hallgatok ezúttal; csupán két dolgot kivánok még beszédem e részénél megemlíteni. Az egyik az, hogy addig is, a meddig a közigazgatás reformjára vonatkozó szerves munkálat a maga egészében elkészülne, a melyre bizony az én gondolatom szerint még nagyon sokáig kell várni, valamely novelláris intézkedés útján a közigazgatási, községi és megyei és városi tiszviselők fegyelmi ügyei vonatnának be azon ügyek közé, a melyekben a legvégső közigazgatási fegyelmi hatóság határozata ellen a közigazgatási birósághoz panasznak van helye; mert én azt gondolom, hogy a mit olyan gyakran emlegetünk, a tisztviselők függetlenségének érdekében ez igen hatékony intézkedés volna. A másik intézkedés pedig ugyanez értelemben volna az, hogy a kandidáczionális joggal való élésre tanítaná ki a miniszter úr azokat, akiknek a kezébe ez a jog le van téve, hogy t. i. a kandidáczionális joggal élni, de nem visszaélni kell. *(Élénk helyeslés.)* Ha meg volna a tisztviselőnek ez a két garancziája: először az, hogy a kandidáczionál igazságos, méltányos eljárásra számíthat és ha továbbá tudná azt, hogy fegyelmi ügyeiben a közigazgatási hatóságoktól külön álló birói fórum kezébe van létéve a végső döntés, ez sokat tenne az ő függetlenségére és sokat tenne arra, hogy a párturalom békóiból kiszabadítsuk a közigazgatást.

A második kérdés pedig, a melyet itt meg akarok érinteni — és teszem ezt nemcsak a magam nevében, de teszem pártom megbizásából is *(Halljuk! Halljuk!)* — az, hogy kérem a belügyminiszter urat, terjeszszen törvényjavaslatot a képviselőház elé a főispánok és miniszterek nyugdíjának eltörléséről, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a mire nézve határozati javaslatot is vagyok bátor előterjeszteni és ezt ezennel átadom. Azt gondolom, ezt nem szükséges bővebben megokolni, mert hiszen azt csak tudja mindenki, hogy sem a főispáni, sem a miniszteri állás nem kenyérkereseti állás. Azt is tudja mindenki, hogy ezek a főispáni és miniszteri nyugdíjak úgy vannak szervezve,

Digitized by Google

hogy nem hosszabb közszolgálat jutalmául és nem is hosszas szolgálatban kidőlt emberek ellátásának biztosításául adatnak. Azt is tudja mindenki, hogy a mi álllampénztárunk sokkal szegényebb, semhogy a tényleges, való, igaz szükségek által megokolt kiadásokon kivül más, egyéb kiadásokat is viselhetne és ezenkivül mindenki tudja, hogy a mikor ezt az indítványt megteszem, ezzel nincsen semmiféle támadás intézve a jogosúlt nyugdíjigények ellen. Könnyű tehát azt belátni, hogy mikor nálunk az állami nyugdíjak összege odáig megy, hogy tisztán a belügyminiszteri tárcza keretébe tartozó nyugdíjak összege ma már 1,730.000 korona s épen ez évben is 50.000 koronával emelkedett, s mikor az összes állami nyugdíjaink, nem számítva az óriási katonai nyugdíjakat, már 19½ millió koronára rugnak, akkor, mondom, könnyű belátni, hogy ezeket a luxusnyugdíjakat el kell törölni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Áttérek, t. képviselőház, most azokra a kérdésekre, a melyek a választói joggal állnak kapcsolatban. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Természetes dolog, hogy ez a kérdés sokkal fontosabb, sokkal nagyobb terjedelmű, semhogy róla a költségvetési beszéd keretében kimerítően lehetne tárgyalni és azzal behatóan lehetne foglalkozni. Épen azért én csakis a főbb kérdésekre fogok szorítkozni, jelezvén ismét nemcsak a saját álláspontomat, hanem egyúttal azon pártét is, a melyhez tartozom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Olyan ez a kérdés is, mint a közigazgatás kérdése, tudniillik ez is a pártpolitika szolgálatában görnyed s annyiban is olyan, mint a másik, hogy itt is csak igéretekkel biztatnak bennünket, a nélkül, hogy a megvalósítás tekintetében csak egy lépést is látnánk. Mi, t. képviselőház itt, ezen az oldalon, követeljük a választókerületeknek végre-valahára rendezését, követeljük az általános szavazati jognak a behozatalát, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* követeljük a titkos szavazást, *(Hosszantartó, élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*, követeljük a községek szerinti szavazást.

Kubik Béla: Az eddigi csak chiméra, csak csalás!

Szinay Gyula: A választói kerületek mai beosztása mellett az az anomália áll fenn, hogy az országnak értelmileg és gazdaságilag legfejlettebb népe van a jog legkisebb mértékének az élvezetében. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert hiszen ezeken a helyeken vannak a népesség tekintetében legnagyobb választókerületek, úgy, hogy, míg Békésben, Debreczenben, minden 20-ik, Budapesten minden 17-ik ember választ, addig Árvamegyében minden 8-ik. Vannak kerületek, és pedig magyar vidéken, a hol 4—5—6000 választó van, másutt 150—200 a választók száma. Ez az aránytalanság, ez az igazságtalanság nem volna tűrhető akkor sem, ha bármely nyelvű fiait sújtaná az országnak; annál kevésbbé tűrhető azonban akkor, a mikor a legtisztább magyarság van általa sújtva, a mely mind intelligenciájánál, mind vagyoni erejénél, mind pedig a haza iránt mindenkor súlyos és nem súlyos időben tanúsított szereteténél, áldozatkészségénél fogva méltán tartható e haza oszlopának. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a törzsökös, igaz, hű, magyar népet, hazánknak ezt az államfentartó elemét a jogok gyakorlatának mértékére nézve hátrább tenni a tótnál, a ki az »ubi bene, ibi patria« elvénél fogva olyan könnyen cserebéli a hazát, hátrább tenni az oláhnál, a kinek szeme Bukaresten függ, — tisztelet mindig a kivételnek, — hátrább tenni a szásznál, a ki tüntet nem magyar volta mellett és valóságos magyarfaló politikát követ, ez nemcsak hiba, nemcsak igazságtalanság, de egyenesen bűn a hazának legjobb gyermekei ellen. Az a magyar kormány, a mely a párttekinteteket félredobva, ezen a téren ennek a magyar népnek igazságot szolgáltat, soha el nem hervadó érdemeket fog ezzel magának szerezni.

Igen ám, de ott van a dolog bibije: a pártérdek. Mert hiszen megmutatta a legutóbbi általános képviselőválasztás, hogy míg azok a nem magyar ajkú területek, az a 32 nem tiszta magyar ajkú vármegye 171 kormánypárti mellett 20 ellenzéki képviselőnek adott csak mandátumot, addig a 30 magyar többségű megyéből még a Bánffy-féle választási rendszer mellett is 102 ellenzéki képviselő jutott be a házba. Ezért nem akarják ennek a kérdésnek a megoldását siettetni s nem akarják a tősgyökeres magyar nép panaszát meghallgatni. Számítanak arra, hogy annak a türelme kifogyhatatlan. Pedig csak látszólag kifogyhatatlan az, s jaj annak, a ki megvárja, hogy ennek a türelemnek a határát, az elfogyását, majd ennek a népnek a kitörése mutassa meg.

De nem kisebb az igazságtalanság azon a téren sem, a mely a szavazási jogosultságra vonatkozik.

Nem kisebb igazságtalanság az, hogy a kiknek vállait terhekkel rakja meg a haza, azokat a jogokban nem részesíti. Nem kisebb igazságtalanság az általános szavazati jog be nem fogadása, és nem kisebb igazságtalanság addig, a míg ez be nem következik, magának a választási czenzusnak különbözősége. A mindezekben rejlő igazságtalanság annál kirivóbb, mert ezáltal ismét a legjobb, a legtörzsökösebb

magyar nép van sújtva. Csodálkozom azon, hogy a kormány ezeknek a kérdéseknek megoldásával nem siet; csodálkozom azért, mert hiszen a hazafias politika azt diktálná, hogy a hazának minden fiát igyekezzünk megnyerni, és szorosabb kapcsolattal a házhoz fűzve, a haza szeretetére birni; ezen kellene lennünk, mert jöhetnek nehéz idők, a mint jöttek anynyiszor, és akkor, ha mindig azon igyekeztünk, hogy a haza fiait minél szorosabb kapcsolattal, a jogok megadása által, a házához fűzzük: mindenkor önérzetesen, emelt fővel állhatunk majd elibük azzal, hogy »veszélyben a haza, segítsetek, mert ti is élvezitek ennek a jogát!« De hát a községenkénti és titkos szavazásról nem szeretünk itt a házban beszélni, mert hiszen nem az a fődolog, hogy az ország hamisítatlan közakarata jusson érvényre, hanem az a fő, legalább az eddig követett politika előtt az volt a fődolog, hogy az a párt, a mely harmincz éven keresztül ült az uralmon, továbbra is fentartsa uralmát, és az a fő, hogy az az 1867-iki alkotás valahogy meg ne ingattassék. Pedig, t. ház, azok a törekvések, a párturalomhoz való akármily mesterséges eszközökkel való ragaszkodás, mind hiú törekvés. A haladó időt semmiféle mesterséges törekvéssel megállítani nem lehet, és úgy látszik, — minden jel arra mutat, — hogy rövidesen be fognak következni azok az idők, a melyek az ezen harmincz év óta fennálló párt által támogatott 1867-es törekvéseket alapjukban meg fogják rázni, még akkor is, ha mi mindannyian beállanánk támogatására. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Isten mentsl Arra ugyan várhatnak!)* Mert az ilyen szövetségeket mesterséges úton ideig-óráig fenn lehet ugyan tartani, de állandóságot az ilyen természetellenes szövetkezés nem remélhet, nem várhat, és akkor, nekünk magyaroknak legfölebb csak örök szégyenünkül fog maradni az, hogy az osztrák érdekek szolgaságának ezt a jármát majd nem mi dobjuk le nyakunkról, hanem az osztrák szabadít fel alóla. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Mielőtt végeznék beszédem azon részével, a mely a választási dolgokkal áll kapcsolatban, még egy kérdést érintek. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérem nevezetesen a t. házat, hogy az ellátásról és a fuvardíjakról szóló 1899: XX törvényczikknek 7. és 8. §-át, mielőtt azok a gyakorlati élet küszöbét átlépnék, és mielőtt azok azon kerületekbe, a melyek ma még »tiszta« kerületeknek mondhatók, a mérget becsepegtették, a nemzeti becsület érdekében töröljük el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem új kivánság ez, t. ház, ennek a pártnak részéről; ez a kivánság fel volt vetve és tárgyaltatott a pártközi konferenczia alkalmával; fel volt vetve akkor, a midőn ezen szakaszok itt a házban megszülettek; fel volt vetve a legutóbbi költségvetés tárgyalása alkalmával is Kossuth Ferencz képviselő úr részéről. Én ezt csak felujítom. Hiszen, t. ház, a választói jog a polgárnak legszebb joga; az a jog, a melynél fogva a polgár a törvényhozás összetételébe és ezáltal magába a törvények alkotásába befolyik: eminens népfelségi jog, a melynek lealázását jelenti, ha azt megfizetik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igaz és szomorú dolog, hogy a gyakorlati életben e téren itt-ott kisebb-nagyobb méretű visszaéléssel találkozunk. De hogy ezt törvényileg szentesítsük s a törvény szentesítése után a gyakorlati életbe bevigyük, ez a nemzetnek szégyene. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hova lesz a hazának, az alkotmánynak önzetlen szeretete, ha ezt a jogot pénzért kell a polgároktól megvenni. Hová lesz a kuriai biráskodásról szóló törvény értéke, ha magában a törvényben zsilipet nyitunk a visszaéléseknek. Még nem lépte át a törvény a gyakorlati élet küszöbét. Még lehet rajta segíteni. És én kérem a t. házat, méltóztassék ezt a kérdést figyelme tárgyává tenni és még ennek az országgyűlésnek folyamán ezeket a törvényszakaszokat eltörölni.

T. ház! Pártom, a melyhez tartozom, a függetlenségi és 48-as párt, azokhoz az elvekhez és követelésekhez, a melyeket a választási kérdésekben röviden bár, jelezni bátor voltam, mint mindenkor, most is ragaszkodik. Azokat annyira kiváló fontosságúaknak ítéli, hogy ezen kérdéseknek megvitatásai, az ezen kérdésekkel való részletes foglalkozást ki akarja a költségvetési vita keretéből emelni és elhatározta, hogy e tekintetben egy részletesen megokolt önálló indítványt fog legközelebb a ház asztalára letenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Teszi pedig ezt annyival inkább, mert a legközelebb múlt költségvetési vita alkalmával a miniszterelnök úr, mikor ezen követelményeket itt a költségvetési vita keretében hangoztattuk, azt jelentette ki, hogy a dolog sokkal fontosabb és sokkal nagyobb horderejű, semhogy azt a költségvetési vita keretében lehetne tárgyalni és megoldani, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy megérdemli ez a tárgy, hogy azzal, mint önállóval, különállóval foglalkozzunk. Ezt mondta a t. miniszterelnök úr. Ennélfogva azt hiszem és elvárom, hogy mikor pártunk most ezt az ügyet önálló indítvány alakjában fogja ide beterjeszteni, bizonyára nem fog ellenvetése lenni arra nézve, hogy ez az indítvány tárgyalásra kitűzessék.

A mi a szocziális természetű kérdéseket

illeti, bátor vagyok azokra is igen röviden kiterjeszkedni. Engem hazafias mély bánat fog el, mikor azt látom, nem ugyan kint az országban, hanem itt a fővárosban, hogy a szociális mozgalmak talán az elkeseredés pillanatában a tiszta hazafiság teréről lelépve, a nemzetköziség útjára csapnak és soraik között még a nemzeti lobogót sem tűrik meg. Én magam is óhajtandónak tartom a jogok kiterjesztését, azonban a ki ettől a hazától jogokat vár és kér, attól én mindenek előtt elvárom, hogy a jelszava az legyen, »első a haza.«

Rosszúl teszi a t. kormány, hogy azokra a követelményekre, a melyeket itt a főváros utczáin annyiszor hallunk hangoztatni, eddig nincs más válasza, mint a rendőröknek a szuronya. De, t. ház, én e téren nagyon röviden nem is annyira ezeket a fővárosi úgynevezett szocziális kérdéseket akartam megérinteni, mint inkább azokra a szocziális kérdésekre reá mutatni és felhivni a figyelmet, a melyek az ország egészét érdeklik, s a nagyközönségnek kötik le a figyelmét, a milyen a kivándorlás ügye, a ruthén kérdés, a betegápolás, a szegényügy, a gabona uzsora, a munkanélküliek ügye és még több más. Nem volna igazságos, ha nem ismerném el, hogy épen ezen a téren a kormány bizonyos tevékenységet nem fejtett volna ki. Nem is akarom én a kormánynak ezen a téren tevékenységét, jóakaratát és azt, hogy feladata magaslatán áll, kétségbe vonni, csak egyet jegyzek meg. Megjegyzem ennek a pártnak, a melyhez tartozom, politikájának igazolásául is, hogy a legjobb akarat mellett is ki van zárva az, hogy ebben az országban a szocziális kérdéseket a maguk egészében orvosolhassuk mindaddig, a míg az orvoslás legfőbb módja, a vagyonosodás, nincsen kezünkben, mely vagyonosodáshoz pedig bennünket a magyar önálló ipar, a magyar önálló kereskedelem és ezzel kapcsolatban a földmívelés fellendülése vezet csak el. Csak ha ez bekövetkezik, oldható ezzel meg minden szocziális baj, mert akkor az ország minden fiának, minden munkás embernek, a ki dolgozni akar is és tud is, kenyeret fog tudni adni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annak pedig, t. képviselőház, hogy azokat a függetlenségi törekvéseket, melyeket mindig hangoztattunk, legalább a gazdasági téren elérjük, annak most van itt az ideje, most, vagy soha! Egyebekben a mikor az elébb beterjesztett határozati javaslatot ajánlom elfogadásra, kijelentem, hogy a kormánynak, a mely 1867-es alapon áll, a költségvetést meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a képviselő úr által beadott határozati javaslat.

Buzáth Ferencz jegyző *(olvassa)*: »Határozati javaslat; benyujtják Szinay Gyula és több képviselő.

Utasítja a képviselőház a kormányt, hogy a főispáni és miniszteri nyugdíjjogosultság eltörlése tárgyában még ezen országgyűlés elé terjesszen be törvényjavaslatot.« *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk.

Ki következik szólásra?

Buzáth Ferencz jegyző: Gróf Zichy János! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Zichy János: T. ház! Nagy érdeklődéssel hallgattuk ezen padokról Konkoly-Thege Sándor t. képviselőtársam fejtegetéseit, a melyekben a honti állapotok szépítésére vállalkozott. Sajnálatomra én nem foglalkozhatom a dologgal bővebben, mert nem ismerem a viszonyokat, azonban még inkább megnyugtatna bennünket a dologra nézve az, ha a kormánypártról még mások is, olyanok, a kik szintén ismerik a honti viszonyokat, például Ivánka Oszkár t. képviselőtársam, *(Derültség balfelől.)* szinte vállalkoznának annak megerősítésére, a mit Konkoly-Thege Sándor t. képviselőtársam mondott. *(Élénk derültség balfelől.)* Ez aztán teljesen megnyugtatna bennünket.

T. képviselőház! Azon körülmény, hogy a belügyeknek vezetője egyúttal az országnak miniszterelnöke, szükségessé teszi... *(Élénk felkiáltások balfelől: Nincs miniszter! Hol vannak a miniszterek? Addig nem tárgyalunk! Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Elnök: Rögtön itt lesz, tessék folytatni. *(Felkiáltások balfelől: Öt perez szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Gr. Zichy János: ... szükségessé teszi reánk nézve azt, hogy a belügyi tárczát szigorúbban itéljük meg és a belügyminiszter úrnak politikáját magasabb álláspontokból vizsgáljuk,

Rövidre szabandó felszólalásomat mindjárt egy kérdéssel kezdem meg és ez az, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr, a ki székfoglalója alkalmával a jog törvény és igazság álláspontjára helyezkedett, tehát ellentétes álláspontot foglalt el az ő hivatali elődjével, minő fontos és a nemzet életére kiható intézkedéseket és alkotásokat tud fölmutatni miniszterkedése alatt a közigazgatás terén? Azért állítom fel ezt a kérdést, mert úgy veszem

Digitized by Google

észre, hogy a közigazgatásnak a fiziognomiája Magyarországon részleteiben, sok detailban változott ugyan, sőt nem tagadom, előnyösen változott, itt-ott a jog, törvény és igazság szellemében, azonban nagyban és egészében a mi közigazgatásunk képe ma is ugyanaz, mint a milyen volt a belügyminiszter úr hivatali elődje alatt. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Mert az a körülmény, t. képviselőház, hogy meglehetős hosszú időközökben egy-egy főispánt egy új főispán váltott fel, . . .

Rakovszky István: De nem jobb!

Gr. Zichy János: . . . még nem változtatta meg közigazgatásunk belső életét, a mit különben legjobban bizonyít az a körülmény, hogy tudomásom szerint az egyes törvényhatóságok közigazgatási bizottságában a volt rendszer alatt erőszakosan formált pártalakulatok nem változtak meg, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a mi okvetlenül megtörténik, hogyha annak a bizonyos rozsdás vaskéznek a nyomása teljesen megszünt volna, a mely, fájdalom, annyi időn át fogva tartotta az országot.

Rakovszky István: Nincs itt egy miniszter se!

Kubik Béla: Talán lemondtak? *(Zaj.)*

Rakovszky István: Kérjük felfüggeszteni az ülést! *(Zaj.)*

Kubik Béla: Hogy fog a kérdésre felelni? *(Zaj. Hosszantartó felkiáltások balról: Öt percz szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, legyenek méltányosak. A házszabály strikte nem kívánja, hogy a miniszter megszakítás nélkül jelen legyen a tárgyalásnál. Az államtitkár itt van; a szakminiszter bizonyosan akadályozva van, de rögtön itt lesz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Zichy János: T. képviselőház! Maga a miniszterelnök úr sem lesz képes az ő programmját teljesen megvalósítani a legkisebb részletekben mindaddig, a míg az igen tisztelt belügyminiszter úr minden energiájával oda nem hat, hogy a közigazgatás élén álló vezető egyéniségek eltávozzanak, eltávozzanak pedig különösen azok, a kiknek még ma is ideáljuk a t. belügyminiszter úrnak hivatali elődje. *(Úgy van! balfelől. Széll Kállmán miniszterelnök megjelenik a teremben.)*

Mert, t. képviselőház, egy időben régi és új ideálokért rajongani: ez még az érzelmek világában sem járja, *(Élénk tetszés balfelől.)* hát még a politikában, a hol úgyszólván két kézzel kell belemarkolni az élet prózájába, és a hol határozottan tudnia kell az ellenzéknek épúgy, mint a kormánypártnak azt, hogy a kormány melyik határozott irányban halad. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondják, t. képviselőház, hogy a főispáni kar egy harmadrésze már ez ideig fel van frissítve újonan kinevezett főispánok által. De kérem a t. belügyminiszter urat, hogy az általa bejelentett purifikácziónak nagy munkája ezáltal ma már be van-e fejezve és eltávoztak-e a közigazgatás élén álló mindazon egyéniségek, a kiknek személyéhez füződik az 1896-iki képviselőválasztásnak nevezett rablóhadjáratnak emléke?

Rakovszky István: Szaporították Csillaghyval! *(Zaj.)*

Gr. Zichy János: Az összes emlékeknek lerombolása képezné, szerintem, t. képviselőház, a legnagyobb garancziát a legközelebbi választások tisztasága iránt; *(Helyeslés balfelől.)* mert nem tudom elképzelni azt, hogy ugyanazon közigazgatási vezető egyéniségek, a kik 1896-ban a törvénytelenséget és az erőszakoskodást tekintették megfelelő eszköznek, és ebben az irányban és szellemben vezették és irányították az ő közegeiket, mondom, hogy ugyanezek, a tiszta választás iránti szuverén tiszteletnek magaslatáról tekintsék majd a nemzeti akarat megnyilvánulását 1901-ben. *(Igaz! Úgy van! Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mi, t. képviselőház, kik a választási jogoknak egészséges alapon való kiterjesztését is programunkba vettük és az ezekkel összefüggő kérdéseket is reformálni akarjuk, nem tartjuk elegendőnek — őszintén megvallva — a választások tisztaságának biztosítására a kuriai biráskodásról szóló törvényt. Az én felfogásom szerint szükséges, hogy egésszséges legyen az az alap, a melyen a választások történni fognak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ez az egészséges alap nem lehet más, mint egy alkotmányosan érző és gondolkodó törvényhatóság, *(Úgy van! balfelől.)* a melynek megint első és főfeltétele az alkotmányosan gondolkozó és érző főispán. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Én ezt sokkal fontosabbnak tartom a szabadelvűség szempontjából, épúgy, mint az alkotmányosság szempontjából, mint azt a bizonyos kanczel-paragrafust, a melyhez a kormány annak idején létét kötötte, és a melyet önök mint conditio sine qua non-t állítottak fel *(Helyeslés balfelől.)*.

Páder Rezső: A régi gárda él! *(Zaj.)*

Gr. Zichy János: T. képviselőház! A belügyminiszteri tárcza keretében én határozottan legfontosabbnak tartom a közegészségügyet, és sajnálattal kell konstatálnom, hogy addig, a míg az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr az állategészségügy érdekében igen sokat tett aránylag rövid idő alatt, így az állatorvosi intézmény államosítására nézve is megtette a szükséges lépéseket, addig a

Digitized by Google

közegészségügy terén, fájdalom, kevés előmenetelt tapasztalok, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* és még nagyon szomorúak azok az állapotok, a melyek a magyar közegészségügy terén uralkodnak.

Én, t. képviselőház, bátor voltam már a múlt évben reá mutatni erre a fontos kérdésre és kapcsolatban ezzel ajánlottam a kormánynak a szegényügynek rendezését is. Mert az is kétségtelen dolog, hogy a szegényügy belügyeinknek egyik legelhanyagoltabb kérdése. A meddig, t. képviselőház, az egyes községek bármilyen úton-módon nem lesznek kényszerítve arra, hogy az illetékességükhöz tartozó munkaképteleneket eltartsák; a míg nem fog gondoskodás történni arra nézve, hogy megfelelő alapok létesíttessenek és kezeltessenek, a melyeknek segítségével a munkaképtelenek az egyes községek keretében gondoztatnak, ápoltatnak és eltartatnak: addig ez az ország mindig hasonlítani fog egy nagy koldustanyához, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a hol magára a társadalomra egy túlságosan nagy teher háramlik azért, mert a teher aránytalanúl van elosztva, a társadalom áldozatra képes és áldozatkész tagjai kimerülnek, anélkül, hogy a nyomorúságon, a szenvedésen és a szegénységen tényleg segítve lenne. Ha a kormány csak azt az összeget fordíthatná az emberi nyomorúságnak orvoslására, melyet az állami anyakönyvi hivatalok felállítására, berendezésére és az anyakönyvvezetők dotációjára, ezeknek napidíjára stb. fordít nemcsak az állam, hanem fordítanak maguk a községek is: akkor nagyban és egészben segítve volna ezen a rákbajon, társadalmunknak ezen nagy sebén, a melyet liberális intézkedéseknek tapaszaival gyógyítani nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Mi, t. ház, nyakig benn vagyunk és úszunk a liberálizmusban, viseljük ennek, a szerintem luxusnak minden költségeit a nélkül, hogy fedezni tudnók azokat a terheket, a melyeket a közegészségügy terén a legprimitivebb czivilizáczió követel tőlünk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ez egy anomália.

A közigazgatás rendezésének kérdését, a mely feltétele számos baj orvoslásának itt e hazában, az igen tisztelt belügyminiszter úr az ő székfoglalója alkalmával felemlítette és kilátásba helyezte annak megoldását, sőt ha jól emlékszem, az ő miniszteri székfoglalójának, a belügyminiszteri resszortra vonatkozó részében alapgondolata és vezető motivuma épen a közigazgatás rendezése volt. Az idő elmúlt és még máig is csak ott vagyunk, hogy a főbb elvek kivételével, a melyeket a t. miniszterelnök úr akkor kifejtett, még azt sem tudjuk, hogy vajjon ez a kérdés hány lépéssel haladt a megoldás felé és hogy közel, avagy hogy messze távolságban van-e az idő, a mikor a közigazgatás terén is produkálni akar és fog valamit ez az oly régóta inproduktiv liberalizmus? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A közigazgatás rendezése nemcsak a kérdés megoldásának szempontjából bir nézetem szerint nagyfontossággal, hanem igen nagy fontossággal bir a nemzetiségeket illetőleg is a magyar állam, a magyar állameszme megerősödésének és kidomborodásának érdekében, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* sőt meg vagyok győződve arról, hogy egy helyes alapokra fektetett közigazgatás esetében, nagy mértékben lehetséges lesz szabályozni és meggátolni azt a nagymérvű kivándorlást is, a melynek napról-napra szemtanúi vagyunk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Nem tagadhatom, de nem is tagadom, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úrnak épen a belügyek terén rendkivül sok teendője van, és hogy ily nagy kérdéseket egyszerre az országgyűlés, a parlament elé vinni nem tanácsos és nem helyes.

Ámde, mi ott vagyunk még ma, hogy ezen nagy kérdéseknek a részleteire nézve nem ismerjük az igen tisztelt belügyminiszter úrnak még egyéni véleményét és egyéni nézeteit sem, és én azt hiszem, hogy az ügy érdekében volna, de a nemzetet is nagy mértékben megnyugtatná, hogyha az általános képviselőválasztások előtt nyilatkoznék az igen tisztelt belügyminiszter úr ezen kérdésnek részleteiről. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Én különben azt tartom, hogy bele sem lehet menni ennek a kérdésnek a megoldásába alkotmányos felfogás szerint mindaddig, míg a jelenlegi kormány a nemzet előtt le nem rajzolta az általa kontemplált közigazgatási szervezetnek a képét és mert a közigazgatás rendezésének lényege ép a kérdés megoldásának miként jében fekszik: ép azért a magyar nemzet lelkéhez nőtt közigazgatás megoldásának miként jéről kell tudnia a nemzetnek, mielőtt akaratát kinyilvánítja a választások alkalmával az urna előtt. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ezt azért nem hangsúlyozom nyomatékosabban, mert bizom az igen tisztelt kormánynak és a jelenlegi kormánypártnak alkotmányos érzületében, hogy ennek a kérdésnek megoldásába nem fog bele menni, mielőtt a nemzetet meg nem kérdezte. Már pedig ez nem képzelhető másképen, mint úgy, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr még a választások előtt határozottan, körvonalaiban épúgy, mint részleteiben, bemutatja az általa kontemplált új közigazgatási szervezet tervezetét a maga valóságában. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Digitized by Google

Az igen tisztelt belügyminiszter úr a múlt évben melegen érdeklődött beszédeiben a kivándorlás kérdése iránt. Kérdem az igen tisztelt belügyminiszter urat, hogy e téren történtek-e nagyobbszabású intézkedések ennek a megátlására, ennek a szabályozására? Én a magam részéről nem tudok nagyobb hatékony intézkedésről, azt azonban fájdalommal kell konstatálnunk a statisztika adatainak a nyomán, hogy a kivándorlás napról-napra növekszik hazánkban.

Buzáth Ferencz: A bevándorlás is!

Gr. Zichy János: Pedig ezen változtatni kell, mert a kivándorlás állandó vérveszteségét jelenti a nemzetnek, a mely a nemzeti erőnek fogyatkozásával kapcsolatos. A baj mélyen fekszik és ezért nem elegendő az én szerény nézetem szerint csak a kivándorlást szabályozni, meggátolni, hanem szükséges orvosolni azokat a bajokat, a melyek közvetlenül, vagy közvetve a kivándorlás nagymérvét fokozzák. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Tagadhatatlan, hogy a földmívelésügyi miniszter úr a legutóbbi időben is sokat tett a kérdésnek orvoslása érdekében és rátette kezét a legégetőbb sebekre; de azért én mégis azt hiszem, nem tudja a szabadelvű kormány ezt a bajt alaposan orvosolni, mert az égető anyaggal nem tud behatolni a sebek mélyére, *(Úgy van! a baloldalon.)* oda, a hol a kór-anyag, a fertőző elem összegyülemlett, mert abban őt — épen szabadelvűsége akadályozza. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Csak egy példára akarok hivatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen tisztelt pénzügyminiszter úr expozéjának elmondása alkalmával szükségét látta annak, hogy megtámadja a keresztény alapokra fektetett szövetkezés ideáját, *(Halljuk! Halljuk!)* mondván, hogy a felekezeti alapra fektetett szövetkezést helytelennek tartja, mert elforgácsolja az erőket, csökkenti a bizalmat és ennek következtében ezek a szövetkezetek nem lehetnek oly erős és szolid alapon állók, a melyek iránt a közönség bizalommal viseltetnék.

Igen csodálom, t. ház, azt, hogy akkor, a mikor az országnak miniszterelnöke és belügyminisztere oly igazán meleg érdeklődést tanusít e kérdés iránt, ugyanazon kormánynak pénzügyminisztere megtámadja épen a keresztény alapra fektetett szövetkezetet, hiszen ezek a szövetkezetek ép azért, mert keresztény alapra vannak fektetve, nem felekezetiek, mert a kereszténység nem felekezet és e szövetkezetek viszont épen, mert keresztény alapon állanak, erkölcsi bázison is nyugszanak. *Úgy van! a baloldalon.)*

Rakovszky István: Nem is a kapitalizmuson!

Gr. Zichy János: Az erkölcsi alapokon álló szövetkezés előmozdítása képezi tehát nézetem szerint, különösen a felsővidéken, a kivándorlás legnagyobb akadályát, képezi azért, mert a legegészségesebb alapon, az erkölcsi alapon gyűjti össze azokat a kis erőket, a melyek önmagukban nem tudnak megküzdeni sem az uzsorával, sem a korrupczióval, sem az élet nehézségeivel, a melyek ott összegyülemlenek. *(Úgy van! balfelől.)* Épen azért, az én meggyőződésem szerint, a ki a keresztény alapokra fektetet szövetkezés eszméjét akár közvetlenül, akár közvetve megtámadja, konczedálom, nem tudva és akarva, de tényleg mégis annak az anyagi züllésnek egyengeti útját, a mely végeredményeiben a kivándorlásra vezet. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Azt hiszem, sőt meg vagyok győződve arról, hogy ha a kormány ezen a téren valami állandó és értékes eredményt akar elérni: akkor következetesnek kell lennie még akkor is, ha látszólag ellentétbe jönne a liberalizmussal, mert a liberalizmus lehet sokak szemében igen hatalmas és alkalmas eszköz nagy és maradandó czélok elérésére, de sohasem lehet olyan czél, a melyért a nemzet anyagi és erkölcsi erejének csak egy parányát is szabad volna feláldozni. *(Tetszés a baloldalon.)*

T. képviselőház! Azt a tényt, hogy a jelenlegi kormány két évnél már hosszabb élete alatt ez ideig sem tisztult meg a politikai helyzet, semmi sem bizonyítja jobban, mint az az ujévi beszéd, *(Halljuk! Halljuk!)* a melylyel a szabadelvű párt a miniszterelnök és belügyminiszter urat ujév napján megtisztelte, hogy ne mondjam, megörvendeztette. Nem foglalkoznám ezzel a beszéddel, ha először ennek politikai tartalma nem volna és ha nem azért mondatott volna el, hogy az egész nemzet meghallja, meghallgassa, megszivlelje; azonban különösen foglalkozom vele azért, mert megvilágítja azt a politikai szituációt, a melynek a központja az igen tisztelt belügyminiszter úr és mert hatása, a melyet az az egész ország közvéleményében keltett, bemutatja az uralkodó pártnak azt a fiziognomiáját, a melyet ismét a belügyminiszter úr alkotott meg.

Széll Kálmán miniszterelnök: De nem mint belügyminiszter.

Gr. Zichy János: Mint belügyminiszter is. A beszéd tehát határozottan érdekli a nemzetet és ezért nemcsak jogunk, hanem esetleg kötelességünk azzal foglalkozni, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* mert az nem bizonyít az én felfogásom szerint egyebet, mint azt, hogy az

Digitized by Google

uralkodó pártban lévő különböző elemek összeforradási proczessusa a legjobb esetben még nem fejeződött be teljesen, vagy pedig talán még meg sem kezdődött. *(Derültség balfelől.)*

Két eshetőséggel állunk szemben. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hitte eddig a közvélemény, hogy czélzatosság és szándékosság volt elrejtve ebben a beszédben. Ebben az esetben határozott szakadásra lehetne következtetni. Tegnap óta azonban tudjuk, hogy ez nincs így, de hát miről van itt szó? Egy félreértésről. Rendkivül sajnálom és igen nagy veszedelmet látok abban a körülményben, t. ház, hogy ha az uralkodó pártban és a közvélemény egy részében egy elejtett szó, egy szellemes megjegyzés már elegendő arra, hogy ily módon felizgassa a kedélyeket, *(Derültség a baloldalon.)* mert ez azt bizonyitja, hogy még nyitva vannak a sebek, hogy még rendkivül nagy az érzékenység, és hogy elég, a mint mondám, egy szikra, hogy a szenvedélyeket lángra lobbantsa. A dolog tisztán áll előttem és a beszéd hatásának lélektani okát megtalálni nem nagyon nehéz. Rejlik pedig ezen lélektani ok abban a körülményben, hogy a szabadelvű pártnak azelőtt ellentétes érzületű és tradicziójú tagjai tényleg nem tudtak még egyesülni azért, mert a tűz a vizzel, az árny a fénynyel, az új reményeket a régi emlékekkel teljesen párosulni nem tudnak. Azért, mert megbosszúlja magát az, ha egy új irányzatot régi elemekkel és ellentétes törekvésekkel kezdünk meg. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Rakovszky István: Itt rejlik a hiba!

Gr. Zichy János: Ez okból a jog, törvény és igazság proklamálásával egy időben le kellett volna rombolni a régi isteneknek templomait, oltárait és szobrait *(Úgy van! a baloldalon.)* s a romokból feltámadott új élet szárnyain kellett volna megkezdenie az igen tisztelt belügyminiszter úrnak mindnyájunk által elismert önzetlen, hazafias működését. De mindaddig, a míg az igen tisztelt belügyminiszter úr kényszerítve lesz Mohamed koporsója gyanánt a múlt és a jelen közt lebegni: és a helyzet olyan marad, hogy egy elejtett szó elegendő arra, hogy a lenagyobb mértékig felizgassa a közvéleményt, mint a hogy az a jelen esetben történt, mind addig, mondom, sem a kormánynak, sem az uralkodó pártnak hazafiságától nem várhatjuk, hogy bármily téren is eredményes munkákat legyen képes kifejteni. Így a jog, törvény és igazság csak teória marad, még pedig a papiroson, . . .

Polónyi Géza: Csak frázis!

Gr. Zichy János . . . mert annak a megvalósítása elé mindenkor olyan akadályok fognak gördülni, vagy gördíttetni, a melyeket a legnagyobb hazafiság, önzetlenség, a legnagyobb államférfiui tudás és képesség elhárítani nem lesz képes. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Befejezem, t. ház, rövid felszólamlásomat. Azon elvi okoknál fogva, melyek bennünket a t. kormánypárttól elválasztanak; de azért is, mert látjuk, hogy a szituáczió abban az uralkodó pártban, a melytől az ország sorsa függ, a melynek az összeműködésétől függ a haza java, egyáltalában nem tisztúl, és így bizalmatlanságunk csak fokozódik az igen tisztelt kormány iránt, kijelentem, hogy a belügyminiszter úr költségvetését el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Lukáts Gyula jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: Kérem a t. házat, engedje meg, hogy felszólalásomat, a mely hosszabbra fog nyúlni, a holnapi napon mondhassam el és pedig azért, mert ma még egy sürgős interpellácziót is van.

Elnök: Miután az ülés elején a t. ház tudomására hoztam, hogy a mai napon Pichler Győző sürgős interpellácziót kiván intézni a belügyminiszterhez, de még fél kettő nincs: kérdem a házat, kivánja-e már most meghallgatni az interpellácziót s megadja-e Benyovszky Sándor képviselő úrnak az engedélyt arra, hogy beszédét a legközelebbi ülésen mondhassa el. *(Megadjuk!)* Ehez képest kimondom, hogy a ház a tanácskozást nem folytatja, hanem azt a legközelebbi ülés napirendjére viszi át s most áttér Pichler Győző képviselő úrnak sürgős interpellácziójára. *(Helyeslés.)*

Az interpellácziót előadása előtt azonban javaslom a háznak, hogy legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa és annak napirendjére tűzze ki a belügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalását. Hozzájárúl ehhez a ház? *(Igen!)*

Így ezt a ház határozatként kimondom.

Most pedig Pichler Győző képviselő úr fogja interpellácziójá előterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pichler Győző: T. ház! A függetlenségi és 48-as párt nevében, melynek szerény tagja vagyok, igénybe véve a házszabályokban gyökerező jogomat, tiszteletteljes sürgős interpellácziót bátorkodom intézni itt a ház szine előtt a t. miniszterelnök úrhoz, illetőleg belügyminiszter úrhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Napok óta egy kérdés foglalkoztatja a közvéleményt, a mely egészen váratlanúl lett a közvéleménybe dobva és ez a kérdés, a nemzeti szinház építésének a kérdése és a vele kapcsolatos ügyek. Ezekkel a kapcsolatos ügyekkel nem akarok én most foglalkozni, minthogy azok közül a legsérelmesebb tudtommal tárgy-

Digitized by Google

talanná lett. A magyar Nemzeti Szinház vezetője, gróf Keglevich István intendáns úr, szerződést akar kötni egy másik műintézet kibérlése ügyében, a mely kibérléssel Budapesnek egy áldott emlékű kulturális intézete megszünt volna Budapesten, másrészt száz meg száz ember vesztette volna kenyerét. A mi a pénzügyi szempontot illeti, ezen erkölcsi szempont mellett, ez oly terheket róna az államra, a melyek viselése egyátalában jogosulatlan volna. Tudtommal az intendáns úr e szerződést megkötötte, de a közvélemény felzudulása s az illetékes körök hangulata folytán nem volt bátorsága ezt a szerződést, a melyhez belügyminiszteri jóváhagyás szükséges, a belügyminiszter úr elé terjeszteni, hanem egyszerűen elállott szándékától.

Bevezetésnek azért említem ezt fel, mert ezzel akarom jelezni, hogy oly kulturális intézet vezetésében, mint a Nemzeti Szinház, és az opera, tagadhatatlanúl bizonyos férfias bátorság nyilvánúl meg az intendáns úr eljárásában, bár bizonyos oligarchizmus és önkény is van benne. Hogy ez így van, azt a t. ház elbirálására bocsátom most, midőn előterjesztem a nemzeti szinház építésével kapcsolatosan felmerült ügyeket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az országban bizonyos idő óta az a jelszó, hogy pártoljuk a magyar ipart, a magyar művészetet, emeljük a magyar geniuszt. Nem egy kormányférfiú szerezte meg e jelszóval magának a népszerűség nimbuszát. És mégis, mi történik! A nemzet történelmével, a nemzet érzelmeivel, a nemzet vágyaival és kívánságaival összeforrott egy nagy kulturális intézmény otthonáról azt mondják, nem felel meg a követelményeknek; új otthonra, díszesebbre, szebbre, nagyobbra van szükség, hogy a mit a magyar szenzus szóban akar kifejezni, ebben a hajlékban megnyilatkozzék; hogy a mit a magyar önérzet, a magyar nemzeti érzés költészetben feltár a nemzet előtt, ott lelje meg szóvivőit, onnan induljon és menjen be a nemzet ezreinek meg ezreinek szivébe.

Egy új hajlékról van tehát szó. Hirtelen merült fel a kérdés, váratlanúl, ex abrupto; de egy botrányos dologgal kapcsolatosan került felszinre. Eleve is kijelentem, s ezzel akarom beszédem egész irányzatát jelezni, hogy felszólalásom nem akar támadás lenni a belügyminiszter úr ellen mindaddig, a míg a belügyminiszter úr szives lesz jelen interpellációmra választ adni; mert attól a választól teszem függővé további felszólalásomat, tudniillik a viszonválaszt és annak irányát. Én, t. ház, úgy látom a helyzetet, hogy itt egyszerűen bevitték, vagy bele akarják vinni a belügyminiszter urat olyan dologba, a mely, legalább ezen a téren, ellenkezik eddigi felfogásával és eddigi működésével. Felmerült ugyanis az a botrányos tény, hogy a nélkül, hogy az illetékes faktoroknak tudomásuk lett volna róla; a nélkül, hogy a képzőművészek, az építészek, az arra illetékes képzőművészeti tanács, vagy bármely más, erre jogosúlt testület, például a mérnök-egylet satöbbi tudomással birt volna róla, egy oly czég által készíttették el a terveket, és ezen czég által akarják felépíttetni a szinházat, a mely idegen, a mely nem hazai, a mely bécsi czég.

Gróf Keglevich István azzal indokolja ezen tényét, hogy itt csak adoptálásról és nem új nemzeti szinház építéséről van szó. Ezen felfogás ellen azonban tiltakozom, mert azt a szinházat, tudtommal, a tervek alapján le kell rombolni a fundamentumáig és teljesen újra kell építeni. Itt tehát nem adoptálásról van szó, hanem egy egészen új szinház építéséről. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Nem akarok ma belebocsátkozni abba a kérdésbe, hogy egy nemzeti kulturintézetünket megint két ház közé akarják beékelni, a mi a szinházakra vonatkozó fővárosi szabályrendelettel a leghatározottabban ellenkezik. Nem akarok most arról sem szólni, hogy azon hely kihasználása másképen történjék. Előttem az a tény lebeg, hogy a közvélemény elé ki van dobva, sőt egy belügyminiszteri leirat, a mely, azt hiszem, a mérnökegylethez intéztetett, be is ismeri, hogy a Nemzeti Szinháznak mai helyén egy új szinházat akarnak építeni. No, igen tisztelt ház, úgy a tegnapi, mint a tegnapelőtti nap folyamán különböző küldöttségek jelentek meg úgy a miniszterelnök úrnál, mint gróf Keglevich István úrnál. A kik a miniszterelnök úrnál jártak, azok a miniszterelnök úrnak ott tett nyilatkozatait ismerik, a melyekre nem akarok reflektálni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen nem is ismeri!

Pichler Győző: Módjában van a miniszterelnök úrnak azokat itt ismételni, abban a formában, a mint azokat tette, és így módomban lesz nekem is azokra válaszolni. De gróf Keglevich István és Széll Kálmán miniszterelnök úr is azzal indokolja a Helmer és Fellner-czég megbizatását, hogy ez egy világhirű szinházépítő-czég, a melyhez fogható sehol sincs. *(Igaz! jobbfelől.)* Én azonban beigazolom az igen tisztelt ház előtt, hogy csak nálunk van ez így; mert a külföld előtt Helmer és Fellner-czég nincs elismerve, sőt a nagy német birodalomból úgyszólván ki van tiltva az építkezésekből *(Mozgás jobbfelől.)* eddigi építkezéseivel és azokkal kapcsolatos dolgaival együtt. *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélső*

Digitized by OSZK

baloldalon.) De tovább megyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Zürichben a mienkhez egészen hasonló eset történt, és a zürichi szinház építését pályázat nélkül adták ki. A juryben benn volt a Helmer és Fellner-czég egyik tagja; a végén a pályázatot eredménytelennek hirdették ki, és ugyanakkor, a midőn ez megtörtént, a Helmer és Fellner-czéget bizták meg az építkezéssel. Nem akarok a részletekbe bocsátkozni, hogy utólag mily hangok emelkedtek és mily leleplezések történtek a zürichi szinház építésére vonatkozólag, mert távol áll tőlem, hogy a nemzeti szinház építésének ügyét az ott előfordult tényekkel összehasonlítani bátorkodjam. Nem akarom a t. házat azzal sem fárasztani, hogy részletesen kimutassam azt, miszerint magában Bécsben sem birja e czég a szinházépítés monopóliumát. A Burgszinházat sem ő építette, valamint a Rajmundszinházat sem. Egyedüli építkezése Bécsben, a mi nagyszabású, a Ronacher-féle orfeum. De utalok egyszerűen arra, a mit a Helmer és Fellner-féle czég Magyarországon épített. Itt a fővárosban építette a népszinházat. Nohát, a t. miniszterelnök úr, ha kiváncsi, megtudhatja a háta mögött ülő párt tagjaitól és különösen megtudhatja, névleg meg is nevezém, Heltai Ferencz képviselő úrtól, a ki a népszinházi bizottságnak is tagja, hogy a népszinház építkezése óta négyszer kellett azt, tűzveszélyessége miatt, renoválni és körülbelül 100.000 forint adatott ki azért, hogy a tűzveszély ellen biztosítható legyen. Ezt a szinházat a Helmer és Fellner-czég építette. Ugyancsak ez a czég építette a szegedi első és második szinházat is, de alig hogy felépítette, rövid idő múlva egy keletkezett tűz folytán elpusztult. Szintén ez a czég építette a legutóbbi időben a nagyváradi szinházat, és az eredmény az volt, hogy az ottani szerencsétlen szinigazgató tönkre ment azért, mert az épületen átszivárgó viz tönkre tette mintegy 60.000 forint értékű garderobeját. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy ez a czég tud-e, vagy nem tud-e szinházat épiteni, hanem, hogy az az egy bizonyos, hogy ez a czég tud rosszat is épiteni és esetleg tud jót is épiteni. Tehát ezért a Helmer és Fellner-czég kedvéért akarták elkerülni a magyar képzőművészeket? És a magyar képzőművészet teljes elkerülésével, mintegy arczulütésével bizták meg azt a bécsi czéget az építkezéssel, midőn erre vonatkozólag a nyilvános pályázatra elég idő volt. Mert czáfoljon meg engem gróf Keglevich István intendáns úr, ha nem tud megczáfolni a t. belügyminiszter úr, hogy másfél éve már, hogy folyt az alkudozás a Helmer és Fellner-czéggel.

Czáfoljon meg és mondja meg, hogy mikor kezdte a tárgyalásokat? Másfél év óta folytatott tárgyalásokat a Helmer és Fellner czéggel. Nohát ugyanily tárgyalásokat lehetett volna folytatni a magyar képzőművészekkel és építészekkel, és ha itt a pályázat eredménytelen lett volna, akkor, bár bánattal és szomorúsággal fogadtuk volna, de beláttuk volna, hogy idegen kézre kell az építkezést bizni. De így, minden előzetes tárgyalás nélkül egy czéget e tervek elkészítésével megbizni és odaállani a belügyminiszter elé, hogy az egyedüli megoldás csak ez, és mintegy erőszakosan beleugrasztani a belügyminisztert abba, hogy ehhez a jóváhagyását megadja: ezt nem volna szabad tenni. Gróf Keglevich István mint főrendiházi tag ugyan a belügyminiszternek nincsen alárendelve, de mint intendáns igenis alárendelt közege, és ebben a nemzetet is érdeklő fontos ügyben meg kellett volna kérdeznie a belügyminisztert.

De eltekintve ettől, kérdem a t. belügyminiszter urat, hogy mi az oka annak, hogy midőn most tárgyaljuk az ez évi költségvetést máris erre az évre körülbelül hárommillió korona túlkiadást engedélyezett? És ha már hárommillió túlkiadásról van szó, akkor nem kellett volna-e a törvényhozás elé vinni e dolgot és a törvényhozás előzetes beleegyezését kérni? Nem volt-e ideje a belügyminiszter úrnak, hogy ide jöjjön e kérdéssel? Pótthitelek útján, utólagos jóváhagyások után fait accomplit-kkal akarja a törvényhozást kényszeríteni? Most tárgyaljuk a költségvetést és máris hárommillió korona túlkiadást csinál a nemzeti szinház építésére? Ezt nem lehet és nem szabad megengedni.

Most pedig áttérek arra a hárommillió koronára. Tévednek a ház t. tagjai, ha azt hiszik, hogy csak hárommillió koronáról van szó. Sokal nagyobb összeg forog itt kérdésben. Mert nem tudom, tisztában van-e a t. belügyminiszter úr a dologgal és látta-e a Helmer és Fellner-féle terveket? Előre kijelentem, hogy csak egyes részleteiket kaptam meg ismeretlen kézből. *(Derültség a jobboldalon.)*

Madarász József: Nem nevetni való ez.

Pichler Győző: Tudakozódásom szerint ezek a részletek megfelelnek a valódi terveknek. Ismeretlen kézből kaptam őket és pozitivitással nem tudom, hogy megfelelnek-e, bár privátim meggyőződtem róla, hogy csak ezek lehetnek az illető tervek. Engedje meg a ház, hogy erre nézve kérdést intézzek a belügyminiszter úrhoz: van-e tudomása arról, hogy ezen terv szerint a nagy bérházból nyolcz métert elmetszenének a nemzeti szinház érdekében?

Digitized by Google

A könnyebb megértés végett engedje meg a t. ház, hogy jelezzem, meddig terjed ez a nyolcz méter. A hogy a nemzeti szinház a Kerepesi-út és Muzeum-körút sarkán terjed, azt a négy emeletes házat egészen a Szikszayig, ott a hol most a nagy trafik van, elmetszenék és a bérház e részét bevennék a nemzeti szinházba. A másik oldalon pedig a kis bérház, a hol most fodrászüzlet és virág kereskedés van, egészen a Pannónia épületig szintén elesnék. Elől a front igy alakulna; a megfelelő hátsó részre a vallás és közoktatásügyi minisztériumtól további nyolcz métert kérnének a technika kertjéből. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Nemcsak hárommillió koronáról van szó tehát.

Méltóztassék a t. háznak figyelembe venni egy kérdést a melybe nem akarok bővebben belebocsátkozni, hogy felszólalásom el ne aprózódjék; méltóztassék figyelembe venni, hogy van a nemzeti szinháznak egy nagy nyavalyája, az úgy nevezett nemzeti szinházi nyugdíjalap, a melyet megterheltek opera énekesekkel és énekesnőkkel, a kiket könnyelmüen szerződtettek és még könnyebben dobtak ki. Azok az emberek, a kik a teljes járulékokat fizették be, most ha munkaképtelenek lesznek, alig kapnák a nyugdíjösszeg 30 százalékát. Magának a nyugdíjalapnak egyetlen pozitiv jövedelme a két bérház jövedelme, a melyet most Helmer és Fellner terve szerint nyolcz méter szélességben és a kis bérház nagyságában el akarnak pusztítani és el akarnak metszeni.

Azt hiszem a t. belügyminiszter úr, a ki kitünő és kiváló financzember, talán számításba veszi ezt és a nemzeti szinház épitése költségeihez, a három millióhoz hozzá számítja ezt a jövedelmi veszteséget és a jövedelmi veszteségnek megfelelő tőkét. Nem egyszerű épitkezésről van szó tehát. De ha meg is történnék az épitkezés e tervek szerint, meg vagyok győződve arról, hogy azért tisztességes, önálló nemzeti szinházat még sem kapunk. A terveket maga a miniszterelnök úr és az intendáns vágta ugyan, a mikor azt mondják, hogy csak adaptaczióról van szó. Kiadunk ily formán milliókra menő összeget és a nemzeti szinház kérdése még sem lesz megoldva.

Elég gazdagok vagyunk-e arra, hogy ideiglenes épitkezésre milliókat és milliókat dobjunk ki? Megfelel-e a nemzeti vagyonnak, hogy milliókat és milliókat vágjunk oda és haszontalan, rossz épületet kapjunk értök? *(Zaj.)* És mind ez egyszerre merül fel, hirtelen, máról holnapra. Másutt, ha monumentális épitkezésről van szó, nagy sajtóvita keletkezik, vita keletkezik a szakirodalomban; itt gróf Keglevich István akarata, oligarchikus fellépése az egész ügyet egyszerre erőszakosan oda dobta a közvélemény elé és a magyar művészeket tudatlanoknak, ostobáknak és szamaraknak állította oda. *(Mozgás.)*

De engedje meg a t. ház, hogy erről a tervről még egy pár szót mondjak el.

T. ház! Egy előkelő és elismert nagy épitészünk, kire méltán büszkék vagyunk s a kit épen ezen készültsége folytán nagyon gyakran igénybe vesznek a minisztériumban is, és a ki, úgy tudom, egy monumentális épitkezésre épen a közel jövőben igénybe lesz véve Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter úr által, a kinek képessége iránt tehát semmiféle kétség nem merülhet fel, e kérdés alkalmából összehasonlításokat és pontos számításokat tett a Magyarországon eddig épitett szinházak költségei tekintetében. E számítás eredménye az, hogy Magyarországon a legdrágábban épitett szinház a gróf Keglevich István által Fellner és Hellmer czégnél megrendelt vígszinház. A kimutatások nem állnak nekem rendelkezésemre, de a miniszter úrnak, azt hiszem, alkalomadtán rendelkezésre állnak. A vígszinházban van 1210 ülőhely, 49 páholy egyenként négy személyre, tehát 196 hely, állóhely van 264, összesen 1670 személyt fogad be a vígszinház, mely díszesen van épitve és négy frontja van, a mint azt mindenki ismeri. A nemzeti szinháznak, t. ház, csak egy frontja lesz, a művészi kivitelt megtagadta Széll Kálmán belügyminiszter úr épúgy, mint gróf Keglevich István úr, mert csak adaptaczióról van szó. A terv szerint 1300—1400 ülőhely készül, tehát kisebb lesz, mint a vígszinház és a hárommillió korona praeliminált hitelből kétmillió korona esik tudtommal a szinház felépitésére, a díszitésre pedig egymillió. Hát, t. ház, kisebb szinház, egy fronttal, és duplába kerül! Mikor nekem, mint laikus embernek módomban van egy negyedóra alatt ezen adatokat megszerezni és önkéntelenül kérdezem, hogy miért van ez igy: akkor nem lesz-e módjában a többi száz meg százezer laikus embernek ugyanezt kérdezni és e kérdésre nem kötelessége-e a belügyminiszter úrnak felvilágositást adni? Ámde ő nem adhat felvilágositást, mert ő ebben a kérdésben nem szakértő. Egy miniszterelnök lehet kitünő diplomata és politikus, de hogy maga egy népkonyhát tudjon épiteni, azt már nem követelik tőle, annál kevésbbé egy szinházat! Nagyon természetes volna, hogy erre a tervre nézve ő megkérdezze azokat a hazai közegeket, a kik hozzá értenek, és tisztességes munkában eltöltött életben kiérdemelték

Digitized by Google

ennek a nemzetnek és a miniszterelnök úrnak bizalmát. Szerény véleményem szerint gróf Keglevich István úr egyike a legműveltebb embereknek, a kik a kontinensen szaladgálnak, *(Derültség balfelől.)* egyike a legelegánsabb embereknek, a kiket valaha a magyar főurak közt láttunk, nézetem szerint a legkorrektebb gavallér lovagias és egyéb ügyekben, de hogy ő építeni tudjon, hogy ő a malterhez, a téglához, a traverzekhez és a keresztgerendákhoz értsen, ezt legfeljebb a miniszterelnök úrral hitetheti el, de mással nem. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Én nem tagadom meg a Fellner és Helmer czégtől, hogy az építészczég, de egy bizonyos, hogy a Fellner és Helmer czég a szinházépitészet terén ugyanaz, a mi a szabók közt Rothberger Jakab, vagy a czipészek közt Agulár Dávid. *(Élénk derültség.)* De jut-e eszébe valaha gróf Keglevich István úrnak Rothberger Jakabnál ruhát rendelni, vagy Agulár Dávidnál czipőt venni? Ez a saját zsebére megy; de a nemzet zsebére egy gyárost megbizni, ki sablón szerint csinálja a dolgokat, ki a művészi kivitelhez semmit sem ért, ebbe gróf Keglevich István úr igenis beugrasztja a belügyminiszter urat; mert ha a belügyminiszter úr tekintettel arra, hogy intendánsáról van szó, nyiltan azt mondja is, hogy őt nem ugrasztották be, hanem öntudatosan tette, én még akkor sem hiszem ezt el neki.

Van itt egy másik kérdés is. Tegnap a felzudult közvélemény folytán gróf Keglevich István úr — mintha a művészek és a magyar építők neki hitelezői volnának, vagy ő volna azoknak valamivel adós — 50%-ra egyezséget akart velök kötni. Azt hiszi az igen tisztelt intendáns úr, vagy azt hiszi a belügyminiszter úr, hogy akad magyar művész, ki majd Helmer és Fellner tervrajza szerint és felügyelete alatt fogja majd megcsinálni a szinházat? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Ez még lealázóbb, mintha odaadják!

Pichler Győző: — a ki eleve érzi, hogy ő betolakodott s tulajdonképen csak Helmer és Fellner az, ki a technikai nagy kérdések megoldásával van megbizva? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy erről felvilágositsam gróf Keglevich István urat és a belügyminiszter urat, engedje meg a t. belügyminiszter úr, hogy megmondjam neki ma előre, hogy a művészek, szobrászok és festők közt egy mozgalom indult meg, mely a mai napon már befejezésre talál, a melyben az összes Budapesten levő szobrászok és festők aláirásukkal, becsületszavukkal, a boykott veszélye alatt kijelentik, hogy azon a nemzeti szinházon, a melyet Helmer és Fellner épit, egy alakot sem dolgoznak ki és nem festenek. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)* És én kérdezem Wlassics Gyula közoktatásügyi minisztert urat, kinek programmjában ott vanak a képzőművészeti dolgok, ki a magyar művészet emeléséről mindig dísz himnuszokat zengett, kinek hivatása támogatni a magyar művészetet és mindazt, a mi kulturális dolog Magyarországon, mert az ő reszortjába tartozik, és kérdezem, nem a belügyminiszter urat, hanem a miniszterelnököt, ki a tárczát oda adta neki: ha igazak ezek, a miket zengett ékes szavakkal Wlassics Gyula miniszter úr, különösen Hock János itteni felszólalásaira, vajjon az a miniszter odaadhatja-e Helmer és Fellnernek az épitkezésre azt a nyolcz négyszögmétert a technika kertjéből? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem adhatja oda, mert obligóban van, hogy csak a magyar művészet támogatására, a magyar művészet érdekében járhat el.

Van még egy másik testület, melynek hála istennek saját autonomiája van s a mely az utóbbi időben minden politikai pártállástól eltekintve — mert itt nem politikáról, itt a magyarságról van szó — a magyar nemzeti érdekeket tartja szem előtt, szemben azokkal a támadásokkal és orv eszközökkel, mik ellenünk Alsó-Ausztriában, egész Ausztriában és különösen Bécs városában használtatnak. Ott van a fővárosi törvényhatóság, mint autonóm testület. Én úgy tudom, hogy a t. miniszter úr azt akarja, hogy járuljon hozzá az is a nemzeti szinház épitéséhez. T. miniszterelnök úr! Ha az a főváros ily körülmények közt ahhoz hozzájárúl, akkor nem érdemli meg, hogy Magyarország első törvényhatósága legyen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Nem adja meg!

Pichler Győző: Én meg vagyok győződve, hogy a hozzájárulást meg fogja tagadni abban a pillanatban, a mint idegen elemekre akarják bizni a szinház épitését.

T. képviselőház! Azt hiszem, méltótattak figyelembe venni azokat, a miket gróf Keglevich István úr tegnap mondott a nála járt küldöttségnek. Azt mondja, hogy a szinházat be kell épiteni a három emeletes Pannónia és a négy emeletes bérház közé, a mi annyit jelent, hogy itt semmiféle architektonikus kifejezés nem lehetséges. T. ház! Épen az ellenkező áll. Az a művészi feladat, mikor a kényszerítő körülmények folytán, a melyeket én soha nem ismerek el, igenis akadnak művészek, a kik ezen a beékelt helyen is tudják értékesiteni architektonikus zseniáltásukat és ki tudják fejezni, hogy az az épület a nemzeti szinház.

Digitized by Google

Épen az ilyen nehéz körülmények között van az építésznek alkotó és kutató elméje legjobban igénybevéve, mert el kell térnie a mindennapi sablonoktól, a mikor tudniillik szabad helyen épít és igénybe kell vennie azt a művészetet, azt a zsenialitást, azt a nagy qualitást, a mely méltóvá teszi őt arra, hogy hozzáfogjon annak a szinháznak a megépítéséhez. Ez egy olyan ambicionáló, olya nszép dolog, a melynek helyes megoldása nemcsak hirnevét, hanem a jövőben való megélhetését is biztosítja.

És itt nincsen az építészeknél kenyérkeresetről szó. Egy Hieronymi Károly, egy Czigler, Schickedancz, Alpár, Lechner ily férfiak gyültek össze és egy szívvel-lélekkel azt kiáltották, hogy mi meg vagyunk sértve és ezt az arczúlcsapást nem tűrjük el. Ezek közül a férfiak közül talán egyiknek nem adják a kivitelt, de odaadják egy nyolczadiknak vagy tizediknek. Itt nincs úgy, a mint gróf Keglevich István úr mondja; itt nincs kenyéririgységről szó. Itt arról van szó, hogy ebben az országban az összes iparok közül talán az építőipar fejlődött legszebben és leghatalmasabban, a mi nagyon természetes is, mert rövid évtized alatt itt egy hatalmas város keletkezett, a melynek keletkezése amerikai gyorsasággal ment. Az építészet a legdúsabban jövedelmező, virágzó üzlet volt és ez a művészet a legutóbbi évekig oly gyorsasággal és oly szépen fejlődött, hogy nagyon természetesen ma már egy egész fiatal generáczió van, a mely minden pályázaton részt vesz, és versenyezni akar, jobbat szebbet akar produkálni. Az öreg épitőművészek pedig tisztelettel veszik őket körül, mert látják, hogy ez a nemzetí építőiparnak, a nemzeti művészetnek tökéletesedésére vezet. És ekkor áll elő gróf Keglevich István intendáns úr és azt mondja, hogy szamarak, semmit sem tudnak. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Van ennek a dolognak egy másik oldala is. Én a múltkoriban olvastam egy külföldi folyóiratban, egy revueben — nem is emlékszem a névre — csak azt tudom, hogy egy Eszterházy gróf — nincsen rajta mit titkolni — egy gyönyörű kastélyt tervez, a mely Magyarországon fog felépülni, nem tudom hol, 4 millió költséggel, és csupán idegen építészek vannak a tervezetnél igénybe véve. Hát nincsen-e igaza annak a főúrnak, főpapnak, vagy magánosnak, a ki vagyonos és építtetni akar, ha így jár el, ha akkor, a mikor a nemzeti szinházról, egy nagy monumentális épületről van szó, hirdetik azt, hogy a magyar építészek nem tudnak semmit? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez az erkölcsi veszteség. Azt mondja az intendáns úr, hogy az építészek előtt az lebeg, hogy ez üzleti dolog, hogy a vidéki többi szinházakat is ők csinálják. De hiszen ez a legtiszteletreméltóbb vonása az egész mozgalomnak, hogy igenis ők beakarják igazolni, hogy a magyar építészek tudnak szinházat építeni, hogy hiba volt, a mi eddig megtörtént, hogy milliók és milliók. mentek ki szinházak révén a külföldre, hogy igenis magyar szinházat Magyarországon, magyar városban csak magyar építész építsen! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt szemrehányáskép mondja gróf Keglevich István? Ezt ő nem mondhatja szemrehányáskép. Én csak azt látom, hogy gróf Keglevich István feltétlen vak bizalommal eltelve egy czég iránt, tette meg az ő megrendelését a nemzet nevében. De, t. ház, az ő vak bizalma lehet rá nézve mérvadó a privátügyeire nézve, de közügyekben nem adok semmit a vak bizalmára, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* ehhez nekem semmi közöm. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon!)*

T. ház! Ezek voltak azok, a miket ebben a kérdésben elmondandó voltam. Kijelentem egyúttal, hogy ennek a mozgalomnak itt a képviselőházban pártom nevében szót adtam azért, hogy módot nyújtsak a miniszterelnök úrnak nyilatkozásra és kérve-kérjem őt, hogy ne tegye meg azt, a mit tervezett és ha már megtette — a mit én kétségbe vonok — még ha bizonyos anyagi áldozatba kerül is, tegye a dolgot jóvá. Hiszen midőn tegnap este szóba került a dolog, egy pillanat alatt aláirásokkal tetemes pénzt gyűjtöttek össze az építészek, a kik nincsenek is érdekelve, hogy, ha esetleg anyagi áldozatba kerülne az államnak, ők a saját zsebükből fizetik ki a kártérítést, a mely gróf Keglevich István eljárása folytán a Helmer és Fellner czégnek jár. Még erre is hajlandók, csak ne tegye meg rajtuk azt a gyalázatot és szégyent, hogy ország és világ előtt, — mert hisz, a hol egy szinházépítésről van szó, azt az egész világon megírják a szakközlönyökben — egy idegen czégre bizza ezt az építést, egy bécsi czégre, egy olyan hely czégére, a hol — akárhogy tagadja Hegedüs Sándor miniszter úr, de azt hiszem, nem is fogja tagadni, ha komolyen megkérdezzük — előfordult egy évvel ezelőtt az, hogy egy budapesti építész vállalkozó czég 200.000 frttal tett olcsóbb ajánlatot, mint bármelyik a nyilt pályázaton és mégis azzal az indokolással, hogy »budapesti czég«, nem kapta meg a munkát, hanem megkapta az utánakövetkező, a ki 200.000 ezer frttal drágább volt, mert osztrák volt. Mikor ellenünk minden téren, politikai, gazdasági téren nemcsak politikai támadásokat intéznek, hanem naponta a becsületünkben, tisztességünkben, nemzeti

Digitized by Google

önérzetünkben gázolnak, akkor odadobjuk nekik még a magyar művészetet is, odadobjuk a magyar építészetet, gúnyjára, csúfjára az egész világnak? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nagyon kérem a t. miniszterelnök urat, — bár képes volnék erre kapaczitálni, — hogy ne hagyja magát ilyen őrült dolgokba beleugrasztani, adja meg a magyar művészetnek azt a tiszteletet, a mely őt megilleti, ne építesse fel azt a nemzeti szinházat márólholnapra, hagyjon erre időt, kisérelje meg, hátha lehet ezt a kérdést a mi kivánságunk szerint megoldani, és csak ha nem lehet, — a mint pedig tudom, hogy lehet, — akkor járjon el úgy, a mint azt gróf Keglevich István bölcsesége másfél év előtt kikombinálta.

Ezeknek kapcsán bátor vagyok a következő interpellácziót előterjeszteni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Interpellácziő a magyar királyi belügyminiszterhez.

1. Igaz-e, hogy az 1901. évi költségvetésen kivül 3 milló koronával még ez évben épiteni szándékoztat a belügyminiszter úr egy új nemzeti szinházat?

2. Igaz-e, hogy a nyilvános pályázat elkerülésével, sőt a hazai épitészek és művészek megkérdezése, egyáltalán az összes forumok, igy a képzőművészeti tanács, magyar mérnök- és épitészegylet, magyar képzőművészek egyesülete stb., meghallgatása nélkül bizott meg egy czéget a nemzeti szinház épitésével?

3. Igaz-e, hogy ez a czég Helmer és Fellner bécsi épitőczég?

4. Igaz-e, hogy e czéggel másfél év óta előzetes belügyminiszteri jóváhagyás nélkül tárgyalt és megállapodott gróf Keglevich István intendáns, és csak utólag kérte ki a kész tervekre a belügyminiszter jóváhagyását?

5. Ha a fentiek megfelelnek a tényeknek, kérdem a miniszter urat:

a) mivel indokolja, hogy a törvényhozás megkérdezése és jóváhagyása nélkül hárommillió koronával szándékozik túllépni a még meg sem szavazott 1901. évi költségvetést?

b) Mivel indokolja a belügyminiszter azt az erkölcsi arczulcsapást, a melyet egy bécsi czég megbizatása által elkövet a hazai épitészeken és műépitészeken?« *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Öt vagy hat kérdést intéz hozzám a t. képviselő úr, bocsánatot a kifejezésért, meglehetősen összezavart modorban. Úgy értem ezt, hogy ezek a dolgok, úgy, a mint általa felvettettek, nézetem szerint, nincsenek logikus sorrendbe oda téve és oda állítva. Hanem kikap a t. képviselő úr úgy, a mint beszédében is tette, ebben az interpelláczióban is, valamit a kérdésnek az egyik oldaláról, valamit pedig a kérdésnek a másik oldaláról. Hanem hát, — habár nem egészen könnyű logikus választ adni ilyen modorú kérdésekre, vagy előadásokra, — mégis meg fogom kisérleni röviden fölvilágositani a t. képviselőházat a kérdés állásáról és arról, hogy a t. képviselő úrnak úgy, a mint ezen kérdésben maga is elárulja, nincsenek teljesen alapos és elfogulatlan informácziói, s nem állitja fel helyesen a kérdéseket és nem konkludál, nézetem szerint, logikai következetességgel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt ezt tenném és a tényállást előadnám, csak egy pár rövid észrevételt kell tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr azt mondja, hogy micsoda botrányos dolog az, hogy semmiféle illetékes forum nem lett meghallgatva és el van határozva egy szinház épitése a törvényhozás tudta és meghallgatása nélkül, túl van már lépve a költségvetés, pedig az meg sincs szavazva és igy máris hiteltúllépésről van szó. Hát a hány mondás, annyi alaptalanság, vagy nem hűséges, vagy nem precziz kifejezés.

Ezt akarom kideriteni, hogy bebizonyitsam azt, a miből kiindúltam, hogy a t. képviselő úr által felállított tételek, bocsánatot kérek, nem szabatosak, nem alaposak. Bizonyitani fogom, hogy nem volt joga akarom mondani, hogy én vagyok talán egyedül képes arra, hogy gróf Keglevich Istvánnak elhigyjem, hogy ő ért egy szinházi terv megbirálásához. Hát nem gróf Keglevich István hitette el velem ezt és nem is gróf Keglevich Istvánnak infallibilitása fog e kérdésben dönteni, mások is hozzá fognak szólni. Én, ha a t. képviselő úr azt mondja, hogy egyedül én vagyok az, a kivel képes volt elhitetni gróf Keglevich, úgy higyje el nekem a képviselő úr, hogy nem teszem ugyan, de sokkal könnyebben tudnám tenni, minthogy elhigyjem azok után, a miket a t. képviselő úrtól hallottam, azt, hogy ebben a kérdésben szakértőleg és elfogulatlanúl tud itélni, és inkább tudnék gróf Keglevichnek hinni, minthogy azt higyjem el, hogy a t. képviselő úr szakértelemmel és alapossággal foglalkozott e dologgal. És ha nekem ezt el kell hinnem, hát a képviselő úrnak sincs joga az ellen protestálni.

De az már mégis egy erős kifejezés, a mit a t. képviselő úr használ, midőn azt mondja, hogy »én nem is ismerem a választ«, hogy nem is várja be az én válaszomat, de »itt botrányos dolog történt«. Hát én el fogom mondani, hogy mi történt; lehet valaki más nézeten, de ha valaki ilyen kifejezést használ,

Digitized by Google

az vagy nincsen tisztában avval a fogalommal, hogy mi az: botrányos, vagy pedig az a szándéka, hogy egy ilyen kifejezéssel megbélyegezzen egy oly dolgot, a melynek mibenlétét nem is ismeri. Csak ennyivel akartam ismertetni azt az elfogulatlanságot, azt a teljes objektivitást, azt a preczizitást és hűséget, a melylyel a t. képviselő úr e kérdést itt e házba behozta. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Fellner és Helmer, az a kérdés!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszi az a türelmetlen képviselő úr, hogy arról nem fogok beszélni?

Polónyi Géza: Hogyne!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nohát, akkor tessék bevárni! *(Derültség jobbfelől.)*

Azt mondja a képviselő úr, hogy minden illetékes fórumnak a meghallgatása nélkül egyszerre lett az egész dolog rögtönözve, ide bedobva, s a költségvetés fel van forgatva, prejudikálva van a törvényhozás elhatározásának.

Először is nem lett rögtönözve; nem lett rögtönözve azért, mert a nemzeti szinház újjá építésének és elhelyezésének kérdése régóta vajudó kérdés. Nem lett semmiféle építkezés engedélyezve a törvényhozás hire, tudta nélkül, mert ebben a stádiumban még nem vagyunk, ettől még messze vagyunk és nem lett semmiképen prejudikálva a törvényhozás elhatározásának, semmiféle budget-felforgatás nem történt, mert még csak ezután fog az előterjesztés a törvényhozás elé jönni. Mindaddig ne méltóztassék itélni. Hogy egy el nem határozott, tisztába nem hozott építkezést és költségtételt nem lehet felvenni a költségvetésbe, az csak természetes. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Majd akkor fogjuk felvenni a törvénybe — akár póthitelként, akár a költségvetésbe, — a mikor a kérdés meg lesz érve. Az előkészítés stádiumában, a mi a kormányzatnak dolga, a mikor majd a törvényhozás elé hozom, hogy az határozzon a maga jogkörében: most, ebben az előkészítő stádiumban vagyunk és itt micsoda illetékes forumokról beszélhet a képviselő úr? *(Zaj a szélsőbalon.)* Illetékes fórumot nem ismerek mást, mint azt a kormányzati forumot, a melynek elő kell készítenie a kérdést, — hogy ezután hogyan fogja előkészíteni — elő fogja készíteni majd azon tényezőknek a figyelembevételével, meghallgatásával, a mit tegnap az épitész uraknak megirtam, a melyek erre hivatvák. De illetékes fórumnak, mely nélkül nem lehet határozni, nem ismerek mást, mint a törvényhozást és a kormányzatot.

Ennyit előlegesen.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy betudja bizonyitani, hogy másfél évvel ezelőtt már megalkudott, megállapodott és kezdte a tárgyalásokat ezzel a czéggel.

Pichler Győző: Kezdte az alkudozást!

Széll Kálmán miniszterelnök: Bocsánatot kérek, gróf Keglevich István avval a czéggel egy, másfél, két év előtt, mit én tudom, micsoda idő óta értekezhetett és érintkezésbe léphetett, arra nézve is, hogy miképen és hogyan vélekedik, egy ilyen, vagy olyan nemzeti szinház építésének a kérdéséről, hanem, hogy arról, a miről most van szó, nem beszélhetett másfél évvel ezelőtt senkivel, mert pár hónappal ezelőtt történt csak általában, hogy erre nézve nyilatkoztam, hogy foglalkozzunk azzal a kérdéssel, hogy a nemzeti szinház a mostani helyén felépithető-e, vagy sem. Addig senki azzal nem foglalkozott, gróf Keglevich István legkevébbé, a kinek ismételt és számtalan felterjesztése van arra nézve, hogy máshol épüljön. Épüljön a fővárosnak különböző részeiben, épüljön különböző programmal, épüljön oly helyeken, a melyeket én a magam részéről nem tartottam alkalmasnak azért, mert egyfelől kiesnék abból a rajonból, a melyben a nemzeti szinháznak maradnia kell nézetem szerint, másfelől önmaguknál fogva nem alkalmasak szinházak elhelyezésére, harmadszor olyan sok pénzbe kerülnének, hogy finánciális szempontból azon tervezetekbe való bemenetelt én magamtól limine elutasítottam. Most három-négy hónappal ezelőtt történt, hogy én először elvileg tettem a kijelentést az intendáns előtt, hogy hajlandó vagyok foglalkozni azzal a tervvel és gondolattal, hogy a nemzeti szinház ne épüljön-e a mostani helyén.

Már most ezen prealibilis megjegyzések után, a melyeket sine ira et studio tettem, de kellett tennem, mert bocsánatot kérek, a t. képviselő úr beszédében nemcsak kérdőleg, hanem már támadólag és injektiva, teljesen voltak a tételek felállítva, átmegyek a tényállásra, és ebben a tényállás vázolásában benne lesz a válasz ezekre a kérdésekre.

Én nem engedélyeztem semmiféle építkezést. Ez a punktum tehát kiesik. És még eddig semmiben sem prejudikáltam, a kérdésnek éppen nem, a törvényhozásnak pedig később sem fogok prejudikálni, de nem prejudikáltam önmagamnak sem, mert végleg semmiben sem határoztam. *(Általános, élénk helyeslés.)* Az egész kérdés ma még abban a stádiumban van, és én azt az egész izgalmat, a melyet észreveszek és a melyet a t. képviselő úr itt ebbe a házba behozott, megvallom, igazán nem értem, maguknak az illetőknek is megmondottam, hogy egészen hamis alapokon indult meg nézetem szerint a mozgalom, különben, ha a nemzeti

Digitized by Google

színház a mostani helyen épülni fog, akkor ezen eszménél nincsen arról szó, hogy monumentális épület épüljön, hanem, miután egy monumentális színháznak a felépítése ezidő szerint olyan helyen, a melyen egyedül lehet a nemzeti színházat elhelyezni, a melynek nézetem szerint a város központján van a helye, oly sok pénzbe kerülne, nem tartom a mai pénzügyi és gazdasági viszonyokat alkalmasaknak arra, hogy az országnak proponáljon egy oly sok millió forintba kerülő monumentális épület építését. Az a kérdés merül tehát fel, hogy ha a nemzeti színház nem tartható, ha abban a tűzrendőri szempontokból és egyéb szempontokból oly összegű befektetések elkerülhetetlenek lennének, a melyeket belefektetni egy ilyen kétségtelenül sokáig nem tartható épületbe nem lenne érdemes, arról volt és van szó, lehet-e a nemzeti színház mostani helyén egy a színház-berendezés és színház technikai szempontjainak és minden tekintetben azon igényeknek és kellékeknek, a melyeket ma egy modern színháztól kívánhat méltán minden ember és kívánhat a nemzeti színháztól elsősorban megfelelő színházat, mondom, lehet-e ezen a helyen elhelyezni és arra a helyre beletolni. Erről van szó.

Ez iránt akartam elsősorban tisztába jönni, mert igen nehéz probléma ezen a szűk helyen, a mely a Panonia falától egészen a bérházig terjed, egy színházat beépíteni, a mely nagyobb befogadási képességgel birjon, mint a mai, ugyanazon helyen, kis hozzávétellel, kis, egy pár méternyi, 140 quadradméternyi hozzávétellel, hogy annak nagyobb befogadási képessége, jó akusztikája legyen, tűzrendőri szempontokból kifogás alá ne essék. Ma, a ki a nemzeti színház állapotait ismerí, az tudja, hogy az a kényelmetlenségnél, a ruhatárak rossz elhelyezésénél és egyéb oknál fogva mondhatni az egészségre való ártalmas tulajdonságoknak teljében van. Hogy mindezek kiküszöböltessenek, lehet-e a nemzeti színházat ezen a helyen tehát elhelyezni: ez a probléma volt megoldandó. Én megengedtem tehát az intendánsnak, hogy felhivja és én engedtem meg, nem hitetett el velem semmit, én öntudatosan engedtem meg és ezért a felelősséget elvállalom, hogy megkérdezzen egy czéget és készíttessen terveket oly czéggel, a mely ezen a téren, különösen a térkihasználás és a színházberendezés technikájának terén kétségtelen elismert tekintély, specziálista, a mely czég bárhány színházat épített, még mind megfelelt, különösen ezen tekinteteknek és a mely czég kétségtelenül jobbnál-jobb színházakat épített Magyarországon is, a fővárosban is, vidéken is. Tehát nem arról volt szó, hogy egy monumentális épület épüljön, a hol az építészeti művészet géniusza fennen szárnyalhat és a hol nagyot alkothat és szabadon fejtheti ki magát, mert ha ezt terveztem volna, vagy tervezném: akkor egészen másképp jártam volna el, akkor nagy és széles konkurrenczia alapján kezdtem volna a dologhoz.

Monumentális épületet nem állíthatnak ezidőszerint, ezt most nem is javaslom. Most csak arról van szó, hogy tisztába akarok jönni az iránt, a mostani nemzeti színház a mai helyén átépíthető-e jól és czélszerűen? az egész ügy ezen az alapon áll. Mindarról, a mi igazolhatná tehát azt a vélt sérelmet, nincs szó. Én először meggyőződést akartam magamnak szerezni, hogy ezen a helyen fel lehet-e építeni, aránylag nem nagy költséggel, egy minden tekintetben megfelelő színházat, a minek architektonicze úgyszólván csak egy kis frontja lesz, különben benne az építkezés úgyszólván semmi.

Ha a képviselő úr azt mondja, hogy ez már mind befejezett dolog, a tervek ilyenek meg amolyanok, akkor többet tud, mint én. Én még azokat a terveket tüzetesen nem vizsgáltattam át. Azok az intendánsnál vannak, tárgyalás alá jönnek; még azokat a képviselő úr, vagy az az ismeretlen informátor — nem tudom, micsoda forrásokból merítette a képviselő úr — sem ismeri, a ki pedig úgy látszik, többet tud, mint én.

A kérdés tárgyaltatik azon az úton, a melyen tárgyaltatni kell, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Kivel?)* és mihelyt befejezem a tárgyalást, állást fogok benne foglalni. Annak idején meg fogom tenni az előterjesztésemet, vagy nem fogom megtenni az előterjesztésemet a szerint, a mint arra határozom magamat, hogy építsünk, vagy ne építsünk, de történni természetesen a kérdésben semmi sem fog, a törvényhozásnak tudta nélkül és a kérdésnek kellő időben és kellő módon való előterjesztése nélkül. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Még csak az kellene!)* Nincs itt szó állásfoglalásról a hazai ipar ellen, a hazai vállalat ellen. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Láttuk!)* Hiszen a hazai iparról ki beszélhet objektive? Az csak egy odavetett és mondhatnám, alap nélkül odavetett frázis, mert csak nem gondolja senki, hogy még ha ezen terv alapján épülne is a színház, az nem a hazai ipar alapján épülne. Hiszen itt fog az épülni Budapesten, kizárólag a budapesti művészek, a budapesti ipar és munka igénybevételével. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Bécsi czég! Zaj.)* Csak az a kérdés, *(Folytonos zaj a szélső baloldalon.)* — kérem ne legyenek oly türelmetlenek, — csak az a kérdés, hogy annak a czégnek a tervei alapján

Digitized by Google

és annak a czégnek a felügyelete mellett épüljön-e. Ez a kérdés sincs még elintézve s ebben a kérdésben nem foglaltam még állást.

A kérdés mai stádiumában tehát én időelőttinek tartok minden határozatot. Ma még a képviselő úr által felvetett kérdések tárgytalanok. A kérdés még nincs megérve, még nincs végigtárgyalva, még nincs abban a stádiumban, hogy én a képviselőház előtt érdemleg nyilatkozzam. Mondom, még az iránt sem foglaltam véglegesen állást, hogy a nemzeti szinház általában épüljön-e, vagy nem; eddig csakis az történt, hogy megtudjam a magam körében, a magam felelősségének tudatában, hogy ha elhatároznám magamat, javaslatot tenni arra, hogy a nemzeti szinház ezen helyen legyen: akkor lehet-e azt minden igénynek és kelléknek megfelelőleg ezen a helyen kevés költséggel felépíteni. Idáig vagyunk, és még ebben sem hoztam, mint belügyminiszter, határozatot. Kérem a képviselőházat, méltóztassék a választ azon értelemben tudomásúl venni, hogy én a dolgot abszolute nem tartom érettnek arra, hogy érdemlegesen foglalkozzunk vele, mert a kérdésre nézve sem annak meritumában, sem eljárási módozataiban még véglegesen magam sem határoztam. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Pichler Győző képviselő úr kiván szólani.

Pichler Győző: T. képviselőház! Bocsánatot kérek, hogy daczára az előhaladott időnek, néhány pillanatra igénybe veszem becses figyelmöket. Kijelentem, hogy e kérdésben az én álláspontom igazabb és magyarabb, mint a belügyminiszter úré. Láttam ezt annál is inkább, mert a belügyminiszter úrnál kétévi miniszterelnöksége óta ma volt az első eset arra, hogy itt a ház szine előtt egy vele szemben alkalmazott közbeszólásra nem azonnal reflektált.

Eddig mindig reflektált minden egyes közbeszólásra, tagadhatatlanúl nagy diplomácziai ügyességgel.

Széll Kálmán miniszterelnök: Bizonyosan nem értettem!

Pichler Győző: De most, midőn azt mondotta, hogy ebben az ügyben igenis tárgyalnak s itt erről az oldalról harsogó hangon kérdezték, hogy kivel tárgyal, akkor nem mondotta, hogy nem a Helmer és Fellner czéggel.

Széll Kálmán miniszterelnök: A magam miniszteriumával tárgyalom!

Pichler Győző: Pedig ez ennek a dolognak, egyáltalában felszólalásomnak a lényege. Tudniillik az, hogy igenis, ha eddig tárgyalt a Helmer és Fellner czéggel, arra kérem a házat és a miniszterelnök urat, hogy tovább azzal ne tárgyaljon, hogy szakítson meg vele minden összeköttetést, mert Helmer és Fellner czégnek nem szabad építenie Magyarország fővárosának nemzeti szinházát. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az egyszerű igazság. S ha azzal vádol engem a miniszterelnök úr, hogy midőn azt mondottam, hogy gróf Keglevich István nem ért a szinházi tervezetekhez, — én ugyan azt mondottam, hogy nem ért az építészethez, — azt ő nem hiszi, de látja, hogy én ebben a kérdésben nem vagyok elfogulatlan, akkor én őszintén megmondom a t. belügyminiszter úrnak, hogy én igazán elfogúlt vagyok ebben a kérdésben. Elfogúlt vagyok azért, mert mint a nemzet egy szerény polgárának, igenis teljes elfogultsággal arra kell törekednem, hogy a magyar érzés, a magyar művészet, a magyarság minden téren érvényesüljön. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt mondja a miniszterelnök úr, hogy itt nincsen szó művészi feladatról, itt egyszerűen egy beépítésről van szó. Ujólag ismételem, hogy ez a legnagyobb művészi feladat, a mely egy építészt vezethet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha ebből indúl ki a miniszterelnök úr, akkor kérdem, nem utazott-e Olaszországban, nem volt-e Velenczében, a hol épen azért csodálják az építő művészetet, hogy beékelve házak közé a legszebb remekműveket alkotta. Vagy azok között egy sem volt építészeti remek? Itt nyilvánúl meg a talentum, itt nyilvánúl meg a zseni; tehát ez eo ipso nagyon rossz indok, hogy itt nem jő szóba művészi kivitel.

De méltóztassék emlékezni, hogy a vigszinház felépítésénél ugyanaz az ember, a ki ma napirendre hozta ezt az ügyet a közvéleményben, gróf Keglevich István, ezzel a házzal akart megszavaztatni 200.000 forintot s csak a legutolsó pillanatban, a függetlenségi és 48-as pártnak a trickje és ügyessége akadályozta meg a harmadik olvasásnál, hogy Helmer és Fellner czég 200.000 forintot kapjon. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én itt tárgyilagosan beszéltem s nem arról, a mit a szabadelvű párt kulisszái mögött beszélnek, nem is arról, a mit az építészek közt beszélnek; nem beszéltem semmi másról, mint magáról a tárgyról. Nagyon kérem tehát a miniszterelnök urat, ne méltóztassék engem azzal vádolni, hogy invektivákat dobok neki oda. Meglehet, hogy szenvedélyesebben beszélek, de biztosítom arról: legyek én addig e háznak a tagja, mint a miniszterelnök úr és olyan viszonyok között, mint a miniszterelnök úr, akkor talán én is könnyen leszek higgadt, különösen akkor, ha a Helmer és Fellner czéget kell megvédelmezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Azt mondja a miniszterelnök úr, hogy négy hónappal ezelőtt szólt gróf Keglevich Istvánnak és akkor ő beszélte meg vele, hogy tárgyaljon a Helmer és Fellner czéggel. Miért nem gondolt arra négy hónappal ezelőtt, hogy hátha mégis csak akad egy Garnier a művészek között, mint akadt Napoleon idejében, a ki felépítette 28 éves korában a párisi operát. Napoleon nem kereste a Helmer és Fellner czéget, hanem megbizott egy 28 éves embert, hogy megépítse a szinházat. És a világon nincsen olyan fényes, akusztikailag oly tökéletes szinház, mint a párisi nagy opera.

És, igen tisztelt ház, engedjék meg, hogy egy »argumentum ad personam-«ot használjak a szabadelvű pártra nézve. Építettek Magyarországon egy hatalmas művészeti épületet, a m. kir. Operát. Vannak hibái, de a mi emberünk építette; a mi emberünk emelte és annak a szabadelvű pártnak az elnöke, báró Podmaniczky Frigyes volt akkor intendáns. *(Úgy van! Éljenzés.)* S a mikor az Opera építése szóba került, a mely nem rendes szinház, mert ott márványfolyosók, királyi lépcsők stb. szóval nagy fény és dísz van, akkor báró Podmaniczky Frigyes úr, a szabadelvű párt mostani elnöke nemzetközi versenyre szólította fel az építészeket; jól megfizette a terveket, sőt, úgy tudom, hogy a kiket biztatni kellett, hogy pályázzanak, mert nem pályáztak volna, ha a kivitelt nem kapják meg, azoknak még holmi ordókat is igért, hogyha hozzájárulnak ahhoz, terveik birtokába jusson. Meg is kapták a pénzt is, a kitüntetést is, s a mikor aztán együtt volt az a sok terv, akkor báró Podmaniczky Frigyes elhivatta az öreg Ybl-t, és azt mondta neki: »Itt van ez a sok kutya külföldi terv; *(Derültség.)* most nézd ki belőle, mi jó és helyes bennök és építsd meg a magyar királyi Operát!« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Abban a báró Podmaniczky Frigyesben volt bizonyos hazafias érzés; nem is merte volna annak idején megtenni, hogy holmi Helmer és Fellner czéghez forduljon. *(Úgy van! Úgy van! a szélső balodalon.)* Nem a saját párthiveim nevében, s nem azokról beszélek, hanem önök közt élő emberről. És most egyszerre előáll egy ember, a ki a nemzeti szinház kellékeinek legnagyobb részét a külföldről hozatja, a ki legnagyobb részét azon dolgoknak, a melyeket Magyarországon csinálnak, nem tartja jónak, helyesnek, mert túlfinomodott, raffinált izlése máshoz van szokva, előlép azzal, hogy Fellner és Helmer építsen nekünk nemzeti szinházat. És én nem fogadom, nem fogadhatom el ezen feleletet, ámbár egy vigasztaló momentum van benne, az tudniillik, hogy még végleg nem határozott a miniszterelnök úr; nem fogadom el azért, mert ez a kijelentése, a melyet a miniszterelnök úr itt a képviselőházban tett, ellenkezik a »Magyar mérnök- és építész-egylet«-hez intézett leiratával, a melyben dicshymnusokat énekel a Helmer és Fellner czégről, hogy őt bizta meg.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ki mondta ezt?

Pichler Győző: Tessék a leiratot megnézni, szolgálhatok vele. Én egyet tudok: az én interpellácziómra adott válasza csak részben sikerült a miniszterelnök úrnak. Egy dolog sikerült neki: hogy mától fogva urbi et orbi, úgy, a mint a Sternberg Ármin czég a maga harmonikáit hirdeti, úgy fogja hirdetni a Helmer és Fellner czég ezt a beszédet, a melyet ma az ő diadalára tartott a miniszterelnök. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Reklámúl odaadta magát a miniszterelnök úr, de a magyar becsületet és a magyar géniuszt szemben a német czéggel nem védelmezte meg, akárhogy veszi is a t. többség tudomásúl a választ. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök úr kiván szólani!

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Sem a hangja a t. képviselő úrnak . . . *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Kubik Béla: Ilyen hang kell ide. Még sokkal erősebb kell magukkal szemben! Igaza van! *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Elnök folyton csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Sem a hangja a t. képviselő úrnak, sem pedig ezek a kifakadások engem abból a nyugalomból, a melylyel én erről a tárgyról szólok, egy cseppet sem vesznek ki. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)* A t. képviselő urnak ez a nagyhangú konkluziója merőben alaptalan kiindulási pontra van felépítve. *(Úgy van! jobbfelől.)* A képviselő úr azt mondja, hogy én reklámot csináltam egy czégnek. Bocsánatot kérek, hiszen ez vélemény dolga; minden dologról igen sokfajta véleményt lehet mondani, tehát ezt is lehet. De a mikor én azt mondtam, csak azt, hogy ez a czég bebizonyította Magyarországon is annyi szinház építésénél, hogy ezen a téren és főleg a helykihasználás terén specziálista, és egyebet nem mondtam: akkor, bocsánatot kérek, azt mondani, hogy én reklámot csinálok, nem egészen ebbe a parlamentbe való, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* abszolute nincs megmotiválva semmivel sem, és én ezt a magam részéről egyenesen visszautasítom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Én nem mondom azt, hogy a képviselő úr anti-reklamot akar itt csinálni.

Pichler Győző: De csak tessék mondani, én a magyar művészetnek mindig csinálok reklámot!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem mondom, hogy a képviselő úrnak valami nagy, akármiféle czélja van. De megpretendálom a képviselő úrtól, hogyugyanazon fegyverekkel éljen velem szemben. Mi szükség van ilyen nagy animozitásra, mikor én azt mondottam, hogy a kérdésben még állást sem foglaltam? *(Úgy van! jobbról.)* Hogy lehet azt mondani, hogy reklámot csinálok? És azt meri mondani a képviselő úr, hogy az igazságot akarja állítani, hogy a mit én mondottam, az ellenkezik tegnapi leiratommal. Vagy nem értette a képviselő úr azt, a mi a leiratban van, vagy azt nem értette, a mit most mondtam. Én azt mondtam, hogy engedélyt adtam a terv elkészítésére; a terv elkészítésére való engedély pedig nem az építésre való engedély, az nem elhatározása az építésnek, az nem állásfoglalás a kérdés végleges elintézésére. En azt mondtam, hogy még arra nézve nem határoztam, hogy általában újra építjük-e a nemzeti szinházat, *(Úgy van! jobbról)* hogy oda építjük-e és kivel építtetjük meg? Hát tiltakozom a t. képviselő úrnak állításai ellen mint olyanok ellen, a melyekben egy csepp, de szemernyi igazság sincsen.

És a képviselő úr azt mondja, hogy két év óta ez az első eset, hogy nem feleltem egy közbeszólásra. Hát megjavítom magamat, és ezt a vádat nem akarom rajtam száradni hagyni. Azért nem feleltem, mert nem értettem; mert ha a közbeszólások tömegesen jönnek, akkor azok a lárma és kiáltás alakját veszik fel és nem érti meg az ember. Most már megértettem. Azt kérdezték, hogy kikkel tárgyaltam. Tárgyaltam a magam organumaival, tárgyaltam azokkal, a kikkel köteles vagyok tárgyalni. Ha Fellner és Helmer megcsinálta a tervet, az intendáns dolga azt nekem előterjeszteni és az én dolgom azt a magam hatósága körében megvizsgálni, a mit eddig még nem tettem. A képviselő úr úgy látszik, már megvizsgálta, én nem vagyok még abban a helyzetben, hogy ezt megtettem volna. Az én dolgom megvizsgálni és aztán deczidálni, hogy lehet-e azon a helyen építeni a szinházat, hogy ki építse, ki nem és hogy általában építsük-e.

Nekem az a benyomásom, hogy a képviselő úr most furcsán járt. Elhatározta, hogy nagyon fog haragudni a válaszomért, mert azt hitte, azt fogom mondani, hogy befejezett dolog, hogy így, vagy amúgy határoztam. És pedig ellenkezőt mondtam, és a képviselő úr hamarjában nem tudott ehhez alkalmazkodni. *(Derültség és tetszés jobbról.)* Én nem mondtam végleges konkluzumot, sőt megmondtam, hogy még abban a kérdésben sem akartam állást foglalni mint belügyminiszter, — nemhogy prejudikáltam volna a törvényhozásnak, — hogy általában építsünk-e és ha építünk, hova építsünk. Ezt világosan megmondtam és ha a képviselő úr nem akarja ezt meghallani, vagy megérteni, arról nem tehetek. Hanem azt az egész nagy felbuzdulást egyáltalában nem értem, mert állásfoglalásom a lehető legobjektivebb, lehetőleg legkevésbbé prejudikáló, és abban kulminál, hogy minden tekintetben szabad a kezem. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Elnök: Következik a szavazás. A kérdés az, tudomásúl veszi-e a ház a miniszterelnök úrnak válaszát: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásúl veszik a választ méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház a választ tudomásúl veszi.

Minthogy a legközelebbi ülésnek ideje és napirendje meg van állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

636. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi jannár hó 16-án, szerdán,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zákó Milán lemondása képviselői állásáról. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1901-re: belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalni kivánókat Buzáth Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a múlt ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve?

Nincs; így a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Zákó Milán, Bács-Bodrog vármegye titeli választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő levelét, a melyben képviselői állásáról lemond.

A ház a lemondást tudomásul veszi és az elnököt megbizza az új választás elrendelése iránti intézkedések megtételével.

Fel fog olvastatni az indítvány- és az interpellácziós könyv.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellácziós könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Napirend szerint következik a belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 923). folytatólagos tárgyalása.

Buzáth Ferencz jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Közigazgatásunknak mindenesetre egyik lényeges hibája és hátránya a fölburjánzott és még a Bach-korszakból átszármazó és fejlesztett bürokratikus czopf és slendrián, a mely közigazgatásunkat oly nehézkessé és késedelmessé teszi. És ha a miniszterelnök-belügyminiszter úrnak, a ki — ha jól vagyok értesülve — már foglalkozik is e kérdéssel, sikerülni fog közigazgatásunkat eme hátránytól megtisztítva azt egyszerüsbíteni, akkor az mindenesetre egy nagy lépéssel fog haladni a javulás felé és pedig pénzáldozat nélkül.

E tárcza körébe tartoznak az árvaügyek is és ezért ez alkalommal ezekre is röviden reflektálok. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Ha jól vagyok értesülve, az árvavagyonból több mint kétszázmillió korona a takarékpénztáraknál van elhelyezve; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* az pedig, t. ház, köztudomású dolog, hogy a takarékpénztárak nélkülözik a kormánynak kellő felügyeletét és

ellenőrzését. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azonkivül, t. ház, nem szabad elfelejteni, hogy nagyon sok takarékpénztár, különösen a vidékiek, nagyon csekély alaptőkével rendelkeznek és még azonkivül merész is nagy koczkázattal járó vállalatokba is bocsátkoznak, a mi pedig nagyban veszélyezteti az árváknak ott elhelyezett pénzét és vagyonát. Igy az árvapénzek biztosítva egyáltalában nincsenek, és én valóban csodálkozom azon, hogy ez a körülmény elkerülte eddig a t. kormány figyelmét, csodálkozom pedig annyival inkább, mivel én magam is erre nézve már a múlt évi költségvetés tárgyalása alkalmával két izben hívtam fel a t. kormány figyelmét. Pedig lehetne ezen a bajon segíteni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és pedig nagyon könnyen. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen, t. ház, itt van az országos központi hitelszövetkezet, ez a kormánynak a felügyelete alatt áll, a kormány egisze alatt alapíttatott és ennek kezelése mintaszerű. Nem volna-e tehát, t. ház, sokkal jobb, ha a kormány elrendelné, hogy a takarékpénztáraknál veszélyben forgó árvapénzek, a mely takarékpénztárak a kormány felügyeletét nélkülözik, az országos központi hitelszövetkezetnél helyeztetnének el, a mely a kormány felügyelete alatt áll. Én nem mondom, hogy minden takarékpénztámál elhelyezett árvapénz egyszerre rohamosan mondassék fel, hiszen természetes, hogy az nagy bajba hozná a takarékpénztárakat, hanem igenis mindenesetre el kellene ezt rendelni és az árvapénzeket nem egyszerre, hirtelen, hanem sukczeszive kellene kivétetni a takarékpénztárakból és a hitelszövetkezeteknél elhelyezni. Ezáltal kettős czél éretnék el. Az egyik az volna, hogy az árvavagyon biztosíttatnék, a második pedig, tekintetbe véve azt, hogy a takarékpénztárak nyerészkedésre alapított, nagy osztalékra dolgozó részvénytársaságok, a melyek az árváknak a betétektől csekély kamatot fizetnek, az összegeket azonban nagy, gyakran uzsorakamatra kölcsönzik ki, mivel a hitelszövetkezetek nincsenek nyerészkedésre alapítva az árvapénzektől nagyobb kamatokat fizethetnének egyrészről, másrészről pedig olcsóbb kölcsönöket adhatnának, a mi a vidék szükségletén segíthetne. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagy hiba volna azonban az árvapénzeket állami papirokba vagy záloglevelekbe fektetni, először azért, mert az állam papirjai, még koronajáradékunk is, nagy fluktuációknak vannak kitéve. Épen igy áll a dolog a záloglevelekkel is. Hiszen tudjuk, hogy a mi koronajáradékunk, a mely nehány évvel ezelőtt még parin, sőt valamivel a pari fölött állt, leszállott 90-re. Épen igy vagyunk a földhitelintézeti záloglevelekkel is. Ha tehát az árvavagyon ezekbe a kötvényekbe helyeztetnék el, az is nagy fluktuációknak volna kitéve, az árvavagyont pedig árhullámzásnak kitenni nem szabad. Ezenfelül azzal, ha az árvavagyont záloglevelekbe vagy állampapirokba fektetnék be, a vidék hitelszükséglete is nagy rövidséget és csorbulást szenvedne, pedig a vidék ezekre az árvapénzekre hitel dolgában nagyon rá van szorulva. Ezeket tehát a vidéktől elvonni annál kevésbbé lehet, mert nagyon jól tudjuk, hogy különösen a vidék hitelviszonyai milyen nyomorúságosak. Hiszen a kisebb gazda, a kisebb birtokos, az iparos, ha kölcsönre szorúl, hiába jön fel ide Budapestre a nagy pénzintézetekhez kölcsönért. Neki csak két hitelforrás áll rendelkezésére: a vidéki takarékpénztárakban és a hitelszövetkezetekben. Ámde a mi hitelszövetkezeteink kezdenek ugyan fejlődni, hanem még távolról sincsenek annyira, hogy a vidék hitelszükségletének eleget tehetnének. Igy tehát a vidéki nép a vidéki takarékpénztárakra van szorúlva. Ezek pedig, mint előbb is mondottam, nyerészkedésre, nagy osztalékra dolgozó részvénytársaságok, a melyek a betétek után keveset adnak, a kölcsönöktől pedig horribilis kamatot vesznek. De ha a hitelszövetkezet az által, hogy a takarékpénztárakban elhelyezett árvavagyon egy részét megkapja, nagyobb akcziót fejthet ki, akkor a hitelviszonyok, különösen a vidéken, lényegesen javulnának is. E fontos körülményt különösen ajánlom a t. miniszterelnök úrnak, mint belügyminiszternek szives figyelmébe.

E fontos tárcza keretéhez tartozik az egészségügy is. Még Széchenyi mondotta a 20-as, 30-as években, hogy mi magyarok oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni. S valóban, ha egészségügyünket már akkor kellőleg rendeztük volna, most a magyar nem kis nép, hanem nagy és hatalmas nemzet volna. A közegészségügy rendezése mindenesetre kell, hogy legfontosabb feladatunkat képezze. Ezt okvetlenül rendezni kell. Nagy bajjal és nehézséggel jár ez, a mit nem is lehet rohamosan tenni, de legalább fokozatosan el kell a rendezést kezdeni, mert az úgy, a hogy van, tovább nem maradhat. Hiszen köztudomású, mily nagy Magyarországon a halandóság, különösen a gyermekhalandóság.

Nagyon sok bajban laborál közegészségügyünk. Nagy baj és nagy hiba, hogy kellő számú orvosokkal ellátva sem vagyunk, és hogy ezek nagy része rendkivül rosszúl van fizetve. Erre is épúgy ki kellene a kormánynak figyelmét terjesztenie, mint a gyógyszertári ügyre.

Digitized by Google

Köztudomású, hogy a viznek igen nagy hatása van az egészségre. Így a fővárosban is, a midőn vizvezetékkel ellátva még nem volt, hasonlíthatlanúl nagyobb volt a halandóság, mint ma. Bécsben, mióta kitünő ivóvize van, a halandóság nagy mértékben csökkent. Természetes, hogy vidéki városaink és községeink távolról sincsenek oly kedvező anyagi helyzetben, hogy magukat vizvezetékkel elláthatnák; de ezeken a bajokon is lehetne némileg segíteni. Némely városban az intézkedések erre nézve már meg is tétettek, még pedig jó eredménynyel. Magyarország több városában, a melynek rendkivül rossz ivóvize volt, óriási volt a halandóság, így Debreczenben. Debreczen azonban ellátta magát ártézi kútakkal — még ugyan nem elegendő számban — és ezzel a halandóságot nagy mértékben csökkentette. Ezt a dolgot kellene a kormánynak figyelemmel kisérnie, mert ezzel lehetne a bajon segíteni. Magyarországnak nem minden városában, nem minden községében rossz az ivóviz. Sok városnak és községnek igen jó az ivóvize, ott nem volna szükséges ártézi kútakat furatni, hanem igenis az olyanokban, a melyeknek egészségtelen, rossz ivóvize van, például az Alföldön, azoknak az alföldi nagy városoknak és nagyközségeknek kellene magukat, ha nem is egyszerre, rohamosan, de lassankint ártézi kútakkal ellátniok, annyival is inkább, mert ezek vannak is abban a helyzetben, hogy ezt megtehessék.

Vannak azonban oly városok és községek, a melyek szegények, csekély vagyonnal birnak és túlmagas pótadóval vannak megróva. Ezek természetesen nincsenek abban a helyzetben, hogy magukat ártézi kútakkal is ellássák. Ezekre kellene a kormánynak különösen figyelmét kiterjeszteni, ezeknek még szubvencziót is kellene adni és így ezt a dolgot lassankint dülőre vinni. Ebből nagyon sok előny hárúlna egészségügyünk lényeges javítására nézve.

Azonkivül e tárcza keretéhez tartozik még a szegényügy s a lelenczügy. Milyen állapotban van hazánkban a szegényügy? Még egészen rendezetlen állapotban. Ennek a rendezése is mulhatatlanúl szükséges; legalább a kezdeményezést itt is meg kellene tenni. Hiszen külföldön minden czivilizált államnak már régesrégen rendezett szegényügye van, nekünk pedig nincsen. Ott van a kis Svájcz. Egy kis szegény ország s mégis kitünően rendezett szegényügygyel bir; mi pedig ezt még mindig nélkülözzük, a mi valóban egyik szégyenköve állapotainknak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azért a t. belügyminiszter úrnak ezt a fontos ügyet is beható figyelmébe ajánlom. Nagyon sok ugyan az ő minisztériuma keretében a teendő, de ez olyan fontos, hogy ezt elhanyagolni semmi esetre sem kellene. Épen így vagyunk a lelenczügygyel is. *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végre röviden még a szinházi ügyről is megemlékezem. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy port vert fel a nemzeti szinház épitése, átalakítása, kibővítése. A nemzeti szinház átalakítása mindenesetre kivánatos, de távolról sem oly sürgős, hogy abba rögtön bele kelljen mennük, hiszen ez ismét óriási költséggel és kiadással jár. Nem tudom ugyan, hány millióba fog az kerülni. Körülbelül hárommillió korona van előirányozva, de meg vagyok győződve, hogy ez nem hárommilliót, hanem ennél sokkal többet fog igénybe venni. Hiszen így vagyunk mindazon épitkezésekkel, a melyeket az állam vesz a kezébe. Így vagyunk az országház épitésével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennélfogva én azt tanácsolom a miniszter úrnak, hogy jól fontolja meg a dolgot, mert én ezt semmiesetre sem tartom olyan sürgősnek, hogy abba rögtön bele kellene menni.

Hentaller Lajos: Nem a minisztertől függ, hanem Keglevichtől.

Gr. Benyovszky Sándor: Igaz, hogy a nemzeti szinházunk, a mint mondani szokták, nem felel meg a kor igényeinek, de távolról sem oly rozoga, hagy annak azonnali épitésére, átalakítására oly sürgős szükség volna. Végül még azt is ajánlom a miniszter úr figyelmébe, hogy ha mégis belemenne a nemzeti szinház átalakításába, kibővítésébe, abba ne menjen bele, hogy addig, míg a nemzeti szinház átátalakíttatik, kibővíttetik, a nemzeti szinház részére egy más szinház béreltessék ki. Ez is csak hiába szaporítaná a kiadásokat. Hiszen addig míg az átalakítási munkálatok tartanának, a nemzeti szinház tagjai nagyon könnyen tarthatnának az operaházban is előadásokat. Hiszen operát hetenként csak háromszor adnak elő és így még négy nap marad a vígjátékok és drámák előadására. Ezzel, t. ház, mindenesetre nagy összeget lehetne megtakarítani.

Ezenkivül felhivom még a t. miniszter úr figyelmét az operára is. Nem akarom a mi operánkat gáncsolni, de annyit mondhatok és azt hiszem, hogy ez az igazságnak megfelel, hogy a mi operánk nem éri meg azt, a mibe kerül. Az operaházi dolgokat is szigorúan és szorosan meg kellene vizsgálni és reformálni az egészet. Azt gondolom t. ház, hogy megtakarításokat lehetne elérni, az operánál is, ha példánakokáért az opera-évad nem tartana oly hosszú ideig. Hiszen, t. ház, úgy is jól tudjuk, hogy az opera előadásai a tavasz végén és a nyár elején már rendesen üres ház

Digitized by Google

előtt szoktak folyni, mert a budapesti közönség akkor már vidékre, falura megy, és így ezen előadások már nem fizetik ki magukat. Nem szólok a jelenlegi szerződtetett tagokról, de az ezután szerződtetendő tagoknak nem egy évre, hanem például csak hat hónapra való szerződtetésével tetemes megtakarításokat érhetnénk el, a mely megtakarításokat nagyon üdvös volna inkább a vidéki színművészet felsegélyezésére fordítani, mert az nagy hivatást teljesít a magyarosodás terén. Ezt kívántam még a t. miniszter úrnak figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Két nagy erőforrása van a nemzetnek: gazdasági ereje és alkotmányos élete. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azok a támadások, a melyek az erőszak jellegével intéztetnek ezek ellen, rendszerint hatástalanúl maradnak, mert a nemzet életösztöne és óvatossága ezeket a veszélyeket elhárítja, ellenben a támadásoknak azon nemei, a melyek a látszat szigorú megóvásával, a melyek a formalitások sima megtartásával intéztetnek az állami fejlődés ezen két nagy tényezője ellen: komoly veszélyeket rejtenek magukban, mert a csillogó üres látszat, a felszálló arany füst egy könnyen hivő nemzedéket könnyen tévútra vezet, mert eltakarja szemei elől azt a romlást, a mely a nemzettest mélyebb rétegeiben tért hódít és pusztításokat visz végbe. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az anyagi téren, az ország már feleszmél; az az aranyfüst már szétoszlik és a rideg valóság az egész társadalom szeme előtt áll.

De még itt sem teszi meg az egész nemzet és nem teljesíti főleg az állam ezt a kötelességet, a mely reá vár. Nem szervezi a nemzeti munkásság egészét, hanem hagyja, hogy a társadalom maga támolyogjon, különböző utakon tegyen tévelygő lépéseket, de ő nem áll élére a nemzeti kibontakozás útjának; nem áll oda az anyagi munka szervezésének kezdeményezőjéül; nem köti le azon ütőereket, a melyeknek nyitott csatornáin a nemzet élete elvérzik, hanem hagyja, hogy a társadalom önmagától tegye meg azon kicsiny lépéseket, a melyek az ország gazdasági erejének regenerálására vezetnek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, az anyagi téren legalább eszmél, öntudatra kezd jutni a nemzet, azonban alkotmányos élete terén a legnagyobb közöny uralkodik és talán egy-két részletkérdéstől eltekintve, nem bir annak fontosságáról tiszta tudattal. Különösen a kormánypadok részéről lehet teljes elhanyagolást, teljes közönyt és teljes érzéketlenséget tapasztalni, pedig mindenki tudja, hogy hosszú századoknak küzdelme és szenvedése van ebbe az egy szóba összefoglalva: »alkotmány«, és hogy generációk küzdelmére lesz még szükség ezen véres kincsért ha egy könnyelmű nemzedék azt megsemmisülni és könnyelműen elveszni engedi. Az alkotmány létfeltétele az, hogy a nemzet az ő sorsa felett szabadon rendelkezzék és önmaga határozza meg azt az útat, a melyet követni akar. Az az alkotmány, mely megzavarja a két szuverén tényezőnek: a trónnak és a nemzetnek egymáshoz való viszonyát, csak egy látszólagos üresség, mely elveszti minden értékét, mert a mennyire becsben kell tartani a koronának érvényesülési jogát a törvényhozás tekintetében: ép annyira kell megóvni, hogy a trón tovább ne terjeszkedjék és a nemzetnek jogát, szuverénitását a törvényhozás tekintetében magához ne vegye. Ha ez így nem történik, ha átcsuszik a szuverénitás teljes mértékben a koronára, ez épen olyan látszat, mintha egy ékszernek drága követ csempésznek ki és egy hitvány, csillogó utczakövet tennének helyébe, a melynek csillogása, értéke csak addig tart, míg a hamisítványt fel nem ismerik és attól a nemzeti bizalom el nem fordúl. Tanúságúl hivom fel önöket, hogy a történelem 1848-ig fényes példáját mutatta meg, hogy a nemzet milyen óvatossággal viseltetett az iránt, hogy a hatalom részéről a törvényhozásnak kialakulására semmi illegális befolyás ne gyakoroltathassék. Akkor is megkisérlették. Királyi biztosok jelentek meg a vármegyéken, hogy befolyásolják a vármegyék szabad választási jogát. Pénzzel, erőszakkal és katonasággal akkor is rendelkeztek; de bármilyen sorscsapás jntott is e nemzetnek, azzal mindig eldicsekedhettünk, hogy törvényhozásunkban a nemzet képviselete ült és magának a törvényhozásnak alakulására 48 előtt döntő befolyást a trón és hatalom nem gyakorolt, illetéktelen befolyást. 1848-ban a népképviseleti kormányforma lépvén életbe, annak alapján szétbontották 63 vármegyének erőteljes szervezetét 413 kerületére az országnak és a mi eddig századokon keresztül nem sikerűlt, ezen szétbontás folytán a nemzethez a hatalom könnyű szerrel hozzá fért és a nemzetnek rendelkezési jogát a törvényhozás összealkotása felett magához ragadta. Nem a parlamentarizmus, nem a 48-ban népképviseleti alapra fektetett kormányforma ebben a hibás, hanem mint Deák Ferencz mondotta, a kinek ebben igaza is van, egy parlamentáris intézmény csak annyit ér, a mennyi életet és tartalmat abba a nemzet beleönteni képes. 1848-ban az akkor megállapított parlamentáris rendszer

Digitized by Google

még teljesen fedezte és lekötötte a nemzetnek jogát, mert az akkor élő független nemzedéknek minden tagja birt a politikai jogosúltságnak mértékével és azonkivűl kiegészitették annak körét a független polgárok százezreivel, a kikhez még nem volt módja és alkalma a hatalomnak, hogy hozzájok férkőzzék. 1848 ban még erőteljes volt a vármegyei önkormányzat, mely védelmébe vette a nemzeti önkormányzat függetlenségét. Ezután következtek olyan idők és oly intézmények, melyek az 1848-ban lerakott alapokat teljesen lerombolták. Erre következett húsz év szomorú korszaka, mely egy egész élő nemzedéket tett szolgalelkűvé, hajlékonynyá, lemondóvá és megtagadóvá a nemzet jogai iránt úgy, hogy e nemzedék 1867-ben már nem volt képes olyan ellentállást kifejteni a nemzet jogainak védelmében.

De megváltozott még egy más körülmény is, a melyre nem voltunk tekintettel. Az, hogy a kiknek 1848-ban politikai jogai voltak még, azoknak a jogosultaknak százezrei elpusztultak, elhaltak és helyükbe léptek az 1848-ban még nem létezett hivatalnoki elemnek százezrei, a kik a központi hatalomtól, a központi kormánytól nyerték az irányzatot, a kik reá nehezedve a nemzet kis rétegére, a mely politikai jogokkal birt, könnyen hozzáférhetővé és a hatalom által kezelhetővé tették a népképviseleti rendszert. Erre nézve, t. képviselőház, beszédem további folyamán néhány adatot fogok felhozni, de most csak arra a köztudatra hivatkozom, a mely az egész országban keletkezett, hogy itt a hatalomra jutásnak nem azok az eszközei, a melyek más parlamenti államokban vannak, hogy ugyanis a nemzet jogainak védelmére sikra kell szállni, hogy egész életét kell eltölteni az elvek szolgálatában, a nemzet meggyőzésében igazai iránt, hogy ennek a küzdelemnek a nemzet jóvoltáért kell folynia, hogy nálunk nem ez az útja annak, hogy parlamenti egyéniségek érvényesüljenek, hanem az, hogy a nemzet jogait tagadják meg és ajánlkozzanak oda a hatalomhoz, hogy a nemzet érdekei ellenére is képesek kezelni a közhatalmat és a nemzet érdekei ellenére is képesek kezelni a kormányzatot. Itt nem a küzdőpártok harczaiban nőnek fel a pártvezérek, a kiket meghívnak a nemzet kormányzására, hanem a Burg bizalmasainak és bizonyos pártmachinácziók támogatásával jutnak hatalomra a kormányok, és a hatalomra ekként jutott kormány rendelkezik is azokkal az eszközökkel, a melyekkel itt a többséget és a parlament feletti uralmat gyakorolhatja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondják, és igazság van ebben, hogy az emberek gyengék, és a kor sülyedt annyira, hogy e visszásságok bekövetkezhettek. Azonban ez csak részben igaz, mert a törvényes intézményeknek épen az a czéljuk, hogy megvédelmezzék a kor gyengesége, az emberek sülyedtsége daczára az alkotmány intézményeit. Hiszen a törvényeket, kodexeket sohasem szabják ahhoz, hogy az emberek erkölcsi érzülete milyen erős, hanem ahhoz, hogy vannak gyengébb lelkületűek, a kiknek irányt kell szabni, hogy a törvényes intézmények kereteihez szabhassák cselekedeteiket. Más nemzetek, midőn az alkotmányon rés támad, rögtön oda sietnek és nem engedik, hogy az a rés tovább terjedjen, hogy az egész bástya falai összeomoljanak, hanem azon vannak, hogy a mit az idő lerontott, azt az erősséget az élő nemzedék hazafisága újraépítse, hogy az örökké erős bástya legyen az alkotmány szolgálatában és védelmére. *(Helyeslés a szélső baloloalon.)*

A kor gyengeségét és az emberek hibáit az alkotmányos intézmények szilárdságának és a törvények erejének kellett volna visszautasítania. Hiszen más nemzetek törvényhozása példa arra, hogy mennyire megérzik a veszélyeket és mennyire megteszik az óvóintézkedéseket, ha veszély fenyegeti az alkotmány épségét. Midőn Francziaországban a boulangerizmus nagy hódító ereje az ő szinpadi hatásával, diktátori fogásaival előtérbe nyomúlt, a franczia nemzet rögtön észre vette, hogy scrutin de liste, a vármegyék szerinti választás az ily diktátori erő kezében a parlamentárizmus romlására vezethet és ezért eltörölték a lajstrom szerinti szavazást a vidéken és áttértek a kerületenkénti egyénenként való szavazásra, és a boulangerizmus terjedését lehetetlenné tették. Az angol parlamenti életben nincs választási visszaélés, a melyeket ott a legéberebb figyelemmel ne kisérnének, és már a legközelebbi alkalommal az összes pártok pártkülönbség nélkül ne kisérelnék meg az orvoslást és a visszaélést intézményekkel lehetetlenné tenni. Csak mi voltunk azok, a kik egész gondatlansággal és könnyelműséggel engedjük 1848. óta romlani alkotmányunkat, hogy azon rések és repedések támadjanak, a melyeken beférkőzzék egy élősdi csapat, a mely nem az alkotmány védelmét, hanem önmagának fentartását és erősségét kereste az alkotmányosságban. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezért a parlamenti reform nálunk nem az, a mi másutt és nem egyes hiányok kiegészítése, hanem egész alkotmányos életünknek alapjaiból való felépítése, újrafelállítása azon támaszoszlopoknak, a melyek azt támogatják. *(Úgy van! a szélsőbalfelől.)*

Lehet, t. képviselőház, hogyha ez a nemzet az ő rendelkezési jogát parlamentje felett

megkapja, összeütközés és feszültség támad egy vagy más kérdésben a korona és a nemzet közt, de vajjon ez nem a parlamentárizmussal jár-e? vajjon egy nemzetnek csak az-e a hivatása, hogy mindig teljesítse a trónnak és a koronának kívánságait és vágyait? Hát az élő nemzeti jog és alkotmány nem akadálya-e az autokrata önkényes akaratának? Igenis, de nem akadálya annak, hogy trón és nemzet egymás jogait tisztelve, kölcsönösen mindegyik a nemzet jólétére, boldogítására, a nemzet anyagi és szellemi előhaladására fordítsa jogait, és nem akadály arra, hogy épen ezen az alapon a jogoknak kölcsönös tisztelete és védelme alapján a legmélyebb rokonszenv támadjon a nemzetben a korona és a koronának mindenkori viselője iránt. Ezzel szemben a látszólagos alkotmány, az üres formaságoknak megtartása előbb-utóbb felvilágosítják a nemzetet, a nemzet lelkébe a keserűségnek és az elkedvetlenedésnek méregcseppjeit csepegtetik bele. Azért ezek a kényesebb tekintetek, a nemzet távolabbi jövőjét figyelembe véve, ne tartsanak bennünket vissza attól, hogy a mit elmulasztottunk egy félszázadon keresztül és leginkább az utolsó három évtizedben, azt most, felismerve a bajokat, pártkülönbség nélkül csak az ország és az alkotmány érdekeit nézve, kiköszörülni és jóvátenni iparkodjunk.

Általában a parlamenti reformok egészséges nemzeteknél sohasem képeznek pártkérdést. Békés viszonyok közt ellenzék és kormány egyaránt a legnagyobb gondosságot fejti ki, a legodaadóbb tevékenységet tanusítja azért, hogy ebben az irányban a nemzetnek szolgálatára legyen. Ott volt a nagy angol parlamenti reform 1884-ben, midőn Disraeli és Gladstone az ő pártjuknak minden tudását és legjobb tapasztalatait egy hosszú vitában értékesítették, hogy mielőtt a törvényjavaslat kidolgoztatnék, a különböző pártok megvitassák a kérdést és megérlelve és minden oldalról meghányva, tisztázva, állítsák a nemzet elé a leginkább követendő indítványt. És nem csinált belőle senki vádat a kormány ellen, sem érvet az ellenzék javára, hogy abban a beterjesztett törvényjavaslatban sokkal több elv volt belefoglalva az ellenzék felszólalásaiból, mint a mit kezdetben a kormány magáévá tett. Mindegyik közösen az ország javára iparkodott érvényesíteni tudását és ekként eléretnék ma is, mint már régen, az az eredmény, melyet Madame Stael akként fejez ki, hogy a brit alkotmány az erkölcsi nagyságnak és igazságnak legszebb emlékoszlopa egész Európában, és eléretett az, a mit látunk, hogy a legkonzervativebb nemzet is a legradikálisabb reformokra képes, ha az emberi jogok kiterjesztése és az alkotmány megvédése azt kötelességévé teszi.

Egytől azonban óvakodnunk kell, és ez abban áll, hogy egyes részletkérdésektől ne várjuk az egész alkotmányos életnek megtisztulását és regenerálását. Az a vívmány, a melyet a kuriai bíráskodás által elértünk, a mely becses kincse a mi közjogi rendünknek, még távolról sem elégséges arra, hogy ezen nagy hiányokat, melyeket e téren feltárhatunk, orvosoljuk. Ez a durva kinövéseket le fogja nyesni, de ezek a durva kinövések talán még értékkel is birtak abból a szempontból, hogy a nemzetet folyton ébren tartották, a nemzet szemét felnyitották és ráirányították azon romlásra, a mely az egész alkotmányos életben elterjedt. A sima rendszerek, a hatalomnak egyszerű, szelid kezelése talán ez irányban még károsabb a nemzetre nézve, mint azok a zilált viszonyok, melyek e téren az utolsó években nálunk uralkodtak.

Én részemről nem kívánok — bár pártomnak megbízásából szólalok fel — ebbe a kérdésbe semmi pártszempontot belevegyíteni; beható részletekkel sem kívánom ezt a kérdést mélyebben érinteni, s csupán azért hozok fel részleteket, hogy felhivjam úgy a házban levő, mint a házon kivül álló politikai körök figyelmét arra, hogy ezen kérdést a maga nagy egészében fogják fel, egyes részletek által ne engedjék elhomályosítani az egésznek fontosságát, mert a mit talán az egyik részen nyerünk, a másiknak elhanyagolása által el fogjuk veszíteni. Ebből a szempontból, különösen a külföldi történeti fejleményekre és törvényhozási fejlődésekre tekintettel, az alkotmányos reformnak néhány fontosabb kivánalmára óhajtok ráutalni és rövid szavakkal erre a t. ház figyelmét felhivni. *(Halljuk! Halljuk)*

Az első rendkivül fontos kellék az, hogy a parlamentáris alakúlás tekintetében a hivatalos befolyás a legszigorúbban kiküszöböltessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A választójognak bármiféle kiterjesztése, még a suffrage universel sem képes megvédelmezni azt attól a rombolástól, melyet a hivatalos befolyás a választói jogokban véghez visz. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Még mi is, kik a választói jognak legszélesebb kiterjesztését követeljük, meg vagyunk győződve, hogy ha el is érjük jogos kivánalmaink teljesülését, ez magában véve nem fogja orvosolni a bajt, ha a hivatalos befolyás, a hivatalos presszió a legszigorúbban nem záratik ki az alkotmányos jogok köréből. Példa rá épen a franczia parlament fejlődése, midőn a suffrage universelnek hatása III. Napoleon alatt abban

Digitized by Google

jelentkezett, hogy az a parlament az államcsinyt szentesítette. Ennek hatása a franczia parlamentben abban nyilvánult, hogy az egész eredményt képes volt lerontani a hivatalos jelöltek sorozata. És midőn 1871-ben a németek Páris falai alatt állottak, és a parlament háta mögött a Commune lázadása fenyegetett, akkor sem arra gondolt a franczia parlament elsősorban, hogy ezt a veszedelmet elhárítsa, hanem szabályokat és intézményeket állított fel s hivatalos jelöltek rendszere ellen. Az egész rombolást, melybe III. Napoleon korszaka vitte a nemzetet, a hivatalos befolyás, a hivatalos presszió vitte keresztül, s ezt akarta a parlament az alkotmányos életből elodázni, kiküszöbölni. Még ez sem volt képes a franczia parlament intézményét megmenteni, még ezután is a visszaélések egész durva tömege támadt fel, melyet mind hivatalos összeesküvések, összebeszélések, az alkotmány ellenére gyakorolt manőverek idéztek elő. Az újkori irók a visszaélések egész tömegeit sorolják fel, melyeknek durvaságai érdektelenek, de érdekes a konkluzió, érdekes az a következtetés, melyet maguk a franczia politikusok ezen visszaélésekből levonnak. Ferry, a franczia parlamentben felállva azt mondotta: Tisztelt uraim, én nem ezen visszaéléseket, nem az örökösöket vádolom, hanem vádolom az örökséget; nem vádolom a kormányt, hogy ezekkel él, hanem vádolom azt a czentralizácziót, mely lehetetlenné teszi, hogy a parlamentárizmus Franczia országban megerősödjék és nagyra nőjjön. Azt a habozást, melyet a parlamenti élet Franczia országban mutat, nagy mértékben ennek lehet tulajdonítani. Az állami önkormányzatot nem segítik elő azok az apró önkormányzati testek és szervek, melyek nevelik a polgárok alkotmányos érzületét, melyek hozzászoktatják ahhoz, hogy önmagáért éljen, önmagáért fáradjon, önmagáért dolgozzék; az önkormányzati életnek alulról való fölépítésével lehet elérni.

És midőn újabban Franczia országnak választani kellett a helyes parlamentárizmus és a czentralizáczió között, akkor nem habozott a parlamentárizmus mellé állni és ma már az a 36.000 maire, a ki Franczia ország városai és községei felett áll, nem a központi hatalomtól nyeri többé kinevezését, mert a községeknek és városoknak mind visszaadták választási jogukat, hogy ezzel is támogassák a parlamentárizmust; ez által meg is szünt a központi hatalomnak az a befolyása, a melyet eddig a választások felett gyakorolt.

Zmeskál Zoltán: Meghalt a győri püspök, fájdalom; Rosszival itt van! *(Derültség.)*

Holló Lajos: Nem akarom itten hosszasabban tárgyalni mindazt, t. képviselőház, a mit a hivatalos erőknek befolyása ellenében tennünk kell; de a hivatalos presszionak azonban és a hivatalos hatalommal való igérgetéseknek, — tudniillik annak, hogy egyes városoknak és községeknek különböző előnyök igértetnek, ha jogaikat egy bizonyos irányban gyakorolják — a legszigorúbb határt kell szabnunk és nagyon súlyos büntetőjogi kautelák alá kell helyeznünk, hogy ez irányban semmiféle visszaélések ne legyenek. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

S tennünk kell abban az irányban valamit, hogy a nép és a nemzet az ő jogait könnyű szerrel gyakorolhassa; ennek következtében a választásoknak azokat a különböző nemeit, a melyek ma életben vannak, hogy tudniillik a községi, a törvényhatósági és az országos választásoknál különböző névjegyzék, különböző eljárás és szavazási lajstrom van, meg kell semmisíteni, egységes szavazási lajstromot és egységes eljárást kell létesíteni, hogy a nép hozzá szokjon jogainak gyakorlásához, hogy tanulmányozhassa azokat a jegyzékeket, hogy a visszaélések már ab ovo elkerültessenek, s a nép fejében bizonyos khaosz, bizonyos zavar elő ne állhasson. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A másik tény, a melyre kiváló figyelmet kell fordítani, az anyagi eszközöknek a választásoknál való korlátozása. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Ez nemcsak azt teszi, t. képviselőház, hogy ezek által a plutokracziának játszatik kezébe a hatalom és a parlamentbe való bejutás könnyebbsége, és hogy bizonyos elemek kizáratnak abból, hogy a választásban, annak költséges volta miatt, részt vehessenek; ez sokkal fontossabb jelentőséggel bir. Azt jelenti tudniillik, hogy az egyén ellen nem a másik egyén állítja szembe anyagi erejét, hanem az az egyén szembe találja magával azt az anyagi erőt, a mely nem egyéni forrásokból, hanem a közhatalommal összefüggő forrásokból származik. És itt a versenyt felvenni nem lehet, mert hiába ruinálja magát a független politikusok ezernyi sokasága, ha egy más tábor áll vele szemben, a mely nem a maga saját anyagi erejével, veszi fel a harczot, hanem odadobja a közhatalom kezelése által össze szedett ezreit. Ezekkel felvenni a harczot lehetetlenség, és midőn az állami életben ezek a módok állanak elő, akkor tulajdonképen nem alkotmányos küzdelem terén keresik a pártok és az egyének érvényesülésüket, hanem esetleg konspirácziókba mennek bele, mert másképen az egyes a közhatalommal szemben a harczot fel nem veheti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem akarok, t. ház, sem rekriminálni, sem példákat felhozni, de nem azt jelenti a közvagyonnak a felhasználása, hogy a költségvetés egyes tételeiből származnak ezek az eszközök. A közhatalom kezelésének száz más módja van, a czímnek és rangnak felhasználása, a koncessziók kieszközlése, az emissziók kibocsátása alkalmával bizonyos lekötések, jövedékek és más ilyen állami monopóliumoknak kezelése, mindez ezer és ezer módot nyujt a hatalomnak arra, hogy tulajdonképen a nemzetnek vagyonából, a nemzet jogainak értékesítéséből szerezze össze azokat az eszközöket, a melyeket maga a nemzet ellen fordítanak, maga a nemzet ellenében játszanak ki.

Ezeket, t. képviselőház, az alkotmányos életből kiküszöbölni talán nehéz; de ha feltárjuk a sebet nyiltan, ha rámutatunk erre azok előtt is, a kik az ilyen eszközöknek használatát kezdetben talán nem tartják megengedhetlennek, ha feltárjuk ennek közveszélyes voltát, alkotmányos életünk megsemmisülésére irányuló eredményeit, talán ezeket is visszariasztjuk attól, hogy ezeket az eszközöket használják és a nemzet ellenében kijátszszák.

De, t. képviselőház, a mint az építész többszörös biztosítékkal dolgozik, ezen a téren is csak a többszörös biztosítékoknak használata sikeres és eredményes. Nemcsak azt kell kizárnunk, hogy közczélokból származó vagyonok használtassanak fel, hanem egyszerűen lehetetlenné kell azt tenni, hogy vagyonoknak felhasználása a választásoknál egyáltalában szóba is jöhessen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem szabad azt megengednünk, — a mi a magyar parlamen kivül ilyen mértékben talán seholsem divik, — hogy egész tömegeket transzferálunk, hogy éjnek idején összetörjük azt a választóközönséget, mintha az büntetést érdemelne és nem jogait gyakorolná, nem a szuverénitásnak egy részét képviselné; hanem át kell térnünk azokra a rendszerekre, a melyek ezen irányban a nép jogainak kijátszását és az anyagi erők felhasználását is lehetetlenné teszik. *(Helyeslés balfelől.)* Az angol rendszer, t. képviselőház, nem tűri meg azt, hogy három mértföldnél távolabbra kényszeríttessék a szavazó szavazati jogának gyakorlására.

Rakovszky István: És hozzá angol mértföld!

Holló Lajos: A franczia nem tűri meg azt, hogy községéből kimozdíttassék a szavazó, és nem tűri meg azt, hogy éjnek idején gyakoroltassék a választói jog, *(Igaz! Úyy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* hanem minden szavazást, a reggeli óráktól az esteli órákig be kell fejezni. *(Helyeslés balfelől.)* T. képviselőház! A községenkint gyakorolt választás, a midőn a választó szavazati jogát ott helyben gyakorolva, a központi összeszámolásnál döntetik el az eredmény, kizárja azt, hogy az anyagi erők sikerrel használtassanak, mert nálunk a kiadásoknak legnagyobb mértékét a választóknak szállítása, a választóknak fuvardíjai, élelmezése, napidjai képezik, a melyek szomorú gyakorlattá és szomorú szokássá váltak ebben az országban. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És nem lehet sürgősebb feladat, t. képviselőház, mint az, hogy azt a szégyenfoltot, a melyet bevettünk törvénykönyvünkbe, a midőn legalizáltuk ezeket a kiadásokat, midőn törvényes erejűvé emeltük azt, hogy igenis a választóknak joguk van ahhoz, hogy szállítási díjakat és ellátást követelhessenek, abból minél előbb kiküszöböljük és reá térjünk arra az egészséges irányra, hogy lent a községekben gyakorolhassák a választók az ő szavazati jogaikat. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A harmadik kérdés, t. képviselőház, a mely az alkotmányos életnek tisztaságára nagy befolyással van, a képviselői állások utilizálásának megszüntetése. Európaszerte az a nizus van elterjedve, — és ez nemcsak nálunk Magyarországon van meg bizonyos mértékben, — hogy a képviselőknek egész kasztja kezd keletkezni, mely nem azokból áll, a kik magasabb és nemesebb hivatással birnak a politikai életben való részvételre, hanem az apró nagyságokból, a kik a politikai életnek kihasználásából és értékesítéséből akarnak maguknak hasznot szerezni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Egy egész kaszt keletkezik, a mely a hatalom körül sütkérezik s mely azt mondja, midőn vezért adnak neki, — vezért adnak felülről és nem önmagából nő ki a parlamenti élet vezére, — ne dobjatok ki engem; igaz, hogy kint tolong a munkanélkülieknek egész tömege és sok ezre, de itt vagyok én is, én is vállalkozom arra, a mire azoknak ezrei vagy százai, a kik az ő hivatásukat a házon kivül gyakorolják.

Így keletkezhetik, t. képviselőház, az az eset, hogy a képviselői állás utilizálható és úgy van szervezve, hogy az egyes szerencsevadászok az ő szerencséjüket és boldogságukat általa megtalálhatják. Emlékezzenek önök csak vissza ismét a magyar történelemre, t. képviselőház, hogy minő megbotránkozást keltett az, midőn az országgyűlés végén a hatalom jutalmakat osztogatott azok között, a kik őt támogatták és a kik az országgyűlésen magukat ebben az irányban kitüntették. Kanczellárságot, helytartótanácsi hivatalokat, czímeket és rendjeleket osztogattak az illetőknek, s a következő országgyűlésen ép ezek

Digitized by Google

képezték a legnagyobb gravamenek tárgyát, és mert a rendek tiltakoztak az ellen, hogy az országgyűlés tagjai akár az országgyűlés lefolyása után is valamely jutalomban részesüljenek. Nálunk pedig nemcsak az országgyűlés után, de az országgyűlés folyama alatt is teljesen napirenden van, hogy a mi a kormánynak rendelkezésére áll, állás és hatalom, az azok között osztassék szét, a kik az ő támogatására szolgálnak és szavazatukkal az ő hatalmának fentartását idézik elő. És, t. képviselőház, itt nem elégséges csupán abban az irányban eljárni, a mely az összeférhetetlenségi kérdés rendezése kapcsán fölvettetett. Mert az nem baj, hogyha ebbe a házba a gazdasági életnek különböző tényezői is bejutnak és az ipari, kereskedelmi, vagy pénzügyi világ arra hivatott emberei is itt ülnek. A lateiner elem nem kizárólag államfentartó elem, és kell, hogy a közgazdasági élet különböző tényezői is, a kik a nemzeti élet ezen terén jártassággal birnak, szintén itt legyenek. De az a baj, t. képviselőház, hogy képviselői állásokban levő egyének minden közgazdasági ismeret nélkül a kormány által jutalmúl ily közgazdasági állásokba helyeztetnek be, hogy az ő politikai működésük anyagi téren nyerjen megjutalmazást. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a baj, midőn kivül álló ilyen gazdasági csoportok, pénzintézetek, vagy más hasonló közkereseti társaságok képviselőkre leselkednek, hogy őket üzleti életükbe bevegyék és így azoknak szenzálsága és utánjárása által maguknak üzleti előnyöket biztosítanak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezek ellen kell a képviselőház tekintélyét megvédeni, és lehetetlenné tenni azt, hogy a képviselői állás utilizálható legyen, és lehetetlenné tenni azt, hogy itt olyan elemek érvényesüljenek, a kik a képviselői állásban nemcsak az ő ambiciójuk kielégítését és politikai hivatásukat, hanem anyagi érdekeik ellátását és boldogulását is keresik.

Förster Ottó: Sok az univerzális zseni köztük. *(Egy hang a baloldalon: Nem kell zsebelni!)*

Holló Lajos: Ez a három tényező az, t. képviselőház, a mely a szavazati jog kiterjesztésén kivül még különös fontossággal bir; a hivatalos erőnek elidálása, az anyagi eszközök teljes korlátozása és a képviselői állás utilizálhatóságának megszüntetése. Nem állítom azonban, hogy kizárólag csak ezek és más tényezők nem birnának fontossággal. De ezt a lefolyandó vita folyamán a háznak bölcs tagjai, a pártok különböző árnyalatai bizonyára bővebben fel fogják világosítani.

A legfontosabb azonban a negyedik tényező, a melyet legutoljára hagytam és ez a szavazati jognak a legnagyobb mértékben való kiterjesztése. 1848. óta az egész világ megmozdult körülöttünk, az emberi jogoknak kiterjesztésében mindig előbbre ment; egyedül Magyarország állt meg e téren, egyedül Magyarország stagnál és egyedül itt tagadták meg az emberi jogoknak fejlődését.

Madarász József: Visszament!

Holló Lajos: Néhány számadat áll rendelkezésemre, t. képviselőház, a mely ez irányban felvilágosítással szolgál. Az utolsó 20 évről szólanak ezen összeállítások, a melyeknek csak végeredményét leszek bátor a t. házzal megismertetni. Húsz évvel ezelőtt 1879-ben 824.000 volt a szavazók száma, és húsz év után, 899-ben 871 ezerrel, tehát 45 ezerrel többre szaporodott. De ezen abszolut számot nagy mértékben lerontja az a relativ esés, a mely a népességéhez képest, tavaly 1899-ben leszállt 5·25%-ra, tehát minden száz lakos közül öt ember és 25% birt szavazati joggal. És, ez a csekély szám, a mely most talán emelkedett, sőt bizonyára emelkedett az adóhátralékok jogfosztó hatályának megszüntetése folytán, a melyre külön fogok kiterjeszkedni, ez a csekély szám, t. képviselőház, milyen alakulást vett az utóbbi időben? 1879-ben még 101.000 volt azoknak a száma, a kik a régi jog alapján nyertek abba felvételt; ez a 101.000 független, a régi jog alapján álló szavazó polgármai napság teljes mértékben eltünt és helyébe léptek azon hivatalnokok százezrei, a kik ujabban kreáltattak és a kiknek arányától csak néhány adat is megdöbbentő képet nyújt. A közlekedés terén, t. képviselőház, a hivatalnoki alkalmazottak száma 59.579; ha ebből leszámítjuk a 2.700 nőt, az 5.500 munkást és a 6.400 napszámost, még akkor is 45.000 ember az, a ki csak a közlekedési vállalatok terén áll az állam rendelkezésére. A tanügyi személyzet az egész országban 41.000 embert számlál; méltóztassék ehhez hozzávetni az igazságszolgáltatást, a közigazgatást, a községeknek, városoknak, vármegyéknek igazgatását, az üzemeket, gyárakat, az állami bányákat, a jövedékeket, italmérési engedélyeket a tőzsdeengedélyeket és mindezen, az állam és kormányzattól függő ezreket és ezreket, és méltóztassék megmondani, hogy ebben a 871.000 emberben mennyi ezret és százezret képvisel a központi kormányzattól függő elemek száma! És midőn itt a t. belügyminiszter úr feláll jóhiszeműséggel és azt mondja, hogy ezentúl tiszták lesznek a választások és a nemzet akarata érvényesülhet, a mint nem érvényesült évtizedeken át: akkor azt mondom, hogy ez csak mese, önámitás, a helyzetnek

nem ismerése, mert a 200.000 és néhány hivatalnokkal és hozzátartozóival, családjával, az aspirációnak egész tömegével, a legbékésebb, legszerényebb eszközökkel dolgozó kormány is önmagának játszva csinál többséget.

Polónyi Géza: Nem is kell csinálni!.

Holló Lajos: 81 város bir, t. képviselőház, önálló szavazati joggal. És mit méltóztatik gondolni, micsoda aránytalanságok fordúlnak elő ezek szavazati jogában? Vannak, a hol csak valamivel százon felül van a szavazók száma: Erzsébetfalva 185, Bereczk 180 szavazóval bir csak. Abrudbánya 208, Vizakna 240, Szék 241, Oláhfalú 275 szavazóval. 62 kerület van, t. képviselőház, a melyekben mind ezernél csekélyebb a szavazók száma; 135 kerület van, a melyekben 2000-en felül van a szavazók száma. Ugy, hogy t. képviselők, csak csekély utánjárással össze lehet állítani, hogy a 85 városban összehalmozott csekély számú szavazók annyira ellensúlyozva vannak a hivatalos szavazatok összegeivel, hogy ki sem kell lépnie a jelöltnek, oda sem kell mennie, programmbeszédet sem kell tartania, költekeznie sem kell, hanem egyszerűen ki kell adni a hivatalos ordrét, hogy ezeket a szavazókat odavezessék az urnához, és azok a központi kormánynak és a hatalomnak jelöltjét megválasztják. *(Nagy zaj.)*

Nem, t. képviselőház, az egyszerűen ki van zárva Magyarországon, hogy a választók ilyen szűk körével érvényesülhessen más, mint a hatalom, mint a központi kormány, a mely mindig az udvar megbizottja, az udvar kegyelméből él.

Hogy milyen haladást tett körülöttünk Európa három főbb állama a választói jog kiterjesztése tekintetében a legutolsó időben, erre nézve csak néhány ismert adatra vagyok bátor hivatkozni. Angliában 1884-ben történt meg a nagy parlamenti reform. Ha a mi arányunkban kellene az angol polgároknak szavazati joggal birniok, akkor 40 millióból csak kétmillió volna választó polgár, holott az 1884-iki reform alapján választói joggal bir 6,600.000 ember. Németországnak a mi arányunkban 52 milliónyi népességéből 2,700.000 szavazóval kellene birnia és van neki 10,634.000 választója. Franciaországnak az ő 38 milliónyi lakosságából a mi arányunkban lenne 1,970.000 választója és van 10,231.000 szavazata. Ha mi a választói jogot kiterjesztenők úgy, a mint ezekben az államokban van, ezen arányban a mi 871.000 szavazónk helyett kellene lenni nálunk, az angol rendszert fogadva el, 2,700.000, a német rendszer szerint 3,900.000 és a franczia rendszer szerint 4,500.000 szavazónak. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Ez, t. képviselőház, mutatja azt, hogy a legkonzervativebb államok is, mint Anglia, nem látják az állami élet megrázkódtatását abban, ha a szavazati jogot erőteljes, radikális mértékben kiterjesztik. És nem is lehet. Nem lehet addig a közérdeknek megtisztulását várni . . . *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Holló Lajos: . . . míg a politikai jogosúltaknak ilyen szűk körében gyakoroljuk a választási jogot. Ki kell nyitni az ablakokat, hogy szabad és friss levegő hatoljon be alkotmányos épületünkbe, hogy azok a miazmák, a melyek lerakodnak a hosszas kormányzások egisze alatt, kipusztuljanak, kipusztuljanak a független polgárok millióinak jogai által, mert ezek többé hozzá nem férhetők, meg nem vesztegethetők. És ne méltóztassék azt hinni, hogy ez csak az emberi jogok kivánsága, hogy ez csak azt jelenti, hogy azok, a kik áldozatot hoznak a hazáért, a kik hozzájárúlnak a haza megvédelmezéséhez és a haza szolgálatához, kell, hogy az egyenlőség alapján jogokkal bírjanak. Ez nemcsak ennek a kérdése és nemcsak annak a kérdése, hogy egy kicsi nemzetnek minden fiát erős lánczokkal kell az ő állami életéhez füzni; nemcsak ennek a kérdése, hanem annak kérdése is, hogy ha mi alkotmányunkat megvédelmezni akarjuk, akkor arra támogatók kellenek, segédcsapatok kellenek; alkotmányunk megvédésének, alkotmányunk erejének a kérdése az, hogy a választói jog legszélesebb kiterjesztését követeljük. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Azt a félelmet illetőleg, t. képviselőház, a melyet ebben az irányban midig hallunk és a melyet jóhiszemüleg hangoztatnak, hogy a nemzetiségi kérdés zavarja Magyarországon a választói jog kiterjesztését, *(Élénk ellenmondás a szélső baloldalon.)* szakítsunk, t. ház, ezzel a gondolattal. Angliának megvoltak a maga irjei, Németországnak megvannak a maga lengyelei és elszáz-lotringiai polgárai és még sem habozott egyik sem abban, hogy a választó jogot a legszélesebb mértékben kiterjeszszék. Azt méltóztatik hinni, hogy a mai arrondirozás, a mai rendszer mellett talán a magyar faj valami főlényben részesül ebben az országban? A statisztika világosan mutatja, hogy ebben az országban tényleg a magyarok-lakta vidékek és a magyar faj vannak hátrányban. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hány választópolgár bir választási joggal a nemzetiségi vármegyékben? Alsó-Fehérben, Brassóban, Szebenben mind ezren alúl van a választó-polgárok száma. Alsó-Fehérben az egész vármegyében átlag minden 532 választópolgárra esik egy kerület, Brassóban 839, Szebenben 717, Nagy-

Digitized by Google

Küküllőben 812, Trencsénben 1086, Turóczban 1560, Nyitrában 1460, egész Erdélyben 1011 választópolgárra. A Dunabalparti vármegyékben — Arva, Bács, Hont, Nyitra, Trencsén, Turócz, Zólyom — mindössze 1789 választóra esik egy képviselő.

És most méltóztassék megnézni a magyarok-lakta vidékeket! Pestmegyében 3021 választóra, Zala vármegyében 3049, Baranyában 3297, Jász-Nagykún-Szolnokmegyében 2907, Zemplénben 2931 választóra esik egy képviselő. A mi a városokat illeti, Hódmezővásárhelyen 4451, Szegeden 4409, Szabadkán 4078, Budapesten 4370 választóra esik egy képviselő. Az arrondirozás tehát nem a magyar fajnak kedvez, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem azt mutatja, hogy épen a nemzetiségi vidékeken csaknem felével kevesebb választópolgárnak megadják már a képviselőküldés jogát, mint a nagy magyar Alföldön és a nagy magyar vármegyékben, a hol a választópolgároknak csak ezrei meg ezrei gyakorolják együttesen a képviselőküldés jogát. A kikerekítéssel tehát összekötve a választói jog kiterjesztését, a nélkül, hogy az országnak bármely vidékével vagy bármely nemzetiségével szemben igazságtalanságot követnénk el, ezeket a szembeszökő különbségeket úgy is meg kell szüntetni.

Az angol törvényhozás — hogy az erre vonatkozó közbeszólásra is megfeleljek — nem habozott 103 önálló követküldési joggal felruházott várostól megvonni a követküldési jogot és ezeket kerületekbe beosztva a követküldési jogot reáruházni olyanokra, a melyeket időközben a forgalom, a népesedés emelt és virágzókká tett.

De a nemzetiségi kérdésben, ha már ezt az áldozatot meghozzuk, ha már azt kell odadobnunk, hogy inkább alkotmányos életünk süllyedjen le egészen, a nemzet rendelkezési joga vesszen el egészen: mit hozzunk akkor még áldozatot ennek az eszmének, miért félünk akkor még a nemzetiségi kérdéstől? Ezen a téren csak nyerhetünk. Ha nemzetiségi polgártársaink itt az ő számarányukban alkotmányos jogaikat gyakorolják, ezáltal letérnek épen arról a térről, a hol nem szeretjük, hogy működjenek, tudniillik kifelé való agitációjuk teréről, a forrongások teréről, mert itt kell, hogy érvényesítsék, a magyar parlamentben, az államhoz tartozás érzetével, jogaikat és kötelességeiket, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a nemzetből való kihúzakodás ellen a nemzet meg kell, hogy találja a védekezését; mert örök törvény nincs, hanem örök törvény a nemzetnek joga, a mely itt magát érvényesíteni akarja az országban, *(Úgy van! a szelső baloldalon.)* és akkor a nemzetiségek részéről várható bármely veszélyekkel szemben is magát védelmezni tudja és magát védelmezni fogja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Rendkivül sajnálom, t. képviselőház, hogy ebben a kérdésben, a melyre a kormánynak a figyelmét többszörösen felhívtam, eddig mindig kitérés és tanulmányozás volt a felelet. Sokra becsülöm én és mindenki a kormányzásnak tiszta kezelését, azt, hogy nyugalom tért vissza a kedélyekbe; de, t. ház, ebben az irányban megnyugvást és biztosítékokat találni mégis nagyon nehéz. Ha a t. miniszterelnök úrnak a kormányzása személyi garancziákat nyújt is a tiszta kezelésre, vajjon mi garancza van arra az esetre, ha ő otthagyja helyét s ismét más egyének veszik át a kezelést s folytatják a régi rendszert, a régi eljárást? *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen épen ilyen korszak, mikor a közhangulat nyugodt, mikor a pártok egymás intenczióit tisztelik és becsülik, mikor egymás törekvéseiben a jó szándékot feltételezik, épen ily korszak alkalmas arra, hogy pártkülönbség nélkül felismerve a veszélyeket, alkotásokat csináljunk, törvényes intézkedéseket állítsunk fel, melyek a veszélynek bekövetkezését lehetetlenné teszik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha elfogulatlanúl nézzük a kormányzásnak eredményeit, az, a mi siker volt: a kuriai biráskodás behozatala, az, a mi siker volt: a választói jognak kiterjesztése az adóhátralékosok tekintetében, de sőt többet mondok, az, hogy maga ez a kormányzás eléretett, még nem ennek a kormánynak az eredménye és sikere, hanem mindez egy nagy parlamenti harcznak a leszűrődött eredménye, a melyben ugyan a kormányelnök is megtette a maga kötelességét, de a mely még nem az ő sikere, mert mindez egy nagy parlamenti harcznak a következménye és eredménye volt. Két év óta vár a nemzet arra, hogy tettekkel lássa beigazoltnak, hogy abban a várakozásában, melyet ezen újabb alakulásokhoz fűzött, nem csalódott, hanem, hogy azok az államférfiak, a kik ennek az új rendszernek a szolgálatába szegődtek, egy Szilágyi Dezső, a ki fényes állást hagyott ott, egy Apponyi Albert, ki egy nagy múltú parlamenti ellenzéki állást hagyott ott, karöltve a kormányzásban részt véve, összes tevékenységüket az alkotásra, a nemzeti jogok kiegészítésére fogjuk használni, nem pedig arra, hogy talán egy-egy felfakadó sebét a pártéletnek orvosolják, egyes tüneteit az elégedetlenségnek simítsák el, s a felmerülő agendák elintézésével töltsék életüket. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A parlamentnek a tekintélye,

Digitized by Google

mely teljes mértékben lesülyedt, teszi sürgős kötelességévé ennek a nemzedéknek, hogy az alkotmányos élet terén mindazon intézkedéseket megtegye, a melyeket szükségeseknek talál. *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi részünkről a legnagyobb súlyt helyezzük az általános titkos szavazói jognak községenként való gyakorlására, a melynek behozatalától nem félünk, a melytől a megtisztulást várjuk az alkotmányos élet terén s melynek sikerétől várjuk, hogy alkotmányos életünk régi fényében, tündöklésében, fog a nemzet előtt állani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A párt részéről nem terjesztek be határozati javaslatot. Mint más alkalommal, úgy most is csak a kormány figyelmét hivom fel erre a kérdésre és kérem, hogy a tanulmányozások korszakával, kifogásaival szakítva, győződjék meg ennek az alkotmányos és parlamenti reformnak kiváló fontosságáról és önmaga tegye meg a kezdeményező lépéseket erre, vagy talán külön vitában nyissa meg az útját annak, hogy a pártok hozzászólásai megérleljék a parlamenti reform kérdését. Ezeket voltam bátor felhozni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom. Következik szólásra?

Buzáth Ferencz jegyző: Mezőssy Béla!

Mezőssy Béla: T. ház! Azt a nagy kérdést, melyet az előttem szólt t. képviselőtársam Holló Lajos felvetett, itt ezúttal és ez alkalommal tárgyalni nem kivánom. Nem kivánom pedig azért, mert a mint ő is jelezte, ez a kérdés valószinűleg a ház szine elé jön, a mikor bővebb és tűzetesebb megvitatás alá fog kerülni. Azt hiszem, t. képviselőház, hogy a parlamenti reform kérdése sem nem egyes párt, sem nem egyes velleitás jól, vagy rosszúl megoldandó kérdése, hanem egyenesen a magyar parlament tisztességének kérdése; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ez a parlament, nézetem szerint addig nem hajthatja fejét a jól megérdemelt nyugalomra, míg ez a kérdés tűzetesen és gyökeresen nem fog szanáltatni. E tekintetben táplált nézetünket ez a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, a legközelebbi jövőben bőven és tűzetesen ki fogja fejteni: épen azért, áttérek a szorosan vett belügyi igazgatás kérdésére, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* és ezzel kivánok egész tárgyilagossággal foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Elvitázhatatlan tény, hogy az állam életének egyik leglényegesebb és legfontosabb tere a belügyi igazgatás. Kiváló jelentőségének alapját az a körülmény adja, hogy a közigazgatás jóságát, vagy a közigazgatás rosszaságát szükségszerűleg meg kell, hogy érezze az államnak minden egyes polgára, az állam minden egyes szerve. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nincs egyetlen olyan, Isten háta megett levő zúga ennek az országnak, *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* nincs egyetlen állampolgára sem ennek a nemzetnek, a kit a közigazgatás ilyen, vagy amolyan menete a legközvetlenebbül ne érintene. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Sőt egyáltalában nem túlozok és nem nagyitom a dolgot, a midőn azt állitom, hogy nagyon, de nagyon sok millióit ez állam polgárainak semmi egyéb nem érdekli az egész állami élet folyamatából, mint tisztán és kizárólag a közvetlen felette álló belügyi igazgatás. Az a szegény ember, a kinek egész testi-lelki erejét igénybe veszi a családjának fentartásáért folytatott nehéz küzdelem, bizony nem ér rá azzal törődni, hogy a magas politika szakácsai minő ételeket tálalnak a nemzeti közvélemény asztalára. Mind azok a vágyak, eszmények, a melyek bennünket eltöltenek és hevítenek, őket nem érdeklik, nem érintik; rájuk nézve a magyar nemzeti állam legmagasztosabb problémája nem bir annyi súlylyal és jelentőséggel, mint az az egész valójukat elfoglaló kérdés, hogy a szegény embernek ügyes-bajos dolgában hogyan fog határozni a szolgabiró és hogyan fogja a határozatot végrehajtani a jegyző. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az a kérdés, t. ház, a mely gyakran sok száz és száz családra nézve a lét és a nemlét kérdésével egyenlő jelentőségű. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az a kérdés, a melynek megoldásától a jó akaratnak szemernyijétől, egy embernek tollvonásától gyakorta és sokszor száz család boldogsága, üdve és romlása függ. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És épen azért, mert a közigazgatás a maga diszkréczionális hatalmánál fogva az állampolgárok legbensőbb életébe belenyulhat, belenyulhat a nélkül, hogy a hatalmi túlkapások ellen a védekezés eszközei a rendszerint szegény és rendszerint tudatlan népnek rendelkezésére állnának: elengedhetetlen követelmény a belügyi igazgatás terén, hogy minden egyes tisztviselő a rendelkezésére bocsátott hatalmat tisztán és kizárólag az állampolgárok javára fordítsa és ne arra, hogy ezzel a hatalommal visszaélve, a gyengét önmaga nyomja el, vagy tönkretenni segítsen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Így fogva fel a jó közigazgatás feladatát, pedig ezt máskép felfogni nem lehet és nem szabad, azt látjuk, hogy mindezen feltételektől

Digitized by Google

milyen végtelenül távol esik a magyar belügyi közigazgatás. II. József császár, a kinek ideális, fenkölt lelke előtt szintén a jó administráczió megteremtésének eszménye lebegett, hivatalnokaihoz kibocsátott egy körrendeletében így szólt: »Én azt követelem tisztviselőimtől, hogy ne mechanikusan dolgozzanak, rendeleteimnek ne betűit nézzék, hanem szellemét. Azt követelem tisztviselőimtől, hogy elhatározásaikban semmi más ne vezesse, mint a közjó, mert a ki más érdeket szolgál, az a korrupczió bűnébe esik.«

Aranyszavak ezek, t. ház, és ebben rejlik a jó közigazgatás titka és feladata. Az a tisztviselő ne a nép réme és nyuzója akarjon lenni, ne a félelem tekintélyére vágyjék, hanem legyen igazságos biró, a kihez nehéz helyzetében bizalommal fordúl a szegény. Legyen biztos támasz, a kinek itéletében és akaratában teljesen nyugodjék meg a panaszos és a vádlott egyaránt. Mert az állam testében épúgy, mint az emberi testben, ha csak egyetlen porczika is szenved, azt az egész organizmus szükségszerűleg megérzi.

Hát, t. ház, törekedett-e a t. szabadelvű párt egy ilyen közigazgatási szervezetnek megalkotására? Mi volt a szabadelvű párt törekvése évtizedeken át a belügyi igazgatás terén? Mi czélra használta fel a rendelkezésére bocsátott hatalmat évtizedeken át? Az egész belügyi igazgatás a szabadelvű párt kezében nem volt egyéb, mint eszköz az önző párturalmi érdekek kielégítésére és ístápolására. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A szabadelvű párt csak egyben volt szabadelvű, a jogok elkobzásában és az állampolgárok akaratának meghamisításában ott, a hol a pártnak érdekei úgy hozták magukkal. De a midőn a költségvetés általános tárgyalása folyamán egyes konkrét esetek kapcsán ezeket a vádakat itt Molnár János képviselő úr körvonalazta, a t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy őt a múlt bűneiért felelőssé tenni nem lehet, mert ő és kormánya egy azóta is nagyon közismert jelszó és a rendszerváltozás devize alatt mutatkozik be. Ezúttal, a belügyi tárcza általános tárgyalásánál foglalkozni azzal nem kívánok, hogy az állami élet egyéb szakaiban mennyiben következett be és mennyiben nem következett be az igért rendszerváltozás; csakis azt akarom vitatni, hogy mennyiben következett be a rendszerváltozás a belügyi közigazgatás terén, bekövetkezett-e, vagy sem. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Egy hang balról: Nem hallgatja a belügyminiszter úr!)* Sajnálom, hogy nem hallgatja: ha dicsérném, bizonyosan hallgatna.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hallgatom, kérem.

Mezőssy Béla: Egy kicsit majd megdicsérem, hogy legalább hallgassa.

Ha csak arról lenne szó, hogy a t. belügyminiszter úr a közigazgatás javítására törekedett, azt készséggel konczedálom, hogy tényleg törekedett. Beismerem, hogy az ő gondolkozása a közhatalomnak olyan kezelésétől, a minő mederben az egész belügyi igazgatást elődei a legkisebb feszélyezés nélkül kezelték, bizonyos mértékig visszarettent. Beismerem, hogy törekedett a rendelkezésére álló köztisztviselői kart az állampolgárok javára felhasználni. De tisztán és kizárólag csak annyi az, a mennyit én látok, hogy tudniillik a t. miniszterelnök úr mindezen czélokra törekedett. De hogy ezen czélokat tényleg meg is valósította, hogy a rendszerváltozást a magyar belügyi igazgatás terén tényleg keresztül is vitte volna, erről szó sem lehet. Ezt az eredményt, bármennyire konstatálják is a hivatalos szócsövek a t. miniszterelnök úrnak ezen a téren elért sikereit, higgadtan konstatálni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mert, t. ház, ha bekövetkezett a rendszerváltozás a magyar belügyi igazgatás terén, kinek kell azt első sorban megéreznie? Bizonyára nem a hivatalos szócsöveknek; hiszen azoknak az időmérője akkor is verőfényes napfényt mutat, ha a jó gazdának úgy tetszik, hogy szél fúj, vagy eső esik. Hanem meg kell éreznie a rendszerváltozást magának a magyar népnek, a misera plebs contribuensnek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert minden egyes fokesése vagy fokemelkedése a közigazgatás hévmérőjének közvetlenül a szegény ember bőrére megy. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Kérdem, érzi-e a magyar nép Magyarországon a rendszerváltozást? Nem érzi. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hogyha a t. miniszterelnök úr azt hiszi, hogy ezt velem nem a tiszta meggyőződés, nem a tények ismerete mondatja, hát vesse le magáról egy kissé a magas politika kothurnusát és nézze meg ezt az országot, nem abban a képben, a melyben azt a t. miniszterelnök úr elé a hivatalos szócsövek odaállítják, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* hanem abban a szomorú valóságban, a minőt az a kép mutat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ismerem!

Mezőssy Béla: Annál jobb, ha ismeri, mert akkor be kell hogy lássa, hogy eddigi szándékaival körülbelül úgy járt, mint az a gyermek, a ki egy tó szélén a tó vizébe egyké kavicsot dobott és azt hiszi, hogy azért a tó vize mindenütt hullámzik, mindenütt gyürüket vet. Nem, t. ház; a magyar közigazgatás megposhadt, megbűzhödt vizét a jó szándék kövecskéivel megtisztítani nem lehet. *(Élénk*

Digitized by Google

helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.) Vihar kell ahhoz, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* vihar, a mely rombol és pusztít, de tisztít is, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely elsöpörje mindazt, a mi útjába áll, a mely fenekestől felforgassa a magyar közigazgatás megposhadt tavát, a mely megtisztítsa a magyar közéletet mindattól a szeméttől, a mely a magyar belügyi igazgatás terén évtizedeken át a szabadelvű párt önző érdekeinek szolgálatában összegyülemlett. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezt a czélt, ezt a törekvést, t. miniszterelnök úr, az összeütközésektől félve, a személyi kérdések megoldásától tartózkodva, megoldani teljesen lehetetlen. A t. miniszterelnök úr legjobb szándékai is el fognak veszni a büró homályában, a nélkül, hogy a magyar nép rétegeibe elhatolni tudnának. Innét van, — ismét visszatérek előbbi kiindulási pontomhoz, — hogy a nép, az istenadta magyar nép, a ma és a tegnap közt semmiféle változást nem érez. Ott, a hol becsületes és tiszta volt a közigazgatás, — mert hála Istennek, vannak ilyen kivételek, — tiszta ma is, ellenben ott, a hol korrupt volt, az maradt ma is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Méltóztassék elmenni, t. miniszterelnök úr, egy-egy olyan Isten háta mögötti tót vagy oláh faluba...

Rakovszky István: Árvamegyébe példáúl! *(Derültség. Egy hang balról: Kérdezze meg Kubinyi Árpádot!)*

Mezőssy Béla:... és tegye fel a legelső halinás parasztnak azt a kérdést, hogy érzi-e ezt a változást. *(Egy hang a szélső baloldalon: Kérdezze meg Kubinyi Árpádot! Zaj.)*

Kubinyi Árpád: Mi van Kubinyival?

Rakovszky István: Semmi!

Kubinyi Árpád! Nohát! Állok elébe! *(Zaj.)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Én objektive tárgyalom ezeket a kérdéseket; t. képviselőtársamnak nincs egyáltalában oka, hogy ezen ily nemes felbuzdulásba jöjjön.

T. képviselőház! Maradjunk Árvamegyénél. Ha a t. miniszterelnök úr elmenne Árvamegyébe, és feltenné a legelső tót embernek azt a kérdést, hogy érzi-e még a hivatalos önkénynek mindazt a nyomását, a melytől a t. miniszterelnök úr a magyar közéletet megtisztítani igérte, akkor, ha az a szegény ember megértené a kérdést, valószinűleg így felelne: Uram, én nem tudom, ki az a Széll, azt sem tudom, hogy ki volt az a Bánffy, csak azt tudom, hogy a jegyző ugyanaz, a ki volt, *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* és csak azt tudom, hogy a szolgabiró is ugyanaz, a ki azelőtt volt. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Az nem elég, hogyha a magyar miniszterelnök, vagy belügyminiszter formás rendeleteket bocsát közzé, . . . *(Egy hang a szélső baloldalon: Formulákat.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Az is kell!

Mezőssy Béla: Az is kell, az csak az alap. Az sem elég, hogyha hivatalos vezérczikkekben tudtúl adatja az alantas közegeknek, hogy ő elvárja tisztviselőitől, hogy a rendeleteket abban a szellemben fogják végrehajtani, a mint ő azt tényleg óhajtja. Mindez, t. képviselőház, csak a forma. A lényeg azon fordúl meg, hogy átmennek-e a miniszterelnök úr szándékai a magyar közéletbe: igen, vagy nem?

Az én nézetem szerint a t. miniszterelnök úr szándékai nem valósulnak meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem valósulnak meg pedig azért, mert a végrehajtó közegek legtöbbjéből hiányzik vagy az arravalóság, vagy pedig a szándék. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy latin közmondás azt mondja; Quo semel imbuta recens, servabit odorem testa diu. Abból a csuporból, a melybe egy szag már beleette magát, csak igen nehezen párolog az el. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

A magyar közigazgatás legszélesebb rétegeibe beleette magát az a köztudat, hogy a köztisztviselő nem azt teszi, a mit a közjó, a mit a népérdek parancsol, hanem azt, a mit tőle a fölöntes hatalom követel. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen lehet, t. képviselőház, én felteszem, hogy a közigazgatási tisztviselői kar egy nagy részében megvolna az arravalóság, megvolna a törekvés is, hogy a miniszterelnök úr intenczióinak hűséges munkatársai legyenek, de a múlt tapasztalatai és a közigazgatási tisztviselői kar helyzetének bizonytalansága folytán, a magyar közigazgatási tisztviselő elhatározásának csak ott lehet szabad keze, a hol a közvetlen felette álló hatalmi felsőségnek a czirkulusait és érdekeit nem zavarja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ez természetes is, t. képviselőház, mert a magyar közigazgatási tisztviselői kar védtelenül ki van téve a felsőbbség önkényének és hatalmának. *(Igaz! Úgy van a bal- és szélső baloldalon.)* Egyrészt a fegyelmi jognak oly szabályozása, a mely a döntés jogát egy ember kezében összpontosítja; másrészt az áthelyezési jog gyakorlása bizonyos állásokra nézve olyan lehetetlen helyzetet teremtenek, hogy az a szegény tisztviselő folytonosan érezvén feje fölött a Damokles kardját csüggeni, nagyon, de nagyon kevés esetben bir annyi erkölcsi bátorsággal és önállósággal, hogy meggyőződését nyiltan és szabadon nyilvánítsa.

Mit akarok én, t. képviselőház, mindezek-

Digitized by Google

kel a megczáfolhatatlan és nézetem szerint az élet által száz és száz esetben beigazolt tényekkel illusztrálni? Csakis annyit, hogy a magyar közigazgatást megjavítani, átidomítani olyanná, hogy az ne nyűg legyen a nép nyakán, hanem támasz, a melyben a gyenge és erős egyként bizakodhatik, mindaddig nem lehet, míg a végrehajtó közegeknek teljes és tökéletes erkölcsi és anyagi függetlenségét nem biztosítjuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mindaddig, t. képviselőház, míg az a köztisztviselő nincs tudatában annak, hogy ő neki semmiféle más mellékkörülményekre nem kell tekintettel lennie; mindaddig, a míg az a köztisztviselő nem érzi azt, hogy ő neki elhatározásában semmi mást, csak tisztán és kizárólag saját meggyőződését és a törvényt kell irányadó zsinórmértékűl tekintenie; mindaddig, a míg ezen helyzetet reá nézve nem biztosíthatja jogainak és kötelességeinek a legapróbb részletekig kiterjedő körvonalozása; szóval, t. képviselőház, mindaddig, a mig a köztisztviselők szolgálati pragmatikája és az ennek keretében biztosított fegyelmi jog igazságos gyakorlása meg nem győzi a magyar közigazgatási tisztviselői kart arról, hogy ők nem közönséges páriák, a kikkel a hatalom kényekedve szerint rendelkezhetik, hanem a birói függetlenség minden altributumaival ellátott funkczionáriusai a közhatalomnak: mindaddig, t. képviselőház, a miniszterelnök úrnak minden törekvése a közigazgatás javítására csak kárba veszett időpazarlás és papiros pusztítás lesz.

Széll Kálmán miniszterelnök: Benne van a programmomban!

Mezőssy Béla: Nagyon örvendek, hogy a t. miniszterelnök úr azt mondja, hogy benne van a programmjában, de ne csak a programmjában legyen, hanem legyen már a magyar törvénykönyvben is végre valahára benne!

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd jön! Nem lehet mindent egyszerre!

Mezőssy Béla: Örömmel veszem tudomásúl a miniszterelnök úr ezen kijelentését, hogy jönni fog; ez kétségtelenűl haladás, és én azt hiszem, hogyha az a törvény benne lesz a magyar Corpus Jurisban, az hatalmas előrelépés lesz a magyar közigazgatás jósága felé. *(Helyeslés balfelől.)*

De, t. képviselőház, ez természetes is, mert erkölcsileg függő és anyagilag megalázott tisztviselői karral jó közigazgatást megteremteni teljes lehetetlenség. Már pedig, hogy kissé a dolognak anyagi részével is foglalkozzam, minő a közigazgatási tisztviselők anyagi helyzete? Eltekintve azoktól a kevés és tiszteletre méltó kivételektől, a kik nem annyira a megélhetés, mint inkább a nobile officium kedvéért töltikbe közigazgatási állásaikat, a legtöbbnek sorsa így alakúl: Az egyik rész, miután nyomorúságos javadalmazásából sem magát, sem pedig családját eltartani nem tudja, lassacskán feléli azt a keveset, a mi talán az ősi hét szilvafából még megmaradt, és aztán összeköttetéseihez folyamodik, kimeríti mindenféle hitelét, a mit csak igénybe venni lehet, és így eladósodva, szellemi erőinek napról-napra érezvén csökkenését, sablonszerűleg, szárnyaszegetten dolgozik és megátkozza azt a perczet, a melyben magának ilyen élethivatást választott.

De, t. képviselőház, ez csak az egyik rész és ez a becsületes rész. Ellenben a másik ideig-óráig talán megpróbálja szintén a becsület útján haladni, de látván, hogy ezen az úton hová jut, a könnyebb oldaláról fogja fel az életet, és megnyugtatja lelkiismerete szavát azzal, hogy teljesített munkájáért joga van annyi ellenszolgáltatást követelni, a melylyel magát és családját fentarthatja, és miután nem ad neki annyit sem a község, sem a megye, sem az állam, hát megszerzi a hiányt egyszerű úton, ott a hol lehet, a hivatalos becsület árán. Így születik meg azután, t. képviselőház, a korrupcziónak az a százféle faja és neme, a mely ez országot már legszélesebb rétegeiben áthatotta; így születik meg, t. ház, az a szerencsétlen helyzet, a midőn a nép az ő közigazgatási tisztviselőjében nem az ő gyámolítóját és védőjét látja, hanem pénzen megvehető és pénzzel befolyásolható elnyomóját gyűlöli meg benne csupán. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez, t. képviselőház, a szomorú valóság, és hogy a közigazgatási tisztviselő nyomorúságos javadalmazása ezt az áldatlan állapotot némileg indokolttá teszi, legyen szabad e tekintetben a »Magyar Közigazgatás« czímű szaklapnak adataira hivatkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hosszas statisztikai fejtegetésekkel nem akarnám untatni a házat, tisztán és kizárólag csak egy hivatali állást veszek, tudniillik a főszolgabiró javadalmazását. *(Egy hang a szélsőbalon: A felére kellene leszállítani!)* Én épen ellenkező nézetben vagyok, t. képviselőtársam, mert azt hiszem, hogyha felére szállítanók le a főszolgabirák fizetését, akkor még inkább rá lennének utalva arra, hogy mellékjövedelmeket vegyenek igénybe és ezeknek igénybevétele mindig a legszegényebb néposztály rovására megy. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen statisztikai adatok szerint tehát, t. képviselőház, a törvényhatósági főszolgabirák fizetése Magyarországon átlag 1234 forint és 59 krajczár, a szolgabirák fizetése pedig

826 forint és 22 krajczár. Oriásiak azonban az aránytalanságok az egyes vármegyék között. Így például Békés vármegyében 1620 forint egy főszolgabiró fizetése, Sopron vármegyében 1680 forint, Bács-Bodrog vármegyében 1900 forint, Pest vármegyében pedig 2000 forint. Ellenben a legexponáltabb nemzetiségi vidékeken, ott tehát, a hol a közigazgatási tisztviselői kar a legfontosabb feladatok megoldására van hivatva, így például Háromszék vármegyében és Kolozsvármegyében a törzsfizetés 1000—1200 forint.

Széll Kálmán miniszterelnök: De ezek a legtöbb segélyt is kapták!

Mezőssy Béla: Épen jó, hogy a t. miniszterelnök úr ezt a közbeszólást tette; épen ezzel akarok foglalkozni. Előbb azonban meg kell jegyeznem, hogyha az államhatalom ezt a helyzetet hallgatagon eltűri, akkor voltaképen egy társadalmi osztályt önmaga kényszerít arra, hogy megélhetésének feltételeit ott keresse, a hol épen véletlenül megtalálhatja.

Beismerem, t. ház, hogy a t. miniszterelnök úr ezen általa is bizonyára jól tudott és ismert képtelen helyzeten javítani igyekszik; és már a múlt 1900. évi költségvetési előirányzatban is e czímen a vármegyék dotációjára 550.000 koronával többet irányzott elő, mint a mennyi az előbbi évben elő volt irányozva, sőt ezen összegen felül is még mintegy 200.000 koronát vett egy év folyamán tényleg igénybe; a jövő évre pedig felmerülhető hiányok pótlására újból mintegy 600.000 koronával többet kér megszavaztatni a most tárgyalás alatt álló költségvetés keretében: szóval látom, t. ház, hogy a miniszterelnök úr a vármegyei tisztviselők sorsa iránt élénken érdeklődik és nem annyira az ő jóakaratának a hiányai, mint a rendelkezésére álló eszközök elégtelenségén múlik az, hogy tisztességes javadalmazásokat megvalósítani képtelen.

És épen azért — tekintettel a pénzügyi helyzetre — felette kétséges lévén az, hogy lesz-e a belügyi tárcza a közel jövőben abban az őrvendetes helyzetben, a midőn az összes tisztviselői állások javadalmazása kiegészíthető leend, addig is legyen szabad a t. miniszter úr figyelmébe egy ténykörülményt ajánlanom. És ez az, hogy akkor, a midőn a felemelt állami dotációt az egyes törvényhatóságok rendelkezésére bocsájtja, legyen gondja a kis exisztencziákra: nehogy itt is, ezen a téren is ismétlődjék az életben annyiszor tapasztalható közmondás igazsága, hogy a nagy halak elnyelik a kis halakat.

Sajnos, nincsenek kezeim között a megbizható statisztikai adatok, a melyekből láthatnám, hogy az egyes törvényhatóságok által miként lettek felosztva a rendelkezésre bocsátott összegek; a hírlapokból azonban olvastam egyes ilyen határozatokat és azt láttam, hogy a felosztás épenséggel nem abban az arányban történt meg, a melyben meg kellett volna történnie, hogy tudniillik a kisebb javadalommal biró tisztviselők nagyobb fizetési százalékban részesüljenek, mint azok, a kik eddigelé is nagyobb fizetést húztak.

És ez természetes is; mindenki a maga baját tekintvén a legnagyobbnak, teljes lehetetlenség a vezető elemektől oly nagyfokú elfogulatlanságot és méltányosságot követelni, — a midőn ők sem mondhatók tényleg jól díjazottaknak, — hogy a saját anyagi érdekeik rovására a kisebb exisztencziákat jobb elbánásban részesítsék mint önön magukat; így történt aztán, hogy a segítség nem oda és nem abban az arányban jutott, a hova tényleg el kellett volna jutnia az osztó igazság elvei alapján.

Széll Kálmán miniszterelnök: Respektáltam az önkormányzatot! *(Tetszés jobbról!)*

Mezőssy Béla: Az önkormányzatot respektálni kell, t. miniszterelnök úr, *(Halljuk! Halljuk!)* de a kormány főfelügyeleti jogánál fogva a vármegyének autonóm úton hozott határozatai mind felterjesztetnek jóváhagyás végett, és én nagyon sok olyan vármegyei határozatot tudnék mutatni, a hol a belügyminisztérium nem respektálta az önkormányzatot és megváltoztatta a határozatokat. Tehát csak tessék megváltoztatni itt is, ahol az nem az osztó igazságnak megfelelő. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én magam is tisztelem a vármegyei önkormányzatot, de szükségesnek tartanám, hogy a t. belügyminiszter úr az általa az egyes megyék dotációjára szánt összegek felosztásánál bizonyos általánosan kötelező direktivákat szabjon meg. Rendelje el, hogy elsősorban azok a tisztviselői állások részesíttessenek fizetéskiegészítésben, a melyek arra a legégetőbb formában reá vannak szorúlva; nem pedig minden egyes tisztviselő, tekintet nélkül arra, hogy eddigi javadalmazásával is biztosítva van-e existenciája, vagy sem. Jeleztem az előbb hivatalos statisztikai adatok alapján, hogy a szolgabirók átlagos fizetése 800 forint; a kezelő és segédszemélyzeté 600 forint; jeleztem, hogy míg egyes vármegyéknél példának okáért egy főszolgabiró 1600 forint törzsfizetést élvez, addig a legexponáltabb nemzetiségi vidéken 900 forintért kell szolgálatot teljesítenie.

Ezek azok az égbekiáltó aránytalanságok, a melyeken múlhatlanúl segíteni kell. Segíteni pedig akként, hogy az ország közigazgatási tisztviselői karának fizetési minimumát meg kell szabni és ezen meghatározott fix

Digitized by Google

összegig a fizetéskiegészítést minden vármegyében — a hol a javadalmazás alacsonyabb — feltétlenül keresztül kell vinni. Az osztó igazság egyenes arczulcsapása az, hogy ugyanazt a munkakört, a mit rendezettebb viszonyok, gazdagabb, tehát nyugodtabb nép között, egy teljesen azonos képesítéssel biró tisztviselő tölt be, másutt nehezebb helyzetben, veszélyesebb ponton felényi javadalmazásban részesítsük. Képtelenség, t. ház, jogi qualifikáczióval ellátott emberektől azt követelni, hogy — ha a becsület útján megmaradni akarnak — egyebet se tegyenek, mint egy egész életen át nyomorogjanak. És ép ezért, ha az állami élet erőforrásai megengedték azt, hogy azok, a kik ezt a hazát megvédeni vannak hivatva, a katonaság a megélhetésüket biztosító fizetésfelemelésben részesüljenek, akkor elengedhetlenül kell anyagi eszközeinknek lenni arra a czélra is, hogy megkapják legalább a mindennapi kenyérre valót azok is, a kiknek a vállain a magyar nemzeti állam megteremtésének és fentartásának nehéz terhe nyugszik.

T. ház! Oly elengedhetlenül szerény kívánsága ez a magyar közigazgatási karnak, a melynek teljesítése elől a magyar állam nem zárkózhatik el. Hiszen az abszolút korszakban, a Bach-rendszerben magasabb volt a járási hatóságoknál rendszeresített igazgató szolgabiró fizetése, mint az általam hivatkozott átlag; 30 éves alkotmányos koplalás után — mégha kortes érdemeit nem is nézik, a melyeket önöknek és annak a rendszernek tettek, — megérdemli a magyar közigazgatási tisztviselői kar, hogy számára is biztosítsák a becsületes megélhetés feltételeit, és nekik is adjanak legalább annyit, a mennyit minden kadétiskolából kiszabadult ifjú hadnagyocskának minden szivfájdalom nélkül már tavaly megszavaztak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

És, t. ház, méltóztassanak meggyőződve lenni arról, hogy ez a kérdés nemcsak sok száz és száz családapának exisztencziális kérdése, hanem egyúttal nagyfontosságú, az állami élet mélyére ható kérdés, mert jó közigazgatást csak jó tisztviselői karral lehet megteremteni; ennek pedig elengedhetlen feltétele az, hogy a végrehajtó közegek erkölcsileg és anyagilag egyaránt függetlenek legyenek; e nélkül minden, a közigazgatás javítására czélzó törekvés valóságos sziszifusi munka, kárba veszett és czéltalan kisérletezés. *(Úgy van! Igaz! a szélső balon.)*

Pedig, t. ház, kimondhatlanúl fontos, nagy nemzeti és állami érdek fűződik ahhoz, hogy végre-valahára megteremtsük egy jó adminisztráczió előfeltételeit. A népek boldogsága, megelégedettsége a végrehajtó hatalom mikénti gyakorlásától függ; egy megfelelő és életképes szervezet a közigazgatás terén a leghatalmasabb fegyver, a mely a polgárokat az állam tiszteletére ösztönzi; összeforrasztó eszköz, a mely a széthúzó elemeket is féken tartani képes; ellenben egy ingadozó, nehézkes, a korrupczió és nepotizmus minden szálaival át meg átszőtt tisztviselői kar, a legbiztosabb út arra nézve, hogy az állami létet fentartó kapcsok meglazúljanak.

Államokat megdöntött már, t. ház, nemcsak a külső ellenség, hanem a bürokratizmus is, és viszont van példa a történelemből untig elég, a midőn hódított tartományokat is nem a fegyverek éle, hanem a jó közigazgatás fűzött és tartott meg az anyaországnak.

A római imperium a maga megszámlálhatatlan, több világrészre eső provinciát sohasem a légiók és kohorszok fegyvereinek erejével akarta és tudta megtartani; nagyritkán és csak kivételes esetekben volt erre szükség, mert a hadseregek helyét pótolta a római államéletnek mesterien kifejlett, tökéletes organizmusa. Így történt, hogy ott, a hol egyszer a római czivilizáczió gyökeret vert és ennek nyomában az igazságos kormányzat, a szigorú ellenőrzés éreztették magára a hódított népre nézve is üdvös kihatásaikat: ott a rendezettebb viszonyok tudata, a végrehajtó hatalom részéről kifejtett tevékenység és az ezen alapuló biztonság érzete a legtöbb néptörzsre azt a hatást gyakorolta, hogy letette önként kezéből azt a fegyvert, a melylyel megtámadott függetlenségének biztosításáért küzdött, és egy rövid deczennium rendszerint elég volt arra, hogy ne a szabadságra, hanem a romanus civis tekintélyére vágyakozzék. És mindez az eredmény semmi másnak, csak a jó közigazgatásnak volt természetes következménye.

Vagy, hogy egy egész közeli példát idézzünk. Sohasem történt volna meg Elszász és Lotharingiának a német birodalomhoz való visszacsatolása oly könnyen, minden nagyobb rázkódtatás nélkül, az állampolgároknak úgyszólván hallgatólagos beleegyezésével, ha mindazt a vívmányt és jólétet, a mit ott a franczia uralom megteremtett, a német birodalmi kormányzat nem istápolta, nem fejlesztette volna és ha pusztán csak a szuronyok erejével, nem pedig a német kultura hatalmával akarta volna hódításaikat megtartani. Mert a leghatalmasabb összeforrasztó kapocs, a mely még a nemzeti érzéseket is le tudta nyűgözni, az ottani életnek olyan berendezése, a mely az állam minden egyes tagjában azt a tudatot költse fel, hogy őtet igazságosan, pártatlanúl kormányozza és anyagi törekvéseikben önzetlenül támogatja a tényleges hatalom.

Digitized by Google

Ellenben a legbiztosabb út és eszköz valamely uralom meggyülölésére, ha annak bázisát egy szencsétlen közigazgatási szervezet képezi. A magyar nemzetnek az abszolut korszakban kifejtett nemzeti ellenállása sohasem lett volna olyan hatalmas, egyöntetű, a nemzet minden egyes rétegét — társadalmi állás, avagy faji jellegre való tekintet nélkül — teljes egészében átható: ha az ab ovo törvénytelen és jogtalan uralom mellé segítő társúl még egy irtózatos bürokraczia átka is nem szakad az ország nyakába. A passziv resziszstencziát nem pusztán a magyar nemzetnek alkotmányához való vele született szívós ragaszkodása és a nagy idők nagy embereinek bátor útmutatása és rendíthetlen kitartása teremtették meg és növelték nagygyá, hatalmas segítőtárs voltak ennek létrejöttén akaratlanúl és öntudatlanúl, Bach, Geringer, Schmerling és mindazon társai, a kik annyi bűnt és erőszakot követtek el e nemzet kormányzásában, hogy jól mondta róluk Kazinczy Gábor, hogy bűneiket csak az egy igaz Isten tudhatja nekik megbocsátani; de a magyar nemzet soha. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Marjay Péter: Tisza Kálmán!

Mezőssy Béla: Oda fogok kilyukadni, t. képviselőtársam, és mégis az összbirodalmi eszme ezen fanatikus katonái voltak a legbiztosabb segéd eszköz arra nézve, hogy ez ország minden egyes polgára egyként gyülölje azt, a mit ők megteremteni akartak, a »Centralstadt«-ot.

Igy a történelem és az elfogúlatlan vizsgálódás világánál látva azokat az egyrészt bomlasztó, másrészt fentartó jelenségeket, a melyek az állami végrehajtó hatalom mikénti gyakorlásának voltak természetes eredményei: lelkemben önkéntelenül aggódó érzések támadnak fel és előtörekedik onnét egy gondolat, a mely azt mondatja velem, hogy midőn a közhatalomnak akként és oly módon való gyakorlása az egész állami élet, de főleg a magyar belügyi igazgatás terén, a mint azt a t. szabadelvű párt évtizedek óta kezelte, nem volt-e elég indító ok és alap arra nézve, hogy a magyar állam iránt táplált ragaszkodás érzete az állampolgárainak szivében meglazuljon és a kitartás, lelkesedés helyett az elfásúltság, elkeseredés érzéseinek adjon helyet. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem akarok én ezzel, t. ház, régi behegedt sebeket felszaggatni; nem akarom mind azt a sok mulasztást és visszaélést, a mi ezt az eredményt előidézte, tetemre idézni; szóval nem bolygatom meg ezúttal — holott felette hálás théma lenne — az előzményeket; csak a legtagadhatlan tényeket hozom a t. ház itélőszéke elé, hogy azoknak figyelembe vételével ebből a szerencsétlen helyzetből kibontakozást keressünk: mert a magyar közigazgatás jóságának kérdése sem nem egyes párt, sem nem egy minisztérium jól vagy rósszúl megoldandó feladata, hanem egy oly közérdekű és mindnyájunkat érdeklő kérdés, a mely a magyar nemzeti állam fennállásával van elválhatlan kapcsolatban. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső balon.)* Még néhány évtizedig olyan adminisztráczió, mint a minőt az alkotmányosság helyreállta óta kormányaink követtek, és akkor nem kell se külerőszak, se nemzetiségeink fészkelődése, az állami organizmusunk kártyavárként önmagától fog összeomlani.

Összeomlik, mert egy államot ideig-óráig a bürokráczia segélyével lehet kormányozni; de fejlődését biztosítani, tentartani erkölcsi lehetetlenség. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

A bürokráczia minden nemzet testén valóságos élősdi növény, a mely felkuszik az állami élet hatalmas törzsére száz és százfajta szálával; annak erőforrásaiból táplálkozik, de magát a törzset gyarapítani és növelni sem nem tudja, sem nem akarja. És mégis összes kormányaink nem arra törekedtek, hogy az élő fát ezen kártékony gyomtól megszabadítani igyekezzenek, ellenkezőleg, engedték nagyra nőni, így akarva készséges eszközöket saját pártczéljaikra szerezni és egyúttal azoknak a köréből a megélhetés feltételeit biztosítani. Így termett a hivatalnokoknak száz és százféle faja és neme: a kiktől voltakép soha se vették rossz néven, hogy gyenge hivatalnokok csak azt követelték, hogy jó kortesek legyenek. *(Úgy van! balfelől.)* Ez veszélyes és könnyelmű politika volt, t. képviselőház, a mely egyenest a magyar nemzeti állam megteremtésének a rovására űzetett. Mert az így organisált kortes hadra volt pénz mindig; ellenben a magyar kulturpolitikának évtizedeken át rongyokba kellett koldulnia. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennek a rendszernek véget kell vetni, azt a nemzet nem birhatja tovább.

1847-ben, — három évvel több mint egy félszázad előtt — még ezt az országot a régi jó táblabirák adminisztrálták, — nem papiroson, rosszúl, mint ma, hanem úgy, a mint az élet parancsolta, közvetlenül és jól — s az ország összes belügyi igazgatási terhe — hozzászámítva a pénz- és igazságügyet is — hárommillió forintba került.

1850-ben a Bach-korszakban, a mikor pedig tudvalevőleg minden darutollas kalap és pitykés dolmány után egy-egy zsandárraj

Digitized by Google

szaladt és egy hangosan elénekelt nóta elég volt arra, hogy azzal 5—6 Bezirksrichter hónapokig elbibelődjön; egy oly időpontban, a midőn a közigazgatásnak, minden becsületes ember — úr és paraszt — nem támogatója, de üldözője és kijátszójaként szerepelt: az elnyomatás és bürokráczia klasszikus fénykorában ez ország összes beligazgatási terhe 13 millióba került.

És ma a törvény, jog, igazság napjaiban, a midőn isten ments, hogy az állammal valaki szembe szállni merjen, de sőt ellenkezőleg hanyat-homlok mindenki annak védő szárnyai alá siet; ma ez országnak pusztán adminisztrativ személyzete 40.000 főnél több és költségei 80 milliónál többre emelkedtek. Tiz évvel ezelőtt e czímen még csak 30.000 ember 50 millió kiadással szerepelt. És ma, tíz évvel később 10.000 emberrel és 30 millióval több a kiadás.

Ha így haladunk, t. ház, matematicze kiszámíthatjuk azt a boldog időpontot, a midőn a nemzeti múzeumba lehet beszállítani azt az utolsó búsmagyart, a kit nem az állam fizet! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Tudom én azt, hogy az állami élet természetszerű fejlődése bizonyos változásokat követel; úgy de e változásoknak a magyar nemzet adófizetési képességével elválaszthatlan kapcsolatban kell lenniök. És meri-e azt állítani valaki, hogy a magyar nép teherviselési képessége akként alakúlt volna, hogy harminczszor annyit birjon fizetni a közterhekből ma, mint a mennyit ötven évvel ezelőtt fizetett? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Ennek a rendszernek véget kell vetni, t. ház, mert ha tovább folytatják, annak egyéb eredménye nem lehet, mint a magyar nép végkimerülése, anyagi összeomlása. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kevesebb tisztviselő, de jobban fizetve; kevesebb munka az irodában és több az életnek. A tisztviselő ne az aktákba temetkezzék; ne a tintásüveggel és a pennával adminisztráljon, hanem ott a tetthelyen ossza az igazságot. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. miniszter úr — sajnálom, hogy nincs jelen — igéretet tett, hogy a magyar közigazgatást meg akarja tisztítani mind attól a szenytől, a mely hozzá a pártélet önző érdekeinek szolgálatában tapadt; igéretet tett, hogy igazságos, semmi más mellékczélokat nem istápoló adminisztrácziót akar teremteni: várjuk tőle az igéretének beváltását. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És legyen meggyőződve arról, hogy nemcsak én — hanem azt hiszem, e párt minden tagja — e törekvésében önzetlenül, semmiféle viszontszolgálatot nem kérve és el sem fogadva, támogatni fogjuk, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* támogatni fogjuk, mert nem egy pártnak, hanem az egész hazának tenne szolgálatot akkor, ha a becsületes magyar közigazgatást megteremtené. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ellenben, t. ház, ha a miniszterelnök úr igérete továbbra is csak igéret maradna és feltett szándékainak megvalósításától akár az uralmon levő párt érdekei, akár pedig az eléje tornyosúló nehézségektől befolyásoltatva, elállana: úgy támadni fogjuk őt is épúgy, mint bármelyik elődjét: erélyesen és kiméletlenül, és ezeket a támadásokat ő bizonyára meg is érdemelné, mert egy ország szine előtt tett kötelező igéretet nem szavakkal, nem frázisokkal, hanem tettekkel kell beváltania. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És hogy a tettek mezején a miniszter úr még igen gyenge rendet vágott le, azt önmagának is éreznie kellett ez új év hasadtával, a midőn saját politikai elvbarátaitól oly melegen üdvözöltetett. Én csak azt akartam jelen felszólalásommal bizonyítani, hogy a nép, az istenadta nép semmi változást nem érez meg odalent.

Nos, és a szabadelvű párt hivatalos szónoka nyiltan szemébe vágta: hogy idefent sincs semmi változás. Csak annyi, hogy többen lettek, mert a régi gárda sem meg nem halt, sem meg nem adta magát.

Ez az őszinte szó legfeljebb csak a miniszterelnök úr előtt lehetett ujság, mi ezt régóta tudjuk, régóta látjuk. Sőt többet is látunk. Annak a gárdának nemcsak ahhoz van bátorsága, hogy önmagát meg ne adja, hanem ahhoz is lesz ereje, hogy önt, t. miniszter úr, megadásra kényszerítse. Mert az a gárda szolgailag engedelmeskedik, ha neki parancsolni tudnak; de tud parancsolni is, ha látja, hogy csak engedelmeskedni tud az, a kinek a parancsolás, a vezetés lenne a hivatása.

Nem paktumokat, nem békéltetési kísérleteket akarunk és várunk, hanem határozott irányokat és tetteket. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Konkoly-Thege Miklós! *(Felkiáltások! Nincs itt!)*

Buzáth Ferencz jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! Szivből üdvözlöm Mezőssy Béla t. képviselőtársamnak imént tett felszólalását s mondhatom, hogy mindenben aláirom azt, a mit a közigazgatásról beszélt. Tökéletesen igaza van abban, hogy semmi, de semmi sem javúlt ott künn, hanem ellenkezőleg, vannak jelek arra nézve, hogy rosszabbodott. Aláirom tökéletesen, a mit t. barátom mondott, hogy jó közigazgatást még oly szép beszédekkel sem lehet megcsinálni. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* A közigazgatást csak erélylyel, czéltudatossággal és

Digitized by Google

elszánt lélekkel kell szanálni, különösen akkor, a mikor annak visszaélései ezt az országot majdnem forradalmi állapotba kergették. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Lesz alkalmam kiterjeszkedni erre az újévi kis inczidensre is. Nem akarom ez alkalommal tenni, nem akarom a t. ház türelmét igénybe venni ezzel; lesz alkalmam máskor. De már most is jelezhetem azt, hogy én igazat adok Falk Miksa t. képviselőtársamnak abban, hogy a régi gárda meg nem halt, meg nem adta magát; meg nem halt s meg nem adta magát itt benn a teremben; látszólag megadta magát kint, de meg nem halt és lesi azt a pillanatot, a mikor feléledhet, különösen akkor... Igaz ez?

Zmeskál Zoltán: Igaz! *(Derültség.)*

Rakovszky István: Igen örülök, hogy Zmeskál Zoltán t. barátom is helyeselte ezt. Igaz ez akkor, a mikor a miniszterelnöki székből, megengedem, egészen jó szándékkal, megengedem, talán a körülmények nem alapos ismeretéből, biztató jelek adatnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mire?

Rakovszky István: T. miniszterelnök úr! A részleteknél erre is ki fogok terjeszkedni. A közigazgatás Magyarországon épen olyan állapotban van, mint azelőtt volt. Látom a jó szándékot, látom, hogy megvan az akarat, de azt az erős kezet, a mely a megfogamzott jó elhatározást végrehajtaná odakünn, mai napig nemcsak, hogy nem látom, hanem még azt is látom, hogy különféle befolyások közbelépnek és a jó szándék nem lesz végrehajtva. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Elismerem, hogy a miniszterelnök úrban megvan a jó szándék, de lehet, hogy a körülmények, a politikai helyzet olyan, vagy hogy az a posvány olyan, hogy az a bűz olyan intenziv, hogy még meg sem merik, vagy meg sem akarják közelíteni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* T. ház! Ez a rossz adminisztrácziő, a melynek átka alatt görnyed ez az ország, az oka annak, hogy egészséges állapotok a közéletben nem fejlődhetnek ki. *(Úgy van! balfelől.)* És én mondhatom, hogy igazán örömmel töltöttek el az imént Mezőssy Béla és különösen Holló Lajos t. barátaimtól hallott felszólalások. Egy kezdeményezés akart ez lenni azon irányban, hogy véget kell vetni végre ezen országban ezen hamis parlamentárizmusnak, a mely csak adja a parlamentárizmust, de nem egyéb, mint egy pártnak a zsarnoksága, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* sőt nem is egy pártnak, hanem egy haszonleső kotteriának a zsarnoksága, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a mely előtt nem az ország előnye, hanem a magánérdek a vezérlő momentum. *(Úgy van! balfelől.)* Ez indított engem a felszólalásra. Elveket hallottunk itt, a melyek minálunk is élénk visszhangra találtak. Hallom, hogy egy akczió indúl meg, a mely a választói jogot ki akarja terjeszteni, sőt a mint értesülve vagyok, a t. függetlenségi párt az általános szavazati jogig akar elmenni. Én a t. függetlenségi párttól nem is vártam mást. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Nem is gondolhattam felőle mást, mert egy párt, a mely a liberálizmus terén a legszélső irányzatot követi, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely úgy mondhatnám: a radikális liberálizmus alapján áll, a népszabadságot is mindjárt a végletekig kivánja kiterjeszteni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* E tekintetben egy függetlenségi ember nézetem szerint másként nem is gondolkodhatik és indítványt nem is terjeszthet be. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A mi álláspontunk más; mi közel állunk ahhoz, bár nem megyünk e kérdésben ily messzire, mert mi egy konzervativ párt vagyunk és mint ilyen, a fokozatos fejlődést akarjuk érvényesíteni a parlamenti reformnál. A mostani választási rendszer fenn nem tartható. *(Úgy van Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezt mi abban a perczben láttuk, és hangoztattuk, a midőn ezen pártot megalakítottuk. Mi is kezdettől fogva azon voltunk, hogy a választói jog kiterjesztessék, sőt egyszer, a kérvények tárgyalásakor már volt alkalmam kijelenteni azt, hogy én nem állok azon plutokratikus álláspontón, a mely a politikai jogokat a pénzes zsák szerint méri és a mely szerint az, a ki tud fizetni választó és az, a ki megadja a pénzbeli adót, az választó, míg az, a kinek nincs oly magas adója, mint a mennyit a törvény kiván, a jogból ki van zárva. Én a minimumként azt a tételt állítottam fel, hogy az, a ki azt a másik sokkal nehezebb, sokkal nyomasztóbb adót, a véradót megfizeti; *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a ki az ország és a dynasztia érdekében meghalni kész, annak legyen joga az ország ügyeinek rendezésébe is bele szólani, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és hogy a választói jog kiterjesztésénél a minimum az legyen, hogy mindenki, a ki fegyverfogható, a ki fegyvert hord, és katonai kötelezettségének eleget tesz, egyszersmind választó is legyen. Így van ez a művelt Németországban, tehát mi, a kik oly nagyra vagyunk a liberálizmussal, menjünk el szintén legalább is addig. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Másodszor, t. ház, mi mindig sürgettük azt, hogy a választókerületek igazságosabban osztassanak be. Hiszen tiszta nevetség, hogy vannak választókerületek, mint a minő pél-

Digitized by Google

dául Zmeskál Zoltán barátomé, a hol 7000 választó van . . . *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Itt a VII. kerületben 12.000 választó van. *(Zaj.)*

Rakovszky István: . . . és vannak oly kerületek, a hol 146 szavazat van csak és itt megtörténik az, hogy például az egyik képviselő szerződést köt a majoritással, a 146 vagy 160 szavazóból 81-et megszerez, azokat mintegy burok alatt tartja és a többivel nem is törődik. Ha ezek a dolgok nem volnának, akkor nem is történnék az, hogy egy pár képviselő úr oly igéreteket tegyen a választóinak, a melyeket itt a házban nem szivesen vallana be és nem mondaná el újból; mert biztos vagyok benne, hogy a ház tetszésével nem találkoznék.

Azt is kivánjuk, hogy a választás a polgárokra nézve könnyűvé tétessék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azok a messze központokba való zarándoklások, csak a választóknak megkinzására szolgálnak. Mint például megtörtént ez az Árvamegye jelenlegi főispánja alatt, ki mint választási elnök 36 órán át választatott. Ezeket el kell kerülni, mert az mégis a botránynak netovábbja, hogyha valaki öt évben egyszer akarja jogát érvényesíteni, arra kényszerítessék, hogy egy kormánypárti képviselőre kell szavazatát adni és jogát így érvényesíteni, különben 36 órai zaklatásnak teszik ki, éheztetik, szomjaztatják azért, mert a rossz választási rendszer fennáll: a központba össze csődítik a választókat és ha tetszik, beeresztik, ha pedig nem tetszik nem eresztik be. Minden művelt államban az a szokás, hogy deczentralizálják a választásokat, még pedig deczentralizálják községekre, vagy körjegyzői kerületekbe. Szeretném én azt látni, hogy vajjon ugyanazon képviselő urak, a kik oly módon jutottak be a házba, viszontlátnák-e kedves képviselőtársaikat ez esetben.

Feltétlenül szükségesnek tartjuk a titkos szavazás behozatalát addig, míg az adminisztráczió nincsen rendezve. Mert bármit mondanak, hogy a nyiltság a férfinak a legszebb jellemvonása, az ily megromlott adminisztráczió mellett, a midőn megtörténhetik az, hogy ha a főszolgabiró szeme közé néz az ártatlan polgár és nem ismeri meg őt, tehát tévedésből nem köszönti, azt a szegény embert becsukják és zaklatják csakis e miatt, mint ez már többször megtörtént és szóba is került itt a házban. Az ilyen közigazgatási apparátus mellett csak egy remédium van és ez a titkos szavazás, hogy megvédessék a választó polgár a mérnyletekkel szemben. Mert ne ámítsuk magunkat, t. miniszterelnök úr, és t. ház. Ha a t. miniszterelnök úr ma odáig menne, hogy a közigazgatás terén minden biztosítékokat, a melyeket mi követelünk, életbe léptetne, nyomban ennek eredményét még nem látnánk, csak idő múltán, évek lefolyása után, a mikor már az áthatotta magát a közéletet, csak akkor hozná meg a gyümölcsöket.

Ennélfogva én kijelentem, hogy örömmel üdvözlöm ezen eszméknek felhozatalát és ha konkrét alakban kerülne a ház elé, a mennyiben mi is követeljük a választási rendszernek javítását, a választási jognak kiterjesztését, mi is igen szívesen fogjuk azt ily irányban, támogatni. *(Helyeslés a bal- és szelső baloldalon.)* A költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Konkoly-Thege Miklós!

Konkoly-Thege Miklós: Mai nap valósággal divat, hogy a közönség, a hol csak szerét teheti, a rendőrséget támadja, bántalmazza, rossz és haszontalan intézménynek mondja. Pedig ha fontolóra vesszük a dolgot, talán még sincs ez egészen így. Egyáltalán azt tapasztalom a legutóbbi években, hogy a mi rendőrségünk nemcsak hogy megjavult, *(Halljuk! Halljuk!)* de mindenesetre a jobbak közé tartozik. Lehet, hogy talán elfogult vagyok, mert magyar ember vagyok és szeretem dicsérni a magamét. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)*

Engedje meg azonban a t. ház, hogy a belügyminiszter urat mégis figyelmeztessem a rendőrség egyik osztályának a hiányosságára. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* Ez az egyik osztálya a rendőrségnek pedig általánosságban az országban a vizi rendőrség és különösen a fővárosban a folyamrendőrség. Ez mindenesetre megérdemelné azt, hogy kissé bővebben foglalkozzunk vele.

Két évvel ezelőtt szervezték ezt az intézményt, a mennyiben csónakokat állítottak az egyes hajóállomásokhoz, különösen a propeller állomásoknál, de oly rendőröket rendeltek oda, a kik nem tudtak evezni és mégis kénytelenek a csolnakban vizi szolgálatot teljesíteni. *(Nagy zaj.)* Másfél évvel ezelőtt láttam egy jelenetet, a melyről itt meg akarok emlékezni. Vén hajósember vagyok, a ki nem ijedek meg a magam árnyékától, de mondhatom, hogy minden hajamszála égnek meredezett e jelenet láttára, mert attól kellett tartanom, hogy két-három ember egyszere fog a szemem előtt vizbe fulni. Egy szerencsétlen ember a lánczhidról a Dunába ugrott és három rendőr, a kik közül csak egyetlen egy tudott vizen járni, a lánczhidfői csavargőzös állomásnál ladikba ugrott, még pedig kardosan, köpenyegesen, a mely egyen-

Digitized by Google

ruha épen jó a hajózásra. A rendőrök megpróbálták, hogy a szerencsétlen öngyilkosjelöltet kimentsék. Mi lett a kisérletnek vége? Az, hogy maguk nem tudtak kimenekülni a propeller állomásról, és hogy a viz bevitte őket közvetlenül a propeller állomás alatt álló folyammérnöki hajó alá. Szerencsére sekély volt a viz és nem volt nagy árja, mert ha nagy lett volna az áradat, akkor a csónak felborúl és a rendőrök a hajó alá merülnek és az emberek menthetetlenül elvesznek.

Egy negyedik rendőr kinn maradt. Próbáltam vallatni. És kérdeztem: »Lelkem, tudnak-e ezek az emberek vizen járni.« »Dehogy tudnak kérem,« felelte: »az, a ki a kormánynál van, az tud, az hajós ember volt, a többinek fogalma sincs a csónakázásról.« »No«, mondom, »ezt úgy is látom.« »Én sem tudok,« szólt azután a rendőr, »azért be sem mentem«.

Valahogy kivergődtek a rendőrök; persze szegényeket a viz messzire elvitte a nélkül, hogy a szerencsétlen öngyilkos kandidátust kifogták volna. Visszajönni nem tudtak, és az eskütéri propeller könyörült meg rajtuk és vontatta ki őket.

Szerencsétlenség nem történt és szerencse, hogy így végződött a dolog, de valóban tartani lehet attól, hogy ehhez hasonló esetek gyakran fognak előfordúlni és több élet fog áldozatúl esni, a helyett, hogy egyet megmentenének. Részemről azt hiszem, hogy ez intézmény, már rég meghozta volna gyümölcseit. A korán elhalt és a hajózás iránt melegen érdeklődő boldogult Párthényi rendőrfogalmazó, — vagy mi volt — a ki a hajóskapitányi kurzust is végighallgatta és a kinek volt fogalma a hajózásról, igért nékem adatokat arról, hogy hány embert mentettek ki és hányat nem tudtak kimenteni.

Ily körülmények közt, mikor oly csekély számmal vannak azok, a kik a hajóval tudnak bánni, bámulatos, hogy még ennyi eredményt is tudnak felmutatni; mert hogy ezek a haszontalan kis csónakok már szintén tettek szolgálatot, az tagadhatatlan.

Azonban volna itt egy más mód, melylyel ezeket valóban nagyon hasznosakká lehetne tenni: ha például a t. belügyminiszter úr elhatározná magát arra, hogy alapjában reorganizálja és rekonstruálja a folyamrendőrséget. Mert tegyük fel azt, hogy nem emberéletről van szó, de valahol egy erős vizár elragad egy talpat és azt hozza le a fővároson keresztül ember nélkül. Képzeljük azt, hogy egy pár ilyen talp beleütközik egy uszodába, azt magával ragadja, az uszoda megy tovább, reámegy egy horgonyzó hajóra és felszakítja a horgonyláncot; kiszámíthatatlan, hogy mily szerencsétlenséget idézhet ez elő. Szükséges volna, hogy a rendőrök rendelkeznének kisebb csavargőzhajóval, épúgy, mint Hamburgban, Kölnben, Brémerhafenben és angol kikötővárosokban, a hol nagy a forgalom. A forgalom nálunk is már meglehetős szép előhaladást mutat a Dunán, miért is nekünk okvetlenül gondoskodnunk kell arról, hogy a folyamrendőrséget tökéletesítsük. Azt hiszem, helyesen fogom fel a t. belügyminiszter úr intencióját, ha azt mondom, hogy ennek az organizációnak a küszöbén állunk, és nem fogunk soká várni, hogy ez úgy fog végbemenni, a hogy minden európai kikötővárosban organizálva van. Nagyon melegen merném a t. miniszterelnök úr figyelmébe ajánlani ezen kis rendőri hajókat, melyek variálnak 10—25 lóerő közt és állandóan gőzben állnak. Egyéb nem szükséges, mint egy olyan ember, a ki tud kormányozni és egy okleveles gépész; mert hisz már több izben volt olyan eset, hogy a kereskedelemügyi miniszter ő nagyméltósága privát czélra használt kisebb yachtoknál, vagy pedig kisebb vontatóhajóknál, melyek állami szolgálatban vannak, az okleveles kapitányt, vagy hajóvezetőt elengedte. Ha valamely társaságtól szereznének embereket, a kik jó kormányosok, azok minden körülmények közt megfelélnének a szolgálatnak; ez a két ember, természetesen a rendőrséghez beosztva, megfelelne azon czélnak, a melynek a kis csónakok nem felelnek meg. Például egy 10—15 lóerejű barkassa, ha például egy talp elszabadúl, vagy egy gazdátlan hajó uszik lefelé a Dunán, ha erős vizár mellett nem is volna képes azokat a vizárnak szemközt vontatni, a mire nincs is szükség, hanem ha képes volna ezen kis hajókkal az illető kormányos azt a talpat, vagy hajót kivontatni a part mellé és ott biztos helyre állítani, addig, míg esetleg egy nagyobb hajó nem jönne, mely azt a helyére vinné és átadná gazdájának, vagy más módon röviden elbánna vele: akkor az többé közveszélyessé nem válhatnék.

Azonfelül, t. ház, ha például, a mi napirenden van, egy szerencsétlen öngyilkos-kandidátus leugrik valamelyik hidról, az a kis csavargőzös állandóan a Duna közepén horgonyozna, mint a rendőri és finánczhajók Hamburgban az Elbe közepén, egypár másodpercz alatt a horgonyt felránczigálják, megindítják a gépet s mennek a szerencsétlen után. Mig a rendőrök összesipolják egymást, beleugranak a csónakba — föltéve, hogy tudnak a csónakkal bánni, a hogy rendesen sajnos nem tudnak, de elvégre én se vindikálom magamnak azt, hogy finánczkapaczitás vagyok, az a rendőr se vindikálja magának, hogy hajós,

Digitized by Google

nem követelhetünk mindenkitől mindent, — mondom, ez annyi időbe kerül, hogy mire odaérnek, a legritkább esetek közé tartozik, hogy az illetőt még élve kimentik. Holott, hogyha azok a rendőri hajók rendelkezésünkre állanak, egypár másodpercz alatt készen vannak, mennek az illető után s esetleg még meg is menthetik. Én ennél még nagyobb fontosságot tulajdonítok annak, hogy a rendőri hajók képesek lennének eluszott, elszakadt tárgyakat biztonságba helyezni, a mi csónakokkal meg nem tehető. Ezt vagyok bátor elsősorban a t. belügyminiszter úr őnagyméltóságának ajánlani.

Azt hiszem, hogy czélszerű lenne mustrának egy ilyen hajót Hamburgból elhozni, s nem tartom lehetetlennek, hogy aztán a »Danubius«, ha talán valamivel drágábban is, utánozhatná ezeket, mert hazai iparunkat megvédeni minden magyar embernek kötelessége. Biztos tudomásom van róla, hogy e rendőri hajók ára, melyek hosszabb szolgálatot is végeznek s egy kis kabinnal is vannak ellátva, variál 10—20 ezer márka közt. Én egy ilyen kis hajót hoztam Hamburgból gróf Majláth Lászlónak mulatság czéljából, hogy a Dráván birtokait beutazhassa. Ez a hajó 10 lóerővel forszirozva 8—9 tengeri mértföldet tesz meg óránkint.

Barta Ödön: Magyar ipar?

Konkoly-Thege Miklós: Ez a hajó ide szállítva körülbelül hatezer forintba kerül, abban van egy kis kabin, melyben 3—4 ember is meghúzhatja magát eső, zivatar alkalmával. Egy ily hajó föltétlenül megfelelne a budapesti szolgálatnak.

Barta Ödön: Ezt talán Ó-Budán is meg tudnák csinálni!

Konkoly-Thege Miklós: Természetesen; több kellene ilyen, egy nem elegendő, mert jóformán minden hid alatt kellene egynek horgonyozni. Hamburgban minden két-három kilométer távolságban horgonyoz egy ilyen hajó; nálunk szintén két kilométernyi távolságban egy elég lenne. Ha három ily hajót szerezne a belügyminiszter úr őnagyméltósága, azt hiszem ez egészen megfelelne. Ez az, a mit a pesti folyamrendőrség tekintetében bátor volnék őnagyméltóságának figyelmébe ajánlani.

A mi a személyzet kérdését illeti, hogyha olyan rendőröket, kik hajósemberek voltak, berendelne a miniszter úr őnagyméltósága a hajótiszti tanfolyamba, azt hiszem, nagyon rövid idő alatt elsajátíthatnak annyi theóriát, hogy némi kis gyakorlat mellett szintén megfelelnek a szolgálatnak úgy, hogy ennek következtében a személyzetet a rendőrség kebelében mintegy kirendeltséget lehetne mindjárt alkalmazni. Mert a mi rendőreink néha-néha, valljuk meg, bolondot is csinálnak. Nem nagyon sokat, de megtörténik. Például megesik, hogy megérkezik a tabáni hajóállomásra a Dunagőzhajózási társaságnak este 10 órakor induló utasszállító hajója, és véletlenül meggyujtja a három lámpást már indulásánál. Természetesen feljelenti az úgynevezett folyamrendőr, hogy három lámpással utaztak felfelé. Igaz, hogy ez egy kis rendetlenség, de nem olyan nagy bűn, mert hiszen épen hogy keresztüljön a Dunán, és csak mindössze nyolczszáz métert utazik három lámpással. Az ilyesmit úgy nevezi a főfelügyelőség, hogy szekatura. Mert csakugyan a hajósember nagyon jól tudja, hogy mi szabad, és mi nem szabad. De véletlenségből, elnézésképen megtörténik az ilyesmi. Én egyszer egy rendkivül rendezett viszonyú vasúttársaság mozdonyán útaztam és gyönyörűen elmentünk fehér lámpással az egy vágányú pályán Vácztól Esztergomig, a nélkül, hogy baj történt volna. Pedig az olyan rendezett pályán történt, hogy azt valaha mustra pályának lehetett tekinteni.

Természetes dolog, hogy ha több hajózási ismerete lenne az ilyen rendőrnek, ilyen szekaturába nem is bocsátkoznék bele, legfölebb odaszólna a vitorlásnak, hogy máskor vigyázzon, de ne csinálna jelentést és irka-firkát nem okozna. Természetesen, én még nem elégedném meg a budapesti folyamrendőrség rendezésével, mert azt hiszem, hogy nagyon óhajtandó lenne még a vidéken is olyan folyamrendőrséget alkotni, a mely a rendetlenségeket, a melyek itt a vonalon előfordulnak, elhárítaná. Természetesen, kellene itt aztán egy nagyon gyors járatú hajó, a melyen hasonló képzettségű emberek utaznának, kik az előforduló rendetlenségeket feljelentenék. De tudom, hogy utópia volna azt hinnem, hogy ez nagyon gyorsan bekövetkezhetnék; csak bátor vagyok ezt a dolgot is felhozni, és a belügyminiszter úr őnagyméltóságának figyelmébe ajánlani. Végül kijelentem, hogy őszinte bizalmam alapján a költségvetést elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Marjay Péter! *(Felkiáltások: Holnap!)*

Marjay Péter: T. képviselőház! Miután az idő előrehaladott, méltóztassék megengedni, hogy mivel részletesebben akarok a dologról szólani, beszédemet holnap mondhassam el.

Elnök: Megadja a ház az engedélyt? *(Megadjuk!)*

E szerint a tanácskozást nem folytatjuk; és így javaslom a háznak, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére

Digitized by OSZK

tüzze ki a belügyi tárcza költségvetése tárgyalásának folytatását és ezzel kapcsolatosan a mára is kitűzve volt törvényjavaslatot. Hozzájárúl a ház! *(Igen!)*

Akkor ezt határozatképen kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 30 perczkor.)

637. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 17-én, csütörtökön,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Latinovics Pál szabadságolása. — Feliratok bemutatása. — Mentelmi bizottság jelentése Bónis István, Ugron Gábor, Fáy István, gróf Andrássy Géza, Sándor József Molnár Jenő, Rohonczy Gedeon, Óváry Ferencz, Pulszky Ágoston, Hentaller Lajos, gróf Bethlen Balázs, Rakovszky István, Pichler Győző és Psik Lajos mentelmi ügyében. — Belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Wlassics Gyula, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Buzáth Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen?

Nincsen; így tehát a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Latinovics Pál képviselő levelét, a melyben egészségi okokból négyheti szabadságot kér.

Megadja a ház? *(Igen!)*

A ház a kért szabadságidőt engedélyezi.

Bemutatom továbbá Bács-Bodrog vármegye közönségének feliratát, a nemzetiségek egyenjogúságáról szóló 1868 : XLIV. törvényczikk módosítása iránt;

továbbá Szatmár vármegye közönségének feliratát, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896 : XXXIII. törvényczikk módosítása iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Molnár Antal jegyző: Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója!

Kabós Ferencz előadó: T. ház! Van szerencsém a mentelmi bizottságnak Bónis István (Irom. 965), Ugron Gábor (Irom. 967), Fáy István (Irom. 963), gróf Andrássy Géza (Irom. 969), Sándor József (Irom. 970), Molnár Jenő (Irom. 966), Rohonczy Gedeon (Irom. 967), Óváry Ferencz (Irom. 972), Pulszky Ágoston (Irom. 973), Hentaller Lajos (Irom. 974), gróf Bethlen Balázs (Irom. 975), Rakovszky István (Irom. 978), Pichler Győző (Irom. 978) és Psik Lajos (Irom. 977) mentelmi ügyeire vonatkozó jelentéseit azon kéréssel beterjeszteni, méltóztassék azok kinyomatása, szétosztása és napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A mentelmi bizottság jelentései ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és azoknak napirendre tűzése iránt a ház a maga idejében fog határozni.

T. ház! Áttérünk már most napirend szerint a belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 921) folytatólagos tárgyalására.

Buzáth Ferencz jegyző: Marjay Péter!

Marjay Péter: T. ház! Kétségtelen, hogy a kormányzat összes ágazatai között a legnagyobb fontosságú a belügyi kormányzat, mert ez a közönség minden rendű és rangú rétegeit érinti közvetlen közelről, erkölcsi és anyagi tekintetben egyaránt. Ha a belügyi kormányzat és ennek a közönséget közvetlen érintő része, a közigazgatás nem jó, akkor a közönség csak napról-napra keserűségeket tapasztal, csak panaszszal sóhajt fel és méltán látja óriási összegnek azt a 80 milliót, a melybe a belügyi kormányzat évenként kerül. Ha drága

Digitized by Google

is a belügyi kormányzat, de legalább jó lenne, kielégítő lenne és hivatásához képest áldásos lenne a közönségnek, örömest fizetné a költségeket mindenki. De semmi térről nem hangzott fel évtizedek óta annyi panasz, mint épen a belügyi kormányzat által érintett közélet teréről. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Ama gyülöletes emlékű húsz esztendő után, a mely kiirtani igyekezett minden szabad gondolkozást, minden fennálló véleményt, a mely nem a hatalom támogatásának érdekében nyilvánúl, ama gyülöletes húsz esztendő után a belügyi kormányzat mostani vezetője részéről egy hangzatos kijelentés történt, a mely után a jó reménység világa csillámlott fel emitt-amott a közönség körében. A pesszimisták ugyan azonnal tagadólag rázták a fejüket, a skeptikusok bizalmatlankodva vonogatták vállaikat, csak az optimisták ujongottak, hogy ime eljött, elközelgett az eldórádó. És a hangzatos kijelentések óta eltelt két esztendő. Ez a két esztendő szerintem nem nevezhető egyébnek, mint limonádérendszernek, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a mely egy kis czukros vizhez hasonlít. A legerősebb ellenzéki indulatok is lecsendesültek ezalatt a limonádé-rendszer alatt, várakozó álláspontot foglaltak el. És most a két esztendő eltelte után — fájdalom — arról kell bizonyságot tennünk a tapasztaltak után, hogy az a reménység is, a mely ama hangzatos kijelentések után a közönség körében imitt-amott felcsillámlott, hasonló a többi reménységhez, csalárd, sokat igért, de keveset, vagy épen semmit sem adott. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mennyi szó esett a rendszerváltozásról, és ha keressük: hol, miben, melyik téren van hát a rendszerváltozás; a felelet rá az, hogy sehol és semmiben sincs. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A megyékben, a községekben, a közigazgatás faktorai: a szolgabirák, a községi jegyzők, a városokban a hatalom kezelői: a rendőrkapitányok és más alantas közegek ma is nem védelmezői a jogrendnek, nem segítői, nem támogatói a közönségnek, hanem épen olyan üldözői, mint voltak ama gyülöletes húsz esztendő alatt. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Ma is méltán érvényben áll a czigányról szóló anekdota, a kinek mikor ezt mondták: »Czigány, húzd ki magad, jön a király!« azt felelte rá: »A király, hát hadd jöjjön, hát micsoda az?« hanem mikor azt mondták neki, hogy jön a szolgabiró, elbújt és erőszakkal sem lehetett volna buvóhelyéről előállítani.

T. képviselőház! Azt mondják némelyek, hogy a szolgabirák és a közigazgatási többi tisztviselők anyagi helyzetét fizetésemeléssel javítani kell, hogy annál függetlenebbek legyenek és annál nagyobb nyugalommal végezhessék kötelességeiket és egyenesen tisztjöknek élhessenek. Ellenkezőleg, nem a fizetésemelésre van szükség. Mire való lenne az a fizetésemelés? Hogy annál pöffeszkedőbbek, annál gőgösebbek legyenek a közönséggel szemben? Szerintem nem arra van szükség, hogy a szolgabirák és egyéb közigazgatási tisztviselők fizetését emeljék, hanem hogy tanítsák őket kötelességüknek ismeretére, pontosabb teljesítésére, a közönség jogainak elismerésére és tiszteletben tartására; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* tanítsák őket a közönséggel szemben tisztességesebb és emberségesebb bánásmódra. Mert, t. képviselőház, ha vizsgáljuk a közelebbi két esztendő alatt is a közigazgatási tisztviselők hivatalos eljárását, vajjon tisztábbak-e már most a községi választások, vajjon a szolgabirák nem épen úgy visszaélnek-e a nekik adott kandidáczionális joggal, a mint visszaéltek ezelőtt? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát ez a nagy közönség, a mely annak a 80 milliónak legnagyobb részét hordozza vállain és verejtékéből teljesíti, az a nagy közönség nem érdemel-e meg annyit, hogy legalább azt az egy állást a községben, a birói állást, tetszése, ízlése szerint való emberrel töltse be? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A szolgabirák a kandidáczionális joggal nem rendet csinálnak, hanem zavart; nem megelégedést keltenek, nem zavart csillapítanak, hanem keserűséget idéznek fel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A miniszterelnök mint belügyminiszter felhivást intézett a törvényhatóságokhoz a közigazgatás egyszerűsítésének tanulmányozása tekintetében. A közigazgatás egyszerűsítése és czélszerűsítése tekintetében nézetem szerint első dolog az, — és ezt a közönség is elsősorban érezné meg, — hogy a szolgabiráknak a visszaélésre mindenkor alkalmat szolgáltató kandidácziónális jogát el kell venni *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és e jogot azért a rengeteg teherviselésért jutalmúl, de nem is jutalmúl, hanem az igazság és méltányosság követelményeképen rá kell ruházni a községi képviselőtestületekre, mert ezek tagjai ismerik a maguk emberét, ezek tudják meggondolni, kire lehet ruházni a községi birói állást. Ha ez megtörténik, akkor minden visszaélésnek eleje lesz véve és a szolgabirák szarvai le lesznek tördelve, a közönség pedig meg lesz nyugodva és meg lesz elégedve.

Tökéletesebb-e talán két esztendő óta a

községekben az ügymenet, a pénzkezelés? Nem! Nem tökéletesebb a felügyelet, sem általában semmi tekintetben a községi ügymenet. Példával világosabb a dolog. Legközelebb Bihar vármegye egyik nagy községében, egy 8000 lakosú községben, Nagy-Létán megtörtént, hogy a szolgabiró, a ki, az egész község lakossága ellenzéki lévén, mindenkor, minden választásnál igyekezett a maga hatalmát mutatni, megtette azt, hogy sohasem jelölt olyan embert, a kiről azt képzelte, hogy azt ott meg is választják. A közönség erre mivel felelt? Azzal, hogy inkább választott egy egészen ismeretlen és idegen embert, mint azt, a kit a szolgabiró ráakart erőszakolni a községre.

Választott tehát a község egy jegyzőt. Az a jegyző az adófőkönyvet összezavarta, meghamisította, és ezt a meghamisítást az ellenőrzésre hivatott főszolgabiró, a ki ott meg szokott jelenni a községben és a kinek meg is kell jelennie az év folyamán több izben, soha észre nem vette, hanem a megtartott vizsgálat után azt mondta: »Mindenek ékesen és jó rendben vannak. Nincs sehol semmiféle hiba.« Ámde a pénzügyminiszter egy számtisztet kiküldött, az rájött a csalásokra, rájött az adófőkönyv meghamisítására. Már most azért a 80 millióért, a melybe a belügyi kormányzat kerűlt, nem megérdemelné-e az adózó közönség azt, hogy legalább igazságos útonmódon vettessék ki rá az adó? Mert ha az adófőkönyv meg van hamisítva, akkor az adóalap is meg van hamisítva és ez maga után vonja a közönségre nézve a többi károsodásokat, a mennyiben a meghamisított adófőkönyv alapján a községi és megyei pótadók is meghamisított kulcs szerint, igazságtalanúl vettetnek ki. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most felmerűlt a kérdés, hogy ki legyen felelős az adófőkönyv meghamisításáért és az innen eredő károkért? Nem lehetett megállapítani. A képviselőtestület azt mondotta, hogy másodsorban a szolgabiró felelős, a ki elmulasztotta az ellenőrzést, elsősorban pedig az a jegyző, a ki elkövette. Igen ám, de az a jegyző megugrott, peregrinus lett belőle. Azt mondja a szolgabiró már most, hogy ő megvallja, hogy nem igen ért az adóügyhöz, hanem felelős a képviselőtestület. Hát ha egy tisztviselő, a kinek önök a fizetését emelni akarják, azt mondja maga, hogy nem ért a maga mesterségéhez, a maga hivatalához, akkor hogy értsen ahhoz egy egyszerű, gazdaközönségből álló képviselőtestület? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezzel az ügygyel feljöttünk egészen a minisztériumig. A minisztériumban azonban agyonhallgatták és ma sincs felelős ember, de annak a pénzügyigazgatósági tisztviselőnek, ki e miatt félesztendőt vizsgálattal töltött a községben, a napidíját bizonyosan a községgel akarják megfizettetni. Hát ez már nem a limonádé-rendszerhez való dolog, ez már méltánytalan, igazságtalan és gonosz eljárás, a mely megbélyegző nemcsak azokra, a kik a mulasztást elkövették, hanem magára a kormányzatra is, ha az a közönség méltatlanúl lesz sújtva a mások bűne, a mások gonoszsága, a mások hibája miatt. Az ilyenféle dolgokból következnek azután a fegyelmi ügyek. Vajjon a fegyelmi ügyek gyorsabban intéztetnek-e el két esztendő óta, mint ama gyűlöletes húsz esztendő alatt? Egyáltalában nem. A mely községnek valamely hivatalnoka fegyelmi alá kerűl, azt az Isten legnagyobb átka sujtotta, mert a fegyelmi eljárás elhúzódik esztendőről esztendőre s azalatt az idő alatt, a míg a fegyelmi eljárás tart, a községnek két hivatalnokot kell fizetnie: a fegyelmi alá kerűlt ember fizetésének egy bizonyos részét, a másikat pedig teljes fizetési összeggel. Hát én nem tudom, hogy mitől nem érnek rá a közigazgatási urak, és mitől nem ér rá a megyei fegyelmi bizottság azokat a fegyelmi dolgokat lejáratni?

Vagy annyira sok-e a fegyelmi ügy, annyira összehalmozódott-e, hogy nem birnak vele? Ha így van, akkor ez is jellemző, mert fényesen igazolja a közigazgatás mizériáit. Ha pedig nincsen olyan sok, akkor tessék csak a fegyelmi ügyeket kellő időben lejáratni s ez által a községeket tovább nem nyomorgatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát a közbiztonsági állapotok javúltak-e a legutóbb lefolyt két esztendő alatt? Nem! Ellenkezőleg, annyira romlottak a közbiztonsági állapotok, hogy igazán az utóbbi esztendőben és hónapokban az embereknek sem a vagyona, sem az élete bizonyos vármegyékben nincsen biztonságban. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A nyár folyamán Bihar vármegyének több községében egymást érték a gyujtogatások, a rablások. Hiába volt mozgósítva egy jó csapat csendőrség, nem birtak a rablók nyomára jönni. Ez vagy ügyetlenség, vagy a kötelességnek felületes teljesítése. A közbiztonság kérdése sem vet tehát valami fényt a belügyi kormányzatra.

Avagy az árvaügyek a vármegyékben javultak-e? Szinte elő sem szeretném hozni, de épen e napokban olvastuk azt a szomorú hirt, hogy az árvák vagyona meddig heverhet birói letétben. Addig heverhetett ebben az esetben, a míg el nem sikkasztották. Vajjon a megyei árvaszék elnöke és az egész árvaszék nem arra való volna-e, hogy az árvavagyont a legnagyobb figyelemmel ellenőrizze? Honnan van az, hogy nem jut eszébe a megyei árva-

Digitized by Google

széknek az, hogy kivált az ilyen tetemesebb összegre rúgó árvapénzek a kellő időben beszolgáltattassanak az árvapénztárba? Honnan van az, hogy ha valakinek pénze az árvaszékek kezelése alá kerül, az esztendőkön át kénytelen saját pénzének kiutalása után járni és vagyonának jó részét elkölteni, a míg pénzéhez, vagyonához hozzájuthat? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon jutott-e eszébe valamelyik belügyminiszternek megnézetni azt, hogy az árvapénzek tartalékalapjai megvannak-e és ha nincsen meg, mire használtattak fel? Igazán »árva« ügy ez, t. ház, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és sok ember siratja ennek az árvaügynek sanyarúságát, a mely bizony, mondhatom, az utóbbi két esztendő alatt sem javult semmit sem. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Vajjon a közegészségügy, a betegápolás, a kórházakba való felvétel és ellátás ügye tökéletesebb-e? És a tébolydákról annyiszor felhangzott panasz megszünt-e ezen utolsó két esztendő alatt? E kérdésre is szomorúan nemmel kell felelni, pedig rengeteget fizet az adózó közönség a közegészségügyi kiadásokra, a betegápolásraa és több ilyen czélra; ámde kellő javulás e tekintetben sem észlelhető. Vajjon hol van tehát a rendszerváltozás?

Szinay Gyula: Sehol!

Marjay Péter: A nemzetiségi kérdések terén van talán javulás? Épen tegnapelőtt olvashattuk a lapokban, hogy a belügyi kormányzat mostani vezetője által kinevezett új főispánt, *(Halljuk! Halljuk!)* az installáczió alkalmával német nyelven üdvözölték Magyarországon. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Botrány!)* Vajjon más, nem ilyen limonádé izű korszakban, hanem egy kicsit mérgesebb időszakban, mit csináltunk volna, ha szintén németül üdvözölték volna a főispánokat? Hiszen így be fog következni az is, hogy azokban a bizonyos üdvözlő-sürgönyökben a miniszterelnök urat is németül fogják üdvözölni. Ha törvényen alapuló joga is a szász nemzetiségieknek, hogy szólhatnak a maguk nyelvén, — és én ezt elhiszem és tudom is, — de az ildomosság legalább azt hozná magával, hogy a mikor egy vármegye első tisztviselőjét hivatalába helyezik, egy kissé erőltetné meg magát az illető; lehetne azért jó német, de azért ez alkalommal mégis inkább magyarúl beszélhetne. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mikor a közigazgatás terén ily dolgokat észlelhetünk, a mikor látjuk a szolgabirák műveleteit, a mikor a közbeeső választások történetére is egy tekintetet vetve figyelembe veszszük, hogy nem volt egy közbeeső választás sem, a melyről ne kellett volna a minisztériumba sürgönyözni a tisztviselők visszaéléseinek megfékezésére: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* vajjon van-e ily körülmények között ember az országban, a ki azt hiszi, hogy a közelgő képviselőválasztások egészen tiszták lesznek? Hiszen a szolgabirák máris csattogtatják fogaikat, *(Élénk derültség a balés szélső baloldalon.)* és azt mondják, hogy majd megmutatják ők az ellenzéknek, és kérdem, t. belügyminiszter úr, vajjon nem lenne-e jó már előre egy erélyes, de azután szigorúan meg is tartandó rendelettel kiszedni azoknak a szolgabiráknak farkasfogait? *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert ha a miniszter úr ki nem szedi, akkor a közönség fogja kiszedni és tovább fog menni. Nem éri be a hangzatos igéretekkel, hanem a való tényeken indúlva az elégtételt megköveteli magának úgy a miniszter úrral, mint a hogy mással szemben megkövetelte. Ha künt nincsen rendszerváltoztatás a megyék területén, a községekben és városokban, talán van a minisztériumban ide fenn? Mindig nagy volt a panasz a miatt, hogy a minisztériumokban lassan dolgoznak, hogy a felebbezett ügyek, az alapszabálymegerősítések, szóval minden, a mi ide kerül, évek alatt intéztetik el. Van alkalmam tapasztalni, bár ne volna, hogy a belügyminiszteriumnak, nem mondom, hogy mindegyik, de igen sok hivatali szobájában kiszáradt a kalamáris és mondhatom, hogy igen sok ügy ott hever hónapok és esztendőkön át. Most is van a zsebemben egy pár alakuló egylet alapszabályának a tervezete, a melyek még 1900. áprilisban lettek felterjesztve és eddig jóformán kézbe sem vétettek. Azt felelték reá, hogy más alapon kell majd az eddig sok visszaélést elkövetett temetkezési és kiházasítási egyletek alapszabályait csinálni és a kereskedelmi törvények alá kell azokat vetni. Ez mind helyénvaló dolog. De ha így van, akkor kár az alapszabályokat ott tartani, mert ha ott tartják, azok ott oda lent várják jó reménységgel, hogy megerősíttetnek az alapszabályok, megalapítják az egyletet, szervezkednek, tagdíjakat szednek, tagokat szereznek és egyszer csak arra ébrednek fel, hogy semmi sem lesz az alapszabályokból. Ez egészen helytelen eljárás és nem tűrhető. Legalább itt mondhatna annyit a t. belügyminiszter úr a tisztviselőknek, hogy a melyek meg nem erősíthetők és új törvény alá fognak utaltatni: azok küldessenek azonnal vissza. És ekkor, ha gyorsabban dolgoznának a minisztériumban, nem kellene a képviselőknek annyit futkosniok, nem protezsálásból, hanem csak azért, hogy a felterjesztett ügyek elintéztessenek.

De hogyan állunk a minisztériumban a

Digitized by Google

protekczió kérdésével, például a patikajognak az osztogatásával? Azt hiszem, épen úgy állunk most is, mint állottunk a gyülöletes húsz esztendő alatt. Ismét azt mondom, hogy példával világosabb a dolog. Egy példát kell felhoznom. Hajdú-Böszörmény városában egy patika gazda nélkül maradt és a patikajog esedékessé vált. A képviselőtestületnek a joga, hogy határozzon abban, hogy a folyamodók közül az kinek adassék és felterjesztést e tekintetben Hajdú-Böszörmény városának nagy képviselőtestülete csaknem egyhangú határozattal ajánlotta a patikajog elnyerésére egyik igen nagy tekintélyű, oda való családnak a tagját, a kinek az apja valamikor képviselő is volt, a kinek családja elszegényedett, de mindegyik tagja tisztességes munkával és becsületes szorgalommal keresi kenyerét. Feljött ide az ügy a törvényhatóság hozzájárulásával is és itt valami formahibát kerestek és azt mondták, hogy még nem telt el a 12 év azóta, hogy patikajogot kapott. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Gulner Gyula államtitkár: Két patikája van! *(Zaj.)*

Marjay Péter: Nem tudom, hogy az államtitkár úr mit mond. *(Felkiáltások jobbfelől: Két patikája van!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak tessék! Majd megmondom én!

Marjay Péter: Mondom, hogy egy patikája volt, de a törvény azt mondja, hogy addig, a mig 12 év el nem telt, nem kaphat másik jogot, hacsak figyelembe vehető körülmények nincsenek. Azt hiszem azonban, elég figyelembe vehető körülmény lett volna, hogy az a szegény patikus bebizonyította, hogy neki több adóssága van most, mint a mikor a patika-jogot nyerte, pedig nagyon szerényen élt. Tizenkétezer forint adósságról hozott ide az én szemem elé kötlevelet. Ettől eltekintve, ejtsük el ezt a dolgot, de ne távozzunk azért a hajdúböszörményi patika kérdésétől. Belenyugodott mindenki. Ismét tárgyalta a kérdést böszörményi képviselőtestület és 37 szavazattal ajánlott egy odavaló születésű, most már teljesen patikátlan embert. Ennek tehát nem volt két patikája. Ezt ajánlották, de a másikra is esett hét szavazat. És az, a ki 37 szavazatot kapott, elejtetett idefenn és odaadták a patikát Bernáthfalvy Bernátnak.

Gulner Gyula államtitkár: A közigazgatási bizottság adta oda!

Marjay Péter: Ez úgy hatott a másik szegény pályázóra, a ki 37 voksot kapott és teljes reménységgel várta a döntést, hogy idegrángatózásba esett és belehalt.

Azt kérdezem már most, hogy van-e rendszerváltozás itt a minisztériumban? Nem így volt-e ez ezelőtt is? Nincs semmiféle rendszerváltozás, de bár semmiféle téren nem tapasztaljuk a rendszerváltozást és a javulást, mégis csak úgy dőlnek a miniszter úrhoz az egyes szabadelvűpárti gyűlésekről az üdvözlő sürgönyök. Vajjon a belügyminiszter úr, mint önérzetes ember, üres óráiban nem teszi-e fel néha magának a kérdést, hogy »ugyan mivel érdemlem ezt a rengeteg sok üdvözletet?« Nem érdemes azt feszegetni, hogy mivel érdemli meg? Épen úgy nem érdemli meg, mint a hogy nem érdemelte meg egyik elődje sem. De azért a sürgönyök csak jönnek-jönnek a végtelenségig, mindaddig, mig a t. miniszterelnök úr azon a helyen lesz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Addig tányérnyaló mindig lesz?

Marjay Péter: Nagy általánosságban ezekben kívántam igazolni azt az állítást, hogy ebben a limonádé-korszakban nincs semmiféle rendszerváltozás, semmiféle javulás. Ezek után nem állhatom meg, hogy rá ne térjek a pártom részéről Szinay Gyula által beterjesztett határozati javaslatra, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* mely határozati javaslat a főispánok és miniszterek nyugdíjjogosúltságának eltörlésére irányúl. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tapasztaljuk azt, hogy fizetést, elismerést és anyagi jutalmat, kiváltkép nyugdíjat azon tisztviselő érdemel, a ki erre áldásteljes szolgálatával magát érdemessé tette. Már most mi az a főispán? A törvény azt mondja, hogy a főispán a kormány rendeleteinek és a törvényeknek a végrehajtója. Hát hogy a főispánok valaha dolgoztak volna, akármilyen nagyító üveggel keresi is az ember, azt az alkalmat, meg azt a főispánt nem igen találja meg. Én nem látok egyebet, mint hogy a főispán elnököl a törvényhatósági üléseken, vadászatokat rendez, azután bankettezik és ott magát ünnepelteti, dicsérteti. De hogy a főispán, ha valamely nagyfontosságú ügyben egy küldöttség vagy község vagy bárki elment hozzá, hogy az az ügy hamarább, vagy kedvezőbb elintézést nyert volna, ezt nem tapasztaltam soha. Már pedig a főispán nemcsak a kormány rendeleteinek a végrehajtója tartoznék lenni, hanem abban a magas állásban a közönség szolgálatára is kellene állania. De épen az a baj, hogy minél magasabb az állás, annál inkább hiszik az emberek, hogy a nagyközönség van ő érettük és ők abban a magas állásban nem kötelesek egyébbel, mint gőgösen alátekinteni az alájuk rendelt közönségre. Minél nagyobb állást tölt

be valaki, annál nagyobbak kötelességei és minél nagyobbak a kötelességek, annál nagyobb lelkiismeretességgel kellene azokat teljesíteni. Fájdalom, ezt a főispánok részéről épen nem tapasztaljuk, hanem igenis tapasztaljuk azt a fékezhetetlen vad indulatot minden ellen, a mi ellenzéki irányú, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* azt a fékezhetetlen gyülöletet, melylyel elhatározzák, hogy az ellenzéket a megyék kerületiből kiirtják. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A főispánoknak ez a vad indulatja, melylyel szinte kérkednek, szinte hizelegni akarnak felfelé, ezen limonádé rendszer alatt sem csillapodott és most is ugyanazon magas fokon áll. Én nem is elégszem meg avval, a mi abban a határozati javaslatban van, hogy a főispán nyugdíjat ne kapjon, kanem tartok azokkal, a kik azt mondhogy nincs főispánra szükség. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez egy ingyenélő állapot, *(Derültség.)* a verejtékező és államfentartó elemet képező gazdaközönség feje tetejére van állítva, annak minden viszontszolgáltatása ellenében.

A főispánokról a minszterekre áttérve, azért, mert valaki miniszter és azért, mert én például szerény utolsó rendű ellenzéki ember vagyok, nem következés, hogy én azért a minisztert oly indulattal tekintsem, mint a főispánok meg a miniszterek szokták az ellenzéki embert tekinteni. Én nem tekintem, sőt abban a magas állásban levő, hivatása és kötelességtudása magaslatán álló férfiú előtt kalapot emelek és meghajtom magamat, csak az a baj, hogy nagyon ritkán kerül sor arra, hogy kalapot emeljek és meghajtsam magamat. *(Derültség.)* Ebben ugyan nem kopik el az én kalapom, sem meg nem hajlik a derekam. *(Derültség.)*

Akármilyen kitünő férfiú legyen is az a miniszter, tagadom, hogy négy esztendei szolgálat után olyan érdemeket szerezhetett, hogy azt a rengeteg nyugdíjösszeget megérdemelje, melyet a törvény neki biztosít. A ki magas állásban nagy fukcziókat teljesít, elégedjék meg a magas állás viselésének ideje alatt nyert sok rendbeli üdvözlő sürgönnyel, *(Derültség a szélső baloldalon.)* elégedjék meg az elismeréssel, elégedjék meg a hatalom birásával, annak előnyeivel és elégedjék meg azzal a dotáczióval, melyet addig kap. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert csak a magasabb és alsóbb rendű tisztviselők exisztencziájának biztosításáról van szó? Az adózó közönségnek, az 500 milliót előteremtő közönségnek, a vérrel verejtékező gazdák exisztencziájáról ki gondoskodik? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hol lesznek ezek megmentve a koldustarisznyától? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Még egy másik körülményre is rá kell mutatni ennél a kérdésnél. Általában az a rendszer, hogy a hivatalban eltöltött szolgálati időt a politikai szolgálattal összekapcsolják és hogyha valaki államtisztviselői szolgálatban töltött el egynehány esztendőt, később pedig a szerencse odavitte — mert ahhoz is szerencse kell, nem mindig érdem, — hogy miniszterré lett, akkor az alsóbb rendű hivatalban töltött esztendők számát hozzáadják a miniszteri szolgálat éveinek számához és azon magas állás dotácziója szerint állapítják meg a nyugdíj összegét. Mikor ez ellen e költségvetés általános vitájában valaki szót emelt, a miniszterelnök egészen czinikusan, — mert komolyan ilyent nem lehetett volna tenni — azt mondta, hogy az ellenzék az oka annak, ha a miniszterek sűrűn változnak. Minthogy a minisztereink nem örökéletűek, azokon a bársonyszékeken, mert a moly kieszi alóluk a bársonyt *(Derültség a szélső baloldalon.)* és gyakran áll elő kormányváltozás, . . .

Kubik Béla: Nem elég gyakran!

Marjay Péter: . . . a minisztereknek nincs egyéb ambicziójuk, mint az, hogy legaláb három, vagy négy esztendőt töltsenek ki, hogy nyugdíjjogosultságuk meg legyen, akkor azután nem bánják, ha bekövetkezik a miniszterválság, vagy nem következik be. Ez az állapot meg fogja szaporítani kiszámíthatatlan mértékben az ingyenélő emberek számát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az állapot ma már 20 millió koronára menő nyugdíjösszeget eredményezett, néhány esztendő múlva a mi fiaink emberkorában már 200 millió körül fog czirkálni.

Ez egy borzasztó öngyilkos politika. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt így nem lehet tovább vinni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennélfogva a ki igazi lelkiismeretességgel fogja fel a politikai pályán való kötelességének teljesítését, annak minden igyekezetével és késedelmet nem ismerő gyorsasággal oda kell törekednie, hogy nemcsak a miniszterek és főispánok nyugdíja töröltessék el, hanem általában a nyugdíjtörvény revizió alá vétessék, *(Tetszés a szélső baloldalon.)* mert ellenkező esetben kiszámíthatatlanok ennek a mostani nyugdíjtörvénynek a következményei.

T. képviselőház! *(Halljuk!)* A teherviselő, az adófizető közönség minden kigondolható adónemmel agyon van terhelve. Az államadó, a községi, a megyei pótadók és a legjogosulatlanabb és a legigazságtalanabb, de mégis türhetetlen nagy perczentben kirótt útadó és a többi adók, egészen le a kutyaadóig, oly

Digitized by Google

borzasztó összegre szaporodtak az adófizető közönség vállain, hogy ezt sokáig kíbirni nem lehet. Az adófizető közönség legalább ennek a rengeteg teherviselésnek a jutalmaként hadd nyerjen már egyszer egy tiszta, becsületes, a közjóra irányuló közigazgatást. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Minthogy ily törekvést a mostani belügyi kormányzat működésében sem látok és reményem nincs arra, hogy ez érvényesülni fog, a költségvetést nem fogadom el. *(Tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. képviselőház! A képviselőház keddi ülésén Konkoly-Thege Sándor képviselő úr a honti állapotokra vonatkozólag hosszabb beszédet mondott. Nem voltam jelen a ház keddi ülésén, sem a tegnapi napon nem lehettem itt és így csak a kőnyomatosból olvastam a képviselő úr beszédének hiteles szövegét.

Sajnálatomra nem térhetek ki az elől, hogy erre a beszédre nehány rövid szóval ne reflektáljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem térhetek ki pedig azért, mert a t. képviselő úrnak beszéde nem volt sem reális, sem lojális.

Nem volt ezen beszéd reális azért, mert egyenes irányzata az volt, hogy félrevezesse a közönséget, *(Úgy van a balfelől.)* a tekintetben, mintha Hontban azok, a kik a múlt visszaéléseit panaszolták, valótlanságokat állítottak volna, mintha azok, a kiket a belügyminiszteri vizsgálat hibásaknak ismert meg, hibátlanok volnának. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Szóval, beszéde egyenesen arra irányúlt, hogy az ottani állapotokra, az ottani panaszlóknak a szándékaira és a miniszteri biztos által teljesített vizsgálatra vonatkozólag hamis képet tárjon a közönség elé. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De, t. képviselőház, nem is volt ez a beszéd lojális, mert a képviselő úrnak egyenes számítása az volt, hogy mivel a hontmegyei volt ellenzéki képviselők ma már nem az ellenzéken, de a szabadelvű pártban foglalnak helyet, feszélyezve lesznek a tekintetben, hogy az ő itt felhozott állításainak részletes czáfolatába menjenek bele és a honti állapotoknak valódi képét tárják a ház elé. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És elismerem, hogy a t. képviselő úr ebben a számításában nem csalódott; én arra a térre, hogy itt a honti dolgokkal részletesen foglalkozzam, hogy magyarázzam, hogy hol és miben van a tendencziája a t. képviselő úr által felhozott bizonyítékoknak, semmi esetre sem fogok bocsájtkozni. *(Fölkiáltások balfelől: Kár!)* Én azt tartom, hogy egy képviselőnek, ha a megyei közállapotokat helytelennek tartja, ha orvoslást szükségesnek talál, mindenkor, de különösen akkor, ha a kormánypárton foglal helyet, az a kötelessége, hogy a panaszaival — vonatkozzanak azok akár közigazgatási, vagy más visszaélésekre, akár a vizsgálat helytelenségére, a melyet esetleg a belügyminiszter úr elrendelt és a kiküldött közeg nem helyesen teljesített — a belügyminiszterhez forduljon. *(Helyeslés balfelől.)* A ház elé csak akkor tartoznak ezek a dolgok, ha a belügyminisztériumban orvoslást találni erre nem lehet. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Engedje meg a t. képviselőház, hogy én csak röviden elmondjam a dolognak hisztorikumát, a mely csak ennyiből áll:

Hontmegyében évek hosszú során keresztül súlyos panaszok merültek fel a közigazgatási helytelenségek, a visszaélések ellen. A t. belügyminisztér úr oly természetűeknek ismerte fel ezeket a panaszokat, a melyek folytán szükségesnek tartotta Hontban a közállapotokat és a közigazgatást megvizsgáltatni s kiküldötte megbizottját, Kaffka László miniszteri osztálytanácsost. Az osztálytanácsos úr a vizsgálatot a legkorrektebb módon teljesítette s erről a belügyminiszter úrnak jelentést tett. Ezen jelentés következtében a belügyminiszter úr átírt a törvényhatósághoz s a megye közigazgatósági bizottságához. Az átiratból a hiányjegyzéket felolvasta Konkoly-Thege Sándor képviselőtársam, de magát az átiratot nagy bölcsen nem olvasta fel. Ebből az átiratból, ha felolvasnám, — hiszen különben, ha t. képviselőtársaim közül valaki érdeklődik a dolog iránt, igen szivesen szolgálok vele, elolvashatja, — mindenki meggyőződhetik, milyen állapotokat talált a vizsgálat Hont vármegyében. Ezen átiratban intézkedik a belügyminiszter úr, hogy az ottani hibák megorvosoltassanak, intézkedik egyúttal az iránt, hogy a hibások megbünhődjenek. Több hivatalos közeget már a miniszteri vizsgálóbiztos felfüggesztett állásától, több esetben a fegyelmit megelőző vizsgálatot rendelte el a belügyminisztérium.

Mi, a kik az ottani dolgokat alaposan ismerjük, eleve is meg voltunk arról győződve, hogy ezek a vizsgálatok nem fognak olyan módon teljesíttetni, hogy az igazság teljesen kideríttessék. Ezen meggyőződésünk be is vált. A vizsgálatokat sok helyen úgy teljesítették, hogy azokat a közegeket, a kiket a belügyminszter kiküldöttje állásuktól elmozdítandóknak vélt, a hivatalos szolgálat után a megye közönsége visszahelyeztette. Természetes, hogy ezeket a határozatokat megfelebbezték; a belügyminiszter úr azután szükségesnek látta, hogy ujból meggyőződjék a felebbezésekben felhozottak valódiságáról, ujból kiküldötte az ő vizsgáló biztosát, Kaffka Lászlót és ennek eredménye az lett, hogy mindazok, a kiket Kaffka felfüggesztendőknek és állásukból el-

Digitized by Google

mozdítandóknak vélt, állásukból tényleg el is mozdíttattak.

Ilyen körülmények között azt hiszem, t. ház, hogy felesleges nekem erre a dologra hosszasabban reflektálnom. És meggyőződvén arról, hogy a belügyminiszter úr az ő programmjához híven a jog, törvény és igazság uralmának megvalósítását tűzte ki czéljául és Hontmegyében is mindenha meggyőződvén róla, hogy ezen programmnak megfelelőleg megtörténik minden szükséges intézkedés és orvoslás, teljes megnyugvással a belügyminiszter úr intézkedései iránt és bizalommal személye iránt, a költségvetést elfogadom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Konkoly-Thege Sándor: T. ház! . . . .

Elnök: Mi czímen kíván a képviselő úr szólani?

Konkoly-Thege Sándor: T. képviselőház! Két czímen: személyes kérdés és szavaim értelmének helyreigazítása czímén is szót kérek.

A t. képviselő úr kifogást tett az én tárgyilagos és szerény felszólalásom ellen. Bocsánatot kérek, t. képviselőház, a ki jelen volt az én beszédem alkalmával, hallhatta, hogy személyes térre a dolgot egyáltalában nem vittem, és vinni nem akartam, ez sem szándékom, sem intenczióm nem volt és beszédemben egyetlenegy passzust sem talált a képviselő úr, — ha átolvasta, — a mely bárkit személyesen sértett, vagy bántott volna.

Kubik Béla: Ezt Falktól tanúlta. *(Zajos tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Konkoly-Thege Sándor: A t. képviselő úr kifogásolta az én felszólalásomnak loyalitását és azt mondta, hogy félre akartam vezetni, nem tudom, a közönséget, vagy a t. házat, — hisz az mindegy — és tulajdonképen hamis képet festettem itt a t. házban. Hát, t. ház, épen ezért voltam kénytelen untatni a képviselőházat hosszas felolvasásokkal, mert én, mint megyebizottsági tag a magam birói véleményét, itéletét csak abból alkothatom meg, a mit hiányjegyzékek alakjában a belügyminisztérium velünk, a megye közönségével, a megye bizottságával közölt. Ezek a hiányjegyzékek közöltettek a megyével. Én beszédemben is kiemeltem, hogy ezekre az adatokra, mint letárgyalt, befejezett tényekre hivatkozom, minthogy tudja a t. képviselő úr is, hogy a tavaszi közgyülésen ezek nyilvános tárgyalás és elbirálás tárgyát képezték.

Abban tökéletesen igaza van a t. képviselő úrnak, hogy jött a mellett a hiányjegyzék mellett egy igen erős dorgatórium is, a mely úgy a tisztviselőknek, mint a megye közönségének is szólt. Mi a belügyminiszter úrnak ezt a leiratát a közgyűlésen nyiltan, teljes tisztelettel tudomásúl vettük, azzal polémiába nem bocsátkoztunk és én azt beszédemben sem tettem elbirálás tárgyává, mert ha ezt teszem, ez valóban illoyalis dolog lett volna. Én tisztán tényekre hivatkoztam. Illoyalitásom igazolására felhozza még a t. képviselő úr azt is, hogy én számítottam arra, miszerint honti kollégáim, a kik velem most egy párton vannak, feszélyezve lesznek a felszólalásban. Bocsánatot kérek, ebben a t. képviselő úr téved, mert én arra el voltam készülve, hogy ő fel fog szólalni. Ebben tehát nem biztam és illoyálitás engem egyáltalán semmiben sem vezérelt. A t. képviselő úr jogosan, talán legföljebb bizonyos tapintatlanság vádjával illethetett volna engem. Ennek talán volna jogosultsága, de én nem bánom, inkább álljak én a tapintatlanság vádja alatt, semhogy Hont vármegye egész közönsége és annak egész tiszti kara a jogosulatlan és meg nem érdemelt meghurczoltatás vádja alatt álljon. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A belügyi igazgatás az állami lét teljes izomzatának szervi kiépítése. Az egyénnek, a családnak, a társadalomnak életfeltételeit az államban ez a szervezet állapítja meg. A mi, t. képviselőház, a fizikai életben a szétágazó vérnek központi gyüjtő izomzata: a szív, az az állami életben a belső igazgatás nagy organizmusa. Az állami lét feladatait az állam összes szervei czélszerűen és jól csak úgy teljesíthetik, ha a belügyi igazgatás szervei az állam normális életfeltételeinek mindenben megfelelnek. Az emberi exisztenczának minden vonatkozását a belügyi organizmus határozza meg. Az ő erkölcsi fejlődése, az ő egészsége, az ő kulturképessége, az ő védelmi ereje, minden attól függ, hogy milyen a belügyi igazgatás: jó-e, vagy rossz? Lehet a belső igazgatás elnyomója a szabadságnak, lehet ilyen még akkor is, ha egy közszabadságokkal rendelkező államnak életczéljait és feladatait mint legfőbb végrehajtó organizmus nem helyesen hajtja végre. És ha ilyen, akkor egész nemzedékeken át képes az önkormányzati szabadság áldásait a társadalomra és az államra nézve megsemmisíteni, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és teheti ezt mindaddig, a míg az állam a törvények erejére támaszkodva, a zsarnoki rendszert le nem rázza magáról.

T. képviselőház! Akármennyire javítjuk mi iskolaügyünket, pénzügyünket, hadügyünket, kereskedelmi igazgatásunkat, közgazdasági igazgatásunkat: minden skolasztikus fejlődést és tanítást, a szabadságról, az egyenlőségről, testvériségről való bármily kathedrai bölcsel-

kedést, a történelem minden intelmét, a közoktatási igazgatás minden eredményét megsemmisítheti a beligazgatás fonáksága, ledérsége, képtelensége, vagy zsarnoksága *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. képviselőház, még azért is fontos a belügyi igazgatás, mert ha megfeledkezvén a társadalom szellemi fejlesztéséről, testileg sem fejleszti, tehát megfeledkezik a fizikai jólét követelményeiről is, akkor a belügyi igazgatás megrendíti az államot létalapjában, mert lehetetlenné teszi, hogy a társadalom tagjai mint helyesen kifejlődött fizikai egyedek hadügyi kötelességüket teljesíthessék és harczászati és önvédelmi kötelességüknek megfelelhessenek. Innen van azután az, hogy épen az alkotmányos államokban és országokban fokozottabb figyelemmel fordulnak a belügyi költségvetés tételei és ágazatai felé és innen van az, hogy az állam és a társadalom minden lüktetését és minden lüktetésnek okát ott keresik a belügyi igazgatás szervezetében, a helyes belügyi törvényhozásban. És mert ez így van, a modern állam ezerféle követelményekkel lép fel a belügyi igazgatással szemben. Azért látjuk azt, hogy a legszabadságszeretőbb államoknál is, a melyek legjobban igyekeznek az alkotmányos közjogokat is kidomborítani, a központosítást, az igazgatásnak egy kézbe való összetorlódását a legjobb akarattal sem lehet teljesen megakadályozni és a bürokratizmus fejlődését a legerősebb igyekezettel sem lehet megsemmisíteni. De mikor az állam és a társadalom ilyen ezerféle követelményekkel fellépve, igényeivel fokozza az állami igazgatás feladatait, mindenütt gondoskodnak a szabad államokban ellenszerekről, a közszabadságok erősebb biztosítékokkal való körűlsánczolásáról és az önkormányzati tényezők és közegek erősebb és hatályosabb támogatásáról. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mikor a t. miniszterelnök úr az egyik vidéki küldöttség előtt azt fejtegette, hogy ő a városok fejlődését veszi fel a programmjába és a városi élet virágzóvá, a városok gazdasági fellendülésének mélyebbre ható tételét igyekszik előmozdítani, én ebben nemcsak gazdasági, hanem szabadsági kérdést is láttam és őszintén szólva, t. képviselőház, én a t. miniszterelnök úrnak ezt a programmját, hogy ő figyelmét most már, miután oly erősen fellendűlt Magyarország fővárosa, miután góczpontjává tették, azt lehet mondani, kulturális intézményeink legtöbbjének, a vidéki városok felé fordítja, én a miniszterelnök úrnak ezt a kijelentését örömmel fogadtam, mert szemben az állam összpontosító tevékenységével, igenis Magyarországnak a városai vannak arra hivatva, hogy góczpontjaivá legyenek az önkormányzati szabadságnak, hogy továbbra is ők legyenek fejlődési tűzhelyei a magyar szellemnek és a magyarosodásnak, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy Magyarország városaiból áradjon ki az ott megtelepedett középosztálynak és független polgári elemnek a demokratikus szelleme és szabadságérzete és ennél fogva a városok tétessenek ismét azzá, a mikké — tudjuk azt — régi fejedelmeink, törvényeink, intézményeink kívánták tenni, a mikor Magyarországon a városok alapításának ideje elérkezett, hogy tudniillik góczpontjai legyenek az igazi önkormányzati szabadságnak, a belterjes gazdasági életnek és a polgári független szervezetnek.

De, t. képviselőház, a vidéki városoknak ez az ápolása így egyszerűen, puszta kijelentésekkel meg nem oldható. Szerettem volna kérdezni a t. miniszterelnök urat, hogy a mióta ezt a kijelentést tette és itt a házban meg is ismételte, hogyan alkotta ő meg Magyarország városai emelésének és fejlesztésének a programmját. Szerettem volna megkérdezni, hogy mik ezen tervének részletei, hogy hova tendál, hogy volna-e hajlandó a törvényhozást is felvilágositani ezekről? Tájékozva van-e, vajjon tudja-e, hogy Magyarország városai saját háztartásuk keretén belül mily irtózatos küzdelmet folytatnak, hogy mint városi közületek fentarthassák magukat és hogy az állam által reájuk rótt feladatokat teljesíthessék? Tudja-e, mennyi nehézséggel, küzdelemmel, kimondhatatlan áldozatkészséggel tarthatja magát fenn a városi elem, a polgárság nehéz életfentartási küzdelmei közepette? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a kérdés csakis egy nagy szerves programmal volna megoldható. A t. belügyminiszter úr ezen programmjának megalkotásánál nagyon helyesen teendi, hogyha mélyebben betekint a városok háztartási és pénzügyeibe, épúgy mint gazdasági életébe. És akkor látni fogja azt a rendkivüli aránytalanságot, a mely előáll a városok pénzügyeiben, a mint felosztásra kerül a városoknak a jövedelme egyrészt saját kulturális, egészségügyi, szegényügyi, árvaügyi, önkormányzati költségeik fedezésére, másrészt, a mint ebből áldozni kell azon nagy és magasztos feladatokra, a miket az állam, mint ismét nagyobb közület reájuk hárított.

T. képviselőház! Örömmel fogadtam a t. miniszterelnök úrnak azt a kijelentését, hogy a vidéki városok emelését programmjába felvette, és megelégedéssel konstatálom azt is, hogy már eddig is üdvös nyomai láthatók például annak a törekvésnek, hogy újabb gazda-

Digitized by Google

sági irányzatunk által, midőn gyárakat alapítva, azokat egyes vidéki empóriumokba, vagy azok közelébe helyezzük el, ott mindjárt erősebb gazdasági élet lüktet. De utóvégre ez csak sporadikus dolog. Szerves, rendszeres és elfogúlatlan működés kell a feladat megoldásához. Legyen bárki Magyarország fővárosának barátja, odaadó hive, helyeselje bármilyen mértékben azokat a nagy áldozatokat, a melyeket az állam, mint összesség áldoz a fővárosnak, mégis be kell látnia, hogy ma már Magyarország, hogy mint nemzeti állam működését teljesíthesse, hogy befogadni képes legyen a jövőre nézve is a nyugati államok részéről ideáramló eszméket, fejlődési irányzatokat és intézményeket, csak úgy felelhet meg ezeknek a feladatoknak, ha kulturális, tanügyi s egyéb intézményeit magyar városokba helyezi el s ezzel több egyediséget szerezvén, megerősíti az államok ellentálló képességét.

T. ház! Nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy valamikor a városok Magyarországnak nagy szolgálatokat tettek. Hiszen jól tudják azt, hogy a törvényhozás a régebbi évszázadokban különféle szabadalmakkal látta el a városokat, és kis városokat önálló törvényhatósággá alakított. Miért? Mert belátta Magyarország, hogy a városi élet az, a melyre szüksége van azért, hogy független polgári elemeket neveljen és a közigazgatásnak autonom szabadsági köreit megalkossa. De a mint a bányavárosok ma már jelentőségükben alább szálltak, egy új gazdasági s fejlődési irány keletkezett Magyarországon. Ma már a városi élet nemcsak az iparnak és a kereskedelemnek vált góczpontjává, hanem ma már a nemzeti életnek is lüktető pontjává válik, ellentétben a régi századokkal, midőn azért, mert idegen telepeseket kellett a városokban meghonosítani, ezek épen az idegen szellemnek voltak góczpontjai. Annál nagyobb feladat háramlik tehát a törvényhozásra és kormányra, hogy a városokból, a melyek magyarok, alkosson virágzó és fejlődő városokat. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez pedig elérhető, ha a t. kormány elsősorban arra fektet súlyt, hogy ezeket a városokat közigazgatási lényükben és mozgásukban a vármegyétől függetlenítse és a vármegye békóitól lehetőleg megszabadítsa. *(Úgy van! Helyeslés a baloldalon.)* Mert lehetetlen, hogy aggodalommal ne töltse el az embert, midőn a vidéki városok költségvetéseit tanúlmányozva, azt látja, hogy a városoknak bevételeik nagy részét először is saját perszonális költségeikre kell fordítaniok csak azért, hogy az állami feladatoknak megfelelhessenek, s azonkivül még a vármegye által rájuk rótt pénzügyi terheket kell viselniök, a melyeknek sokszor évtizedeken át, sokszor egy századon át, a mint példát hozhatnék fel erre szülővárosomból és kerületemből, nem is látja hasznát, hanem szolgál pénzügyi erejével egy czélnak, egy intézménynek, a vármegyének, a melyet a városi közönség gazdasági, vagy kulturális fejlődése különben teljesen közönbösen és érintetlenül hagy. E mellett, t. ház, ezen közigazgatási függetlenítés mellett, a melyre vonatkozólag különben igen érdekes elaborátumot dolgoztak ki annak idején, sőt az utóbbi időben is a rendezett tanácsú városok közületei, arra kell súlyt fektetni, hogy az állam lehetőleg méltányos legyen a városok iránt.

Azokat a terheket, a melyeket azok a szegény kis városok alig, vagy mondjuk, csak száz perczentes pótadók s erőik utolsó megfeszítése mellett birnak teljesíteni, vagy rekompenzálja az állam, vagy vegye le a városok vállairól.

Az 1899 : VI. törvényczikk ebben a tekintetben, — ezt el kell ismerni, — már megtett egy lépést, a midőn a magyar államnak pénzügyi jövedelmeit úgy csoportosította, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy igyekezett a városokat is bevonni ezen jövedelmek részeseiként. Ezen törvényt különösen azért emelem ki, mert épen ezen 1899-iki törvény, mint időleges törvény, a mely, ha jól tudom, 1901. deczember 31-ével lejár, kilátásba helyezte, hogy a városok pénzügyeit a törvényhozás rendszeresen fogja szabályozni. Így tehát, a t. miniszterelnök úrnak, a ki, mondom, azon általunk igen helyeselt programmot tűzte maga elé, hogy a városokat kulturális irányban gazdaságilag is emelni akarja, ime itt van módja reá, hogy a vidéki városok pénzügyeivel behatóbban foglalkozzék.

Egy érdekes kimutatás jelent meg, t. ház, erre nézve a »Magyarország«-ban, a melyet Szombathely városának derék polgármestere állított össze, a melynek részletes ismertetésével azonban nem akarom untatni a házat, csak fel akarom említeni azt a csodálatos jelenséget, hogy némely város, sőt igen sok város bevételének nagy részét kiadásainak sokszor 48—50, sőt több százalakát, tehát közel felét és több mint felét, sőt kétharmadrészét perszonális kiadásokra fordítja, a mely nagy személyzetre azért van szüksége a városnak, mert hiszen az állam az ő adóját is a városokkal hajtatja be és minden állami szolgáltatás a városok által hajtatik be. E mellett azt látjuk, hogy ugyanezek a városok, a midőn épen az állami feladatok teljesíthetése miatt ennyire kénytelenek magukat perszonális kiadásokkal megterhelni, és a midőn például Gyulafehérvárnak 64%, Hátszegnek 48%,

Digitized by Google

Hajduszoboszlónak 49%, Karczagnak 48%, Erzsébetvárosnak 38%, Gyöngyös városának 32%, Gyula városának 33%, Szamosujvárnak 34%, Szatmárnémetinek 34% képezi a perszonális terheit: ugyanezen városok a tanítás teljesítésére, a melyről már igazán el méltóztatnak ismerni, hogy elsősorban állami feladat, különösen ha azt az állami iskolák keretén belül teljesítik, mondom, ugyancsak ilyen állami iskolákra jövedelmeiknek egy nagyrészét fordítják. Így azt látjuk, hogy például Makó 25%-ot, Léva 33%-ot, Kun-Félegyháza 29%-ot, Gyöngyös városa 21%-ot, Komárom városa 28%-ot, Zenta 27%-ot és Zombor 19%-ot fordít az állami iskolákra, elvonván így minden lehetőségét annak, hogy ugyanezek a városok egyéb önkormányzati, egészségügyi és kulturális követelményekre bármit is fordíthassanak. Ez pedig, t. ház, nem csekély dolog. Ha mi évről-évre azt olvassuk, hogy ime a sorozásnál a korosztályok nem válnak be, mert hiszen egyes nemzedékek testi fejlődése oly sok kivánni valót hagy hátra; ha azt látjuk, hogy egyes vidéki városok ma már alig tudnak megküzdeni a járványoknak irtózatosan pusztító erejével és még sincsenek abban a helyzetben, hogy az ivóviz kérdését, a világítás kérdését, a csatornázást és számos más feladatot, a mi egy vidéki városra háramlik, mondjuk gazdasági kérdéseiket kellőleg megoldhassák, attól pedig, a mint látjuk ezt Németországban, Ausztriában és Franciaországban, hogy ők az önkormányzati kereteken belül bizonyos gazdasági jövedelmekre tegyenek szert, épen távol állanak, valamint attól is, hogy községi pénzintézetek, vagy más kulturális intézmények létesítésével, fürdők emelésével, a hegyvidékeknek kellő kiaknázásával igyekeznek javítani helyzetükön; mert erre egyáltalában nem jutnak eszközök a városoknak: akkor tényleg elérkezett az ideje annak hogy ezzel a kérdéssel behatóan kell foglalkoznunk. Ennélfogva figyelmébe ajánlom a t. miniszterelnök úrnak, hogy programmját, a melynél fogva a vidéki városok kérdését meg akarja oldani, ime megvalósíthatja, ha mindezen kérdésekre figyelmet fordít.

De, t. ház, ezen városi kérdésnek nagy közjogi fontossága is van. Magyarországnak szüksége van arra, hogy keletkezzék egy független társadalma. Hiszen méltóztatnak látni, hogy a társadalom napról-napra mennyire elernyesedik. Az 1848-iki nagy átalakulásnak gyümölcsei hovatovább felemésztve vannak és nem igen látjuk azt, hogy a 48-as eszméknek továbbfejlesztésére és tovább plántálására valami nagy kedvet érezne a magyar állami kormányzat. Az 1848-iki nagy napok egészen új rétegeket vittek be az állami életbe. Az 1848-diki intézményeknek és jogoknak továbbfejlesztését programmúl felvette az újabb alkotmányos korszak is.

T. ház! Soha nagyobb kárt nem okoztak a magyar közjogi fejlődésnek, mint a mostani korszakban, midőn a 67-es kiegyezést mindig mint önczélt említik és nem annak említik, a mi volt, midőn a kiegyezés létre jött, hogy tudniillik nem volt egyéb, mint eszköze annak, hogy ezen az úton a 48-as jogfolytonosság, tehát a társadalomnak ezen nagy átalakulása, közjogunknak ujjáfejlesztése, parlamenti reformunknak ezen új keretekbe való beillesztése tovább vitessék. Hiszen a 67-iki kiegyezés alkudozásainak közepette nem a kiegyezés maga ez a szükkeretű kiegyezés, a mely — a mint önök mondják — csak a közös ügyek kezelésének módját képezi, nem ennek a megalkotása képezte a legnagyobb nehézséget, hanem a nehézséget képezte a nemzet és a fejedelem között való azon alkudozás, a mely szerint ez egyezség létrejöttének egyik feltétele az 1848-as jogfolytonosság.

Már most, t. ház, mi az a jogfolytonosság? Szűk skolasztikus jogi felfogással azt lehet mondani, hogy ez a jogfolytonosság nem volt egyéb, mint például mondjuk az, a mit az országbirói értekezlet az 1860-as években kimondott, hogy a jogfolytonosság nem egyéb, mint az, hogy Magyarország a régi törvényeket ismét visszaállítsa és azokkal boldogúljon jogi életében. De nem ez a jogfolytonosság, nem is az, hogy csak az 1848-iki törvényeket átvegyük, átplántáljuk és hozzá kössük az 1848-iki alkotáshoz a magyar állam további fejlődésének szekerét, hanem a jogfolytonosság alatt a Deák-párti nagy szellemek, a kik a kiegyezést vezették, a mint irásaikból és a kiegyezés aktáiból meggyőződhetünk, azt értették, hogy az 1848-iki alkotások idővel, a körülmények változásával továbbfejlesztessenek és a szerint, a mint az 1848-iki átalakulás éreztetni fogja a társadalmi átalakulásban nagy hatását és nagy horderejét, a szerint fejlesztessék és létesíttessék a fejlődési folyamat és folytonosság abban is, hogy ugyanazon 1848-ban szerzett jogok kitágíttassanak és kiterjesztessenek arra a társadalomra is, a mely akkor nem vétetett fel az alkotmány sánczaiba. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha így áll a dolog, akkor kérdem, hogy lehetséges az, hogy egy félszázaddal a szabadságharcz után is egy oly kormány, a melynek mélyen tisztelt elnöke az ő szabadelvű programmjába a jog, törvény és igazság devizét irta fel, ma azt hirdeti, hogy ennek a kérdésnek a megoldása, hogy tudniillik ezek

Digitized by Google

az 1848-iki jogok tovább fejlesztessenek, nem egyéb, mint a sötétbe való ugrás? Hogy ezzel bővebben foglalkozni nem lehet, ez elől a kormány hermeticze elzárkózik.

Az 1848-iki átalakulás kulturális, közjogi s gazdasági átalakúlása a nemzetnek. A jobbágyság megszüntével új munkás elemekre szorúlt a földmívelés az országban az által, hogy felszabadúltak a városi elemek és felszabadúlt a középosztály, a kereskedelem és ipar új segédkezekre szorúlt az országban. A nemzetnek kulturája a szabadsági intézmények áldásos hatása alatt erősebben kezdett fejlődni. Önök is folyton azt hangoztatják itt a házban, hogy ime, mennyire fejlődött csak 1867. óta is ez a magyar állam, mennyire belterjesebbé lett az oktatás ügyében, kulturális intézményeiben, gazdasági életében, önök maguk is hirdetik ezt és ezzel elismerik, hogy az 1867-iki kiegyezés az által, hogy tulajdonkép az 1848-iki alkotásokat szerezte vissza a nemzet számára, a jogfolytonosság kimondásával egy nagy tűzhelyet létesített a nemzetnek az 1848-iki eszmék továbbfejlesztésére.

Már most, ha mi ezt mind elismerjük, ha elismerjük, hogy fejlődtünk, hogy az államnak feladatai is többek lettek, többek lettek tehát kiadásai is, tehát nagyobb igényekkel lépnek fel az állampolgárokkal szemben is a teherviselés tekintetében; ha önök elismerik, hogy ma már egy ezermillió koronás költségvetése van ennek az országnak — én ezt nem kicsinylem, nem veszem tisztán pénzügyi szempontból mérlegelés alá, hanem Magyarország kulturális fellendülése egyik jeléül is —; ha önök ezen ezer millió koronás állami terhekkel megróják nemcsak azokat, kik minket ide beküldtek a képviselőházba, hanem a nemzetek millióit is, mert az államnak teherviselési módszere nemcsak egyenes adóban van megállapítva, hanem nagy mértékben a fogyasztási adókban is; ha önök elismerik, hogy épen az 1848-as nagy átalakulásnál fogva, a nemzet nagy haladásánál fogva megterhelik az államfentartó kötelességekkel a társadalom minden rétegét és alanyát, a ki ott roskadoz a munka alatt, ki ott szántja a földet, csak azért, hogy az állam terheit viselje; ha önök, mint kulturállam képviselői, mint egy jogállam reprezentánsai arra az álláspontra is helyezkedtek, hogy ebben az országban csak a demokratikus eszmék honolhatnak, tehát megalkották az általános védelmi rendszert, és így az államnak millióí véradójukkal is szolgálnak az állam fentartására; ha önök büszkélkedve azt mondják, hogy a közoktatásügyet is fejlesztik, tehát az embereket, az egyéneket, az állam tagjait műveltebbekké, felvilágosodattabbakká, de ugyanakkor bizonyos tekintetben, és csak bizonyos banális értelemben véve, szerencsétlenebbekké is teszik, mert nagyobbakká válnak az illetők igényei is: akkor, azt kérdem, hogyha ez mind így van, és ha ezen 1848-ban átalakúlt és 1867-ben alkotmányába némileg visszahelyezett nagy társadalom ily nagy feladatokkal és igényekkel lép az állam minden polgára elé, hogy merik önök itt a házban kimondani, hogy az állampolgárok millióit, kikre ily nagy terheket rónak az államban, önök nem részesítik semmiféle közjogokban, azok kivételes állapotba helyeztetnek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és csak a társadalomnak és államnak kedvezményezett osztályai részesűlnek a közjogok legfontosabbjaiban. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Van ennek a kérdésnek még egy másik oldala is, mely a parlamenti ellenőrzés kérdését érinti. Azt hiszi a t. miniszterelnök úr, a ki — úgy láttam, lehet, hogy helytelenűl fogtam fel — bizonyos idegenkedéssel fogadta ezen kérdésnek felvetését itt a házban, hogy ily elavúlt alapokon, kiváltságos társadalmi rétegeken felépített parlament ugyanakkor, midőn ezen társadalmi rétegeken kivűl a gazdasági tevékenységek egy egész nagy sorozata más rétegeket teremt az országban, hosszú időkön át teljesítheti a parlamentáris ellenőrzést? Én, nem hiszem, hogy teljesítheti. Én azt hiszem, hogy sok abból, a mit itten inkompatibilitási kérdésként felvetnek, nem minden részében valósággal az. Az nem egyéb, mint azoknak az itt képviselt társadalmi rétegeknek azon társadalmi rétegek képviselőinek bizonyos társadalmilag szerzett és örökölt függőségi helyzete, melynek keretében a parlamenti ellenőrzést immár nem teljesíthetik.

A parlamentnek felépítése szerintem olyan, mint a házasság. *(Halljuk! Halljuk!)* A közeli rokonoknak egymással való összeházasodása és a vérkeresztezés kizárása pulya és hülye nemzedéket teremt. *(Tetszés a szélső baloldalon)* Egy társadalomnak örökké és kizárólagosan való részvéte az állam vezetésében hasonló jelenségeket szül. Egy parlamentnek nem lehet elzárkózni a társadalomnak ma már fontos osztályai elől, mert hiszen csak el kell ismerni, hogy mi kulturánkkal, gazdaságunkkal rászorulunk a társadalom bizonyos elemeire, mi intenzivebb gazdaságot folytatván, rászorulunk a gazdaságot folytatók nagy seregére; mert ha mi például gyáripart akarunk létesíteni, akkor rászorulunk a művelt és képzett munkások egy nagy társadalmára, vagy hogyha be akarjuk hozni a villamos erőt az üzemek minden terén, akkor rászorulunk a nagyon képzett és nagyon művelt technikai munkások

Digitized by Google

egész seregére. Ha mi, t. képviselőház, kizárjuk ezeket az elemeket innen, akkor teljesítheti-e ez a ma már megvénhedett társadalmi parlament kötelességét?

Nem veszik-e észre, hogy olykor-olykor felmerülnek kérdések, a melyeket itt a házban senkisem mer bolygatni, mert itt egy és ugyanazon, félszázadon át összeházasodott társadalmat képviselik, *(Tetszés a szélső baloldalon.)* és barátság által, házasság által, rokonsági viszonyaik által, gazdasági összeköttetések által feszélyezve vannak, hogy bizonyos kényes kérdésekhez a parlamentben hozzányuljanak.

Hiszen mindnyájan méltóztatnak tudni, hogy a parlamenti ellenőrzés nemcsak ellenzéki feladat, mert hiszen a képviselő egyáltalában ellenőrzésre van hivatva, bármely párthoz tartozzék is. Tehát a mikor az ellenőrzési képességét bírálom a parlamentnek, akkor nemcsak az ellenzéknek az ellenőrzési képességét bírálom, hanem az egész parlamentet a maga összeségében, a maga megalkotásában.

És mert ez így van, én azt hiszem, hogy nagyon idején volt, hogy Holló Lajos t. barátom és képviselőtársam tegnap az ő igazán szépen felépített és érvekben gazdag beszédében a parlamenti reformot is ide vetette a ház elé.

Tessék elhinni, hogy ez ma már nem olyan éretlen kérdés, mint a hogy a t. miniszterelnök úr hiszi. Nem is képzeli a t. miniszterelnök úr, hogy mellette, a háta mögött, körülöte, a társadalomban hogy zsong-bong már ez a kérdés, és ha nem vigyáz, fait accomplival fog előállani vagy ez a társadalom, vagy ez a parlament, vagy más miniszter ő utána vagy ő mögötte, vagy ő mellette. Mert ez a kérdés igenis már megérett, láthatja ő ezt mindenütt széles e társadalomban, a hol e kérdésekkel foglalkoznak, a sajtó minden terén, a hirlapok minden hasábján, ma már a kormányhoz közel álló lapokban is.

Röviddel ezelőtt az Országos Iparos egyesületben személyesen tanúja voltam annak, hogy egy gyűlésen, a melyen egy excellenciás belső titkos tanácsos úr, Matlekovics Sándor elnökölt és a hol jelen voltak a munkaadóknak igen kiválójai, ott volt például Thék Endre nagyiparos, mint ezen egyesületnek alelnöke, Neuschloss Marczel, egy előkelő vállalkozó, és nagy munkaadó, hogy ott a munkavezetőkkel és a munkásvezérekkel együtt milyen őszintén tárgyalták a parlamenti reform kérdését, mennyire hangoztatták mindannyian, hogy a munkást be kell venni az összes közszabadságokba, hogy a munkásoknak vissza kell adni a gyülekezési szabadságot, az egyesületi szabadságot: vissza kell adni az agitáczionális jogát, és mondhatom, legkellemesebb meglepetésemre, a munkaadók a munkásokkal vállvetve állottak ott elő ezzel. És ugyanott láttam azt is, hogy egyik felszólaló, egy nagyobb vállalkozó és munkaadó, egy felolvasásában, a melyet Millerand franczia miniszternek sztrájktörvényjavaslatáról tartott, áttért a munkakérdésre, áttért tehát a közszabadságok kérdésére is — mert ő is érezte, hogy ez azzal összefügg — s ezeket mondotta *(olvassa)*:

»Meg kell tehát engednünk, hogy a munkások ne csak testületileg szervezkedhessenek, hanem azt is, hogy czéljaik elérésére a törvény határain belül irásban és szóval propagandát csináljanak, hogy egymás közt pénzt gyűjthessenek, azt jóváhagyandó alapszabályok értelmében munkanélküliek, sztrájkolók segélyezésére fordíthassák. Mindezek a dolgok megtörténnnek ma is, de nagy részt titokban, elszámolás, ellenőrzés nélkül. Sokkal helyesebbnek látszik a meglevő mozgalomnak törvényes útat engedni, a nyilvánosság jogát megadni, egyúttal a nyilvánosság által biztosított ellenőrzést érvényre juttatni. Ezeket összefoglalva, azt kivánom, — és ez akkor kifejezte az Országos Iparegyesület vezető embereinek nézetét, melyet ott mindenki helyeselt, sőt felszólalásaikkal csatlakozásukat jelentették ki kiváló munkaadók, mondom tőkések, a kik a munkásokat foglalkoztatják, a kik állandóan a munkások ezreivel érintkeznek, — hogy az állam a munkások szervezkedésével szemben az egész vonalon legalább is azt a jóakaratú neutralitást gyakorolja, mely a munkaadók érdekszövetkezetével szemben érvényesül. Kivánom, hogy a munkások gyülekezési joga ugyanazon hatósági ellenőrzés mellett biztosíttassék; kivánom, hogy a munkások szakegyesületei a sztrájkra anyagilag megtehessék előkészületeiket, stb.«

Azt mondja azután többek között *(olvassa)*:

»Abban az erős meggyőződésben vagyok, hogy a mostani ellenséges viszony munkás és munkaadó között elviselhetetlen súlylyal nehezíti a nemzet jótékony fejlődést és hogy ezen természetellenes viszonynak átalakulását csak a munkások jogos követeléseinek kielégítésével, minden téren való egyenjogosításukkal lehet elérni. Vonjuk be munkásainkat, kiknél józanabbakat, tisztességesebbeket, főleg hazafiasabb érzelműeket a föld kerekségén alig találunk, tanácskozásainkba, és tegyük őket gondjaink és törekvéseink osztályrészeseivé.«

Így beszéltek néhány héttel ezelőtt már az Országos Iparegyesületben. De a szaksajtó hasonlóképen beszél már a közjogok kiterjesztéséről, a parlamenti reformról. Hiszi-e tehát

Digitized by Google

a t. miniszterelnök úr, hogy ezt hosszú időre el lehet odázni, hogy mi, ha állami feladatainkat szaporítjuk, ha követeléseinkkel mindig erősebben lépünk fel a társadalom minden rétegével és osztályával szemben vajjon nyilt arczczal, szégyenérzet nélkül állhatunk-e a társadalom többi osztályai előtt, ha ők azt mondják: adjatok nekünk jogokat, mi pedig, a kiket szintén a 48-as nagy átalakulás tett a közjogok részeseivé, azt fogjuk mondani, szűk látókörrel és szűkkeblűséggel, hogy mi ezt megtagadjuk tőletek; mi tinéktek csak súlyos közterheket juttatunk. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Hiszik azt, t. képviselőház, hogy még ez folytatható? Én azt hiszem, hogy ez többé nem folytatható. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És azért, t. képviselőház, a magam részéről is teljes lélekkel csatlakozom azon felfogáshoz, a mely itt és különösen Holló Lajos t. barátom beszédében megnyilvánult és a magyar állam tovább kiépítésének egyik lehetőségét csak ebben látom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, azzal, hogyha az 1848-ban a magyar államra reá ruházott igazi szabadelvű feladatok keretén belül — mert hiszen Magyarországon igazi szabadelvűség csak a 48-as szabadelvűség lehet, a szabadság, testvériség és egyenlőség eszméinek továbbfejlesztésével — akarjuk a magyar államot tovább fejleszteni, akkor ez csak úgy lehetséges, hogyha az államnak ezen rétegeire és osztályaira is támaszkodunk, és ha ezeket bevonjuk alkotmányunk sánczaiba, akkor csak annál inkább fokozzuk bennük e hazához való tartozásuknak és e hazához való ragaszkodásuknak érzetét. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. képviselőház, szemben azon nagy evoluczióval, a mely különösen a szomszéd államban, Ausztriában lefolyik; szemben azon nagy feladatokkal, a melyek esetleg még a magyar parlamentre háramlanak; szemben azon gazdasági feladatokkal, a melyek még a gazdasági életre várnak: az egyetlen megoldás csak az lesz, ha kitágítjuk az alkotmány élvezetében részesülő osztályokat Magyarországon és ha így az 1848-iki, tehát igazi szabadelvű szellemben alakítjuk át parlamenti életünket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Elég példa, t. képviselőház, erre nézve államoknak, a többi államoknak nagy sorozata.

Mert hiszen, t. ház, ezen államok legtöbbje melyekben a választói jogot általánosították bizonyítja azt, hogy a választóknak szaporítása nem úgy történt és nem azért történt ott sem, hogy többen legyenek a választók. Nem azért történt, hanem azért, mivel több lett az állam fogalma, mivel több lett a társadalom fogalma és így önkénytelenül is ezen többletet be kellett venni a parlamenti jogokban való részesülők közé. A nagy franczia forradalom, t. ház, a szabadság egyenlőség, testvériség jelszavával tűzte ki zászlóját. 1848-ban a magyar állam ezen jelszóval küldte seregeit alkotmányának megvédésére. És midőn a jobbágyság felszabadult, az első szabad társadalom számára megalkották akkor a 48-iki választási törvényt. De egy félszázad alatt, t. képviselőház, ez a társadalom nagyobb lett, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* az állam több lett, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a feladatok belterjesebbek lettek. Tehát nem azért veszszük mi be e többletet, hogy több választó legyen, hanem hogy a nemzet, a társadalom a parlamentben valósággal képviselve legyen, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy ennélfogva a parlamenti népképviseleti rendszer igazi alkotmányos úton biztosíttassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Holló Lajos: Kinőttük a gyermekruhákat!

Visontai Soma: A parlamenti reformnak ezen nagy kérdése mellett még élénkebben tárúl elénkbe a többi alkotmánybiztosítékot képező közjogoknak nagy kérdése is. Én ezen kérdésekkel, t. képviselőház, már általános költségvetési beszédemben foglalkoztam, és minthogy nem vagyok barátja annak, hogy igazainkat részletes vitatkozásokkal itt a parlamenti forum előtt, küzdjük ki, válaszokkal és viszonválaszokkal, mert utóvégre arra sem idő, sem alkalom itt a parlament előtt nincsen: én azért a múltkor, midőn a miniszterelnök úr ténybeli állításaimra reflektálni szives volt, egy újabbi viszonválaszszal nem akartam a t. házat untatni és türelmét igénybe venni.

De, t. képviselőház, kapcsolatban a parlamenti reform kérdésével, kénytelen vagyok az egyéb közjogokra, közszabadságokra is áttérni. *(Halljuk! Halljuk!)* Kénytelen vagyok azért, mert ahhoz, hogy olyan társadalom nevelődjék Magyarországon és a kormányzat olyan legyen, a mely egy nagy szabadságreform létesítésére képes, szükséges, hogy az egyéb alkotmánybiztosítékok is ebben az országban szilárd alapon nyugodjanak, és épen azért kénytelen vagyok a miniszterelnök úrnak azon beszédére, a melyben ő az én felszólalásomra reflektált, visszatérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen, t. képviselőház, hogy egy országban a közszabadságok csak akkor respektáltatnak és az alkotmány csak akkor nyu-

Digitized by Google

godhatik szilárd alapon, ha a szabadsági biztosítékok is kellőleg megóvatnak. Kétségtelen tehát az is, t. képviselőház, hogy a mit ennek az országnak 1848-ban hagyományként és örökségként átengedtek, azt, bár intézményeiben tovább fejlesztve, de nemes szellemében fentartva kell a nemzet számára biztosítani. És kétségtelen az is, hogy a legkiválóbb alkotmánybiztosítékok ebben az országban azok, a melyek az 1848-as törvényekben fen vannak számunkra tártva: a gyülekezési jog, az egyesületi jog és a személyes szabadság joga. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* T. képviselőház! Ezeket a jogokat sem kisebbíteni, sem csonkítani, sem megbénítani senkinek nem lehet és nem szabad, annál kevésbbé szabad és lehet oly kormányzatnak, a mely a jog, törvény és igazság jelszavát irta zászlajára.

Én ezzel a jelszóval már nehányszor foglalkoztam, de azt hiszem, helyesen magyarázom, ha azt mondom, hogy a miniszterelnök úr, a mikor ezt a jeligét választotta, bizonyára nem a szorosabb értelemben vett igazságszolgáltatással szemben látta azt szükségesnek, mert ha van valamely állapot, a melyre a nemzet bizonyos megelégedéssel tekinthet, úgy ez a mi igazságszolgáltatási állapotunk volt még akkor is, a mikor közjogaink egyéb terein a zsarnoki sáfárkodás nagy rombolást vitt véghez. Ott, t. képviselőház, az igazságszolgáltatás terén, különösen mióta Magyarországon a közigazgatástól elválasztva jelenlegi birói szervezetünk megállapíttatott, igazán megelégedéssel mondhatjuk, a törvény előtti egyenlőségnek és pártatlanságnak számos garancziáit leljük fel és megnyugvással tekinthetünk Magyarország igazságszolgáltatására. A midőn tehát a régi kormányzatot a t. miniszterelnök úr felváltotta, ott azzal szemben erre a jelszóra oly flagráns módon szüksége nem volt. De mire értheti ő azt, hogy jog, törvény és igazság? Értheti a közigazgatásra, értheti az állami élet egyéb terére, a hol a polgárokkal szemben jogokat és igazságot szolgáltatnak, tehát a közigazgatásra, tehát az állami élet egyéb terére, a hol az állampolgár a maga igazait és a maga jogait keresi. És, t. ház, ép ezen a téren kell most is sajnálattal tapasztalnom, hogy bár üdvös javulás egyik-másik esetben tapasztalható; de az semmiesetre sem olyan, hogy bennünket kielégíthetne és megnyugtathatna, és nem ad alapot a t. miniszterelnök úrnak arra, hogy olyan szemrehányásokat tegyen, mint a milyeneket tett beszédében, azért, mert én egyik-másik kérdést szóvá tettem; én ezekre a szemrehányásokra, méltóztassék elhinni, nem szolgáltam rá.

Mert, engedelmet kérek, bár nálunk a 70-es években elválasztották a közigazgatást a jogszolgáltatástól, mégis olyan megdöbbentő jelenség előtt állunk, hogy a miniszterek annyi kihágást hódítottak el maguknak, hogy ők a felett biráskodjanak, hogy ma már azon kihágási esetek száma, a melyekben 1899-ben közigazgatási hatóságok itélkeztek, 382.000-et tesz ki, melyekre természetesen, minthogy majdnem minden esetet felvisznek egészen a harmadik fokig, legtöbbjében a miniszter adta rá a jogerőnek a pecsétjét, tehát úgyszólván 382.000 esetben gyakoroltatott, nem miniszteri igazságszolgáltatás, mert ennek a száma egy milliót is kitesz, hanem elitélés a miniszterek részéről az állampolgárokkal szemben. Ott vannak azután a közigazgatási kiutasítások, tehát birói itélet nélkül alkalmazzák a kiutasítás rendszabályát. 2700 embert utasítottak ki innen oda, onnan ide, illetékességi helyére, a fővárosból a vidékre és megfordítva, öt évre, tiz évre, életfogytiglanra, közigazgatási úton. És e mellett azt látjuk, hogy kiutasítási itéletet az összes magyarországi bíróságok csak két esetben mondtak ki, egy esetben a járásbiróság, egy esetben pedig a törvényszék mondta ki mellékbüntetésként, a törvény reája ruházván azt a jogot, hogy külföldinek elitélése esetében az elitéltet az országból kiutasíthatja.

Több esetben a bíróságok nem éltek ebbeli jogukkal, mert hiszen roppant súlyos következményekkel jár ennek a rendszabálynak az alkalmazása; közigazgatási úton pedig, védelem nélkül, a hol a biró, a védő és a vádló egy személy, 2741 esetben mondták ki a kiutasítást, tehát nem mint preventiv rendszabályt, hanem repressziv itélet alakjában. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ily körülmények közt nem lehet lemondani a parlamenti ellenőrzési jog gyakorlásáról.

Tartozom azonban a t. miniszterelnök úrnak azzal a kijelentéssel, hogy igaz, hogy az ő kormányzata alatt egy esztendőben majdnem ezerrel apadt a kiutasítottaknak a száma, mert míg 1896-ban 3237, 1897-ben 3287, 1898-ban 3674 volt; az ő kormányzata alatt egy évben már ezerrel kevesebb, mert csak 2741 volt. Ezen kijelentésemből is láthatja a t. miniszterelnök úr, hogy a mikor én felszólalok, ez a felszólalás sohasem az ő kormányzati tényei ellen irányúl, hanem a közállapotoknak birálására. Mert a t. miniszterelnök úrnak nincs ám egészen igaza abban, ha azt méltóztatik mindig itt felhozni, hogy hiszen a jog, törvény és igazságnak elég tétetik, s azt mondja: »én hozzám senkisem fordúl hiába, mert ott a mikor

Digitized by Google

én hozzám fordúl, én a jogorvoslat útján szanálom a hibát és igazságot szolgáltatok«. Engedelmet kérek, a kormányzatnak nemcsak ez a feladata, hanem a kormányzatnak felügyelő és ellenőrző feladata van az alsó hatóságokkal szemben, a kötelessége, hogy a közállapotokat olyanképen szanálja, hogy ezen sanyarú és szabadságfosztó esetek többé elő ne fordúlhassanak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. miniszterelnök úr az én beszédemet, melyet az általános költségvetési vita keretében tartottam; s a melyben fejtegettem a közállapotokat, olyannak vette, mintha az ő kormányzati tényei ellen irányúlt volna. Nem az volt az intenczióm. Intenczióm az volt, hogy rámutassak arra, hogy a közegek helytelen magatartása, a régi közegek fentartása által Magyarországon a közállapotok sok tekintetben még épen olyan sanyarúak, mint a milyenek voltak.

A t. miniszterelnök úr például a csendőri kinzások dolgában azzal méltóztatott előállani, hogy nekem nincsen igazam, mert hiszen ime ő bemutat egy statisztikát, mely szerint tényleg azon csendőrök közűl, a kik tortúra által gyakorolják Magyarországon az előnyomozatot, 1899-ben 85 csendőr kerűlt vizsgálat alá azon 230 közűl, kik általában bántalmazás miatt vizsgálat alatt voltak, s ezek közűl 44-et el is ítéltek; 1900-ban pedig 157 volt vizsgálat alatt s junius végéig 95 lett elitélve szabadságvesztésre és elbocsátásra.

T. ház! Ezzel a t. miniszterelnök úr az én felszólalásomnak és panaszkodásomnak a jogosságát nemcsak, hogy nem csökkentette, de a maga egészében elismerte. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Elismerte pedig azért, mert ő be fogja nekem ösmerni, hogy ha nem 44-et ítéltek volna el, hanem mind a 85-öt, ha százat, ha kétszázat ítéltek volna el, azzal azon a szegény emberen, a kinek az oldalbordáját betörték, kinek a csontjait összezúzták, a kinek a körmei alá égő szeszt csepegtettek, vagy a kinek a hátgerinczét eltörték, mikor alkalmazták rá a guzsba kötést, segítve többé nincsen. Az állapotokon csak akkor lesz segítve, ha a t. miniszterelnök úrnak, mint a kormány vezetőjének irányzata, szelleme, erélye és utasításai által ezek az állapotok teljesen lehetetlenné lesznek téve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Épen azért nagy örömmel fogadtam, hogy a t. miniszterelnök úr felfogásával ellentétben egy első szaklapunk, a Jogtudományi Közlöny, a melynek főszerkesztője Dárday Sándor dr. volt miniszteri tanácsos, most az állami számvevőszék alelnöke, felelős szerkesztője pedig Fayer László egyetemi tanár, a csendőri kinzásokra nézve ezeket mondja: *(olvassa)* »A csendőrség visszaéléseit végre-valahára az országgyűlésen is szóvá tették.

Visontai Soma képviselő igen helyes képét festette a helyzetnek. Adatai kiegészítésűl utalunk a lapunkban közölt nagyszámú birói határozatra, a melyekben a biróságok felmentettek számos vádlottat azzal az indokolással, hogy a bíróság előtt visszavont beismerésüket a csendőri kinzások folytán tették. Hogy pedig a csendőrség legfőbb hatóságai is elismerik, hogy sok visszaélés fordúl elő, azt a miniszterelnök statisztikájából látjuk, a mely szerint 1899-ben 230 csendőr büntettetett meg, a kik közűl bántalmazás miatt 44-et ítéltek el stb.« Így fogja fel ezt egy jogi szaklap.

De természetes, hogy habár nekem is ez az álláspontom, másrészt nem mulaszthatom el, hogy ki ne jelentsem, hogy a t. miniszterelnök úr azon előzékenységével, hogy eltért az eddigi kormányok szokásától, mert beszédében mégis ilyen érdekes statisztikát közölt, a melyből megnyugvást meríthetünk, hogy ezen esetek a katonai hatóságok által, a melyek zárt ajtók mögött és a nyilvánosság kizárásával biráskodnak, tehát itéleteik különben tudomásunkra nem jutnak, mégis szigorúan biráltattak el és szigorúan büntették az illetőket; mondóm, hogy a t. miniszterelnök úr ezzel mégis nagy szolgálatot tett és én ezt a magam részéről csak elismeréssel fogadhatom.

T. ház! Hasonlóképen vagyunk az úgynevezett kiutasítás kérdésével is. Nem azért említettem én fel a kiutasítottakat, mintha én azokat egyénenként pártfogolni akartam volna. A t. miniszterelnök úr reflektált itt valami Kleinra, és azt mondja beszédében, hogy »az önök pártfogoltja«. Én ezt a Klein urat nem ismerem; mindazokat nem ismerem, a kiknek esetét felhoztam.

Széll Kálmán miniszterelnök: A beszédjében említette! *(Zaj.)*

Visontai Soma: Igen, de én személyesen nem ismerem őket, én csak individualizáltan akartam bemutatni az eseteket, mert a példázgatás azt hiszem, a legjobb mód. És, t. ház, nem is abban rejlett a sérelem, hogy ezt vagy azt kiutasították, hanem abban van a sérelem, hogy a kiutasítást egyáltalában ilyen módon gyakorolják. Különben igenis van tudomásom arról, hogyha, a miniszterelnök úrhoz mint a belügyminiszterhez folyamodtak, ő a bajon a lehetőség szerint segített. De ezzel a bajnak nem veszszük teljesen elejét, mert a közállapotokat nem a harmadfokú bíráskodás szerint kell, hogy megitéljük, hanem a szerint, hogy mennyi zaklatásnak van az az állampolgár a közigazgatás keretein belűl kitéve. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Például

Digitized by Google

itt van a kiutasítások közül az az igazán rémes debreczeni eset. Tessék elképzelni, Debreczenben *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* megalapítanak egy havi lapot, a melynek czíme: »Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.« Minden jogászgyerek tudja, hogy Magyarországon havilap csinálhat politikát kaucziő nélkül; hogy csak heti vagy napilapnak kell kaucziót adnia. Azért mégis mi történik, t. ház! A midőn ez a »Szabadság, Egyenlőség, Testvériség« czímű lap keletkezik, akkor, egy félszázaddal a magyar szabadságharcz után és a nagy demokratikus és szabadelvű korszakban ez a jelszó, hogy: »Szabadság, Egyenlőség, Testvériség« nagyon felbőszítette a debreczeni rendőrhatóságot; a lapot lefoglalták, megjelenésében meggátolták, *(Élénk mozgás és zaj a szélső baloldalon.)* és mindazokat, a kik előfizetési pénzeikkel ezen lap fentartásához hozzájárultak, azon alapon büntették meg, hogy azt mondták, hogy van egy Perczel Dezső-féle rendelet, a mely a gyűjtéseket tiltja. *(Élénk mozgás és zaj a szélső baloldalon.)* Ők gyűjtöttek a lapra két-négy koronát, tehát meg kell őket büntetni. Egy embert pedig, a kiről azt hitték, hogy e lap totum faktum, valami Jakucsek Nándor nevezetű egyént, hat gyermekével, feleségével együtt, daczára annak, hogy az összes iparosok kiállították róla a bizonyítványt, hogy mint derék, tisztességes polgárt ismerik, örökös kiutasításra ítéltek. *(Élénk mozgás és zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Itt is elismerem, t. ház, hogy a milyen vérlázitóan és felháborítóan hatott ez az eset mindenkire, annyira megnyugvással fogadta mindenki azt, hogy a t. miniszterelnök úr ezt az esetet, a mint felülvizsgálta, mindjárt orvosolta is. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez nem elég!)* De mi ez? Ez csak annál inkább megvilágítja azt, hogy a míg mi egyrészről megnyugvással viseltetünk az ő kormányzata iránt, addig másrészt elszomorító, hogy az ő kormányzata alatt még mindíg oly közigazgatási tisztviselőink vannak, a kik annyit se tudnak a közjogból, hogy mily lapot lehet alapítani, és minő joggal bir egyes állampolgár. És ez a tükre az egész országnak. Ezért van az a sok feljajdulás és felzúdulás országszerte. *(Mozgás és hosszantartó zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Visontai Soma: Így vagyunk, t. ház, a gyülekezési joggal is. A t. miniszterelnök úr azt mondja, hogy nincsen egészen alapja az én feljajdulásomnak, hogy a gyülekezési szabadságot Magyarországon nem respektálják; mert ha hozzá folyamodnak és felebbeznek, akkor ő azt orvosolja. De hiszen ez a gyülekezési jognál épen lehetetlen; mert hiszen ott, a hol népgyűlést hirdetnek és azt megtiltják törvénytelen módon, annak orvoslását harmadfokon keresni már elkésett dolog. Ezt a gyülekezési jog kérdését nemcsak ezért hoztam fel, hanem azért, mert a t. miniszterelnök úrnak egy elszomorító kijelentése késztet arra. A t. miniszterelnök úr tudniillik azt az állítást koczkáztatta itt a parlamentben, hogy nekünk Magyarországon gyülekezési szabadságunk nincsen is.

Széll Kálmán miniszterelnök: Törvényben nincs!

Visontai Soma: Engedelmet kérek, az a miniszter, a ki azt méltóztatott itt a házban állítani, hogy 1848-ban nekünk gyülekezési szabadságunk nem volt, és hogy a gyülekezés engedélyhez volt kötve. . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Szemere rendelete szerint!

Visontai Soma: Majd felolvasom Szemerének rendeletét is. Előbb azonban méltóztassék meghallgatni, mit mondott a miniszterelnök úr a költségvetés általános tárgyalása alkalmával *(olvassa)*:

»Ismeretes a t. ház előtt, hogy ez a kérdés rendeletileg van szabályozva. Az első rendelet, mely a népgyűlések és a gyülekezési jog tekintetében megjelent és a mely engedélyezéshez kötötte a gyülekezési jogot, 1848-ban keletkezett, egy aradvárosi eset alkalmából; az akkori belügyminiszter: Szemere Bertalan adta ki. Azután 1868-ban egy körrendelet bocsáttatott ki, mely 1869-ben magyaráztatott meg a főispánoknak; végre megjelent 1898-ban egy körrendelet, mely a népgyűlések tartását engedélyhez köti.«

A miniszterelnök úr azt is bejelentette, hogy ezt a 1898-iki rendeletet minden részében továbbra is fentartja. Bocsánatot kérek, de a t. miniszterelnök úr igen rossz szolgálatott tett a mi közjogunknak és alkotmányunknak, és az ő kijelentései teljesen ellenkeznek a magyar nemzet közjogával és históriai fejlődésével. Sőt kijelentem, hogy azok tévedésen alapulnak. Először téved a t. miniszterelnök úr abban, ha azt hiszi, hogy az Arad városhoz intézett rendelet volt az első rendelet 1848-ban. Nem áll! Az Arad városához és Pest városához intézett rendeletek csak specziális rendeletek voltak bizonyos esetben, lázongás és vagyon elleni kihágások esetében. Ezt a rendeletet kiadta az 1848-iki kormány az országgyűlés szünetelése alatt. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Ugron Gábor: Csendet kérünk, itt fontos dolgokról van szó, nem pedig társalgásról.

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet! *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Visontai Soma: Az első rendeletet kiadta a 48-iki független felelős kormány, nem április 26-án, mikor az Arad városához intézett rendelet keletkezett, hanem április 20-án. Egy általános miniszteri rendelet volt ez és a mely a »Pesti Hirlap«-nak április 21-iki számában megjelent. Ebben engedélyről szó sincsen. Az a czíme, hogy: miniszteri rendelet. És világosan ezeket mondja: »hogy vannak, a kik a népgyűlések szabadságával visszaélnek«. Tehát szabadságnak nevezi.

Azt mondja: »Ezen törvényes szabadság megóvása végett szükséges a rendelet és azt mondja, mint statuáló szakasz: Népgyűlést senki össze nem hívhat, ha csak annak idejét, helyét és világosan kifejezett czélját a városi törvényhatóság elnökének 24 órával előbb be nem jelenti, s ha ily előleges bejelentés nélkül valaki népgyűlést hívna össze, a hatóságnak kötelessége leend a népgyűlést meggátolni, vagy ha már összejött, elszéleszteni. Ugyanilyen volt az 1868-ban, a deákpárti időkben kiadott rendelet.

Ez a tiszta gyülekezési jognak megnyilatkozása. Engedélyhez nincs kötve. *(Igaz! Ugy van! a. szélső baloldalon.)* 1848. április 26-án igenis intéztek egy rendeletet Arad város közönségéhez, intéztek ugyanakkor Budapest és Kassa város közönségéhez is, de eltekintve attól, hogy ezeket jogalkotó rendeleteknek nem is lehet tekinteni és mérvadóknak, mert hiszen csak egyes városokhoz, az ott keletkezett viszonyoknál fogva intéztettek, mégis megegyeznek abban az összes közjogászok, a kik ezzel foglalkoztak és élükön Szilágyi Dezső, és Szilágyi Dezső mellett Pulszky Ágost képviselő úr is és Szivák Imre, továbbá Ragályi Aladár is és Chorin Ferencz, gömöri Szontagh Pál, Hunyadi Béla, báró Bánhidy Béla, Ürményi Miksa, Kőrösi Farkas Elek, gróf Apponyi Albert, báró Simonyi Lajos, Miklós Gyula, Nyisztor József, mind megegyeznek abban, hogy teljes ellentétben vannak a miniszter úrral. Chorin Ferencz t. képviselőtársam is helyeselte ezt a felfogást. Mindnyájan megegyeznek abban, hogy nem áll az, hogy az Arad városhoz intézett rendelet engedélyhez kötötte volna a gyülekezési jogot, mert az »engedély« imperative van alkalmazva. Ugyanis itt a képviselőházban 1878-ban egy fényes vita alkalmával, a melyre már múlt beszédemben reflektáltam, Szilágyi Dezső épen azt fejtegette nagy beszédében, hogy meri valaki azt mondani az 1848-iki rendeletek kapcsán, hogy akár az aradi, akár a budapesti, vagy épen az első április 20-iki rendelet alapján Magyarországon az engedélyezési rendszer divik. Szilágyi Dezső beszédében a következőt mondja:

»De kérdem én: mi lenne a mi jogunkból, ha azon elv fogadtatnék el, hogy a mely alkotmányviszonyra nézve irott törvény nincsen, azt a miniszteri szabályozás önkényének szabad tér képen oda van engedve? Ugyan kérdem: hol van irott törvény által elismerve, hogy az egyeseknek kérvényezési és panasztételi joguk van? Én ismerek törvényt, a mely ezen jogot a törvényhatóságok számára biztosítja; dé az egyesek számára megadja ezt az alkotmányos gyakorlat, nem pedig az irott törvény.«

Továbbá azt mondja:

»Ha tehát, t. ház, létezik jogállapot, s ha ezen jogállapot Magyarországon a gyülekezési jog szabadsága, akkor kérdem, honnan veszi a miniszter úr azon jogot és hatalmat, hogy ezen jogilag fennálló állapotot módosítsa, s hogy ezen jogilag fennálló állapot alapjog elve helyébe — a szabadság helyébe« — kérdi Szilágyi Dezső, »hogy meri a miniszter, — Tisza Kálmántól kérdezte ezt, a mikor Pest vármegyéhez kibocsátotta hirhedett rendeletét, a mely ellen a megye felirt és a melyet a parlamenti vita következtében vissza is szívott, mert fenn nem tarthatta, Tisza Kálmántól kérdezte tehát Szilágyi Dezső, — hogy meri a miniszter azt tenni, hogy »a szabadság helyébe az ellenkezőt, az engedélyezést ülteti.«

Azért kérdeztem én nem 1878-ban, de 1900-ban, tehát a további jogfejlődés során, a jog, szabadság és egyenlőség miniszterelnökétől, hogy fentartja-e az engedélyezési rendeletet, a melyet elődje, mint belügyminiszter kibocsátott és nem kívánja-e fentartani a 48-iki alkotmányt és szabadságot a maga teljességében és épségében. Ezért volt nagyon elszomorító reám, hogy a t. miniszterelnök úr a házban nemcsak azt mondta, hogy fentartja az 1898-iki rendeletet, de a mi dicső nagy napjaink, 48-iki dicső küzdelmünk kormányára hárította azt, hogy oly rendeletet adott volna ki, a mely elkobozta a gyülekezési jogot és engedélyhez köti.

Nemcsak a parlamenti férfiak, de a tudomány is ezzel a rendelettel szemben ugyanazt az álláspontot foglalja el, a melyet nekem volt szerencsém kifejteni, a melyet Szilágyi Dezső és társai foglaltak el. Ugyancsak a közjogászok és azok közt egy fiatal tudós, a ki a kormányzatban, mint magasabban qualifikált tisztviselő foglal helyet, Wlassics Gyula t. miniszter úrnak egy érdemes, derék munkatársa, ki épen most lett magántanár, Rényi József, ki összegyüjtötte vasszorgalommal és tudományossággal a gyülekezési jogra vonatkozó adatokat, az ő legújabb művében világosan kimutatja, hogy a legnagyobb tévedés azt

hinni és alkotmánykobzásnál egyébnek nem tekinthető, hogy az Arad városhoz intézett rendelet Magyarországon az engedélyezési rendszert és nem a teljes gyülekezési szabadságot honosította volna meg. Ép ezért, mert minden törvényalkotás kell, hogy mindenkor megtalálja a maga alkalmas férfiait, és ha arról van szó, hogy törvényt alkossunk a gyűlekezési jogról, akkor szükséges, hogy azok a férfiak, kik erre vállalkoznak, a históriai vivmányokkal és közszabadságunkkal teljesen át legyenek hatva, ezért kérem a t. miniszterelnök urat, hogyha ebben a korszakban a gyülekezési jogot kodifikálni akarja, legyen szives mindazt figyelembe venni, a mi Magyarországon a közszabadságok létesülésével összefügg és ne késsen a teljes szabadságot visszaállítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az egyesületi jogra nézve felhozta a t. miniszterelnök úr, hogy ő bizonyos egyesületeket nem engedélyez, mert államellenesek, mert közrendzavarók. Ha nem engedélyez ilyen egyesületeket, ha ennek helyes okát és helyes módját találja, és a bemutatási záradékkal való ellátást, — mert az is más, mint az engedélyezés — megtagadja, jól teszi. De itt, t. miniszterelnök úr, ismét egy félreértését kell eloszlatnom. Nem arról van szó, midőn én megtámadom azt a gyakorlatot, melyet a gyülekezési és egyesületi jog terén követnek, hogy az állam a maga feladatait felelőssége teljes tudatában ne gyakorolja, és a belügyi kormányzat ne ügyeljen arra, hogy a magyar állam, az ő nemzeti törekvéseiben meg ne béníttassék, hanem arról van szó, hogy az ne törvénykijátszással, ne alattomos útakon, ne rejtekhelyeken belűl, ne ürügygyel történjék, mely a magyar állam méltóságával össze nem fér; mert az ily eljárás nemcsak a kormányzat méltóságát rontja le azok előtt, kik ily rendeletet kapnak, hanem, mert a jogérzetet meglazítja, mert izgatja azokat a társadalmi rétegeket, a melyekre vonatkozik s mert elvonja a parlament ellenőrzési jogköréből. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a t. miniszterelnök úr úgy véli, hogy a közigazgatás akármilyen terén kivételes rendszabályokra van szükség, legyen szives és lépjen ide a parlament elé, a parlament sohasem fogja megtagadni azokat az eszközöket, mert ebben a parlamentben van érzék a magyar államiság, annak méltósága és nemzeti fejlődése iránt. Ürügyekkel kormányozni nem lehet. Már pedig, ha egy belügyminiszteri rendelet, a milyen megint egész csomó van a kezemben, de felolvasni nem óhajtom, hiszen méltóztatnak ismerni, azzal áll elő, hogy »nem engedélyezem az egyesületet azért, mert nem ez a czél lappang alatta, hanem más czél, de nem mondja, hogy milyen más czél; vagy azt mondja, nem elég öreg, nem elég fiatal a kérvényező,« hogy itten pedig nem kell egyesület, mert van már, miért nem lépnek be oda szórakozni? Ha a kormány nem látja szükségesnek, hogy új egyesületek keletkezzenek: ezek, t. képviselőház, egy fontos alkotmányjogi biztosítékkal vannak ellentétben. Itt csakis az őszinte nyiltság segíthet, mert ez felel meg a magyar állam méltóságának és az alkotmányos szabadság követelményeinek.

Azt mondja a miniszterelnök úr, hogy Deák Ferencz hive. Ha igen: cselekedjék úgy, a mint Deák Ferencz és a Deák-kormány cselekedett. Tetszik emlékezni arra az időre, mikor Magyarországon ugyanúgy kezdtek elbánni a szélsőballal, mert úgynevezett nemzeti demokrata köröket kezdett alapítani Magyarországon. Ezekre azt mondja Horváth Boldizsár az akkori igazságügyminiszter az ő köz- és magánéletére vonatkozó töredékeiben, hogy ők borzongtak ettől a szélsőbaltól. Épúgy, — tisztelt ház — mint a jogtalan osztályoktól a mostani kormányzat, mert — úgy mond — »helyzetünk igen kényessé, igen kritikussá vált, mert az 1848-iki alkotmány visszaállításának, demokratikus elvek terjesztésének a czégére alatt rendszeres hadjáratot indított az alkotmány kiegészítő része, az 1867-iki kiegyezés ellen. Azt mondja továbbá, hogy »a minisztertanácsban, a mely e kérdéssel foglalkozott, elhatározták, hogy a demokrata körök átalakulását abban a keretben, a melyben felterjesztették, országszerte betiltják és utasítani fogják erre a belügyminisztert« *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Szép legények voltak!

Visontai Soma: Különösen az indította az akkori kormányzatot arra, mert ezen demokrata körök alapszabályaikban azt tűzték ki, hogy az 1848-as teljes alkotmányt ilyen agitácziónális úton-módon akarják helyreállítani, a kormány pedig azon az állásponton volt, hogy a 48-as teljes alkotmány helyreállítása a 67-es törekvésben kell, hogy benne foglaltassék és az 1867-iki kiegyezésnek ez legyen egyik főczélja: az egyesületek útján való agitáczió erre nézve nem szükséges. Most azonban az történt, hogy midőn ezen javaslat elkészült — nem akarom ezt mind részletesen felsorolni — az az eszme fogamzott meg, hogy ilyen dolgot még sem lehet csinálni, hogy Deák Ferenczet meg ne kérdezzék.

Elmondja tehát Horvát Boldizsár, hogy miképen kereste ő fel Deák Ferenczet az Angol Királynőben. Azt mondja:

»Kopogtatok. Semmi hang *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Másodszor is kopogtatok, ugyan az az eredmény. Most bekiáltom a nevemet. Erre halk mozgás támad a szobában s néhány másodpercz múlva megnyilik előttem az ajtó, de báró Wenckheim Béla miniszter útamat állja és csak lassan ereszt be a nyiláson oly czélból, hogy ideje legyen fülembe súgni e szavakat: »Épen jókor jöttél, csaknem kivert az öreg úr.« Mert báró Wenckheim Béla is tudatta Deák Ferenczczel, hogy nem létesítik a demokrata köröket.

»A mint beléptem, báró Wenckheim Béla mögöttem az ajtót azonnal ismét bezárta . . .« és itt elmondja a többi részleteket; végre azt mondja: — Két-három percz telt el így csendben. — Az a szélcsend volt az, a mely a vihart megelőzni szokta. Elvégre az öreg úr szakítá meg a hallgatást s e kérdést intézte hozzám rideg fagyasztó hangon:

— Hát te micsoda véleményben vagy?

Én ártatlannak szinlelvén magamat ezzel az ellenkérdéssel feleltem:

— Miféle ügyben?

— Hát a demokrata körök ügyében — dörgé az öreg úr.

— Abban a véleményben vagyok, a melyben az egész minisztertanács — válaszoltam nyugodt, szelid hangon. Most azonban kitört a vihar:

— Nohát te is szép legény vagy. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Kezet foghattok egymással. Mondhatom gyönyörű alkotmányos miniszterek vagytok egytől egyig. Hát hol vettétek a törvényt, a mely feljogosít benneteket a demokrata körök tiltására?«

Ez volt a demokrata körök betiltásának az egyik részlete.

Az igazság kedvéért tartozom azonban megjegyezni, hogy a demokrata-körökre nézve mégis kibocsátott a belügyi kormány egy rendeletet. E rendelet kibocsátásánál azonban érvényesült Deák Ferencznek az a határozott kívánsága: hogyha pedig ilyen rendelet kibocsáttatik, akkor az ide vonatkozó indokok, a kormánynak ide vonatkozó felfogása, észrevételei ennek indokolásába a maguk teljességében belekerüljenek és Deák Ferencz volt az, — a mint Horváth Boldizsár beszéli, — a ki ezen rendeletnek, a mely 434. szám alatt kelt és Pest közönségéhez volt intézve, indokolását kétharmadrészben diktálta. Ebben az indokolásban világosan benne van, hogy a demokrata-köröknek szükségét pedig csak azért nem látják, mert a szabadság, testvériség és egyenlőség eszméjének megfelelő alkotmány fentartása, — szó szerint ez van benne a miniszteri rendeletben, — az 1867-es alapon alapúlt kormánynak feladata és ennélfogva ilyen úton való agitáczióra nincs szükség. De mégis felhivja az országot és mind az érdekelt köröket arra, hogy egy újabb gyűlésben teljesen világosan és nyiltan, ne pedig alattomos útakon preczizirozzák az egyesületek czéljait, a mi azután megtörténvén, széles ez országban a demokrata-körök és ezen nemzeti körök Deák Ferencz bölcsesége folytán meg is alakúltak.

Így járt el az akkori kormány, a mely az 1848-as jogfolytonosságot helyreállította és a mely az alkotmány-biztosítékokat is kellően megőrizte.

Ezeket kivántam a belügyi költségvetés tárgyalása kapcsán felemlíteni, és azon óhajomat kivánom még beszédem végén kifejezni, vajha a belügyi kormányzat ezen új rendszerben és szervezetben, a melyet a t. miniszterelnök úr létesíteni akar az országban, tényleg a valódi közszabadságoknak és a valódi alkotmányos jogoknak lenne az otthona, hogy a magyar állam ezen kereten belül találhassa meg az ő összes állami czéljait és feladatait.

A költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Öt percz szünetet kérünk! Elnök csenget.)* Én nagyon kérem a t. képviselőházat, méltóztassék az öt percztől eltekinteni, mert az öt perczből rendesen tíz percz szokott lenni, én pedig nem akarok úgy járni, hogy a rendes időn túl hosszú ideig tartsam vissza a t. képviselőházat. Azt hittem, hogy előbb jövök szólásra, de Visontai Soma t. képviselő úr, a ki előre háromnegyed órára jelezte beszédje idejét, ennél jóval hosszasabban beszélt. Különben, ha ezt tudtam volna, előbb kértem volna szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha végigjáratom elmémben mindazokat, a miket e háromnapos vita alatt hallottam és egész objektive veszem birálat alá, az az impresszió keletkezik bennem, a mit most kifejezésre is hozok, hogy talán Visontai Soma képviselő úrnak mostani felszólalását kivéve, a mely azonban tisztán polémia volt egy, az általános vita alatt elmondott beszédemre, egyetlen egy kivétellel, tudniillik a parlamenti reformot tárgyaló részlet kivételével, a többi beszéd mentül kevesebbet foglalkozott a költségvetésnek egyes kérdéseivel, és a mennyiben foglelkozott, nem a belügyivel foglalkozott, és így az általános vitába tartozott volna. Maga az az egy megfogható nagy kérdés, a mely fel lett vetve, — mert a többiben alig tudtam testet találni, pedig irtam, és nagyon szorgalmasan irtam, de teste nem volt az ellenem felhozottaknak, — az egyetlenegy nagy kérdés, a melyet meg lehet fogni, — és az sem való a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalásához, — a

Digitized by Google

parlamenti reform kérdése. A többi kérdés egytől-egyig ennek a költségvetésnek, — pedig elég vaskos és elég sok részét öleli fel az állami életnek, — az állami közigazgatási kérdéseknek és a közigazgatási érdekeknek egyikét sem vette a maga egészében vagy csak részletében is bonczkés alá. Nem! Nem is foglalkozott az adminisztráczió kérdésével ex asse, hanem minden felszólalásnak az volt, bár egy kicsit elmosódott tenorja, hogy a miniszterelnök mint belügyminiszter nem érvényesíti azt, a mit mond, a közigazgatás javításába nem viszi bele azt, a mit hirdetett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszem, hogy örülnek, hogy szó szerint czitálok, mert hiszen önöket czitálom, hogy tüzetesen felelhessek. Épen Marjai Péter t. képviselő urat talán érdekelni fogja, mit fogok majd viszonzásúl mondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hallottam ilyen kifejezéseket: »jó a miniszternek a szándéka, a törekvése tiszteletreméltó«; — már ezt is nagy köszönettel fogadom, mert kezdetnek ez is elég, az elismerésnek a kezdete — »de nem elég erős a keze«. Ezt mondja az egyik képviselő. És furcsa, ha azután gondolkodom, hogy hát miben állhat az, akkor eszembe jut, hogy például mondjuk egyik közigazgatási territóriumon egy vármegyében tapasztaltam rendellenességeket. Ezen rendellenességek folytán én ott vizsgálatot rendeltem el. A rendelet a maga rendje és módja szerint lefolyt. Az ítélet meghozatott. És az a képviselő úr, a ki nekem az erős kéz hiányát szememre veti, bona fide, lehet, hogy talán neki van igaza velem szemben annak a megítélésében, hogy elég erélyesen járok-e el, más nézetben volt. Mit bizonyít ez? Én nem hozom ezt fel szemrehányásúl, nem is akarok semmit sem imputálni neki, — máskor sem szokásom, — csakis argumentumnak használom, mert ez azt bizonyítja, hogy mennyire különböző lehet a felfogása két korrekt embernek ugyanazon ügyben. Az ítélet, az individuális szemüvegen át, individuális szempontokkal a felfogások különbözőségére vezet. Hát a t. képviselő urak egyik vagy másikának az egyes esetek megítélésénél egészen különböző lehet a nézete. Nekem más lehet a nézetem. Ebből támad aztán a konkluzióban az eltérés. Ha meg van engedve, hogy közbelépjen egy ily nüánsz a felfogásban önöknél, ne tessék ennek jogosúltságát kétségbe vonni nálam. Én azért jogosúlt vagyok más nézeten lenni arra nézve, mit kell erős kézzel és hol nem valamit erős kézzel megfogni. Hol kell, hol nem kell és mikor nem kell, azt én ítélem meg. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De megyek tovább. Egy másik képviselő úr azt mondja nekem ma, nem tud arról semmit, hogy nem pártérdekek és nem pártszempontok szerint mennek a dolgok. Minden a szerint megy, nem a törvény, nem a jog és nem az igazság szerint adminisztrál. Azt mondja hogy soha rosszabbúl nem állottak a közbiztonsági viszonyok, mint ma. Én erről nem tudok semmit, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Elég rossz, ha nem tud!)* az én jelentésem szerint, a hirlapok szerint, minden hivatalos és nem hivatalos forrás szerint sem, hogy Magyarországon ez idő szerint a közvagyon és a közbátorság viszonyai rosszabbak volnának, mint bármikor máskor, én nem tudok semmit. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos felkiáltások a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget.)* Adatokat, tényeket nem hallottam, *(Zaj a szélső baloldalon.)* csak állítást, erről az állításról pedig, mert az puszta állítás, azt mondom, hogy nincsen bebizonyítva. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Marjay Péter: Nem jelentik be a főispánnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt mondja a képviselő úr, — és ezzel akarja bebizonyítani, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy neki van igaza, — ki hallott valamikor arról, hogy árvaügyeket megvizsgáltak?

No már, bocsánatot kérek, a kinek csak legkisebb fogalma, képzete és tájékozottsága van arról, hogy mi az adminisztráczió ebben az országban, az tudhatja, hogy az adminisztrácziónak igen nagy része az árvaügyek gondozásával foglalkozik. *(Egy hang a szélső baloldalon: Az Uristen.)* Itt nem arról van szó, hogy ki néz utána, nem arról, a mit méltóztatik mondani, mert akkor nem méltóztatott érteni azt, a mit a képviselő úr mondott. Én adminisztrácziómnak és időmnek egy részét magam erre az ügyre fordítom, és azoknak a vizsgálatoknak, a melyek a vármegyékben történnek, java részük erre vonatkozik. Lehet valakinek az a nézete, hogy még nincs rendben minden; úgy is van, hisz a reformja előtt állunk az árvaügyeknek is. Nem is mondom, hogy nem történt szabálytalanság, hogy nem történt hiba és mulasztás; nem mondom, hisz hol ne volna ilyen! De azt mondani, hogy hallottak-e arról, hogy valaki az árvaügyekkel törődnék, és ezt nyomtatva odakünn prezentálni azoknak, a kiknek itélniök kell a felett, hogy ennek a kormánynak intencziói becsületesek-e, igazak-e, komolyak-e: ilyen állítást, bocsánatot kérek, kritika gyanánt el nem fogadok. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

És ha már egyszer a t. képviselő úr provokált, álljon helyt. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás a szélső baloldalon.)* A t. képviselő úr, a ki oly

Digitized by Google

sűrűen közbeszól nekem és annyira türelmetlenkedik, állítását még egy további dologgal is megmotiválja, és elitél engem, mint belügyminisztert. Azt mondja, hogy nemcsak a vidéken megy a dolog rosszúl, de itt benn is. Bevádol. Azt mondja, hogy volt az országban egy gyógyszertár-eset, — a melyeket én tudvalevőleg nem nagyon szeretek és nem nagyon kedvelek, de kénytelen vagyok kezelni, — a hajdúböszörményi patika esete. Ott helytelenűl, a jog, törvény és igazság ellenére járt el a miniszterelnök. No hát kérem, nekem, fájdalom, igen sok részem kijut ezekből a kellemetlen, általam sokszor nem kedvelt izű és szagú patika-esetekből. *(Derültség.)* Sokszor itt a házban is kell, és ha jól emlékszem, még most, a t. képviselő beszéde alatt is kellett ily ügyben kint fogadnom; hát egyszer ezen patika-adminisztrációnak egy ténykedését a t. képviselő úron is hajtottam végre. Ő idejött engemet felvilágosítani, és én őt igen szivesen fogadtam, annyira szivesen, hogy azt, a kit figyelembe ajánlott, a legnagyobb előzékenységgel felirtam azzal, hogy majd figyelembe fogom venni, mert az illető ennek a képviselőháznak — régi időről szólok — egy igen érdemes volt tagjának — talán a névre is emlékszem — Ercsey Lajosnak a fia. Igértem is tehát, hogy ha törvényesen tehetem, igen szivesen fogok a dologban előzékenyen eljárni. Már most a dolog aztán lefolyt a maga törvényes, rendes, eljárásának a szabályai szerint. Vagyis hogyan? Hajdúböszörmény, illetőleg a vármegye részéről felterjesztetett valaki; a névre nem emlékszem. Azt mondja a képviselő úr, hogy valamely formahibából elütötték az illetőt. A dolog pedig egyszerűen úgy áll, hogy az illető, a ki felterjesztetett, a szabályok szerint diszqualifikálva volt, mert volt egy másik patikája, sőt tényleg ma is van. Most erre a t. képviselő úr azt mondja: mégis neki kellett volna adni, mert a törvény, vagy a szabály megengedi, hogy különös kivételes esetekben ez történhetik. Különös kivételes esetet azonban láttunk fenforogni és itéltem a szabály szerint. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hát így fogtam fel a dolgot. De a t. képviselő úr itt nem áll meg. Azt mondja, történt evvel a patikával még más is; történt az, hogy a megye felterjeszt egy másikat, és pedig nem azt, a kit a község ajánlott, s a miniszterium megint helybenhagyja, hát micsoda eljárás ez? Bocsánatot kérek, de nem méltóztatik ismerni a törvényt? A törvény szerint, ilyen esetben, mint a milyen a hajdúböszörményi, a közigazgatási bizottság meghallgatja a községet, és felterjesztést intéz a miniszteriumhoz, a belügyminiszternek semmiféle továbbmenő intézkedési jogköre nincs. Hát mikor én respektálom a törvényt, mikor a szerint járok el, akkor nekem szemrehányást tesznek azért *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* és azt mondják, hogy ez az eset mutatja, hogy a miniszter az adminisztrácziót nem viszi úgy és abban a szellemben, mint igérte. Pedig megfordítva áll a dolog. Én szerettem volna előzékeny lenni, de mert a törvény nem engedte, nem tehettem azt. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Hát én nem teszek szemrehányást a t. képviselő úrnak azért, mert így fogta fel azt a szabályt, nem teszek szemrehányást, hogy ezt az esetet felhozta; de a ki a szabály helytelen felfogásából ilyen konkluziót von, annak a kritikája, bocsánatot kérek, nem bir azzal a jogosultsággal, hogy oda konkludáljon, a hova a t. képviselő úr konkludált. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Már most itten mit akartam ezzel bebizonyítani? Azt, hogy bemutassam, és mint az én hosszas — mondhatnám nemcsak a parlamentben, hanem az adminisztrácziő különböző terén lefolyt — praxisomból folyó nézetemet kimondjam, hogy az emberek általában — és kérem a t. képviselő urak s az ellenzéki t. képviselők is ettől szintén nincsenek mentesítve — rendesen a maguk közelfekvő impressziója, a maguk kivánságai, nézetei, felfogása szerint szokták felfogni — bona fide — a dolgot és néha szubjektive itélnek. *(Helyeslés. Igaz! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* S ez aztán nemcsak egyes esetre áll ám, hanem áll másokra is. Én jogosítva vagyok azt mondani, hogy az ilyen általános kritikák, általános szólamok, általános elitélések, a míg bővebb és adatszerű bizonyítást nem nyújtanak, nézetem szerint nem itélik el azt az eljárást, a melyet én innen hirdetek, a melyet tényleg helyesnek és keresztűlviendőnek tartok. *(Élénk helyelés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: A szolgabirák!)*

Hát kérem, mindég erről van a beszéd; az a t. képviselő úr, a ki most közbeszólt, úgy látszik szintén azt kivánja, hogy beszéljek a külső közegekről. Én azt mondom, és azt mondtam mindég, hogy vállalkozom arra, — és a ki az ellenkezőjét rám akarja bizonyítani, tessék előállani vele, — hogy én minden visszaélést, minden mulasztást, minden hibát és bűnt vizsgálok, ha kell: torolok és a visszaéléseket tűzzel-vassal irtom. *(Élénk helyeslés. Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Mutathatnék, hozhatnék fel erre bizonyítékokat a minisztérium közvetlen köréből az első naptól fogva, le végig az utolsó esetig, a mely ide jön. *(Élénk helyeslés.)* Ezt, igenis, megteszem és végrehajtom a törvényt. Nem tudok soha arról, kit ér, kit nem ér; nézem az ügyet,

Digitized by Google

végrehajtom a törvényt, sokszor kiméletlenül. De bocsánatot kérek, arról, hogy ezen adminisztráczió gépezetének minden organuma az utolsó szolgabiróig, az utolsó községi előljáróig ebben a szellemben intézkedik vagy jár-e el: arról felelősséget nem lehet vállalni, mikor azoknak túlnyomó része, több mint 99 százaléka nem az én organumon. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ellenőrzöm őket és igyekszem ott is minden irányban arra ügyelni, hogy az a szellem behatoljon. Szorítom őket, preventive is. Ha hiba van, orvoslom. Megteszem, de arra nekem konkrét esetek kellenek s a mint ilyenekkel előállanak, abban az irányban és szellemben járok el. *(Helyeslés jobbfelől.)*

S ne tessék a t. képviselő uraknak azt hinni, hogy az a szellem, a melyet én itt hirdetek, a melyet képviselek, a melyet érvényesítek, izoláltan marad itt ebben a teremben, vagy az én ténykedésemnek miniszteri bürojában. Én látok ennél többet és más is látja. Én tudom, én magam érzem — és a ki igazságos akar lenni, nem fog nekem ellentmondani, — hogy ebben az országban tudja mindenki, hogy igazságot kap. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* csak keresse a maga igazságát. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés.)* Minden ember tudja, hogy szabadon mozoghat, hogy senkit nem üldöznek, hogy senkit nem bántanak, hogy én törvényt, igazságot hajtok végre, hogy én előttem semmi más érdek nincsen, sem magánosoké, sem egyeseké, sem pártérdek, sem semmiféle érdek. Fel tudnám hozni a t. képviselő uraknak az eseteket, de nem teszem.

Rakovszky István: Ez a baj!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen látják csak elfogulatlanúl nézzék és megtudják az illetők, s azontúl megtudják a többi körök is és mindenki és Rakovszky István képviselő úr téved, mert ez nincsen ám úgy izolálva, hanem, a mint a természetben kapillaritas átviszi a nedvességet, vagy a hővezető átviszi a hideget, a mint a hang a maga tenorját a levegő hullámzásának átbocsájtja s átviszi a távolba, úgy átmegy ez a szellem is, az én szellemem a törvényesség és igazság szelleme mindenüvé, oda is, a hová közvetlenül az én kezem nem ér el. Erre hatok, és az az én öntudatom, hogy én Magyarország közigazgatásának javítására, a hibák, bajok és visszaélések megelőzésére és orvoslására ezen két esztendő allatt annyit tettem, a mennyit emberi erőtől telik tenni. *(Úgy van! Úgy van! Hosszantartó, élénk helyeslés a jobboldalon.)* Így egészen öntudatosan nézek vissza azzal a szemrehányással szemben is, a melylyel engem Mezősy Béla képviselő úr illetett. Azt mondja a képviselő úr: azt hiszi a miniszterelnök, bele dob egy-egy követ a tóba, aztán gyürüzik a hullám, ez elég. Nem, ide vihar kell. Hát kérem, az idő, a szükség és a methodus választja. Nekem az a methodusom, hogy ott, a hol vihar kell, támasztok vihart, de azt is lokalizáltan. De azt nem tartom, a mit a t. képviselő úr tart, hogy itt minduntalan egy általános nagy zivatar, nagy vihar kell, mert a vihar tisztit ugyan, de rombol is. És ha én megtudom csinálni vihar nélkül s meg tudom csinálni nagy felforgatás nélkül, — és én érzem, hogy meg tudom és meg fogom tudni csinálni — akkor én a kődobást — nem olyan ártatlan dolog ez, nem olyan könnyű munka az, — czélravezetőbbnek, jobbnak tartom, s ezt a methodust tartom helyén akkor, ha ez használ és elégséges. A hol vihart kell csinálni, legyen nyugodt a t. képviselő úr, meg fogom tudni csinálni azt is, a mint megcsináltam ott, és abban az irányban, hogy mentül kevesebbet romboljon, de mentül többet tisztítson. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: A viharágyúk a főispánok; azok pedig nem törődnek evvel a beszéddel. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt mondja a képviselő úr, hogy itt fenekestül kell felforgatni mindent. Hát én kicsit gondolkoztam azon, mit forgassak hát fel fenekestől. *(Derültség jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Elgondoltam magam is, de ha ki nem találtam volna a képviselő úr további fejtegetéseiben, nem találtam volna meg, mert mikor néztem és vizsgáltam, hogyan érti ezt a fenekestől való felforgatást, akkor valósággal egy útvesztőbe jöttem bele.

Mert t. képviselőtársam az ő különben igen szép előadásában többek között a következő tételeket állította fel. A tisztviselők felett, úgymond, az örökös fegyelmi eljárás Damokles-kardja lebeg, mert annak legfőbb fóruma a miniszter. Ez tehát nem helyes. Mégis mind felborítsam őket. Azután azt mondja tovább, hogy a tisztviselőknek függetleneknek kell lenniök, nem lehet azokat így függésben tartani. Azután így mégis a konkluzióban mindezért a minisztert teszi felelőssé, mindenért, a mi történik. Hát, bocsánatot kérek, ezek nem összevágó syllogizmusok, mert hogyha a tisztviselő felett a Damokles kardja lebeg és attól félve abszolute nincs önállósága, és ez baj, azaz hogy akkor, ha fenekestől forgatom fel őket: az nem baj? Ha a tisztviselő kell, hogy oly független legyen, mint a biró, akkor hogy legyen a miniszter érte felelős? Ezek nem egyező dolgok. Ezek oly ellentétek, a melyeket nem

Digitized by Google

lehet kiegyenlíteni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A Szolgálati pragmatika!)* Higyje el a t. képviselő úr, hogy régebben foglalkozom én már ezzel a kérdéssel, mintsem emlékeztetni kellene reá engem. Az élettel igenis ki lehet egyenlíteni és össze lehet egyeztetni ezen dolgokat, a szervezettel is, a törvénynyel is, a reformmal is, és majd annak a közigazgatási reformnak egyik feladata igenis ez lesz. A szolgálati pragmatika mindenesetre szükséges, el is fog készülni, létesülni fog, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* hanem a szellemnek, a mely azt a tisztikart áthatja, a melynek pragmatikájául fog ez szolgálni, annak a szellemnek kell olyannak lennie, hogy igenis összeegyeztesse az állami érdeket és a kontinuus, erélyes és beható adminisztrácziő érdekeit, és egyeztesse azután igenis össze az individuumnak, az eljáró organumnak emberi, tisztviselői jogait, szolgálati viszonyait és mindent. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezt majd meg fogjuk csinálni, de akkor sem lehet ám egymás tetejébe állítanunk ezeket a kívánságokat és ellentétes követeléseket, mert ezek egymást kizárják.

Azt mondja Mezőssy Béla t. képviselő úr, hogy ezzel a fizetéssel ez nem lehetséges. Én nem akarok most túlságosan a részletekbe bocsátkozni, hanem annyit mondhatok, hogy itt van előttem egy kimutatás, a melyből kitűnik, hogy húsz esztendő óta a megyei adminisztrácziő terén a tisztviselők mostoha anyagi helyzetének javítására annyi nem történt, mint a mennyit két esztendő alatt csináltam. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Azzal a pótlással, azokkal a dotáczió felemelésekkel, a melyeket én kértem, és azokkal a megyei pótadókivetésekkel, a melyeket én engedélyeztem, sőt a melyekre a törvényhatóságokat én inviáltam. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen Mezőssy is mondta! Szám szerint beismerte! Mozgás és zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Mert én is igenis azt tartom, hogy csak egy megelégedett, viszonyaiban és helyzetében biztosított, anyagilag is rendezett és tisztességesen dotált tisztikarral lehet bármily téren is eredményt elérni. És hogy a kis exisztenczíákat sem hagyom figyelmen kivül, arra nézve megint legyen szabad minden hosszabb kimutatás nélkül egy előttem fekvő okmányból csak a következőket kiemelnem: En a megyék önkormányzatát respektálva, rájuk biztam, hogy a felemelt dotácziót hogyan osztják meg. Gondolom, ez ellen nem lehet arról az oldalról kifogást emelni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azonban figyelmeztettem a megyéket arra, hogy azoknak is kell abból juttatni, a kik gondolom, 1883-ban nem részesültek fizetésjavításban, mert arányosítani, kiegyenlíteni kell a különbségeket, tehát az ötszáz forint fizetésen aluliaknak is, meg az ezen felülieknek is kell belőle juttatni. Továbbá arra nézve, hogy én a kisebb exisztencziákat nem ignoráltam, és ügyöket, sorsukat, a mennyire lehetett, fellendíteni igyekeztem, felemlítem a következőket: Folyamodások, felebbvitelek érkeztek hozzám, — mert a kiosztást aztán felügyelet alá helyeztem — Alsó-Fehérmegyéből a másod-aljegyző és a központi kiadói személyzet részéről, Arad vármegyéből a szolgabirák részéről, Árva megyéből a számtisztek, a közigazgatási iktató, az árvaszéki iktató és négy járási irnok részéről, Hont vármegyéből a szolgabirák részéről és Kis-Küküllő vármegyéből az iktató, kiadó, árvaszéki irattárnok és négy járási irnok részéről, Máramaros-megyéből öt központi irnok részéről, Maros-Tordamegyéből 3 központi irnok részéről, Sárosmegyéből a számvevő részéről, és én mind ezeket, a mennyire lehetett, igenis a jogos kivánságok figyelembevételével intéztem el, s a vármegyéket ugyanígy utasítottam. A díjnokokat illetőleg pedig nem egy esetben történt, hogy őket a napi a díjak felemelésére inviáltam és különösen legutóbb is majd minden vármegyének meghagytam, hogy a mely díjnoknak a napidíja egy forinton alól van, az legalább is 1 forintnyi díjazásban részesüljön. *(Helyeslés.)*

Ezeket kellett elmondanom azokra az általános megjegyzésekre, a melyeknek nem volt teste, a melyekben nem volt konkrét vád, konkrét konkluziú, hanem a fajta dolgokat tartalmaztak, hogy igen, az akarat jó és a törekvés megvan, de nem történik semmi. Ezekre, azt hiszem, megfeleltem a mondottakkal. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Most át kell térnem egy-két konkrét megjegyzésre, a mik a vita folyamában pár képviselő úr részéről tétettek és a mikkel hoszassabban kell foglalkoznom. *(Halljuk!)*

Egyike ezen képviselő uraknak, gróf Zichy János, többek között azt mondja, hogy a kivándorlás ügyében nem lát semmit, a szegényügyben nem lát semmit és különösen a közegészségügyben abszolute nem történik semmi. Legyen szabad nekem a t. képviselő urat mindenekelőtt arra figyelmeztetnem, a mit ő is tudhatna, hogy a szegényügy kérdését, mindaddig, míg a községi reform keresztül nem megy, nagyon nehéz alaposan és rendeleti úton szabályozni, más alapokra fektetni, mint a melyeken ma nyugszik. Erről ma tehát nem szólok.

A mi a kivándorlás kérdését illeti, megtörténik itt is, a mi történhetett. És több fog történni, a kérdéssel igen komolyan foglalko-

Digitized by Google

zunk. Azon vármegyékben, a melyekből a kivándorlás tömeges, igyekezünk igenis gazdasági aktióval és gazdasági kérdésekben az illetők gyámolításával annak lehetőleg elejét venni. Nem tudunk oly mértékben tenni, mint kivánatos volna, de folytatjuk, vizsgáljuk, hogy lehetne többet tenni. Hiszen az inséges munkatörvény is, a mely nem rég hozatott ide be, az is ezt czélozta. Én most azzal foglalkozom, hogy a kivándorlási ágensek munkáját valahogy korlátozzam. *(Élénk helyeslés.)* és a kivándorlást a visszaélésektől mentesítsem, talán egy állami agenczia szervezésével, a mely azt helyes útra terelné, s a mely agenczia azután a folytonosságot a kivándorlokkal megtartani — a kivándorlókat az országhoz kötni és ide visszatéríteni igyekszik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Azt mondja képviselő úr, — hogy ez a kormány üldözi a keresztény szövetkezeteket; s az ő speciális bizalmatlanságának irántam ez egyik oka, — hát már a pénzügyminiszter úr is kifejtette, hogy esze ágában sincs ennek a kormánynak semmiféle szövetkezetet üldözni, hanem ez a kormány azt gondolta — ezt mondta a pénzügyminiszter úr a budget beszédében, hogy a mikor az állam maga csinál egy nagy akcziót, egy központi hitelszövetkezetet teremt és igyekszik azt propagálni, s azzal az egész országot behálózni, abba minden érdekkört bevonni, akkor elsősorban ezt, és nem egyebet kell támogatni, *(Élénk helyeslés.)* mert az erők szétforgácsolása semmi téren sem vezet czélhoz, ezen a téren pedig teljesen veszedelmes és czéltévesztett volna az egész akczió. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Erről azonban többet nem beszélek, mert tovább sietek.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy a közigazgatás kérdéseiben kellene nekem előre nyilatkoznom, mert ha előre meg nem mondom, akkor hogyan fog felette határozni a jövő választásokban az ország? *(Halljuk! Halljuk!)* Hát kérem, hogy a közigazgatási reform mily irányban és mily elvek alapján haladjon, hogy azt mily kardinális elvek alapján kell megalkotni: annyit az ország nem most tud meg, s nem ezután fogja megtudni, de tudja már két esztendő óta. *(Igaz! Úgy van! jobb- és balfelől.)* Mikor én ezt a helyet elfoglaltam, azt mondtam, hogy én a közigazgatás kérdését a maga egészében, a maga szerves összefüggésében, községre, városra, törvényhatóságra vonatkozólag igenis az államosítás elve alapján akarom rendezni és átalakítani, de az igazi önkormányzat esszenciális kellékeinek lehető kiméléséve l és megőrzésével. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az önkormányzatra ugyanis ennek az országnak szüksége van. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* Szüksége van akkor is, ha a közigazgatás államosítva lesz és kinevezett tisztviselők végzik. Nemcsak azért, mert a közszellemet ápolni kell és ébren kell tartani, — de az adminisztrácziő ellenőrzésére és a lokális, autonom ügyek elvégzésére nemcsak városokban és községekben, de vármegyékben is szükség van önkormányzatra. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* Megmondtam programmomban, hogy szolgálati pragmatikát kell behozni. *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon. Elnök csenget.)*

Polónyi Géza: A jogokat az államnak, a terhet az önkormányzatnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Megmondtam, hogy a közszabadság kérdéseit is biztosítani kell, igenis szabályozni kell a felelősség kérdését, szabályozni kell a fegyelmi eljárást. Egész serege a törvényeknek szerves összeköttetésbe hozandó, az előbbenieken ezen kivül még lesznek az árvaügyek, az államrendőrség kérdése stb., mindezek a felállított elvek alapján, szerves összefüggésbe hozandók a reformmunkálatok során.

De hogy ez a reform előzetesen ezen az elven túl terjedőleg részleteiben, a megoldás miként jével, mielőtt ide kerül, közzé tétessék, hogy erről a sok részletről előre beszéljünk, ez filius ante patrem, ezt nem lenne helyes tenni, mert ezek a kérdések a maguk részleteivel még nincsenek megérlelve és még épen nincsenek készen, az utolsó perczig folytonosan munka alatt kell, hogy legyenek és csak akkor, ha az egész munka, vagy az egymással változatlan összefüggésben levő szövege készen lesz, akkor kell a nyilvánosság elé bocsátani és ide hozni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Azt mondja gróf Zichy János, hogy nem történt a közegészségügy terén semmi, szembe állít t. barátommal, Darányi Ignácz miniszter úrral és azt mondja, hogy a míg az állategészségügy terén olyan nagy a haladás, addig a közegészségügy terén abszolute semmit sem teszünk. Ez egy kicsit erős állítás, a ki ily peremptorius itéletet mond és a ki erre alapítja az ő bizalmatlansági votumát, engedelmet kérek, de bővebben, jobban nézzen a dolgok után és csak azután állapítsa meg véleményét. A t. képviselő úrnak nincs szemernyi igazsága sem. Ha a t. képviselő úr azt mondta volna, hogy a közegészségügy terénmég sok tenni való van, és hogy ez a kérdés a legnagyobb gonddal kezelendő, elfogadtam volna, mert ez jogosúlt. De azt mondani, hogy a közegészségügy dolgában semmi sem történt, akkor, a mikor egész sorozatára a tényeknek mutathatok rá, a mint rá is fogok mutatni, *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* enge-

Digitized by Google

delmet kérek, ez oly vastag igazságtalanság és az információ oly hiányára mutat, hogy a t. képviselő úr ily itéletre vagy konkluzióra nincs jogosítva. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Rövid leszek. Az egészségügy miként állását legjobban, és első sorban illusztrálja a mortalitási arány. A mortalitás hála Istennek, nálunk daczára annak, hogy higienikus és közegészségügyi szempontból nem tehettünk annyit, mint kellett volna, hála Istennek évről-évre csökken. Visszamenőleg a legutóbbi tíz évre, 1892-ben a halálozási arány volt 34·6 per mille; 1899-ben 27·1 per mille, ez kétségtelenül jelentékeny haladásra mutat.

Pichler Győző: Többen születtek! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Úgy látszik nincs tisztában a dologgal, a mit mondott, az perczentetikus. Hogy ez a javulás nem magától jött, azt, gondolom, a t. képviselő urak is elhiszik. Egész serege van az intézkedéseknek, a mikről számot adhatnék. Itt van előttem, nem fogok belemenni a részletekbe, csak felsorolom, úgy a felnőttek, mint a gyermekhalálozás csökkentése a higienikus viszonyok javulásának tulajdonítandó; a vizvezetékek, a fúrt kutak létesítése, városi csatornák, kórházak létesítése, fertőző betegségek körüli eljárás és ezen betegségek irtása, üldözése és így az intézkedések egy egész sorozata. Fel tudnám hozni a t. képviselő úrnak, hogy mit csináltunk mi a gyógyszertári ügyekben, a droguista ügyben, a gyógyszerárak megállapításának kérdésében, az orvosok fizetési minimuma kérdésében, a fürdőügyben, az elmebetegek számára való intézetekben, illetőleg elmebeteg helyek és házak dolgában, fertőző betegségek egy egész seregét illetőleg, a difteritisz dolgában, a szerumnak ezentúl nagyobb mértékben és tökéletesebben és nagyobb mennyiségben való előállítása dolgában, a trachomaügyben, a pellagra-ügyben. De ezekkel nem akarom untatni a t. házat, két dolgot azonban tartozom elmondani, *(Halljuk! Halljuk!)* a mi világot vet arra, hogy történt-e valami. Itt van a kórházügy. Ebben a szegény országban a mi szerény eszközeink mellett azt hiszem, nem kicsinylendő eredmény, hogy a múlt esztendőben három nagyszabású kórházat nyitottunk meg Békésgyulán, Miskolczon, Székesfehérváron. Tető alatt van Beszterczebányán, Esztergomban, Losonczon. Új közkórház terveztetik Szentesen, Baján, Medgyesen, Verseczen, Sátoraljaujhelyen, Sopronban. Nyilvánossági karaktert nyert a beszterczebányai városi és vármegyei, a németujvári, siklósi, zirczi, rozsnyói és selmeczbányai közkórház. Magánkórházak Alsógallán, Lőcsén, Köpcsényben Budapesten, és végül Budapesten egy másik. Ezek nem kicsinylendő dolgok.

Azután itt van a bábaügy. Méltóztatnak emlékezni, hogy a múlt eszténdei tárgyalások alkalmával mily nagy súlyt helyeztem arra, hogy Magyarországon a gyermek-halandóság lehetőleg csökkentessék, a mennyire csak lehet, és az egészségügynek ezen eminens része fejlesztessék és gondoztassék. Miután a czédulás bábákat nem tudjuk nélkülözni, én a bábaintézeteken felül igyekeztem az országot minél nagyobb mértékben tanfolyamokkal ellátni, hol a régi kuruzsló asszonyok helyett kitanított és a kezelésben teljesen járatos személyzet neveltessék és képeztessék. Két ilyen tanfolyam megnyittatott Miskolczon és Eperjesen. Segélybe bevontunk tanfolyamokat Pécsett és Kaposvárott, hasonlókat nyitottunk Nyitrán, Marosvásárhelyt; előmunkálatok történtek Máramarosszigeten, Rimaszombaton és Temesvárt. Egy szériese ez az intézkedéseknek, és hogy az utolsót is elmondjam, a mely talán egyike a legfontosabbaknak, a gyermekhalandóságot illetőleg, *(Halljuk! Halljuk!)* az emberanyagnak, a magyar emberanyagnak szaporítására szüksége van a társadalomnak és a magyar államnak, s ezért különös gondozás alá vettük az elhagyott és talált gyermekek ügyét. *(Élénk helyeslés.)* S azt állíthatom a t. képviselő úrral szemben, kinek pedig bő alkalma lett volna csak egy kérdéssel is erről tudomást szerezni, hogy nem történt Magyarországon 100 esztendő óta annyi, — nem magamat dicsérem, hanem azt a törvényhozást, mely meghozta három vagy négy évvel ezelőtt a törvényt, mely a lehetőséget megadta, az adminisztrácziő pedig semmit sem mulasztott, — a mennyi történt a gyermekhalandóság s a talált és elhagyott gyermekek nevelése terén. Ha nem tudja a t. képviselő úr, én megmondom, hogy ebben a költségvetésben 2,200.000 korona van fölvéve,

Lukáts Gyula: De a kórházaktól vették el! *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Pichler Győző: A kórházi tételből átruházták. Annyival kisebb a kórházi tétel! *(Mozgás és zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy abból vettem el. Ez is máskép áll. Ebben az országban egy különös felfogás van. Önöknek a kötelessége lenne buzdítani a minisztert, hogy megtegyen mindent, a mit tud, és ha az a miniszter előáll és adatokkal igazolja működését a beszámolt tevékenységéről, nem akarnak hitelt adni, kisebbíteni akarnak mindent. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Ellenmondások és zaj a szélső baloldalon.)* Ez az önök felfogása. Ez egy

Digitized by Google

szomorú jelenség és sokszor elmenne az ember kedve, ha arra tekintene . . . .

Pichler Győző: De hiszen innen is helyeselünk! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . hogy onnan mindig csak gáncsot, kifogást, kisebbítést lát. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Mozgás és zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Arra, hogy önök ezt kedvetlenül fogadják, az önök dolga, arra elkészülve nem voltam. *(Hosszantartó zaj a szélső baloldalon.)*

Pichler Győző: Sőt ellenkezőleg, örülünk neki!

Lukáts Gyula: Nem értett meg bennünket!

Pichler Győző: Mi is helyeselünk! Épen a miniszterelnök úr panaszkodhatik legkevésbbé!

Széll Kálmán miniszterelnök: Úgy helyeslik, hogy kisebbítik. Ha nem jól értettem, akkor elejtem az észrevételt, de ne méltóztatott volna közbeszólásokkal ezt a félreértést előidézni.

A betegápolási törvény *(Halljuk! Halljuk!)* abba a helyzetbe hozta a magyar kormányt, hogy erre a czélra 2,200.000 koronát fordíthat és így nem kevesebb mint 7—8000 gyermeknek évenkénti megmentéséről van szó. Most én arra a gondolatra jöttem, hogy ezt a 2,200.000 koronát bent hagyom a költségvetésben; hanem miután azokkal az eszközökkel, a melyek rendelkezésünkre állanak, még többet is lehet csinálni, én legközelebb leszek szerencsés törvényjavaslatot előterjeszteni aziránt, hogy állíttassék fel Budapesten egy nagyszabású állami lelenczintézet, *(Általános, élénk tetszés és helyeslés.)* azonkivül az ország különböző részeiben állíttassék még fel legalább hat ilyen lelenczház. *(Általános helyeslés.)* Azt hiszem, hogy ezen állami intézeteknek a megteremtésével, ugyanavval az összeggel sokkal többet fogunk csinálni, mint a mit csináltunk eddig.

Vannak alapok a miniszterium kezelése alatt; egy alap a múlt századból származik még, Sándor Istvántól, egy kiváló ritka emberbaráttól. Ez a lelenczalap 1,073.146 korona, *(Halljuk! Halljuk!)* egy másik alap is van, a fogházi és tolonczházi alap 1,585.300 korona. Ez a Sándor-féle alap és toloncz-alap együtt 2,685.656 korona vagyonnal bir. Ezt a két alapot akarom arra felhasználni, hogy ezen intézeteket megcsináljuk. Ezeket az intézeteket evvel a költséggel föl lehet állítani úgy, hogy ha hozzávesszük azt, a mire a törvényhozástól felhatalmazást akarok kérni, hogy t. i. azt az összeget, a mi a betegápolási alap feleslegének az 1898-ik évi kivetéséből megmaradt, azt az 1,600.000 forintot hasonlólag arra a czélra fordíthatom, úgy azon helyzetben vagyok, hogy a törvényhozástól felhatalmazást kérhetek budapesti fő- és több országos lelencz-intézet felállítására a budgetnek minden megterhelése nélkül. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Ezekkel számoltam be egészen röviden gróf Zichy János úrnak, a ki avval a peremptorius állítással vádolt, hogy a közegészségügy terén nem történt semmi és az állategészségügy terén teszünk, de a közegészségügy terén nem teszünk semmit. Én vagyok az első, a ki az én t. barátomnak, a földmívelésügyi miniszternek nagy érdemeit az állategészségügy szervezése, fejlesztése és rendszeresítése körül hirdetem, de egy dologban maradtam csak el tőle, abban, hogy nem államosíthattuk még a közegészségügyet, a mint a törvényhozás államosította az állategészségügyet. De arra is rákerül a sor. De a belügyminiszterium igyekezett megtenni a kötelességét, az egészségügy terén a rendelkezésre álló eszközök keretében és ezek a nagyon is körültekintő és érdemleges intézkedések meg fogják a maguk gyümölcseit teremni, és javítják állapotainkat, a mint hogy a halandóságnak kilencz esztendő óta való progressziv leszállása szintén nem magától termett, hanem azon intézkedések eredménye, a melyeket a közegészségügy terén elődeim tettek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hát a mikor a t. képviselő úr ilyenekre alapítja a maga itéletét én igen nyugodtan fogadom azt a magam részéről *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* és engem az nem alterál, mert alaptalan. Csak arra kérem, hogy máskor szíveskedjék jobban utánanézni, hogy mi az, a mire egy ilyen konkluziót alapítani méltóztatik. Azért én meglehetős egykedvűséggel veszem ezek után azt a bizonyos gúnynyal oda dobott vádját, vagy megjegyzését, hogy a miniszterelnök múlt és jövő között áll. Ez kedvetlenséget okoz a t. képviselő úrnak.

Méltóztassék ezt csak én rám hagyni. *(Tetszés és derültség a jobboldalon.)* Ha eddig eltaláltam valahogy az útat a múlt és a jövő között, valahogy majd csak eligazodom ezután is. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Nem is tartom valami nagy felfedezésnek azt, hogy a t. képviselő úr azt találja, hogy a múlt és a jövő között állok, *(Élénk tetszés és derültség a jobboldalon és a középen.)* hát mindenki ott áll, a ki általában állani akar. Se múlton, se jövőn nem lehet állást foglalni. A ki hátranéz, úgy akar menni, vagy a levegőbe a csillagokba néz: az elbotlik. *(Élénk tetszés a jobboldalon és a középen.)* Hát én először is arra az alapra nézek, a melyen állok: az én politikám alapján, ez az én jelenem. Ezt az alapot és ezt a jelent működé-

Digitized by Google

semre megkonstruáltam, jó erős alapfalakkal, árkokkal, erődítésekkel körülvettem. Ez az erősség az a programm, a melylyel ide álltam. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* Ebben a programmban, az én eljárásom szellemében egyesítettem azokat, a kik a múltban eddig nem értettek egyet a jövő feladataiban és a jövő czéljaiban, és ebben a programmomban a múlt megszünt, ebben a jelen és jövő él és ebben találom védelmemet önök ellen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: És Falk Miksa ellen! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Most már nem is valami jóizlésű dolog beszélni arról, a mi teljes loyalitással, teljes korrektséggel meg lett magyarázva. Saját intenczióinak legjobb és egyedüli illetékes hű interpres-e az, a ki nyilatkozott, nem ön, t. képviselő úr. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De, hogy a t. képviselő urak persze nem szeretik, hogy a dolog így végződött, azt értem. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Hiszen minduntalan felhánytorgatják, minduntalan piszkálják. Nohát, ha önöknek ebben kedvük telik, tegyék, de nem fogják azt az eredményt elérni, a mit szeretnének, már unalmas az. *(Hosszantartó, zajos tetszés és helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Mi egyesültünk ezen az alapon, egyesültünk ebben a munkában, hogy egybeforrva dolgozzunk a jelen teendőinek és feladatainak és a jövő czéljainak, biztosításában liberális alapon, az én programmom értelmében. E mellett maradunk. Az élet mestere a múlt tapasztalataiban, tanuságaiban. Nem felejtem, abba nem akarunk visszamenni: a jövőnek olyan fejődését, a mely az ország érdekeinek leginkább megfelel — és erre törekszünk, ennek a jelennek alapján fogjuk a leghamarább és legbiztossabban az ország számára megszerezni és biztosítani. *(Zajos helyeslés, tetszés és éljenzés a jobboldalon és a középen.)*

Ezek után, t. képviselőház, körülbelül reflektáltam mindenre, a mi ebben a vitában érdemleges, csak egyre kell még kitérnem, — ha az idő nem szorítana, bővebben, tenném, — *(Halljuk! Halljuk!)* a mi a vitának egyik kardinális pontját képezte, tudniillik a parlamenti reform kérdésére.

Mielőtt erre rátérnék, Visontai Soma képviselő úrral szemben tartozom önmagamnak, hogy mai polemiájára visszatérve, csak két megjegyzést tegyek. Az egyik az, a mikor azt mondja, hogy én idegenkedtem attól, hogy ez a kérdés idejön. Hát kérem, ez félreértés. Annyira nem idegenkedtem attól, hogy ez idejöjjön, hogy még azoknak a t. túloldali barátaimnak is, a kik azt mondták, hogy ők a parlamenti reform kérdését még ebben az országgyülésben meg akarják vitatni, azt mondottam, hogy külön vitatás tárgyát, külön határozati javaslat alapján való tárgyalásnak a dolgát én meg fogom fontolni, de nem tanácsolom. Megfontoltam és azt mondtam válaszul, hogy nem is óhajtom. Nem óhajtom pedig azért, mert azt gondolom, hogy czélszerű és minden irányban kevésbbé prejudiczózus reám nézve és önökre nézve is és a ház minden tagjára nézve is és az, ha most nem akarják megvitatni, ne külön, de a mikor erre jó alkalom lesz az apropriaczionális vita alkalmával vitassuk meg. Hát én nem idegenkedtem tőle. En azt akartam, hogy most ne beszéljünk róla. De ha most hozták be a vitába Holló Lajos és Visontai Soma urak: hozzászólok most. Az sem áll, a mit a t. képviselő úr most reám fog, hogy azt mondottam volna valaha, hogy az 1848-iki alkotmány tovább fejlesztése sötétbe ugrás. Sohasem mondottam. Én azt mondottam, a mikor erről beszéltem, hogy az általános szavazati jognak elfogadása képezne igenis sötétbe ugrást, a mi egészen más. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Az 1848-iki jogoknak odáig való fejlesztését elleneztem és ezt neveztem sötétbe való ugrásnak, de magában véve az 1848-iki jogok fejlesztését ezzel a szóval nem illettem. De majd erre még visszatérek.

Azt mondja Visontai Soma t. képviselő úr, hogy két dologban én veszedelmes dolgokat mondtam a budgetbeszédemben, a melyre ő is reflektált. Az egyik a gyülekezési jog, a másik pedig, gondolom, az egyleti jog. Hát tisztázzuk, kérem, az eszméket. Én nem csak azt mondottam, a mit a t. képviselő úr felolvasott, én mást is mondottam. A t. képviselő úr azt mondotta és körülbelül úgy tűntette fel a dolgot, mintha én tisztán besánczoltam volna magamat a Szemere Bertalan-féle 1848-ik áprilisi rendeletének sánczai megé, a melyet ő az aradiakhoz és később a budapestiekhez intézett és úgy állítottam volna fel a kérdést és abból merítve azt mondtam volna, hogy Magyarországon a gyülekezési jogot ez a rendelet szabályozza és hogy azt rendelet által kell szabályozni, hogy én tehát a közjoggal és azoknak a t. barátaimnak a nézeteivel, a kik valamikor, a mikor ez a kérdés itt tárgyaltatott, ellenzéki padokon mást hirdettek, ellenkezésbe jöttem volna.

Tisztázzuk a dolgot és akkor meg fogja t. képviselő úr látni, hogy nem így van az. Én a múltkori budgetbeszédemben a tényleges állapotot adtam elő. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

A tényleges állapotról szóltam a mint találtam. Nem azt mondtam, hogy mit tartok én a magyar közjog, az alkotmányos jogok és a magyar alkotmányos felfogás és szabadság szempontjaiból kivánatosnak, megegyeztetve ezeket a szempontokat mindig az államérdek legmagasabb és legelementárisabb követelményeivel; nem, én azt mondottam, hogy a tényleges állapot az, hogy ilyen rendeletet bocsátott ki specziális esetben Szemere és hogy ilyen rendeleteket bocsátott ki általános érvénynyel 1896-ban, egy pár évvel ezelőtt, miniszteri elődöm. És azoknak a rendeleteknek fönállása képezi maig a tényleges állapotot a míg e rendelet visszavonva vagy módosítva nem lesz. De mit tettem hozzá? Azt tettem hozzá, a mit a t. képviselő úrnak csak elismeréssel kellett volna fogadnia és a mi miatt nem érdemeltem gáncsot, az én közjogi felfogásommal az a nézetem, hogy ezt az egész ügyet, a melyet az alkotmányos jogok és a közszabadság szempontjából a melylyel az állami érdekeket az ellenőrzés szempontjából össze kell egyeztetni, tehát minden nagy szempont figyelembe vételével szabályozni kell ezt a nagy kérdést, nem magam akarom szabályozni, hanem ide akarom hozni a törvényhozás elé és törvény által akarom rendezni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hát ha t. képviselő úr ezt — mert hiszen erre fektettem a fősúlyt — ezt lett volna szives kiemelni, ez pedig inkább elismerést érdemel talán. *(Egy hang a szélső baloldalon: Megmondotta!)* Hát akkor ne is gáncsoljon!

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy az egyleti jog kérdésében nem úgy járunk el, mint a hogy Andrássynak és Wenckheimnak valaha tanácsolta Deák Ferencz. Bocsánatot kérek, én szakasztott így járok el. A képviselő úr felolvasta, hogy a demokrata körökre nézve mégis megjelent olyan rendelet. Hogy általában az egyesületi jog kérdésében a teljes abszolut szabadság, a szabad egyesülés, a felügyelet és ellenőrzés nélküli egyesülés....

Visontai Soma: Ezt nem mondtam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondom, hogy mondta, — álláspontjára helyezkedjék valaki ez országban, ezt, bocsánatot kérek, csak nem lehet okszerűen, nem lehet okosan tanácsolni, vagy megmotiválni.

Hát, kérem, én nem jöhetek minduntalan ide a képviselőházhoz, hogy ilyen vagy olyan kiházasítási, ilyen vagy olyan temetkezési, ilyen vagy olyan egyéb egyletre nézve engedjen meg nekem rendkivüli szabályokat. A kormánynak megvan a joga rá, a legmagasabb és legnagyobb állami érdekek szempontjából, hogy az egyleti ügyet a maga körében rendezze addig is, a míg törvényhozási úton azt rendezni lehet, és ha a törvényhozás rendezi is, annak is kell egy rendelkezést felvennie, a mely felhatalmazást fog adni a kormánynak, hogy bizonyos esetekben saját belátása szerint ott, a hol az állami rendet veszélyeztetve látja, a hol az illető egyleti tagok vagyonát, érdekeit veszélyeztetve látja, eljárjon. Ha így klarifikálom a kérdéseket, akkor, t. képviselő úr, nincsen köztünk olyan nagy különbség, mert se a demokrata-köröket, se egyéb egyleteket, ha az állam érdekei veszélyeztetve nincsenek, én el nem tiltottam és el nem tiltom.

Ezek után áttérek a parlamenti reformra. *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj. Elnök csenget.)* A parlamenti reform kérdését Holló Lajos képviselő úr vetette be a vitába egy igen átgondolt és nagyon szépen felépített beszédben. Mindannak daczára, hogy én az általa felhozott argumentumoknak nem egy részletével egyetértek, azokat egészükben magaménvá nem teszem, és konkluzióit a magam részéről, úgy, a mint ő azokat levonta, el nem fogadhatom. Igen röviden ki fogom fejteni a nézetemet. Öt pontban sommázom azt, a mit ő mondott. Először is azt kivánja, hogy a hivatalos presszsiótól mentől inkább távol maradjanak a választók, másodszor az anyagi eszközök felhasználásától. Harmadszor, hogy a képviselő a maga állását ne utilizálja. Azután jön a választói jog kiterjesztésének a kérdésére és a kerületek felosztásának a kérdésére. Ez az öt kardinális pont volt abban a beszédben.

A mi a három elsőt illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* én teljesen mindezekre nézve egyetértek abban, hogy a mennyire emberileg lehetséges, és a mennyire igazolva, indokolva és megokolva van, — mert azt, hogy neutralizáltassék mindenki a maga politikai hitvallásában, a ki ebben az országban hivatalt visel, azt el nem fogadhatnám, — de hogy a hivatali presszió igenis távol maradjon, és hogy az anyagi eszközök játékba és harczbavitele, a mennyire lehet, kiküszöböltessék, elfogadom. De, kérem, hisz erre a két dologra hoztuk meg a kuriai biráskodásról szóló törvényt, meghoztuk hosszú tanácskozások után ezelőtt másfél évvel, meghoztuk kisérlet alakjában. Még meg sem próbáltuk: Lehet, hogy az a törvény nem válik be, lehet, hogy az a törvény azt a czélzatát, a mely például a fuvardíjak megállapításánál előttünk lebegett, a mely nem abban állott, hogy mindenki követeljen magának fuvart, a ki ezen nagy, alkotmányos jogát gyakorolja, hanem a mely czélzat abból állott, hogy ne lehessen ezen a czímen vesztegetni: lehet, hogy ezt a czélt nem éri el, lehet. De

Digitized by Google

hogy mielőtt még csak meg is kisérlettük ennek a törvénynek a végrehajtását, félrelökjük, azt nem tudnám tanácsolni. Hiszen nyolcz évre, tehát tulajdonképen csak két képviselőválasztási cziklusra van ez abban kimondva. Meg fogjuk látni, usus plura te docebit, a tapasztalatok ki fognak bennünket tanítani, akkor foglaljunk mi, vagy foglaljanak utódaink erre vonatkozólag állást. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi azt illeti, hogy a képviselő ne utilizálja az állását: lelkemből beszél, és én teljesen egyetértek vele. *(Általános élénk helyeslés.)* Én nem egyszer mondtam, hogy az inkompatibilitás kérdését tisztába akarom hozni és tisztába kell, hogy hozzuk és ez az országgyűlés a nélkül nem fog szétoszlani. Tartozik önönmagának a törvényhozás azzal, és tartoznak maguknak a képviselők, hogy ezt a kérdést megoldják. *(Általános helyeslés.)* Meg fogjuk oldani a czélnak megfelelően és megoldjuk úgy, a mint ezt a parlament méltósága és az élet és az eddigi tapasztalatok és igenis, a mint annak a czélnak biztosítása megkivánja, a mely mindnyájunk előtt lebeg. Nem szabad kizárni a parlamentből mindenkit, a ki mással, becsületes, tisztességes munkával is foglalkozik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De ki kell zárni mindenkit, a ki utilizálni akarja állását, vagy a ki eo ipso függési viszonyban van. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ezt meg fogjuk csinálni, és azt gondolom, ez érdekében álland ennek a háznak és az országnak. *(Halljuk! Halljuk!)* De én az eljárásra helyezem a súlypontot, nem annyira az anyagi inkompatibilitási törvény módosítására, mint egy olyan eljárást életbeléptetni, a melynek alapján azután a kimondandó verdikt és ítélet köznegnyugvással fogadtatik és véget vet minden ilyen kérdésnek. Fogjuk a kérdést legközelebb a napokban a bizottságban tárgyalás alá venni és e tárgyalások eredményét a ház asztalára fogjuk hozni.

Jön a másik két kérdés: a czenzus kérdése, a választói jogosúltság, a választási eljárás kérdése és a választókerületek beosztásának kérdése, a parlamenti reformnak ezen nagy alkotó elemei, ezek az alapvető nagy gondolatai. Beismerem, hogy egy olyan képviselőválasztási törvény, a mely hevenyészve 52 évvel ezelőtt létesült, a melyet a 26 évvel ezelőtt vett a magyar törvényhozás revizió alá, nem felel meg a mai fejlődő állami, társadalmi életnek, a magyar állam és társadalom mai állásának. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Helyeslés a szélső baloldalon.)* Elismerem azt is, hogy a czenzusban, a mely 48-ban hevenyészve lett odaállítva, a mai czenzusban, a mely czenzusban ma már tulajdonképen a maga egész karakterisztikus voltában és formailag nem is exisztál, mert az úrbéri telek nem létezik, ebben a czenzusban és a különböző többi czenzusokban roppant nagy aránytalanság van. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* Elismerem, hogy ez az ország egyes részeire nézve kirivó aránytalanságot képez és hogy ez az aránytalanság sokáig nem tartható, *(Úgy van! Úgy van!)* hogy a czenzusban oly nagy különségek vannak, hogy oly szerte ágazó az, oly nagyok az aránytalanságok és olyan különböző természetűek. Ezt én mind elismerem. Hanem, t. képviselőház, a czenzus kérdése a mi viszonyaink között, de minden nemzet érdekében és alkotmányában egy olyan nagyfontosságú, oly kényes kérdés, a melyhez mindig, minden időben és mindenhol a legnagyobb óvatossággal nyultak. Én azon az alapon állok, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezt a kérdést annak idején . . .*(Nagy zaj a baloldalon. Felkiáltások: Elvette a szavazati jogot!)* Vettem én el valakitől jogot? *(Felkiáltások a baloldalon: De nem is terjesztette ki! Nagy zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* A közbeszólásra mondom: Si tacuisses! *(Derültség és tetszés jobbfelől.)* No hát tessék várni, majd megmondom: nem vettem el senkitől, hanem igenis kiterjesztettem, nemcsak a törvény, hanem az eljárosom folytán is. A törvény, még pedig a kuriai birákodási törvény tágítást tett azokra nézve, a kik adó nemfizetése czímén el voltak ütve a szavazói jogtól. De másrészt az én eljárásom a földadó minimumát szabályozta, magyarázta, életbeléptette. Ezen két tényező folytán Magyarországon ebben az esztendőben 117000 választóval több fog választani. Hát akkor mit tetszik mondani, hogy elvettem jogokat, de nem terjesztettem ki? Ez igenis kiterjesztés, úgy, hogy a választók száma nem 900.000 már, a mint Holló Lajos képviselő úr mondja, hanem a választók száma pár ember hiján egy millió, holott pár évvel ez előtt még csak 800.000 körül mozgott. A jogfejlesztésnek és a jogkiterjesztésnek az alapján állunk tehát két év óta és azon állok ma is; én jogokat elvenni nem akarok, hanem azt tartom igenis, hogy majdan akkor, a mikor elkövetkezik az ideje az arányosításnak, és elkövetkezik az ideje ezen törvény revíziójának, inkább a kiterjesztés, mint a megszorítás alapján kell a megoldást keresnünk. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* De engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy úgy ebben a kérdésben, mint a választói kerületek kérdésében, — a mely utóbbinak megvan a maga történelmi háttere, megvannak a maga motivumai, megvan a maga oka, hogy miért csinálták 1848-ban

Digitized by Google

így, — a legnagyobb megfontolással és óvatossággal kell eljárni. És én nem osztozom abban a felfogásban, a mit Holló Lajos képviselő úr mond, hogy tegyünk próbát, majd aztán visszacsináljuk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ilyen kérdésekben próbát csinálni nem lehet. Azt, a mit Franciaországban csináltak, a mikor behozták az egyéni abszolut suffrage universelle módosításáról először a liste de scrutint, s azután visszamentek ismét az abszolut suffrage universelle-re, azt én Magyarországnak nem tanácsolom, ezen kisérleteket az ország nem birja el. Franciaország elég erős erre, Franciaországnak a homogén, gazdaságilag, kulturailag művelt nemzete elbirja ezen kisérleteket; Magyarországnak etnografiai, gazdasági kulturális politikai viszonyai olyanok, a melyek a kisérletezéstől óva intenek bennünket. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Azért az általános szavazatjog behozatala ellen vagyok. Azért én a választó kerületek új berendezésének, új felosztásának a kérdését is nagyon megfontolandónak tartom és ma nem nyulhatok hozzá. Erre nézve is szintén megengedem, hogy ez kiegyeztető arányosító reform annak idején szükséges lesz, ettől sem zárkózom el örök időkre. De sem ezt, sem a választói czenzus kérdését, és így a parlamenti reform két nagy alkatelemének az ügyét, még ma — én máról beszélek — nem tartom aktuálisnak és megérettnek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én azt a kérdést, a választási eljárás ne revidiáltassék-e? jogosultnak tartom, az megfontolandó, hogy a központokban való választás helyett a körjegyzőségekben, vagy kisebb körökben nem lenne-e jobb választani. Titkos választás nem nekünk való, azt hiszem. Nem ütöm el e kérdést a mint szokás, azzal, hogy tanulmányozni akarom, hanem őszintén és bátran kijelentem, hogy a kérdéssel foglalkozom ugyan, mert minden kérdéssel kötelességem foglalkozni, hanem kijelentem, hogy a reformot most ezidőszerint nem tartom aktuálisnak. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Werner Gyula: Ez egy államférfiúnak és nem egy agitátornak a felfogása!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én ezen az országgyűlésen ez iránt javaslatot benyujtani nem szándékozom, sőt állást foglalni sem kivánok ebben a kérdésben. Az országnak sürgősebb, szükségesebb kérdései vannak ennél. Én a jövő fejlődésnek akarnám fenntartani a kérdést Magyarország nagy gazdasági politikai, kulturális, szocziális és leginkább állami *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* érdekeinek mérlegelésével, annak idején tartom ezt a kérdést eldöntendőnek. Mikor fog ez bekövetkezni, arról kár lenne ma beszélni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Mert én azt tartom ilyen kérdésekben, a mit mondott a költő: A hazáért nem kell tudni félni, de a hazáért félni is kell merni, ha a haza jobb ügye úgy kivánja. Hát én félni is merek ilyen kényes kérdésben; de nem szorítkozom egy összezsugorodott, szűkkeblű rideg álláspontra, nem mondom, hogy annak kérdésnek nem jön meg az ideje. Meg fog jönni. Ez az állam fejlődött, ennek a társadalma fejlődött, egyes nagy termelő osztályai fejlődöttek. Igenis, mikor az aránytalanságok kiküszöböléséről lesz szó, mindezeket figyelembe kell venni, még pedig a jogfejlesztés és a jogok kifejlesztésének alapján. De ma még nem vagyok abban a helyzetben, hogy megnyugvással tehessek javaslatot. A belügyi tárczát elfogadásra ajánlom. *(Hosszantartó, élénk helyeslés, taps jobbról és a baloldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tárgyalást nem folytatjuk. Ajánlom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa, s napirendjére tüzze ki a belügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalását, s ezzel kapcsolatban a belügyminiszternek a pót-hitelről szóló törvényjavaslatát. Hozzájárúl ehhez a ház? *(Igen!)*

Így ezt a ház határozataként kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

638. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 18-án, pénteken,

Perczel Dezső, közben Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Ebergényi Sándor megbizó levelének bemutatása. — Kérvények bemutatása. — Igazoló állandó bizottság jelentése Dienes Márton, Dégen Gusztáv és Schwarz Lajos megbizó leveleinek tárgyában. — Kereskedelemügyi miniszter benyujtja az Adria tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot. — A belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Molnár Antal, az azok ellen felszólalni kivánókat Buzáth Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve?

Nincs, így tehát a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Ebergényi Sándor, Abrudbánya város választókerületében időközi választáson megválasztott országgyűlési képviselő megbizó levelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom Gyöngyös város tanácsának Visontai Soma képviselő által beadott kérvényét az olasz bor vámjának felemelése és a borfogyasztási adó leszállítása iránt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Molnár Antal jegyző: Psik Lajos, az igazoló állandó bizottság előadója!

Psik Lajos előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság részéről van szerencsém bejelenteni, hogy a bizottság a Csongrád város választókerületében országgyűlési képviselővé megválasztott Dienes Márton, továbbá Sopron vármegye nagymartoni választókerületében országgyűlési képviselővé megválasztott Dégen Gusztáv, úgy szintén a Háromszék vármegye kézdi vásárhelyi kerületében megválasztott Molnár Józsiás megbizó leveleit megvizsgálta s minthogy azok a törvény kellékeinek megfelelőleg vannak kiállítva, nevezett képviselőket a harmincz napi határidő fentartásával igazolta.

Ezután megvizsgálta a bizottság Schwarcz Lajosnak, a horvát-szlavon országgyűlésből a magyar országgyűlésre küldött képviselőnek megbizó levelét. Minthogy a megbizó levél tartalmára és alakjára nézve hasonló a többi horvát megbizó levelekhez és a rendes szokásnak megfelelőleg van kiállítva, az igazoló állandó bizottság Schwarcz Lajos horvát-szlavon országgyűlési képviselőt véglegesen igazolta.

Digitized by Google

Van szerencsém az ide vonatkozó iratokat tisztelettel bemutatni.

Elnök: Az igazoló állandó bizottság jelentése tudomásúl vétetvén, ahhoz képest Dienes Márton, Dégen Gusztáv és Molnár Józsiás képviselők a 30 napi idő fentartásával igazolt képviselőknek jelentetnek ki, és tekintettel arra, hogy az időközi elhalálozások és lemondások folytán az ötödik osztályban támadt három üresedés, mind a hárman az ötödik osztályba soroltatnak.

Hasonlóképen az igazoló állandó bizottság jelentéséhez képest Schwarcz Lajos horvát-szlavon országgyűlési képviselő végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki és a negyedik osztályba soroltatik.

Molnár Antal jegyző: Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém benyújtani az Adria magyar királyi tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot, (Irom. 979) indokolásával együtt.

Méltóztassék kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni és egyúttal azt előzetes tárgyalás végett a közgazdasági és a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter által az Adria magyar tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezése tárgyában benyujtott törvényjavaslat indokolásával együtt ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közgazdasági és a pénzügyi bizottsághoz utasíttatik.

Áttérünk most már a napirend szerint a belügyi tárcza folyó évi költségvetése (Irom. 921) tárgyalásának folytatására.

Az első tételnél ki következik?

Buzáth Ferencz jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Midőn a belügyi tárcza szőnyegen levő költségvetésének első tételéhez hozzászólni bátorkodom, felszólalásom kiinduló pontját kívánom a t. házzal megismertetni, és olyan forrásból indulok ki, a saját érzésemen kivül, a mely talán a t. miniszterelnök úrnak is imponálni fog. Deák Ferencz, a kinek hű tanítványául vallja magát a t. belügyminiszter úr, a felelős kormányrendszerről egy helyen így nyilatkozik *(olvassa)*:

»A felelős kormányzat csak forma és annak a nemzet ereje ad életet. Ugyanazon felelősségi törvény mellett egyik minisztérium zsarnoka volt Franczia országnak, mert a nemzet nem mutatott elég erőt fékentartására; Polignac minisztériuma pedig keményen büntettetett, mert a nemzet erőt fejtett ki.«

Ezek a kijelentések, a melyeknek minden szava arany igazság, szó szerint alkalmazhatók magyar viszonyainkra, a melyekre annak idején Deák Ferencz aplikálta is. Én is abban a meggyőződésben élek, hogy a felelős kormányformával és az abban működő kormányférfiak hatalmával szemben csak egy egységes, erős nemzet képes annak az erőnek kifejtésére, mely a hatalom kezelőivel szemben mindenütt és mindenkor szükséges *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és ezért természetes dolog, hogy mindazok, a kik közállapotaink iránt érdeklődnek, elsősorban arra igyekeznek súlyt helyezni, hogy Magyarország közvéleménye erős, egységes és a nemzet jól kormányzott legyen. Erő kifejtésére, t. ház, rosszúl adminisztrált, elszegényedett nemzet sohasem volt és sohasem lesz képes. Ha vannak vonatkozások, a melyek a kormányzat köréből a nép széles rétegeire átterjednek, — ha általában vannak ily vonatkozások, — akkor ezek a vonatkozások a legszámosabbak, legközvetlenebbek és leghathatósabbak abban a viszonylatban, a melyben a belügyi kormányzat a nép nagy rétegeihez áll.

Magyarországnak belügyi igazgatásában első tekintetre nem a rossz adminisztráczió tűnik fel, hanem az a furcsaság, az az exotikus jelenség, hogy az adminisztráczió terén a partikularizmus annyira ki van fejlődve, hogy az egyik vármegyéből a másikba átköltözködő honpolgár egészen azt az érzést viszi magával, mintha idegen országba költözködnék át. *(Úgy van! szélső baloldalon.)* Van-e tehát valami, t. ház, a mi komolyabban, közvetlenebbül érdekelhet minden magyar állampolgárt, mint az, hogy az alatt a harmincz évesnél régibb rendszer alatt, a mely Magyarországot kormányozza, még nem jutottunk el odáig, hogy komolyan foglalkozott volna az ugyanazon elvi alapon álló kormányok valamelyike a magyar közigazgatási jog egységessé tételével? A magyar magánjog kodifikáczióját évtizedekre megy vissza; de a magyar közigazgatási jog kodifikáczijának gondolata talán még évtizedek múlva sem fog pozitiv alakban szőnyegre kerülni.

Tudom, a t. miniszter úrnak nemcsak szóbeli, hanem irásbeli jelentéseiből is, hogy ő egy osztályt szervezett a minisztériumában, a melynek az is feladatává tétetett, hogy a közigazgatás egyszerűsítésére törekedjék; én azonban azt hiszem, hogy nem két esztendő, de három hónap sem telhetett volna el, ha a t. miniszter úr egészen komolyan hozzá akart látni a közigazgatás rendszerének megváltoztatásához a nélkül, hogy elsősorban kiküszöbölte volna abból a rengeteg rendelethalmazból, a mely Magyarország polgárait békóiban

tartja, mindazt, a mi idejét múlta, a mi nem alkalmas, a mi a polgárok jogait sérti, a mi az adminisztrácziót nehézzé, komplikálttá teszi, a mi úgyszólván botlásról-botlásra vezeti azt az állampolgárt, a ki a törvény, jog és igazság oltalma alatt élvén, azt hiszi, hogy ő tisztességes ember, pedig minden lépten-nyomon kihágásokat követ el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen csak véletlenség az, ha valamelyik állampolgár azt mondhatja, hogy leélte élete javát és nem volt ennyiszer vagy annyiszor kihágási eljárás alatt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha az egyik vármegyében megtanúlta nagy buzgalommal a szabályrendeletek tömkelegéből azt, hogy mit szabad és mit nem szabad; ha az élet balsorsa az országnak más vármegyéjébe sodorja, feltétlenül el fog ott követni oly kihágást, a melynek elkövetéséről csak akkor vesz tudomást, a mikor már meg is van büntetve. *(Úgy van! Tetszés a szélső baloldalon.)*

Ilyen viszonyok között, t. képviselőház, nemcsak azon szempontból, a melyet itt már tegnap hangoztattak, hogy a közigazgatási hatóságok útján a minisztériumokhoz kerülő ügyek elintézésében az állampolgárok százezrei kerülnek a kormány elbánása alá, hanem azon szempontaól is, hogy azon kihágások nagy tömegével olyan zaklatásoknak vannak az állampolgárok kitéve, a melyek nyugodt viszonyokat szülni és fentartani nem képesek, szükséges és elodázhatlan kötelesség minden kormányra nézve az, hogy ha rendszert akar változtatni a közigazgatás terén, elsősorban félre lökje azt, a mi útjában áll az egyenes, rendes, normális adminisztrácziónak.

Nem akarok a t. ház türelmével számok csoportosítása által visszaélni, de én azt hiszem, hogy azok a számok azért csoportosíttatnak, hogy legalább egyikünk-másikunk azoknak a számoknak beszélő tehetségét is bevigye a vitába. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert a számok beszélnek. Itt van előttem azon személyek számának a kimutatása, a kik ellen kihágás miatt a legutóbbi időkben feljelentés tétetett. Parallel e mellé állítottam azokat a számokat, a melyek azt mutatják, hogy a kihágás miatt feljelentés alá került egyének között hány lett elítélve. A konkluziót majd leszek bátor belőlük levonni. A kihágásoknak két csoportja van. Az egyik résznek kompetencziája a járásbiróság, nagy zömének a kompetencziája pedig a közigazgatási hatóság. Most lássuk, mi történt az 1895-től 1899-ig terjedő cziklus alatt. 1895-ben a királyi járásbiróság előtt tétetett 22.683 feljelentés s ez végződött 9752 elmarasztalással. 1899-ben a járásbiróság előtt feljelentettek száma 31.006, az elmarasztaltak száma 19.171. A közigazgatási hatóságok előtt 1895-ben 299.984 feljelentés tétetett, elmarasztaltatott pedig 239.933, tehát alig valamivel kevesebb, mint a mennyien feljelentettek, 1899-ben feljelentetett 370.698, elmarasztaltatott 358.447. Ebből mi következik? Eltekintve attól a nagy buzgalomtól, a melylyel ezek a kihágási ügyek elintéztettek, a miért csak elismeréssel adózhatunk azoknak, a kik elintézték. Ebből én egy dolgot következtetek, azt, hogy ezeknek az elintézése nem megbizható, mert ha a járásbiróság előtt, a hol a kihágási ügyekben is megvan a nyilvánosság, megvan a védelem, 22.683 feljelentett egyén közül csak 9752-t, tehát alig egy harmadrészt marasztaltak el, akkor lehetetlen, hogy a másik hatóságnál ugyanazon garancziák mellett, ugyanazon alapossággal, nyilvánossággal és ellenőrzéssel megejtett tárgyalás alapján 370.698-ból 358,447 polgárt ítéltek légyen el, úgy, hogy abban akár az illető polgár, akár az összes polgárok jogai felett őrködni köteles hatóság teljes nyugalommal napirendre térhessen. Én azt hiszem, hogy ezek a számok azt mutatják, hogy az a túlterhelt közigazgatási tisztviselő számok gyártására kénytelen fektetni a fősúlyt és a számok gyártása közben azután keresztülgázol jogon, szabadságon, anyagi és erkölcsi érdekeken, mert hisz a kihágások nagy része ilyen kérdésekkel foglalkozik. Hogy ezt a kérdést egész világításában bemutassam a t. ház előtt, kérem, méltóztassék megengedni, hogy azt a csoportosítást is bemutassam főbb vonásaiban, a melyből ezek a nagy számok keletkeznek. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenek előtt konstatálom, hogy a t. kormány által rendelkezésünkre bocsátott adatokban a szabályrendeletekben statuált kihágások elintézésének miként je nincsen feltüntetve. Ezekre nézve egy rubrika van, az úgynevezett egyéb kihágások. Ezen egyéb kihágások között 1895-ben szerepelt 76.809 egyén, 1899-ben pedig 96.231 egyén. A kik megnevezett kihágásokért lettek elítélve, azok a következő számokat adják, elhagyva a kisebb számokat! A hatóságok és közcsend elleni kihágással 10.246 egyén volt 1895-ben és 15.798 volt 1899-ben vádolva. A közbiztonság elleni kihágással 1895-ben 24.845, 1899-ben ellenben 35.587 volt vádolva. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* A progresszió tehát teljesen megvan. Közrend és közszemérem elleni kihágási eset volt 1895-ben 32.845, 1899-ben 46.840. *(Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Nagyon szép! Haladunk!)* A közegészség és testi épség elleni kihágások száma 20.190 volt és 32.405-re emelkedett. A mezőrendőrségi törvény ellen, a miről azt hinné az ember, hogy a legfeltünőbb számban jelentkeznek a kihágások és a

Digitized by Google

legfeltünőbb számok állnának e tekintetben rendelkezésre, 6735 volt és 8701-re emelkedett a kihágások száma. Ellenben az erdőrendőri törvény ellen elkövetett kihágások száma 96.565 volt már 1895-ben és 99.882-re emelkedett. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Nos, t. ház, ezekben a kihágásokban én Magyarország közigazgatásának képét találom, és leszek bátor azt egypár főbb vonásban ismertetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenek előtt tisztelettel kérem a t. belügyminiszter úr figyelmét arra, hogy Magyarország gazdaközönségét igen közelről érdekelné, — a mit fájdalom, a kimutatásokban megtalálni nem lehet, — hogy a bortörvényben statuált kihágások miatt hány egyén lett Magyarországon elítélve? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a t. kormány jelentéseiben, illetőleg kimutatásaiban rubrikát hagyott fenn, a szerencsejáték, a sajtórendtartás tárgyában, a vadászati törvény stb. ellen elkövetett kihágásokra nézve: akkor sokkal közelebbről érdekli Magyarország közönségét az, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a bortörvény hogyan lett tényleg végrehajtva, és az abban statuált kihágások miatt hány egyén lett megbüntetve? Hogy ezek a számok mit mutatnak, t. ház, arra nézve csak egy pár megjegyzésre szorítkozom. *(Halljuk!)* A t. miniszter úr tegnapi beszédében egész önérzetesen utasította vissza azt a vádat, hogy horribilis közbiztonsági állapotaink volnának, a melyet én egész terjedelmében nem is tartok alaposnak, mert hála Istennek nem jutottunk még oda, hogy statáriumra volna szükség. Ezt a vádat tehát feltétlenül túlzásnak tartom, de túlzásnak tartom a t. miniszterelnök úrnak azon nyugodt önérzetét is, a melyet abból merít, hogy annyira javúltak volna az állapotok, mert a hol a közbiztonság elleni kihágások, a melyek a közigazgatási hatóságok elé tartoznak 24.000-ről 35.000-re emelkedtek, a hol a közrend és közszemérem elleni kihágások 32.000-ről 45.000-re emelkedtek, a hol a közegészség és testi épség elleni kihágások 20.000-ről 32.000-re emelkedtek és a hol az erdőrendőri törvény elleni kihágások nemhogy megszüntek volna, hanem szaporodtak: ott azt a nagy biztonságot s azt a nagy rendet oly nagy nyugalommal hangoztatni a kormányszékből talán még sem lehet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)* Látok én itt még egyebet is, t. ház. A kihágások két nemében, a mit tudni méltóztatnak, két különböző eljárás áll fenn. A kihágások egyik fajtájánál tárgyalás folyik, a hol jegyzőkönyvet vesznek fel és jegyzőkönyvvezetőt alkalmaznak; a másiknál pedig bagatell-eljárást alkalmaznak, a mely tabellák kitöltésével, tabelláris feljegyzésekkel történik, a melyben az illető polgárnak, a ki azon kihágási eljárás alá kerül, abszolute senki és semmi más nem nyujt garanciát, mint az az egy tisztviselő, a ki épen végzi az eljárást. Minthogy pedig a tisztviselők is emberek, és az embereket szenvedélyek, indulatok és különböző befolyások is vezérelhetik: a nélkül, hogy én az egész tisztviselői karra bármi néven nevezendő olyan megbélyegző megjegyzést akarnék tenni, a mely megbizhatóságát a közvélemény előtt bármily tekintetben leszállíthatná, mégis mondhatom, hogy abban a tabelláris tárgyalási rendszerben a polgárok személyes szabadsága és vagyonbiztonsága semmiféle garanciával nem bir. *(Úgy van! a szélső baloldalalon.)* Ha tehát a t. miniszterelnök úr a közigazgatás javításán fáradozik, szives figyelmébe ajánlom ezt a kérdést, a melyhez nem kell a közigazgatás rendszerének egész megváltoztatása, elég egy körrendelet, és cserébe ezen az emberiség javára szolgáló körrendelet helyébe visszavonni lehet igen sok más rendeletet.

A t. miniszterelnök úr tegnap úgyszólván szemrehányást tett az eddig felszólalt t. képviselőtársaimnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem tettem!

Barta Ödön: Ha nem tett szemrehányást, akkor helyesebben nevezve gúnyolódott a felett, hogy beszédeik anyagában nem volt test. Azt hiszem azonban, a t. miniszterelnök úr csak azért nem látta a testet, mert mások a lelkét kerülgették! Méltóztassék elhinni, t. miniszterelnök úr, hogy például a Szinay Gyula és Mezőssy Béla t. képviselőtársaimnak a közigazgatás állapotáról mondott beszédeiben igen sok test volt, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és sok test rezgett át hasonérzéstől, midőn ecsetelték azon közigazgatási dolgokat, a melyeket a közigazgatásban helyteleneknek tartanak. Ha a képviselők konkrét eseteket hoznak fel, akkor azt mondja a t. miniszterelnök úr, hogy ezeket nem a ház előtt kell tárgyalni, tessék ezeket nekem otthon elmondani. Ez helyes is. Mert a konkrét közigazgatási hibáknak felsorolása, ha sporadikus esetekként lépnek fel, nem is tartozik a ház elé. Ezek legfeljebb csak az interpellácziónális jog gyakorlatára alkalmasak, vagy arra valók, hogy a miniszternél az érdekeltek panaszt tegyenek. De ha rendszeresen általánosságban észlelhető hibákra mutat reá valaki és nem hoz fel konkrét adatokat: akkor azt kell hinnünk, hogy a t. miniszterelnök úr értesülései legalább is oly alaposak, mint a mieink, hogy azokról tudomással bir és az általánosságban felhozott sérelmeket meg-

Digitized by Google

szivlelésre alkalmas testeknek tekinti. Nem tudom, hogy vajjon azoknak, a miket elmondandó leszek, lesz-e a t. miniszterelnök úr birálata szerint teste, vagy nem, de hogy a nemzet testének legnagyobb részét érintik: ezt meggyőződéssel állíthatom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első tételnél, a központi igazgatásnál, hol a földtehermentesítési pénzalap magyar királyi igazgatóságáról van szó, egy kérdést fogok felvetni a t. ház előtt, a melyre nézve igen nehéz a kompetencziát megállapítani. De én felhasználom azt a szerencsés helyzetet, hogy a belügyminiszter úr egyszersmind Magyarország miniszterelnöke és így azok, a miket elmondandó leszek, általa a kompetenczia szempontjából nem utasíthatók el és azok megszivlelendők. Egy új magyar földtehermentesítésre van szükség és ha ezt a kérdést itt e tárczánál felhozzuk és a belügyminiszter ezt a tárczájához nem tartja tartozónak, akkor épen úgy vagyunk vele, mintha azt a földmívelési miniszter, vagy a pénzügyminiszter tárczájánál vetjük fel. A földmivelésügyi miniszter ugyanis azt mondja, hogy az ő tárczája keretébe ezen műveletek nem tartoznak; a pénzügyminiszter pedig azt állítja: én a pénzügyi egyensúlynak vagyok őre, tehát ezekbe a dolgokba nem avatkozom. Én azonban kérem a t miniszterelnök urat, mint belügyminisztert, a kinek hivatása és kötelessége, sőt a mint tudom, ambicziója a kivándorlási ügyek megfigyelése, és a kivándorlási mozgalmak szelidítése addig, a míg azoknak megszüntetéséről lehetne beszélni: méltóztassék meggyőződést szerezni arról, hogy Magyarországról a kivándorlók zömét nem azok adják, a kik a külföldön valami nagy ambicziót akarnak kielégíteni; nem azok adják, a kik tanulmányozás czéljából mennek ki, hogy tapasztalatokkal meggazdagodva azután visszatérjenek és azokat hazájuk javára fordítsák, hanem képezik és kimennek azok, a kik oly tapasztalatokra jutnak, hogy Magyarországon megélni képtelenek, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* még pedig nemcsak azért, mert a kereseti idő oly szűkre van szabva, hogy a mit három hónap alatt keresnek, azt kilencz hónap alatt kell megemészteniök, hanem kimennek azért is, mert azok a terhek, a melyek a magyar földbirtokon nyugosznak, elviselhetetlenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A feudum bilincseiből kiszabadult jobbágy visszakivánja a jobbágyságot, mert a mostani jobbágyságot nyomasztóbbnak tarja, mint a régit. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ismét azt mondom, hogy a számok beszélnek. Az igen tisztelt miniszterelnök úr kiváló gazda; ő tudja, hogy a legintenzivebb módon művelt föld mit képes hozni. Kérdem tőle, nem mint gazdától, hanem mint belügyminisztertől, nem fontos közigazgatási kérdés-e az, hogy az elszegényedés közvetlen okai eltávolíttassanak azon nagy néprétegek útjából, a melyek tehetetlenségük miatt a kivándorlási botot veszik kezükbe.

Hiányosak a kimutatások arra nézve, hogy kit minő terhek nyomnak. Volt szerencsém e házban egyszer már részletes kimutatással szolgálni erre nézve. Hiszen nem ismeretlen adatok azok, a melyek a föld megterheltetéséről szólnak, a melyek általában a földre súlyosodnak. De csak egy tételt említek fel, mert konkluziómban csak erre akarok hivatkozni. A hivatalos kimutatások szerint bankoknál és takarékpénztároknál, — tehát nem földhitelintézetekről, nem zálogleveleket nyújtó intézetekről beszélek, — bankoknál és takarékpénztáraknál jelzálog kölcsönként a magyar földbirtokot 1040 millió korona terheli. Ebben benne van a központi hitelszövetkezetek által 3 millió erejéig nyujtot hitel is. Most méltóztassék megengedni, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* hogy e tehertételt részletezzem, még pedig kamatteher arányában. Ebből a kamatterhet véve 6%-os kölcsön 197 millió, 6½%-os 75 millió, 7%-os 112 millió, 7½%-os 17 millió, 8%-os 83 millió, 9%-os kölcsön 17,618.000 *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez 505 millió, tehát több, mint fele az összes tehernek. Ennek fele ismét a kisbirtokot, vagyis 1—100 holdas birtokot terheli. Ennek több mint fele felül van a 6%-on, illetőleg átlagban a 7%-on.

Kossuth Ferencz: A föld pedig hoz-e 6%-ot?

Barta Ödön: Ezek a szelid terhek azok, a melyek magasságát ismerjük. Méltóztassék hoszszászámitani azokat, a melyekét nem ismerjük. *(Igaz! Úgy van! a szélső balodalon.)* Hogyan szabaduljon a földbirtok ettől a tehertől? Hivatkozás történt arra, hogy a hitelszövetkezet erre való. Méltóztatik tudni, hogy a hitelszövetkezet összeállítása oly szűkkeblűen történt, hogy azzal a képességgel, a melylyel felruháztatott, nem lehet elérni azt a nagy czélt, a melyet elsősorban kellet volna kitűzni, és melyet ha nem tűztek is ki elsősorba, legalább másodsorba kell helyezni, hogy tudniillik a szövetkezet prezumtiv tagja, vagy az, a ki már belépett a szövetkezetbe, mindenekelőtt megszerezze a teherviselési képességet, hogy legalább tagsági díjat fizethessen és benn maradhasson az országban, a hol a szövetkezeti tagságra súlyt fektetnek.

Lehetséges-e, képzelhető-e, hogy az a szövetkezeti tag, a kit mindenekelőtt ily óriási teher nyom, egyebet csináljon a szövetkezetnél, mind új adósságot? Hiszen a hitelszövet-

Digitized by Google

kezet nem nyújthat neki annyi erőt, hogy a régi terhektől szabaduljon. Volt alkalmam a t. földmívelésügyi miniszter úr figyelmét felhivni erre, de a földmívelésügyi miniszternek nincsenek, a kormánynak azonban meg vannak a szükséges eszközei arra, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy valamint a nagy földtehermentesítés eszméjének megvalósítására az állam hitelét adta oda, mentse meg most a népet is az állam hitelével, mert nem ajándék kell a népnek, hanem segítség. Mi gátolja a kormányt abban, hogy egy új földtehermentesítés alapján bevonja ezen súlyos terheket, melyeknél a kamatdifferenczia tökéletesen elég arra, hogy az a szegény, földhözragadt paraszt ember becsületesen megéljen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Higyje meg a miniszter úr, hogy egy ilyen akczió, melyhez az ország minden polgára szivvel-lélekkel hozzájárúl, sokkal hatásosabb lesz, mint a csendőrség szaporítása, melyet Borsod, vagy nem tudom melyik vármegyében a szocziálizmus fellépésével szemben a miniszter úr hangoztat.

T. képviselőház! Mielőtt a közigazgatás ujabban felmerült nagy rendezése eszméjének néhány szóval való tárgyalására áttérnék, méltóztassék nekem megengedni, hogy a t. miniszter úrnak szives figyelmébe ajánljak egy igéretét, melyet nem váltott be egészen. A t. miniszter úr azt igérte, hogy ő közvetlen akarván meggyőződni a közigazgatás menetéről és arról, hogy mikép hajtatnak végre az adminisztrativ rendeletek, egy ügyosztályt szervez, később pedig azt jelentette, hogy szervezett. Én a költségvetésből ezen ügyosztály létezését nem látom.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem új, benne van!

Kristóffy József: Nem kell új megszavazás!

Barta Ödön: Legyen nyugodt Kristóffy József t. képviselőtársam, ha hozzászólok ezen kérdéshez, legalább is tájékozva vagyok annyira, hogy tudom, kik csinálják. Nincs tehát külön ügyosztály, hanem a belügyminisztérium egyik tisztviselőjének vezetése alatt a mellé osztott segédtisztviselők időnként kiszállásokkal csinálják ezen vizsgálatokat. Van tudomásom azon kiváló tehetségről is, melylyel az a férfiú megvan áldva, a ki ezen ügyeket viszi. De egy nagy hibát látok, azt, hogy nem lévén külön ügyosztály, annak a jelentésnek, vagy nevezzük úgy, a hogy Konkoly-Thege-Sándor képviselőtársam nevezte, hiányjegyzéknek, — bár nem tudom, hogy micsoda ez a hiányjegyzék — feldoldolgozás végett annyi ügyosztályhoz kell menni, a hányat érint, mert a közigazgatási általános ügyek, az árvaügyek, a községi ügyek, a megyei ügyek mind külön osztályfőnökök alá tartoznak. Egy és ugyanazon jelentésnek elintézése tehát — nem tudom, jól fogom-e fel, de azt hiszem, hogy a jelenlegi szervezet mellett, minthogy épen a felügyeleti osztály nincs külön szervezve, — feldolgozás végett szétválasztva az illető osztályokkal külön közlendők. Nem hiszem, hogy ez a rendszer bevált volna, hogy a t. miniszter úr a maga gyakorlati érzékével ezt helyesnek találná, és ha nem találja helyesnek, ne restelkedjék és állitsa fel az önnáló ügyosztályt, mert a vármegyék és a községek felügyeletének kérdése nagyon megérdemli a költséget és azt senkisem fogja sajnálni, míg ellenben azt a szétszórt munkarendszert és hadakozást, mely egy ily vizsgálat nyomán kifejlődik, ezen országban senkisem tartja helyesnek, mert lassúbbá és tagolttá teszi azt, a minek csak akkor van hatása, ha rögtönös. Ha a miniszter úr kiküldöttje valahol rendetlenséget, hibákat, mulasztásokat és visszaéléseket talál és azoknak orvoslása rögtön megtörténik, annak fényes hatása van, megnyugtató, kibékitő, biztató és reményt keltő hatása, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de ha azt látják, hogy két év előtti vizsgálat még most is folyik, akkor azt mondják, hogy ez nem ér semmit. Méltóztassék a vidéken bárhol közvetlen tapasztalásból meggyőződést szerezni arról, hogy nem így áll-e a dolog?

Azt mondja a miniszter úr, hogy nyugodt, megelégedett, anyagilag is biztositott tisztikar az, a melyekkel adminisztrálni lehet. Teljesen osztom ezen nézetét, a t. miniszter úr nem is az első, ki ezt mondja, de fájdalom, azt hiszem, nem is az utolsó, a ki mondja és nem fogja létesiteni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, hogy mielőtt az egész fórumon végig, a közigazgatás legalantabb közegétől, a községi birótól fel az alispánig, vagy a főispánig — nem tudom, hogy az közigazgatási fórum-e — meg lehet alapitani azt, a mit a t. miniszter úr ideálként felállít, legalább biztositani kell azt, hogy a központi igazgatásnál már alkalmazott egyének közt az elégedetlenség terjedésének gát vettessék. Én megfigyeltem a különböző minisztériumokban alkalmazott szakférfiaknak különböző előléptetési viszonyait, és én azt tapasztaltam, hogy ugyanazon rangban levők közül egyik-másik minisztériumban már három fokot haladt az egyik, míg a másik minisztériumban még ugyanazon fokon maradt. Nem lehet természetesen a tehetségeket teljesen összemérni, de mégis feltünő, mert például notorius, hogy a földmívelésügyi minisztériumban az előléptetés gyorsabb, a belügyminisztériumban talán abszolute nincs is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha

Digitized by Google

a t. miniszter úr megelégedett tisztikarra törekszik, s azt akarja, hogy odaadással, lelkesedéssel végezze munkáját és személyszaporítás nélkül lehessen a szaporodó feladatokat megvalósítani, mindenekelőtt a tisztviselők megelégedettségére jó példával neki kell előljárni. Úgy tudom, hogy a belügyminisztériumban az import oly óriási nagy volt, hogy ott egyenes megrekedéssel állunk szemközt. Én nem tartom hibának, sőt kívánatosnak tartom, hogy azok a férfiak, kik künn a vidéken a belügyi igazgatás terén szerezték meg tapasztalataikat, kik ezen tapasztalataikat magukkal hozzák, alkalmaztassanak is, de salvo jure alieno! Azt már nem tartom szerencsés gondolatnak, hogyha úgy hozatnak be a külső elemek, hogy azok praetereálják a bentlevők egész vonalát, s így a mit nyertünk a réven, azt elvesztettük a vámon. Én nem beszélek egyénekről, a legtávolabban áll tőlem, hogy az államtitkár úr behozatalát kifogásoljam, azt örvendetes eseményként magam is szivből üdvözöltem, ez különben is politikai funkczió. De a szolgálati ranglisztán elébe tenni kivülről hozott tisztviselőt azoknak, kik éveken át munkálkodnak, hogy az előléptetést kiérdemeljék, azt elkeserítőnek, lehangolónak, munkaerőt fogyasztónak tartom. Ezért a t. miniszter urat arra kérem, méltóztassék valami módon gondoskodni arról, hogy az előléptetési viszonyok egy bizonyos czinozura szerint egységessé tétessenek és megnyugtatásra alkalmasakká váljanak.

A t. miniszter úr tegnapi beszédében egy olyan kijelentést tett, a mely talán elszólás számba is mehet, ismerve a t. miniszterelnök úr alkotmányos érzületét. Engedelmet kérek, hogy ezt szó nélkül nem hagyom, de teszem ezt annak tudatában, hogy a t. miniszterelnök úr lesz az első, a ki megragadja az alkalmat, hogy ezt rektifikálja. Azt mondta a t. miniszterelnök úr: »hol kell és hol nem kell valamit tenni, azt én itélem meg«.

Széll Kálmán miniszterelnök: A magam hatáskörében!

Barta Ödön: Természetesen, ezzel a kijelentéssel visszautasított bizonyos tanácsokat, bizonyos gravameneket, melyek a közigazgatás terén felhangzottak, és én azért bátorkodtam ezt lapszusznak nevezni, a mit szó nélkül nem hagyhatok.

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak jól kell érteni!

Barta Ödön: Mert ez annyira autokratikus hang, hogy ezt a t. miniszterelnök úr alkotmányos érzületével összeegyeztetni nem tudom, de a mely a parlamenti vitákban nem is jogosult. Nem a t. miniszterelnök úr itéli meg, hanem az ország szüksége kell, hogy megitélje; a t. miniszterelnök úr eszköz, az államhatalmat gyakorló eszköze a közérzületnek, az országnak, a törvénynek és így kritika tárgyát, még pedig jogosult kritika tárgyát képezi azok részéről, a kik megbizatásukat a néptől kapták. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Azért jogom van megitélni a magam hatáskörében!

Barta Ödön: Megitéli a t. miniszterelnök úr, a kritika pedig megitéli a t. miniszterelnök úr itéletét.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne! Azt nem mondtam, hogy nem szabad!

Barta Ödön: Az árvaügyekkel kapcsolatban tegnap a t. miniszterelnök úr egy olyan kijelentést tett, a melyet visszamenőleg — nem mentem tovább vissza, csak 1896-ig — a jelenlegi t. házelnök úrnak, mint belügyminiszternek nyilatkozatában is megtalálok, hogy tudniillik reformok előtt állunk az árvaügyeknél. Azóta mindig állunk. Épen az a kifogás, hogy mindig állunk, hogy nem haladunk. Én azt, hogy az egész közigazgatást csak egységesen, egy complexumban lehet reformálni, nem irom alá. Nem is áll; nem is hiszem, hogy a t. miniszterelnök úr ehhez a nézethez ebben az országban őszinte, független többséget tudna teremteni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is akarok!

Barta Ödön: Mi azt akarjuk, hogy ha építeni kell, építsünk, hiszen az anyagot összehordtuk.

Az árvaügyet illetőleg én nem azért szólaltam fel, mintha sürgetném, hogy az árvaügyek reformáltassanak; mert nem az a legsürgősebb, hanem sürgősebb az, a mit kifogásolok. A t. miniszterelnök úrnak, mint belügyminiszternek jelentésében az van mondva, hogy a közigazgatási adminisztrativ költségek egyrésze fedeztetett az állami dotációból, a másik része a különböző adókból és az árvapénzeknél levont 10% o-os tartalékból.

Mindenekelőtt tisztelettel kijelentem, hogy nem ismerek olyan jogászt, a ki a t. miniszterelnök úrnak megnyugtató választ tudna adni arra a kérdésre, hogy vajjon egyáltalában, de plane ethikailag jogosult-e 10% o-ot az árvák jövedelméből levonni. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Mi czímen adóztatja meg a t. miniszterelnök úr az árvákat? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát ebben az országban a felnőtteken kivül az árváknak is adózniok kell, azoknak, a kiket gyámolítani emberbaráti kötelesség; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a kiknek gyámolítására törekedni kell azoknak is, a kik távol állanak tőlük? És most az árvák ügyeinek kezeléséből az állam tőkét kovácsol?

Hozzájárul még ehhez, hogy nem elég az, hogy levonják az árvák jövedelméből a 10%-ot, hanem azt még felhasználják az adminisztrativ költségek fedezésére. Ezt jogállamban tenni nem szabad. Pedig a miniszterelnök úr jelentésében ez benne van szószerint. A belügyminiszteri jelentés azt mondja:

A vármegyék közigazgatási összes költségei az 1899. évben 13,229.000 koronára emelkedtek. Ebből állami javadalmazás útján fedeztetett 11,623.336 korona. Az egyes vármegyék által és pedig 1883 : XV. törvényczikk alapján kibocsátott pótadóból 452.226 korona 28 fillér a gyámpénztári tartalékalap, útadó, ebadó, és egyéb adók hozzájárulásával térítmények és különböző bevételekből 1,153.706 korona 71 fillér.«

T. miniszter úr! Ha csak egy fillérje van egy árvának abban az adminisztrativ költségben, akkor az szégyenfoltja az államnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Harmincz éve így van!

Barta Ödön: Szószerint olvastam fel a jelentésből. Most már végezek evvel a kérdéssel is. A t. miniszterelnök úr épúgy, mint t. elődjei, bármikor, valahányszor egy gravamenről szó volt, mindig arra hivatkoztak, hogy így volt ezelőtt is. Bocsánatot kérek, ha a t. miniszterelnök úr innen ezekről a padokról ment volna oda át, ha az ellenzék jutna kormányra Magyarországon és a kormány tagjai nem a kormánypárt kebeléből váltakoznának, akkor lehetne ezt mondania. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: De sohasem diffikultálták!

Barta Ödön: Nem diffikultálták? A t. miniszterelnök úr oszlopos tagja volt a pártnak mindig, és nem is lehetett volna miniszterelnökké, ha nem lett volna oszlopos tagja, hát miért nem méltóztatott azt diffikultálni? De különben diffikultáltatott is. Ha váltakozó rendszer uralkodnék ebben a parlamentben, ha az ellenzék is kormányra jutna, akkor léhetne arra hivatkozni, hogy az ellenzék kormányra jutása után idő kell, míg egy másik rendszernek összes hibáit kiküszöböli. De ugyanazon rendszer alapján, minthogy a kormányok egymás után egy pártból váltakoznak, nem hivatkozhatnak erre a konczesszióra. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a konczessziót, ezt a szalvus konduktuszt nem vehetik igénybe. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A t. miniszterelnök úr reflektálva az ezen oldalról felhangzottakra, méltó önérzettel hivatkozott arra, hogy az utóbbi években a közigazgatási tisztviselők helyzetének javítására több történt, mint az utolsó 20 év alatt. Nem lehet oka panaszra a t. miniszterelnök úrnak. Megkapta minden oldalról érte az elismerést. És engedjen meg, de ez a vád, mintha erről az oldalról mindig csak gáncsolnának, ezt az oldalt nem illeti meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az oldal az első, a mely honorál mindent, a mi igazán a közjó érdekében történik, tekintet nélkül arra, hogy honnan kezdeményeztetik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha én ehhez a fizetés kérdéséhez mégis hozzászólok, t. miniszterelnök úr, akkor teszem azért, mert nem tartom megoldottnak a kérdést távolról sem; mert én azt hiszem, hogy nem szülhet megnyugvást a fizetésnek más módon való rendezése, minthogy az az egész országra nézve egységessé tétetik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha az összetartozandóság érzetét, ha a kötelesség érzetét egységessé akarjuk tenni a tisztviselői karban, akkor a fizetésnek egységesnek kell lenni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Minden más tisztviselői karnál egységes a fizetés, csak a drágasági helyi pótlékok különbözők, az egyes szolgálati helyekhez viszonyítva. A főszolgabiró fizetésének Pest vármegyében épúgy mint Ungban, épúgy mint Árvában, egységesnek kell lennie, egységesnek azért, mert a munkát is egységesen kell tőle megkövetelni.

T. képviselőház! Ismét alkalmat adok a t. miniszterelnök úrnak arra, hogy azt mondja, hogy ez már régen így van. A mentés és segélynyújtás az 1876 : XV. törvényczikkben megvan rendelve, de eddig semmisem történt ebben az ügyben; ez teljesen szervezetlen intézménye az országnak, pedig tételes törvényben van megrendelve, de nincs végrehajtva. A tüdővész elleni védekezés igen fontos nagy kérdése most már Magyarország közvéleményének, de fontos kérdés Magyarország lakossági arányaira nézve is, Magyarország beléletére nézve. És ha széjjelnézünk, hogy e tekintetben az országban mi történt, akkor — tisztesség adassék — az úgynevezett köpőcsészéken kivül semmisem történt. De, t. miniszterelnök úr, méltóztassék elhinni, hogy ennél az intézkedésnél sokkal nagyobb hordereje lenne olyan intézkedésnek, a mely Magyarország tisztviselői karának egészséges lakásokban, egészséges hivatali helyiségekben való elhelyezéséről gondoskodik.

Megvan ez? Van erre nézve intézkedés téve? Hogy pénz nincsen rá, ezt is régen hallom, de hogyha Bécsben megszólal a harang, akkor lesz, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és hogyha a quótát még egyszer fell kell emelni, hogy a Reichsrath új delegácziót küldjön ki, akkor Gulner Gyula államtitkár úr nem fogja azt

Digitized by Google

mondani, hogy nincs pénz, mert kénytelen lesz azt mondani, hogy van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Én nagy elismeréssel adózom a miniszterelnök úrnak azon intézkedéseért, hogy a Magyarország fővárosában alkalmazott miniszteri tisztviselőkre nézve a vasárnapi munkaszünet intézményét kiterjesztette. Miért nem terjeszti a vidékiekre is? Van ennek valami akadálya? Vagy ez az intézkedés alkalmas arra, hogy egységes megnyugvást keltsen a vidéki tisztikarban? Hiszen a vidéken még a szabadságolás kérdése sincsen szabályozva. A vármegyei tisztviselők szabadságolására nézve csak a legritkább vármegyének van valamelyes szabályrendelete, és ha van, alig hajtható végre, részint, mert a tisztviselők létszáma nem megfelelő, részint mert más okok jönnek közbe. *(Egy hang a szélső baloldalon: Több van, mint kellene!)* A szabadságolás kérdéséről, t. képviselőház, oly országban, a melyben a közegészségügyi intézkedések fejlődéséről akar a miniszterelnök úr referálni, feltétlenül gondoskodni kell. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. miniszterelnök úr már nem egyszer jelentette ki, hogy adminisztrativ teendői között, a melyekkel foglalkozni kell, a legodiozusabbak közé sorolja a gyógytárak ügyét. Én azon kellemes helyzetben vagyok, hogy állok azért, a mit mondok. Tudniillik én a t. miniszter úrtól nem fogok e tekintetben olyan választ kaphatni, hogy ő ebben, vagy abban az ügyben úgy járt el, mint a törvény előírja, tehát nincsen okom felszólalni; én nem kértem tőle soha gyógytári engedélyt. Az én álláspontom a t. miniszter úr előtt ismeretes. Az én álláspontom az, hogy valamint ellensége vagyok minden privilégiumnak, úgy ellensége vagyok annak a privilégiumnak is, a mely a gyógyszertárak adományozása tekintetében fennáll. A mikor a t. miniszterelnök úr egy alkalommal azt méltóztatott válaszolni, hogy utálja ezt az ügyet, azt vártam, hogy azt el is hárítja magától.

Széll Kálmán miniszterelnök: Készülök!

Barta Ödön: Hogyha készül, akkor már nem lesz indiskréczió megkérdezni a t. miniszterelnök úrtól, hogy mily alakban készül. Mert hogyha oly alakban készül, hogy a t. miniszter úr a magára nézve odiózussá vált ügyet ráhárítja egy alatta álló más közegre, akkor az ügy tovább is rendezetlenül marad. Én is rendezését óhajtom az ügynek, és azt hiszem, óhajtják mindazok, a kik ezzel az ügygyel foglalkoznak, hanem oly rendezését, a mely a minősítéshez kötött szabad ipar tárgyává tegye a gyógyszerészkedést, épúgy, a mint szabadon gyakorolja orvosi praxisát mindenki, a ki az egyetemen orvosi diplomát nyert. Én nem tudom belátni, t. miniszterelnök úr, hogy miért kell egy privilegizált osztályt fentartani. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ez már nem volna helyes!)* Az lehet a t. képviselő úr meggyőződése, de az enyém ez. Nekem az a meggyőződésem, hogy valamint minden téren a szabad verseny a fogyasztó közönségnek előnyére válik, épúgy ez intézményt is olcsóbbá, megbizhatóbbá, előzékenyebbé és minden irányban jobbá tennők, ha a gyógyszerészetet minősítéshez kötött, felügyelet alá helyezett szabad iparrá tennők. Csak egyet méltóztassék kiküszöbölni ezen odiózus ügyből: az engedélyezést, a privilégium-osztást, a mely minden esetben sért ezer és ezer jogos érdeket, sért ambiciókat, sért törekvéseket és sérti a t. miniszter úrnak önérzetét is. Mert legyen róla meggyőződve, hogy valahányszor egy patikát engedélyez, e mellett az egy mellett, a ki nevét áldja, más ezer ember mocskolja. Minek tehát fentartani, t. miniszter úr, egy oly intézményt, a mely senkinek sem kell, csak a privilégiumot már élvező gyógyszerészeknek. Én azt hiszem, t. ház, hogy a belügyi igazgatás terén ez igen könnyen rendezhető kérdés, a melyhez nem kell a nagy belügyi reform bevárása, a nagy szervezet keresztülvitele; önállóan meg lehet oldani e kérdést.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát a kik vették a jogot?

Barta Ödön: T. miniszterelnök úr! Ha méltóztatik parancsolni, szivesen belemegyek máskor ennek a kérdésnek részletes megvitatásába, bár azt hiszem, hogy a belügyi tárczának vannak kérdései, a melyek inkább meg fogják érdemelni, hogy azokkal részletesen foglalkozzam. Erre a kérdésre nézve én megelégszem azzal, ha a miniszterelnök úrnak komoly megfontolás tárgyává ajánlom, nem látja-e elérkezettnek az időt arra, hogy a huszadik században ezen jogosulatlan privilégium megszüntettessék és előre törekvő ifjaknak tér nyittassék arra, hogy becsületes munkájukkal ők is megélhessenek, és hogy a 15—20.000 forint jövedelmű gyógyszerészek helyébe 1000—1500 forintos kisebb és époly becsületes exisztencziák kerüljenek? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. miniszterelnök úr szerzett jogokról beszél. Méltóztassék majd megnézni, a t. pénzügyminiszter úr irattárában megvannak talán az adatok, a regálemegváltás kérdése sokkal nehezebb kérdés volt és mégis megoldották úgy, hogy senki sincs ugyan vele megelégedve, de a kincstár az meglehet vele elégedve. *(Derültség.)*

Digitized by Google

A közigazgatási tisztviselők helyzetére vonatkozólag elmondottak mellé legyen szabad még egy pár megjegyzést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy kormányférfiú egy tisztviselőnek azt az utasítást adta: »Légy kérlelhetetlen, mint a törvény.« Szép utasítás, követésre méltó. Azt hiszem, a t. miniszterelnök úr is nem egyszer adja tisztviselőinek ezt az utasítást. Az illető azt felelte rá: »Ezt a kívánságot nem hogy teljesíthessem, de hogy csak meg is közelíthessem, oltalmazz meg engem magam ellen és oltalmazz meg tenmagad ellen.« Ezt a két kikötést tette. Ha a magyarországi közigazgatási tisztikarnak azt mondjuk, hogy légy kérlelhetetlen, mint a törvény, akkor azt fogja mondani, hogy oltalmazz meg engem magam ellen, szüntesd meg azt a nyomorúságos állapotot, a melyben élek, és oltalmazz meg tenmagad ellen, vagyis a kormányhatalom ellen, a melytől függök, akkor kérlelhetetlen leszek, mint a törvény.

Az egyik irányra nézve már volt szerencsém nyilatkozni. A mi ebben az irányban történt, tudniillik a tisztviselők anyagi helyzetének javítása érdekében, azt elismeréssel honoráltam, de nem tartottam megfelelőnek, mert nem egységes, nem egyöntetű és nem igazságos az egész vonalon. A mi pedig a másik irányban történt, arról nem beszélhetek, mert oltalmat a tisztviselők a kormányhatalom ellenében még eddig sehol Magyarországon fel nem találhatnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondja a t. miniszterelnök úr, hogy készül a pragmatika, készül a fegyelmi eljárás. Én nem tudom, t. miniszterelnök úr, hogy kik dolgoznak ezen olyan lassúsággal. Micsoda nehézség van egy fegyelmi törvény megalkotásánál, a melynek csak két nagy momentumot kell felvennie, a nyilvánosságot és a védelmet. Ha ezeket a garancziákat megtalálja a tisztviselő, akkor épúgy, a mint az igazságszolgáltatás minden vonalán lévő tisztviselők tűrik a helyzetet, mert tudják, hogy a fegyelmi eljárás rendes lefolyása nélkül ellenük semmi sem történhetik, nyugodtan fognak a közigazgatási tisztviselők is gondolni arra, hogy csak valódi fegyelmi vétségek esetében fognak eljárás alá vonatni és csak annyi büntetést fognak kapni, a mennyit érdemelnek. Nehéz dolog-e azt a nyilvánosságot és szóbeliséget, a mely a büntető judikatura minden vonalán már megvan, a melyet a polgári eljárás során most terjesztenek ki az egész vonalra, áttenni arra a helyre, a hol arra a legnagyobb szükség van, a fegyelmi eljárás tárgyalására. A nyilvánosság okulást és megnyugvást nyújt azoknak, a kik a panaszt beadják és elégtételt szolgáltat annak a tisztviselőnek, a kit esetleg alap nélkül bepanaszoltak.

Ha egy tisztviselő ellen a fegyelmi eljárás megindúl, és kis idő múlva megszünik, száz eset közül kilenczvenkilenczben azt mondják, hogy eltussolták a dolgot. De ha nyilvánossággal, nyilvános szóbeli tárgyalással, nyilvános váddal és védelemmel fogják összekötni, a felmentett tisztviselő rehabilitálva lesz, és az elitélt tisztviselő elitélésében közmegnyugvást fognak találni azok, a kiknek sértett jogai elégtételt követelnek. Méltóztassék tehát ezt a kérdést tárgyalni, t. miniszterelnök úr, méltóztassék hozzálátni és mindenekelőtt ezt a kérdést megoldani. Pragmatika, fegyelmi eljárás nélkül elégedett, nyugodt tisztikart képzelni ebben az országban nem lehet.

És most, t. képviselőház, méltóztassék megengedni nekem, hogy a t. miniszterelnök úrnak arra a nyilatkozatára feleljek, a melyet a testtel biró kérdésben, tudniillik a közigazgatási reform kérdésében elfoglalt.

A t. miniszterelnök úr, a milyen határozatlan a választási reform kérdésében, olyan határozott a közigazgatási reform kérdésében. Nem akarom most felujítani azokat a nagy vitákat, a melyek ezen kérdésben e házban már lezajlottak, a melyekben mindig szembe állították a reformkérdést az autonomiával, pedig reform és autonomia egymást abszolute nem zárják ki. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És most azt látom, hogy a t. miniszterelnök úr is azon az alapon áll, hogy a közigazgatási reform alatt a hirhedt »lex Szapáryáná«-t érti. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Azt méltóztatott mondani, hogy azon az alapon, vagyis a »lex Szapáryána« alapján, — mert azt törvényes alapnak méltóztatott mondani; én pedig szégyenlek arra a törvényre hivatkozni, mert félek, hogy hivatkozásomat lefordítják! Azt méltóztatott mondani, hogy ezen törvény alapján a kinevezett tisztviselők rendszere az állami közigazgatás fundamentomát képezi. De hát térjünk e felett a napirendre.

Én azt állítom, hogy a közigazgatási reform nem azon kezdődik, hogy a tisztviselő kineveztessék. Ha a t. miniszterelnök úr nem akar sötétbe ugrást csinálni más irányban, ebben az irányban is sötétbe ugrásnak nevezhető egy ki nem próbált rendszer, mely ellenkezik Magyarország közszellemével, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* az egész közvélemény érzületével; persze nem a kinevezésre vágyó tisztviselő közvéleményére hivatkozom, hanem a nép történeti hagyományaiból eredő közvéleményre; a kinevezési

Digitized by Google

rendszer behozatala abszolute nem a nép közvéleményében gyökeredzik. Majd leszek bátor a t. miniszterelnök úr előtt olyan tekintélyre hivatkozni, a kit talán el fog ismerni; fogok hivatkozni radikális nagy emberek nyilatkozatára és konzervativ emberek nyilatkozatára. Ha végignézzük, t. képviselőház, azt a küzdelmet, a mely a közigazgatási reform kérdésében hosszú idő óta folyik Magyarországon, mindig azzal a két áramlattal találkozunk, a mely egymással szemben áll: kinevezett tisztviselők, autonomia által választott tisztviselők. Én azt tartom, hogy a t. miniszterelnök úr épúgy, mint azok, a kik előtte ezt a harczot megvívták, igen erős ellentállást fog maga ellen provokálni, ha a közigazgatás reformját a kinevezés kérdésétől nem fogja tudni elválasztani. Én ismerem a kinevezett tisztviselő állásának előnyeit. Az ő egyéni szempontjából feltétlenül rá nézve az lesz előnyös. De az elmozdíthatatlanságot, a mely kinevezett tisztviselőnek, mondhatnám, egyik dotácziója, meg lehet adni, az 1848 : XXIX. törvényczikkben akkor kifejezett aggodalomnak daczára, a választott tisztviselőnek is; egyet azonban nem lehet megadni: a közszellemet, a mely évszázadokon át keletkezett, a tradicziókat, a melyek nemzedékről-nemzedékre beoltattak egy nemzetbe; azokat egy forma-, egy rendszerváltozással együtt kiirtani, megsemmisíteni nem lehet; nem lehet azokat a rokonszenveket, a melyeket ezen intézmény iránt százados történelem fejlesztett ki, egyszerűen átültetni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt a t. miniszterelnök úrnak szives figyelmébe ajánlom.

Kossuth Lajos tudvalevőleg elég széles alapon ismerkedett meg a megyével. Erről a megyei rendszerről Kossuth Lajos így nyilatkozott: — akkor is volt vita, akkor is voltak hívei a másik rendszernek — hogy ez »annyira összeforrott a nemzet életével, hogy az ahoz ragaszkodás, valamint az istenség iránti hit, gyámokra nem szorúlt«. Ez nem változott meg, mert nem hiszem, hogy a t. miniszterelnök úr arra akarna hivatkozni, hogy ezt a hitet, a nemzet lelkébe forrott ezt az érzést, ez a rendszer, a melyben uralkodni méltóztattak, kiölte volna.

Ugyanerről a kérdésről Kossuth Lajos tovább így szólt: »Miként az angol parlamenti tag magasulni érzi keblét a gondolatnál, hogy világrészek sorsáról tanácskozhatik, határozhat, akként minden magyar ember magasulni érezheti keblét a gondolatnál, hogy megbecsülhetlen megyei rendszerünknél fogva, ő is hivatva van a nemzet nagy ügyeinek elintézéséhez hozzászólhatni, a nemzeti nagy jogok elintézésében tettleges részt venni«. Megváltozott ez? Nem így van ez most is? Ki ölte ki a nemzetből e magasztos érzést? Ki szállította le a polgárok hagyományos öröklött önérzetét erről a magaslatról odáig, hogy most már nem emeli keblét, hogyha azt a tudatot ébreszti valaki, hogy ő részt vehet az ország jogai gyakorlásában, az ország ügyei intézésében?

A konzervatív párt köréből, ennek vezére gróf Dessewffy Aurél ebben a kérdésben, a megyék municzipális jogáról, egészen ezen a véleményen van *(olvassa)*:

»A megyék municzipális jogai alkotmányunk alapját, nemzetiségünk kezességét teszik annyira, hogy míg megyei szerkezetünk megmarad, érjen bár bennünket akármi csapás, alkotmányunkat visszaszerezhetjük mindig, ezer más tekintetet mellőzve, ez az egy ok elég arra, hogy Magyarország ezen kincsnek megőrzését tegye politikai krédója első ágazatává.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Az autonómia megmarad!

Barta Ödön: T. képviselő ház! A t. miniszterelnök úr tegnap is és most is, közbeszólás alakjában, azt méltóztatott mondani, hogy az autonómia megmarad. Ne méltóztassék triviálisnak tekinteni, ha azt kérdem, úgy marad-e meg, hogy »majálisokat rendezhetnek, vagy majd télen bálokat«? Mert hiszen, t. ház, az az autonómia, a mely ma megvan a választási rendszer mellett, már régen nem az az autonómia, a melyért Kossuth Lajos meg gróf Dessewffy Aurél lelkesedtek. Kinek akarja ma valaki azt mondani, hogy a vármegyének autonómiája van? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát a t. miniszterelnök úr, mint belügyminiszter még nem küldött a vármegyékhez rendeleteket, a melyekben azt mondta, hogy: utasítom a vármegyét, hogy ilyen meg ilyen statutumot alkosson!?

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát akkor mi lenne a magyar államból, ha ezt sem lehetne?

Barta Ödön: A kérdés az: autonómia-e, vagy nem autonómia? Autonómia-e az, a melynél a kandidáczió jogát az abszolut többségben lévő — mert a tagok felét kinevezi — a főispán gyakorolhatja? Autonómia-e az, a melynél a vármegyei számvitelt, tehát a községi ügyek ellenőrzését közvetlenül a főispán által kinevezett tisztviselők gyakorolják, a hol a kinevezett állami főfunkcionárius, a főispán, hivatali állásánál fogva, a mely sehol kodifikálva nincs, a melynek kötelességei sehol körülirva nincsenek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a melynek jogköre szabályozva, praeciziroza nincs, gyakorol az egész köz-

Digitized by Google

igazgatás minden vonalán minden jogot, a hol a miniszteri rendeleteknek a végrehajtása, nem is direkte az autonómia körében, hanem főispáni parancsszóra akárhányszor más más irányba tereltetik, mint a milyen irányba az autonómia terelné, ha független volna: abban az országban autonómiáról olyan értelemben, mint a milyenről itt volt szó, most sem lehet beszélni. Ha még ezt az érzést is ki akarjuk irtani a polgárokból, hogy ők legalább látszólag intézik egy-egy vármegyének az ügyeit, akkor méltóztassanak ezt az országot egészen átalakítani, de nem tudom, honnan fogják ehhez a lelkes áldozatokra és ennek a hazának a megvédésére mindíg kész polgárokat előteremteni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

S ha már szólottam a főispánokról, — a mely kérdéssel különben ritkán szoktam foglalkozni, mert várom az igéret beváltását, hogy tudniillik mikor lesz a közigazgatás reformjával ez az állás is végleg megállapítva, vagy eltörölve, — csak egy kérdést intézek a miniszterelnök úrhoz. Méltóztassék a felelősség szempontjából nekem megmondani, miután én úgy tudom — jogerzékem azt diktálja, — hogy a jogok és kötelességek mindig egymástól elválaszthatatlanúl járnak, születnek és meghalnak, honnan van mégis az, hogy a főispáni jogokról birunk tudomással: tudjuk, látjuk, hogy joguk van az adminisztráczió minden ágában motu proprio, vagy kormányrendelet folytán beleavatkozni, vizsgálni, rendelkezni, tisztviselőket felfüggeszteni, azok ellen fegyelmi eljárást elrendelni, a közigazgatást minden ágában megvizsgálni stb.: ez joguk, ezt ismerjük.

Széll Kálmán miniszterelnök: Kötelességük is!

Barta Ödön: . . . Ha kötelességük, úgy mondjon nekem a t. miniszterelnök úr egy esetet, a mikor a főispán fegyelmi alá került kötelesség-mulasztása miatt. Mert ha valakinek kötelességei vannak, akkor azoknak nem jó, vagy pláne rosszúl való teljesítése kell, hogy valami megtorlást vonjon maga után. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Azzal szemben nem megtorlás a bizalom megvonása, mert nem egyenlő mértékkel van mérve a megtorlás. Ha egy másik tisztviselő követ el mulasztást kötelességeivel szemben, melyek neki elő vannak irva, akkor a megtorlás fegyelmi eljárás, felfüggesztés stb. Hát ugyan mutasson nekem a t. miniszterelnök úr a történelemből, a közigazgatás történelméből, egy felfüggesztett főispánt! *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Én egyenrangú, vagy talán még magasabb rangú tisztviselőket fogok velük párhuzamba állítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Fegyelmi alá vont miniszteri tanácsost már láttunk. *(Fekiáltások: Államtitkárt is!)* de fegyelmi alá vont főispánt láttunk-e valaha? Hogy csak egy esetre hivatkozzam. . . . *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Nem volt rá szükség!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Barta Ödön: Ne méltóztassék senkinek azt mondani, hogy nem volt rá szükség. Volt. *(Halljuk! Halljuk!)* Aradon egy hallatlan dolog történt; elsikkasztották az árvák vagyonát.

Kubik Béla: Egy negyedmilliót!

Barta Ödön: Elsikkasztották annak a hatóságnak az ellenőrzése alatt, a melynek joga, nézetem szerint kötelessége kellő időben kontrólt, vizsgálatot tartani. Vagy teljesítette ezen kötelességét, vagy nem. Ha teljesítette volna, akkor nem történhetet volna meg az eset, vagy legalább kellő időben felfedezték volna. *(Egy hang balfelől: Az alispán ellen! Az alispán nem ugyanaz.)* Az alispán ellen igenis volt fegyelmi, de a főispán ellen nem volt, hanem két esztendő múlva, érdemei elismerése mellett, saját kérelmére visszavonúlt állásától. Én e példát nem azért hoztam fel, mintha épen ezt az esetet akarnám inkriminálni, hanem mint eklatáns példát arra, hogy jogok vannak adva a nélkül, hogy azokkal párhuzamba kötelességek volnának állítva. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem akarok a t. ház türelmével visszaélni. *(Halljuk! Halljuk!)* Még csak egy pár kérdést említek meg, a melyeknél talán szintén nem lesz szükség arra, hogy a közigazgatási reformot az egész vonalon megvárjuk. Méltóztatnak tudni, hogy az 1890 : I. törvényczikk, mely az útügyeket szabályozza, elrendeli, hogy útbiztosságok állíttassanak fel.

Én úgy tudom, hogy az ország területének legnagyobb részén ezen útbiztosságok felállítva mai napig nincsenek. Ha a törvények végrehajtása akképen történik ezen országban, hogy az 1876 : XIV. törvényczikkben peremptorikus módon elrendelt mentési ügy még 1900-ban is csak ott áll, a hol akkor állott; ha az 1890.-ik évben megalkotott törvény végrehajtása csak odáig jutott, hogy még 1901-ben azt kell kérdeznem: hány vármegyében lett már az útbiztosság létesítve, akkor ne méltóztassék azt mondani, hogy a reformra várunk, hanem méltóztassék megmondani, hogy a törvények végrehajtásában abszolute nincs rendszer; hogy a tövények végrehajtása késedelmes, ki nem elégítő; mondhatnám azt is, hogy alig történik valami!

A t. miniszterelnök úrnak mint belügyminiszternek talán resszortjába tartozik és ezért felemlítem, hogy azon kivándorlási okok közt,

Digitized by Google

a melyeket kutatni hivatva van, nagy szerepet játszik Magyarország felső részén a vadászati állapot. Én tudom, mennyire nem rokonszenves kérdés ez, de abban a meggyőződésben élek, hogy egyetlen alkalmat sem szabad elmulasztani, a mikor ez szóvátehető, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy rámutassunk arra, hogy a vadászati törvény ezen alakjában fenn nem tartható, mert lehetetlenség eltűrni, lehetetlenség szó nélkül hagyni azt, hogy a vadászati törvénynyel biztosított vadászati passziók kedvéért a nép százezreinek termése évről-évre elpusztíttassék; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* elpusztíttassék oly módon, a melylyel szemben szatiszfakcziót a törvény azon intézkedése, hogy az okozott károk megtérítendők, abszolute nem nyújt, mert mindig a gyengébb a károsúlt, a hatalmasabb a kártevő. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akarok részleteket felhozni, t. miniszter úr; rámutattam a kérdésre, és kérem a t. miniszter úrat, méltóztassék ezen kérdéssel is foglalkozni.

És most még csak egyet. Ha valaki ezen országon végig néz, vagy azt pláne egy kissé tanúlmányozza, akkor azt fogja mondani, hogy exotikus egy ország ez a Magyarország. Számokkal szolgálhatok a t. miniszterelnök úrnak. Neveket nem akarok említeni. Ismerek egy magasabb közigazgatási hatósági intézkedést, a mely azt tartalmazza, *(Halljuk!)* hogy X. Y. ennyi éves ilyen és ilyen születésű meg illetőségű egyénnek a házalási engedély nem adatik ki, »mert nem tud magyarúl«. Szószerint ezt tartalmazza. Már most az a külföldi búvár, a ki az irattárt tanúlmányozva, erre az aktára rá talál, ugyanakkor azt látja, hogy Segesváron egy főispánt hivatalosan üdvözöl mint a kormány reprezentanzát, egy hivatalos szónok, *(Úgy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* a vármegye hivatalos termében — németűl! *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Olvasni fogja, hogy Brassóban Himesch polgármester úr ékes német nyelven üdvözölvén a bevonúlt főispánt, a főispán óriási lelkesedést keltett azzal, hogy az üdvözlő beszédre ő, a kormány küldöttje, ékes németséggel, még pedig hibátlan németséggel válaszolt. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Nem exotikus országnak fogják-e ezt az országot tekinteni, *(Igaz! Úgy van! Mozgás a szélső baloldalon.)* a mely országban a házalási engedély megtagadására elég ok az, hogy valaki nem tud magyarúl, ellenben a törvényhatóság nevében való üdvözlésre elég qualifikáczió az, hogy valaki nem akar magyarúl tudni? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. miniszterelnök úr azt fogja nekem erre válaszolhatni, ha ugyan válaszra méltatja ezt a testtel nem bíró graváment, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* hogy hiszen a nemzetiségi törvényben benne van, hogy ők tárgyalási nyelvükön érintkezhetnek a hatósággal. Ez igenis benne van, de a mikor a törvényhatóság üdvözöl egy újonnan érkezett főispánt, akkor ott a magyar állam van jelen, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a magyar állam-hatalom vonúl be arra a helyre és a magyar nemzet egyik nagy tényezője, a törvényhatóság, mint hivatalos testület, mint szervezet áll szemben egyik másik szervezettel, egy másik tényezővel s akkor ennél a hivatalos érintkezésnél a hivatalos üdvözlésnek másnak mint magyarnak nem szabad lenni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Úgy tudom, a nemzetiségi törvény erre nézve konczessziót nem tesz és ugy tudom, hogy a főispán urak, a kik magukat üdvözöltetik ilyen bevonulások alkalmával, egyrészt azért, hogy a választ elkészíthessék, másrészt azért, hogy előzőleg is tájékozva legyenek a kivánalmakról, rendesen bemutattatják maguknak azon üdvözlő beszédeket. Annyit pedig csak elvárhatunk a magyar állam képviselőjétől, a magyar államhatalom reprezentálójától, hogy ha neki bemutattatik az üdvözlő beszéd, még pedig abban a vármegyében, mely nem német vármegye, hanem magyar vármegye, ha meggyőződik arról, hogy abban a magyar törvényhatóságban, a hivatalosan bevonuló főispán, a hivatalosan bevonuló kormányküldött németűl fog üdvözöltetni, akkor megtagadja a hivatalos üdvözlés fogadását és nem történik hivatalos üdvözlés, mert a nem üdvözlés reá nézve sokkal kisebb bántalom, mint az, ha őt, a magyar állam képviselőjét hivatalosan németűl üdvözlik. Hogy pedig ez nem véletlen, hanem rendszer, azt mutatja Brassó esete, a hol a főispán sokkal tovább ment, a hol nemcsak németűl üdvözölték, hanem még ő is németűl, még pedig ékes németséggel válaszolt.

Ugron Gábor: Nem igaz! Először magyarúl, csak azután németűl!

Barta Ödön: Bocsánatot kérek, én elhiszem hogy nem igaz. De czáfolják meg illetékes helyről!

Ugron Gábor: Én mondom, hogy nem igaz! Előbb magyarúl felelt, aztán németűl!

Barta Ödön: Ha Ugron Gábor t. képviselőtársam tudja, hogy ez nem igaz, akkor méltóztassék Magyarország tekintélye érdekében és a főispán érdekében is ezt megczáfolni.

Ugron Gábor: Nem az én feladatom, hogy a hirlapokat czáfoljam!

Barta Ödön: Az sem feladata a képviselő úrnak, hogy most engem czáfoljon. Én meg-

Digitized by Google

neveztem a forrást, a honnan ezt kaptam. *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Az a brassói főispán van olyan magyar ember, mint bárki! Ezer esztendeje tudjuk, hogy kik! *(Úgy van! balfelől. Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Barta Ödön: Kérem a t. képviselőtársamat, legyen meggyőződve, hogy én elhiszem. *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Rakovszky István: Mindig ezzel jönnek! *(Hosszantartó zaj.)*

Justh Gyula: Hallgassa meg a szónokot!

Elnök *(csenget:)* Csendet kérek! A szó Barta Ödön képviselő urat illeti; ne tessék őt zavarni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Barta Ödön: Ugron Gábor t. képviselőtársamnak arra a közbeszólására, hogy a főispán előbb magyarúl, azután németűl felelt, ha ez úgy van, — mert én sohasem vonom kétségbe a t. képviselő úr szavait, ha tényeket állít, a véleményeket kétségbe fogom vonni, mert véleményünk különböző lehet, — *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de ha úgy van, a mint mondta, én ezt elhiszem és akkor felszólalásom e tekintetben félig-meddig tárgytalanná lesz. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Akkor sem!)* Akkor már más szinben áll a dolog, Hogy gróf Lázár főispán magyarságát Ugron Gábor t. képviselőtársam velem szemben védelmébe vegye, arra abszolute nincsen szükség. Mert én nem az ő magyarságát támadtam meg. Szóval sem mondtam ilyent. Csak azt mondtam, hogy ha ezeket a tüneteket a külföld látja, akkor azt fogja mondhatni és méltán, hogy bizony csakugyan exotikus ország vagyunk. Hogy pedig gróf Lázár főispán minden magyarsága daczára elkövethet egy hibát, mely másoknak az érzületét sérti, azt hiszem, ezt Ugron Gábor képviselő úr sem vonja kétségbe. És én azt hiszem, hogy lesz talán még alkalmam valamikor hallani olyan kormányzati tényeket, a melyeket gróf Lázár főispán úrral szemben épp Ugron Gábor t. képviselőtársam fog diffikultálni. Tehát ne méltóztassék védelmébe venni velem szemben azt, a kit nem támadtam meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Úgy van! Úgy van! Zajos mozgás.)* Örülök rajta, hogy nekem nem volt okom még a másik főispán egyéniségét sem támadni; nem is a személyeket kifogásolom én, csak a tünetekre mutatok reá, mint egészségtelenre és olyanokra, melyből a külföldön, a hol megfigyelik az itteni dolgokat, azt a következtetést vonhatják le, hogy a magyar állameszme nem erősödik, hanem gyengül. Ebből a szempontból, azt hiszem, ezen eseteket nem szabad szó nélkül hagyni, és kivánnunk lehet, hogy a magyar miniszterelnök azon székből, a hol e nagy méltóságot kezeli, határozott hangon mondja meg, határozott utasítás alakjában mondja meg minden létező és következendő főispánnak, hogy nemzetiségi vidéken mit szabad és mit nem szabad. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. miniszterelnök úr tegnapi beszédében még egy határozott kijelentés van, és ez az, a mely a választási reformra vonatkozik, de csak annyiban határozott, hogy a t. miniszterelnök úr kijelenti, hogy mit nem fog tenni. Azt mondja, hogy az általános választói jogot behozni nem fogja. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Mást is mondtam!

Barta Ödön: Egyik t. képviselőtársunk közbe is szólt, hogy ez egy államférfiunak és nem egy agitátornak álláspontja.

Tisztázzuk csak kissé ezt a kérdést. Agitátor-e az, a ki Magyarországon az általános választói jogot sürgeti? Ha az, akkor ebben az országban nagyon sok az agitátor. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* És ezek az agitátorok megérdemlik, hogy a t. miniszterelnök úr kissé komolyan foglalkozzék velük. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha az az eszme az agitáczió terére vitetik, ha agitációnak bélyegeztetik, — mert ez bélyegzés akart lenni — akkor a t. miniszterelnök úrnak az a kijelentése, hogy ezt a sötétbe való ugrásnak tekinti...

Széll Kálmán miniszterelnök: Először is nem én mondtam, másodszor nincs benne becsmérlés!

Barta Ödön: A t. miniszterelnök úr nem mondotta, hogy agitáczió, de kijelentette, a mit mondtam, hogy ezt nem fogja javasolni, mert könnyelműség.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt sem mondtam!

Barta Ödön: Könnyelműség volna Magyarországon ily kisérletet tenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondtam, hogy könnyelműség, csak kisérletről szóltam!

Barta Ödön: A t. miniszterelnök úr határozottan a könnyelműség szót használta; könnyelműségnek mondta, ha alkalmazná...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem használtam! Tessék rám olvasni! Itt van előttem.

Barta Ödön: ...ha koczkáztatná ezt a kisérletet. Nem akarom a ház türelmét hosszasan igénybe venni, hogy szószerint kikeressem, *(Nagy zaj. Felkiáltások a jobb- és baloldalon: Várunk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Felelek érte, hogy nem mondtam!

Barta Ödön: A miniszterelnök úr hivatalos lapjának homlokán ritkitott betűkkel olvasható: »E téren Magyarország a köny-

Digitized by Google

nyelmű kisérletet nem birja el.« Ez elég autentikus.

Széll Kálmán miniszterelnök: Beszédem nem a »hivatalos lap« vezérczikke!

Barta Ödön: Nem tételezhettem föl, hogy a hivatalos lap olyan állítást, vagy álláspontot imputál a miniszterelnök úrnak, a melyet ő nem vall.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én arról felelek, a mit itt mondtam! *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Barta Ödön: Nem akarok ezzel a kérdéssel hosszasan foglalkozni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Jobb is!

Barta Ödön: Hiszem, hogy jobb, kényelmesebb a miniszterelnök úrnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy! Az ügyre nézve jobb!

Barta Ödön: Mert hálátlanabb thémát nem ismerek, mint oly parlamentben, a hol az akaratot a miniszter maga képviseli, oly eszmével szemben, melyet a miniszterelnök elutasít, ellenargumentumokat oly czélzattal, vagy reménységgel hozni fel, mintha az a tulsó oldalon visszhangra találhatna. Nekem is jobb tehát. De minthogy a t. miniszterelnök úr Deák Ferencz hagyományosának tekinti magát és óhajtja, hogy mi is annak tekintsük, beszédem befejezéséül fel fogom olvasni a t. miniszterelnök úrnak, hogy Deák Ferencz az 1848. április 4-iki kerületi ülésen mit mondott erről a kérdésről. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Akkor is szó volt a czenzus megállapításáról, a választói jog kiterjesztéséről stb. A jegyzőkönyv így szól *(olvassa)*:

»A főrendek az egynegyed telepnyi földbirtokot, mint a mely a választás gyakorlására jogot adna, fél telepre akarták emelni. Ők is óhajtják ugyan a képviseleti rendszert szélesebb alapra állítani: első lépésül mindazonáltal azon tekintetből is, melyet a nemzetiség biztosítása az ország különböző vidékeinek sajátságos körülményeihez képest igényel, a választók ingatlan birtokának egynegyed telekbeni megállapítását kelleténél szélesebb alapnak tekintik és e helyett fél telket kivánnak megállapitani.«

Ez volt a tárgy. Ehhez Deák Ferencz a következő kijelentést tette, melyet ajánlok a miniszter úrnak szives figyelmébe, a ki bizonyára ismeri Deáknak minden tényét és szavát, hogy méltóztassék a reform-kérdésnél ezeket is megfigyelni. Deák Ferencz ezt mondta *(olvassa)*:

»Maradjon a szerkezet. Nincs a dologban akkora fontosság, hogy érdemes lenne vele sok időt tölteni. Az aggodalom alapját csak abban látná, ha a különbség, mely egyik és másik qualifikáczió eredménye közt van, tetemes volna és nagyon kevesbbítné, vagy szaporítná a választók számát. De ki az országban széjjelnéz, észre fogja venni, hogy az egy negyed és féltelek birtokosai közt sem vagyoni, sem kulturális tekintetben nincs oly tetemes különbség; a választók számára nézve pedig szintén nincs a kiterjesztésnek szembetűnő befolyása, mert ha például összesen körülbelül 1,200.000 választó van Magyarországon . . .«

Rakovszky István: Akkor!

Barta Ödön *(tovább olvas)*: . . . az egynegyed telkesek e számot legfeljebb 100.000-rel növelik, a mi nagy különbséget nem tesz. Ha nagyobb proczentuáczióról lenne szó, megfoghatná az aggodalmat, de így annak semmi alapját nem látja. Több megye említi, hogy ha az egynegyed telkesek kizáratnának, a lakosok legnagyobb része választójog nélkül maradna. Ez pedig egyenesen a főrendek érdeke, a stabilizmus ellen lenne intézve, mi az, a mitől ők legjobban félnek? Az általános szavazat; erre pedig a legegyenesebb út az, ha a qualifikáczió szűkre szabatik, úgy, hogy igen sok ember marad a sánczokon kivűl és igen kevés belűl. Mindazon miazma mellett is, mely most a levegőben látszik rejleni, a mozgalmakat mindenütt előteremteni, Franciaországban a választásnak szélesebb bazisa lett volna, alig jutottak volna oda, hol jelenleg vannak. Ezért csodálja, hogy a stabilizmus barátai a qualifikácziót szűkíteni akarják.«

Én nem vagyok Deák Ferencz követője, de azért ajánlom ezt az álláspontot a miniszter úr figyelmébe. Az általános választói jogot méltatta, mondhatnám reklamálta itt valódi hatásában Deák Ferencz!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt nem reklamálta! *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Barta Ödön: De igen, azt mondta, hogy a stabilizmussal szemben ez szükséges. A választói jog szükítése forradalomra vezet, ezt pedig Magyarország belügyminiszterének engedni akarnia nem szabad.

Ezen elvektől vezéreltetve, a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk!

Ki következik?

Molnár Antal jegyző: Berzeviczy Albert! *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek helyökre menni.

Digitized by Google

Berzeviczy Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad, a mennyire hangom állapota megengedi, a vitához részemről is néhány észrevételt füznöm, megtéve reflexióimat a belügyi tárcza költségvetésének körébe tartozó némely ügyre és a vita folyamán tett egy-két észrevételre, és némileg tüzetesebben világítva meg a székes főváros pénzügyi és közgazdasági helyzetét és állapotát, *(Halljuk! Halljuk!)* mint a melyeket én oly országos fontosságuaknak tartok, hogy azokról, azt hiszem, a költségvetési vita által előszabott korlátok között lehet itt e képviselőházban beszélni.

Az eddigi vita kiemelkedő két mozzanatával, tudniillik a parlamenti reform és a közigazgatási reform kérdéseivel az igen tisztelt miniszterelnök úr tegnapi nyilatkozatában foglalkozott és mindkettőre vonatkozólag oly határozott és az én meggyőződésemmel annyira megegyező kijelentéseket tett, hogy megvallom, erre a két kérdésre rövid felszólalásomban kiterjeszkedni nem szándékozom. Csak a közigazgatási reformra nézve óhajtanék annyit megjegyezni, hogy véleményem szerint gróf Zichy János igen tisztelt képviselőtársam talán tévedésben van, ha beszédében azt mondja, hogy: »mi a választásokba bele sem mehetünk alkotmányos felfogás szerint, a míg a jelenlegi kormány a közigazgatás rendezésének nagy kérdéséről itt részletesen nem nyilatkozik, már azért sem, mert ezen kérdés lényege épen megoldásának mikéntjében fekszik, és a magyar nemzet lelkéhez nőtt közigazgatás megváltoztatásáról kell tudni a választó közönségnek.« Elmondta már a miniszterelnök úr, hogy a fő elvei a létesítendő közigazgatási reformnak ismételten kormánynyilatkozatokban és legutóbb eléggé preczizen a miniszterelnök úr székfoglaló nyilatkozatában ki voltak fejezve. Igaza van a képviselő úrnak abban, hogy itt tulajdonképen az applikáczió a főkérdés. Ámde azt mondani, hogy választóink közé menni jogosítva nem vagyunk addig, a míg az applikáczió kérdésére nézve a részleteket elő nem adhatjuk, ez lehet a képviselő úr szerint alkotmányos felfogás, de nézetem szerint csak a régi rendi alkotmány értelmében alkotmányos felfogás, mert az valóságos visszaállítása volna az utasítási rendszernek, ha mi egy ily reform részleteivel való foglalkozásra a parlamentet jogosítottnak addig nem tartanók, a míg mindezen részletek iránt a képviselők a választókkal meg nem egyeztek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Én azt hiszem, hogy jelenleg ez az országgyűlés, a melynek napjai már úgyis úgyszólva meg vannak számlálva. . . .

Polónyi Géza: Hónapjai, nem napjai! *(Halljuk! Halljuk!)*

Berzeviczy Albert . . . a közigazgatási reform terén alig foglalkozhatik egyébbel, mint azokkal a dolgokkal, a melyekkel az igen tisztelt miniszterelnök úr nagyon helyesen mintegy előkészíti a közigazgatás általános reformját. Ilyen volt a közigazgatási tanfolyamoknak létesítése, ilyen a közigazgatás egyszerüsítésére vonatkozó az az intézkedés, a melyet a t. miniszterelnök kilátásba helyezett és ilyen a közigazgatásnak javítása a létező rendszer keretében, egyrészt a költségvetési dotácziók emelésével, a mire jelentékeny lépés történik ebben a költségvetésben is, mintegy 415.000 koronára menvén az az összeg, a melylyel a vármegyék dotácziója ebben a budgetben is emelkedik, továbbá a pótadók kivetésének engedélyezése által, a melyek mind, részint ott, a hol szükség van rá, új állások létesítésére, részint a létező állások jobb dotácziójára fordíttatnak.

Én tehát a miniszterelnök úrnak, mint belügyminiszternek azon eljárását, hogy addig, a míg a közigazgatás nagy reformja az előkészület stádiumában van, ilyen parcziális intézkedésekkel igyekszik a közigazgatást javítani, tökéletesen helyeslem, és az ő felfogásához és eljárásához csatlakozom.

Örülök, hogy a t. miniszterelnök úr tegnapi felszólalásában a kivándorlás ügyét is szóba hozta, és erre a kérdésre nézve oly irányt jelzett, a mely tökéletesen megegyezik véletlenül azzal, a mit én a legutóbbi delegácziónális tárgyalások alkalmával a külügyminiszternek is figyelmébe ajánlottam. Nézetem szerint tudniillik a kivándorlási bajt gyökerében orvosolni mindenesetre csak messzemenő és nagyszabású közgazdasági intézkedésekkel lehet, mert a bajnak gyökerei tulajdonképen közgazdasági viszonyainkban rejlenek. A kivándorlásnak minden adminisztrativ akadályozása czéltalan dolog, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* tehát le kell számolni a kivándorlás tényével és arra kell igyekeznünk, hogy azok, a kik a kivándorlásra törvényileg jogosítva vannak és ezen szándékukban meg nem ingathatók, reánk nézve ott, a tengerentúli országokban, legalább teljesen el ne vesszenek, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hogy tehát azoknak kivándorlása államilag szerveztessék és hogy a velük való kontaktus azokban a távoli országokban is fentartassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Hogy ezáltal az állam legalább az ő visszatérésüket oly mértékben megkönnyítse, mint a hogy odautazásukat megkönnyítik a kivándorlási ügynökök. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Az egészségügy terén tett intézkedéseket a belügyminiszter úr teljes joggal, bizonyos

Digitized by Google

önérzettel említhette föl és nem érte őt méltán az a vád, mintha ezen a téren semmi sem történt volna. Sok történt, de kétségtelenül sok és nagy még a feladat, a mely előttünk áll. Az állapotok meglehetősen szomorúak még mindig, némi tekintetben legalább. Tudjuk, hogy az elmebetegek száma még mindég nem áll arányban az elmegyógyintézetek számával. Tudjuk, hogy a gyermekhalandóság nálunk még mindig igen sajnos állapotokat mutat fel.

Nagy figyelmet érdemlő és fontos körülményre hívja fel a kormány figyelmét részéről azon memorandum is, a melyet az orvosi szövetség nyujtott be a belügyminiszter úrhoz és többi minisztertársához. Ebben is ki van emelve az a sajátságos körülmény, hogy nálunk a hatóságilag alkalmazott emberorvosok átlagos fizetése még mindig csekélyebb az állatorvosok átlagos fizetésénél. Hogy továbbá az orvosok számának megoszlása rendkivül kedvezőtlen. Általában azt lehet mondani, hogy csekély az orvosok száma, de főkép a megoszlásban van a baj. Azt látjuk, tudniillik, hogy a városokra eső 1938 orvosok közül magára csak Budapestre 1218 esik, az ország összes 63 vármegyéjére pedig csak 2759 orvos. Hát ez kétségtelenül semmi arányban nem áll a lakosság számával, és hozzájárúl ehez még az a megdöbbentő körülmény, hogy a vármegyék közűl 17-ben az útóbbi évben az orvosok száma még csökkent, hogy van még igen sok vármegye, a melyeknek egyetlenegy körorvosi állását sem sikerült még eddig betölteni; és ehhez járúl aztán még az a további szintén sajnos körülmény, hogy az orvosnövendékek száma úgy a hazai egyetemen, mint az osztrák egyetemeken, a melyeket hazai ifjaink felkeresni szoktak, évről-évre csökken. Ezek valóban oly körülmények, melyek tökéletesen indokolják azt, a mit a t. belügyminiszter úr kiemelt, hogy az egészségügyi szolgálat államosításának gondolatával a legkomolyabban és a legrövidebb idő alatt foglalkozni kell. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeknek előrebocsátása után legyen szabad áttérnem arra, a mire mint előbb jeleztem, főként foglalkozni szándékozom, tudniillik a székes főváros háztartására, *(Halljuk! Halljuk!)* vagyis annak pénzügyi helyzetére s ennek kapcsában általános kisgazdasági viszonyaira. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szükségesnek tartom e kérdéssel foglalkozni, mert a székes főváros 1901. évi költségvetésének megjelenésekor nemcsak jogosúlt aggodalom, hanem oly túlzott rémület és túlzott hiresztelések kaptak lábra, a melyek valószinűleg csak igen kis részben gyökereztek a főváros iránti valódi jóindulatú érdeklődésben, s nagyobb részben talán ellenségeink rosszakaratából merítettek táplálékot és a melyek igen alkalmasak volnának a székes főváros diszkreditálására a legtágabb körökben. Diszkreditálására nemcsak a szó szoros anyagi értelmében, tudniillik a főváros hitelének megrontására, de a főváros erkölcsi tekintélyének és hirnevének alászállítására is.

Ezek a hiresztelések határozottan túlzottak voltak, mert a székes fővárosnak utóvégre sem vagyonossági, általános közgazdasági állapotai, sem ez idő szerinti pénzügyi helyzete a desperáczióra okot nem szolgáltat; de mindenesetre találkozunk olyan komoly jelenségekkel, a melyek szükségessé teszik, hogy ne csak a főváros köreiben a legbehatóbban foglalkozzanak a szanálás módozataival, a mi tényleg meg is történik, de hogy foglalkozzunk e kérdéssel itt a törvényhozás termében is, abból a szempontból, hogy mennyiben lehet és mennyiben kell esetleg törvényhozási, esetleg kormányzati intézkedésekkel közreműködni a székes fővárosi pénzügyi és gazdasági bajainak orvoslására. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A közvetlen kiindúlást az a körülmény képezi, hogy tudvalevőleg a székes főváros folyó évi költségvetése, úgy a mint eredetileg előterjesztetett, kétmillió koronát valamivel meghaladó hiánynyal záródott, és hogy ezt a hiányt eltüntetni csak úgy sikerült, hogy egyrészt olyan refundálást bizonyos kölcsönalapokba, a mely abszolute elkerülhetetlen, ideiglenesen elhalasztottak, másrészt pedig az előirányzott közmunkáknak legnagyobb részét ez idő szerint törülték, ez utóbbi pedig annál sajnálatosabb, mert talán még soha nem lett volna szükség oly nagyszabású közmunkák megindítására, mint épen most, a mikor a székes fővárosban tudvalevőleg az épitő-ipar pang, a munkátlan emberek száma rendkivül nagy és a közvagyonossági viszonyok kedvezőtlenek.

A deficzit ilyképen ideiglenesen, palliativ eszközökkel el lett ugyan tüntetve, de a mint már előbb kiemeltem, kétségtelenül égető szükségletet képez ezen deficzit mélyebben rejlő okainak kifürkészése és megszüntetése.

Sajátságos felfogással találkozunk általánosságban a közönség körében a főváros viszonyaival, különösen pedig pénzügyi viszonyaival és a főváros és az állam közötti viszonynyal szemben. Majdnem általánosan elterjedt felfogás az, hogy az állam mindent megtett, a mit a főváros felvirágoztatására megtehetett, hogy az állam óriási áldozatokat hozott a fővárosért, rendkivül nagy beruházásokat eszközölt itt, úgyszólván minden intézményt túlságosan is a fővárosban hordott össze, a fővárosban koncentrált, ez által most

Digitized by Google

már az állam megteremtette alapjait annak, hogy a főváros prosperáljon, s ha a főváros daczára annak anyagi zavarokkal küzd, *(Nagy zaj a bal- és szélső szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* ennek okai csakis a főváros rossz gazdálkodásában rejlenek; itt az ideje, hogy az állam most már ne törődjék a főváros bajaival, de egész tevékenységét, egész figyelmét és egész áldozatkészségét az elhanyagolt vidékre terjessze ki.

Hát, t. képviselőház, bármily tetszetőseknek látszanak is ezek az állítások és ez a felfogás, kénytelen vagyok azzal szembeszállani és kénytelen vagyok legmélyebb meggyőződésemnek megfelelően hangsúlyozni, hogy ebben a felfogásban igen sok tévedés és igen sok igazságtalanság rejlik. Korántsem akarom kétségbe vonni azt, hogy az ország sok és nagy áldozatot hozott a székes főváros érdekében, hogy a czentralizáczióban, a mely mindenesetre szintén a főváros anyagi javára is szolgál, igen messze mentünk el. Mindezt az állam nem tette, hogy úgy mondjuk, a főváros szép szemei kedvéért, de tette nemzeti és állami szempontból, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* tette azért, mert a mi állami egységünk és önállóságunk és a mi nemzeti magyar jellegünk kifejezése szempontjából szükség volt arra, hogy legyen egy virágzó, egy fényes, egy nagy, hatalmas székes főváros, a mely ezt a mi állami önállóságunkat, magyar nemzetiségünket fényesen kifejezésre juttassa. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ámde, a mikor az állam ezeket az áldozatokat meghozta és itt a fővárosban oly sok intézményt konczentrált, a mit, ismétlem, nem a főváros kedvéért és nem a főváros érdeke szempontjából, de állami szempontból, az állam érdekéből tett, akkor ezáltal egyúttal a fővárosra is igen nagy terheket hárított, mert ez az állam intézkedései következtében beállott rendkivüli rohamos fejlődés, olyan fejlődés, a minőre példát, mintát a kontinens nagy városaiban alig találunk, magával hozta, maga után vonta az igényeknek, a követelményeknek s ezekből folyólag a terheknek is ugyanily rohamos, vagy talán még rohamosabb fejlődését, mert ezeknek az igényeknek megfelelni a főváros csak úgy volt képes, hogy magát rendkivüli mértékben megterhelte, úgy hogy a főváros vagyoni ereje nem volt képes ezen idő alatt oly mértékben növekedni, a mint az itt kifejlődött igények és azzal együtt a főváros terhei növekedtek. Ha meggondoljuk, hogy a főváros 25 év alatt 111 millió koronára menő beruházásokat tett, akkor némi fogalmat nyerhetünk azokról a terhekről, a melyeket a főváros magára vállalni volt kénytelen azért, hogy azoknak a nagy igényeknek, a melyeket egy székes nagy város iránt joggal táplál a közönség, az ország és a külföld is, csak némileg is megfelelhessen. Ebből, nézetem szerint, az következik, hogy az államnak koránt sem lehet joga most azt mondani a fővárosnak: Megtettem mindent, a mit tehettem, most már boldogúlj magad, én tovább nem törődöm veled; ellenkezőleg, az államnak és a kormánynak kötelessége — és meg vagyok győződve, hogy a legmesszebb menő jóakarattal fog is találkozni a főváros a kormány részéről — a kormánynak és államnak tehát igenis kötelessége tovább is gyámolítani, segíteni a fővárost, hogy nehéz helyzetében megállhasson, hogy továbbfejlődése és felvirúlása biztosítva legyen és hogy azt a sajnálatos fennakadását a fejlődésnek, hogy ne mondjam hanyatlást vagy legalább is pangást, a mely a közgazdasági viszonyokban az utóbbi időkben tagadhatatlanúl beállott, mentől előbb új, friss, erőteljes fejlődés és virágzás váltsa fel. *(Úgy van! Úgy van!)*

Az e czélra vezető eszközök között, nézetem szerint, elsősorban állanak olyan rendszabályok, a melyek alkalmasak volnának arra, hogy a székes fővárosnak terhei lehetőleg könnyíttessenek. Felhangzott gyakran a főváros részéről, de felhangzik vidéki városok részéről is, hogy immár szinte elviselhetetlen az a teher, a melyet a városok és különösen a főváros az állami adminisztrácziő közvetítése következtében viselni kénytelen. Tudom, hogy e tekintetben mindig azt szokták mondani, hogy ugyanaz a teher, a mely a fővárost terheli, éri a többi városokat is, tehát itt a rendszeren egészben kellene változtatni, a fővároson magán külön segíteni nem lehet. Megengedem, hogy a vidéki városoknak a kivánsága e tekintetben szintén jogosúlt lehet, de én azt hiszem, hogy a székes főváros bizonyos tekintetben még exczepczionális helyzetben is van, mert oly mértékű közigazgatási terhek, mint a minők a fővárosra nehezednek már az ő czentrális helyzete és azon nagy tömeg következtében, a melyben a közigazgatási ügyek itt szükségkép minden téren fellépnek, egyetlen egy kommunitásban sem lehetnek. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* És utalhatok talán arra is, hogy vannak nagy városok, például e tekintetben elég legyen Berlin példáját idéznem, a hol az állami közigazgatás hatáskörébe vonható ügyek sokkal nagyobb részét végzik el állami közegek, nevezetesen a rendőrségi közegek, mint nálunk, a hol a főváros autonom hatáskörébe vannak utalva nagy számmal oly ügyek, melyeket más, mintaszerűen adminisztrált városokban és országokban tisztán állami közegek látnak el.

Digitized by Google

És itt szinte önként következik a székesfővárosi rendőrség intézményének az említése.

Régi panasza a fővárosnak, hogy azon quóta, a melylyel a fővárosi állami rendőrség költségeihez hozzájárulni kénytelen, igen magas. Ez a panasz, t. képviselőház, tökéletesen jogosult és én nem képzelem, hogy a törvényhozás soká elzárkózhassék azon kivánság elől, hogy ez kevesbíttessék. Méltóztassék bármely nagy város viszonyait összehasonlítani e tekintetben Budapesttel, akár csak a legközelebb eső Bécsnek viszonyait, mindenütt sokkal csekélyebb a hozzájárulás, *(Úgyan!)* a mit az illető város az állami rendőrség fentartásához fizet.

És van itt még egy más figyelemre méltó körülmény, a mi magában véve úgy szólván illuzoriussá teszi a főváros gazdálkodásának, háztartásának berendezését és ez az, hogy a törvény egyszerűen kimondja, hogy az állami fővárosi rendőrség költségeit ötven százalékban a főváros tartozik viselni; hogy pedig az állami fővárosi rendőrség költsége mennyit tegyen ki évről-évre, azt tulajdonképen a főváros minden meghallgatása nélkül évről-évre az állam törvényhozása állapítja meg. Ennek következése az, hogy a főváros, a mikor a maga költségvetését összeállítja, sohasem tudhatja, hgy az állam mekkora összegben fogja a rendőrség költségét megállapítani, hogy tehát mily összeget lesz kénytelen e czímen budgetjébe felvenni, a mi esetleg a maga budget-tervezetének, háztartási mérlegének teljes megzavarására vezet. Nemcsak méltányosnak tartom tehát azt, hogy a fővárosnak az állami rendőrség költségeihez való hozzájárulása, quótája kisebbíttessék, de okvetlenül szükségesnek tartom azt, hogy ez a quóta legalább is hosszabb időre, mondjuk: tiz évre kontingentáltassék. . . .

Polónyi Géza: Helyes!

Berzeviczy Albert: . . . hogy ezen idő alatt változás alá ne eshessék, hogy oly szilárdan álló faktor legyen, a melylyel a főváros a maga költségvetésének összeállításánál számíthasson.

Vagyok bátor továbbá a t. képviselőház figyelmét felhivni a székes főváros tanügyi kiadásaira. Hogy mennyire alaptalanok azok a vádak, a melyek úgy látszanak feltüntetni a dolgot, mintha a főváros pénzügyi nehézségeit tisztán és kizárólag a könnyelmű, rossz gazdálkodás okozta volna, azt legvilágosabban tanusítja az, hogy úgy, a mint a jelen évi költségvetés tetemes növekedését főképen a tanügyi kiadásoknak közel fél millió koronával való emelkedése okozza, úgy egyáltalán a főváros háztartásában első rendű szerepet visznek a tanügyi kiadások. A legujabb költségvetés szerint a főváros rendes és rendkivüli tanügyi kiadásai meghaladják a nyolczmillió koronát. Akárhány kisebb állam van, a mely nem rendelkezik ily nagy közoktatásügyi budgettel. Természetes, hogy ily nagy terhek mellett a fővárosnak a maga háztartását rendben tartani valóban nehéz. Én tehát azt hiszem, hogy ez is oly tér volna, a melyen jóakarattal és némi áldozatkészséggel méltányosan segíthetne az állam.

Nem szólok azokról a kiadásokról, a melyek a fővárost törvény alapján terhelik: a népiskolai kiadásokról, habár e tekintetben is azelőtt segélyezve volt a főváros az állam részéről, de elismerem, hogy ezt törvény alapján nem követelheti a főváros; de méltányos volna azonban tényleg a székes főváros által fentartott és összesen mintegy 339.000 korona költséget okozó két reáliskolának az átvétele.

Polónyi Géza: Ohó! Egymillió korona a költség!

Berzeviczy Albert: Bocsánatot kérek, a fentartási költséget értem. Tudom, hogy e kérdés gyakran megfordúlt a kormány előtt és hogy a főváros kérésével gyakran el is lett utasítva; *(Halljuk! Halljuk!)* azonban én azt hiszem, hogy ezen elutasítások óta a helyzet változott két irányban: az állam pénzügyei javultak, a főváros pénzügyei pedig rosszabbodtak. Ez a két irányban végigment változás talán kellőképen indokolja azt, hogy a kormány e kérdésben való elhatározását rekonszideraczió tárgyává tegye.

Egy másik ügy, a melyre a t. képviselőház figyelmét fel kell hivnom, a kórházak ügye. Ma a helyzet az, hogy a székes főváros igen tetemes országos betegápolási adót fizet.

Ezt a betegápolási adót tulajdonképen tisztán a vidéki kórházak felállítására és fentartására fizeti, mert a fővárosban levő betegek ellátásáról a főváros saját kórházai által nagy költséggel gondoskodik, saját kórházai pedig a fővárosra nézve annál nagyobb teherrel járnak, mert a kórházi ápolási díjak kiszabásánál, a mint humánitárius intézménynél magánál értetődő, nem vétethettek alapúl az illető házak bérértékei, vagy amortizácziónális értékei, hanem tisztán és kizárólag csak a kórházi ápolási és a kórház-fentartási költség, és így a főváros a kórházakba eszközölt befektetéseinél körülbelül 600 és néhány ezer koronányi évi kamatveszteséget szenved; és e mellett, ismétlem, kénytelen a betegápolási adót fizetni, nem a fővárosi betegápolás, hanem a vidéki betegápolás czéljaira. Ez a körülmény, azt hiszem, eléggé indokolná azt, hogy a kormány fontolóra vegye a fővárosban egy állami közkórház létesítését. A Rókus kór-

Digitized by Google

ház amúgy is lebontásra kell hogy kerüljön, és kétséget nem szenved, hogy a Rókus kórház helyére új, nagyobb kórház építése fog szükségessé válni. Én indokoltnak tartanám azt, hogy ezt a kórházat az állam vállalja magára és hogy ez által a főváros kórházi és betegápolási költségei tovább ne növekedjenek, nemcsak az előbb említett és a főváros háztartásában gyökerező oknál fogva, de még egy további oknál fogva is.

És itt közbevetőleg legyen szabad megemlítenem, hogy ilyen fővárosi állami közkórház létesítése érdekében az inicziativát 8—10 évvel ezelőtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterium ragadta meg. Akkor azonban a belügyminiszterium megtagadta ezen tervhez való hozzájárulását. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium azért ragadta meg akkor az inicziativát, mert ezen állami közkórház létesítése az egyetemi orvosképzéssel szorosan összefügg. Nagyon hátrányosan érezzük ma is, hogy az egyetemi orvos-képzésnél ebben a nagy fővárosban, Budapesten, a hol rengeteg beteg- és hullaanyag van, ezen nagy kórházaknak beteg- és hullaanyagát az egyetemen a gyakorlati, orvosképzés czéljaira csak igen csekély mértékben lehet kihasználni. Miért? Azért, mert a közkórházak városi kezelés alatt állanak, az egyetem pedig állami kezelés alatt áll, s daczára annak, hogy ismételten meg lett próbálva ezen intézmények között olyan kapcsolatot létesíteni, a mely lehetővé tenné az egyetemi klinika alimentálását a betegeknek és hulláknak a közkórházakból való odahozatala által, ezek a törekvések mindig hajótörést szenvedtek azért, mert a két intézmény nem áll ugyanazon adminisztrácziő, ugyanazon vezetés alatt. Ennek következtében sok a differenczia, a surlódás, s ezért őket bizonyos együttes, czéltudatos működésre összehozni lehetetlen volt. Ezen a bajon is segítve volna, s az egyetemi orvos-képzés is sokkal eredményesebbé válnék, ha a fővárosban egy állami közkórház állíttatnék fel, a mely alimentáló anyagot szolgáltatna a klinikáknak az orvosképzés czéljaira. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés.)*

Végül nem annyira a terhek könnyítése, mint a bevételek szaporítása által segíthetne az állam a fővároson, ha a bor- vagy a húsfogyasztási adót, vagy mind a kettőt a fővárosnak rendelkezésére bocsátaná. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Madarász József: El kell törölni egészen!

Berzeviczy Albert: Ezeket óhajtottam felemlíteni, mint olyan rendszabályokat, melyek a fővárosnak tulajdonképeni pénzügyi bajaival és háztartásával függnek össze. Azonban egy perczig sem táplálok magam sem illuziót arra nézve, — s azt hiszem, senki sem, — hogy a főváros jelenlegi pénzügyi helyzetének főoka az itteni gazdasági pangásban, a gazdasági viszonyok kedvezőtlen voltában rejlik. *(Mozgás a baloldalon.)*

Rakovszky István: A rossz gazdálkodásban!

Polónyi Géza: Önálló vámterület kell! *(Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Berzeviczy Albert: Majd beszélek arról is!

Elnök *(csenget):* Csendet kérek, t. ház!

Rakovszky István: A villamos vasút épitése 1,600.000 forintba került!

Berzeviczy Albert: Fájdalommal látjuk, hogy a fővárosban az ipar és kereskedelem olyan mérvű pangásban van, a mely majdnem hanyatlásnak nevezhető, hogy az üres bolt-, üzlet- és raktárhelyiségek száma olyan magasra emelkedett, a milyen még sohasem volt, hogy a munkanélküliek számát körülbelül 25.000-re becsülik a fővárosban s hogy a közvagyonosság általában igen rossz lábon áll. Tudom, hogy mindezeken segíteni és így indirekte a főváros pénzügyeit is alaposan rendbe hozni csak egy nagyszabású, messzemenő, erélyes közgazdasági politikával lehetséges, a melynek a czéljait, irányait, módjait én itt a belügyi tárcza költségvetésének keretében természetesen nem tárgyalhatom. Arra tehát csak egészen röviden óhajtok ráutalni, hogy nézetem szerint elsősorban közművek épitése, a sokszor kilátásba helyezett kereskedelmi kikötő létesítése s általában a székesfővárosi ipar és kereskedelem iránt barátságos, jóindulatú, erélyes és áldozatkész ipari és kereskedelmi politika van itt helyén, melyet azt hiszem, teljes joggal remélhetünk és elvárhatunk a jelenlegi kormány kereskedelemügyi miniszterétől, ki a fővárosi ipari és kereskedelmi viszonyok egyik legalaposabb ismerője. Én, mint az Ausztriával való vám- és kereskedelmi szövetség őszinte hive, óhajtanám, hogy a t. kormány találja meg az eszközöket és módokat arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezeket a sajnos közgazdasági állapotokat a vám- és kereskedelmi szövetség alapján javítsa és szanálja, de az iránt ne tápláljunk illuziókat, hogy ha ez nem sikerülne, és ezen gazdasági állapotok továbbra is így fejlődnek, ebben egy ellenállhatatlan propaganda rejlik az önálló vámterület létesítésére; *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* egy ellenállhatatlan propaganda, a mely utóvégre is, ha ezen állapotok nem javíthatók a jelenlegi alapon, tényleg minden, azzal szemben, akár politikai, akár közgazdasági szempontból felhozható aggályt és érvet halomra fog dönteni.

Digitized by Google

Csak ezeket óhajtottam röviden a t. ház figyelmébe ajánlani, a belügyi tárcza költségvetését természetesen elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Ugron Gábor! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* Már maga az a körülmény, hogy a parlamenti reform kérdése, *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországon a belügyi tárcza keretében váltatik meg, jellemzi Magyarországnak közállapotait. A törvényhozó, a végrehajtó s a birói hatalom minden alkotmányos államban szigorúan el vannak különítve egymástól . . . *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Ugron Gábor: Magyarországon azonban a végrehajtó s a törvényhozó hatalom nincsenek egymástól elkülönítve. Magyarországon az összes közállapotoknak viszássága, ferdesége, romlottsága; közállapotainknak zsibbadsága, tétlensége, tehetetlensége, a társadalmi erőknek szétzüllése, az eddig létezett társadalmi kötelékek és kapcsolatok felbomlása, a nemzeti társadalomnak mind apróbb részekre való szétmállása, a közügyekről való folytonos beszélés, de a közügyekkel való komoly foglalkozásnak mind kisebb méretei jelzik és mutatják azt, hogy hova juthat egy nemzet, ha alkotmányán réseket enged nyitni; az egymástól elkülönítendő hatalmaknak kezelését, szerezését egymással összeköttetésbe hagyja jönni, és ha megengedi, hogy az egyik, vagy a másik felett uralmat nyerjen, de nem akként, a miként a szuverénitás hierarhiája megkövetelné, hanem akként, a mint a tényleges erők hatalma azt diktálja. Más országban a törvényhozás a nép erejéből és hatalmából támad; minálunk azonban a kormány erősebb mint a nép; a törvényhozás nem a nép erejéből, nem a nép akaratából, nem a nép gondolkodásából fejlődik ki, hanem a nálánál sokkal erősebb kormány kirendeli azokat a törvényhozókat, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a kik neki munkatársai legyenek, és a kik őt ellenőrizzék. A végrehajtó- és törvényhozó hatalomnak nem egymás mellett való állása, hanem a törvényhozó hatalomnak tisztán a végrehajtó hatalom alá való rendeltség vezetett ahhoz, hogy itt Magyarországon egy leplezett önkényuralom van és hogy az alkotmányosság csak látszat; az alkotmányos szabadságok és jogok élvezete pediglen csak egy türelmi bárczával ellátott állapot, a mely türelemnek mértékét és határát az szabja meg, hogy a végrehajtó hatalomnak mennyire áll érdekében ezen szabadságokkal és jogokkal való élést eltűrni, elviselni, avagy mennyiben áll érdekében — hogy a maga hatalmát és befolyását továbbra is megtarthassa — azokat visszaszorítani, összetörni, megsemmisíteni, avagy meghamisítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen nem új dolog ez, t. ház. A mostani állapotnak és a bajnak kiforrása nem mai. A baj akkor kezdődött, midőn 1867-ben a nemzet visszakapta a maga alkotmányos életét, de a régi alkotmány az új viszonyoknak már nem felelt meg. 1848 előtt a karok és rendek szerezve voltak a vármegyékben. Abban volt az ő életük, az ő törvényhozásuk, akaratuk. Ezen vármegyék képezték az országgyűlést és ezzel az országgyűléssel, mely a vármegyék országgyűlése volt, szemben állott a királyi hatalom a maga hivatalnokaival, szolgáival és szervezeteivel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Két tagolása volt akkor az államnak. A tekintetes karok és rendek, a vármegyei és országgyűlési szervezetek egyfelől, másfelől a királyi hatalom és az ő hivatalnokaival való együttes szervezet. Ez a két hatalom egymással vivta a harczot és a küzdelmet, hogy a királyi hatalom nyomása és önkényuralma alól felszabadíthassák az országot. Midőn a parlamenti rendszerben keresték és találták meg az orvosszert, akkor oly rendkivüli viszonyok és állapotok következtek be, hogy a nemzet a maga szabadságát intézményekkel nem érkezett biztosítani; csak elveket proklamált, de azokban nem adhatta meg a szükséges alapot. Azok a hevenyészett formák, a melyeket a 48-iki törvényhozás a maga elvei számára megalkotott, azok nem voltak kellő gondossággal kiépítve és kiegészítve, mert nem volt elegendő idő arra, hogy a gonosz, alattomos központi hatalomnak minden törekvésével szemben másutt mint az országgyűlésben keresse és találja meg az oltalmat, védelmet és a korlátot. Midőn 1867-ben visszaállíttatott az alkotmányosság, akkor még az országgyűlés mintegy félelmetes nemzeti erőnek kifejezője, érvényesítője tünt fel. Azok, a kik kormányra kerültek — fájdalom — Francziaország példáját kezdték utánozni és Magyarországot szervezni kezdték akként, a miként Francziaország a második császárság alatt szervezve volt; akként, hogy a nemzet minden joggal birni látszassék, azonban a jogok használát ne tudja kellő mértékben élvezni. Szervezve volt akkor Francziaország akként, hogy az alkotmányosság a nép-szuverénitás, a plebiszczitum és az álltalános szavazati jog mind álljon fenn, de az intézmények adjanak anyagi eszközt, erőt és hatalmat magának a végrehajtó hatalomnak, hogy azon erő és hatalom a bürokracziában szervezett gépezetnél fogva közigazgatási úton tudja azt a néperőt, a nemzetet féken tartani, irányítani és vezetni

Digitized by Google

a maga akarata szerint. Természetes, hogy ilyen állami szervezet, mely magában hordja a romlásnak feltételeit, minden kétértelműségével, a korrupcziónak pedig minden csirájával azért, mert az őszinteség hiányzott belőle, indokoltnak látszott egy országban, hol dinasztiák váltják fel egymást és maga a legfőbb hatalom, a királyi hatalom egyik kézből a másik kézbe csúszik át, sőt maga az államforma is vita tárgyává volt téve. *(Halljuk! Halljuk!)* De vajjon volt-e szükség arra, hogy Magyarországra hozassék be a második császárságnak korrumpáló rendszere, a nemzeti erő és akarat fékentartására, irányítására és bürokraczia szervezése czéljából, mikor Magyarországon itt magát a királyi hatalmat senki soha sem támadta meg és századok óta a dinasztiával szemben soha párt nem támadt, nem létesült, és akkor akadt, a ki az uralkodóházat megcserélni, megváltoztatni akarta volna? Ha valahol, itt könnyű volt a egészséges állami rendszert kiépíteni és rendezni, hol a népakarat az, a mely a trónt körülveszi, tanácsosokkal ellátja. Hiszen a magyar alkotmány szerint a törvényhozást választja a nép, és a törvényhozás származik a nép jogából; a törvényhozásból választja a király tanácsosait és így a népakarat és a nép joga érvényesül; az alkotmányban el van készítve a lépcsőzet, hogy az a trón mellé juthasson és érvényesülhessen.

Mi történt? Az, hogy a mi közjogunk, a melynek rosszaságáról annyit beszélünk, a helyett, hogy a természetes, rendszeres, okos, igazságos és őszinte fejlődés útjára vezetett volna a nemzeti intézmények fentartásával, nemzeti szokásoknak, jogszabályoknak, a menynyire lehetséges megőrzésével, megtartásával, mint e nemzet lelkéből eredő újabb virulás és újabb gyümölcsözés, a helyett, hogy ekként fejlesztetett volna, és érvényesült volna, — egészen idegen rendszerű szellemű és természetű közigazgatási rend alapja vettetett meg, de nem őszintén, nem nyiltan, nem férfiasan és bátran, hanem alattomosan. Minden évben és minden cziklusban elvétetett valami azokból a jogokból, a melyeket 1867-ben, 1868-ban, a 70-es években birtak a nemzet, a közigazgatás, a vármegye, a községek, a városok. Egy-egy jog úgy elcsenetett, elvonatott, elsikkasztatott és helyébe az állami, központi hatalom, a végrehajtó hatalom egy újabb joga, újabb intézménye, újabb hatalmi köre, újabb jogköre, fegyelmi köre állíttatott.

Hol van alkotmány a világon, a melyben a hazugságok oly tömege foglaltatnék, mint a magyar közigazgatási rendszerben? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen nézzük meg, uraim, azt mondják, a vármegye önkormányzási joggal bir. Miben bir a vármegye önkormányzási joggal? Ha végig nézünk az intézmények egész sorozatán, látjuk, hogy a vármegyék az általuk megalkotandó statutumokra is magát a mintát megkapják felülről; a főispán rendelkezésére álló párt igyekszik azt szóról-szóra, betűről-betűre a vármegye közönsége által elfogadtatni, és ha a statutum megalkotásánál a vármegye a maga viszonyainak, érdekeinek megfelelő változtatásokat tesz, a statutum feljön a belügyminiszteriumba, a belügyminiszterium pedig visszaküldi egy konczipista bölcs megjegyzésével és utasításával, hogy a miniszter úr ő exczellencziája és a magas kormány pedig ezt a statutumot helyben nem hagyja mindaddig, míg a vármegye közönsége ezeket meg ezeket a változtatásokat meg nem teszi.

Hiszen a vármegye legfőbb joga, hogy tisztviselőit megválasztja. És mit látunk? A vármegye tisztviselőválasztási joga ebben az újabb korszakban az állami elkobzás tárgyát képezte. Nem nyiltan, nem, Isten mentsen! csak az alattomosság, a képmutatás módszere szerint. Jelölő bizottság alkottatott, a melybe két, vagy három tagot a törvényhatóság választ, ugyanannyit kinevez a főispán, és ő maga a döntő elnök. Hiszen ez nem egyéb, mint a tisztviselő kinevezésének egy alattomos módon való üzése, a mely mellett a vármegye, a törvényhatóság viseli a felelősséget, de a kormánynak képviselője gyakorolja a tényleges hatalmat. A vármegye azt hiszi, hogy választ, pedig a főispán kegyenczeit, vagy az általa kiszemelteket ülteti az állásokba. A községek, városok kandidáczió nélkül tölthették be a maguk szerény tisztviselőik karát. Hiszen az újabb időben az új alkotmányos érában már egy községi birót és jegyzőt is csak a szolgabirónak, a ki ott elnököl, kandidálása mellett lehet megválasztani, és állásába beültetni. Hát miért van ez a gyámkodás? Megmondom, hogy miért. Azért, mert az egész közigazgatás a maga hatalmas szerveiben, szervezetének kihatásával, az erkölcsökre és az embereknek érdekeire való szövevényes működésével egy pártnak szolgálatába mint eszköz adatott át és ezt az eszközt mindig tökéletesítették, de nem abból a czélból, hogy minél jobban szolgálja azon közönséget, a mely kiszolgálására van hivatva, hogy minél humánusabb legyen a polgárokkal szemben, minél előzékenyebb a polgárok érdekeire nézve, hanem egyszerűen arra, hogy minél éberebb, figyelmesebb, erélyesebb legyen a pártérdekek keresztülvitelére. Ha valaki rátekint a vármegyei közgyűlések szervezetére, láthatja azt, hogy ott vannak a

Digitized by Google

virilisták, ezek mellett a választottak, a gondosan kiválasztottak, a kik leginkább mind a községi előljárókból kerülnek ki. A községi előljárók és a vármegyei tisztviselőknek alárendeltek képezik a vármegyék közgyüléseinek jelentékeny részét. Már most micsoda ellenőrzése lehet az a közigazgatásnak, micsoda kihasználása lehet a népies és általános érdekeknek, micsoda felügyeleti jog az, melyet a vármegyei közgyűlés gyakorol az ilyen meghamisított és megváltozott szervezettel azzal a főispánnal, alispánnal, vagy szolgabiróval szemben, a kiknek kreaturái ülnek ott, mint megválasztottak a bizottsági teremben? Aztán csodálkoznak, hogy a vármegyei termek üresek, hogy a közönség elhagyta és a nagy politikai vitáknak, az újabb politikai terveknek, a közgazdasági újabb gondolatoknak és alkotásoknak, az apróbb hitel, vagy mezőgazdasági szervezeteknek és más vármegyei és közigazgatási feladatoknak tervezésében, előkészítésében és létrehozásában a vármegyei közéletben semmi fogékonyság nincs, hanem ott tisztán csak akkor gyűlnek össze, ha tisztviselői választásoknál a személyes érdekeknek megnyilnak a sorompók. Miért van ez így, t. ház? Azért, mert az egész közigazgatás úgy, a mint szervezve van, a főispánok vezetése alatt áll, a kik a kormánynak bizalmi emberei, azon főispánok vezetése alatt, a kiket az 1848. előtti korszak, mikor a közlekedés tekintetében rosszak voltak a viszonyok, mikor a vármegyei szervezet a karoknak és rendeknek volt a szervezete, úgy állított a vármegyék fölé, mint a királyi hatalom részéről a vármegye közönségének ellenőrzőit. Ma, mikor az egész alkotmány a népies uralomra volna fektetve, mikor az alkotmányosság szervezete szerint vannak megválasztva a tisztviselők, mikor a parlamentáris rendszernél fogva a király és maga a vármegyei önkormányzat, a tekintetes karok és rendek nem állnak egymással szemben, hanem egy jól felépített egészet kellene képezniök, ma is az a főispán a király embere, a kormánynak embere és főkortese. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A közigazgatás teljesen átalakult választási gépezetté; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a főispánok nem a vármegyéknek érdekeit gondozzák, nem a vármegyéknek érdekeit képviselik, nem azoknak jogát, jogviszonyait igyekeznek rendezni és fejleszteni, hanem egyedül arra ügyelnek, hogy a választások őket készen találják, és a szükséges számú kormánypárti képviselőket be tudják szolgáltatni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nézzünk végig az utóbbi harmincz esztendőn; akár a társadalmi, akár a közgazdasági élet, akár a politikai élet terén jött létre egy bizonyos alakulás, az első az volt, hogy a végrehajtó hatalom igyekezett azt megnyerni. Ha nem birta megnyerni, akkor megpróbálta, hogy ostrommal foglalja el; ha ostrommal sem sikerült elfoglalni, megpróbálták azt szétrobbantani. Bárki a maga vármegyéjének területére gondoljon; hány politikai kör, mennyi politikai szervezet, mennyi közgazdasági kis társulat és gazdasági egylet volt, a melyiknek működésére mihelyt lehetett, azonnal rátette kezét a központi hatalom, és mihelyt a központi hatalom rátette kezét, megszünt benne az élet, megszűnt hatni, tényked ni, működni. Miért? Mert az önkényuralom a mi állami életünkben be van rendezve, a maga hatalmát, erejét, és hatását mindig veszélyeztetve látja, ha az ő hatalmi szervezetén kivül a társadalom maga újabb és újabb szerveket és szervezeteket igyekszik megalkotni s ezért jó korán, mielőtt azok befolyáshoz juthatnának, igyekszik azokat szétrombolni és megsemmisíteni, vagy hatalmába kerítve leigázni és a maga czéljaira kiaknázni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A gazdasági egyleteknek majdnem mindenütt az országban ez volt a sorsuk. Magyarország veszedelme az, hogy Magyarországnak törvényhozása nem egy szuverén nemzet szuverén törvényhozása, hanem egy gyűlés, a melyik a végrehajtó hatalom kegyelméből keletkezik túlnyomó részében, a végrehajtó hatalom kegyelméből tartatik fenn, a végrehajtó hatalom által vétetik igénybe, a végrehajtó hatalom által használtatik ki, a nemzeti életnek, a nemzeti törekvéseknek, a nemzeti czéloknak szolgálatában pedig nem áll. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen nem új dolog ez. Mikor a római császárok a szenátust fel akarták használni, nehogy velük szemben ellenséges legyen, igyekeztek azt rendezni, és midőn rendezték úgy, hogy csak 600 tagban állapították meg a létszámot és 1,200.000 sesztertiuszban a szenátorok vagyoni állapotát, azt jegyzi meg Gibbon, hogy ennek a testületnek mégsem volt tekintélye, mert tagjai a végrehajtó hatalom által neveztettek ki, s mint ilyenek nem voltak függetlenek.

Azt kérdem én a t. ház tagjaitól, miként lehet független — kivéve az ellenzéket — az óriási többség, midőn kevés kivétellel nem a saját személyes érdemeiknél, nem a saját népszerűségüknél fogva, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem a közigazgatási gépezet működéséből, a kormányhatalom erejéből és a pártpénztár segítségével választattak meg? *(Egy hang a jobboldalon: Nem áll!)* Mi nem áll?

Rakovszky István: Rohonczy Gedeon mondta itt! *(Zaj.)*

Digitized by Google

Ugron Gábor: Ha az országban egy ellenzéki kör alakúl, abban a kerületben a szolgabirók gondját már nem a futóbetyárok képezik, hanem a körtagok. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha egy pár erős ellenzéki ember megkezdi egy kerületben az agitációját, akkor a közigazgatás többé nem a maga feladataival foglalkozik, hanem azzal, hogy azt az embert hogy némíthassa el, hogyan semmisíthesse meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És a t. kormánypárti képviselő urak is nem úgy kerülnek ki a szavazási urnából, a mint egy népképviselőnek kikerülnie kellene: nem a nép akaratából, nem a saját erejükből és saját népszerűségükből, hanem azért, mert hivatalos jelöltekül felállíttattak, az egész közigazgatás mellettük működik, útjukból minden akadályt elhárít, ellenfelüket pedig megsemmisíteni segíti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És midőn az országban ezek a választások már annyira rendszerré váltak, hogy azt kétségbe vonni sem lehet, mert már épen a kuriai bíráskodási törvénynek behozatala igazolta, hogy ez ellen még ez az országgyűlés is kénytelen volt orvoslást keresni, az igazolja egyuttal azt is, hogy ebben az országban a mi alkotmányunknak oly nagy hibája van, a mely, ha fennáll, a nemzet nem tudja megvédelmezni önállóságát a hatalommal szemben, mert mindig a hatalomnak lesz itt e házban többsége és sohasem a nemzeti akaratnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hová fog ez vezetni, hogyha az a gyenge nemzet, melyet a nálánál sokkal erősebb kormány folyton legyőz és legyőzve tart, egyszer csak arra ébred fel, hogy ez az alkotmány is hatályon kivül helyeztetik? Hiszen volt reája kisérlet. Hát volt-e ebben az országban nagy felzúdulás akkor, midőn ez országnak alkotmányossága, alkotmányos kormányzása megakadt, volt-e ebben az országban zivatarkelés, a melyre szükség lett volna, hogy támadjon és végig seperjen ezen az országon, midőn a szabadelvű klubban letették azt a törvényjavaslatot, a mely az ország törvényhozását innen ebből a teremből egy pártkörnek a helyiségébe akarta átvinni? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És mit látunk, t. ház? Azt, hogy midőn a múlt választások alkalmával letiporták ez országnak erkölcsét, letiporták ez országnak szabadságát, idegen és ki tudja, honnan szerzett pénzzel megvásárolták a polgárokat, és bélyeget sütöttek homlokukra, meggyalázták ezt a nemzetet az egész világ előtt és összegyüjtöttek, összevásároltak, szuronyokkal behoztak ide egy többséget, a mely többség nekik engedelmeskedjék itt életre és halálra, hogy annak nyomában és utána, midőn itt a parlamentben megkezdődött a harcz, hogy ezen korrumpálás és ezen abszolutizmus tovább ne fejlődhessék, az ország némán és csendesen tűrte ezt, mint a kiből az ellenállási erő kiveszett, és ha itt száz és néhány férfiú nem tart erősen össze, és nem vivja meg a harczot, a magyar alkotmányosság a magyar nemzetnek hatalmától, befolyásától, a magyar nemzetnek harczrakelésétől megsemmisíthető lett volna.

Kérdem tehát, hogy miért történik mindez? Miért kell, hogy ebben az országban egy párt tartsa folyton a kezében a politikai hatalmat és hogy ez a párt megtarthassa ezt a hatalmat, hogy soha a pártok egymást itt a hatalom kezelésében fel ne válthassák, korrumpálni kelljen a nemzetet, a közerkölcsöket és össze kelljen rombolni az egész közigazgatást, a mely közigazgatás egy választás után nem úgy áll, mint hatóság áll polgárokkal szemben, hanem úgy állanak egymással szemben, mint ellenségek, vagy pedig mint czinkostársak! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha mint ellenségek állnak egymással szemben, akkor az üldözés kifogyhatatlan; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ha pedig czinkostársak, a védelmezésben, oltalmazásban, a bitorlás és zsarnokoskodásban való részjuttatásban nem ismer szemérmet és nem ismer határt. T. ház! Hogy történik az, hogy mikor a szuverén nemzet igy elgyöngül, igy elhanyatlik, maga a végrehajtó hatalomnak tulajdonosa nem kérdi meg az ő végrehajtó hatalmának kezelőitől: hát mi az oka annak, hogy ti Magyarországon ilyen választásokat rendeztek? Hisz a végrehajtó hatalom tulajdonosa az országgyűlésen benyújtott felirati javaslatokból értesült és értesülhetett, hogy itt Magyarországon mi történik. A végrehajtó hatalom tulajdonosa kellett, hogy tudja azt, hogy az utóbbi választásoknál nem akkora mértékben mint azelőtt, hanem többszörözött mértékben kellett, hogy a szuronyokat is rendelkezésére bocsássa a maga végrehajtó hatalma kezelőinek. Én, t. ház, itt az alkotmánynak egy nagy veszedelmét látom. Mert daczára annak, hogy e nemzetnek az a szerencsés helyzete, hogy itt egyik, vagy másik kormánynak bukása nem hozza magával a dinasztia érdekeinek érintését, itt mégis egy rendszer alkottatott meg, egy rendszer tartatik fenn, a melynek fentartásával a dinasztia maga is egyetért, vele együtt dolgozik, és a korona tulajdonosa sem gyakorolja azt a pártatlanságot, a melyet a politikai választásoknál gyakorolni kell: *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Nagy mozgás a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy a magyar képviselőházban ilyet állítani nem lehet és nem szabad. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! Ha reformálni akarjuk az országgyűlést, ha vissza akarjuk adni ennek munkakedvét, ha megakarjuk tisztítani az egész szervezetet, ha meg akarjuk tisztítani erkölcseit: akkor legfelülről a legalsó emberig kell keresni az orvoslási módot. Az orvoslási mód pedig az, hogy a közigazgatásnak ne legyen ereje és ne legyen hatalma a polgároknak lelkiismeretére befolyást gyakorolni. És hogy azoknak a polgároknak kötelességeire — mert a választói jog gyakorlása nemcsak jog, hanem kötelesség is, a mely kötelességek teljesítését némely államoknak törvényhozása szigorú büntetések terhe mellett elrendelte, — hogy ezen választói jog mikénti gyakorlására a közigazgatás ne gyakorolhasson befolyást. Igenis lehet ilyen szervezetet létesíteni. De akkor fel kell hagyni a képmutatással, fel kell hagyni a kétértelműség politikájával, hanem nyiltan kell megmondani, hogy mit akarunk. Azt-e, hogy ezt az országot a maga akaratával kormányozzuk az ő tervei, érdekei, czéljai szerint, vagy úgy, mint ez az osztrákoknak tetszik, vagy az 1867-es rendszer érdeke megkivánja? A vagy, hogy mi csak haszonállatok vagyunk, a kiket katonában és pénzben ki lehet zsarolni, ki lehet zsákmányolni, de megszünik a jogunk akkor, a mikor magunk felett kell, hogy rendelkezzünk. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* A közigazgatást igenis lehet rendezni, t. ház, de nem azzal, a mit t. miniszterelnök úr mond, hogy állami kinevezésbe veszik a közigazgatás tisztviselőit, hanem akkor, a mikor a végrehajtó és törvényhozói hatalom egymástól nem képesek feladatukat megfelelően teljesíteni, a harmadik hatalomnak, a birói hatalomnak kell előtérbe lépni.

Szerencsénkre a birói hatalom még Magyarországon megtartotta a maga tekintélyét és megmutatta azt, hogy egy testület, a melybe nem viszik bele a korteskedés szellemét, jótékonyan hathat, a maga tisztaságát és tekintélyét a nép előtt képes megoltalmazni és megvédelmezni, mert nem veszi be a sarat és szennyet, a kereskedéseknek sarát és szennyét. A harmadikat, a birói hatalmat kell előtérbe tolni, a birói hatalom legyen a biró a polgárok és a közigazgatás között; a midőn a polgárokon igazságtalanság történik és jogaik megsértetnek, ne közigazgatási tisztviselők itéljenek felettük, hanem intézményeinknél és törvényeinknél fogva itéljenek a bírák, itéljenek azok a mi jogaink felett, a kik itélnek vagyoni kérdéseinkben, mert jogunk épen olyan drága, mint vagyonunk, sőt még drágább, mint az, a melyből földi szükségleteinket fedezzük, mert ebből erkölcsi, szellemi, lelki szükségleteinket merítjük. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Az a vagyon csak a mi szolgálatunkra van, de a politikai jog és annak tiszta használata ennek a nemzetnek, ennek az országnak szolgálatára van rendelve, közhivatást teljesít, a melynek védelme a biró védelmét, a biró közbeszólását épúgy igényli, mint vagyoni jogunk! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a mikor a közigazgatási bíróságról van szó, akkor hosszas fontolgatás, tervezgetés, huzavona után a legnagyobb mesterséggel, a legnagyobb raffinériával, a legnagyobb furfanggal vannak kieszelve azok az esetek, a melyekben a közigazgatási hatalom a maga politikai befolyásának veszélyeztetése nélkül a közigazgatási bíróságra bizhatja a büntetést, vagy az itéletet. Sőt még akkor is, ha egy illetékességi kérdés fordúl elő s a miniszterek megtagadják a bíróság illetékességét, azt hiszik önök, hogy egy másik bírói fórum itél benne? Összehivják a minisztertanácsot, a minisztertanács tagjai pedig megteszik egymásnak azt a szivességet, hogy fölmentik egymást a közigazgatási bíróság illetékessége alól.

Magyarországon alkotmányunkat szervezni kell, ha nem akarjuk, hogy oda jussunk, a hova a lengyel nemzet jutott, a mely alkotmányának hibáinál fogva pusztúlt el. Előbb saját főurainak és saját embereinek lett játékszerévé, és ugyanazon módon, a melyet saját emberei kieszeltek és kitaláltak, hogy miként kelljen a lengyel országgyűlést korrumpálni, saját pártjukra vonni, felhasználni, annak intézkedéseit meghiusítani, kijátszani: ugyanazon módon aztán eljöttek a nagyhatalmak a maguk nagy pénzerejével, azok a külföldi megrontók és rombolók, a kiknek ereje és hatalma odajuttatta Lengyelországot, hogy ma a 26 millióból álló nemzet három császárság bilincseiben nyög és siratja nemzeti létének elvesztését és átkozza azokat, a kik az ő pusztulását okozták. Micsoda úton vagyunk mi? Nem azon az úton vagyunk-e, hogy ezt az országot, ezt a törvényhozást, a hol a pénz, a hatalom s a szuronyok egyesülve jelennek meg, akárki a magáénak mondhassa? Ebben az országban bárki azt viheti keresztül a törvényesség látszatával, a mit akar; csak egyedül új választások elébe kell vinnie ezt a nemzetet és új fejet kell adnia a kormánynak. Mert hiszen mi a jellemző? A többségnek a vezére nem önmagából a többségből, a többség alapprinczipiumából fejlődik ki, hanem

királyi kinevezés alapján állíttatik a kormány élére. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A királynak legfőbb tanácsosa egyúttal a kormánypártnak a vezére. Hát ez mit teszen? Azt teszi, a mivel korteskedéskor szeretnek élni, hogy az a párt nem egy olyan közönséges párt, annak a pártnak vezére nem olyan, a kit a párt tagjai kiszemelnek és megválasztanak; a királyi párt, gyakran császári és királyi párt, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* többször csak császári. A valóság pedig az, hogy a magyar alkotmányosságnak nem szabad másnak lenni, — és így értem azt is, hogy a miniszterelnök úr tegnap miért mondta azt, hogy még állást sem foglalhat a parlamenti reform kérdésében, — a magyar alkotmányosság nem lehet más, mint a mit felülről engedélyeznek; felülről pedig csak olyan parlamenti reformot engedélyeznek, a mely mellett ki van zárva, hogy ez az országgyűlés egyszer egyebet is határozzon, mint azt, a mit felülről megrendelnek.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nohát nem úgy van?

Ugron Gábor: T. képviselőház! Úgy hivjuk mi magunkat nagyzási hóbortunkban, hogy »tisztelt törvényhozás« és minket úgy hivnak kábult emberek, »törvényhozók«. *(Derültség a szélső baloldalon!)* Ebből semmisem igaz, csak a látszata van meg; mi nem vagyunk törvényhozók, mi csak törvények regisztrálói vagyunk, épúgy, mint a római császárok alatt volt. Ott is, mint a történetirók irják, a császár egy-egy kiváló emberét megkérte, hogy tegye meg a javaslatot, avagy pediglen maga terjesztette elő néha beszéd kiséretében, máskor a nélkül, azok a javaslatok többé nem valának lex-ek, mint a respublika idejében, hanem senatus consultumok. Azok is, a miket mi hozunk, nem törvények, t. ház, csak mi hivjuk azoknak, azok senatus consultumok. Mielőtt ide jönnének azok, beterjesztetnek a korona elébe, a korona tanácsosai hozzák azt elő és a korona tanácsosai által vezetett párt szavazza azt meg. Ha mi ellenállást gyakorlunk, ha önök megpróbálnának ellenállást gyakorolni, mindig azt mondják önöknek: »ez a dolog már helyben van hagyva, ha ti hivei akartok lenni a királynak, hivei a király akaratának, nem szabad vele ellenkezésbe jönnötök, hanem szavazzátok meg.« *(Élénk ellentmondások a jobboldalon. Helyeslés és mozgás a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Hát a quótadöntés?!

Holló Lajos: Sohasem változtatnak meg egy hajszálnyit sem! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Ugron Gábor: Hiszen, t. képviselőház, semmi sem jellemzőbb, mint az, hogy a parlamenti élet kezdetén még akadtak férfiak, a kik ide törvényjavaslatokat nyujtottak be, hogy a ház elfogadja. De már az utóbbi évtizedben nem találunk törvényjavaslatot, a mely egyes képviselők által ide benyujtatott, tárgyalásra bocsájtatott volna. Mi ennek a következése? Az, hogy ez a képviselőház nem akarja senkinek kezéből az ország boldogitásának rendjét, vagy a jobiztonságot elfogadni, csak tisztán a kormány kezéből. Hiszen egy parlament a kezdeményezési jognak a tűzpontja, egy parlamentbe az új gondolatok, az új tervek, eszmék, a rendszerek és a rendszereknek véghez vitele a bajok orvoslásának módszere után zsibong; nem hagyja a parlamentben nyugodni az embereket a sok gondolat, a sok eszme, a sok terv és azoknak szint, formát adnak törvényjavaslat alakjában, és az a törvényjavaslat átmegy a parlament szürő rostáján, s a midőn átment, az ország kap egy új törvényt, a mely Péternek, vagy Pálnak viseli a nevét. Nálunk nincsenek ily törvények, nálunk a törvényeket előkészíti a kormány.

Rosenberg Gyula: Megvan a joga a képviselőnek is. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Bocsánatot kérek, helyes a közbeszólás; a jog megvan erre. De hiszen ennek a nemzetnek örökös szerencsétlensége ép az volt, hogy a jog a törvényben mindig megvolt, de azzal élni nem lehetett. A jog megvan a törvénykönyvben, de az azzal való élésnek útját állják; megvan a jog, hogy törvényjavaslatokat terjeszszünk be, de önök lesznek az elsők, a kik útját állják annak, hogy az a törvényjavaslat tárgyaltassék; ha jó, azt fogják mondani, hogy hasonló törvényjavaslatot a kormány fog a maga hatáskörében beterjeszteni.

Igy történt, t. képviselőház, hogy ez az ország a maga törvényeinél fogva szabad ország volna, de a maga rossz szokásainál fogva szolgaságban van. Mi tehát, t. ház, törvényhozók nem vagyunk; mi csak regisztráljuk azokat, a miket elénk adnak.

Hát milyennek kell lenni a parlamenti reformnak? Annak a parlamenti reformnak olyannak kell lenni, hogy ennek a nemzetnek akarata nyilatkozzék meg szabadon, és a nemzet törvényhozásra hivatott testülete kezdje meg a maga munkálkodását a maga természetes útján és módján. Ő legyen a kezdeményező, ő legyen hivatva e fölött dönteni és intézkedni és ezekben az eszmékben irányt adni az országnak! Ne az történjék, a mi most, hogy, ha van egy miniszter, a ki a földmívelés érdekeire gondot fordít és beterjeszt tizenkét javaslatot, tapsolnak mind a tizenkét javaslatnak, de ha csak kettőt terjesztett volna

Digitized by Google

elő, annak is tapsoltak volna; mert voltak miniszterek, a kik csak kettőt terjesztettek be, és azokkal is igen meg voltak elégedve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Engedelmet kérek, t. képviselőház, de tartozunk magunknak és tartozunk a nemzetnek azzal, hogy mondjuk meg neki a valóságot. A politikai rendszernek ezen az útján a nemzet tovább nem mehet, mert ha tovább megy, olyan gépezet van itt megalkotva, a mely, ha a polgárok jogai az önkormányzatban és az összes politikai intézményekben, mint a vármegyei, községi, városi életben egy hatalmas, ellentállásra, működésre képes szervezetet nem nyernek, ennek az országnak a törvényhozása és ez az ország annak esik a hatalmába, a ki ennek a végrehajtó-hatalmát a kezében tartja és ezt az országot megvenni akarja. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Már pedig azok az erkölcsök, a melyekkel ma lenyügözhetnek minket saját honfitársaink, fejlődésökben csak oda vezethetnek, a hova vezettek Lengyelországban: hogy megvásárolhatnak bennünket idegenek. Innen az a gyávaság, az a bátortalanság, a mely az állampolgárok lelkét lenyügözi, tetterejét megbénítja, a melylyel beletörődnek abba, hogy itt változtatni lehetetlen, mert itt a képviselőház többségét átalakítani nem lehetséges, és nem csak itt, hanem felülről sem akarják, azért, hogy az a párt megmaradjon, hogy az a párt csak kiegészíttessék, mint a velenczeiek szenátusa, de soha oda új elemek be ne hatolhassanak és a népakarat a maga teljességében ne érvényesülhessen; ezt nem csak önök intézik így, hanem felülről is így intézik. Példát mondok rá. Ime, itt van a volt nemzeti pártiak példája, a kik örökké a hatvanhetediki törvények védelme alapján állottak, a kik a kormánynyal szemben oly ellenzéket képeztek, a milyen ellenzéket a hatvanhetes alapon álló kormánypárt is alkotmányos országban a saját maga kormányával szemben el kellett volna, hogy vállaljon és helyes lett volna, ha elvállalta volna. Most az a volt nemzeti párt beleolvadt a kormánypártba. De büntetést és példát kell felmutatni az egész ország előtt, hogy lássák azt, hogy nem elég azt a hatvanhetes alapot vallani, hogy nem elég azt, mint változhatlan törvényt isteníteni, még a nemzeti jogok feláldozása árán is, de még az azok védelmére kirendelt királyi pártvezérnek is mindenkor és minden alkalommal engedelmeskedni kell; és mert nem engedelmeskedtek, nos hát ők a nemzeti hatalom gyakorlásában csak nézők szerepére és csak apróbb szerepekre, miniszterjelöltsoknak vannak kiszemelve, de hithűségüknek és vezeklésüknek nevezetes és fényes tanújelét is kell, hogy adják, míg megengedtetik, hogy a főpapi ornatust is felvegyék. *(Élénk tetszés, helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon.)*

Ideje, t. ház, hogy önök is magukba szálljanak a törvényhozás utolsó napjaiban. Ideje, hogy ez a nemzet is lássa, hogy az ő pusztulása nem véletlenség, hanem egy következmény: következménye annak a politikai rendszernek, a mely semmi felfrissülést, semmi átalakulást nem enged, hanem tisztán csak abban állanak a változatai, hogy engedje a maga pártjának vezéreit és fejeit levágatni, a lefejezett párt pedig másnap kap egy új fejet s azzal az új fejjel fut és szalad tovább, s azzal az új fejjel ugyanazzal a lelkesedéssel ordít és ugyanazzal a lelkesedéssel korteskedik, mint korteskedett azelőtt a régivel. *(Úgy van! Úgy van! Zajos helyeslés a baloldalon.)*

Holló Lajos: Tegnap még Bánffy Dezső volt bölcs, ma már Széll Kálmán. Ez a politikai erkölcs!

Ugron Gábor: Egyik miniszter lábbal tiporja a törvényeket, kihasználja zsarnoki és durva módon a közigazgatásnak minden fogyatkozását, a mi hivatalnokaink minden gyengeségét. Félelmet és rettegést terjeszt el azok között a szerencsétlen hivatalnokok és tisztviselők között, a kiknek sorsa, mondhatom, hogy nagyon hasonlít ahhoz, midőn a római patriciusok a maguk uradalmait rabszolgákkal kormányozták. S míg nálunk a cselédeknek, a mezei, az ipari munkásoknak s a köztevékenység legalacsonyabb fokán álló embereknek is védelmet nyujtunk saját munkaadóikkal szemben, addig közigazgatási tisztviselőinket munkaadóikkal szemben egyáltalában meg nem védelmezzük. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Pedig azok az emberek nem adtak el a magyar államnak egyebet, mint egyedül csak munkásságukat és tudásukat bocsátották a rendelkezésére, de nem adták el lelkiismeretüket, nem politikai meggyőződésüket. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Parlamenti reformra van szükség. De hát milyenre? Olyanra, a mely legyen őszinte, s ne legyen képmutatás. Nem lehet ezt a mai rendszert felhigítani s egy felhigított formában tovább körülhordozni s mint az orvosságot az emberekkel bevétetni. A magyar társadalom már annyira le van igázva, a magyar nemzet annyira gyenge a maga kormányával szemben, hogy ennek a reformálására csak egyetlenegy mód van: ha tudniillik elmegyünk az általános szavazatjog életbeléptetéséig, *(Úgy van! Úgy van! Zajos helyeslés a baloldalon.)* hogy új képviselőház, új elemekből alkottassék meg. Mert ha ez a rendszer foly, ha ez a párt még

a képviselő tagokban is mindig csak kiegészíti magát, — mert ha valaki régen képviselő volt, azt újra visszaválasztják, — akkor ez a rendszer, ez a szokás, ez a felfogás, a mely itt van, nem szűnik meg soha. Új felfogásnak kell jönnie, nagyobb, szélesebb terjedelemben kell a magyar politikát felfogni, szélesebb alapokra kell azt felépíteni. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a baloldalon.)* Ezzel szemben nem elégséges a választói jognak csekély mértékű kiterjesztése, s nem értem, hogy miként mondhatja a miniszterelnök úr, hogy ez sötétbe való ugrás volna. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Egy hang a jobboldalon: Ez nagyon világos!)* Sötétbe való ugrás, hogy egy kormány a saját népét fogadja el maga fölött birónak? *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Sötétbe való ugrás, ha az ország polgárai mindnyájan gyakorolnak jogokat s mindnyájan gyakorolnak ellenőrzést?

Széll Kálmán miniszterelnök: Igenis sötétbe való ugrás! *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Hiszen, t. ház, az általános teherviselés, az általános katonakötelezettség, az általános jogegyenlőség, az általános iskolakötelezettség, az általános lelkiismereti szabadság után következhetik-e még más, mint az általános választói jog, ha a mi népünk lelkiismeretében, felfogásában és értelmében különbséget nem akarunk tenni, hanem az egyenlőséget el akarjuk ismerni? Hiszen keresztények volnánk. Mindnyájan egy Istennek vagyunk a gyermekei, mindnyájan egy ősapától származunk. Mindnyájan egy, ugyanazon Istent imádjuk és egy, ugyanazon lelkiismerettel birunk. Ki az a gyáva, vagy ki az a bűnös, a ki mindnyájunk lelkiismeretének itélőszemét nem birja, vagy nem akarja kiállani? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Az általános szavazati jognak az az értelme van Magyarországon, hogy itt a nép egy új politikai rendszert kell, hogy meghonosítson, és ez a tiszta választások rendszere. Mert mindaddig, a míg a közigazgatási hivatalnokok nincsenek eltiltva a korteskedéstől, a kik ha el is vannak tiltva attól, mindaddig fogják azt űzni és üzetni, a míg lehetőség van a választók befolyására; mindaddig, a míg a választók befolyásolására oly tág tér nyilik; közállapotaink javúlni nem fognak. Ha azon 900.000 ember helyett négymillió választópolgárunk lesz, akkor a közigazgatási tisztviselők befolyása, hatalma és érvényesülése, titkos és községenkénti választások mellett, nem fogja a választó szavazatát ide, vagy oda hajlítani, hanem a nép akarata szabadon fog érvényesülni. *(Úgy van! Úgy van a szélső baloldalon.)* Szükséges, és ideje már, hogy Magyarország törvényhozása magát a parlamenti életet reformálja; a választókerületek különbözőségét kiküszöbölje; szükséges azért is, hogy a közéletet újra életre hívja, mert egyedül a választói joggal hiszem felélesztheténk azt az érdeklődést, a mely mellett az ország közönsége saját ügyeivel foglalkozni kezd. Az általános választási jog mellett a népjog fog érvényesülni, mert akkor a képviselők a néptől fogják kapni a törvényhozói jogot és a népnek fogják azt vissza szolgáltatni, azok tehát a nép érdekeit fogják szolgálni, és ekként lesz az állam demokratává. Hogy pediglen az állam a maga feladatai teljesítésének terhét képes legyen elviselni, szükséges, hogy mindnyájunk jogából és mindnyájunk akaratából legyen az felépítve. Mindnyájunk jogát, akaratát pedig csak az általános választói jog juttatja érvényesülésre. Titkos és községenként való szavazásoknál nem lehet azt meghamisítani, és én azért ennek vagyok híve, valamint annak is, hogy a választói kerületek lehetőleg egyöntetűekké és arányosakká legyenek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tudom, hogy azt fogják erre mondani, hogy hát mi lesz a nemzetiségekkel? *(Mozgás balfelől.)* Jöjjünk egyszer e kérdéssel tisztába. Én sem az oláhok, sem a szerbek, sem a szászok kedvéért szolga lenni nem akarok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha ez a nemzet ezer esztendőn keresztül különböző fajok közepette meg tudta tartani a maga szupremacziáját, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* megtudta védelmezni a maga szabadságát s megvédelmezte azt nem erőszakkal, hanem épen a czél által, a szabadság által: akkor én nem félek a jogok kiterjesztésétől, mert a jogok kiterjesztésével azok a nemzetiségi polgárok is jogukhoz jutnak; *(Mozgás és ellenmondások a jobboldalon.)* jogaikat fogják ez országban gyakorolni, és hogy a polgári jogok gyakorlása mily befolyással van a polgárokra, azt abból is láthatjuk, hogy a legtúlzóbb román agitátorok épen attól igyekeznek a népet visszatartani, hogy polgári jogait gyakorolja. Igen, gyakorolni fogják jogaikat, és ha azokat szabadon, korlát nélkül, meggyőződésük szerint gyakorolhatják: ez a szabadság őket újból egy ezredévre fogja hozzánk fűzni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nagyon természetes, hogy az általános szavazati jognak nemcsak az a természete, hogy a különböző társadalmi erőket egyesíti, hanem az is, hogy a különböző társadalmi rétegeket közelebb hozza egymáshoz s az is, hogy a különböző fajú és osztályú társadalmi törzseket egymással rokonságba hozza. A szabadságnak megvan az a kiegyenlítő és gyógyító természete, hogy a mire már sehol nem találni orvosságot, a mire már sehol

Digitized by Google

nem találni egyensúlyt: tessék megadni ott a szabadságot, s a szabadsággal meglesz az orvosság s meglesz az egyensúly. A szabadság hasonlít az argosi Helénához, a kinek szépsége oly egyetemes volt, hogy mindenki, a ki megnézte, saját családi vonását fedezte fel benne és egymást rokonnak érezték. A szabadságban mindnyájan magunkra és egymásra ismerünk s a szabadság védelme és oltalma alatt megszünik a nemzetiségi torzsalkodás és viszálykodás. Mert nézzünk vissza, t. ház, 1868-ban és 1869-ben mi volt a nemzetiségi mozgalmak terjedelme, mi volt a vehemenciája, és mi volt a keserűsége a mostani állapotokhoz képest? A mint a közigazgatás elfajúlttá, erőszakossá, törvénytelenné és hatalmaskodóvá változott, a nemzetiségeknek ellenünk való izgatottsága, ellenünk való támadása és gyűlölködése mind inkább nyert terjedelemben, erőben és intenzivitásban, és minden sérelmes, minden gyűlöletes dolgot, ocsmányságot, melyet a magyar állam nevében rossz hivatalnokok véghez vittek, mind a magyar nemzetnek és államnak tudták be. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

De hát a t. miniszterelnök úr nem akar a sötétbe ugorni. Hát lássuk, hogy a népek története mit mutat. A népek történetében azt látjuk, hogy a czenzussal való választói jog hol magasabb czenzushoz, hol alacsonyabb czenzushoz van kötve; de azt sohasem láttuk, hogy egy államban, hol az általános szavazati jogot elfogadták, azt visszacsinálták volna. Mit bizonyít ez? Azt, hogy az általános szavazati jog oly jogot, oly orvosságot, oly hatalmat, oly köztevékenységet jelent, teremt és fejleszt, a melyet, ha a népek egyszer megismertek, arról lemondani többé nem tudnak. Miért? Mert teljesen tévedésben vannak a t. túloldalon, ha azt hiszik, hogy ők fogják megadni a választói jogot a polgároknak. Ezt megadta az Isten. Csak önök, t. uraim, ne vegyék el azt, se ne korlátozzák. Nem arról van szó, hogy mi jogokat adjunk a népnek. hanem arról, hogy a nép jogát ne vegyük el, hanem hagyjuk meg, és hagyjuk érvényesülni úgy, a mint azt vallásunk, lelkiismeretünk sugallja. Ne legyen bennünk az a kevélység, hogy a mi a magunk lelkiismeretét sokkal többnek, felettebb állónak tartjuk és hisszük egy szegény embernek a lelkiismereténél. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Ha, t. ház, ez a nemzet meg nem szabadítja a maga törvényhozását a végrehajtó hatalomtól való függésétől; ha ez nemzet megengedi, hogy a koronának olyan abszolut hatalma és befolyása legyen, hogy necsak a maga végrehajtó hatalmát lássa el, de magának a törvényhozás szerveinek megalakulására is befolyást gyakoroljon közvetve részint az ő kinevezett kormánya által, részint a rendelkezésre bocsátott eszközökkel, nohát akkor Magyarország s a magyar nemzet soha nem lesz szabad saját uralkodójával szemben, hanem önkényuralom alatt fog nyögni, s tisztán csak annak tetszésétől fog függni, hogy ez az önkényuralom milyen mértéket vegyen. A körülményektől, a szükségtől fog az függni, hogy az mélyebben nyuljon-e bele a nemzet életébe, vagy pedig simán és gyöngéden kezelje a hatalmat. Mert én azt látom, hogy azok a férfiak, a kik a kormányon voltak, s a kik erőszakosan nyúltak be a nemzet törvényhozása megalkotásának tényeibe, a kik a múltban a korrupcziónak egész rendszerét megalkották, sikerre vezették, s mindvégig alkalmazták, s azok a férfiak, a kik igérik is, s a kikről fel is tesszük, de tapasztaljuk is, hogy a nemzetnek szabad választási jogát igyekeznek a körülményekhez képest tiszteletben tartani — a korona részéről egyforma kegyben és kitüntetésben részesülnek a gonoszak épúgy, mint azok, a kik soha ezen bűnöket el nem követték, — hanem mindig híven szolgálták a nemzetet, és a nemzetben magát a koronát.

Ha Magyarország a maga törvényhozási szervezetét, a maga közigazgatását, és így egészen alkotmányos életét nem tudja reformálni, nem tudja belőle a visszaélést, a hibás tagolást, a hibás befolyásokat, a sok hazugságot, a sok látszatot, képmutatást, kétértelműséget, bizonyos hatalmak kezelésének két kézből való ellátását, — részint az önkormányzat, részint a főispáni, a miniszteri kézből való ellátást, — ha ezeket nem tudja kiküszöbölni, ha nem tudja a végrehajtó hatalom és a törvényhozó hatalom között és mellett a birói hatalomban megtalálni a védelmet és oltalmat, akkor Magyarország a maga politikai életében csak teljesen a viszonyok és körülményektől fog függni. Az első vihar, a mely megtámadja, el fogja söpörni, mert tisztán a kormányok erejéből és hatalmából, a szuronyok hatalmából is egy megtámadott, vagy legyőzött nemzetet, vagy országot nem lehet megvédelmezni, de a nép akaratából, a nép erejéből, a nép elszántságával, meggyőződésével még kis nemzet is akár egy világhatalommal szemben is, óriási erőt és tevékenységét tud kifejteni, *(Igaz Úgy van! a szélsőbalon.)* mert mindenkinek karját fogják felszólítani, mindenki hozzá fog járulni a védelemhez, mert tudja, hogy a jog az övé és maradékaié lesz, ez mindenkit lelkesít arra, hogy a harcztérre menjen és győzhetetlenné fogja tenni őt bár-

Digitized by Google

mily hatalmas zsoldos hadsereggel szemben is. *(Tetszés a szélsőbalon).*

Ha ezt nem teszszük meg, legyünk készek arra, hogy a magyar alkotmány követ szét fogják hordani, úgy, a mint széthordták eddig; idegen hajlékokat, idegenek számára bástyákat és várakat fognak belőle építeni. Olyan lesz a magyar alkotmány, a milyen volt a jeruzsálemi szent templom, a melynek még romjai is tiszteletet parancsoltak egy egész nemzetnek, és reményt tartottak fenn, múltjának dicsőségét és fájdalmát idézték fel, és azért a rómaiak elhatározták, hogy ezeket a romokat is eltörlik, a romok felé egy új pogány várost építenek, és felépítették Aelia Capitolinát, és Aelia Capitolinában megengedték a zsidóknak, — azt is csak később, — hogy a szent romok helyére elmenjenek, a Titus által történt lerombolás évfordulóján kisirhassák magukat és kiátkozódhassák magukat; sirathassák nemzeti dicsőségüket és létüket, megátkozhassák azokat a gonoszokat, a kik veszni engedték és kiaszították őket.

Nem fogadom el a költségvetést. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon).*

Elnök: A miniszterelnök úr kiván szólani.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Valóban igen nagy kisértésnek vagyok kitéve, hogy megkérjem a t. házat arra, ajándékozzon meg engem *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* a tanácskozási időn túl is bizonyos idővel azon czélból, hogy erre a beszédre úgy a magam kedve szerint azonnal felelhessek. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* De nem teszem, mert nem akarok mindennap visszaélni szives türelmükkel, *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* és nem akarok családi viszályt a ház t. tagjainál behozni a miatt, hogy mindennap három óra felé kerüljenek haza. *(Derültség és tetszés a jobb- és baloldalon.)* De két megjegyzést még ma akarok megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt e két megjegyzést tenném, előzőleg egy kijelentést teszek arra, a mit Ugron Gábor t. képviselő úr mondott beszédének egy részében. Ugron Gábor t. képviselő úr beszéde elején és most a végefelé, egy passzusban a koronáról beszélve, ezt mondja: maga a korona tulajdonosa sem gyakorolja azt a pártatlanságot, melyet a politikai választásoknál gyakorolni kell. Később megint azt mondja, hogy a korona közvetve és közvetlenül, a rendelkezésre álló eszközökkel, befolyást gyakorol a választásokra.

Azt hiszem először is, hogy a koronának bevonása a vitába az egész czivilizált világon, az összes alkotmányos országoknak felfogása, *(Zaj a szélső baloldalon.)* gyakorlata, törvényes szabályai és izlése szerint nem szokás és nem helyes. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbalon.)* A koronának minden tényéért felel az a miniszter, a ki nemcsak a korona tanácsosa, hanem ennek a háznak tagja és a többségnek vezére. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* A korona nem intézkedik, a korona nem kormányoz, a korona be nem avatkozik; a miniszter cselekszik s a miniszter felel; és a mi a közügyeket illeti, én teljes mértékben felelek mindenért, a mi ebben az országban történik. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A ki nem akar meghallgatni, nem kénytelen itt maradni; hanem mikor köteles nyilatkozatokat tesz valaki, talán megkivánhatja, hogy azt a pár perczet kivárják. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azt mondom és azt jelentem ki, hogy én, a ki a koronáról sohasem beszéltem két év óta, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Élénk helyeslés balfelől.)* vállalkozom arra, hogy mindent fedezek, a mi távolról, vagy közelről közügyekben történik bármely irányban. Arra kérem tehát vicisszim a t. képviselő urakat is, hogy ők se tegyék; mert ez nemcsak elvileg nem helyes, de nem is hasznos az országra, nem használ azon nagy czélnak, melynek minden magyar embert el kell tölteni, hogy itt egy percznyire sem, még a szónoki felhevülésben sem szabad az egyetértést a korona és a nemzet közt megzavarni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És gondolja meg Ugron Gábor t. képviselő úr, hogy helyes-e, jó-e, okadatolt-e így beszélni a koronának ezidőszerinti viselőjéről, a ki szigorú alkotmányos felfogásának és minden irányban való rigorozitásának és lelkiismeretességének annyi jelét adta. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Nem történik itt semmi, a mi az ő jogait túllépné, a mi a koronához kötött alkotmányos jogok gyakorlatán túlmenne. Nem történt és nem fog történni semmi. Maga az ő magasztos és helyes felfogása, az ő gondolatmenete, az ő agyának és szivének működése tartja vissza őt ettől. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Azokról a kérdésekről, a miket a képviselő úr felhozott, talán lesz még alkalmam szólani; majd talán még rátérek különösen arra a thémára, a mely nagyon érdekes, a mely engem egyenesen invitál, s a melyből a t. képviselő úr kiindúlt.

Polónyi Géza: Előterjesztették a számadásokat?

Széll Kálmán miniszterelnök: Tetszik valami? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Semmi!)* Hát bocsánatot kérek, akkor ne tessék közbeszólani. A parlamenti vita nem konverzáczió. Ha közbeszól, én örömmel válaszolok rá, de mikor az ember siet és nem akarja az urakat türelmetlenségükben visszatartani, akkor konverzáczióval ne töltsük az időt. *(Helyeslés.)*

Már most, habár csábítanak azok a temperatentumos hangok, azok a lendületes, szép

Digitized by Google

szónoki formák, melyekkel a t. képviselő úr ezúttal is élt, nem mehetek most bele; de két dologba belemegyek, mert személyes érintésről van szó és oly dolgokról, miket holnapra nem hagyhatok. *(Halljuk!)*

A t. képviselő úr, mikor kifejti nagy thézisét és megkonstruálja a maga következtetését, hogy tudniillik itt az országgyűlésen és a házon kivűl álló hatalom intézkedik, — majd erről beszélünk máskor, — s a midőn többek közt azt is mondja, hogy ez a törvényhozás tulajdonképen nem törvényhozás, mi nem vagyunk törvényhozók, csak regisztrátorok vagyunk, mert minden törvény előbb ő Felségének jelentetik be, azután jön ide: én ezzel a thézissel szemben először is azt vagyok bátor hangsulyozni, hogy én úgy kezelem azt a hatalmat, a mely ezidőszerint az én kezembe van letéve, hogy nem ismertem soha, nemcsak azóta, a mióta itt ülök ezen a helyen, akkor sem mikor ott ültem a képviselői padsorokban, s akkor sem, mikor valaha itt ültem, mint pénzügyminiszter, nem ismertem soha más hatalmat, tényezőt, faktort, mint Magyarország törvényhozásának összességét, mindegyiket a maga kompetencziájában; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* a koronát a maga kompetencziájában s a képviselőházat, az országgyűlést, a nemzeti képviseletet a maga kompetencziájában. A ki ezt a két dolgot konfundálja, vagy a tömegek elé úgy állítja, mintha ez a két hatáskör egymással meg nem férne, vagy a ki ezt a két faktort egymással szembe akarja állítani, az nem jól cselekszik — engedelmet kérek — és nem is cselekszik helyesen. Hogy nem jól, az érzés, felfogás dolga. Én vallom; mindenki fogja vallani; tekintsen a maga belsejébe Ugron Gábor, s azt fogja mondani: igazam van. Most megmotiválom, miért nem helyeslem. A t. képviselő úr azt mondja, hogy mi törvény-regisztrátorok vagyunk, mert a törvények előbb bejelentetnek; hiszen eleinte történt, régóta nem történik, nem hoznak ide a képviselők az inicziativa jogánál fogva semmit, minden a kormánytól jön. Alkotmányos és parlamentáris országban, mely egyuttal monarchikus, — mert olyan is van, a melyik nem az, — a dolog természete szerint és nálunk az 1791 : XI. törvényczikk rendelkezése szerint potestas legem ferendi, tollendi et abrogandi a korona és a nemzeté, minden törvény a korona és a nemzet együttes akarat nyilvánításának eredménye. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Már most parlamentáris országokban az észszerűség s az alkotmányos elvnek szubsztancziája és átérzése, de a dolog természete is azt hozza magával, hogy miután törvény nem keletkezhetik szankczió nélkül, tehát az a kormány, a melyik felelős a koronának is — parlamenti értelemben — és felelős a nemzetnek is, előre meggyőződik arról, hogy nem fognak-e bajok előállani és konfliktusok a szentesítés utólagos megtagadásából. A dolog természete, a gyakorlatiasság szempontja, a dolgok vitelének mechanikája, az egyszerűség biztosítása szempontjából helyes is, természetes is, így is kell lenni, hogy minden törvényjavaslatra nézve kérdés intéztetik a koronához. De hát mi baj van ezzel? Jobb lenne talán, ha utólag állanak elő konfliktusok? Vagy a kormány nem egyuttal a koronának megbizásából is foglalja el ezt a helyet? Épen a hatásköröknek együttartása, a disszonancziák elkerülése, az együttműködés biztosítása, a nemzet és korona közti egyetértés biztosítása kivánja ezt meg. A t. képviselő úrnak ebben nincs igaza. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Már most a mi az applikácziót illeti, erre nézve egyenesen protestálok. Ez nem azt jelenti, a mit a képviselő úr reám fogni méltóztatik, hogy engem egy kicsit lekisebbítsen. Azt mondta: hiszen tegnap a miniszterelnök állást sem akart foglalni a parlamentáris reform kérdésében, mert az fölülről függ stb. Dajkamese! Először is állást foglaltam és pedig egészen határozottan, preczize, világosan, úgy, a mint állást ebben a képviselőházban, kivéve azokat, a kik, mint ellenzékiek in petitorio. vannak, még senkisem foglalt. Ezt nem lehet elvitatni. Mi az az állásfoglalás, elmondtam tegnap, világosan, szabatosan: a reform szükségességének elvben a jogfejlesztés alapján való elismerése, annak kijelentésével, hogy igen nagy és igen eminens érdekek szempontjából a kérdés ma nem hozható ide. Ez pedig állásfoglalás. Tehát a tény sem igaz, mert állást foglaltam. *(Úgy van! jobbfelől.)*

A mi pedig azt a dolgot illeti, hogy ha nem foglaltam volna állást, azért nem foglaltam, mert itt a miniszterelnök mukkani sem mer, mielőtt felülről utasítást nem kap, hát ez az igazi dajkamese. A magyar miniszterelnöknek nem ilyen a hivatása, nem ilyen a működési köre és nem ilyen a missziója; az nem exisztál. A magyar miniszterelnök igenis az országot illető minden ügyben, mert monarchiában élünk és mert a korona alkotmányának integrans része, a koronát nem akarja kihagyni, egyetértésben, együttértésben kell, hogy találja vele magát és igenis azok az önök részéről sokszor igen nagy mértékben kontrovertált és lapjaikban kigunyolt érintkezések és tanácskozások a koronával épen azért szükségesek, hogy ez a folytonosság, ez a kontinuitás meglegyen.

Digitized by Google

(Helyeslés jobbfelől.) De ez nem azt jelenti, hogy a miniszterelnök országos kérdésben, elvi kérdésben, bármelyikben, a mit önök felvetnek, nem nyilatkozhatik, mert nem kapott utasítást. Nyilatkoztam nem egy kérdésben, nyilatkoztam és nyilatkozom százban, 150-ben és 200-ban, ha tetszik, és bebizonyítottam mindig, hogy ez így van.

A t. képviselő urak azt mondják, hogy eleinte hoztak ide törvényjavaslatot, most nem hoznak. ¡Hát hozzanak; miért nem hoznak? *(Tetszés jobbjelől. Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Mert leszavazzák!)* Nem azért fogom én esetleg ellenezni, ha ellenzem, mert önök hozzák, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* hanem azért esetleg, mert nem egyezik az én nézetemmel. Már most engedelmet kérek, a mi 30 esztendős parlamentünknek története mit bizonyít? Azt, hogy maga az ellenzék — és helyesen, mert ez a parlamenti működésnek a menete — azt mondja a kormánynak, hozza ide ezt, csinálja meg amazt, terjeszszen be javaslatot ez iránt, terjeszszen be javaslatot az iránt. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy egy ilyen dikcióban, mert szónokilag igen szépen ki lehet használni, felállítja ezt a thézist Ugron Gábor képviselő úr; de gyakorlatilag senki, sem ellenzéki, sem nem ellenzéki nem mondhat egyebet, mint a hogy az egész világon van, hogy a parlament munkájának hivatott vezetője a kormány, a képviselőház, a törvényhozás kooperációja, ellenőrzési jogainak teljes gyakorlása mellett; de a dolgok egyszerűsítése, a dolgok kezelése magával hozza, hogy — a kormány lévén abban a helyzetben, hogy minden kérdésben rendelkezésére áll mindaz, a mi szükséges: a munkaerő, stb. — a kormány hozza ide a javaslatokat. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Hát így áll ez a kérdés. Ha többet akarnék róla mondani, többet is mondhatnék, de sietek befejezni a felszólalásomat.

Egy másik megjegyzésem a következő: A képviselő úr, természete, szokása, kedvtelése szerint kihegyezve a kérdéseket, most is kikap egy ily kérdést, hogy azt kihegyezve, közénk dobja ékűl. Ez taktikának ügyes, de nem tartom sem helyesnek, sem igazságosnak, sem pedig megmotiváltnak, s azért felelek rá nyomban. Azt mondja ugyanis a képviselő úr, ime az 1867-iki alapon álló másik régi párt, a volt nemzeti párt tagjai beléptek a szabadelvű pártba, de mert az 1867-iki kiegyezés ellen annak idejében ha nem is foglaltak állást, itt-ott voltak bizonyos esetekben eltérő nézeteik a többséget képező pártétól, most nem léphetnek be a kormánypártba, mert meg kell bünhödniök. *(Mozgás.)*

Bocsánatot kérek, teljes csalódásban méltóztatik lenni. A volt nemzeti pártnak tagjai azért nem tagjai ennek a kormánynak ez idő szerint, mert a mikor ez a kormány minden tagjában megalakúlt és minden tárczája be volt töltve, a nemzeti párt csak azután lépett be ide a szabadelvű pártba. És hogy a volt nemzeti párt tagjai közűl itt nem ül senki; — ez nem azt bizonyítja, a mit Ugron Gábor t. képviselő úr mond, — hanem majd mindjárt megmondom, hogy mit bizonyít. Nem egyszer volt ennek az országnak olyan kabinetje, sőt olyan kabinetchefje, a ki nem mindig állt az 1867-es kiegyezés alapján. És a mikor az a kabinetchef tiz hónappal azután, a midőn még előbbi helyén nagy támadásokat intézett az 1867-es alap ellen: az ország súlyos helyzetét látva, e helyzeten segítendő, arra az államférfiúi és hazafiúi meggyőződésre jutott, hogy neki igenis parancsolja az ország érdeke, hogy az 1867-es alapot elfogadja és arra rálépjen, akkor, engedelmet kérek, ez nem gátolta semmiben sem őt, — és több példa van még utána, — hogy itt helyet foglaljon. Ha tehát az emlékező tehetsége ebben a tárgyban Ugron Gábor képviselő urat véletlenűl el nem hagyja, akkor ezt az okot nem hozta volna föl.

Most megmondom, mit bizonyít ez, hogy nem ülnek itt. Nem azt, mint hogyha nem volna közöttük nem egy, a ki ezekre a székekre érdemes, vagy mintha bármely más akadály volna, hanem, a mint mondottam, történik ez azon körűlmény folytán, hogy már meg volt alakítva a kabinet, mikor ők ide bejöttek, *(Zaj a szélső baloldalon.)* és bizonyítja azt, hogy ez az egyesülés nem volt a hatalomban minden erővel való osztozkodás vágyából támadt egyesülése, hanem hogy ez az önzetlen együttérzés és együttműködés a közös czélokban és elvekben való egyesülés motivumából fakadt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezt bizonyítja és semmi egyebet. És bármikép örüljenek az urak, bármiként akarjanak ebből az okból köztünk disszonancziát csinálni, ez nem fog önöknek sikerülni, mert sem azoknak, a kik itt ülnek, politikai és magángondolkodását és jellemét, sem az itt velük együttülők felfogását ez tangálni nem fogja. Ha önöknek ez a kis játék még tovább tetszik, ám játszszanak tovább, de bocsánatot kérek, most már a közönség is kezdi ezt unni, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon)* ez a köönzséget már nem mulattatja. *(Derültség jobbfelől.)* Ha önöket mulattatja, tessék vele tovább mulatni, de higyjék meg, hogy a közönség már unalmasnak tartja ezt. *(Tetszés és derültség a jobboldalon. Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

És most még csak egyet. *(Halljuk! Hall-*

Digitized by Google

juk!) Ugron Gábor t. képviselő úr beszédjének még igen sok tétele van, a melyre talán még vissza fogok térni és a melyekre már most szeretnék nyilatkozni, de nem teszem az idő rövidségénél fogva. Csak azt az egy megjegyzést legyen szabad még megtennem, hogy azok a nagy thémák, azok az erős és kifejezésteljes fejtegetések, azok a képletek, és azok a bizonyos thezisek, a melyekből kiindúlva ő rájön ezekre a nagyhangzású konkluziókra, reám azt a benyomást teszik, hogy a t. képviselő úr, mikor egy-egy ilyen thémát felvet, pyramisokkal dobálózik, mint egy titán, de bocsánatot kérek, a mint már egyszer bebizonyítottam, és talán ma is volt, és még lesz alkalmam máskor is ezt bebizonyítani, mindezen thézisek, hogy itt oly országgyűlés van, a mely fölött más hatalom intézkedik, hogy ez szolgahad, hogy ez csak regisztrál és semmi egyebet nem tesz, hogy itt az alkotmány papiron van, hogy Magyarország nem bir sem önállósággal, sem függetlenséggel satöbbi, mindezek a thezisek, ismétlem, csak pyramisokkal való dobálódzások, csakhogy a képviselő úr e pyramist a maga fejtegetéseivel a feje tetejére állítja és így az eldől önmagától is, mert rosszúl van elhelyezve. Ezeket akartam elmondani. *(Hosszantartó, élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középen.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, javaslom a t. háznak, hogy leközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa, s annak napirendjére tüzze ki a belügyi tárcza költségvetése tárgyalásának folytatását. Hozzájárúl a ház? *(Igen!)*

Úgy ezt a ház határozatáként kijelentem és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

639. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 19-én, szombaton,

Perczel Dezső, közben Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Bernády György lemondása a képviselőségről. — Miklós Ödön párisi kiállítási kormánybiztos-helyettes megbizatásának meghosszabbítása. — Interpellációs könyv felolvasása. — Belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása. — Napirend. — Polónyi Géza interpellációja a vámszövetségre vonatkozó alkudozások tárgyában. — Miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak Széll Kálmán, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezeti; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Molnár Antal, az azok ellen felszólalni kivánókat Buzáth Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)*

Nincs, s így a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Bernády György képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy Marosvásárhely szabad királyi város második választó kerületének képviseletéről lemond.

Kérem a házat, méltóztassék az elnökséget megbizni az új választás iránt szükséges intézkedések megtételével. *(Helyeslés.)*

A ház a lemondást tudomásúl veszi, s egyúttal megbizza az elnököt, hogy az új képviselőválasztás iránt intézkedjék.

Bemutatom a kereskedelemügyi miniszter átiratát, melyben tudatja, hogy Miklós Ödön képviselőnek, mint az 1900-iki párisi kiállítás kormánybiztos-helyettesének megbizatását a függőben lévő kiállítási ügyek lebonyolítása czéljából még egy fél évvel meghosszabbította.

Tudomásúl vétetik.

Ezzel kapcsolatban bemutatom Miklós Ödön képviselő levelét, melyben ugyanezen okból távozási engedélyt kér. *(Helyeslés.)*

A ház a kért távozási engedélyt Miklós Ödön képviselőnek egy félév tartamára megadja.

Következik az indítvány és az interpellációs könyv felolvasása.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az indítványkönyvben semmi újabb bejegyzés nincsen.

Az interpellációs könyvbe pedig be van jegyezve, január 18-iki kelettel, Polónyi Géza képviselő úrnak interpellációja a miniszterelnökhöz: a vámszövetségre vonatkozó alkudozások tárgyában.

Elnök: Az interpelláczió szokott módon az ülés végén fog előterjesztetni.

Áttérünk most már napirend szerint a belügyi tárcza folyó évi költségvetése (Irom. 921) tárgyalásának a folytatására.

Digitized by Google

Molnár Antal jegyző: Mezei Mór!

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

Mezei Mór: T. képviselőház! A folyamatban levő vitának egyik előtérben álló s mindenesetre legérdekesebb thémáját képezi választási törvényeink reformja, vagy a mint itt elnevezték, a parlamenti reform. A miniszterelnök úrnak igaza van abban a nyilatkozatban, hogy nem lett volna értelme annak, hogy ezt a kérdést most, a jelenlegi törvényhozás utolsó ülésszakában külön vita tárgyává tegyük. Mert utóvégre azt hiszem, arra nézve tisztában vagyunk mindannyian, hogy most, a közelgő választások előtt ilyen reformot tényleg megvalósítani nem lehet, tisztában vagyunk azzal, hogy sem a háznak nincs meg többé az az elfogúltsága, a mely az ily kérdésnek megoldásához szükséges, sem pedig a közeledő választások befolyása nem alkalmas arra, hogy ennek a kérdésnek nyugodt megoldását lehetővé tegye. Hát ha így áll a dolog, ha arra nézve, hogy még ebben a törvényhozásban a választások rendje törvényes intézkedések által megváltoztassék, vagy a mi tulajdonképen a főkérdés, hogy a választói jog kiterjesztessék, ha erre nézve indítványt komolyan tárgyalni ebben a törvényhozásban már nem lehet, akkor a kérdés az, hogy miért foglalkozunk mégis ebben a vitában ezzel a kérdéssel.

Én részemről helyeslem, hogy foglalkozunk vele. Van rá több ok. Az egyik a személyes ok. Utóvégre mi, kik ezen háznak tagjai közül abban a nézetben vagyunk, hogy ennek a kérdésnek a megoldása a közel jövő feladatai közül ki nem törölhető; mi, a kik azt hisszük, — hogy Szilágyi Dezső t. képviselőtársam szavaival éljek, — hogy nekünk az a kötelességünk, hogy e házban azoknak panaszait is képviseljük, a kik maguk e házban képviselve nincsenek, és a kik azt hiszszük, hogy annak a nagy kérdésnek, a melyet a magyar állampolgárok százezrei panaszként állandóan hangoztatnak, elodázása igazságtalanság, elhallgattatása pedig lehetetlenség; miután mindannyian, a kik a tulsó oldalról e kérdéshez hozzászólottak, de én nem kevésbbé, nem tudjuk azt, hogy lesz-e akkor, a midőn a kérdés tényleges megoldásával a törvényhozás foglalkozni fog, alkalmunk és jogunk hozzá szólani: kötelességünknek tartjuk felhasználni ezt a ránk nézve talán utolsó alkalmat arra, hogy e kérdésrē nézve véleményünket elmondjuk. *(Helyeslés. Halljuk! jobbfelől.)* Ez személyes indok, de van a felszólalásra tárgyilagos indokom is.

Én azt hiszem, igen tisztelt ház, hogy nagyon kivánatos, nagyon szüséges és nagyon megnyugtató volna, ha bizonyságot szerezhetnénk magunknak arról, hogy a legközelebbi törvényhozás ezen kérdés megoldását napirendre fogja tűzni. Megmondom miért. Tárgyilagos okból, mert az ily kérdés, mint a minő a választási törvénynek gyökeres megváltoztatása, a mely magában véve sok szenvedélyes harczot idéz elő, sokkal jobban, sokkal igazságosabban és sokkal kevesebb veszedelemmel nyerhet elintézését egy oly házban, a melyben a politikai szenvedélyek nincsenek felkorbácsolva, s a melyben a pártok között is aránylag nyugalom és kölcsönös megbecsülés uralkodik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezen ház hangulata olyan, — és hiszem, hogy a jövő törvényhozás alatt is ilyen fog maradni — hogy ugyszólván egyenesen felhív bennünket arra, hogy ezen kérdés megoldását kezünkbe vegyük. De a másik körülmény az, hogy épen a jelenlegi kormányt tartom különösen alkalmasnak arra, hogy ezt a kérdést igazságosan megoldhassa, nemcsak azért, mert még az ellenzéki pártok részéről is, ha nem is bizalommal, de nagyobb méltánylással találkozik, mint a hogy azt a megelőző kormányokkal szemben tapasztalni megszoktuk, hanem azért is, mert ha tekintetbe veszszük azt a politikai iskolát, a melyből a jelenlegi kormányelnök politikai elveit merítette és a melynek politikai elveit saját politikájában ma is képviseli, ott nemcsak azt a liberalizmust találjuk meg, a melynél fogva az ő kezébe különös megnyugvással tenném le ezen nehéz kérdés megoldását, de megtalálom a liberalizmusnak azt a bölcs mérséklését is, a mely a magyar liberalizmus aranykorának volt egyik jellemző vonása, s a mely megóv attól, a mi ezen kérdésnél nagyon könnyen megtörténhetik, hogy túlzásokba ne essünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezekben kivántam indokolni azt, miért óhajtok én is a t. ház becses engedelmével a belügyminiszteri tárcza tárgyalása alkalmával ehhez a kérdéshez és csakis ehhez hozzászólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A kérdést a vitába először Holló Lajos t. képviselőtársam hozta be, a ki a választói jognak a legnagyobb mértékben való kiterjesztését tartotta ajánlatosnak és utána Rakovszky István képviselő úr ezt a felszólalást melegen pártolta. Rakovszky Isván képviselő úr úgy találta, hogy Holló Lajos képviselő úr felszólalása természetes, mert Holló Lajos képviselő úr politikai tekintetben radikális, ő pedig pártolta, nem mondom, mert, hanem: ámbár ő nem radikális, hanem úgy hiszem, konzervativ. Hát ez az, a mi némi

Digitized by Google

aggodalmat keltett bennem, hogy Holló Lajos képviselő úr azért tartja kívánatosnak az általános választási jogot, mert ő radikális, és Rakovszky István képviselő úr azért tartja kívánatosnak az általános választói jogot, mert ő konzervativ.

Buzáth Ferencz: Ezt nem mondta! *(Úgy van! balfelől.)*

Pulszky Ágost: Ugyan ne avatkozzék abba bele, hogy Rakovszky István mit mondott. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mezei Mór: Bocsánatot kérek, a kérdés igen komoly és ezért én komolyan is óhajtok ahhoz hozzászólani. Megengedi ennélfogva a t. képviselőház, hogy ezuttal kivételesen, bár különben nem szokásom, a közbeszólásokra reflektáljak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem mondom tehát miért, de Rakovszky István képviselő úr pártolta a Holló Lajos képviselő úr felszólalását. Hogy van tehát mégis, hogy én, a ki bizonyosan nem vagyok konzervativ és radikálisnak sem tartom magam, ámbár a t. miniszterelnök úr némelykor, ha jó humorban van, azt mondja rólam, hogy csaknem radikális vagyok . . . *(Derültség.)*

Justh Gyula: Akkor nem ülhetne ott! *(Zaj a jobboldalon.)*

Mezei Mór: Még eddig nem kergettek el innen; tehát itt ülök. *(Derültség.)*

Justh Gyula: Önszántából menjen el onnan!

Mezei Mór: . . . Hogyan van tehát mégis, hogy ebben a kérdésben Holló Lajos és Rakovszky István t. képviselőtársammal is lényegileg egy nézeten vagyok? Az általános választási jog a konzervativ politikának tradicziónális kompendiumához tulajdonképen nem tartozik. Hanem arról vannak tapasztalataink, hogy az általános választási jogot a konzervativ politika, sőt mondhatnám, nem is annyira a konzervativ politika, mint inkább a reakcziónárius politika nagyon fel tudja használni czéljaira, ha azt ügyesen kezeli. Példa erre III. Napoleon politikája, példa erre Belgium. A mi pedig a radikalizmust illeti, őszintén szólva, Holló Lajos képviselő úr beszédében radikalizmust én nem találtam. Találtam abban egy nagyon átgondolt beszédet, a melynek tartalma meggondolásra, komoly tárgyalásra nagyon is méltó; de radikálizmust nem. Holló Lajos képviselő úr sajnálattal nyilatkozik a felől, hogy megszüntek a régi jogon való választói jogosultságok és kesereg azon régi idők letünése fölött, a midőn a politikai jogoknak kizárólagos letéteményesei Magyarországon kizárólag ezen kiváltságos elemek voltak. Hát Holló Lajos képviselő úr sokkal fiatalabb, mint én, és saját tapasztalatai a régi időkből nem lehetnek. De én még emlékszem gyermekkoromból a politikai választásokra és nagyon jól tudom, hogy minő eszközökkel dolgoztak akkor, és minő befolyásokat gyakoroltak akkor a választók szavazatának elnyerése végett. Volt ott evés, volt ott ivás quantum satis, több mint most; volt mint lényeges ingredienczia a verekedés és sohasem volt hiány emberhalálban. Az ilyen régi idők letünte feletti kesergés nem szokásos sajátossága a radikálizmusnak.

Már most rátérek arra, hogy miért volna nekem is óhajtásom, ha lehető volna az általános választási jog behozatala. Nem mintha én ebben az általános választási jogban a nemzet intézményeinek liberális irányban való fejlesztését látnám garantálva, vagy azt hinném, hogy az általános választási jog megbizható garancziáját képezné a liberális politikának; épen az ellenkezőjét mutatják a tapasztalatok. *(Helyeslés jobbfelől.)* A példák azt mutatják, hogy az általános választási joggal könnyebb visszaélni, mint oly választási joggal, mely több garancziát nyujt az egyes választók függetlenségére nézve. Két dolgot azonban azt hiszem, le lehet vonni a tapasztalatokból, mint konzequencziát. Az egyik az, hogy az általános választási jog sokkal nagyobb tért enged a sikeres agitácziónak, mint bármely más választási rendszer és ebből az következik, hogy azok a politikai pártok nyernek legtöbbet az általános szavazási jog behozatala által, melyek az agitáczióban legélénkebbek, legügyesebbek és leghatalmasabbak, sőt még tovább megyek, legkevésbbé lelkiismeretesek; mert az agitácziónak igen nagy korlátot szab az alkalmazott ügynökök lelkiismeretessége. Most már következik, hogy a mi a magyarországi viszonyokat illeti, az általános szavazási jog behozatalától a szabadelvű párt várhatja a legkevesebbet, mert agitáczió tekintetében a szélső pártok Magyarországon mindkét irányban sokkal tevékenyebbek és sokkal nagyobb sikert érnek el, mint épen a szabadelvű párt.

Egy másik tapasztalat az, hogy városi kerületekben és oly vidékeken, melyek nagy ipari székhelyek, az a visszaélés, jobban mondva a választóknak befolyása, melyet az általános szavazási joggal űznek, sokkal kevésbbé érvényesül, mint azokon a vidékeken, hol az ipari lakosság kisebb mértékben jelentkezik. Erre a két tapasztalatra fogom én alapítani véleményemet, mikor indokolni fogom, hogy miért óhajtom én mégis az általános választói jog behozatalát daczára annak, hogy jól tudom, hogy az jelenleg annak a pártnak programmjába, melynek tagja vagyok és mely-

Digitized by Google

nek Justh Gyula képviselőtársam ellenzése daczára tagja maradni szándékozom, fölvéve nincs és daczára annak, hogy a liberalizmus ügyére nézve ettől a reformtól hasznot egyáltalában nem várok.

Hanem én azt hiszem, hogy igazi liberalismus csak az, és én részemről igazi liberalizmusnak elismerni csak azt vagyok hajlandó, a melyik igazságos akkor is, mikor az igazság gyakorlása hátrányára szolgál. Én ebben a dologban az igazság egy követelményét látom; de mikor én a magam független véleményét erre a kérdésre nézve itt részletesen elmondani szándékozom, kötelességemnek tartom azt, hogyha ebben a kérdésben nyilatkozom, legyen nekem bátorságom megmondani nemcsak azt, a mi talán népszerű és a mit konczedálni hajlandó vagyok, de megmondani azt is, a mit én részemről konczedálni semmi szin alatt hajlandó nem vagyok.

Én e kérdést Holló Lajos képviselő úr beszédének fonalán óhajtom tárgyalni. A mit Holló Lajos t. képviselőtársam mondott, azt két csoportba osztom. Az egyik csoport olyan reformokat tárgyal, a melyek a visszaélések megszüntetésére vonatkoznak, a mik törvényhozási intézkedést nem igényelnek, vagy azért, mert az erre vonatkozó törvények meg vannak és csak azok végrehajtásáról van szó, vagy azért, mert azokat a dolgokat törvénybe foglalni, törvénynyel elintézni egyáltalában nem is lehet. A másik csoportban vannak azok a kérdések, a melyek tulajdonképen a választási reformra tartoznak és a melyeket törvénymódosítással lehetnē csak megoldani.

Az első csoportban először ís panaszt tesz Holló képviselő úr a kormány befolyásának túlságos érvényesülése ellen és lefesti nekünk azt a nagy befolyást, melyet a kormány a választások lefolyására gyakorolni képes a köztisztviselők azon nagy számánál fogva, kik Magyarországon választói jogosultsággal birnak. Két kérdést kell itt egymástól elválasztani, mert ezen kérdésnek két eleme van. Az egyik az, hogy van-e a kormánynak befolyása az állami tisztviselőkre, a másik az, hogy ez a befolyásolhatás csorbítja-e a köztisztviselők választói jogát. Az első kérdésben én konczedálom azt, hogy a kormány lehet abban a helyzetben, hogy az állami tisztviselőknek politikai nyilatkozataira befolyást gyakoroljon. De ez nem privilégiuma a kormánynak, hanem ez természetes kifolyása az emberi természetnek. A ki gazdasági exisztencziájánál fogva, vagy társadalmi állásánál fogva akár a kormánytól, akár más privát embertől függő helyzetben van, igen természetes, hogy az meghallgatja véleményét, tanácsát annak az embernek, a kitől függ, sőt fél is azzal ellenkezésbe jutni. És én azt kérdem, ez a természetes befolyás, a melyet az egyik ember a másik felett gyakorolhat, kisebb-e például akár a gyártulajdonosénál az ő munkásaival és tisztviselőivel szemben, akár a földbirtokosénál a a tőle függő nemcsak alkalmazottakkal, hanem kisbirtokosokkal szemben is, a kik akár feles földeik, akár dohánykertészet, vagy más gazdasági viszonyok tekintetében reá vannak utalva?

Nem kisebb az utóbbi, sőt veszedelmesebb: mert közelebb van; veszedelmesebb, különösen a vidéki gazdasági kerületekben, mint a gyári alkalmazottak függő viszonya a gyárossal szemben nagy gyári czentrumokban, mert ha a gyári munkás jön összeütközésbe munkaadójával, mégis inkább van kilátása arra, hogy a mit az egyik gyárban elvesztett, azt a másikban ismét megtalálhatja, de a mezőgazdasági foglalkozás helyhez van kötve, a kisbirtokos, a ki valamely helyen lakik, egyenesen rá van utalva arra az egy vagy két nagybirtokosra, a ki ott van. A függési viszony tehát sokkal nagyobb. A mi pedig a tisztviselők számát illeti, az nagy, konczedálom, de ha sommázzuk azokat a választókat, a kik országszerte ilyen magánosoktól vannak függő viszonyban: azt hiszem, hogy sokkal nagyobb számra fogunk kijutni, mint a mekkorát az állami tisztviselőkre nézve Holló Lajos t. képviselőtársam kimutatott. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Annyi bizonyos, hogy ettől a természetes befolyástól mentesíteni a tisztviselőket nem birjuk, arra mód adva nincs. Arra, hogy azt mondjuk, hogy ha a kormány megszegi kötelességét, hogyha a kormány csakugyan erőszakoskodik a tisztviselőkkel szemben, mi teremtünk olyan tisztviselői kart, a mely ennek az erőszaknak sikeresen ellenáll, erre, legalább az én bölcseségem, módot nem talál, hacsak arra a képtelenségre nem akarunk jutni, hogy nehogy a kormány visszaélhessen, preventiv rendszabályként tagadjuk meg az állami tisztviselőktől a választói jogosultságot. De én azt hiszem, hogy nemcsak ebben a házban, de az egész országban nem fogunk találni olyan embert, — és az urak között odaát legkevésbbé, — a ki hozzájárulna ahhoz, hogy a magyar nemzet az ő zaklatott munkával túlterhelt és rosszúl fizetett köztisztviselőitől jutalomképen vegye el a politikai választói jogosúltságot. Ez ki van zárva, csak az a kérdés tehát, lehet-e nekünk valamit törvényhozási úton tenni az ellen, hogy a kormány azt a természetes befolyást, a melyet tőle el nem vehetünk, fel ne használja. Én azt hiszem, hogy a mit ebben a tekintetben törvényhozko-

Digitized by Google

tás által tenni lehetett, azt ez a ház megtette. Talán inkább azt lehet mondani, hogy egy kissé tovább ment, mint a hogy kellett volna, de újabb törvénynyel ezt még jobban körülsánczolni, az én véleményem szerint nincs mód, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert nem tudnánk mit irni a törvénybe, a mi már beleirva nincsen.

Egyet azonban méltóztassanak mindig megkülönböztetni. Teljesen jogosúlt az a követelés, hogy a kormány ne használja fel az ő hatalmát, az ő befolyását arra, hogy az egyes választók szavazati jogukat milyen irányban gyakorolják; de méltóztassék mindig különbséget tenni a kormányhatalom, a kormány és a között a politikai párt között, a melyből a kormány keletkezett, a mely ma itt ül ezen padokon és a mely, lehet, idők változtával a túlsó padokból kerül ki. Annak a politikai pártnak, a mely valamely adott időben a képviselőház többségét képezi, mindig ugyanannyi joga kell, hogy legyen az ő jelöltjeinek megválasztására, a jelentkező jelölteknek saját jelöltjeiként való elfogadására vagy visszautasítására és azoknak a politikai agitáczió megengedett eszközeivel való pártolására, mint a ház kisebbségét képező pártoknak. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A másik dolog, a mit Holló Lajos képviselőtársam ebben a csoportban felhozott, az, hogy a választásoknál az anyagi eszközök minél inkább kizárassanak. Hát azt hiszem, mindnyájunknak eszményképe volna olyan rendszer, ha lehetséges volna, hogy a választások egyáltalán ne járjanak költséggel és elvileg én mindazt, a mit Holló Lajos képviselő úr ebben a tekintetben mondott, magamévá teszem, aláirom, helyeslem, hozzájárúlok. Az kétségtelen dolog, a demokratikus politika egyik sarkalatos követelménye az, hogy a politikai választásokat nem szabad olyan költségesekké tenni, hogy a szegény sorsú emberek a törvényhozásból kizárassanak. *(Úgy van! jobbfelől.)* Hát én még abban is egyetértek Holló Lajos képviselőtársammal, hogy talán hiba volt tőlünk az, hogy a midőn, — gondolom — másfél évvel ezelőtt a kuriai birásokodásról szóló törvényt megalkottuk, abba belevittük a fuvardíjakat és ezáltal a választásokat, az én véleményem szerint is, előreláthatólag jóval költségesebbekké tettük. De már más kérdés az, hogy, ha ezt helytelennek tartom is, lehet-e a képviselőház tekintélyének érzékeny csorbítása nélkül ma itt komolyan szóvá tenni megváltoztatását ennek a törvényes intézkedésnek, a melyet ez a ház, a pártok közös megegyezésével, rövid idővel ezelőtt mint új reformot létesített, mielőtt még csak egyetlenegy alkalom is lett volna arra, hogy annak tapasztalt következményeire hivatkozva, indokolhatnók annak megváltoztatását. Ma csak azt mondhatnók: olyas valamit csináltunk másfél évvel ezelőtt és pedig csak azért, hogy a békét e házban helyreállítsuk, a mit nem lett volna szabad tennünk, hát meggondoltuk a dolgot és ma visszacsináljuk. Azt hiszem, hogy a ház tekintélye, a magyar törvényhozás iránt a magyar nemzetben táplálandó bizalom szükségessége tiltja, hogy ennek a dolognak megváltoztatását ma komolyan szóba hozzuk.

Ezzel kapcsolatosan felemlíti Holló Lajos képviselő úr, hogy a választási költséget csökkenteni lehetne, ha a választási módozatba változtatásokat, egyszerűsítéseket hoznánk be, a melyek a költségeket apasztanák azáltal, hogy a választókat egyik helyről a másikra vinni, azokat czentralizálni nem kellene. *(Halljuk! Halljuk!)* Ajánlja ezért a községenkénti szavazást, az éjjeli órák felhasználásának kizárását.

(Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.)

A mi a községenkénti szavazást illeti, erre azt hiszem, úgy is kell nyilatkoznom akkor, a mikor a választójog kiterjesztésével, jobban mondva az általános választói jog behozatalával fogok foglalkozni. Ezuttal itt csak annyit mondok, hogy annyi megbizható és részrehajlatlan értelmiség, a mennyi a községenkénti szavazás behozatalára szükséges, sajnos, véleményem szerint, ezidőszerint rendelkezésünkre nem áll.

Harmadik kérdést is vetett fel Holló Lajos t. képviselőtársam, a melyet ő úgy fejezett ki: a képviselői állás utilizálása. Ezalatt az idegen szó alatt azt hiszem, érti a képviselői tekintélynek vagyonszerzésre való felhasználását, ennek a tekintélynek úgyszólván árúba bocsátását. Hát arra nézve, hogy ilyen visszaéléseket, ha léteznek, eltürni nem szabad, azt hiszem, az egész házban véleménykülönbség nem uralkodik. A kérdés csak az, hogy lehet-e ezt törvénynyel megtiltani, lehet-e ezt a tilalmat törvényben szabályozni? Holló Lajos képviselőtársam igen helyesen jegyezte meg, hogy ez egészen más kérdés, mint a képviselői inkompatibilitás kérdése. Az inkompatibilitás kérdése a képviselő függetlensége a kormánynyal szemben. Ez a kérdés pedig épen ellenkezőleg, a képviselőnek megakadályozása abban, hogy mandátumával és képviselői tekintélyével anyagi kiaknázás czéljából visszaéljen. A két kérdés tehát egészen más. Méltóztassék megengedni, hogy erről a kérdésről véleményemet egészen röviden elmondjam. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországon szokássá lett, hogy a kép-

Digitized by Google

viselő a választók és választókerülete érdekében sok mindenféle dologban felhasználja állását, mindenféle előnyök kieszközlésére, járásbíróságok, adóhivatalok, vasutak és sok mindenféle más dolog kieszközlésére is. És mi mindannyian, kivétel nélkül, úgyszólván nap-nap után. . . *(Folytonos közbeszólások a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak meghallgatni mondatom végét, hiszen nem tudják a t. képviselő urak, hogy mit akarok mondani. Mi mindannyian, nap-nap után eljárunk, *(Egy hang a szélső baloldalon: Az természetes!)* nem természetes, mert hiba, mindannyian járunk és felhasználjuk ezek kieszközlésére az úgynevezett képviselői befolyást, a mely talán nem is létezik, hanem csak képzelt dolog, és rendénvalónak találjuk ezt. A közvélemény országszerte maga is megbarátkozott azzal, hogy ez rendén van, pedig nincs rendén. És ha mi ezen dolgok valamelyikét nem ezen okokból tennők önzetlenül, ámbár a mandátum biztosítása is, a mely sokszor közbejátszik ilyen dologba, — utóvégre személyes érdek, — de ha valamelyikünk vállalkoznék arra, hogy ezeket a dolgokat pénzért végezze, akkor állnánk ott, a mit Holló Lajos t. képviselő úr a mandátum utilizálásának nevez.

De hogyan foglaljuk ennek eltiltását törvénybe? Hol találjuk azt a definicziót, a mely megállapítja azt, a mi szabad és a mi nem szabad? Olyan kérdés ez, a melyet tulajdonképen minden egyes esetnek külön egyéni megitélésével, a titkos körülményeknek is fölismerésével és latbavetésével lehet csak elbirálni, és így lehet megmondani, hogy melyik a tisztességes és melyik a tisztességtelen eljárás. Tulajdonképen erkölcsi érzéknek a tárgya inkább, mint birói mérlegelésé. Én azt hiszem, hogy ezen a dolgon, ha egyáltalán létezik nálunk, ha oly mértékben létezik, hogy intézkedéseket tesz szükségessé, nem törvénynyel, hanem egyedül a háznak egyértelmű fölfogásával, a ház által gyakorolt osztraczizmussal lehet segíteni.

Ne méltóztassék engem félreérteni. Egyáltalában nem tartom azt, hogy jó volna a háznak azt a jogát, a melyet törvényeink neki inkompatibilitási esetekben adnak, hogy tudniillik a választóktól nyert mandátumot a ház megsemmisítheti, kiterjeszteni ilyen esetekre. Korántsem, és meg is mondom, hogy miért. Nem a ház többségének szempontjából, mert a ház azon pártjára nézve, a mely többségben van, a többséghez tartozó képviselőkre nézve a háznak adott ez a jog nagy veszedelmekkel nem jár; de igenis nem tartom megengedhetőnek ezen jog kiterjesztését a kisebbség érdekében, mert adott alkalommal az ilyen jognak igazságtalanul, ok nélkül, ürügyek alapján való alkalmazása által a kisebbséghez tartozó és a többségnek kellemetlen képviselőt ki lehetne a házból zárni. Ezen az úton tehát nem óhajtandó a rendezés. De a t. háznak volt alkalma már ebben a törvényhozásban is meggyőződni arról, hogy a ház egyértelmű megnyilatkozása, nem is határozat által, hanem csak viselkedésében való megnyilatkozása, lehetetlenné teszi a ház küszöbének átlépését oly emberekre nézve, a kiket, bár a mandátum zsebükben van, a ház itélete arra, hogy ide belépjenek, méltóknak nem tart. De ebben az esetben még az sem szükséges, hogy annyira menjen a ház, hogy annak az embernek belépését a házba lehetetlenné tegye; hiszen elég, ha ezt az állítólagos képviselői befolyást, azt a képviselői tekintélyt, a melynek aprópénzre való felváltását a ház megvetéssel sújtja, szedi le arról az emberről és azt ennélfogva abba a helyzetbe hozza, hogy a mi nincs, azt többé apró pénzre felváltani nem képes.

Törvényhozási intézkedés tehát ebben a tekintetben nézetem szerint sem nem lehetséges, sem nem szükséges. A magyar képviselőház erkölcsi érzékének kell, hogy garancziát nyujtson abban a tekintetben, hogy olyan visszaélések, a melyek a magyar képviselőház tekintélyét lerontani alkalmasak, e házban elő ne fordúlhassanak. Különben én őszintén megvallom, a magam részéről nem jutok abba a helyzetbe, hogy mások ügyével sokat foglalkozzam és mások titkairól tudomást nem szerzek. Nekem afféle panamákról, a hogy az ily ügyeket az utolsó franczia parlamenti botrányok óta nevezik, tudomásom nincs.

Olay Lajos: Dehogy nincs! Hát a telefon megváltás? Hát az osztálysorsjáték?

Mezei Mór: Nem hiszem, hogy nálunk efféle dolgok közbotrányossá, nyilvánvalóvá lettek volna annyira, a hogy azokról itt szólani szükséges lett volna, mert akkor tudnék róla. De hogyha az ilyen kérdésekkel a t. ház foglalkozni, általános szabályokat erre nézve felállítani akar, méltóztassanak meggondolni, és a szabályt arra való tekintettel megállapítani, hogy az ilyen üzelmek közül mindig veszélyesebbek azok, a melyek titokban űzetnek, mint azok, a melyek a nyilvánosság ellenőrzése alatt állanak.

Olay Lajos: A kit megfogunk, azt biz megöljük.

Mezei Mór: Áttérek arra, a mit Holló Lajos t. képviselőtársam beszédének tartalmából a második csoportba osztottam, arra, a mi tulajdonképen a választási törvény megváltoztatására vonatkozik, a mi tulajdonképen törvényhozási reformot igényel. Ő szól először

Digitized by Google

a választói jognak a legnagyobb mértékben való kiterjesztéséről és szól másodszor ezzel kapcsolatosan a kerületek arányosításáról, a választókerületek beosztásának arányosabb beosztásáról. Először a másodikkal, mint kisebb fontosságúval óhajtok végezni.

Teljesen igaza van abban Holló Lajos képviselő úrnak, a mit a választókerületek igazságtalan és aránytalan felosztására nézve mondott. Nem is lehet másképen. 50 esztendő óta ebben az országban a viszonyok olyan gyökeresen változtak meg, a forgalmi központok, a népesség megoszlása oly változásokon ment keresztül, hogy az az arány, a mely 1848-ban talán igazságos, vagy talán politikai érdekek által igazolt lehetett, a mai viszonyoknak többé megfelelő nem lehet. Azt a nagy súlyt azonban, a mit Holló Lajos t. képviselőtársam például arra az ő általa névszerint felemlített hat erdélyi kerületre helyezett, én azokra helyezni nem tudom. Hiszen nem volna valami nagy nehézség ezt a hat kerületet arányosítani, a szomszédos kerületekbe beosztani, és ekként megszüntetni. De azt hiszik a t. képviselő urak, hogy ez ennek a háznak összealkotását, jellegét lényegesen befolyásolná, vagy megváltoztatná? Épen nem. Ezzel magával foglalkozni tehát nem érdemes. Hogy pedig a kérdést a maga egészében felvegyük és az összes kerületeket arányosabban beosszuk: arra nézve nekem annak a kerületnek szempontjából, a melynek én képviselője vagyok, nem lehet ugyan kifogásom, mert hiszen, ha igazságtalanság van, ha aránytalanság van, hát a legnagyobb kerületek az országban a fővárosnak kerületei; pedig helyesen kontemplált választási törvénynél ellenkezőleg a városi kerületek szoktak kisebb számú választókkal biró kerületekre felosztatni. Ha csak arra a kiválasztott hat kerületre szorítkoznánk, akkor ezzel a csekélységgel foglalkozni talán nem is érdemes, de nem is igen lehet e kérdést kikapni az egészből és a reform többi részét mellőzni. Az egész kérdést pedig közvetlenül a választások előtt, mikor a ház tagjai sincsenek már abban az elfogulatlanságban, hogy a kerületek ujból való felosztásához — mondjuk ki a szót a maga valódiságában — egyéni érdekeltség nélkül hozzászólhassanak, és a hol minden egyes képviselő azon volna, hogy a maga kerületét védje és szövetségeseket kesessen, a kik kölcsönösen egymás kerületét védik; a választókerületek országszerte való ujabb beosztását, tehát, úgyszólván közvetlenül az ujabb választások küszöbén elintézni nem lehet. Ez nézetem szerint vita tárgyát nem képezheti.

Jövök az utolsó és a tulajdonképeni kérdéshez. Azt mondja Holló Lajos képviselő úr, hogy ő kivánja a választói jog kiterjesztését a legnagyobb mértékben és — a mi ezzel kapcsolatos — a községenkinti és a titkos szavazást. Rakovszky István képviselő úr egy kommentárt füzött e kivánsághoz, a melyről azt hiszem, hogy sem ő maga, sem Holló Lajos t. képviselő úr úgy el nem fogadják; azt mondta tudniillik, hogy az általános választói jogot kivánja, mert ő a vagyoni czenzust helyettesíteni akarja a véradóczenzussal. Ha a véradóczenzusra alapítanók a választói jogot, ennek következése az volna, hogy ki volnának zárva a választók köréből mindazok, a kik testi fogyatkozás vagy gyenge fizikum folytán a katonai szolgálatra alkalmatlanok. De következnék még egy másik dolog, a mit Rakovszky István képviselő úr bizonyára még kevésbbé fogadna el; ki volna zárva az összes papság, mert az katonai szolgálatot nem teljesít. *(Ellenmondások jobbról.)* Engedelmet kérek, de katonai kötetezettségben nincs. Különben ebből más következtetést levonni nem akarok, csak azt, hogy Rakovszky István t. képviselő úr ebből is bizonyára meggyőződhetik arról, hogy ez igen nehéz, igen komoly, igen fontos kérdés, a melyet hirtelen ötletekkel elintézni nem lehet. Azt hiszem, igenis helyesen kommentálta Holló Lajos képviselő úr beszédét Ugron Gábor képviselő úr, a mikor azt mondta, hogy itt az általános választási jog behozataláról van szó; ez az, a mit a legnagyobb mértékben való kiterjesztés alatt Holló Lajos képviselő úr értett és a mit én is értek. A községenkénti és a titkos szavazás nem annyira kapcsolatos az általános választói joggal, hogy mind a kettőt czenzus mellett is behozni ne lehetne; ellenben annyiban igenis kapcsolatos, hogy az általános választói jogot községenkénti és titkos szavazás nélkül behozni nem tanácsos; községenkénti szavazás nélkül azért nem, mert a választóknak olyan nagy tömegét mozgósítani nem lehet és titkos szavazás nélkül azért nem, mert ha a czenzust egyáltalában eltöröljük, a választók függetlenségének más garancziáját kell keresnünk, és ebben az esetben az nem lehet egyéb, mint a titkos szavazás. A dolog tehát úgy áll, hogy a kettő lehetséges volna a mostani czenzus mellett is, de okvetlenül szükségessé válnék akkor, ha az általános választói jogot hoznók be.

A községenkénti szavazást behozhatnók, ha meg volnának az ahhoz szükséges elemek. Kellene minden községben egy teljesen megbizható, elfogulatlan és kellő értelmiséggel biró szavazatszedő küldöttség a hivatalos közegek kizárásával; tagja nem lehetne az államhatalomtól függő közeg. De nekünk mai

Digitized by Google

nap igen sok helyütt, különösen a nemzetiségi vidékeken ilyen elemek elegendő számmal, meggyőződésem szerint rendelkezésünkre nem állanak, s ennélfogva a községi szavazást behozni nem vagyunk képesek, még ha különben akarnók is. *(Egy hang a balközépen: Ott vannak az anyakönyvvezetők!)* Az anyakönyvvezetőkre épen az ellenzéki szempontból ne méltóztassék rábizni a szavazatszedést; a jegyzőre sem. Különben is az anyakönyvvezető és a jegyző rendesen egy személy.

Hátra van még a titkos szavazás kérdése. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Mezei Mór: A titkos szavazásban látjuk annak a garancziáját, — ezért szükséges ott, a hol az általános jog behozataláról van szó, a hol tehát hiányzik a vagyoni, az anyagi függetlenségnek minden garancziája — hogy az, a kitől a választó esetleg függ, ne legyen abban a helyzetben, hogy ellenőrizze, mikép szavaz az, a ki tőle függ. Hogy ez a garanczia meglegyen, hogy a választó ellenőrzés nélkül gyakorolhassa jogát, hogy ez a szavazás, a melyet elnevezünk titkosnak, csakugyan titkos legyen, ahhoz szükséges olyan szavazási mód, a mely mellett egyedül az a szavazó tudja azt, hogy miként szavaz. Emlékszem, hogy az 1861-iki választások alkalmával Magyarországon egynémely törvényhatóság, például Pestmegye, igenis behozta a titkos szavazást a képviselőválasztásoknál, vagy tán a municzipálisoknál, valamelyiknél behozták. S kigondolták ezeknek a szavazásoknak a legkülönösebb módjait, hogy lehetővé tegyék a titkos szavazást annál az értelmiségi, tanultsági, műveltségi foknál, a melyet a mi választóink elértek; s az nem volt lehetséges. Es ha méltóztatnak olyan választónak megadni a titkos szavazási jogot, a ki nem tud olvasni és nem tud irni, akkor az először is nem szavaz titkosan, mivel avval a czédulával kell szavaznia, melyet az agitátorok adnak a kezébe; azok adnak a kezébe, a kik őt ellenőrzik. Vagy pedig, ha nem tudja azt elolvasni, akkor ki van szolgáltatva azoknak az agitátoroknak, kik őt odaviszik az urnához, *(Zaj. Elnök csenget.)* és abba a helyzetbe hozhatják őt, hogy egész más szavazati jegyet ad be, mint a milyenről gondolja, hogy beadja; egész mást adnak a kezébe, mint a mit előtte felolvasnak. S miután én részemről abban a meggyőződésben vagyok, hogy a politikai választásoknál, különösen az országgyűlési választásoknál nem engedhető meg semmiféle más nyelvnek a használata, mint kizárólag a magyar nyelvé, azért az én véleményem szerint titkos szavazást nem tudunk behozni másképen, mint, hogy a választói jogot ahhoz a korláthoz kötjük, hogy Magyarországon választó nem lehet senki más, mint az, a ki magyarúl olvasni és irni tud.

Meszlény Pál: Akkor a Lipótvárosban sokan kimaradnak!

Mezei Mór: Ne méltóztassék a Lipótvárossal törődni; valószinüleg sokkal kevesebben maradnának ki ott, mint Rumon! Méltóztassék erről meggyőződve lenni, mert *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)* úgy műveltség, mint magyarság tekintetében felette áll.

Buzáth Ferencz: Kérem, nem én szóltam közbe! *(Mozgás balfelől. Fölkiáltások a jobboldalon: Az mindegy! Derültség.)* Páder Rezső kollégám volt! *(Zaj.)*

Mezei Mór: Jól van! Az ő kerületére még inkább áll ez! *(Mozgás a baloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Ne méltóztassanak a szónokkal ily formában vitatkozni. Ne tessék őt beszéde folytatásában zavarni!

Mezei Mór: Én azon véleményen vagyok, hogy igazán nagy áldozatot tulajdonképen nem hoznánk azzal, hogyha a jelenlegi törvényünkben szereplő vagyoni czenzust értelmiségi czenzussal cserélnők fel. Mert kérdem, hogy ez a vagyoni czenzus, a mely jelenlegi választási törvényünkben meg van állapítva, igazán vagyoni czenzust képez-e; igazán garancziáját képezi-e annak, hogy az az ember, a ki ennek a czenzusnak megfelel, vagyonilag anyagi exisztencziájára nézve minden befolyástól független? Nem. Mai életviszonyaink között az ezen czenzusnak megfelelő vagyoni állapot egyáltalában nem biztosít ilyen függetlenséget. Pedig a vagyoni czenzusnak, a mely magában véve is kétségtelenül igazságtalanság, nincs más jogosúltsága, mint az, hogy benne annak garancziáját keressük, hogy az illető választó anyagi helyzeténél fogva teljesen mentes attól, hogy vagyoni előnyök megvonásának kilátásba helyezése, vagy vagyoni előnyökkel való megkinálás által az ő szavazatát esetleg befolyásolni lehessen. Ennek az igénynek a mi czenzusunk meg nem felel, és ha igazi, sikeres vagyoni czenzust akarnánk elérni, ezt a czenzust lényegesen fel kellene emelni. De azt hiszem, igen tisztelt ház, hogy valamennyien azon véleményen vagyunk, hogy erről a visszafejlesztéséről a választási törvénynek — ha már az abban nyújtott jogosúltság kiterjesztéséről ezuttal nem beszélhetünk — egyáltalában nem lehet szó. A választási czenzus felemelése tökéletesen ki van zárva, és nézetem szerint az eredmény, a melyre mindebből juthatunk, az, hogy a mi jelenlegi va-

Digitized by Google

gyoni czenzusunk meglehetősen hatálytalan, meglehetősen értéktelen, és hogy ezt, igenis, ha a választási törvény reformjának kérdése sorrendre kerül, helyettesíteni lehetne, de nem az általános választási joggal, hanem az értelmiségi czenzus behozatalával, a mely szerint Magyarországon választó legyen mindenki; de választó ne lehessen más, mint az, a ki az állam nyelvén olvasni és irni tud.

De én részemről tovább is megyek. Már beszédem első részében utaltam arra, hogy azok a következmények, a melyek az általános választói jog behozatalát talán aggályossá teszik, sokkal kisebb mértékben érvényesülnek az úgynevezett városi kerületekben, mint azon vidéki kerületekben, a hol a mezőgazdasági népesség predominál. Részemről kijelentem, hogy nekem semmi aggodalmam nem volna arra nézve, hogy a városi kerületekben az általános választási jog megadásáig is elmenjünk — a titkos szavazással együtt és a szekcziókban való szavazást is beleértve. Ezzel talán nem jutnánk még egészen a sötétbe! De daczára annak, hogy azt hiszem, hogy a városi kerületek között a választás módjára és a választói jog mértékére nézve megkülönböztetést tenni, ha nehéz is, de talán lehetséges: azonban, nem lehetséges megkülönböztetést tenni és különböző törvényeket alkotni az egyes vidékek kerületeire nézve. A magyar törvényhozás egységét kerületenként felbontani semmiesetre sem lehet, semmi szin alatt nem szabad. És ennélfogva, ámbár nagyon szivesen elismerem azt, és igaznak vallom is, hogy Magyarországnak igen sok olyan kerülete van, a hol teljes megnyugvással és minden aggodalom nélkül be lehetne hozni az általános választási jogot és az ezzel járó titkos szavazást, és hogy meg is találhatók ott a megbizható független elemek a kerületenként való szavazás lehetővé tételére; mégis azt hiszem, hogy igen sok olyan kerület van az országban, a melyekben lényeges állami érdekek koczkáztatása nélkül azt ezidőszerint behozni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Hát, t. ház, ezeket az aggályokat a túloldalról felszólaló Holló Lajos és Ugron Gábor képviselő urak is elismerik. Holló Lajos t. képviselőtársam e részben megnyugtatni kivánt bennünket és azt mondta. Szószerint fogom idézni, mert e szép szavakat nem akarom csökkenteni *(olvassa)*:

»A nemzettől való elszakadási törekvések ellen a nemzet meg kell, hogy találja a védekezését; mert örök törvény csak a nemzetnek joga, a mely ebben az országban magát érvényesíteni fogja és akarja, és a nemzetiségek részéről várható, bármely veszélyekkel szemben is magát megvédelmezni bizonyára tudja.«

Még szebben és fellengzetesebb szavakban fejezte ki ezt Ugron Gábor t. képviselő úr. Ő azt mondja:

»Éz sem az oláhok, sem a szerbek, sem a szászok kedvéért szolga lenni nem akarok! Ha ez a nemzet 1000 esztendőn keresztül különböző fajok közepette meg tudta tartani a maga szupremácziáját, meg tudta védelmezni a maga szabadságát s megvédelmezte azt nem erőszakkal, hanem épen a czél által, a szabadság által: akkor én nem félek a jogok kiterjesztésétől«.

És tovább: »Az általános szavazati jognak nemcsak az a természete, hogy a különböző társadalmi erőket egyesíti, hanem az is, hogy a különböző társadalmi rétegeket közelebb hozza egymáshoz, s az is, hogy a különböző fajú és osztályú társadalmi törzseket egymással rokonságba hozza. A szabadságnak megvan az a kiegyenlítő és gyógyító természete, hogy a mire már sehol sem találni orvosságot, a mire már sehol sem találni egyensúlyt: tessék megadni ott a szabadságot, s a szabadsággal meglesz az orvosság s meglesz az egyensúly. A szabadság hasonlít argosi Helenához, a kinek szépsége oly egyetemes volt, hogy mindenki, a ki megnézte, saját családi vonását fedezte fel benne . . .«

Hát, t. ház, ezek igen szép szavak. És ez a beszéd igen szépen hangzik. Jól esik ez a magyar nemzeti érzésnek, és engedjék meg, hogy őszintén mondjam, jól esik a magyar nemzeti hiúságnak is. Én is élveztem Ugron Gábor t. képviselő úr beszédjének poetikus befejezését. Gyönyörködtem annak szépségében, a magyar ideálizmusnak ebben a megnyilatkozásában, megnyilatkozásában annak a nagylelkű, de könnyelmű bizalomnak, a melylyel a magyar nép mindörökké elhalmozta az ő környezetét, azokat, a kik az ő védelme alá menekültek, és azokat is, a kik ellenségei voltak. De bármilyen szép ez a beszéd, és bármilyen szépen hangzik is, beszélnek a tények is, beszélnek, bár nem ilyen szépet és nem is ilyen szépen, mint azt a képviselő urak tették; de beszélnek nagyon érthetően. *(Halljuk!)*

Holló Lajos igen tisztelt képviselőtársam máshonnan hozott példákkal is akarta erősbíteni azt a vigasztalást, azt a megnyugvást, melyet nekünk ezen az oldalon adni akart azon aggályokkal szemben, melyeket — megvalljuk őszintén — igenis táplálunk. Hivatkozott az angolok példájára, a kiket nem tettek tönkre az irek és hivatkozott Németország politikájára, mely behozta az általános szavazati jogot daczára annak, hogy van benne lengyel

Digitized by Google

nemzetiség, mely szintén nem mond le külön törekvéseiről. Én ezek közül az utolsó példával megelégszem, és foglalkozom ezen példával: Németországgal és az ő lengyeleivel. Nem arra akarok rátérni, hogy milyen a különbség azon arány között, melyet a lengyelek Németországban és a különböző nemzetiségek Magyarországon képviselnek; nem arra akarok utalni, hogy milyen különbséget tesz ez az idegen elemek veszélyessége tekintetében; hanem azt akarom kérdezni Holló Lajos képviselő úrtól, — a ki sajnálom, nincs jelen, — hogy hajlandó-e ő azt a páratlan szabadelvű és alán túlságosan elnéző nemzetiségi politikát, melyet a magyar nemzet eddig követett és ezidőszerint követ, felcserélni azzal a rendszeresen deposszedáló politikával, melyet Németország a maga lengyeleivel szemben követ? Ha hajlandó ezt a politikát felcserélni, akkor is méltóztassanak ott a túloldalon várakozni legalább egy nemzedékcserényi időig, a míg ez az új politika megteremheti a maga gyümölcsét és e míg annak hatásához alkalmazhatjuk a magunk törvényhozását. Most azonban a mi jelenlegi helyzetünkben én azt hiszem, hogy nem Németország példáját kell szem előtt tartani, hanem találunk közelebb eső példát, melynek tanúságait magunktól elutasítani nem lehet. Hozzánk körülbelül hasonló polyglott államban, Ausztriában látjuk mi azt, hogy milyen állapotokra vezet az az eljárás, ha az államegység felbontására törekvő elemek kezébe tesszük le a politikai hatalmat. És itt jutottam én el arra a konzequenciára, hogy megmondjam teljes őszinteséggel azt is, hogy habár liberális meggyőződésemnél fogva óhajtom az általános választási jog behozalát: mi az, a minek konczedálására semmi szín alatt sem vagyok hajlandó. És daczára annak, hogy én elég szerénytelen vagyok vallani magamról azt, hogy liberális meggyőződésemet és elveimet elalkudni nem szoktam, mégis van az én liberalizmusomnak is határa és korlátja, a melyen túl nem megyek. Ez a határ és ez a korlát az, hogy nem teszem soha, a liberálizmus kedvéért sem, koczkára az egységes magyar államot, *(Élénk helyeslés és tetszés jobb- és balfelől.)* és nem megyek bele semmi olyan dologba, a mi veszélyt képezhetne ennek az országnak akár egységes, akár magyar voltára nézve. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A költségvetési tételt elfogadom. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Buzáth Ferencz!

Buzáth Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Barta Ödön képviselő úr tegnapi beszédében kiterjeszkedett a gyógyszerészeti ügyre is és azon nézetének adott kifejezést, hogy a gyógyszerészet mai szervezete megváltoztatandó és a gyógyszerészet szabad iparrá teendő volna.

A t. képviselő úr ezen nyilatkozata késztet engem felszólalásra nem azért, mintha ennek az eszmének a jelen viszonyok közt valami nagy fontosságot tulajdonítanék, hanem azért, hogy megvilágítsam lehető rövidséggel a dolognak másik részét is, hogy mindenki magának a kellő képet megalkothassa. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogyha valaki egy intézmény szervezetét radikális módon akarja megváltoztatni, akkor mindenekelőtt meggyőződést kell szereznie arra nézve, hogy az a szervezet, a melyre ezen intézmény jelenleg fektetve van, olyan-e, melylyel eddigi feladatának többé megfelelni egyáltalában nem képes, vagy hogyha azon intézményben hibák volnának, azokat a hibákat azon szervezet keretében többé orvosolni nem lehet és így szüksége merült fel annak, hogy az intézmény más alapra helyeztessék. *(Helyeslés balfelől.)* Természetes, hogy ezen szervezet megváltoztatásának az kellene, hogy legyen az eredménye, hogy sokkal jobb és ne rosszabb helyzetet teremtsen. *(Helyeslés balfelől.)*

Barta Ödön t. képviselő úr, midőn ezt csak oda veti a nélkül, hogy bővebben indokolná annak szükségét, merem állítani, nem ismeri a magyar gyógyszerészet történeti fejlődését és a közegészségügyi viszonyokat. Mert a magyar gyógyszerészet rövid idő alatt a maga önerejéből oly közegészségügyi intézménynyé fejlődött, hogy bárminő közegészségügyi követelményeknek teljesen megfelel, sőt tovább merek menni és azt mondom, hogy a magyar gyógyszerészet bármely idegen állam gyógyszerészetével bátran kiállja a versenyt, ha akár a bizalmat, akár egyéb szempontokat vesszük is tekintetbe. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Én ezt e pályán eltöltött 25 éves tapasztalatom alapján merem állítani.

Én elismerem a t. képviselő úr sokoldalúságát, azonban engedje meg nekem, nem hiszem, hogy ezen kizárólagos szakkérdésben megszerezhette volna magának azokat az ismereteket, a melyek ily fontos kívánság előterjesztésére jogosítanák. A t. képviselő úrnak mint jogásznak mindenekelőtt tudnia kellene azt, hogy a szerzett jogokat nem lehet egyszerűen konfiskálni; azokat tiszteletben kell tartani, vagy pedig, a megoldásnak oly módját kell kitalálni, a mely ezen jogviszonyokat sérelem nélkül megváltoztatná. Már pedig, ha a gyógyszerészet mai jogviszonyait tekintjük, akkor ezen kérdésnek a megoldása sokkal nehezebb, mint azt a t. képviselő úr gondolja. Ott vannak elsősorban a reáljogú gyógyszer-

Digitized by Google

tárak. Ezekkel szemben az államnak kötelezettségei vannak és a gyógyszerészetnek szabad iparrá tételével az államnak ezeket meg kellene váltania, a mi igen nagy összeget venne igénybe, tekintettel arra, hogy a reáljogú gyógyszertárak száma a hatszázat is megközelíti.

A személyjogú gyógyszertárak jogviszonyainak megváltoztatása is tetemes összeget igényelne, mert az állam, mikor az illetőnek gyógyszertári jogosítványt ad, az illetőtől részben anyagi, részben szellemi tőkéjének értékesítését követeli; az illető pedig ezt csakis azon biztosítékok mellett nyujtja az államnak viszonzásúl, hogy a törvényben neki megfelelő anyagi garanczia nyujtatik. Már pedig, hogyha ezek a garancziák megszünnének, akkor ez az illetőkre nézve azt az értéket többé nem képviselné, s így nagyon természetes, hogy a gyógyszerészetnek szabad iparrá tétele az illetőkre nézve óriási anyagi károsodást fogna előidézni. Tehát kétségtelen, hogy talán milliókba is kerülne az az áldozat, a melyet az államnak meg kellene hozni, hogyha a gyógyszerészetet szabad iparrá akarná átalakítani.

Evvel azonban világért sem akarom azt mondani, hogy az állam, ha valóban szükségét látja annak, hogy ily czélért ilyen óriási áldozatot hozzon, és ha anyagi viszonyaink azt megengedik, ne tegye, föltéve, hogy ez a nagy anyagi áldozat arányban áll azokkal az előnyökkel, a melyek ebből a változásból az országra származnának. Én azonban merem állítani, hogy a gyógyszerészetnek szabad iparrá tétele ezen közegészségügyi intézmény vesztét jelentené. Röviden meg is indokolom e véleményemet.

A szabad ipar, t. képviselőház, egyuttal a szabad versenyt is feltételezi, már pedig ennek csak ott van helye és alkalma, a hol a közönség mérlegelni és birálni is képes, hogy az a czikk, a melyet beszerez, jóság és olcsóság tekintetében megfelel-e az ő igényeinek. *(Helyeslés balfelől.)* De hol találná meg ezt a fogyasztó közönség ezen gyógytáraknál, mikor még a szakembereknél is meg volna nehezítve az, hogy ezt az ellenőrzést a gyógyszerekkel szemben gyakorolják? *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A szakember ugyan még vegyi vizsgálat útján meggyőződést szerezhet arról, hogy az, a mit vett, csakugyan megfelel-e az ő szükségletének, de a laikus szeme elől ennek a dolognak a megbirálása teljesen el van zárva, s így természetes, hogy az az illetőnek kárára és veszélyére válhatnék.

A szabad ipar fogalma továbbá kizárja azt, hogy korlátozva legyen, s a teljes szabadságot kell, hogy élvezze. Gondolja-e a t. képviselő úr azt, hogy ha szabad ipar lenne a gyógyszerészet, az a gyógyszerész nem a legfontosabb kereskedelmi pontokra fogja elhelyezni gyógyszertárát? Nagyon természetesen oda, hisz látjuk ma is az életben, hogy a jóravaló és számba vehető kereskedők üzleteiket mind oly pontokra helyezik el, a hol legnagyobb a forgalom.

T. képviselőház! Az az összehasonlítás, a melyet mintegy bizonyító okúl használt a t. képviselő úr, hogy ugyanolyan szabadságot élvezhetnének, mint például az orvosok is, épen az ellenkezőt bizonyítja. Hiszen ma is fájdalmasan tapasztaljuk, hogy 176 körorvosi állást nem vagyunk képesek betölteni. Miért? Azért talán, mert nem volna elegendő orvos, hogy ezeket az állásokat betöltsük? Hiszen ezt a számot magából a fővárosi orvosi karból ki lehetne venni a nélkül, hogy a főváros közegészségügyi ellátása e tekintetben bárminemű hátrányt szenvedne. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Tehát nem ezért. Ennek egyszerűen az az oka, hogy az az intelligenczával biró ember az ő szellemi qualifikáczióját nem a legszegényebb vidéken akarja érvényesíteni, az emberektől elzárva, hanem az emberek közt élve. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ha pediglen a gyógyszerész ezekben a nagyobb városokban, ilyen fontosabb forgalmi góczpontokon fogja elhelyezni gyógyszertárát, akkor ki van az ország és a közegészségügy téve annak az óriási veszedelemnek, hogy az ország legszegényebb vidékei egyáltalában gyógyszertár nélkül maradnak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De felmerül még egy másik kérdés is, t. képviselőház, az, tudniillik, hogy vajjon a gyógyszerészetnek szabad iparrá tétele mellett a mostani qualifikáczió meg lehetne-e követelni. Mert hiszen azt képzelni sem lehet, hogy a mostani qualifikáczió, mely szerint hat osztálynak elvégzése és azonkivül még hét évi gyakorlat és tanulás után szerezheti meg valaki oklevelét, ezen qualifikáczió akkor is hajlandók lennének az illetők megszerezni, ha a gyógyszerészet szabad iparrá tétetnék? Mert az a nagy áldozat, a mibe ez kerül, nem nyujtaná nekik azt a biztos exisztenczia, a mely a szabad ipar mellett nem a tehetségnek és az érdemeknek jutalmazása, a szellemi qualifikáczionak értékesítése volna, hanem egyszerűen a reklám, az ügyesség, az élelmesség és a nagy anyagi tőkének befektetése biztosítaná a jövedelmet, a boldogúlást és a megélhetést. Ha pedig a mostani qualifikáczió redukálnók, a mit feltétlenül meg kellene tenni, ha a gyógyszerészet szabad iparrá lenne, ki állíthatja, hogy a mostani qualifikáczió redukálása ezen

Digitized by Google

intézménynek javára, nem pedig hátrányára szolgálna? Olaszország és Franciaországban, a hol a gyógyszerészet szintén szabad-ipar, már is igen nagy gondját képezi ezen államoknak, hogyan lehetne ezen intézményeket megváltoztatni, mert meggyőződtek róla, hogy az intézmény ezen az alapon a közegészségügynek megfelelni egyáltalán nem képes. Mi értelme volna tehát a t. képviselő úr kívánságának, hogy eszközöljük ezt a nagy változtatást, hacsak nem az, hogy tegyük lehetővé az ezen pályán való működést olyanoknak is, a kikre nézve a mostani nagy qualifikáczió megszerzése mellett az ezen a téren való működés csaknem lehetetlenné válik? Ennek pedig semmi más nem lenne a következménye, mint az, hogy a gyógyszerészetet, a mely jelenleg közegészségügyi intézmény, egyszerűen üzletté degradálnók, üzérkedéssé tennők, a mi a közegészségügynek igen nagy ártalmára válna. *(Helyeslés balfelől.)*

Nagyon sokat lehetne még erről a kérdésről beszélni, de ez jelenleg nem aktuális. Mindössze csak pár rövid megjegyzést akartam tenni, hiszen nemsokára úgyis napirenden lesz a gyógyszerészi törvény megalkotása, a mikor valószinűleg fel fog merülni ez a kérdés és akkor majd bővebben lehet vele foglalkozni. Használt azonban a t. képviselő úr egypár indokot, a melyre nézve még röviden észrevételt kell tennem. A többi között azt mondta: minek fentartani egy olyan intézményt, a mely senkinek sem kell, csak a gyógyszerészeknek? Hiszen ebben a szervezet tekintetében tökéletesen igaza van, hogy az csakis a gyógyszerészeknek kell, mert hiszen ők működnek ezen a pályán. A képviselő úr természetesen más foglalkozási téren működik, neki tehát nem is kellhet. Más oldalról pedig kérdi, hogy nem látja-e a miniszter elérkezettnek az időt arra, hogy a huszadik században ezen jogosulatlan privilégium megszüntettessék? Hát, t. képviselő úr, a huszadik századnak talán nem feltétlen követelménye az, hogy mindent felforgasson. A huszadik században is mindenki előtt az a czél kell, hogy lebegjen, hogy mindent jó és hasznos irányban mozdítson elő. Már pedig az általam elmondottakból is kétségtelenül és világosan kitünik, hogy a gyógyszerészetnek szabad iparrá tétele ezen intézménynek megsemmisítését vonná maga után.

Ha már felszólaltam, bátor vagyok egy pár körülményt a t. miniszterelnök úrnak szives figyelmébe ajánlani. A pestis-járvány újra felütötte fejét. Már olvassuk a lapokban, hogy Konstantinápolyban is fordult elő pestises halálozás. Azon élénk kereskedelmi összeköttetésnél fogva, a melylyel mi a dunai államokkal vagyunk, ez a kérdés nálunk is aktuálissá vált, azzal foglalkozni kell, és azért kérem a t. kormányt, hogy már jó előre tegye meg a szükséges óvóintézkedéseket ezen baj elhárítására.

A midőn a kormánynak és a miniszterelnök úrnak, mint belügyminiszternek ezt a dolgot figyelmébe ajánlom, egyútal felhivom a figyelmét a székesfővárosban használt ivóvízre is. Ezt a kérdést egyszer már meg kell oldani. A mikor valami tifusz, vagy más járvány felmerül, előállnak rögtön és azt mondják, hogy a főváros vize tele van baczillusokkal, a melyek a járványt terjesztik. Mihelyt azonban a járvány elmúlik, azonnal rendben van ismét minden. Épen ezért tehát, mivel kétségtelen, hogy a főváros vize a közegészségi kivánalmaknak meg nem felel, szükséges, hogy ezzel a fontos kérdéssel a kormány oly irányban foglalkozzék, hogy a főváros végre egészséges ivóvízzel láttassék el. És mivel a közeledő pestisjárvány amúgy is fontossá teszi a kérdést, különösen ajánlom a t. miniszterelnök úrnak figyelmébe, hogy ez irányban a fővárosnál a szükséges lépéseket tegye meg. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Bessenyei Ferencz!

Bessenyei Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A belügyi tárcza felett folyó vitában az igen tisztelt ellenzék szónokainak néhánya részéről oly súlyos, és szerény nézetem szerint, igaztalan vádak emeltettek a köztörvényhatósági és a községi közegek ellen, a melyeknek hallgatag mellőzése, vagy figyelmen kivül hagyása méltán azon feltevésre adhat okot, mint hogyha ezen vádakkal az egész ház és különösen ez a párt is egyetértene. Én, igen tisztelt képviselőház, nem értek egyet azokkal, a kik ilyen súlyos vádakkal illették a törvényhatósági tisztviselőket, nem, már azért sem, mert annak a tisztviselői karnak egyszer én is tagja voltam, és múltam emlékei közül, el merem mondani, nem szégyenlem azt az emléket, hogy a közigazgatási tisztviselői karhoz tartozni szerencsém volt. Különösen Mezőssy Béla és Marjay Péter urak voltak azok, a kik a legkiméletlenebb váddal illették a köztörvényhatósági tisztviselőket, sőt Mezőssy Béla t. képviselő úr nyiltan kimondotta, hogy közigazgatásunk azért kifogásolható, mert a közigazgatási tisztviselőkben hiányzik a képesség vagy a szándék.

Hát, mélyen t. képviselőház, ez súlyos, és igaztalan vád. Vádolta őket kötelességérzet hiányával. Van nekem egy parlamenti ideálom, s ez Deák Ferencz, a ki azt mondotta, hogy csak ott lehet erős a haza, és minden megtámadástól ment, a hol minden osztály

Digitized by Google

szivesen teljesíti kötelességét. Hát kérdem, mélyen t. képviselőház, hogy miféle buzdító hatással lehetnek az ilyen általánosságban történt felszólalások azon nyomorultan dotált és miden oldalról gyanusításnak kitett tisztviselői karra nézve, mily buzdítólag hatnak az ilyen nagy közönség előtt az országgyűlés termében való felszólalások és gyanusítások azokra, a kik között igen derék, nagyrabecsülendő férfiak vannak és minő buzdítás ez azon fiatalemberekre, a kik ezt a pályát kivánják maguknak választani. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

És ha a kötelességérzetről beszélünk, mélyen t. képviselőház, hát bátor vagyok én megkérdezni, vajjon a képviselőház kompetens biró e tekintetben? Teljesíti talán a képviselőház és annak minden egyes tagja kötelességét? Mikor azt látjuk, hogy igen sokan vannak, a kiket éveken keresztül nem láthatunk ebben a teremben, és nagyon sokan vannak olyanok, a kik egy-egy beszéd megtartására feljönnek, és megtartván a beszédet, három, négy hónapra ill a berek nádak erek elmennek haza. *(Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* Hát én azt hiszem, hogy ilyen súlyos váddal csak az illethet másokat általánosságban, a ki nem érzi magát semmi tekintetben megvádolhatónak azzal, hogy kötelességét nem teljesíti.

Marjay Péter t. képviselő úr, a keresztény felebaráti szeretet szerény vehemenciájával *(Derültség.)* gázol keresztül különösen a főispáni karon, azt adván elő, hogy ezek teljesen szükségtelenek, mert csak vadászni járnak és nem teljesítik kötelességüket. *(Egy hang a szélső baloldalon. Az a szerencse!)* Hát én nem ismerem valamennyi főispánt, de ismerek igen sokat, és közöttük igen sok olyan egyént, a ki híven teljesíti kötelességét, a kinek figyelme nemcsak azokra az állami teendőkre terjed ki, a melyeket állásuk és a törvény előír, hanem kiterjed a vármegyének minden humanisztikus, közegészségügyi, nemzeti, mindenféle ügyeire, és társadalmi tekintetben is úgyszólván központot képez és méltóztassanak megengedni, hogy ez különösen különböző nemzetiségek lakta vidékeken nem csekély fontosságú. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Kérdem én Marjay Péter urat, épen ő van hivatva arra, hogy itt egy tisztes és nagy feladatot teljesítő kar felett itéljen, a midőn ő maga is, én legalább úgy vélem, a kötelességteljesítésnek nem mindig bir minden kriteriumával, mert hiszen mikor itt van, akkor nem lelkész odahaza, mikor meg odahaza van, akkor nem képviselő itt.

Rakovszky István: A lelkészi állásban ehet helyettese!

Bessenyei Ferencz: Bocsánatot kérek, én azt hiszem, a lelki gondozás époly kötelesség, mint a törvényhozói kötelesség, és lehet egy harmadik is: hogy sem az egyik, sem a másik feladatának nem felel meg.

Barta Ödön: Ezt majd az új inkompatibilitási törvényben kell szabályozni! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Bessenyei Ferencz: De Marjay Péter képviselő úr is szem előtt tarthatná azt az igét, hogy ne itélj, hogy ne itéltessél. *(Tetszés jobbfelől.)*

Hát, igen tisztelt képviselőház, a magyar közigazgatás nem is szorúl arra, hogy én védelmezzem meg, mert meg tudja az magát védelmezni és méltóztassék elhinni, az a csoda, hogy még ezek között a körülmények között, a mikor $^{8}/_{10}$-ed részben állami teendőt teljesít, még ilyen a tisztviselői kar, mint a milyen. Hiszen sokan annyira mennek, hogyha egy járásbirót, vagy szolgabirót 10 órakor nem találnak a hivatalukba, vagy 8 órakor, a mikorra kiirták a tárgyalást, megütköznek rajta, különösen a képviselő urak, pedig én tiz esztendeje, hogy szerencsés vagyok tagja lenni ennek a parlamentnek, de még eddig nem tudtam megérni azt, hogy 10 órakor megnyithatták volna valaha az ülést; de annak igen sokszor voltam tanuja, hogy majd a keze szakadt el a jegyző úrnak a csengetésben, hogy a t. képviselő urak bejőjjenek, legalább oly számban, hogy határozatképes legyen a t. ház. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István: Ott van a többség!

Vészi József: Peccatur intra muros et extra!

Bessenyei Ferencz: Én is épen ezt akartam mondani; egy hibában leledzünk és magamat sem tartom egy jottával sem jobbnak, mint a t. ellenzéknek azon tagjai, a kik nem mindig szokták jelenlétükkel diszíteni a parlamentet.

Engedje most meg a t. ház, hogy áttérhessek Holló Lajos igen tisztelt képviselőtársam és barátomnak a beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mezei Mór előttem szólott t. képviselő úr igen helyesen említette azt fel, hogy Holló Lajos gyönyörűen megkonczipiált és felépített beszédében, a mely a parlamenti szónoklatoknak remeke, midőn megemlékezett az 1848. előtti törvényhozásról, annak oly dicshymnuszt zengett, mintha szive vissza vágyna azon arisztokratikus időkbe, a mikor még a megyék voltak a törvényhozók. Mert a legnagyobb sajnálattal mondja, hogy széttagoltuk a századok viharai közepette fennállott 63 vár-

Digitized by Google

megyét. Igen természetes, hogy széttagoltuk, mert a mi fejlődő nemzeti életünk 1840-ben megkövetelte azt az átalakulást, a mikor a népjog egyenlőségi alapra fektette alkotmányunkat. Azonban nem fogadhatom azt el, hogy a 413 választókerületre tagolt képviselőház könnyebben lehetne a kényuralomnak zsarnoksága alá hajtható, a mint a 63 megyével tette nem egyszer a hatalom és a kormány. És nem érthetem azt sem, hogy ezen nagy átalakulás valami nagy ellentétben állana a közkormányzattal és a parlamentárizmussal, mert az 1848-iki törvények folytán csakis a követküldés és az utasítási rendszer változott meg, ami követ kezménye a demokratikus alapra fektetett népképviseleti rendszernek.

Lakatos Miklós: Akkor még nem csináltak viczinálisokat, barátom!

Bessenyei Ferencz: Igen helyesen jegyezte meg a képviselő úr, hogy nem csináltak viczinálisokat; e viczinálisok képezik egyik okát annak, hogy ma a megyei termek és az országgyűlés terme is nincs mindig telve. Mert azelőtt mégis csak negyedévenként mentek be az illetők a megyei székhelyre gyakorolni jogaikat, ma pedig akár minden nap bemehetnek akár viczinálissal, akár elsőrendű vasúttal és gondolom, a t. képviselő urak is sokkal tovább maradnának itt, hogyha Erdélyből még mindig delizsánszszal jönnének fel és nem gyorsvonattal. *(Derültség a jobboldalon.)* De nem tudom, hogy méltóztatott érteni a képviselő úrnak rám a viczinálist, hogy valami megbélyegző dolog volna rám. Mert igaz, hogy volt viczinális engedélyem, de bár ne lett volna, *(Derültség.)* de szégyenleni egyáltalában okom nincs, t. képviselőház, mert hiszen egyszer legyünk már evvel is tisztában, én csak nem szégyelhetem magamat akkor, a mikor, hogyha végig nézem a törvényhozás által alkotott törvényeket, hát azt látom, hogy 1868-ban a VIII. törvényczikkben az alföld-fiumei vasút nagyvárad-eszéki vonal részére nézve engedélyesek voltak nem kisebb emberek, mint gróf Károlyi György, gróf Károlyi Sándor, Königswarter Mór, Schossberger S. M. és fiai, Trefort Ágost, Wodianer Albert és Wodianer Móricz.

Az 1869:VI. törvényczikkel engedélyezett: Első magyar gácsországi mozdonyvasút engedélyesei voltak: gróf Andrássy Aladár, Harkányi Fülöp, Lónyai Gábor, gróf Sztáray Antal Graefl József, gróf Forgách Kálmán, tehát igen jó társaság.

A valkány-perjámosi vasút engedélyesei gróf Nákó Kálmán és társai;

a gömöri iparvasutaké Pulszky Ferencz, Bánó József, Bujanovich Sándor;

a báttaszék-dombovári vasuté Bittó István, gróf Somssich Imre, Bartal György és Perczel Béla;

a sopron-pozsony-ludenburgi vasuté idősb gróf Zichy József, gróf Brauner Ágost, grót Széchenyi Béla, gróf Szapáry Gyula, Szüllő Géza;

a nagysurány-nyitrai vasuté Tóth Vilmos, gróf Berchtold László és Lippmann Lipót;

az arad-körösvölgyi vasuti Atzél Péter és társai;

a szamosvölgyi vasuté báró Bánffy Dezső;

az arad-csanádi vasuté Lonovics József, Vásárhelyi Béla, Boross Béni;

a szatmár-nagybányai vasuté Várady Károly, Boross Bálint, Kiss Lajos, Ivánka Imre;

a nagykikinda-nagybecskereki vasuté báró Dániel Ernő;

a csáktornya-zágrábi vasuté Josipovich Imre;

a somogy-szobb-barcsi vasuté gróf Széchenyi Pál és érdektársai;

a mátrai vasuté gróf Károlyi Gyula és társai.

Ezek legnagyobb része kamatgaranczia mellett épült vasút. Ezt csak azért hoztam fel, hogy rámutassak arra, hogy ime, azokat, a kik gazdagok, a kamatgaranczia mellett épült vasutak miatt meg nem gyanusítják, de minket, a kik szegények vagyunk és a kik kamatgaranczia nélkűli vasutat akartunk építeni, vagy, fájdalom, építettünk, minket meggyanusítanak.

Mélyen tisztelt ház! Holló Lajos t. képviselőtársam, a mint említém, beszédének egy bizonyos részében, a midőn a választásról és az általános választói jogról és titkos szavazásról szól, ugyanabba a hibába esik, csakhogy kisebb mértékben, mint a melybe Mezőssy Béla és Marjay Péter estek, mert ő azt a kétszázezer állami alkalmazottat, a kik az állam szolgálatában vannak, csak olyan páriaszerű választóknak tekinti, a kiket kénye-kedve szerint kergethet az urnához az államhatalom. Hát kérdem, helyes-e, így emlékezni meg arról a nagy és és tisztességes karról, a mely híven becsületesen igyekszik teljesíteni a kötelességét és vajjon nem illetik meg őket a polgári jogok épen úgy, mint a hogy megilletnek más egyént? És vajjon a magasabb értelmiség, az a nagyobb műveltség, a mely a hazaszeretet egyik garancziája, nem nagyobb biztosíték-e arra nézve, hogy a választásnál — nem mondom, hogy nincsenek közöttük olyanok, a kik meggyőződésük ellenére is fognak szavazni — de hogy nagyban és egészben meggyőződésük

Digitized by Google

szerint fognak szavazni, mint esetleg egy olyan ismeretlen osztálynak a bevonása, mely eddig teljesen kivül állott az alkotmány és a választások sánczain.

Felemlítették ellenzéki képviselő urak, hogy sok nem történik meg a belügyek terén, a minek meg kellene történnie. Hiszen ezt sem tagadta és legkevésbbé tagadta az a férfiú, a ki a belügyek élén áll s a ki két év óta erejétől telhetőleg megtett mindent azon bajok szanálására, a melyek a legégetőbbnek mutatkoztak.

Felhozta gróf Zichy János a közegészségügyet és azt mondotta, hogy e téren sajnálatosak az állapotok. Nos, ismétlésekbe bocsátkozni nem akarok, de elmondottam már e házban, hogy a közegészségügy faktorainak az igénybevételéhez gyakran a nép műveltségének, értelmiségének magasabb foka szükséges, mert a magasabb műveltség, a családhoz való szoros vonzódás érzete nélkül igen sok esetben még vagyonos embereknél is azt látjuk, hogy nem veszik igénybe az orvost. Hiszen én velem is megtörtént, hogy midőn egyszer hazamentem, egy igen szép kis fiút láttam, a mint pulykákat őrzött. Láttam, hogy a gyermek lázban van, szép kék szemei égtek a belső láznak hevétől s megkérdeztem tőle: mi bajod fiam? Beteg vagyok, válaszolta a gyermek. Kinek a fia vagy? Erre megmondta, hogy egy 300 holdas birtokos embernek a fia s elbeszélte, hogy egész nap őriznie kell 150 darab pulykát. Az édes anyja is odajött s kérdésémre, hogy miért nem viszi orvoshoz, azt válaszolta: Voltunk ám tekintetes uram benn a vásáron, de elkéstünk, nem találtuk már otthon a doktort: majd beviszszük máskor. Mikor a következő évben arra mentem, már a szép kis szőke fiú nem volt életben és az anyja keservesen panaszolta nekem, hogy meghalt a fia, pedig a doktor is adott neki egy reczeptet. Elég nagy baja az neki, hogy meghalt, mert most már pénzért kell pulykapásztort fogadnia.

A hol az emberek így gondolkoznak a hozzájuk legközelebb álló s legdrágább kincsükről, ott azt hiszem, hogyha mindenüvé a legkitünőbb orvosokat alkalmaznók is, nem fogják őket addig igénybe venni, míg magasabb műveltséggel nem birnak. Sőt én azt akarom megemlíteni mélyen tisztelt gróf Zichy János képviselő úrnak, hogy a közegészségügy terén vannak olyan intézkedéseink, melyeket én halálos veszedelemnek tartok a közigatási tisztviselőkre s magára az adminisztráczióra nézve. Mert van rendelet, mely azt mondja, hogy a hol a difteritisz-betegségről tétetik jelentés, ott az illető járási főszolgabiró a járási orvossal személyesen tartozik mindenüvé elmenni. Méltóztassanak csak megnézni egyes helyeken, — ott van Szalay Károly képviselő úr, ki most épen jegyez, — hogyha például a tapolczai járásbirónak bejelentik, hogy Felsővagy Alsóőrsön kiütött a difteritisz, milyen könnyen jut ő oda; *(Úgy van! Tetszés.)* 76 kilóméter a távolság. Vagy milyen könnyen megy el a kiskörösi vagy a kalocsai főszolgabiró Szeremlére. Először Kalocsáról Kiskőrösre kell mennie vasúton, azután Kiskőrösről Szabadkára, majd Szabadkáról Bajára s végül Bajáról kocsin tovább. Mert Pest vásmegye is olyan gyönyörűségesen van megalakítva, hogy épen másfélszer olyan hosszú, mint a milyen széles Bajorország, és így elképzelhető, hogy az adminisztráczió mily véghetetlen előnyösen hajtható végre. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

A közegészségügy terén — biztosíthatom a képviselő urat — mindent, a mi csak lehetséges a mai viszonyok között, megtesz a belügyi kormányzat, sőt embert nem kimélő rendeleteket bocsát ki, úgy, hogy az a főszolgabiró épen ilyen ügyek miatt jön azután abba a helyzetbe, hogy nemcsak a nép odakint, hanem itt a t. képviselő urak is megvádolják. Mert ugyanakkor, a mikor védekezik valahol valamely folyó mellett a lakosság érdekében, ugyanakkor jön egy ilyen difteritiszes jelentés. De arról nem tud a t. pénzügyigazgató, hogy a főszolgabiró az árviz ellen védekezik, vagy hogy difteritisz miatt kell járnia 14 napig, hanem ez alatt az idő alatt szépen kimondhatja a közigazgatási bizottságban ellene a felelősséget. *(Úgy van! Tetszés jobbról.)*

Tekintetbe kell ezeket venni, t. ház, s ezekről a tisztviselőkről olyan lealázólag nyilatkozni sem nem helyes, *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)* sem nem ildomos, de talán legkevésbbé a mi adminisztrációnk érdekében álló. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)* Nem is épen nemzeties dolog, hogy így nyilatkozzunk azokról az egyénekről, a kik között nagyon sok tisztességes, idejét, vagyonát és egészségét feláldozó ember van. *(Élénk helyeslés! Úgy van! a jobboldalon.)*

Kétségtelenül áll az, hogy az adminisztrációba bejött a bürokratizmusnak egy borzasztó faja, a melyet kiirtani ma már nagyon nehéz lesz. Hogy egyebeket ne említsek, az utóbbi időben a munkás-segélypénztáraknál fordulnak elő azok az esetek, hogy a hol egy szabad királyi város van, annak főkapitánya bizatik meg azzal, hogy ő ügyeljen fel és biráskodjék ezen ügyekben, és az ő hatásköre alá adatik a vármegye területén három, esetleg négy szolgabirói járás is. Már most mi történik? Tudomására hozatik annak a városi

Digitized by Google

kapitánynak, hogy N. községben egy iparos nem jelentette be tanonczát a pénztárnál. Erre az a kapitány átir az illető főszolgabiróhoz, hogy vizsgálja meg az ügyet; a főszolgabiró kiadja a községi előljáróságnak; a községi előljáróság jelentést tesz róla, hogy csakugyan úgy van, a hogy a kapitány úr állija, mert az illető nem jelentette be a tanonczát; ezt beterjeszti a főszolgabirónak, a főszolgabiró pedig a kapitánynak. Most a kapitány tárgyalást ir ki és a megidézés iránti végzést átküldi a főszolgabirónak, a főszolgabiró pedig elküldi a községi előljáróságnak. A községi előljáróság a kitöltött kézbesítési vevényt beküldi a főszolgabirónak; az átküldi a kapitánynak. Most megtörténik a tárgyalás. Az itélet közölve lesz; a kapitány átteszi a főszolgabiróhoz; a főszolgabiró kiküldi a községi előljáróságnak, az kézbesíti; a kézbesítési vevény megint a főszolgabiró útján eljut a kapitányhoz. Jogerőre emelkedvén az itélet, most megkeresi a főkapitány a főszolgabirót, hogy hajtsa azt végre. A főszolgabiró erre kiadja az itéletet végrehajtás végett a községi előljáróságnak. Az jelenti, hogy az illetőnek semmiféle vagyona sincs és így a pénzbirság be nem hajtható; a szegénységi bizonylatot beterjeszti a főszolgabirónak, a főszolgabiró pedig átküldi a kapitánynak. Most a kapitány szabadságbüntetésre változtatja át az itéletet és megkeresi a főszolgabirót, a főszolgabiró pedig a községi előljáróságot stb.

Így készül aztán évenként egy ügyről a három hivatal körében körülbelül 18.000 szám. Ezeken a bajokon kétségtelenül segíteni kell, *(Halljuk! Halljuk!)* és ezért nagyon helyes érzékre mutat — de nemcsak érzékre, hanem a közigazgatás ezen bajának helyes felismerésére — a miniszterelnök úrnak, mint belügyminiszternek az az intézkedése, *(Halljuk! Halljuk!)* a melylyel az eljárást lehetőleg egyszerűsíteni kivánja és ez szükséges is, mert ez a közigazgatásnak egyik rákfenéje. A mostani eljárás mellett a forma kedvéért meg kell ölni a lényeget — a mint egy izben már bátor voltam e házban felemlíteni — megtörténhetik az, hogy még 1859-ben bocsátott ki a helytartótanács egy rendeletet, a mikor az Olaszországgal való háború folyt, hogy minden hónapban jelentés teendő arról, hogy van-e olasz állam alattvaló a községben, és azon idő óta — legalább a míg én főszolgabiró voltam — minden áldott hónapban minden községi és körjegyző előállott azzal, hogy »Van szerencsém jelenteni, hogy községem területén olasz állam alattvaló nincs«, és e jelentést mi beterjesztettük az alispánnak; az alispán pedig felterjesztette a belügyminiszternek, méltóztassék elképzelni, hogy miután 7000 község és körjegyzőség van, mit tesz ez ki évenként; mit tesz ez papirban; mit tesz időben, és hogy milyen hátrány ez aztán az érdemleges ügyekre, a jogkereső, vagy ügyes-bajos dolgait orvosolni kivánó közönségre nézve! *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől!)* A miniszterelnök úr azon két esztendei működésében, a mely alatt különösen a közigazgatás terén nem egy ügynek már eddig is eredményes szanálását láttam, teljes garancziát látok arra nézve, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel mindent megtesz a közigazgatás javítása érdekében, *(Mozgás balfelől.)* mert bocsánatot kérek, azt nem lehet követelni, hogy két esztendő alatt ezredéves mulasztásokat hozzon valaki helyre. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Mozgás és ellenmondások balfelől.)* Igen, ezredéves mulasztásokat, mert ne méltóztassék azt hinni, hogy ha valaki azt mondja, hogy rendezzük a közigazgatást, bár én Mezőssy Béla képviselő úr felszólalásából tisztán arra a konkluzióra jutottam, mert lehetetlen másra jutni, hogy ma, a mikor választjuk a tisztviselőket és ő csaknem minden tisztviselőt rossznak tart, ő a közigazgatás államosítását fogja kivánni; nem pedig arra a következtetésre fog jutni, hogy továbbra is fenn akarja tartani a mai közigazgatást. Az államosítás pénzbe kerül. Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy nem valami gazdag ország vagyunk, ellenkezőleg, nagyon szegény ország vagyunk. Igaz, hogy e mellett teljesen olyanok vagyunk, mint a ruházatunk, a melyre fényes gombokat és czifra arany zsinórokat szeretünk felrakni, a mint ezt a milliókba kerülő fényes palotáinkon is látni lehet és hogy ugyanekkor nem marad a legszükségesebb közigazgatási, emberiességi és egyéb jótékonysági czélokra pénzünk, és látjuk, hogy az az egy pár kedvezőtlen gazdasági év mennyire összezúzott bennünket és mily nyomort volt képes előidézni.

Mert én nem úgy szeretném megalkotni a közigazgatás reformját, hogy a vármegyék maradjanak meg mostani alakjukban. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Isten mentsen!)* Méltóztassék csak tekintetbe venni, hogy épen mint az én vármegyémnek, — hiszen talán nem beszélek a vármegyémnek a szájaize szerint — ott van Arad városa, a Maros jobbpartján és Ujarad városa a balpartján, Ujaradon van járásbiróság, főszolgabiróság, adóhivatal, és pénzügyőrség; általellenben vele, pár száz lépésnyire tőle ott van Arad városa törvényszékkel, járásbirósággal, szolgabirósággal és pénzügyigazgatósággal, és mégis Ujarad városa kényteleu lejönni Temesvárra, nem pedig a vele szomszédos Arad városába. Vagy ott

van egymás szomszédságában Lippa és Radna. Csak egy nyolczvannégy méter hosszú hidon kell átmenni; Lippán van járásbiróság, főszolgabiróság, adóhivatal és pénzügyőrség, és Radnán ugyanez van száz ölnyi távolságban.

Azt hiszem tehát, hogy helyesebb beosztásra is volna szükség. *(Helyeslés.)* De ez a rendezés óriási költségeket venne igénybe, pedig nincsen meg a hajlandóság erre a vármegyékben. Mert azt tapasztaltam, midőn tisztviselő voltam, hogy egy község, mely 140 kilométernyire feküdt a törvényhatóság székhelyétől, míg a másik szomszédos törvényhatóság székhelyétől csak 16 kilométerre és erre a közeleső törvényhatóságba kivánta áthelyezését, hogy ne menjenek 146 kilométerre, mikor azt 16 kilométerre is megtalálhatják; akkor a vármegyén még annak a községnek a jegyzőjét is fel akarták függeszteni és vizsgálat alá akarták vonni, hogy miért akarja ő a vármegye területi épségét és hajdani diszét igy megrontani. *(Derültség és tetszés jobbról.)*

T. ház! Minthogy azokban, a mik két év óta történtek a közigazgatás javítása terén, én teljesen kielégítve látom azt, a mit kivánni lehet és ebben megtalálom a garanczíát arra, hogy kormányunkban megvan nemcsak a jóakarat, de a komoly igyekezet is arra, hogy a közigazgatást egyszerüsítse és ezen egyszerüsítés által a polgárok nagyobb megelégedésére azt javítsa is. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat szíveskedjenek helyöket elfoglalni.

T. ház! A tanácskozást folytatjuk.

Buzáth Ferencz jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. képviselőház! Úgy tudom, hogy ma interpelláczió is van. Polónyi Géza képviselőtársam ugyanis egy fontos és valószinüleg hosszabban tartó interpellácziót fog előterjeszteni. Tisztelettel kérem ennélfogva a házat, méllóztassék megengedni, hogy beszédemet a jövő hétfőn mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tekintettel arra, hogy 1 óra már elmúlt, a ház beleegyezik abba, hogy Szalay Károly képviselő úr beszédét holnapután, hétfőn, mondhassa el.

Mielőtt azonban az interpellácziára áttérnénk, javaslatot teszek a háznak a legközelebbi ülés idejét és napirendjét illetőleg. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslatom arra irányúl, hogy a ház legközelebbi ülését holnapután, hétfőn, szokott időben, délelőtt 10 órakor tartsa és annak napirendjére tűzze ki, a mai napirenden volt tárgyat, tudniillik a belügyminiszterium folyó évi költségvetése tárgyalásának folytatását. *(Helyeslés.)* Hozzájárúl a ház? *(Igen!)*

Ha igen, úgy ezt a ház határozataképen kijelentem.

Most már áttérünk Polónyi Géza képviselő úr interpellácziójára.

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem nem csalódom, ha a megvirradt új század prognozisa gyanánt azt az elvet állítom fel, hogy a jövő század korszellemének irányító tűje a gazdasági kérdés lesz széles e világon.

Több, mint valószinű, hogy az állami életekben megnyilatkozó áramlatok szerint a jövő nagy harczai nem szuronyokkal, hanem a vámtarifákkal fognak a jelen században megvivatni. Az a nemzet, a mely egy ilyen korszakban gazdasági kérdéseinek helyes irányításában megtéveszti az utat, nemcsak efemer tartamú rövid időszakokra, hanem előreláthatólag emberöltőkre megbénítja saját nemzeti életét és közvagyonosodásában olyan hézagok állhatnak elő, a melyeket korszakoknak szorgalma, becsületessége és munkája sem lesz képes többé pótolni. Hogy a közgazdasági tevékenységben szenvedett vereség minden nemzetnél kétségtelenül visszahat az illető nemzetnek, hozzéteszem, fajnak is politikai önállóságára, az olyan természetes, a mit a mai korban bővebben vitatni már merőben meddő és felesleges dolog volna.

A gazdasági kérdésekben rejlő erő és vagyon biztosítékot nyujt a nemzeteknek arra, hogy saját erejüknek is kellő fejlesztésével, politikai önállóságukat is oly mértékben gyarapithassák, hogy azt minden külső veszélyyel szemben messze jövendők számára biztosithassák.

Talán kemény az itéletem, de még sem mondok új dolgot, ha azt állítom, hogy Magyarország a közgazdasági tevékenység terén más, különösen pedig azon nagy államokkal szemben, a melyekkel a verseny terén meg kell küzdenünk, olyan inferioritásban áll, oly alárendelt helyzetbe sodortatott, hogy a magyar nemzet törvényhozóinak az ovatosság és bölcseség terén kettőzött mértékét kell alkalmazniok, hogy hibás lépések által a nemzetek anyagi és ezzel kapcsolatosan politikai jövendőjét is könnyelmüen ne koczkáztassák. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annak, hogy Magyarországon a közgazdasági életnek tényezői iránt — hogy igy fejezzem ki magamat — oly kevés melegség és oly kevés érdeklődés nyilatkozik meg, igen természetesen

Digitized by Google

elsősorban az a históriai tény képezi alapindokát, hogy Magyarország évszázadokon keresztül úgyszólván belekényszeríttetett és bentartatott, mintegy rendszerszerüleg egy örökké sajgó közjogi harczba, a mely a nemzet erőinek javát lefoglalta, lekötötte és nagyon kevés ideje maradt arra, hogy az úgynevezett kenyérkérdés nagy gondjaival oly behatóan foglalkozzék, oly rendszeres és kitartó munkát végezzen, mint azt a szomszéd nemzetek tették.

Ezen históriai múltban gyökerező okon kivül azonban intézményes ok is forog fenn, a mely Magyarországra nézve — hogy így fejezzem ki magamat, — a közgazdasági tájékozottság terén bizonyos korlátokat von, a melyet ma eliminálni képesek nem is vagyunk. A míg más nemzetek egy önálló gazdasági lét mellett, az ő külön vámjaikkal, teljesen megbizható statisztikai adatoknak birtokában veszik fel a közgazdasági téren a harczot: addig Magyarországon a vámkülfölddel szemben való érintkezés terén is egy, egymást kijátszó, czéltudatosan kijátszásra törekvő, oly vámstatisztikánk van, a melyről felesleges egyebet mondanom, mint azt, hogy teljesen megbizhatatlan. Azonkivül a vámterület közössége mellett Magyarország helyzete a vámkülfölddel szemben annyival inkább válik bizonytalanná, mert a szelekczió a kivitel és behozatal terén, annak megállapitása, vajjon a vámkülfölddel szemben való érintkezés terén a statisztikai adatoknak tömegéből, melyik az a tényező, a mely kizárólag Magyarországot érdekli, és ismét melyik az, a mely kizárólag Ausztriát érdekli, csak azért is lehetetlenség, mert a közös vámterület természeténél fogva egy olyan államban, a hol sem statisztikai vámok nincsenek, sem forgalmi statisztikai adatokban található egyéb megbizható közgazdasági faktorok rendelkezésünkre nem állanak, mindig a sötétben való tapogatódzás és csak a találgatás értékével bir annak kiszámítása, hogy egyes árúczikkekben a külfölddel szemben való reláczió mennyiben esik Magyarország javára, vagy mennyiben esik Magyarországnak hátrányára. Szóval nem lévén-köztünk és Ausztria között vámsorompó, nem lévén, még fogyasztási vámvonal sem, sőt még az ennél is kevesebb statisztikai vámjaink sem lévén, Magyarország a saját exportja és behozatalára nézve csak találgatásokra van utalva, nem pedig megbizható statisztikai adatokra. Ily körülmények között, midőn a politikai és közgazdasági tényezők ennyire hátrányos helyzetbe juttatták Magyarországot és másrészt számolva közönségünknek — fájdalom — azzal a hanyagságával, hogy úgy fejezzem ki magamat, mely nem értve meg a korszellem intő szavát, nem sürgősen és nem szorgalmasan foglalkozik a közgazdasági nagy kérdésekkel; ilyen helyzetben talán kötelességet teljesit az a képviselő, a ki felhivja a nemzetnek figyelmét, a ki felhivja különösen a nemzet törvényhozó testületének szives figyelmét arra, a mi a legközelebbi jövendőben Magyarországra vár.

Nem szándékozom végig kalandozni Magyarország történelmi korszakain, de annyit konkluzun gyanánt és minden anteczedenczia nélkül joggal mondhatok, hogy Magyarországra fontosabb, históriailag fontosabb korszak talán sohasem állt a nemzet törvényhozása előtt, mint áll a legközelebbi egy-két esztendőben Magyarország törvényhozása előtt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az 1903-iki esztendő Magyarország történetében, és különösen annak közgazdasági jövendője szempontjából egy oly idust jelent, a melyen ha a nemzet törvényhozói testülete minden rendelkezésére álló tényezőnek felhasználásával elmulasztja azt az időt, a mely a nemzet jövendője felett dönteni van hivatva, félek tőle, hogy messze évtizedekre megbénúl Magyarországnak nemcsak közgazdasági élete, hanem esetleg fenyegetve lehet Magyarországnak az exisztenczia is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azért midőn bevezetésül csak annyit említek, hogy egy hosszú közgazgasági hanyatlási korszak után Magyarország törvényhozása nagy egyértelműséggel jónak látta törvénybe iktatni, hogy az eddigi elavult és Magyarország közgazdasági életére annyira hátrányos autonomtarifa helyett új autonom tarifa létesitessék, akkor, midőn rámutatok arra, hogy egy törvényünk alapján azon szerződéseink, a melyek nemzetközi szerződések alakjában kereskedelmi, ipari és közgazdasági viszonyainkat tárgyalják, 1903. év végére vagy lejáratuknál fogva megszünnek, vagy ha lejártuk nem volna, 1903. év végére feltétlenül felmondandók, ezeknek összevonásával jelzem, hogy 1903-ig Magyarország és Ausztria között a vámszövetség kérdésének feltétlenül el kell dölnie. *(Úgy van! a szélső baldalon.)* A midőn tehát meg kell az autonom vámtarifát állapitani, midőn meg kell a nezetközi szerződéseinket kötni, akkor joggal mondhattam ezen bevezetés után, hogy Magyarország egy históriai, közgazdasági szempontból történelmi korszak előtt áll és azért nekünk ezen kérdésekkel behatóan, mentül sűrűbben és már előre foglalkoznnnk kell. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az én interpellácziómnak nyiltan bevallott egyik főczélja az, hogy sine ira et studio, nem a pártembernek szemrehányásával, hanem

a magyar képviselőnek becsületes őszinteségével felhivjam a nemzet törvényhozóinak szives figyelmét különösen arra az áramlatra, a mely a legközelebbi jövendő szempontjából fenyegeti nemzetünket és a mely kihivja minden magyar képviselőnek éber figyelmét, kötelességtudását, hazafiságát. Interpellácziómmegértéséhez szükséges, hogy egy kardinális körülmény tekintetében tisztába hozzam a kérdést. Midőn Magyarországon a Széll-kabinet megalakítása előtt az úgynevezett második paktum kérdése szóba került, akkor sok helyről szemrehányással találkoztunk abban a tekintetben, hogy miképen lehetett a gazdasági kérdésre vonatkozólag gondolom 1904-re tervezett első határidőt 1907-ig kitolni, miképen lehetett abba belemenni, hogy 1910-ig a bankkérdés függőben hagyassék. Erre a szemrehányásra mondatott, légyen az bármely oldalról, ma érkezett meg az ideje annak, hogy én a magam részéről egyéni felfogásom szerint a választ megadjam. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első pillanattól fogva, midőn ezen kiegyezés formaszerűleg elénk terjesztetett, tisztába voltam és tisztába kellet lennem azzal, hogy ez a megállapodás nem azt jelenti, hogy a vámszövetség eldőlte kérdése 1907-ig prolongáltatott, hanem ellenkezőleg, a vámszövetség kérdésének eldőlte legkésőbb 1903-ra visszatolatott. *(Halljuk! Halljuk!)* Én ezt nyomban be is fogom bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Be fogom a t. képviselőháznak bizonyítani, hogy ép azok, a kik a külön vámterületnek és az önálló gazdasági életnek és berendezkedésnek őszinte és igaz hivei, épen ezek azok, a kiknek nyugodt lelkiismerettel kell fogadniok azt, hogy az az intézkedés, úgy, a hogy az felvétetett, tényleg felvétetett. A dolog tiszta és világos. Az 1899 : XXX. törvényczikk félre nem érthető világossággal megállapítja azt a kardinális tételt, először, hogy az új kereskedelmi szerződések az 1903. év végén túl fenn nem állhatnak, másodszor, hogy a kereskedelmi szerződések megkötését megelőzőleg, tehát kétségtelenül még 1903-ban, az autonom vámtarifának meg kell állapíttatni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már most, t. képviselőház és mélyen tisztelt öreg képviselő barátom, mit jelent ez magyarúl? Miután az autonom vámtarifának egyik kardinális kelléke az, hogy a terület, a melyre szól, meg legyen állapítva, ebből okszerűleg, sőt kimaradhatatlan opportunítással következik, hogy a vámszövetség kérdésének az autonom tarifával legalább is együttesen, vagy előbb, de legkésőbb 1903-ig feltétlenül el kell dőlnie; mert egészen más az, ha az autonom vámtarifa közös vámterületre és egészen más, ha Ausztria számára külön és Magyarország számára ismét külön állapíttatik meg. Az autonom tarifának egyik konstitutiv, alkotó eleme az, hogy a terület meg legyen állapítva, a melyre az érvénynyel bir. Ennek folytán az autonom vámtarifát törvénybe iktatni úgy, hogy az egy közös vámterületre szóló autonom vámtarifa legyen, a nélkül, hogy vámszövetség állana fenn: ez fából vaskarika, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ez nem létezik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Ez a kényszerhelyzet nemcsak a dolognak gazdaságpolitikai technikája szempontjából nem lehet másként, de más okból sem; mert mi magunk között, hogy így fejezzem ki magamat, az intern jogviszonyok szabályozása mellett, Ausztria és Magyarország, beszélhetünk egy prekariumról, beszélhetünk egymás között kétséges vámterületről, de nem beszélhetünk prekarius vámterületről, ha a külfölddel kereskedelmi szerződéseket akarunk kötni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem képzelhetek olyan államot, a mely Ausztriával és Magyarországgal olyan alapon akarjon kereskedelmi szerződést kötni, mondjuk öt vagy tíz esztendőre, hogy maga a vámterület közösségének kérdése prekarius maradjon; nem képzelhetek olyan józan német, porosz vagy franczia minisztert, a ki belemenjen Ausztria-Magyarországgal egy olyan természetű kereskedelmi szerződésbe, a mely lehetővé tegye azt, hogy az osztrák urak 1907-ig a mely napon tetszik, akkor szüntessék meg a reciprocitásnak megtagadásával a vámszövetségi viszonyt. Szóval, egy prekariumról beszélhet a közös uralkodó alatt álló Ausztria-Magyarország egymás közt, de nem beszélhet Magyarország a külfölddel szemben.

Már most, t. képviselőház, mindennek okszerű, természetes folyománya, hogy mielőtt a kereskedelmi szerződések alapját képező autonom vámtarifa törvénybe iktattatik, addig annak a kérdésnek Magyarország és Ausztria között véglegesen el kell döntetnie, tudniillik, hogy vámszövetség áll-e fenn továbbra is, vagy pedig külön vámterület létesíttetik? *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ebből tehát több, mint világos, hogy az önálló vámterület és vámszövetség kérdése nem 1907-ben, hanem legkésőbb 1903-ban kell, hogy el legyen döntve.

Már most az így megállapított és azt hiszem a törvény szerint helyesen megállapított elv alapján két dolog az, a melyet én ma interpellácziómtárgyává tenni szándékozom. Az egyik dolgot tartózkodtam volna ma szóba hozni, ha egy hirlap, mely az agráriusok organuma gyanánt ismeretes és úgy lát-

Digitized by Google

szik, igen jól van ezekben a kérdésekben tájékozva, a »Hazánk«, ezt a kérdést tegnapi számában fel nem vetette volna. Tartózkodtam volna-e kérdéssel ma foglalkozni, nem azért, mintha nem volna helyes, hogy vele foglalkozzunk, hanem azért, mert bizonyos mértékig talán még időelőtti lett volna ezeket a kérdéseket itt felemlíteni. Ma azonban, mikor már hirlapilag szellőztetve van egy eshetőség, s a mikor látom, hogy az Ausztriában jelentkező mozgalom kapcsolatos ezzel a kérdéssel, fel kell vetnünk ezt a thémát is, habár én azt interpellácziám tárgyává ma speczialiter nem teszem.

T. ház! Két áramlat uralkodik ma a közgazdasági élet terén Magyarországot közelről érintő olyan kérdésekben, a melyek esetleg nemcsak gazdasági, hanem állami jövendőnket is nagyon koczkára teszik s nagy mértékben fenyegetik. Az egyik dolog az, hogy ma már nyilt titok, hogy az osztrák iparnak sikerült politikai befolyások és összeköttetések révén egy áramlatot táplálni és életre kelteni, a mely nem czéloz kevesebbet, mint azt, hogy Ausztria-Magyarország és Németország között a kereskedelmi szerződések megkötése lehetetlenné tétessék és hogy Magyarország Ausztriával karöltve Németország ellen vámháborúba kevertessék. Hogy ez mit jelent kapcsolatban azzal a másik áramlattal, a melyet tulajdonképen interpellácziám tárgyává szándékozom tenni, arra nézve engedjék meg, hogy röviden néhány adatot olvassak fel, illetőleg konstatáljak, a melyeket az említettem hirlap révén idézek s a mely szerint Magyarországnak kereskedelmi mérlege összehasonlítva Ausztriát és Magyarországot Németországgal az 1892—1899-ig terjedő időre úgy áll, hogy Magyarország és Ausztria együttesen a 124 milliótól egészen az 1899-ben elért 192 millió forint erejéig — kerek számokban szólok — aktiv Németországgal szemben. Ugyanezen statisztikai adatokra támaszkodó kimutatás szerint Magyarországnak magának kereskedelmi mérlege Németországgal szemben — az 1895-beni 13 millió korona fokozódó arányban — 1899-ben 38 millió forintot tüntetett fel, vagyis Magyarországnak kiviteli és behozatali mérlege azt bizonyítja, hogy Magyarország a németországi relácziókban 1899-ben 30 millió forint értékű árúczikkel többet vitt ki, mint a mennyit Németországból hozzánk behoztak. Ez, t. ház, egy rendkivül érdekes számadat; különösen érdekes lesz azonban akkor, ha figyelembe veszi a t. ház, és főleg a mélyen tisztelt függetlenségi és 48-as párt, hogy miből alakúl ez a 38 millió forintos plusz a kereskedelmi mérlegben. Alakúl, t. ház, miután a magas gabonavámok mellett gabonát már úgy is nagyon nehéz Németországba exportálni, a malátának, azután az állatkivitelnek, különösen a hizott marháknak kiviteléből; alakul az árpának kiviteléből: alakul azután az erdészeti termények s az aprómarhának kiviteléből. Szóval ez a 38 milliós kereskedelmi mérleg szerinti többlet — még pedig az osztrákokra vonatkozó mérleg szempontjából is, — kizárólag, vagy legalább is oroszlán részében, nyersterményekből alakult.

Már most egy tendencziával találkozunk, t. ház, a gabonavámok felemelésével. Tudjuk, mit jelent ez az új jelszó. Tudjuk ugyanis, hogy példáúl egy hatmárkás gabonabeviteli vám, — három forint 60 krajczár aranyban — egyenesen lehetetlenné teszi a búzának Németországba való exportálását. Természetes, hogy ezután a lisztkivitelre is kihat. Ha tehát most egy áramlattal találkozunk, a mely a németországi kanczellár által már proklamáltatja az agrár-vámok felemelését: tisztán és világosan áll előttünk a helyzet, hogy itt egy veszedelmes játék czéloztatik Magyarország hátrányára; az tudniillik, hogy a németországi agrárvám-politikával szemben Ausztria-Magyarország feleljen nagyobb iparvámokkal, vagyis emeljük fel az iparvámokat az osztrák ipar javára *(Úgy a van! a szélső baloldalon.)*, s menjünk bele Németországgal szemben egy vámháborúba, a melynek konzequenczija röviden és magyarúl szólva az, hogy Németországból minden nyersterményünk kiszorúl, és mi drágábban fogjuk megfizetni idehaza az osztrák ipar termékeit. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, minden olyan tendenczia és minden olyan lépés, a mely Magyarország és Németország között a kereskedelmi szerződés megkötésének lehetőségét hátráltatja, vagy elodázza, czéltudatos akna munka arra, hogy Magyarország és Németország egy ilyen vámháborúba tényleg belekevertessék. A mélyen tisztelt kormányelnök úr a szabadelvű pártnak is nagy helyeslése mellett köztudomásulag azt az álláspontot foglalja el, hogy a vámszövetség fentartásával vár a meddig lehet, de ha nem lehet, akkor esetleg a vámsorompók felállítására is kész. Már most méltóztassanak tekintetbe venni, hogy ma már 1901-et irunk, a vámtarifának 1903-ig meg kell lennie; mert a nemzetközi szerződések tekintetében meggyőződésem szerint még a helyes alkudozás terére sem lehet lépni addig, míg az autonom vámtarifa végérvényesen megállapítva nincsen; és a mint az autonom vámtarifa nélkül kezd alkudozni a külfölddel valaki, az a sötétbe való ugrás politikáját követné, a mit pedig a t. miniszterelnök úr tudtommal erősen perhor-

Digitized by Google

reszkál. Minden olyan dolog, mely az autonom vámtarifának megállapítását elodázni czélozza, akár új alkudozások révén, akár más gáncsok révén, kifejezetten és világosan szolgálja azt a törekvést, hogy Ausztria és Magyarország között, különösen pedig Magyarország és Németország között új kereskedelmi szerződés létre ne jöhessen. Már most nagyon fontos dolog, hogy ebben a kérdésben Németországnak üterét megfogjuk és megtapintsuk, hogy hogyan ver az reánk nézve. Én csak regisztrálom a tényt a nélkül, hogy vitába akarnék bocsátkozni, hogy a hármasszövetség kérdésében Magyarországon eddig Ugron Gábor t. képviselőtársamnak sporadikusan álló felszólalásán kivül úgyszólván pártkülömbség nélkül egy hiperloyalitási áramlat uralkodik, mely a hármas szövetség kérdését nolime tangere-nek vallja. Ebből a hármasszövetségből, ha annak gazdasági részét bolygatjuk, eddig Magyarországnak nagyon kevés haszna volt. Ha most látnunk kellene azt, hogy az a német birodalom, a mely nem süket és nem vak azokkal a törekvésekkel szemben, melyek Ausztriában a csehek részéről, a szlovének részéről és titokban még a lengyelek részéről is megnyilatkoznak és a melyek abszolute nem kedveznek a hármasszövetség ideájának, azt az elvet vallja, hogy az a Magyarország, mely a hármasszövetségnek annyi áldozatot hozott, csakugyan nincs másra hivatva, mint arra, hogyha Németország bajba kerül, szuronynyal álljon rendelkezésére, ha pedig bajban nincs, akkor a kenyerünket veszi el tőlünk: akkor talán megfontolás tárgyává kellene tennünk azt is, hogy Magyarországra nézve mennyi értékkel bir az a szövetség politikailag is, gazdaságilag is, hogy a hármasszövetséget ezentúl is nolime tangere-ként kezeljük-e? De én jobb véleménynyel vagyok Németországnak gazdasági vezérférfiai iránt, és mindenesetre jobb véleménynyel vagyok a német császárnak itt elmondott és kegyeletes emlékeként őrzött szavairól, semhogy elhigyjem, hogy az a férfi, a ki talán egész világon elismert genialitása mellett melegségének, rokonszenvének annyi tanujelét adta Magyarország iránt, lehetővé tegye ily áramlat keletkezését, vagy érvényre jutását, mely a gazdasági exploitálást tűzi ki czélul szemben azzal a szerződő féllel, mely eddig a legmegbizhatóbb, a legbiztosabb szövetségesének mutatkozott, és ezzel a meggyengítését annak a szerződő félnek, mely eddig megbizható szövetséges gyanánt volt ismeretes. Én ezt azért mondom, mert hiszem, hogy a miniszterelnök úr átérzi szavaimnak jelentőségét, valamint annak fontosságát és horderejét is, ha azt mondom, hogy midőn Ausztriában, a mint most mindjárt rátérek, kétségtelen jeleivel találkozunk annak, hogy ott egy velünk szemben való bujósdi játékkal Magyarországnak ujabb gazdasági leigázása czéloztatik; akkor a t. miniszterelnök úr gondot és ügyet vet arra is, hogy szorgalmas és gondos előkészületeket tegyen arra az eshetőségre, ha köztünk és Ausztria közt 1903-ig a vámszövetség kérdése el nem dönthető. Hiszem, hogy gondol arra az esetre, hogy vámszövetség nem létesülhetvén, mi egy külön autonom vámtarifát leszünk kénytelenek törvénybe iktatni — önök kénytelenségnek mondják, én azonban óhajtom. És ha önök az elé a helyzet elé fognak kényszeríttetni, a mit mi már évtizedek óta óhajtva várunk és a magyarok Istenétől annyiszor leimádkoztunk, hogy külön lesznek kénytelenek szerződést kötni Magyarország és Németország közt, hogy ne találja előkészületlenül a nemzetet ez az eset. Tegyen meg a magyar kormány mindent arra, hogy a gazdasági tényezők terén összeköttetéseket keresve és találva szerezze meg a nemzet számára annak biztosítékát, hogy ha az osztrák törekvések folytán az önök legjobb szándékai mellett is lehetetlennek mutatkozik a vámszövetség megkötése, akkor Magyarország legyen azon helyzetben, hogy saját jól felfogott érdekeinek védelmében megalkotott autonom vámtarifával a kezében köthessen önálló szerződéseket úgy Németországgal, mint más államokkal. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én ez iránt a magyar kormányhoz ma kérdést nem intézek, mert legyen ez a t. miniszterelnök úrnak és a t. többségnek egy biztató foglaló arra nézve, hogy köztünk nincs véleményeltérés az iránt, — a mit magyar emberekről nem is akarunk feltételezni és elhinni, — hogy esetleg kényszerhelyzetekbe sodortatva az országot a gazdasági kizsákmányolásnak szolgáltassuk ki akár az osztrák iparral, akár az osztrák agrárérdekkel szemben. Ezt mi nem feltételezzük, sőt ellenkezőleg, előlegezzük önök számára, nem mint politikusok, de mint magyar emberek számára azt a bizalmat, hogy önök is megteszik kötelességüket az iránt, hogy ez a kényszerhelyzet Magyarország számára elő ne állhasson.

Most azonban rátérek — és itt talán rövidebb leszek — kérdésem tulajdonképeni tárgyára, mely ezzel lényegileg összefügg. Ki van adva a jelszó Ausztriában: »Besseren Ausgleich mit Ungarn« és »Los von Rom.« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát hiszen mi majd megfontoljuk ezt a dolgot és nekünk elég lesz azt mondani, hogy »Los von Oesterreich« és akkor nem is kell a »Besseren Ausgleich.«

Digitized by Google

T. ház! Konkrét tények alakjában jelenik meg előttünk az az osztrák törekvés, hogy a gazdasági kiegyezés kérdésében egy eddig fel nem fedezett új formulával — mert a formulák korszakát éljük — . . .

Madarász József: Alakocskák! *(Derültség.)*

Polónyi Géza: . . . egy sajátságosan furcsa provizórium keletkezhessék Ausztria és Magyarország között azzal a nem is tagadott, de nyiltan bevallott czélzattal, hogy az Ausztriával mostanáig a kormányok közt megkötött és Magyarországon az 1899 : XXX. törvényczikkkel egyoldalúlag törvénybe iktatott kiegyezés újból revizió alá vétessek, és hogy egy Ausztriára nézve kedvezőbb egyezség köttessék. Azt is minden rezerváta nélkül nyilatkoztathatom ki, hogy azt mindenki tudja, hogy az a párt, melynek padjairól én itt szólok, azt az egyezséget is, a mely megköttetett, sohasem helyeselte, azt soha jónak nem tartotta: de azzal is tisztában kell lenni, hogy a szabadelvű párt politikai dogmájaként is el van fogadva az, hogy az az egyezség az utolsó demarkáczió, a meddig a szabadelvű párt el akar menni. Talán nem is tévedek, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Téved!)* ha azt állítom, hogy nemcsak a köztünk lefolyt vitatkozások és pourparler-k, de a kormányok számbamenő nyilatkozatai is kétségen kivül helyezték azt, hogy Magyarországon sem párt, sem kormány nem létezik, a mely az adott viszonyok közt ezen megkötött egyezségnél mostohábbb, Magyarországra nézve károsabb egyezséget 1907-ig megkötni hajlandó volna. De ha történnék ilyen kisérlet, azzal is tisztában kell lenni minden politikusnak, hogy az szembe találná magával az elszánt hazafiak táborát, kik már elégszer szolgáltatták példáját annak, hogyha kell, önfeláldozás árán is, de meggátolják az olyan törekvést. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az 1899. törvényczikk egy meghatalmazást ad a magyar kormány kezébe, hogy azzal és annak feltételeivel egy vámszövetségi egyezményt köthessen Ausztriával. Az is kétségtelen, hogy ennek az egyességnek vámszövetségi alakba öntése, úgy a magyar, mint az osztrák alkotmány szerint is, csak a két nemzet alkotmányos képviselőtestületei által történt elfogadásával lehetséges. Mihelyest az alkotmányos tényezők legalább Ausztriában a vámszövetség megkötését alkotmányos úton lehetetlenné teszik, természetszerüleg ennek az egyezségnek, illetőleg az 1899-iki törvényczikkben adott meghatalmazásnak hatálya is önmagától megdől. Voltam bátor kiemelni, hogy a vámszövetség kérdésének 1903-ig kell eldőlnie az autonom vámtarifa okából; az autonom vámtarifát pedig, mely a vámszövetség alapján keletkezik, nem lehet és nem szabad a 14. §. alapján életbe léptetni, mert ez a paragrafus az osztrák alkotmányban egyáltalában nincs és természetszerüleg maga után vonja ennek az egész törvénynek a lerontását: bekövetkeznék az az állapot, hogy Magyarországnak saját sorsa felett önálló törvénynyel csakis külön vámterületi úton kellene rendelkeznie.

Már most evvel szemben keletkezik Ausztriában egy áramlat, a melyet nem kisebb ember, mint a Thun-kabinet volt kereskedelemügyi minisztere Baerenreither úr indít meg, a ki a csch verfassungstreu nagybirtokosok gyülésén egy indítvánnyal állott elő, a melyet nemcsak ez a gyülés fogadott el, de azóta ennek az indítványnak olyan propagandája támadt, a mely egész odáig megy, hogy azt, mint az 1867 : XII. törvényczikk fentartásának egyedüli panaczeáját hirdeti. Ez az indítvány tartalmazza azt, hogy az osztrák Reichsrath a 14. §-szal életbeléptetett egyezkedési megállapodások és a reciprocitás tekintetében játszsza a struczpolitikáját, hogy azt mondja, vegyük úgy, mintha nem volna ez a rendelet, ne intézzük azt el, hagyjuk függőben a rendelet kérdését, ne is utasítsuk el, ne is itéljük el, ne is fogadjuk el, ellenben fogadjon el a Reichsrath egy határozati javaslatot, a mely arra utasítja az osztrák kormányt, hogy haladéktalanúl kezdjen új egyezkedési tárgyalásokat a magyar kormánynyal.

T. képviselőház! Ha ez a dolog csak így platonicze hangzanék, talán jogos kifogást sem tehetnék ellene, mert hiszen az 1899 : XXX. törvényczikk 3. §-a a magyar kormánynak azt a jogot, hogy a vámszövetség iránt tárgyalásokat kezdjen, nemcsak megadja, de azt egyenes utasításképen tartalmazza. Azonban miképen áll ez a dolog, a gyakorlati élettel megvilágítva? Nem kell találgatásokba bocsátkozni. Ha egy Reichsrath, egy parlament egy határozatot hoz, a mely arra utasítja a kormányt, hogy új egyezkedést kezdjen egy más állam kormányában, miért teszi? Azért-e, hogy az magára nézve rosszabb egyezséget kössön? Ugy-e nem? Azért adja ezt az utasítást, hogy a magára nézve jobb egyezség megkötését kisértse meg. Mert annyira — hogy úgy mondjam — korlátoltnak még az osztrák Reichsrathot sem tarthatjuk, hogy oly czélból rendeljen el egyezkedési tárgyalásokat, hogy magára nézve hátrányosabb egyezség köttessék. Másrészt azonban egy ily reichsrathi határozat inpliczite tartalmazza magában azt, hogy azt az egyezséget, a mely hozva volt, a reichsrath nem fogadja el.

De ha ezeken a tényeken kivül a találgatások terére lennénk utalva, a melyre utalva nem vagyok, úgy nagyon jó forrás áll rendel-

kezésemre. A »Neue Freie Presse« e tekintetben egy vezérczikket közölt, a melyre nézve nagyon közel áll a gyanúja annak, hogy alighanem ugyanabból a forrásból származik, a melyből az indítvány, vagy legalább is az autoszuggeszcziónak egy oly neméből keletkezett, a mely egy pseudo-szentlélek sugalmazása mellett ugyanarra az álláspontra helyezkedik. Ez itt megmondja tisztán és világosan a szándékot *(olvassa)*:

»Darüber, dass eine Genehmigung dieser Verordnungen pur et simple schon aus Gründen der Parlaments Psychologie nicht zu erwarten ist, dürfte wohl kaum noch irgendwo ein Zweifel bestehen; denn selbst abgesehen von dem materiellen Inhalte des Ausgleiches, wie er in den §. 14. Verordnungen zum Ausdrucke gelangt, ist es kaum denkbar, dass ein oesterreichisches Parlament in der Atmosphäre, welche durch die Stätte Nachgiebigkeit gegenüber Ungarn in den letzten Jahren leider erzeugt worden ist, den Schritt einer vorbehaltlosen Sanktion dieser Nachgiebigkeiten wage.«

Tehát nem szabad egy osztrák parlamentről még feltenni sem azt, hogy abban az atmoszférában vállalkozni merészkedjék arra, hogy azon engedmények és konczessziók mellett, a melyek Magyarország számára tétettek, ezen egyezségnek elfogadásába bocsátkozzék.

Hát t. képviselőház, erre a kérdésre tisztán látható feleletet akarunk kapni. Az a törekvés, hogy Magyarországon a kiegyezési tárgyalásoknak újra való felvételével most már a 14. §-nál is rosszabb vakuum álljon be és egy provizórium nehezedjék Magyarország közgazdasági életére, még rosszabb alakjában, mint a mostani provizórium, a mely máris a végletekig károsította nemzeti közvagyonunkat és az összes kereskedelmet és ipart megbénította, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* az üzlettelenséget pedig annyira vitte, hogy ma már igen sok ember a végveszélylyel és a végromlással küzd.

Hogy az lehető legyen, hogy újabb alkudozásokba bocsátkozhassék egy magyar kormány ilyen tényállás mellett, hogy esetleg Ausztriára nézve kedvezőbb kiegyezés köttessék: erre a kérdésre, t. képviselőház, nekünk ebből a parlamentből sürgősen, határozottan visszautasító választ kell adnunk. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem szabad egy pillanatig sem Ausztria politikai közvéleményét az iránt kétségben tartani, hogy Magyarország közvéleménye és politikai tényezői hallgatagon hozzá akarnak járulni ennek a törekvésnek a támogatásához.

Az én interpellácziom nem azért szól a kormányelnökhöz, mintha feltételezném róla, hogy ő ilyen alkudozásokba bocsátkozni szándékoznék; ellenkezőleg szól azért, mert ezt fel nem tételezhetném róla, mert elvárom a leghatározottabb dezavuálását ennek a törekvésnek, hogy Ausztriában világosan és félreérthetetlenül lássák azt, hogy sem párt, sem kormány nem kapható, a mely Magyarország közgazdasági érdekeit Ausztria javára szóló újabb kedvező egyezkedési alkudozásokkal csak koczkára tenni is akarná. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azért, t. képviselőház, miután fenforog a veszély, hogy az osztrák Reichsrathot esetleg tévedésbe ejthetik ezen kérdésben, egy meghozott reichsrathi határozattal szemben pedig politikai szituáczió szempontjából már mindenesetre nehezebb helyzet állana Magyarország előtt, nehogy Ausztriában valakinek kedve kerekedhessék azután azt mondani, hogy a vámszövetség Magyarország akadékoskodása folytán nem létesülhetett, mert új egyezségekbe belebocsátkozni Magyarország hajlandó nem volt, nehogy ezen vád és rágalom bennünket érhessen: idejekorán kell az osztrák közvéleményt is, de Magyarországot is tájékoztatni az iránt, hogy ilyen törekvések a parlamentben és a magyar kormány részéről nemcsak visszhangra nem találnak, de azoknak támogatása Magyarországon teljesen ki van zárva. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen intenczió által vezéreltetve és — nyiltan kijelentem — azon feltevésben, hogy a mélyen tisztelt miniszterelnök úrtól e tekintetben teljesen megnyugtató választ fogok kapni, tisztelettel kérdem a t. miniszterelnök úrtól *(olvassa)*:

»Megegyeztetőnek tartja-e a kormány az 1899 : XXX. törvényczikk rendelkezéseivel és az ország érdekeivel az osztrák kormánynyal való olyan természetű alkudozásba való bocsátkozást, mely az esetleg megkötendő vámszövetségnek 1907. év végén túl való meghosszabbítását czélozná és a mellett, vagy a nélkül lehetővé tenné, hogy a hivatkozott 1899 : XXX. törvényczikkel a teljes viszonosság fentartásával életbeléptetett rendelkezéseket a magyar állam hátrányára módosíthatná, vagy Ausztria javára bármely újabb előnyt biztosíthatna?«

T. képviselőház! E kérdésem kapcsán még csak egyet kell felemlítenem. Nem akarom vita tárgyává tenni a junktim kérdését, de szükséges, hogy Magyarország politikusainak figyelmét erre is ráirányítsam. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországon mindig tagadták, Ausztriában pedig bizonyították azt, hogy a fogyasztási adók átutalása tekintetében junktim állott fenn. Mondom, ezt nem akarom vita tárgyává

Digitized by Google

tenni, de mint tényt konstatálni kivánom. Méltóztassanak csak, t. képviselőház, megfigyelések tárgyává tenni, hogyha a quóta kérdésében az 1907-ig terjedő megállapodást az országnak a nyakába varrják, és azután elkezdünk újabb gazdasági kiegyezést tárgyalni, a fogyasztási adók, restitucziók és kiviteli prémiumok tekintetében, tessék akkor meggondolni, mennyi jóhiszeműség és mennyi politikai bölcseség és előrelátás volt abban, hogy ilyen törvény Magyarországon elfogadtatott. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én Magyarország, a magyar kormány részéről ezt teljesen és apodiktikusan kizártnak tekintem és épen azért egész tisztelettel ismételve kérem a t. miniszterelnök urat, kegyeskedjék ez iránt teljesen megnyugtató választ adni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök úr kiván az interpellácziora válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Most már harmadszor jövök abba a helyzetbe, hogy mindig az ülés végén kell szót emelnem, de bizonyságát adhatják a t. képviselő urak, a kik jelen voltak az utolsó és utolsóelőtti üléseken, annak, hogy ez nem az én hibámból történik. *(Igaz! Úgy van!)* Én szivesen elhalasztanám e beszédet máskorra, a mint tegnap is elhalasztottam volna, *(Halljuk! Halljuk!)* de hát oly kérdések vettetnek fel az ülés végén a t. szónokok által, a melyeket, gondolom, nem lehet válasz nélkül hagyni. Ez volt tegnap és talán ma is épen ez az eset. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha én tudtam volna, hogy Polónyi Géza t. képviselő úr ezt az interpellácziót ily hosszú közgazdasági fejtegetésekkel vezeti be, valóban arra kértem volna a házat, hogy előbb tehesse meg interpellácziját, hogy a válaszra nekem is jusson időm, hogy azokba az érdemleges fejtegetésekbe mind belemehessek. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélső baloldalon: Meghallgatjuk!)* De midőn olvasom ma reggel, hogy egy interpelláczió van bejelentve, azt gondoltam, hogy az oly természetű interpelláczió, a melyre majd máskor fogok válaszolhatni, a mikor a t. háznak idejét az ülés meghosszabbítása nélkül vehetem igénybe. Nem gondoltam, hogy oly kérdésben csúcsosodik ki ez az interpelláczió, a melyre — gondolom — azonnal válaszolnom kell. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem tartom azt, hogy ezt a kérdést oly sürgősen kellett a ház elé hozni. Épen nem tartom, és pedig azért nem, mert azt az inczidenst, mely ennek a nagy közgazdasági kérdésnek idehozatalát a t. képviselő úr előtt oly sürgőssé tette, én olyan nagyfontosságúnak nem ítélem, sem az azzal összeköttetésben álló körülményeket nem tartom olyanoknak, hogy annyira sürgős lenne erre nyilatkozni. Nem látom cseppet se, miért »ardet Ucalegon!« A t. képviselő úr interpellácziójának indokául szolgál egy beszéd, a melyet egy általam is igen tisztelt kiváló egyén, az ottani közéletnek egy igen jeles alakja, Baernreither úr tartott, és egy ujságczikk, a mely a »Neue Freie Presse«-ben, ebben a kiváló, nagytekintélyű világlapban ezt a beszédet méltatta és különösen a czikk végén az én figyelmembe is ajánlotta.

Polónyi Géza képviselő úr ebben és ennek tendenczziájában olyan természetű veszélyeket fedez fel és olyan sürgősséget lát, hogy megtette az interpellácziját tisztán erre alapítva, mert ő maga is előrebocsátotta, hogy az egész közgazdasági kérdésnek a tárgyalása, a köztünk és Ausztria közt fennálló gazdasági viszonyok rendezésének kérdése, annak a kérdése, hogy mi történjék az új vámszövetséggel, az autonom vámtarifával, mi történjék a külföldi szerződésekkel, majd későbbi megfontolás tárgya lesz. Készülni kell mindezekre a dolgokra, meg kell fontolni mindezeket a dolgokat; igaza van, foglalkozni kell azokkal; de, gondolom, — s ő maga is beismerte, — az, hogy a ház ma már tárgyalja ezeket a kérdéseket, nem volna helyes. Hát ő azt tartja, hogy ez a beszéd elég fontos arra, hogy engem nyilatkozattételre kérjen fel. Szivesen teszem, mert nem tagadom, hogy van annak valami határozott előnye, ha ily kérdések, a melyek mindenesetre figyelemreméltó oldalról felvettetnek, itt megvilágíttatnak, nehogy belőlük valami következés vonassék. Ezt én megengedem; de oly nagy fontosságot a dolognak nem birok tulajdonítani, hogy azok a következések, a melyeket a t. képviselő úr ebből levon, illetőleg az egész motiváczió, a melylyel ezt a kérdést ide behozta, ezen egy beszédnek a jelentősége által meg volna okolva. Miért? Az a beszéd elmondatott, a maga érdeme szerinti méltatásban részesült a zsurnalisztikában, de — bár az én tapasztalataim, észleleteim meglehetősen kiterjedtek ebben a kérdésben, — azok bennem még sem keltették azt a benyomást, hogy ott felfogták, vagy felkapták volna ezt az eszmét akár az osztrák kormány, akár az osztrák közvélemény, akár az osztrák Reichsrath pártjainak valamelyike. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* A kérdés meglehetősen a homokban veszett el. És ha a t. képviselő úr azt kérdezi, hogy mi nézetben vagyok róla, azt egészen joggal teszi, és szivesen adom meg rá a választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hát én abban a nézetben vagyok, hogy az nem helyes módja a Magyarország és Ausztria között ma fennálló gazdasági viszony kér-

dései elintézésének, *(Általános élénk helyeslés.)* nem kedvező módja annak az előkészítésnek, a mely előtt a törvény értelmében a gazdasági viszonyok végleges rendezését illetőleg állunk. Nem tartom elfogadható gondolatnak vagy indítványnak, ha tétetnék, de nem tétetett, sem az osztrák kormány részéről, sem pedig, azt hiszem, nem fog megtétetni az osztrák Reichsrath részéről sem; de ha megtétetnék, a magyar kormány, a mint már ezzel is kijelentettem, nem hajlandó ebbe a kérdésbe igenlőleg belemenni, egyszerűen azért, mert ma elsősorban arról van szó, hogy az osztrák Reichsrath az 1867-ik évi deczember 21-én kelt törvény 14. §-a alapján kibocsátott rendeletek kérdésében foglal-e állást, vagy nem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És itt egy félreértést kell felvilágosítanom, mert a kérdés így áll: Ha mi nem tudtuk megcsinálni a vámszövetséget Ausztriával, nem tudván megcsinálni a vámszövetséget 1899-ben, én azt az indítványt tettem 1899-ben a t. képviselőháznak, törvényjavaslat alakjában, hogy tartassék fenn a mai állapot, nem vámszövetség alakjában, mert azt csak nemzet nemzettel, állam állammal köthet, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* az osztrák Reichsrath pedig nem lévén abban a helyzetben, hogy velünk azt megkösse, az egész állapot fentartása csak egy módon posszibilis: ha azt a magyar törvényhozás jónak látja, ha elhatározza, ha ezt az ország érdekében lehetőnek tartja az 1867-ben fentartott önrendelkezési jogánál fogva és ha ez, a természetszerűleg kikötött viszonosságnál fogva, odaát is megtartatik. Ez megtörtént. Az osztrák kormány az 1867 : XII. törvényczikknek ott megfelelő 1867. deczember 21-iki Reichs-Grund-Gesetz 14. §-a alapján, a mint ismeretes, ezeket a stipulácziókat, a melyek a tényleges állapot fentartását czélozzák, életbe léptette. Ezek mindaddig érvényben maradnak, a míg az erre vonatkozó osztrák törvény rendelkezései szerint ezen rendeletek érvénye kétségbe nem vonatik, mert ezen 14. §-nak a végbekezdése azt mondja, — s ez a kérdés, gondolom, az osztrák alkotmány szerint itélendő meg, — hogy ilyen rendelet *(Halljuk! Halljuk!)* érvénynyel bir két feltétel alatt: ha 30 nap alatt bejelentetik és ha a Reichsrath a maga törvényes jogánál fogva hatályon kivül nem helyezi. Az első feltétel teljesedett; a második feltétel szerint tehát mindaddig hatályban marad, a míg hatályon kivül nem helyeztetik. Így áll ma viszonyunk. És a mi törvényünk gondoskodott arról, és azok a rendeletek is így rendelik el, hogy ezek az állapotok tartanak 1907-ig ezen az alapon. Ámde a mi törvényünk azt mondja, hogy időközben meg kell tenni az előkészítő lépéseket a vámszövetség megkötésére, még pedig 1901-ben. Ha az a vámszövetség létrejön, a dolog természeténél fogva attól a naptól fogva, a melyen létrejön, a melyet az alkotandó vámszövetségi törvény a hatálybalépés napjául megjelölt, természetszerűleg kölcsönös törvények elfogadása után, a most hatályban lévő ez a törvény, és ott a rendeletek érvényen kivül helyeztetnek. Ez a törvény czélja; és én a törvény alapján állok. A törvény 5. §-a azt mondja, hogy 1907-ig fennállanak az 1. §-ban meghatározott állapotok; utasíttatik a kormány, hogy 1901-ig indítsa meg az osztrák kormánynyal a tárgyalásokat egyfelől a vámszövetség létesítésére, másfelől az autonom vámtarifa előkészítésére azon czélból, hogy az ország érdekei a külföldi kereskedelmi szerződéseknél megóvassanak. Utasíttatik tehát a kormány arra, hogy tegye meg az előkészítő lépéseket és indítsa meg a tárgyalásokat. Ez mit jelent? Azt jelenti, — ezt a kis félreértést kell, hogy rektifikáljam, a mely Polónyi Géza képviselő úr beszédében, és úgy látom, az interpelláczióban is benne van, — ez nem azt jelenti, — engedelmet kérek, clara pacta, boni amici, én rajta állok e törvény alapján és ugyanazt követelem az osztrákoktól is, hát megmondom itt a ház előtt, megmondom a házban, megmondom az ország előtt is, — ez nem azt jelenti, hogy ezt a mostani stipulácziót kell átalakítani vámszövetséggé; ennek a törvényczikknek sem egyetlen betűje, sem pedig szelleme nem mondja ezt. Ez azt jelenti, hogy 1907-ig fennállanak a mai stipulácziók, ha nem történik semmi és azt jelenti, hogy vámszövetség létesítésére, ha sikerül a dolog, meg kell indítani a lépéseket 1901-ig, ha nem sikerül, fennállanak 1907-ig a stipulácziók; ha nem sikerül csinálni vámszövetséget, 1907-ig, akkor 1907-ben megszünnek ezek a dolgok.

Ez egészen világos és határozott. Tehát Polónyi Géza képviselő úr első kérdését nem is egészen értem. Mert az első kérdése az: megegyeztethetőnek tartja-e a kormány az 1899 : XXX. törvényczikk rendelkezéseivel s az ország érdekeivel, hogy az osztrák kormánynyal olyan természetű alkudozásba bocsátkozzék, a mely az esetleg megkötendő vámszövetségnek az 1907-ik év végén túl való meghosszabbítását czélozná. Micsoda vámszövetséget akar meghosszabbítani a t. képviselő úr? Ma nincsen vámszövetség.

Polónyi Géza: Majd megmondom!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ma mi vámszövetségen kivüli állapotban állunk a reciprocitás, az önálló rendelkezés által szabályozott gazdasági állapotok alapján. Ha az

Digitized by Google

1901-ben, tehát ezen esztendőben megindítandó tárgyalások egy vámszövetség megkötésére vezetnének a törvényben előirt mód szerint, tudniillik nemzet nemzettel, állam állammal, a Reichsrath a magyar országgyűléssel, ha ezt mindkét részről elfogadják; az lesz a vámszövetség, s akkor azt nem kell meghosszabbítani. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Hát így áll a kérdés. Ha nem tudunk csinálni vámszövetséget, akkor megmarad a mai állapot. 1907-ig; ha pedig meg tudjuk csinálni, akkor az fogja meghatározni: mikor kezdődik, meddig tart; az egy vámszövetség lesz, melyet a maga érdeménél, értékénél, s belső tartalmánál fogva kell majd megitélni. Hogy milyen lesz, azt én ma nem tudom, más sem tudja. Ide hozzuk előkészítve, és a törvényhozás bölcsesége fogja megállapitani tartalmát, kezdőpontját és lejárata idejét. Így áll a kérdés. Ha úgy értette a t. képviselő úr, a mint egy helyütt beszédében mondja, — és ilyen dolgokban nagyon pontosnak kell lenni, — hogy arról lehet csak szó, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az 1899 : XXX. törvényczikk által fentartott mostani állapotok beolvasztassanak, vagy átöntessenek egy vámszövetség formájába: az, bocsánatot kérek, az 1899 : XXX. törvényczikknek teljes félremagyarázása volna. Annak sem betűje, sem tartalma, sem czélja, sem szelleme ilyet nem mond s azt hiszem, a t. képviselő úr sem értelmezi azt így. A t. képviselő úr kérdésének sarkpontja a következő *(olvassa)*:

»... és a mellett vagy a nélkül lehetővé tenni, hogy a hivatkozott 1899 : XXX. törvényczikkel a teljes viszonosság fentartásával életbeléptetett rendelkezéseket a magyar állam hátrányára módosíthatná, vagy Ausztria javára bármely újabb előnyt biztosíthatna.«

Az interpellácziónak ezen részére — azt hiszem, kielégítőleg és megnyugtatólag — annyit mondhatok, a mennyit ma mondani lehet, hogy a mai állapotnak olyan értelemben való kezelését s a jövendő kiegyezésnek olyan módon való kezelését, a mint az a bizonyos beszéd, vagy az a bizonyos czikk értelmezte vagy intendálta, én a magam részéről szerencsés útnak arra, hogy ez a két állam egymással kiegyezzék, nem tartom; nem tartom a magam részéről helyes ideának, nem tartom szerencsés indítványnak, *(Élénk helyeslés.)* és ha tétetnék, a magam részéről abba bele nem mennék. *(Általános, élénk helyeslés.)* Én előttem semmi más nem lesz, mint a törvény. A törvény értelmében és alapján akarok eljárni. Mert abban teljesen igazuk van azoknak, a kik a zsurnalisztika terén nyilatkoztak és Polónyi Géza képviselő úrnak is, hogy azt mondani ki, — pedig körülbelül ezt imputálja az a beszéd az osztrák Reichsrathnak, — hogy egy másik kiegyezés — ha nem is mondja, hogy ennél jobb, de ettől eltérő — köttessék: ez azt teszi, hogy a mai el van itélve. Már pedig, ha az osztrák Reichsrath azt találná kimondani, hogy a mai kiegyezés el van itélve, hogy az nem jó: hamarjában nem is tudná az ember, hogy ez mily hatálylyal bir; bir-e az avval a hatálylyal, hogy a 14. §. alapján kibocsátott rendeletek érvényen kivül helyeztetnek, vagy pedig valamiféle más prejudiczíozus hatálylyal bir-e. Én tehát nem tartanám a két állam közti viszonyra a gazdasági érdekek kölcsönös megegyeztetése szempontjából kivánatosnak és nem tartanám szerencsés dolognak, hogyha ilyenféle indítványok a Reichsrathban viszhangra találnának. Mert kétségtelen, hogy ezek a jövőre nézve bizonyos prejudiczíummal birnának, a mit nem tartanék helyesnek. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Holló Lajos: De önállóak akkor sem leszünk, az az egy bizonyos! *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Most nem erről beszélünk; majd beszélhetünk erről máskor és lesz is alkalmunk róla beszélni, mert hiszen ide kerül a kérdés egész terjedelmében. Mert abban igaza van Polónyi Géza t. képviselő úrnak, hogy igenis a jövő feladatai között a legnagyobb fontossággal s a legeminensebb súlylyal a gazdasági kérdések megoldásának feladata bir. Hiszen a törvény által inviált úton-módon és időben ide fogjuk hozni ezeket a kérdéseket.

Most még csak egyet kivánok megjegyezni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja Polónyi Géza t. képviselő úr, hogy ez az egyezség volt a demarkaczionális vonal, a melyet az országgyűlés és a szabadelvű párt magának megvont, mert azt mondja: reméli, hogy ennél rosszabb, ennél károsabb kiegyezés nem fog következni. Erre csak azt kell megjegyeznem, *(Halljuk! Halljuk!)* — hivatkozva azokra a fejtegetésekre, a melyek annak idejében erről az oldalról elhangzottak s a melyeket ezen stipulácziókról magam is többszörösen elmondottam erről a helyről, — hogy ha az káros, vagy a mint a képviselő úr magát kifejezte, rossz vagy súlyos lett volna, nemcsak károsabb, nemcsak súlyosabb, mint az előző, de általában káros, vagy rossz lett volna, akkor azt sohasem ajánlottuk volna; de mi azt hittük, hogy az adott viszonyok között, nem egyoldalú szempontokból és jelszavakból indulva ki, hanem ezen ország összes gazdasági érdekeinek komoly mérlegelése mellett *(Élénk helyeslés jobbról.)* azok a stipulácziók sem nem

rosszak, sem nem károsak, hanem úgy nekünk, mint Ausztriának érdekében vannak, és az érdekek kölcsönös kiegyenlítésében állanak. *(Élénk tetszés jobbról.)*

És, t. ház, igérem a t. képviselő úrnak, hogy ily értelemben sem rosszabbat, sem károsabbat semmi körülmények között ide nem hozok, csak olyat fogok hozni, a minőt az ország gazdasági érdekeinek és minden érdekének szigorú mérlegelése mellett ezen országgyűlésen jónak, helyesnek és elfogadandónak fogok tartani. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Hogy ezeknek a dolgoknak fejtegetése ma időelőtti, azt a t. képviselő úr beszéde egyik részében maga is élénken bizonyítja. *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Hiszen, t. képviselő úr, ma talán még korai arról beszélni, hogy mi lesz akkor, ha a Magyarország és Ausztria között fennálló vámszövetség alapján az osztrák-magyar monarchia és Németország között nem jönne létre szerződés; *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Itt időelőtti azért, mert hiszen ma még senki azokat a sanszokat mérlegelni nem birja. Azt az egyet azonban nem hallgathatom el, hogy a kérdést Németországban — higyje el a t. képviselő úr — nem az aknamunka szempontjából kezelik, hanem kezelik a maguk gazdasági programmja s a maguk gazdasági politikája szerint.

Visontai Soma: Így kellene Magyarországnak is; az a hiba, hogy mi nem így kezeljük! *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Ellentmondások jobbfelől. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Magyarország is a szerint kezeli, csakhogy mi nem azt tartjuk, a mit a közbeszóló képviselő úr, hanem azt, hogy ezidő szerint Magyarország az ő gazdasági érdekei egyetemének szempontjából helyesebben cselekszik, hogyha a mai stipulációk alapján megalkotott nem vámközösségben, — mert az ma nem exisztál, — hanem a kölcsönösség alapján egyetértésben és közösségben élünk. Mi azt tartjuk, a t. képviselő úr mást tart.

Németország nem politikai aknamunka alapján, hanem a maga által felállított gazdasági programm alapján fogja nézni és kezelni a dolgot, és én óhajtom és remélem, hogy bár találna a két állam, illetőleg a mi kettős monarchiánk és Németország kölcsönös érintkezési pontokat és kiegyenlítést. De ha ezeket nem találnók is meg — bár az arra való törekvést és reménységet feladni nem szabad — ebből még nem következik a vámháború. Nem tudtunk megegyezni 1878—79-ben. És mi történt? Meghosszabbíttattak a szerződések és felhatalmazások alapján a gazdasági viszonyok fentartattak és fentartatott a kölcsönös érintkezés; de nem mentünk el a vámháborúig, habár szerződéses viszony nem is volt közöttünk. Én most is remélem, hogy az esetre, ha nem tudnánk megegyezni, a mostani szerződéses állapotok fenn fognak tartatni meghosszabbítás folytán mindaddig, míg új szerződés létre nem jöhet.

De bárminként legyen: legyen a t. képviselő úr meggyőződve arról, hogy Magyarország kormánya kötelességének tartja az ország gazdasági érdekeit — már természetesen a maga belátása, meggyőződése, elvei és programmja alapján — megóvni, és hogy ezt megóvhassuk, igenis igyekezünk az előkészítő lépéseket már ma megtéve, ennek sanszait a magunk számára biztosítani *(Élénk helyeslés és tetszés jobbról).*

Az autonom vámtarifa kérdése törvény szerint előkészítendő már ebben az esztendőben, s annyit jelenthetek, hogy a kereskedelemügyi minisztériumban az adatfeldolgozás és adatgyűjtés és az anyag összehordása már olyan stádiumba jutott, hogy az előkészítésnek első fázisához igen hamar el fogunk jutni, s a magyar kormány igen hamar abban a helyzetben lesz, hogy állást foglalhat az autonom vámtarifa kérdésében és erre nézve legközelebb érintkezésbe léphet az osztrák kormánnyal. Mert az is áll, a mit a képviselő úr mondott, — ezt csak megerősítem, — hogy a külföldi szerződések tárgyalásának megkezdése előtt az autonom vámtarifa kérdését tisztába kell hozni, mert csak úgy foghatunk a tárgyalásokba, a melyek a monarchia és a külföldi államok közt fognak megkezdetni szerződések létesítése végett.

Válaszomat tehát avval kérem tudomásúl venni, hogy klarifikálva a kérdés első részét, a mint tettem, a másodikra nézve megnyugtathatom a t. képviselő urat: hogy én semmiféle más tárgyalásokba, semmiféle más alkudozásokba a magyar kormány részéről nem szándékozom belépni, mint azokba, melyeket a törvény előir, tisztán a törvény intencióit, betűjét és rendelkezéseit szem előtt tartva. *(Hosszas, élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: T. ház! Bocsánatot kérek, hogy néhány perczig én is igénybe veszem a t. ház szives türelmét. A dolog érdemére vonatkozó választ, igen természetesen, köszönettel veszem tudomásúl. Abban nem is kételkedtem, hogy e tekintetben a válasz más nem is lehet.

A t. miniszterelnök úr azonban két dologban félreértést konstatált felszólalásomban, és a mint a t. képviselő urak nyomban meg fognak győződni, nem ok nélkül veszem igénybe egy pár perczre türelmöket.

A t. miniszterelnök úr azt hitte, hogy

Digitized by Google

kérdésem az 1907-en túl való egyezségkötés tekintetében azért szól, mintha én tartanám a dolgot kérdésesnek. Azt hittem, hogy a t. miniszterelnök úr tisztában van avval, hogy a törvény megengedi a miniszterelnök úrnak a vámszövetség tekintetében való alkudozást, a nélkül, hogy azt határidőhöz kötné. De miért tettem ezt a kérdést? Azért, mert a Baernreither féle indítvány, a melyről fel kellett tennem, hogy a t. miniszterelnök úr azt ismeri, a kiegyezésnek a határidő tekintetében való módosítását is követeli, vagyis az az álláspontja, hogy csak az 1907-ig való egyezségbe hajlandó belemenni. Erre nézve kegyeskedjék a t. miniszterelnök úr két dolgot szives figyelmére méltatni. Röviden: az egyik a quóta, arról bővebben nyilatkozni nem akarok; a másik az, hogy lehetetlen, hogy a t. miniszterelnök úr ne emlékezzék arra, hogy ezen dolog anteczedencziái közt benn van az is, hogy ezen egyezség eleinte 10 évre terjedő tartammal köttetett meg. A t. miniszterelnök úr elfelejtette már azt a változást, a melyet a banktörvénynek 1910-ig való megkötése létrehozott; elfeledte, hogy mily vívmánynak tekintette ő a magyar kormány részéről, hogy a bankegyezmény hosszabb időre van biztosítva, mint a vámszövetség egyezménye. Ha ez így van, akkor én nem akarok a Baerreither formulája révén annak felülni, hogy megkötik 1910-en túl terjedőleg a vámszövetséget, a nélkül, hogy a bankprivilégium is biztosítva volna. A határidő kérdése nem olyan könnyű dolog. Az anteczedencziák szerint az intencziók tekintetében nem lehet kétség az iránt, hogy 1910-ig czéloztatott megköttetni. Az én kérdésem nem úgy volt feltéve, hogy én a t. miniszterelnök úrtól egy szent Ágostoni konfessziót vártam volna arra nézve, hogy ország-világ előtt deklarálja, hogy az az egyezség, melyet megkötöttünk, rossz és káros. Az én kérdésemben világosan benne van, hogy hajlandó-e oly alkudozásokba belemenni, melyek újabb kedvezményt biztosítanak Ausztriának. Az osztrákok magukra nézve tekintik károsnak azt az egyezséget, én meg Magyarországra nézve tekintem károsnak, a nélkül, hogy a kormánytól ennek konfessziójáť várnám. De miután a tendenczia az, hogy újabb egyezkedésbe bocsátkozzunk Ausztriával, mely Ausztria számára újabb kedvezéseket biztosítana, és miután én ezt a miniszterelnök úrnak érdemleges válaszából kizártnak tekintem, röviden azzal fejezem be beszédemet, hogy a választ tudomásúl veszem.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én világosan beszéltem, ha csak a t. képviselő úr el nem feledte, a mit mondtam, mert láttam, hogy figyelemmel hallgatta, és azt is felteszem, hogy értette, a mit mondtam. Kijelentettem, hogy a mint ezt a szerződést nem tartottam károsabbnak és roszszabbnak, mint az előzőt, tehát — nem fejezhetem ki magamat másképp, hiszen érti a t. képviselő úr, nekünk a másik féllel kell alkudoznunk — kijelentettem, hogy ezen szerződésnek Magyarország hátrányára való módosítását nem kivánom. Pár percznyi türelmet kérek, mert ilyen kényes kérdésekben nem szeretek homályt fenhagyni, pedig a t. képviselő úr mostani kijelentése homályban hagyja a kérdésnek egy részét, melyet én már előbb a homályból kiragadtam.

A t. képviselő úr azt mondja, hogy a határidő kérdésében onnan van az eltérés, mert én elfelejtem, hogy vívmánynak tartottam azt, hogy a bankkérdés 1910-ig van megoldva, és úgy értelmezi ezt, hogy egy leendő vámszövetséget, melynek megkötésére bennünket a törvény utal, nem lehet 1907-en túl megkötni. Kérem, nemcsak hogy nem rendeli ezt a törvény, nemcsak, hogy a törvénynek betűje és szelleme ezt az intepretácziót kizárja, hanem egyenesen az ellenkezőt mondja. *(Úgy van! Úgy van! jobbról.)* Én vívmánynak hoztam a t. ház elé azt, hogy az 1904-es terminus kitolatik 1907-re, és vívmányként hoztam ennek ellenében azt, hogy a külföldi szerződések határideje és lejárata összeesik azzal a szerződéses állapottal, melyben mi Ausztriával vagyunk. És hogy ezt biztosítsam, felvétettem abba a törvényjavaslatba egy rendelkezést, a melyet addig a mi gazdasági szövetségünkről szóló törvényünk nem ismert, s az úgy szól, hogy a külföldi szerződéseket, a mennyiben időközileg, tehát az alatt, míg nem tudunk vámszövetséget kötni, hanem csak a mai reciproczitásos alapon állunk, létre nem jönnének, nem szabad továbbra megkötni mint 1907-ig. Mit tesz ez? Azt teszi, hogy ha a vámszövetség létrejön, ha nem a reciproczitásos, 1907-ig való időben kötünk vámszövetséget, akkor lehet további lejárattal megkötni a külföldi szerződéseket, mert akkor a vámszövetség is esetleg tovább fog tartani, mint 1907-ig. A törvénynek ez a világos rendelkezése mutatja, hogy a törvény nem azt mondta és intencziója sem az volt, hogy az új vámszövetség, a melyre nézve az alkudozást 1901-ben meg kell indítani, ne tarthasson tovább 1907-nél, ha a két törvényhozás úgy fogja akarni. *(Helyeslés.)* Ezt akartam és ezt kellett klarifikálnom, mert ily fontos közjogi és gazdasági kérdésekben nem szabad engedni, hogy félreértés támadjon, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* sem a házon kivül, sem a másik faktornál, de még mi közöttünk sem.

Digitized by Google

mert hogyha az ember az első kiindulási pontnál az ilyen homályokat és eltéréseket nem klarifikálja, ebből igen kellemetlen félreértések támadhatnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Szükségesnek tartottam ezt megjegyezni; egyebekben, gondolom, olyan választ adtam, a mely érdemleges válasz és a melybe mindenki bele nyugodhatik. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a határzathozatal.

A kérdés az: tudomásúl veszi-e a ház a miniszterelnök úr válaszát: igen, vagy nem? *(Igen!)*

A ház tudomásúl veszi.

Minthogy a legközelebbi ülés ideje és napi rendje meg van határozva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 35 perczkor.)

640. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 21-én, hétfőn,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Dienes Márton és Dégen Gusztáv végleges igazolása. — Feliratok bemutatása. — A belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánók neveit Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Buzáth Ferencz jegyző urak jegyzik.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. január hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre?

Ha nincsen, úgy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem, hogy Dienes Márton és Dégen Gusztáv országgyűlési képviselők megválasztása óta 30 nap eltelt, a nélkül, hogy megválasztásuk ellen kérvény adatott volna be.

Ennélfogva Dienes Márton és Dégen Gusztáv képviselőket véglegesen igazolt képviselőknek jelentem ki.

Bemutatom Zemplén és Zólyom vármegyék közönségének feliratait a nemzetiségi egyenjogúságról szóló 1868: XLIV. törvényczikk módosítása iránt.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Napirend szerint áttérünk a belügyi tárcza folyó évi költségvetése (Irom. 921) tárgyalásának folytatására.

Következik?

Buzáth Ferencz jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Az utóbbi időben igen keveset tettem próbára t. képviselőtársaim türelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* most sem élek szólásformával, midőn azt mondom, hogy nem szándékoztam felszólalni és nem is tettem volna ezt, ha Mezei Mór t. képviselőtársamnak érdekes beszédét nem hallgattam volna. Ő azonban néhány olyan megjegyzést tett, a melyet, azt hiszem, hogy hallgatagon mellőzni e házban alig szabad. Nem akartam beszélni, — nem azért, mintha nem ismerném a belügyi tárcza fontosságát; ismerem és tudom, az képezi a kormányzatnak gerinczét, de nem akartam szólani, mert már-már azon meggyőződésre kellett jutnom, hogy ennek az országnak az előmenetelén ilyen magamfajta embernek munkálkodni szélmalomharcz, falra borsót hányás, erre pedig valami nagy kedvem nem volt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor a t. miniszterelnök úr elfoglalta azt a széket és elmondotta programmbeszédét, az reám úgy hatott, mint sötét éjszakában a villámfény. Sajnos azonban, ez a fény nem tartott sokáig: beállott ismét a sötétség. Verkliztünk tovább. Már pedig akármilyen bölcs, akármilyen ügyes és jóakaratú legyen is

Digitized by Google

annak a gépnek gondozója, elrontott gépből csak hamis hangokat csalhatunk ki. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Teljesen igaz, hogy a t. miniszterelnök úr maga ítéli meg a módokat, maga irja maga elé a szabályokat, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* a melyek szerint cselekszik. Ezt hozza magával felelőssége is, — ámbár közbevetőleg legyen mondva, ez a felelősség utolsó pontján oda redukálódik, hogy felel saját lelkiismeretének. Ezt a birót azonban gyönge birónak korántsem akarom jelezni.

Széll Kálmán miniszterelnök: A legerősebb. *(Helyeslés.)*

Szalay Károly: Ha azonban elismerem a t. miniszterelnök úr igazát ebben, úgy kérem ismerje el a mi igazunkat is, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy nekünk igenis jogunk van kimondani aggodalmunkat és megmondani véleményünket az ő eljárásáról. Engedje meg azután annak igazságát is, hogy talán azt, a mi a völgyben történik, jobban, igazabban látják azok, a kik maguk is a völgyben állanak, nem pedig azok, a kik a hegy ormán vannak, mert azoknak vagy látcsövet kell használniok, — holott a látcsövek nem egyszer ferde képet mutatnak, — vagy pedig hirnököket kell kiküldeniök, a kik nem egyszer ferde jelentéseket hoznak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A völgyben pedig azt látjuk, hogy azok az elemek, a melyek nem okozták e szegény ország szerencséjét soha, s azelőtt, majdnem megvakulva a fénytől, a mely kisugárzott a t. miniszterelnök úr programmbeszédjéből, oduikba bujtak; midőn látták, hogy bekövetkezik az éjszaka, előállottak ismét tevékenységükkel és munkálkodnak tovább mai napig is, hogy mondjuk meg igazán, ha más eszközük nincs, még a közbéke árán is elérjék czéljukat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy nagy eszme vettetett fel itt a képviselőházban, köszönet azoknak, a kik felvetették, a parlamenti reform eszméje. Hiszen abban, hogy a parlamentet reformálni kell, alig van véleménykülönbség. Ha valamikor igaz volt, hogy valamely parlamentet revideálni kell, különösen ráillik a mi parlamentárizmusunkra a német történetiró drasztikus, de talán igaz jellemzése, hogy a mi parlamentárizmusunk nem egyéb, mint nagy gyermekek kezébe adott játék, hogy komolyabb dolgokkal ne foglalkozzanak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A fejedelem és a kormányzat központosított hatalmával szemben felállította a nemzet az ő központosított hatalmát, a parlamentet. De hát ujat mondok-e, ha azt állítom, hogy ez a parlament már összeállításánál, keletkezésénél, születésénél fogva nem volt arra való, hogy azt a kötelességet, a melyet a népképviseletnek teljesítenie kell, teljesítse? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ennek az országgyűlésnek szomorú története épen az ellenkezőjét bizonyítja ennek. Gondoskodni kell tehát módokról, hogy ezen baj orvosoltassék. Itt nem lehetek egy véleményen azokkal, a kik azt mondják, hogy a parlament reformjának kérdése nem aktuális kérdés. Ha ezt a t. miniszterelnök úgy érti, hogy ezen országgyűlésen a törvényeket meghozni már nem lehet az idő rövidségénél fogva, ezt elfogadom; de ha úgy érti, hogy ezen kérdés megvitatása nem aktuális, akkor ezen álláspont helyességét tagadnom kell. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Lehetséges ugyan egyikmásik kérdést, ha még oly közel fekvő is, talán nagyobb veszély nélkül elodázni, de mikor betegség gyógyításról van szó, senkisem tudja meghatározni azt a pillanatot, midőn a betegség túllépi azt a határt, a meddig az még gyógyítható. Hogy ilyen értelemben mennyire aktuális ez a kérdés, azt Mezei Mór t. képviselő úr legjobban bebizonyította. Azt mondja, hogy ezt a kérdést felvetette Holló Lajos t. képviselőtársam, a ki radikális, pártolta Rakovszky István t. képviselőtársam, a ki konzervativ, és pártolja ő, a ki sem nem konzervativ, sem nem radikális.

Hentaller Lajos: Hermafrodita!

Szalay Károly: Ebből az következik, hogy ezt a kérdést mindenki pártolja, hogy ennek megvitatására és eldöntésére a közvélemény megérett, tehát az igenis nagyon aktuális.

A mi azonban kiváltkép jellemzi Mezei Mór képviselő urnak beszédjét, az az, hogy e beszéd teljesen hasonlatos mindazon beszédekhez, melyeket a tulsó oldalról annyiszor hallottunk és a melyeknek magva, elvben mindent pártolni, a gyakorlatban pedig mindent ellenezni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mezei Mór képviselő úr is azt mondja: mindazokat, a melyek az általános szavazati jog mellett felhozattak, elvileg helyesli, de mikor így elvileg már hozzájárult a tételhez, akkor aztán elkezdi egyenként bonczolni ennek a kérdésnek egyes fázisait és sorra ki akarja mutatni, hogy tulajdonképen ez az idea, akármilyen helyes és egészséges, még sem jó.

Rossz néven veszi Holló Lajos t. képviselőtársamtól, hogy rámutatott azon viszonyra, melyben a köztisztviselők a kormányhoz állnak, és melynél fogva szavazatukat független meggyőződésük szerint leadni alig képesek. Azt mondja, hogy minek beszél bárki is arról, hogy e tekintetben törvény alkottassék, hisz oly törvényt, mely azt a természetes függőséget, a mely a magasabb és alantas tisztvi-

Digitized by Google

selők közt létezik, megakadályozza, hozni nem lehet. Nagyon csodálom a képviselő úr ezen kijelentését, mert én tudom, hogy igenis lehet. Ezt a törvényt úgy nevezik, hogy tisztviselői pragmatika. Nem szeretek Ausztria példájára hivatkozni, de e tekintetben a példa nagyon helyt áll. Jól tudjuk, hogy a mostanit megelőző választások alkalmával a Bécsben székelő hivatalnokok legnagyobb része a kormány intenczióival szemben állott és a választásoknál a kormány ellen adta le szavazatát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt is olvastuk, hogy egy ünnepély alkalmával, melyen a császár is megjelent, az előtte jelentkező rendezőségnek nyiltan kijelentette, mily nagyon óhajtaná, ha a tisztviselői kar a kormány intencziót pártolná. Erre az következett, hogy a kik addig azon jelöltekre szavaztak, a kiktől a kormány segítséget várt, vagy tartózkodtak a szavazástól, vagy egyenesen ellene szavaztak a kormánynak. Azt hiszem, ez oly eklatáns példa, a mely bizonyítja, hogy az a függés, mely Magyarországon a tisztviselő és a kormány közt van, sem nem természetes, sem nem szükséges. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezzel a függéssel szembeállítja azt a függést, a melyben a földmivelő nép a nagyobb birtokos-osztálylyal szemben áll, és ezzel mintegy paralizálni kivánja a tisztviselők függésének veszedelmét. Nem akarom mondani, hogy a hegy ormáról nézte volna ezt a dolgot, hanem mindenesetre messziről nézte, vagy talán rövidlátó. Mert ha igaz is, hogy az a földmives-nép rá van szorúlva a munkára, de legalább is olyan igaz, hogy az a birtokos még inkább van rászorúlva a munkára. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Legyen szabad ezt egy példával illusztrálnom: tanukra is tudnék hivatkozni itt a házban, hogy Somogy vármegyében egy nagybirtokos megkisérlette ily módon hatni a szavazókra. Ennek azután az a furcsa következése lett, hogy gabonája október hóban is aratatlanúl maradt. Azóta sem az a nagybirtokos, sem más az ilyen presszsiót meg nem kisérlette.

A t. képviselő úr belátja azt, hogy valami rossz; hanem azt mondja, ne kompromittáljuk magunkat annak bevallásával, hogy rosszúl tettünk, csak folytassuk. Maga is azt mondja, a kuriai biráskodásról szóló törvénybe iktatott fuvarbér alkalmat fog adni visszaélésekre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most nem tudom, hogy ez a kis figyelmeztetés nem azoknak szólt-e, a kik hajlandók az ilyen visszaélésre, hanem annyit tudok, hogy ezen az úton, melyen a t. képviselő úr jár, helyesen nem cselekszünk. Mert ha én belátom azt, hogy valami rossz, az, vajjon annak megjavítása a hibának beismerésével történik-e, vagy nem, teljesen és tökéletesen alárendelt, mert az a kötelességem, hogyha rosszat teszek, azt megjavítani igyekezzem. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* A t. képviselő úr pedig teljesen az ellenkező úton jár.

Az inkompatibilitásról is szólott t. képviselőtársam; azt a meghatározását az inkompatibilitásnak azonban nem igen tudtam megérteni; az homályos. De egyet megértettem, és ez az, hogy az inkompatibilitás kiküszöbölésére a képviselőháznak erkölcsi érzéke szükséges. T. képviselőház! Ilyen súlyos kritikát, ilyen vádat ez ellen a képviselőház ellen még a legzivatarosabb napokban sem emelt senki, mert ha mindent kétségbe vontunk is, e képviselőháznak magának erkölcsi érzékét sohasem vontunk kétségbe. De mit jelent ez állítás egyebet, mint épen ennek az érzéknek megtagadását? Mert hiszen tagadhatatlan, a képviselőházban vannak képviselőtársaink, a kik — nem mondom, az összeférhetetlenségi bizottság véleménye szerint — de a köztudat szerint csakugyan inkompatibilisek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És furcsa, hogy a képviselő úr, hogy ismételten elterelje a tárgyról a figyelmet, azt mondja, hogy a nyilt bűnöket el lehet viselni, mert a titkos bűnök igazán veszedelmesek. Én azt gondolom, hogy még Nürnbergben is csak azokat akasztották fel, a kiket megfogtak, és én tökéletesen megelégszem azzal, a közállapotokra nézve elégségesnek is tartom, ha azon bűnök nyernék megtorlást, a melyek tudomásra jutnak.

T. képviselőház! Egy nagyon merész, szerintem nem szerencsés megjegyzést koczkáztatott, illetőleg véleményt mondott Mezei képviselő úr és ez az, hogy ő a szavazati jogot csak annak engedné meg, a ki magyarúl irni, olvasni tud, következésképen beszél is. Hol vette a bátorságot a t. képviselő úr, ilyen kijelentést tenni ebben a képviselőházban, a hol talán mégis más czélok volnának, mint a nemzetiségeket egymás ellen még jobban felháborítani és ily képtelenséget emlegetni, a melynek az lenne eredménye, sajnos, de tény, — a politikusnak pedig tényekkel kell számolni, — hogy az ország egy nagy részének lakosai a választási jogból teljesen kizáratnának. Csodálom azt is, hogy épen ennél a thémánál a t. képviselő úr Németországra, Posenre hivatkozott. Hát ő bizonyosan sokkal jobban tudja, hogy az ilyenféle politika Posenben is micsoda eredményeket szült. Tökéletesen igaz, az a hatalmas német birodalom egész anyagi erejével ráfeküdt a lengyelekre azért, hogy deposszedálja őket, és eleinte nevezetes eredménynyel. De mi lett a következése? Hiszen ma már nem a német a

Digitized by Google

lengyelt, hanem a lengyel deposszedálja a németet Posenben, sőt Posenen kivül is. És miért? A természet örök törvénye szerint azért, mert minden akczió megszüli a maga reakczióját. Tiltakozni kell tehát az oly igyekezet ellen, a minő nyilvánúl t. képviselőtársamnak imént felhozott megjegyzésében.

T. képviselőház! Én magam sem látom kimerítve a módokat, a melyeket igen tisztelt képviselőtársaim felhoztak a parlamenti reformot illetőleg, és úgy vagyok meggyőződve, hogy a parlamenti reformot igen nagy akczionak kell megelőznie. Ez a nagy akczió: a népnek a szabadságra való nevelése. Ez a feladat széles e világon mindenhol a belügyi kormányzatnak feladata. És hogy ezt nálunk nemcsak elmulasztotta, hanem a népet az ellenkező irányban nevelte, szolgasághoz szoktatta, hogy nem hirdetett előtte soha egyebet, mint engedelmességet, hogy minden egyes embert körülláncolt a miniszteri, a vármegyei szabályrendeleteknek ezer és ezernyi sokaságával, ezt tartom igen nagy bűnnek.

T. ház! Neveljünk búrokat és ne kinézereket. *(Ugy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A miniszterelnök úr egyik beszédében képviselőtársainak, a kik erről az oldalról felszólaltak, mintegy szemére vetette, hogy mindennel inkább foglalkoznak, mint a belügyi költségvetéssel. Hát én megszivelem ezt a megjegyzést, és megkisérlem néhány szót koczkáztatni úgy a költségvetésről, valamint általában a közigazgatásról.

Minden állami intézménynél tekintetbe kell venni, vajjon az arra fordított költekezés, az arra fordított kiadás arányban van-e azon eredményekkel, a melyek általa a közvetve, vagy közvetlenül előidéztetnek. Azt hiszem, ez oly tétel, a melyet megtámadni nem is lehet. Ennek az első követelménye, hogy tudjuk — miután a belügyi kormányzatról van szó, — vajjon a belügyi kormányzat mibe kerül? Előttünk fekszik a költségvetés. A belügyi adminisztrácziő a költségvetés szerint 44 millió forintot, vagyis körülbelül az összes kiadásoknak 4%-át emészti fel. Igen, de ezek a kiadások csak azok, a melyek itt az általános költségvetésben foglaltatnak. De ha én azt kérdezem, vajjon csakugyan tényleg ennyibe kerül-e az ország adminisztrácziója, akkor erre a kérdésre egyenesen nemmel kell felelnem a nélkül, hogy meghatározni képes lennék, tulajdonképen mennyi az összeg, a mely erre fordíttatik.

Például, a vármegyei adminisztrácziő 12,500.000 koronába kerül az országnak. Igaz-e ez, t. miniszterelnök úr? Nem igaz. Hiszen hol van a vármegyék járuléka, a melyet saját maguk fizetnek és a melyet az adózókra pótadók alakjában vetnek ki? Hol vannak azok a járulékok, a melyekkel ezen összeghez hozzájárulnak a vármegyék különféle pénztárai? A csendőrség, tehát a közbiztonsági közegek szükséglete kint az országban 11 millió koronában van kitüntetve. Hát ez igaz? Ez az összeg igen-igen távol áll a valóságtól. Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy ebben az országban, a 7.000 község és városban, legalább is 70.000 ember teljesíti saját jószántából vagy fizetés mellett a rendőri szolgálatot. Mert, t. képviselőház, az az éjjeli őr, ha fizetést nem kap is, legalább saját munkáját szolgáltatja, a mit mindenesetre pénzértékre kell átváltoztatni az esetben, ha meg akarjuk tudni az adminisztrácziő összes költségeit.

Ha ezeket a summákat úgy hozzávetőleg összeadom, t. képviselőház, akkor azon meggyőződésre jutok, hogy az, a mi az állami költségvetésben előfordúl, csak csekély részét teszi annak az összegnek, a melybe tulajdonképen az adminisztrácziő Magyarországon kerűl. Ha ez így van, akkor nem habozom kimondani, hogy a mi adminisztrácziónk ezt a rengeteg összeget nem éri meg. Nézzük csak közelebbről az adminisztrácziő különböző fokozatait.

Hogy a belügyminiszteriumban magában nincsen meg az az egyirányban való összműködés, a mely óhajtandó volna és nincs meg talán az a kivánatos figyelem apróbb dolgokra, melyek kihatásukban korántsem megvetendők, azt legyen szabad két példával illusztrálnom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csak nem rég olvastuk, hogy a belügyminiszteriumból egy rendelet került ki az izraeliták rituális eljárására nézve. Nos hát, én azon rendelet érvényességének, értelmének megbirálásába nem bocsátkozom, megvallom, nem is értek hozzá; de egyet tudok, hogy az a rendelet vagy helyes volt, vagy nem volt helyes. Ha helyes volt, nem lett volna szabad visszavonni; ha nem volt helyes, nem lett volna szabad kiadni. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Az, a mi történt, nem szolgál a miniszterium tekintélyének emelésére, ez az egy bizonyos. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A másikra, a kivánatos fegyelem hiányára nézve, szintén egy példát hozok fel. Mindenki, a ki az ilyen dolgokkal nemcsak felületesen foglalkozik, tudja, hogy Magyarországon van egy állás, a mely a monstruozitásnak netovábbja. És ez a rendezett tanácsú városok rendőrkapitányáé. Hogy ez az uri ember tulajdonképen kicsoda, azt senkisem tudja. Kinevezi a főispán: születésének tehát itt van a forrása; fizeti a város: megélhetésének tehát ez

a forrása. De, hogy tulajdonképen mi a hatásköre, hogy annak ki parancsol, ezt ugyan élő ember Magyarországon nem tudja, de nem is tudhatja, mert hiszen akkor, a mikor meghoztuk a törvényt, — választóim bizalmából akkor már képviselő voltam, — beleillesztetett egy szakasz, a mely szerint a rendezett tanácsú városok rendőrkapitányának hatáskörét, viszonyát úgy a polgármesterhez, mint az egész magisztratushoz s a közönséghez, külön rendelet állapítja meg. Nos hát, ilyen rendelet sohasem készült el; pedig bocsásson meg az igen tisztelt miniszterelnök úr, ha azt mondom, hogy bizony olvastunk kevésbbé fontos és kevésbbé hasznos, kevésbbé szükséges rendeleteket akár mázsaszámra. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Szinay Gyula t. képviselőtársam határozati javaslatot adott be a főispánok nyugdíjjogosultságának eltörlése tárgyában. Én ehhez teljes meggyőződéssel hozzájárulok, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* azonban nem járulok hozzá és nem helyeslem igen tisztelt barátom és képviselőtársam Marjay Péter úrnak panaszát, a midőn azt mondja, hogy a főispánok nem dolgoznak. Nos, a mikor ezt szemére vetette Bessenyei Ferencz t. képviselőtársam Marjay Péter képviselő úrnak, én közbeszóltam, hogy az a szerencse. Hát most is azt mondom: az a szerencse, hogy nem dolgoznak; *(Mozgás jobbfelől.)* már ott, a hol nem dolgoznak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha csakugyan a dolog mélyére tekintünk, akkor bátran kérdezhetjük, hogy mi is tulajdonképen az a dolog, mi is tulajdonképen az a munka, melyet teljesítenie kell, hol van a főispánoknak az a hatáskörük, hogy jót tegyenek, hogy ennek az országnak ügyeit előbbre vigyék. Én azt hiszem, ismét nincsen ember, a ki ezt meg tudná mondani.

Azt mondhatnák, kötelességük a felügyelet. De kérdem: ma mire ügyel fel a főispán?! Meg lett alkotva az anyakönyvvezető állása s megállapítva annak hatásköre. Tudom azt, hogy ezekre elsősorban felügyel a szolgabiró. Tudom azt is, hogy a magasabb felügyeletre, a magasabb ellenőrzésre a törvény egy újabb állást állított fel, az anyakönyvi felügyelőt. Hát ebben az irányban tulajdonképen mire ügyel fel az a főispán? Hiszen az anyakönyvi felügyelőhöz abszolute semmi köze; az közvetlen a miniszterium alatt áll. E tekintetben tehát még felügyeleti joga sincsen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak imént hozott a törvényhozás az állategészségügyről törvényt és mit látunk ennél? Itt is elsősorban a szolgabiró, másodsorban az állategészségügyi felügyelő gyakorolja az ellenőrzést. A főispánnak ismét abszolute sem tere, sem alkalma arra, hogy felügyeleti jogot gyakoroljon.

De azt mondhatná valaki, hogy felügyel magára a vármegyére. Legelőször is itt talán azt kérdezhetem, hogy hol van ma tulajdonképen az a vármegye? Az a néhány ember, a ki ha okosabbat nem tud, minden három hónapban egyszer untában bevetődik a városházára, hogy meghallgassa azt a mély bölcseséget, a mely az alispáni jelentésekben elő szokott fordúlni, hogy intézkedjék azon végtelen fontosságú ügyekről, hogy N. N. község a bábának két forinttal többet fizet, a kisbirájának meg egy forinttal kevesebbet? Ez talán a vármegye?!

Kossuth Ferencz: Megfordítva szokott lenni!

Szalay Károly: De hát Bessenyei Ferencz t. képviselőtársam, a ki olyan nagyon védelmére kelt tegnap a főispánoknak, már csak tudja, hogy miért dicsérte meg őket, azaz csak egynémelyiket, a miből ismét az következik, hogy a többi minden, csak nem dicsérendő. Azt mondja, hogy sok olyan főispánt ismer, a ki hiven teljesíti kötelességét, a kinek figyelme nemcsak az állami teendőkre terjed ki. Közbevetőleg legyen mondva, ha felügyelni kell az állami teendőkre, vagy meg kell vizsgálni azok végzését, akkor a miniszterium egy nagy apparátnsból álló bizottságot meneszt ki, összeszed minden osztályból egyéneket, a kiket megbizhatóknak tart, — nem vonom kétségbe, azok is, — a kik aztán nagy apparátussal hónapszámra vizsgálják ott, hogy az állami teendők hogyan végeztetnek. Ismét közbevetőleg szólva, előttem nagyon furcsa szinben tünnek fel ezek a koronkénti vizsgálatok, mert hiszen ott van a főispán, a ki a kormány megbizottja és a kinek e szerint a felügyelet volna kötelessége. Vagy teljesíti ezt a kötelességét s akkor ezek a komissziók teljesen feleslegesek, vagy nem teljesíti, és akkor az, a kit megvizsgálnak, tudniillik a főispán teljesen felesleges. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És a mi még furcsább: az a főispán vagy maga proponálja azon komisszió kiküldését s akkor ez azt jelenti, hogy ő gyenge arra, hogy feladatát teljesítse, vagy nem ő proponálja, s akkor ez mit jelent? Azt, hogy a kormány nem bizik benne. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De — és itt megvallom, komoly dolognak tartom azt, a mit a t. képviselőtársam mondott, sőt helyeslem is, midőn azt mondja: hogy ezeken kivül kiterjed a főispánok figyelme, — már azoké, a kiket ő értett — a vármegye mindenféle humanisztikus, közegészségügyi és nemzetiségi ügyeire; hogy társadalmi tekintetben is úgyszólván központot

Digitized by Google

képeznek, és hogy ez különösen a nemzetiségi vidékeken kivánatos. Én tökéletesen igazat adok e tekintetben a képviselő úrnak. Szép, nagy, gyönyörű feladat ez; dicséret és elismerés annak, a ki ezt teljesíti, de ez talán nem elég arra, hogy a főispáni állás szükségességét bizonyítsa. Bizonyítaná akkor t. képviselőtársam, ha itt mindjárt meg tudta volna mondani, hogy az a főispán, a ki központja abban a megyében mindennek, mennyiben vitte előre a megyét; hogy vitte ott előre a közművelődést s általában a közügyeket, de ezt nem mondja meg, és pedig egyszerűen azon okból, mert nem tudja megmondani. Abban a vármegyében egészen más tényezők szolgálnak az ilyen ügyek előmozdítására, mint a főispán személye. Nem viszi oly nagyon előre azokat a főispán személye; megvallom: az ellenkező irányban sem hat; nem is viszi igen hátra, de épen azért, mert ez így van, meggyőződésem szerint mai viszonyaink között s az adminisztrácziő mai állása mellett az a főispáni állás teljes tökéletesen felesleges, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azt csak oly kormány tarthatja fenn, a mely szereti, ha a főispán dolgozik. Mert ha dolgozik, mit csinál? Ráfekszik egész hatalmával a megyére; azután segit neki a pénzügyigazgató, csendőr és mindenki más, hogy a választókat a választás alkalmával megtérítse, s azt a kontingenst, a mely rá ki van vetve, a kormánynak a választások után rendesen beszolgáltassa. Hogy teljesen félre ne értessem, t. ház, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az, a mit előbb mondottam, tisztán a mai állapotokra vonatkozik, és én tudok magamnak képzelni olyan rendszert, olyan állapotot, a melybe a főispáni állás nemcsak beilleszthető, de a mely mellett az szükséges is volna. De ezt mélyreható, gyökeres reformoknak kellene megelőzniök, különösen oly irányban, hogy a most annyira divó minden lében kanál kormányzat teljesen megszünjék, s a hatalmi köröknek területe egész biztossággal meghatároztassék. Legyen meg a községnek, a mi a községé, a törvényhatóságnak, a mi a törvényhatóságé s a vármegyének, a mi a vármegyéé és legyen az, a mi kell, de semmivel se több, a miniszteriumé. Ily körülmények között azután és ily rendszer mellett a főispánnak is jutna feladat és akkor, ha egyáltalában a közigazgatás rendszerének ily irányban való megváltoztatásáról volna szó, képesnek érezném magamat ezt teljesen és aprólékosan is kifejteni.

Nézzük magukat a vármegyéket és nézzük a vármegyék adminisztrácziőját. A vármegyei adminisztrácziő, — tudjuk mindnyájan, nem mondok vele semmi ujat, — összpontosúl az alispánban. Az alispán tájékoztatja a vármegyét minden irányban, vagy legalább tájékoztatnia kellene minden közgyűlés alkalmával. Nem egy helyen hallottuk és halljuk most is ezen jelentéseket, a melyek sablonszerűen foglalkoznak difteritiszszel, trachomával és azzal, hogy egyik vagy másik felebarátunknak ezt vagy azt a lovát ellopták, de sohasem foglalkoznak, — legalább az én tudomásom szerint nem — dicséretes, ha valaki tudja — komoly dolgokkal, eszmékkel, a melyekkel a közigazgatást előbbre vinni és így magát a népnek javát előmozdítani lehet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De hát én azt kérdezem, — hiszen a közgyűlési jegyzőkönyvekkel az ilyen jelentések mindig feljutnak a miniszteriumba, — megtörtént-e csak egyetlen egyszer is, hogy figyelmeztetés jött volna a miniszteriumtól? Pedig még a kenderáztatóra is minden esztendőben megjön, még oly vidékekre is a figyelmeztetés, a hol a kendert, mint növényt, nem is ismerik. Hát talán más feladata is van annak a vármegyének, talán más feladata is volna annak az alispánnak, mint ilyen meddő, haszontalan tényeknek a regisztrálása! Minden harmadik hónapban felmennek az ilyen jegyzőkönyvek a kormányhoz és ott valószinüleg el is biráltatnak. Ugyan megtörtént-e csak egyetlen egyszer is, hogy a minisztériumban észrevették volna, hogy egyik vagy másik resszortminiszter úrnak a legüdvösebb rendeletei a vármegyék gyűlésein elő nem adattak, azokat a vármegye közönségével nem közlik? Pedig azt hiszem, hogy az volna a legalkalmasabb és leghelyesebb mód arra, hogy a mit ott jól megirtak, az az életbe jól át is menjen. Az ember természetében fekszik, különösen pedig a magyar ember természetében, hogy bármily csekély legyen is a hatalma, azt öregbíteni iparkodik és azzal vissza is él nem egyszer. Én a Szapáry-féle törvény tárgyalása alkalmával egy ajánlatot tettem Szapáry miniszterelnök úrnak és ezt az ajánlatomat most az igen tisztelt miniszterelnök úrnak is megujítom: *(Halljuk! Halljuk!)* bizza én rám a miniszterelnök úr a közegészségügyi és az úttörvény végrehajtását és ha én úgy akarok eljárni, mint a vidéken a szolgabirák és főszolgabirák nem egyike jár el, hát fogadást merek ajánlani, hogy hat hónap alatt a t. miniszterelnök urat az ő rátóti birodalmából kizavarom, mert azt a sok szunyogcsipést elviselni sem ő, sem senki a világon nem képes. És, t. ház, nem egyszer maguknak a rendelkezéseknek czélszerütlenségén alapszik a zaklatás. A vármegye például miniszteri utasításra, — mert hiszen a miniszterium küldi a nyomtatott formulát, — tűzrendőri szabályzatot hoz. Abban meghatározzák például azt, hogy a

Digitized by Google

szalmakazal húsz méternyire legyen a szalmás épülettől. Igen ám, de a szegény embernek a telke véletlenül nincs húsz méteres, hanem csak 18 méteres. Minden nap kezében van a főbirónak, minden nap megkeserülheti azt, ha véletlenül szessziós ember lévén, oly jelöltre szavazott, a ki a főszolgabirónak nem kellett.

Néhány szót mondok még a községi administraczióról. Hogy az nem valami fényes, nem valami hatékony, azt mindenki tudja, a ki községben lakik. De mi ennek az oka? Magukban azokban a szegény emberekben fekszik-e a hiány, a kik az előljárói tisztet viselik? Korántsem! Fekszik abban, hogy bármint igyekezik a község a legérdemesebb, a legodavalóbb embert beültetni a birói székbe, ezt el nem éri, a szolgabiró kénye-kedvétől függ ennek az elintézése, és ő a birói székbe olyan embert ültet, a ki minden héten egyszer elmegy hozzá kezet csókolni, az azután otthon akármit tehet, jobban mondva, akármit nem tehet, sem a szolgabiró, sem más azzal nem törődik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy ez a községi jegyzőknél, a kik tulajdonképen intelligenczióját képeznék a községi administrácziónak, szintén csak ilyenképen van, tudja mindenki. Az talán nem ismeretes minden t. képviselőtársam előtt, hogy micsoda raffinériával dolgozik az a főbiró. Látja azt, hogy van ott egy törekvő derék fiatal ember, a ki már előre megszerezte magának a községben a közkedveltséget; okvetlenül azt fogják megválasztani. Az a fiatal ember a tett embere, tevékeny, egyenes, egész karakter, a kiből kinézi a főbiró, hogy sokszor meg fog történni az, hogy a jegyző azt találja majd mondani: Kérem, talán a törvényben ez másképen van. Mi következik be? Bekövetkezik a választás napja és a főbiró előrukkol három jelölttel, a kik közt az illető nem szerepel, mert hiszen csak hármat tartozik jelölni, de van köztük a kerületből, a járásból másik két jegyző, a kik, ha czukorral csalogatnák, sem mennének el a helyükről és csak arra valók, azért strómannok, elefántok, hogy a mikor a szavazás kezdődik, egyszerűen visszalépvén, a főszolgabirónak a jelöltje maradjon önmaga és egyhangúlag megválasztassék az az ember, a ki — bocsánat a kifejezésért, — a községben még a kutyának sem kell. Hát nem is tehet az a szegény jegyző úgy, a hogy akar. Csak egy példát hozok fel arra, hogy miként bánik el az a főbiró, a ki a saját maga mesterségét ilyen irányban nagyon jól érti, a jegyzővel. Tudok esetet, midőn egy jegyzőt azért büntetett meg a főbirája, — az indokolás szóról-szóra ezt mondja, — mert »nem birt kellő hatással a község birájára.« Az eset pedig az volt, hogy nagyon érdekében állt a főbirónak egy egészen mellékes, úgyszólván senki által sem használt útnak bizonyos irányban való helyreállítása. Erre azután a főbiró kiadja a rendeletet, a melyben azt mondja, hogy ti ezt az útat úgy, a mint én óhajtanám, úgy sem tudjátok megcsinálni, hagyjátok, majd én megcsináltatom magam. Bekövetkezett azonban előbb, mintsem a főszolgabiró várta volna, hogy azt az útat egy illusztris személy használni akarta, a főbiró pedig elfelejtette, hogy az útnak rendbehozását megtiltotta. Megbirságolta a birót, mert nem csinálta meg az útat és megbirságolta a jegyzőt, mert nem birt elég hatással a bíróra. *(Derültség.)* Nevetni kellene ezeken a dolgokon, ha olyan végtelenül szomorúak nem volnának.

Mindezeket csak azért hoztam fel, hogy felhivjam az igen tisztelt ház figyelmét arra, hogy ezek az állapotok teljesen tarthatatlanok, hogy a mi administrácziónk beteg, nagyon beteg és hogy ezen betegségnek szanálásával tovább késni nem szabad. Azt hiszem, az igen tisztelt miniszter úr is ugyanúgy van meggyőződve, hogy az administráczió baján segíteni kell, mert máskép nem érteném meg azt a mozgalmat, melyet megindított az administráczió egyszerüsítése czímén. Hanem ne vegye rossz néven, ha figyelmeztetem, hogy igénytelen nézetem szerint nem járt el helyes úton mindjárt kezdetben, mert a helyett, hogy a főispánt, vagy a vármegyét arra hivta volna fel, hogy az administráczió egyszerűsítésének kérdése tanácskozás tárgyává tétessék és így meghallgatta volna mindazoknak a véleményét, a kik ehez a dologhoz értenek, vagy legalább érteni vélnek, — mert hiszen a hibás nézetek is alkalmasak lehetnek arra, hogy az igaz utat eltaláljuk — rábizta a tisztviselőkre. Hát én csakugyan nagyon kiváncsi volnék ezekre a jelentésekre, mert a mint én egyikbemásikba bepillantást nyertem, ott nagyon, de nagyon furcsa felfogások uralkodnak az egyszerűsítésről. Például egy alispán nagy előmenetelnek tartja azt, ha az, a mit addig az irodában tollal vagy irógéppel irtak, ezentúl a megyei ujságban nyomtatásban jelenik meg. Én attól tartok, hogy valóságos egyszerűsítés ezen az úton és azon tanácsok folytán, a melyeket a t. miniszterelnök úr kapni fog, soha meg nem lesz.

Hogy pozitivumot is mondjak, ha már felszólaltam, minden ember arról panaszkodik, tegnapelőtt Bessenyei képviselőtársam példákat hozott fel arra nézve, hogy mily messze van a közönség a hatóságtól; csodálom, hogy ő az ő szellemével, praktikus felfogásával, a gyakorlati életből merített tapasztalataival a

Digitized by Google

lehető legegyszerűbb megoldásra nem jutott. A t. miniszter úr a legjobban tudja, hogy jó administráczió csak bizonyos területen lehetséges, ha a terület a kelleténél nagyobb, akkor ki van zárva a jó administráczió lehetősége. Mert ha a főbiró azért, hogy egy községet megtekintsen, 60 kilométert odautazik és 60 kilométert vissza, lehetetlenség jól administrálni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tudok én módot olyanformát, mint a Kolumbus tojása. Méltóztassék törvényt javasolni arra, hogy azok a czentrális hivatalok széjjel osztassanak. Például Somogyvármegyének van nyolcz járása; ebben a nyolcz járásban a közügyeket ellátja húsz főbiró és szolgabiró; méltóztassék azt a húsz főbirót és szolgabirót húsz felé osztani. Mi jut egyre? Öt-hat község s ennek természetes következése lesz, hogy abban az egynéhány községben az illető tisztviselő megismer minden embert, annak jó és rossz tulajdonait, a mit a közigazgatásnak tudnia kell, hogy czéltudatosan működhessék; másodszor korántsem megvetendő dolog, hogy meg lesz kimélve a szegény adózó nép attól, hogy rengeteg távolságra keresse fel hatóságát, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a mikor, mint tudjuk, sokszor csupa zaklatásból százszor, ezerszer hijják, hogy mikor odament, azt mondják neki: későn jött kigyelmed, most már mehet haza!

Ezek azok, a melyek engem arra indítottak, hogy egynémelyeket elmondva, azokat a t. háznak, különösen pedig az igen tisztelt miniszterelnök úrnak figyelmébe ajánljam.

A költségvetést egyébként nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Felszólalásra kényszerít, mert kötelességet mulasztanék, ha fel nem szólalnék, Berzeviczy Albert t. képviselőtársamnak a főváros ügyeit szellőztető érdekes és olyan beszédje, a mely kétségkivül avval a követelménynyel lép a törvényhozás elé, hogy maga a kormány és a képviselőház is foglalkozzék avval a nagy kérdéssel, mert hiszen az ország fővárosának ügye nem tisztán lokalis érdekű administrácziónális kérdés, hanem magát az ország nagy érdekeit közelről is érintő dolog.

Mielőtt azonban erre rátérnék, t. képviselőház, miután nagy kérdések mozgatják a közvéleményt s ezek között elsősorban napirenden van a parlamenti reformnak kérdése, szinte lehetetlen, hogy erről a nagy kérdésről ne szóljak, habár azt egészében felölelnem már csak azért sem lehet szándékom, mert a ki sokat markol, keveset fog, én pedig, a mint jelezni bátor voltam, a főváros ügyeivel szeretnék részletesen foglalkozni és így ennek a kérdésnek megvitatására csak rövidebb időt szentelhetek. *(Halljuk! Halljuk!)*

De, t. képviselőház, ennél a kérdésnél is vannak megjegyzéseim, a melyek talán megszivlelésre méltók. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt, hogy én az általános szavazatjognak és általában véve az emberi jogok kiterjesztésének vagyok őszinte és igaz hive, régen tudja mindenki, a ki figyelemmel szokta kisérni parlamenti felszólalásaimat. Megvallom a mélyen tisztelt miniszterelnök úrral szemben, a kinek én egyéni tehetségeinél fogva — hozzáteszem, meggyőződésből mondom, tapasztalt jóindulatánál fogva — egyéni tisztelője vagyok, rendkivül sajnosan tapasztalom nemcsak ma és most, de tapasztaltam azon nagy időkben, midőn a t. miniszterelnök úr elődjét felváltani volt hivatva, hogy a t. miniszterelnök úr a parlamenti reform kérdésében oly mértékig volt elzárkózott, oly mértékig volt befolyásolva és oly mértékig volt — hogy így fejezzem ki magamat — elfogúlt, hogy egyáltalában megközelíthetlen volt azon törekvések számára, a melyek utóvégre is nemcsak pártérdek szolgálatára vannak hivatva, hanem egy nemzet nagy és messze jövendőjének biztos alapjait vannak hivatva megvetni. Szinte hozzáférkőzik a gyanú az argumentáczióhoz, a mely a t. miniszterelnök úr részéről itt elhangzott, mely szerint ő elismeri, — a mint mondja, — hogy a parlamenti reformra szükség van, sőt elvileg elismeri a jogosultságát annak is, hogy ezen parlamenti reform csakis a választói és a politikai jogok kiterjesztése alapján lehetséges, de ő ezt a maga számára aktuálisnak nem tartja, mondom, ehhez az enunczicácziához könnyen hozzáférkőzik az a gyanú, hogy a hatalmi és pártérdekek rideg önzésének emanaczijaként zárkózik el előttünk a t. miniszterelnök úr olyan reform elől, a mely elsősorban az ő pártjának érdekeit látszik fenyegetni és veszélyeztetni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Miért nem aktuális egy reform, a melyről a kormányelnöki székről maga a miniszterelnök úr hirdetni kénytelen, hogy annak elvileg való szükségét maga is elismeri? Mi erre más feleletet nem tudunk, mint azt, hogy a mindenkori miniszterelnök a maga és saját pártja számára nem tartja aktuálisnak, hogy deposszedáltassanak és a hatalomból, s a pártérdek előnyeiből kizökkentessenek. Én megvagyok róla győződve, t. miniszterelnök úr, ha ma báró Bánffy Dezsőt kérdeznék meg, vajjon aktuálisnak tartana-e egy parlamenti reformot, a mely maga után vonja a t. miniszterelnök úrnak megbuktatását, ő azt ma nagyon

Digitized by Google

aktuálisnak tartaná; *(Derültség a szélső baloldalon.)* de a mikor ő volt miniszterelnök, magára nézve nem tartotta volna ezt aktuálisnak; a mostani miniszterelnök úr pedig magára nézve nem tartja ezt aktuálisnak. A mindenkor jövendő miniszterelnökök természetesen ujabban nem fogják ezt aktuálisnak tekinteni, mert hiszen abból a nagy beszédből, a mely elemeiben is, összetételeiben is nagy igazságokat tartalmazott, a melyet Holló Lajos t. barátomtól hallottunk, egy kétségtelen igazság domborodik ki, a melyet mathematikai bizonyossággal lehet felállítni, és ez az, hogy a mai választási rendszer mellett, a mellett a 8, vagy 900.000 választó mellett, a kik ma az urnához járulnak, hogy Magyarország képviselőházába megbizottaikat beküldjék, nincs a világnak olyan bármiféleképen szervezett ellenzéke, a mely akár tisztességes, akár tisztességtelen eszközökkel többségre jutni képes lenne. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én nem akarom újra reprodukálni azokat az érveket, a melyeket Holló Lajos t. barátom elmondott, de akár bizalmasan, akár nyilvánosan hajlandó vagyok bármely pillanatban a statisztikából kimutatni a t. miniszterelnök úrnak, hogy az egyszerűen fizikai és mathematikai lehetetlenség, hogy nemcsak ez az ellenzék, de egyáltalában bármelyik ellenzéki pártja ennek az országnak a mai választói séma és czenzus mellett többséget nyerhessen el.

A beati possidentes elvénél fogva rettentő kellemesen hangzik az a t. szabadelvűpárti képviselő urak számára, hogy nem tartják aktuálisnak ennek a magukra nézve nagyon kellemes helyzetnek megbolygatását. De bocsánatot kérek, hogy Magyarország jövendője — én nem beszélek öt vagy tíz esztendőről szóló jövendőről, hanem beszéljünk századokra szóló jövendőről, — ahhoz legyen nőve, hogy a t. szabadelvű párt monopoliumot gyakoroljon a választói jognak ilyen módon való fentartásában, ez egy érvvel több arra, t. miniszterelnök úr, hogy az a reform aktuálisnak tekintessék, mert a pártmonopoliumnak biztosítása soha sehol e világon nem volt alkotmányjogi, még kevésbé nemzeti feladat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindazokhoz az érvekhez tehát, a melyeket hallottunk, hogy a közvéleménynek egészséges átalakulása és a parlamentben eszmék körüli harczoknak kifejlése lehetővé tétessék, feltétlenül szükséges, hogy az alkotmány sánczaiba bevonassanak azok is, a kik emberek és semmiféle okból nem szolgáltak rá, hogy a hatalmi monopolium révén embertársaik őket jogaiktól megfoszszák, midőn pedig a kötelességekből bőven kijuttatják osztályrészeiket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Utóvégre én szivesen számolok azzal a tényezővel, hogy ez a dolog ma a theoretikus vitatkozás terén mozog, de tiszta és világos, hogy az elveket meg kell vitatni, hogy azok a gyakorlati életbe a jövőre átszürűdhessenek és átmehessenek, és én bizom is benne, hogy a magyar nemzet egészséges közvéleménye rá fog zúdulni arra a kormányrendszerre és rá fog tehénkedni arra a miniszterelnökre, a ki nem akarja aktuálisnak tekinteni azt, a mit maga is helyesnek tart. Ez elől hosszabb időre elzárkózni teljes lehetetlenség.

Már most, t. képviselőház, midőn én ismételten kifejeztem az általános szavazati jogra vonatkozó álláspontomat, nem akarok ma ujból hosszasabban terhükre lenni azon érveknek elősorolásával. Néhány dolgot azonban nemcsak a t. többségnek, de mélyen tisztelt politikai barátaimnak és elvtársaimnak is szives figyelmébe akarok ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik dolog az, t. képviselőház, hogy még az általános szavazati jognál is fölülállónak és magasabbnak tartom a parlamenti reformnak azt az alapelvet képező kérdését, hogy a jövendő alkotmányai miként oldják meg az igazi nemzeti képviseletnek a kérdését.

T. uraim! A többségi elven nyugvó alkotmány tulajdonképen nem egyéb mint fikczió, egy messze századokból átháramlott tradiczió, a mely elhiteti velünk azt, hogy a nemzeti képviselet a többségi elv alapján, a többség választójogán nyugszik. Pedig ez egy hamis és magában véve, alapjában téves felfogás. Gyakorlatilag, t. képviselőház, semmivel sem lehet ezt eklatánsabban megmagyarázni, mintha a példát így állítom fel: Egy választókerületben van 6000 választó; a képviselőválasztásnál 2999 szavaz X-re, 3000 pedig Y-ra. Már most egy szavazattal kap az illető képviselő több szavazatot, mint kapott az a másik, a ki kisebbségben maradt. Azt mondják, ez a kerületnek a képviselője és a többségi elv alapján annak a kerületnek a nevében nyilatkozik. Pedig matemathikai igazság, hogy ez tulajdonképen csak annak az egy embernek a képviselője, a ki a többséget adta azzal az egy szavazattal. Ez tehát egy alkotmányjogi fikczió. A jövendő alkotmányoknak, t. képviselőház, és a parlament reformjának úgy kell berendezve lenni, hogy nem a többségi képviselet elvi alapján egy meghamisított organizmus működjék, hanem képviselve legyen a nemzet a maga egészében; tehát képviselve legyen a kisebbség is. Ennek pedig megvan a maga módja; nem is új arkanum ez, t. barátom

Digitized by Google

Kossuth Ferencz, úgy látom, emlékszik is rá, Olaszországban meg is próbálták ezt a rendszert és pedig nem is sikertelenül, a kisebbségi képviselet biztosítását.

Gyakorlatban miként érvényesül ez a dolog? Egyszerűen a tény az, hogy — nevezzük lajstromos szavazásnak, vagy tömeges szavazásnak, példával könnyen illusztrálható — a választókerületek nem egy képviselőt választanak, hanem egy-egy választójoggal biró organizmus, egy-egy kerület szavaz 3, 6, 9 vagy 12 képviselőre. A hárommal való példa egyszerűen megvilágítja a kérdést. Ha egy választókerület három képviselőt küld az országgyűlésre, abból azonban minden választó csak kettőre szavazhat, akkor bejön kettő a többség képviselőjeként, egy pedig bejön a kisebbség képviselőjeként, mert igen természetes, hogy mindegyik más kettőre szavazván, bejön a kisebbségnek képviselője is. Ez adja meg azután, t. ház, a parlamentnek azt az igazi és morális erőt, hogy ott nem numerusként jelentkező egy szavazattöbbség alapján ülnek a képviselők, hanem képviselve van a nemzetek kisebbsége is, képviselve van a jogosúlt ellenvélemény is, nem pedig úgy, mint a hogy például nálunk is van az angol szisztéma elfogadásával, hogy a választásnál kisebbségben maradt szavazók százezrei egyszerűen képviselet, szó és befolyás nélkül maradnak a törvényhozásban. Azért vetem fel a kérdést, mert a mikor theoretikus kérdések felett vitatkozunk, szükséges, hogy a parlamenti reformmal kapcsolatosan ez az elv is legalább mérlegelés és megfontolás tárgyát képezze.

Az általános szavazati jogra vonatkozólag két kifogással találkozunk. Az egyik — erre csak röviden reflektálok, mert igazságát abszolute el nem ismerem — az, hogy az általános szavazatjog behozatala a magyar államiságot veszélyeztetné azért, mert a nemzetiségek befolyását biztosítaná. *(Zaj jobbfelől.)* Kérem, így nem lehet beszélni, ha folyton diskurálnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polónyi Géza: Annyit megérdemel ez a théma, t. képviselőtársaim, hogy legalább zavartalanúl beszélhessünk róla. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

A kiket érdekel e kérdés és a kik ezt a nagy kérdést theoriában nem ismerik, azokat utalom a két, vagy három évvel ezelőtt Tibád Antal t. volt képviselőtársunk részéről a »Magyarország« hasábjain közzétett hosszú czikksorozatra, a melyben igazán nagy tudományossággal és a t. barátunkat jellemző igaz magyar hazafiérzettel adatokra támaszkodva, minden kétségen kivűl helyezi, hogy ez az aggodalom merőben jogosulatlan és téves. Különösen hangsúlyozom, hogy Tibád Antal volt képviselőtársunk az erdélyi viszonyokat talán ismeri legalább is annyira, mint bármelyike az erdélyi képviselő uraknak, a kik folyton a házban és a házon kivűl aggodalmaikat nyilvánítják az iránt, hogy a magyar államiság ezáltal veszélyeztetve lenne.

De a nemzetiségi kérdésre vonatkozólag rövid lehetek, t. ház, mert kijelentem, hogy a magam részéről a magyar parlamentben a nemzetiségi politikának pragmatikusabb, helyesebb, rövidebb és elfogadhatóbb indokolását és körvonalozását, mint a melyet a t. miniszterelnök úrtól, gondolom, a tavalyi költségvetési tárgyalás alkalmával hallottunk, adni nem tudnám és én azt a politikai programmot, a melyet ezen kérdés tekintetében az igen tisztelt miniszterelnök úrtól hallottam, szó szerint aláirom; de azután hozzá kell tennem, hogy abba a programmba, a melyet a miniszterelnök úrtól hallottam, sehogy sem tudom beleilleszteni azt a törekvést, hogy a nemzetiségekkel szemben a jogfosztás elméletének alapjára álljunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ilyen érvekkel tehát engem sohasem kapaczitálhatnak.

Ugron Gábor: Helyes! Csak ámítás!

Polónyi Géza: A ki azt mondaná nekem, hogy a magyar államiság csak addig áll fenn, a míg mi a nemzetiségeket megfosztjuk jogaiktól, az historiai falzumot mondana, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* az azoknak a nemzetiségi lázitóknak és agitátoroknak adna igazat, a kik ezt rólunk igaztalanúl és gyalázatosan hirdetik. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, gyakorlatilag véve a dolgot, ugyan mi különbség lenne a között, ha egy román, egy oláh képviselő nem háromezer szavazattal megválasztva jön a képviselőházba, hanem 15.000 szavazattal? Az a képviselő ugyanaz a képviselő maradna akkor is, mint most. Az általános szavazati jog behozatalával a nemzetiségi kérdésnek semmiféle eltolása nem következhetik be becsületes meggyőződésem szerint. Mert mi a helyzet ma? A mi választási törvényünk szerint az erdélyi és más magyarországi képviselővválasztó-kerületekből, a hol a román, vagy más nemzetiségű választók vannak többségben, ma is küldhetnek nemzetiségi képviselőket. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a baloldalon.)* Miért nem küldenek? Nem azért, mintha nem volna meg a választókerületben a többségük, hanem azért, mert egy hamis propagandának a szol-

Digitized by Google

gálatában a passzivitás terén állanak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így áll ez a dolog: A választó-törvénynek olyatén módosítása, hogy a választók tömegének szaporításával több választó jutna ebbe a helyzetbe, a nemzetiségi kerületekben nem változtatna azon a tényen és faktumon, hogy ma is küldhetnek a nemzetiségek képviselőket, ha épen akarnak. Ellenben milyen rémítő nagy területen áll fenn az a borzasztó igazságtalanság, melyet itt kifejtve hallott a t. miniszterelnök úr, hogy a magyar vidékeken mennyire vannak leszorítva a választók. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mélyen tisztelt miniszterelnök úr, nézze meg a mostani népszámlálást; nézze meg a t. ház s a miniszterelnök úr azt, hogy Budapest főváros hetedik kerületében 156.000 lélek lakik és választ egy képviselőt. Ott áll t. barátom és képviselőtársam Wolfner Tivadar, méltóztassék őt megkérdezni, ott van Ujpest, melynek lakossága ma már 42.000 lélekre szaporodott. Helyes-e, hogy 42.000 lakost zarándokoltassunk el Gödöllőre 90 vagy 70 község társaságában, hogy magának képviselőt válaszszon? Lehet-e ezeket az állapokat fentartani? lehet-e különösen a nélkül, hogy a magyarságnak legszentebb és legvitálisabb érdekei továbbra is ne koczkáztassanak? Nem, t. képviselőház.

Méltóztassanak végig tekinteni a magyarság összes vidékein. Még egy más példával is illusztrálhatom ezt, a mely példa önöknek talán fülbemászóbb. Itt van, t. ház, az a botrányos furcsa állapot, melyet Molnár János t. képviselőtársunk valamely alakban majdnem minden héten itt nekünk feltálal, tudniillik az egynegyed úrbéres telek kérdése és az a botrányos tény, hogy a míg például Trencsén-, Árva-, Liptómegyében, a hol köztudomású dolog, hogy a t. néppárt erős talajjal bir, 80 krajczáros és 1 forint 20 krajczáros czenzussal vannak választók, addig a magyarságnak Isten áldotta vidékein azok az emberek, kik vérzettek az ország szabadságáért s a kik minden pillanatban készek vagyonukat és életüket a nemzetért feláldozni, 8, 10, 12, és 20 forintos czenzussal választhatnak csak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Tudja-e a t. miniszterelnök úr, hogy ennek a szerencsétlen úrbéri teleknek a törvénybe iktatásával az összes egynyolczad telkesek az egész Alföldön ki vannak pusztítva, hogy egy sem bir közülök választói joggal?

Kossuth Ferencz: Ez igy van!

Polónyi Géza: Hát, t. ház, ezekkel a dolgokkal szemben nem szabad, nem is lehet azzal elzárkózni, hogy ez a kérdés nem aktuális, és nem szabad azzal a finesszel előállani, hogy majd sorra kerül annak idején ezeknek a dolgoknak orvoslása is. Nem, t. ház; én nem is hiszem, hogy a miniszterelnök úr maga ne látná be azt; nem is szólok a választókerületek beosztásáról, mert ez hosszadalmasabb théma volna, hiszen mindannyian tudják a t. képviselő urak, mert akárhányan voltak képviselőválasztásokon, hogy nem ritkán fordúl elő az az eset, hogy az ember egy vármegyén megy keresztül, a míg végre megtalálja a másik vármegyében azt a községet, a mely ahhoz a bizonyos választókerülethez tartozik. Szolnokmegyében van ilyen eset. Szolnokról ki kell menni először Tisza-Vecsenybe Várkonyon keresztül; azután jő Pestvármegye egy része; csak azután jut az ember ismét Jász-Nagykun-Szolnokmegyébe, hogy megtalálja azután azt a választót, a ki a kérdéses kerületbe tartozik. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De ott van a saját példám is. A hajdú-szoboszlói választókerület hasonló jelenségeket tüntet fel. Ezen a téren mindnyájunknak bőségesen vannak tapasztalataink, és nem szándékozom ezeket bővebben illusztrálni; azok a példák is, a melyek a 150—180 választóval biró választókerületeket szembeállítják a 150.000 lakossal biró kerületekkel, mind tisztán és világosan mutatják a helyzetet. Nemcsak az emberi jogok respektálása és megvédése, hanem a magyar állam megvédelmezése szempontjából a legsürgősebb gyakorlati kérdések várnak itt megoldásra, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és nem lehet, nem szabad elzárkóznia egy parlamentnek és egy kormánynak sem az elől, hogy ezt a választási reformot és általában a parlamenti reformot a maga részéről sürgősnek tartsa. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De, t. ház, rátérek most már a sokkal kényesebb és mindenesetre alaposabb kifogásra. Szeretném, ha ezzel leszámolnánk, hogy tisztán és világosan láthassuk a helyzetet. Azoknak a férfiaknak, a kik az általános szavazati jog tekintetében félelmet és aggodalmat nyilvánítanak, mert szerintük az a társadalmat felforgató, állambontó elemeknek szolgáltatja a csatornát arra, hogy érvényesüljenek; azoknak a férfiaknak, a gyakorlati élet tapasztalatai, fájdalom, igazat adnak. Kétségtelenül áll, hogy úgy Franciaországban, Olaszországban, Belgiumban, mint különösen magában Ausztriában is az úgynevezett általános szavazati jog a szocziálisztikus elemeknek — csak ezen gyüjtőnév alatt foglalkozom egyelőre velük — szolgáltatta kezébe a hatalmat. Itt aztán jól kell disztingválni, és itt különösen magamra nézve akarok világosan disztingválni, mert én félreértések kizárásával akarom azt megállapitani és óhajtom,

Digitized by Google

hogy mások is tisztába legyenek vele, hogy én részemről becsületes őszinteséggel, nyiltszivűen és igazán nyujtom jobbomat a munkás számára, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és kivánom, hogy érvényesüljön; jogait és jogainak befolyását a képviselőházra és az ország törvényhozására biztosíthassa, mert a kinek vérét kérem és várom, annak jogokat is akarok adni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De azután épen olyan határozottsággal és minden félreértést kizárólag akarom megállapítva látni azt is, hogy mindenféle olyan elemnek, a mely nem hisz Istenben, alkotmányban és hazában, a mely az anarhizmus vagy kommunizmus révén hadat üzen az örökös és becsületes munkával szerzett vagyonnak: nem szabad és nem akarok jogokat biztosítani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És itt aztán lehet köztünk véleményeltérés. Teljesen osztom Visontai Soma t. képviselőtársam által felhozott azt a nézetet, hogy e dolgot nem szabad rendőrileg kezelni a gyülekezési és egyesületi jog révén, de azt aztán megkövetelem, hogy nem rendőri úton, de az igazságszolgáltatásnak útján és egy jól megcsinált büntető törvénykönyv útján, a bíróság révén állapitsák meg a politikai jogvesztésnek azon eseteit, a melyek lehetetlenné teszik ezen elemeknek szaporodását és azt, hogy fegyvert adjunk kezükbe arra, hogy az államot, a társadalmat az ő rendi és nem rendi intézményeivel felforgathassák. Szóval én az általános szavazati jog mellett feltétlenül kivánok egy olyan büntetőtörvényt és olyan igazságszolgáltatást, a mely nem preventiv úton, hanem megtorlásképen intézkedik az iránt, hogy azok, a kik az államnak, az állam hatalmának és a társadalmi rendnek nyiltan bevallott ellenségei, a politikai jogok élvezetében ne részesülhessenek.

Én ezen a területen egy pár sort szándékozom azoknak a figyelmébe ajánlani, a kik ezt a kérdést olyan platonikus szempontból nézik, és a kik azt gondolják, hogy elvi nagy igazságok révén lehet és szabad a társadalomnak, a társadalmi rendnek és a társadalmi instituczióknak érdekeit könnyelmüen koczkára tenni. Addig, míg az ilyen eszmék theoretikus téren mozognak, lehet velük foglalkozni is, nem is; én azonban a magam részéről utópiáknak tartom őket és azt vallom, hogy a tömegnek hatalma és a tömegnek visszaélései mindig veszedelmesebbek voltak a históriának tanúsága szerint, mint a szervezett hatalomé, habár a szervezett hatalom gyakran és sürüen követett is el visszaéléseket.

Itt van a kezemben egy füzet, a mely ma már az anarchisztikus és szoczialisztikus elvek révén egyenesen a hazafiságnak üzen hadat és ennek az iskolának ma már számtalan hive van. Ez a munka így szól *(olvassa)*:

»In der Vernichtung der Regierungen ist nur eines möglich: die Menschen müssen begreifen das jenes Gefühl Patriotismus, welches allein dieses Werkzeug der Gewalt stützt, ein rohes, schädliches, schimpfliches und schlechtes Gefühl ist, vor allem aber ein unmenschliches.«

Ezt, t. ház, nem egy ponyvairodalmi zugtermékből idézem, hanem idézem a világirodalomban tekintélynek örvendő egy nagy férfiúnak a munkájából *(Felkiáltások a jobboldalon: Magyarúl! Magyarúl!)* — majd elmondom mindjárt — idézem Tolstoi Leo munkájából, a melyet »Patriotismus und Regierung« czimen adott ki, a ki hirdeti dogma gyanánt egy nagy iskola számára, hogy a hazafiság mint érzelem, a melyet mi kötelességnek tartunk, megszégyenítő, gyalázatos, erkölcstelen dolog. Van azután ebben a munkában egy igen érdekes részlet, a melyben arról szól gróf Tolsztoi, hogy mik értendők kormányok alatt. Csak azért olvasom ezt fel, hogy a t. miniszterelnök úr lássa, hogy az ilyen férfiak, mint Tolsztoi, hogyan itélnek a kormányról, mellesleg megjegyezve a sajtóról *(olvassa)*:

»Die Regierungen, nicht nur die militärischen, sondern alle Regierungen überhaupt könnten, ich will nicht sagen nützlich, aber wenigstens unschädlich nur in dem Falle sein, wenn sie sich aus unfehlbaren, heiligen Menschen zusammensetzen würden.«

A kormányok csak akkor nem lehetnének veszedelmesek, ha szent emberekből alakulnának.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez körülbelül mindenre áll.

Polónyi Géza: »Wie es bei den Chinesen vorausgesetzt wird.« A kinaiaknál így van ez.

»Aber die Regierungen bestehen schon der Art ihrer Thätigkeit nach, die nichts als Vergewaltigungen zum Zwecke hat immer aus gen der Heiligkeit, entgegengesetztesten Elementen, aus den allerfrechsten, rohesten und unmoralischsten Menschen.«

Ugyanez a véleménye gróf Tolsztoinak a sajtóra vonatkozólag is, a melyet a plutokráczia hatalmában és szolgálatában levőként szerepeltet és a melyről, mint ilyenről, emlékezik meg könyvében.

Minden félreértést ki akarok zárni abban a tekintetben, hogy akkor, a mikor az általános szavazati jog elmélete alapján ahhoz a törekvéshez becsületes őszinteséggel segédöm, hogy az emberi jogok kiterjesztésével és biztosításával jog nyujtassék azoknak is, a kiknek eddig nem volt: magam részéről osztozom

Digitized by Google

azok aggodalmában, a kik az állami és társadalmi rendet felforgató elemek tekintetében minden törvényes kautelát szivesen látnak aziránt, hogy a nemzet jövendője oly tanok hirdetése és követése miatt ne váljék bizonytalanná, a melyek oda vezetnek, hogy a hazafiság maga erkölcstelen elméletnek és érzelemnek hirdettessék.

Az általános választói jog kérdéséről még sokat és bővebben lehetne nyilatkozni, de tartózkodom ettől már csak azért is, hogy arra a témára térjek rá, a melyet illetőleg beszédem elején kötelezettséget vállaltam. Mielőtt azonban ettől a témától búcsuznám, magam részéről nemcsak kérem a t. miniszterelnök urat, hanem el is várom tőle, hogy az aktualitásnak ezen nemleges álláspontját illetőleg mentől előbb meggyőzesse magát, hogy arról le kell térnie és rá kell térnie arra az egyedül üdvös és helyes módra, a mely más nemzeteket is arra kényszerített, hogy jobb jövendő biztosítása szempontjából az emberi jogok kiterjesztésében keressék az orvoslást, a mely ezt a jövendőt kétségtelenül biztosítani is képes.

Egy közigazgatási dologra akarok rátérni. Nagyon elhiszem, hogy az eszme, a melyet felvetek, az előzőt véve épen olyan, mint a hogy a német mondja: »Die Faust am Aug'« mert ez a kérdés az általános választói jog nagy kérdésével abszolute semmiféle harmóniában sincs. De felvetem egészen röviden. A belügyminiszter úr figyelmét fel akarom hivni egy dologra, a melyet nem először teszek szóvá ebben a házban. Magyarországon ugyanis az iszákosság oly mértékben terjed, hogy annak végzetes pusztításairól sokat beszélni nem akarok, nem is szükséges ebben a teremben, de annak megelőzésére minden kormányférfiúnak meg kell tennie mindent, a mi lehetséges. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Milyen csodálatos az, hogy van nekünk egy törvényünk, a mely ezt a dolgot kellően tárgyalja, gondoskodik remediumról, hogy ez az irtózatos nyavalya ne pusztítson a nemzet rétegeiben, és ez a törvény sehol soha nem lett és nincsen is végrehajtva.

Kubik Béla: Nem engedi a pénzügyminiszter!

Polónyi Géza: Felszólaltam itt a házban, kértem a lelkész urakat, hirdessék a törvényt, vegyék kezükbe a nép sorsát és biztosítottam őket arról, hogy néhány esztendő alatt oly mértékre lehet ezt a nyavalyát redukálni, hogy öröm lesz regisztrálni az eredményeket. Hiába beszéltem. Sehol az országban, sehol a kormányzat terén nem találtam visszhangra. Mélyen tisztelt képviselőházi elnökünk, Perczel Dezső úr, mikor belügyminiszter volt, megigérte nekem a képviselőházban, hogy rendeletet fog kibocsátani, hogy a tisztviselőket, különösen a főszolgabirákat figyelmezteti ezen dologra. A mai napig igéret maradt ez. Miről van szó? Felolvasom a törvényt és kérem a t. belügyminiszter urat, kegyeskedjék néhány szóval feljegyezni magának ezt. Azért olvasom fel, hogy valahára lássák, mit tartalmaz ez a törvény. A kihágási törvénynek 85. §-a mondja szószerint a következőket:

»A ki mást korcsmában, vendéglőben, utczán, vagy más nyilvános helyen szándékosan lerészegit, továbbá a kik szeszes italok eladásával iparszerűleg foglalkoznak és ezek megbizottjai, ha részegnek — noha ezen állapotát tudják — még szeszes italt adnak, ötven forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

A pénzbüntetés száz forintig emelhető, ha a kihágás a tizennegyedik évet még be nem töltött kiskorú ellen követtetett el.

Ha a kihágást oly egyén követi el ismételve, ki szeszes italok eladásával iparszerűleg foglalkozik és e miatt már két ízben büntetve volt, a mennyiben utolsó büntetésének kiállásától két év nem múlt el, üzlete folytatásától is, három hónaptól egy évig terjedhető időtartamra eltiltható.«

Ki ne adna nekem igazat abban, a mit most mondok? Van-e oly zsandár, szolgabiró vagy főszolgabiró, a ki, bár vasárnap légiószámra látja ezt a kihágást elkövetve és légiószámra látja, hogy miként kezelik a rovást a dűlöngő részeg emberekkel szemben, daczára annak, hogy a kihágások hivatalból üldözendők, egyetlenegy sem akad, a ki ezt a törvényt, mely azért hozatott, hogy nemzetünknek ezen szerencsétlen rétegeit megóvja az elpusztulástól, csak egyetlen esetben is végrehajtotta volna. A belügyminiszteriumban van számtalan kihágási ügy, például nem állít fel valaki létrát a tűzbiztonsági rendészet szempontjából, vagy nincs tele a vizeskád, vagy az állategészségügy terén nem jól van elásva egy dög és általában légiószámba vannak a panaszok és a fellebbezések, de talál-e a miniszter úr olyant, a hol korcsmárosokat megbüntettek volna azért, mert részeg embereknek italt adtak és hogy elvonták volna a jogot azért, mert részeg embereket ily módon leitattak. Én kérem a miniszter urat, hisz jót fog vele cselekedni, hogy ne tegyen egyebet, csak egy körrendeletben figyelmeztesse a közigazgatási tisztviselőket, hogy ezen törvényt hajtsák végre. Talán nem nagy dolgot kértem, ha ennek a szegény népnek érdekében esedezva kérem, kegyeskedjék a törvényt végrehajtani. Én várom is, hogy a t. miniszter úr ennek eleget

Digitized by Google

fog tenni és ajánlom még a földmívelésügyi miniszter úrnak is szives és kegyes figyelmébe, hogy azokon a területeken, a hova az ő atyai gondoskodása, jó szive és hazafisága őt már elvezérelte, például Beregmegyében, a hol a pusztítást épen ezen a réven űzik, méltóztassék gondoskodni arról, hogy ezen szakasz applikálásával legalább megmentessenek azok a szegény emberek attól, hogy további elzüllés, elpusztulás áldozatai legyenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De azok az urak is, a kik ki vannak küldve abba a véleményező bizottságba, méltóztassanak ezt gondoskodásuk tárgyává tenni, nem is kell más intézkedés, csak egy-két példás megbüntetése egyes korcsmárosoknak, elvétele a jognak, s meg fogják látni, hogy a pálinka révén űzött borzasztó visszaélés milyen módon fog megszünni.

Már most rátérek kegyes engedelmükkel a fővárosi ügyek kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Már maga az a tény, hogy egy fővárosi képviselő a főváros ügyeit szóba hozta, egy köszönetre váró sajátságosan különleges jelenség. Maga az, hogy a főváros egy képviselője foglalkozik a főváros ügyeivel, annyira fehér holló, hogy ez is érdemszámba megy. A régi rendszer mellett ez sem volt lehetséges. Némaságra kárhoztatott képviselők ültek a miniszterelnök háta megett; a főváros, mint tizenhárom próbás inventár mamelukokhoz jól illett, hallgatagon liferálta a kormánypárti képviselőket, míg végre bekövetkezett egy korszak, midőn már gondos megfigyelés tárgyává kell, hogy tétessék a főváros egész állapota.

Én is azt mondom, a mit Berzeviczy Albert képviselő úr mondott: kétségtelen dolog, hogy egyes kormányok jóindulatából, még inkább a nemzet áldozatkészségéből a főváros a legközelebb múlt évtized alatt jelentékenyen fejlődött. A közgazdaság terén az ipar, a a kereskedelem, a művészet, a tudományosság terén is konstatálható a haladás, mely áldozatok nélkül lehetetlen lett volna. Igaz, ha azután ezen könnyen regisztrálható rövid tényen kivül fellebbentem a fátyolt arra nézve, hogy mi történt, a minek történni szabad nem lett volna, és mi minden nem történt, akkor egy más kép kinálkozik a törvényhozás számára és okvetlenül arra az útra vezet, hogy kettőzött gondossággal és óvatossággal mérlegeljük az előttünk álló tényeket.

Ha valaki megnézi a világfővárosok bármelyikét, — nem kivánok összehasonlítást sem Londonnal, sem Párissal, sem Berlinnel, de már Bécscsel igen közel kell, hogy foglalkozzam, — úgy a t. ház arról fog meggyőződni, hogy nincs a világon olyan főváros, még Bukarestet és Belgrádot sem véve ki, a melyért aránylagosan saját nemzete és saját kormánya csak olyan keveset tett volna, mint Budapest fővárosáért a magyar kormány. Ezzel nem szemrehányást akarok mondani, csak egy tényt regisztrálni. Csodálatos és furcsa ez a helyzet. Berzeviczy Albert képviselő úr felvetett egy thémát és azt mondja, hogy a főváros nem boldogulhat az állam által átruházott hatáskörben reá rótt funkciók végzése okából felmerülő nagy költségek miatt.

Ez a théma így felvetve tévedés és könnyen félreértésekre adhatna okot. Nem a főváros az csupán, a kit ez a dolog közelről érdekel. Általában fel kell állítani a tételt, — sajnálom, hogy a pénzügyminiszter úr nincs jelen, — mert a mi állami költségvetésünk, — bocsánat a kifejezésért, ezzel nem akarok sérteni — tényleg önmagunkkal szemben nem egyéb, mint egy szédelgés és porhintés a nemzet és a külföld szemébe. Azok, a kik azt hiszik, hogy ebben a költségvetésben, a mely előttünk fekszik, Magyarország költségvetése fekszik, óriási mértékben tévednek, mert az állam évtizedek óta czéltudatosan követett oly politikát, a mely végelemzésében nem egyéb, mint a jogoknak a czentrális hatalom részére való konfiskálása, *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)* a terheknek pedig czéltudatosan a municzipiumokra és községekre való áthárítása. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én majd egy kissé bevilágítok ebbe a kérdésbe. Az, hogy az állam által átruházott hatáskörben gyakorolt dolgok pénzügyi romlást vonnának maguk után, érezhető nemcsak Budapest fővárosában, érezhető minden városban, minden megyében, de érezhető minden községben is. A különbség csak az, hogy itt természetesen a lakosság nagy számarányánál fogva óriási mértékben nagyobb összegekben nyilvánulnak ezen különbözetek.

Legyünk először ezzel a kérdéssel tisztában, hogy azután áttérjek azokra a kérdésekre, a melyeknél én — előre is feltételezve a belügyminiszter úrnak szives jóindulatát — az ő nyilatkozatát kérem és várom.

Köztudomású, hogy a főváros deficzite, — mert deficzittel áll szemben a főváros, — legutolsó költségvetése tanúsága szerint két millió koronában volt előirányozva. A számadásokból azonban könnyen sikerül kimutatni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a deficzit nem kétmillió, hanem, hogy Budapest székes fővárosa az 1902-ik esztendőt számítva és nagyon optimiszticze véve a dolgot, körülbelül ötmillió korona deficzit előtt áll. Rögtön ki tudom mutatni, hogy a fővárost érintő ezen deficzit tisztán és kizárólag azon kötelességekből áll elő, a melyeket a főváros az állam által reá

Digitized by Google

ruházott funkczió körül kénytelen elviselni. Azt hiszem, hogy minden képviselőt érdekel az, hogy miből áll elő ez a deficzit, daczára annak, hogy a főváros a saját háztartását és adminisztrácziját illetőleg, a mint ki fogom mutatni, tőle telhető áldozatkészséggel minden területen eleget tesz kötelességeinek,

Miből áll tehát elő ez a deficzit? Itt van az anyakönyvvezetés kérdése. Az anyakönyvvezetés most a fővárosban 180.000 koronába kerül, a kormány pedig csak 50.000 koronával járúl ezen terhekhez, így tehát 130.000 koronába kerül az állami anyakönyvvezetés ma Budapest fővárosának; és a mellett nincs több, mint öt anyakönyvi kerülete a fővárosnak a régebbiek helyett, úgyannyira, hogy ma a kőbányai ember kénytelen a Kálvin-térre bejönni az anyakönyvvezetés okából, az Ujpest mellett lakó ember pedig kénytelen bejönni a nagymező-utczai anyakönyvi hivatalba. Elvették, nézetem szerint tévesen és helytelenül, a lelkészektől az anyakönyveket a mivel élesztették az egyházpolitika elleni harczot, mert ez rájuk nézve kenyérkérdés volt a nélkül, hogy gondoskodtak volna olyan organizmusról, a mely a polgároknak megterheltetése nélkül ezen anyakönyveket jobbakká és biztosabbakká tette volna. Ez a 130.000 korona évi deficzitje a fővárosnak, a melyről ő kénytelen gondoskodni. Méltóztassék már most végignézni a vidéken; minden városban, és minden községben, mennyi az anyakönyvvezetés körül felmerülő teher, a mely ebben a költségvetésben nem szerepel, mert itt csak azok a tételek szerepelnek, a melyekkel az állam hozzájárúl az anyakönyvek fentartásához.

A katonai ügyek ellátása, t. ház, kerül a fővárosnak évenként 588.000 koronájába. Ebből 88.000 koronát úgy hárított át a kormány a fővárosra, hogy azt még a törvény szerint sem tartoznék viselni. Az adóbehajtás 650.000 koronába kerül. A rendőrség tételénél külön kell megemlítenem, hogy a rendőrség költségei Budapestnek 1,900.000 és néhány koronájába kerülnek; kerekszámban szólva, kétmillió koronával járúl hozzá az ország fővárosa a rendőrségi költségekhez, szemben azzal, hogy Bécsben, a hol hétmillió koronát tesz ki évenként a rendőrségi budget, Bécs városa egyszer és mindenkorra csak egymillió koronával járúl a rendőrség kiadásához. Megfontolásra ajánlom a t. belügyminiszter úrnak, hogy, ha a rendőrségi quóta kiadásokkal a lakosság megélhetését ilyen módon teszik problematikussá, nemcsak veszélyeztetik azt a polgárságot az ő exisztencziájában, de a bécsiekkel szemben való verseny terén anyagilag is képtelenekké teszik őket arra, hogy a kereskedő és iparos Bécscsel szemben a versenyt kiállhassa. Erről különben néhány szót még akarok szólani.

Itt van a közoktatási kiadás. Budapest fővárosa, — t. képviselő urak, ezt kegyeskedjenek figyelembe venni, — 1872-ben, midőn a főváros még egyesítve nem volt, rendkivüli nagy feladat előtt állott. Ez a feladat az volt, hogy a régi történeti reminiszczencziák révén minden, csak nem magyar, főváros anyagi áldozatok árán és hazafias közreműködéssel magyarrá tétessék. Azt hiszem, t. képviselő urak, a nélkül, hogy e tekintetben bármelyik fővárosi polgár büszkélkedni akarna, jóleső önérzettel számolunk be ma arról az eredményről, hogy Budapest ma Magyarországnak, a magyarságnak igaz, magyar fővárosává lett. És ez nem ment nagy áldozatok nélkül, 1872 óta Budapest fővárosa csak az iskolai épitési czélokra 26 millió forintot ruházott be. Ma pedig, t. képviselő urak, a fővárosnak közoktatásügyi budgetje évenként 5,800.000 koronát képvisel. Ebben azonban, t. képviselő urak, van egy tétel, a mely a t. közoktatásügyi miniszter urat igen közelről érdekli. Az ország törvényei szerint a népiskolákról és polgáriiskolákról tartoznak a községek, tehát a főváros is, gondoskodni, de a középiskolákért a törvény nem a községeket teszi felelőssé, azokat nem a községek tartoznak fentartani. És az ország fővárosa mégis 1,400.000 korona költséggel tart fenn középiskolákat. *(Hosszantartó zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Én sohasem törődöm azzal, hogyha engem valaki meg nem hallgat, de azzal már kénytelen vagyok törődni, hogyha a hangomat annyira meg kell erőltetnem, hogy magamat is meghalljam. Tény, hogy itt komoly dolgokat előadni teljesen lehetetlenség: pedig nem vádolhat senkisem, hogy az objektivitás ellen vétek, azonban itt számadatokat, vagy bármi ilyen komoly dolgot meghallgatni nem szeretnek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem kérem azt, hogy engem meghallgassanak, de annyit legalább is kérhetek, hogy beszédemben ne zavarjanak. *(Halljuk! Halljuk!)* A ki nem akar meghallgatni, annak nem kell itt benn maradnia!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polónyi Géza: A mint tehát mondottam, 1,400.000 koronával kénytelen a főváros a középiskolákat fentartani. A főváros ezt igen szivesen megtette eddig és megtenné a jövőben is, hogyha anyagi exisztencziája fenyegetve nem volna és ha ez a saját háztartását nem

Digitized by Google

veszélyeztetné. A főváros ezért kénytelen volt egy határozatot hozni, és felkérni a t. közoktatásügyi minisztert, — a ki pedig igen számos esetben győződhetett meg arról, a mit remélem igen szivesen el is fog ismerni, hogy a főváros ott, a hol a tudomány és művészet érdekeiről, vagy a kulturáról volt szó, a mélyen tisztelt miniszter úr hazafias felhivásának mindig készségesen szolgált és áldozatkész volt, kénytelen volt, mondom, felkérni a miniszter urat, hogy: kegyelmes uram, a fővárosra nézve lehetetlen, hogy jövendőre a saját háztartásából tartsa fenn a középiskolákat. Nem történhetik Magyarországon az a szégyen, hogy a reál- és felsőbb leányiskolák bezárassanak azért, mert a főváros, ha csak saját romlását és anyagi exisztencziáját veszélyeztetni nem akarja, nem képes ezeket továbbra is fentartani. És csodálatos, t. képviselőház, hogy az az állam, a mely, mint arra mindjárt rátérek, még egyetlenegy állami kórházat sem emelt sohasem a főváros területén: arra nézve, a mit a törvény szerint köteles megcselekedni, hogy a középoktatásról gondoskodjék, még csak válaszra sem méltatja a főváros feliratait, vagy ha leir, akkor rendesen csak a visszautasításnak rideg álláspontjára helyezkedik. Mélyen tisztelt közoktatásügyi miniszter úr. Én ezért egész tisztelettel választ fogok kérni, arra a kérdésre, hogy mi történik a középiskolákkal? Itt 1.400.000 korona kiadással szemben 400.000 korona bevétel mutatkozik, tehát 1 millió korona kiadási többlet háramlik ebből a fővárosra. Méltóztatik kegyesen tudni, — hiszen ez iránt határozatok vannak, tehát nem jósolni akarok és nem akarok nagyzolni, — hogy vannak határozatok a melyek azt mondják, hogy a főváros ezen középiskolákat saját háztartásának terhére tovább fentartani képes nem lévén, azokat fokozatosan meg fogja szüntetni. Már most kérdem a t. miniszter urat, miképen fog felelni a nemzet közvéleménye előtt azért, ha a létező középiskolák a fővárosban megszünnek azért, mert a főváros azokat fentartani nem képes? *(Ellenmondás jobbfelől.)* Igenis nem képes, mert méltóztatnak látni, hogy az előadottam tételek milyen mértékben terhelik egyéb, állami szükségletek ellátásánál.

Itt van a 3%-os betegápolási pótadó. Méltóztatik tudni a t. belügyminiszter úrnak, hogy a főváros hány kórházat tart fenn és hány milliónk van künn soha meg nem térítés fejében vidéken a régi betegápolási adóból? Hát a t. miniszter úr nem veszi figyelembe azt, hogy a 3%-os betegápolási pótadó a mellett, hogy az összes kórházakat rendkivül nagy költséggel a főváros maga tartja fenn, tényleg ahhoz járúl hozzá, hogy az ő adófilléreiből a vidéken emeltessenek kórházak? Szó sincs róla, hogy meg van ennek a jogosúltsága; nem is akarja senki ezt gátolni; de miként lehetséges az, hogy a míg nincs állam a világon, a mely legalább saját fővárosában egy központi kórházat ne tartana fenn, a míg tessék csak megnézni, Bécs városában maga az uralkodócsalád kórházakat épít, alapítványokat tesz ilyen czélokra, addig van Magyarországon egy főváros, a melynek az állam betegei számára egyetlen kórháza sincs?

A t. miniszterelnök úr, a ki egy lelenczházi intézmény megalapításával már a kezdeményezés terére lépett, lehetetlenség, hogy elzárkózzék az elől, hogy igenis, az állam maga gondoskodjék e szükséglet kielégítéséről legalább egy kórháznak a felállításával. Hiszen a főváros most is, újabb nagy költséggel, kénytelen lesz a Gellérthegyen fertőző-betegek számára, illetőleg kolera- és pestis-járvány esetére járványkórházat épiteni. Az állam csak nézi ezt, és jól esik neki, hogy a főváros a maga vagyonából, a maga áldozatkészségével miként emeli az épületeket, a melyek az országos közegészségügyet vannak hivatva szolgálni. Méltóztattak hallani az adatot, a melyet Berzeviczy Albert t. képviselőtársam felhozott, hogy maga a főváros annyi orvost tart fenn, mint, gondolom, az ország együttvéve nem tart fenn. De ezen kiadásokon kivül itt van még az egész állategészségügy, itt van a mezőrendőrség ügye, itt vannak a kézbesítések, itt van a községi biráskodás, itt van az iparrendészeti és ipari hatóságnak egész területe, a melyeket mind az állam egy görbe úton átutal a községek hatáskörébe, hogy a költségektől teljesen szabaduljon. Magukon ezeken a czímeken van a fővárosnak évenként 5,268.000 korona oly kiadása, a mely nem községi adminisztrácziora, hanem tisztán és kizárólag az állam által a fővárosra átruházott feladatok teljesítésére esik.

Most, t. képviselő urak, méltóztassék kiki a saját községében utána nézni annak, hogy mennyiben érinti őket is ez a teher. És mi mit kivánunk, illetőleg, mi ezzel szemben az orvoslás? Senkisem akar az elől menekülni, hogy a rá jutó kiadásokat viselje, mert hiszen, ha az állam a saját háztartásába veszi át e költségek fedezését, azt megint az adózó polgárok jövedelméből kell hogy fedezze; ebből az adóból a fővárosi polgárt és a község lakóját is utól fogja érni az ő quótája. De a mi ebben igazságtalan, az, hogy olyan czélok kiadásait és terheit, a melyek nemcsak a községi adófizetők, hanem az összes állami adófizetők érdekében végeztetnek, csupán a

Digitized by Google

községi adófizetők viselik, nem pedig, a mint kellene, az állami adót fizető összes egyének, hogy így kiki a maga részét belőle kivegye. Ezt az állapotot, ezt a rendszert, mely íme kitünteti, hogy maga a főváros évenként ötmillió koronát meghaladó kiadást teljesít az állam helyett, a jövendő szempontjából fentartani sem nem igazságos, sem nem üdvös, sem nem jogosult. És ez vezet azután arra, hogy egyes községekben 160—170%-os pótadókkal kénytelenek dolgozni; ez az oka annak, hogy a községi élet egyéb, különösen kulturális feladatait egyáltalában nem képesek teljesíteni, a minek pedig egy helyes állami organizmusban egyenesen kizárt dolognak kellene lennie. *(Úgy van! Úgy van!a szélső baloldalon.)*

Miután látom, hogy hosszabbra terjedne az, a mit itt elmondandó vagyok, *(Halljuk! Halljuk!)* immár rövidebbre fogom mondani valómat s csak még néhány dolgot akarok a t. miniszter úr szives figyelmébe ajánlani, hogy lássa meg azt, hogy azokon a terheken kivül, melyeket a főváros így az állam helyett visel, micsoda egyéb dolgokat tapasztal a főváros az állami kormányzat részéről. Általánosságban megjegyzem, hogy miután ezek a dolgok nem a t. miniszter úr kormányzati idejéből valók, hanem a régi kormányoknak hibái, mulasztásai, — készakarva nem használom ezt a szót: bűnei — joggal és reményteljesen számíthatok arra, hogy ha meggyőzöm a t. miniszter urat azoknak igazságtalan voltáról, igenis gondot fog viselni arra, hogy a főváros érdekei, illetőleg jogai szempontjából ezek orvosoltassanak és helyesen megoldassanak.

Méltóztassék csak figyelembe venni, t. ház, azt, hogy a négymillió koronát tevő rendőrségi quótához kétmillió koronával járúl hozzá a főváros. S mit kapott ezért a főváros? Azelőtt volt a fővárosnak egy önkormányzati organuma, a mely be volt illesztve a főváros szervezetébe, a melynek főkapitánya egyenesen alá volt rendelve a fővárosi adminisztrációnak, illetőleg a tanácsnak. E helyett kaptunk a fővárosban egy méltóságos úrnak nevezett főkapitányt, a ki magát nagyobb úrnak képzeli a nagyságos polgármester úrnál, . . .

Kubik Béla: Ez tiszta dolog!

Polónyi Géza: . . . mert hiszen evidens dolog, hogy a méltóságos úr mindig nagyobb úr, mint a nagyságos úr. Egyszerűen kaptunk egy főkapitányt, a ki magát már nem koordinált hatóságnak, hanem olyan önálló közegnek tekinti, a ki azt cselekszi legjobb belátása szerint a mi statutumainkkal, a mi neki tetszik. De tessék megnézni a belügyminiszter úrnak a rendőrség szervezetét, tessék megnézni, — nem kivánom, hogy a házban nyilvánosan mondja el, hanem csak közölje velem barátságosan, — hogy a fővárosi rendőrség létszámában hány budapesti embert fog találni? Kiváncsiságból tegye meg egyszer a t. belügyminiszter úr, s meg fogja látni, hogy az a rendőrség, a melyhez a főváros kétmillió koronával járúl, talán kivételesen sem rejteget kebelében fővárosi embereket. Nem helyes dolog ez, t. belügyminiszter úr. Eltekintve attól, hogy maga a rendőrség elsősorban arra volna hivatva, hogy a fővárosnak helyi viszonyait és érdekeit legjobban ismerje, — mert hiszen nem pepineriája a fővárosi rendőrség a vidéki képviselő urak korteseinek — teljesen lehetetlen állapot a mai, a melyet tovább fentartani nem lehet, s ha fentartatik, akkor helytelenül tartatik fenn.

De, t. ház, méltóztassanak csak megnézni, hogy van-e ennek a fővárosnak felügyeleti hatósága. A mindenkori belügyminiszter volna hivatva arra, hogy mint felügyeleti hatóság gondozza a városnak érdekeit, és ha esetleg a kormány vagy bárki más rossz üzletet akar a fővárossal csinálni, azt megakadályozza. Nem akarok most sebeket fakasztani, t. ház; nem akarok beszélni arról, hogy a fővárosnak oly szerződései hagyattak jóvá a belügyminisztérium részéről, a melyek messziről láthatólag magukon hordozták a stigmát; de beszélek a kormánynak egy-két üzletéről. — A t. pénzügyminiszter úr nemrégiben egy üzletet csinált az Újépület telkeinek szabályozása alkalmával; kerekdeden kétmilliót vágott akkor a t. pénzügyminiszter úr zsebre a telkek szabályozása körül, *(Derültség.)* — persze az állam zsebére, hogy valahogy félreértés ne legyen — és mit csinált a pénzügyminiszter úr? Mikor ezen telekszabályozás körüli hasznot elvitte a fővárostól, ugyanakkor a telekszabályozással létesített parkok és utczák fentartását a főváros nyakába akarta varrni. Szóval a t. pénzügyminiszter úr itt a telekszabályozások révén, akkor, a midőn a kaszárnya megváltásáról volt szó, a főváros hátrányára egy üzletet csinált, a mely a fővárosi vagyonból kétmillió forintnyi hasznot szerzett az államkincstárnak, a nyert terek és utczák fentartásával járó terheket pedig még rá is akarta varrni a főváros nyakára.

De, t. ház, méltóztassék csak a múltból megnézni a lánczhid megváltásának kérdését. Megváltották a lánczhidat úgy, mint a hogy egyáltalában minálunk mit értenek megváltás alatt? Azt, hogy az állam majd a jövendőben nem ugyanannyit, mint azelőtt, hanem valamicskével kevesebb hidpénzt szed. Miként történt

Digitized by Google

ez a megváltás? A fővárosnak volt egy szerződése, illetőleg egyezsége a lánczhid-társulattal, a melynek értelmében a lánczhid-társulat köteles volt évenként 24.000 forintot fizetni kamat fejében, és a konczesszió lejárta után 1931-ben köteles lett volna a tőkét, 400.000 forintot kifizetni. S mit csinált a fővárossal az állam? Azon a réven, hogy megváltatik a lánczhid — mert mindenki azt hitte, hogy az az igéret fog teljesülni, hogy a lánczhidon majd ingyenes lesz a közlekedés — rávették a fővárost úgy, hogy azt mondták neki: a 400.000 forintodat majd meg fogod kapni 1931-ben, de mondj le azon évenkénti 24.000 forintról, a mely neked jár. Az 1870 : XXX. törvényczikk a t. belügyminiszter úrat ki fogja oktatni az iránt, hogy a fővárost tényleg lemondatták arról a 24.000 forintról, a mi röviden és magyarúl a finánez-kalendárium szerint annyit jelent, hogy 1870—1931-ig számított 61 esztendő alatt az a 400.000 forint, a melyet a főváros majd 1931-ben fog megkapni, az által, hogy az évenkénti 24.000 forintot a város elengedte, több, mint hatszor amortizálva lesz. *(Úgy van a szélső baloldalon.)* Hát ez egyenes becsapás, t. ház; *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* a mai világban nagykorú emberekkel már nem lehet ilyen üzletet csinálni. Hogy én beleegyezzem abba, hogy évenkénti 24.000 forintot elengedjek, annak fejében, hogy 61 esztendő múlva majd 400.000 forintot kapok? Hiszen nem kell egyebet tennem, minthogy azt a 24.000 forintot egyszerűen takarékpénztárba helyezem, és az nekem 61 esztendő múlva hatszor annyi tőkét hoz. Ez tiszta mulatság, t. ház. De ilyen dolgok in abundanczia vannak a t. kormány nagyfokú jóindulatának teljes bizonyítékául.

De, t. ház, van egy dolog, a mely a legközelebbi múltban történt. Itt van példának okáért az, hogy megállapíttatik a katonaságnak lakbére; megállapíttatik városok szerint, mert méltóztatik tudni, hogy ez bizonyos klasszifikáczió szerint történik. Most miként áll a dolog? Mit kapnak Bécsben a katonatisztek a hadikormányzat javaslata szerint, és mit kapnak Budapesten? Itt van kezemben a kimutatás. Egy tábornagy lakásbére Budapesten 5500 korona, Bécsben 6752 korona, egy tábornagyé 5044 korona Budapesten és Bécsben 5224 korona, egy ezredes vagy vezérőrnagyé Budapesten 3576 korona és Bécsben 4100 korona. Röviden szólva mintegy 20% differenczia van Bécs és Budapest között a katonaság lakbére szempontjából. Mit gondol a t. miniszter úr, jogosított ez a különbség? lehetséges-e ekkora különbözet a lakbér szempontjából Bécs és Budapest között? A ki a viszonyokat csak megközelítőleg ismeri, az elmehet esetleg Bécsnek javára tiz perczentig való lakbérkülönbözetig, de még odáig sem volna szabad igazságos politika mellett elmenni, mert nem szabad és nem lehet Bécset favorizálni a tekintetben, hogy ott a lakások ennyivel drágábbak lehessenek, de különben is nem drágábbak, mint Budapesten.

De, t. képviselő urak, miután a kereskedelemügyi miniszter úrhoz is szerencsém van, róla is meg kell, hogy emlékezzem. Mert azokon a dolgokon kivül, a miket a főváros államilag átruházott hatáskörben kell, hogy teljesítsen, tapasztalunk más téren is mostoha elbánást. A t. kereskedelemügyi miniszter úr úgy tudom, hogy bir érzékkel — és jogom van feltenni, bir jóindulattal is — a főváros érdekei iránt, hiszen hosszú időkön át tiszteletreméltó tagtársunk volt a főváros közgyűlésén. Es mégis mióta a t. kereskedelemügyi miniszter úr elfoglalta helyét, a merre csak megjelenik, Aradon, Temesvárott stb. mindenhol hirdeti a deczentrálizáczió politikáját. Semmi kifogásunk sincsen ellene. Legyen is deczentralizáczió, ha van mit deczentrálizálni. De lehet-e azt a deczentralizácziót helyesnek tartani, a melyet a következő tényekben látunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Csinált például tarifát szilvára és lekvárra. A régebbi tarifa lehetővé tette azt, hogy Szerbiából és Boszniából a szilva és hasonnemű termékek Budapest piaczán vásároltassanak és adassanak el. Ő megcsinált egy tarifát, a melylyel lehetségessé válik az, hogy a Prágából való direkt megrendelés olcsóbba kerül, lekvár és szilvára nézve, mint hogyha innen Budapestről rendelnék meg. A t. kereskedelemügyi miniszter úr közegei a gabona és liszt tekintetében csináltak olyan tarifa-differencziákat a fiumei relácziőban, hogy kénytelenek voltak a kereskedők külön deputáczióval járulni a t. kereskedelemügyi miniszter úrhoz, hogy mesterségesen eltereljék a fővárostól a gabona és a liszt forgalmát, úgy, hogy a fővárosnak kövezetvámja veszélyeztetve volt ezen intézkedés által.

Példának okáért még egy dolgot hozok fel, a mely csekélységnek látszik, de a mely mégis jelentős. Megnyitják például a surányi vasutat Nyitra felé. Nagy eredménynek gondolta mindenki és csodálatos módon azt senkisem veszi észre, mert azzal senkisem törődik, hogy ennek a vasútnak megnyitása is a forgalmat Bécs javára és a főváros hátrányára mozdítja elő. Hogyan? Úgy, hogy csinálnak egy menetrendet, hogy az az ember, a ki Nyitráról jön Budapestre, vagy Budapestről megy Nyitrára, kénytelen két és fél, illetőleg három és fél órát Érsekújvárott ácsorogni, a ki pedig

Digitized by Google

Bécsből megy Nyitrára, vagy Nyitráról utazik Bécsbe, az tíz percz múlva mehet tovább. Az a kereskedő, t. miniszter úr, — miért is mondjam épen a t. miniszter úrnak, hiszen nagyon jól ismeri a dolgot, — az a kereskedő, a ki kénytelen három és fél óráig egy napon hiába vesztegelni, nagyon meg fogja gondolni, hogy a mikor Bécsbe mehet, minek menjen Budapestre. De, t. kereskedelemügyi miniszter úr, mi szükség van arra, hogy a mikor a főváros ily rendkivül kedvezőtlen anyagi helyzetbe sodortatik az állam által reá átruházott hatáskörökben gyakorolt munkák miatt, a miniszter úr még olyan emolumentumokat is, mint a közuti vasútból származó jövedelmek, folytonosan problematikusokká, kérdésesekké tesz és nem akarja a fővárosnak szerzett jogait, a melyeket a területhasználati jog révén élvez, elismerni, úgy, hogy folytonosan feliratozni vagyunk kénytelenek ide a képviselőházhoz.

Lehet-e és miként lehet a főváros állapotán könnyíteni? Mit várhat joggal a főváros a kormánytól? Elsősorban várja, hogy a t. belügyminiszter úr kezébe vévén a közmunka tanácsról alkotott törvényt, azt vagy szigorúan hajtsa végre, vagy pedig töröltessék el a közmunkák tanácsának egész intézménye úgy, a mint ma fennáll. A közmunkák tanácsáról szóló törvény pénzügyi szempontokból rendkivüli módon érdekli a fővárost. E törvény szerint alkottatott egy fővárosi alap. Ebbe a fővárosi alapba folytak be azok a kölcsönök, a melyek a törvény rendelkezése értelmében közmunkákra voltak felhasználandók. De ezenkivül ebbe a közmunkatanácsi alapba folyik be az egész útadója a fővárosnak. És mi történik? Akkor, a mikor a főváros közmunkáját konfiskálja a t. kormány az úgynevezett fővárosi alap javára, akkor keletkezik egy másik törvény, mely az útadóról rendelkezik és az utak fentartását, az állami utak fentartását, egészen a fővárosra ruházza, úgy, hogy a terhet ismét a főváros kénytelen viselni, azok a jövedelmek pedig, a melyekből ezek fedezendők volnának, a közmunkaalap pénztárába folynak be.

T. belügyminiszter úr, van kezemben egy törvény, a mely 1870 : XX. törvényczikk neve alatt ismeretes.

Széll Kálmán miniszterelnök: Épen ezt olvasom én is!

Polónyi Géza: Méltóztassék a 27. §-t elolvasni. Ez a szakasz a következőt mondja Talán betéve is elmondhatom. A fővárosi közmunkák tanácsa kötelezve volna arra, hogy évenként számadásokat készítsen a közmunkák alapjáról. Ezt a számadást köteles volna a fővárosi közmunkák tanácsa a fővárossal közölni. Azonkivül köteles volna a törvényhozásnak is bejelenteni. Miként van az, t. ház, hogy ennél a közmunkatanácsnál, a mely gróf Andrássy Gyula idején azzal a rendeltetéssel kreáltatott, hogy annak elnöke a mindenkori miniszterelnök lesz, — azóta, hogy meg lett alkotva, az elnöki állás soha betöltve nem lett? Köztudomásúlag a közmunkák tanácsának élén csak az alelnök áll. Miként van az, t. belügyminiszter úr, hogy az ezen közmunkák tanácsa által kezelt alap sem a képviselőház elé, sem a főváros közgyülése elé soha terjesztve nem lehet, ott soha nem tárgyaltatik, sőt Bánffy miniszterelnökségének idejében a fővárosnak felszólítására a számadást egyenesen megtagadták, pedig világos törvény rendeli, hogy számadással tartoznak.

A főváros háztartásán való könnyítés lehetséges, ha vagy egyszerűen eltörlik a közmunkák tanácsának ily intézményét és akkor bekebelezik az egész kérdést a főváros administracziójába de egyúttal rendelkezésre bocsátják a fővárosnak azt a kölcsönalapot és az egész közmunkaalapot, vagy pedig felmenti a t. ház és a t. kormány a fővárost az alól, hogy saját háztartásának terhére közmunkákat végeztessen, holott a fedezésükre szükséges jövedelmek nem az ő pénztárába folynak be, hanem egy más hatóság által kezeltetnek.

Itt van az adókezelés. Azon törvényjavaslatnak princzipiumai szerint, mely a t. belügyminiszter úr előtt fekszik, a közigazgatás egyszerűsítése van czélba véve és pedig egy általam nagyon helyesnek ismert elmélet alapján, melyet nem itt fedeztek fel, hanem Amerikában már régen gyakorolják, hogy tudniillik az adóbefizetés ne adóközegek segítségével nagy időveszteséggel eszközöltessék, hanem a klearing és cheque rendszer útján teljesen biztos bankoknak chequejei által az illető polgár egyszerűen póstán fizethesse be adóját. Egy ilyen reform a nélkül, hogy bárkinek hátrányára lenne, rendkivül egyszerűsítené a kezelést és természetesen apasztaná a költséget is. De van még egy másik dolog. Miként van az, hogy az az atyáskodó belügyminiszter, — nem mondom, hogy a mostani, mindig úgy tessék érteni, hogy a múltról beszélek, — a ki az önkormányzati elv megsértésével nem arra szorítkozott, hogy a közgyülés határozatait felülvizsgálván, azokat, ha törvénybe ütközők, megsemmisítse, hanem elment odáig, hogy érdemlegesen változtatta meg egyes határozatait a fővárosnak, ugyanazon belügyminiszter nem veszi észre, hogy a főváros pénztárát közelről érdeklő kérdésben nincs végrehajtva a törvény? A t. belügyminiszter úrnak tudnia kell, hogy a közmunkák tanácsáról alkotott törvényben, különösen mi-

Digitized by Google

kor az Andrássy-út létesíttetett és ez a fővárosi alap létesült, kimondatott, hogy az országon kivül álló intézetek és vállalatok adói ha Magyarországon fiókkal birnak, nem folynak be a város pénztárába, hanem abba a fővárosi alapot képező és a közmunkák tanácsa által kezelt hires alapba. Mi történik? Azóta az osztrák-magyar bank, melynek akkori időben csak fiókja volt Budapesten, törvényesen úgynevezett anyaintézetté vált, de azért az ő adója szintén még mai napig sem folyik be a főváros pénztárába. Mi történt továbbá? Mikor a törvény azt mondja, hogy a köztisztviselők nem fizetnek községi pótadót, akkor a kereskedelemügyi miniszter úr a közigazgatási bíróság elé vitte a kérdést, hogy az államvasutak alkalmazottai közhivatalnokok-e, igen vagy sem, és mikor a közigazgatási bíróság ráhuzta a paragrafust a t. kereskedelemügyi miniszter úrra, hogy ezek nem közhivatalnokok, tehát községi adót fizetni tartoznak, akkor az atyáskodó jóindulat egy törvényjavaslatot hozott a képviselőház elé s most már törvény által zárták ki azt, hogy az államvasut hivatalnokai és alkalmazottai a fővárosnak községi pótadót fizessenek.

Ezt a kérdést előbb vagy utóbb, de a parlament termében tisztázni kell. Senkisem becsüli Magyarország tisztviselői karát jobban, mint én. De ezt az anomaliát lehetetlenség továbbra fentartani; ez nemcsak a fővárosnak szól, hanem minden községi életnek, hogy a tisztviselők, államiak és községiek egyaránt mentesek minden községi teher viselésétől, ellenben nemcsak választópolgárok, de meg is választhatók, úgy, hogy nem egyszer fordul elő az az eset, hogy a város közgyülési termében egy községi pótadó kérdésében a tisztviselők döntik el, ennek vagy annak a községi pótadónak az emelését. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Lehetséges ezt az állapotot tovább igazságosan fentartani? Én nem képzelhetem, hogy ezek az állapotok tovább fenmaradhassanak, nem is szólva arról, hogy a katonaságra is illik ez a kérdés, a mely szintén ki van vonva minden közteher alól. Pedig egy helytelen szocziálpolitikai elv ez. Hogy a katonaság, mert katonai fegyelem alatt áll, politikai jogokat nem gyakorol, azt értem; de a katonaságot elzárni a polgári társadalom minden érintkezésétől, felállítani, mint egy kasztot, és kimondani, hogy semmiféle községi teherhez nem járúl, még béke idején sem, ellenben nevelni azt a katonaságot úgy, hogy úgy a járdának, mint a világításnak és mindenféle egyéb dolognak hasznát vegye, azonkivül pedig lármázzon és követelőleg lépjen fel a közoktatás, a kultura, a művészet terén, követeljen tőlünk német szinházat, a nélkül, hogy közterheinkre egy garassal is adózna, nem helyes dolog és nem tűrhető állapot. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. belügyminiszter úr nemsokára jut abba a helyzetbe, hogy ezen kérdésekkel gyakorlatilag is foglalkozzék. Volna még több dolog, de nem akarok tovább alkalmatlankodni, egyet azonban bátor leszek a t. belügyminiszter úr szives figyelmébe ajánlani. Ez az, hogy nemcsak Budapest fővárosának, de az ország számos városának pénzügyeit megrontották a telekspekulánsok, kik felhasználva egy emelkedési korszakot, a közvagyon rovására, telek- és házspekulácziók révén illetéktelen módon vagyont szereztek, a nélkül, hogy a közvagyon gyarapításához ezen minden várakozáson kivül elért haszonból valamivel hozzájárultak volna. A t. belügyminiszter úrnak különösen ajánlom figyelmébe azt, hogy most is van ilyen törekvés, persze partikuláris érdekek szolgálatában. Ma parczellázznak, szabályoznak a Mátyásföldön, holnap a Gellérthegy háta mögött, azután Ujpest mellett stb. Szóval minden iránytű nélkül, derüre-borura, a mi oda vezetett, hogy a főváros ezen rendszertelenül folytatott szabályozások révén kénytelen volt ma ezen, holnap azon a területen utakat, járdákat csinálni, világításról gondoskodni, vizvezetéket bevezetni, iskolákat építeni, templomokat építeni, s ezzel a főváros költségvetését oly roppant mértékben megterhelték, hogy végre elsülyedt abba a kátyuba, a melybe most zökkent. Teljes bizonyossággal tudom, hogy a pénzügyminiszter úr is helyesli azt az álláspontot, a melyet én ebben a kérdésben elfoglalok és a melyet a t. belügyminiszter úrnak kegyes figyelmébe és jóakaratába ajánlok, tudniillik, hogy végre elérkezett az ideje annak, hogy egyrészt a szabályozások rendszertelenségének gát vettessék, másrészt hogyha a közmunkatanács nem teljesíti az ő kötelességét és feladatát, álljon elő a belügyminiszter és mondja ki az ő vétóját. Egy főváros fejlődésénél természetesen előfordulnak szabályozások és közmunkák, a melyek a közvagyon emelésére természetes tényezők; de ha és a mennyiben ilyen közmunkák végeztetnek, nincs természetesebb és jogosabb dolog a világon, mint az, hogy az az ember, a ki a közvagyonból valamely értékgyarapodásban részesül, a kinek telke vagy háza egy végzett közmunka által értékében háromszor-négyszer vagy ötször is emelkedik, legalább egy úgynevezett betterment adó alakjában hozza ezen értékemelkedés egyrészét a közvagyon számára áldozatúl. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* És én nagyon kérem a t. belügy-

Digitized by Google

miniszter urat, hogy miután ez nagyon sürgős a főváros pénzügyeinek szempontjából, legyen szives ezt meggondolás tárgyává tenni és a fővárost ezen törekvésében támogatni.

T. képviselőház! Fölsorolhatnám azt, hogy a fővárosnak terhei például a vallási téren, eltekintve a közoktatástól, milyen horribilis nagyok, hogy a patronatusi terhek viselésén kivül a főváros polgársága milyen nemes versenyt fejt ki abban, hogy felekezeti, egyoldalú, türelmetlenségi és hasonló, a polgárokhoz nem illő dolgok oda be ne hatoljanak. A főváros rendkivüli áldozattal végezi mindezt a funkcziót, hogy példát adjon abban a tekintetben, hogy a valláskülönbség a közgyülés termeiben a polgárok közt ne képezzen demarkácziós vonalat; de bátran felsorolhatnám azt is, hogy milyen módon teljesítette a főváros kötelezettségét a kultura, a tudomány, a művészet terén. Nem szükséges ezeket mind felsorolnom, mert ez egyszerüen a kötelesség teljesítése. De a legutóbbi esetben, a millenniáris esztendőben is egy millió forintot adott alapítványként a főváros tisztán kulturális, tudományos és irodalmi czélokra.

Megérdemli ez a főváros, t. képviselőház, és mélyen tisztelt belügyminiszter úr, hogy orvosoltassanak ezen szorongatott állapotai, a melyek egyrészt az állami terheknek ilyen nagy mértékben való jogtalan ránehezedéséből, másrészt a kormányzatnak abból a politikájából származnak, a mely — nem szemrehányásképen mondom — de pénzügyileg is azt a mostoha eredményt érte el, hogy például a kormány, midőn a múltkor egy beruházási kölcsönt akart felvenni: hogy a főváros a saját kölcsönének emmissziója által ne csináljon konkurrenczíát neki, belevitte a fővárost abba, hogy az a regale-kötvényeit volt kénytelen eladni és most a főváros abban a helyzetben van, hogy a 4%-os kötvényeért 82-es, a 4½%-os kötvényeiért jó esetben 87%-os árfolyamot kap. És miben áll a kormánynak, a felügyeleti hatóságnak a gondoskodása akkor, a mikor a kormány politikája folytán oda jut a főváros, hogy azokért a titre-ekért, a melyeket néhány év előtt 96-os árfolyamon voltunk képesek eladni, ma 82-es árfolyamot igérnek?

Feltünően sürgős és szükséges most, hogy a belügyi kormányzat különös gondoskodás tárgyává tegye a főváros ügyeit, mert a főváros nemcsak egyszerüen város, hanem szive is az országnak és igy szükséges, hogy tiszta vérrel legyen tele az ország fővárosa. Ezeket azért ajánlom a t. belügyminiszter úr figyelmébe azokon kivül, a miket Berzeviczy Albert t. képviselőtársam elmondott. Lássa be a t. belügyi kormány, hogy a kormányzat terén is számtalan mulasztás történt eddig a fővárossal szemben és történtek intézkedések, a melyeknek történniök nem lett volna szabad; mindenek felett pedig, hogy elérkezett az ideje annak, hogy az állami költségvetési rendszernek azzal a módjával, a mely mesterségesen utalja át az állami feladatoknak teljesítését és terheit a községek háztartásának nyakába, végre valahára szakítsunk.

Mindaddig, t. képviselőház, mig ezzel a reformmal nem találkozom, s itt fekszik előttem egy költségvetés, a mely nem szakított ezzel a múlttal, én másként nem konkludálhatok, mint úgy, hogy a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Ha tehát szólani senkisem kíván, a vitát bezárom.

A miniszterelnök úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nekem, úgy látszik, fátumom, — és meg van irva, hogy senki fátumát nem kerülheti el, a képviselőház sem, mert ezen vita alatt most már harmadszor történik — hogy mindig az ülésnek legvégén kerül rám a szólás sora. Nem magam rendezem igy, nem keresem, mert nem is kényelmes azzal a sietséggel beszélni, a melylyel napról-napra kénytelen vagyok ezt tenni; nem is kivánom a t. képviselőháznak imputálni, hogy tovább maradjon itten, mint a hogy a tanácskozásnak szokott ideje meg van állapítva. Elhagyva tehát egy részét azoknak, a miket ezen most harmadszor történő felszólalásomban elmondani akartam, most csak azokra a megjegyzésekre szorítkozom, a melyeket épen az előttem elhangzott, de talán egy másik beszéd folytán is elmulasztanom még sem lehet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza képviselő úr a belügyi költségvetést nem is vitatja más szempontból, mint a fővárosnak szempontjából....

Polónyi Géza: És az iszákosság szempontjából!

Széll Kálmán miniszterelnök:..... és az iszákosság szempontjából. De talán az iszákosság kérdésében nincsenek olyan nagy eltérések köztem és közte, sőt talán általában itt a házban, hogy ez szolgálna motivumul arra, hogy ne fogadja el a költségvetést. *(Tetszés és derültség a jobboldalon.)* Mert hiszen abban egyetértünk mindannyian, hogy az egy csúnya, szocziális és társadalmi szempontból kárhozatos dolog; s én igenis vállalkozom arra, hogy a mennyire kormányzati téren, a törvény végrehajtása keretében ennek gátat emelhetek,

Digitized by Google

azt igen szivesen meg fogom tenni. *(Általános helyeslés.)*

Polónyi Géza: Rendelet is kell!

Széll Kálmán miniszterelnök: És rendeletileg is intézkedni fogok a törvénynek végrehajtása iránt. *(Általános helyeslés.)*

A mi a fővárosi kérdést illeti, ahhoz, hogy itt mindenre kiterjeszkedjen, a mit itt felvetett Berzeviczy Albert t. barátom és Polónyi Géza t. képviselő úr, nagyon sok idő kellene. Én tehát keveset ragadok ki azokból, a mik megütötték fülemet, csak épen a legesszenciálisabb dolgokat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előre bocsátom mindenekelőtt azt, hogy Polónyi Géza képviselő úr legyen arról meggyőződve, — Berzeviczy Albert képviselő úr talán már adott is ezen meggyőződésének kifejezést, — hogy nagyobb szimpáthia, — és itt nem az egyénéről szólok, hanem a kormányzat fejének érzelmeiről, — nagyobb jóakarat és nagyobb előzékenység egy ügy iránt nem létezhetik emberben, mint bennem a fővárosnak ügyei iránt. *(Élénk helyeslés.)* Én ezt nem mától fogva hirdetem; azelőtt is így éreztem és igyekeztem ezt lépten-nyomon tényekkel bizonyítani ott, abban a hatáskörben, a melybe belekerültem. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Én a kormányzat körében a fővárost anyagilag, vagy fejlődését illetve máskülönben közelről érdeklő minden kérdésben, a mely kezem ügyébe esett, de talán, — a kik figyelemmel kisérték működésemet, meggyőződhettek róla — a közvetlenül kormányzatom ügyébe eső kérdések körén túl is, a hol interveniálással, közbelépéssel, segítőleg hathattam közre abban az irányban, hogy a főváros ügyét, avagy érdekét előmozdítsuk, azt én mindig megtettem és meg fogom tenni ezentúl is minden kérdésben. *(Általános helyeslés.)* Én nálam minden fővárosi organum előtt az ajtó nyitva van. Én nemcsak, hogy igen szivesen beleereszkedem velük minden a főváros ügyét érdeklő kérdésbe, illetőleg ily kérdés tárgyalásába, de egyenesen meginvitálom őket, valahányszor ilyen kérdés előfordúl. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én ezt feladatomnak, de kötelességemnek is tartom. Mert nyiltan bevallom és bevallottam mindenkor, hogy ha van ország, a melyre nézve nem közömbös, a melyre nézve nagy politikai, szocziális, gazdasági és kulturális szempontoknál fogva életbevágó nagyfontosságú az, hogy fővárosa fejlődjék és virágozzék, úgy Magyarország ez az ország. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én Magyarországon Budapestet egészen azzal a szemmel nézem, hogy Budapest fejlődésének, Budapest rendezettségének, konszolidáczió jának és felvirágzásának kérdése nem a főváros, hanem Magyarország kérdése. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Mert igen is azt tartottam mindig, hogy a mint a testben a szív az az organum, a melyből ki kell sugároznia, és ki kell indulnia mindennek, a mi a testben élő, egészséges és jó, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* úgy az országban a főváros az, a mely konczentrálja magában mindazt, a mi ez országban értelmi erő, értelmi tényező, vagyoni és kulturális erő. A vidéki városok fontosságáról és fejlődéséről sem szabad megfeledkezni, mert azok megerősödése a magyar társadalom megizmosodásának kérdését képezi. De a fővárosnak a mi missziónknál, a mi állásunknál, a mi helyzetünknél fogva kétszeresen és háromszorosan fokozott jelentősége és hivatása van, és épen azért azt gondozni, ápolni, fejleszteni a magam részéről mindenkor kötelességnek tartom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. képviselőház, justa sunt petenda. Én belátom azt, hogy a fővárosra talán nagyob tömege hárúl ugyanazon teendőknek, a melyek a vidéki városokra is háramlanak az administráczió közvetítése folytán. Ezt belátom, de ez természetes is, mert az élet itt öszpontosúl és a teendők tömege sokkal nagyobb mértékben, talán geometrikus mértékben nagyobb itt, mint másutt. De a többi város is teljesíti az ő kötelességeit, azt tartom; *(Helyeslés.)* és mindegyik a maga helyzetéhez és erejéhez képest, sokszoros erőfeszítéssel. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Épen azért, t. képviselőház, a fővárost egyedűl e tekintetben soulagirozni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a jobboldaon.)* Miért ruházta az állam az önkormányzat organumaira és szerveire az állami funkcziók egyrészét? Először azért, mert az állami érdekek követelték; másodszor, mert az államra nézve nemcsak helyesebben, de igenis a polgárokra nézve kevésbé terhelően is végezhetik a maguk funkczióját. Mert elvégre is, in ultima analysi, az országnak egy a zsebe *(Ellenmondás a szélsőbalon.)* és akármi czímen teljesítteti valamely állam a maga funkczióit, ezeknek terhei a végén ennek az ország adófizető polgáraira esnek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez egy általános igazság, *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* és így is csak Budapest adófizetőire háramlanának ezen kiadások terhei. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Én nem beszélek most Budapestről izoláltan, én általánosságban beszélek. Azt azonban elismerem, hogy ez egy igen komoly, nehéz, nagy, adminisztrativ, de egyuttal gazdasági kérdés is. Azt tartom, hogy annak a jövő nagy munkának, a mely az adminisztrativ rendezésben fog állani, egyik feladata lesz ezt a kérdést is rendezni, szabályozni és helyes alapokon megoldani. És én azt gondolom, hogy akkor egy bizonyos felszámolás kell, hogy történjék

állam és önkormányzat között erre vonatkozólag. A magam részéről azon leszek, hogy az igazság és az egyenlőség, vagyis az egyenlő elbánás elvei alapján és a helyes adminisztráczió igényeit szem előtt tartva, az adott helyzetben a reform ezeken az alapokon úgy történjék meg, — és csakis így tartom a reformot helyesnek, — hogy a városoknak, de nemcsak a fővárosnak, hanem a vidéki városoknak is anyagi teherviselő képessége tekintetbe vétessék. *(Helyeslés.)* Addig e kérdésben parcziális intézkedéseket tenni nagyon nehéz. A hol azonban nekem módom és alkalmam lesz, addig is, a míg a fővárosi törvény reformáltatik, e részben egyik vagy másik kérdésben, habár nem közvetetlenül, de közvetett úton, segítőleg közrehatni, igenis, arra vállalkozom. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úr többek között azt mondja, hogy az állam a főváros egyes ügyeit már régebb idő óta oly mostohán kezeli, hogy ez valóságos becsapás és nem tudom én mi.

Polónyi Géza: Igen, az!

Széll Kálmán miniszterelnök: Engedelmet kérek, a t. képviselő úr az imént helyesléssel fogadta, a mit mondottam; de a midőn én addig is, a míg a fővárosi törvény revideáltatik, a mitől a főváros anyagi viszonyainak, pénzügyi helyzetének rendezésére is sokat várok, igyekszem, ott, a hol lehet, valamit tenni: ne oly feltevésekből méltóztassék kiindúlni, mint a milyenekből kiindúlt, mert akkor nem fogunk egyet érthetni. Ha a t. képviselő úr azt mondja, hogy az állam becsapta a fővárost, a mikor kitolta annak a 24.000 forintnak a fizetését, a melyet mint a Lánczhid-társulat jogutódja tartozott neki fizetni, ez az eszmék összezavarására, az elmék megtévesztésére vezet. Mert ez nem történt. Mi átvállaltuk 1870-ben, mint jogutódja a Lánczhid-társulatnak, a melytől a Lánczhidat megváltottuk, ennek az összegnek a fizetését. Azután 1884-ben, a fővárosi forgalom és a fővárosi lakosság érdekében az állam lemondott a gyalogosok vámjánál egy krajczárról, azt leszállította egy krajczárral és annak ellenében a fővárossal megegyezett abban, hogy az a fizetés kitolassék. Nos, verba valent usu, és ez még inkább áll a forgalmakra. Ha a t. képviselő úr azokba a körökbe a melyeknek egy része jogosultan, más része kevésbbé jogosultan bizonyos elégedetlenséget, kényelmetlenséget érez, ezeket a jelszavakat bedobja, akkor, engdelmet kérek, olyan konzequencziákra jutunk, a mi a petitumot és a teljesíthetést illeti, hogy nem tudunk találkozni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Pedig én azt tartom, hogy minden ilyen kérdés elintézésénél, főleg ha az a kényes anyagi szférát érinti, az eredményt csak az biztosítja, ha kölcsönösen, loyálisan megválasztjuk a helyes kiindulási pontot. Azért ilyen jelszavakat ne méltóztassék hangoztatni. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)*

Polónyi Géza: De ez már csak tiszta becsapás! *(Mozgás jobbról.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nos, akkor nekünk a becsapásról vannak igen különböző fogalmaink. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy csupa svindli az egész budget, mert az állam adminisztrativ költsége sokkal nagyobb. Egyetlen ország sincs, melynek az állami költségvetése az ország összes szolgáltatásainak és teljesítésének sommázatát képezné. Sehol ezen a világon nincs ez így, sem Francziaországban, sem Németországban, sem Angolországban, sem Olaszországban. Sőt az egyes tárczákat tekintve is, kimondja azt, hogy a kultuszminiszter úr költségvetése egész sommázatát jelenti a kulturális kiadásoknak, a melyek általában ebben az országban tétetnek? Hiszen társadalom, intézmények, felekezetek, egyházak még egy nagy tömegét, — és sokkal nagyobb tömegét — viselik ezeknek a kiadásoknak. Így van ez az adminisztráczió terén is. De ha ezekkel a jelszavakkal, — én csak ezek ellen tiltakozom, — a melyek azután ezen a házon kivűl sokszor felizgatják az emkereket és megtévesztik az elméket olyan hangzatosan dobálózunk, akkor engedelmet kérek, t. képviselő úr, de nem helyes a methodusa, a melyet e kérdések tisztázásánál követ. *(Helyeslés jobbról.)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy talán emlékszem az 1870. évi törvényre. Jól sejtette; véletlenül ugyanakkor épen azt a törvényt hozattam el magamnak és azt olvastam. De nemcsak hogy emlékszem, én magam referáltam azt annak idejében, mint a pénzügyi bizottság tagja, és most is érzem azt a lelkesedést, a mely bennem volt akkor, midőn vitáztam azokkal szemben, a kik, az ország különböző részeiről itt ülő képviselőtársaink azt vitatták akkor, hogy ezt a terhet pedig a főváros érdekében ez a szegény ország magára nem vállalhatja. És mi vállaltuk, s annak a 30 milliós kölcsönnek évi járadékát és a kamatait az ország fizeti azokért a nagy munkákért, a melyeket az ország érdekében is, de a főváros érdekében is végrehajtottunk. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)* Hát, bocsánatot kérek, ne méltóztassék szembeállítani — ennek a magyar törvényhozás tradicziói mondanak ellent — a magyar államot a magyar fővá-

Digitized by Google

rossal. Ezt én nem engedem, nem engedhetem s azon leszek, hogy senki erre okot vagy ürügyet ne találjon. *(Általános, élénk helyeslés és tetszés.)*

A t. képviselő úr még a közmunkatanács dolgát is felhozza. Azt mondja, hogy annak a miniszterelnök a törvény szerinti elnöke.

Polónyi Géza: Nem a törvény szerinti!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát jól van így is. Én a törvénynek az előadója voltam, ismerem azon törvény keletkezésének anteczedencziáit. Így volt az tervezve, az igaz, de a törvény azután úgy intézkedett, hogy kineveztetik annak az elnöke, ha szükség van rá, alelnöke és 18 tagja. Ez így van, s annak megvan az elnöke azóta, a mióta a törvény keletkezett!

Polónyi Géza: Csak alelnöke van, de nem elnöke!

Széll Kálmán miniszterelnök: Jó, alelnöke, de az viszi az elnöki teendőket, mert hiszen a törvény úgy mondja: elnök, vagy alelnök. Vajjon mi különbséget tenne az a képviselő úrnak, talán kevesebbek volnának kifogásai, ha alelnök helyett elnöknek nevezné?

Polónyi Géza: Ha a miniszterelnök lenne az elnöke, akkor meg volnék elégedve!

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérem, ebből argumentumot kovácsolni igazán nem lehet. Hanem a dolog úgy áll, hogy érdemileg a törvény anteczedencziájának az a szelleme, hogy úgy mondjam, óhajtása, dezideratuma, mely szerint a miniszterelnök üljön ottan, habár formailag nem, de tényleg úgy érvényesül, hogy a közmunkatanács tisztán a miniszterelnök hatósága alatt áll, ő vele tárgyal, ő vele közöl mindent, vele egyetértőleg jár el, fontos kérdésekben a miniszterelnök deczidál, a költségvetést a miniszterelnök állapítja meg, a zárszámadást a miniszterelnökkel együtt állapítják meg és a zárszámadás ide kerül a képviselőház elé, s a törvény értelmében a városi tanács elé is.

Polónyi Géza: Mikor küldték oda?

Heltai Ferencz: Minden évben!

Polónyi Géza: Soha!

Széll Kálmán miniszterelnök: A törvénynek czélja tehát teljesítve van. Azok a jelentések, a melyek a házhoz jönnek, közkézen forognak s minden esztendőben megtétetnek.

A t. képviselő úr odáig megy, hogy azt mondja, a mi tulajdonképen talán nem is tartoznék ide a vita keretébe, hogy a kormány politikája folytán a főváros kénytelen volt egy rossz kölcsönmodalitásba belemenni. Erre csak egy megjegyzést teszek s ez az, hogy azt tartom ma is, a mit mindig tartottam, hogy a fővárosnak a pénzügyei, habár ma nincsenek abban a teljesen virágzó és megnyugtató állapotban, a melyben voltak, semmiféle nyugtalanságra okot nem szolgáltatnak, *(Élénk helyeslés.)* és a fővárosnak a hitelét én ma is épen olyan intaktnak tartom, mint tartottam azelőtt. Csakhogy a főváros is úgy van, mint mindenki, állam és magános, hogy szenved a rossz és momentán nagyon kellemetlen és kedvezőtlen gazdasági és pénzügyi helyzet miatt. De hogy az állam miatt lett volna kénytelen kedvezőtlen módon megkötni a kölcsönt, bocsánatot kérek, ezt el nem ismerem, mert ellenkezőleg, tudnék rá nagyon jelentékeny momentumokat felhozni s tanukat állítani, hogy én voltam az, a ki igyekeztem és segítettem a fővárost abban, hogy az adott viszonyok között általában lehetséges módon fedezhesse szükségleteit, és vehesse fel ezt a kölcsönt.

A rezultátumban, a konkluzióban azonban megegyezünk, mert mindketten azt óhajtjuk, és azt hiszem, óhajtja e ház minden tagja, hogy a főváros jelentőségét kormány és törvényhozás elismerje, és a fővárost ehhez mért elbánásban részesítse, részesítse tényleg minden irányban. És ez meg is fog történni. *(Helyeslés jobbfelől.)* A fővárosnak egyetlenegy érdekét sem fogjuk negligálni, csakhogy annak legitimusnak, megokoltnak s a nagy állami érdekek összeségével és egyetemével összhangban állónak kell lennie, és akkor közöttünk különbség nem lesz.

Arra vonatkozólag, a mit Polónyi Géza t. képviselő úr a parlamenti reformról mondott, igen rövid lehetek. A t. képviselő úr kifogásolja, hogy én a múltkor azt az álláspontot foglaltam el, hogy bármennyire szükségesnek és elodázhatatlannak tartom annak idejében a parlamenti reformot, s bármennyire elismertem, hogy igenis a czenzus arányosítását, kiegyenlítését a jogok kiterjesztésének alapján annak idejében vélem keresztülviendőnek, mégis arra konkludáltam, hogy ma a kérdést nem tartom sem eléggé megérettnek, sem elég aktuálisnak arra, hogy ez iránt javaslatot tehessek. Ezt kifogásolja a t. képviselő úr, és azt mondja, hogy ez azért történik, hogy én a kérdést Isten tudja, száz esztendőkre el akarom odázni.

Eszembe jutott szegény megboldogult Dessewffy Aurél esete, a ki igen derék, eszes, tősgyökeres magyar ember volt, de régi konzervativ férfiú. Ő, ha arról beszéltek vele, hogy valamely dolgot, a mely neki nem tetszett, és a melyet ő nem tartott sürgősnek, mégis meg kellene csinálni, azt szokta mondani: Hát igaz, hogy én erre azt mondtam, hogy száz esztendő múlva történhetik meg, de csak azért, mert

Digitized by Google

az emberek nagyon türelmetlenek; ha nem volnának oly türelmetlenek, akkor azt mondtam volna, hogy ötszáz esztendő múlva. Én ezt az iskolát nem követem; eszem ágában sem volt arról szólni, hogy a deczenniumoknak valamely hosszú sorozatára kizártnak tartom ezt a reformot; én csak azt mondtam, hogy ma, a mai időben, az adott viszonyok között nem tartom ezt a kérdést aktuálisnak. Ebből azt magyarázni, hogy én ezen reformnak útját el akarnám zárni, vagy hogy ezt a reformot azért, hogy — mint a t. képviselő úr magát kifejezte, — ezen pártnak uralmát századokra megállapítsam és megszilárdítsam, valami beláthatatlan hosszú időre el akarnám halasztani, logicze, loyalisan nem lehet, és ezt arra magyarázni én nem is engedem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi a t. képviselő úr fejtegetéseit illeti a minoritások képviseletéről, azokat mindenki, a ki politikai kérdésekkel és literaturával foglalkozott, ismeri; de azok a theoriák, bocsánatot kérek, nem jutottak még arra a megállapodásra és arra a megoldásra, a mely engem arra indíthatna, hogy azokat elfogadjam. A magam részéről ezen törekvésekkel szemben abban a nézetben lelek megnyugvást, hogy minden alkotmányos képviseletnek attól az öntudattól kell áthatva lennie, hogy az ország egyetemét képviseli, hogy azoknak érdekeit is képviseli, a kik őt többségileg oda küldték, de képviseli azokét is, a kik minoritásban maradtak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha ez az ethikus elv, ha ez a meggyőződés, a parlamentárizmusnak ez az úgyszólván benső quint-esszenciája fogja minden parlament tagjait áthatni, akkor nem kell odáig menni, a meddig a t. képviselő úr akar menni, mikor a minoritások képviseletének valamely theoriáját akarná alkalmazni. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Most pedig, hogy igazán szavamnak álljak, a t. képviselő úrtól elbúcsúzom, és csak egy pár észrevételt teszek azokra, a miket Barta Ödön t. képviselő úr a múltkor mondott. *(Halljuk! Halljuk!)* Szememre vetette, hogy nem volt egészen megokolva a miniszterelnök azon állítása, hogy a belügyi budget-vitának eddig nem volt teste, sőt inkább — azt mondja — ad oculos demonstrálhatja, hogy teste van. O előállott akkor egy pár kérdéssel. Nos hát azok a testek, — talán inkább mondhatnám, és ez semmiképen sem akar sértés lenni, testecskék, — a melyeket ő felhozott, bizony valami igen nagy belső anyagot nekem nem szolgáltattak, de egy pár dolgot mégis említett a t. képviselő úr, a melyekre igen röviden csak a következőkben fogom reflexióimat megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy én egyszer igértem egy ügyosztályt a vizsgálatok teljesítésére és azt nem állítottam fel és azért a dolgok lassan mennek. Engedelmet kérek, t. képviselő úr, az az ügyosztály, habár formailag nincsen is felállítva, úgy, hogy új dotációt kértem budgetemben, a minisztérium belsejében — mondom, habár formailag nem is — tényleg exisztál, és gondolom, hogy csak az én takarékos eljárásomnak a bizonyítéka, hogy erre nem kértem külön költséget, hanem képes vagyok megcsinálni ezen munkálatokat minden fenakadás és késlekedés nélkül minisztériumom eddigi létszámával. *(Helyeslés jobbról.)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy egységes munka nem is lehet az a közigazgatási reform, azért, mert nem osztozik a miniszter nézetében, a ki azt mondá, hogy nem lehet azt egyszerre megcsinálni, az részenként kell megcsinálni. Teljesen félreértett engem a t. képviselő úr. Én épen azt mondtam és nagyon sokszor kifejtettem, hogy részenként kell megcsinálni a reformot, de azért egységesen kell azt vezetni. Egyszerre nem akartam az egészet megalkotni, arról szó sincsen, de ha nem akarom egyszerre és ha nem akarja a képviselő úr sem, azért mégis egységesnek kell azt akarni, mert különben az egész munka nem felel meg annak, a minek megfelelnie kell és nem lesz azon a magaslaton, a melyen állnia kell, hogy ennek az országnak adminisztrációját reformálja és előbbre vigye. Leginkább mutatja ezt a képviselő úrnak egyik kifogása, a mikor azt mondja, hogy miért nincsen itt az a sokat igért szolgálati pragmatika. Bocsánatot kérek, addig csak nem állhatunk azzal elő, míg tisztába nem jő a kérdés: milyenek lesznek a jövendő adminisztrácziónak organumai, kinevezett hivatalnokok lesznek-e, választották lesznek-e, vagy hogy egyáltalában miként lesznek szervezve. Addig csak nem állhatunk elő a szolgálati pragmatikával. *(Helyeslés jobbról.)* Vagy pedig előálljunk olyannal, a mely három-négy esztendő múlva megszünik? A t. képviselő úr a kinevezés kérdését vitatja, mint olyant, a melyre nézve azt mondja, hogy erre csakugyan ráillik, a mit a miniszterelnök mondott, hogy ez a sötétbe való ugrás, nem pedig az általános szavazati jog. Engedelmet kérek, én ezt nem tartom sötétbe való ugrásnak. Ugyanazokat az argumentumokat, a melyeket ma hallottam, habár csak per tangentem, egy-két képviselő úr részéről a közigazgatási tisztviselők kinevezése ellen felhozni, ugyanazokat hallottam 1871—72-ben a bíróságokra vonatkozólag, és ma ugyanazok a képviselők hirdetik nekem azt, hogy a bi-

Digitized by Google

rói szervezettel és az igazságszolgáltatással meg vannak elégedve. Nem volt az sötétbe ugrás akkor, és remélem, hogy nem sötétbe való ugrás most sem.

De beszéljünk a kinevezési rendszerről majd akkor, midőn ez a reform itt lesz a ház előtt. Hanem nekem az a meggyőződésem, hogy kinevezés nélkül vagy államosítás nélkül jobb, ha hozzá se nyulunk a mostani közigazgatási szervezethez. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Mert a nélkül sem stabilitást, — mert a tisztiselőknek nem tudunk biztosított jövőt adni, — sem olcsó, jó, gyors és tisztességes, becsületes közigazgatást és olyant, a melyben a magyar államnak nemcsak közigazgatási érdekei, hanem a magyar államnak politikája és a magyar államnak nemzeti érdeke meg legyen védve, csinálni nem lehet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De többet most erről a kérdésről nem szólok.

A t. képviselő úr kifogásolja, hogy a brassói főispán installációjánál egy brassómegyei bizottsági tag *(Halljuk! Halljuk!)* németül tartott üdvözlő beszédet, és ebből arra a következtetésre jut, hogy ime, a nemzetiségek most már máskép beszélnek, mint előbb és itt dekadenczia állott elő. Én már nagyon sokszor megvitattam ezt a kérdést azokon a padokon ülő t. képviselő úrral szemben, és bebizonyítottam, hogy a magyar állameszme és a magyar nemzetiségi politika okos és helyes felfogásában senkinek semmit nem engedek. Hogy mi az én politikám, azt kifejtettem többször, ebbe most nem megyek bele. Csak arra a tényre szorítkozom, hogy a mi most történt Brassómegyében, az eddig is megtörtént, valahány főispánja instelláltatott, sőt most még kevesebb történt. *(Halljuk! Halljuk!)* A brassói főispán magyarul tartotta beszédét, és Brassómegye adminisztrativ és hivatalos személyzetéből senki sem szólt; egy bizottsági tag üdvözölte őt németül; azt a jogát pedig egy bizottsági tagnak elvenni nem lehet, mert a törvény garantirozza. Sőt eddig az történt, hogy felelt néhány rövid német szóval is — még a magyaron kivül — a főispán; most az sem történt, mert a törvényhatósági teremben a főispán a magyar állam hivatalos nyelvén, az állam nyelvén kivül más nyelven nem beszélt. *(Helyeslés és tetszés.)* Igy áll a tényállás és e szerint méltóztassék gróf Lázár István korrektségét, hazafiságát és magyarságát megitélni. *(Általános helyeslés.)*

A t. képviselő úr rám akarja czitálni Deák Ferenczet, annak ellenében, hogy én szerinte retrográd irányban haladok, a mikor az általános szavazati jog ellen vagyok. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr nem volt szerencsés czitátumával, mert a mit ő felolvasott, abban egy betű sincs az általános szavazati jogról, abban egyszerűen válasz van Deák Ferencz részéről, a melyet egyik kerületi ülésben adott azoknak, a kik a negyed telek helyett a féltelket akarták; válaszolt a főrendiházi tagoknak kivánsága ellen; a mennyiben a főrendiház tagjai nem akartak a féltelekből engedni. Akkor argumentált a negyedtelek mellett, mint szélesebb, nagyobb bázis mellett, mint a jogegyenlőségnek jobban megfelelő alap mellett, de nem argumentált az általános szavazati jog mellett. Én, a ki azt mondom, hogy a jog kiterjesztése alapján állok; én, a ki azt mondom, hogy a negyedrészt meghaladó nagyobb számmal növelte ez a rezsim, és növelték azok az elvek, a melyek itt hirdettettek és az azok alapján tett rendelkezések a választók számát a múlt évben, mert körülbelül egy millióra növekedett ez a szám; én, a ki azt mondom, hogy az arányosításnak és czenzus egyenlősítésének kérdését a jogok kiterjesztésének alapján kell megoldani annak idején: vajjon én más álláspontón vagyok? Egyenesen ugyanazon az álláspontón vagyok, attól nem térek el, ha a t. képviselő urak propozicziójáát, a melyet oly nagy és eloquens módon, mint panaczeát hirdetnek, az általános szavazati jogot nem is fogadom el semmi körülmények közt, mert az adott viszonyok közt nem tartanám helyesnek. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Époly kevéssé volt szerencsés a t. képviselő úr ebben, a mint nem volt szerencsés a magam beszédének czitálásával sem, mert a t. képviselő úrnak rám méltóztatott fogni, hogy azt mondtam az általános szavazati jogról és azokról, a kik azt követelik, hogy könnyelműen járnak el. Bocsánatot kérek, ezt nem mondtam. Azt mondtam, — semmivel sem többet és semmivel sem kevesebbet, — hogy odáig menni nem akarok, mert azt tartom erről, hogy az mégis oly kisérlet lenne, melyet az ország nagy politikai, állami, szocziális és kulturális tekinteteinek latbavetésével az országra nézve veszedelmesnek tartok, vagyis olyannak, mit nem proponálok; de könnyelműségről azok részéről, a kik ezt kivánják, nem szóltam egy szót sem.

Még egyetlen egy utolsó szót mondok és ezt Polónyi Géza képviselő úr beszédének egyik passzusa juttatja eszembe, de Szalay Károly t. képviselő úr beszéde is, ki szememre vetette, hogy én az egyszerűsítés dolgában is helytelenül jártam el. Polónyi Géza képviselő úr ajánlja nekem, a cheque és clearing-rendszert és Szalay Károly képviselő úr azt mondja, hogy helytelenül jártam el a közigazgatás egyszerűsítése körül, mert a helyett, hogy kér-

Digitized by Google

deztem volna a törvényhatóságokat, csak azokat kérdeztem, a kik az egyszerűsítéshez nem értenek és rossz tanácsokkal szolgáltak.

Ezekkel a megkérdezésekkel furcsán vagyok, t. ház. Mostanában egy lapban azt olvastam, hogy a belügyminiszter távol áll annak tudatától, hogyan kell reformálni Magyarország közigazgatását, mert most kezd kérdezősködni. Pedig a tényállás nem az, hanem majd mindjárt elmondom, miben áll. Megállapítottam az elveket, melyek alapján el akarok járni és valami 30—40 pontban megjelöltem azon módozatokat, melyek alapján egyszerűsíteni akarom az adminisztrácziót; azután azt mondtam, hogy mivel azt akarom, hogy minden eszme, mely életrevaló ezen a téren és mely a gyakorlati szakférfiak tapasztalatai alapján keletkezett, el ne vesszen, alkalmat adok nekik arra, hogy nyilatkozzanak. Felszólítottam az összes törvényhatóságokat, hogy szakférfiakkal, közigazgatási organumokkal és tapasztalt emberekkel tartandó értekezés útján velem közöljék, hogy az általam kijelölt elveken, nézeteken és reformokon túl mi volna még a teendő és azokban, a miket velük közlök, eltaláltam-e a gyakorlati élet igényeit? Már most mondja nekem valaki, hogy ez nem helyes. Ha a miniszter nem kérdez senkit, akkor azt mondják, hogy a bűróban csinálja a törvényt, az élettől elválasztja. Ha kérdezek valamit, akkor azt mondják, hogy még csak ezután akarja megtanúlni, még csak fogalommal sem bír róla. *(Derültség. Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Szalay Károly képviselő úr még azt mondja, hogy nem helyesen jártam el, mert nem azokat kérdeztem meg, a kik értenek a dologhoz. Hát ki ért hozzá, ha azok nem, a kik vele foglalkoznak, a főispántól az utolsó körjegyzőig?

Hogy Szalay Károly képviselő úr lássa, és hogy Polónyi Géza képviselő úr ezen közbevetett óhajtását is olyannak jelentsem ki, melyre régen gondoltam és a mely teljesülni is fog, röviden enumerálni fogom, hogy ma, midőn nem is tudom még, hogy a jelentések mit tartalmaznak, mert azok az osztályok mélyében vannak és a konyhában feldolgozásra várnak, röviden közlöm a képviselő urakkal azt, a mit a pénzügyi bizottságban is közöltem, hogy milyen lesz majd a külső képe annak a törvénynek, a melyet én erre vonatkozólag igen rövid idő alatt itt elő fogok terjeszteni. Ebben a következő dolgok lesznek felvéve: a kihágási, rendőri, valamint némely taxative felsorolandó közigazgatási ügyekre vonatkozó hatáskörnek deczentralizácziója mellett, a mennyire lehet, az egységes eljárásnak, a hatásköröknek és fórumoknak megállapítása; a jogorvoslati határidőnek egységesítése *(Helyeslés)* mert a hányféle ügy van, annyiféle most a jogorvoslati határidő, *(Helyeslés)* a kézbesítési ügynek lehetőleg a postai intézmény felhasználásával való szabályozása, a kihágási pénzbüntetések egységes kezelésére való felhatalmazás *(Helyeslés)*; a közpénzeknek postai úton, chéque-klearing-rendszer alapján való kezelése; járási számvevői állomások szervezése, hogy deczentralizáltan, gyorsan a dolog érdemébe való behatolással lehessen a községi számadásokat revideálni; felhatalmazás egységes állami, vármegyei, községi ügykezelés és pénzkezelés létesítésére.

Méltóztatnak látni, hogy az elvekkel tisztában vagyok. *(Derültség és tetszés.)* Arra kérek felhatalmazást, hogy ezeket az elveket rendeletileg életbeléptessem. Már most, hogy mikép hangozzanak azok a rendeletek és mikép alkalmaztassanak azok az elvek, lesz-e más, a mit felveszek, erre vonatkozólag tartottam szükségesnek a kérdéseket és azt, hogy ez a nyilvánosság előtt megvitattassék. És én igen lekötelezettnek éreztem volna magamat, ha a t. képviselő urak részéről ezen kérdések bármelyike, mert nem volt titok, vita tárgyává tétetett volna. De mivel azok, a kik, ha kérdezősködöm, azt mondják, hogy nem járok helyes úton, tanácsokat nem tudtak adni, azért csak a magam egyszerű esze mellett kellett megmaradnom és e szerint fogok eljárni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)* Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Néhány szóra kérem a ház türelmét félreértett szavaim helyreigazítására, *(Zaj.)* mert nem szabad ebből a teremből távoznom a nélkül, hogy a t. belügyminiszter urat fel ne világosítsam, hogy nekem olyan szándékom, mint a milyent ő nekem imputált, nem volt. Az igazság szempontjából teljesen közömbös dolog ugyan, hogy valaki milyen hangon és milyen modorban ad elő valamit, de kétségtelen az is, és ezt gyakran tapasztalom, hogyha csendben beszélhet az ember, rendesen megtalálja a hangot is és a modort is, mert semmisem tereli el az embert eredeti ötleteitől és gondolataitól annyira, mint a hangos beszélgetés. Megtörténhetett velem is, hogy talán nem helyes hangot használtam egy kérdés tekintetében s ezt rektifikálni óhajtom, mert nem szeretném, ha a főváros dolgában egy pillanatig is kétség lehetne a t. belügyminiszter úr előtt az iránt, hogy mi a legjobb szándékkal közeledünk hozzá, hogy ő jóakarattal kiván az ügyeken segíteni. A t. belügyminiszter úr azt mondta, ne használjunk oly szavakat, hogy az állam becsapta a fővárost s ne állítsuk szembe az államot a fő-

Digitized by Google

várossal. Restituálni akarom azt, a mit mondani akartam. Az az ember, ki oly üzletet csinál valakivel, hogy évenként 24.000 forintot ajándékoz annak fejében, hogy 61 esztendő mulva kapjon 400.000 forintot: az gondnokság alá helyezendő. Én pedig azt mondtam, hogy itt ezt az üzletet kötötték meg a fővárossal a nélkül, hogy az akkori belügyi kormányzat a főváros érdeke szempontjából ezt az üzletet ne helyeselte volna. A t. belügyminiszter úr azt mondta, a város jó üzletet csinált, mert két krajczárt egy krajczárra szállította le.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondtam, hogy jó üzletet csinált, hanem a főváros érdekében járt el!

Polónyi Géza: Annak érdekében járt el? Hát erre is van két szavam s ezzel be is fejezem. A Lánczhid-társulat 1836-ban kapta a priviliegiumot, akkor gondolom, 100 vagy 150.000 lakosa volt a fővárosnak; mikor pedig a két krajczárt egy krajczárra leszállították 300.000 volt a lakosok száma, ma már 700,000 lakosa van. Ha 300.000 fizet egy krajczárt, az épen annyi, mintha 150.000 fizet két krajczárt.

Schmidt Gyula: Csakhogy most három hid van!

Polónyi Géza: Igen; de mind a három hidon fizetik az egy krajczárt. Ezt ne tessék elfelejteni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Azután a t. belügyminiszter úr szives figyelmébe ajánlom azt is, hogy 700.000 ember mennyivel megy többször a hidon keresztül, mint 100.000 ember; pedig ez a kérdés financziális része.

Egyébként befejezem felszólalásomat azzal, hogy szives jóindulatába ajánlom a t. belügyminiszter úrnak a főváros ügyeit, nem pusztán az udvartartás kérdésében, de egyébként is, mert magam sem sokat bizom, hogy valami sok fog beválni a jóigéretekből lévén meggyőződésem, hogy mig az önálló vámterület nem lesz meg, addig sem a főváros, sem bármely más város nem fog boldogulni. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Elnök: A tanácskozás be lévén fejezve, következik a határozathozatal. *(Zaj.)*

A kérdés az, megszavazza-e a ház a személyi járandóságok czimén előirányzott 897.817 koronát: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik megszavazzák, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a tételt megszavazza.

Hátra van még a határozathozatal Szinay Gyula képviselő úr határozati javaslata fölött, mely úgy szól, hogy utasíttassék a kormány a miniszteri és főispáni nyugdíjtörvények megváltoztatására. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kérem azokat, a kik Szinay Gyula képviselő úr határozati javaslatát elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a határozati javaslatot nem fogadja el.

Az idő előrehaladván, javaslom, hogy a legközelebbi ülést holnap délelőtt 10 órakor tartsuk, a melynek napirendjére tűzzük ki a belügyi tárcza folyó évi költségvetése tárgyalásának folytatását. Hozzájárúl a ház? *(Igen.)*

Így ezt határozatkép kijelentem s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

641. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 22-én, kedden,

Dániel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Ebergényi Sándor igazolása. — Igazságügyi bizottság jelentése a szegedi királyi főügyészségnek felterjesztése tárgyában, melyben a büntető-törvénykönyv 269. §-ának alkalmazhatását kéri az országgyülés megsértése miatt hivatalból megindítandó bűnvádi eljáráshoz. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Buzáth Ferencz jegyző úr jegyzi.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: T. ház! Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

A jegyzőkönyv ellen nem lévén észrevétel, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a jászkiséri 48-as és függetlenségi polgárok körének Justh Gyula képviselő úr által beadott kérvényét az általános szavazati jog és a tiszta közigazgatás behozatala tárgyában.

A kérvény kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Dedovics György jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Ebergényi Sándor, abrudbányai választókerületben megválasztott képviselőnek megbizó levelét tárgyalta és úgy találta, hogy az a törvény rendelkezéséhez képest van kiállítva, a minek következtében nevezett képviselőt, a kérvényezésre fentartott 30 napi határidő fentartása mellett, igazoltnak jelentette ki. Van szerencsém az erre vonatkozó iratokat benyujtani.

Elnök: T. ház! Az igazoló állandó bizottság jelentése alapján Ebergényi Sándor képviselőt igazolt képviselőnek jelentem ki és ő az első osztályba soroztatik.

Dedovics György jegyző: Kola János, az igazságügyi bizottság előadója!

Kola János előadó: T. ház! Tisztelettel benyújtom az igazságügyi bizottság jelentését (Irom. 980) a szegedi főügyész által az országgyűlés képviselőházának elnökségéhez intézett azon felirata tárgyában, a melyben a büntető-törvény által megkivánt felhatalmazást kér az országgyülés megsértése miatt hivatalból megindítandó bűnvádi eljáráshoz.

Kérem, méltóztassék elrendelni, hogy ez a jelentés kinyomassék, a ház tagjai közt szétosztassék és annak idejében tárgyalásra tűzessék.

Elnök: Az igazságügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, szétosztatni és annak idején tárgyalásra tűzetik ki.

Most következik a belügyi tárcza 1901.

Digitized by Google

évi költségvetésének (Irom. 921) folytatólagos tárgyalása. És pedig a dologi kiadások tétele.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 1,059.617 korona.

Lukáts Gyula jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. ház! Engedelmet kérek a t. háztól, hogy mivel a házszabályok nem adtak nekem alkalmat arra, hogy a t. miniszterelnök úrnak a beszédemre adott válaszára reflektáljak, felhasználjam most erre az első alkalmat. Rendkivűl csekély mértékben veszem igénybe a t. ház figyelmét, annyival is inkább, mert a múltkor abban a szerencsében részesültem, hogy a t. ház figyelmével kitüntetett. Nem a személyi helyreigazítás szüksége, inkább a tárgy fontossága az, a mely arra késztet, hogy a t. miniszter úrnak beszédemre vonatkozó válaszában foglalt néhány állítást a magam részéről helyreigazítsak.

A t. miniszterelnök úr a parlamenti reform tárgyában mondott beszédemre vonatkozólag azt mondotta, hogy ő kisérletezni nem akar, mert Magyarországot nem tartja oly erősnek, mint a milyen például Franciaország volt, a mely ezen a téren megengedhetett magának kisérleteket. Én, t. ház, teljes mértékben aláirom a t. miniszterelnök úrnak e szavait, de távol állott tőlem az a gondolat, hogy őt a parlamenti reform és alkotmányunk helyreigazítása tekintetében kisérletek megtételére hivjam fel. Igenis, az alkotmány egy örökké élő intézmény, a melyben azonban hézagok, visszaesések, sőt pusztítások is állhatnak elő, és ezen a téren minden kormánynak, minden parlamentnek ébren kell lennie, hogy a hiányokat kijavítsa és a veszélyeket elhárítsa. Épen Franciaország példája, a melyre hivatkoztam, mutatja, hogy nem kisérletezés történt, hanem midőn egy nagy áramlat fenyegette az állam életét, azok, a kik az alkotmányos életnek és a parlamentnek élén állottak, ez ellen az áramlat ellen mentő eszközöket alkalmaztak, mert mindennél jobban óvták az alkotmányosságot és a parlamentárizmust. Nálunk sem lehet hinni, t. miniszterelnök úr, hogy ha ön csinálja a parlamenti reformot, vagy akármely más kormány, hogy az örök arkánum lesz. Az a reform, a melyet ötven évvel ezelőtt csináltunk, helyes, jó volt az akkori viszonyokhoz képest; ma értékét vesztette, annyi idő mulva leszállott az értéke, és most újabb segélyre, újabb orvosszerekre van szükség.

A t. miniszterelnök úr azt mondotta, hogy a kuriai biráskodás behozatala után várjuk meg az eredményt, és majd azután, talán nyolcz év mulva, fogjuk a bajokat orvosolni. Senkisem állítja azt, hogy a kuriai biráskodás ne volna, legalább a mi felfogásunk szerint, bizonyos bajokra nézve orvosszer. Mondottuk, hogy magának a parlamentnek biráskodási joga a mostani rendszer mellett teljesen czélt tévesztett és értéktelen eljárás; kértük tehát, hogy a kuriára ruháztassék a biráskodás. Ezt visszacsinálni senkisem kivánja. De ez a bajoknak csak egy részét orvosolja. Ez nem érinti azoknak a kérdéseknek sorozatát, a mely kérdések a parlamenti reformmal összefüggésben vannak. Hogy talál a t. miniszterelnök úr kauzális összefüggést a kuriai biráskodás és e sok más égető kérdés között?

Széll Kálmán miniszterelnök: A visszaélések megszüntetése!

Holló Lajos: Azt méltóztatott mondani, hogy bevárjuk a fejleményeket, a törvénynek érvényesülését az életben, és ha hiányok mutatkoznak, akkor — ha ideje eljön — meg fogjuk csinálni a parlamenti reformot. A kuriai biráskodás azonban nem érinti a leglényegesebb kérdéseket, nem érinti például a községenként való szavazást. Mi összefüggésben van a kuriai biráskodás azzal, hogy a mai rendszer mellett a választók ezreit és ezreit a tűzhelyüktől távol eső vidékekre kényszerítjük, hogy valósággal — a mint beszédemben hangoztattam — büntetésszámba megy a választói jog gyakorlata? Ezt a kuriai biráskodás nem orvosolja! A titkos szavazásról a t. miniszterelnök úr azt mondotta, hogy nem tartja Magyarországon megfelelőnek, holott más művelt nemzeteknél, a franczia és angol nemzetnél és máshol is teljes mértékben bevált, mert nem áll másból, mint hogy annak a hivatalvezetőnek teljes mértékben megtiltassék az, hogy azt a zárt czédulát, melyet kezébe adnak, felbontsa és ellenőrizze, hogy a választó kire adta szavazatát. A titkos szavazás kérdése tehát a kuriai biráskodással abszolute nem áll összefüggésben. Tovább menve, a czenzus is, a melynek aránytalanságát az élet különböző viszonyaihoz a miniszterelnök úr elismerte, teljesen független a kuriai biráskodási törvénytől.

A miniszterelnök úr azt mondja, — és talán itt van az ő fejtegetéseinek alapja és itt csúcsosodnak ki az ő ellenvetései, — hogy mindezen kérdések lehetnek helyesek, a parlamenti reform is jó és egészséges dolog, de nem tartja a kérdést érettnek, nem tekinti olyannak, mely a parlamentnek sürgős feladatai közé tartozik. Hogy mi érett és mi nem, az teljesen szubjektiv felfogás; mert lehet valamely kérdés az ország viszonyai szempontjából teljes mértékben érett, és lehet egy kormánynak felfogása vagy helyzete szempontjából még meg nem érett az eldöntésre.

Digitized by Google

E tekintetben a t. miniszterelnök úrnak válasza nem nyugtathat meg bennünket. Ez is egyik hibája a parlamentárizmusnak, és mutatja, hogy az milyen káros módon fejlődött nálunk, mert a ki itt fejti ki az ő politikai működését és tevékenységét, a kinek politikai elvei itt szűrődnek át a parlamenti tevékenységen, annak nyilatkozni kell és ily kérdésekben állást kell foglalnia egész politikai működése alapján, a mint például a volt nemzeti párt politikusai határozottan állást is foglaltak e kérdésben, midőn a mult országgyűlésen kijelölték mint sürgős teendőt a parlamentnek és a választási rendszernek reformját. A mi parlamenti rendszerünk mellett a kormány élére meghivnak a politikai élettől teljesen távol álló egyéniségeket az államnak ismeretlen vidékeiről, olyanokat, kikről az hallatszik, hogy erélyes és vaskezű emberek és az ilyet ideültetik a miniszteri székbe. Ez mondhatja, hogy szerinte nem érett ez a kérdés, mert soha bizonyítékát nem adta annak, mi volt a felfogása e tekintetben. De a miniszterelnök úr, kinek háta megett hosszú politikai mult áll, és a nemzeti párt tagjai és vezérei, a kik e tekintetben határozott állást is foglaltak, nem mondhatják, hogy ez a kérdés nem érett, mert igenis az ország viszonyai megérlelték és megkövetelik megoldását

Azon politikai változáshoz, mely bekövetkezett, az ország épen azt a reményt fűzte, hogy az egész közélet terén nagy megtisztulás fog bekövetkezni, hogy az ország rátér a megerősödés útjára és az egész nemzet összetartása fog bekövetkezni a vámügyi és gazdasági kérdésekben. A remény főleg az volt, hogy megtisztúl a közélet épen azon kiváló emberek kormányra jutása által, a kiknek ambicziójáť abban láttuk, hogy ők a kormányszékre jutva, nem hatalomra vágyódnak, hanem arra, hogy az ország bajait orvosolják. Abban nincs igazság, mikor a miniszterelnök úr a nemzeti pártról azt mondja, hogy a hatalomban való osztozkodás nem volt czéljuk. Ezt nem lehet így felfogni. A ki egy kormány támogatására siet, annak a hatalomban részt kell vennie, hogy a hatalom gyakorlásában felelősséget is vállaljon. A hatalomban való osztozkodás nem privilégium az igazi politikai férfiak szemében, hanem a legszigorúbb kötelesség, hogy midőn odamegy a kormánypadokra, egyúttal a kormányzásban részt vesz és kötelességet teljesít a nemzettel szemben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A sürgősséget nem ismeri be a t. miniszter úr és e tekintetben talán biztatásúl szolgálnak neki azon tapsok és helyeslések, melyek a tulsó oldalról az ő ilyen jellegű beszédére felhangzottak. De hiszen, t. ház, épen ezek ellen voltak nekünk aggályaink, az ellen volt kifogásunk, hogy egy párt élt itt évtizedeken keresztül, a mely ezen rendszer megváltóztatását sohasem tartotta sürgősnek és első rangú feladatnak. Mi nem azt kivánjuk, hogy a t. miniszterelnök úr a parlamenti reformot holnapra már napirendre tűzze, de azt tartjuk, hogy az első rangú állami kötelesség, melynek megvitatása és letárgyalása első rangú parlamenti feladatot képez. Az utolsó hetekben és hónapokban miket láttunk, mint kiválóan sürgős agendákat? A miniszterelnök úrnak el kell mennie Bécsbe, és ott a császári herczegeknél és herczegnőknél Huldigungsz Viziteket kellett tennie, melyek oly sürgősek voltak, hogy ezek miatt életszükségletének kielégítését is felfüggesztette. Nagyon sürgős volt azután visszautazni Budapestre, hogy a pártéletben előálló apró kis pártütéseket, melyek bizonyos beszéd következtében felmerültek, tapintatos kezével ügyesen és óvatosan elhárítsa. Midőn ezt befejezte, ismét Bécsbe kellett mennie, mert a parlamenti viszonyok ott úgy alakúltak, hogy velünk szemben a lehetetlenségek egész sorozata állt elő. Ezek mind helyes kormányfeladatok, sürgősek is a kormányra nézve, de ezeket az állam, a nemzet szempontjából elsőrendű agendáknak el nem ismerjük, különösen oly politikusok részéről, kiket nemesebb ambiczió vitt arra, hogy azokban a padokban helyet foglaljanak.

Részemről még csak azon kijelentésre akarok hivatkozni, melyet a volt nemzeti párt illusztris vezére ezekben a kérdésekben nem régen a nemzet előtt tett. Ő azt mondotta, hogy a nemzetnek becsületbeli kötelessége ezen a téren megtenni a polgárokkal szemben azt, a mit egy fél századon keresztül elmulasztott; becsületbeli kötelessége a jogok kiterjesztése tekintetében elmenni odáig, a meddig elmenni helyes, és a meddig elmenni kell. De vajjon a becsületbeli tartozások, akár magánembernél, akár egy nemzetnél, olyanok-e, a melyeknek teljesítése nem sürgős, a melyeket el lehet halasztani beláthatatlan időre, s melyekre nézve a kormány mondhatja, hogy vagy ő megteszi, vagy az utána következő kormány, s nem is saját kormányzati feladatának, hanem a következő kormány feladatának tekintik? Ez nem az a válasz, a melyet mi megnyugvással fogadhatunk.

A t. miniszterelnök úr feláll itt akárhányszor, s egész jóhiszeműleg azt mondja: jöjjön hozzám akárki, ha igaza van, igazat fogok neki adni. Elismerem, hogy ha egy községben a jegyző hibát tesz s elmegyünk hozzá panaszt tenni, vagy más baj történik, ő tár-

Digitized by Google

gyilagosan, igazságosan vizsgálja meg az ügyet; de midőn egy nemzet megy el hozzá és azt mondja: alkotmányomon égető sebek vannak, egy nemzet kívánja, hogy a miniszterelnök úr álljon élére ezeknek a mozgalmaknak, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és tegye meg azt, a mit szükségesnek tart, akkor ezek előtt a kívánalmak előtt az ő érzékeny felfogása, az ő érzékeny füle megtagadja a szolgálatot; ebben az irányban semmit meg nem hallgat, a mi kívánatos és helyes volna az ország érdekében.

Sötétbe ugrást emleget a t. miniszterelnök úr. Tessék elhinni, hogy a sötétbe ugrást mi sem szeretjük és attól mi is félünk. Ha ez a sötétbe ugrás a nemzetiségi kérdést jelenti, e tekintben Polónyi Géza képviselőtársam már egy nagyon helyes argumentumot mondott. Hogyha a nemzetiségek a passzivitást feladják, körülbelül, mindegy, hogy háromezer, vagy tizenötezer szavazattal választatik meg az a nemzetiségi képviselő. Én is azt mondom, és a mellett állok, hogy én nem képzelem azt a helyzetet a választói jognak bármilyen kiterjesztése mellett, a mely veszélylyel járna a magyar államra, mert a magyar államot és a magyar nemzetet mindig oly életképesnek tartom, hogy magát egy ilyen, vagy bármily irányú veszélylyel szemben a legerélyesebb mértékben meg tudja védelmezni. Ha nemzetiségi törekvések támadnak, azok vagy megegyeznek az állam alkotmányával és akkor nem veszélyesek vagy szembeállanak azzal, és akkor erős és erélyes kéz kell, a mely ezeket visszautasítja és a hatalmat velük szemben gyakorolja, de nem csitítgatás, a mely az ő igényeiknek és kívánalmaiknak csak felélesztésére vezet.

Csak a legutóbbi időben volt a német parlamentben egy ilyen nemzetiségi vita. Méltóztassék megnézni ennek a tartalmát. Fölállt a miniszter és azt mondta, hogy tanulják meg a lengyelek, hogy Németországban ők németek és hogy mig a német sas az ő szárnyait birja mozgatni, nem engedik meg, hogy ők elválási törekvéseket hangoztassanak. Most fölállt a lengyel klub elnöke és azt mondotta, hogy a lengyeleknek nincs más kívánsága, csak hogy Németországban az ő saját anyanyelvüket is taníttathassák az iskolákban. Nem azt kívánják ők, hogy a német nyelv tanítását az ő iskoláikban beszüntessék, ők csak saját nyelvük számára kérnek kiméletet, hogy iskoláikban azt is lehessen tanítani. Ime ez mutatja meg, hogy egy állam, ha erőt kell kifejteni, milyen mértékben képes azt kifejteni a nemzetiségi törekvésekkel szemben.

De, t. képviselőház, nem ezt akartam tulajdonképen a sötétbe ugrásra nézve mondani, hanem azt, hogy sötétbe ugrásnak tekinti a t. miniszterelnök úr az általános választói jogot. Általános választói jog korlátok nélkül sehol a művelt világon nincs. Megszabja a kor, megszabja egy községbe vagy illetőségi helyen bizonyos időn keresztül való tartózkodás; lehet esetleg más korlátait is felállítani, a melyeket a körülmények szükségessé tesznek, de az az egy bizonyos, hogy az, hogy a t. miniszterelnök úr nem akar elmenni a legszélesebb mértékig, a mint talán sokan nem akarnak elmenni ebben az országban: ez még nem indok arra, hogy legalább addig a mértékig el ne menjen, a mely szükséges arra, hogy Magyarországnak alkotmányos élete megtisztuljon. Itt van a választó vonal. Nekünk olyan mértékben kell megtisztítani a választásokat, hogy a reform lehetetlenné tegye a hatalom befolyását a választásokra, a mely a nemzetnek visszaadja rendelkezését a parlament, a törvényhozás felett és a nemzet képviseletét kizárólag a nemzet küldetéséből fogadja el.

Eddig, t. ház, még a miniszterelnök úrnak felfogása szerint sem lehet sötétbe ugrás az általános választói jog. Ez életszükséglete a nemzetnek, a melyet elsőrangú parlamenti feladattá kell tenni. De a t. miniszterelnök úr ezt nem teszi, ellenben megteszi azt, a mit készséggel elismerek, hogy minden felszólalásunkat a legteljesebb jóakarattal, udvariassággal, csaknem bókokkal viszonozza; azt lehetne mondani, hogy a t. miniszterelnök úr, az édességek minisztere. De nekünk nemcsak ez kell. Mi szivesebben elszenvednénk több keserűséget, ha az alkotmányosság terén több haladást látnánk a kormányzás részéről. És mután ezt nem látjuk, a legnagyobb csalódással fogadjuk a t. miniszterelnök úr kijelentését, és így ebben az irányban nem fejezhettük be mi, az itt ülő képviselők működésünket, felszólalásainkat, mert ha ezek a hangok csekélyek, akkor erősebbeket kell használnunk, a melyek ezt a kérdést megérlelik és a parlament aktuális tárgyává fogják tenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház? *(Halljuk! Halljuk!)* Én arról a kérdésről, a melyet Holló Lajos t. képviselő úr behozott a parlamentbe, a parlamenti reform kérdéséről, múltkori beszédemben nyilatkoztam és abban a kérdésben egészen világos és határozott állást foglaltam el, bármiképen igyekeztek is a képviselő urak annak az állásfoglalásnak jogosúltságát, sőt megtörténtét is kétségbe vonni. Ugron Gábor képviselő úr azt állította múltkor, hogy nem is foglaltam állást.

Digitized by Google

Most azonban Holló Lajos képviselő úr ráczáfol, nekem ad igazat és konstatálja, hogy állást foglaltam; mert ha állást nem foglaltam volna, világosat és preczizet, akkor nem vontam volna magamra most Holló Lajos képviselő úrnak kifogásait és mostani válaszát. *(Úgy van! a jobboldalon.)* De hát ez mellékes.

Holló Lajos képviselő úr, hogy megfűszerezze a maga argumentumait, jónak látta azzal is vádolni engemet, hogy hiszen én oly dolgokat tartok sürgősebbeknek az általános szavazati jognál, a mely dolgoknak semmi köze a nemzet ügyéhez: az én bécsi utazásaimat és azokat az újévi tisztelgéseket, a melyek szokásosak. Nohát kérem, e felett, ha valakinek izlése magával hozza, rosszabb vagy kevésbbé rossz viczczeket lehet csinálni. De engedelmet kérek, még ennél jobb élczek is, gondolom, nem adják meg a képviselő úrnak a jogot arra, hogy azt mondja, hogy én bármit, a mit a közügyek terén teszek, — és azt is a közügyek terén teszem, igenis, annak az állásnak képviseletében, a melyet elfoglalok, — azt nem a nemzet ügyeként, nem az ország dolgaként végzem. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Azt is, t. képviselő úr, igenis még az ön képviseletében is végzem. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszi talán, hogy kedvtelésből, vagy privát passzióból teszem? Hát nem, hanem teszem azért, mert az e fajta courtoisie dolgok igenis válhatlan összeköttetésben vannak ezzel az állással. *(Zajos helyeslés a jobboldalon és a középen.)* És ha én azokat elhanyagolnám, vagy ha azok nem úgy folynának le, mint a hogy a magyar miniszterelnök méltóságához illik, a képviselő urak tennének nekem szemrehányást. *(Tetszés. Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Tehát azért, mert önöknek ez most ebben az alakban passzolt, bocsánatot kérek, azért az még sem helyes és nem igaz.

Holló Lajos: A sürgősség szempontjából mondottam!

Széll Kálmán miniszterelnök: A sürgősség szempontjából sem. Hiszen az újévi dolgokat nem lehet elhalasztani; *(Tetszés és derültség a jobboldalon.)* ott nem lehet sürgősségről vagy nem sürgősségről beszélni. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* Jobb lett volna tehát ezt a közbeszólást elhagyni.

Holló Lajos képviselő úr azonban azután tovább is megy és a felett is viczczelődik, hogy nekem más dolgaim is vannak, a melyek sürgősebbek. Hát igenis vannak más dolgaim, még pedig, számosak, fontosak, a melyeket ez idő szerint a parlamenti reform kérdésénél sürgősebbeknek tartok. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A t. képviselő urak közül még nem akadt senkisem, a ki a felett panaszkodott volna, hogy ennek a képviselőháznak nem volt elég munkája, elég foglalkozása. A mig ennek a képviselőháznak a kormány a maga természetes kötelessége és hivatása szerint törvényhozási munkát tud adni, még pedig olyant, a mire szükség van, — mert szükségtelent nem hozunk ide — be van bizonyítva, hogy a parlamenti reformnál sürgősebb és aktuálisabb teendők vannak. De hát én nem e mögé sánczolom magamat, épen nem. Én megmondottam határozottan és nyiltan, hogy a parlamenti reformot elvileg szükségesnek tartom, elismertem azt, hogy a jogkiterjesztés alapján állok, a mit a t. képviselő urak nem is vesznek észre, nem is méltányolnak, mert mindig csak azzal állanak elő, hogy miért nem hozom rögtön ide és miért nem hozom abban a mértékben ide ezt a kérdést, a mint a t. képviselő urak akarják, s ezért az ő haragjuknak egész teljét zúdítják rám. Hát bocsánatot kérek, az elfogulatlan itélő nem fog igy itélkezni. Én igenis a nemzet nagy vitális érdekeinek, igen sok, nagy, fontos tekinteteknek latba vetésével a nemzet, az ország érdekében, ezen ország nyugodt társadalmi és politikai fejlődésének érdekében ez idő szerint, addig a mig itt konszolidáltabb viszonyok nem állanak elő a pártok szempontjából, a társadalom szempontjából, gazdasági törekvések szempontjából, igenis nem tartom azt a reformot aktuálisnak és nem is tartom sürgősnek. *(Zajos helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Ezek voltak az én szempontjaim, és ezek a nemzetnek szempontjai és igenis általános, a közérdekből vett szempontok, legalább az én meggyőződésem szerint. *(Hosszantartó, élénk helyeslés a jobboldalon.)* Eltérhet a nézetünk az önökétől. Ki volt az, erről az oldalról, talán én voltam az, a ki azt mondtam volna, hogy nem jogosúlt az önök törekvése? Hiszen önök ellenzék, önöknek előbbre kell vinni a dolgokat, önöknek hajtani kell ezt a pártot, hajtani kell az országgyűlést, meg kell mutatni az ideálokat, a czélokat. Ez az önök törekvése és jogosúlt törekvése, missziója. De engedelmet kérek, hogyha mi meg a másik oldalról véve a kérdést, a mi érveinket és konsziderácziónkat vetve latba, és mértékbe vetve az országnak igen fontos tekinteteit, a melyekre épen most az előbb emlékeztettem, azt mondjuk, a mit én mondottam, hogy a parlamenti reformot, bár szükségesnek tartjuk, bár idő múlva be fog következni, de azt most nem tartjuk aktuálisnak: ezt nem azért teszszük, hogy ennek a pártnak, vagy e párt hatalmának és a kormány hatalmának tekinteteit veszszük

Digitized by Google

figyelembe, vagy hogy azok szolgálnának nekünk egyedül zsinórmértékül, hanem teszszük azért, mert az országnak jól felfogott érdekét veszszük kellőkép figyelembe. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És most még csak egyet. Hogy mennyire megfontolandó ez a kérdés, hogy mennyire igazam van nekem abban, hogy az általános szavazati jog aggályokat képes kelteni mindenkiben, a ki ez országnak összes viszonyait gondos és lelkiismeretes megfigyelés alá veszi: mutatja az, hogy a t. képviselő úr maga is most óvja magát az ellen és bennünket is kitanít, hogy hiszen ennek is vannak ám korlátjai, ennek is vannak temperamentumai, ennek is lehetnek kinövései és veszélyei, azoktól azonban — azt mondja — mind meglehet ám azt tisztítani. *(Tetszés a jobboldalon.)* Hát mit bizonyít ez? Azt bizonyítja, hogy kétszer, de 12-szer is meg kell nézni, ezen kérdésnek minden oldalát, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és hogy nem lehet hamarjában e kérdésbe belemenni, úgy, a mint önök akarják, hogy tudniillik az általános szavazati jog alapján vitessék keresztül a parlamenti reform. És bizonyítja azt, hogy az én álláspontom a helyes és azt bizonyítja, hogy ha ezen megfontolás, ezen sokszoros megfontolás és beható megfontolás nélkül cselekszünk, akkor igenis ugranánk a sötétbe. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr azt mondja, hogy nem volt helyes a mit én mondtam a múltkor, hogy kisérletet tenni nem szándékozom. Hát kérem elfeledte a t. képviselő úr, a mit mondott? A t. képviselő úr azzal vigasztalt a múltkor engem, hogy próbáljuk meg, csináljuk meg, és ha azt látnók, hogy bajok származnak belőle, akkor majd visszacsináljuk. Kérem, itt van a beszéde. Mi ez egyéb, mint kisérlet, és ettől a kisérlettől óvtam én az országot. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Tessék csak a háta megé nézni a t. képviselő úrnak és visszaemlékezni a tegnapi beszédre. Én tegnap az idő rövidsége miatt a beszédnek e részére nem reflektáltam. Ott is megvan a bizonytalanság; én legalább azt találtam benne, hogy nekem van igazam, a ki azt mondottam, hogy ezt a kérdést nagyon meg kell vizsgálni. Polónyi Géza, a ki a t. képviselő úrral egy párton van, vagy volt — nem keresem — item Polónyi Géza t. képviselő úr, maga tegnap azt mondotta, hogy nem akarja ám bevenni az általános szavazati jog bástyáiba és kereteibe azokat, a kik veszedelmesek lehetnek az országra, a kik veszélyes tanokat hirdetnek és képviselnek a társadalomban, hogy preventive a büntető jog terén kell erre nézve bizonyos intézkedéseket létesíteni. Hát bocsánatot kérek, mit mutat ez? Azt, hogy önök is akarnak válogatni, hogy önök is meg akarják gondolni a dolgot, tehát, hogy itt jó a válogatás. Pedig önök a kisebbséget képviselik, a melynek mindig könnyebb a dolga, mert nem hordja a felelősséget. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* A kisebbségnek nem kell tartani semmitől, mert hiszen nincsen bebizonyítva, hogy a mit akarnak, ha ők maguk megcsinálták volna, jó vagy rossz lett volna-e? A többség hivatása azonban más, már természeténél fogva, és ha előrevetett szemmel jár is és ha haladni akar és halad is, mert mi azt akarjuk, de óvatosan meg kell mindent fontolnia. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Tessék tehát ezen argumentumból kifolyólag is egy kicsit méltányolni a helyzetet és nem azt a következtetést levonni, a melyet méltóztatnak; azt gondolom, hogy ez az argumentum nekem ad igazat. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Nekem egyébként a t. képviselő úrnak egész methodikája ellen kifogásom van, mert a képviselő úr igen furcsán bánt el beszédemmel. Én egészen nyugodtan és nyilt homlokkal mondottam meg véleményemet és mindazok, a kik beszédemet hallgatták, tanuk lehetnek rá, hogy én a képviselő úr beszédjével másként bántam el. Én a t. képviselő úr nagy beszédjéből, az időnek azon rövidségénél fogva, a mely akkor is rendelkezésemre állt, — mert hiszen össze kellett tömörítenem, a mit mondott — kivettem annak szukkusát és azt mondottam. Öt pontban tömörülnek össze követelései, klasszifikáltam is őket, és azt hiszem, helyesen és jól kivonatoltam beszédjét. Megmondtam, hogy a képviselő úr először is három dolgot követel. Követeli azt, itt a beszédem, szóról-szóra fel tudnám olvasni, de nem teszem, hanem csak rámutatok. A képviselő úr a hivatalos pressziót, az anyagi eszközök latbavetését és szereplését a választásoknál és a képviselői állás utilizálását hozta fel, mint a parlamenti reformnak első három kellékét, azután a szavazati jognak, a czenzusnak kiterjesztését, a mint ő akarja, az általános szavazati jogig és a választási kerületek felosztását. És én ezen öt pontban az ő beszédének szukkusaképen oda állított posztulátumokra mit mondottam? Azt mondottam a három elsőt illetőleg, különösen a két elsőt, a hivatalos pressziót és az anyagi eszközök szereplését, harczba vitelét, mit én is perhorreskálok, utálok és utáltam teljes életemben: ezt a kuriai biráskodással igyekeztünk megoldani, orvosolni, a képviselői állás kérdését pedig inkompatibilitási törvényben. Én nem vontam ezt be oda ebbe a részébe az én vá-

Digitized by Google

laszomnak, a melyre nézve azt mondottam, hogy nem aktuális. És most a képviselő úr mit mond? Tisztára elferdítve beszédemet azt mondja: a miniszterelnök előáll és azt mondja: várjuk be a kuriai biráskodási törvény eredményét, mert abban gondoskodtunk ezekről a dolgokról. Azt mondja: mi köze ennek a törvénynek a czenzushoz, a választókerületek felosztásához? Hát semmi köze, de nem is mondottam, hanem elválasztottam két dolgot egymástól; az egyikről kimutattam, mivel intézkedtünk és megmondtam, hogy várjuk be ezen kuriai biráskodási törvénynek a hatályát és akkor fogunk róla beszélhetni, mert tavaly csináltuk és kivántuk mindannyian; a másik kettőt külön választottam és beszéltem róluk, mint nem aktuálisakról. Hát nem akartam elütni; nagyon felületes, helytelen és silány motivum lett volna, ha azt mondom, a mit a képviselő úr reám fog.

Én a t. képviselő urak argumentumaival, beszédeivel nem ily módon bánok el; kérem tehát a képviselő úrtól is, hogy ne így bánjék el az én beszédemmel. *(Élénk helyeslés a jobb és baloldalon.)*

Holló Lajos: T. képviselőház! Szavaim értelmének helyreállítása czímén néhány perczre kérem a képviselőház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Első sorban a miniszterelnök úrnak azon kifogása ellen akarok a magam részéről tiltakozni, hogy tudniillik én a t. miniszterelnök úr beszédének értelmét elferdítettem volna. Koránt sem tettem. Én azt mondottam, hogy a miniszterelnök úr azt kivánta, hogy a kuriai biráskodásról szóló törvénynek eredményét be kell várni.

Széll Kálmán miniszterelnök: A három elsőre! Itt van a beszédem!

Holló Lajos: Nem arra mondottam én, hogy a három elsőre vagy utolsóra; hanem arra, hogy a miniszterelnök úr azt mondta, hogy nem kell a parlamenti reformot addig megcsinálni, mig ennek eredményei be nem következnek.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondottam!

Holló Lajos: Azt méltóztatott mondani, hogy nem időszerű és be kell várni, mig ennek a kuriai biráskodásnak eredményei az életben nyilvánulnak. Még a nyolcz évi határidőt is említette, hogy akkor, majd ha ezen határidő lejár, előállhatunk a parlamenti reform kérdésével. Nem azt mondottam én, hogy ezzel áll összefüggésben, csak azt kifogásoltam, hogy a miniszterelnök úr annyira kitolja ennek az idejét. És bocsánatot kérek, ez a lényeges. Hiszen én nem állítom, hogy nem ért egyet és nem tartja elvileg szükségesnek a parlamenti reformot, hanem csak azt az óhajtást fejeztem ki és azért szólaltam fel, hogy ne toljuk azt ki bizonytalan időre. Erre nézve hivatkoztam a házra, hogy jelöljön meg a miniszterelnök úr valamely határidőt. Akkor sem jelölt meg, most sem tette. Mi ezt sürgetjük és kivánjuk, hogy határozott álláspontot foglaljon el a miniszterelnök úr a parlamenti reform kérdésében.

A másik szembeállítja az általános szavazati joggal a mai beszédében azon körülményt, hogy én is korlátokat akarok felállítani. Ez félreértés a t. miniszterelnök úr részéről, mert én csak tényeket konstatáltam, azt az élő tényt, a melyet végre mindenki tud, a ki a parlamenti gyakorlatban ismerős, hogy sehol sincsen általános szavazati jog korlát nélkül, mert már maga a kor is korlát, mert az, hogy minden választónak férfinak kell lennie, hogy hat hónap óta az országban kell tartózkodnia, ez mind korlátozás; szóval állítom azt a tényt, hogy az általános szavazati jognak esetleges korlátait meg lehet vitatni. De ha a t. miniszterelnök úr arra vár, hogy a teorethikus ellentétek az általános szavazati jognál megszünnek s az valamikor tisztázódni fog, akkor nagyon sokáig kell várnia! Hisz ezek örök ellentétek! A parlamenti reformnál példáúl Angliában is a pártok közt nagy ellentétek merültek fel, mégis leszürődött egy bizonyos eredmény, a mely az általános szavazati jog behozatalára vezetett. Én sem kivántam azt mondani, hogy ebben viták nincsenek, vagy ne legyenek, a teória sohasem fog meghalni és a vitatkozások sohasem szünnek meg; de ez nem akadály arra, hogy ha szükségességét és sürgősségét elismerjük, a reformot a kormány és az országgyűlés megcsinálják.

A lojalitást a mi részünkről a t. miniszterelnök úrral szemben kétségbe vonni csakugyan nem lehet, sem egyénisége, sem politikai működése, sem miniszterelnöksége tekintetében, hiszen talán épen azt vetik az ellenzéknek szemére, hogy túlságosan lojálisan viselkedik a t. miniszterelnök úrral szemben. Szándékunkban sincsen, nekem sem volt, sohasem is lesz, hogy akár működése korrektségét, akár személye érintetlenségét vagy politikai működésének tisztaságát kétségbe vonjuk. De midőn ő itt ezeket szembeállítja, s midőn a mi meggyőződésünknek az ereje ebben a dologban oly erős, oly határozott, akkor azt kell mondanom, hogy a jó szándék ebben az irányban csakugyan nem elégséges s hogy abban az elhatározást, a tetteket és az akarási szándékot nem fedezzük fel és azért tettük azokat a kifogásokat, a melyek tettünk.

Az sem élez, t. miniszterelnök úr és ne

Digitized by Google

méltóztassék annak tekinteni, ha azt mondom, hogy a t. miniszterelnök úrnak el kell mennie a Huldigungsvisiteket megcsinálni a császári herczegeknél és herczegnőknél. Természetes, hogy ezt meg kell csinálnia, a mig azon a helyen űl; lehet, hogy mindez sok agendát nyújt egy új esztendő alkalmából, de hogy ezekben és az ausztriai viszonyokkal való függésben meríttessék ki a kormány tevékenysége, azt nem helyeseljük. Mi a változáshoz azt a reményt fűztük, hogy a parlamenti béke helyreálltában, a parlamenti viszonyok konszolidáczió-jában és a t. miniszterelnök úr kormányzatában fogjuk feltalálni azt a rendszert, a mely belátható időkben a parlament reformját keresztül fogja vinni. Ebben csalódtunk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Valóban izléstelenség lenne, ha most a kérdésre és a köztünk fenforgó kontroverziára vonatkozólag a vitát folytatnám. Eszem ágában sincsen. Én elismerem, hogy a t. képviselő urak, mikor bennem mindazt, a mit Holló Lajos t. képviselő úr szives volt felemlíteni, lojalitásomat, érintetlenségemet, politikai működésemet, szándékomat stb. konstatálják, engem kötelezneknek; de kérem egy faktiv kérdés konstatálásánál kell, hogy a t. képviselő urat arra kérjem, hogy ezt necsak szóval, de ténynyel is cselekedje. *(Zaj. Elnök csenget.)* A t. képviselő úr most nekem ismét azt az állítást tulajdonítja, hogy a parlamenti reformot a kuriai törvény érvényének tartamáig szóba hozni nem akarom. Ezt nem mondtam. Itt van a beszédem, csak háromnégy passzust olvasok fel röviden. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt mondtam *(olvassa)*: »Ezután áttérek a parlamenti reformra. A parlamenti reform kérdését Holló Lajos képviselő úr vetette be a vitába egy igen átgondolt és nagyon szépen felépített beszédben. Öt pontban sommázom azt, a mit ő mondott. Először is azt kivánja, hogy a hivatalos pressziótól minél inkább távol maradjanak a választók, másodszor az anyagi eszközök felhasználásától, harmadszor, hogy a képviselő a maga állását ne utilizálja. A mi a három elsőt illeti, ebből kettőre vonatkozólag gondoskodott a kuriai törvény, a másikról gondoskodott az összeférhetlenségi törvény.«

És azt mondom: »A két elsőre vonatkozólag a tapasztalatok meg fognak bennünket tanítani, hogy helyesen vannak-e a törvények megalkotva; akkor foglaljunk mi, vagy foglaljanak utódaink erre vonatkozólag állást. A mi a másik két kérdést illeti, ezekre vonatkozólag jelentettem ki, hogy nem alapos az az indokolás, a melyet használt. Én tehát ketté választottam a dolgot. A három elsőre azt mondottam: törvényhozási intézkedések tárgyát képezték részint a mult évben, részint képezik most, erre várjuk be a nyolcz esztendőt. A másikra vonatkozólag nem kötöttem ki terminust, nem mondottam nyolcz esztendőt, semmit sem mondottam, csak azt mondottam, hogy ez idő szerint nem aktuális. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra feljegyezve többé senki sincs; ha tehát szólani senki nem kiván, a vitát bezárom.

A tétel maga meg nem támadtatván, azt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Törvényelőkészítés és szerkesztés czéljaira 20.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A belügyminiszterium hivatalos helyiségeinek új butorzattal való fokozatos felszerelésére 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A központi igazgatás és országos levéltárnál, a lipótmezei és angyalföldi magyar királyi elmegyógyintézetnél, továbbá a törvénytár szerkesztőségénél alkalmazott nős, vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 4640 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A belügyminiszterium irattárának selejtezési költségeire 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. A »Belügyi Közlöny« jövedelme 52.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos levéltár. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 2. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek, IV. fejezet, 2. czím. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 81.197 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 89.197 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A külföldi történeti kútfőgyűjtemények és folytatásuk beszerzésére és beköttetésére 2000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. A régi országos alap rendelkezésre álló kamataiból 12.214 korona.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az országos levéltárból a magánfelek részére kiadott okmánymásolatok utján befolyt díjak 400 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 3. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kadások, IX. fejezet, 3. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Vármegyék közigazgatási árva- és gyámhatósági kiadásai az 1893 : IV. törvényczikk alapján 9,705.728 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Törzsfizetések javítására, új állások rendszeresítésére, dologi kiadásokra, valamint a mutatkozó fedezeti hiányok pótlására 2,841.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Lukáts Gyula jegyző: Madarász Imre!

Madarász Imre: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A belügyminiszteri kormányzat milyenségéről már egy hét óta folyik a vita és a kritika, a mely felölelte általában a belügyi kormányzat minden ágát, de annak legfőbb tárgyait mégis kétségen kivül a közigazgatás reformja, a parlamenti reform és a választási reform képezték. Az igen tisztelt miniszterelnök úr, mint belügyminiszter nyilatkozott e tekintetben itt a házban és kisebb-nagyobb igéreteket is tett; igy például megigérte a közigazgatási reformot, de hozzá tette, hogy az államosítás alapján. Ő tehát a mai közigazgatás nagy hibáját, a mint látszik, a választási rendszerben találja, mert hiszen az orvoslást az államosításban, vagyis a kinevezési rendszerben keresi. De másrészről az előirányzatból úgy látszik, hogy a mostani közigazgatás bajait a munkaerők elégtelenségében is keresi, mert hiszen itt még új állások rendszeresítésével akarja a bajokat orvosolni.

T. ház! Még most nincs itt az ideje annak, hogy a részletes tárgyalás alkalmával a közigazgatásnak hibáit, bajait részletesen előadjam. Csakis egyet vagyok bátor a t. ház kegyes engedelmével felemlíteni, nevezetesen a közigazgatásnál az ügykezelésnek helytelen és telette hosszadalmas voltát. Igaz ugyan, hogy a t. miniszter úr ebben a tekintetben is nyilatkozott tegnap és igéretet is tett, de mindennek daczára, miután Magyarországon a közigazgatásnál az ügykezelés, — hogy úgy fejezzem ki magamat — olyan csodabogár, a melyhez hasonlót sem nem hallunk, sem nem látunk, a t. ház engedelmével elhoztam ebből a csodabogárból egy mintaképet *(Halljuk! Halljuk!)* és felolvasom az arról szóló bizonyságot. *(Halljuk! Halljuk!)* Vettem pedig ezt egy olyan memorandumból, a mely épen a közigazgatási hibáknak, bajoknak felderítésével és lehető javításával foglalkoznék. Ez a mintapéldány mindössze egy 20 filléres rabtartási költségből folyik, illetőleg az ennek a tárgya. Az illető rész igy szól *(olvassa)*:

»A királyi járásbiróság átirt a városi hatósághoz 20 fillér rabtartási költség behajtása végett. Ezen átirat a következő proczedurán megy keresztül:

1. beiktatja a közigazgatási iktató és kiosztja a főjegyzőnek;

2. a főjegyző az átiratra rávezeti a városi adóhivatalnak szóló behajtási rendeletét, s visszaadja az iktató-kiadónak;

3. az iktató-kiadó a rendeletet letisztáztatja, s a járásbirósági átirat másolata kapcsán postakönyv mellett átküldi az adóügyi jegyzőhöz;

4. az adóügyi jegyző a darabot beiktattatja, s iktatás után a rendeletre rávezeti az úgynevezett belső végrehajtónak szóló rendeletet, a melyben a behajtási intézkedés megtételére utasítja;

5. az adóhivatali irnok ezt a főnöki rendeletet letisztázza, s visszaadja az iktatónak, a ki vétív mellett kézbesíti a belső végrehajtónak;

6. a belső végrehajtó a rendeletet átveszi, beiktatja a maga iktatójába, s vétív mellett kiadja a külső végrehajtónak;

7. a külső végrehajtó eljár akkorra, a mikorra megbizatásában — de időközben a polgármester kétszer-háromszor megsürgeti különkülön iktatószám alatt a behajtást — s a külső végrehajtó a zálogjegyzőkönyvet átadja a belső végrehajtónak, mert a 20 fillérért nyomorgatott fél a tartozását a városi pénztárba a függeléki naplóra befizette;

8. ekkor aztán a belső végrehajtó fogja a kalamust s újra beiktatja a darabot s megfogalmazza és letisztázza a jelentést, hogy N. N. a 20 fillért a függeléki napló ennyi és ennyi tétele alatt befizette, tehát nem kell megtartani az árverést;

9. a belső végrehajtó a letisztázott jelentést beadja az adóügyi iktatónak;

10. az adóügyi iktató a jelentést beiktatja, s bemutatja a főnöknek;

11. a főnök a jelentésre rávezeti a polgármesternek szóló jelentést, mely hangzik akképen, hogy miután a fél a 20 fillért a függeléki napló ennyi száma alatt lefizette, lehet a pénznek illetékes helyére juttatása végett intézkedni;

12. az adóhivatali irnok a jelentést le-

Digitized by Google

tisztázza s az iktató postakönyv mellett fölküldi a közigazgatási iktatónak;

13. a közigazgatási iktató átveszi, beiktatja s kiosztja a főjegyzőnek;

14. a főjegyző a jelentésre megfogalmazza a városi pénztárnak szóló rendeletet, a melyben utasíttatik, hogy a bevett 20 fillért küldje meg a királyi járásbirósághoz, s ennek megtörténtét öt nap alatt jelentse be;

15. a főjegyző visszaadja a darabot az iktatónak, a ki a fogalmazványt letisztáztatja, s postakönyv mellett kézbesítteti a pénztárnak, s a pénztár ellen nyilvántartásba veszi;

16. a pénztár a rendeletet átveszi, beiktatja, s a kisérő irattal együtt a pénzt átteszi a királyi járásbirósághoz;

17. ezután a pénztár megfogalmazza, s letisztáztatja irnokával azon jelentést, hogy a pénzt ekkor, s ennyi szám alatt elküldte, s a jelentést fölküldi postakönyv mellett a közigazgatási iktatóhoz;

18. a közigazgatási iktató a jelentést átveszi, beiktatja, s újra kiosztja a főjegyzőnek;

19. a főjegyző a jelentésre rávezeti, hogy tudomásúl vétetik, s az iratokat visszaadja az igtatónak;

20. az iktató a darabot a kiadókönyvből kivezetvén, levéltárba teszi.« *(Derültség.)*

És ez csak egy példa a sok száz és száz eset közül. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás.)*

Ime, t. képviselőház, méltóztatnak látni, hogy ez állapotról már igazán azt mondhatnók, hogy ez még Ázsiában is sok, még Ázsiában is rossz volna, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és minden kétségen kivül állólag egészen világos az, hogy a míg a közigazgatásban ez az ügykezelés valami úton-módon nem szabályoztatik, nem javíttatik, nem egyszerűsíttetik: addig hiába minden reform; addig hiába való dolog a választott tisztviselők helyett esetleg kinevezett tisztviselők alkalmazása; hiába való dolog új állomásokat is létesíteni új hivatalnokok számára, sőt ez talán még káros és felesleges is volna, mert ha ez az egyszerűsítés megtörténik, akkor igen könnyen megtörténhetik az is, hogy nem lesz szükség épen azon állomásokra, épen azon hivatalokra, a melyek itt időnként sürgettetnek. Épen ezért mindezeknek felhozatala után csak e nagyon fontos kérdésnek mielőbbi elintézését és az ügykezelés mielőbbi egyszerűsítését óhajtom, és ezt a t. miniszter úrnak szíves figyelmébe ajánlom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* Hiszen tegnap nyilatkoztam itt e házban részletesen erről a kérdésről, és épen azt voltam szerencsés kifejteni, hogy magam is mindaddig, a míg a közigazgatás általános reformja bekövetkezik, a jelenleg fennálló szervezet és rendszer mellett is arra törekszem, hogy a közigazgatás javíttassék, egyszerűsíttessék és lehetőleg gyorsabbá és olcsóbbá tétessék. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* És e végből igenis egy egész nagy akcziót indítottam meg annak a kérdésnek tanulmányozására, — nem most, hanem mindjárt hivatalba léptem elején, — hogy miként lehetne a most oly nagyon komplikált, oly sok irka-firkával, ezernyi kimutatásokkal, és ide-oda küldésekkel járó nagyon hosszú, bonyodalmas, szövevényes és túlterhelt adminisztrácziót a központtól kezdve le a községi adminisztráczióig egyszerűsíteni. Ezen tanulmányok, a melyeket másfél év előtt indítottam meg, oda vezettek, hogy most már tisztában vagyok az elvekkel; azokat tegnap elő is adtam és megismertettem a t. képviselőházzal; ezen elvek alapján a legrövidebb idő alatt tényleg megindítom az intézkedéseket rendeleti úton, de hogy ezt megtehessem, arra felhatalmazást fogok kérni a törvényhozástól. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tétel nem lévén megtámadva, azt hiszem, kijelenthetem, hogy megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A polgárosított magyar határőrvidéken fennállott házközösségi intézménynek megszüntetésével járó rendkivüli kiadásokra az 1885: XXIV. törvényczikk alapján. Személyi járandóságok 57.280 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 2200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Főispánok és a budapesti főpolgármester, valamint a főispáni titkárok fizetései és lakpénzei. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 4. czím. Kiadás. Rendes kiadások 781.853 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Anyakönyvi kiadások. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 5. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 2,141.777 korona.

Kammerer Ernő!

Kammerer Ernő: T. képviselőház! A mi engem arra indít, hogy a t. ház becses figyelmét kérni bátorkodom, az a kérdésnek jelentősége és fontossága, a mely nem ismeretlen ezen t. ház tagjai előtt, mert hiszen az élettel szoros összeköttetésben kell lenniök, hogy tudniillik főképen az anyagi és szellemi tőkét is nélkülöző kisebb községekben milyen súlyos viszonyokkal küzd a községi adminisztrácziő. *(Igaz!*

Digitized by Google

Úgy van! jobbfelől.) Ennek a szervezése még a régi jó időkben történt, a notarius loci még a régi jó időknek egy kedélyes alakja volna; azonban a fejlődő élet, a közigazgatásnak fejlesztése a teendőknek olyan végtelen sorát zúdították erre a közegre, hogy annak megfelelni valóban alig képes. Csak a földmívelésügyi miniszter úrra vagyok bátor utalni, a kinek nagyérdemű és nagyfontosságú alkotásai úgy mezőgazdasági, mint szocziális téren, a melyeknek életbeléptetése csakugyan üdvös és kivánatos volna, a teendőknek mily óriási zömét zúdították ezekre a községi közegekre, a melyeknek azok ma már megfelelni csakugyan alig képesek. Én félve mondom, — kemény szó, de úgy van, — hogy sok helyütt csőd előtt áll ez a községi adminisztráczió s majdnem teljesen képtelen a reá háruló nagy feladatok megoldására és arra, a mi szintén nagyon fontos feladata volna, hogy a közegészségi ügyet istápolja. Azt kénytelen teljesen kibocsátani kezéből, mert olyan ellenőrzője, a ki a hibákért megbirságolná és megbüntetné, nincsen. Csak egy módunk van, a melylyel e kérdéshez hozzáférhetünk, és nem tagadom, a belügyminiszter úr bölcsesége nagyon sok esetben meg is találta az orvoslást, tudniillik az anyakönyvi segély czímén az ilyen községeknek adott segélyezések alakjában. Én csak azt a kérést vagyok bátor a miniszterelnök úrhoz intézni, hogy ott, a hol igazolva van, hogy a községi pótadók már csakugyan nagyon magasra szöktek fel, a hol igazolva van, hogy ezt az anyakönyvi segélyt a községi adminisztráczió czéljaira, jelesül új állások szervezésére kivánják felhasználni, ezt a segélyt a belügyminiszter úr megadni méltóztassék és még financziális nehézségek által se hagyja magát nagyon akadályoztatni, mert alig van az adminisztráczió egész mezején olyan pont, a hol a segélyre sürgősebben és jobban szükség volna, mint itt a községi adminisztráczió terén.

Elnök: A tétel maga nem támadtatván meg, megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 241.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Szinművészeti kiadások és bevételek. Rendes kiadások, XVIII. fejezet, 6. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 4. czím. Beruházások, III. fejezet. Rendes bevételek, IV. fejezet, 3. czím. Rendes kiadások. A magyar királyi operaház állami javadalmazása 496.000 korona.

Lukáts Gyula jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Elnézést kell kérnem a t. képviselőháztól, hogyha talán a hangom gyenge volna; iparkodom erőssé tenni, a mennyire tőlem telik.

T. ház! Megvallom, nem is akartam felszólalni, nem is láttam valami eredménynyel kecsegtetőnek, hogy a színművészet tételéhez a magyar parlamentben felszólaljak; még pedig azért, mert évek hosszú során szerzett tapasztalataink meggyőztek bennünket arról, hogy mindaddig, míg a színművészet a belügyminiszteriumnak a kezelése alatt van, a magyar színművészettel komolyan foglalkozni nem fog senki. Csak egy-két tényre mutatok reá.

Két évvel ezelőtt a t. belügyminiszter úr megigérte, hogy tanúlmányozni fogja a kérdést, vajjon a belügyminiszteriumban maradjon-e meg továbbra is a színművészet kezelése, vagy át legyen téve oda, a hova való, a közoktatásügyi miniszteriumba. Két év óta tanúlmányozta a t. belügyminiszter úr ezt a kérdést, de érdemben a parlamentben erre még csak nem is felelt. Itt van az intendánsi kérdés. Szebb és fényesebb temetést, mint a milyent tavaly rendezett Herczeg Ferencz t. képviselőtársunk a mostani intendánsnak, alig lehet rendezni, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azt hiszem, hogy ezen temetés alkalmából talán mindnyájunk örömkönyei peregtek! *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azonban ennek daczára az intendáns ott van még most is helyén.

Vagy csak magát a költségvetést nézzük; öt sor az egész indokolás arról, hogy minő kiadások vannak a szinművészetre. Én őszintén megvallom, a mint beszédemet kezdettem, hogy nem azért szólalok fel, mintha valami reményem volna az iránt, hogy javúlni fog a helyzet, hanem azért, mert hiszen az ország pénzéről és filléreiről van szó és tartozunk azzal a kötelezettséggel, hogy legalább ellenőrzést követeljünk, midőn az ország fillérei kidobatnak. Miért nem ad az operaház és nemzeti szinház évi jelentést működéséről, hogy legalább láthatnók, hogy mire dobatnak ki az ország fillérei, és a nyugdíjasokra miért fordítanak tizezer és tizezer forintos tételeket.

Némi felvilágositást nyújt, nem ugyan az állami költségvetés, hanem a zárszámadás. A tavalyi még nincsen birtokomban, de a két év előtti zárszámadások megvannak, azokat áttanúlmányoztam és azt láttam, hogy évenként 25—30 és 35 ezer forinttal több a kiadás, mint az előirányzat. És mire kell mindez? Kell azért, mert a szinházak vezetése és szintje hanyatlott és alászállott, és — azt mondja a zárszámadási érvelés — keletkezik abból, hogy más szinházak építtettek és igy a nemzeti operának versenytársa akadt. T. ház!

Digitized by Google

Minden szakértő ember tisztában van ezzel az érveléssel.

Hogy mégis felszólalok, annak másik indoka a legutóbb történtek alkalmából származik. A nemzeti szinházat és az operát az intendáns vezeti. Mi ez az intendáns? Kerestem, hogy minő hivatása van az intendánsnak, kerestem az 1883. évi törvényben, mely az állami tisztviselők minősítéséről szól, hogy erre az állásra kell-e valami minősítés. Azt láttam, hogy nem kell. Ez is olyan állás Magyarországon, a melyről azt mondják, hogy reászületik az ember. Csakhogy a reászületés megvan ugyan, de úgy látszik, a belügyminiszter urak nem tudják megtalálni a sok közül azt, hogy ki született reá, és azért évtizedeken át az intendánsi állásra — tisztelet a kivételeknek — nem oda való embert alkalmaznak.

A tapasztaltak alapján úgy veszem észre, hogy két nemleges feltétel kivántatik meg erre az állásra. Az egyik az, hogy az úgynevezett tapintatosság ne legyen meg benne; a másik feltétel pedig az, hogy semmiféle hazafias felbuzdulás, hazafias melegség ne férkőzzék hozzá és hogy az illető ezektől a baczillusoktól mentes legyen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az opera élén tehát az intendáns áll. Ismételten kifejeztem már, hogy az operaszinházat Magyarországon feleslegesnek tartom. Ha elérné czélját és teljesítené feladatát, hogy a magyar zenének lenne megalkotója, akkor igenis helyén volna az opera. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De évek során át való tapasztalataim azt mutatják, hogy az opera épen ebben a tekintetben nem felel meg hivatásának, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy az nem egyéb ma is, mint melegágya a mindenféle nemzetiségből idefutott és idehozott énekeseknek és olyan előadásoknak vagyunk tanui, a mit a világon sehol sem tűrnének meg, hogy ott mindenféle nyelven énekelnek, csak magyarúl nem.

Az az ország, t. ház, a melynek nincsenek óvodái, a melynek nincsenek iskolái, az az ország, a mely tanítóinak 300 forintban állapítja meg a fizetési minimumát, az az ország az ily fényűzési czikkekre nem dobhat ki ezreket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem is időzöm tovább az operaház kérdésénél, úgy is látom, hogy hiába való lenne; felszólalhatunk ellene, de azért mindig meglesz; nyugodjunk bele ebbe a változhatatlan sorsba.

Kubik Béla: Kell a nagyuraknak!

Rátkay László: De itt van a nemzeti-szinház kérdése. A legutóbb történtek szükségessé teszik, hogy kissé tisztázzuk ezt a kérdést. Ismételten és ismételten elolvastam a nemzeti szinház keletkezésének történetét. Nem szabad azt elfelejteni.

Ha hozzáállunk a bölcsőhöz, a melyben először ringatták a nemzeti szinház építésének eszméjét, akkor arczunk egyik részét kiveri a hazafiúi öröm, másrészről azonban kiveri a szégyen érzetének a pirossága. Ilyen nemzet, mint a magyar nemzet, nincs több a világon; gyönyörű példáját adja a hazaszeretet forróságának, de egyben szégyenítő példáját a türelmességnek, a bárgyúságnak.

Volt-e főváros a világon, a melyikben oly helyzet lehetett volna, mint a minő volt a nemzeti szinház építésének kérdésében Magyarországon, Budapesten? A német szinház akkor már felépült és oda irták a homlokzatára, hogy »National Theater«, a mikor a hazafiak még csak gondolkoztak azon, vajjon a magyar szinészetnek lehetne-e Budapesten állandó épületet emelni?

A nemzeti szinház kérdésével többszörösen foglalkoztak a képviselőház, a karok és rendek gyülései. A nemzeti szinház telke magánosok adománya. A nemzeti szinházat adakozásokból és a törvényhozás által adott pénzből építették fel. A nemzeti szinház minden porszemében, minden atomjában ott van oly férfiak hazaszeretete, mint például Földváry Gábor volt. A nemzeti szinházban egyetlen garasa sincs az úgynevezett magas kormányoknak és nincs magának a királyi háznak sem. Mégis mit tapasztalunk? És ez a főoka annak, a miért fel kellett szólalnom. Azt tapasztaljuk, hogy a nemzeti szinházat átjátszták egészen királyi szinház formának! Hiszen csak egy-két példát kell a multból felhoznom. Nemcsak építkezésében volt ez magyar. Hiszen a nemzeti szinház szinpadán folyt le a márczius 15-ének gyönyörűséges estéje. Megemlékezett-e a nemzeti szinház márczius 15-ről? Vagy ott van Kossuth Lajos temetése? Nem járta-e át a fájdalom az egész országot? Mi történt a nemzeti szinháznál? Tudomást sem akartak venni róla.

Ezt, t. ház, nem lehet tovább tűrni. A magyar törvény, az 1836-iki és 1844-iki, kimondotta, hogy a magyar nemzeti szinház a magyarságnak, a magyar hazaszeretetnek és a magyar művelődésnek szinháza; kimondotta, hogy a szinház a magyar nemzet és becsület védpajzsa alá helyeztetik, ott van és ott kell lennie ma is, és nem lehet tűrni azt, a mi az utóbbi időben történt, hogy az intendáns elhatározta, hogy német terveket fog készíttetni és német tervek szerint fogja építtetni a magyar nemzeti szinházat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ha a t. intendáns úr elfeledkezett arról, jó lesz figyelmeztetni, hogy ez nem családi dominium, jó lesz figyelmeztetni, hogy azzal a gőggel, melylyel a magyar építészekkel és a magyar művészek küldöttségével beszél, ennek a szinháznak kérdésében beszélni nem szabad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Jó lesz figyelmeztetni a t. intendáns urat, hogy az a terv, hogy német tervek alapján építteti fel a magyar nemzeti szinházat, erkölcsi lehetetlenség, és ha a t. intendáns úr azt nem értette meg, tudtára kell adni, hogy ezek után csak egy teendője van: a lemondás. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pichler Győző: Mondjon le! *(Derültség.)*

Rátkay László: Nem mondhatnám azt sem, hogy meg volnék elégedve avval a színészettel is, mely a nemzeti szinház szinpadán ma dívik. Nem tartom idevalónak és nem is fogom részletezni ezt a kérdést, csak figyelmeztetni akarom a nemzeti szinház művészgárdáját, hogy gondoljon a múltra, melyben a nemzeti szinház szinpadát azok avatták fel, a kiknek homlokán ott volt a zseni és a művészet csókja, de kezükben koldusbot volt. Ma már nem kell koldusbotot fogniok, de úgy veszem észre, hogy a múlt emlékezetéről a hazaszeretet forróságáról megfeledkeznek. Valóságos csipongás van ott sokszor, midőn művészi dinasztiák nem azért versengenek, hogy a nagy és nemesnek minél nagyobb papjai és papnői legyenek, hanem mentől több fizetést szerezzenek.

Nem mondhatnám azt sem, hogy meg volnék elégedve azzal a művészi szinvonallal, melyet a nemzeti szinház felmutat. A nemzeti szinháztól épen az a szentséges hagyomány, mely minden porszemhez oda van kötve, megköveteli, hogy ne csak örök mécsese legyen a hazaszeretetnek, hanem oltára is a magyar nyelvnek. Micsoda nyelv az, a mely ott hangzik és micsoda darabok, melyek igen sokszor ott előadatnak! A nemzeti szinháznak nem az a hivatása, hogy versenyt fusson a többi szinházzal, mely elég gyengének találja a mai közönséget arra, hogy a külföldről behozott fényes szemetet vigye elébe a szinpadra! De ha ebbe nekünk országgyűlésnek beszólásunk nincs is, ne kövesse a nemzeti szinház a többi szinházat, mert sohasem szabad felednie, hogy mi az ő hivatása, és ha ezt nem tudja elérni azért, mert kevés a megszavazott összeg, tessék a belügyminiszternek vagy az intendánsnak előállani és azt mondani, hogy nem tudom a fenségesnek megőrzését biztosítani, ha több segélyt nem kapok, és bizonyára lesz annyi érdem és hazafiság a képviselőházban, hogy azt a segélyt felemelje.

Ép ily felesleges, hogy szóba hozzam a vidéki színészet kérdését, mert semmi reménységem sincs arra, hogy ez valahára megoldassék. Pedig ez a képviselőház ezzel a kérdéssel már foglalkozott; van egy határozata, melyben utasítja a belügyminisztert, hogy a vidéki színészet rendezéséről tegyen jelentést és adja azt elő a képviselőháznak. Már tavaly említettem, hogy ha a vidéki színészeket nem tekintjük egyébnek, mint lótó-futó komédiásoknak, akkor nagyon helyesen járunk el, ha nem adunk a segítségükre egy garast sem; de ha nem feledkezünk meg arról, hogy a vidéki színészet még mindig nemcsak művelődési tényező, hanem egyúttal hazafias tényező Magyarországon, akkor valóságos szégyen úgy a minisztériumra, mint a képviselőházra nézve, a hogyan a vidéki színészet kérdésével elbánik. Hogy a »tessék-lássék« meglegyen, minden évben hivnak össze bizottságot, most is nem régen egy anketszerű tanácskozás volt a belügyminiszteriumban arról, hogy a vidéki színészet hogyan legyen rendezve. Én a t. belügyminiszter urat felvilágosíthatom, hogy valóságos könyvtár van már arról, hogyan legyen rendezve, mindenféle rendszer egész tisztára ki van már dolgozva, csak egy kell oda: pénz. Ha ezt a pénzbeli segedelmet nem adja meg a belügyminiszter úr, és nem jön ide a képviselőházba egy oly költségvetéssel, hogy a pénzbeli segély meglegyen, minden anketirozás és gyűlekezés hasznavehetetlen és czélra nem vezet.

Ám a vidéki színészet kérdésében még egyre felhivom a t. belügyminiszter úr figyelmét. Tudja a képviselőház, hogy Nagyszebenben mi történt? Nagyszebenben nem engedték meg az Uraniának, hogy a darabot a magyarázat magyarúl kisérje. Én azt hittem, hogy a mint Magyarországon meghallják, hogy a magyar nyelv miként lett ott megbántva, — mert hogy ha a zászló látható méltósága a nemzetnek, a magyar nyelv hallható méltósága a nemzetnek — *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nagyszebennek két országgyűlési képviselője közül akár az egyik, akár a másik, vagy ha nem teszi a nagyszebeni képviselő, tisztelt szász képviselőtársaink közül a ki jelen volt, fel fog állani és azt fogja mondani: sajnáljuk, hogy a magyar nemzet és a magyar nyelv méltósága Nagyszebenben meg lett sértve! Mellékes dolog, hogy kis gyermekek, felnőttek vagy bárki követte el a sértést, mi igyekezni fogunk, hogy ez a sértés mentül előbb orvosoltassék. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Ha ezt nem tették t. szász képviselőtársaink, elvártam volna, hogy felál a magyar belügyminiszter — mert a ma-

Digitized by Google

gyar nyelvet védni nem a mi kiváltságunk, mindnyájunk kötelessége, a magyar belügyminiszternek époly kötelessége, . . . *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Fizetik is érte! *(Zaj.)*

Rátkay László: .. elvártam volna, hogy feláll a belügyminiszter úr és azt mondja: a magyar nyelv méltósága Nagyszebenben meg lett sértve, de én, t. ház, mint a villám fogok eljárni, egy napot, egy órát nem késedelmeskedve elégtételt hozok ide a t. ház elé, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a nemzeti becsület és méltóság megsértésénél nagyobb sértést ezen a világon nem képzelek. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)*

Olay Lajos: Hát a főispán mire való?

Rátkay László: Ha még azt sem védjük meg a vidéki színészet kérdésében, hogy a magyar nyelv bátran mehessen ebben az országban, akkor legyünk elkészülne reá, hogy nemsokára ki fog veszni a vidéki színészet magja is, de vele együtt elpusztúl majd a magyar nyelv és nemzeti becsület kérdése is.

A tételt az operára nem szavazom meg, a nemzeti szinházra megszavazom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lukáts Gyula jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Az előttem szóló Rátkay László t. képviselőtársam és elvtársam beszédje után, ki mint iróember és elismert irodalmi férfiú, rövid szavakkal jellemezte műsorát és művészeti nivóját a nemzeti szinháznak, nem vagyok én hivatva arról itten bővebben szólani. Mai felszólalásomnak nem is az a czélja. Midőn tavaly a szinművészet tételét tárgyaltuk, igyekeztem legjobb tudomásom szerint feltüntetni a nemzeti szinház művészeti nivóját, vajjon megfelel-e az annak a hivatásnak, a melyet kétségbe vonni senkinek sem szabad, hogy tudniillik a nemzeti szinházra hozott horribilis áldozatnak egyedüli czélja a nemzeti géniusznak állandó otthont teremteni, a honnan kiindúl a hazafias érzelmek nevelése, a magyar faj iránti szeretet és az úgynevezett magyar senzusnak ápolása.

T. ház! Én erre ez alkalommal kitérni nem akarok. Egyszerűen rá akarok utalni arra, hogy gróf Keglevich István intendáns úrnak a működése és szereplése mibe kerül a szinházaknak, mibe kerül az államháztartásnak és milyen eredményeket mutat fel gróf Keglevich István intendáns úr. Mert a mi a dolognak a művészeti részét illeti, tavaly egy hivatott ember, a ki irodalmunknak kiváló bajnoka, az akadémia tagja és ki a magyar irodalomnak számos dicső terméket adott, onnan azokról a padokról mondta el véleményét az intendáns művészi működéséről, az intendáns tudásáról. És daczára azon felvilágositó és általános megelégedéssel, s elismeréssel fogadott beszédnek, a miniszterelnök úr még sem látta magát hivatva ezekben a kérdésekben bármiképen fellépni.

Én tudom egyáltalában, hogy az igen tisztelt miniszterelnök úrnak nagy ethikai programmja mellett volt egy alap-programmja, mikor azt a széket elfoglalta, és ez az, hogy Magyarország pénzügyeinek, Magyarország pénzügyi egyensúlyának hivatott őre akar lenni. Én tehát a belügyminiszter úrhoz, illetőleg a miniszterelnök úrhoz most pénzügyi szempontból akarok szólni és feltüntetni azt, hogy mily eredményeket mutatott fel gróf Keglevich István intendánsnak eddigi szereplése. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Az eredmény röviden összefoglalva — a mint iparkodni fogok a dolgot lehetőleg gyorsan hiteles adatokkal igazolni — az, hogy a kiadások folytonosan szaporodtak, a bevételek pedig ijesztő módon csökkentek. Ez az a pénzügyi politika, a mely eddig helyeslésre talált a miniszterelnök úr részéről és a melyet in infinitum hajlandó folytatni gróf Keglevich István intendáns úr.

T. ház! A nemzeti szinház adatairól szólva, azt hiszem, érdekes és érdemes, hogy feltüntessem azt, hogy a nemzeti szinház egy előadásra 2867 koronát ad ki; egy előadásnak a bevétele pedig ezzel szemben 1813 korona, tehát hozzászámítva a segélyt is, a melyet kap az előadásokra, körülbelül 1053 koronát fizetnek rá egy előadásra a nemzeti szinháznál. Ez az alap-adat, a melyből ki akarok indúlni. Megengedik, hogy most feltűntessem, hogy gróf Keglevich István intendáns úr intendaturája alatt hogyan csökkentek a bevételek és emelkedtek a kiadások a nemzeti szinháznál. Csak az utóbbi három évi adatokat veszem, és összehasonlítom az előző évi adatokkal. 1888-ban a nemzeti szinháznál 5252 korona felesleg mutatkozott, 1889-ben 9232 korona felesleg, 1891-ben 39.094 korona felesleg, 1893-ban 28.950 korona felesleg, 1894-ben 32.692 korona felesleg, és végre 1895-ben 23.457 korona felesleg mutatkozott. Az 1896. évet nem szabad számítanunk, miután ez évben a millenniumi ünnepségek költségei oly nagyok voltak, hogy azokat a számításnál nem szabad alapúl venni. Már most 1897-ben, gróf Keglevich István alatt, mutatkozik a bevételekben 68.846 korona hiány, 1898-ban intendaturájának következő esztendejében, 77.217 korona és 1899-ben, tehát a mikor már rendelkezésére állott a többletsegély, 119.000 korona hiány mutatkozik a nemzeti szinháznál. *(Élénk mozgás a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

E hiánynyal szemben azt méltóztatik talán gondolni, hogy ennek megfelelőleg az új éra alatt óriási felszerelések, nagy beruházások, a daraboknak fényes előadása és kiállítása által van fedezve és megmagyarázva ez a horribilis hiány? Hát, t. ház, felszerelésekre kiadtak 1890-ben 83.000 koronát, 1891-ben 53.000 koronát, 1892-ben 65.000 koronát. Gróf Keglevich István intendaturája alatt pedig kiadtak 1897-ben 52.356 koronát, 1898-ban 39.612 koronát és 1899-ben 53.337 koronát. Tehát a rendesnél kevesebbet adtak ki és a felszerelésekben épenséggel nem mutatkozik emelkedés. A kiadások nagy emelkedését tehát a nemzeti színháznál nem lehet megmagyarázni a darabok kiállításának a fényével, a beruházásoknak nagyságával. De talán a fizetések javultak olyan nagyon a nemzeti színháznál? Hát az első évben, 1897-ben csökkentette gróf Keglevich István a fizetéseket, a mint méltóztatnak tudni, azért, mert két nagy művésznővel összeveszett és azokat a nemzeti színházból kiátalbotálta. Akkor a művészi személyzet fizetése 457.000 koronára csökkent; 1898-ban 451.000 koronára, a mely összeg 1899-ben 473.000 koronára emelkedett; az 1899. évnek emelkedése tehát, szemben az 1898. évivel, összesen 22.000 korona. De ne méltóztassék valahogy azt hinni, hogy ezt a 22.000 koronát a kórus vagy pedig a kisebb segédszinészek fizetésének a javítására fordította. Egyszerűen csak az történt, hogy ezeknek a nagy művésznőknek pótlására, a kiket kiátalbotált, a nemzeti színházhoz átvette a vigszinháznak egy elismert művésznőjét, a kinek a fizetése akkora, hogy ez a fizetésemelés, — ha nem is maga a fix fizetés, de a járulékokkal — szemben a státussal, nagyon egyszerűen megmagyarázza ezt az emelkedést. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Erről a belügyminiszter úr meggyőződhetik.

T. ház! Ezek az adatok szólanak a nemzeti színházról, a nemzeti művészetről. Mit látunk ebben? A bevételek folytonos csökkenését, a kiadások folytonos szaporodását, a beruházásoknak kevesbedését és a művészeti személyzet fizetésének nem javulását.

T. ház! Hogy nekünk gróf Keglevich István maga a nemzeti színháznál ezrekbe menő évi fizetésbe és évi túlkiadásokba kerül a nélkül, hogy annak művészi nivóját emelné, azt hiszem, ez nem áll sem a nemzeti színház, sem a művészek érdekében, de legkevésbbé áll érdekében magának az államháztartás, illetve a költségvetés ezen tételének.

Van itt, t. ház, még egy érdekes kimutatás, a mely az operaházra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Az operaház egyetlenegy előadása 7594 koronába kerül. Szemben ezzel 2656 korona az összes bevétel, a bevétel tehát még egy harmadrészét sem fedezi az egyes előadások költségeinek. Nézzük azonban ugyanazokat a tételeket, a melyeket a nemzeti színházra vonatkozólag felolvastam. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

1892-ben az operaháznál mutatkozott 35.507 korona, 1893-ban 20.140, 1894-ben 77.726 korona, 1895-ben 58.841 korona hiány. Méltóztassék már most ezzel szemben figyelembe venni, hogy milyen különbség mutatkozik azokban az években, a mikor gróf Keglevich az intendaturát átvette. *(Halljuk! Halljuk!)* 1895-ben mutatkozott 58.000 korona kiány. Már 1896-ban 81.000, 1898-ban 96.000 korona a hiány, a következő 1899. évben pedig 113.000 korona. Vegyük már most az operánál a felszereléseket és beruházásokat, talán erre adták ki azt a sok költséget? *(Halljuk! Halljuk!)* 1889-ben 111.000 koronát fordítottak beruházásokra. Azután jön 96.000, 81.000, 71.000 korona felszerelésre. 1897-ben 92.000 korona fordíttatott beruházásokra. A következő évben 85.000, tehát 9000-rel kevesebb, mint 1894-ben és 1899-ben; a mikor pedig a legnagyobb, vagyis 113.000 korona volt a hiány, az összes beruházásokra csak 49.000 koronát fordítottak. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, ott oly pazarlás folyhat, a minőt semmiféle kimutatásokkal kimagyarázni nem lehet, és minthogy nem merem kétségbe vonni, hogy gróf Keglevich István a leghűségesebben sáfárkodik a reábizott állami vagyonnal, csakis a miniszterelnök úr ismert ügyességétől várhatom annak a megmagyarázását, hogy hova lett az a rengeteg sok pénz, mert sem a személyzet fizetésében, sem felszerelésben, sem sehol annak nyomát találni nem lehet, hogy hova lettek ezen horribilis összegek?

Én felszólalásomban tisztán ezen intézet két pénzügyi adataira szorítkoztam, mert azt hallottam mindig, hogy intendást máskép megbuktatni nem lehet, mintha beigazoljuk azt, hogy sokba kerül az országnak. Gróf Keglevich Istvánról pedig különösen hallottam azt, hogy őt eltávolítani egyáltalában csak úgy lehet, hogy ha bebizonyítjuk azt, hogy annyiba kerül az államháztartásnak ez a köztisztviselő, hogy azt a mi nyomorúságos pénzügyi viszonyaink meg nem bírják. *(Mozgás jobbfelől.)* Én tehát ez okból hoztam fel a t. miniszterelnök úrnak ezeket az adatokat, a melyeket ő is bizonyára nagyon jól ismer, hogy czáfolja meg azokat velem szemben, ha azok fenn nem állanak és ezzel megczáfolja egyszersmind az operának és nemzeti színháznak hivatalos kimutatását is, vagy pedig ismerje be, hogy gróf Keglevich

Digitized by Google

István a legtehetségesebb, de egyuttal ennek a nemzetnek a legdrágább embere. *(Derültség.)*

Egy tételről akarok még csak szólani, és ez a nemzeti szinháznak és az operának nyugdíjalapja, a melyet az állam segélyez. Én itt tisztelettel egyetlenegy kérdést bátorkodom a miniszterelnök úrhoz intézni, és ez az, hogy úgy kezelik-e ezt a nyugdíjalapot, a mint minden nyugdíjalap kezeltetik s van-e tudomása arról, a mit különösen az igényjogosultak állítanak, hogy különösen az operai nyugdíjalapból személyi kölcsönöket is adnak egyes tagoknak, vagy hozzátartozóiknak, mert nyugdíjalapból személyi kölcsönt szerintem felvenni nem szabad. Kérdem a miniszterelnök urat, van-e neki betekintése a nyugdíjalap kezelésébe, és ha van, miután ezt én magam nem állítom, de általánosságban beszélik, hogy személyi kölcsönt is juttatnak egyeseknek a nyugdíjalapból, méltóztassék ezt egyszer és mindenkorra mai felszólalásom alapján megczáfolni.

Áttérek végül arra, hogy a kolozsvári szinház számára a költségvetésbe segély van előirányozva. Kijelentem, hogy a kolozsvári szinháznak a budgetben felvett segélyt meg nem szavazom. Nem szavazom pedig meg egész egyszerűen azért, mert a kolozsvári szinház, — a mely művészi intencziókra számot ad, mert nincs beékelve, mint a nemzeti szinház, hanem mind a négy oldalról szabadon áll, — és itt elfogadom az igen tisztelt miniszterelnök úrnak felfogását a művészi dolgokról az épitészetben, — és a mely a legmagyarabb városban, Erdély szivében és fővárosában épül minden pályázat nélkül, gróf Keglevich István intendáns javaslata folytán a Helmer és Fellner-czégnek adták ki épités végett. *(Mozgás jobbfelől.)* A múltkor nem kevertem a kolozsvári szinház ügyét interpellácziómba és felszólalásomba, hanem most bejelentem én is épen úgy, a mint ezt előttem szólott t. képviselőtársam tette, határozott tiltakozásomat az ellen, hogy a kolozsvári szinház épitését idegen bécsi czégre bizzák, mert a hol mindennap a magyar művészetről, a magyar iparról stb. hallunk hangzatos beszédeket, még pedig a kormánypárt részéről, ott nem türhető meg, hogy a mikor alkalmunk és módunk van munkát adni, meg a magyar épitészeti ipart fejleszteni, a kolozsvári szinház épitését egy bécsi czégre bizzák. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezeket akartam röviden előadni és csak arra kérem a miniszterelnök urat, hogy számitsa ki, mennyibe kerül az országnak gróf Keglevich István intendáns úr? *(Helyeslés a szélső balodalon.)*

Elnök: Szólásra senkisem jelentkezett.

Molnár Antal jegyző: Melczer Vilmos! *(Felkiáltások a szélső balodalon: Halljuk a miniszterelnök urat!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ma Rátkay László t. képviselő úr úgy a magyar nemzeti szinházra, mint a vidéki szinészetre egypár olyan kifogást tett, a melyekre magam részéről, — gondolom, — részben megnyugtatólag, de mindenesetre igazolólag válaszolhatok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselő úr először is a nemzeti szinházra vonatkozólag azt állitja, hogy a nemzeti szinház nem folytatja, nem követi azokat a tradicziókat, és nem teljesiti azokat a kötelességeket, a melyekkel a magyar szinművészet és a magyar kultura iránt tartozik. Lehet ebben a dologban többé-kevésbbé kifogásokkal terhelt és azokkal teljes kritikát gyakorolni különböző szempontokból. Talán a legkönnyebb szinházról, szinházi előadásokról és a szinművészet és egy szinház állásáról birálatot mondani, mert végre is nagyon egyéni felfogás az, a mely az embereket ebben a kérdésben vezeti. Hogy a nemzeti szinház feladatául tűzi ki most is — és erről szigorúan és éber szemmel gondoskodva is van, — hogy a nemzeti szinművészetet ápolja és pártolja elsősorban, hiszen ez kétségtelenül igy van, be is tudom bizonyitani nem egy rendelettel, nem egy jelentéssel, hanem a dolgok egész menetével. Hogy azonban a nemzeti szinháznak ne legyen más feladata, mint tisztán csak magyar daraboknak és magyar irók darabjainak előadása, azt, gondolom, még sem lehet kivánni, mert a nemzeti szinháznak feladata egyúttal a kulturának és a szinművészetnek, mint olyannak emelése. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ezt pedig a külföldi klasszikus, vagy pedig a közönség által elfogadott modern, jóizlésű daraboknak, bármily zsánerből legyenek azok, kizárása nem eredményezné és azért a kizárást ezek a szempontok nem motiválják. Hanem hogy elsősorban igenis a magyar szinműirodalomra kell, hogy a súlyt fektesse, ezt készségesen elismerem.

A mi a vidéki szinészetet illeti, én foglalkoztam ezzel a kérdéssel és igaza van a t. képviselő úrnak, hogy bizony pénzkérdés az egész, mert olyan kivánságokat és azokat a bizonyos követeléseket teljesiteni, a melyeket a vidéki szinművészek és a vidéki szinészet terén igen sokan hangoztatnak, igen nagy pénzáldozatok nélkül nem lehet. Nem tartom az állam feladatának az egész vidéki szinügyet rendezni. A szinművészetre Magyarország, — mert hiszen ez is a nemzetnek budgetje, a a nemzeti szinház ügyeinek az egész ellátása, mikor ebben a budgetben helyet foglal, akkor

Digitized by Google

a nemzeti ügyek között foglal helyet, a nemzeti szinházra és az operára oly sokat költ, és oly nagy összeget áldoz, hogy a vidéki szinművészetre jelentékeny áldozatot hozni én a magam részéről a mai financzialis körülmények közt megokoltnak nem tartanám. Segíteni itt-ott kell és segíteni itt-ott lehet. Azt tesszük is, a mennyire telik, hisz a mostani költségvetésbe is felvettem egy, már a múlt évihez aránylag jelentékeny többletet és talán fel fogom ezt venni ezentúl is.

Azt is tudja a képviselő úr, hogy én nemcsak ankéteket tartottam, hanem a vidéki szinészet ügyeinek minden irányba való gondozására, bizonyos állandó felügyelet gyakorlása és éber szemmel való kisérése czéljából egy ezen a téren gyakorlati tapasztalatokkal biró és kipróbált erőt állítottam, a nemzeti szinház volt igazgatóját, a kinek az a feladata, hogy a vidéki szinészet ügyeivel foglalkozzék. Többet tettem tehát, mint eddig történt, egy lépéssel, még pedig, egy fontos lépéssel. Nem mondom, hogy mindent megtettem, a mi kivánatos volt, de azzal, hogy most már ezután módomban van egy állami organumnak, a ki felügyel, éberen felvigyáz a vidéki szinészet ügyeire, hivatalos, komoly, elfogulatlan jelentései alapján meggyőződni a szinművészeti állapotoknak és helyzeteknek a mibenlétéről, mert eddig panaszok, informácziók, zsurnalisztikai czikkek stb. adtak némi tájékozást, de ez nem volt elégséges arra, hogy az ember a dolognak tiszta képét lássa, mert hiszen hogy ebben a kényes kérdésben aztán elfogultság, személyes szempontok nagyon belejátszanak, azt — gondolom — mindenki, a kinek sziniügyekkel dolga volt, elhiszi nekem. Most azután módomban lesz elfogulatlan képet találni és birni a szinművészetnek a vidéken való fejlődéséről és ahhoz képest majd talán azon kivánalmaknak egyikét vagy másikát is, a melyek ezen a téren felhangzottak, teljesíteni képes leszek és abban a helyzetben leszek, hogy elfogulatlanúl és az ügyeknek használva, esetleg czélt érve csakugyan tehessek egyet-mást.

A mi magát a nemzeti szinház ügyét és a nemzeti szinháznak művészeti nivóját illeti, méltóztatnak tudni, hogy a múlt költségvetés tárgyalása óta jelentékeny változás állott be, a mennyiben az igazgató személyében változás történt és oly igazgató állíttatott a nemzeti szinház vezetésének élére, a kitől méltán várom és méltán remélem azt, hogy a nemzeti szinház azt a nivót, a mely a szinház művészetében előbb fennállott, ismét el fogja érni. És a kik az utóbbi időben a nemzeti szinház előadásait figyelemmel kisérték — én, fájdalom, nem vagyok abban a helyzetben, mert nem érek rá elmenni, de elég emberrel beszélek — mind elfogulatlanúl azt mondják, hogy javult a nemzeti szinház művészeti nivója, a mit a látogatottságnak is, nem nagy, de bizonyos mértékben fokozódása is mutat. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Most áttérek arra, a mit Pichler Győző képviselő úr mondott, a ki egy thémának a bebizonyítására vállalkozott, hogy tudniillik gróf Keglevich István a legdrágább ember Magyarországon, hogy ezt bizonyítják azok a túlköltekezések, a melyek úgy a nemzeti szinháznál, mint az operánál előfordúlnak, és hogy ott valami hallatlan volna a pazarlás. De bizonyításával a t. képviselő úr nem igen volt szerencsés, sőt némileg adós is maradt. Pedig sajátságos, a t. képviselő úr némely adatot épen abból a kimutatásból merített, a mely az én kezemben is megvan és ez gróf Keglevich Istvánnak legsajátabb kimutatása. Hivatalos kimutatás ez, a melyben igen érdekes statisztikai anyag van összehordva és a melyben fel vannak tüntetve a nemzeti szinház és az opera bevételei és kiadásai visszamenőleg a legutóbbi tiz-tizenöt esztendőre. A t. képviselő úr ebből merít, nézetem szerint nem egészen helyesen. Én tehát most rektifikálni fogom s a t. képviselőház azt fogja látni, ha elfogulatlanúl, egész objektivitással nézi a kérdést, akármiféle szimpatiával, vagy antipatiával viseltetik is valaki gróf Keglevich István iránt, vagy akármiképen itéli is meg az ő intendánsi működését, a melyről most nem beszélek, hogy az az állítás, mintha ott hallatlan és szertelen volna a költekezés, mintha a túlkiadások és deficzitek a nemzeti szinháznál és operánál az ő intendanturája alatt lettek volna nagyobbak, nem egészen áll, sőt nem is áll. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Előrebocsátom, hogy tessék nekem elhinni, — a pénzügyi bizottságban is kifejtettem nem egyszer, de kifejtettem nem régen a zárszámadási bizottságban is, — a legszigorúbb ellenőrzés alatt áll minden költekezés, a mely a nemzeti szinháznál és operánál történik; oly szigorú ellenőrzés alatt áll ott minden, hogy valóban én magam is sokallom azt a kontrollt, a mely ott gyakoroltatik. Hónaponként terjesztetik fel a számadás, a melyet meg kell, hogy vizsgáljon a minisztérium központi számvevősége; negyedévenkint beterjesztetik ujból és átmegy az állami számvevőszékhez s annyira tételszerű a vizsgálat, hogy — tessék elhinni — már egy tizenötforintos, sőt egy öt forintos aprólékos kis túlkiadás megokolása, igazolása, kifogásolása egész nagy akta-csomagba kerül néha. Egyszerűsíteni akarom inkább ezt a kontrollt. Csak annak igazolá-

Digitized by Google

sára hoztam ezt fel, hogy kontroll nélkül, felvigyázat nélkül sem a nemzeti szinház, sem az opera nincs. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Ezt nem is állítottam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én gyakorlom ezt a kontrollt, nekem tehát tudnom kell, hogy miképen áll a dolog. És minthogy én gyakorlom, talán inkább vagyok abban a helyzetben, mint a t. képviselő úr, úgy állítani oda a tényeket, a hogy azok vannak és ezzel leszállítani azt, a mit a képviselő úr mondott. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Szertelen költekezésről tehát szó sincs; sőt a panaszok légiója fekszik előttem, melyek szerint a nemzeti szinháznak és különösen az operának vezetősége — nemcsak az intendáns, de az igazgatóság is — arról panaszkodik, hogy nem adunk nekik eleget új művek szinrehozatalára, új operák felszerelésére és az elkallódott, rossz és tökéletesen hasznavehetetlen kellékeknek, ruházatnak és feszereléseknek a kipótlására. Evvel nem akarom azt bizonyitani, hogy ezeknek a szinházaknak, különösen pedig az operának nem nagy a budgetje. Igenis nagy, de itt a szerződéseknek és a megállapított költségeknek olyan tömege áll előttünk, a melyeket leszállítani nem lehet. Maga a gazdálkodás azonban nemcsak becsületesen, lelkiismeretesen és hiven vitetik, hanem kifogás alá egyáltalában nem vehető. *(Úgy van! jobbfelől.)* Már most ezt be is akarom bizonyitani.

A t. képviselő úr azt mondja, hogy a nemzeti szinháznál 1897-ben 68.000 korona, 1898-ban 77.000 korona, 1899-ben 119.000 korona volt a hiány. Ez igaz, de ha a t. képviselő úr ebben a kimutatásban azokat a számokat is megkeresi, a melyek azt igazolják és mutatják, hogy miből állott elő ez a hiány, akkor egészen ellenkező konkluzióra jön és jött volna, mint a milyenre jutott. *(Úgy van! jobbfelől.)* A képviselő úr azt mondja, hogy ez a hiány túlköltekezésnek az eredménye. Nem így van ez, t. ház, 1897-ben csakugyan 68.000 korona volt a hiány, de a bevételi elmaradás volt 63.000 korona. Ez pedig egy szinház kezelésének a másik faktora. A szinházkezelés ugyanis áll bevételből és kiadásból. Ha tehát a hiány nem a túlkiadásokból, hanem 63.000 korona erejéig bevételi elmaradásból ered, akkor a túlköltekezésre 5000 korona esik.

Pichler Győző: Mert nem látogatták!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha nem látogatták, akkor két dolgot nem lehet egyszerre, egy tétellel bizonyitani. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Ebben igaza van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Beszélt volna a képviselő úr nem a túlköltekezésről, hanem arról, hogy miért kevesebb a bevétel. Erről igenis lehet beszélni, de a bevételi kevesblettel a túlköltekezést bizonyitani nem lehet. 1898-ban is így áll a dolog. Ekkor 77.000 korona volt a hiány. De ha nézzük, miből származik ez a hiány, azt látjuk, hogy 81.000 korona volt a bevételi kevesblet és igy 4000 koronával még kevesebbet kellett kiadni, hogy a 81.000 korona bevételi kevesbletet fedezzék. 1899-ben 119.000 korona volt ugyan a hiány, de 95.000 korona volt a bevételi kevesblet és így 24.000 korona, nem pedig 119.000 korona esik ebből a hiányból a túlkiadásokra, a túlköltekezésre. Ennek a 24.000 koronának a magyarázata pedig az, hogy a művészeti személyzet fizetésének emelkedése szerződésszerű, mert az alkalmazott művészek szerződésileg emelkedő fizetéssel birnak. Ez a skaláris emelkedés 12.000 korona, a nézőtér s a ruhatár átalakítása 8000 korona, a jelmez és díszlettár beszerzése 4500 korona. Ez volt a nemzeti szinháznál.

Nézzük már most az operánál. Azt mondja a t. képviselő úr, hogy az operánál hasonló állapotok vannak s hogy ez a legdrágább kezelés a világon, a mely valaha csak volt. Ez sem áll. Itt vannak előttem az operának az adatai. Ugyanazok az adatok, csak tessék a t. képviselő úrnak pontosan s nagyon körülményesen megvizsgálni és akkor más lesz a rezultátum. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a rendes segély — mert itt a bevételekben nincs olyan nagy hullámzás és különbség — az operánál 1896-ban volt 652.000 korona, 1895-ben 750.000 korona, 1899-ben 750.000 korona; átlag tehát a 14 évben esett 769.000 korona. 1899-ben pedig kapott 750.000 koronát. A különbség a kettő között ennélfogva nem olyan nagy és így semmi esetre sincs indokolva a képviselő úrnak az az állitása, hogy ez a különbség nagy költekezésre mutat. Az évi kiadások 1886-ban 1,571.000 koronát tettek, 1887-ben emelkedtek 2,768.000-re, azután leszállottak 1899-ben 1,328.000-re; 1897-ben 1,295.000-re, 1898-ban 1,338.000-re és körülbelül ugyanazon nivón maradtak, mint voltak 1895-ben, 1894-ben és 1893-ban, vagyis 1,250.000-től 1.328.000-ig terjedő számok között variáltak, holott azelőtt nagyobbak is voltak a kiadások. Ne méltóztassék tehát ezen számokból hamis konkluziókat levonni. Az 1886. évi ki kiadások nagyobbak voltak; de megmondom, miért? Sokkal többet költöttek felszerelésre, mert az operaház új volt; akkor történt ennek a nemzeti szinháztól való elválasztása. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De kérem, hiszen még nagyobb is volt már a kiadások összege; most sokkal kisebb és így ma már

Digitized by Google

azokkal a számokkal azok hátrányára ezeket nem lehet parifikálni. De mindenesetre az a tény, átlag egy évben 1.367.000 forint volt a kiadás, és most is csak 1,328.000 forint, azt igazolja, hogy ott bizony a pazarlás vagy költekezés nem oly mérvű, a mint azt a t. képviselő úr állítja. *(Úgy van! jobbfelől.)* A kiadások igenis nagyobbak lettek, mert a személyzet szaporodott és mert a személyzetnek szerződés szerinti emelkedő fizetéseik vannak, de gróf Keglevich István intendássága alatt ezen szerződési fizetések sem szaporodtak szertelen mértékben, hanem csak úgy, a mint ezt a szinművészeti előadások szüksége és igényei magukkal hozták. *(Úgy van! jobbfelől.)* — Ezt akartam megjegyezni azon irányban, hogy a túlköltekezések e téren, ha a kérdést alaposan vizsgáljuk, nem nyújtanak oly képet, a minőt Pichler Győző képviselő úr állított elő. Hogy bajok vannak, hogy az egész operaház kérdése bizonyos kritikus helyzetben van, hogy azt ebben az állapotban fentartani nem lehet: azt tavaly is elismertem s ez idén is elismerem. Hogy ezeken a dolgokon, a mennyire lehet, segíteni kell, az áll. *(Helyeslés.)* Én is azon leszek, de ezt máról holnapra megcsinálni nem lehet. *(Helyeslés a jobb- és szélső baloldalon.)* Történt már sok dolog ez irányban, az igazgatói állás oly egyéniséggel töltetett be, a kinek működéséhez, azt hiszem, a legjobb várakozásokat lehet fűzni. Történt intézkedés a magyar énekesek és zenészek nevelésére, idecsábítására, s általában a magyar operának s a magyar zenéhez értő s azt művelő emberek fejlesztésére és kiképzésére. Nem mondom, hogy ez sok, avagy csak annyi is, a mennyinek meg kellett volna történnie, de egyszerre az ily dolgokat nem lehet megcsinálni.

A mi a t. képviselő úrnak a nyugdíjügyre vonatkozó második kifogását illeti, én úgy tudom, bár nincs előttem a szabályzat, hogy a szabályzat alapján történik-e nyugdíjalapnak kezelése, és igenis rendes és állandó felügyelet és ellenőrzés alatt áll.

Pichler Győző: Helyes! Helyes!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogy előlegek adatnak-e? . . .

Pichler Győző: Kölcsönök, nem előlegek!

Széll Kálmán miniszterelnök: A mi a kölcsönöket illeti, én kölcsönökről nem tudok, de előlegekről igen. Ezek az előlegek az illetők fizetésével, azonkivül pedig még életbiztosítással is biztosíttatnak. Hogy egyszer-másszor kölcsönök is adattak, megengedem; de remélem és azt hiszem, hogy a kellő fedezet és biztosíték mellett történt, különben majd utána nézek a dolognak. Annyit tudok, hogy előttem nem fordult meg eset, a mely a kontroll alkalmával valami irregularitást mutatott volna fel, mert ha azt mutatta volna, annak orvoslása semmi körülmények között sem maradt volna el. Egyébiránt, ismétlem, utána fogok e dolgoknak nézni. Ez elvégre oly detail kezelési dolog, a mely igen ritkán kerül elém. *(Igaz! Úgy van!)*

A mi a kolozsvári szinház kérdését illeti, a t. képviselő úr itt is elsieti egy kissé a dolgot, a mint elsiette múltkori, a nemzeti szinház rekonstrukciójára vonatkozólag hozzám intézett interpellációjában és kérdésében. *(Mozgás és ellenmondások a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* A képviselő úr most is kész faktumnak vette a puszta hírt és azt úgy állította oda, hogy a kolozsvári szinház építését kiadták annak a bécsi czégnek. Hát kérem senkinek sem adtak ki semmit! *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pichler Győző: Helyes! Helyes!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . Sem bécsi, sem más czégnek, csak ne méltóztassék minden bokorban spektrumot látni, meg nem tudom, miféle faktumot, . . .

Kubik Béla: Hiszen nem lehet rajta csodálkozni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . és azt úgy ide állítani és abból nagy konzequenciát vonni le. *(Helyeslés jobbfelől.)* A kolozsvári nemzeti szinháznak az ügye, az újjáépítés ügye még nincsen befejezve, még nem jutott abba a stádiumba, hogy arról én határozatot hozhattam volna, hogy ki által, hogyan, mikép fog építtetni. De meg lehet a t. képviselő úr győződve arról, hogy annak a beszédnek a szelleme, czélzata, melyben múltkor e kérdésről nyilatkoztam, már magában foglalta, hogy ott, a hol egy architektonikus kiképzéssel biró épületről lesz szó, olyan eljárást fogok követni, a mely a magyar épitőművészetek jogait minden tekintetben meg fogja védeni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Dedovics György jegyző: Melzer Vilmos!

Melzer Vilmos: T. ház! Csakis azért szólalok fel, mivel Rátkay László képviselő úr indokoltnak látta az iménti beszédében szóba hozni azt a mindenesetre kellemetlen és elitélendő inczidenst, a mely az Uránia szinház előadása alkalmából Nagyszebenben legközelebbről történt. Értem ezalatt azt az esetet, a mely akkor fordúlt elő, midőn daczára annak, hogy az ottani közönség túlnyomó részének méltányos és jogosúlt kivánságához képest a bemutatott képekhez a magyarázatok elsősorban német nyelven adattak, tüntetés rendeztetett az ellen, hogy a német nyelv

Digitized by Google

mellett a magyarázatok magyar nyelven is tartattak. Ez mindenesetre elitélendő és roszszalandó tüntetés volt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De méltóztassék meggondolni azt, hogy ez csakis egynéhány fiatalembernek a meggondolatlan tette volt, . . .

Lukáts Gyula: Hát a rendőrség hol volt?

Melzer Vilmos: . . . melytől a közönségnek zöme teljesen távol állott, és méltóztassék talán a nagyszebeni újságok közleményeiből tudni azt is, hogy ott a nagyszebeni szász társadalomban is minden józan és komoly ember élitélte és rosszalta azt inczidenst. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A midőn ezt én itt a magam részéről előadom, hozzáteszem azt is, hogy gondolom, nem helyes ebből az esetből azt kiolvasni, a mit Rátkay László képviselő úr kiolvasni akar, hogy ez a magyar nyelvnek, a magyar állam nyelvének méltósága ellen lett volna irányozva, mert hisz annak a nyelvnek állását az országban megvédelmezi a törvény, és higyje el a képviselő úr, nincsen közöttünk józan és komoly ember, a ki a magyar államnyelv törvényes állása ellen tüntetést rendezni, vagy az ellen törni akarna. Azt hiszem, hogy ezzel a kijelentéssel az a magábanvéve is nem nagy jelentőségű nagyszebeni dolog elintézettnek mondható. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tételhez szólani senkisem kiván, a vitát tehát bezárom.

Kérdem: elfogadja-e a ház a magyar királyi operaház állami javadalmazásának 469.000 korona tételét? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A képviselőház elfogadja.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Következik a nemzeti szinház javadalmazásának tétele.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinház állami javadalmazása 124.000 korona.

Lukáts Gyula jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! A t. miniszterelnök úrnak előbbi felszólalásomra adott válasza, mely a kolozsvári szinházra vonatkozott, a legnagyobb megnyugvást kelti bennem s azt hiszem, ez a megnyugvás pártkülönbség nélkűli, mert a kolozsvári nemzeti szinház épitése úgy fog eszközöltetni, hogy a magyar művészet hírnevén és reputácziján csorba ne essék. A mi a t. miniszter úr pénzügyi adatait illeti, a melyekkel engem czáfolni akart, engedje meg a t. ház, hogy azokra csak a következő kijelentést tegyem.

A t. miniszterelnök úr velem szemben más alapra helyezkedett és más számadatokkal állt elő. Én tudniillik túlkiadásokat hoztam fel, a t. miniszterelnök úr pedig azzal indokolta a túlkiadások szaporodását, hogy a bevételek csökkentek. Én elfogadom azokat az adatokat, melyeket a t. miniszterelnök úr előterjesztett, elfogadom különösen azt az indokolást, a mely felszólalásának alapja volt, hogy gróf Keglevich István intendáns úr működése óta, a mint azt maga a miniszterelnök úr beigazolta, az első évben 63.000 korona, a másoyik évben 8 .000 korona, a harmadik évben 95.000 korona bevételi csökkenés mutatkozott. Én tehát elhagyom azt, a mi túlkiadás volt és egyszerűen a t. ház elbirálására bízom, — remélem, époly helyességgel fog találkozni ezen adatok felsorolása most, mint találkozott a t. miniszterelnök úr szájából, — hogy az az intendás, ki úgy működik, hogy a bevételek évről-évre csökkenek és háromévi működés alatt annyira vitte, hogy a bevételek 32.000 koronával csökkentek csak a nemzeti szinháznál, az olyan intendáns nem a legdrágább emberek közé tartozik-e ebben az országban? Ezt akartam csak megjegyezni.

Elnök: A tétel Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinház nyugdíjintézetének segélyezésére 28.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári nemzeti szinház állami segélyezésére 40.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinházi alapok jövedelméből a szinház segélyezésére 54.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar szinész-egyesület segélyezésére 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A vidéki magyar szinészet segélyezésére 74.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Atmeneti kiadások. A magyar királyi operaháznál alkalmazandó magyar énekesek és énekesnők kiképzésére szolgáló ösztöndíjak 6.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A magyar királyi operaháznál 198.000 korona költséggel létesítetett villanyos beren-

Digitized by Google

dezésnek tizenkét éven át évi 22.340 korona 34 fillérben megállapított megváltási összeg ötödik részlete fejében 22.400 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. A nemzeti szinházi alapok jövedelméből 54.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közegészségügyi kiadások és bevételek. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 7. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek, IV. fejezet, 4. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Országos közegészségügyi tanács 16.000 korona.

Molnár Antal jegyző: Pap Samu!

Pap Samu: T. ház! A közegészségügyi kiadások tételénél bátor vagyok a t. ház türelmét rövid időre igénybe venni. Az ország közegészségügyi állapotának tükre in ultima analysi a népesedés eredménye. Hogyha ez az eredmény kedvező, — akár szerencsés véletlen, akár czéltudatos munkálkodás útján jött az létre, — akkor a közegészségügyi viszonyokat sem mondhatjuk rosszaknak. Az utólsó év, a melyről adatokkal birunk, az 1899. év. Hogyha felállítjuk az 1899-iki évi népesedési mozgalomnak veszteségi és nyereségi számláját, akkor meglehetősen kedvező eredményeket kapunk. Látjuk tudniillik, hogy az 1899-ik évben az ország lakossága szaporodott az anyaországban 195.821, Horvátországban pedig 33.117, összesen tehát 228.938 lélekkel. Ez az eredmény annyira kedvező, hogy az ország lakosságának egy évi szaporodásával teljesen meg lehetünk elégedve.

Ezt konstatálni kötelességemnek tartottam. De evvel nem akarom azt mondani, hogy a közegészségügy terén nálunk minden rendben van, hogy a közigazgatás mindenütt megteszi kötelességét, hogy mindenütt feladatának magaslatán áll; azt sem akarom evvel mondani, hogy a népesség szaporodásából következtetést lehet vonni az ország lakosságának értelmi és anyagi fejlődésére. Annál kevésbbé szándékom ezeket állítani, mert nagyon jól tudom azt, hogy a közegészségügynek javulása nem is függ mindenben az emberi tevékenységtől, hanem nagy részben olyan természeti tüneményektől és viszonyoktól, a melyekre befolyást nem is gyakorolhatunk, a melyeket jóformán nem is ismerünk. A közegészségügy szabályozása csak részben függ emberi működéstől és tevékenységtől, részben pedig kiszámithatatlan ismeretlen erők közrehatásának az eredménye.

A mi meglehetősen a kezünkben van, az a védekezés a fertőző betegségek ellen.

De hogy mi ebben a tekintetben sem állunk ott, a hol más országok és nemzetek állanak, annak bizonyítására legyen szabad példaképen felhoznom a himlőkben elhaltak számát nálunk és a külföldön. Nálunk, t. ház, 1899-ben himlőben elhalt 969 ember. Ezzel szemben a német Reichsgesundheitsamt jelentése szerint egész Németországban 1898-ban himlőben elhalt 15 ember. Nagyon érdekes egy angol szaklapnak összeállítása a himlőben elhaltakról Európa különböző országaiban. Ezen összeállítás szerint, t. ház, Németországban egy millió lakosra esik himlőhalálozás 0·3, Angliában 1·2, Hollandiában 1·4, Franczia-országban 5·6, Svájczban 7·6, Belgiumban 25·7, Ausztriában 36·7, Magyarországon — kerekszámban 19 millió lakost véve föl a számítás alapjául — esett egy millió lakosra 53·6 himlőhalálozás. Ebből az egy példából láthatjuk, hogy a védekezés terén a fertőző betegségekkel szemben még mennyire hátra vagyunk.

A közegészségügy fokozatos javulása szoros összefüggésben van a lakosság értelmi és vagyoni állapotával. A hol a kultura terjed, a vagyonosodás gyarapszik, ott a közegészségügy mintegy önmagától is fejlődik. Elsősorban tehát a nép között kell terjeszteni a műveltséget, a józan gondolkozást, a mértékletességet és olyan közgazdasági politikát kell folytatni, a mely a nép vagyonosodására vezet. De ezenkivül és e mellett, t. ház, okvetlenül szükséges az is, hogy a közigazgatás ezen a téren lelkiismeretesen és pontosan teljesítse kötelességét és gondoskodjék a közegészségügyi törvényeknek és rendeleteknek szigorú végrehajtásáról.

Több oldalról hallottam azt a nézetet felvetni, hogy tekintettel a közegészségügynek rendkivüli fontosságára, a közigazgatás ezen ágának ellátására egészen külön közegészségügyi minisztériumot kellene felállítani, mert csak ez volna képes a szaktudás belátásával és a meggyőződés erélyével javasolni, elrendelni és végrehajtani mindazokat az intézkedéseket, a melyek a közegészségügy javításához okvetlenül szükséges. Teljesen igaz az, t. ház, hogy a közegészségügy helyes adminisztrácziója igen sok szaktudást és gyakran olyan természetű intézkedéseket kiván, a melyeknek szükségességét, czélszerüségét egy nem orvos, egy laikus, talán nem mindig képes kellőleg felfogni és belátni. Az is bizonyos, t. ház, hogy a közegészségügy ápolása legelsőrangú állami feladat. Mindezeknek daczára én részemről egy közegészségügyi minisztérium felállítását túlzott követelésnek tartom. *(Úgy van!)* Én megelégszem egy jól szervezett egészségügyi osztálylyal a belügyminisztériumban, de szük-

Digitized by Google

ségesnek tartom, hogy ezen osztály elláttassék a kellő munkaerővel és a szükséges dotációval. Különösen szükségesnek tartom azt, hogy a közegészségügyi felügyelők ne a központban, a minisztériumban végezzenek irodai munkát, hanem kimenjenek a vidékre, ott a hely szinén gyakorolják tulajdonképeni hivatásukat: a közigazgatás ellenőrzését. A közegészségügyi felügyelőknek természetes hivatásuk az, hogy a vidéken kerületeikben személyesen is megforduljanak, ott személyesen szerezzenek tapasztalatokat és a helyszinén szerzett tapasztalatok alapján tegyenek javaslatokat a szükséges intézkedésekre nézve. Jelenleg, t. ház, nyolcz közegészségügyi felügyelő van. Ezt a létszámot teljesen elegendőnek tartom a közegészségügyi adminisztrációnak az egész országban való ellenőrzésére, feltéve, hogy a közegészségügyi felügyelők idejük legnagyobb részét kerületeik beutazására fordíthatják. Ehhez, t. ház, természetesen anyagi eszközök szükségesek, a melyekről részben gondoskodva van ama 16.000 korona erejéig, a mely a költségvetésben a közegészségügyi felügyelők útazási átalánya czímén fel van véve. Ha ez az összeg nem elegendő, a mint én is hiszem, hogy nem az, akkor méltóztassék ezt a dotációt néhány ezer koronával felemelni és ez által lehetővé tenni azt, hogy a közegészségügyi felügyelők hivatásuknak eleget tegyenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt az eredményt, t. ház, a melyet eddig a közegészségügy terén elértünk, nagy részben annak a felülről gyakorolt ellenőrzésnek köszönhetjük, a melyet a közegészségügyi felügyelők végeztek; és minél szigorúbb lesz a t. miniszter úr a közigazgatás ellenőrzésében, annál szebb, annál kielégítőbb lesz az eredmény a jövőben. Én a t. miniszterelnök úrnál azt tapasztaltam, hogy a közegészségügyi kérdések iránt rendkivüli érzékkel és fogékonysággal bir. Bizonyítékát adta ennek a t. miniszterelnök úr több irányban, de különösen és kiváltképen a gyermekhalandóság csökkentésére és a hazai fürdők felkarolására irányuló törekvéseiben. Valóban csodálkozni kell a felett, hogy a t. miniszterelnök urat épen arról az oldalról támadták meg, a mely oldalról, nézetem szerint talán legkevésbbé sebezhető. A t. miniszterelnök úr ez előtt egy évvel, a múlt évi kölségvetés tárgyalása alkalmával azt az igéretet tette, hogy a nagymérvű gyermekhalandóság ellen minden rendelkezésére álló eszközzel küzdeni fog és ime, már egy év alatt fényesen beváltotta igéretét, mert az idei költségvetésben már ott szerepel 2,300.000 korona, mint az elhagyott és törvénytelen gyermekek megmentésére szolgáló kiadás. Nagyon helyesen járt el a t. miniszter úr abban a tekintetben is, hogy ezen nemzetünk szaporodására nézve rendkivül nagyfontosságú ügyet karöltve a társadalommal, szövetkezve azokkal az egyesületekkel, a melyek ezen a téren működnek, rendezte és nem kizárólag állami alapra fektetve, mert így elérte azt a czélt, hogy a felvett összeg nem fog adminisztrációnális kiadásokra elkalódni, hanem ügybuzgó, önfeláldozó, hazafias és humánus érzelmű férfiak és nők önkéntes közreműködésével az utolsó krajczárig arra a czélra fog fordíttatni, a melyre rendelve van, tudniillik a gyermekek megmentésére. Én részemről ezt az irányt a jövőben is fentartandónak vélem, és a szövetséget az állam és társadalom között megbontani szükségesnek nem tartom.

A bábaképzés javítása, a melyet szintén a t. miniszterelnök úr kezdeményezett, hozzá fog járulni a gyermekmentés ügyének előmozdításához.

A hazai ásványvizkereskedés és fürdőügy felkarolásával a t. belügyminiszter úr bebizonyította azt, hogy ennek az ügynek úgy pénzügyi, mint kiváló közgazdasági jelentőségét teljes mértékben elismeri és ennek az ügynek állami támogatását is szükségesnek tartja. A t. miniszterelnök úr összealkotott az ország legkiválóbb tudósaiból, orvosaiból és fürdőtulajdonosaiból egy országos fürdőügyi bizottságot, a melynek feladata az, hogy megállapítsa ama hiányokat, a melyek hazai fürdőhelyeink és a hazai ásványvizkereskedés körül észlelhetők és tanácskozzék ama módozatok és eszközök felett, a melyek ezen hiányok megszüntetésére alkalmasaknak és kivihetőknek bizonyúltak. Ezen fürdőügyi bizottság előtt, t. ház, egy törvényjavaslat-tervezet fekszik, a mely igen tekintélyes előnyöket, kedvezményeket biztosít hazai fürdőinknek, a kisajátítási jog kiterjesztése, az adózás könnyítése és az olcsó hitel megszerezhetése szempontjából. Ez a törvényjavaslat, ha törvényerőre emelkednék, meg vagyok győződve, igen nagy lendületet adna hazai fürdőink felvirágzásának és a hazai ásványvizkereskedés kiterjedésének, a minek következménye az volna, hogy míg egyfelől a magyar közönség nagyobb számmal látogatná hazai fürdőinket, másfelől mindig több és több idegen turista, nyaraló, fürdővendég jönne be az országba, úgy, hogy ezen a czímen rövid idő alatt milliókkal emelkednék a pénzforgalom az országban.

Arra kérem a t. miniszterelnök urat, méltóztassék ezt a kész fürdő-törvényjavaslatot magáévá tenni és azt mentől előbb a törvényhozás elé terjeszteni. Meg vagyok győződve arról, hogy a törvényhozás is át lesz hatva

Digitized by Google

a hazai fürdőügynek kiváló gazdasági fontosságától, és készséggel meg fogja adni azokat a kedvezményeket, a melyek nélkül hazai fürdőinknek versenyképesekké tétele a külföldiekkel lehetetlen, s a mely kedvezmények az államnak nézetem szerint tulajdonképeni megterheltetésével nem járnak.

Nem szólhatok, t. ház, közegészségügyről a nélkül, hogy meg ne emlékezzem a közegészségügy harczosairól és katonáiról: az orvosokról. Sok szó esett már itt a t. házban is a községi és körorvosoknak sem végzett tanulmányaikkal, sem feladatuk és hivatásuk nehézségeivel arányban nem álló silány anyagi helyzetéről. Nem akarom általánosan ismert dolgokkal a t. ház türelmét igénybe venni, nem fogom azért itt ecsetelni a vidéki orvosoknak szomorú anyagi helyzetét, csak egy kérdést vagyok bátor intézni a t. miniszterelnök úrhoz: Miképen vélekedik ő a közegészségügy államosításáról, és nem tartja-e kivihetőnek a közegészségügy rendezését különválasztva a közigazgatás általános reformjától?

Befejezésül, t. ház, bátor vagyok még a t. miniszterelnök úr figyelmébe ajánlani azt a memorandumot, a melyet az országos orvosszövetség a t. miniszterelnök úrnak benyujtott és a mely memorandum felsorolja mindazokat a teendőket, a melyek a közegészségügy javítására szükségesek és a legeklatánsabb sérelmeket, a melyek az orvosok nagy tömegének helyzetét immár türhetetlenné teszik és megélhetésüket megnehezítik. Az orvosok helyzetének javítása, t. ház, nemcsak az ő érdekük, hanem a közegészségügy jól felfogott érdeke, mert győzedelmes hadjáratot, sikerekben gazdag küzdelmet csakis lelkesült és megelégedett hadsereggel lehet folytatni, a melynek minden egyes tagja át van hatva attól a tudattól, hogy, ha ő a veszedelmes harczban kidől, akkor hátramaradottairól gondoskodva lesz és azok nem lesznek kénytelenek a koldusbotot kezükbe venni. Az orvosi karnak nagy tömege ettől a tudattól ma nincsen áthatva; és kérdem, vajjon nem bénithatja-e az ő lelkesültségüket, az ő elszántságukat ennek a tudatnak a hiánya? Kérem a t. miniszterelnök urat, a ki felé bizalommal tekint az egész orvosi kar, méltóztassék ezeket megfontolni és a körorvosok, községi orvosok s egyáltalában az orvosi kar nagy tömegének megélhetési viszonyait tőle kitelhetőleg javítani.

Ezek után a tételt elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lukáts Gyula jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: Tekintettel a közegészségügy fontosságára és az idő előrehaladott voltára, végre arra, hogy hosszasan óhajtok ezen fontos kérdéshez hozzászólni, kérem, méltóztassanak megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Megengedi a ház, hogy Major Ferencz képviselő úr beszédét holnap mondhassa el? *(Igen!)*

A ház megengedi.

E szerint, t. ház, megteszem javaslatomat a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)* Elsősorban folytatandó volna a belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének tárgyalása, ezzel kapcsolatban a vármegyék közigazgatási és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges póthitelről szóló belügyminiszteri törvényjavaslat; harmadszor a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetése. Hozzájárul a ház? *(Igen!)*

A ház ezt a javaslatot elfogadja, ezt tehát határozatilag kimondom.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

642. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 23-án, szerdán,

Dániel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Viktória angol királynő halála. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Wlassics Gyula, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat jegyzi Buzáth Ferencz jegyző úr.

Következik a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen?

A jegyzőkönyv ellen nincs észrevétel és így az hitelesíttetik.

T. ház! *(Az elnök és a ház tagjai felállanak.)* Szomorú kötelességet teljesítek, a mikor jelentem, hogy Viktória, Nagy-Britannia királynője és India császárnője tegnap este fél 7 órakor elhunyt.

Ritka hosszú uralkodása alatt megszilárdult Anglia alkotmánya és felvirágzott közgazdasága. Népei benne az alkotmányos uralkodó mintaképét tisztelték, életében rajongó szeretettel vették körül, és most mély gyásszal állnak ravatalánál.

Ebben a gyászban szive legmélyebb fájdalmával osztozik a magyar nemzet is, a melynek alkotmánya époly régi, mint az angol, és a mely mindig szeretettel csüngött azokon az uralkodókon, a kik meg birták tartani és becsülni az ősi alkotmányt és a népek szabadságának szeretetét.

A t. ház engedelmével tehát ezennel lerovom a kegyelet adóját az angol királynő halála alkalmából és az elnöki székből kifejezést adok a t. képviselőház mély fájdalmának és legbensőbb részvétének. Kérem a t. házat, méltóztassék elhatározni, hogy a magyar ország gyűlés képviselőházának ezen érzelmeit az elnök az angol nemzet parlamentjének, annak tiszteletreméltó elnöke útján, tudomására hozza. *(Általános helyeslés.)*

Most pedig a képviselőház gyászának jeléül az ülést félórára felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom.

Következik az indítvány- és interpellációs könyv felolvasása.

Nyegre László jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy sem az indítvány-, sem az interpellációs könyvben újabb bejegyzés nincs.

Következik a napirend: Az 1901. évi állami költségvetés (Irom. 921) folytatólagos tárgyalása, még pedig az országos közegészségügyi tanács.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*; Közegészségügyi kiadások és bevételek. Rendes

Digitized by Google

kiadások, XVII. fejezet, 7. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek, IV. fejezet, 4. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Országos közegészségügyi tanács 16.000 korona.

Molnár Antal jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szükségét látom annak, hogy e fontos tételnél, a közegészségügynél, hosszabban időzzem, mert mindnyájan meggyőződhettünk arról, — meg is vagyunk győződve, — hogy a kormányzati tények egyik legfontosabb ága épen a közegészségügynek mikénti megoldása és az e téren való haladás. Készakarva nem szólaltam fel eddig, s nem vettem részt a költségvetési vitákban azért, hogy ennek a fontos tételnek annál több időt szentelhessek. Azonban mielőtt tulajdonképen a közegészségügyről tűzetesen beszélnék, lehetetlen, hogy reflexióval ne éljek azokra, a melyeket a t. miniszterelnök úr pártunk vezérének, gróf Zichy Jánosnak beszédére tett azon megjegyzésekre vonatkozólag, melyekkel ő a közegészségügyet és a közigazgatást jellemezte. Konstatálnom kell azt, hogy a t. miniszterelnök úr határozottan félre értette és nem is híven idézte azokat a szavakat, a melyeket épen a közegészségügyi tételnél gróf Zichy János barátom mondott. Ugyanis gróf Zichy János a közegészségügyről a következőket mondotta *(olvassa)*:

»A belügyminisztériumi tárczánál a közigazgatás keretében legfontosabbnak tartom a közegészségügyet és csodálkoznom kell a felett, hogy midőn a földmívelésügyi miniszter úr igen helyesen megtette a szükséges lépéseket az állatorvosi intézmény államosítása érdekében és a mint tapasztaltam, az egész vonalon sok történik az állategészségügy érdekében, a közegészségügyet illetőleg az ismert szomorú állapotok javítására vajmi kevés történik.«

Továbbá ezeket mondja *(olvassa)*:

»Ha a t. kormány csak azt az összeget fordíthatná az emberi nyomorúság gyógyítására, a melyet czifra anyakönyvi helyiségekre, anyakönyvi irodai felszerelésekre és anyakönyvvezetők díjaira költ el az állam és költenek el a községek, akkor nagyjában segítve volna a társadalom ezen ráksebén, melyet a liberális intézmények tapaszaival gyógyítani nem lehet.«

Azt mondja továbbá *(olvassa)*:

»Nyakig benne vagyunk a liberalizmusban és viseljük ezen luxusnak összes költségeit a nélkül, hogy fedezni tudnók azokat a terheket, a melyeket a legprimitivebb czivilizáczió követel a közegészségügy terén.«

Ezeket mondotta gróf Zichy János t. barátom s majd felolvasom, miket mondott rá a miniszterelnök úr. De előre is kijelentem, hogy mindazokat, a miket gróf Zichy János mondott, nemcsak én irom alá, hanem biztosítom a t. miniszterelnök urat, hogy az ország egész orvosi karának 98 százaléka alá fogja irni, sőt alá fogják írni még azok a közigazgatási tisztviselők is, a kik a közegészségügyi dolgoknak az érdemébe és meritumába bele tudnak vagy bele akarnak tekinteni. S ennél a kérdésnél csak egy-két szemelvényt bocsátok előre azért, hogy máris beigazoljam, hogy a mit gróf Zichy János mondott, megfelel a tényállásnak. Mert kérdem, lehet-e igazán közegészségügyről, lehet-e fertőző betegségek elleni védekezésről szólani akkor, a mikor körűlbelűl — nem körűlbelűl, de a számokkal később preczize bizonyítom — a hét éven aluli meghaltaknak 39%-a nem gyógykezeltetik? Lehet-e akkor beszélni védekezésről, a midőn az orvosi halottkémlés az egész országban a községeknek nem kevesebb, mint egy ötödrésze orvosi ellátásban nem részesül? Vannak megyék, a hol 20—30—40.000-re megy azon lakosok száma — Szolnok-Doboka vármegyében százezerre megy — a kik az orvosi tevékenység áldásaiban nem részesűlnek. A midőn tehát Zichy János barátom nemcsak ezen helyzetet és ezen törekvéseket, hanem a múltat is birálat alá veszi, akkor azt hiszem, hogy az a birálat, hogy a közegészségügy terén, sajnos, alig történt valami, egészen megfelel a dolgok tényleges állásának és egészen megfelel a valóságnak. De a miniszterelnök úr gróf Zichy János t. barátom felszólalását is ferdén itéli meg. Ugyanis azt mondja a t. miniszterelnök úr, hogy t. barátom szembeállította őt kollegájával, Darányi Ignácz miniszter úrral és azt mondotta, hogy míg az állategészségügy terén olyan nagy a haladás, addig a közegészségügy terén abszolute semmi sem történt. Ez nagyon is eltér attól, a mit gróf Zichy János t. barátom tényleg mondott, hogy tudniillik összehasonlítva az állategészségügygyel a közegészségügy terén alig történik valami. Ez nagy különbség. Mig ezt aláírja minden szakember, a másikat nem fogja bizonyítani senki. Azt mondja továbbá a miniszterelnök úr, hogy ez kissé erős állítás, és hogy az, a ki ilyen itéletet mond és arra alapítja bizalmatlansági votumát, bőven, jobban nézzen utána a dolognak és csak azután állapítsa meg a véleményét, s hogy t. barátomnak nincs egy szemernyi igazsága sem. Tehát egy szemernyi igazságot sem tulajdonít a t. miniszterelnök úr annak, a miről biztosíthatom a t. házat, hogy az orvosok összesége aláirja. Azt mondja a t. miniszterelnök úr *(olvassa)*:

Digitized by Google

»De azt mondani, hogy a közegészségügy terén semmi sem történt akkor, a mikor egész sorozatára a tényeknek mutathatok rá — a mint rá is fogok mutatni — engedelmet kérek, ez oly vastag igazságtalanság és annyira az informáczió hiányára mutat, kogy a t. képviselő úr ily itéletre vagy konkluzióra nincs jogosítva.«

Csakis a szenvedélynek tulajdoníthatom, hogy a t. miniszterelnök úr e szavakra ragadtatta magát, mert semmi esetre sem áll ez az elbírálás arra, a mit gróf Zichy János t. képviselőtársam elmondott és a mi tényleg áll, a mint majd egész beszédem fonalán hűen — előre jelzem, — teljesen, hűen, tárgyilagosan ki fogom fejteni, nem mint pártember, hanem, mint a ki a tapasztalati életből merítette azt, a mit mond és mint a kinek, hogy a véleményével hogyan egyezik meg az orvosok véleménye az országban, azt hiszem, beigazoltam azzal, hogy a múlt évi és az előző évi felszólalásaim összes thézisei, úgy, a mint azokat azon alkalmakkor jeleztem, ugyanazon kifogásokkal és irányelvekkel terjesztettek az országos orvosszövetség memorandumában a miniszter elé. Érzem tehát azt, hogy igenis, a mihez szólok, nemcsak jogosan, nemcsak körültekintéssel, hanem tapasztalatok alapján is szólok hozzá. És itt engem nem vezet semmiféle pártérdek ennek elbírálásakor, épen azért kérem a t. házat, legyen szives egész tárgyilagosan venni fejtegetésemet; én nem fogom elhallgatni azon helyeket, a hol köszönettel tartozom és adózom is a t. miniszter úrnak, de egyúttal kötelességem jelezni azon nagy hézagokat, a melyeket a közegészségügy terén tapasztalhatunk. Mindnyájan tudjuk és érezzük, t. ház, hogy minden kulturállamra nézve mennyire fontos úgy nemzetgazdasági, mint nemzeti szempontból a közegészségügy, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* de elsősorban nálunk magyaroknál feltétlenül elsőrendű kormányfeladat az, hogy a közegészségügy kérdéseit minden rendelk ezésünkre álló eszközzel sürgősen meg kell oldani, mert minden nap késedelme óriási veszteséget jelent a nemzetre nézve és minden egyes nappal úgyszólván egy erőforrást veszít el a nemzet, a mely erőforrásokra pedig nekünk magyaroknak nemcsak a jelenben, de a mostani szituáczió tekintetbe vétele mellett a jövőben még inkább lehet és lesz is szükségünk. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Legyen szabad először is a statisztikával kezdenem, hogy annak adataiból vonjam le a következtetéseket. *(Halljuk! Halljuk!)* 1899-ben élve született: 644.577; halva: 13.833; az összes születések száma volt 658.410. Az előbbi évekhez mérten tehát határozott emelkedést mutat fel a születési szám, mert például 1897-ben feltünően csökkent az előbbi évekhez képest a születések aránya. Az elhalálozások tekintetében nem tagadom, némi javulás mutatkozik a százalékban. De majd ki fogom fejteni, hogy a százaléknak olyan feltüntetése, mint a hogy azt a t. miniszterelnök úr tette, a mely szerint ő a százalékok oly óriási javulását az intézményeknek tulajdonította, nem az intézményekben, hanem nagyrészt épen egyes betegségek cziklikus fellépésében találja magyarázatát. 1899-ben elhalt Magyarországon: 448.256. Ebből hét éven alúl 221.909, hét éven felül 226.847 halt el. A halálozási arány 27·1%, de e szám nem felel meg tulajdonképen azon halálozási aránynak, a melyet a statisztikusok mint elfogadható statisztikai tételt felállítanak, s ez abban leli magyarázatát, hogy a statisztikát mindig egy bizonyos korosztály halálozási perczentjének összegéből kell előállítani, és ha így teszünk, a mi a helyes statisztikai számítás, akkor nagyobb szám jön ki, mint a mint jeleztem, és pedig 1899-ben nem 27·1, hanem 28.65% halálozás, a mi mindenesetre igen nagy, úgy, hogy ennél nagyobb halálozás csak Oroszországban található. Ha nézzük a hét éven alúli halottak számát, nagyon fontos, hogy a hét éven alúl meghaltak milyen százalékban részesültek orvosi kezelésben. Itt oly megdöbbentő jelenségek tárúlnak elénk, hogy azt mondhatjuk csoda, hogy a halálozás csak ennyi, és hogy daczára ezen rossz közegészségügyi viszonyoknak, csak ilyen százalékban pusztultak el a gyermekek. Ugyanis a hét éven alúli elhaltaknak összeségét csak az eseteknek 62·98%-ában gyógykezelték, a többinél tehát orvos nem volt jelen. A hét éven felüli halottaknál az esetek 60·19%-ában nem volt orvosi kezelés és így ha a kettőt összevetjük, az összes halálozási eseteknek csak 61·17%-ában volt orvosi kezelés.

Ha most tovább megyünk és nézzük, hogy mikép vagyunk a halálokok megállapításával, hogy vajjon mennyit ér azon statisztika, a mely előttünk van, és hogy mennyire megbizható az a védekezés, a mely történik a fertőző kóroknál, akkor meg kell borzadnunk, és majdnem minden családapának kétségbe kellene esnie a felett, ha olyan kevéssé van biztosítva a fertőző és ragályozó kórok ellen, mint most. E tekintetben szolgáljon a következő statisztika bizonyítékúl. 1898-ban 1518 orvos teljesítette a halottkémlést, 1899-ben pedig 54 orvossal kevesebb, tehát ezen a téren az országban rosszabbodott az állapot. Ha ehhez hozzávesszük, hogy 10.322 nem orvos teljesítette a halottkémlést, a kik közül 8870 ki van

Digitized by Google

képezve, 1542 pedig nincsen kiképezve, hanem ott az előljáróság végzi a halottkémlést, és hogy van ezenkivül még 101 község, a hol egyáltalában senki sem teljesít halottkémlést, továbbá, hogy 1898-ban még 52·3%-ban orvosok teljesítették a halottkémlést és ez egy év alatt csökkent 44·5%-ra, akkor teljes kép tárúl nemcsak a szakemberek, hanem minden laikus elé, hogy ott, a hol orvos nem vesz részt a közegészségügyi funkcióban, hanem részt vesz az a laikus, a ki egyáltalában kitanítva sem volt és az birálja el, hogy miben halt el az a beteg, az a kis gyermek, az a csecsemő: micsoda értéke lehet akkor ennek közegészségügyi szempontból. Kérdezem, vajjon lehetséges-e akkor a ragályozó és fertőző betegségekkel szemben okszerű, és lehet mondani: eredményszerű védekezésről szólni? Hiszen azokon a vidékeken, a hol nagy számban halnak el gyermekek és felnőttek, a kiket orvos nem látott, a mindenféle fertőző betegségeknek valóságos melegágya van, a honnan árad és terjed a ragály a mostani vasuti közlekedés és összeköttetés folytán az ország minden részében, tehát a mód meg van adva arra, hogy az ország egész területe folyton fertőzve legyen. És hiába a védekezés akkor, hogyha minduntalan új fertőzés lehetőségének van kitéve az ország lakossága.

És, hogyha ma megnézzük, hogy a fertőző kórok ellen a védekezés mikép történik, melyre tavaly volt alkalmam tüzetesen kiterjeszkedni — most csak jelzem — hogy a fertőző betegségeket rubrikákkal, rendeletekkel, statisztikával gyógyítani nem lehet, a mire pedig a fősúlyt fektetik tulajdonképen, melynek hitelességéhez sok szó fér. Ha így akarjuk megvédeni az országot a fertőző, ragályozó kórok ellen, akkor nagyon rossz, szemfényvesztő munkát végezünk, a mely míg egy részről határozottan lealázó magára az orvosi karra, másrészről nagyon furcsa világot vet a kormányzatra. Hiszen a nevetségesség országába tartozik, a mi a fertőtelenítő gépek körül történik. Minden törvényhatóságban megvették ezeket a fertőtlenítő gépeket és biztosítom a t. házat, hogy azoknak legalább is 89%-a még soha befűtve nem volt, rozsdásodik és a legnagyobb zavarba jutna az a főszolgabiró, vagy nem tudom ki, a ki el akarná azt rendelni, hogy a gőzfertőtlenítő gépek megfelelőleg működjenek. Hiszen hiányzik erre az első szükséges kellék, a kitanított személyzet, szóval minden. Azért a ragályozó kórok csak tovább terjednek, több 100.000-nél pusztúl el ilyen kórokban, és a gépek csendesen pihennek. Nem ezzel lehet a fertőző kórokat megszüntetni, hanem egy minden tekintetben körültekintő orvosi karnak igénybevételével, oly intézkedésekkel, a melyeknél fogva igénybe is lehet venni az orvosi karnak tudását, tevékenységét és szorgalmát és az országot ez által a ragályozó kóroktól megmenteni.

Hogy miképen állunk az orvosi dolgokban, arra nézve is legyen szabad egy pár statisztikai adatot felhoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországon orvos és sebész együttvéve 1899-ben volt 4692; 1898-ban volt 4514; a számokban tehát javulás mutatkozik, sajnos azonban, hogy ez a javulás is legnagyobb részben, óriási mértékben a városok érdekében történt, a mi tehát a vidéknek, a megyéknek közegészségügyét tulajdonképen nem javítja. Ebből a gyarapodási számból 101 orvos Budapesten telepedett meg, és magában Budapesten összesen 1218 orvos van, a városokban összesen 1983 orvos lakik, úgy, hogy a vidéket véve, a megyékben egyharmadát, vagy egynegyedét teszi az orvosok száma viszonyítva a városokhoz. Mi a nagy fölösleget mutatja városokban és a nagy hiányt a vidéken. Ezen kérdést későbbre hagyva, legyen szabad jeleznem, hogy a fertőző betegségekben 1899-ben elpusztúlt 118.598 egyén és azoknak 50 perczentje hét éven aluli korban volt. Ehhez ha hozzáveszszük, hogy azokban a betegségekben, a melyek szintén főleg a gyermekeknél — egyesek csakis gyermekeknél — fordúlhatnak elő, mily óriási számot tesznek ki a halálozások, hogy felül vannak a százezren, a minek pedig a szoczialis és közegészségi intézményekkel, — nyugodt lélekkel mondhatom, — több mint 50%-át meg lehetne menteni: akkor látjuk csak a nagy hiányt a közegészségügyünkben.

Itt van például a »gyermekaszály«, a mely szerepel 11.743 halálozással. Ennek legnagyobb része magyarázatát a hiányos ellátásban leli, úgy az anya, mint a gyermekre vonatkozólag. Vagy itt van a »vele született gyengeség«, ez is egy takaró diagnozis, a melylyel mindent el lehet fedni, s ezt mutatja az, hogy az ezen czímen megállapított halálozások 64.897 számmal szerepelnek. Oly szemfedő ez, a melylyel el lehet fedni mindenféle halálokot azért, hogy zaklatásnak ne legyen kitéve az illető község, a jegyző, vagy a biró stb., vagy, hogy esetleg ki ne jöjjön a felettes, elsőfokú közegészségügyi hatóságtól valaki a községbe. Takaró diagnozis ez, a melyben szerepel mindenféle fertőző betegség és gondatlanság áldozatai.

Van még egy halálok, mely szintén takaróúl szolgált, és ez a görcs. Görcsökben elhalt 26.666 hét éven alóli gyermek. Ez is olyan betegség, mint a vele született gyengeség, a

Digitized by Google

mely takar minden fertőző kórt, és minden bűnt, a melyet a gyermekek gondozásában a szülők, a hatóság és a kormányzat elkövet. Ezen általam jelzett néhány tételhez még nyugodt lélekkel számíthatom a tüdő- és a mellhártyalobot, mert 26.648 esetben fordúlt elő, de a mint tapasztalatból tudom, ennek legnagyobb része vörheny vagy kanyaró folytán kapta meg a tüdő- és a mellhártyalobot, és így ezen számnak legalább 70% -át a ragályos és fertőző kórokhoz kell hozzáírni. Ha így áll a dolog, a mint feltétlenül így áll, akkor megdöbbenéssel gondolhatunk arra, hogy Magyarországon mily kevés történik a magyar nemzet erősödésének megvédésére és arra, hogy védelem nyújtassék azoknak, a kik a védelmet maguknak megszerezni nem tudják.

Ha ezen szomorú számokat tekintjük, akkor válaszolnom kell arra az arányszámra is, a melyet az igen tisztelt miniszterelnök úr beszédében említett, hogy tudniillik 1899-ben 27·1% a halálozás, holott 1892-ben 34 és néhány tized százalék volt. Visszaemlékezem az 1892-ik évre, a mikor én is mint tiszti főorvos tevékeny szerepet vittem s tudom, hogy azon években úgyszólván legnagyobb mértékben virultak a fertőző betegségek és negyven ezer emberrel több halt el roncsoló toroklobban és torokgyíkban, mint most; nem csoda tehát, ha azon időben, midőn kolera megbetegedések is voltak és pár ezer esetben kolerahalálozás is történt, olyan nagy volt a halálozási arány. Nem mondom, hogy nem történt volna azóta semmi, sőt megfogom mondani, hogy az igen tisztelt miniszterelnök úr némely irányban igen üdvösen munkálkodik, sőt reményemet is fejezem ki, hogy ő ezen viszonyokat szanálni fogja és ő lesz az, a ki a közegészségügy terén igazán sokat fog tenni. De míg ez be nem következik, a bírálat elől nem zárkózhatom el, mert hiszen ez képviselői kötelességem, különösen akkor, mikor azon számokat olvasom a statisztikában, a melyeket itt felsoroltam, s a melyeknek hallatára meg kell borzadnia mindenkinek. Ezt tudva, jogom, sőt kötelességem, hogy leplezetlenül ismertessem a közegészségügyi viszonyokat, de egyúttal nem hallgatva el semmit, a mi elismerésre való e téren történik. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ezek után visszatérek az orvosügyre, és kérdeznem kell, hogy mi az oka, hogy oly hiány van az orvosokban. Mi az oka annak, hogy az orvosnövendékek száma 15 év alatt 50%-kal apadt s a fiatalok nem mennek erre a pályára, pedig más pályákon fölösleg mutatkozik. Ez megtalálja a magyarázatát azokban a szomorú viszonyokban, melyekben az orvosi kar az országban jelenleg van.

A körorvosi intézmény alig képes megélhetést nyújtani az orvosok legnagyobb részének, úgy, hogy ez a nagy tudást kivánó pálya, melyet egy fiatal embernek végig kell küzdenie, ma már nem az, a mely kielégíthetné az ő vágyát s megtérítené azt a sok költséget és fáradságot, a melyet az orvosi diploma megszerzésére áldozott. Akkor, mikor az országban 75%-a az orvosoknak nem bír 4000 korona jövedelemmel, mikor 44%-nak nincs 3000 koronája, 12%-nak nincs 2000 koronája, midőn a körorvosi látogatásokért csak 9% fizet egy koronát, a többi ennél kevesebbet, 40 fillért, 15% 40 fillérnél is kevesebbet; midőn egy diplomás ember 13 évet végig küzdött, több ezer forintot áldozott pályájára s arra van kényszerítve, hogy éjjel-nappal legyen a közönség szolgálatára, tegye ki a családját minden nap a fertőző kórok behurczolása veszélyének, ne legyen szűnnapja, ne legyen munkaideje, hanem éjjel-nappal az emberiség szolgálatába álljon: kérdem, lehet-e azt az embert arra kényszeríteni, arra lealázni, hogy 20 krajczárnál is alacsonyabb látogatási díjat fogadjon el? Ez jellemzi közegészségügyünket, mert hiszen a közegészségügyet elsősorban az orvosok reprezentálják, elsősorban az orvosoknak kell azt megvédeni és megmenteniök. Kérdem már most, annak a körorvosnak, a ki éjjelét nappallá kénytelen tenni 20 krajczárnál alacsonyabb díjért, hogy azzal családját eltarthassa, vajjon módjában van-e folyóiratokat, szakújságokat járatni, hogy magát tovább képezhesse, (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.*) hogy egyéniségét, egész valóját a humanitásnak átadhassa? Nincs módjában megszerezni azokat a kellékeket, a melyeket az orvosi tudomány gyors haladásában feltétlenül meg kell szerezni az ilyen körorvosnak, úgy, mint akármilyen orvosnak, sőt talán még jobban, mint egy városi orvosnak.

Annak, t. ház, ha mi biztosítjuk a gond nélkül való megélhetését a körorvosnak, vajjon ki veszi hasznát? Nem a közönség-e első sorban? Az orvos tudásával és szorgalmával sokkal többet áldozhat majd így orvosi tevékenységének és a közegészségügynek, mint akkor, ha kénytelen a mindennapi kenyérért nemcsak lótni-futni, hanem esetleg nem orvosi, hanem más téren is valamit szerezni ezen orvosi jövedelemhez, hogy abból önmagát és családját állásához mérten valahogy fentarthassa.

T. ház! Azt hiszem, hogy az orvosi kar, és különösen ezen hivatalos orvosi kar méltán kopogtat a kormánynak és az ország-

Digitized by Google

gyűlésnek ajtaján, hogy igenis ez a kérdés sürgős, nagyon sürgős, ennek megoldása halasztást nem tűr. A mi első sorban ebben az irányban mint orvoslás történhetik, az az, hogy a közegészségügy és az orvosügy ideje korán kiragadtassék — a mint tegnap Pap Samu képviselőtársam is jelezte — a közigazgatás rendezésének egész keretéből és mint nagyon sürgősen reformálandó, mai állásában a nemzet életerejét megtámadó hiányos intézmény mielőbb javíttassék és az államosítás a közegészségügy terén a többitől mielőbb kiszakítva megtörténjék. E téren elismeréssel adózom a t. miniszterelnök úrnak, mert tudomásom van róla, hogy az országos közegészségügyi tanács is részben már készen van javaslatával, és hogy e tekintetben a minisztériumban is a munka folyik. S ha ezt az ügyet a miniszterelnök úr gyorsan és czélszerűen megoldja, mindenesetre óriási hálára fogja leköteleznie nemcsak az orvosokat, hanem magát a haza szenvedő polgárait, és a közegészségügynek minden tekintetben igen nagy szolgálatokat tesz. Mert hiszen nem lehet azzal elütni ezt a kérdést, hogy honnan vegyünk orvost, és nem tehetünk róla, hogy annyi körben nincs orvos.

Sajnos, még rosszabbodás is mutatkozik az orvosi körök be nem töltésében, ugyanis 1898-ban 150 orvosi kör volt üres, míg 1899-ben már 167 körnek nem volt orvosa, mi 2291 községet számlál, így az ország községei 18%-ának nincs orvosa.

Ezeket a számokat én mind a t. miniszterelnök úr által rendelkezésünkre bocsátott statisztikából vettem ki, és ezek minden esetre nagyon szomorú adatok, a melyek legnagyobb részben nem tolhatók az orvoshiányra, hanem arra, hogy ezek a körök többnyire olyanok, hogy ott lehetetlen egy intelligens embernek megélnie, mert hisz alig tudja felvinni az évi jövedelmét 800 forintra. Már pedig, hogy kívánható az, hogy oda menjen egy intelligens, egy diplomás ember, és naphosszat kocsikázzék, a míg évente azt a 800 forintot megkeresi? Épen abban találom én a nagy mulasztást, hogy — nem a miniszterelnök úr alatt, de már elődei alatt — lehetséges volt az, hogy ennyi kör orvos nélkül maradjon. Pedig biztosítom a miniszterelnök urat, hogy ezeket a köröket egy hét alatt képes volnék mind orvossal betölteni, csak tessék kimondani, hogy nem tűrheti azt, hogy legyen az országnak száz és százezer lakost számláló vidéke, a hol nincs orvos. Ha megköveteljük azt, hogy ne legyen egy község, a mely állategészségügyi járvány szempontjából felügyelet nélkül maradjon, — a mint örömmel konstatálom, hogy ez tényleg így van, és ezt érdemül hozom fel — akkor lehetetlennek tartom, hogy a kormányfő, vagy a kormány nyugodtan hajthassa le fejét akkor, mikor ennyi kör és így ezrekre menő község nem részesül orvosi segítségben. Pedig csak tessék ezeken a helyeken, a hol az orvos nem képes megélni, fix fizetéssel hozzájárúlni az orvosok dotációjának emeléséhez, *(Helyeslés balfelől.)* és én biztosítom a miniszterelnök urat, hogy a városokból azonnal egész raja az orvosoknak fog a vidékre menni ez állások betöltésére, sőt még versenygést fognak kifejteni ezen állások elnyerhetéseért.

Hiszen jól tudjuk, hogy Budapesten nem száz, hanem több mint 200 orvos van, a ki úgy szólván csak éldegél, de sem hogy künn a vidéken nyomorogjon azon viszonyok között, a melyeket ott talál, inkább a fővárosban tűri a nyomorúságot és itt vár. Minthogy pedig tényleg úgy áll a dolog, hogy ezeket a köröket belehet tölteni, tessék az államnak kötelességét teljesíteni, mert hiszen csak kötelességét teljesít akkkor, midőn százezrekre menő lakosokat számláló vidéket nem hagy szabadon kitéve járványnak, fertőző betegségeknek, hanem azokra a helyekre mentő kezeket küld, a kik a polgárok ezreit menthetnék meg a hazának. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

T. ház! Csodálatos dolog, hogy a közegészségügy megjavítását ez ideig mivel oldották meg: egy csomó rendelettel. A rendeleteknek egész halmaza érkezett a hivatalos orvosokhoz. Hiszen magam tudom, hosszú tiszti főorvosi tevékenységem alatt, hogy alig tudtam kikeveredni a statisztikai adatok összeállításából és beküldéséből. A rubrikázás volt tulajdonképen a védekezés a fertőző és ragályos kórok ellen. Már pedig a közegészségügyet sem rubrikával, sem statisztikával, sem kormányrendeletekkel megoldani nem lehet. Oda először is pénz kell, másodszor is pénz kell és harmadszor is pénz kell. És mégis csodálatos dolog, t. ház, hogyha végig nézünk az elmúlt évtizedeken, hogy azt látjuk, hogy a közegészségügyi kiadásokra a kormány a legkevesebbet áldozta, úgy, hogy például a színházak, anyakönyvvezetés stb. más intézmények kiadásai aránylag fölözték mindig azt, a mi a közegészségügyre lett szánva. Mindig azt halljuk, hogy nincs pénz, pedig ha valamire kell, úgy a közegészségügy az, a hol a legbőkezűbb áldozatoktól sem szabad visszariadni, de én nem is tudok sem a múltban, sem képviselőségem idejéből esetet, hogy a képviselőház, ha a kormány a közegészségügyre kért valamit, ezt az összeget meg ne szavazta volna. Szóval, pénz nélkül, t. kép-

Digitized by Google

viselőház, közegészségügyet szolgálni nem lehet. Ép így nem lehet az orvosokat sem ideálizmussal tartani, hanem tessék azoknak megadni azt a dotációt, a melyet megérdemelnek.

Nem vagyok ellensége annak a törvénynek sem, a mely a betegápolási alapról, még a múlt kormány rezsimje alatt meghozatott. Tudom, hogy ez a törvény is újabb terheket rótt az állampolgárokra, tudom azt is, hogy a czél részben az volt, hogy azon kórházi ápolási költségekről, a melyeket az államnak kellett megtéríteni, ne essenek a közegészségügyi rovat terhére s így az új adók terhére lett sorozva ezen tétel is, és ezáltal meg lett könnyítve a kormánynak közegészségügyi budgetje. De ezért én ezt a törvényt nem kifogásoltam és nem kifogásolom, mert azt tartom, hogy bármi módon, de meg kell ezt a kérdést toldani. Javítani kell a közegészségügyön, mert imminens szükséglet, hogy ezen segítve legyen és én akkor is készséggel szavaztam meg ezt a törvényt, és sikert is vártam tőle. A t. miniszter úr volt is szives bejelenteni, hogy az ezen törvény alapján begyült összegből a fölösleg a gyermekek gondozására és oly intézmények létesítésére lesz fordítva, a mely intézkedések megtételét a múlt kormányok elmulasztották, és a melyeknek pótlására a jelen kormány volna hivatva. És örülök, hogy a közegészségügynek értékét, fontosságát és nagy horderejét a t. miniszterelnök úr felfogta és igyekezik azt megoldás felé vezetni, mi ha úgy fog megvalósulni, csak elismerést arathat.

T. ház! Mielőtt még egy specziális kérdésben szót emelnék, a melyre különösen kérem a t. miniszterelnök úr figyelmét, a melyben meg vagyok győződve, teljes mértékben honorálni fog, hiszen ő tudja legjobban, hogy a tavalyi költségvetés alkalmával is teljesen tárgyilagos voltam, mit teljes mértékben honorált is. Örülök, hogy a miket akkor mondtam, az országos orvosszövetség is magáévá tette. Kérem tehát a t. miniszterelnök urat, hogy a mit felhozok, ne méltóztassék szemrehányásnak venni, hanem csak a helyzet feltárásának, mert tudom, hogy a miniszterelnök úr fog ezeken a bajokon segíteni, a mennyiben a jelekből azt vonom le, hogy a t. miniszterelnök úrnak van érzéke a közegészségügyi dolgok iránt és az intézményektől nem zárkózik el, hogy azokat javítsa. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szólni kivánok a trachoma kérdéshez. Ezzel már tavaly is foglalkoztam és a miniszterelnök úr elfogadta állásfoglalásomat. Olvastam a trachoma védekezés kimutatását tiz évre és azt, hogy mi történt ebben a dologban ezen idő alatt. Én korántsem akarok érdemeket kisebbíteni. De valamely intézmény, ha nem kardinálisan kezeltetik, épen a közegészségügy terén, de legfőkép a fertőző betegségekkel szemben, teljes eredménynyel nem járhat. Ezen kérdésekkel nem lehet tréfálni, hanem meg kell markolni gyökerében és csak úgy lehet eredményhez jutni. Így vagyunk a trachomával is. Elismerem, hogy a kormány nagy összeget áldoz a trachoma elleni védekezésre, csakhogy ezen áldozat nem oly mérvű, hogy vele azt az üdvös eredményt, a melyet várnánk, el is érhetnők. Ezt igazolja az, hogy a trachoma megbetegedések évről-évre növekednek. Tavaly 845 községben volt trachoma és pedig 34.427 trachoma, és 7172 pedig gyanús eset. A számok tanúsága szerint az előző évhez képest minden évben egy-két ezerrel szaporodik a trachomások száma. Nagyon jól tudom, hogy az ellenőrzés fokozása folytán mutatnak ki évről-évre több trachoma esetet és én nem is azt akarom bizonyítani, hogy a trachoma megbetegedések számarányában állott be oly nagy szaporodás. De szaporulást tényleg mégis mutatnak, azt elismerik egyáltalában még azok is, a kik intézik és kezelik. És én megmondom, hogy honnét van ez? *(Halljuk! Halljuk!)* Onnét van, hogy igen sok helyen a trachomások kezelése a körorvosokra van bízva. Ebben még nem volna baj, hanem a baj abban van, hogy a körorvosnak 25 vagy 30 községe van, a hol közegészségi szolgálatot teljesít és orvosi funkcziókat végez, a mi magábanvéve is nagy gondot és teljes elfoglaltságot okoz. Kérdem már most, hogy az ily körorvos, a kinek mintegy 3—4 száz trachomás betege van, képes-e nagy egyébb elfoglaltsága mellett hetenként kétszer a trachomásokat is kezelni? Van azonban az országban oly hely is, a hol a körorvos egyszersmind a trachoma kórház kezelője. Ennyi teendő teljesítését képtelenségnek tartok. Mi következik már most ebből? Az, hogy a gyógykezelésnek lehetetlensége folytán oly hiányos lesz az orvosi kezelés, hogy maga a kezelés szekatúra a betegre nézve, és hogy a beteg nem üdvöt és gyógyulást, hanem zaklatást lát benne. Ezért, ha a trachomát igazán gyökeresen akarjuk kipusztítani, akkor első sorban mindazokon a helyeken, a hol a trachoma nagyobb számban fordúl elő, semmi körülmények között sem lehet a körorvosokra bízni a kezelést, elfoglaltság miatt, hanem e helyekre állami trachoma orvosokat kell kiküldeni. Tudom, hogy ilyenek máris nagy számmal szerepelnek, és hogy azon vidékeken, a hol állami trachoma-orvosok fejtenek ki tevékenységet, javúltak a viszonyok. Így van ez a

Digitized by Google

Bánságban, a hol határozott javulás tapasztalható.

Így vagyunk a trachoma kórházakkal is. Erről azért teszek említést, mert a trachomáról szóló jelentésben a trachoma és szemkórházak szerepe a lehető legalacsonyabbra van téve úgy, hogy a kimutatás a szemkórházak szerepléséről csak mellékesen emlékezik meg, sőt a Szegeden, Hódmezővásárhelyen és Szabadkán, a hol egy szemészeti kórház állíttatott fel, a mely trachoma-osztálylyal is bír, azt mondja, hogy daczára annak, hogy ezen kórházat felállítottuk, még sem gátoltatott meg a trachoma megbetegedések szaporodása. Engedelmet, t. képviselőház, de a kórház nem azért van, hogy az magában meggátolja a trachoma terjedését, mert az csak közbevető intézmény, a mely a kezeléshez tartozik. *(Úgy van! a baloldalon.)* Tudjuk, hogy körülbelül 10% a trachomás betegeknek olyan, a mely kórházi kezelést igényel, és hogy 156 a fekvő-hely a meglévő trachoma-kórházakban s így csak egy kis részét fogadhatja be azon betegeknek, a kik kórházi kezelésre volnának utalva. Azért is fontos a szemkórház kérdése, mert az erősen fertőző trachomás betegeket falukon úgy kezelni majdnem lehetetlen, hogy az ott lakók ne inficziáltassanak. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ezen okokból én a kórházak értékét sokkal többre becsülöm, mint az előttünk fekvő jelentést. Igen kérem tehát a t. belügyminiszter urat, hogy a trachoma ügyét azon irányban, a melyre nézve már a múlt esztendőben is igéretet volt szives tenni, ha szükséges, ankét összehivásával, és szemkórházak szaporításával a helyes megoldás felé terelje. Én tehát nem gáncsolom magát az intézményt, hanem annak a hiányát mutatom ki, a melyet pótolnunk kell, ha a trachomakezeléssel sikert akarunk elérni.

Most legyen szabad áttérnem egy másik nagyon fontos kérdésre, a melyre, a mint jeleztem már előre, különösen kikérem az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, és ez az elmebetegek ügye. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* Nagyon kérem a t. házat, legyen szives türelemmel és figyelemmel megajándékozni, mert azt hiszem, hogy azok az adatok, a melyeket felhozok, és az az irány, a melyet megjelölök, hogy miképen kell ezt az ügyet fejleszteni, olyannyira világosak, hogy még a nem szakértők is igazat fognak nekem adni.

Tudjuk, hogy a czivilizáczió egy nagy árnyoldallal halad karöltve. Minél inkább halad a czivilizáczió, annál inkább szaporodnak az elmebetegek. Ennek az oka igen közel megtalálható. Megtalálható az ifjúság szellemi túlterhelésében, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* másodszor az élvezetek korai kihasználásában, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* harmadszor az életben magában rejlik, a megélhetés küzdelmeiben, és megtalálható még oka végre abban a hanyatlásban, a mely tényleg észlelhető a vallás-erkölcsi irányban. Ezek mind oly mozzanatok, a melyek feltétlenül hozzájárulnak ahhoz, hogy az elmebetegedések évről-évre szaporodjanak. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Magyarországon a statisztika 25.000 elmebeteget tüntet fel; de mindnyájan tudjuk, tudja a kormány, tudják az orvosok, hogy a tényleges szám sokkal nagyobb. Bátran lehet azt tiz-tizenötezerrel többre venni. Maga a statisztika is bizonyítja ezt; mert míg más államokban minden háromszáz lakosra esik egy-egy elmebeteg, addig Magyarországon a 25.000-es szám mellett csak minden hatszáz lakosra esnék egy-egy elmebeteg; már pedig ilyen nagy ugrás a statisztikában nincs. Ez tehát maga bizonyítja, hogy igenis sokkal nagyobb az elmebetegek száma, mint a mennyit a statisztika kimutat. *(Helyeslés.)*

Nagy fontossággal bír az elmebetegek ügyének tárgyalása és helyes mederbe terelése büntetőjogi, közszabadsági, közgazdasági, tudományos és humanitarius szempontból. Büntetőjogi szempontból fontos ez azért, és ezt a jogász urak tudják, de a statisztika is igazolja és bizonyítja, hogy a gyilkosságoknak és gyujtogatásoknak 20%-át elmebetegek követik el. Ha ez így áll, akkor kérdem, milyen a mi helyzetünk, a mikor tulajdonképen nem is egészen 4000 elmebeteg nyer elhelyezést s legalább 30.000 szalad-fut szabadon, mint állandó veszélye a közbiztonságnak, önmagának, a közmorálnak, szóval az egész társadalomnak. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Pichler Győző: Ezek az úgynevezett futó bolondok!

Major Ferencz: Hogy milyen nagy e tekintetben az eltérés a mi intézményeink és a külföldi intézmények között, erre vonatkozólag legyen szabad megemlítenem, hogy Angliában az elmebetegeknek 98%-a nyer elhelyezést, Belgiumban 80%, Svájczban 70%. Németországban 245 intézet van, a hol az elmebetegeket elhelyezik; nálunk pedig még ezen kedvező statisztikai adat szerint is, a mely tulajdonképen nem helyes, mert annál nagyobb az elmebetegek száma, 83·4%-a az elmebetegeknek nincs elhelyezve. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ha tehát összehasonlítjuk a többi czivilizált európai államoknak ezen a téren létesített kulturintézményeit a mienkkel, akkor meg kell borzadnunk azon a nagy aránykülönbségen, a mely a nyugati czivilizált álla-

Digitized by Google

mok intézményei és a mi intézményeink között fennáll.

Fontos ez a kérdés közgazdasági szempontból is. Hiszen azoknak legnagyobb része, kik most futnak és teljes tétlenségükben csak veszélyeztetik a társadalmat, munkával, a mi már maga is a gyógykezeléshez tartozik, haszonnal lehetne foglalkoztatható, úgy, hogy saját ellátásuknak legalább 50%-át maguk kereshetnék meg.

Fontos ez a kérdés a tudomány szempontjából is. Kérdem: lehetséges-e ilyen viszonyok között, hogy a magyar orvosi karban megfelelő számban teljesen képzett psychiaterek legyenek? Nagyon fontos dolog az, hogy az orvosok legnagyobb része lehetőleg a psychiatriában jártas legyen, mert az elmebetegek ilyen nagy száma mellett nagyon kívánatos, hogy már a háziorvos idejekorán ismerje fel, hogy elmebeteggel van dolga és még alkalmas időben küldje az illetőt megfelelő kezelés alá, mikor gyógyulás több reménynyel lehetséges. Nagyon fontos dolog tehát, hogy az orvosi karban megfelelő számú képzett psychiater legyen, mit csak kellő számú állami intézet felállítása eredményezhet.

Hogy milyen fontos az ápolás kérdése, erre is rátérek, mielőtt még az intézetekről szólanék. *(Halljuk! Halljuk!)* Főleg vidéki elmebetegintézetekben látjuk, hogy nincs rendezve ez az ügy; nincs gondoskodva az ápoló személyzetnek sem nyugdíjáról, sem olyan megélhetéséről, hogy oly egyén vállalkozhatnék erre a pályára, a ki humanisztikus érzésével hasznára legyen a betegnek, és valósággal ápolja, ne kínozza a beteget. Hiszen egy kötetet lehetne összeirni azokról, a mik ápolási szempontból kifogás alá esnek. Épen azért nagyon fontos, hogy az elmebeteg-ügy kezelésénél az ápolás kérdése ugyanis az ápolókérdés is az intézmények oly fejlesztésével legyen megoldható, a mely egyedül felel meg ezen sajnálatos állapot szanálásának. De nézzük, mi történik azokkal, kiket ápolásra haza küldenek a községbe a gyógyintézetből, — a mi az új betegápolási törvény mellett igen könnyen és gyorsan megtörténhetik, ha az illető egyénnek illetőségi helye ismeretes, — hogyha például az a paralitikus az illető községbe érkezik, őt senki be nem fogadja; ott lézeng, ténfereg az a szegény beteg ember, és senki házába nem veszi. *(Mozgás balfelől.)* Vajjon nem lenne-e kívánatos és szükséges, hogy ez állapotok egy szabályrendelettel korrigáltassanak? Vajjon nem lenne-e üdvös dolog, egy alkalmas füzetben kitanítani a községeket, hogy miképen kell bánni azzal az elmebeteggel, a ki nem közveszélyes, s a ki azért küldetett haza, mert az intézetben sokkal sürgősebb eseteknek kell helyt adni. Nem volna-e kívánatos, hogy a t. miniszterelnök úr ezt az ismertető füzetet illető osztályában mielőbb elkészíttetné, hogy hogyan kell bánni a gondozásra haza bocsátott szerencsétlen beteggel, és micsoda kötelezettséget kell e tekintetben a községnek magára vállalnia. De igen fontos lenne, t. ház, és nagyon kérem az igen tisztelt miniszterelnök urat, hogy az elmebetegügy megoldhatása czéljából legyen kegyes egy országos elmeügyi tanácsot kreálni. A psychiatereknek országos kongresszusán is kimondatott, hogy ez egy igen fontos követelmény az elmeügy helyes irányba terelése és fejlesztése szempontjából, mert ezt úgy bürószerűen elintézni lehetetlenség. Úgyszintén nagyon kérem az igen tisztelt miniszterelnök urat, legyen szives az alkoholizmusra vonatkozólag is intézkedéseket tenni, minthogy sajnosan tapasztalják épen a psychiaterek, és tanuskodnak róla a gyógyintézetek, hogy az elmebetegek jórészét az iszákosok teszik. Ez egy nagyon rohamosan terjedő veszélyt rejt magában, a melyet tisztán kormányzati tényekkel nem is lehet eligazítni; itt szocziális téren is erős munkát kell végezni, és minthogy a kormányintézkedéseknek a szocziális intézkedésekkel összhangban kell lenniök, azért igen kérem az igen tisztelt miniszterelnök urat, legyen szives e kérdést ankét tárgyává tenni.

Nagyon fontos és felette sürgős, t. ház az a kérdés, mikép lehet az iszákosságnak csak részben is gátat venni, és útját állani, és nemcsak elmeügyi szempontból bir ez óriási fontossággal, hanem a családi, a társadalmi élet szempontjából is óriási horderővel bir. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Most pedig arra akarok rátérni, hogy arra az irányra, a melyet jóakarattal inaugurált a közegészségügyi osztály, hogy tudniillik az elmebetegeknek nagyobb számát el tudja helyezni, felhivjam az igen tisztelt miniszterelnök úr figyelmét. Tudjuk azt, hogy a miniszterelnök úrnak még az ötödik elődje Teleki elhatározta, hogy egy ezer ágygyal biró elmegyógyintézetet állít fel. Ez a mai napig felállítva nem lett. Midőn a betegápolási törvény meg lett hozva, belátta a kormány, hogy itt csinálni kell valamit és itt egy igen furfangos utat választott, a melylyel tulajdonképen a pénzügyminisztert akarta kijátszani és bár igaz, hogy a pénzügyminisztert ki is játszotta, de azért az ügyön nem segített semmit. Megmondom, hogy mi történt. Minthogy a kivánalom és követelés nagy volt, hogy el lehessen helyezni az elmebetegeket, a kormány rábirta a törvényhatóságokat, hogy a közkór-

házak mellé egy osztályt állítson fel az elmebetegek számára. Felállíttatott több helyen 100—120 betegre. Biztosítván a kormány a megfelelő ápolási költségeket az illető közkórházaknak. A közkórházak természetesen kaptak rajta, gondolván, hogy hisz ezen osztály igen keveset igényel, sőt ezen jövedelemből megépíthető egy új közkórház, — a mi igen sok helyen így is történt így például Szegszárdon. — Hogy ez mennyire nem helyes, azt méltóztatik rögtön látni azokból, a miket majd előadok. Az elmebetegek egy részét innen a központból az állami elmegyógyintézetekből, a melyek előtt kalapot emelünk, a melyek igazán büszkeségei közegészségügyi intézményünknek, — a vidékre küldik, hogy ujakat fogadjanak be. Igy a vidéken ilyen toldalékos tébolydák, bocsánatot kérek a triviális kifejezésért, zúg-tébolydák keletkeznek, a hol tulajdonképeni szakszerű kezelésről nem is lehet szó; mert ezen osztályt úgy tekintik, mint mellékes toldalékát az intézetnek, melyet a gyakorlattal elfoglalt főorvos alig képes kezelni, s így az egy-két évre oda kinevezett segédorvosra hárúl, kinek teendője a többi osztályoknál is untig elég, s az ápolók garázdálkodhatnak tetszés szerint.

Azért különösen figyelmeztetem a t. házat, hogy a tudománynak mai álláspontja szerint még azok körűl az elmebetegek körűl is, a kik úgynevezett letárgyalt elmebeteg, a kik az állami tébolydában mint gyógyíthatlanok vannak megjelölve és a vidékre küldetnek ki, 1—2% meggyógyúlhat. Tehát ha az ilyen beteg bejön egy ilyen osztályba, ott valamennyien úgy lesznek kezelve, mint gyógyíthatlanok s így örökös rabságra itélve. Ha ez így van, azt hiszem fontos dolog, hogy más, helyes irányba tereljük az elmeügynek megoldását. Azonkivűl, a mint már ki is mutattam, többe kerűl az államnak is az ilyen szükségtébolydában való elhelyezés, mint az állami tébolydában. Tehát a kincstár is veszít, és azzal a pénzzel, a mit ma erre áldoznak, majdnem ötven százaléknál több beteget lehetne elhelyezni az állami tébolydákba. Itt van például, statisztikai adatokkal igazolom, melyek mint a kongresszuson tárgyalt adatok ismeretesek, hogy például Magyarországon elhelyezés alatt van zárt intézetekben, először is állami intézetekben 1919, nem állami intézetekben pedig 1269 egyén. Most ha veszszük a költségeket, hogy mibe kerűlnek, nézzük például a tavaly megnyilt gyulai ilyen elmebeteg-osztályt, a mely a közkórházhoz van hozzáépítve, ebben 10.901 koronával kerűl többe a kezelés, mint az ország egyik legkiválóbb elmegyógyintézetében, az Angyalföldön. És 51.991 koronával kerűl többe, mint a 2000 ápolási nappal többet számláló nagyszebeni állami tébolyda. Ha pedig összeállítjuk, hogy vajjon az 1200 elmebetegnek, ki az állami intézetekből ilyen hiányos tébolydába kerűl, ápolási költsége mibe kerűl, látjuk, hogy egyiknél 1 korona 30 fillér, a másiknál 1 korona 54 fillér e költség naponként.

E szerint több mint 90.000 koronával kerűl többe ily intézetekben az elmebetegek ellátása, mint a mibe kerűl állami tébolydákban, a hol minden kellék meg van adva úgy az ellátás, mint a gyógykezelés szempontjából.

Azt hiszem, ezek a számok beszélnek és ezért meg fogja gondolni a dolgot a t. pénzügyminiszter úr is, hogy vonakodjék-e ezután is állami tébolydákra pénzt adni, mert ezen megoldás, hogy ilyen hiányos tébolydaosztályok állítatnak fel, csak a kincstár kára, de még nagyobb kárára az elmeügynek történnek. Ezzel ugyanis nincs megoldva a betegek érdekének kérdése, nincs megoldva sem a gyógyulás, sem a tudományos psychiatria fejlődésének az ügye. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Azért igen kérem a t. miniszterelnök urat, hogy ezt az irányt szüntesse meg. Tudom, hogy ezen a téren is jóindulat vezette az osztályt, a mely érezte, hogy valahogyan el kell helyezni a szerencsétleneket. De ez nem megoldás, mert ez az elhelyezés többe is kerűl, rosszabb is és oly kátyuba vezeti az elmegyógyászat ügyét, a melyből kigázolni nem lehet. Ezt a véleményt hangoztattam a psychiater-kongresszuson is, és véleményem mindazok véleményével találkozott, a kik jelen voltak; ők is ugyanezt hangsúlyozták és ilyen szellemben birálták a jelzett intézkedést.

Örömmel tapasztaltam, hogy a kormányzat képviselője is úgy nyilatkozott, hogy azon fog lenni, hogy ezt a tökéletes megoldást vigye keresztűl, a mely csak állami intézetekben és pedig oly módon viendő keresztűl, hogy lehetőleg pavillon-szisztéma alkalmaztassék, nem pedig a börtön rendszer. Ez utóbbi szerint ha a betegek húsz perczentje dühöngő, akkor a többi 80%-nak is a dühöngők miatt teljes rabszolgaságban és börtönszerű elhelyezésben kell szenvedniök, holott, ha pavillon szisztémát alkalmaznak, lehet a központban intézmény a dühöngók számára és körülötte pavillonok azoknak, a kikre nézve nem szükséges a rácsozatos, börtönszerű elhelyezés, és a kiket még munkára is lehet fogni, a mely munkásság a gyógyulásnak előfeltétele. Hiszen az őrült az elzárkozottságában még jobban belemerül bajába, és ez rosszabb, mint a mikor neki a szabad természetben mód nyujtatik, hogy földmíves, vagy más könnyű háziipari munkák-

Digitized by Google

kal foglalkozhassék, a mi azután javulását is eredményezheti.

Hiszem és remélem, hogy a t. miniszterelnök úr figyelembe fogja venni ezeket, a miket el mondottam, úgy az elmegyógyászati ügyre vonatkozólag, mint az iszákosság szempontjából, a mely utóbbi ügy szocziális tekintetből óriási mértékben fontos és a melyre nézve össze kell működniök az összes erőknek. Remélem, hogy körrendelettel sem fog késni, arra nézve, hogy miképen lássák el azokat a betegeket, a kiket haza küldenek a falvakba; kik és hogyan kötelesek azokról gondoskodni. Ugyancsak remélem, hogy egy kioktató füzetet fog iratni, hogy hogyan kell azokkal a szerencsétlenekkel a községekben elbánni. Kardinális kérdés e tekintetben, még pedig nemcsak psychiatriai szempontból, az ápolásügy kérdésének megoldása is, mert ha állami intézetek fognak létesülni a pavillon-szisztéma szerint, akkor az ápoló személyzetet stabillá tudjuk tenni és ápoló családokat tudunk nevelni, melyeknek tagjaival szinte már vele születik, hogy mikép kell bánni a betegekkel, a mint látjuk Belgiumban, a hol városok élnek abból, hogy elmebetegeket fogadnak magukhoz és gondozzák.

T. ház! Legyen szabad röviden még csak egy dologra kiterjeszkednem, és ez az orvosi vizsgák kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* És ebben a kérdésben már tavaly és harmadéve felszólaltam és tüzetesen jeleztem nemcsak a magam, hanem az egész orvosi kar álláspontját. Jeleztem, hogy a tiszti és törvényszéki orvosi vizsga mennyire lealázó az orvosokra, kik mind abból az egyetemen vizsgáztak. Ha az orvos nem tanulja meg az egyetemen a közegészségügyet, az elmeügyet, gyógyszertant, stb., nem fogja azt négy-öt heti kurzus alatt sem megtanulni, Ha még az állam, mondjuk, közigazgatási dolgokban való jártasságból kivánna egy vizsgát, az ellen senkinek kifogása nem volna, de hogy az orvos tisztán orvosi dolgokban, melyekből az egyetemen már az első szakemberek előtt vizsgázott, újból vizsgát tegyen, ez lealázása az egyetemnek és az orvosi diplomának. Ez csak arra jó, hogy azt a szegény körorvost, vagy járásorvost kényszerítsék ide fel Pestre hat hétre, itt elköltsön hat-nyolczszáz forintot és megkoplaltassa miatta a családját, csak azért, hogy egy ilyen fiktiv vizsgát letegyen. E tekintetben igéretét birom úgy az igazságügyi, mint a közoktatásügyi miniszternek, sőt, ha jól emlékszem, tavaly a t. belügyminiszter úr már jelezte, hogy ezt a vizsgakérdést újra revizió alá fogja venni, és a helyes megoldást kilátásba helyezte.

Még csak pár szót akarok szólani arról, mennyire szükséges a közegészségügyi törvénynek reviziója, mely egészen más viszonyok közt lett hozva, melynek legnagyobb része úgyis csak papiron van és végrehajtva nem lett. Jól tudjuk, hogy közigazgatásunk mai állapotában nem is hajtható végre, mert bizonyos érzék kell a közigazgatás embereiben ahhoz, hogy a közegészségügyet kellőleg méltányolják. Épen ezért nagyon szükségesnek vélem, és minden beszédemben sürgettem is, hogy a közigazgatási tisztviselőktől a közegészségügynek bizonyos tudása megkövetteltessék, például a jegyzői vizsgán stb.

Feltétlenül kivánatos ezen törvénynek reviziója azért is, mert sok olyan intézkedés van benne, mely nem felel meg a mai kivánalmaknak. Így például a legsürgősebb intézkedések sorába tartozik, hogy a községi körorvosi látogatási díjakra vonatkozó intézkedés, mely az 1876 : XIV. törvényczikk 140. §-ában foglaltatik, s mely országszerte téves magyarázatokra adott okot, s nagy részben kútforrása az orvosok nyomorúságának, mielőbb revizió alá vétessék. Tudjuk, hogy a törvény szelleme félre van magyarázva, s mikor például a körorvosi állásra a főszolgabiró kiírja a pályázatot, beirja, hogy 20—30 krajczár a látogatási díj, holott a törvény azt mondja, hogy ez külön egyezség tárgya az orvos és a község között. Ez határozottan abnormis állapot s ezen feltétlenül segíteni kell, mert mikor az orvos a pályázat alapján meg lesz választva, nincs módjában az orvosnak azt megváltoztatni. Ép azért kell a törvényt módosítani és lehetővé tenni, hogy ezen egyezség, mely kényszer útján jött létre, valami módon korrigálható legyen.

Csak röviden szólok még azon visszaélésekről, melyek úgy az orvosok, mint a szenvedő emberiség hátrányára a titkos szerek elárúsítása által követtetnek el, továbbá azon minden kritikán alúli hirdetésekről, melyekkel a lapok hasábjai napról-napra meg vannak töltve. *(Igaz! Úgy van a baloldalon.)* Ezen hirdetések nemcsak a közmorált, nemcsak az orvosi ethikát sértik, hanem határozottan a közönség kizsákmányolására szolgálnak. A közönség ezen hangzatos hirdetések által félre lesz vezetve és ki lesz fosztogatva.

Annyira vakmerők a hirdetések, hogy tudnék példát felmutatni, a hol az illető bevallja, vakmerően meri hirdetni nyilvánosan a lapokban, hogy ő titkát senkinek nem árulja el, mikor pedig törvény van, hogy titkos szereket árusítani nem szabad. Daczára, hogy erre vannak miniszteri rendeletek, s a törvény is bizonyos mértékben korlátokat szab, én alig

Digitized by Google

tudok esetet, hogy ez difficultálva lett volna. A titkos szerek elárusítása, úgy droguistáknál, mint fűszeres boltokban és gyógyszerészeknél, s az az óriási reklám, a melylyel itt találkozunk, a kuruzslásnak ezer és ezer alakja, a mely lépten-nyomon előbukkan, azt hiszem, hogy egészségesnek nem mondható. Nem mondható legkevésbbé akkor, mikor tudjuk, hogy körülbelül 50%-a ezen titkos szereknek külföldről hozatik be. Tehát nemzetgazdasági szempontból is nagyon fontos dolog, hogy ezen segítsünk és hogy ez lehetőleg korlátoztassék. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nem akarom már tovább az igen tisztelt házat ezekkel a dolgokkal foglalkoztatni, *(Halljuk! Halljuk!)* a mennyiben az irányt, a melyet én szeretnék a közegészségügy terén látni, ezekkel is jeleztem. Előre is mondtam, hogy nem a pártember beszél belőlem. S midőn elismerem az igyekezetet, a melyet egyes dolgokban a miniszterelnök részéről tapasztaltam, igy különösen a fürdőügy kérdésében. Mert tagadhatatlan, hogy ezen a téren a t. miniszterelnök úr tavalyi kezdeményezése nagyon üdvös, és így kivánatos volna, hogy az mielőbb a megvalósulás stádiumába lépne. Nagyon fontos a fürdőügy rendezése azért is, mert jól tudjuk, hogy mily óriási vagyon megy évente külföldre, épen a fürdőzés révén. Meg kell tehát találni azt a módot, a mely által a magyar fürdőket és ásványvíz-forrásokat fel lehet virágoztatni és e téren örömmel üdvözlöm a kezdeményezést, valamint azt az előzékenységet is, a melyet a t. miniszterelnök úr tanúsított minden alkalommal, úgy akkor, mikor mi orvosok küldöttségben megjelentünk előtte, valamint azon memorandumra vonatkozólag, a mely az egész országos orvosszövetség nevében beterjesztve lett. Kivánatos, hogy igérete ne azon igéretek közé tartozzék mint a milyeneket mi a múltban nagyon sokszor kaptunk a közegészségügy terén, hanem az igen tisztelt miniszterelnök úr ezen igéretét őszintén át is érezze s hiszem, hogy azt meg is fogja valósítani. Ezt én az ügy érdekében örömmel előlegezem a t. miniszterelnök úrnak. Azt hiszem, hogy azon kardinális kérdésekben, a melyekben én felszólaltam, az orvosügy rendezésének kérdésében, az orvosok ellátása kérdésében — a melyet tisztán az államosítással lehet megoldani s a mi tudtommal munka alatt van — úgy az elmeügy terén, — a mely ferde irányban lett megolva, de a melynek kikorrigálásától hiszem, hogy nem fog elzárkózni a t. miniszterelnök úr — épúgy a többi kérdésekben, úgy a trachoma kérdésénél is, mint — miként tavaly tapasztaltam — a bábaügy megoldásánál, a melynek tavalyi beszédem nagy részét szenteltem, azok az intézkedések, melyeket javasoltam, sikerre fognak vezetni.

Ezen reményben zárom beszédemet, és igen köszönöm az igen tisztelt háznak figyelmét, a melyre méltatták a közegészségügyre vonatkozó megjegyzéseimet, a melyeket tárgyilagosan, pártatlanúl *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* óhajtottam elmondani, hogy egyszer már az igen tisztelt ház, közegészségügyi dolgokban is kellőleg informálva legyen. *(Élénk éljenzés balfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök úr kiván szólani.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy daczára annak, hogy a közegészségügy terén történtekről már egyik múlt beszédemben szerencsés voltam számot adni a t. képviselőháznak, akkor mikor gróf Zichy János úr kritikájára feleltem, és igazoltam annak a kritikának helytelen voltát: megérdemli az ügynek végtelen nagy fontossága, hogy pár szóval reflektáljak azokra, a miket ma Major Ferencz képviselő úr, tegnap pedig Papp Samu t. barátom ezen nagyfontosságú kérdést, az adminisztrácziónak ez eminens jelentőséggel biró részét illetőleg mondottak.

Major Ferencz képviselő úr előadásában igen sok figyelemre méltót, igen sok szakszerűt hallottam, és a kritikában, a melyet gyakorolt, sokat, a mi jogosúltsággal bir. De megvallom igazán, Major Ferencz képviselő úr két kézzel dolgozott ebben a kérdésben és én két kezet láttam. Megláttam és tapasztaltam — és ezért köszönettel tartozom — a Jákob kezét, a midőn beszéde végén elismeréssel és szives méltánylással emlékezik meg több dologról, a mi a közegészségügy terén történt. De nem tudok megfeledkezni arról, hogy beszéde elején Ezsau kezével nyult hozzám, mert akkor magáévá tette azt, a mit gróf Zichy János úr a múltkor mondott . . .

Major Ferencz: Nem úgy volt!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . hogy a közegészségügy terén nem történt semmi és aláirja mindazt, a mit gróf Zichy János úr mondott.

Hát kérem, az aláirással tessék egy kicsit várakozni, mert ha elhirtelenkedve a mai beszéde után aláirja azt, a mit gróf Zichy János úr mondott, akkor nagy ellentétbe jön önmagával, mert ellentétbe jön azzal, a mit szives volt nem egy részében a közegészségügy terén történteknek elismeréssel és méltányló kritikával fogadni. Többek közt a t. képviselő úr szives elismerni, hogy számos irányban, a fertőző betegségek körül való óvó intézkedések, az orvosok kitanítása tekintetében sok történt. Elismeri, — és köszönettel tartozom azért —

Digitized by Google

hogy a trachoma-ügyben, még pedig nagy részben egyetértőleg azokkal, a miket a múlt esztendőben szives volt előadni, megtett a belügyi kormányzat mindent, a mit meg lehetett tenni. Miután ezzel az ügygyel különösen foglalkozott a t. képviselő úr, csak tájékozásúl van szerencsém ezt az eredményt a következőkben ismertetni.

A trachoma-betegségnek, ezen nagyon veszélyes szembetegségnek felkutatására és vizsgálatára a legnagyobb gondot fordítottuk, mert azt hittük, azt hitte a közegészségügyi kormány, hogy első feladata az, konstatálni, hol vannak ezek a fertőző fokusok és hol kell a vizsgálatokat ennél a nagyon veszedelmes és ragályos nyavalyánál szigorubbakká tenni. Igy történt most, hogy a trachoma betegek száma nagyobb az 1900. évi kimutatásban, mint volt azelőtt. Ennek azonban nem az ám az oka, hogy a trachoma-betegek száma szaporodott, hanem szorgosabb, erősebb felügyelet alá helyeztettek. És most már csakugyan ellehet mondani, hogy a közegészségügyi kormányzat ismeri azokat a helyeket, a melyekből ez a betegség, az országból kivéve keletkezik. Már most nemcsak a vizsgálatok terén jártunk el szigorúbban és eredménynyel, hanem az óvó intézkedések és a gyógyítás terén is. 1900-ban 42 állami trachoma-orvos volt alkalmazva, 18 körorvosnak előre biztosított trachoma-pótlék volt megállapítva és 26 kör- és községi orvos jutalomban részesült. Ezenkivül 9 trachoma-kórház állíttatott fel. Nem lehet tehát mondani, hogy ezen a téren semmi sem történt. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi a bába és a gyermekhalandóság ügyét illeti, ez két olyan kérdés, a melylyel mondhatom, szivem egész melegével foglalkozom, és a hol nem maradok meg egyszerűen a bürokratikus elintézés sablonjai között, hanem igyekezem e két kérdésnél mindazt megtenni, a mi az adott viszonyok között megtörténhetik. *(Általános helyeslés.)* Már a múltkor felemlítettem, hogy igenis mind a két irányban sokat tettünk, például a gyermekhalandóság kérdésében, tessék elhinni, számokkal bizonyíthatom, hogy 30 esztendő óta nem történt annyi, mint az utolsó esztendőkben. Évenkint 8—10.000 gyermeknek, 10.000 magyar embernek megmentését tűzte ki feladatául az az akczió, a melynek kicsúcsosodásaként épen a legközelebbi napokban gyermekmenhelyek felállítására vonatkozólag törvényjavaslatot fogok a t. képviselőház elé terjeszteni. *(Éljenzés a jobb- és baloldalon.)* Ezen a téren tehát nagyon sok történt. De történt a szülészeti ügy terén is, abban a második kérdésben, a melylyel foglalkozom, és pedig — annak a kitünő és európai hirű szaktudósnak, — Taufer tanár úrnak támogatásával, a ki oly önfeláldozóan áll segítségemre és működik velem közre mint a belügyi kormánynak ezen kérdésben kormánybiztosa. *(Helyeslés.)*

Állítottunk fel tanfolyamokat nagy számmal, állitunk fel ezután is, nem fogom most elsorolni azokat, hiszen a múltkor erről megemlékeztem. Ez az ügy, t. képviselőház, oly lendületet vett az útóbbi két-három év alatt, hogy meg vagyok győződve, annak a népesség szaporodására, emelkedésére és a halandóság csökkentésére vonatkozó eredményei a legközelebbi esztendőben teljes és kétségbevonhatatlan mértékben mutatkozni fognak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A harmadik, s az adott viszonyok között talán a legnehezebb, mert pénzkérdés — és a pénz pedig mindig akadály minden téren, fájdalom itt is, — a gümőkór elleni védekezésnek a kérdése. Ezzel is foglalkozom, még pedig olyan eszme alapján, a mely azt hiszem, ezt az ügyet is előbbre fogja vinni és nagyot fog rajta lendíteni. Én tudniillik, a pénzügyminiszter úrral egyetértőleg, azzal az eszmével foglalkozom, nem lehetne-e e czélra egy nézetem szerint egészen igazolt sorsolási kölcsönnel ezt az ügyet egy nagy lépéssel, egy nagy lökéssel előbbre vinni. *(Általános helyeslés.)* Foglalkozom ezzel és remélem, hogy ezen a téren is valami eredményt fogunk elérni.

A mi már most a többi kérdéseket illeti, a melyeket a t. képviselő úr felvetett, azokban ellentétet közte és közöttem nem találok. Ezt készségesen elismerem. Az elmeügy terén magam is annak a nézetnek helyességét vallom, hogy igenis az államnak kell e téren a teendőket kezébe vennie, és lehetőleg nagyobb számmal kell állami intézeteket életbe léptetni. Addig is, mig ez megtörténhetik s e czélra kellő mértékben áldozhatunk, két intézkedés történt a múlt esztendőben ez irányban. Az egyik az, hogy a pozsonyi közkórházban egy elmeosztályt állítottunk fel, a melybe kéthároms száz elmebeteg elhelyezhető; azonkivül a kezelésem alatt álló intézetekben az angyalföldiben, a nagy-szebeniben stb. azon vagyok, hogy minél több elmebeteg helyeztethessék el és azért azt a módszert követem tavaly óta, hogy a hol a hozzátartozók a beteget kikivánják magukhoz és szorgos vizsgálat mellett konstatálható, hogy ez a közbiztonság veszélyeztetése nélkül történhetik, kibocsátom őket azért, hogy helyet adjak másoknak. Azt hiszem, ez is helyes álláspont és helyes intézkedés. Ezzel az iránynyal a gyógyítást kereső betegek részére máris emelni tudtuk a helyek számát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi a tiszti orvosi vizsgálatot illeti,

Digitized by Google

abban igaza van a t. képviselő úrnak. Foglalkozom a kérdéssel és azt hiszem, ebben a dologban nemsokára szintén előterjesztést fogok tehetni.

A közegészségügyi törvény módosítása hasonlólag napirendre fog kerülni kétségtelenül. Hiszen egy törvény, a mely annyi esztendővel ezelőtt keletkezett, még a régi adminisztrativ rendszer keretében és abból a keretből vont eszméket vett fel, a dolog természeténél fogva nem felelhet meg most, vagy esetleg a reform idejében, a maga czéljainak. Azonkivül a közegészségügy maga, a profilaktikus intézkedések kérdése, az óvóintézkedések kérdése, a közegészségügyi, rendőri és egyéb hatósági teendők ügye évről-évre fejlődik és ennek a fejlődésnek tapasztalatait a törvényhozás az alkotandó törvényben hasznosítani fogja.

A mi a fürdőügyet illeti, maga a képviselő úr kénytelen elismerni, — itt megint a Jákob-kezét fordította felém, — hogy hiszen én voltam az, a ki országos bizottságot hivtam össze és szerveztem, tehát országos fontosságúnak deklaráltam ezt a kérdést úgy gazdasági, mint szoczialis és közegészségügyi szempontból; azon is vagyunk, hogy a fürdőügyet törvényjavaslattal rendezzük, s ebbe a törvényjavaslatba lehetőleg oly elveket fektessünk le és oly intézkedésekről gondoskodjunk, a melyek ezt az ügyet társadalmi, gazdasági, közegészségügyi szempontokból előbbre vigyék, fejlesszék és lehetőleg megoldásra juttassák. Annak a bizottságnak, a mint méltóztatik tudni, magam vagyok az elnöke, magam elnöklök benne, magam fogok elnökölni benne ezentúl is és csak nagy köszönettel tartozom az országban, úgy itt benn a központban, mint künn a vidéken, azoknak a szakférfiaknak, és azoknak az igazán melegen érző emberbarátoknak, a kik engem ebben a kérdésben támogattak, mert ennek köszönhető, hogy az adott viszonyok között meg lehet csinálni ezt a törvényjavaslatot.

Már most az általános kritika eredményeképen, a hol aztán az Ézsau keze jött elő, engedje meg a képviselő úr, hogy figyelmeztessem, mennyire nem áll az, hogy semmisem történt és semmisem történik.

Major Ferencz: Nem is mondtam!

Széll Kálmán miniszterelnök: De hát az ön auktora, gróf Zichy János azt mondta. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Major Ferencz: Az se mondta! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem engedek belőle! *(Derültség a jobboldalon. Elnök csenget.)* Azon peremptorius elitélés után nekem csak jólesik, ha annak a t. képviselő úrnak legközelebbi szomszédságában olyan képviselő, a ki a dologhoz ért, a dologgal foglalkozik, meg a dolgot figyelemmel kiséri, nekem ad igazat és nem saját pártvezérének. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Már most ennek illusztrálásául és rezultátumául még csak két-három adatot hozok fel. Már a múltkor hivatkoztam a halandóság csökkenésére, a mely hála isten 32‰-ről 27‰-re esett. Most hivatkozom a szaporodásra.

Pedig ez a közegészségügyi kérdésnek egyik nagy momentuma és rezultátuma. A természetes népszaporodás 1899-ben Magyarországon olyan kedvező volt, mint évtizedeken keresztül soha. 1892-ben a magyar anyaország népessége 195.821 lélekkel szaporodott, Horvát-Szlavonországé 33.000-rel és a magyar birodalomé összesen 228.938 lélekkel. Ez mégis csak valami és a mellett bizonyít, hogy, habár mi minden beteget nem tudunk meggyógyítani és minden orvost nem tudunk nagy fizetési dotáczióba helyezni — a mi egyébiránt egy kissé ellentétes, mert ha minden ember meggyógyúl, akkor az orvosnak nincs mivel foglalkozni, — *(Általános derültség.)* de mindenesetre történt annyi, a mennyi az adott viszonyok között történhetik.

Még csak egyet. Azt mondotta a képviselő úr és most is ragaszkodik hozzá, hogy daczára az ő birálatainak, nagyon elenyésző csekélységet fordítunk a közegészségügyre. Ez sem állja meg a kritikát, mert a beladminisztráczióra fordított kiadásaink, azok, a melyeknek sommázata ebben a költségvetésben van, kitesz 41,843.000 koronát; ebből az összegből a közegészségügyre fordítunk 8,700.000 koronát, tehát egy egész belügyi adminisztráczió költségéből 20%-ot fordítunk közegészségügyünkre állami dotácziókból, nem véve a törvényhatóságok, városok és községek dotácziját. Hát annyira vilipendálni, fitymálni és annyira erős kritikával sújtani eljárásunkat, hogy minden történik, a mi az állategészségügyre szolgál, de az emberek egészsége tekintetében nem történik semmi, nem lehetett akkor sem, mikor gróf Zichy János tette, és nem lehet most sem, mikor a t. képviselő úr mondja, a kinek egyébiránt szakszerű előadását én teljesen méltányolom, a kinek irányomban való elismerését köszönettel honorálom, de nem lehet szó nélkül elfogadnom akkor, a mikor ő a maga részéről ezt így is aláírni kész.

Ezek voltak azok, a melyeket ez alkalommal elmondani szükségesnek tartottam. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Major Ferencz: T. ház! Nagyon röviden óhajtok szólani. Elismeréssel adózom az

Digitized by Google

igen tisztelt miniszterelnök úrnak, hogy mérlegelte és méltányolta az általam mondottakat, de mégis kell, hogy valamit helyreigazítsak. Ugyanis az igen tisztelt miniszterelnök úr azt az állítást olvasta ki gróf Zichy János beszédéből, hogy nem történt semmi a közegészségügy terén. A mint én a naplóból tudom, ez nincs az ő beszédében, ő igenis az állategészségügyről szólva, azt mondotta, hogy ezen a téren »alig történt valami.« Ez nem egy és nem ugyanaz; mert »alig történt valami« ez összehasonlítás azzal, a mi történt az állategészségügy terén. De ez nem egészen ugyanaz s hogy ebben igazam van, bizonyítja az, hogy tekintve azon nagy hiányokat, a melyek még az állategészségügy terén vannak, igaza van, ha mondja hogy alig történt valami a közegészségügy terén: a mit ha más dolog nem volna is ennek igazolására, bizonyít és illusztrál az, hogy ennek az országnak 2000 és néhány községe van, a melyek nélkülözik az orvosi tudomány áldásait, a hol nincs orvos. Én azt hiszem, ez elégséges alap arra, hogy valaki azt mondja, hogy alig történt valami. Ezzel ő nem mondta és nem mondom én sem, hogy egyáltalában nem történt semmi«. Én készséggel előlegezem azt, hogy a miniszter úr fog tenni, a mint eddig is tett, sőt nagyon sokat fog tenni ezen a téren és a fennálló viszásságok meg fognak szünni. De azt hiszem, hogyha ezt mondtam, csak tárgyilagosan beszélek. Ezt óhajtottam röviden igazolásomra elmondani.

Nyegre László jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: Tekintettel az előrehaladott időre, nem akarom a t. ház türelmét hosszasabban igénybe venni; annyival kevésbbé, mert azt vélem, hogy a közegészségügyi tétel felett itt kifejlődött vita tárgyilagosságánál és tartalmánál fogva teljesen kielégítő volt; de én speciális kérdést akarok itt a t. ház elé hozni, a melynek felemlítésére az érdekelt körök kértek fel. Kérem a belügyminiszter urat, tegye ezt az ügyet magáévá, tisztáztássa hivatalos közegeivel és hozassa rendbe. Oly fontos közegészségügyi kérdés ez, mely minden embert közvetlenül érint. Azokról az állapotokról akarok szólani, a melyek a budapesti pékműhelyekben egy véletlen folytán fedeztettek fel.

Rövid néhány hét előtt Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter úr számos panaszra elhatározta, hogy bizottságot küld ki, a mely ellenőrizze, hogy eleget tesznek-e a vasárnapi munkaszünetről szóló törvénynek. A munkások, a kik 1894. óta folyton panaszokkal, memorandumokkal akarnak a helyzeten segíteni, midőn meghallották, hogy kiküldött hivatalos közeg fog az említett czélból a műhelyekben megjelenni, a sajtó embereit pártkülönbség nélkül meghívták, hogy legyenek jelen a vizsgálatnál. A hivatalos kiküldött, Abonyi Emil miniszteri tanácsos úr, a hirlapirók kíséretében megjelent a pékműhelyekben. Itt tudomására jutott, hogy a vasárnapi munkaszünetről szóló törvényt egyáltalában nem tartják meg, de tudomására jutott az is, — a mibe nem avatkozott, mert hatáskörét nem érintette, — hogy az ott alkalmazott segédmunkások 16—18 órát dolgoznak egyhuzamban a pékműhelyben. Tudomására jutott, — meggyőződhetett róla az a bizottság, meggyőződhetett maga a miniszteri kiküldött, — hogy oly ocsmány piszok, oly igazán undorító állapotok uralkodnak a budapesti pékműhelyekben, a melyek megszüntetése közegészségügyi szempontból kétségtelenül a legnagyobb jelentőséggel bir.

Nem akarok ez állapotok részletezésébe bocsátkozni. Ha ezt tenném, a budapesti pékiparnak óriási károkat okoznék; de már tekintettel az előrehaladott déli időre sem akarom a t. házat ezzel undorítani. *(Derültség.)* Csak egy dolog miatt hozom fel ez azt ügyet.

A pékműhelyek ellenőrzésére egy szabályrendelete van a fővárosnak; midőn az előljáróságokat szervezték, az ételhamisításokra és ilyenekre vonatkozó ügyeket az előljáróság hatáskörébe utalták. De ha büntetlenül és megtorlatlanúl évek óta uralkodhattak ily állapotok a pékműhelyekben, daczára a péksegédek panaszának, daczára azoknak a felszólalásoknak, kérdem, lehet-e bizni abban a fővárosi hatóságban, a mely ilyen állapotokat eltür, lehet-e bizalma az embernek, hogy a véletlenül kipattant bajok orvosoltatni is fognak? Ki van zárva, t. ház. És én, a ki a belügyi tárcza általános vitájában részt nem vettem, alkalmat és módot fogok találni, hogy Berzeviczy Albert és Polónyi Géza igen tisztelt képviselőtársaimnak itt a főváros védelmére elmondott beszédeivel szemben rámutassak azon állapotokra, melyek a főváros közigazgatásában jelenleg uralkodnak, s a melyek egyedül a klikkek támogatásában és meghonosodásában állanak. Azok a pékmesterek, kik évtizedek óta meg vannak itt honosodva, s úgyszólván a fővárosnak legrégibb polgárai közé tartoznak, részint rokonság, részint összeköttetés által kibujtak eddig minden ellenőrzés alól. Most egy hivatalos közeg egész más czélból vizsgálta meg ezeket az állapotokat, és ime, a vizsgálat folytán kitüntek ezek. Annak a hivatalos közegnek nem tartozik ez a hatáskörébe, mert egyáltalában nem a kereskedelemügyi miniszter hatáskörébe tartozik, de a bel-

Digitized by Google

ügyminiszternek igenis megvan az ellenőrzési joga, éljen vele. Hiszen itt egyrészt százezrekre menő fogyasztó közönség egészségéről van szó, másrészt olyan pékmunkásokról, a kiket látni kellett volna összegyűlve múlt vasárnap, mikor körülbelül ezer egynéhányan voltak egy helyiségben, kik nagyrészt családapák; hogy néztek ki a 16 órai szakadatlan munka folytán, hogy alig tudnak a lábaikon állni, nem birják el a világosságot, mert hetek és hónapok múlnak el, míg napvilágra kerülnek. És méltóztattak volna hallani ezeket az embereket, kik évtizedek óta becsületes munkások; — utána néztem munkakönyveiknek, egyetlenegy nap sem voltak munka nélkül; sőt volt olyan, kinek munkakönyvébe be volt irva, hogy 11 év óta szakadatlanúl munkában van, tehát tisztességes munkás ember, mert a ki 11 évig egyetlenegy napot sem mulaszt, azzal a munkakönyvvel önmaga állítja ki magának a legjobb erkölcsi bizonyítványt, — ha méltóztattak volna hallani, hogy szűk oduban négy fekvőhelyen 10, 12, 14, 16 van összezsúfolva, és mindez történik akkor, mikor a főváros előljáróságainak ezt kerületenként ellenőriznie kellene, mikor a fővárosnak van orvosi hivatala, mikor a fővárosnak megvannak a hatóságai hozzá, és történik mindez büntetlenül éveken keresztül a munkások ismételt felszólalása daczára! Akkor ne méltóztassanak csodálkozni, ha a munkások elvesztik bizalmukat a hatóságokkal szemben, ne méltóztassanak csodálkozni azon, hogy kivész belőlük a törvénytisztelet és végül a társadalom veszélyeivé válnak. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés.)*

T. ház! Nekem jogom van ezeket elmondani. Hivatkozhatom egy előkelő resszortminiszterre, a pénzügyminiszterre, a ki igazolhatja, a mit mondok. Mert mikor az ő vezetése alatt levő üzemben 3000 munkás szüntette meg a munkát, és a hatóság és a miniszter nem akart a sztrájkolókkal szóba állni és engem közvetítőnek felkértek, akkor utána néztem és heteken át dolgoztam, hogy a munkások munkába álljanak, hogy visszatérjenek a gyárba, de egyuttal, a mi jogosúlt panaszuk volt, annak orvoslását a pénzügyminiszter utólag, miután munkába állottak és beszüntették a sztrájkot, nagyrészben teljesítette, miután előlegesen megigérte.

T. ház! Mi irtózunk a munkáskérdésektől. *(Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy!)* Tudom, hogy a ház nagy többsége, a mint a munkásokról hall, mindjárt agrár-szoczializmusra internacziónális szoczializmusra gondol.

Széll Kálmán miniszterelnök: Eszemben sincs!

Molnár Jenő: A következmények mást mutatnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: A komoly és igazi munkáskérdéseknél soha!

Pichler Győző: Épen ezt akartam mondani. Kérem is, hogy ha már ilyen munkáskérdést idehoztam, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Szivesen hallgatom és teszek is!

Pichler Győző: . . . méltóztassék a komoly és igaz panaszokat holmi felforgató ideáktól megkülönböztetni. Higyje el a t. ház, ki lehetne mutatni, hogy a legnagyobb és legelkeseredettebb harczoknak, a melyek később elfajultak és agrárszoczializmusra, internacziónális szoczializmusra vezettek, *(Igaz! Ugy van!)* a legnagyobb ily bajoknak első kútforrása mindig egy irtózatos igazságtalanság volt a munkásokkal szemben, a mely a munkások ellentállási képességét, intelligenciájuk csekélységénél fogva a lázítókkal, a bujtogatókkal szemben megbénította. Tudjuk, hogy rövid két évvel ez előtt agrárszoczializmus fejlődött ki az országban és veszélyeztetve volt általa a birtokososztály vagyona, sőt sok helyen élete is. Méltóztassék utána nézni, t. miniszterelnök úr, hogy annak a mozgalomnak kiindulási pontja és első csirája, annak oka mi volt, és mire vezetendő az vissza? Arra, hogy két falú népét állította be egy nagybirtokos hajtónak az erdejébe; minden egyes embernek 20 krajczárt igért ezért és a mikor annak a két falunak a népe ott hajtott napokon át és kifizetésre került a dolog, a tiszttartó azt mondta, hogy az egész hajtásért jár a 20 krajczár. *(Mozgás.)* Erre támadt az elkeseredés és ebből a két faluból indúlt ki az agrárszoczializmus: onnan jöttek a bujtogatók és a lázítók, és az lett ennek a kútforrása. Ezt csak példa gyanánt akartam itt elmondani, de, t. ház, most itt ujolag ily kérdés előtt állunk. Ezer és egynéhány tisztességes iparos munkásnak létéről van szó, de nemcsak azokról a munkásokról, hanem szó van arról is, hogy azokban a műhelyekben 12—11—10 éves gyermekek vannak alkalmazva, s hogy ott a közegészségügy ellen nap-nap után a legnagyobb merényletek követtetnek el. És mit tapasztalunk most? Hogy a mikor mindezek kipattannak, egyszerre csak megjelennek az utczasarkokon az előljárók által nyomtattatott plakátok az előljárók által aláirva, a melyek bizonyítványt szolgáltatnak a publikummal szemben arról, hogy a műhelyekben minden rendben van, és felemlítenek egy-két műhelyt, a hol tisztaság uralkodik, holott egy hét előtt a miniszteri kiküldött borzadva látta, mily állapotok uralkodnak e műhelyekben. Nem akarom e kér-

Digitized by Google

dést tovább bolygatni, de tisztelettel kérem a miniszterelnök urat, hogy saját hatáskörében — a mint közbeszólásából kivettem, ezt kilátásba is helyezte, — legyen szives odahatni, hogy ezen munkások érdekei, szemben azon túlerőltetéssel, megóvassanak; megóvassanak továbbá Budapest főváros közönségének egészségügyi érdekei, a melyek ez állapotok által határozottan veszélyeztetve vannak. Ennyit akartam ezen tételnél elmondani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon és jobbfelől.)*

Elnök: Senkisem lévén szólásra feljegyezve, ha szólni senkisem kiván, a vitát bezárom.

A tétel maga meg nem támadtatván, az megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Bakteriologiai és egészségtani intézet 9.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Betegápolási költségek 2,111.255 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Himlőoltási költségek 158.900 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Járványok és más rendkivüli okoknál fogva felmerülhető költségek 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A trachoma elfojtására szánt költségek 120.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Difteria elleni gyógyszerum termelő-intézet 20.380 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Elmegyógyintézeti kiadások 1,440.029 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Vegyes közegészségügyi kiadások 8.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Községi bábák kiképzésére szolgáló tanfolyamok költségeire és okleveles bábák képzésére létesítendő ösztöndíjakra 40.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A tuberkulózis elleni védekezésnek, a kormánytevékenység keretében való népszerű ismertetése folytán felmerülő szerkesztői díjakra és kiadási költségekre 4.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A pozsonyi magyar királyi állami kórház homlokzatának rendkivüli tatarozására 5.610 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A pozsonyi magyar királyi állami kórház felszerelési czikkeinek kiegészítésére 7.732 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A lipótmezei magyar királyi állami elmegyógyintézet felszerelésének, különösen pedig a fizető betegek butorzatának pótlására szükséges 30.000 korona III-dik részlete 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Ugyanezen intézetnél a megromlott ablakok 18.000 korona helyreállítási költségeinek II-dik részlete 4.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A nagyszebeni magyar királyi állami elmegyógyintézetben az I. és II. osztályú női betegek butorzatának kicserélési költségeire 5.500 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Betegápolási költségtérítmény 198.252 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A difteria elleni gyógyszerum eladásából 15.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Elmegyógyintézeti bevételek 513.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Országos betegápolási alap. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 8. czím. Rendes bevételek, IV. fejezet, 5. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Bel- és külföldi kórházakban és gyógyintézetekben rendes betegségből ápolt magyar állampolgárok után felmerült ápolási és szállítási költségek 1,789.490 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Szegény betegek részére rendelt gyógyszerek és gyógyászati segédeszközökre 200.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Heveny-fertőző betegségek elleni védekezés költségeire 200.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Talált, valamint hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek után felmerülő gondozási, ápolási és nevelési költségek 2,323.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Kórházakban szülő nőknek és szülötteiknek ápolási költségei 40.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A volt

Digitized by Google

törvényhatósági betegápolási alapok terhére felállított közegészségügyi intézmények létesítési és fentartási költségeire 20.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Gajári Ödön, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Tisztelettel javaslom, hogy e czím rovatai között az átruházási jogot a ház megadni méltóztassék.

Elnök: Az átruházási jog megadatik.

Gajári Ödön előadó: Továbbá a pénzügyi bizottság részéről javaslom, hogy az 1898 : XXI. törvényczikk 28. §-a alapján a belügyminiszternek felhatalmazás adassék arra, hogy az országos betegápolási alap javára 1901. évre 3%-os pótadót kivethessen és beszedhessen.

Elnök: A ház elfogadja a pénzügyi bizottság javaslatát.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Az országos betegápolási alap létesítésére kivetett pótadóból 3% pótadó kivetéssel kikerekítve 4,573.290 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi csendőrség. Rendes kiadások XVII. fejezet, 9. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 6. czím. Rendes bevételek IV. fejezet, 6. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóság 8,544.629 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 2,471.339 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A magyar királyi csendőrség állományának és alosztályainak tervbe vett szaporításából, valamint a czímtáblák beszerzéséből felmerülő költségekre 17.515 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Magyar királyi csendőrségi térítmények 117.219 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Fő- és székvárosi magyar királyi államrendőrség. Rendes kiadások XVII. fejezet, 10. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások IX. fejezet, 7. czím. Rendes bevételek IV. fejezet, 7. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Fő- és székvárosi magyar királyi államrendőrség 3,541.997 korona.

Buzáth Ferencz jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! *(Felkiáltások: Holnap! Holnap!)* Tekintettel az idő előrehaladott voltára, arra kérem a t. házat, hogy ha nincsen ellenvetése, kegyeskedjék megengedni, hogy holnap mondjam el beszédemet. *(Helyeslés. Zaj.)* Különben, ha méltóztatik parancsolni, akkor kész vagyok ma is beszélni. *(Holnap!)*

Elnök: A ház megadja az engedélyt, hogy Pichler Győző képviselő úr holnap mondhassa el beszédét.

T. ház! Megteszem javaslatomat a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére vonatkozólag.

Javaslom a t. háznak, hogy a holnapi ülés napirendjére tűzze ki a belügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalását, kapcsolatban a vármegyék közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezéséről szóló törvényjavaslattal, és végül, a mennyiben az idő engedi, a kereskedelmi tárcza költségvetését. *(Helyeslés.)*

Ha a ház elfogadja, akkor ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

643. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 24-én, csütörtökön,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Költségvetés 1901-re; belügyi tárcza befejezése s a kereskedelemügyi tárcza tárgyalásának megkezdése. — A vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313.229 korona póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Buzáth Ferencz jegyző úr.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e a képviselőház tagjai közül valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)*

Ha nincs, úgy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a temesvári kereskedelmi és iparkamarának Manaszy György képviselő által beadott kérvényét az ipartörvény 1884: XVII. törvényczikk 83. §-ának módosítása iránt; továbbá

Kismarton város tisztviselőinek Bolgár Ferencz képviselő által beadott kérvényét, a rendezett tanácsú városok tisztviselői részére nyugdíjalap létesítése iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Más bejelentés és előterjesztés nem lévén, következik a napirend szerint az 1901. évi és pedig a belügyi tárcza költségvetésnek (Irom. 921) folytatólagos tárgyalása.

Nyegre László jegyző *(olvassa):* Fő- és székvárosi magyar királyi államrendőrség. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 10 czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 7. czím. Rendes bevételek, IV. fejezet, 7. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Fő- és székvárosi magyar királyi államrendőrség 3.541,997 korona.

Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! A magyar királyi államrendőrségi tételnél mióta a képviselőháznak csak tagja vagyok, mindig felszólaltam és utaltam azokra, miket kifogásolandóknak találok és azon javításokra, melyeket a rendőrségnél eszközölni szükséges volna.

Ha megnézzük a tételt az idei költségvetésben, azt tapasztaljuk, hogy a múlt évvel szemben csak nagyon csekély változás mutatkozik, mely abban áll, hogy három fogalmazóval többet kap személyszaporítás gyanánt az államrendőrség. Miután abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy épen itt van Plósz Sándor igazságügyminiszter úr, eltérve attól a sorrendtől, melyet beszédem fonalaként magamnak megállapítottam, engedje meg a t. ház, hogy a rendőrségi tételnél egy dologra felhivjam a t. ház figyelmét, mely elsősorban érinti az igazságügyminiszter urat, a kinek ezeket tudomásúl venni annál inkább szüksé-

Digitized by Google

ges, mert a bűnügyi igazságszolgáltatás érdekében okvetlenül sürgős és hathatós intézkedést kell neki is, mint az igazságszolgáltatás legfőbb őrének követelni a belügyminiszter úrtól. Méltóztatnak tudni, hogy 1900. január elsejével életbe lépett az új bűnvádi perrendtartás, mely szerint a nyomozásokat kizárólag a rendőrség teljesíti. Hogy mikép hatott a bűnügyek kezelésére a fővárosban az új bűnvádi perrendtartás, arra nézve leszek bátor adatokat felhozni, melyek hivatalosan még nincsenek teljesen megállapítva, de tudomásom szerint az ez évi kimutatásból merítettek s a melyek a kormány elé még nem kerültek, hanem csak a szakközegek által állíttattak össze. Én az összes adatokra vonatkozólag garanciát vállalok, mert teljesen megfelelnek azon számoknak, a melyek eredménykép a rendőrség működéséről a kormány elé lesznek terjesztve.

1899-ben az államrendőrség bűnügyi osztályában iktattak 67.059 bűnügyet, az új bűnvádi perrendtartás életbeléptetésének évében, 1900-ban pedig emelkedett e szám 88.556-ra. Természetes, hogy szaporodás mutatkozik, miután minden feljelentés a rendőrségre jön. 1899-ben a rendőrségnek a bűnügyekben három darab kivételével nem volt restancziája, mert a bünügyek sürgősségük folytán, ha óriási erőfeszítéssel is, de lehetőleg rögtön elintéztettek. 1900-ban, midőn már nemcsak az elővizsgálatot, hanem a nyomozást is a rendőrség teljesíti, az új bűnvádi eljárás értelmében, mint restánczia átvitetett 1901-re 6603 bűnügy. Hogy azonban egész tisztán lásson az igen tisztelt igazságügyminiszter úr és a belügyminiszter úr is, leszámítva a körözéseket, tisztán a bűnügyi restanczia az államrendőrségnél 5486. Van olyan előadó a rendőrségnél, kinek 554 elintézetlen bűnügye van, de egyetlenegy referens sincs, kinek 1900-ból nem volna 300 elintézetlen bűnügyön felül. Most méltóztassék hozzávenni, hogy az 1901. jauuár 1-től megtett feljelentések szintén odautaltattak ahhoz a referenshez, s akkor méltóztatnak látni, teljesen ki van zárva, hogy ez az állapot megmaradjon. 1899-ben eszközölt a rendőrség 14.079 teljesen befejezett nyomozást és elővizsgálatot; 1900-ban 16,994-et, tehát 2000-rel többet. Vegyük csak a letartóztatásokat. Az új bűnvádi eljárás a letartóztatást roppant megnehezíti. Mi örömmel üdvözöltük ezt a liberális intézkedést, de mégis a végrehajtás tekintetében a törvény keretében, a közbiztonság érdekében bizonyos konczessziókat kell tenni az államrendőrségnél. 1899-ben 3568 egyént tartóztatott le az államrendőrség, az új bűnvádi eljárás életbelépte után 1900-ban 1475-öt, tehát 2100-zal kevesebbet, mint a megelőző évben. Kétségtelen dolog, hogy nem lehet feltételezni azt, hogy a megelőző évben 2000—2400 egyén jogtalanúl tartóztatott le, sőt épen azért, mert az ügyészség a letartóztatásokat annyira megnehezíti, kétségtelen, hogy a budapesti közbiztonsági állapotok nagyban való hanyatlásának egyik oka az, hogy a notórius betörőket és zsiványokat, ha át is kisérik az ügyészséghez, az a letartóztatást fenn nem tartja. Arra nézve, mennyire lazán jár el az ügyészség, engedje meg a t. igazságügyminiszter úr, hogy egy pozitiv tényt mondjak el, mely eléggé érdekes.

A rendőrség letartóztatott egy embert, azt hiszem Weinberger a neve, ki iparszerűleg foglalkozott telefon- és telegráfdrótok leszedésével és eladásával. A letartóztatott egyénnek egy bűnbandája volt, a melybe szerződtetve volt 20—22, 10—12 éves gyermek, ennek a bűnbandának 3—4 állandó orgazdája volt. A rendőrség a letartóztatást eszközölte; két nap alatt át kell kisérni a letartóztattakat az ügyészséghez, az ügyészség azonban őket azonnal szabadlábra helyezte, mert az engedélyezett további két nap alatt sem volt eszközölhető a vizsgálat sem az, a mit az ügyészség proponált, hogy a börtönbe idézzék meg a tanúkat és szembe- sítsék a letartóztatottakkal. Az ügyészség tehát szabadlábra helyezte őket s erre mi tör- tént? Míg az első lopás alkalmával körülbelül 2000 méter telegráfdrótot találtak az illetők lakásán, a letartóztatás után egy héttel tovább 3400 méter drótot találtak az illetőknél, a kik egész nyugodtan folytatták a működést ezen a téren.

Ezen kimutatással szemben egy tiszteletteljes kérdést bátorkodom intézni az igazságügyminiszter úrhoz, a melyből aztán levonom a konzequencziát. A rendőrség ezen túlfeszített munkája folytán — itt nem vádolom a rendőrséget, csak épen a bűnügyek helyes kezeléseért utalok rá — az egyik évről 6000 restánczia maradt a másik évre. A rendőrség ezen munkálatok végzésére a tavalyi budgetben kapott három fogalmazót és három segédfogalmazót, mikor már a bűnvádi eljárás életbeléptetése előtt sürgettetett a személyszaporítása túlhalmozott munka miatt, a mire majd még rá fogok utalni. Még 1899-ben, úgy tudom — és ez az egyedüli adatom, a melyben egy pár százzal tévedés van, ha van, de azt hiszem, hogy nincs — az ügyészség részéről, illetve a vizsgálóbirók részéről a bűnvádi eljárás életbeléptetése előtt 8000 vizsgálat rendeltetett el, és foganatosíttatott. Az új bűnvádi eljárás életbeléptetésének évében pedig, 1900-ban, úgy vagyok értesülve, csak 150 vizsgálat fogana-

Digitized by Google

tosíttatott összesen. Tehát a többi nyomozás mind át lett utalva a rendőrséghez.

Nem tudom, talán megczáfolja az igazságügyminiszter úr, de nekem tudomásom van róla, hogy épen az igazságügyminiszter úr intézkedése folytán a feleslegessé vált vizsgálóbirók közül 14 más birói hivatalba helyeztetett át. Tehát az egyik hivatalból egy új törvény folytán feleslegessé vált 14 tisztviselőt áthelyeznek más hivatalba, viszont abban a hivatalban személyszaporítást egyáltalában nem eszközölnek, hanem megmarad az eredeti létszám; mert az egyik hivatal az igazságügyhöz tartozik, a másik a belügyhöz; de mikor az egyik oldalon a munka feleslege folytán 14—16 ember felszabadúl, akkor lehetetlen, hogy a másik oldalon rendesen folyjon az annyira felszaporított munka személyszaporitás nélkül. Bármi történjék a rendőrség kebelében, hanyagság, vagy pedig mulasztás, nem lehet ezért mást okolni, mint azon túlhalmozott munkát, a melyet épen a rendőrtisztviselők kénytelenek végezni.

Hogy ezt beigazoljam, megengedik, hogy rövid pár szóval ráutaljak a magyar királyi államrendőrség ügyforgalmára. A magyar királyi államrendőrség ügyforgalmában érkezett összesen 552.443 ügydarab, tehát 42.000 darabbal több, mint az előző évben. mikor 510.872 ügydarab érkezett. Ebből feldolgozandó volt 1898-ban 511.000, 1899-ban 553.000, feldolgoztatott 1898-ban 510.000, 1899-ben 549.000, hátralék volt 1898-ban — a kihágási ügyek, cselédügyek stb. is benne vannak — 1035, 1899-ben 3716 ügydarab.

T. ház! Most méltóztassék tekinteni ezt az arányt, — és én meg is teszem majd az összehasonlítást a munkaerő és a beérkezett ügydarabok száma között, — és akkor egy roppant érdekes konkluzióra jutunk. Ez a konkluzió a következő: 81 fogalmazó tisztviselő mindegyikére esett 6833 átdolgozandó ügydarab. Ha hozzászámítjuk a 39 irnokot, ha őket tisztviselői rangba helyezzük, a mint annak is használják őket, akkor egy emberre esett 4612 ügydarab. Hivatalos kimutatás alapján mondom ezt. E szerint a munkateher tisztviselőnként egy év alatt 392 ügydarabbal emelkedett, mert 1898-ban egy tisztviselőre csak 4230 darab jutott, 1899-ben pedig, mint mondottam, 4612 volt az elintézendő ügydarab, a melybe a jegyzőkönyvet is és minden egyebet fel kell venni. A hol ily túlterheltetések vannak, a hol ily módon kezelik a közbiztonsági ügyeket, a hol ily állapotok uralkodnak, ott lehetetlen, hogy a közbiztonság javuljon.

Mielőtt azonban felszólalásomnak ezt a részét befejezném, engedje meg a t. ház, hogy ráutaljak arra, miképen van megállapítva ezen tisztviselőknek fizetése, a mely egész Európában a legsilányabb. Először is elvvé lett két-három év óta, hogy ha nagy nehezen adnak már a rendőrségnek egy-két munkaerőt, csak alsófokú tisztviselőket szaporítanak, úgy hogy az előmenetel a rendőrségnél teljesen ki van zárva. Az 1893 : IV. törvényczikk állapítja meg a rendőrség fizetési fokozatát. Az V. fizetési osztályban egyetlenegy tisztviselő van és ez a főkapitány; a VI. fizetési osztályban — tehát osztálytanácsosi rangban — egyetlenegy tisztviselő: a főkapitányi helyettes; a VII. fizetési osztályban, tehát miniszteri titkári rangosztályban van hat tanácsnok; VIII. osztályba segédtitkári rangban vannak sorozva a kapitányok, a IX.-be a fogalmazók, a X.-be a segédfogalmazók és végül a XI.-be a rendőrirnokok. Megjegyzendő, hogy ezen állások mindegyikéhez teljes jogvégzettség igényeltetik. És mégis mi történik? Az egyedüli hivatal ez, a hol az az óriási anomália uralkodik, hogy mikor valakit gyakornokká neveznek ki, mielőtt fogalmazóvá lesz, előbb irnokoskodnia kell, daczára jogvégzettségének.

Hogy milyen állapotban vannak ezek a tisztviselők, annak legeklatánsabb bizonyítéka az a törvényes intézkedés, hogy csak 40 évi szolgálat után kapják meg a teljes nyugdíjat. A tisztikarnak 62%-a tíz éven alúl szolgál, 33%-a 10—20 év között, és csakis 5%-a a tisztviselői karnak szolgál 20 éven felül; 30 éves szolgálattal azonban egyetlenegy tisztviselő sincs a rendőrségnél és a teljes nyugdíj mégis 40 évhez van kötve. Megjegyzem, hogy a jogi minősítéshez kötött pályák közül ez az egyetlen, a hol a teljes nyugdíj 40 évi szolgálat után jár csak, a többi ilyen qualifikácziónális állásokra 30 évi nyugdíj van megállapítva, vagy pedig ennél kevesebb.

T. ház! Ezekkel akartam jellemezni az államrendőrség tisztviselőinek helyzetét teljes tárgyilagossággal, és lelkem egész melegével kérem az igen tisztelt miniszter urat, méltóztassék ezen adatokat felülbirálni, és én megvagyok győződve róla, hogy ugyanazon konkluzióra fog jutni, a melyre jut minden ember, a ki a rendőrségi intézményt egy kicsit tanulmányozza és ismeri: hogy tudniillik a fővárosi rendőrség tisztikarának állapota tarthatatlan, nem csupán anyagi helyzetük folytán, hanem túlterheltségük miatt is. Itt van azután az oka annak, hogy arról, hogy hivatásának és feladatának megfeleljen, egyáltalában szó sem lehet.

De, t. ház, vannak ott rabszolgák is,

Digitized by Google

igazi rabszolgái a társadalomnak: az úgynevezett őrszemélyzet. Egy év alatt Budapest területe 607 utczával szaporodott, a mi annyit jelent, hogy a beépített terület horribilis módon emelkedett. Minden beépített területen pedig, a hol csak két ház is áll, kötelessége volna a rendőrségnek a szolgálati szabályzat értelmében őrszemet állítani. Az őrszemek létszáma 1887—88 és 89-ben összesen 1673-at tett ki s azóta sem változott. De miután a rendőrség személyzete, a tisztikar, az irnokok és a díjnokok száma olyan csekély és annyira túl vannak terhelve munkával, hogy nem birnak eleget tenni a kötelességüknek, a külszolgálatból rendelnek be 92 embert és alkalmazzák azokat részint irnoki, részint díjnoki, részint szolgai állásokra. Hogy milyen terhes a szolgálat itt is, arra nézve fel kell említenem, hogy 30 éven túl csak egyetlenegy ember szolgált, de annak is beszámították az előző állami szolgálatát és az azelőtt belhivatali szolgálatát. Külszolgálatot teljesítő egyén, a ki 30 évig szolgálna, egyetlenegy sincs a rendőrségnél. 57 ember szolgál 20 esztendőn felül, ezen 57 ember is mind kegyelem-kenyéren él a főkapitányság szolgálatában. Ezek 20 évi szolgálat után megrokkantak úgy, hogy csak a legszükségesebb belszolgálatra használhatók fel.

A budapesti rendőrségnél 40 évi szolgálat után következik be a teljes nyugdíjazás, Engedje meg a t. ház, hogy egy rövid kitéréssel utaljak arra, miként állanak a viszonyok a külállamokban a rendőrségeknél. Bécsben a teljes nyugdíjazás 30 évi szolgálat után következik be. Berlinben, úgy tudom, 25 esztendő után. De tovább megyek, vannak városok Németországban, a hol a rendőrség nyugdíjazása 10 év után történik, sőt találtam egy várost, a hol hat évi szolgálat után mehetnek teljes fizetéssel nyugdíjba. Igaz, hogy ez Hessen, a hol azonban szombaton este 50—60 vagy 100.000 munkás is gyülekezik össze, a mely alkalommal rendesen öt-hat rendőrt vagy agyonlőnek, vagy agyonvernek. Itt tehát csak 150 forint és hatévi nyugdíjazás mellett kapnak embert a rendőri állásra.

Én ezt a példát nem hiába hoztam fel, t. képviselőház. A ki Budapest területét már bejárta, én pedig már bejártam elégszer, az tudja, mit tesz az: Angyalföldi kültelek, mit tesz az: Kispesti-út, Üllői-külső-út, Kossuthfalvai-út, Haraszti-út, Soroksári-út stb. a rendőrre nézve. A ki oda kimegy, az végrendeletet csinál, ha ugyan van miről. *(Derültség.)*

Ezzel akartam jellemezni, t. képviselőház, az állami rendőrség helyzetét és itt két dologra konkludáltam. Az első a fizetésjavítás, a második a nyugdíj; mindkettőre felhivom a t. miniszterelnök úr figyelmét. Meg kell még jegyeznem, hogy a magyar királyi államrendőrségnél 6000 és egynehány száz elintézetlen ügy fekszik 1900-ból, pedig 1889-ről 1900-ra csak három darobot hoztak át. Ilyen állapotok mellett lehetetlen, hogy meg ne akadjon az igazságszolgáltatás, meg ne akadjon a rendőrségi tevékenység és még ne ingattassék a közbiztonság. Én meg vagyok róla győződve, hogy ha t. igazságügyi miniszter úr az általam mondottak hűségéről meg fog győződni, maga fogja megragadni az inicziativát, hogy ezeken az állapotokon akár a belügyi, akár az igazságügyi tárcza keretében segítve legyen.

T. ház! Egy nagy és fontos kérdés van, a mely elől a főváros közbiztonsága érdekében kitérni nem lehet. Hosszú évi vajudás után végre testté lőn nehány év előtt, hogy Újpestet az államrendőrség keretébe behelyezték, Erre okvetlenül azért volt szükség, mert körülbelül 12—13.000 rovott multú és rovott előéletű és bűnügyekben már büntetett egyén állandó lakást tartott Ujpesten és onnan rajzottak be a fővárosba. Most, hogy kipusztították őket, valamennyien, a kik ott voltak, de számban még megszaporodva elhelyezkedtek közvetlen közelében a fővárosnak, azokon a helyeken, a melyek a gyors közlekedés folytán úgyszólván a főváros külvárosai lettek, és ezek Kossuthfalva, Kispest és Erzsébetfalva.

T. ház, Kossuthfalva, Kispest, Erzsébetfalva, közvetlen közelében a fővárosnak, most gyülekező helyei a közbiztonságot veszélyeztető egyéneknek. Én egy kérdést intéztem t. ház, a főkapitányhoz, hogy méltóztatnék nekem megmondani, — és ezért kerestem is fel, — a nyilvántartásból mutassa ki, hány rovott multú, büntetett és a főváros területéről kitiltott egyén lakik Kossuthfalván, Kispesten és Erzsébetfalván. Ezt ő nekem meg nem mondhatta, mert nem tartozik hatáskörébe és belügyi kezelésünk olyan, hogy annyit nem vihetünk ki, hogy nem ugyan vagyontalan, de az életre veszélyes, közveszélyes egyének nyilvántartása itt a központban eszközöltessék. Erre különben majd röviden áttérek beszédem további folyamán.

T. ház! Én magam az összes rendőrtisztviselőktől, a kikkel érintkeztem, tudom, hogy Kossuthfalva, Kispest és Erzsébetfalva egész bűntanyákká változtak át úgy, hogy bármily nagy bűneset van, a detektivek egy része csak az útat őrzi Kossuthfalva, Kispest és Erzsébetfalva között, mert biztos, hogy vagy onnan jött, vagy oda tér vissza az illető. Az ezen-

Digitized by Google

túl következő község már Soroksár, a mely roppant távol fekszik, közlekedése sem olyan, hogy viczinálissal be lehetne jönni egy pár percz alatt.

Azt hiszem, hogy a főváros közbiztonsága nem javúl, sőt évről-évre rosszabbodik, a mi nagyon természetes dolog, ha e három községet nem vonjuk be szintén a budapesti rendőrség körébe, mert méltóztassék meggyőződni a belügyminiszter úrnak illetékes közegei által, hányszor történt, hogy a tetteseket, kikről tudták, hogy elkövették a bűntettet, üldözték egészen a határig, a határnál azután azok megállottak, visszafordultak és azt mondták »Jöjjetek utánam, ha mertek!« és dialógust folytattak a rendőrrel, a ki nem birta elfogni, mert Erzsébetfalva, Kossuthfalva és Kispest nem tartozik a fővárosi rendőrség hatáskörébe.

A t. államtitkár úr mosolygott erre. Meg lehet, hogy a dolgot túloztam, de, hogy minden nyomozás ott a határnál végződik és ott bénul meg a rendőrség működése a legtöbb esetben, erről méltóztassék tudomást szerezni.

Megemlítettem, t. ház, a rendőri nyilvántartást. Ezzel kapcsolatosan csak azt akarom röviden mondani, hogy nincs olyan város, a hol a bejelentési hivatal oly hiányos volna, mint Budapesten. Akárki t. képviselőtársaim közül meggyőződhetik, hogy ha egy czímet kér egész biztos, hogy az 1888. évi czímet fogja megkapni, azt a lakását, a hol az illető évekkel ezelőtt lakott. Azonban a főokot itt is abban találom, hogy a beözönlött anyagot, a melynek beszerzésében egyébként igen üdvös reformot léptettek életbe azzal, hogy a póstát igénybe veszik, lehetetlen feldolgozni, rendezni és nyilvántartani.

De, t. ház, a nyilvántartással egyáltalán nagyon rosszúl állunk Magyarországon. Érdekes és bizonyos megdöbbenést keltő statisztikai adat, hogy a fővárosi rendőrség mai hivatalnoki kara mellett 77.864 rovott múltú és 42.593 körözött egyént kell, hogy nyilvántartson. Én úgy értesültem, — és erre felhívom az igen tisztelt igazságügyminiszter úr figyelmét, — hogy a körözött egyének számát csökkenteni lehetne; az ügyészség ugyanis kibocsátja a körözést, de ha az el is vesztette jelentőségét, ha a tettes meg is kerül, vagy el is ítéltetik, a körözvényt soha vissza nem vonja. Most, a mint értesültem, a főkapitányság 42.000 cirkulárét bocsátott ki a különböző hatóságokhoz arra nézve, hogy a körözvényekben megnevezett egyének közül kik vannak tényleges körözés alatt. E körlevelek folytán a fönebb említett szám valószinűleg csökkeni fog. Ezt csak azért hozom fel, mert azt hiszem, hogy a belügyminiszter úr, vagy az államtitkár úr ezt felelné; hogy tehát ennek elejét vegyem, azért említettem fel, hogy erről tudomásom van. De ha e számok csökkeni fognak is, a csökkenés nem lesz túlságos nagy, mert még mindig marad vagy 74.000 rovott multú és 35—36.000 körözött egyén nyilvántartása.

T. ház! A nyilvántartás berendezése nálunk a leglehetetlenebb módon van szervezve. Ez a szervezet egészen ósdi és e körülményt igen ajánlom a t. miniszterelnök úr figyelmébe, a ki modern ember és így talán meg fogja honosítani nálunk azt a rendszert, a mely nem is kerül sokba s a mely egész Európában meghonosodott, s a melylyel bennünket már Románia is megelőzött. Értem a Bertillon-féle rendszert. Részletezésébe nem bocsátkozom, mert nem akarom a t. belügyminiszter úr és a t. ház idejét és figyelmét igénybe venni. Csak annyit említek, hogy ez a rendszer a tettesek azonosságát méretek szerint állapítja meg. A rendőrség 1898. évi jelentésében ez a rendszer részletesen körül van írva, haszna is ki van mutatva, és kétségtelenül nagy és hathatós reform volna, ha ez nálunk behozatnék. A ki nem foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, el sem képzelheti, hány rovott multú embert ítélnek el három-négy-öt név alatt, úgy hogy az illető maga sem tudja, mi az eredeti neve. *(Derültség.)* Az ilyen ember most a nyilvántartásban három-négyszer szerepel. A Bertillon-féle rendszer mind ennek elejét venné, mert a méretek felvétele egyszerű és biztos, mert — a mint Bertillon mondja — valamiképp egyik falevél sem egyenlő a másikkal, azonképen egyik ember sem a másikkal. Bertillon különben erre az elvre építi egész rendszerét. De egyre vagyok bátor figyelmeztetni az igen tisztelt miniszterelnök urat. Ez a rendszer, a mint a jelentés is helyesen jegyzi meg, csak úgy birna nagy jelentőséggel az egész országra, ha egy központi mérethivatal állíttatik fel és pedig Budapesten, a hol a legtöbb bűneset fordúl elő és a hol leginkább lehet ezt a nyilvántartást egyöntetűvé tenni.

Meg akarok még itt emlékezni a »Rendőri Közlönyről«-ről, a mely a belügyminiszter úr tárczája keretében jelenik meg. Nem akarom gáncsolni, nem akarom támadni, de ez a közlöny mai formájában hivatásának egyáltalában meg nem felel, pedig pénzébe kerül a belügyminiszter úrnak, mert hivatalnokai, azt hiszem, még külön díjazást is kapnak a szerkesztésért, valami átalány van erre felvéve, meg a nyomtatás is sok pénzbe kerül. Nem akarom támadni az illető tisztviselőket, mert utóvégre megdolgozzák, a mit kapnak, szellemi produktumot kapnak érte, ezt pedig meg kell

Digitized by Google

fizetni. De ebbe a közlönybe bejutnak a körözések és ott eltemettetnek az irodában; pedig roppant érdekes esetek történnek, különösen itt a fővárosban. S minthogy semmiféle egyöntetű értesítés nincsen, bizony megesik az is, hogy egyik asztalnál ül egy rendőrtisztviselő, a ki egész jóhiszeműleg társalog egy hozzáférkőzött emberrel, a kit a másik asztalnál ülő rendőrtisztviselő köröz és el is fog kollégája asztala melől. A mi a VI. kerületben történt, azt még a központ valahogy az inspekczió útján megtudja, de akkor is a központban el van a dolog temetve; de ha valakit a központban jelentenek fel és külhatóságoktól jön az értesítés, erről már egyetlenegy más rendőrtisztviselő sem tud, csak az a referens, a kinek ott kell ülni reggeltől késő estig, hogy elintézze aktáit és egy pár detektiv. Szóval, úgy nem lehet a rendőrség keretében szükséges nyilvánosságot fentartani, a mint ezt a »Rendőri Közlöny« óhajtja tenni. A rendeletek megjelenése sem egyöntetű. Nagyon sok e részben a terv. Vannak, a kik azt mondják, hogy legczélszerűbb eszköz a gyorsfényképezés, a mint 1889-től valami német városban, gondolom, Hamburgban be van hozva, úgy, hogy fél vagy háromnegyed óra alatt száz meg száz példányban elkészült már a fénykép és minden rendőrnek, a ki a poszton áll, a zsebében van és tudja az illető, miről van szó és kit keresnek.

Még a bérkocsisokról és az úgynevezett bérszolgákról akarok röviden megemlékezni. E tekintetben, bocsássák meg a kifejezést, tényleg ázsiai állapotok uralkodnak minálunk. A gazdasági válságnak a bérkocsiiparra is meg volt a maga hatása. A kétfogatú bérkocsik nap-nap után fogynak és szaporodnak az egyfogatúak. Ezen apró jelenségek is mutatják a tényleges elszegényedést. *(Mozgás. Ellenmondások.)* Az irányzatot helyeslem; a külföldön mindenütt az egyfogatúak vannak túlnyomó számmal és a kétfogatúak csak luxuseszközök. Minálunk is csakis az osztrák szisztema, a bécsi fiakkeres szisztema hozta divatba a kettős fogatokat. De a baj az, hogy az egyfogatú bérkocsikba ma jóformán képtelenség beleülni, mert vagy nem tud elindúlni, vagy elindulás után megáll, vagy közegészségi szempontból olyan gyatrán van kiállítva, hogy az ember az egészségét veszélyezteti. Nagyobb gonddal és nagyobb szigorral kelleni ügyelnie a rendőrségnek arra, hogy a bérkocsik megfeleljenek a modern követelményeknek, a mire joggal tarthat igényt a közönség. És itt kérem a belügyminiszter urat, hogy szemben a fővárossal, — a székes főváros adminisztrácziójáról egyszer egészében kellene szólanom és keresem is rá az alkalmat, — szemben az ott elfoglalt állásponttal, tekintettel arra, hogy a bérkocsik, különösen az egyfogatúak nagyrészt üzeleti czélokra használtatnak, méltóztassék megfontolás tárgyává tenni, nem volna-e jó a taxameter-rendszert itt Budapesten behozni. A mit kifogásúl említenek fel az ellen, hogy tudniillik ezzel az osztrák ipart támogatjuk, mert a taxameterre az osztrákoknak patentjük van, az még nem elegendő ok. Méltóztassék magyar mérnököket megbizni, csinálnak azok majd jó taxamétereket. Itt volna az alkalma a kereskedelemügyi miniszter úrnak a temesvári czipőgyár helyett, a mit részemről nagyon ellenzek, arra törekedni, hogy taxaméter-gyárakat állítson fel. Ezzel elesnék az a kifogás melyet a főváros közgyűlésén felhoztak, hogy az osztrák ipart támogatjuk.

Én ezt a társadalmi és szocziális kérdést szükségesnek tartottam felemlíteni. Nem olyan nagy jelentőségű ugyan, de miután közrendészetről van szó, felemlítésével azt hiszem, nem követtem el hibát, sőt mulasztást követtem volna el, ha fel nem említem. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Miután a főváros rendőri közigazgatásáról megemlékeztem, engedjék meg, hogy ezzel kapcsolatban felhivjam a ház és a belügyminiszter úr figyelmét egy más kérdésre *(Halljuk! Halljuk!)* nem intézkedés, hanem tudomásulvétel végett. *(Halljuk! Halljuk!)* Az új előljárósági törvény szerint a fővárosban az előljárókra bizatott a piacz, s az élelmiszerek vizsgálata. Hát, t. ház, a rendőrség is rosszúl teljesítette kötelességét, de az előljáróság olyan hanyagúl teljesíti, hogy szinte nevetséges, *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés.)* úgy, hogy a mitől javulást vártunk, abból visszaesés lett. Ezt különben én egészen természetesnek tartom. Az olyan hatóság, a mely állandóan közvetlen érintkezésben van a fővárosi klikkekkel és klikkvezérekkel, nem gyakorolhatja helyesen az ellenőrzést. Próbáljanak csak az előljárók egy nagykereskedőt az élelmiszerek hamisítása miatt megbüntetni. Ez ki van zárva. Kis embereket igenis üldöznek az élelmiszerek hamisítása miatt; a vásárcsarnokba bemennek és szegény asszonyoknak, kik két puttonynyal feljönnek tejet eladni, felrugják a tejét. Nap-nap után lehet ezt látni. Beleteszik a mérőt a tejbe és azt mondják: Viz van benne. Konfiskálják olyan asszonyoktól a gyümölcsöt, az almát — mert esetleg egy-egy rothadt van közte, — a kik most vették azt a hajón, hogy husszhuszonöt krajczárt keressenek esetleg. *(Mozgás.)* S ezen az alapon készül az előljáróság jelentése az élelmiszerek hamisításáról. De nagyban

Digitized by Google

szabadon folyik a hamisítás. Kiváncsi vagyok arra, van-e előkelő czég, kereskedő, vagy fűszeres — kivéve egyes henteseket, azokat is mind a Ferenczvárosban — a kiknek boltját megvizsgálták volna, vajjon nincsen-e ott hamisított árú? Ez ki van zárva; erre nincsen eset. Ezeket, valamint, a mint tegnap említettem, a pékműhelyekben létező állapotokat orvosolni kétségtelenül szükséges.

Evvel a kérdéssel kapcsolatban engedje meg nekem a belügyminiszter úr, hogy úgy, a mint ezt megtettem 1896-ban és 1897-ben, a midőn Perczel Dezső belügyminiszter úr foglalta el a belügyminiszteri széket, most is felszólaljak a vizvezetéki mizériák miatt. *(Halljuk!)* Én ebben elégtételt látok, a melyet meg kell adnom önmagamnak, és a mely a házzal szemben is igazolja, hogy annak idejében, 1896-ban és 1897-ben, a midőn a káposztásmegyeri vizművek szóbajöttek, és oly borzasztó állapotok voltak: én itt a vizművek ügyét interpelláczió alakjában szóba hoztam; az a ház elé került s én a ház előtt utaltam arra, hogy milliókkal és milliókkal többet fog a főváros felemészteni, mint a mennyit kilátásba helyezett. Utaltam arra, hogy ez a rendszer, a melyet inauguráltak, helytelen és rossz; utaltam arra, hogy az e körűli munkálatokban a legnagyobb hanyagság követtetik el s fölkértem a belügyminiszter urat, hogy ne engedjen itt milliókat és milliókat költetni a főváros részéről anélkül, hogy a közegészségügyet előmozdítsák, sőt egyenesen oly módon, hogy a vizművek által a közegészségügyet fogják veszélyeztetni. És, t. ház, azóta évek múltak el. Méltóztassék a t. belügyminiszter úrnak utána nézni az én akkor itt előterjesztett számadásaimnak; méltóztassék megtekinteni a főváros költségvetési kimutatásait és zárszámadásait és meg fogja ott látni, hogy az általam felhozott adatok mind megfelelnek a valóságnak, kivéve egy kisajátítási ügyet, a melyre nézve néhány százezer forinttal tévedtem, a mi azonban annyi millió forinttal szemben nem jöhet tekintetbe, és méltóztassék tekintetbe venni az eredményt. Nem múlik el hónap a fővárosban a nélkül, hogy csőrepedések következtében ne lennének a főváros közönségének százezrei két-három napon keresztül a piszkos, élvezhetetlen viz használatára kényszerítve. *(Igaz! Úgy van!)* Méltóztassék megtekinteni és meggyőződést szerezni róla, hogy fővárosszerte a követelményeknek, a méreteknek meg nem felelő csövek vannak lefektetve. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* S egyszerre csak szinte földrengésszerű robajjal megnyilik a föld és 30 méternyi magasságra lövel ki a viz, ott mindenfelé veszedelmet okozva és emberéletet kockáztatva, és akkor azután napokon keresztül megint olyan a viz a fővárosban, hogy élvezhetetlen, közegészségellenes, *(Úgy van! Úgy van!)* úgy hogy a közönség a boltokban kénytelen drága pénzen vásárolni ásványvizet, hogy szomját olthassa. *(Igaz! Úgy van!)* De hát a munkásnépre, a középosztályra, a polgári osztályra nézve nem óriási megterheltetés-e az, hogy a főváros könnyelmű adminisztrácziója és a rossz vizkezelés folytán évről-évre öt-hat, sőt nyolczszor van ily veszélyeknek kitéve? *(Igaz! Úgy van!)* Oly bajok ezek, t. ház, a melyek előtt szemet hunyni nem lehet. *(Igaz! Úgy van!)* Oly kérdések a melyeket egy törvényhatósági bizottsági ülésen beadott interpelláczióval és rákövetkező előre megbeszélt felelettel elütni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van!)* Miért állítottuk a belügyminisztert mint felügyelő hatóságot a főváros fölé? Hiszen én tisztelem és a legjobban óvnám a főváros autonomiáját és önállóságát már politikai párt-állásomnál és meggyőződésemnél fogva is, de, t. ház, ott, a hol az autonomiát arra használják fel, hogy a főváros érdekeit mindig monopolizálva *(Úgy van! Úgy van a bal- és szélső baloldalon.)* a közérdeket egyáltalában szem elől téveszszék, ott szükséges, hogy törvényes felügyelet gyakoroltassék, *(Általános helyeslés.)* és hogy az egymás után felvetett oly fontos kérdések végre oda terelődjenek az illetékes hatóság elé. Mert ha a belügyminiszter nem fogja ezt megtenni, módot fogok találni reá még azon rövid idő alatt is, a míg ezen ház tagja vagyok, hogy az egész fővárosi adminisztrácziót is feltárjam, és ha képviselői éveimnek végén csak annyi eredményem volna is, hogy a közvélemény előtt feltárhatom, milyen állapotok, mily tudatlanság és oktondiság uralkodik a főváros adminisztrácziója körül, — már 14 év óta foglalkozom vele, tehát jogom van róla beszélni és be is bizonyíthatom alkalomadtán — akkor eleget tettem azon hivatásnak, a melyet ittlétem alatt be kellett töltenem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Azon kellemes helyzetben vagyok, hogy szemben az itt felhozottakkal, áttérjek egy ügyre a rendőrség keretében, melynek tekintetében a belügyminiszter úr intézkedései előtt részben kell, hogy fejet hajtsak, és ha nem is fejezem ki előtte elismerésemet, mert rég orvoslandó bajokon segített csupán, a mi kötelessége volt, de el kell ismernem, hogy a múlthoz képest haladás tapasztalható e téren. És ez a főváros tolonczozási ügye. E haladást én nem magában a tolonczolás tényében keresem, a mely még mindég na-

Digitized by Google

gyon szomorú, sőt jóformán szomorúbb mint volt, hanem abban találom, t. ház, hogy a tolonczozásról általam két év előtt élénken festett állapotokon segítve lett, és a mint én alkalomadtán meggyőződtem, azokkal a régi állapotokkal szemben bizonyos rend uralkodik, bár még számos intézkedés volna szükséges, amiket loyalitásból nem említek fel, hátha ez a javulás idővel növekedni és fejlődni fog, hisz egyszerre nem lehet azt megcsinálni. Az első nagy dolog, a mi közerkölcsi és vallási szempontból nagyon megdicsérendő az, hogy a tolonczházba került gyermekek rendszeres oktatást kapnak egy év óta és e téren igazán nagyon szép eredmény éretett el. A rendőrség bizonyos humanizmussal kezeli az oda jutott embereket. Vannak egyes nagy czégek, a melyek ha segéd, vagy inas kell, azokat mindig onnan veszik. Különösen hallom, hogy Ó-Budán van egy zárda elhagyott gyermekek számára, a hol mindenkit felvesznek, a kit a tolonczház oda küld. Kétségtelen, hogy ezek a gyermekvédelem és a züllő gyermekek érdekében nagyon hasznos intézkedések. Itt felhivom a felebarátok figyelmét arra, hogy árúmaradékokat, szöveteket stb. lehet oda küldeni s ott azokból idősebb asszonyok, nyolcztíz krajczárért egész nap dolgozva, készítik a ruhákat nemcsak önmaguknak, hanem a gyermekeknek is: úgy, hogy a mi a munkaházat és az oktatást illeti, bár sok teendő van még, de kétségtelen, hogy javulás mutatkozik és én nagyon kérném, a t. belügyminiszter urat, hogy ily munkaházak felállítása által oldja meg a csavargás ügyét, mert eltolonczolással a csavargás ügyét megoldani nem lehet, hiszen ha a csavargót eltolonczolják is, épen azért, mert csavargó, megint visszacsavarog a fővárosba. *(Derültség.)* Ez nagyon világos.

Áttérek a tolonczügynek egy sajnálatos részére és ez az, hogy 1898-ban kitiltottak 722 egyént Budapestről, 1899-ben kitiltottak 763-at, tehát a szaporodás 41. De ha mutatkozik is szaporodás, nem tagadható ezen statisztikai kimutatások alapján, hogy bizonyos irányban mégis javulás mutatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességem felemlíteni, nehogy velem szemben alkalmazzák, hogy egytől öt évig terjedő időre 1898-ban 434 ember, 1899-ben 765 ember utasíttatott ki, tehát 300-nál több, és ép ez a javulás, mert ezzel szemben 10 évtől örök időkig 1898-ban 347-et utasítottak ki, de 1899-ben csak 171-et. Így tehát ez a 300 egyén képezi a javulást, tudniillik őket kevesebb időre utasították ki. Én egy párszor hallottam a miniszterelnök urat nyilatkozni ebben az eltolonczolási és kiutasítási ügyben, én tehát azt kérdezem ezzel kapcsolatban a miniszterelnök úrtól, van-e neki tudomása, hogy egyes városokban minden nagyobb ok nélkül utasítják ki az embereket? Így például kiutasítás történt nagyon sürűen Aradon az utóbbi időkben, és egy pár hét óta Debreczenben is. Ezekbe a debreczeni kiutasításokba nem akarok részletesen belebocsátkozni, az illetékes hatóság előtt módomban van ebben a kérdésben nyilatkozni, egy azonban bizonyos, hogy azt a kitolonczolási ügyet a belügyminiszter úr szives figyelmébe ajánlom és bölcs belátására bizom, vajjon szükséges volt-e ott olyan erélyes intézkedés, mint a minő történt.

Végül maradt még egy dolog, *(Halljuk! Halljuk!)* a mit fel akartam hozni szemben azon támadásokkal, a melyekkel a fővárost illettem, tudniillik az, hogy tárgyilagosságom és törvénytudásom folytán egy ügyben nem adhatok a főkapitányi hivatalnak és az államrendőrségnek igazat, hanem a fővárosnak kell igazat szolgáltatnom és ez Budapest fő- és székváros viszonya az államrendőrséghez, a mely viszony nem lévén tisztán, törvényesen szabályozva, nap-nap után összeütközésekre szolgáltat okot, a mi a közbiztonság tekintetében veszedelmes, mert ilyösszeütközések által ezek kihurczoltatván a nyilvánosság elé, mindkét hatóság tekintélye csak veszít. A fő oka ennek a rendőrségről szóló 1881 : XXI. törvényczikkben van. Ez megállapítja, hogy ha összeütközés történik a két hatóság közt, a belügyminiszter dönt. Ez az első megállapodás. Azután ez az 1881 : XXI. törvényczikk teljesen függetlenné teszi a rendőrséget a főváros hatóságától és kimondja annak negyedik szakaszában, hogy az államrendőrség közvetlenül a belügyminiszter hatásköre alá tartozik. Már most különös intézkedései közt a 11. §. felsorolt egész sor olyan intézkedést, a miket a törvény az államrendőrséghez utal át; de a fővárosi törvény alapján ezekben az ügyekben a főváros törvényhatósága maga hozza meg a szabályrendeleteket. Most az államrendőrségről szóló törvény ellentétbe keveredik azzal a szabályrendelettel, a melyet pedig a főváros a belügyminiszter jóváhagyásával hozott meg. Azt hiszem, ez a két kérdés olyan, melylyel részletesen foglalkozni elsősorban a belügyminiszter úr vagy államtitkárja illetékes, és nagyon kérem a t. belügyminiszter urat, hogy tisztázza végre ezt a viszonyt, mert a fővárosnak szabályrendelet-alkotási jogát nem akarnám bénítani és tényleg mégis a főváros ezen jogának rovására történnek az intézkedések. A közlekedési viszonyok tekintetében utalni akarok egy példára, a mely nagyon helyes és melyet a házban gróf Tisza István egy beszé-

Digitized by Google

dében hozott fel angol autorok nyomán a strikeról s mely szerint a strike, ha a közbiztonságot nem veszélyezteti, jogos önvédelem. Hát itt utalok arra a példára, midőn a villamos vasúti kalauzok nálunk megszüntették az üzemet, túlterheltetésről panaszkodva és fizetésemelés czéljából. Akkor neki állott a vasúti igazgatóság, kényszerítve lévén eleget tenni a fővárossal kötött szerződési kötelezettségének s alkalmazott betanulatlan kalauzokat, egy éjjelen át szállítván azokat ide Budakesziről és az eredmény az volt, hogy mindjárt az első napon három-négy ember elgázoltatott, másokat elütöttek és másnap még több ily eset fordúlt elő. Most itt egy dilemma előtt állott a rendőrség, mely a közbiztonságot szolgálja, mert végre neki kell intézkednie; kijelentette tehát a főkapitány, hogy ha a villamos vasút igazgatósága nem alkalmaz tanult kalauzokat, beszünteti a vasuti üzemet, mert előtte, mint rendőrbiró előtt a közbiztonság az első. Ez ellen az intézkedés ellen csak exterritoriális úton lehet felszólalni és így a vasúti igazgatóság megadta magát, kiegyezett a kalauzokkal és ezzel a dolog rendbe hozatott. Azonban a főváros törvényhatósága, melynek talán ebben a kérdésben jogi szempontból igaza volt, ámbár tényleg senkisem károsodott, egyszerre egészen indokolatlanúl, midőn már az egész dolog kölcsönös megelégedésre elsimúlt, előállott azzal, hogy a főkapitány áthágta hatáskörét és óriási lármát csaptak, mert a villamos vasútról volt szó. Hát, t. ház, itt nemcsak e két hatáskör összeegyeztetése forog szóban, hanem ki kell egyenlíteni az ellentétet még egy harmadik hatósággal is, az úgynevezett vasúti és hajózási felügyelőséggel, mely nem respektál semmiféle szabályt, hanem azt mondja, hogy rám nézve csak az én közlekedési szabályrendeletem a mérvadó. Itt három hatóság van érdekelve ugyanazon nagyfontosságú ügyben, mindhárom törvényesen igazolhatja az eljárását és mégis a három eljárás egymással homlokegyenest ellenkezik. Azt hiszem, ez a kérdés elég fontos, hogy megfontolás tárgyává tétessék.

Mikor én itt a házban utoljára beszélek az államrendőrségről, tartózkodtam attól, hogy bármiféle támadást intézzek a rendőrség ellen. Nem azt mondtam ezzel, hogy a bűnügyi nyomozás Budapesten javúlt volna, hogy az adminisztráczió jobb volna, de ki akartam mutatni, hogy lehetetlen javulást elérni és lehetetlen, hogy a rendőrség kötelességét teljesíthesse. Így természetes, hogy némely tisztviselő erkölcsileg meginog és némely, az őrszemélyzethez tartozó egyén visszaéléseket követ el, mikor egy nagy testület minden erkölcsi és anyagi támogatás nélkül csakis a mindennapi száraz kenyeret megkeresve kell, hogy dolgozzék olyan túlfeszítetten, a mint a főváros egyetlen hivatalában és tisztviselői karában sem tapasztalható.

Ezeket bátorkodtam ezen tételnél a belügyminiszter úr szives figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr ezen előadásában a fővárosi államrendőrségnek igen sok kérdésére kiterjeszkedik és én nagy érdekkel hallgattam előadását, melyet ő — és én csak sajnálnám — az államrendőrség felett mondott hattyúdalának nevezett el *(Derültség.)*; mert ha a t. képviselő úr ilyen objektive és minden animozitás nélkül tárgyal kérdéseket, a mint talán nem mindig történt részéről, akkor én az ő beszédeit igen szivesen hallgatom és igen szivesen adok tőlem telhetőleg felvilágosítást. A t. képviselő úr először is azt mondja, hogy túl van terhelve a rendőrség munkával, mert a bűnügyi előnyomozásokat reá bizta a törvény és erre nem bir elég hivatalnokkal, elég erővel, az ügyek elmaradnak, sok a restánczia. A bűnvádi eljárásról szóló törvény a közigazgatási tisztviselőket bizta meg az előnyomozás teljesítésével és azt hiszem, hogy helyesen tette, az igazságszolgáltatás érdekében minden irányban indokolt és helyes intézkedés volt ez. A kormány, én mint belügyminiszter és az igazságügyminiszter úr abban a nézetben vagyunk, hogy ezt a lépést, mely előre történt és előbbre vitte a mi állapotainkat, *(Helyeslés jobbfelől.)* és a mely minden irányban megfelel a helyes igazságszolgáltatás és a liberális felfogás igényeinek, mi helyesnek tartjuk, ezt a rendszert fenn akarjuk tartani, ezen változtatni nem kivánunk. Be is vált ez a rendszer a maga egészében. Hogy azonban most, mikor életbelépett, az átmenet idejében bizonyos inkonveniencziák előfordultak és talán nagyobb mértékben a fővárosban, mint kint, ezt nem lehet tagadni, de úgy az igazságügyminiszter úr, mint én azon vagyunk, hogy ezt kölcsönösen és egybekulcsolt, egybefogó kézzel lehetőleg elsimítsuk és a létező bajokon segítsünk. Az a többköltség, mely ezen a czímen előáll, szintén nem mutatkozik olyan szertelennek, mint a minőtől féltünk. Általában azt hiszszük, hogy ha az átmenetnek első stádiumán túl leszünk és belejövünk a rendes kerékvágásba, kölcsönös együttműködéssel, nagyobb nehézség nélkül fogunk a dolgokon segíthetni.

A mi már most a személyzet-szaporítás kérdését illeti, a t. képviselő úr igen sok és helyesen felhasznált adatot mondott el, a

minek beszerzését — igen szivesen elismerem — nagy szorgalommal teljesítette, magam is tudok róla, hol járt információkért, helyesen is tette, mindig nyitva áll az útja és meg van adva a mód minden képviselőnek, hogy a hivatalokban információkat szerezhessenek közérdekű kérdesekben. *(Általános, élénk helyeslés és tetszés.)* Én e tekintetben teljesen liberális felfogással birok. *(Élénk tetszés.)* Nem tiltom meg egyetlenegy tisztviselőnek sem a fölvilágosítás adását, ha képviselők közérdekben bármi információkat kérnek. *(Általános, élénk helyeslés és tetszés.)* Ez természetesen nem egyes adminisztrativ ténykedésekre vonatkozik, hanem általános természetű kérdésekre; *(Helyeslés.)* s ha ezek alapján azután a képviselő urak itt szóba hoznak valamely kérdést és azt azután kellőképen felderítjük, gondolom, ez csak a közügy érdekében áll. *(Általános helyeslés.)* Mert én nem úgy fogom fel a költségvetésnek tárgyalását, sohasem fogtam fel úgy, sőt az egymásközti viszonyt sem, hogy mi itt arra valók vagyunk, hogy mindig minden kérdésben szemben álljunk és mindig küzködjünk egymással. *(Helyeslés és tetszés.)* Nem, vannak ütközési pontok, vannak nagy csaták, melyekben az elvek jönnek szóba, vannak ellentétes álláspontok, midőn nagy kérdések körül kell a csatát megvívnunk, és itt én vagyok az, — talán méltán hivatkozhatom erre, — a ki ezeket a csatákat nem kerülöm, sőt szeretem, de redukálni kell ezeket azokra a nagy kérdésekre, az elvi ellentétekre. *(Általános helyeslés.)* A hol azonban arról van szó, hogy keressük az igazat, hogy keressük mikép lehet javítani az ország közállapotain, *(Általános élénk helyeslés.)* ott én sohasem zárkózom el a nyugodt, a higgadt, a kölcsönösen előzékeny tárgyalástól. *(Általános, élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van!)* Ebből a szellemből indulva ki helyeseltem a képviselő úr eljárását, hogy információt szerez magának; meg is mondtam az illetőnek, hogy mindent adjanak a képviselő úrnak rendelkezésére. *(Helyeslés és tetszés.)*

Hanem a t. képviselő urat arra bátorkodom figyelmeztetni, hogy a személyzetszaporítás mégis valamivel nagyobb; nemcsak három fogalmazóval adtam a fővárosi rendőrségnek többet, hanem szaporítottam a létszámot három segédfogalmazóval, három hivataltiszttel, öt detektivvel, 12 kézbesítővel és két hivatalszolgával, mind új állásokkal. Megengedem, hogy ez nem elég, de most átmenetben vagyunk, s mikor ezt a költségvetést lezártam, azzal zártam le, hogy ha ebben az esztendőben mint átmeneti esztendőben feltétlenül szükségessé válik az előnyomozati nagy halmozott munkák gyors bevégzésére bizonyos személyzetszaporítás, én nem fogok tőle elzárkozni, s a magam felelősségére megteszem; tudom, hogy az átmeneti nehézségek tekintetbevételével a törvényhozás annak idején nekem az indemnitást megadja. *(Helyeslés.)* Így talán segíthetünk kölcsönös jóakarattal azokon a restancziákon, melyeket a t. képviselő úr felemlített. *(Helyeslés.)*

Az igazságügyiminiszter úr is azon lesz és oly utasításokat fog kiadni az ügyészségnek, hogy ne mindent és csak a szükséges mértékig, vagy ne túlságosan hosszú ideig hagyjanak ott, hanem a vizsgálóbiró is vegye át a maga szerepét, mikor az igazságszolgáltatás érdekeinek megóvása mellett abba beléphet és az előnyomozást kiveheti a közigazgatási tisztviselő kezéből.

Az a 4600 szám, melyről a képviselő úr megemlékezett, mondván, hogy annyi esik egy rendőrtisztviselőre, az kétségtelenül nagy, de csak pár százzal több, mint volt az előtt, az irnokokat beleértve. De méltóztassék felvenni, hogy abban igen sok a lappália, a csekély munkát igénylő dolog, mint tanúrendelés, a tanú újból való behivása s ilyenféle idézés, és így nem oly szertelen — nem mondom, hogy nem nagy, de nem oly szertelen — szám az, a mint első tekintetre látszik. A mi a 6000 darab restanczíát illeti, az igen nagy, segíteni kell rajta. Hanem ha összehasonlítja a képviselő úr az előző évivel, nemcsak azért nagy ám az, mert ennyivel kevesebbet tudtak feldolgozni, hanem azért is nagy, mert alaposan dolgoznak. A dolgok elhúzódnak, némely dolgot nem lehet olyan hamar elintézni; a mi deczemberben megindúl, azt nem lehet mindjárt deczemberben elvégezni, hanem az átjön januárba, a körülményes, alapos és hosszabb ideig tartó vizsgálat folytán.

Magam is azt mondom, — és csak elismeréssel fogadom a képviselő úr fejtegetésének ezt a részét, — hogy a rendőrtisztviselő különös méltányos elbánást érdemel a kormány részéről, és a törvényhozás részéről, mert az ő feladatai súlyosak, nehezek, a szolgálata sokkal nehezebb, mint más tisztviselőé, és az ilyen erőltetett szolgálat koptat. Tudom, hogy mit tesz az a koptatás; magam is olyanfajta szolgálatban vagyok, a mely erősen koptat. *(Derültség.)* Én tudom, mit tesz az. Tehát megengedem, méltányos, igazságos, sőt benignus elbánást követel a rendőrtisztviselő. Azért lehet az is, hogy van abban valami, a mit a képviselő úr mond, hogy a rendőrtisztviselőnél hosszú az a negyven év, a melyet a teljes penziójogosúltságnak megszerzésére a törvény előir; lehet, hogy ezen kell is segíteni. De

Digitized by Google

abban nincs igaza a t. képviselő úrnak, hogy minden más tisztviselőnél a harmincz év adja meg a jogosúltságot. Csak a tanárnál adja meg, a többinél pedig a negyven év van megállapítva. De megengedem, hogy megfontolásra érdemes az a kérdés, hogy a nyugdíj-jogosúltság tekintetében a rendőrtisztviselőnél egy bizonyos kedvezményes kivételt ne statuáljon-e a törvényhozás. *(Általános helyeslés.)*

Azt kérdezi a képviselő úr, tudom-e azt, hogy most a csavargók, az effajta népség, csőcselék és gyanús egyének gyűlőhelyűl Kispestet, Kossuthfalvát, és Erzsébetfalvát választják. Minden fővárosnál és nagyvárosnál úgy van az, hogy a kültelkekre és a kültelkeken túl a szomszéd területeken húzódnak meg az ilyen exisztencziák. Az bizonyos, hogy a csavargók nem járnak a váczi-utczán.

Pichler Győző: Ott is járnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezen a dolgon csak úgy lehet majd segíteni, hogyha azok a községek rendőrileg bekebeleztetnek a fővárosba. Ez kétségenkivűl fog majd segíteni a dolgon; megfontolás alá veszem majd a kérdést. Pénzkérdés egyébiránt az egész. De az nem áll egészen, a mit a képviselő úr mondott, hogy mikor a rendőr nyomoz, vagy utána megy valakinek Kispestig, Kispest előtt aztán megáll és ott szabadra hagyja. Ez nem áll, hiszen annak a rendőrnek joga van a törvény értelmében utána menni és üldözni az ő saját terrénumán és rayonján túl is.

A képviselő úr felhozza a rendőri nyilvántartás és a bejelentések kérdését. Ez egy igen fontos ügy, és igaza van a képviselő úrnak, hogy azzal foglalkozni kell és a preventiv igazságszolgáltatás és a közbiztonsági állapotoknak preventiv úton való javítása sürgősen igényli ennek a szolgálatnak éber gondozását. Épen most foglalkozom is egy ilyen kérdéssel, és lehet, hogy arra nézve nemsokára törvényjavaslat készűl. Általában nem akarom most elsorolni, hogy a rendőri ügyek keretében miféle intézkedéseket akarok legiszlativ úton tenni; mert nem tudom, hogy mindazt, a mi most munka alatt áll a miniszteriumban, ezen országgyűlés befejeztéig elő tudom-e majd készíteni oly módon, hogy azt már megéretten, törvényjavaslat alakjában idehozzam. De egy pár javaslatot akarok előterjeszteni. Többek között az ország határszélén egy pár ponton épen a kivándorlási kérdésnek szemmeltartása végett az államrendőrségnek szervezését. *(Általános, élénk helyeslés.)* Így akarom a toloncz-ügy és a bejelentési ügy rendezését, akarom a cselédügy rendezését törvényhozási intézkedés tárgyává tenni, és más, egy pár ilyen törvényhozási intézkedést készítek elő és valószinűleg javaslatot fogok ezek iránt előterjeszteni. *(Helyeslés.)*

A mi a Bertillon-rendszert illeti, a melyet a képviselő úr felemlített, azelőtt nem értem rá, de nem is volt alkalmam ilyen dolgokkal foglalkozni, de mióta belügyminiszter vagyok, nem mondom, hogy nagyon ráérnék, de kell foglalkoznom vele, tehát meg is teszem. Ezzel a Bertillon-rendszerrel úgy vagyok, hogy én szenvedélyes kertész vagyok, és igazat adok a képviselő úrnak abban, a mikor azt mondja, hogy egyik falevél sem egyezik a másikkal. Ezt a sajátságát a természetnek igen sokszor, igen alaposan vizsgálat tárgyává tettem. Nekem igen sok tarkalevelű és variegált levelű fám van, és ha egy laikus embernek egy-egy ilyen fát megmutatok, a mely már messziről mutatja az ő szinpompáját és szinpompájának változatosságát és figyelmeztetem őt arra, hogy nézze meg, ezen a fán százával, ezrével vagy talán százezrével van levél, a melyek messziről egyformán látszanak variegáltnak, akár aureo-variegáltnak, akár argento-variegáltnak, és ha közelről megnézi az ember, egyetlenegy sem hasonlít egymáshoz, ha százakat is vesz egymásután a kezébe. De meg kell alaposan nézni. Hát így vagyunk az emberekkel is. Azok a mérések azt mutatják, hogy nincs két egyforma ember, de az eltérések oly szubtilisek és oly minimálisak, hogy csak nagyon alapos, költséggel járó, körülményes és okos ember kezében tudja ezt a vizsgálat megállapítani. Ezzel nem akartam elítélni ezt a franczia rendszert, a mely a nyomozásoknál, nyilvántartásoknál és különösen az ilyen gyanús embereknek evidenczziában tartásánál fontos, hanem csak rá akartam mutatni arra, hogy ez igen költséges és igen körültekintő, alapos és gondos vizsgálat mellett, csak okos embereknek kezébe való rendszer. Be fogjuk-e hozni, nem-e, arról most nem nyilatkozom.

Általában csak azt mondom, hogy én a rendőri ügyek körül is azt az eljárást akarom követni, a mint a múltkor egyik képviselő úrnak mondtam, a ki szememre vetette az ellenkezőt, hogy mennyire nincs igaza abban, hogy én mindent relegálok a nagy közigazgatási reformra. Nem, én a közigazgatási kérdéseket, a melyeket a létező rendszer keretében meg lehet oldani, egyenként ide akarom hozni. Így vagyok a rendőri kérdésekkel is. Én igenis addig a nagy munkáig, a mely talán csak évek sora múlva fog kiderülni, ámbár nagyon sürgős és a törvényhozásnak nagy gondja, elsőrendű kötelessége azt minél előbb megalkotni, még azt az időt sem akarom elmulasztani, a mely annak létesüléséig le fog folyni, hanem fel akarom azt használni arra,

Digitized by Google

hogy egyes különösen sürgős dolgok kiszakítva, már előbb törvényhozási intézkedés tárgyává tétessenek, a többi közt a rendőrségi ügyekben is, és hiszem, hogy egy pár törvényjavaslatot még ezen országgyűlés ideje alatt előterjeszthetek. *(Helyeslés.)*

A mit a t. képviselő ur a kétfogatú kocsikról és a taxaméterekről mond, hát hiszen ez talán még sem itten tárgyalandó és diszkutálandó kérdés. Csak azt az egy megjegyzést teszem, hogy az a taxameter nincsen kipróbálva, nincsen mindenütt teljesen igazolva. Bécsben is csak kisérletet tesznek vele. Hogy ennek előállítása czéljából gyárat kellene felállítani, azt nem gondolom, mert hiszen ha ezen rendszer elfogadtatnék, akármiféle gépgyár foglalkozhatik a texameter gyártásával. Ez tehát kérdés tárgyát nem képezi.

A mit az élelmiszerek hamisításáról és a rossz élelmiszerek ellenőrzéséről méltóztatott mondani, hogy az előljáróságok nem járnak el helyesen; azután a mit a vizvezetékre nézve méltóztatott mondani, és épúgy — a mire tegnap nem feleltem, de most alkalmam van arra is egy pár szóval kitérni, — a mit a péküzletekre és az azok körül mutatkozó visszaélésekre mondott a t. képviselő úr, ezekre nézve az a megjegyzésem, hogy ezek elsősorban a főváros kérdései. A mennyiben azonban azt látnám, hogy a főváros a maga hatáskörében nem úgy jár el, mint a törvény előirja, és a mint a közérdek magával hozza és a mint az ő végrehajtási és ellenőrzési kötelességei a közérdek és a főváros lakossága szempontjából azt reá róják, igenis ügyelni fogok arra, hogy a főváros e részben is teljesítse kötelességeit. *(Helyeslés.)*

A mit a péküzletekre nézve a t. képviselő úr felhozni szükségesnek tartott és a mire nézve tőlem nyilatkozatot akart provokálni, tessék elhinni a képviselő úrnak, hogy azt a választ, a melyet lehet, tőlem meg is kapja. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a becsületes és tisztességes munkásnak nemcsak barátja vagyok, hanem azt megvédeni is kötelességem. *(Helyeslés és tetszés.)* Én, a ki a munkát becsülöm és ismerem, — ismerem magamról, mert egész életemben munkás ember voltam a szellemi téren, — meg tudom becsülni a munkásembert, a ki fáradsággal és verejtékkel keresi meg a családja és a maga kenyerét. *(Általános helyeslés és tetszés.)* Ha tehát azt látnám, hogy visszaélések vannak akármilyen irányban és azok a munkások nem találják meg bajaik orvoslását ott, és azon az úton, a mint a törvény előirja, hogy keressék igazukat, és ha azt venném észre, hogy ezeket a kérdéseket egy kissé jobban belenézve a dolgokba, nekem kell kézbe vennem, akár egyes panaszokra, akár pedig általában felügyeleti jogomnál fogva, mindenesetre ezt is figyelmem tárgyává fogom tenni. *(Élénk helyeslés.)*

A mi a tolonczügyet illeti, a t. képviselő úr ugyan nem mondja, hogy elismeréssel van, mert hiszen azt mondja, hogy csak kötelességet teljesítettem, de konstatálja, hogy sok történt; ehhez én csak azt tehetem hozzá, hogy igenis, evvel az ügyet még befejezettnek még nem tartom és nem tartom elégségesnek és befejezetteknek az e téren tett rendszabályokat. Csak a napokban rendelkeztem például a tolonczozás és a bejelentés miként jére vonatkozólag a belügyminisztériumban; egyébként az egész tolonczügy kérdését a nyilvántartás és bejelentés kérdésével karöltve rendezés tárgyává fogom tenni. *(Helyeslés.)*

Ezeket a megjegyzéseket tartottam szükségesnek a kérdés megvilágítása érdekében, azokra az — elismerem — tárgyilagos és igazán érdekes fejtegetésekre, a melyekkel a t. képviselő úr ezeket az ügyeket itt előhozta. Hiszem, hogy a felvetett kérdések egynémelyikére, vagy talán valamennyire nézve is sikerült a t. képviselő úr aggályait csökkentenem. *(Élénk helyelés a jobboldalon.)*

Elnök: A tétel nem támadtatván meg, kijelentem, hogy a ház a 3,541.997 koronát megszavazza.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Rendőrségi rabkórház 30.780 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Ujpesti és rákospalotai kapitányság 78.835 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Tolonczház 120.940 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Rendkivüli segély: nős, vagy családos altisztek és szolgák, valamint az őrszemélyzet részére 133.970 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Fő- és székvárosi magyar királyi államrendőrség utáni térítmény 1,986.251 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Közbiztonsági kiadások. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 11. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Közbiztonsági alap 300.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Tolonczkiadások 100.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A predeáli nemzetközi vasúti állomáshoz kirendelt személyzet szükséglete 13.640 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Karhatalmi költségek 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Közjótékonysági kiadások. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 12. czím. Kiadás. Rendes kiadások. A kolozsvári szt. Erzsébet aggháznak I. Ferencz ő Felsége alapítványa folytán kijáró 2000 mázsa só ára fejében 5802 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Zárdák segélyezése a betegek ápolásáért 8336 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti gyermekkórház-egyesület segélyezésére 13.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti önkéntes tűzoltó-egyesület segélyezésére 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A magyar országos tűzoltó-szövetkezet segélyezésére, s a kiküldendő biztosok költségeinek fedezésére 4000 korona.

Óváry Ferencz!

Óváry Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. belügyminiszter úr Pichler Győző képviselőtársamnak előbbi felszólalására szives volt kijelenteni azt, hogy a közigazgatás keretébe tartozó egyes kérdéseknek magától a nagy közigazgatási problémától elkülönítetten való megoldásával szivesen foglalkozik, én egy ilyen kérdést kivánok . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Óváry Ferencz: . . . az igen tisztelt belügyminiszter úrnak és a t. háznak szives figyelmébe ajánlani. A kérdés maga megérdemli azt, hogy vele a magyar törvényhozás és a kormány foglalkozzék. *(Halljuk! Halljuk!)* E kérdés a tűzrendészetnek kérdése.

A belügyminisztérium költségvetésében 1890-től fogva állandóan egy tétel szerepel 2000 forintban a magyar országos tűzoltószövetség segélyezésére és a kiküldendő biztosok költségeinek fedezésére. A magyar törvényhozás tehát már 1890-ben szükségesnek és fontosnak tartotta azt, hogy az ország tűzrendészeti szempontból megvizsgáltassék, hogy a tűzrendészeti ügyek hatósági ellenőrzés alá kerüljenek. Fájdalom azonban, t. képviselőház, hogy 1890-től fogva ez a hatósági ellenőrzés nem eszközöltetett, bár azt a magyar tűzoltóság országos szövetsége útján ismételten sürgette.

Az 1895-iki budgettárgyalás alkalmával voltam bátor a t. törvényhozás figyelmét erre ráirányítani és akkor egy határozati javaslatot is nyujtottam be, melyben kértem, hogy a tűzrendészeti törvény megalkotása iránt intézkedés tétessék. Akkor azonban ez a kérelem időszerűnek nem találtatott, bátor voltam tehát ezen indítványomat a múlt évi költségvetés tárgyalásakor megújítani és felszólalásomnak az az eredménye lett, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr szives volt az országnak helyenként tűzrendészeti szempontból való megvizsgálását kiküldöttje közbenjöttével elrendelni. Ez a vizsgálat, igen tisztelt képviselőház, nagyon szomorú adatokat tárt fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Tűzrendészetről törvény egyáltalán nincs, törvényes intézkedés, legalább általános intézkedés kormányrendelet útján sem történt 1888-ig, a mikor egy rendelet adatott ki, a mely három fontos irányban tartalmaz intézkedést. Az első intézkedése volt a hatóság jogkörének és feladatának megállapítása, a második főintézkedése volt az, hogy a községek tűzoltószerekkel láttassanak el, a harmadik pedig az volt, hogy tűzoltóság állíttassék fel. Hogy az 1888. évi kormányrendelet egyáltalán nem hajtatott végre, s az végre sem hajtható, azt a folyó évben megejtett tűzrendészeti vizsgálatok szomorúan dokumentálják. 18 vármegye, s ebben 258 község vizsgáltatott meg tűzrendészeti szempontból. A tűzrendészeti kormányrendelettel minden egyes törvényhatóságnak kötelességévé tétetett, alkossa meg közrendészeti szabályrendeletét egy év alatt; a megvizsgált 18 vármegye közül három vármegye egyáltalában nem alkotott ilyen tűzrendészeti szabályzatot, két vármegyében csakis 1888. előtti szabályrendelet találtatott; minden községnek a kormányrendelet szerint egy év alatt meg kellett volna alkotnia községi tűzrendészeti szabályrendeletét, ámde e 258 község közül 50 községnek egyáltalában nincs szabályrendelete.

A kormányrendelet 8. §-a meghatározza azt, hogy a községek minő tüzoltóeszközökkel láttassanak el?

Beszereztettek-e azok a tűzoltóeszközök, a melyek a kormányrendelet által minden egyes községre nézve kötelezővé tétettek?

Azt találtuk, t. képviselőház, hogy egyáltalában nincsen tűzi fecskendője 40 községnek. A többi 218 község közül csak 67-nek van jó, megfelelő fecskendője, ellenben a többi vagy rossz, vagy egyáltalában használhatatlan, vagy nem megfelelő. Az ilyen roszszá lett és nem megfelelő fecskendők értéke, ha a 258

Digitized by Google

községet aránykép felveszszük az egész ország 12.000 községéhez, mintegy 7—8 millió forint értéket tesz ki. A kormányrendelet kötelességévé tette a községeknek azt is, hogy ezeket a tűzoltó eszközöket oly helyeken tartsák, a hol azok romlásnak kitéve nincsenek. *(Egy hang a jobboldalon: Talán palotát építsenek.)* A palota és a kunyhó közt, t. ház, igen nagy különbség van, hanem mindenesetre, ha ráparancsolunk a községre, hogy adjon ki egykétezer forintot tűzoltószerekért, akkor igen okos intézkedés, ha ráparancsolunk, hogy adjon ki még 150—200 forintot és abból építsen oly hajlékot, a melyben az eső, a szél, a vész ellen megvédessék az a fecskendő, mert nem elég, hogy annak a fecskendőgyárosnak adjunk hasznot, mikor megvetetjük a fecskendőt azzal a községgel, hanem tanítsuk is meg azt a közönséget, hogy tudja használni azt a fecskendőt. És azt tapasztaltuk, hogy 117 községnek egyáltalában nincsen szertára. A többi 141 szertár közül pedig csak 47 községben van olyan, a mely jó, a többi 94 szintén rossz.

A kormányrendelet kötelességévé tette a községeknek azt is, t. képviselőház, hogy a fecskendőkön kivül egyéb tűzoltó eszközöket is, minők a vedrek, létrák, tömlők, lámpák, csáklyák, fejszék stb. beszereztessenek. A 258 község közül csak 24-ben találtuk meg ezeket, a többiekben hiányoztak. A községi szabályrendeletek kötelességükké tették az egyes háztulajdonosoknak a házi tűzoltószerek beszerzését is. Ilyeneket csak harmincz községben találtunk, vagyis minden hetedik megvizsgált községben.

Általában a fecskendők gondozása körül a legnagyobb visszaéléseket és bűnös mulasztásokat találtuk, s azt tapasztaltuk, hogy a hatóságok a tűzrendészet érdekeivel egyáltalán nem törődnek, dicséret az igen kevés kivételeknek.

Még rosszabb a tűzoltóság állapota t. képviselőház! Ugyanis a 258 községből csak 82 helyen alakúlt meg a tűzoltóság, 176 községben pedig egyáltalában nem, s a megalakúlt 82 tűzoltóság közül is csupán 20 községben van megfelelő.

Még rosszabb a helyzet, t. képviselőház, a tűzoltó-segélyalapok és a tűzrendészeti kihágási ügyekre nézve. 258 község közül segélyalapot csupán hét községben találtunk és az egész országban tűzrendészeti kihágás miatt csak öt helyen büntettek, nem azért, mintha nem lett volna mit büntetni, hanem azért, mert egyáltalában feljelentés sem történt, vagy ha feljelentés történt is, büntetés nem alkalmaztatott.

T. ház! Így állván a dolog, kétségtelen tény, hogy ez a kormányrendelet nincsen végrehajtva. Mi ennek a következménye aztán? Valóban elszomorító adatokat tartalmaz az országos tűzkárstatisztika. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Csodálkozom azon igazán, hogy t. képviselőtársaim nem érdeklődnek ez után az ügy iránt annyira, a mennyire ez valóban megérdemli. *(Zaj. Elnök csenget.)* Ha úgy megkérdeznék a t. képviselő urak a választóikat, majd megmondja a véleményét az a sok ember, a ki koldusbotra jut, a ki a tűz által tönkremegy, egész vagyonát elveszíti és nincsen pénze biztosítani, mert egyes rosszabb helyeken a biztosítási összegek is oly magasak, hogy azt képtelen megfizetni, mert segélyre egyáltalában számot nem tarthat, az egész, a mit nyújt neki a hatóság, az, hogy megadja a jogot, menjetek koldulni, gyüjtsetek pénzt az országban! Nem így kell a tűzrendészeti ügyet rendezni, hanem preventiv intézkedéseket kell felállítani, preventive kell oda hatni, hogy kevesebbszer fordulhasson elő tűzvész, vagy ha előfordúl, legalább tovaterjedése megakadályoztassék. *(Úgy van! Úgy van!)*

1890-től 1899-ig, tíz év alatt, 348 millió koronányi közvagyon semmisült meg tűzkárok folytán; a biztosítások révén megtérült ebből 132,000.000 koronn, de azért ez is közvagyon megsemmisülése, mert ha nem kellett volna kifizetni, megmaradt volna a biztosító társaságok vagyonában, s így a közvagyon szaporodott volna általa. Így tehát e 10 év alatt 216,000.000 koronányi vagyon teljesen megsemmisült, vagyis az évi átlag, ha a biztosítási összegeket is beleszámítjuk, 17—18 millió forint, de ha nem számítjuk is, még mindig 10—11 millió forint. Már most, ha figyelembe vesszük, hogy a magyar állam egész budgetje 2112 millió korona, és ebben egy fillér sincs felvéve tűzrendészeti kiadásokra; ez csakugyan elszomorító tény. *(Úgy van! Úgy van!)* Azt, a mi a közjótékonysági kiadások között a segélyezésre van felvéve, nem lehet tűzrendészeti kiadásnak mondani, pedig a tűzrendészet tisztán rendészeti ügy, a mely bizonyos költségeket, bizonyos kiadásokat feltétlenül igényel.

Sajátszerű a tűzrendészet kezelése mi nálunk. Csak egyetlenegy esetet említek meg arra nézve, hogy minő ellentétes intézkedések történtek tűzrendészeti ügyekben a legfőbb közigazgatási hatóság: a belügyminiszterium részéről. Heves vármegye közönségének Egerbe a belügyminiszterium a vármegyei tűzoltószövetség megalakulásakor a következő leiratot intézte *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»A tűzrendészet jól felfogott érdekében a vármegyei tűzrendészeti szabályrendelet 7.

Digitized by Google

§-ban kontemplált önkéntes csatlakozás helyett, a Heves vármegye területén létező minden szervezett tűzoltó testületre nézve, a kötelező csatlakozás mondandó ki, ekként adatván meg a lehetőség arra, hogy a szervezés, felszerelés, kiképzés és tűzoltó szolgálat terén eddigelé annyira nélkülözött egyöntetűség létesüljön.«

Ez a vármegye tudniillik nem vette fel tűzrendészeti szabályzatába azt, hogy a szövetségbe minden egyesület köteles belépni. Itt tehát kimondotta a belügyminiszterium, hogy köteles minden egyesület belépni. Arad vármegyének, midőn a tűzoltó-szövetségalap szabályzatait jóváhagyta, ezt mondja a belügyminiszterium: »Törvényes jogalap hiányában senkisem kötelezhető, hogy valamely magánegyletnek tagja legyen azért, mert ez megsértése volna az egyesülési szabadság azon elvének, a melynél fogva az egyesületek szervezetöket alapszabályok keretében önállóan alapítják meg«.

Arad vármegyének tehát nem engedte meg a belügyminiszterium ugyanazt a dolgot, — pedig Arad vármegye maga kérte azt — a mit a másik vármegyének kötelességévé tett, pedig az maga nem akarta. Természetes, hogy az ilyen ellenmondások mellett bizonyos ingadozás áll be, a mely az intézményekben való bizalmat is, a helyett hogy fokozná, inkább csökkenti. Ez mindarra vezet, hogy ezt az ügyet törvényhozási úton kell rendezni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Kétségtelen tény, hogy rendelettel is lehetne ugyan javítani a helyzeten, legalább annyiban, hogy a meglevő kormányrendelet végrehajtassék. Ha külön tűzrendészeti szakosztály szerveztetnék a belügyminiszteriumban 5—6 országos felügyelővel, s ha vármegyénként tűzrendészeti felügyelői állások szerveztetnének. Ámde ezek költségeit a vármegyékkel fizettetni nem lehet, a költségeket csak törvényhozás útján lehet fedeztetni és pedig legméltányosabban a biztosító-társaságok tűzkárdíj bevételeik után 2% megadóztatás útján és ha lehet a közigazgatás köréből egyáltalán valamit kiszakítani és a közigazgatás általános rendezése előtt megoldani tűzrendészet kérdése mindenesetre olyan kérdés, a mely nagy fontosságánál és annál a nagy károsodásnál fogva, a mely az országot ennek folytán éri, megérdemli, hogy ez a közigazgatás általános rendezése előtt megfontolás tárgyává tétessék és törvény útján rendeztessék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A hatóságok, a melyek hivatva volnának a rendészeti dolgokat végezni, azon rendkivül nagy elfoglaltságnál fogva, a mivel egyébként is minden idejük le van kötve, csakugyan képtelenek abbeli teendőjüket elvégezni; de szakértelemmel sem birnak. A mint más egyéb dolgoknál is a közigazgatási hatóságok fölé bizonyos felügyelők állíttatnak fel, úgy itt is az volna kivánatos, hogy a hatóságok ellenőrzés alá helyeztessenek, hogy meggyőződés szereztessék arról, és a megszavazás alatt álló tételnek épen az a czélja, hogy évenként tartassanak meg az országos vizsgálatok, derítessék fel, hol van hiány, hol van mulasztás? és a hol van, ott alkalmaztassék is a büntetés! Magyarországnak egész közigazgatási irattáraiban nem lehet találni 12 év alatt, mióta a kormányrendelet kiadatott egyetlenegy olyan itéletet, a melylyel a tisztviselőket megbüntették volna azért, mert elmulasztották ezen tűzrendészet által követelt kötelességüknek teljesítését. Pedig méltóztassanak elhinni, hogy olyan dolgokat találtunk a vizsgálat alkalmával, hogy valóban elfacsarodott az ember szive, mikor azt látta, hogy 800—1200 forintot érő tűzoltóeszköz ott feküdt a községház udvarán a ganéjdombon, benn a sárban, a piszokban, teljesen elrozsdásodva és haszontalanná válva. Akárhány helyen a község birájának a tyukjai ott költötték ki a csirkéket a fecskendő szekrényében. Találtunk helyet, a hol egy bárányka a jegyző fiának báránykája legelészett a fecskendőben. Találtunk fecskendőt, melynek szekrényét a biróné kamarának használta. Találtunk fecskendőt szalmakazal alatt, melyet két napszámos fél óra alatt tudott nagynehezen a szalmakazal alól kikeresni. Mindezek hivatalos adatok, t. képviselőház, melyek a belügyminiszterium kiküldöttjének aláirásával ellenőrizve vannak.

Ha ezek csakugyan igy vannak és igy vannak, sőt még rosszabbúl, akkor kétségtelen tény, hogy ezt orvosolni kell, s nagyon kérem a t. házat, s a t. belügyminiszter urat, hogy ebben az ügyben fontolóra véve a magyar országos tűzoltó-szövetség által beterjesztett memorandumot és nagy gonddal és ügyszeretettel összeállított és indokolással is ellátott tűzrendészeti törvényjavaslatot, a hazai tűzrendészet ügyében mielőbb törvényhozási úton intézkedni méltóztassék. *(Általános helyeslés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A tűzrendészeti kérdésről én már nyilatkoztam. Sőt t. képviselőtársam maga is igazat fog nekem adni, ha arra hivatkozom, hogy a mikor ő és azok, kiket ez a kérdés érdekel: a tűzoltó-szövetség kiküldöttei nálam voltak, körülményesen és kimerítően válaszoltam e tekintetben és megmondottam, hogy igen szívesen fogok foglalkozni abban az irányban: szükséges-e, lehet-e ezt a kérdést kiszakítva előzetes törvényhozási intézkedés tár-

gyává tenni. A kérdésnek nagy fontosságát elismerem, de olyan ám ez a kérdés, hogyha az ember mélyebben belehatol, akkor látja csak, hogy sok és nehéz kérdést kell ezzel kapcsolatban megoldania. Bizonyos költséges apparátus felállítását kéri tőlem a képviselő úr, a melyre igaz, bizonyos fedezetet a biztosító-társaságok járulékaiban jelölnek ki. Az eszme nem rossz, de olyan, a melyet nagyon meg kell gondolni; szóval, komplikált, nehéz és eléggé fontos e kérdés, a mely részleteiben mindenesetre a nagyon kényes kérdéseknek egész seregét veti fel. Foglalkozni fogok a kérdéssel és igyekszem majd azt megoldásra juttatni. *(Helyeslés jobbfelől.)* De azt bátorkodom megjegyezni, hogyha törvénynyel rendezzük is a kérdést, ha az exekutiv orgánumokban, különösen a községekben nincsen meg a kellő gond, éberség és felügyelet, akkor bizony szalmakazal alatt maradhat a fecskendő továbbra is, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert ez aztán az exekutiv organumnak: a főszolgabiráknak, a közigazgatási, járási tisztviselőknek és az előljáróságoknak kötelessége. *(Úgy van! jobbfelől.)* Én a kérdést, t. ház, fontosnak tartom gazdasági szempontból is, nemcsak adminisztrativ szempontból, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert arról van szó, hogy az ország igen nagy vagyoni veszteségei megszüntettessenek. *(Helyeslés jobbfelől.)* A magam részéről igen szivesen foglalkozom e kérdéssel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tétel maga meg nem támadtatván, az megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti első gyermekmenhely-egylet segélyezésére 6000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti önkéntes mentő-egyesület segélyezésére 12.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A fehérkereszt-egyesület segélyezésére 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti szünidei gyermektelep-egyesület segélyezésére 2000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti általános poliklinikai egyesület segélyezésére 6000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A »Testi és szellemi fogyatkozásban szenvedőket gyámolító országos egyesület Budapesten« segélyezésére 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A gyógyult elmebetegeket segélyező egyesület segélyezésére 2000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári mentő-egyesület segélyezésére 2000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti »Brody Adél gyermekkórház« segélyezésére 6000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A budapesti nagypénteki ev. ref. társaság segélyezésére 2000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Általános közigazgatási kiadások és bevételek. Rendes kiadások, XVII. fejezet, 13. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások IX. fejezet, 8. czím. Rendes bevételek IV. fejezet, 8. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Hivatalos lap költsége 17.600 korona.

Komjáthy Béla! *(Halljuk! Halljuk!)*

Komjáthy Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* Ennél a tételnél újból akarok egy kérdést szellőztetni, a mely kérdésről már évek hosszú sora óta úgy itt a képviselőházban, mint a bizottságokban is többször folytattam eszmecserét. E kérdés, az országgyűlésen történtek nyilvánosságának a kérdése. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás és zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Komjáthy Béla: Azt hiszem, mindenki egyetért velem e házban abban a tekintetben, hogy ha nem akarjuk azt, hogy a parlamentarizmus hazugság legyen, akkor szükséges, hogy a parlamenti kormányzat alapja egy helyes, valódi alapokon nyugvó közvélemény legyen, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* helyes közvéleményt pedig csak az esetben lehet várni és ez csak akkor alakulhat ki, hogy ha a nemzetnek nagy tömege is alapos, hű ismeretével bir azoknak, a mik a parlamentben történtek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Egyes felvetett kérdések, vagy eszmék sokszor évek hosszú során keresztül kell hogy a közvita tárgyává tétessenek, hogy megérve, érvényesülhessenek. Ma egész határozottan merem állítani, hogy kivéve talán a fővárost s az intelligenciának talán egyrészét, az ország polgárai az országgyűlésen történtekről nincsenek úgy értesítve, a mint kellene, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* sőt az értesülés lehetősége csaknem ki van zárva. A törvény azon intézkedése, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az országgyűlés mindkét házának ülései nyilvánó-

Digitized by Google

sak, magában véve ezt a kérdést egyáltalán meg nem oldja, mert eltekintve attól, hogy még itt a fővárosban is nagyon kevés azoknak száma, a kiknek idejük van arra, hogy a nyilvánosságot igénybevéve, ide néha-néha eljőjjenek, az ország lakosainak nagy része egyáltalán igénybe sem veheti ezt a jogot. Az sem segít a létező bajon, hogy a rendes hivatalos napló megjelenik, mert az a nagy közönség elől már drágaságánál fogva is el van zárva, de, oly időközök is mulnak el, a míg az a nyilvánosság kezébe kerülhet, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy egy helyes közvélemény alakulására az már egyáltalán nem gyakorolhatja a kellő befolyást. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* E kérdésről nagyon sokat lehetne beszélni; én már a múlt kormányzat alatt — ha jól emlékszem a pénzügyi bizottságban — igyekeztem ezt a kérdést a maga egészében tárgyalni, azonban, fájdalom, az igen tisztelt akkori kormánynak ez ügy iránt valami nagy érzéke nem volt . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Komjáthy Béla: . . . és azon egyszerű felelettel, hogy ez úgyszólván csak pénzkérdés, a dolgot napirendről letolta. A mostani kabinet fejének, — és ezt elismeréssel hangsúlyozom, — ebben a kérdésben sokkal több az érzéke, mert a midőn ezt a kérdést a pénzügyi bizottságban tapétra hoztam, a miniszterelnök úr az általam elmondottakat általában véve helyeseknek mondotta és kijelentette a maga részéről, hogy elvi szempontokból ennek semmi akadálya nincsen, maga is helyesli, legfeljebb csakis pénzügyi tekintetek azok, a melyek ezen kérdésnek megoldását irányítják. Mondom, nem akarom bővebben tárgyalni ezt a kérdést, hanem csak egyetlen egy tényre akarom felhivni a t. képviselőház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha ma valaki ebben az országban érdeklődik az iránt, hogy mi történik a képviselőházban, milyen irányeszmék vettetnek itt fel: az egy megoldhatlan feladat előtt áll. A nyilvánosság orgánumai — ezt nem megrovásképp hozom fel — rendesen bizonyos pártokhoz tartoznak, tehát természetes dolog, hogy azon organum, azon eszmekörben mozog, a melynek propagandát akar csinálni és mindig oda törekszik, hogy a nagyközönség tudomására csak azon tények jöjjenek, csak azon eszmék domborodjanak ki, a melyek azon czél szolgálatában állanak, a melynek megvalósítására az az organum törekszik. Igen, azt mondhatnák ezzel szemben, hogy hiszen minden pártnak vannak organumai, tehát meg van minden pártoldalról jövő ilyen felszólalásoknak a reprodukcziója. *(Halljuk! Halljuk!)* Azonban ahhoz egy vagyon kell, hogy ma valaki az összes lapokat megszerezvén, képes legyen magának a kellő informácziókat megszerezni. Én emlékszem reá, hogy a pénzügyi bizottságban nekem igazat adott az igen tisztelt miniszterelnök úr, mikor azt mondtam, hogy nagyon sok tanúlt, eszes embere van ennek a képviselőháznak, de ha ezeket a vele nem egy párton lévő lapok birálataiból és beszédeiknek részleteikből akarnók megbirálni, az már régen a Lipótmezőre került volna. *(Derültség.)* Nem mondom én, hogy ezek az organumok hazudnak, vagy ferditenek, de méltóztassék az igen tisztelt miniszterelnök úrnak a legjelesebb beszédet ideadni, én próbából úgy fogom a mondatokat csoportosítani, hogy legjobban ő lesz meglepve, a mikor elolvassa, hogy voltaképen mit is mondott.

Én azt hiszem, hogy az igen tisztelt miniszterelnök úr, a ki a parlamentárizmusnak mindig őszinte hive volt, egyáltalában nem fog akadályokat gördíteni az elé, hogy Magyarországon egy helyes egészséges és igazi közvélemény alakúljon. Hogy én ezt hiszem, annak egyéb bizonyítéka még az, hogy a t. miniszterelnök úr már ebben a kérdésben egy tanácskozmányt is hívott össze, sőt voltak olyanok, a kik próbakép a nyilvánosságra hozatalnak első kezdetét be is mutatták, a mi egészen bevált. Ha ez így van, felmerül az a kérdés, hogy mi az oka annak, hogy ez még sincsen megoldva. Itt megint előtérbe jön az, a mit mondottam a múltkor, a mit kifogáskép előadtak, hogy ez egyszerűen pénzkérdés. Nem tartom hivatásomnak, hogy itt ebbe a kérdésbe bele menjek, mert egyáltalában tartózkodom attól, hogy csak egy távoli megjegyzéssel is, valamely magánvállalatnak előnyét akarnám itt előmozdítani, de bejelentem a képviselőháznak, hogy nálam, a ki ezen kérdést tapétra hoztam, megjelentek emberek, a kik azt mondták, hogy hajlandók nekem átadni az ajánlatot, hogy nemcsak, hogy költségébe nem kerül az országnak, sőt ellenkezőleg, még bizonyos jövedelmet fog ez biztosítani.

Én természetesen magamtól ezt a kérdést elutasítottam, mert én a kérdésnek ebbe a részébe, mint képviselő, befolyni nem is kívánok. Ez tisztán a kormánynak a feladatához tartozik és meg vagyok győződve, hogy a kormány bölcsesége meg fogja találni a helyes megoldási módot.

Ez az országgyűlés haldoklóban van. Maholnap új képviselőház lesz itt. Szeretném, ha ebben a dologban még ezen országgyűlés alatt határozna a t. kormány, hogy ez a dolog meg lévén, a másik országgyűlés már mint befe-

Digitized by Google

jezett ténynyel találkozzék azzal, hogy itt a nyilvánosság elől elzárva semmi sincsen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én bár politikai ellenfele vagyok a t. miniszterelnök úrnak, de őt komoly embernek tartottam mindig és tartom ma is, és így az a hitem és meggyőződésem, hogy akkor, mikor velem szemben a képviselőház pénzügyi bizottságában az elvi igazságot elismerte, midőn a megoldást kilátásba helyezte, nemcsak azért beszélt, hogy az idő el legyen töltve, hanem azért, hogy azt maga keresztül is akarja vinni. Ezzel a bizalommal állottam fel és ebben a bizalomban ülök le, még indítványt sem teszek, egyszerűen csak szükségesnek tartottam a nyilvánosság előtt ezeket itt elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A t. képviselő úr maga is konstatálta és gondolom, a t. ház is emlékezik rá, hogy ebben a kérdésben nemcsak a pénzügyi bizottságban a múlt évi költségvetés tárgyalása alkalmával, hanem már itt is nyilatkoztam. Magam is elismertem, hogy az a kívánság jogosúltsággal bir, hogy autentikus szövege jelennék meg valahára az itt történteknek, talán hozzáférhetőbb és kezelhetőbb módon, mint a hogy azt a hivatalos napló tartalmazza. Mert talán ez a három dolog az, a min segíteni kell és a min a t. képviselő úr is óhajt segíteni, hogy legyen az itteni beszédeknek egész tartalma hozzáférhető, könnyebben kezelhető és autentikus, mindenki által gyorsan kapható. Ennek elvi jogosúltságát elismertem, de hozzá tettem, hogy ez mégis csak pénzkérdés; de nem mondtam azt, hogyha meglehet oldani aránylag nem nagy áldozattal, meg nem oldom. Sőt — gondolom — a t. képviselő úr eddig is meggyőződött róla, hogy ilyen kijelentéseket mindig kellő óvatossággal és körültekintéssel teszek és sohasem hátsó gondolattal, *(Úgy van!)* mert mindig megmondom egészen, világosan, egyenesen, hogy mit tehetek és mit nem? Ha tehát a pénzügyi áldozat, vagyis ennek a kérdésnek többköltsége nem lesz szertelenül nagy, szivesen meg fogom a dolgot csinálni; mert ezt elvileg magam is jogosnak tartom. Magam is sokszor vagyok abban a helyzetben, hogyha el akarná velem hitetni valaki, hogy én azokat mondtam, — neveket nem említek, — a miket egyik-másik lap reám fog, nem vezérczikkekben, hanem abban a nagyon is száraz abrezsében vagy kivonatban, úgy nekem protestálnom kellene az ellen. Nemcsak nem közlik a beszédemet hűséges kivonatban és jól, hanem — nem akarok czélzatot találni ebben, mert talán a munka technikája hozza azt magával, — hanem **azzal** teljesen ellentétes értelemben közlik azt, a **mit** az ember mondott. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Mi is így vagyunk a kormángpárti lapokkal.)* Így van ez vicziszszim is. Megengedem, sőt úgy is van, hogy a t. képviselő urak beszédeit talán úgy közlik a kormánypárti lapok, mint a mieinket az ellenzékiek. Néha azonban a mi beszédeinknél úgy van a dolog, hogy ki van hagyva, a mi a kék czeruzát kezelő úrnak felfogása szerint, annak, a ki beszél, előnyére válnék és csak az van elmondva és közölve, de az is rosszúl, a mi az ő elveinél fogva helytelen, vagy pedig a mi nem csinál kárt és nem ártalmas azon nézeteknek, melyeket az illető lap politikai szempontokból képvisel.

Én igen szivesen foglalkozom a kérdéssel tovább is, a mint foglalkoztam eddig is, hiszen az a tanácskozás, melyet összehívtam, illetőleg a ház t. elnöke összehivott, az idén inicziativámra jött össze. Ha én nem akartam volna a kérdéssel tovább foglalkozni, azt a tanácskozást sem tartottuk volna meg. Most azonban meg kell gondolnunk azt, hogy czélszerű lesz-e a Budapesti Közlönnyel kombinálva közölni a beszédeket, vagy adjuk-e azon kivül? A Budapesti Közlönynek szerződése, a mint ezt egy interpellácziára adott válaszomból méltóztatnak tudni, egy év alatt letelik és így az a kérdés önmagától jön előtérbe, hogy a Budapesti Közlönyre nézve kötendő új szerződés keretébe bevonassék-e ez, vagy nem? A másik az, hogy mivel az országgyülésnek ötödik cziklusát kezdte meg a múlt őszszel és folyó novemberig tart a mandátum; megkezdjük-e ezt ezen az országgyülésen, vagy nem? Mindezeket meg fogom fontolni, de a mint méltóztatnak tudni, ezek a szempontok már csak a kivitellel foglalkoznak és nem azzal, hogy megcsináljuk-e vagy nem, mert meg kell csinálnunk ezt a dolgot, hacsak — és ezt mindig hozzá kell tennem, — nagy pénzáldozatokba nem kerül.

A t. képviselő úr felemlítette, hogy ez haszonnal is jár és mondta, hogy nála jelentkezett valaki, a ki ilyen állítást tett. Ugyanaz az ember vagy talán más, nálam is volt és én őt nem utasítottam el, hanem azt mondtam neki, hogy ha a kérdés praktikus keresztülviteléről lesz szó, őt is meg fogom hallgatni és ezt meg is fogom tenni. Nálam is kijelentette, hogy akad vállalkozó. Talán a nevére is emlékszem Kalmár nevű uriember volt, ki nálam egy audenczia alkalmával jelentkezett és ezen előterjesztést tette, a mire válaszom az volt, hogyha kellő anyaggal rendelkezik — mert az kell ám hozzá, — nem vagyok idegen őt is, mást is a tárgyalásba bevonni.

Digitized by Google

Gondolom, a t. képviselő urat ezek megnyugtatják, mert hiszen ő is azt akarja, hogy csak a jövő országgyűlésen vegye kezdetét a dolog, bár valószinű, hogy a dolgot nemsokára dülőre tudom vinni és akkor kezdetét fogja venni talán ezen az országgyülésen, talán a másikon. *(Helyeslés.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. ház! Csak néhány perczre veszem igénybe a ház türelmét, a mennyiben ki akarom egészíteni ezen indítványt a következőkkel. Ha az országnak érdeke, hogy mindenki kellően értesüljön az országgyűlésen történtekről, akkor viszont az országgyűlésnek az az érdeke, hogy a külügyekről kellően legyen értesülve. Semmisem jellemzi jobban azt, hogy mennyire elszoktunk mi attól a gondolattól, hogy független állam vagyunk, mint az, hogy úgy tekintjük, mintha a külügyek ránk nézve nem is léteznének. Ha nem is az egész világon történteket, de legalább azt a mi a birodalmi tanácsban történik és azt, a mi a horvát-szlavon-dalmát országgyűlésen történik, a lehető legrövidebb idő alatt közvetlenül és hitelesen kellene megkapnunk. Erre kérem fel a t. kormány figyelmét és kérem szíveskedjék ennek módjáról a lehetőségig gondoskodni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A tétel nem támadtatván meg elfogadtatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Országos törvények és rendeletek tárának költsége 82.216 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Távirati kiadások 50.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Útlevelek kiállításával járó költségek 11.320 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítása alkalmával felmerülő költségek 60.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 19.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Szolgálati jegyek, központi tisztviselők, főispánok, anyakönyvi felügyelők és közbiztonsági közegek államvasuti bérletjegy költségeire 22.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Életmentési díjak 4.000.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Hullakifogásokért, vagy egyébként talált hullák feljelentéseért járó jutalomdíj 6000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A községi közigazgatási tanfolyamok szükségleteire 100.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Különféle kiadások 12.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik,

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások. Országos határrendezés és határkiigazítási költségek 16.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A magyar-román határ rendezéséből kifolyó háromszögellési munkálatok keresztülvitele alkalmával felmerülő költség 12.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Az országos községi törzskönyvi bizottság költségeire 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Fordítói díjak 5.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. Hivatalos lap jövedelme 153.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Országos törvények és rendeletek tárának jövedelme 129.2 0 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Útlevelek kiszolgáltatásáért járó díjakból 62.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Különféle bevételek 600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások. VI. fejezet. 7. czím. Rendes kiadások. 1,730.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások. IX. fejezet. 1. czím. Rendes kiadások. Tőketörlesztés 163.374 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Kamatok. 138.037 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Kezelési és egyéb költségek. 3275 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Ezzel, t. ház, a belügyi költségvetés le

Digitized by Google

lévén tárgyalva, *(Hosszantartó, élénk éljenzés a jobboldalon.)* áttérünk a belügyminiszter úrnak a vármegyék közigazgatási árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313.229 korona póthitelről szóló törvényjavaslatának (Irom. 896,953.) tárgyalására.

Szólásra senkisem lévén feljegyezve, kérdem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja-e: igen, vagy nem? *(Igen!)*

A ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta; kérem a részleteket olvasni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat címét, és 1—3. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: T. ház! Ennek következtében a vármegyék közigazgatási árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313.229 korona póthitelről szóló törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, ennek harmadszori olvasására nézve az ülés végén lesz szerencsém javaslatot tenni.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A folytatólagos ülést megnyitom.

Következik a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetése. (Irom. 923)

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: »Központi igazgatás. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 1. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások XI. fejezet, 1. czím. Rendes bevételek VI. fejezet, 1. czím. Rendkivüli bevételek IV. fejezet, 1. czím. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 1,086.170 korona.

Makfalvay Géza, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Ha a kereskedelemügyi tárczának 1901. évi költségvetési előirányzatát szemléljük, minden tekintetben a fokozatos fejlődést és haladást kell konstatálnunk. Ezen fejlődés kiterjed nemcsak a bevételekre, hanem a kiadásokra is. Első pillanatban talán különösnek fog feltünni, hogy én a kiadások emelkedését is a költségvetés érdemének tulajdonitom, de ha figyelembe veszszük azt, hogy e tárczánál az ország logfontosabb közgazdasági ágazatáról van szó, mely hivatva van a nemzeti vagyont szaporitani és gyarapitani, mely nemzeti vagyont teremt: akkor a kiadások emelkedését örömmel kell üdvözölnünk, mert a költségvetésnek kiadási tételei, ha nem is beruházások czíme alatt fordúlnak elő, általában olyan beruházásokat képeznek, a melyek majdan többé-kevésbbé dúsan fognak a nemzetnek kamatozni.

Az 1900. évi költségvetésben az összes kiadások 221,982.361 koronával, a folyó évi előirányzatban pedig 234,640.929 koronával vétettek fel, a kiadási többlet tehát 12,658.598 korona. A bevételek megállapíttattak 1900-ik évben 282,997.036 koronával, a folyó évi előirányzat pedig 297,655.725 korona, vagyis a bevételi többlet 14,658.689 korona, a fölösleg tehát ebben az évben 63,014.796 korona. Az összes tárczakezelést tekintve tehát a rendelkezésre maradó többlet 1901-re 2,000.121 koronával több, mint az 1900. évben volt. Igaz, hogy az a 63 millió, a melyet a tárcza bevételein fölül ipari és kereskedelmi czélokra el akarunk ebben az évben költeni, aránylag csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek e tárczára várnak, azonban az egyes tárczák költségvetésének be kell illeszkednie az ország általános költségvetésének keretébe, hozzá kell simulnia az ország pénzügyi viszonyaihoz, de e mellett figyelembe kell venni azt is, hogy mint mindenütt a világon, úgy a kereskedelem és iparfejlesztés terén is a természet örök törvényei irányadók, a melyek ugrásokat nem engednek meg, és így hasztalan költenénk el egyszerre nagy összegeket iparunk és kereskedelmünk fejlesztésére mindaddig, a míg ennek létfeltételei nincsenek meg és a míg ezeket szorgalmas és odaadó munkával a nemzet meg nem szerzi. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérve a tárcza főbb czímeire, a központi igazgatás kiadási rovata némi emelkedést mutat, a mit egy új miniszteri tanácsosi állás szervezése tett szükségessé. A kereskedelmi miniszterium ugyanis kilencz szakosztályba van osztva, a melynek élén eddig hét miniszteri tanácsos volt alkalmazva. Már pedig az ügymenet felelősségteljes fontossága megkivánja azt, hogy minden szakosztály élén egy felelős főnök legyen. E helyütt nem hagyhatom említés nélkül azon általában felhangzó észrevételt, a mely a hivatalnokok létszámának folytonos és nagy szaporitása ellen irányúl és az én nézetem szerint is jogosultsággal bir. Azonban a pénzügyi bizottság tárgyalásain úgy a miniszterelnök úr, mint a kereskedelmi miniszter urak kijelentették, hogy ők az ügymenetet egyszerűsíteni akarják és ezáltal akarják elérni azt, hogy a fejlődő ügymenetet kisebb hivatalnoki létszámmal legyenek képesek ellátni, a mi majdan lehetővé fogja tenni a hivatalnokok nagyon gyarló és szerény fizetésének felemelését. E tekintetben tehát bizalommal és reményteljesen nézhetünk a jövőbe.

Az állami épitészeti hivatalok czímének beosztása ezen költségvetésben némi változást szenved, a mennyiben a 25 kazánbiztosi állás

Digitized by Google

áttétetett az iparfelügyelet czímére és az államépítészeti hivataloknál felmerült útiköltségek viszont ama czímbe helyeztettek át. Ezt az intézkedést a rokon természetű munkának czélirányosabb és kedvezőbb felhasználása indokolja, a mennyiben jövőre a kazánvizsgálatot az iparfelügyelők is fogják ellátni és viszont a kazánvizsgálók iparfelügyelői teendőket is fognak végezni, a mi által el lesz érhető az a rég óhajtott czél, hogy minden kereskedelmi és iparkamarai kerület egyuttal iparfelügyelői kerület is legyen. A közútaknál felmerülő utazási költségeknek e czímre áttételét az teszi indokolttá, hogy azok úgy is államépítészeti hivatalnokok számára járnak tehát helyesen itt számolandók el.

Az utak, a folyók, a csatornák és vasutak azon erek, a melyeken a termelés és kereskedelem lüktet. Ha egy régi közlekedési térképet nézünk meg, azon csupa ürességet látunk, míg ellenben mostani közlekedési térképünket valóban tarkává teszik az utak és vasutak berajzolt vonalai, úgy, hogy bátran elmondhatjuk, hogy egy téren sem hoztunk annyi áldozatot, mint közlekedésügyünk fejlesztése terén.

A magyarországi közutak hossza 7953 kilométer, — a törtszámokat elhagyom, — a horvátországiaké 1166, a mi összesen 9129 kilométer; a múlt évhez képest a szaporodás 244 kilométer. E mellett a törvényhozásnak az 1895-iki költségvetés indokolásában bejelentett és a törvényhozás által tudomásúl vett munkaprogramm folytatásaként ebben az évben 242 kilométer törvényhatósági közút fog állami kezelésbe vétetni, leginkább a Királyhágón túli részekben, továbbá Pozsony és Krassó-Szörény vármegyékben.

A rendkivüli kiadásoknál nem hagyhatom említés nélkül a dunaföldvár-mármarosszigeti nagy alföldi második műútat, a melynek költsége 5,800.000 koronával van megállapítva. Ennek első részleteként felvétetik most 293.000 korona. Azt hiszem, ez az út nagyban javítani fogja a gazdag és termékeny magyar Alföldnek eddig meglehetősen elhanyagolt közúti közlekedési viszonyait.

Rátkay László: Igen, de akkor ott át is kellene hidalni a Dunát!

Makfalvay Géza előadó: A magyar királyi államvasutak hálózatának hossza 7701 kilométer, az üzletbe vett idegen csatlakozási vonalaké 175, a saját számlára kezelt helyi érdekű vasutaké 148 és az önköltség megtérítése mellett kezelt helyi érdekű vasutaké 6690 kilométer, úgy, hogy az egész vasuthálózat hossza 14.716 kilométer; a többlet az előző évhez képest 650·870 kilométer.

A magyar államvasutak bevételei az 1901. évre 211,596.000 koronával, kiadásai pedig 132,407.080 koronával irányoztatnak elő, a felesleg tehát 79,188.920 korona. Erre az évre új vasút építése, vagy valamely régibb vasút megváltása tervbe véve nincs, s a beruházások czímén felvett összegek leginkább a pályatest erősbítésére, új pályaépületek emelésére, a podgyász- és személykocsik szaporitására fognak fordíttatni. A legnagyobb munkálat a budapest-marcheggi második vágány kiépítése, a mi tekintettel arra, hogy a Pozsony melletti alagút a második vágány lefektetésére nem alkalmas és ott új alagutat kell létesíteni, körülbelül 900.000 koronát fog igénybe venni.

Azt hiszem, kötelességet teljesítek, midőn e helyről is kijelentem, hogy a magyar királyi államvasutak úgy az utazás kényelmét, valamint a forgalom biztonságát és pontosságát tekintve, a legmagasabb kivánalmaknak is megfelelnek, *(Igaz! Úgy van!)* s a legnagyobb elismerést érdemlik, a mi részben az ott követett rendszer helyességének, részben az alkalmazott tisztviselők önfeláldozó, mondhatnám, túlfeszített munkájának köszönhető.

Rátkay László: Főleg ez utóbbinak!

Makfalvay Géza előadó: Ez a körülmény szükségessé fogja tenni, a mint eddig is szükségessé tette, a személyzet létszámának a szaporitását.

A hajózás tekintetében is hozott ez az ország áldozatot, de ha egyéb közlekedési eszközeinket nézzük, akkor bizony konstatálnunk kell, hogy e téren még nagyon hátra vagyunk. Nagyobb folyóink szabályozvák, több szabályozás alatt áll, s kezdődik ez a művelet kisebb folyóinknál is; csatornarendszerünk azonban, a Temest és Bégát kivéve, melyek régibb keletűek, úgyszólván, teljesen hiányzik. Tengeri kikötőnk egy van: Fiume. Nem csoda tehát, ha a hajózás tekintetében olyan messze elmaradtunk. Azt hiszem, a jövő feladata lesz az ország hajózási közlekedését is megfelelő mérvben fejleszteni.

A mostani költségvetés öt s fél millió kiadásával az eddigi nyomon halad, a mennyiben a kiadások a Magyar keleti tengerhajózási társaság, az Adria, a Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság, a Balatontavi gőzhajótársaság, Tengeri hajók építése, Tengeri szabad hajózás stb., külön törvényben megállapított segélyezésére fognak fordíttatni. E mellett a fiumei kikötő építése fog folytattatni, és előkészíttetnek a budapesti kereskedelmi kikötő és az országos csatornahálózat előmunkálatai, a melyek első lépést képeznek az ország vizi közlekedési politikájának a megállapítására.

Digitized by Google

A posta-távirda és távbeszélő czímén a kiadások 40,499.600 koronával, a bevételek 53,680.000 koronával irányozvák elő, a mi az 1900. évvel szemben 1,423,600 koronával kedvezőbb, úgy, hogy a magyar királyi postahivatalok rendes bevételeiknek 29·37%-át, vagyis 14,687.400 koronát szolgáltatják be az állampénztárba. Azonban ennek az intézménynek a fejlesztése is szükséges és személyszaporítást igényel, a mi az 1901-iki költségvetésben 424 állásra van tervezve. De figyelemmel kell lenni arra is, hogy ebben az országban 13.000 olyan község van még ma, a mely a posta áldásait nem ismeri. Az ország pénzügyi viszonyai nem engedik meg, hogy ezek mind postával látassanak el, de a költségvetés keretében a kereskedelemügyi miniszter úr iparkodik Budapesten legközelebb 50, a vidéki nagyobb városokban 100, a községekben 200 postaügynökséget felállítani, *(Helyeslés)* a melyek a forgalmat nagyban fogják előmozdítani. A mellett a költségvetésben a postamesterek minimális 360 korona járandóságát 450 koronára emelik. Azt hiszem, t. ház, hogy azok a beruházások, melyeket az ország a posta és távirda fejlesztésére tesz, a legjövedelmezőbb beruházások, mert talán nem lesz érdektelen, ha elmondom a t. ház előtt, hogy az 1899. évig e czélra beruháztunk 36,290.000 koronát, a mi körülbelül 40·3% o-ot kamatoz, és jövedelmez az országnak. Előbb említettem a kezelés egyszerűsítésére vonatkozó törekvéseket és itt csak egyéni nézetemet vagyok bátor kifejezni, midőn azt állítom, hogy a posta-távirda, és távbeszélői szaknál nem szükséges a nagy központosítás és az én csekély nézetem szerint a vidéki postaigazgatóságok ügymenetét czélszerű volna az előbb említett szempontból tágítani.

Most áttérek a tárcza legfontosabb két czímére, tudniillik az ipar és kereskedelemre, a melyek fejletlenségét méltán panaszoltuk annyiszor és annyian. Maga az ipar és kereskedelem a tárczának két cziménél jő közvetlen és eminens kifejezésre, tudniillik az »Ipari szakoktatás« cziménél és a »Kereskedelmi és ipari czélok« cziménél. Napjainkban, a midőn a közlekedési eszközök tökéletesedése oly mérhetetlen nagygyá teszi a versenyt; a midőn az ipar által előállítandó és a kereskedelem által közvetítendő czikkek iránt, úgy minőség, mint mennyiség, valamint sokféleség tekintetében oly rendkivül fokozottakká lettek a fogyasztó közönség igényei; a midőn e miatt a dilettantizmus már csak a legritkább esetben bir érvényesülni és boldogulni: nagyon szükséges, hogy iparosaink nemcsak a gyakorlati, hanem az elméleti képzettséget is, különösen a magasabb fokú elméleti képzettséget, már e házban szerezhessék meg. E czélt szolgálják az állami ipari szakiskolák, de magános intézetek is, a melyek közül 15 részesül állami segélyben. Ipariskolánk van 26, a melyeknél igazgatói, tanári, művezetői hivatalban 264 személy van alkalmazva. Az 1901. évre a kereskedelemügyi miniszter úr ezen létszámot 22 személylyel kivánja szaporítani; e mellett a létező ipariskolákat is fejleszteni akarja és ujakat is kiván állítani. Hogy egészen helyes módon szervezett, s a kor magaslatán álló ipariskoláink vannak, annak legekklatánsabb bizonyítéka az, hogy a párisi világkiállításon a nemzetközi zsűri titkos szavazás mellett a szavazatok maximális egységével: egyhangúlag részesítette ipari szakoktatásunkat a legnagyobb díjban, a legnagyobb kitüntetésben. Az »Ipari és kereskedelmi czélok« czímén az 1901. évi költségvetésben szintén némi változtatást szenved, a mit a kereskedelmi muzeumnak a múlt évben végbevitt ujjászervezése tett szükségségessé, a mennyiben ennek összes kiadásai és bevételei most ezen czímen számoltatnak el. Ez az új szervezet, azt hiszem sokkal előnyösebbé fogja tenni ezen múzeum működését, mert a tulajdonképen katáskörébe nem tartozó üzleti rész onnan kivonatott, viszont egy új hatáskörrel ruháztatott fel, tudniillik a közszállítások feletti ellenőrzéssel, a mi iparfejlesztési szempontból rendkivül fontossággal bir, mert, t. ház, erre az országra nézve nem közönyös az, hogy a közszükségletet képező iparczikkeknek körülbelül évi 200 millió koronányi költsége ebben az országban marad-e benn; a nemzeti vagyont gyarapítja-e; magyar anyagokat dolgoz-e fel és a magyar munkásoknak ad-e biztos és állandó kenyeret? Épen ezért a kereskedelemügyi miniszter úr az összes miniszteriumoknak, valamint az összes alantas hatóságoknak közszállításait egységes módon akarja ellenőrizni, a mit a kereskedelmi múzeum útján óhajt eszközölni. Az »Ipari és kereskedelmi czéloknak, — a mint említettem, — egyik legfontosabb czíme ennek a tárczának. S ha figyelembe veszszük, hogy aránylag mily csekély az a körülbelül 1,665.000 korona, a melyet iparfejlesztésre elkölteni akarunk, akkor, — mint a költségvetés indokolása ezt maga is beismeri, — az utóbbi években megindított nagyobb iparfejlesztési akczió teljesítésére ez bizony nem mondható soknak. De a mint előbb említeni szerencsém volt, e kérdésnél is számolnunk kellett az ország pénzügyi viszonyaival, de számolnunk kell — csekély nézetem szerint — még egy körülménynyel, tudniillik azzal, hogy ipart és kereskedelmet fejleszteni

Digitized by Google

egyszerre és mesterségesen nem lehet. Én ez állítások igazolására hivatkozom a legközelebbi példára Romániára, a mely nagy áldozatokat tett, hogy az iparát fejleszsze és eleintén virágzásnak is indúlt ott az ipar, de egy pár évi tapasztalás bebizonyította, hogy erejüket nem ismerték, a létező viszonyokkal nem számoltak, mert Románia ipara csakhamar oly válságba került, hogy a ráfordított áldozatok majdnem hiába valóknak bizonyúltak. Az iparfejlesztés, az ipar feltételei: az arra termett sűrű népesség, a szakértelem, a hajtó erőnek és feldolgozandó czikkeknek közelsége és olcsósága, a fogyasztó közönség, piacz, helyes kereskedelem és vámpolitika és a mit talán legelőször kellett volna megemlítenem, a szükséges tőke.

Lássuk már most, hogy megvannak-e ezen feltételek hazánkban? Az ipar több ágazatában örömmel kell konstatálnunk, hogyha nem is elég, de sok kiváló szakerőnk van, azonban sajnos, van iparunknak számos oly ágazata is, a melyeknél a kellő szakerőknek nagy hiányában vagyunk. Épen ez lesz szerintem a kereskedelmi iskoláknak feladata, hogy kitérjeszkedjenek ezen ágazatokra is, a melyeket működésük körébe eddig nem vettek fel. Sűrű és arra termett népesség a hazában még nem sok helyen van és az a szomorú jelenség, hogy épen azon vidékeken, a melyek a legalkalmasabbak volnának ipari vállalatok létesítésére, öltött legnagyobb mérvet a kivándorlás s azoknak a részeknek népessége vagy fogy, vagy nem szaporodik kellő mérvben. Azt hiszem, hogy a legszükségesebb dolog tehát, hogy iparkodjunk ezeken a vidékeken ipari telepeket létesíteni, a mi a kivándorlás okainak csökkentéséhez is nagy mérvben hozzá fog járúlni, Fában, vizben, szénben bővelkedik ez az ország. Erdélyben valóságos rejtett kincses bányája van az ipari feldolgozásra alkalmas anyagoknak és ép az a különös, hogy ezeken a vidékeken nélkülözzük legjobban az ipartelepeket, de én azt hiszem, hogy nem oly messze van az az idő, mikor Erdélynek ezen rejtett kincsei fel lesznek tárhatók és a nemzeti vagyon gyarapodásához hozzá fognak járúlni. *(Halljuk! Halljuk!)* A legnagyobb bajunk az, hogy az iparra szükséges tőkéknek nagy hiányával vagyunk, és hogy a magyar ember, sajnos, nem igen alkalmas még eddig az ipari vállalkozásra. Tisztán idegen tőkével ipart teremteni én a magam részéről nem tartanám helyesnek, és addig, míg Magyarországon nem iparkodunk magunknak kellő tőkét szerezni, az én csekély nézetem szerint addig igazi magyar iparról beszélni alig lehet. Azután én azt tartom, hogy a jövőre a gyermekek nevelésénél nem tisztán a rögre, meg a hivatalnoki pályára kell a súlyt helyezni, hanem ipari és kereskedelmi pályára is kell a gyermekeket nevelni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Erre talán valaki azt a kérdést intézi hozzám, hogy hogyan ajánlhatom én ezt, mikor kereskedőink és iparosaink kis száma maga is válságos és rossz helyzetben van. Azonban és erre a kérdésre egy kérdéssel felelek. Hát a mezőgazdák és a hivatalnokok rózsás helyzetben vannak? Az ipar új tőkéket terem és azok az új tőkék új exisztencziákat képesek eltartani. Különben nálunk rendkivűli nagy tere van még az iparfejlesztésnek, hiszen oly tárgyak tekintetében is, a melyek napi szükségletet képeznek, a melyeknek előállítása nem is igényel valami nagy ipari szakértelmet, egészen a külföldre vagyunk utalva. Kézelőt, gallért, nyakkendőt egy pár éve csinálnak csak Budapesten. És micsoda ez az ország szükségletéhez képest? Gombokat, botokat stb. mind majdnem tisztán külföldről hozunk be. S ha a külforgalmi statisztika adatait nézzük, akkor különös kép tárúl elénk. Ezen adatok olyanok, hogyha nem lennének nagyon is szomorúak, majdnem nevetségesnek merném azokat állítani. Engedje meg a t. ház, hogy csak egy adattal szolgáljak. *(Halljuk! Halljuk!)* 1899-ben kocsikenőcsre, erre a primitiv czikkre adtunk a külföldnek 375.000 koronát, gépolajra 379.000 koronát, sörre ötmillió koronát, eczetre 97.000 koronát, kenyérre, Magyarországon kenyérre! 171.000 koronát, sonkára 1,780.005 koronát, finom sajtra két millió koronát, csokoládéra másfél millió koronát, czukorsüteményekre másfél millió koronát, medveczukorra 108.000 koronát, kenőásványolajra hárommillió koronát, pamutcsipkére hárommillió koronát, zsákokra hat és fél millió koronát, női és férfi kész fehérneműekért 14 millió koronát, *(Mozgás.)* hajkefeért egymillió koronát, durva csomagoló papirért három millió koronát, keztyűkért három és fél millió koronát, vasszögre 4,700.000 koronát és fából készült — nem vas karikára, hanem — gyermekjátékra 1,352,000 koronát. *(Mozgás.)*

Ha tehát, t. ház, ezeket az adatokat látjuk, akkor igazolva van az az állítás, hogy roppant nagy, tág tere van nálunk még az iparfejlesztésnek és csekély nézetem szerint az a helyes iparpolitika, *(Halljuk! Halljuk!)* ha első sorban arra törekszünk, hogy ezeket a mindennapi szükségletet képező és nem nagy ipari fejlettséget kivánó tárgyakat itthon állítsuk elő és csak ott törekedjünk a külföldi piaczok megszerzésére, a hol a termelés fogyasztásunkat túlhaladja.

Mielőtt befejezném előadásomat, enged-

Digitized by Google

jék meg, hogy néhány pillanatig a magam csekély személyével is foglalkozhassam. *(Halljuk! Halljuk!)* Mióta ennek a háznak a tagja vagyok, mindig a mezőgazdasági érdekek szószólójaként szerepeltem csekély tehetségem szerint. Most talán különösnek fog tetszeni, hogy egyszerre csak az ipar- és a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének az előadójaként lépek ide, mintha a régi meggyőződésemtől elpártoltam volna, vagy olyanra vállakoznám, a minek a létesítését igazán szivem mélyéből nem óhajtom.

Midőn a pénzügyi bizottság engem erre a megtisztelő helyre megválasztott, azt hiszem, ezzel jelét adta annak, hogy az én szerény működésemet nem tartja az ipar és kereskedelem érdekeivel ellentétben állónak, és midőn én e megtisztelő megbizást elfogadtam, tettem ezt azért, hogy tettekkel is bizonyítsam azt, hogy épen oly melegen szivemen hordozom az ipar és kereskedelem érdekeit, mint a mezőgazdasági érdekeket. *(Élénk helyeslés.)* Mert, t. ház, én nem változtattam meg eddigi nézeteimet. Most is azt tartom, a mit eddig, s a mi azt hiszem, megczáfolhatatlan közigazságot képez, hogy minden nemzeti termelésnak alapja a mezőgazdaság és hogyha ez bajokkal küzd, azokon kell elsősorban segíteni, ha ez a segítség nem történhetik az ipar és kereskedelem rovására. Mert öngyilkos politikának tartom az olyan politikát, a mely az ipar és kereskedelem érdekei ellen tör. A zenében, a családi életben, a társadalomban mindenütt összhangnak kell uralkodnia. Azt hiszem, hogy ezen termelési ágak között is a kellő összhangnak kell uralkodni. Igaz, hogy ma úgy a mezőgazdaság, mint az ipar és kereskedelem nehézségekkel küzd.

Pichler Győző: Éljen az önálló vámterület! *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Makfalvay Géza előadó: Hiszen egymásra vannak utalva, a mezőgazdaságnak szüksége van az iparra, mint értéknövelőre és fogyasztóra és mindkettőnek szüksége van a kereskedelemre, mint közvetítőre és ezáltal mint értékemelőre, mindhárom válságos helyzetben van és emberi dolog, hogy a ki bajokkal küzd, néha talán nem is ott keresi a bajok okát, a hol keresni kellene; de én szivem mélyéből azt óhajtom, hogy mindhárom ág képviselői értsék meg valahára egymást és egyesült erővel, karöltve álljanak oda ama feladatok megoldása elé, melyek reánk várnak, midőn majd Ausztriával való viszonyunkat és a külfölddel kötendő kereskedelmi szerződéseket kell rendezni. Azt kivánom, hogy egyesült erővel iparkodjunk a nemzeti vagyont szaporítani és hazánkat felvirágoztatni. Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Tekintettel arra, hogy pártom megbizásából szólalok fel és hosszabb ideig szándékozom a ház figyelmét igénybe venni, kérem, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha a ház az engedélyt megadja, a képviselő úr holnap fogja beszédét elmondani. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendjére nézve van szerencsém javasolni, hogy méltóztassék a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges póthitelről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasását, továbbá a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalását a napirendre kitűzni.

Elfogadja a ház? *(Helyeslés.)*

Ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

644. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 25-én, pénteken,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesitése. — Közlekedésügyi bizottság jelentése *a*) a losonczvidéki helyi érdekű vasut engedélyezéséről; *b*) a vinkovce-zupanje-szávaparti helyi érdekű vasut engedélyezésének megtörténté.ől; *c*) a ruma-klenaki helyi érdekű vasut engedélyezésének megtörténtéről. — Közoktatásügyi bizottság jelentése, a tanitói nyugdíj- és gyámalap 1899. évi állapotáról, valamint az 1894: XXVII. törvényczikk alapján lésesített országos nyugdíj- és gyámintézet 1899. évi állapotáról. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr, a felszólalókat pedig jegyzi Nyegre László jegyző úr.

Következik a tegnapi ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e a t. ház tagjai közül valakinek kifogása a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

Akkor a jegyzőkönyvet hitelesítettnek mondom ki.

Nyegre László jegyző: Kovács Pál, a közlekedésügyi bizottság előadója!

Kovács Pál előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közlekedésügyi bizottság jelentését (Irom. 962.981) a kereskedelemügyi miniszter úrnak a losoncz vidéki helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló jelentés tárgyában; továbbá a kereskedelemügyi miniszter úrnak a vinkovcze-zupanje szávaparti, (Irom. 961,982) és a ruma-klenaki (Irom. 963.983) helyi érdekű vasutak engedélyezésének megtörténtéről szóló jelentései tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentések kinyomatását, szétosztását és annak idején napirendre való tüzését elrendelni.

Elnök: A közlekedésügyi bizottság jelentései a losonczvidéki helyi érdekű vasút engedélyezéséről, a vinkovcze-zupanje-szávaparti és a ruma-klenaki helyi érdekű vasutak engedélyezésének megtörténtéről ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és napirendre tűzésök iránt annak idején fog a javaslat megtétetni.

Következik a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313.229 korona póthitelről szóló törvényjavaslat (Irom. 896.953) harmadszori olvasása.

Nyegre László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem most már a t. házat, elfogadja-e harmadszori olvasásában a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 313.229 korona póthitelről szóló belügyminiszteri törvényjavaslatot? *(Elfogadják.)*

Nyegre László jegyző: Kammerer Ernő, a közoktatásügyi bizottság előadója!

Digitized by Google

Kammerer Ernő előadó: Van szerencsém a közoktatásügyi bizottság jelentését (Irom. 984) bemutatni a tanitói nyugdíjalap, továbbá az 1894 : XXVII. törvényczikk alapján létesített gyámalap állapotáról.

Kérem a t. házat, hogy a jelentésnek kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni kegyeskedjék és azt tárgyalásra úgy tűzze ki, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak költségvetésével együttesen tárgyaltassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetésével együttesen fog napirendre tűzetni.

Következik a kereskedeleműgyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 923) folytatólagos tárgyalása.

Nyegre László jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Ahhoz a tárczához érkeztünk, a mely közgazdasági életünknek egyik legfontosabb, legaktuálisabb tényezőjét: a kereskedelmet és ipart foglalja magában. Mielőtt azonban beszédem főtárgyára térnék át, engedjék meg, hogy csak röviden reflektáljak az igen tisztelt előadó úrnak egy kijelentésére, a ki előadói mivoltában — helyesen, vagy nem helyesen-e, nem vitatom — bizonyos szokást követve, a mely a szabadelvű párton meghonosodott, nem ideákat, nem eszméket adott elő, a melyek a miniszter urat a költségvetés megalkotására vezették, hanem ezt loyálisan átengedte a miniszter úrnak, a ki bizonyára élni is fog vele, míg az előadó úr csak egyszerűen mintegy a gerinczében jellemezte a költségvetést, mintegy strukturáját mondta el a költségvetésnek és csak a végén vált lendületessé előadása annyiban, hogy ráutalt arra, hogy ő, a ki mintegy az agrár-érdekek exponensének tekintetett a közélet terén, működése révén ime, itt van a kereskedelmi tárcza referádájánál és ezzel bizonyságát nyújtja annak, hogy a kereskedelemnek és a gazdasági érdekeknek együtt kell haladni, mert ha ez nem úgy volna, öngyilkos politikát folytatna ez az ország a közgazdasági téren.

T. ház! Én itt erről az oldalról is, arról az oldalról is gyakran hallottam hangoztatni a merkantilizmus és agrárizmus nagy elveit. Kérdem most már én, annyira fejlődött-e akármelyike ezen közgazdasági tényezőknek Magyarországon, hogy már egyik a másik elől a teret és a levegőt el akarja foglalni? Hisz ez nem áll minálunk! Merkantilizmusnak nem szabad és nem lehet fejlődnie minálunk és nem szabad és nem lehet fejlődnie agrárizmusnak sem; hiszen oly hátramaradottak vagyunk ezen a téren, hogy a fejlődés úgyszólván csak embrióban észlelhető; az érzék nevelése, az alapok kiépítése, itt-ott a bimbóztatás, — mert felvirágzásról szó nem lehet nálunk, — ez a feladatunk; és összeütközés a merkantilizmus és agrarizmus terén csak oly nemzeteknél van, a melyeknél fejlődött kereskedelem és ipar is, másrészről fejlődött mezőgazdaság van és az egyik érdekeinek túltengése a másik érdekeivel szemben, a másik érdekeinek rovására képezi a nagy összeütköző pontot. De miért ütközzünk össze mi, a kiknél az agrárkérdés nem jöhet másként tekintetbe, mint úgy, hogy támogassuk a földmívelést, a mezőgazdaságot; a kereskedelem nem jöhet másként tekintetbe, mint úgy, hogy támogassuk meglevő csepp kereskedelmünket, az iparunknál pedig még támogatásról sem lehet szó, hanem csak megteremtésről? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A levegő és a tér szabad még minálunk. Egyik irány sem hódított még a másiknak rovására. Miért viszik bele némelyek bizonyos következetességgel mesterségesen a közélet vitájába, hogy van merkantil vagy agrárius irány? Miért teremtjük meg itt ebben a teremben azokat a jelszavakat, a melyeknek méhében és csirájában csak izgatás, csak visszavonás és kölcsönös panaszkodás van? Miért nem teremtjük meg az itteni vitákban épen ellenkezőleg a harmóniát? Miért nem tűzzük magunk elé azt, hogy, mivel úgy sincs semmink, mivel úgy is ki vagyunk szipolyozva, úgy is ki vagyunk fosztva, hát teremtsünk, alkossunk legalább valamit úgy a földmívelés, valamint a kereskedelem és az ipar terén? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szabad a levegő, szabad a tér, a működő erőnek meg van adva a hely, sehonnan sincs kiszorítva, rosszabb helyzetünk már nem igen lehet, csak egy szebb jövő felé tekinthet ez a nemzet, mert nyomorúsága, elhagyottsága és azon viszony folytán, melyben egy velünk szomszédos állammal van, léte van megtámadva gyökerében. És már most mi magunk, felvetve a »merkantilizmus« és »agrárizmus« jelszavakat, szúként iparkodjunk a fejlődésnek azt a csekély csiráját is megsemmisíteni, a fejlődésnek alapját megvonni tőle? Ezért, akármiképen hányom-vetem az igen tisztelt előadó úrnak szavait, a kinek az előadói székben való megjelenését én egyénileg őszinte örömmel üdvözöltem, ezt a kijelentését feleslegesnek tartom, mert abban a pillanatban, a midőn ő közeledésről és békülésről szól, jelzi azt, hogy harcz folyt, nálunk pedig a magyar közigazgatási életnek nem harcz kell, hanem béke, az a teremtő édes béke, a mely alkotni, fejleszteni és felvirágoztatni tud. *(Tetszés és*

Digitized by Google

helyeslés a szélső baloldalon.) Mert ha közgazdasági életünkben három tényező alkotja a létet, a lélekzést, a testet, a melyik élni és működni tud, kétségtelen, hogy ez a három tényező: a földmívelés, a kereskedelem és az ipar. És ha tekintetbe veszszük azt, hogy nálunk földmíveléssel e nemzet hű fiainak 75%-a foglalkozik, akkor a nemzeti életben, a közgazdasági életben, a közgazdasági testben, — hogy e hasonlattal éljek, — a földmívelés képezi a szívet, a mely érzelmeket, létet ad, de az ipar és kereskedelem az a vérkeringés, a mely lüktetésbe hozza a szívet, és annak életműködést ad. Ha a vérkeringés megakad, akkor megakad a szív működése is, ha pedig a szívet nem tápláljuk, megakad a vérkeringés. Egységes egész test, egységes egész szerv, ez a három tényező. Ne válaszszuk ki hát egyiket se, ne bénítsuk meg egyiknek sem működését, hanem a hol akadályra találunk, igyekezzük azt elhárítani, a hol bajt látunk, iparkodjunk azt orvosolni, de az orvoslást ne a karddal vagy bonczolókéssel a kezünkben eszközöljük, mert nem beteg az a test, nem operálásra, nem bonczkésre szorúl az a test, az a test csak gyenge, az a test csak fejletlen, tápláljuk mi közös jóakarattal és erővel és a test megerősödik, a vérkeringés élénkül, a vér szaporodik, a szív működése szabályosabbá lesz és közgazdaságunk felnevekedik, szert tesz az erős férfiú önállóságára. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rátkay László: Felnevekedik az önálló vámterület anyatején!

Pichler Győző: T. ház! Ha arról van szó, hogy a gyenge testet tápláljuk, ha arról van szó, hogy annak szívműködését rendesebbé tegyük, hogy a nemzeti gazdasági élet vérkeringését megalkossuk, arra csak egy módot látok én és lát az a párt, a mely megtisztelt azzal, hogy megbizott elveinek ezen tárczánál való kifejtésével, és ez az önálló vámterület felállítása. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha vannak elvek, mint azt egyik beszédében Komjáthy Béla t. képviselőtársam mondotta, vannak elvek, a melyeknek örökös hangoztatása szükséges, mindaddig, míg azok meg nem valósulnak, akkor a mi gazdasági életünkben egy elv van, egy tény van, a melyet mindig és mindenkor hangoztatni kell, és ez az önálló vámterület elve, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a melyet kell, hogy hangoztassunk mindaddig, míg keresztültörjük azt a közönyt, a mely e nemzetnek ezreiben meghonosodott, de mesterségesen előkészíttetett és hamis apostolok hirdetése által öregbedett, hogy megtörjük azt a közönyt, felvilágosítsuk az illető elméjét és gondolkozását és öntudatra ébresszük őket, hogy mindennapi verejtékes munkájuk, mindennapi törekvéseik, mindennapi iparkodásaik mind hiába valók, ha attól, a mit a nemzeti erő teremtett, megfoszt egy idegen állam. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiába dolgoznak verejtékkel a magyar nemzet milliói, nekünk az a meggyőződésünk, hogy a mit verejtékkel megteremtenek, az kifolyik, elfolyik innen. És én nem akarom statisztikai adatokkal fárasztani a t. házat. Nem akarom itt a kereskedelmi mérleg passzivitását felhozni, ezeket az adatokat sokkal jobban és illetékesebben fogja itt tárgyalni pártomnak számos tagja és sokkal jobban kell, hogy ismerje azokat a kereskedelemügyi miniszter úr. Évről-évre azt látjuk, hogy a mit teremtünk, alkotunk, hogy a mit vérünkkel, testünkkel és munkaerőnkkel képesek vagyunk produkálni, annak jóformán 75%-a kimegy és elfolyik a külföldre, mi pedig ítt maradunk a saját nyomorúságunkkal és tengődünk a mindennapi létért és a huszadik század mesgyéjén elérkeztünk ahhoz, hogy Magyarországon csak egy fogalom létezik, és ez a fogalom a tömegnyomor, a mely itt uralkodik az egész országban. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ezek nem érzelmi dolgok, t. ház. Tények is bizonyítják ezt, azon megdönthetetlen tények, a melyek az önálló vámterület mellett szólnak, és száz meg száz izben akárhányszor hiába bizonyíttatott be e párt részéről, vagy az illetékes publicisztika részéről gazdasági helyzetünk átkos és reánk nézve halált hozó állapota, soha onnan egy alapos czáfolat nem érkezett. A tavalyi költségvetési vitánál felemlítette Láng Lajos volt államtitkár úr ő excellenciája beszédében, hogy a kisgazdák, nagygazdák és a közép gazdák elvérzésére szolgálna az önálló vámterület behozatala. Hát, t. képviselőház, ez a paczemaker szerepe, a melyet Láng Lajos t. képviselő úr a kormánypárton játszik. Ő itt az ijesztő, a ki hamis irányban akarja vezetni a turfközönséget.

Ő küldetett ki azon elvek hirdetőjéül, a melyeket követni akar a minisztérium. Az ő gondolkozását láttuk a quótta kiszámításánál, a hol a vele egy párton levő Horánszky Nándor számítása és az övé közt oly horribilis ellentétek és különbségek voltak, hogy azokat semmiféle nemzetgazdász, semmiféle aritmetikus, semmiféle tudós össze nem tudná egyeztetni. Az, a mit ő akkor mondott, nem lehet czáfolat erre, a mit mi hirdetünk, mert nem adatokkal, hanem egyes odavetett számokkal akarta igazolni álláspontját.

A mikor látom, hogy itt az országban, egyszerre csak megint kezdenek felvetni egy nagy jelszót, — nem tudom, hogy meddig fog-

Digitized by Google

ják követni, — hogy fejleszteni kell az ipart és e jelszó alatt áldozatokat kérnek, melyeket szivesen ad meg a nemzet, akkor meg vagyok győződve, hogy a kormány elnöke, a kormány minden tagja, de különösen a kereskedelemügyi miniszter úr, aki húsz évi közgazdasági pályáján különböző, nagy dotációjú állásokban, a hol kötelességeit kétségtelenül pontosan teljesítette, bepillantást nyert úgy a magyar biztosítási ügybe, mint a vasúti, mint a gyárügyekbe, a ki egyáltalában olyan szerencsés helyzetben volt, hogy olyan vállalatok és intézmények élén állott, a hol a közgazdaság minden ágába bepillantást nyert, meg vagyok győződve, hogy neki az a meggyőződése — titokban, de nem világosan, mert akkor nem volna valóságos belső titkos tanácsos és miniszter, — hogy Magyarország közgazdasági helyzetét csakis az önnálló vámterület és Ausztriától való elkülönítés birja megteremteni.

De, t. ház, ez a politika, a melyik az önálló vámterülettel szemben áll, rég ismert politika. Kossuth Ferencz, pártunk elnöke és t. vezére, kifejtette egy-két év előtt tartott beszédében, hogy ez a politika visszamegy a 48-as évekre, hogy ez nem egy országos, ez egy birodalmi politika, a mely oda konkludál, hogy a milyenek az örökös ausztriai tartományok a dinasztiával szemben, ép olyan Magyarország is; ez a birodalmi politika a dinasztia politikája, a mely ezen kérdésnél szemben áll a nemzettel, mely e kérdésben engedni nem akar; a korona egyenesen szembeszáll Magyarország nagy közgazdasági érdekével, életének czélját látná elveszítve, hogyha az önálló vámterület létesítését megengedné. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Van, t. ház, egy hatalmas uralkodó, a ki alig huszonnégy órája foglalta el a trónt, egy olyan nagyhatalom trónját, a mely nemcsak azért nagyhatalom, mert uralkodója véletlenül a doyenje az összes uralkodóknak, mert ez az egyedüli oka annak, hogy mi Közép-Európában nagyhatalmak vagyunk, hanem fiatal, huszonégy órás király, a ki mikor a trónt elfoglalta, arra tett esküt legelőször, hogy az alkotmányt szivósan betartja, sem indirekte, sem direkte abba be nem folyik, sem véleménynyilvánítás, sem gondolat megnyilatkozása által az alkotmányos szervezetnek működését nem fogja befolyásolni, ha itt Magyarországon alkotmányos életünkben előre nem tudnák bizonyos kérdésekben a dinasztia gondolkodását és a dinasztia saját gondolkodását és érzelmeit elrejtve és visszafojtva megvárná a nemzet gondolkozásának és érzésének megnyilatkozását, száz meg száz fájdalmas és szomorú lapja Magyarország történelmének nem volna bent a történetben, száz meg száz nagy közgazdasági bajunkon már rég segitettünk volna.

És hová vitt bennünket a közös vámterület? Olyan állapotokhoz, a melyek kétségbevonhatatlanúl a mi álláspontunk mellett szólanak. Mert oda jutottunk ma, hogy az államadósságok és a magánadósságok összege az egész földbirtok tőkeértékének $^4/_5$ részét képezi. Ez tagadhatatlan; a hivatalos statisztikák állapítják meg. A jelzálogteher az összes földbirtokok 35%-át képezi. Ezek is hivatalos, megczáfolhatatlan adatok. És Ehhez hozzá kell még számítanunk az államadósságokat. Mi hozott bennünket 30 év alatt ide? Egyre feleljen nekem az igen tisztelt miniszter úr itt, az ország szine előtt: Arra, hogy 33 év óta, egybevetve az adósságokat, melyeket az állam csinált, egybevetve a jelzálogadósságokat, egybevetve váltóadósságokat, egybevetve a takarékpénztári betéteket, egybevetve minden gazdasági faktort s viszonyítva azt a föld értékéhez, viszonyítva a polgárok helyzetéhez, nem kétségbevonhatatlan tény-e az, hogy a nagy tömegek folyton elszegényednek és csak egyesek jutottak nagy és hatalmas vagyonhoz? De hisz mindez természetes. Természetes, hogy az ipari és kereskedelmi Ausztria, mely túlnyomó súlylyal nehezedik a földmívelő Magyarországra, külföldi államokkal kötött szerződéseknél elsősorban az ipar és kereskedelem, nem pedig a mezőgazdaság érdekeit tartja szem előtt. Csak nem meri állítani senki ebben az országban, — és a ki állítja, nevetségessé lesz, — hogy a mi külügyi hivatalaink mai szervezetükben önzetlen érzelemmel a magyar érdekeket istápolják, mert hiszen kétségtelen, hogy külügyeink vitelében az osztrák irányzat, a birodalmi irányzat, a dinasztikus irányzat, az udvari irányzat a túlnyomó. Mezőgazdasági állam áll szemben az ipar és kereskedelem terén nagy fejlettségű állammal és így természetes, hogy a nagyobb nyomatékkal biró Ausztria a külbirodalmokkal kötött szerződéseknél elsősorban az ipar- és kereskedelem érdekeit tartja szem előtt — mert az Ausztria javára megy — és csak másodsorban a mezőgazdasági érdekeket.

T. képviselőház! Tudom, hogy beszédemnek ezen részével igen hamar végezhet az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr. Nem is azért szólalok fel, mintha remélném, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr belebocsátkozik ezeknek a czáfolatába. Azt hiszem, hogy ezeket nem lehet megczáfolni, mert a mennyire lehetett — elismerem — a miniszter úr számos felszólalásában azt meg is tette. De engedje meg a kereskedelemügyi miniszter

Digitized by Google

úr, hogy egy kérdést intézzek hozzá; azt tudniillik: Megteszi-e ő saját hatáskörében, mint kereskedelemügyi miniszter, az előkészületi munkálatokat az önálló vámterületre arra az esetre, ha az 1867. évi XII. törvényczikk alapján abba a kellemes helyzetbe jutnánk, melyet ugyan nem remélek épen a kormánynak engedékenysége és meghunyászkodása miatt, de ha ez mégis megtörténnék egy kivülünk álló inczidens folytán, megteszi-e az előmunkálatokat arra az esetre, nehogy ha bekövetkezik az az idő, azzal kényszerítsék majd az országot a közös vámterület fentartására, mint kényszerítették két-három év előtt, hogy nem vagyunk még az önálló vámterületre elkészülve, nem állíthatunk fel vámsorompókat?

Hiszen 1907-ben lejárnak szerződéseink is és egyezményeink Ausztriával. Vajjon gondolkodott-e a miniszter úr, vajjon megtörténnek-e az ő resszortjában, az ő minisztériuma kebelében azok a nagyfontosságú előkészítő munkálatok, a melyek az önálló vámterület létesítésére irányúlnak? Mert, t. ház, ez nagyon aktuális kérdés, és azt hiszem, tekintettel arra, hogy Ausztria képviselőházának összeülte és a Reichsrathi viszonyok alakulása nagyfontosságú érdekek Magyarországra nézve is, mert nemcsak Magyarország jövő politikájába, hanem esetleg a választás idejének megállapításába is befolynak, megengedi a t. ház, hogy beigazoljam azt, hogy kötelessége volna Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter úrnak az önálló vámterületre az előkészületeket megtenni, ha a kormány, ha a miniszterelnök úr, az 1867 : XII. törvényczikket saját értelmezése után a maga integritásában fenn akarja tartani?

Mert nézzük meg, t. ház, hogy ma, mikor néhány nap múlva Ausztriában megnyilik a parlament, a választások befejezése után közvetlenül, hogy állanak a pártviszonyok. Röviden fogom csak jelezni, hogy miféle kilátás van az osztrák parlament működésére. Mindezt pedig csak azért említem fel, hogy a várandó eseményeket összeegyeztetve a mi viszonyainkkal, ráutaljak, hogy mily szükséges, hogy a legnagyobb elővigyázattal megtegyünk minden előkészületet nemzeti létünk, nemzeti gazdasági életünk érdekében arra, hogy azután ne legyünk kényszerülve saját rendezetlen viszonyaink és előkészületlenségünk folytán odadobni magunkat Ausztriának olyan követelésekre nézve, a melyek nemzetgazdaságunkat tényleg meghiusítják.

T. ház! Megvoltak az ausztriai választások. Nem saját elhatározásából, nem az önként adódó tanácsból, nem a politikai helyzet alakulása miatt, hanem kényszer folytán oszlatták fel azt az osztrák parlamentet, mert ott tárgyalásokat folytatni nem lehetett, obstrukczió dúlt, nem lehetett egységes többséget és egészséges parlamenti életet teremteni. Tehát feloszlatták azt a parlamentet. És mi történt? Megtörtént a választás és, t. ház, ebből a választásból én csak egyetlenegy örvendetes tanuságot vonok le, a mely egyuttal egy általános igazságot bizonyít. A többi tanúság mind szomorú. Azonban az általános igazság érdekében én, hiven politikai meggyőződésemhez és hitvallásomhoz, elsősorban azt az örvendetes tanuságot akarom levonni. Ez a tanuság pedig az, hogy a reakczionárius iránynyal szemben a modern társadalomban igenis van egy panáczea, és ez a radikális pártok előnyomulása. A klerikális irányt, a reakczionárius irányt, a fekete sereg irányát és haladását megbénította a radikális pártok keletkezése Ausztriában; a szoczialdemokráczia és a nemzeti érzület útját szegték a reakcziónak és a klerikalizmusnak és mélységes sebeket ütöttek annak testén. A szabadelvűség iránya ezen választás által nem a szabadelvűséget hirdető pártok szaporodásával, hanem igenis a radikális tömegek szervezésével, csoportosulásával és a nemzeti érzés öntudatos kezelésével elejét vette a rekczionárius és a klerikális irányzatnak. Örvendetes ez reánk nézve is, mert meg vagyok győződve, hogy bármikor, akár leplezetten a szabadelvűség örve alatt, akár pedig nyiltan a reakczió akarja felütni a fejét: Magyarországon is a radikális pártok, a szélső pártok fogják és elsősorban a mi pártunk fogja utját állani annak, hogy ezen irányzatok túlsúlyra, vagy plane győzelemre kerüljenek. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez, t. ház, az egyedüli örvendetes esemény, de a többiek nagyon szomorúak. Egyetlenegy párt sem alakúlt, a melynek czélja becsületes kiegyezést kötni Magyarországgal. Egyetlen egy párt sincs, a melynek programmjában volna elfogadni az általunk alkotott kiegyezést, a mely most a reciprocitás nagy elve mellett van fentartva, hanem igenis minden párt, bármily visszásság legyen közöttük a nemzetiségi érzés, szoczialista érzés, reakczionárius avagy liberalis érzés, a nemzeti haladók és munkáspárt álláspontjainak különbözősége szerint, egyben megegyezik: hogy »Magyarországgal pedig a kiegyezést meg nem kötjük«. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És míg azelőtt egy látszólagos, 204 tagból álló többsége volt a kormánynak és ellenzéke 198 főnyi volt, szóval volt többsége, a melyre támaszkodva remélte, hogy megegyezésre juttatja a pártokat a nagy államfentartó törvények megalkotásánál: ma szétzülve és széttiporva áll ott az a többség s a

Digitized by Google

nagy elvi ellentétek folytán az egységes többség ki van zárva az ausztriai parlamentből. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nos tehát, t. ház, két dilemma előtt áll immáron a magyar nemzet, a mely egy helytelen, nemzeti létünket megtámadó törvény által össze van füzve Ausztria parlamentjével. Vagy működni képes Ausztria parlamentje, vagy nem. Ha nem képes működni, akkor azt a reciprocitást egy törvénytelen intézmény, a 14. §. alapján tartják fenn, a mely intézmény alkotmányellenes Ausztriában abban a pillanatban, — ha el is fogadom azt, hogy bizonyos esetekben, mint szükség-paragraphus kiegészítő részt képez, — a mint újabb terheket, adókat, újabb kiegyezéseket ró a nemzetre. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Törvénytelen az, — és ezt elismerik a jogtudósok valamennyien, a mint ezt egyszer már bátor voltam itt a t. házban kifejteni, — a melylyel szemben Széll Kálmán miniszterelnök úr igen helyesen disztingválta álláspontját. Most hát elérkeztünk azon állásponthoz, a melyet ő disztingvált. A parlament vagy munkaképtelen, és akkor az az alkotmányosság, a mely az 1867 : XII. törvényczikkben van lefektetve, megszünt; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* megszünt az ausztriai tudósok, megszünt a magyar tudósok és megszünt a világ minden jogtudósa és törvénymagyarázója szemében, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és akkor meg kell, hogy szünjék a magyar miniszterelnök szemében is, és nem lehet mérvadó szemben a jog, törvény és igazság magyarázatával, a melyet itt hangoztat a t. miniszterelnök úr, egy nemzet akaratára és egy nemzet tényére nézve az, hogy minden magyarázattal és törvénytudással ellentétben, a korona legyen az az egyetlenegy tényező, a mely megakadályozza, hogy a törvényben lefektetett jog, törvény és igazság érvényesüljön. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A nemzeti akaratnak, a törvénynek érvényesülnie kell, mert minálunk is letétetett az alkotmányra az eskü, és annak a törvénynek betűi alkották meg ujra az uralkodó család európai hatalmát, mert az 1867 : XII. törvényczikk megalkotása teremtette meg újra azt a hatalmat, a mely züllésnek indúlt az egész dynasztiával együtt. Akkor tehát, igen tisztelt ház, a mikor azt a törvényt igazán és helyesen magyarázzuk, nincs joga a dynasztiának ezzel a törvénynyel szembeszállni és a nemzeti akaratot és a nemzet haladását megbénítani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a koronának szembeállítását a nemzettel nem tartom a parlamentben megengedhetőnek. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: A korona az oka! A korona se álljon szembe a nemzettel!)*

Pichler Győző: A t. ház elnézését kérem azért, hogy erre a rendreutasításra okot adtam, hanem hogyha a nyomor itt van a saját sötétségében és rettenetességében, az ember nem válogat még akkor sem, ha jajgat.

Madarász József: A nyomor okozóját kell megnevezni!

Pichler Győző: Ha pedig az osztrák parlament munkaképes lesz, ha sikerül munkaképességét létrehozni, az egyedüli tény, a mely kétségbevonhatatlanúl be fog következni, az, hogy halomra dönti azt a kiegyezést, a melyet Magyarországgal kötöttek, és akkor beledob bennünket megint oly közgazdasági zavarokba, a milyenekben most vagyunk, és a melyek az által okoztattak, hogy semmiféle idegen tőke, semmiféle vállalkozás, semmiféle fejlődés gazdasági életünkben nem lehetséges ama bizonytalan helyzet miatt, a melyben Ausztriával szemben vagyunk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszi a t. ház, és a szabadelvű párt, — és itt ő hozzá fordúlok, nem mint párthoz, hanem annak egyes tagjaihoz, — hogy a magyar nemzet közérzésébe nem kezd-e átmenni már annak a gondolatnak a helyessége, a melyet innen évtizedek óta hangoztatunk, és azt hiszik-e, hogy nem fog eszmélni az a magyar nép akkor, a mikor újra közénk vetik azt a viszályt, újra kezdik azon megszégyenítő tárgyalásokat és tanácskozásokat, a melyeket saját bőrünkön és saját vérünkön folytatnak Ausztriában. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ujra előálljon az a helyzet, hogy a vonatok ide-oda szaladgáljanak a miniszterekkel, újra előálljon az a helyzet, hogy mint a kufárok alkusznak és veszekesznek egymással olyan árú felett, a mely felett nekik nem szabad rendelkezni, különösen nem annak az árúnak hátrányos eladására. Ennek nem szabad kitenni a nemzetet, mert ebben nagy veszély van. De van itt még egy harmadik eset is, és ez az, hogy közvetlenül az osztrák parlamenti tárgyalások előtt, ha az a parlament működni képes, — tegyük fel azt az esetet, ámbátor kétségbe vonom nagyon, — elő fognak állani az összes osztrák pártok, és azt fogják mondani, hogy működünk, de egy bizonyos, hogy ha működünk, a magyar kiegyezést meg nem szavazzuk. És akkor mi fog történni? Egytől félek. Gyakran megtörtént, harminczéves politikai életünk ismerői igazat fognak nekem adni, hogy szemben az ausztriai pártok fellépésével, Magyarország rovására, kizsákmányolására és kifosztogatására lett megváltoztatva az a kiegyezés, a mely amúgy is csak rablógazdaságot folytat

Digitized by Google

Magyarországon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kormányelnök múltkoriban a 14. §-ra vonatkozó fejtegetésem alkalmával adott válaszában önérzetes hangon mondta, hogy azon a kiegyezésen egy jottát sem változtatunk. Én igenis meg vagyok győződve róla, hogy Széll Kálmán miniszterelnök úr mint személy nem fog beleegyezni, és ott hagyja azt az állást, ezt én konczedálom neki. De az a legkönnyebb dolog, ott hagyni az állást. Ámde azt kérdezem, meg fogja-e állani a helyét, hogy megvédje legalább azt, a mit nem birtak eddig elrabolni tőlünk, mert az igaz diplomatának és az igaz férfiúnak nem szabad elhagyni azt az állást, hogy oda egy gyengébb jöjjön, a ki enged, hanem meg kell védenie a nemzet jogait, ez volna hivatása. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha ő el is megy, mert az az ő egyéni elhatározása, akkor kérdem én, nem lesz-e annak a miniszterelnöki széknek első feltétele a kiegyezés megváltoztatása, vagy lerombolása, és merik-e önök azt mondani, hogy akkor a szabadelvű párt kebelében ily feltételre nem akad ember, nem lesz meg a többség? Nem merik mondani, mert még önmagukért sem tudnak jótállani, s ezt az állításomat beigazolom azzal, hogy én a nélkül, hogy a múltak sebeit akarnám feltépni, a minthogy beszédében a miniszterelnök úr szemben egy ellenzéki képviselővel hangoztatta, hogy nem találja ezt ildomosnak, hát én nem akarom e sebeket bolygatni, bár nagy ildomtalanság nincs benne, de kérdem: önmaga jótállhat-e azokért a bizonyos számú képviselőkért, a kik ma a Tisza-lex-et irták alá, holnap pedig azon férfiakkal alkudoztak, a kik a törvényes rendet helyreállították a parlamentben? Nem állhat jót. Az lehet, hogy önérzetes, öntudatos és a nemzet érdekeit szivükön hordó pártférfiak önök közül kiválnak és külön csoportba mennek; de áldatlan pártviszálykodás, visszavonás és erkölcstelenség fog felburjánozni ezen az alapon és a vége az lesz, hogy erkölcstelen eszközökkel, rábeszélésekkel és igéretekkel a nemzet legnagyobb és legvitálisabb érdekeit képesek lesznek elárúlni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát, mikor így áll a politikai helyzet Ausztriában, mikor így állnak az ottani reichsrathi viszonyok, kérdem, nem lehetne-e azzal a gondolattal megbarátkozni a kormányférfiaknak, hogy egyöntetűen, összetett erővel, ha a veszély pillanata elérkezik, odaállnak a törvényhozás legelső faktora elé? Én hiszem, meg fogják tőle kapni az engedélyt arra, hogy az önálló vámterület törvényjavaslatát ide benyujtsák. Hát nem természetes-e az, mikor egy egész birodalom recsegni fog a trón alatt, és ez a trón nem inog meg, mert magyar kéz tartja fenn, mondom, hogy midőn veszedelem támad, akkor a trón azt a gazdasági konczessziót megadja e nemzetnek, a mely által ennek a nemzetnek léte biztosíttatik és jövője megteremtetik?

És mert ilyen a helyzet, és mert így alakultak a viszonyok, hogy önök igazat adnak nekünk, kérdem én Hegedüs Sándor t. miniszter urat, vajjon foglalkozik-e saját miniszteriumában azokkal az előkészületi munkálatokkal, a melyek szükségesek arra, hogy az önálló vámterületet megteremtse? Vajjon foglalkozik-e azokkal az előzetes intézkedésekkel legalább a papiroson, hiszen a papiros oly türelmes, és lehet azon dolgozni, a melyekkel előkészítik a tervezeteket, hogyha esetleg úgy következnének az események, — hiszen nem látunk a jövőbe, de a jelenből és a múltak történetéből meg lehet annak is a patináját adni, — ha elérkezett a pillanat, ne legyünk kényszerítve javainkat és gazdasági létünket feláldozni, hanem el legyünk készülve arra, hogy megteremtessék az, a miben én ennek a nemzetnek a jövőjét, erejét és fejlődését látom, az önálló vámterület. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban engedje meg a t. ház, hogy kérdést intézzek a t. miniszter úrhoz, most midőn az ő tárczáját tárgyaljuk általánosságban, az iránt is: vannak-e készítve munkálatok az autonóm vámtarifára vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A nemzetközi szerződéseket 1903-ig ismét meg kell kötni és Magyarország közvéleménye az autonóm tarifa és a kötendő nemzetközi szerződések körül egyáltalában nincsen tájékozva, nincsen kioktatva és így nem alakulhat itt közvélemény. Az itteni közvéleménynek, sajnos, nagy része tudatlan e kérdésben. Míg Ausztriában és itt szembe akarom a kétféle helyzetet állítani — nyilvános előadásokban, nyilvános egyesületekben tárgyalják ezeket a kérdéseket, nálunk ebben a tekintetben nem történik intézkedés. Berlinben egy nagy egyesület alakúlt, a mely az egész országra kiterjed, és az egyes városokban szakbizottságokat alakítottak meg, a melyek mind az autonóm vámtarifa megalkotásával foglalkoznak. Nálunk azt hiszem, mindenki tisztában van, hogy midőn, a mint említettem, 75%-a az ország lakosságának mezőgazdasággal foglalkozik, az autonóm vámtarifának elsősorban az országban termelt nyerstermékek megvédése volna hivatása. De nagy és nehéz dolog az autonóm vámtarifa tudománya. Meg vagyok győződve, hogy egyik leggyengébb ember vagyok e téren, nem is akarok direktivákat és

Digitized by Google

részleteket adni, de a fő, hogy megtudjuk, hogyan áll ez a dolog, mik történnek benne addig is, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* a meddig ezt a kényes kérdés a nyilvánosság elé lehet hozni. Nem adatokat kérek, melyeket fel lehet használni, de azt kérdem, hogy hogyan áll ez a kérdés? Erre is kötelességünk felelni, a midőn ily közel van a megoldás szüksége, a midőn oly égetővé kezd válni az, hogy nyilatkozatra kényszerítessék a miniszter. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én, t. ház, nem tudom mit felel majd a miniszter úr, de tavaly ugyanezt a kérdést felvetette Rátkay László t. képviselőtársam és többen, így azt hiszem, Komjáthy Béla, Polónyi Géza képviselő urak is hosszasan foglalkoztak vele, és akkor a miniszter úr felszólalt, s a következőket mondta *(olvassa)*: »Miszerint az ország összes közigazgatási tényezőinek harmonikus védelmére vonatkozó kereskedelmünk biztosításáról és fejlődéséről a vámtárgyalások alkalmával is kell gondoskodni.« És hozzá tette, maga is roppant praktikus ember lévén *(olvassa)*: »Kérem, ha ezt felelem pedig csak ennyit felelhetek, akkor biztosan frázisnak fogja mondani Polónyi Géza képviselő úr,« így méltóztatott mondani, »pedig többet nem felelek.«

T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, ha aztkérem, hogy ily állítással, — csakugyan a miniszter úr saját szavát használom, — ilyen frázissal ne álljon elő ilyen kérdésben, mert e kérdésre formálisan megfelelhet a nélkül, hogy indiskréciót követne el, a mely indiskréciót esetleg a további tárgyalások folyamán ellenfeleink kihasználhatnák. Elismerem ugyanis, hogy harcz és háború alapján lehet csak megállapítani a tarifát, de mondom, ne álljon elő ilyen frázissal, hanem világosítsa fel a nemzetet az irány felől, a melyet terveznek. Mert ha a miniszteri székből ily nyilatkozat felhangzik, ha csak néhány ember is akad, ki erre a nyilatkozatra ezzel a kérdéssel foglalkozni kezd abban az irányban, a melyet a kereskedelemügyi miniszter úr jelez, ha a közvélemény, az egyes polgárok a maguk munkaerejével iparkodnak hozzájárúlni, a mi minden ily nyilatkozat után előfordúl, a mint talán a miniszter úr is jól tudja saját tapasztalatból, ezzel is a kérdés kivitetik a közvéleménybe, és ha a miniszter úr igazán meg akarja védeni Magyarország érdekeit és ezzel szemben ellenfeleket talál, akkor a kereskedelemügyi miniszter úr helyzete százszor és ezerszer erősebb, ha mögötte öntudatos közvélemény áll, a mely tudja, hogy a miniszter úrnak igaza van, mintha sötétben van a közvélemény és a miniszter úr csak a mellét veri és hangoztatja, hogy »magyar szempontot tartok szem előtt,« de a közvélemény nem látja át, hogy csakugyan magyar szempont-e az, hanem azt puszta szóra el kell hinnie. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha már a külországokkal és birodalmakkal kötött szerződésekről van szó, röviden meg akarok emlékezni e kérdésnél külkereskedelmünkről is.

A legfontosabb, vagy egyik legfontosabb feladata — így disztingválok — volna a miniszter úrnak a külkereskedelem emelése. Tavaly is szóba került ez, két évvel ezelőtt is szóba került, azelőtt is szóba került mindig. A dolog mélyébe egy parlamenti vita keretében nem lehet bocsátkozni, de kétségtelen, hogy az utóbbi két évben egy reform történt, mely legjobb bizonyítéka a mi gyatraságunknak, hogy rá vagyunk utalva pénzzel tudomást szerezni oly dolgokról, melyekről máshol a külügyi hivatalok tudósítják az országot és a melyről tavaly Rátkay László t. képviselőtársam megemlékezett, hogy tudniillik 500.000 koronát kell költenünk arra, hogy kereskedelmi szaktudósítókat alkalmazzunk, a kiknek helyzetét nagynehezen megállapítottuk a külügyi hivatalokkal szemben, hogy tudniillik mellé- vagy alárendeltek legyenek-e. Miután tavaly az igen tisztelt minszter úr ezzel akarta bizonyítani, hogy a külkereskedelem érdekeit mennyire szivén hordozza, most legyen szives talán röviden felvilágosítani a képviselőházat arról, hogy mit műveltek azok az emberek és félmilliót mire adtunk ki. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Kiket küldtek!)* Hogy kiket küldtek ki, avval nem foglalkozom, mert a személyi részét a kérdésnek nem akarom érinteni; én egy-kettőt ismerek közülök, ezek tudományosan igen képzett emberek.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Csak tessék velük foglalkozni, helyt állok!

Pichler Győző: Nem azért kérdezem ezeket, hogy kiváncsiságomat elégitsem ki, vagy bármikép kétségbe vonnám, hogy ezek helyesen működnek, hanem az bizonyos, hogy a közvéleményben nem tudják ezeknek hatáskörét, pedig, ha a közönség tudja, hogy mire terjed ki a hatáskörük, hogy milyen ügyekben mennek jelentések a miniszteriumhoz, a melyek a minisztériumot esetleg intézkedésre buzdítják, akkor talán a közönség, a belföldi és a külföldi kereskedelmi világ, a melynek érdekében ez az intézmény létesült, oda fordúlna hozzájuk, és támogatná őket tevékenységükben.

A kereskedelemügyi tárcza tárgyalásánál nem lehet szem elől téveszteni és meg kell említeni, már csak azért is, hogy a miniszter

Digitized by Google

úr beszédjében erre is kiterjeszkedjék, a gazdasági stagnácziót, a mely jelenleg Magyarországon uralkodik. Ez nagyon hálás és biztató théma a beszédre, de én nem akarok belebocsátkozni, tekintve, hogy az országgyűlés ideje korlátolt, hanem csak rá akarok utalni arra, hogy főoka a gazdasági válságnak nem a közép-európai pénzügyi helyzet, nem a délafrikai vagy a kinai háború, nem az angol bank pénzhiánya, hisz ezek a dolgok hozzánk csak nagyon gyengén hatnak el, hanem szerintem az, a mit az önálló vámterületről szólva megemlítettem: a bizonytalanság, mely Ausztriával való viszonyunkban fennáll, s melynél fogva nem tudjuk, hogy mi történik ott a 14. §-szal a mi hátrányunkra. A másik oka a gazdasági és ipari válságnak az osztrákok versenye, az a verseny, melyet nekünk semmiképen megakadályoznunk nem lehet. Nem is törekszik rá semmiféle miniszter, hanem azt mondja: majd megteremtjük az ipart, s akkor az osztrák verseny csökkenni fog: pedig a zsenge ipart meg fogja ölni az osztrák verseny, a mint megölte eddig, minden fejlődését, megölte czukoriparunkat — pardon, lapszus — üvegiparunkat, meghátráltatta textil-iparunk fejlődését, úgy, hogy most, mikor mindenütt a legmodernebb viszonyok uralkodnak, nálunk kezdik a textil-ipart kezelni.

De kétségtelen, hogy gazdasági válságunkat, még a múlt évet is hozzászámítva, a rossz termés okozta. Ezért nem vádolhatok senkit, de mint tényezőt számba veszem. További faktor gyanánt felhozhatom kétségtelenül a rossz pénzügyi viszonyokat, a vállalkozás teljes szünetelését, a vasúti ipar szünetelését, az építkezési vállalkozás teljes haldoklását. Mind ez megteremtette a személyi hitel megszünését és mindez együttvéve visszahárult a birtokra és okozta a birtokesökkenést.

Én jól tudom, hogy mind ezeket talán pregnánsabban, talán mélységesebben behatolva is el lehetne mondani, de ez nem tartoznék egy költségvetési beszéd keretébe. Én meg vagyok győződve róla, hogy mindezekről részletes tudomása van a miniszter úrnak és ezen okok közt számos van, a melyeken segíteni módunkban áll és a miniszter úrnak kötelessége is, mert ő az alkotó párt kiküldöttje, nekünk csak az eszméket kell hangoztatni és őt buzdítani, neki kötelessége ezeket foganatosítani.

Én a pénzügyi viszonyokról szólva nem akarok áttérni a bankügyre és arra, hogy a bankok Magyarországon hivatásukat egyáltalában nem teljesítik. A bankok Magyarországon felszivják az erőt és azután magukban emésztik meg, maguknak tartják meg. A bankok mint molochok emésztik a magyar gazdasági érdekeket, és nem mozdítják elő a gazdasági élet fejlődését oly mérvben, a mint az kötelességük volna az ő pénzügyi helyzetükben, a mely mindig nagyon jó.

De ha beszélek a vállalkozási szellemről, meg akarok jegyezni még egyet és ez az, hogy Magyarországon a vállalkozási szellem nem bir fejlődni. Nálunk egy öreg hiba van a társadalomban; a legszegényebb osztály nem vállalkozhatik, a középosztálynak nincs miből vállalkoznia. A mi ellen én vádat hangoztatok itt a házban, az az, hogy Magyarország főurai, kiknek vagyoni helyzete olyan, hogy a vállalkozási szellemet emelhetnék, inkább az angol bankba biztositják vagyonukat, semhogy vállalkozásokba bocsátkoznának, szemben az osztrák főurakkal, kik a nemzetgazdasági életben nap-nap után részt vesznek, nemcsak anyagilag, tőkéikkel, hanem szellemi munkájukkal is.

De ha itt vagyunk a főuraknál, menjünk egy lépéssel tovább. A t. miniszter úr, a ki nagyon jól ismeri az osztrák állapotokat, azelőtti tapasztalataiból is és most is, — mert mint Magyarország miniszterének betekintése van mindenbe — — nem találja-e ott a főherczegeket az osztrák vállalkozásoknál pénzükkel és áldozatkészségükkel? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Merne idejönni a magyar miniszterelnök az udvartartás költségeit emelni azzal az indokkal, hogy a főherczegeknek 50.000 forinttal több appanázsét kell adni és mert megszaporodtak azok a főherczegek! Hol vannak a mi közéletünkben azok a főherczegek? Hol vannak a mi hajózási és közlekedési vállalatainknál, a mi textil-iparunknál, a mi vasiparunknál, gépiparunknál, szénbányáinknál? Száz és száz iparágban Ausztriában a főherczegek részvényesek, oda adják pénzüket és spekulálnak, járnak a börzére és spekulálnak vállalatokban: minálunk a börzére sem járnak, a mit jól tesznek, de nem is vállalkoznak, a mit meg rosszul tesznek!

Nem követelhetjük-e meg mi is ezt? Nem épúgy magyar főherczeg, vagy hogy a helyes szót használjam, nem épúgy magyar királyi herczeg-e az, a mint osztrák főherczeg? Nem épúgy járulunk-e hozzá mi az ő létfentartásukhoz az évente megszavazott udvartartási és egyéb költségekkel, mint Ausztria? És nem épúgy kötelessége-e azoknak a főherczegeknek, a kiknek mindegyike bizonyos fokig a trónnak várományosa, hogy bennük legyen a magyar érzelem, a magyar szenzus is? Hogy legalább részben is ide jöjjenek, hogy iparkodjanak ezt az országot támogatni! Nem, hanem egy noli me tangere Magyarországra

Digitized by Google

nézve a szabadalmazott Dunagőzhajózási-társaság, azért, mert főherczegek a részvényesek *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és el kell türni annak a társaságnak bizonyos visszaéléseit és hanyagságait, azért mert főherczegek a részvényesek, és nem lehet a nyakába csördíteni azért, mert a jó főherczegek a részvényesek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

T. ház! A vállalkozási szellemnek nem fejlődésével egyuttal a munkanélküliség is keletkezet, és a munkanélküliségnél engedje meg a t. ház, hogy elbirálás alá vegyem a következőket. Építési iparunk tönkre ment. Azzal nem lehet rajta segíteni, hogy zálogházat építünk, sem azzal, hogy elhatározzák, hogy a pénzügyminiszteriumot kiadják és már három év óta tanulmányoznak a nélkül, hogy egy építészt, a ki legjobban tudná megcsinálni, megkérdeztek volna: árlejtést, mindent elfelejtenek.

Engedjék meg, hogy itt egy eszmét mondjak el.

Én nekem egy előkelő építész, a kivel erről huzamosan beszéltem, elmondta, hogy az összes miniszteriumok százezrekre menő lakbért fizetnek, és a mellett jelenlegi helyiségeik nem felelnek meg. A közoktatásügyi miniszter X helyeken van; a pénzügyminiszteriumnál, igaz, építenek, hanem ott sem megy egységesen a dolog, az is X helyeken van. A kereskedelemügyi miniszter számos expoziturája másutt és másutt van, az egységes adminisztráczió egyszerűsítése, az a törekvés, a mely a miniszterelnök úr programmjában van, meg van bontva a távolságok által; az egységes munkaerők szét vannak forgácsolva. Az annak megfelelő tőkével, a mit mi évente fizetünk ezen különböző bérekben, különböző bérházakban, még pedig nagyon protekcziós bérházakban, az építés nem segítene-e a munkanélküliek helyzetén és nem lendítené-e fel az ipart, nem lendítené-e fel a vállalkozási szellemet és mindent? Pedig ez nem kerül effektive az államnak pénzébe, mert hiszen azokat az összegeket évente ki kell adnia, évente meg kell fizetnie készpénzben. Így pedig emelkednék a főváros és emelkednék az ipar. Nagyon kérem a kereskedelemügyi miniszter urat, méltóztassék összeszámítani, hogy mennyit fizetnek a különböző miniszteriumok lakbért, és meg fog lepődni rajta; én csak az idő rövidsége miatt nem terjeszthetem az adatokat a ház elé: meg fog lepődni rajta, milyen horribilis összegek ezek, és mennyit lehetne a magyar ipar érdekében tenni, ha ezeket nyilt versenynyel megteremtenők; milyen fellendülést eredményezne ez, ha ezt tisztességes magyar iparosokkal megcsináltatnók. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, t. ház, hogy ezt a természetes dolgot hangoztatom, de a közelmúlt ad okot arra, hogy ezt mindig hozzátegyem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezek emelnék elsősorban a magyar ipart, emelnék a lakatos-ipart, az építő-ipart, az asztalos-ipart, a nélkül, hogy szükséges volna Magyarországon egy idegen asztalos, építő és lakatos gyárosnak esetleg szubvencziót adni új gyár alapítására, mert ebből az iparból nálunk már elég van.

De ha már az építkezésnél tartok, van itt egy kérdés, a melyet szintén nem mellőzhetek, és ez az úgynevezett budapesti kikötők ügye. Itt volna már az ideje városfejlődési szempontból, hogy a Józsefváros és a Ferenczváros megnyiljék végre a Duna felé, és hogy az az eszme, a melynek kivitelét rég igéri a miniszter úr, végre testté váljék; mert ha akkor jönnek ezek a munkálatok, a mikor a Podmaniczky-utcza 45. szám alatt az elgyengült és elnyomorodott munkások már az utolsó falat kenyeret fogják ingyen kapni, akkor ezen a nyomoron már nem segítünk. Gyorsan kell ezt az intézkedést megtenni, csak így van értelme. A mikor már elnyomorodtak, elpusztultak, ezrivel kivándoroltak az emberek, akkor már azt az emberi erőt az ország számára már elvesztettük. Nem őrszemeket kell állítani a határra, hogy a kivándorlásnak gátat vessünk, hanem munkát kell adni a népnek, mert a nép csak akkor vándorol ki, ha éhezik, és minden törekvése daczára nem tud kenyérre szert tenni; *(Élénk tetszés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* jó kedvében nem vándorol ki. Abban a pillanatban, a mint munka van, a mint a teremtésre képes erő nem hever a parlagon és nem kell éheznie a munkás-osztálynak: abban a pillanatban a kivándorlás kérdése is meg van oldva. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem kell arról olyan nagy könyvet irni, a mint Hegedüs Loránt képviselőtársam tette; nem kell ahhoz egy külön szakosztályt felállítani, a mint azt abban a könyvben javasolja, mert az megint csak az adminisztráczió szaporítása, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* az megint csak új állás, új méltóság, *(Igaz! Úgy van! van a szélső baloldalon.)* az megint csak egy új miniszteri tanácsost és osztálytanácsost jelent; csak munkát kell adni, az aztán itt tartja a munkásokat. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Csak röviden bátorkodom még egy kérdést intézni a miniszter úrhoz oly ügyben, a melyet tavaly a vitában különösen a túloldal részéről nagyon sürgettek, — Heltai Ferencz képviselő úr érdeklődött különösen iránta

Digitized by Google

— és ez az új pályaudvarok építésének kérdése, a mely új építkezésnek vagy nem építésnek, vagy pedig a pályaudvarok viszonyainak rendezése, azt hiszem, a miniszter úr alapos tanulmányainak térgyát képezi. Nem is akarom őt ezekben a tanulmányokban megakasztani, de az esetre, ha e tanulmányaiban már bizonyos megállapodásra jutott, a menynyiben ezt közölni lehet, nagyon kérném a t. miniszter urat, méltóztassék ebben a kérdésben is felvilágosítást adni, különösen a főváros közlekedő közönsége érdekében, mert ez igazán országos érdek.

A gyáralapítás és iparfejlesztés bajait, hiányait és akadályait már beszédem elején elmondtam. Engedje meg azonban t. miniszter úr, ha már a főherczegek és a főurak nem vesznek részt az ipari vállalatokban, a magyar állam talán még nincsen annyira, hogy példájukat követnie kellene. Erre kérem a felvilágosítást, és azt hiszem, beszédem ezen része tévedésen fog alapulni. Előre kijelentem, hogy ez tévedesen alapúl, de habár előre is tudom, hogy ez körülbelűl csak tévedésen alapulhat, bizonyosan van rá fontos okom, ha ezt előhozom és ha tudom is, hogy e tévedés folytán beszédem ereje gyengűlni fog, nem átallom előhozakodni ezzel a dologgal azért, hogy legalább a közvélemény ne legyen abban a tévedésben, a melyben én jelenleg vagyok. *(Halljuk!)*

Módomban volt ugyanis, t. ház, egy utazásom alkalmával három előkelő bécsi nagyvállalkozóval összekerülni. A nagyvállalkozókkal beszélgettünk a magyar iparról. Nyilatkoztak Hegedüs Sándor miniszterről is, a kiről azt mondották, — bevallom, hogy én nem osztom véleményüket — hogy az osztrákoknak nagyon árt. Ez volt az ő véleményük, én azonban ezt nem osztom. *(Derültség.)* Azt mondották azonkivűl, hogy egy baj van, és ez az, hogy a magyar állam tekintélyével mégsem egyezik össze, hogy külföldön ügynököt futkostat és egyedűl ennek az ügynöknek az útján lehet a minisztériumba ajánlatokat beadni és keresztülvinni.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ez nem igaz!

Pichler Győző: Én azonnal kijelentettem, hogy nyiltan meg fogom kérdezni a kereskedelmi miniszter urat, mert ez nem lehet igaz.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nem is igaz!

Pichler Győző: És itt engedje meg a t. miniszter úr, hogy megkérdezzem tőle, hogy van-e szervezve egy új hivatal az ő minisztériumában, — és ez talán az egyedüli pikantéria beszédemben — a melynek ez a czime: iparfejlesztési ügynök?

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nincs!

Pichler Győző: Hát ki az a Löbl? *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Az is jár oda, mint járnak mindazok, a kik ajánlatokat hoznak, az természetes! *(Derültség a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Tehát ilyen hivatal nincs. Hát ez a homályos Löbl kicsoda?

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Egy ember! *(Élénk derültség.)*

Pichler Győző: T. ház! Tegnap a közlekedésügyi bizottság ülésén egy kérdésre megnyugtató választ adott a miniszter úr. De minthogy a bizottságnak csak néhányan vagyunk tagjai, megismételem itt e kérdést, hogy módot adjak a t. miniszter úrnak arra, hogy ezt a kétségtelenűl megnyugtató választ újra megadhassa, és ez a viczinális vasutak kérdése.

T. ház! Kétségtelenűl nagy fontosságú törvényjavaslat készűl a kereskedelemügyi miniszteriumban: a viczinális vasutak törvényjavaslata. Egy évvel ezelőtt annak létesítését kilátásba helyezte a miniszter úr, nagy expozéjában, a melyet a vita folyamán tartott. Én ezt a törvényjavaslatot most megsürgetem, még pedig két okból. Az első az, hogy a viczinális vasutak építkezésénél meglegyenek a normák, hogy mindenki tudja, mit lehet, mit szabad és mit nem szabad. Mert eddig tudták azt, hogy mit szabad, és megtették azt is, a mit nem szabad; a mintszteriumban pedig sok olyan dolgot tettek, a melyet sohasem lehetett volna megtenni.

A második ok, a melyből megsürgetem, az, mert kétségtelen, hogy a mai körülmények között a viczinális vasutak építésének jóformán teljes szünetelése közgazdasági életünkre nehéz és súlyos kihatással van. Tegnap a losonczi viczinális vasútra vonatkozó jelentést meg sem néztem, mert hallottam, hogy oly vidéken megy keresztűl, és örültem, hogy ott legalább kenyeret kap a szegény nép. A viczinális vasutak építésének teljes szünetelése, azt hiszem, nem lehet czélja sem a kormányzatnak, sem nem lehet közgazdasági életünkre üdvös. És én azt mondom, hogy mindaddig, míg az új viczinális törvény meg nem járja a maga fórumait, a legrigorózusabb szigorral és lelkiismeretességgel járjunk ugyan el, úgy, a mint azt a régi törvény megengedi, és az új eszméket is figyelembe véve, szigorú és részletes jelentés mellett; de nem szabad megakadályozni, hogy a már készen levő viczinális tervezetek életre ne kelhessenek. Mert

Digitized by Google

mondom, a visszaéléseket ki lehet irtani és üldözni lehet, de azért a jót ezzel elrontani nem szabd.

T. ház! A viczinális vasútak ügyével így végezve, engedje meg a t. ház, hogy még a forgalmi eszközzel kapcsolatosan néhány szóval megemlékezzem és szives figyelmébe ajánljak a miniszter úrnak egyet, a mi nagy részt hiányzott a tavalyi költségvetési beszédében: ez az idegenforgalom emelése. Nem akarok erre bővebben kiterjeszkedni, de egy szomorú statisztikát adni a miniszter úrnak, mely talán neki nincs meg: hogy a fővárosban 1898-ban 138.601 idegen fordult meg, 1899-ben, tehát nem is a kiállítási évben, a melyik különben is keveset von el a forgalomtól, mert az idegenek, a kik Budapesten megfordulnak nagyobbrészt vidékiek, már csak 131.388 idegen fordult meg. Ez adatokból azt látjuk és arra a szomorú tapasztalatra jutunk, hogy fővárosunk idegen forgalma, akkor, a mikor sem a kolera, sem valami nagy esemény a világon nincs, nem hogy emelkednék, hanem 7—8000 emberrel csökken. Az idegenforgalom emelését tehát általánosságban bátorkodom a miniszter úrnak figyelmébe ajánlani.

T. ház! Csak néhány részletkérdést akarok röviden említeni, *(Halljak! Halljak!)* s ezek között első a közutak kérdése.

T. ház! Én nagyon kérem és kérelmemet pártom kiváló tagjainak egyenes felszólítására és pártom utasításából terjesztem elő, méltóztassék a miniszter úrnak a vármegyék közúti adójáról szóló jelentését a ház, illetőleg a nyilvánosság elé terjeszteni. Igen érdekes tükrét fogja ez adni annak, hogy mennyire vannak megterhelve a viczináliák által ezek a vármegyék, *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és képet fog adni arról a gazdálkodásról, a mely a viczinális vasutak terén folyt.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Viczinális vasút, vagy közút?

Pichler Győző: A közutakról szólok, az utadó-alapról, és azt kellene kimutatni, hogy az a viczinálisok javára mennyivel van meg terhelve.

T. ház! Ez a kimutatás tanuságúl fog szolgálni nekünk akkor, a midőn az új viczinális törvényjavaslat elbirálás alá kerül és így azt hiszem, hogy helyes kapcsolatban hoztam fel ezt a kérdést épen a viczinális vasutaknál. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Engedje meg nekem a t. ház, hogy miután a magyar ipar fejlesztése egyik fő programmpontja volt a miniszter úrnak, hogy, ha már itt vagyok a közutaknál, csoportositsam a dolgokat és a közutaknál a miniszter úrnak figyelmét egyetlenegy dologra felhivjam, a mi mintegy visszaélése az államhatalomnak; ezt én csak így jellemezhetem. A mikor az alföldi, úgynevezett tranzverzális út épitését elhatározták, a mi még Lukács Béla idejében történt — roppant pénzekbe került ez az út, pedig megfontolandó lett volna, hogy nem olcsóbb lett volna-e a vasutépítés, a mire különben nem akarok most kiterjeszkedni, — akkor keletkezett az az eszme, hogy az állam maga vegyen kőbányákat, miáltal olcsóbban fogja előállithatni az utakat. Meg is vették, azt hiszem, a tarczali, a csúcsi kőbányát és egy csomó mást. Az út most a befejezéshez közeledik. A mint elhatározták, hogy kőbányákat vesz az állam, egyszer csak nem birták elkerülni bizonyos pártszemponti nyomásokat és az állam sok olyan kőbányát vett meg, a mit sohasem használt *(Derültség a szélső baloldalon.)* s ezáltal nagy kőbányatulajdonos lett a magyar állam. De kérdem az igen tisztelt miniszter urat, hogy a mikor ezek a kőbányák megvétettek . . . *(Zaj. Halljak! Halljak!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Csak tessék beszélni, igen érdekes, hallgatom!

Pichler Győző: A mikor az állam kőbányatulajdonos lett, az eredmény az volt, hogy ő saját rezsijében szállithatván a magyar államvasuton a köveit, néhány év alatt megszünt az egész magyar kőbányaipar, az állam felszitta magába ezt az ipart. Nagyon meggondolandó, vajjon a kőbányaipar érdekében nem volna-e helyes, hogyha ezt a — hogy úgy mondjam — kőbányamonopoliumot az állam kezéből kiengedné és ezáltal egy tényleg nagyon sülyedt, nagyon rossz állapotban lévő magyar iparon segitene. Tudom, hogy financziális okokból ez talán nehézségekbe ütközik, hanem a financziális okoknál méltóztassék tekintetbe venni azt is, hogy az állam elveszti e bányák megadóztatásából befolyó adót, a magyar államvasútak jövedelme is csökken azáltal, hogy saját rezsiben szállítják a köveket, holott a magánember árúit bizonyos tarifa mellett szállitanák. Mondom, bátorkodom felvetni azt az eszmét, vajjon ez a kőbányamonopolium helyes-e, és vajjon nem szolgál-e arra is, hogy az iparfejlődést ezen a téren a kőbányaipar terén megbénitsa?

De, t. ház, rátérek egy nagyon fontos kérdésre, és ez a magyar államvasútak kérdése.

T. ház! A mikor erről a kérdésről szólok, elsősorban egy kérdés lebeg előttem. Én tisztelettel kalapot emelek a magyar államvas-

Digitized by Google

utak tisztviselői előtt, különösen pedig a külszolgálatot teljesítő tisztviselők előtt. Itt megint ugyanazzal a melegséggel, mint pártunk tagjai tavaly, majdnem mindegyik, a ki ebben a nagyérdekű vitában felszólalt, a t. ház és a kereskedelemügyi miniszter úr figyelmébe ajánlották azoknak a végtelen túlterheltségét és végtelen igénybevételét, azonképen én is ugyanazzal a melegséggel, a melylyel pártunk kétségtelenül viseltetik ezen nagyon tisztességes hivatalnoki kar iránt, kérem a miniszter urat, hogy végtére ne csak kilátásokkal, hanem tényleges segítséggel javítson a magyar államvasutak külszolgálatában levők helyzetén — hangsúlyozom, hogy a külszolgálatban levők helyzetén — és adjon legalább módot arra, hogy a tisztességes hivatalteljesítés után, a mely szakadatlanul idegbontó, észt igénybevevő és fizikai erőt emésztő munkával jár, mert ennél a hivatalnál egyesül az ideg igénybevétele, a tudás, az ész és ezeken felül a fizikai erő igénybevételével, úgy, hogy csakugyan, a ki erre a hivatalra vállalkozik, odaadja testét, lelkét, eszét és mindenét annak az államnak, nem használatára, hanem egyszerű szolgálatára, mondom, ha ezek pontosan, lelkiismeretesen dolgoznak, legalább tíz napig mindegyiküknek legyen módjában embernek lenni és kipihenni magát azon határtalan nagy és szigorú szolgálat alól, a melyet teljesít. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert az lehetetlen állapot, hogy évről-évre nem kap szabadságot és hogy nagy részük csak akkor jut szabadsághoz, a mikor már ideggyógyintézetbe és pihenő helyre készül menni. Adjuk meg nekik is, a mi oly bőségesen van meg a miniszteriumokban, oly nagyon bőségesen van meg a kereskedelemügyi miniszteriumban, hogy egy kicsit utazhassanak és szabad levegőt szívhassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha már erről szólok, engedje meg a t. ház, hogy figyelmébe ajánljam, hogy az államvasutak szervezete, úgy a mint eredetileg 5000 kilométerre fennállott, fennáll még ma is, mikor pedig talán 15.000 kilométer a vasuti hálózat. Kérdem a miniszter urat, nem foglalkozik-e azzal a kérdéssel, hogy a háromszorta megnagyobbodott hálózatnak a szervezetét másképen oszsza be a semmiesetre tovább fenn nem tartható ósdi szervezet helyett.

A belszolgálatról, anélkül, hogy a hivatali teendőket bármiképen tangálnám, nem szólhatok olyan dicsérettel, mint a külszolgálatról, mert az igazgatóságoknál, az üzletvezetőségeknél az állások folyton szaporodnak, s bár elismerem egy magasrangú hivatalnok nagyobb tekintélyének a szükséges voltát, mégis kívánatos volna, hogy a különböző igazgatók és üzletvezetők ne adjanak annyit a reprezentálásra, ne járjanak mindig külön kocsin az országon végig. Sok nyomoron lehetne segíteni ezen külön kocsik költségeinek a megtakarításával: sok néptanító helyzetén lehetne javítani ezekkel az összegekkel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem reprezentáló urakra van szükség a magyar államvasutak belszolgálatánál, hanem munkaerőkre, kik munkaidejüket beigazolva sokkal nagyobb tekintélylyel fognak rendelkezni, mint ma, mikor egyszerűen reprezentálásokban, tekintélyes állásokban, a megyei életben való részvétben keresik dicsőségüket és hivatali nagyságukat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A postát, távirdát és távbeszélőt illetőleg legyen szabad megemlítenem, hogy az a reform, a melyet a postánál Dániel Ernő miniszter hozott be, a közönségre nézve teljesen bevált. De tiltakoznunk kell ujólag egész határozottan az ellen, hogy a postai szállítási díjakat olyan tetemesen emeljék, mert ezáltal épen a legszegényebb néposztály lesz érintve.

A postánál Baross Gábor által behozott dolgokra kívánom felhívni a miniszter úr figyelmét. Mert egyáltalában nem értem, hogy azon nyomorúlt vidéki községektől, melyek postát kérnek, 80 forint jövedelmi garanciát, a távirdáknál pedig 300 forint tiszta jövedelmet követelnek. Mikor a posta annyit jövedelmez, hogy a bruttóbevétel — a bruttóbevétel — 27% -át az államkasszába viszik el, miért nehezítik meg azoknak a nyomorúlt községeknek posták felállítását, azt egyáltalában nem értem. Ha annyit jövedelmez az a posta, legyen minden községben egy. Hiszen az a posta a községnek intelligenciáját, tudását, kereskedelmét emeli és ezen a révén búsásan bejön mindaz, a mit az állam avval a 80 és 300 forinttal esetleg veszít. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Egyért azonban gratulálhatok az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úrnak és ez a budapesti telefonhálózat. Ez, a mióta államosíttatott, olyan rossz, a milyen rossz azelőtt sosem volt. *(Derültség. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azelőtt csak panaszkodtunk és kértük az államosítást; most, mikor nagynehezen megcsinálták, kisül, hogy míg magánkezelésnél úgy telefonált és csilingelt, a hogy az ember dirigálta, most, mióta állami kezelés alatt áll, úgy csilingel és úgy felel, a hogy ő akarja, *(Derültség és tetszés.)* a mit minden ember maga is tud. Üdvözlöm a miniszter urat, és kérem, hogy legalább ennél a kérdésnél mutassa meg teljes enerzsiáját, hiszen a telefon igen fontos dolgot képez a kereskedelemügyi miniszteriumra nézve is. Mutassa meg erélyét az által, hogy ezen állapotokat végre is szanálja. Do ha már

Digitized by Google

gratuláltam ehhez a kereskedelemügyi miniszter úrnak, kétségtelen, hogy nem érheti gáncs a miniszter urat azon ténykedésében, a melyet az ipari és kereskedelmi szakoktatás terén követ. E tekintetben az ő törekvéseinek eredményét kétségtelenül a legnagyobb reménykedéssel várja az egész ország közvéleménye. De egy dologra bátorkodom felhívni a t. miniszter úr figyelmét, — nem kritika ez, — hogy látnoki szemmel nézzen előre; hogy kutató elmével tekintsen a jövőbe, nehogy az ipari és kereskedelmi szakiskolákból kikerülőkből újra egy proletár elemet teremtsen Magyarországon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert én láttam már ehhez hasonló reformokat; láttam, a midőn behozták a polgári leányiskoláknál a kereskedelmi iskolai szaktanfolyamokat, ezzel odatódúlni a szegényebb osztály gyermekeit és az eredmény az, hogy ma kitanultan erkölcstelenebb életet élnek nagyon sokan azon leányok közül, mint a minőt folytatnának a nélkül, mert a családi körből kiragadta őket az a tudat és az az önérzet, hogy ők valamit tanúltak s hogy ők kenyerüket megkereshetik és most ott áll előttük az élet a maga sivárságával. Százával vannak az ország minden részében ily leányok, a kik elvégezték azt a szaktanfolyamot, és most nélkülöznek, vagy ha nélkülözni nem akarnak, elbuknak, elvesznek.

De a kereskedelmi és ipari szakoktatás százával tódítja oda az ifjakat. Magam is pár helyen voltam jelen a beiratkozásoknál. A legnagyobb erőfeszítéssel iparkodtam azon, hogy egyik választóm gyermekét felvegyék, de a mikor láttam, hogy az igazgató azzal tagadja meg a felvételt, hogy a bizonyítványa nem megfelelő, — pedig talán alig volt egy hármasa, hogy ötven-hatvan jobb diák volt már előtte, a ki be akart jutni, — és hogy folyamodjam a kereskedelemügyi miniszter úrhoz és akkor majd felfogadja: erre én azt feleltem annak az igazgatónak, hogy nem folyamodom: majd rákerül a sor a jövő évben. »Nem«, — így felelt - - »csak két év múlva«. Tehát nem segíthettem rajta, mert jogosnak találtam, hogy a jobb elemek, a jobb tanulók tódúljanak oda elsősorban. Ez az odatódúlás azonban nagyon is nagy meggondolásra adott okot. Ezért kérem a t. miniszter urat, hogy lelkiismeretes megfontolással nézzen a jövőbe, mert ha ő megteremti az ipari szakiskolákat Magyarországon, és ha azok üdvös eredményeket mutatnak fel, akkor az ő nevének is része lesz azon üdvös eredmények elérésében, de ha azok a proletariátust és a nyomort növelik, akkor, az ő működése hiába való és elitélendő. Én részemről aggódva nézek a jövő elé, mert nem bízom mai közjogi viszonyaink között az ipar és kereskedelem fejlődésében. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én csak azt látom, hogy kapaszkodunk, kapaszkodunk, hogy dolgozunk, mert haladni akarunk előre, de mihelyest véres körömmel belekapaszkodunk a sziklába, alólunk kirántják még azt az utolsó göröngyöt is, a melyre lábunk támaszkodik és mi visszazuhanunk a mélységbe. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Beszédem végére hagytam két részletkérdést, a melyeknek különösen egyikére akarok kiterjeszkedni, mert az egy nagyfontosságú reform, a melyet én most nem akarok elbirálni, de a mely jogos aggodalmat kelt bennem. A miniszter úr ugyanis az állampítészeti hivatalnál a 64-ik lapon az indokolásban azt mondja, hogy az iparfelügyelői osztályba helyezte át a kazánvizsgálókat. Ezzel tehát egy nagyfontosságú hivatalt helyezett át, és erre nézve ezeket mondja *(olvassa)*:

»Az iparfelügyeleti és kazánvizsgálati szolgálat egyesítését egyrészt a szolgálat, másrészt az érdekelt gyáros közönség érdekei indokolják. Előbbi szempontból igen figyelemre méltó egyszerüsítéseket vélek elérhetni, a mennyiben a rokonhivatású személyzetet jobban és czélszerűbben remélem kihasználhatni; utóbbi szempontból a viszonyok lényeges javulásának kell tekintenem, hogy két ellenőrző közeg helyett jövőben csak egy fogja mindkét irányú teendőt ellátni.«

Ez egy nagyon mélyreható reform, a mely elsősorban a gazdaközönséget és különösen a mezőgazdasági ipart érinti. A kazánbiztosok áthelyezése az ipari osztályokba kétségtelenül nagyon fontos dolog, de én ezt aggodalommal nézem. Engedje meg tehát a t. ház, hogy ezen aggodalmamat egész röviden előadjam. *(Halljuk! Halljuk!)* Köztudomású, hogy a kazánvizsgáló biztosok létszámuk csekélységénél fogva a törvényes szabályok által előirt vizsgálatokat sem teljesítették a múltban pontosan. Nem tudják azt ellátni, és ha a miniszter úr ennek ellenkezőjét jelenti ki, engedjen meg, de én azt hiszem, hogy őt rosszúl informálták, mert az a tény, a mit én mondok és esetleg bizonyítani is fogok, bár most nem akarok a részletekbe belebocsátkozni. Sok helyen a gazdának és a mezőgazdasági ipari vállalkozónak be kellett szüntetni az üzemet, mert a kazánbiztos nem jött el az előirt vizsgálatot teljesíteni és így ha valami hiba támadt, sokszor egy-két hétig is a legnagyobb munkaidőben a kazán használhatatlan volt. Köztudomású az is, hogy az iparfelügyelők sem voltak soha abban a helyzetben, meglehet számaik csegélységénél fogva, és talán azért, mert nem volt elegendő idejük, hogy az elő-

Digitized by Google

irt vizsgálatokat teljesíthették volna. Ha ezek különállva nem tudták teljesíteni hivatásukat, kérdem, hogyha őket most egyesítik, akkor jobban tudják azt teljesíteni, mikor a hivatási kör ugyanaz marad? Én ezt kétségbe vonom és megmondom, hogy miért? A kazánbiztos technikai műszaki közeg, a kinek a qualifikácziója azt hiszem, a gépészmérnöki képesítés. Ennek tehát megvan a qualifikácziója. Az iparfelügyelők egyáltalában nem műszaki közegek és akárhányan vannak közöttük, a kiknek nincsen műszaki nevelésük, a kik nem gépészmérnökök. Igy tehát már e miatt sem teljesítheti némely iparfelügyelő azt a teendőt, a melyet neki, mint kazánbiztosnak teljesíteni kellene, mert ahhoz speciális qualifikáczió kell. E mellett, t. ház, — és ez nem akar személyes támadás lenni, — hangsúlyozom, hogy magában a központi kezelésben is bajt látok a miatt, hogy míg eddig szakközeg volt az előljárója és fenhatósága ennek a kazánbiztosnak, most egy olyan szakosztályba helyezik át, a hol sem a vezető, a ki kötelességét kétségtelenül hiven teljesíti, sem a második főnök, a miniszteri tanácsos nem műszaki közeg, minélfogva az egységes vezetés összpontosúl oly kezekbe, a melyek laikusak épen azon tényekben, a melyeket ellenőrizniök kell. Én ebben az egyesítésben az ipari osztálynak bizonyos terjeszkedését látom; de hogy abból valami gazdasági haszon hárulna az országra, vagy hogy ez gazdasági érdek volna, azt nem látom be. Miután egyformán fontos dolog úgy a kazánvizsgálat, mint az iparfelügyelet, talán a t. miniszter úr igéretet tehetne arra nézve, mint ezt már más dologban is tette, hogy erről évenként kimutatást terjeszt a t. ház elé, hogy meggyőződjék mindenki, hogy vajjon ezen általam kifejezett aggodalmak alaposak voltak-e.

A költségvetési tételek közt van még egy kiadás, a mire szintén reagálni akarok, és ez az, hogy a központi igazgatásban egy új miniszteri tanácsosi állással többet állítanak be. Ez indokolva van azzal, hogy az egyik miniszteri tanácsos államtitkári teendőket végez. Midőn arról van szó, hogy az adminisztrácziót egyszerűsíteni kell, ha most egy új miniszteri tanácsosi állást vesz fel a t. kereskedelemügyi miniszter úr, ez annál kevésbbé felelne meg az általános kormányzati elvnek, mert a minisztériumban nem létesítenek új osztályt, hanem csak egyesítenek kettőt. Véleményem szerint a kazánbiztosok és iparfelügyelők egyesítése helyett czélszerűbb volna, ha a t. kereskedelemügyi miniszter úr az állami és megyei ügyek osztályának kezelését egyesítené. Hiszen ezeknek a kezelése csak a központban van különválasztva. Kint az országban mindenütt az államépítészeti hivatal teljesíti a kezelést úgy az állami, mint a megyei utaknál. Ha tehát a minisztériumnak erre nézve a külközegei egyek lehetnek, akkor a központban az állami és megyei utak kezelését szintén lehetne egyesíteni, a mi nagyban elősegítené a kezelés egyszerüsítését. Ne szaporítsuk, t. ház, a kereskedelemügyi minisztérium hivatalnokainak létszámát olyan nagyon. Én a szaporítás közelebbi okait nem akarom kutatni, mert kötelességem a személyi indokokat lehetőleg kerülni, midőn egy egész pártnak a nézetét kell legalább főbb vonásokban kifejteni, hanem az az egy bizonyos, hogy nincsen egyetlenegy minisztérium sem, a melyben a hivatalnoki kar közt az együttélés olyan lenne, mint a kereskedelemügyi minisztériumban.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Együttélés?

Pichler Győző: Ott a versengésnek, a kölcsönös áskálódásoknak tág tere van, az egyes ügyosztályokban szabadon folynak az intrikák, hogy egyes államtitkárok körül külön csoportosulnak a tisztviselők. Nem akar ez támadás lenni az új államtitkár ellen; de mert itt nagy bajok vannak, azokra reámutatni annyival is inkább kötelességem, mivel a kereskedelemügyi minisztérium fenhatósága és felügyelet alatt álló egyik exponens hatóságánál a legutóbbi időben épen ez a versengés rettenetes áldozatot követelt. *(Mozgás jobbfelől.)* Vagy ha nem is követelte ezt az áldozatot, legalább nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az a szomorú eset bekövetkezzék. Ezen kijelentésemmel egyébiránt módot akarok nyujtani arra, hogy a párisi kiállítás ügyét egész terjedelmében a ház elé hozza a miniszter úr. Kivánatosnak tartom ezt, higyje el a t. miniszter úr, nem azért, mert botrányt hajhászok, mivel meg vagyok győződve arról, hogy ott tisztességesen sáfárkodtak, hanem azért, hogy egy halottnak adja meg a ház itt a plénumban bizonyítékok és adatok alapján azt a kegyeletes elégtételt, a melyet nem adhat meg az, hogy alantas közegek a halála után becsületesnek jelentik ki, mert az oly nyilatkozatok, oly részvétiratok, a melyek becsület- és erkölcsi bizonyítvány jellegével birnak, nagyon különböző elbirálás alá esnek. A tárgyat itt csak érinteni akartam, meg vagyok különben róla győződve, hogy itt a házban e kérdést kegyeletesen fogják tárgyalni, ha napirendre kerül. *(Helyeslés.)*

Beszédem befejezéseül ismétlem azt, a mivel kezdtem. Magyarország gazdasági élete egységes test. A szív a földmivelés, a vérkeringés az ipar és kereskedelem. Egyik nélkül a másik

Digitized by Google

élete szünetel, egyik nélkül a másik nem létezhetik; de a test gyönge, korhad, sorvad, mert kivülről emésztik, szipolyozzák. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Közgazdasági életünknek hatalmas teste csak úgy fejlődhetik, ha a nemzeti létünk alapját és nemzeti jövőnk biztosítékát képező és a nemzetünkre nézve egyedül üdvözítő közgazdasági különválás létesítettik. A költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök *(csenget)*: T. ház! Az ülést újból megnyitom.

A kereskedelemügyi miniszter úr kiván szólani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szándékozom a vita tárgyával, költségvetésemmel és Pichler Győző képviselő úrnak iménti beszédével foglalkozni. Annyi kérdést intézett hozzám és azt hiszem, hogy a vita további folyamán is annyi kérdés fog felmerülni, hogy a legczélszerűbben fogok eljárni, ha a t. ház, engedelmével ezekkel a kérdésekkel, tehát az egész költségvetéssel, valamint politikámmal, a melyet ebben a költségvetésben kifejeztem, más alkalommal, talán holnap, vagy a legközelebbi napok egyikén fogok a t. ház elé állani. *(Helyeslés.)* Azonban Pichler Győző képviselő úr, egészen jóakarólag — a mit teljes mértékben elismerek — beszédének végén felhozta a párisi kiállítás dolgát. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez reám nézve oly kérdés, a melyben lesnem kellett az első alkalmat, hogy az ország előtt nyilatkozzam. *(Helyeslés.)* Nem akartam azonban ezt az alkalmat mesterségesen provokálni, bár tehettem volna, de akkor egy kissé különös világításba tünt volna fel a dolog, mert a hozzám intézendő kérdés egészen egyoldalúnak, kicsináltnak látszott volna; holott így minden összebeszélés nélkül hozta elő a képviselő úr a dolgot. Én, habár nem is tudtam, hogy a képviselő úr evvel a kérdéssel elő fog jönni, mégis kérem a t. házat, hogy engedje meg, hogy ezt az első perczet azonnal felhasználjam, hogy röviden ugyan, de tárgyilagosan és lehetőleg kimerítően előadhassam az ügy állását. *(Helyeslés.)*

A mint méltóztatnak tudni az előző kormánynak a párisi kiállításra vonatkozó legelső előterjesztése a törvényhozás által az 1897 : XVIII. törvényczikkben lett elfogadva, a melynek értelmébe hárommillió koronányi hitel nyittatott meg az országnak ezen világkiállításban való részvétele czéljából. A munkálatok megindultak és a kiállítás hosszú, fáradságos előkészület után, azt hiszem, mindnyájunk elismerése szerint, Magyarország érdekeinek megfelelő, méltóságát teljesen kielégítő s az ország nemzetközi helyzetének, önálló közjogi viszonyainak tökéletesen megfelelő módon létesült és sikerült is. *(Általános, élénk tetszés és helyeslés.)*

E tekintetben disszonánczia és eltérő hang — többet mondok — kritika is alig találkozott. Ezt azért bocsátom előre, mert ez a legnagyobb elismerés, a mely általában érheti azokat, a kik evvel az ügygyel foglalkoztak, ebben az ügyben dolgoztak, *(Élénk helyeslés.)* és ez a legnagyobb elismerés és elégtétel annak, a ki ennek az ügynek élén volt. *(Általános tetszés és helyeslés.)*

Ez az eredmény azonban költségekkel járt, a melyek felől a legkülönbözőbb hirek szárnyaltak részben a lapokban, részben társalgás közben. Roppant aggasztó, sőt némi tekintetben gyanúsító közlemények jelentek meg, a melyek szerint ott a gazdálkodás nagyon rossz volt, óriásiak voltak a túlkiadások, sőt már összegeket neveztek meg, a melyekről beszámolni nem képesek, és egyúttal visszaéléseket emlegettek, a melyeket nem tudtak elintézni. *(Halljuk! Halljuk!)* Beszámolok tehát a t. háznak ezen első perczben mindjárt az egész pénzügyi helyzetről, azután elő fogom adni, hogy ezen hamis, kósza és tökéletesen alaptalan hirekkel szemben hogyan áll maga az a dolog, a melyre ezek a czélzások vonatkoztak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A párisi kiállításra előirányzott 3,000.000 korona már az előző kormány idejében sem bizonyúlt elégségesnek és ennek következtében felhatalmazást nyert a kereskedelemügyi miniszter még 200.000 koronányi kiadásnak eszközlésére; én pedig a múlt év szeptemberében arra kértem a minisztertanácsot, hogy hatalmazzon fel még 500.000 korona erejéig, mert láttam, hogy itt kiadásokra nagy szükség lesz. Hogy miért választottam ezt a formát, arról mindjárt fogok nyilatkozni. Így tehát a kereskedelemügyi minisztérium rendelkezésére erre a czélra összesen 3,700.000 korona állott. Ezekhez a bevételekhez azonban helypénz és más ilyen czímeken való befizetésekkel kapcsolatosan befolyt összesen annyi, hogy az egész bevétel 3.985.909 korona és 58 fillért tesz.

Ezzel szemben egészen a múlt év deczember havának végeig kiadatott összesen 3,494.654 korona és 39 fillér. Ebből azonban megtérül 41.716 korona és 08 fillér, tehát mint teljes kiadás tekinthető 3,452.938 korona 31 fillér, úgy, hogy az év végén 532.971 korona

Digitized by Google

27 fillér maradt rendelkezésre. Minthogy pedig kiszámítottuk azt, hogy az összes szállítási dolgok lebonyolítása, az irodai és mindenféle költségek fedezésére ez évnek első három hónapjában a kiadásokat még bizonyos mértékben igénybe veszi; ezek pontos, szigorú kiszámítás szerint ki fognak még tenni összesen 384.773 korona 35 fillért. Ennek következtében a rendelkezésre álló hitelből megmarad mindenesetre és minden körülmények között beszállítandó az állampénztárba 148.197 korona 92 fillér.

Azonban, t. ház, ezen összegen felül nekünk követeléseink vannak és ez az oka annak, a mint bátor voltam jelezni, hogy miért nem kértem azonnal, a mint láttam, hogy fedezetre szükség van, a t. képviselőháztól póthitelt. Azért nem tettem ezt, mert biztos összeget a t. képviselőháztól sem akkor nem tudtam volna, sem most sem tudok kérni. Ennek következtében czélszerűnek tartottam azt, hogy lebonyolítsuk az egész dolgot, ha már benne vagyunk és azután álljak a t. képviselőház elé, természetesen erre vonatkozólag is megfelelő formában, és a t. ház ekkor megfelelően határozni fog. Ezen előzetes jelentésem nem teszi ezt feleslegessé, ezen kötelesség alól fel nem ment, az be fog következni, csak indokolni kivántam azt, hogy miért jártam így el.

Követeléseink vannak azonban az ily módon eszközölt fedezettel szemben különböző bevételek czímén, a melyek itt nagyon részletezve vannak és azért csak a végösszeget mondom el a t. ház előtt, a mely 102.000 koronára rug. Azonkivül 100.000 koronát képvisel az az érték, a melyet mint az államnak rendelkezésére álló vagyont a kiállítás behozott és a mely rendelkezésre áll. Például a huszár-terem, a népismei gyűjtemény, az őslakók gyűjteménye és több más efféle, a melyek mind a különböző muzeumoknak és a különböző közintézeteknek rendelkezésére fognak bocsáttatni. Ez az érték is körülbelül 100.000 korona, úgy, hogy összesen körülbelül az eredeti költségvetéssel szemben, tehát eltekintve az utóbb megszavazott, illetőleg rendelkezésre bocsátott póthitelektől, eltekintve a 200.000 koronától, eltektntve az 500.000 koronától, tisztán az eredetileg megszavazott, a törvényhozás által megállapított költségvetéssel szemben az összes túlkiadás 450.000 korona. De ez nem az által állott elő, hogy rosszúl gazdálkodtak, hogy túlköltekeztek, hanem oly változás történt a programmban, a mely akkor, a mikor a törvényhozás ezt a felhatalmazást megadta, egyáltalában nem létezett. Tudniillik időközben merült fel a Rue des Nations, a pavillonok felállításának kérdése. A mikor látjuk azt, hogy a többi nemzetek mind állítanak fel nemzeti pavillonokat, természetes dolog, hogy nekünk is kellett ilyenről gondoskodni és büszkeséggel mondhatom, hogy ez volt úgyszólván nemcsak nekünk egyik büszkeségünk, de, a mint a legilletékesebb emberektől hallottam, ez volt a kiállításnak clouja. *(Igaz! Úgy van!)* Ez a nemzeti pavillon nagy kiadásokkal járt, nemcsak építésénél, de a kezelésnél, ellenőrzésnél és felszerelésnél fogva is, és így ezeket a költségeket összeállíttattam egy lajstromba, a melyből kitünik, hogy ezen költségek összesen 653.100 koronát tettek ki. A 450.000 korona túlkiadással szemben tehát már is itt áll egy dolog, a mely egy magában 653.100 koronát vett igénybe. A mennyiben tehát ez a költség időközben fel nem merül, annak pedig, hogy az az épület felépült, azt hiszem, mindnyájan örülünk, *(Igaz! Úgy van!)* az eredeti összegből Lukács Béla 203.000 koronát megtakarított és vissza bocsátott volna az ország rendelkezésére. Én tehát kérek minden elfogulatlan embert, feleljen nekem arra, pazarló gazdálkodás volt-e az, és vajjon lehet-e a legkisebb kétség az iránt, hogy a legszigorúbb rigorozitással és pontossággal jártak el? Én azt hiszem, hogy e tekintetben lehetetlenség kételkedni. *(Élénk helyeslés.)*

Nem bocsátkozom, t. ház. részletekbe, de mégis egy pár dolgot e tekintetben fel kell említenem, azért, mert túlkiadások fordultak elő és mert ezen túlkiadásokat úgy karakterizálták, a mint azokat ez meg nem illeti. Hogy bebizonyítsam a t. háznak, hogy miben állanak ezek, és hogy mennyire tévesek voltak, — nem azt mondom, hogy tendenciózusak, — de mennyire tévesek és alaptalanok voltak a feltevések, épen ezért a túlkiadások legfőbbjeit a t. ház előtt elő fogom sorolni, Természetes dolog, hogy a részletes számadás nem ide tartozik; ez megy a maga útján és a törvényhozás előtt e tekintetben kellő formában, kellő részleteséggel, okadatolva és adatokkal felszerelve meg fog történni a beszámolás. Mindenekelőtt kijelentem azt, hogy a személy kiadások tekintetében túlkiadás nem történt, sőt ellenkezőleg 31.000 korona volt a megtakarítás. Egyetlenegy czímen volt itt egy kis túlkiadás, a szolgák ruházati illetményénél, 405 korona. Semmiféle más túlkiadás itt elő nem fordúlt. De nagy túlkiadás mutatkozik három czímen: *(Halljuk! Halljuk!)* az építkezéseknél 242.634 korona, a szállításnál 376.272 korona, az installáczió-, díszítési , szekrények-, állványok- és asztaloknál 333.687 korona volt a túlkiadás. Ezek azok a tételek, a melyekre nézve a magyarázatot kell, hogy megadjam

A mi az építkezést illeti, nincsen fogalma embernek, csak annak, a ki napról-napra, vagy közvetlenül látta, vagy pedig közvetve értesítések és jelentések alapján, mint én, elbírálhatta, hogy mily küzdelmet kellett ott kiállani az első mesterembertől az utolsó napszámosig mindenkinek, hogy eleinte — sürgettetvén április 14-ére a megnyitás — milyen hajsza, és milyen túlliczitáczió volt minden tekintetben, és hogy bekövetkezvén egyúttal az esőzések, mennyire kedvezőtlenek voltak ott a viszonyok, mennyiszer kellett például a festést megújítani, változtatni, a szállítókat szaporítani, helyükbe másokat fogadni, stb. Így keletkezett azután természetesen az, hogy ezeken a czímeken eme túlkiadások állottak elő; előállottak egyúttal azoknál az ujonnan elrendelt építéseknél és díszítéseknél, a melyek előzetesen tervezve nem voltak. Megjegyzem, hogy különösen a hozzám beérkezett, részben névtelen feljelentések épen e tételekre voltak irányozva, s ezt azért emelem már előzetesen ki, hogy rámutassak arra, hogy e tekintetben bizony némely szállító bizonyosan nem felelt volna meg kötelezettségének, ha a kormánybiztos egyszerűen kényelmesen bevárta volna, a míg a szállítás abban a tempómban tart, a mint végezték volna. Nagy hibát követett volna el, ha ezt teszi, mert akkor nem készültek volna el idejére, természetes tehát, hogy: éjjeli munkásokat is fogadott, s természetes, hogy midőn látta, hogy más nemzetek díszesebb pavillonokat állítanak fel, ő is arra törekedett, hogy a miénk is aránylag díszesebb legyen, hogy a különbség ne legyen olyan nagyon kirivó. Mindezek olyan nemes intenczióból és teljesen korrekt felfogásból származtak, hogy ezeket kétely vagy félremagyarázás nem érheti. *(Általános helyeslés. Úgy van! Úgy van!)*

De mikor idáig jutottunk, mondhatom, hogy az eredményt is tekintetbe kell venni. Az, hogy 3028 kiállítót összehoztunk, óriási munka. Ne méltóztassék azt hinni, hogy ez alatt a három évi munka alatt oly könnyen ment ez; nálunk általában nincs elég anyagi erő arra, hogy egyesek nagy mértékben kiállítsanak; többet mondok, nincs is kedv és fájdalommal mondhatom, hogy mi nagyon kevés rekompenzácziót tudunk adni az ily módon költekezőknek, a mit pedig ezek nagyon megérdemelnek, mert például szembeállítva az osztrák nagy gyárosokkal, a kiknek csak bagatell dolog kiállítani, nálunk az a kisebb mesterember vagy gyáros egy esztendőre az üzletét rontja meg általa. *(Úgy van! Úgy van!)* Ilyen munkát végezni, ezt az eredményt elérni, azt hiszem, igen nagy szolgálat. És hogy milyen kritikával voltak megválogatva a kiállítók, ezt leginkább bizonyítja a kitüntetések nagy száma. Összesen 3028 kiállítónk közül 1280 nyert kitüntetést; olyan arány ez, a melyet egy ország kivételével egy sem tud felmutatni. E kitüntetésekből grand prix 145, arany érem, 244, úgy, hogy a kitüntetések, jutalmak nagysága és aránya tekintetében Magyarország a negyedik helyen van. Első helyen áll Amerika, második helyen Oroszország, harmadik helyen Németország, és negyedik helyen Magyarország.

Ilyen eredménynyel szemben azt hiszem, hogy a nemzet csak elismeréssel adózhat azoknak, a kik ezt a munkát végezték és kegyelettel kelt, hogy adózzék annak, a ki lelkének teljes erejével végezte kötelességét és életét is ennek áldozta. *(Általános, élénk helyeslés.)* Ez most közérzés is; hiszem, hogy azok a babérkoszorúk, melyek a feledhetetlen államférfiú koporsóját borították, minden tövist kihúztak: a tövishez és a sebekhez tehát én nyúlni nem kivánok. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Hanem a t. képviselő úr elő hozta, hogy nincs-e befolyása holmi cselszövényeknek és nem tudom, miféle viszonyoknak, akár a minisztériumban, akár azon kivül. Ezzel szemben határozottan ki kell jelentenem, hogy abszolute nincs. Kényes húrokat érintek, de ha már ezt a kérdést hozzám intézték, a legkategorikusabban kell kijelentenem, hogy felelőségem érzetében pajzsot kellett volna tartanom védelmére; kegyeletből és az igazság iránti kötelességből is ki kellett ezt jelentenem, annyival is inkább, mert vele való gyakori és kedves érintkezésem folytán mindig tudtam, hogyan érez és hogyan gondolkozik a boldogúlt; még tréfálkozva is emlegette gyakran bajait, küzdelmeit; de a minisztérium kebelében, vagy azon kivül levő cselszövényekről sem hivatalosan, sem pedig privatim abszolute nem beszélt. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha tehát először névtelen levelek, másodszor pedig igen meggondolatlanul szellőztetett és abból némely más lapba is átment vádak folytán nekem vizsgálatot kellett indítanom, ezt az utolsó pontot is elő kell, hogy adjam a t. képviselőháznak, mert nem szabad, hogy a hivatalos ember ebben az állásában és ebben a perczben bármit is elhallgasson, *(Általános helyeslés.)* a mi azután a későbbieknek, talán mentegetődzőknek, talán az önmaguk előtt igazolást keresőknek a szájába adja, hogy hát ez, hát amaz!

Itt abszolute semmiféle kétségnek helye nincsen. Először névtelen leveleket kaptam. Névtelen leveleket általában a papirkosárba szoktam elhelyezni, *(Általános, élénk helyeslés.)* de mivel az egyik névtelen levélben rá volt mutatva, hogy itt meg itt kell keresni a vissza-

Digitized by Google

élést konkréte, egy bizalmas — nem hivatalos — levél kiséretében Lukács Bélának ezt a levelet azonnal rendelkezésére bocsátottam és azt kértem, utóvégre nézze meg a dolgot, kisérje figyelemmel; egyebet nem. Megtörtént. Ő kellő tapintattal, a mint szokása volt, a dolgot megvizsgálta, egyetlen kis rendetlenséget tapasztalt, valóban igen jelentéktelent: egy 1200 koronányi tételről volt szó, a mely azonban később közjegyzői okirattal, hiteles könyvkivonattal a legteljesebb mértékben igazolva lett. Egyéb nem fordult elő.

Akkor jött a »Nemzetgazdasági Szemlé«-ben három tisztviselőre nézve oly konkréte körülirt és névaláirással ellátott vád, a melyet én abszolute el nem hallgathattam. Miután akkor a boldogúlt Zalatnán volt, hozzá küldtem és azt mondtam, nézze meg ezt a dolgot, neki bizonyára nem jár ez a lap, és azután mondja meg a teendőket. A boldogúlt azonnal feljött hozzám és azt mondta, hogy ő már megvizsgálta a dolgot, abszolute nem talált semmit, ha én szükségesnek tartom, vizsgáltassam meg mással. Mondom: »Bocsánatot kérek, ezt nem tehetem. Irántad való tiszteletlenség és a legnagyobb bizalmatlanság lenne, ha egyáltalán azt tenném.« Akkor azt mondta: »Ezt mégis ne hagyjuk annyiban. Hát rendelj ki valakit.« Én azt mondtam: »Az egész a te vezetésed alatt van, ha azt mondod, nem szükséges a vizsgálat, akkor hagyjuk annyiban.« Erre aztán azt mondta: »Tudod mit? Ugyis Párisba megy most kiküldetés folytán Szterényi miniszteri tanácsos, rendeld mellém, megvizsgáljuk a dolgot. Ezt az ajánlatot elfogadtam és — ő hozzá intézett — levélben azt mondtam: Rendelkezésére áll ebben az ügyben Szterényi miniszteri tanácsos, méltóztassék a vizsgálatot megindítani. A vizsgálat a legnagyobb részletességgel egy darabig az ő elnöklete alatt, azután pedig a helyettes elnöklete alatt megejtetett, és mondhatom, hogy az egész vádból abszolute semmisem maradt fenn, úgy, hogy minden oldalról tisztáztatott a dolog. A jegyzőkönyvek nálam vannak, itt vannak a táskámban, mindenkinek a rendelkezésére bocsátom, és kérem nemcsak a t. képviselőház bármely tagját, kérem az ország bármely polgárát, a kinek legkisebb kételye van, méltóztassék hozzám jönni, oda adom, méltóztassék megnézni, hogy hogyan áll a dolog. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezt az illető szerkesztőnek is megküldtem, a ki ezt teljes loyalitással elismerte, lapjában nyilatkozott, és azt hiszem, ezzel a dolog be volt fejezve.

Így áll ez az ügy. Én, t. ház, azt hiszem, hogy kötelességemet teljesítettem, mikor ezt előadtam, kötelességet három irányban: kötelességet az ország irányában, kötelességet tisztviselői karom irányában, és kötelességet, kegyeletet róttam le a boldogúlt emléke iránt. *(Általános helyeslés.)* Ha már megtagadtatott, hogy életében élvezze azt az elismerést, a melyre annyira rászolgált, akkor, azt hiszem, nekem legelső és leghőbb kötelességem az, hogy itt az ország szine előtt jelenthessem ki hálával, kegyelettel, elismeréssel, szivem egész melegével, hogy Lukács Béla az ország iránt nagy érdemeket szerzett. Áldott legyen emlékezete. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Nyegre László jegyző: Konkoly-Thege Miklós!

Konkoly-Thege Miklós: T. ház! Tekintettel az idő előrehaladott voltára, legyen szabad csupán egy pár szakszerű megjegyzést tennem a vasuti utazásra és hajózásra nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a magyar ipart illeti, talán elsősorban meg kell említenem a magyar államvasutak gépgyárát, a mely szintén részesült abban a nagy kitüntetésben, hogy a kiállított dolgokért a nagy jutalmat kapta. Azt hiszem, egész felesleges tovább beszélni a magyar államvasutak gépgyáráról; mindenki tudja, mindenki ismeri annak működését, annak tevékenységét. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)*

Konkoly-Thege Miklós: Egy másik megjegyzésem a magyar iparra nézve, a Weitzer-féle kocsigyárra vonatkozik, mely megjegyzést nagyon melegen ajánlom ő nagyméltósága, a miniszter kegyeibe. *(Halljuk! Halljuk!)* Közismert dolog ugyanis, hogy a Weitzer-féle kocsigyár szerkesztményei olyan borzasztó lomposak, olyan rendetlenek, kogy én magam sokszor ujjaimmal húztam ki a csavarokat, — nem szegeket, — a Weitzer-féle kocsikból. Azt hiszem, hogyha egy külföldről, Ausztriából Magyarországba bevándorlott ember gépgyárat alapít, meg kell hogy becsülje magát és a magyar államnak kifogástalan portékát kell szállítania. Bármikor bárkinek rendelkezésére bocsátok egy egész marék csavart, a melyet ujjaimmal húztam ki — nem csavartam ki — a Weitzer-féle kocsiból. Különben nem tartom magam ebben a tekintetben mérvadónak; jogában áll a miniszter úrnak megkérdezni az illető gépgyárakat, a melyek, ha őszintén és tenni merik, fel fogják világositani ő nagyméltóságát, hogy a Weitzer-féle kocsikon mindig hatszor annyi a javítás, mint más, például a Ganz-féle kocsikon.

Egy másik dolog, melyre a miniszter úr figyelmét felhivni bátorkodom, a Ganz-féle részvénytársaságnak új lokomotivja. Egy elek-

tromos lokomotiv, a mely állítólag a jövőnek a mozdonya. Mondjuk a jövőnek, mert egy darabig még várakoztatni fog magára, ámbár a német császár már elrendelte, hogy Berlin és Zossen között kisérletet tegyenek az elektromos lokomotivval. Miután Londoban az Undergroundban az elsőbbséget a Ganz-féle rendszernek adták, nagyon üdvös dolog lenne, ha valamely vasútvonalon kisérletet tennénk a Ganz-féle mozdonyokkal és a Ganz-féle rendszerrel, a mely meggyőződésem szerint nagyon beválik. Tudvalevő dolog, hogy épen a Ganz-gyár Magyarországon első rendű szerepet játszik. Valóban a Ganz-gyár nem csupán magyar, hanem ma már internaczionális, a melyben azonban mégis magyar szellem uralkodik.

Hogy áttérjek a magyar királyi államvasutakat illetőleg egy pár momentumra, legyen szabad egy pár szót szólanom azon nagy mozdonyról, a mely a párisi világkiállításon a Grand Prix-t nyerte el. Remek dolog, gyönyörű szép alkotás; láttam félig készen; vele voltam a műtanredőri próbán, és láttam a hatását. Sajnos, még ma sem egészen kész, de majd készen lesz. Nem tagadom, hogy ma ez a mozdony még mindig a jövő zenéje, mert egy mozdonyt készíteni nagyon könnyű dolog, de az a kérdés, hol járunk vele. Ezt meghatározni, t. ház, a legnehezebb. Itt ezt azért nevezem meg jövő zenéjének, mert ma még nincs helyünk, nincs pályánk, a melyen ezen mozdonynyal járni tudnánk. Elsőrangú pálya e czélra a budapest-marcheggi, mert elvégre a budapest-brucki vonalon azt hiszem senkinek sem fog eszébe jutni 90 kilométer sebességgel utazni, a mennyire a mozdony készítve lett. Ez csupán csak a Marcheggi vonalon történhetik, ámde a régi sinrendszer mellett, a melynek súlya 33·4 kilogramm futóméterenkint, csak 14 tonna tengelyterhelés van megengedve. Alkalmas mozdonyt nem lehet építeni 14 tonna tengelyterhelési súlylyal, azt emelni kell. Éppen az I. L. mozdonynál emelték $15^1/_2$ tonnára tengelyenként a tengelyterhelést. Ámde most ott vagyunk, hogy nem lehet az állomásokon keresztül haladnunk 90 kilométer sebeséggel épen a nagy tengelyterhelés miatt, mert az egész vonalon le vannak rakva ugyan a Góliáth-sinek, de az állomásokban még nincsenek lerakva, tehát a 90 kilométer meg van ugyan engedve a $15^1/_2$ tonna tengelyterheléssel a vonalon, de nincs megengedve az állomásokon, úgy hogy mi már a műtanrendi próbánál is mindig 50 kilométerre redukáltuk az állomásokon a sebességet, mert ki van adva a rendelet, hogy nem szabad magassabra fokozni. Am azzal, hogy azt mondom, hogy a jövő zenéje, épen nem mondom azt, hogy ne építsünk több ilyen mozdonyt, ha ez beválik. És meggyőződésem, hogy be fog válni, mert a mit eddig még a magyar államvasutaknál a magyar mérnökök csináltak, az mind bevált; látszik ez abból is, hogy a Grand Prix-t kapta ez a mozdony a sok más jeles szerkezet felett a párisi világkiállításon. Előbb erről azt mondtam, hogy senkinek sem fog eszébe jutni a brucki vonalon 90 kilométernyi sebességgel járni, de nem is szabad rajta járni ezzel a sebességgel, különösen azon szerencsétlen szisztéma mellett, a mely most ott a váltókkal követtetik. és én nagyon melegen ajánlom ő nagyméltóságának, hogy tiltsa be ma még, a midőn csak hat állomás van ezen szerencsétlen váltórendszerrel elkészítve, a többit, mert elődjét valaki, a ki ujítást akart csinálni, befolyásolta és felhasználta azt a körülményt, hogy nem volt teknikus; így beszélte reá arra, hogy egy elavult szisztémát hozzanak be egy dupla pályára, tudniillik azt a rendszert, hogy mindig nekimennek a váltócsúcsoknak. Egy igen jeles mérnök, egy üzletvezető t. barátom frontot csinált az ellen. Ekkor azt mondták rá, hogy »vén salabakter.« *(Derültség.)* Én azt mondom, hogy nem az; nem az én t. barátom a salabakter, hanem azok voltak a salabakterek, a kik ezt az ósdi szisztémát behozták és kik azzal mentegetődztek, hogy a forgalom lebonyolítása sokkal könnyebb, ha a váltócsúcsoknak megy neki a vonat. Ezt én elismerem és nem tagadhatja senki, a ki valamivel többet tud a vasútról, minthogy a kerék a sineken fut. Hanem erre én azt a kérdést vagyok bátor felvetni, vajjon mit gondolnak ott a házban a t. szakember barátaink, hogy a brucki vonalon lesz-e valaha az a forgalom, a mely Berlin és Köln, vagy Berlin és Hamburg között? Biztosan azt fogják válaszolni, hogy soha. Hogy lesz-e vagy nem, azt ezután fogjuk meglátni. Ha azon a pályán, a dupla vágányon, a hol nem a váltócsúcsoknak mennek neki a vonatok, le tudják bonyolítani a forgalmat, nem tudom, hogy a brucki vonalon miért ne tudnák. Az egy örökös partie honteuse-e lesz a brucki vonalnak.

A mi a kocsikat illeti, tudjuk, hogy leszámítva a Weitzer-kocsikat, mi nagyon előlállunk a kocsik kényelmessége dolgában, sőt mondjuk meg őszintén; el vagyunk kényeztetve. *(Helyeslés.)* Épen tegnap ballottam egy megyjegyzést egyik t. képviselőtársamtól a közlekedési bizottságban, a melyben a déli vasutnak kocsiait kifogásolta. Pichler Győző képviselőtársamnak nem volt igaza, mert elismerem, hogy nagyon sok rossz portékája van a déli vasutnak, de most nemrég Budáról

Digitized by Google

Triesztbe utazva én őszintén megvallom, azt a nagy rosszaságot sehol sem tudtam konstatálni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Kérem, a mi a mellékes pályákat illeti, méltóztassék Németországban, Franczia országban vagy Angliában megnézni azokat, ott sem fogunk holmi Pullman-kocsikat találni, hanem mindig az elsőrendű vonalakról tolják el a rossz kocsikat a tizedrangú pályára. Igy van ez a déli vasútnál is. A rosszabb kocsikat természetszerűen a leggyengébb vonatokhoz, az úgy nevezett bummlerekhez szokták besorozni.

Hanem a mi kivánatos nálunk, az a kocsikban a tisztaság gyarapítása. A múlt ősszel megtámadták, — igazán nem emlékszem rá, hogy ki, de az irreleváns dolog — a termes kocsikat, sőt egy hirlap nagyon is messze ment a támadásban ezen termes kocsik ellen. Végre is annak a termes kocsinak is megvan a jogosultsága, és igen szomorú volna, ha egy miniszter nem utazhatna termes kocsiban. *(Igaz! Úgy van!)* Hanem ha azok a t. főfelügyelő urak néha a termes kocsik helyett bemennének az utasokat szállító kocsikba, a hol szerény magamféle pasasok járnak, *(Derültség.)* azt hiszem, ott jobban megtalálnák azokat a nem tiszta dolgokat, eltekintve attól, hogy a szerkezetre nézve valóban rettenetes dolgokat látunk ezeknél a Pullmann-kocsiknál; így például, hogy nem tudtak — nem illik megneveznem, hogy hol — egy bizonyos bádogcsövet levezetni, nem tudták, hogy egy bizonyos nyilás milyen konstrukciókon végződjék, oly hiba, melyen egy egyszerű pléhcsővel lehetne segíteni.

De, t. ház, én azt is szeretném már tudni, hogy ennek a belga társaságnak mikor lesznek a végnapjai Magyarországon. Mi mindíg a magyar ipart és a magyar elemet akarjuk emelni, és a magyarosságot terjeszteni és itt eltekintve attól, hogy ezek a restaurációkocsik mily rosszak, zsarolni engedjük magunkat ettől a belga társaságtól. Bevallom, hogy ez egy nagyszerű intézmény magában véve, ha például ezeket a restauráczió kocsikat nem adnók annak a belga társaságnak, hanem egy idevaló magyar vendéglősnek, a hogy kiadták a németek a németországi vendéglősöknek úgy, hogy például a boroszlói vonalon a restauráczió-kocsit egy scharlottenburgi, a hamburg-kölni vonalon egy wittenbergi vendéglős, a hamburg-berlini vonalon pedig egy münsteri, vagy oshabrücki látja el. Ezek németek, és saját németjeiket pártolják; mi a belgáknak adjuk oda, azért, hogy zsaroljanak és rosszúl lássanak el bennünket.

Nem is tudok mást elképzelni, mint azt, hogy a vasuti körökben, a kik annyira protezsálják ezeket a restauráczió- és hálókocsikat, valaki valamely belga társaság főnökének, legfőbb emberének vagy a feleségébe, vagy a leányába szerelmes, *(Derültség.)* mert rosszabbat nem tudok feltételezni; ez az egyedüli, a mit felhozok. Talán ez az oka, hogy annyira protezsálják. Azt a kérdést merem felvetni, vajjon kifizetik-e magukat a belga társaságnak ezek a kocsik, vagy nem? Meggyőződésem, hogy kifizetik magukat, mert különben nem járatnák a kocsikat a magyarok szépségéért, még ha az a belga annyira szerelmes lenne is valamely magyar államvasuti igazgató feleségébe, még akkor sem járatna egyetlen kocsit, ha ez nem fizetné ki magát. *(Derültség.)*

Azt hiszem, egy kézvonással könnyen lehetne ezen segíteni; segítve lenne ezen a bajon, több magyar vendéglős jó üzletet csinálna, a magyar közönség pedig jól lenne ellátva.

Most már az idő rövidsége miatt át kell térnem pár szóval a hajózásra is.

Ha mi hajózni akarunk, először víz kell hozzá, ez az első morál, a conditió sine qua non. *(Derültség a joboldalon. Egy hang: Bor is jó!)* Borban nem lehet, mert nincs elegendő.

Először is a dunai kataraktákra térjünk át, a melyek szabályozása ma sincs azon a ponton, a melyen lennie kellene. Azt hiszem, nagy hibát követtek el a t. mérnökök akkor, a mikor mindjárt elején be nem látták, hogy botlást követtek el. Tudomásom van róla, hogy a juczi-csatorna tele van törmelékkel, úgy, hogy kis vizállás mellett nem lehet rajta keresztülmenni. A juczi-csatornát határozottan újra kell megcsinálni, újjá kell épiteni a régi rossznak elhagyásával. Különös előszeretettel voltak a katarakta-szabályozók a görbék iránt, úgy, hogy a Stenka-katarakta valóságos S betűt ír le. Könnyű dolog egyes hajóval keresztülhaladni az S betűn, de tessék uszálylyal keresztülhaladni! Azt a hajós emberek fogják megmondani, vajjon lehet-e, és ha lehet, mily nehézségekkel jár ez. De remélem, hogy miután annyira előre haladt a Felső-Dunának szabályozása, és oly remek munkákat csináltak az Alsó-Dunán, így a bajai görbék és a bukini csatorna átvágásánál rövid idő alatt elérjük, hogy a dunai katarakták teljesen rendbe lesznek hozva, még ha nem érjük is el azt, a mit laikus emberek sokszor kérdeztek tőlem: »hogy mikor jönnek majd tengeri hajók Budapestre?« Azt mondtam: »mondjuk, hogy soha«. De ez mellékes dolog.

Rendkivül fontos azonban a csatornák létesítése, a mely kérdés, úgy látszik, szintén a napirenden van. A csatornák létesítésével

Digitized by Google

összeköttetésbe merném még hozni és ajánlani egy nagyszabású állami hajózásnak szervezését, egy oly hajózási társulat alkotását, mely életképes lenne. Tudjuk nagyon jól, hogy van nekünk egy társulatunk, a magyar folyam- és tengerhajózási társaság. Hogy az milyen stádiumban van, azt nem akarom magyarázni, hanem attól félek, hogy ma még van és majd holnap arra ébredünk fel, hogy nincs, hanem fuzionál valamely társulattal. Tudomásom van róla, hogy nekik horrendum magas áron vannak elkönyvelve a hajóik, tekintetbe véve azt, hogy mily kolosszális alacsonyan vannak elkönyvelve a Dunagőzhajózási társulatnak a hajói. Ugyanis a Dunagőzhajózási társulatnak hajói mind 30—36.000 forint közt, úgy például az Achilles és az új Millennium mintegy 30.000 forinton áll a könyvekben, holott 100.000 forintnál is több az érték. De nézzük most a szubvenczió kérdését. A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság kap 400—450.000 forint szubvencziót évenként. Kap minden menési óráért 5 forint 43 krajczárt, ez kitesz tonnakilométerenkint nem egészen $^2/_{10}$ krajczárt, a mit kiszámíthatunk, ha a 450,000 forintot elosztjuk a szállítmánynyal, tudniillik 231 millió tonnakilométerrel. Sokkal olcsóbban utazik a Dunagőzhajózási Társaság, a mely Ausztriától csak 250.000 forint szubvencziót kap. Ennél csak 0·025 krajczár esik egy tonnakilométer útra és a mi társulatunk nem képes többet mint 4000 óratonnát szállítani, holott a Dunagőzhajózási Társaság ezen csekély szubvenczió mellett mindig képes szállítani 9000 tonnát. Ezt méltóztassék úgy érteni, hogy 1 óra alatt összes szerszámaival képes 9000 tonnát egy kilométerre elszállítani. Hogy ily körülmények közt a magyar folyam- és tengerhajózási társaság nem tarthatja magát, az természetes és azt hiszem, hogy ezt sokkal jobban tudja a kereskedelmi miniszter úr ő nagyméltósága, mint én. Adja isten, hogy rossz próféta legyek, hogy tudniillik majd egy reggelen ne arra ébredjünk fel, hogy ma van, holnap nem lesz. Midőn ezen társulatot szervezték, és azon két úrral, a ki szervezte, összejöttem a Nyugati pályaudvaron és az egyik, a ki gyermekkori ismerősöm és barátom, elmondta nekem a dolgot. Kérdeztem, hogy mennyi pénzetek van, mire ő azt mondta, hogy 10 millió. Ártatlan mulatság, mondtam én, a midőn 40 milliónál kevesebbel meg akarjátok buktatni a Dunagőzhajózási Társaságot és jó lesz, ha evvel a 10 millióval fenn tudjátok tartani magatokat. Ez a jóslatom beteljesedett, adja isten, hogy a másik ne teljesedjék be. Én bizom ugyan őnagyméltósága bölcseségében és azon nagyszabású körültekintésében, melyet már 30 éve van szerencsém nála ismerni és remélem, hogy ez rövid idő alatt meg lesz. Mert az magában véve, hogy mi itt magyar hajókat lássunk, sőt még ha az én vágyam beteljesülne, hogy azok nem magyar zászlóval járjanak Dévény és Orsova közt, hanem magyar lobogóval az egész világon. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* ez még nem az egész feladat, a mely ezen magyar hajózási vállalatra vár. Ne feledjük, hogy akármilyen zavarok adnák magukat elő Ausztriával, nekünk Ausztria oly tarifát csinálhat, sőt valamely hajózási vállalat is, a melyet mi nem győzünk. Nekünk kiviteli piaczunk Dél-Németország, nekünk oda kell mennünk. Ha nekünk van egy hajózási társulatunk, vagy magyar állami hajózási vállalatunk — az nekem mindegy, — a melyik hatalmas, akkor azzal őnagyméltósága a kereskedelemügyi miniszter úr kitolta vasútjainak végét Régensburgig, kitolta Sulináig; sőt tovább megyek, ha meg lesz a dunaoderai csatorna, a mely valóban csak időkérdés, akkor kitolta a magyar államvasutak végét Bresslaun át Stettinig, sőt ha az Elbe csatorna meglesz, Hamburgig, a világ legelső kikötő városáig. Ezért nagyon meggondolandó dolog, hogy nagyszabású hajózási vállalatot szervezzünk.

Kevésbbé értek a tengeri hajózáshoz, mint a folyamhajózáshoz, azonban meg kell említenem pár szóval az Adriát. Az Adria némely támadásnak lett kitéve, melyben magam is erősen részes voltam, és akkor, mikor támadtam, támadásom indokolt volt. Ha ma támadnám, ez a támadás indokolatlan volna, mert itt van a szerződés, a melyet a miniszter úr őnagyméltósága ismét körültekintéssel és nagy bölcseséggel szerkesztett. Ma az Adria egy magyar vállalattá lett átalakítva. Csak egy pár momentumot hozok fel; elnöknek és alelnöknek magyar honpolgárnak kell lennie, az igazgatóság Budapesten van, az igazgatóság kétharmadrészének magyarnak kell lennie, továbbá minden magyar fiúnak, ki a fiumei, vagy más akadémiából kikerült, elsőbbséget kell adni az alkalmazottak közt. Ha visszautasít az Adria egy magyar fiút, akkor először a miniszter úr őnagyméltóságának jelentést kell tenni és indokolni, miért utasította vissza. Az sem megvetendő dolog, hogy magyar produktumok mustráit, 10 tonnát, minden hajónak díjmentesen kell szállítania, s a mi 10 tonnán, vagy köbmeteren túl van, azt 50 tonnáig, 50 köbméterig, 50% leengedéssel kell bárhová szállítani. Ez oly vivmány, melyet csak a miniszter úr meszsze látása hozhatott létre. Ez a szerződés oly kitünően van megszerkesztve, hogy az nemcsak jogászoknak,

Digitized by Google

hanem teljes életükben hajózással foglalkozott egyéneknek is dicsőségére válik.

Azt hiszem, mindenkinek izlésével találkozni fogok, ha pár szót szólok a magyar kereskedelmi muzeumról, a mely ma már igen szép előrehaladást mutat; hanem talán azzal is lehetne szép előhaladást felmutatni, ha régi mozdonyokat, régi hajógépeket állítanánk ott fel. Mert igen nagy bűne a t. dunagőzhajózási társulatnak az, hogy kezdettől fogva a régi hajógépekből, legalább csak egyet egyet nem tartott meg emlékül, s legalább valami fabódéban nem állította fel olyan helyre, mint például az óbudai hajógyár. Meggyőződésem, hogy a modern mérnökök, hogy ezeket a régi gépeket természetben láthassák, seregestül vándorolnának oda. Én gyermekkoromtól fogva ismertem néhány öreg gépet, a minek, sajnos, ma már a rajza sem existál: érdekes angol, belga és franczia gépeket. Ma persze a mindent kompendizáló rendszer azokat is részben elrontotta, részben az öreg vas közé dobta. Ám nézzük meg, hogy a Ferdinand's Nordbahn milyen roppant kegyeletben tartja öreg mozdonyát, az Ajaxot. Évenkint kiállítja és Bécsből a politechnikum hallgatói eljárnak hozzá és megnézik. Kiállít ezenkivül egy pár régi kocsit, a melyek a Ferdinand's bahn megnyitása korából maradtak. De gyerünk a British múzeumba, a Kensington muzeumba, nem látjuk-e ott a régi mozdonyokat Stephenson idejéből, vagy a régi hajógépeket természetben, vagy modellben? Milyen impozáns dolgok ezek és milyen könnyen lehetett volna ezeket beszerezni a régi vas árán. Egy Multon-Watt-féle balánsz-masina nyoma körülbelül 100 métermázsát, de ez már a nagyobbak közé tartozik. Meg lehetett volna venni métermázsáját két forintért és az egészet 200 forintért. Mi az egy muzeumnak? Én ezt nagyon melegen ajánlanám ő nagyméltósága kegyeibe; jó lenne avval foglalkozni, hogy ezt a muzeumot felállítsuk és fejlesszük.

Megengedi a ház, hogy még egyszer visszatérjek a magyar államvasutra. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen a vasutak legjobban feljogosítanak, hogy a kereskedelmi tárczában róluk beszéljünk. Ne feledjük, hogy ma az egész világ vasutjai meghaladják a 770.000 kilométert, vagyis — talán nagyon furcsán fog hangzani — ha a dupla vágányokat is egyes vágányoknak tekintjük, az összes vasúthálózattal el lehetne menni a holdba és vissza.

Azonban a vasuti balesetekről is meg kell emlékeznem, a melyek részben a rossz menetrend kifolyásai, részben pedig nálunk fejességből is divatosak, mert például beszüntetnek olyan vonatokat, a melyek kifizetik magukat. A vasutasok maguk mondják, hogy kilométerenként egy gyorsvonatnak a szállítása 75 krajczárba kerül; én nagyon splendid vagyok és egy forintot adok neki, sőt egy bécsi gyorsvonatnak adok 300 forintot; ez még több annál. Tehát ha egy 300 forintos vonaton 30—40 utas van, ott már határozottan bevételről van szó. Már pedig a vasutak, azt hiszem, nem csupán üzleti szempontból tekintendők, hanem nemzetgazdasági szempontból is. Ezek folytán talán lehetne ügyelni arra, hogy ne szüntessenek be olyan vonatokat, a melyek nemcsak, hogy kifizetik magukat, de a többi vonatoknak túlherheltségét hozzák magukkal. Ha ezek a t. urak nem mindig szalonkocsiban utaznának, meglátnák, menynyire túl van terhelve egynémelyik vonat, és akkor mindjárt javasolnák, hogy jobb lenne a vonatok számát szaporítani, illetőleg az egyes vonatokat megosztani. Egy volt miniszertől hallottam, bogy közveszélyes a brucki vonal, mert olyan hosszúak azok a gyorsvonatok, hogy valóságos S-et irnak le, mikor a görbékbe bemennek.

Azt mondottam, hogy a menetrend befolyásolja a vasuti baleseteket. A nélkül, hogy a vasuti balesetek statisztikájára valami nagy súlyt fektetnék, legalább nem azt, a melyet talán némely laikus ember fektet, még mindig elfogadom egy igen jeles vasutasnak azt a mondását, hogy ha az ember az első napvilágot egy első osztályú vasuti kocsiban látná meg, naponta folytonosan 900 kilométert utazhatnék, a nélkül hogy 135 esztendő előtt sérülést szenvedne és valóságos mathuzsálemi kort, 700 és egynéhány évet élhetne, a míg a vasuti kocsiban meghalna. Ám jó, de tény, hogy a franczia statisztika kimutatása szerint a régi postakocsival való közlekedés 60-szor több balesetet tud felmutatni, mint éppen a vasutak. Ezt feltétlenül hiszem, és hiszem azért is, mert különösen nálunk Magyarországon oly elővigyázóan, oly gondosan utazunk a vasuton, hogy kocsival határozottan jóval több balesetnek vagyunk kitéve, mint a vasutakon.

De még ezeket a baleseteket részben el lehet hárítani, vagy legalább is igen sokkal devalválni. Így például devalválni lehetne, ha a menetrend készítő urak kissé több gondot fordítanának a menetrend összeállítására és akkor nem következnék be olyan botlás, mint a mi tavaly a brucki vonalon történt, hogy a gráczi személyvonat belement hátulról egy tehervonatba. Ez különben is divatban volt. Így a hagelsbrucki tunnelben, az aschaffenbergi vonalon, nagy szerencsétlenség történt nemrég, a melynek áldozatúl esett egy igen

Digitized by Google

elökelő magyar mágnás is. Ott is elől ment a tehervonat és a személyvonat utolérte, belement, úgy hogy nem tudom hány kocsi tört össze és az a magyar mágnás is ott vesztette életét. Tavaly pedig a gráczi vonat hátulról belement a megkésett tehervonatba. Ha tehát a menetrendre egyáltalában jobban ügyelnének és nem a tehervonatot hagynák elölmenni, hanem a személyvonatot, ilyen eshetőség ki volna zárva. *(Úgy van!)*

A balesetekre természetesen igen nagy befolyással van a személyzetnek kimélése. Mi olyan jó, oly kitünő vasutas anyaggal állunk szemben, hogy nem sok vasút és nem sok állam rendelkezik oly kitünő személyzettel, mint épen a magyar államvasutak és egyáltalában a magyar vasutak. Kérdezzük csak meg például a svájczi állomásfőnököt, hogy mikor érkezünk meg erre meg erre az állomásra. Hát mond valamit, — mert a kalauz nem is tudja, — de nagyon ritkán helyes. Minálunk azonban nincs olyan kalauz, a ki ha állandóan jár Budapestről Zimonyba, vagy Kassára, vagy Bécsbe, ne tudná megmondani, hány óra, hány perczkor érkezünk meg Szabadkára, Pozsonyba, Győrbe, vagy nem tudom hova. De egy belga vagy egy franczia kalauz nem tudja ezt megmondani, és csak igen nagy véletlen, ha egyik vagy másik közülünk azzal dicsekedhetik, hogy helyes információt kapott.

A mi az intelligenciát illeti, a német vasutasok határozottan állanak az intelligenciának azon a fokán, a melyen a mi vasutasaink; de hogy magasabb fokán álljanak az intelligenciának, azt tagadom. A német vasútak már felette állanak a mieinknek. Miért? Mert rengeteg sok anyaguk van. A németek nem kevesebb, mint 1055 mozdonyt fognak építeni ebben az esztendőben a német pályákra. Tehát bármicsoda mozgósítás esetére minden körülmények között a németek felettünk lesznek. Mert óriási nagy anyaggal rendelkeznek és mert minden vonalukon duplavágányú vonal van, legalább az elsőrangú vasutakat értve, sőt volt idő Németországban, mikor még nem államosítottak annyi vasutat, hogy egy törvény az elsőrangú vonalakra nem is adott másként koncessziót, mint hogyha az duplavágánnyal építtetett.

Még néhány szót emelek a mi vasuti személyzetünk mellett. Ha mi oly helyzetbe tudnók hozni vasutasainkat, hogy anyagi gonddal ne kelljen küzdeniök és teljes megelégedésben csak szakmájuknak élhetnének, hogyha ők tisztára csak a kötelességüknek élhetnének és nem kellene gondolkozniok azon, hogy miből fogom a gyermekemet taníttatni és mit eszünk holnap, akkor biztonságunk, a mi kitünő személyzetünk, kitünő anyagunk mellett még sokkal magasabb fokra emeltetnék, mint a hol az ma áll. Valóban azoknak a panaszoknak a melyek a kalauzok ellen felmerülnek, el merem mondani, a legtöbb esetben maguk az utasok az okai: ezek adnak arra alkalmat, hogy mindig a szegény kalauzt büntetik meg, mert a közönség körében egyiknek ez, a másiknak az a protektora és úgy informálják a főfelügyelő és állomásfőnök urakat, hogy mindig a kalauzt büntetik meg. Magam voltam ilyen esetnek szemtanúja és csak miután magam csaptam nagy csetepatét és tanúskodtam a kalauz mellett, bizonyítván azt, hogy neki van igaza, csak akkor csendesedett el az illető állomásfőnök, különben megbüntette volna a kalauzt.

A kalauzok fizetése csakugyan kevés ahhoz képest, hogy milyen veszélyeknek és bajoknak vannak különösen egészségi szempontból kitéve Mi sokkal kevesebb veszélynek vagyunk kitéve, mint a kalauzok, és mégis influenzát, tüdőgyuladást és egyébb bajokat kapunk. Csakhogy ha mi ilyen bajt kapunk, akkor gyógyíttatjuk magunkat és minden lehető módot elkövetünk, hogy egészségi állapotunkban javulás álljon be. De az a szegény kalauz még tisztára ki sem gyógyúlt a bajából, a mikor már csak azért, hogy mértföldpénzét megkaphassa, ismét útra kénytelen menni. Én nagyon ajánlom t. ház, hogy a t. miniszter úr ő nagyméltóságát a vasuti személyzet érdekében kérjük fel, de egyúttal a pénzügyminiszter ő nagyméltóságát is, a kinek jószivűsége mindnyájunk előtt egyaránt ismeretes, hogy gondoskodjanak azokról a szegény vasutasokról, s iparkodjanak azoknak a jólétét gyarapítani annyira, a menynyire azt az állam jövedelme megengedi. Nagyon melegen ajánlom ezeket, a melyeket elmondtam, a t. miniszter úr kegyességébe, és azon bizalomnál fogva, melylyel iránta viseltetem, a költségvetést feltétlenül elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Tekintettel az idő előrehaladottságára, és mivel még többen vannak szólásra feljegyezve, javaslom, hogy a vitát ma ne folytassuk és a holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendjére a ház a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalását tűzze ki. Hozzájárúl a ház? *(Igen!)*

Tehát ezt határozatkép kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

645. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 26-án, szombaton,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Véderő és pénzügyi bizottság jelentése: *a)* a magyar királyi honvéd nevelő- és képző-intézetek állapotáról az 1900. évre; *b)* a közös hadsereg nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról az 1900-ik évben; *c)* a hadmentességi díj-alap álladékáról az 1899-ik évben; *d)* a honvédmenház 1899. évi állapotáról; *e)* a beszállásolási törvények végrehajtási utasítása 19-ik mellékletének módosításáról. — Közgazdasági bizottság jelentése az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891: XIII. törvényczikk 3. §-a alapján kiadott rendelet kiegészítéséről. — Pénzügyi és közgazdasági bizottság jelentése: az Adria magyar királyi tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Kérvényi bizottság jelentése a kérvények XV. sorjegyzékéről. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Hegedüs Sándor, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet vezeti Molnár Antal jegyző úr; a felszólalókat pedig jegyzi Nyegre László jegyző úr.

A múlt ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek a ház tagjai közül észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Nyegre László jegyző: Szerb György, a pénzügyi bizottság előadója!

Szerb György: T. ház! A véderő és a pénzügyi bizottság nevében van szerencsém azok jelentéseit magyar királyi honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról (Irom. 911, 985) és az 1900. évben, a közös hadsereg nevelőképző intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról (Irom. 912, 986) az 1900. évben, a hadmentességi díj-alap álladékáról (Irom. 913, 987) 1899. évben szóló honvédelmi miniszteri jelentésről, a honvédmenház 1899. állapotáról (Irom. 914, 988) szóló honvédelmi és a belügyi miniszteri jelentésről, a beszállásolási törvények végrehajtási utasítása 19. mellékletének módosításáról (Irom. 915, 989) szóló honvédelmi miniszteri jelentésről beterjeszteni.

Kérem a jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és annak idején a honvédelmi tárcza tárgyalásával egyidejüleg napirendre kitűzetni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A beterjesztett jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és a honvédelmi tárczával egyidejűleg napirendre fognak tűzetni.

Nyegre László jegyző: Heltai Ferencz, a közgazdasági bizottság előadója!

Heltai Ferencz előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését (Irom. 964, 990) a kereskedelemügyi miniszter úrnak 964. számú jelentése tárgyában az ipartörvény 25. §-a alapjában foglalt

lajstrom kiegészítéséről, és az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről (Irom. 933, 991) szóló 1891 : XIII. törvényczikk 3. §-a alapján kiadott rendelet kiegészítéséről szóló jelentéséről; továbbá a közgazdasági és pénzügyi bizottságok jelentését (Irom. 979, 992, 999) az Adria magyar királyi tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló kereskedelemügyi miniszteri törvényjavaslatra vonatkozólag.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentések kinyomatását és szétosztását elrendelni és azokat annak idején napirendre kitüzni.

Elnök: A közgazdasági és pénzügyi bizottság jelentései az Adria magyar királyi tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről, valamint a közgazdasági bizottság többi jelentései is ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tűzetni.

Következik az indítvány- és interpellácziós könyv felolvasása.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány- és interpellácziós könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl szolgál.

Következik a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 923) folytatólagos tárgyalása, még pedig: Központi igazgatás. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 1,086.170 korona.

Ki következik?

Nyegre László jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! Legyen szabad pártom nevében ehhez a tárczához hozzászólnom, miként az előző években is szerencsém volt azt tehetni. Igyekezem eltalálni azt az álláspontot, mely a mai viszonyok közt és a mai közgazdasági helyzetben leginkább megindokolható és a melyet törekedni fogok magam is megindokolni. Mindenesetre át vagyok hatva attól a meggyőződéstől, hogy Magyarország közgazdasági felvirágzása, vagyonosodása és közteherviselési képessége a legnagyobb mértékben attól függ, miként vagyunk és leszünk képesek Magyarország ipari és kereskedelmi fejlődését előrevinni és azt virágzásra hozni. Természetes dolog, ezzel nem azt akarom mondani, hogy valami nagy ellentét van ezen törekvés és a mezőgazdasági törekvések között, sőt ellenkezőleg, azt hiszem és azt tartom, hogy az ipari és kereskedelmi fejlődés erős megizmosodása leveszi majd a mezőgazdaság vállairól egy részét azoknak a terheknek, a melyeket már a mostani vészonyok között is alig bir el a mezőgazdaság.

Hogy miképen történt a múltban az ipari és kereskedelmi fejlődésnek előmozdítása, arra nagyon könnyen lehetne megfelelni azzal, hogy sehogysem. Csakis az utóbbi időben látunk bizonyos pezsgő életet, a mely ki akarja ragadni az ipari és kereskedelmi tevékenységet tespedéséből és irányt akar mutatni arra, hogy nekünk ezen a téren vállvetve és minden erőnk megfeszítésével kell munkálkodnunk.

Mikor azt a vádat emeltem, hogy a múltban alig történt valami, ezt igazolni is akarom. Különös dolog, hogy Magyarország, mint elsősorban mezőgazdasági állam, még ezen a téren sem fejtette ki azt, — legalább eredményben nem mutatja be, — mit egy földmívelő, egy mezőgazdasági államtól joggal meg lehet kivánni. Különös dolog, hogy daczára annak, hogy a közös vámterület elsősorban természetesen a mezőgazdaságnak kedvez, még ezen viszonyok mellett sem volt képes a mezőgazdaság felvirágozni, a válságokat túlélni, hanem úgyszólván folytonos kriziseknek van kitéve. És mikor a mezőgazdaság terén nem látunk virágzást, hogyan láthatnánk akkor az ipari és kereskedelmi téren, a hol mindazon intézmények, a melyek a múltban, ha nem is voltak kifogástalanok, de mégis egy bizonyos rendszert öleltek fel, például a czéhrendszer. A liberális irányzat is szétrombolta és úgyszólván védtelenül tette ki Magyarországot, azaz: a legszabadabb kizsákmányolásnak. Itt minden szabad volt és szabad ma is Magyarországon és bármit akart valaki az ipari és kereskedelmi téren cselekedni, az mind meg volt engedve szabad garázdálkodásban. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, én az igazi szabadságnak nagy hive vagyok és mindig is az voltam. De ezt a szabadságot a legveszedelmesebbnek, indokolatlannak és határozottan bűnnek tartom. De hogyha ily kifejezéseket használok, t. ház, legyen szabad azokat be is igazolnom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elsősorban is nem vagyok az ipar terén annyira elfogúlt, hogy ne látnám és ne tudnám azt, hogy a múltban, mikor a czéhrendszer vitte és kezelte az ipari tevékenységet, hogy akkor volt benne kis erőszakosság is, a mely talán az itt vagy ott érvényesülni akaró erőket visszaszorította és visszatartotta. De a társadalom terén, mindenesetre üdvös tevékenységet tudott felmutatni: azokat az eredményeket, a melyeknek ma már csak a történelmi múltját látjuk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon!)*

T. ház! A ki elolvassa azokat a beszédeket, a melyek itt e házban az a szabad iparról szóló, 1872 : VIII. törvényczikk megalkotásakor elhangzottak és birálat alá veszi a jelen helyzetet, lehetetlen, hogy el ne szomorodjék a fölött, hogy mikor lett a magyar ipar

Digitized by Google

jelszavak áldozatává és miképen lett képzelt fantomoknak oda dobva az a kiváló derék középosztály, a mely eddig úgy vagyonosodás és polgári erények szempontjából, mint a középosztályt mintegy képező elem szempontjából oly nagyfontosságú volt és a melyet ma már hiába keresünk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Különös dolog, hogy a midőn ezt a törvényt megalkottuk, az iparosok 99%-a tiltakozott az ellen, azt mondván, hogy a szabad ipar törvénynyel, ha a nyakára hozzák, a magyar iparos osztály föltétlenül tönkre megy. De az a liberális szellő, a mely mindig csak fantomok után fujdogált, nem vette figyelembe a gyakorlati életet, nem vette figyelembe a magyar iparos osztály tulajdonképeni érdekeit, hanem felirta zászlójára a szabad ipart, hogy azzal az iparos osztályt tönkre tegye és koldusbotra jutassa. Kérdem én, t. ház, bárkitől itt e házban, vajjon nem ad-e nekem igazat abban, hogy megvoltak-e akkor abban az iparos osztályban az előfeltételek arra, hogy itt Magyarországon önállóságának ötödik évében szabad ipart lehessen behozni. Kérdem azt, hogy vajjon megvolt-e az a képzettség, megvolt-e az a vagyoni helyzet, megvoltak-e azok a konjunkturák, azok a védelmi eszközök, a melyek ezt az irányzatot egyszerre behozhatóvá tették volna? Azt hiszem, erre csak nemmel lehet felelni. Mert hiszen tiszta dolog, hogy a magyar ipart szabaddá tenni, a sorompókat nyitva hagyni közös vámterület alapján, és kitenni az iparos osztályt annak, hogy bejöhessen akárhonnét akárki, és pénzével és nemtelen versenyével tönkre tegye a tanult embert, mert nem talál sehol menedéket; ezt, úgy hiszem, csak kificzamodott elme cselekedhette. *(Úgy van! baloldalon.)*

És a mint a későbbi fejlemények mutatják, igen is, azok is, a kik elsősorban legnagyobb hívei voltak ezen szabad ipartörvénynek, belátták, hogy ez az intézkedés elhamarkodott és leginkább nagyon korai volt. Már 1876-ban Ráth Károly interpellálta az akkori kereskedelmi és földmívelésügyi miniszter urat, hogy feltétlenül meg kell hallgatni az iparosoknak kérelmét, és ezt a törvényt sürgősen revizió alá kell bocsátani. Később, hat évvel utána, Steinacker szintén egy indítványt adott be, a mely alatt ott láttuk kedves képviselőtársam, Madarász József nevét is, és követelte igenis ezen indítványban azt, hogy ezen ipartörvény sürgősen revizió alá vétessék. 1879. május 31-én kongresszust tartott 578 testület 812 iparos képviseletével, a melyen követelték, — és egy memorandumot is dolgoztak ki, melyet a miniszter rendelkezése alá bocsátottak — hogy a szabad ipart revizió alá vegye és azon sérelmeket, a melyek végromlásában viszik a kisiparos osztályt, megjavítsa és a törvényt a viszonyokhoz alkalmazza.

T. ház! Bekövetkezett az az idő is, a mikor aztán hozzá fogtak ezen szabadipartörvény revíziójához, és létrejött az 1884 : XXII. törvényczikk. Azonban, t. ház, az a légkör, a mely létrehozta a szabad-ipartörvényt, még mindig irányadó volt ezen ipartörvény revíziójánál is. És így történt az, hogy a mit az a törvény az egyik kézzel adott, igyekezett a másik kézzel elragadni. Így történt, t. ház, hogy az iparos osztály azon sürgős követelményeknek, a melyek a szakképesítés alapjára fektetik a kisipart, eleget tett a törvény a 4-ik szakaszban, de azután a többi szakaszokban sok kibuvót hagyott hátra, hogy bárki kijátszhassa ezt a törvényt. Ki volt tehát mondva a szakképesítés, de az út is meg volt hagyva, a melyen ezen törvény tetszés szerint kijátszható, a mint ki is lett játszva. Ugyanakkor, midőn ez a törvény létrejött, daczára annak, hogy akadt a parlamentben egy képviselő, ha jól emlékszém, Ráth Károly, a ki figyelmeztette akkor a házat, hogy ezen revizió alá vett ipartörvényben is van egy paragrafus, a mely nagyon veszélyes. És hogy mennyire igaza volt, azt bizonyítja a vigécz-törvényjavaslat; az idő megmutatta, hogy azon revidiált törvényben is mily hiányok hagyattak meg, daczára annak, hogy mindenki tudta már akkor ezen törvény hiányos szakaszait és azt a veszélyt, a mely ezen 50-ik paragrafusban benn rejlik. És mégis mennyi idő kellett ahoz, hogy ezen 50-ik paragrafus módosítva és a vigéczekről szóló törvény megalkotva legyen. Pedig a mint említém, akkor is a ház előtt tudva volt ezen paragrafus veszélyes volta, még a liberális jelszavak annyira domináltak, hogy ez még mindig nebántsvirág volt.

Épen így volt akkor a szakképzettségre vonatkozólag. Fölemelték szavukat többen, hogy Hoitsy Pál, gróf Apponyi Albert is kifejtették, hogy hiszen fikczió a szakképzettségnek ilyeténképen való megállapítása akkor, a mikor ezer útat engedünk ezen szakképesítést kimondó paragrafus kijátszására.

T. ház! Hogy mennyire jogos az az ellenvetés, és a peticzióknak egész özöne, a melylyel az iparos-osztály évről-évre a kormányhoz járúl, azt hiszem, nem szükség bővebben magyarázni akkor, a midőn látjuk, hogy a szakképesítést nemcsak itt az iparosok kivánják és óhajtják, hanem a nagyfejlettségű Németországban behozták, Ausztriában behozták, mindezen országokban szakképzettséghez kötik az egyes mesterségek folytathatását, üzését, a hol pedig csak úgy duzzad a tevékeny-

Digitized by Google

ségtől az egész közélet, úgy az ipari, mint a kereskedelmi tevékenységtől, a hol nincsenek olyan pénzügyi viszonyok, mint nálunk, a hol úgyszólván bővében vannak mindazon kellékek, a melyek az ipar és kereskedelmi tevékenységhez szükségesek, és mégis szükségesnek látják ezek az államok, hogy az ipar terén a szakképzettséget nélkülözni semmiesetre nem szabad.

T. ház! Hiszen épen a szakképzettség figyelmen kivül hagyása idézte elő azt, hogy a minden szakképzettség és képesítés nélküli elemek, az úgynevezett kontársereg, mindenütt szembeállottak az igazi képzett iparossal; és igy magának a magyar iparnak hitelét csorbították és támadták meg. Hiszen, t. ház, ennek a következménye az is, hogy az iparospályán nem ment már többé az az elem, mint a múltban. Hiszen én emlékszem, még ezelőtt harmincz esztendővel egyes városokban levő iparosok majdnem valamennyije végzett 5—6 osztályt, és azon iparosok legtekintélyesebb polgárait képezték a városnak, városi tanácsosok lettek belőlük, még a tudományos pályát igénylő tért is el tudták foglalni az ő tudásuknál és tapasztalásuknál fogva, polgármesterek, takarékpénztári igazgatók voltak. Hová lett ez az osztály? Ma mindenkinek, kiben egy kis ambiczió van, és magát iskolákban tudja kiképeztetni, meg kell gondolnia, menjen-e az iparos pályára. Ez szülte azt, hogy a régi anyag mintegy eltávozott ettől a pályától és a helyett beözönlött a falvakról az az elem, a mely a mezőgazdasági téren már nem bizonyúlt élelmesnek, és sokszor irni-olvasni is alig tudott. Az egész tanonczoktatás egészségtelen alapokon fekszik, mert nincsen meg az az alaptalaj, mely alkalmas lenne arra, hogy az ipari tevékenységet művelés és iskolázás által azon fel lehessen épiteni.

T. ház! A mig ma minden álláshoz, kezdve talán a vasútőri szolgálattól, bizonyos qualifikáczió kell, addig mindenki mehet iparos-pályára, ha még az ábéczét sem tudja. Kérdem: helyes dolog-e ez, várhatjuk-e ilyen körülmények között egy, a súlyos viszonyokkal szembeszállni tudó iparososztálynak a kifejlődését? Nem kell-e elsősorban a fundamentumoknál kezdeni és nem kell-e elsősorban az alsófokú ipari oktatásnál kezdeni, s mindazokat a hátrányokat, mindazokat az akadályokat elhárítani, a melyek ennek a megvalósítása elé gördülnek? Tudom én azt nagyon jól, hogy a tanoncz-iskolák nem közvetlen a szakminiszter úr kezelése alá tartoznak, — a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr látja el azokat, — de mindenesetre megvan a kereskedelemügyi miniszter úrnak az a befolyása, a melyet, remélem, föltétlenül érvényesiteni fog, hogy az alsófokú ipariskolák elérjék azt a nivót és megfeleljenek azoknak a követelményeknek, a melyeknek okvetlenül meg kell felelniök. Igy többek között nem lehet megelégedni azzal, hogy az alsóbb fokú iskolák már csak az ábczé és az irás megtanulására szolgáljanak, s csupán ezzel foglalkozzanak három éven át. Követelni lehet, hogy ezen alsófokú tanonczi skolákban bizonyos gyakorlati képzés éressék el. Ez pedig, mikép tavaly is említettem, a mai viszonyok között el nem érhető. Lehetetlennek tartom, hogy — a mint az ma van, — valaki tanoncz lehessen a nélkül, hogy az elemi iskolákat bevégezte volna, hogy a legelemibb ismereteket elsajátította volna. Legalább irni-olvasni és számolni tudjon. Mert azt nem szabad megengedni, hogy azok, a kik elvégezték a négy osztályt, esetleg a hat osztályt, kénytelenek legyenek ott hallgatni és ott ülni, csupán azért, mert a hallgatók 50—60%-a irni-olvasni sem tud. Ez határozottan hátrányára van azoknak, kik jól végezték az elemi iskolákat; hátrányára van magának az egész iparfejlesztésnek, s gátját veti annak, hogy a felsőbb kiképzés bizonyos fokozatban alulról eléressék fokozatosan. És igy, t. ház, nem ismerem el azokat az ellenvetéseket, a melyekkel ezen feltétel szüksége ellen kardot ránt anak, mert igenis, az ipari tudás és tanulás okvetlenül előfeltételekhez kell hogy legyen kötve. A mikor az a földmives föltétlenül kell hogy tudjon irni, olvasni s számolni, ha a mostani súlyos viszonyok között meg akar élni: akkor kell, hogy az az iparostanoncz is, mielőtt saját szakmájának tanulásához fog, szintén birjon ezen előfeltételekkel. És e tekintetben is határozottan kiigazításra szorúl az a törvény. De van itt még egy más dolog is, a melyet már tavaly felhoztam; — nem tudom, vajjon ez irányban megtörtént-e az intézkedés, elfelejtettem e felől kérdezősködni, de ha jól emlékszem, a t. miniszter úr akkor szives volt ezt figyelmébe venni, — hogy tudniillik igen kivánatos, hogy ezen iparostanonczok oktatása ne essék az esti órákba, a mikor az a szegény tanoncz már teljesen ki van merülve; álmosan megy az iskolába, ott alszik, ott piheni ki magát az a szegény fiú. Föltétlenül gondoskodni kell arról, hogy a napnak egy oly szaka tartassék fenn az iparos-tanonczok tanitására, a mikor még éber észszel és nem fáradt fizikummal hallgathatják végig a tanárok előadásait.

És, t. ház, a mi az iparosokról áll, ugyan az áll a kereskedőkre is. Ha megkérdez bárki egy budapesti kereskedőt a felől, hogy van

Digitized by Google

megelégedve alkalmazottainak tudásával, akkor, igen tisztelt miniszter úr, — a mint én is sokaktól, a kiket megkérdeztem mást nem hallottam, — csak a legnagyobb mértékben való kifogásolást fogja hallhatni, a mennyiben e téren nincs semmiféle qualifikáczió kikötve; mehet szintén bárki kereskedői pályára a nélkül, hogy valami előfeltételt követelnének tőle. Már pedig, ha az iparos osztálynál kell ez, még inkább kell a kereskedői osztálynál, a melynek éberségre körültekintésre, szóval az összes kereskedelmi konjunkturák élénk figyelemmel kisérésére és szemléletére van szüksége. Ez előfeltételek elkerülhetetlenül szükségesek arra nézve, a ki jó kereskedő akar lenni. Ezeket mondhattam el az alsó fokú oktatásra vonatkozólag. A mi az igen tisztelt miszter reszortjába tartozó közép- és felsőfokú oktatást illeti, annak részemről teljes elismeréssel adózom. Látom és tudom, hogy költségeket nem kimélve, a legnagyobb mértékben fejleszti, tökéletesbíti a miniszter úr ezen intézményeket, a melyekben oly segédeszközt ad az iparos és kereskedő tanulók kezébe, a melylyel azután a felveendő versenyt legalább a mostani viszonyok súlyossága folytán némileg képesek megvédeni. Ezt örömmel konstatálom. Ezután áttérek az ipartörvény birálatára. Első és feltétlen kötelesség az, hogy egész terjedelmében az ipari törvény revizió alá vétessék a mai viszonyok, a mai helyzetek és konjunkturák figyelembe vételével. E téren minden nap a panaszoknak egész serege zúdul a t. kormány elé és jogosan, de hiszen én remélem, hogy a t. miniszter úr nem fog sokáig elzárkózni azon követelmény elől, hogy az ipari törvény revizióját mielőbb a ház elé hozza, mert mégis csak furcsa dolog, hogy az ország százezreket számláló iparososztálya nem képes kieszközölni, kivinni azt, hogy azon feltétlen jogai érvényesülést nyerjenek az ipartörvényben, melyek nélkül az iparososztály úgyszólva mozogni képtelen. Főelv gyanánt kell, hogy kidomborodjék itt a szakképzettségen kivül magának az ipartestületi szervezetnek benső szabadsága. Én a szabadságot nem abban találom, hogy minden szabad, hanem, hogy megadassék a szabadság egyes olyan intézményeknek, a melyek hivatva lehetnek azon igazi szabadsággal saját magukat és mindazt, a miért az az intézmény létesült és a mi annak felvirágzását előbbre viszi, megvédeni. Ez az igazi szabadság, mert ellenkezőleg az autonomikus szervezkedés a legnagyobb reakczió szüleménye volna, pedig ellenkezőleg azt tapasztaljuk, hogy mindenki görcsösen kapaszkodik az autonom jogokhoz és azt, mint a szabadság első posztulátumát tekinti. Fikczió az az elv, a mit hangoztatnak, hogy a szabadság tiltja azt, hogy az ipart védbástyák közé engedjük vonulni. Az az igazi szabadság, a mely megvédi az iparos-osztályt azokkal szemben, a kik az ország határán belül és kivül szabadon garázdálkodnak az iparososztály jogos érdekei hátrányára. Ezen törvény reviziójánál súlyt kell fektetni arra, hogy olyan határkő állíttassék, a mely mintegy önkormányzatilag, önmagában biztosítékot nyujtson a kisiparososztálynak.

Nagyon jól tudom, hogy azokon kivül, a miket itt felhoztam, még igen sok bajai vannak az iparososztálynak és egyik ezek közül: a hitelviszonyok. Azt olvastam a jelentésből, hogy a kereskedelmi miniszter úr igyekezett ilyen szövetkezetek létesítésével az iparos-osztályt bevonni azon szövetkezetbe, mely az országos iparszövetkezet létesítésében nyert megoldást. Mint a kimutatás mutatja, körülbelül 2424 iparos volt ebben a 25 ipari szövetkezetben, a kiknek mód nyujtatott segélyhez jutni és 1,309.652 koronát igénybe is vettek. Azonban, t. ház, hogyha mi csak egy kissé beletekintünk abba a végtelen nyomorba, a melyben a kisparos-osztály sinylődik, és látjuk azt, hogy a kisiparos-osztálynak majdnem 99%-a van már is teljesen az uzsorásoknak a kezében, ha látjuk azt, hogy tevékenységünknek kezdetén elrabolja tőlünk munkásságunknak gyümölcsét az a lekötöttség, mely őket odafüzi az uzsoráshoz, akkor bizony be kell látnunk azt is, hogy ez csak kezdete annak az üdvös törekvésnek, a melyet én a t. miniszter úrtól, várok, de követelek is. És hiszem is, hogy a t. miniszter úr ezt oly fontosnak és állami szempontból is annyira kardinális dolognak tartja, hogy a szövetkezetnek nagyobb mérvben való fejlesztését, a hitelviszonyok javítását az iparos-osztály helyzetének javítására programmjába veszi. Hiszen hány iparost menthetnénk meg, hogyha az alkalmas időpontban nem is nagy, hanem kisebb segélyben lehetne őt részesíteni. Mert a kisiparos osztály majdnem ki van zárva a takarékpénztárak igénybevételétől. Hiszen olyan messze menő hitelbiztosítékokat kivánnak a kisiparostól, hogyha nem tudom, hány kezessel nem állít be oda, bizony kölcsönhöz nem juthat. Kell tehát intézményről gondoskodni, a mely ezen kisiparosnak becsületére, munkabirására és munkapadjára is ad valamit. Ezen hitelintézményeket tehát olyképen kellene szervezni, hogy ne legyen feltétlenül csak anyagi biztosíték kivánható, hanem elég legyen az erkölcsi biztosíték is arra, hogy a kisiparos megmenthető legyen. Nagyon fontos kérdés ez és ennek szerencsés megoldása csaknem

Digitized by Google

döntő befolyással lesz a kisiparos-osztálynak a felvirágozására. A hitelviszonyok fokozatos fejlesztése ép annyira fontos, sőt talán még fontosabb, mint a törvény revíziója. És azért ismételten a legmelegebben ajánlom a t. miniszter úr figyelmébe, hogy a mint megkezdette a múlt évben, ezután még fokozottabb erővel folytassa és oldja meg ezt a nagyfontosságú iparos kérdést.

Az iparosoknak helyzete, t. ház, még más szempontból is elbirálandó, még pedig azon szükségletek szempontjából, a melyeket a kisiparos nap-nap után kénytelen igénybevenni, hogy tudniillik könnyebben juthasson azokhoz a nyersterményekhez, a miket neki fel kell dolgoznia. És minthogy ő ezen a téren van kitéve a legnagyobb uzsorának, feltétlenül kívánatos dolog, hogy ezen szövetkezeti intézmények a nyersterményeket minél olcsóbban juttassák a kisiparosok kezébe.

A mikor a kisiparosról és egyáltalán az iparos-osztályról szólok, meg kell emlékeznem az ipari és gyári alkalmazottak betegség esetén való segélyezésére vonatkozó 1891 : XIV. törvényczikkről. Én, a ki ismerem e törvény hatását, a mennyiben alkalmam volt betekinteni az illető egyesületek tevékenységébe, mondhatom, hogy elszomorító tapasztalatokat szereztem. Ezek az intézmények, a melyeknek az lenne a hivatásuk, hogy a szegény iparosokat és munkásokat elsősorban is betegség esetén a szükséges orvosi kezelésben részesítsék és gyógyszerekkel ellássák, legtöbbnyire adminisztrativ kiadásokra költik pénzük legnagyobb részét, és azt a czélt, a melyre tulajdonképen az intézményeket alapították, legkevésbbé valósítják meg. Nagyon jól tudjuk, hogy ezek az intézmények, — hogy minél kisebb legyen az orvosi kiadás, — nem alkalmaznak kellő számban orvosokat és azokat választják ki, a kik legolcsóbban vállalkoznak. Még az is megtörtént, hogy volt egy ilyen intézmény, a mely félévenként változtatta orvosát. Azt mondta ugyanis az orvosnak, hogy félévig próbát teszünk, tessék addig a szolgálatot ellátni; a félév lejártával pedig más orvossal végeztették a szolgálatot, úgy, hogy ily formán ingyen kapták az orvosi szolgálatot.

Ily dolgok történnek ennek a törvénynek a keretében. Feltétlenül kívánatos, hogy ez a törvény revizió alá vétessék. Tudom is, és e tekintetben semmit sem hallgatok el, hanem elismeréssel adózom a szakminiszter úrnak, tudom, hogy a miniszter úr ezzel a kérdéssel foglalkozik, és minden tekintetben az idevonatkozó adatokat gyűjti. Hiszem és remélem, hogy a kérdést úgy fogja megoldani, hogy ez az intézmény ne legyen a tulajdonképeni jótékonyság rovására, azaz, hogy egyrészt ne legyenek kihasználva az orvosok, másrészt, hogy az orvosi kezelés jótéteményét csakugyan igénybe vehessék azok, a kik ehhez az intézményhez tartoznak.

De már most igen kérem a t. miniszter urat, hogy méltóztassék tartózkodni az oly nagyon is liberális megoldástól, a mely a szabad belépés révén ezeket az intézményeket úgyszólván azoknak a szolgálatába bocsássa, a kik nem szorulnak az ily segélyintézményre. Az ilyen intézkedés ugyanis határozottan árt az egész orvosi karnak és árt magának az intézménynek is, mert rendesen az ily tagok a legkövetelőbbek, legtöbbször veszik igénybe az orvost, és a legnagyobb mértékben okoznak gyógyszertári kiadásokat az illető egyesületnek.

Ezt voltam bátor a betegpénztárakra nézve megjegyezni.

Most még egyes kisebb dolgokat jelzek, a melyeket nem hallgathatok el, a melyek szintén a kisiparosok rovására vannak. Így a fegyenczipar és a javító-intézetekben folytatott ipar. Senki sem kifogásolja, hogy ott az emberek dolgoznak; de hiszen módunkban van, a házi iparnak egész serege van, melyet oda nyújthatunk ezen intézménynek, hogy abban munkálkodjék és nem szükséges, hogy oly irányban fejtsék ki tevékenységüket, melyben elsősorban az úgy is agyonnyomorgatott kisiparost teszi tönkre. Fontos dolog még, hogy az igen tisztelt miniszter úr foglalkozzék az iparosok nyugdíjának a megoldásával is. Tudom, hogy ez nagy kérdés, de ez elől ma már, mikor a szocziális kérdések egymás után kopogtatnak a ház ajtaján, kitérni nem lehet. Tudom, hogy nehéz megoldás, hogy az iparosokat öreg napjaikra nyugdíjhoz juttassuk, de azért meg kell oldanunk ezt a kérdést és dűlőre kell vinnünk. A nyugdíjazás kérdését az iparosok egy részénél, például a gyári munkásoknál igen könnyű megoldani, mert a mint tavaly említettem és a mint Ausztriában is megoldották, fix fizetést kapnak a munkások, azonkivül az átalányban megkapják hétszámra azt az összeget, mely 30—40 perczentjét teszi ki a fizetésnek. Így meg van védve a gyár azon visszaéléstől, hogy a munkás abban a tudatban, hogy fix fizetése van, nem dolgozik és nem indokolt ürügyek alatt otthon marad. Hogy nem ily könnyű a megoldás a többi iparosoknál, azt belátom.

Hogy végezzek az ipar kérdésével, még csak két dologra vagyok bátor reflektálni. Az egyik az, hogy van egy nagy intézményünk, mely hivatva volna együtt propagálni az ipar és a kereskedelem érdekét. A tapasztalat azon-

Digitized by Google

ban azt mutatja, hogy a kereskedelmi és iparkamara mai szervezetében nem képes egészségesen megfelelni azon várakozásnak, melyet úgy az iparos, mint a kereskedő-osztály hozzá fűz. Épen ezért ezen intézménynek reviziója szintén nagyon sürgős úgy az iparfejlesztés, mint a kereskedelem felvirágoztatása szempontjából.

A mi az iparpártolást illeti, erre is volna néhány megjegyzésem. Ezen a téren a t. szakminiszter úr nagy reményeket keltett a házban beköszöntője alkalmával, és csakugyan szeretném is látni azokat az eredményeket, a melyeket ezen a téren vártunk. Nem mondom, hogy nem mutatkoztak eredmények, de sajnos, a magyar iparpártolás még annyira szunnyadoz, hogy még mindig nincs felkeltve az ország polgáraiban az a tudat, hogy elsősorban nekik kell filléreikkel hozzájárulni a magyar ipar felvirágoztatásához. A hová tekintünk, mindenütt a külföldi divat fényüzéseinek hódol mindenki és kevesen vannak azok, a kik ezen fontos hazafiúi kötelességet teljesítik. E tekintetben azt az eredményt nem látom az egyes köröknél, klubboknál, a melyet úgy hittem, az első fellobbanás szülni fog, hanem látom azt, hogy az első fellobbanás kezd mindinkább szunnyadozni Már pedig ez a tér az, mely elől elzárkózni nem szabad, ezt napikérdéssé kellene tenni és a hol erről beszélni lehet, beszélni is kell. Csakis a magyar iparnak pártolása valósíthatja meg azokat az ideákat, a melyeket mi örömmel rajzolunk magunknak a jövőre nézve.

Nagy hátrány még mindig — tudom, hogy ez irányban is megvan a tevékenység, — hogy nem ismerjük még azokat a termékeket, a melyeket otthon beszerezhetünk és csaknem zavarban van az ember, hogyha magyar holmit akar venni, hová menjen, hol fogja azt megszerezni. Igen kivánnám, hogy az a törekvés, a melyet e tekintetben a t. miniszter úr jelzett, mielőbb a megvalósulás stádiumába lépne, talán akkor inkább lehetne keresztül vinni, hogy a magyar állampolgárok egy kis sovinizmust fejtsenek ki szükségleteik beszerzésénél, s pártolják a magyar ipart.

Az iparfejlesztésre is kiterjedt a t. miniszter úr figyelme, s 1,665.000 koronát áldozott erre a czélra. De hogyha megnézzük, hogy mi jutott az egyes szakokra, úgy bizony azt elégségesnek nem tarthatjuk. Így például a kisiparra 155.864 korona esett, a mi úgyszólván alamizsna számba megy, s a mitől nagy eredményeket nem várhatunk. Tudom, hogy számot kellett vetni a költségvetéssel, hogy mennyit bir el az állam háztartása, de én azt hiszem, hogyha ezen a téren a t. miniszter úr egy kis erőszakot gyakorolna, ezért csak hálás lenne az iparos-osztály.

Csak röviden akarok még megemlékezni a gyáriparról. Én azok közé tartozom, a kik daczára annak, hogy a kisipar leglelkesebb hivei, tudják és érzik, hogy a gyáripartól elzárkózni nem lehet és nem szabad, mert szükségleteink legnagyobb részét, melyet a kisipar nem képes előállítani, a külföldről szerezzük be és 100 milliókkal adózunk a külföldnek oly holmiért, a melyet már rég lehetett volna maguknak előállítani.

Ép azért okozott oly nagy romlást az iparos-osztályban a szabad ipar, mert nem volt magyar gyáripar, akkor, mikor a szabad ipart kimondották. Hogyha akkor virágzó magyar gyáriparral találkozott volna a szabad ipar behozatala, a kis iparos-osztály nem esett volna kétségbe, talált volna megélhetést a gyáriparnál egyes szakmunkák elvégzésében, így azonban nem lévén magyar gyáripar, teljesen ki lett szolgáltatva a külföldnek. Én tehát a gyáripart feltétlenül kivánom és óhajtom, s csak üdvözlöm a miniszter úrnak ez irányban való tevékenységét; kivánatos dolog volna, hogyha a gyáripar létesítése terén a miniszter úr mindazokat a korlátokat, a melyek a vámterület egységében mintegy akadályúl szolgálnak, kiméletlen kézzel elhárítaná. Én, t. ház, ezen a téren annak vagyok a hive, és arra kérem az igen tisztelt miniszter urat is, hogy az iparfejlesztést, a gyáripar és kereskedelemnek minden erővel támogatását, istápolását necsak hazafiúi dolognak, de egyszersmind állami feladatnak is tekintse; sőt azt tartom, t. ház, hogyha meggyőződnénk arról, hogy lehetetlen azon kötelékben, a melyben ma vagyunk, az ipart és kereskedelmet oly mértékben fejleszteni, a mint az a magyar államiság, a magyar közgazdasági tevékenység szempontjából szükséges, nem szabad visszáriadnunk azon kardinális és radikális megoldástól sem, a mely egyedül áll akkor rendelkezésünkre, hogy ezt megvalósítsuk. *(Tetszés a szélső baloldalon és felkiáltások: Önálló vámterületet akar?)* Természetes, hogy arról beszélek. Hogyha fiaskót vall ez a versenyzés és látjuk, hogy azt, hogy épen odaát szegülnek ellen ezen igyekvésnek, a melyet a magyar állam követ és kényszerítik, hogy más úton keressen módokat iparának és kereskedelmének fejlesztésére, hogyha tehát kényszerítve van rá, úgy azt mondom, nem szabad visszariadni attól az eszköztől, hogy igenis, ha kell, önálló vámterületen is törekedjünk ezt elérni. *(Tetszés a szélső baloldalon. Egy hang balfelől: Én azt mondom, hogy csináljuk meg kényszer nélkül! Derültség.)*

Digitized by Google

Ezeket voltam bátor az iparra vonatkozólag elmondani. Most már ettől elbúcsúzom és áttérek a kereskedelmi dolgokra, *(Halljuk! Halljuk!)* és azt hiszem, nem lesz érdektelen, a mit ezen a téren az igen tisztelt háznak figyelmébe fogok ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Hogy Magyarország lassanként úgy szólván egy vaskapocscsal lesz körűlvéve, a mely úgy a kereskedelem és ipar, mint a kivitel szempontjából gátját fogja képezni államiságunk érvényesűlésének, az sajnos, napról-napra tapasztalható. Hogy ez eddig is így bekövetkezhetett, az tisztán annak az eredménye, hogy itt Magyarországon úgy az ipari, mint a kereskedelmi tevékenység úgyszólván békókba volt verve és így nem terjedhetett ki sugárirányban azon szomszédállamokra, a melyekben az ő természetes piaczát és természetes fogyasztó közönségét megtalálhatta volna. Épen azért feltétlenűl el kell követnünk mindent arra, hogy ezen vaskapcsot szétszakítsuk és biztosítsuk magunknak és iparunk, kereskedelmünk jövő fejlesztésének azokat a piaczokat, a melyekre nekünk nemcsak elsősorban jogunk van, de a hova egyedűl leszünk képesek terjeszkedni. De, hogy ez megtörténhessék, t. ház, ehhez a közlekedési eszközöknek lehető legnagyobb fokban való fejlesztése szükséges és még ezt megelőzőleg szükséges, hogy a kereskedelmi fejlesztés és a kereskedelmi irány képzésében lehető legnagyobb mérvben körűltekintők legyünk.

Mielőtt a közlekedési dolgokra áttérnék, lehetetlen, hogy figyelmemet ne fordítsam a keleti kereskedelmi akadémia intézményére. Nem tudom, mennyire vannak tájékozva ezen intézmény létezése felől a t. ház tagjai, de szükségesnak tartom, hogy annak fontosságát és horderejét itt e házban hangsúlyozzam. Ha szolid kereskedelmet akarunk folytatni, feltétlenűl gondoskodnunk kell egy ily intézményről, a mely intézményből kikerülő ifjúság azután képes lesz nagyobb czégek alapítására és a magyar kűlés belkereskedelem között szükséges összeköttetés megszerzésére. Az eddigi hiányt igyekszik pótolni ezen kereskedelmi akadémia. Hasonló irányú, ilyen intézmény van a berlini egyetemen, keleti szeminárium néven, itt azonban a keleti nyelvek tanulmányozása a fő czél, nem pedig a kereskedelmi irány elsajátítása. Ilyen Triesztben a felső kereskedelmi iskola, a mely nagyban hasonlít a mi intézményünkhöz, de az az iskola nem annyira egyes kereskedőknek képzése és azoknak külföldön való letelepítése által a viszony szorosabbá tételét óhajtja elérni, hanem inkább hallgatóinak magában a kikötő-városban az egyes bürókban való alkalmazását tűzte ki czélűl.

A Budapesten létesűlt intézmény, a mely csak egy éve, hogy hajlékot kapott, két miniszter kezelése alatt, elsősorban a vallás és közoktatásügyi miniszter, másodsorban a kereskedelemügyi miniszter úr kezelése alatt, és így az ingerenczia tulajdonképen csak részben van biztosítva a kereskedelmi tárczának. Ezen intézmény fontosságát és horderejét erősen kell hangsúlyoznom, még pedig azért, mert óhajtom, hogy ezen intézménynek fejlesztése a legegészségesebb alapon legyen egyik főfeladata úgy az igen tisztelt miniszter úrnak, mint a kultuszminiszter úrnak. Ezen intézetnek tanrendje és beosztása kell, hogy sikeresen oldja meg azon szükségleteket, a melyek egy kereskedői czégtől, vagy annak fejétől feltétlenűl megkivántatnak, hogy a lehető legnagyobb mérvben expanziv irányban folytathassa a kereskedelmet és hogy a szomszéd államokban úgyszólván odahelyezett góczpontokként szerepeljen, a mely összekötve a belkereskedelemmel, biztosítsa a felvirágzást úgy az itteni ipari termények kivitelében, mint pedig esetleg az ottani nyerstermények behozatalában.

T. ház! Mondhatom, ezen intézmény a lehető legszebben működött eddig is. Alkalmam volt ezen intézet vizsgáin is jelen lenni és meggyőződtem a vizsgán arról, hogy azok a tanulók, a kik eddig oda beiratkoznak, — a kik mellesleg legyen mondva, mind kitünően érettek, mert nem is vesznek mást az intézetbe föl, mint a ki kitűnően végezte az érettségit, — minő tág körű ismeretekre tettek szert, dicséretére a tanári karnak a keleti nyelvekben, és mint egyáltalán a kereskedelmi téren való elméleti és gyakorlati ismeretekben mily nagy készültséget árultak el, úgy, hogy igazán bámultam, hogy ez az aránylag kis számú tanári kar az intézet növendékeinél milyen nagy eredményt képes felmutatni. A mikor ilyen intézményünk van, t. ház, feltétlenűl helyesnek találom, hogy gondoskodjunk egyúttal arról is, hogy intézményeinknek emberei, a kik onnan kikerűlnek, elhelyezést is találjanak. E tekintetben bizonyos visszaesés mutatkozik, t. ház, a mennyiben eddig még a kereskedelmi muzeum kezében voltak azon ügyek is, a melyek most át lettek utalva a kereskedelmi részvénytársasághoz. Eddig évente négy-öt fiatal ember nyert a kirendeltség révén alkalmazást, a kik ebből az intézetből kiléptek. Mióta azonban a kereskedelmi részvénytársaság viszi ezen ügyeket, azóta ezen ifjakat ott nem alkalmazzák. Egyszerűen azon okból, mert ő áldozatokat hozni nem akar, és mert esetleg sokkal olcsóbb

Digitized by Google

árért akadnak egyesek, a kiket hasonló dolgokkal megbízhat odakint, mint a melyekre épen ezen ifjak lennének hivatva, hogy azokat az ismereteket, a melyeket szereztek, az intézetekben még inkább gyarapítsák. Azért igen kérem a t. miniszter urat, hogy e tekintetben a kereskedelmi részvénytársaságnál érvényesítse befolyását, hogy egy-két fiatal ember, a ki ezen intézetből kikerül, a társaságnál évente alkalmaztassék. Épúgy kérem a t. miniszter urat, hogy a boszniai adminisztrációnál az ottani kormányzat keretében szintén juttasson helyet az ezen intézetből kikerült fiatal embereknek. Ez fontos reánk nézve épen közgazdasági szempontból, hogy ott legyenek nekünk oly erőink, oly magyar honpolgárok, a kik a mi magyar érdekeinket az ő tudásukkal is megóvják és megvédelmezzék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Épúgy kívánatos dolog volna, t. ház, hogy ezen intézet olyaténkép fejlesztessék tovább, hogy magánál a konzulátusi intézménynél is befogadást nyerjen, a mi reánk nézve nagy fontosságú és nagy horderejű, úgy ipari, mint kereskedelmi szempontból. *(Igaz! Úgy van! a hátsó baloldalon.)*

Nem akarok jelenleg kiterjeszkedni a konzulátusi intézményre. Nem akarom az arra vonatkozó aggályaimat jelenleg itt előtárni, a melyeket pedig a mostani konzulátusi intézményekkel szemben joggal táplálok. De előre is bejelentem a t. háznak, hogy veszek magamnak alkalmat talán már a legközelebbi időben, hogy interpellációval a miniszterelnökhöz forduljak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Interpelláczió alakjában az iránt, hogy a magyar állameszmének igenis ki kell domborodnia, minden olyan intézményben, a mely az ország határán kivül van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Feltétlenül kívánatos, hogy a magyar államiság mindenki előtt az egész világon tiszteltté is váljon, az által, hogy közös intézményeinkben a magyar államiság igenis respektálva legyen. S e tekintetben nem voltam megelégedve azzal a válaszszal, a melyet a konzulátusi vizsgákra vonatkozó interpellációmra az igen tisztelt miniszterelnök úr távollétemben adott, mert ő abban csak kitérő választ adott és nem azt válaszolta, a mit vártam volna, hogy igenis azon konzulátusi vizsgáknál, a melyek mostan lettek szervezve, a magyar nyelvnek azt a helyét és jogát, a melyet a magyar állameszme feltétlenül megkiván, érvényre emelte volna. Igy tehát kényszerítve leszek újabb adatok alapján az igen tisztelt miniszter urat ismételve meginterpellálni. *(Helyeslés balfelől és a szélső baloldalon.)*

T. ház! A kereskedelemről szólva, lehetetlen, hogy figyelmemet egy kissé keletre ne fordítsam, mert a mint már többször jeleztem e házban, a mi kereskedelmünknek és ipari tevékenységünknek természetes talaja közvetlenül Keleten van. És igy kívánatos dolog, t. ház, hogy azokat az eszközöket, a melyek ezen területnek megszerzéséhez — értve ipari és kereskedelmi megszerzéséhez — kívánatosak, mi fejleszszük, vagy azokat önként magunktól el ne dobjuk. Látjuk és tapasztaljuk azt, t. ház, hogy a Keleten jogos igényeink mikép lesznek lassankint kisajátítva, látjuk azt úgy a Balkánon, mint Kis-Ázsiában. Ezt már többször felemlítettem, de felemlítem most is azért, hogy ezen a téren is legyen a magyarokra ébredés. Mert a hármas szövetségben, a melynek én nem vagyok ellensége, mi a legkevésbbé sem érvényesülünk; ezt felrovom, ezt gáncsolom, mert azt tapasztaljuk minden téren, hogy a hármas szövetség erejét és belterjességét tisztán kihasználja a nagy Németország, mi pedig csak a terhet viseljük és csak folytonos fegyverkezésnél állunk ott a hármas szövetségben, de a hol a közgazdasági előnyök kihasználásáról van szó, ott mi alszunk, ott előlünk még az útat is elzárják teljesen szövetségeseink. Ezen a téren, t. ház, a magyar politikának is feltétlenül meg kell nyilvánulnia, és a hol csak rést találunk, azt a rést igenis el kell foglalnunk, mert nekünk úgy vasuti, mint hajózási politikánkban minden gondunkat oda kell irányítanunk, hogy magunknak ezeket a piaczokat, melyek természetes fekvésüknél fogva a mieink, megszerezzük, és ha megszereztük, meg is tudjuk tartani.

Ép azért fontas ez a kérdés, t. ház, mert hiszen nap-nap után találkozunk olyan törekvésekkel, a melyek útját állják jövő kereskedelmi és ipari fejlődésünknek. Látjuk azt a törekvést, a mely tranzverzális vasutat akar létesíteni a Balkánon keresztül, és annak eredménye az lesz, hogy ha az megnyilt, majd teljesen Olaszország és Oroszország kezébe fogja szolgáltatni a Balkán belsejét. Mikor már úgy is egy másik veszélylyel is állunk szemben, a mely irányban a törvényjavaslatot várjuk a bosnyák vasutaknál, a hol a tranzverzális vasut szintén könnyen a mi rovásunkra lesz és elsősorban Ausztriának, másodsorban pedig Olaszországnak egyengeti az utját, hogy könnyebben juthassanak a Balkán belsejébe.

Ezeket látva, t. ház, éber figyelemmel kell kisérni ezen politikai irányzatot és nekünk magyar képviselőknek mindent fel kell használnunk arra, hogy ha alkalom és mód kinálkozik külügyi kérdésekbe beleszólni és irányi-

Digitized by Google

tást adni, úgy az nekünk nemcsak erkölcsi, de hazafiúi kötelességünk, mert tulajdonképen ettől függ Magyarországnak jövője.

T. ház! Ezek után áttérhetek a közlekedési eszközökre. *(Halljuk! Halljuk!)* A mi közlekedési politikánk a vasuti kérdéssel úgyszólva kimerítette önmagát, a mi pedig nagy baj, mert ezzel elterelődött a figyelem más közlekedési eszközöktől, a melyek ily módon mintegy szolgájává lettek a vasuti közlekedési irányzatnak. És kérdem, vajjon ebben az irányzatban számbavétetett-e az, hogy minő összefüggés van a vasuti és a hajózási politika között? Vajjon igyekeztek-e csomópontokat teremteni, a melyekben a vasuti és hajózási politika egymást kiegészítik? És ha ilyen szempontból biráljuk vasuti politikánkat, akkor azt kell látnunk, hogy egészen önállóan csinálták meg a vasutakat, a nélkül, hogy vizi utainkat figyelembe vették volna és a nélkül, hogy azoknak góczpontjait igyekeztek volna a vasutakéval együtt létrehozni. És épen ebben rejlik a legnagyobb hiba, ebben a félszeg irányításban és itt kellene egy vaskéz, a mely a hajózási politikában az igazi magyar közgazdasági politikát is bevitte volna és szembeszállt volna mindazon jogosulatlan érdekekkel, a melyek azt gátolták, vagy gátolják abban, hogy a folyamhajózási idea Magyarországon megvalósulhasson. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Hiszen a Magyar Folyam és Tengerhajózási Részvénytársaságot azért szubvencionáljuk, hogy talán majd képes lesz a Dunagőzhajózási Társulat működését abszorbeálni! Az eredmény azonban nem ez. A mint épen tegnap hallottam Konkoly-Thege Miklós t. képviselőtársamtól, tehát a túloldal padjairól, ő maga azt mondotta, hogy azt veszszük majd észre egyik reggelen, hogy volt és nincsen Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság. Ha ilyen hangok hallatszanak a túloldalról, akkor én mint ellenzéki ember, szintén nem lehetek nagyobb bizalommal, annál kevésbbé, mert tudom, hogy a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság nem versenyez a Dunagőzhajózási Társasággal, hanem vele együtt halad és működik. Így megoldva a magyar folyamhajózás nincsen, már pedig első és főkötelesség, hogy minél előbb megoldassék, már abból a szempontból is, hogy vasuti politikánk kiegészítése olyan irányban történjék, a mely a folyamhajózás érdekeinek is megfelel.

T. ház! Mit szóljak én arról, a mi a viczinális vasutak építésénél a múltban elkövettetett. Azt hiszem, azzal talán fölösleges munkát végeznék, mert hiszen mindnyájan tudjuk: tudjuk azt, hogy vasutaink legnagyobb része nem a közszükségletből jött létre, hanem tisztán spekulácziókból. Tudjuk azt, t. ház, hogy azok az irányok szintén nem azért jöttek így létre, a mint vannak, hogy a közszükségletnek feleljenek meg, hanem azért mert egyeseknek saját érdeke ezt így kívánta. Azt is nagyon jól tudjuk, hogy minő korteskedés folyt ilyen viczinális vasutak építésénél; tudjuk azt is, hogy közutaink mennyit szenvednek, hogy utalapjaink mily nagy mértékben lettek megterhelve épen ez által. Pedig a vasút csak egy része a közlekedésnek és az sohasem pótolhatja az utakat. Feltétlenül kívánatos, hogy jó utaink legyenek és pedig nemcsak a vasútakhoz vezető, hanem az egyik községet a másikkal összekötő utak. Hiszen minden községet sohasem leszünk képesek viczinális vasúttal összekötni és így feltétlenül kívánatos, hogy az utakra nagyobb gondot fordítsunk és ilyen seftvasutakkal ne rontsuk meg a megye utalapját, s ne tegyük tönkre a megyei közutakat. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Még egy dologra kívánom felhivni az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, és ez a refakcziák kérdése. Ez is nagyon fontos és komoly kérdés. Fontos kérdés akkor, a mikor tudjuk azt, hogy államvasutaink olyan kevés százalékot hoznak; a mikor tudjuk azt, hogy az államvasuti tisztviselők olyan nyomorúlt dotácziókban részesülnek; a mikor tudjuk, hogy olyan mértékben kopott már kocsiparkunk, hogy ha azon igazán akarnánk segíteni, nem 10—20, hanem 100 milliót kellene kezünkbe venni. Ha ezeket tudjuk, akkor nagyon fontos dolog, hogy közlekedési politikánknál lehetőleg figyelemmel kisérjük azt, hogy azok a kedvezmények, a melyek sokszor csak átlagos ipari és kereskedelmi szempontokból egyes csoportoknak adatnak, valóban megfelelnek-e a közszükségleteknek, valóban megfelelnek-e a közgazdasági érdekeknek, s nem arra valók-e, hogy egyes kotteriák igen könnyen jussanak nagyobb engedményekhez. Én nem tudom, hogy mi ennek a felülvizsgálati művelete; nem tudom, hogy micsoda korlátok kötik e tekintetben a magyar vasutakat; nem tudom azt sem, hol lesz ez elszámolva. Ezeket mind nem sikerült megtudnom, s ép azért fontosnak tartom, hogy e tekintetben a szakminiszter úr tájékoztasson bennünket az iránt, hogy mi az az irány, a mely ezen a téren vezérli, s mi az az ellenőrzés, melyet ezen a téren mi jogosan követelhetünk. Mert mégsem közömbös dolog, hogy esetleg egyik, vagy másik társulat, legyen az csomagszállító, vagy akármilyen társulat, kellő okok nélkül évente százezrekkel csorbítsa meg

Digitized by Google

a magyar állami vaspályák jövedelmét s ezáltal a magyar állampolgárok zsebét vegye igénybe és megakadályozza azt, hogy ezen a téren mind a tisztviselők fizetése, mind a vasutaknak minden tekintetben kifogástalan üzemben tartása megóvassék. És épen azért nagyon szükségesnek tartom, t. ház, hogy az igen tisztelt miniszter úr egész befolyását érvényesítse az árúcsoportosítás érdekében. Nagyon jól tudjuk, hogy az a csoportosítás az Ausztria és Magyarország közötti egyezség folytán közösen történik, s azért mondom kivánatosnak, hogy az árúknak bizonyos csoportosítása érdekében, minthogy mi a vámtételekkel nem tudjuk azt koordinálni, teljes mértékben érvényesítse a t. miniszter úr befolyását azon bizottságban, a hol megállapíttatik, hogy hogyan csoportosíttassanak bizonyos árúk azon irányban, hogy ott a magyar ipar, kereskedelem és mezőgazdaság kellő méltánylásra találjon, és esetleges kizsákmányolásnak ne legyen kitéve. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Lehetetlen, hogy ezekkel kapcsolatban a t. miniszter úr figyelmét, jobban mondva igéretét, ismételve ne provokáljam egy bizonyos ügyben, és ez a viczinális törvény revíziójának kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Két évvel ezelőtt a t. miniszter úr ugyanazon szavakkal birálta a viczinális üzelmeket, mint a hogy mi itt ezen padokról biráltuk és sürgősen szükségét látta annak, hogy ez a törvény revizió alá vétessék. Akkor reméltük, hogy a rákövetkező őszszel ez meg fog történni, azonban a második ősz is elmúlt már azóta és mi mindig csak reménységekben ringatjuk magunkat, pedig kivánatos dolog, hogy ez a fontos törvényjavaslat mielőbb a ház asztalán legyen, és kivánatos, hogy a viczinális törvények megalkotásánál mindazon körülmények figyelembe vétessenek, a melyek oly hátrányosan, oly megkárosítólag hatottak úgy a közlekedési, mint az egész magyar közgazdasági politikára. Szükséges, t. ház, hogy a viczinális vasutak építésénél a közszükséglet nyerjen elsősorban kifejezést, és figyelmen kivül ne hagyassék az általános vasuti politika, a melyet a miniszter úr, kell, hogy megrajzoljon magának, sőt a mely, jobban mondva, kell, hogy meg legyen már fiókjában, és a mely megmutassa az irányt, hogy miként kell a magyar vasuti politikát fejleszteni, és miként kell a vasutakat a jövőben épiteni. Igen kivánatos, hogy a t. miniszter úr ezen törvény revíziójánál nagy fontosságot tulajdonitson annak is, hogy a vasútépítésnél minden lukszus mellőzendő. Hogy vasutaink oly drágák; drágábbak, mint Európában bárhol: ez tisztán a nagy lukszusnak köszönhető. Nagyon sok kiadást lehetne mellőzni a vasutépítésnél; nem akarom most elősorolni, de nagyon sok jogtalan kivánalmat elégitenek ki, a mi határozottan megdrágítja a viczinális vasutak építését. Feltétlenül oda kell törekednünk, hogy ne kerüljön 36—40—46 ezer forintba egy kilométer építése, hanem hogy legfeljebb 15—20—25 ezer forinttal meg legyen egy kilométer épithető. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert Magyarország az oly viczinális vasutakat, a melyeknek kilométerje 35—40 ezer forintba kerül, nem birhatja meg. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Akkor, t. ház, a mikor nekünk még nincs gyáriparunk, a mikor a vasút tulajdonképen csak a mezőgazdasági termények továbbszállítását bonyolítja le, mi csakis a legnagyobb veszteséggel épithetünk 40—50 ezer forintért kilométerenként viczinális vasutakat. Ha azt a nagy összeget, — a melyet már ma is nyög az államháztartás, a mely a mostani viczinális vasutak folytán reá hárúl, — egy kissé statisztikailag figyelembe veszszük, úgy akkor azt látjuk, hogy évenként kamatbiztosításokban, körülbelől 500 millió korona tőkének felel meg az, a miért mi kamatot fizetünk. És azért igen kivánatos dolog, hogy ezen magas tétel leszállíttassék, mert ez elsősorban magát az államot terhelte meg és pedig azért, mert a rossz törvény folytán a hozzájárulási arány rendesen számokban volt kimondva és minél drágábbra csigázták fel a kilométer-pénzt, annál többet kapott postai szállítás czímén, hozzájárulási czímkép. Tehát ez a nagy teher magára az államháztartásra nehezedett és minthogy nagyon jól tudjuk, hogy minő labilis dolog az, hogy egy kilométert 30—40.000-ben állapítunk meg, hogy mennyi mindenféle befolyásoktól függött ez a múltban, hogy hány ezer forintban állapíttatik meg egy kilométer, akkor látjuk, hogy mennyi kárát vallotta a magyar állam nemcsak azért, mert drágán épült, hanem azért is, mert a hozzájárulás is azon drága épités arányában lett kiszabva. Azért kérem a t. miniszter urat, hogy a lehető legrigorózusabb legyen a viczinális vasút építésénél, mert hiszen arra is kell gondolni, hogy az állam esetleg magához váltja és akkor minő károkat szenved az állam, hogy ha olyan drága vasútakat vesz át, a melyeknek tulajdoképeni értéke ötven százalékát éri annak, a mennyiért kénytelen átvenni. *(Helyeslés balfelől.)* Épen ebből a szempontból nagyon sürgős dolognak tartom, hogy az igen tisztelt miniszter úr mielőbb a ház asztalára tegye a szomszédos forgalmú vasuti törvény revízióját, hogy ezen visszaéléseknek útját vágja, a mely visszaéléseket a jelen törvény keretében alig lehet elkerülni. Itt csakis ezen viczinális tör-

Digitized by Google

vénynek radikális megjavítása vezethet sikerre.

Még meg kell emlékeznem egy nagyon fontos dologról, a mely kiviteli kereskedelmünkre nagy horderővel bir. Meg kell emlékeznem a tengeri kereskedelemről. Nem akarok most birálatába bocsátkozni azoknak az intézményeknek, a melyek ezen tengeri kereskedelmet közvetítik, hiszen legközelebb alkalmunk lesz itt a házban azon törvényjavaslattal foglalkozni, a mely épen egy ilyen intézettel az Adriával való szerződésünket lesz hivatva megoldani. De én sokkal magasabb szempontokra akarom az igen tisztelt ház figyelmét felhivni. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen a magyar tengerpart érdekében — és itt nagyon kérem a szakminiszter úr szives figyelmét egy-két perczre. Köztudomású dolog és mindnyájan látjuk, hogy a jövő a hajózásé és a hajózással egybekötött kereskedelemé. Látjuk azt, hogy a hajózás napról-napra izmosodik és hogy minden állam összes erejét és feleslegét mind a hajóközlekedésre és az ezen a téren elérendő kereskedelmi eredményekre fordítja. Ha így áll a dolog, kérdem: vajjon mi elzárkózhatunk-e attól, mikor nem is tudjuk, hogy három év múlva nem fog-e az önálló vámterület bekövetkezni? Szabad-e elzárkóznunk az elől, hogy a magyar tengerpartra fordítsuk a figyelmünket? Szabad-e, hogy a magyar hajóépítéstől mintegy teljesen elzárjuk magunkat? Az első követelmény, azt hiszem, és a t. miniszter úr abban nekem igazat fog adni, hogy a magyar hajóépítés kérdése mielőbb tárgyalásra kerüljön. Ez feltétlen szükséglete a magyar tengerpartnak. Egyúttal pedig azért is kivánatos és szükséges, mert elég volt már az igéretekből, a melyeket mi a delegácziókban a külügyminisztertől és a hadügyminisztertől kaptunk, hogy igenis majd azok a hajók, a melyek most kivétel nélkül csak Polában épűlnek, a magyar iparnak is és esetleg a magyar hajógyárnak is fognak támaszt nyújtani. Feltétlenül kivánatos tehát és magyar állami szempontból megkövetelendő, hogy a paritásnak megfelelőleg a magyar tengerparton mielőbb hajógyár létesíttessék és hogy ott hadi hajók is építtessenek abban az irányban, a mely minket megillet. Sőt ebben a tekintetben még messzebb megyek és azt is óhajtanám, hogy a magyar tengerpart védelme kidomborodjék. Nagyon szeretném és óhajtanám, hogy a magyar tengerpartnak szintén legyen egy helye, a hol a hadi hajók tartózkodnának, azaz legyen egy hadi hajóállomás a magyar tengerparton is és ne abszorbeálja ezen nagyfontosságú védelmet egyedül Pola, hanem a magyar tengerpartnak is legyen egy pontja, a hol ez kifejezésre jut. Azt hiszem, nem tévedek abban, ha azt állítom, hogy már az ősök is megtalálták azt a helyet, a mely a legalkalmasabb hadi kikötőnek. Ez Porto Ré és Buccari, a melyek a régi időben erősségek voltak, mert itt a tengeröböl, a mely körűlbelűl két és fél tengeri mértföld hosszú és három és hattized tengeri mértföld szélességgel bír, a mélysége pedig 30 méter, igen alkalmas arra, hogy bármilyen nagy hadihajót is befogadjon, hogy a magyar tengerpartnak a kivánt védelmet megadja és hogy itt egy hadihajó állomás mielőbb létesíttessék. Ha nem volnánk oly nyomorúlt közgazdasági viszonyok között, mint a melyek közt jelenleg vagyunk, én nem riadnék vissza annak hangoztatásától sem, hogy a helyett, hogy a magyar honvédségnek tűzérséget adjunk, inkább csináljunk egy magyar honvéd tengeri hajórajt, inkább építsünk a dunán monitorokat, hogy ekkép a partvédelem is biztosítva legyen. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Inkább ebbe mennék bele, mint abba, hogy a honvédségnek például tűzérség adassék. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Azt hiszem, ez a helyes, mert hiszen épen a szélső oldalról hangoztatták, hogy az a fejlődése a honvédségnek, a mely nem különbözik a közös hadseregtől, nem ideálja annak az oldalnak. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ezt méltóztatott hangoztatni igenis és így, ha én azt mondom, hogy a tűzérség helyett inkább azt az intézményt választanám, a hol kidomborodik a magyar állameszme, ez csak helyeselhető; természetesen úgy értvén ezt, ha választanom kellene a kettő közűl és ha a kellő anyagi eszközökkel rendelkeznénk. Én a magam részéről igenis óhajtanám, hogy itt egy honvéd hajópark legyen a magyar tengerpart védelmére és a magyar állameszmének büszkeségére.

Páder Rezső: A büszkeségre nem adok semmit!

Major Ferencz: Nemcsak büszkeség forog itt szóban, de haszon is. Nemcsak büszkeségből mondom, hiszem valamely állam tekintélye, számbavétele attól függ, hogy a hajója mily zászlóval indúl. A zászló és az anyakikötő tulajdonképen a jelzés, a mely egy államot reprezentál valahol és épen azért, mert nagyon szeretném, hogy a mennyire lehet, a magyar állameszme minden téren kidomboríttassék és mindenütt teljesíttessék az a jogos követelmény, a mely a magyar államot megilleti, megkivánom ezt minden téren. Ha nem lehet keresztűlvinni az ország határán belűl, bizonyos képzelt egységes eszme miatt, akkor igenis kivánom azt, hogy abban, a mi a határon kivűl az osztrák és magyar monarchiát

Digitized by Google

jellemzi és jellegzi, abban a magyar államiság épúgy kidomboríttassék, mint az ausztriai. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez meggyőződésem, és egyedül csak ez lehet magyar ember meggyőződése.

Elismeréssel vagyok a t. miniszter úr iránt, ki igyekszik az ipar terén, a gyári ipar terén, igyekszik az oktatás terén és a lehető legszerényebben munkálkodik. Épen azért nem szabad, hogy a miniszter úr figyelmét kikerülje mindaz, a mire figyelmeztetni voltam bátor: elsősorban az ipartörvény reviziója, azután a viczinálisvasutakról szóló törvény mielőbbi benyújtása, az ipari és kereskedelmi oktatás oly vezetése az egész vonalon, épúgy az iparpártolás és hitelnyújtás terén mint a hogy kívánalmaimat előadtam. Épúgy kívánatosnak találom azt, hogy mindazokon a helyeken, a hol a magyar állameszmének ki kell domborodnia, azt a t. miniszter úr a közlekedési politikával teljesen domborítsa ki, és éber szemmel kisérje azokat a támadásokat, a melyek egyenesen a magyar közgazdasági, ipari és kereskedelmi politika ellen máris irányíttatnak a Balkánon és legyen résen, hogy a mi közlekedési- és iparpolitikánk minden tekintetben védelemre találjon.

Minthogy azonban az az irány, a melyet a t. kormány a közlekedési politikában követett és részben még követ, nem az az ideál, a melyet én és az a párt, melyhez tartozom, megvalósítani óhajt; minthogy nagy elvi differenciák választanak el minket és minthogy a költségvetés megszavazása bizalmi kérdés is, azért sem én, sem pedig a pártom nem szavazza meg a költségvetést. *(Éljenzés és helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Nyegre László jegyző: Veszter Imre!

Veszter Imre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy nekünk minden áron és lehetőleg gyorsan ipart kell teremtenünk, oly elemi tétel, melyre nézve közöttünk nézeteltérés nem lehet s mely ennélfogva bővebb indokolásra nem szorúl.

Örömmel tapasztalom, hogy a kereskedelemügyi miniszter, daczára annak a szokatlan gazdasági depressziónak, mely alatt jelenleg az egész világ szenved és mely a közgazdasági alkotásoknak sem kedvez, még is mindent megtesz, a mi a magyar ipar fejlesztésének és terjesztésének érdekében megtehető és még nagyobb örömmel látom, hogy a miniszter úrnak ezen tevékenysége különösen a hazai gyáripar körül már figyelemre méltó eredményekre is vezetett. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Sajnos azonban, hogy mialatt a magyar gyáripar, ha lassan is, de egyre terjed, ennek természetes és szükségszerű folyományául a kisipar mindinkább hanyatlik, elannyira, hogy különösen vidéki iparosaink egy igen tetemes része ma már valóban válságos és aggasztó helyzetben van.

A gyáripar országszerte megbénította a kisipart; de talán seholsem vitt végbe akkora pusztításokat a kisiparosok között, mint a magyar felföldön, de különösen a Szepességben.

Ez persze onnan van, mert a kézműipar Magyarország összes vármegyéi között valamikor ott virágzott leginkább, természetes tehát, hogy a gyáripar konkurrenciája ott tett tönkre legtöbb kisiparost.

Pedig Szepesmegye valamikor a kisiparnak valóságos eldorádója volt s az a régi német példabeszéd: »Handwerk hat einen goldene Boden« talán seholsem volt annyira igaz, mint épen ott. *(Igaz! Úgy van!)*

Tudom, hogy a nagyipar által felidézett átalakulási proczesszus az ország más vidékein is megkövetelte a maga áldozatait. De, t. ház, a tönkre ment alföldi iparos, az ott virágzó mezőgazdaságnál kereshetett, s sokszor talált is remediumot, míg ellenben ott a magas Tátra alatt, a hol a zord éghajlati viszonyok, a föld soványsága, a szesztermelés megnehezítése és különösen az úgynevezett kisüstök eltörlésénél fogva a mezőgazdaság is igen nehéz helyzetbe jutott, a tönkre ment iparos vagy egészen elkallódik, vagy pedig vándorbothoz nyúl és Amerikában keres új hazát! *(Igaz! Úgy van!)*

Ez a kivándorlás napról-napra mindnagyobb sőt most már ijesztő arányokat ölt. A statisztikai hivatal közleményeiből tudom, hogy a belügyminisztérium csak múlt évi november havában ötezernél több külföldi útlevelet adott ki, s én azt hiszem, nem igen tévedek, ha felteszem, hogy ezen útlevelek legnagyobb része Amerikára szólott s hogy leginkább felső Magyarországon megélni nem tudott kisiparosok által vétetett igénybe.

Sajnos, hogy a kivándorló iparosok legnagyobb kontingensét épen a Szepesség szolgáltatja; sajnos ez annyival is inkább, mert — mint a miniszter úr ezt saját szemeivel és világosan láthatta — az országnak ezen vármegyéje volna leghivatottbb és legalkalmasabb arra, hogy különösen arra való emberanyagánál fogva, a hazai iparnak egyik góczpontjává váljék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ettől azonban még nagyon messzi tartunk.

Digitized by Google

Gyermekkoromban — igaz, hogy már jó régen volt — csaknem minden háznál ott láttam még a szövőszékeket, a melyeken a hajdan híres szepesi vászon oly mennyiségben és minőségben készült, hogy belőle még igen nevezetes kivitelre is jutott; — ma a takácsok mínálunk a legszegényebb mesteremberek.

Leibitzon, a szepesi 16 városok egyikében, 20—30 évvel ezelőtt még vagy 40 kisebb posztógyár, illetőleg posztószövő műhely volt működésben, s én jól tudom, hogy a szabadságharcz honvéd köpönyegeinek egy igen nagy része onnan került; ma — ha jól tudom — már csak egy-két ilyen posztógyáracska küzködik még a külföldi versenynyel és a megélhetés nehézségeivel, holott pedig a múlt is igazolja, hogy az említett kis város, — a hol a posztógyártásnak minden előfeltétele most is sokkal inkább van meg, mint bárhol máshol, kellő vezetés és támogatás mellett nagyon is előmozdíthatná a textiliparnak épen azon ágát, a melylyel a külföld bennünket leginkább sújt és leginkább kizsákmányol.

Ezeket a dolgokat azonban csak példaképen hoztam fel. A bajok, a melyeket csak halványan ecseteltem, nemcsak a Szepességen s nemcsak a vászon és posztó körül, de az iparnak s különösen a kézműiparnak majdnem minden ágán az egész országban tapasztalhatók és a technika óriási haladásaival szövetkezett nagy tőke — a kis emberek hitelszervezetének elégtelensége, a kartellek, de a külfölddel nem mindég szerencsésen megkötött kereskedelmi szerződések hatása is, a kisipart mindenütt kizökkentette a régi kerékvágásokból.

Ezen okvetlenül kell segíteni s én, részemről, szivesen fogom támogatni a miniszter urat mindenben, a mi a kisiparosok nagy bajainak enyhítésére vezethet.

De, t. ház, — a mikor én a törvényhozás figyelmét a kisipar nagy bajaira felhivom és ezen bajok orvoslására segitséget és orvosszereket keresek és kérek, daczára annak, hogy a kisipar hanyatlásának legközvetlenebb okát egyenesen a gyáriparnak terjedésében látom, eszemágában sincsen oda konkludálni, hogy a nagyipar terjedését a kisipar érdekében nehezítsük vagy pláne gátoljuk meg. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ellenkezőleg! Hazánk közgazdasági boldogulásának nincsen nagyobb s nincsen égetőbb érdeke, mint az, hogy mentől előbb a belföldi fogyasztás kielégítésére alkalmas s a külföldi iparral is versenyezni képes, nagyiparunk legyen. *(Igaz! Úgy van!)* Ez egyszersmind a mi mezőgazdagságunknak is életbevágó érdeke, a minél fogva azok, a kik ezen két érdek, tudniillik a mezőgazdaság és az ipar érdekei között ellentétet keresnek, valóban rossz szolgálatot tesznek a közügynek *(Általános helyeslés.)*

A nagyipar azonban nem zárja ki és nem teszi lehetetlenné a kisipart. Igaz csak az és annyi, hogy a kisiparnak ma, a mikor egy óriási mérvekben megnövekedett gyáriparral áll szemben, egészen más feladatai és más életfeltételei vannak, mint a minők a boldogúlt czéhrendszer idejében lehettek.

A kisipar a mai fogyasztás rengeteg igényeit már nem képes kielégíteni, s innen van, hogy mindenütt, a hol tömegesen kell produkálni, háttérbe szorúl.

Vannak azonban a modern ipari produkczionak olyan ágai és terei, a melyeken a gyári gépek, legyenek azok bármilyen tökéletesek és bámulatra méltók, az emberi ügyességet és izlést sohasem fogják utólérhetni, vagy pótolni. S ez az a pont, a honnan kiindúlva a kisipar számára is megtalálhatjuk az orvosszereket. *(Halljuk!)*

Fokozni kell a kisiparosok tudását, szakképzettségét és személyes ügyességét, *(Helyeslés jobbfelől.)* hogy a kisiparos mindenütt, a hol az árúnak nem mennyisége, hanem minősége dönt, előnybe jusson. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés jobbfelől.)*

Ezt elérhetjük, vagy legalább is lényegesen előmozdíthatjuk, ha az ipariskolákra, az iparmuzeumokra, a központi mintaműhelyekre s több eféle oktató — a kisiparosok intellektuális nivóját emelő intézményekre ezentúl még sokkal nagyobb súlyt fektetünk, mint a mennyire ez idáig történt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az, a mi e tekintetben nálunk történt és létezik, leginkább csak a fővárosban észlelhető és nem lehet tagadni, hogy a vidéki városokban e körül még igen sok a kivánni és igen sok a tenni való. *(Igaz! Úgy van!)*

Minthogy nézetem szerint, a kisiparosok sorsa ma inkább, mint valaha, a tudáson, a szakismereteken és a személyes ügyességen alapszik, és minthogy az egyéni qualifikáczionak azon mértéke, mely a mai viszonyok között a biztosabb boldogulás útjára vezet, a nálunknál előrehaladottabb külföldön könnyebben és biztosabban megszerezhető, azon kell lennünk és arra kell törekednünk, hogy iparosaink közül mentül többen a művelt külföldön tehessenek szert a kellő tapasztalatok és a nagyobb ügyesség megszerzésére. *(Helyeslés.)*

Ez megtörténhetik, ha az állam azokat, a kik arra valók és a kik komolyan tanúlni akarnak, stipendiumok által és a segélynek más eszközeivel képesekké teszi arra, hogy a

Digitized by Google

művelt külföld haladásával a helyszinén szemtől-szembe megismerkedhessenek és azokat a maguk javára elsajátíthassák. (*Helyeslés jobbfelől.*) A tapasztalat is mutatja, hogy azok az iparosok, a kik hosszabb ideig külföldön dolgoztak és ott tettek szert kiképeztetésüknek mintegy betetőzésére, ha haza jöttek, daczára az itthoni viszonyok mostohaságának is, könnyebben boldogúlhattak. De, t. ház, egyes emberek, legyenek azok bár milyen ügyesek és szorgalmasak, a dolgok mai állásában csak nehezen juthatnak zöld ágra s csak a legritkább esetekben győzhetik le azokat az akadályokat, a melyek a nagy konkurrenczia, a tisztességtelen verseny, a gépek hiánya és leginkább a hitelforrások körüli nehézségek folytán a kisiparosok útjába gördülnek.

Ezeken a bajokon csakis szövetkezés útján lehet segíteni és ez az, a minek mentül szélesebb körökben leendő előmozdítását és megvalósítását a mi kormányunknak nem lehet eléggé melegen és nem lehet elég gyakran figyelmébe ajánlani, mert ez egy sarkpont, a melyen a dolog leginkább megfordúl.

Tudom ugyan, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrnak befolyásával a kisiparosoknak már vagy 50 ilyen szövetkezete megalakúlt, arról is van tudomásom, hogy a miniszter úr ezen szövetkezetek anyagi támogatására már vagy 600.000 koronát ráfordított, de, t. ház, habár ebből is kitünik, hogy a miniszter úr helyes ösvényen jár s jól ismeri a kisiparosoknak nemcsak bajait, de ezen bajoknak leghatásosabb orvosszereit is, az, a mi e téren eddig történt, még sem több, mint csepp a tengerben.

50—60 szövetkezet szemben azzal, hogy a kisiparosoknak százezrei kiáltanak munka és segítség után, még kezdetnek is kevés és ha igaz, — a miről pedig meg vagyok győződve, — hogy mindazon módok és módszerek közül, a melyekkel a kisiparosokat az adott viszonyok között leginkább lábraállíthatni, épen a szövetkezés útja a legczélirányosabb, akkor a miniszter úrnak arra kell törekednie, hogy 50 helyett mielőbb 5000 ilyen iparszövetkezet keletkezzék, hogy mindenütt, a hol csak lehet, úgy a közös termelés mint az árúértékesítés előmozdítására szövetkezetek álljanak a kisiparosok segítségére.

Természetes, hogy ez az állam pénztárának nagyobb mérvű igénybevétele nélkül nem történhetik meg. De a kisiparosok méltán elvárhatják és meg is érdemlik, hogy a mikor bajban vannak, az állam őket cserben ne hagyja.

Nemcsak közgazdasági, de társadalmi és politikai érdekünk is az, hogy a kisiparosok, a kik a haza polgárainak igen tekintélyes hányadát képezik, a társadalom intelligensebb elemeihez tartoznak és ma már országszerte a magyarság legmegbízhatóbb támaszai közé is számíthatók, el ne pusztuljanak s a közviszonyok változásának áldozatúl ne essenek.

A szövetkezetek közül azok birnak legnagyobb jelentőséggel, a melyek a kisipar hiteligényeinek kielégítésére irányúlnak, a hitelnek legfőbb kelléke pedig az, hogy olcsó legyen.

Az új banktörvény lényegesen megnövelte a magyar államnak azon befolyását, melyet az osztrák-magyar bankra ezentúl gyakorolni hivatva van.

Használja fel a kormány e befolyását arra, hogy az ország legolcsóbb pénzforrása, tudniillik az osztrák-magyar bank a kisipar számára is hozzáférhetővé tétessék. Van erre mód, csak akarni kell komolyan.

Barta Ödön: Önálló magyar bankot kell csinálni! Akkor lesz pénz!

Veszter Imre: A szövetkezeti eszmének mentül tágabb körökben való megvalósításán kivül, különösen a legaktuálisabb bajok enyhítésére szükségesnek tartom továbbá, hogy a kisiparosok az állami és különösen a katonai megrendelésekből ezentúl sokkal többet, sokkal nagyobb hányadot kapjanak, mint a menynyit eddig kaptak. A segítségnek ezen módját még akkor is, ha a kincstárnak némi áldozatával járna, azért ajánlom különösen a t. miniszter úr figyelmébe, mert ezzel leggyorsabban és legközvetlenebből enyhíthetné azokat a súlyos gondokat, a melyek a mai általános pangás nehéz napjaiban kétszeres súlylyal nehezednek kivált a kisiparosokra.

Szükség lesz ezenkivül az ipartörvénynek revizióára is. Úgy tudom, hogy ennek előkészítése már folyamatban van, sőt már a befejezéshez is közel áll. Óhajtandónak tartom, hogy ez a törvényjavaslat lehetőleg mielőbb a ház asztalára jusson.

Hogy az ipartörvény a maga irányában és részleteiben hogyan és miként volna módosítandó, annak megbeszélése most túlmesszevezetne, majd beszélünk róla, ha napirenden lesz.

Egyet azonban már most is meg akarok jegyezni: tudniillik kapcsolatban azzal, a mit a kisiparosok érdekében ez alkalommal előadtam, illetve javasoltam, óhajtandónak tartom, hogy az ipartörvény úgy módosíttassék, hogy a gyáripar, melynek boldogulása úgy is a tömeges produkcziótól függ, a kisiparosnak legalább a helyi fogyasztókkal kapcsolatos detail megrendelések közül ne lehessen ártalmára. Ez, úgy tudom, egyike azoknak a grava-

meneknek, a melyek orvoslása végett az ipartestületek számos kérvényt adtak már be a t. miniszter úrhoz.

S ezzel kifejtettem volna mindazt, a mit a kisipar nagy kérdésében ez alkalommal kifejteni óhajtottam.

Előre látom, hogy lesznek, a kik keveselni fogják, a mit a kisipar lábraállítására a t. ház és a miniszter úr szives figyelmébe ajánlottam, mert társadalmunk széles rétegeiben, de különösen a kisiparosok köreiben mindinkább lábra kap és gyökeret ver az a nézet, hogy a kisipart egyedül és csupán csak a külön vámterület behozatalával lehet megmenteni. *(Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát bizony, ez nem így van, ez nagy tévedés. *(Derültség. Zaj. Elnök csenget.)*

Én meg vagyok győződve, hogy a külön vámterület elementáris erővel, rohamosan előmozdítaná a magyar gyáripar terjedését és boldogulását, de kivéve azt, hogy a nagy ipar gyáraiban sok kisiparos is találna foglalkozást, nem osztozom azok véleményében, a kik a külön vámterület behozatalától, mint egyedül üdvözítő arkánumtól épen a kisiparnak várják felvirágzását és prosperálását. Hiszen a kisiparnak épen az a legnagyobb baja, hogy a gyáriparral nem tud versenyezni;

Barta Ödön: Mesebeszéd! Az ilyenekkel csak gyerekeket lehet ijeszteni, nem pedig kisiparosokat! *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Veszter Imre: Természetes tehát, hogy mentül több a gyár, annál nehezebb a kisiparosok helyzete.

Ez nem csak nálunk van így; úgy volt és úgy van ez az egész művelt világon. A különbség csak az, s a baj mi nálunk csak azért nagyobb, mint máshol, mert a kisiparos mi nálunk nem csak magyar, de főleg külföldi és leginkább az osztrák gyáriparral áll szemben.

Ez a mi legnagyobb bajunk.

Innen van, hogy a mi egész gazdasági életünk tesped és sorvad és ennélfogva a gyáripar, de nem a kisipar érdekében igenis szükséges lesz az önálló vámterület álláspontjára helyezkedni és külön vámsorompókat felállítani azon esetre, ha a közös vámterületen belül mindazt, a mit közgazdasági boldogulásunk érdekében megtenni kell, nem lehet megtenni.

Barta Ödön: Hát lehet? Azt hiszi, hogy lehet? *(Mozgás jobbfelől.)*

Veszter Imre: Evvel a kérdéssel nem lehet olyan rövidesen elbánni.

Barta Ödön: Bizony nem, mert ez pártkérdés.

Veszter Imre: Épen azért nincsen nagyobb és nincsen sürgősebb érdekünk, mint az, hogy mentül előbb erős és gazdag nagyiparunk legyen és ne legyünk kénytelenek más államoknak milliárdokra menő állandó tributumot fizetni. S hogy e tekintetben czélt érhessünk, az országnak a legnagyobb anyagi áldozatoktól sem szabad visszariadnia.

Ez a kérdés bizony nemcsak gazdasági, hanem egyszersmind mélyreható politikai kérdés is, a mely a monarchia nagyhatalmi állását is érinti. Ezen kérdéssel tehát csinján kell bánni, azt igen komolyan és nyugodtan kell a legbehatóbb megfontolások tárgyává tenni. *(Helyeslés jobbról. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Épen azért nem is csatlakozom azokhoz, a kik minden áron és mindenesetre azonnal fel akarnák állítani a vámsorompókat. Csak ha meggyőződném arról, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hogyan győződjünk meg?)* a mire pedig az osztrákok napról-napra mindinkább rátanítanak bennünket, hogy az a gazdasági önállóság, mely számunkra az 1867-iki kiegyezésben is biztosítva van, a közös vámterületen belül a maga egészében s annak minden konzequenciájában nem volna megvalósítható, nevezetesen pedig, ha azt kellene tapasztalnom, hogy közös vámterület mellett csakugyan nem lehet magyar gyáripart teremtenünk, látnám elérkezettnek a valószinűleg úgy is közeli időpontot, a mikor osztrák szomszédainktól meg kellene válnunk, mert én előttem Magyarországnak ma semmiféle érdeke nem bir nagyobb súlylyal, mint az, hogy az általános elszegényedésnek gátat vessünk, hogy megvagyonosodjunk, s hogy azokat az olvashatlan milliókat, melyek most leginkább iparczikkek fejében az országból kiözönlenek, az országban maradjanak. *(Helyeslés jobbfelől. Éljenzés és derültség a szélső baloldalon.)*

De, — hogy mai felszólalásom tulajdonképeni tárgyára visszatérjek, — akár lesz, akár nem lesz külön vámterület, egy bizonyos, és ez az, hogy kisiparosaink súlyos helyzetén mindkét esetben okvetlenül segíteni kell, *(Helyeslés jobbfelől.)* s minthogy e helyzeten — úgy hiszem — másként, mint az általam jelzett utakon segíteni nem lehet, azokat, a miket e tekintetben felhoztam, illetőleg javaslatba hoztam, a t. háznak és a miniszter úrnak újból is szives figyelmébe ajánlom.

A költségvetést egyébiránt elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nyegre László jegyző: Molnár Józsiás! *(Halljuk! Halljuk!)*

Molnár Józsiás: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Már volt alkalmam úgy itt a házban, mint más helyen is kifejezést adni azon nézetemnek, hogy a kulturállam terhei

Digitized by Google

csakis a kulturállam esszközeivel és kellékeivel viseltethetnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De bármenyire meg legyek róla győződve, hogy mi itt Európa közepén egyszerű földmíveléssel nem viselhetjük el mindazon terheket, a melyeket más, a modern állam minden kellékeivel biró államok elviselnek, azért mégsem kívánhatom, hogy ezen nézetemet bárki is első hallásra mindjárt magáévá tegye. Épen ezért készséggel ragadok meg minden alkalmat azon nézetem nyilvánítására, hogy, ha mi azt akarjuk, hogy mi is olyan kulturállamot tartsunk fenn, mint a milyenek Németország, Belgium, Anglia, Franczia-ország stb., akkor nekünk is époly fejlett iparral, époly fejlett kereskedelemmel és mezőgazdasággal kell birnunk, mint a minővel azok birnak, mert különben minden kétségen kivül meg fogja magát a túlerőlködés boszúlni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A függetlenségi és 48-as párt, a melyhez tartozni szerencsém van, már keletkezése óta mindig, habár siker nélkül is, de állandóan követeli az önálló vámterület felállítását. Részemről, a ki szó szoros értelmében szemtanúja voltam annak, hogy miképen tette tönkre, miképen semmisítette meg Erdély keleti részének megelőzőleg a nagy távolság és a szállítási akadályok által védelmezett szépen virágzó iparát a fejlettebb osztrák ipar, mihelyt a szállítási nehézségek a vasutak kiépítése által elenyésztek; részemről, a ki láttam, hogy miképen lettek koldussá és földönfutóvá és később hazátlanokká az erdélyi iparosoknak ezrei, teljességgel képtelen vagyok elhinni azt, hogy mi kulturállamot teremthetnénk fejlett ipar, kereskedelem és fejlett mezőgazdaság nélkül. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Miután pedig mi a kulturállam kellékei nélkül akarunk kulturállamot fentartani, lehetetlen a figyelmes szemlélőnek máris észre nem venni, hogy hová jutunk. Hiszen, a mint méltóztatik tudni, ma már nemcsak a magyar állam hitele van túlságosan igénybevéve, hanem a magyar földbirtok is annyira meg van terhelve, hogy a magyar földbirtokosság egy nagy része ma már nem tulajdonosa, hanem csak bérlője földjének. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* S a mi a legrosszabb dolog, az az, hogy mi kölcsöneinket a külföldről szereztük be, tehát a kölcsönök után járó kamat szintén a külföldi állampolgárok zsebébe jut, a hol azok más népek és nemzetek jólétét szaporítják. Azon pénzekből, a melyekkel a külföldnek adózunk, nem jön vissza semmi, legfeljebb csak új kölcsönök alakjában, de ezen új kölcsönök által újból csak a magyar nép, a magyar nemzet terhei szaporodnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Midőn ezen nagymérvű eladósodásunkról szólunk, a mi kölcsöntközvetítő uraink rendszerint azzal szoktak előállani, hogy hiszen más államok, más nemzetek is tartoznak. Az igaz, hogy más államok és nemzetek is tartoznak, igen ám, de azok a kamatokat saját állampolgártársaiknak fizetik és ily módon a kamatfizetés czímén nem válnak egy idegen nemzet adófizetőivé, vagy másképen szólva jobbágyaivá. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mindaddig, a míg a magyar állam és a magyar föld hitelképessége birta, — a mint mindnyájan tudjuk, — igen könnyen özönlött be hozzánk a külföldi tőke elhelyezés végett. Természetes, a külföldi tőke segedelmével a a modern átalakulások is igen könnyen folytak. Épült Budapest, építettük nagy pazarlással vasutainkat, az újabb kölcsönökkel a régibb kölcsönök kamatait könnyen elviselhettük és így a dolgok egészen rendben folytak, úgyannyira, hogy Magyarország helyzete valódi Eldorádó képét mutathatta a rövidlátók előtt. Igen, de mióta a kölcsönök alapja: a kellő biztosíték már fogyatékán van; de mióta már nem rohan oly sebesen hozzánk és nem nyerhet oly könnyen elhelyezést nálunk a külföldi tőke, azóta egészen más képek kezdenek előtérbe tünni. Azóta azt látjuk, hogy az ország minden egyes vidéke alig birja már a reá hárult nagy terheket. Sőt odáig mentünk már, hogy ma a takarékpénztárak is kezdenek megelégedni azzal, hogyha csak a kamatokat pontosan fizetik, a tőketörlesztést egyáltalában nem veszik igénybe. Látjuk azt, hogy a nép a legnagyobb nyomorban él; látjuk a munkahiányt olyan országban, a mely évenként több 100 milliót ad ki iparczikkekért; látjuk az erkölcsök pusztulását és látjuk a kivándorlást.

Én ezt a nagyon elszomorító helyzetet könnyelmű, meggondolatlan politikánk természetes következményének tartom, és meg vagyok győződve arról, hogy e tekintetben, fájdalom, nem is lesz változás, jobbúlás mindaddig, valameddig illetékes köreink szintén be nem látják és követik a helyes útat, a melyet arra az esetre, ha itt e földön élni akarunk, követnünk kell. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Fejlődött mezőgazdaságnak csak fejlett ipar és kereskedelem lehet a nevelő dajkája. A fejlett ipar és kereskedelem és a fejlődő gazdaság karöltve együtt fejleszthetik a nemzet anyagi erejét. A nemzet anyagi ereje minden kétségen kivül kedvezőbb befolyással volna a nemzet szellemi és erkölcsi erejére és a nemzet anyagi, erkölcsi és szellemi ereje

Digitized by Google

együtt teremtené meg annak önálló képességét, a melyre a nemzetnek, ha élni akar, okvetetlenül szüksége van. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igen, de különálló vámterület nélkül, mint azt felteszem, hogy a t. miniszter úr is igen jól tudja, — és ha nem tudta volna is eddig, kétségkivül miniszterségének ideje alatt elég alkalma volt tapasztalni, hogy ez feltétlenül szükséges, — mondom, önálló vámterület nélkül fejlett iparra és kereskedelemre és fejlett mezőgazdaságra teljességgel nem számíthatunk. Nekünk itt Európa közepén, ha meg akarunk élni, birnunk kell mindenesetre egy intelligens, a gyakorlati téren minden tekintetben jártas iparos- és földmívelő-osztálylyal. Mert ha ezek hiányában intézzük dolgainkat, úgy az eddigi tapasztalat megmutatta már is, hogy hova jutunk. Legyen szabad a t. miniszter úrtól megkérdenem csak azt, hiszi-e, hogy ha mi birtunk volna a kulturállam minden feltételével, fenn lehetett volna-e tartani évtizedeken keresztül a többek közt az őrlési forgalmat? Hiszen ezzel a magyar államnak óriási kár okoztatott. Az őrlési forgalommal a magyar gazdaközönség megfosztatott még attól a csekély előnyétől is, a melyet különben a közös vámterületen a kedvezőtlenebb termés esetére elérhetett.

Hiszen az őrlési forgalom által a magyar gazdaközönség abba a helyzetbe sodortatott, hogy akár volt jó termés, akár nem, minden körülmények közt neki a gabonáját csak a világparitás árán lehetett értékesítenie.

Vagy vajjon, t. miniszter úr, ha mi birnánk a kulturállam minden kellékével, feltehető volna-e, hogy ez az őrlési forgalom ma is szőnyegen lenne és minduntalan igyekeznének érvényesülni? Azt hiszem, t. ház, és t. miniszter úr, hogy ez nem történhetnék meg.

E nagy kérdés részleteivel azonban ezúttal nem akarok tüzetesen foglalkozni, annál kevésbbé, mert ez a kérdés legfeljebb csak eddig tartozhatott a t. miniszter úr tárczájának keretébe, nekem pedig oly mondanivalóm is van, mely egyenesen a t. kereskedelemügyi miniszter úr tárczájához tartozik, és azokon a bajokon, a melyeket felsorolni kivánok, a miniszter úr egy kis jóakarattal talán segíthetne valamit. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Jól tudom, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr szintén jól ismeri azt a fontos missziót, a melyet a székelység Erdély keleti határán betölt. Tudom azt is, hogy a miniszter úr szintén oly jól tudja, mint én, hogy a székelység nélkül megszűnnék Erdélynek magyar jellege, már pedig Erdélynek magyar jellege nélkül csak idő kérdése lenne, hogy mikor veszne el Erdély végképen a magyar nemzet, a magyar állam számára. Azt is tudom, hogy a t. miniszter úr első gondjai közé sorolta a székely érdekek istápolását, hogy e czélból személyesen is bejárta a Székely földet, és megbizottakat is küldött ki a székely viszonyok tanulmányozására. De midőn a t. miniszter úrnak minden kétségen kivül levő jóakaratát e helyen elismerem, és érte köszönetemet nyilvánítom, egyszersmind legyen szabad megkérdeznem tőle, vajjon ő, vagy megbizottjai észrevették-e azt, hogy a szűk völgyekbe szorult, kevés birtokkal, rideg égaljjal küzködő szegény székely gazdának a botfalvi czukorgyár közvetlen közelében három-négy krajczárral is drágább czukrot kell fogyasztania, mint a mely árban ugyanez a czukorgyár a czukrát itt Budapesten árúltatja, és a mily árban a botfalvi czukrot a székelyeknél mégis gazdagabb fővárosi polgár itt bármely perczben megszerezheti?

Hát arról van-e tudomása a miniszter úrnak, hogy a gyulafalvi, úgynevezett »Erdélyi Erdőipar-részvénytársaság«, a mely itt a keleti határszélen roppant nagy erdőségeket dominál, jónak látta eddig művelt erdeihez egy kis román területet is hozzávenni; nem azért, mintha magyar terűleten elegendő megfelelő erdőség nem volna kapható, világért sem, de azért, mint rossz nyelvek beszélik, hogy ez által némi tekintetben a magyar birtokosok erdőinek értékét csökkentse. Hogy ez a gyulafalvi részvénytársaság hol vásárol erdőt, ahhoz senkinek valami nagy köze nem lehet. De már ahhoz igenis van közünk, hogy miért kellett azon negyven-ötven ember számára, a kik a román területen dolgoznak, Predeáltól Brassóig, Brassótól Szepsi-Szent-Györgyig és Szepsi-Szent-Györgytől Kovásznáig állami és helyi érdekű vasutakon, a brassó-háromszéki vasúton, onnét pedig egyenesen a társaság vasútain és a társaság telepein túl a határszélig román élelmi szereknek vámmentes tranzitó szállítását megengedni. Ezt nem tudom megérteni, hiszen azt hiszem, hogy a háromszék-brassói vasútat Háromszékmegye lakosai nem azért épitették ki pótadókkal, hogy az ő terményeik épen az ő vidékükön mellőztessenek. Vajjon van-e, a ki ezen tranzitó élelemszállítást kellőkép ellenőrizze? Vajjon van-e, a ki még arról is gondoskodjék kellőleg, vajjon a megvásárolt területről nem jönnek-e át az anyatelep részére lábas jószágok? Én ezeket mind nem tudom, de annyit egész határozottan mondhatok, hogy minden nagyobb ellenőrzés nélkül tranzitó-szállítást engedni talán mégsem egészen törvényes. És ha másfélekép nem is tudja magát az a részvénytársaság ott a román területen élelmezni, még akkor sem

Digitized by Google

helyes, hogy a magyar kormány még áldozatot is hozzon, vagyis törvényenkivüli engedélyeket adjon csak azért, hogy román területen román ipar fejleszthető legyen. Nem tudok bizonyosabbat ezen kérdésről, csak annyit, hogy létezik ott egy »Erdélyi Erdőipar-részvénytársaság«, mely naponkint 30—35 kocsirakomány fűrészelt árút produkál, és három telepen, Kovásznán, Gyulafalván és Korondon ezer emberrel dolgozik, de hogy honnét látja el élelemmel ezen nagy kontingenst, az a háromszéki piaczokon nem igen tűnik fel.

A székely viszonyokról lévén szó, nem mulaszthatom el még annak a felemlítését, hogy a székely gazdák nemcsak kevés földdel birnak, nemcsak éghajlati viszontagságokkal küzdenek, nemcsak a közel levő román szomszédság miatt drága munkásokkal műveltetik meg földjeiket, hanem ezenkivül még az a nehézség is hárul rájuk, hogy tekintettel a központtól való nagy távolságra, a székely gazdának sokkal olcsóbban kell eladni nyers terményeit, mint bármely más gazdának az országban. Nem mondom, hogy az általam elsorolt apró bajoknak orvoslása mindjárt eldorádói állapotokat idézne elő a székely földön, hanem annyit igenis mondok, hogy ezeknek orvoslása bizonyára enyhítene és segítene, és mindhárom általam előhozott kérdés oly természetű, a melyek által az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr egy kis jóakarattal segíthet a dolgon a nélkül, hogy ez az államnak kiadásába kerülne, vagy a miniszter úrnak valami nagy kellemetlenséget okozna. Elsősorban is méltóztassék az erdélyi ipar részére a romániai élelemszállítási tranzitó jogot letiltani s az eddiginél sokkal szigorúbban intézkedni, hogy a néhány ember által mívelt román területről semmiféle állat és élelmiszer az anyatelepre kiszállítható ne legyen. Nem tudom, mennyire lesz képes az igen tisztelt miniszter úr ezt könnyű módon megakadályozni, mert hogy minden 50 – 60 munkásért külön vámhivatalt állítson föl, az nem fizetné ki magát, de ha nem tudná is teljesen kizárni az átcsempészések lehetőségét, az esetre méltóztassék az egész forgalmat egyszerűen megszüntetni, mert a román terület értékesítéséhez nem lehet akkora közünk, hogy ezért Háromszék igen vitális érdekeit koczkáztassuk.

A botfalvi czukorgyár igazgatóságának mondhatnám szivtelen eljárásával szemben is az igen tisztelt miniszter úr egy jóakarattal hasznos szolgálatot tehet. Nem kell oda semmi egyéb, minthogy rendelje el, hogy Brassó, Kézdivásárhely, Csikszereda, Sepsi - Szent-György, Udvarhelyig szóval a székely állomásokig az ország bármely pontjáról 199 kilogramm czukor szállítása 80 fillérnél drágább ne legyen. Bátran teheti az igen tisztelt miniszter úr a tarifát még kevesebbre, mert az államvasutaknak nem lesz szükségük ezen tarifa mellett szállítani, mert mihelyest észreveszi a botfalvi czukorgyár, hogy ott versenyképesség is állhat esetleg fenn, mindjárt meggondolja magát és akkép fogja a czukor árait szabályozni, hogy azt legalább a Botfalva mellett élő szegény nyomorúságos székelyek ne drágábban kapják, mint a milyen áron az Budapestre szállíttatik.

A székely gabonaárakat illetőleg, — mert utóvégre is ez a legfontosabb, — egy kis jóakarattal igen sokat tehetne a t. kereskedelemügyi miniszter úr. A székely földbirtokosság — mint említettem nemcsak kevés földdel, nemcsak drága munkásokkal dolgozik, hanem ráadásúl az a nehézsége is van, hogy gabonáját mindig olcsóbban adja el mint más vidékek lakói, mert a székely kereskedőknek az aratás után beállandó nagy kinálat közben alkalmuk van a gabonaárakat akképen lenyomni, hogy azok a budapesti gabonaárakkal paritásban legyenek, s ilyen formán a székely gazdaközönségnek mindig olcsóbban kell eladnia gabonáját, mint a hogy eladhatná azon esetre, ha a t. miniszter úr az egy kocsinak 300 koronás díja helyett kimondaná azt, hogy jövőre egy kocsi gabonának a díja a Székelyföldön, akár Brassótól, akár Kézdivásárhelytől, vagy Udvarhelytől 100 koronánál drágább ne legyen. Itt is azon helyzet áll elő, mint a czukorgyárnál; itt is nagyon ritkán kerülne sor arra, hogy a Székelyföldről Budapestre gabona szállíttassék, de ha olykor-olykor kerülne is valami, ha lenne néha néha egy-egy kocsi szállítás, meg lehetne ezt az árleszállítást tenni, mert az a székely gabona úgy sem részesül más elbánásban, mint a milyenben például a Mármarostól Fiumeéig szállított deszka, vagy fűrészelt árú részesül: tudnillik Mármarostól egész Fiuméig egy kocsi rakomány szállítása körülbelül ugyanannyiba kerül. Ha az igen tisztelt miniszter úr ennyi szivességgel lenne a székely gazdák érdekei iránt, azon esetre a kereskedelemnek egyetlenegy esetben sem sikerülne a székely gazdáknak óriási kárára a gabonaárakat oly rendkivül alacsonyra leszállitani, mint a menyire ma képes. Mert tudnunk kell, hogy a múlt ősz folyamán is a Székelyföldön a búza ára 6 forint — 6 forint 40-et, a rozs pedig 4 forint 70—5 forintot ritkán haladt túl és ma is csak egy pár krajczárral drágább, holott jobb gabona az egész országban nincsen.

Azt hiszem, t. ház, hogy ezen három kérdéssel volt alkalmam beigazolni, hogy egy

Digitized by Google

kis jóakarattal minden jelentékenyebb megerőltetés, minden jelentékenyebb kiadás és fáradság nélkül mennyi minden jót lehetne csinálni. De egyszersmind nem mulaszthatom el, hogy ismételten azon véleményemnek adjak kifejezést, hogy ha mi birtunk volna a kulturának minden szükséges kellékével, azon esetben, ha akadt volna Magyarországon olyan kormány, a mely az első erdélyi iparnak a tranzitó szállításjogot megengedte volna, a botfalvi czukorgyár üzelmeit itt a ház előtt már régen felemlítették volna. Ha birnánk a kulturállam minden kellékeivel, azon esetben helyet, elhelyezést és üzemet találnának-e azok a sok minden néven nevezendő biztosító részvények? Elhiszi azt valaki, hogy valamely állam polgárai szövetkeznek, pénzintézetté alakulnak azért, hogy ide Magyarországra jöjjenek a pénzgazdasági viszonyokat elősegíteni? Én azt hiszem, hogy nem. Egy ilyen pénzszegény, anyagi viszonyaikkal küzdő országban, mint a milyen a mienk is, meg kellene mindenféle aprólékos kis dolgot gondolni. Olyan államban, a melynek kereskedelmi mérlege a külföldi forgalommal szemben, beleértve az adósságokért fizetendő kamatokat is, 300 millió koronát mindenesetre fölülmúl, nem volna szabad még biztosító-társaságok révén is a külföldnek évenként több millióval adózni. Hiszen azt az egész biztosítási ügyet az állam minden legkisebb befektetés, minden legkisebb tőke nélkül, az adózó állampolgároknak félakkora megterheltetése mellett a legpompásabban, a legtisztességesebben eligazíthatja.

Vagy mit mond az igen tisztelt kereskedelmi miniszter úr az osztálysorsjátékokhoz? Vajjon helyesnek, igazságosnak, méltányosnak, sőt emberségesnek találja-e, hogy a közös vámterületen anyagilag tönkretett, a bukás szélére jutott magyar középosztályra még ezt a nyavalyát, ezt a megterheltetést is rá kellett zúdítani? Azt az 1,200.000 forintnyi jövedelmet, a mit itt az állam nyer, nem lehetett volna-e pótadó, vagy akármiféle adó czímén megszerezni? Hát még a bankároknak, a tőkepénzeseknek százait, az osztálysorsjáték intézőit, sorsjegyárúsítóit is ennek a nyomorúságban sinylődő szegény magyar népnek kellett a nyakába zúdítani, hogy még ezeket is mi tartsuk el úrimódra és még meg is gazdagítsuk? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! A mint méltóztattak hallani, egészen czéltudatosan bátor voltam itt kisebb-nagyobb dolgokat felsorolni, mintegy mutatványául annak, hova fajúlnak egy nemzetnek ügyei, ha kulturállamot akarunk fentartani egy kulturállam feltétlen szükségletei nélkül. Mert ismételten hangoztatom, hogy ha mi itt Európa közepén kulturállamot akarunk fentartani, — már pedig azt kell fentartanunk, — akkor nekünk az európai műveltség szinvonalán álló, gyakorlatilag is képezett iparosokra, kereskedőkre és gazdákra feltétlen szükségünk van, hogy azok az országot az egyesek túlkapásai ellen minden körülmények között meg tudják védelmezni. Ilyen polgársághoz, legalább olyan arányban, a milyenben arra szükségünk volna, fejlett ipar, fejlett kereskedelem és fejlett mezőgazdaság nélkül nem juthatunk. Fejlett mezőgazdaság, fejlett ipar és fejlett kereskedelem pedig közös vámterület mellett szintén nem lehetséges. Épen azért én annak a kormánynak, a mely közös vámterületet tart fenn, a költségvetést meg nem szavazom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Tekintettel az idő előrehaladottságára és arra, hogy még többen vannak szólásra feljegyezve, javaslom, hogy a vita folytatását méltóztassék a legközelebbi ülésre halasztani. *(Helyeslés.)*

Nyegre László jegyző: Kőszeghy Sándor, a kérvényi bizottság előadója!

Kőszeghy Sándor előadó! T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvények XV-ik sorsjegyzékét (Irom. 993.) bemutatni.

Kérem a t. házat, méltóztassék a sorsjegyzék kinyomatása, szétosztása és annak idején napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A bemutatott sorjegyzék ki fog nyomatni, szét fog osztatni, a napirendre tűzés iránt pedig a ház később fog intézkedni.

Egyúttal javaslom a t. háznak, hogy a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére a kereskedelmi költségvetés tárgyalásának folytatását méltóztassék kitűzni. Elfogadja a ház? *(Igen!)*

Ezt tehát határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

646. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 28-án, hétfőn.

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvény bemutatása. — Országos gazdasági munkás és cselédsegélyző pénztár javára a képviselőház által tett alapítvány. (Elnöki indítvány). — Összeférhetlenségi bizottság jelentése több képviselő összeférhetlenségi ügyében. — Költségvetés 1901-re kereskedelemügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Wlassics Gyula, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet vezeti Nyegre László úr; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Lukáts Gyula jegyző úr jegyzi.

Kérem mindenekelőtt hitelesítés végett a múlt ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. ház tagjait, van-e valakinek kifogása a jegyzőkönyv ellen?

A mennyiben nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek mondom ki.

Bemutatom Nyitra vármegye és Kecskemét szabad királyi város közönségének feliratait a nemzetiségi egyenjogúságról szóló 1868 : XLIV. törvényczikk módosítása iránt;

Hirip és Oroszfalu községek lakosainak Szuhányi Ferencz képviselő által beadott kérvényét az iránt, hogy a két község a szatmár-brassói Szamos balparti ármentesítő érdekeltségből kihagyassék.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Legyen szabad most egy előterjesztést tennem, annak kijelentésével, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy előterjesztésemhez az országgyűlési összes politikai pártok vezetőségei egyhangúlag hozzájárultak. Nem szükséges, t. ház, a munkás- és cselédsegélyző pénztár fontosságát és jótékonyságát bővebben magyaráznom, valamint azt sem, hogy a szóban forgó előterjesztés elfogadása nem gátol senkit sem abban, hogy további jótékonyságával ezen intézményt jövőre is ne pártolja.

Ezek előrebocsátása után legyen szabad a t. háznak egyszerűen a következő előterjesztést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Indítványozom, hogy a képviselőház magyarországi tagjai az 1900 : XVI. törvényczikk alapján alkotott országos gazdasági munkás- és cselédsegélyző pénztár javára alapítványúl egy napra eső illetményeiket ajánlják fel, jeléül azon őszinte rokonszenvnek, melylyel a ház tagjai a munkás-osztály iránt viseltetnek. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Miután a t. ház hozzájárúl, indítványom elfogadását egyhangú határozatúl kimondom és egyúttal kérem a felhatalmazást arra, hogy az elnökség a további intézkedéseket megtehesse. *(Élénk helyeslés.)*

Ha a ház hozzájúl, ezt határozatilag kimondom.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző: Apáthy Péter, az összeférhetlenségi bizottság elnöke!

Apáthy Péter előadó: T. képviselőház! Az összeférhetlenségi bizottság folyó hó 25-én ülést tartott és abban kilencz képviselő ellen bejelentett összeférhetlenségi eseteket letárgyalt, azokban érdemileg határozott. A képviselők ezek: Széll Kálmán, gróf Andrássy Tivadar, Miklós Ödön, gróf Tisza István, gróf Berchtold Arthúr, Ferlitska Kálmán, gróf Károlyi István, Beksics Gusztáv és Bartha Miklós.

Az összeférhetlenségi bizottság a bejelentett eseteket egyhangú határozattal részint alaptalanoknak, részint tárgytalanoknak nyilvánította, részint pedig megállapította, hogy azokra nézve összeférhetlenségi eset nem fordúl elő. Az erre vonatkozó ügyiratokat és a jegyzőkönyvet van szerencsém tisztelettel beterjeszteni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A mennyiben nem kívánja senki a t. ház tagjai közűl az iratok felolvasását, úgy kijelentem, hogy a beterjesztett iratok tudomásúl szolgálnak. *(Helyeslés.)*

Következik a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének (Irom. 923) folytalólagos tárgyalása.

Nyegre László jegyző: Hertelendy Ferencz!

Hertelendy Ferencz: T. ház! Legyen szabad kérni a t. házat, egy kis időre türelmével engem megajándékozni és kérni az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr szives figyelmét is, azon fontos ügy érdekében, a mit előadni lehető röviden bátorkodom. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy az általános vita keretében kérem ezt, teszem azért, mert beszédem tárgya érinti keresdelmi és közgazdasági fejlődésünk némely kérdését is főbb vonatkozásaiban.

Őszintén kijelentem, hogy nem kevéssé vagyok zavarban, midőn e tárgyat a t. ház szine előtt felhozom, mert szinte hallom, vagy esetleg olvasom azon gúnyt és vádat, hogy én most haza beszélek. *(Felkiáltások balfelől: Az nem baj!)*

De, a minthogy nem kerestem ezt a helyet, — és erre van tanum úgy itt fent, mint odalent, — épúgy nem keresem és nem lebeg ellőttem semmi személyi vonatkozás, egyedűl azon kötelességérzet, a melyet átérzek, nemcsak mint azon kerületnek mandatáriusa, a melyet itt e házban, bármily szerényen is, képviselni szerencsém van, de mint országos képviselő is, mert a mire a t. háznak és kormánynak, különösen pedig a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak jóindulatát kikérni bátorkodom, nem annyira partikuláris, mint főleg országos érdek és ebben azt hiszem, találkozni fogok osztatlanúl az igen tisztelt háznak egybehangzó véleményével. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez az veszprém—zalai Balatonpart megmentése és felvirágzása s mint főtényezőnek, az erre szolgáló létesítésének kérdése.

Annyira közismert ennek a tervnek szükségessége, hogy alig válhatnék feladatommá annak bővebb indokolása, ha nem vélném kötelességemnek ezen kérdést még kevésbbé ismert és tudott szempontból és adatokból megvilágítani, hogy e terv az azt megillető jóakarattal felkaroltassék és ténynyé válhassék.

Hazánknak e nemben egyetlen tóvidékét oly szépséggel ajándékozta meg a természet, *(Igaz! Úgy van!)* a melyhez foghatót keveset találhatunk a kontinensen. *(Úgy van! Úgy van!)* Melléje helyezhető szépsége Svájcz fönséges, hideg, nagy hegyvidékeinek, vagy Nápoly forró lankás tengerpartjának, mert e táj, a maga változatosságában, szeliden leereszkedő partjaival, hegyalakulásainak különféleségében nem nyomasztó, nem fárasztó, hanem egy felemelő kedves vonzó érzést kelt az embernek lelkületében: zöld szőllőinek és partjainak nyugodtságával és kék vizének frisseségével.

És a természetnek ezt az ajándékát, a gondviselés talán előttünk talányszerű, de én azt hiszem, örökt örvényeinek czéltudatosságában, azért sujtotta a filloxera pusztításával, hogy megtörje a hideg közönyt, és hogy e pusztulásban és nyomorban ismerjük fel azt a kincset, a melyet eddig kiaknázni nem tudtunk.

Csak röviden akarok utalni azokra a példákra, a melyeket a külföld bőségesen mutat nekünk, hogy micsoda jólétet, forgalmat, és anyagi erőt merített az, az ő természeti szépségeikben pompázó, főleg tóparti vidékeinek felvirágzásából az által, hogy azokat mindenféle közlekedési eszközökkel könnyen és kényelemmel hozzáférhetőkké tette. *(Igaz! Úgy van!)*

S mi, t. ház, ezt az egyetlen Balatonunkat is elfeledtük és még kezünket se nyújtottuk ki, hogy megmarkoljuk azt a kincset, a mi áldozattal milliókat érő kapitálisnak a jövedelmét biztosította volna nemcsak annak a vidéknek, de az egész országnak.

Talán nem lesz érdektelen a t. ház előtt, ha rámutatok arra, hogy az a halhataltan férfiú, a kit a legnagyobb magyar névvel emlit az utókor, gróf Széchenyi István az ő mindent átlátó és felölelő gondolkozásával felismerte a Balaton hozzáférhetésének óriási fontosságát, és daczára annak, hogy annyi korszakot alkotó munkásság vette igénybe hatalmas agyvelejét, a melynek rohamos munkáját sajnos még sem volt képes szive melegének lázas siettetésével egyensúlyban tartani,

Digitized by Google

ha mégis tudott és akart a Balaton közlekedéséért lelkesedni és tenni, úgy bizonyára korát megelőző érzékével felismerte ennek a kérdésnek országos érdeket. Itt vannak, t. ház, ezen eredeti levelek, a melyeket Hertelendy Károlyhoz írt 1845-ben, 1847-ben és 1856-ban tele lelkesedéssel, de mérlegeléssel és kitartással is a balatoni gőzhajózás létesítésének eszméje iránt, a melyet meg is valósított. Nem fognám untatni a t. házat, ha csak pár sort is idéznék ennek igazolására ezekből levelekből, de nem akarom ezzel az egy kérdéssel is túlságosan fárasztani *(Halljuk! Halljuk!)* az igen tisztelt háznak figyelmét, ezt is mind csak azért hoztam fel, hogy a mint már abban a korban, több félszázadjánál, lelkes férfiak mint országos fontosságú kérdést ismertek, azt mi később annál alaposabban elhanyagoltuk, mert t. ház, az az a gőzhajózási forgalom, a mely azóta végelgyengülésben kimúlt Kisfaludy-gőzös romjain fejlődött ki, ma már nem képes a kor és a közönség kényes igényeit kielégíteni, de legkevésbbé képes szolgálni azt a czélt, hogy a már végpusztulással fenyegetett partot virágzóvá tehesse.

T. ház! Talán még sem mertem volna épen most ezzel a kérdéssel a t. ház elé járulni, ismerve úgy nyomasztó közgazdasági, mint általános pénzügyi helyzetünket, ha nem lettünk volna kénytelenek épen az elmúlt parlamenti tárgyalások alatt is oly törvényeket hozni, mint a beruházási törvény és az ország némely vármegyéiben fenyegető inség megelőzése és enyhítése czéljából hozott törvény.

T. ház! Én azt hiszem, bátran sorolhatjuk az országnak ezen vármegyéihez a veszprém-zalai partvidéket is, annál inkább és annál méltóbban, mert ezen a vidéken az elemi csapás esete is fenforog. Ezen a vidéken, t. ház, a mely majdnem kizárólag szőlőtermeléssel foglalkozott, mert erre utalja egyenesen a talaj fekvése és qualitása is, midőn ezen egyetlen művelési ág kipusztult, az addig jólétnek örvendő lakosság helyzete egyszerre aggasztó lett és az a munkás magyar nép, a melynek nincs vérében a kivándorlás, a mely rajongással viseltetik ahhoz a mostoha talajhoz, a melyhez összes emlékeivel, küzdelmeivel és reményeivel ragaszkodik, vonzódik, kevés kivétellel inkább itt nyomorgott tovább, semhogy jobb hazát keresett volna és tovább dolgozott, beleölte mindenét abba a pár négyszögöl földbe, mely annakelőtte eltartotta őt magát és családját; adóssággal és szegénységgel ment bele az akkor még majdnem teljesen ismeretlen eredményű szőllőrekonstrukczióba. Sok pénz és véres veríték veszett így el, míg végre ma már tapasztalata alapján és a földmívelésügyi kormányunk nagyszabású tevékenysége folytán a rekonstrukczió mind biztosabb mederben indúlt meg. És itt, t. ház, csak hálás és igazán átérzett elismeréssel adózhatom a földmívelésügyi miniszter úrnak, *(Helyeslés.)* azon kiváló gondoskodásáért, a melyben e vidéket részesítette, *(Élénk helyeslés.)* jól tudva és látva azt, hogy e vidéknek, e népnek egyetlen keresetforrása apadt ki és tudva azt, hogy itt egykor milliókat érő, tönkrement vagyont kell újra megszerezni és megteremteni, nemcsak az egyesekre, de az egész országnak, abban az óriási értéket képviselő adóalapban, a mely itt az országra nézve elveszett.

T. ház! A kormány akczijának, a mely a szőlős vidékek felujítására irányúl, csak az lehetett a czélja, hogy a szőlők felujítása általánosíttassék és gyorsíttassék; de ma már ehhez a czélhoz még az is járúl, hogy az a milliókra menő áldozat, a melyet egyesek és az állam hoztak, el ne veszszen, hanem megtartassék, megmentessék és gyümölcsözővé tétessék. Már abból az alkalomból, midőn a földmívelésügyi miniszter úr ő nagyméltósága 1898-ban a balatonparti szőlők rekonstrukcziója érdekében Keszthelyen volt, már akkor voltam bátor hangsulyozni, hogy a szőlők felujításának gyorsítására és általánosítására többek között főleg a Balatonpart vidékeinek a közforgalomba való belevonását tartom szükségesnek ezen vasútterv létesítése által. Mindenki felismerheti e vasútvonal óriási horderejét, mert nemcsak e vidék új felvirulásának ez az éltető gyökere, de országos érdek is. A jó közlekedés meghozza a Balaton zalai partjára az idegenforgalmat, a szegény nép kitünő áron értékesítheti minden aprólékos terményét, a területek értéke kétszeres, sőt háromszoros leend, épülő villák körül fák, kertecskék és rekonstruált szőlők támadnak, és a mi a fő, lesz a szegény szőlőbirtokosoknak tőkéje a rekonstrukcziót erélyesen megkezdeni. A czél a szőlők felujításának gyorsítása. Nem állítok sokat, de a vasút tiz évvel előbbre vinné a szőlők felujítását és ez a tizévi különbözet ekkora érték előállításával dúsan kárpótolná az államot a befektetésért.

Ez a szempont az, a melyre kiváló súlyt kivánok helyezni, a melyet hivatalos adatokkal is támogatok, hogy nemcsak a vidéknek inséges helyzetén kötelességünk segíteni, de az ország fináncziális érdeke is megkivánja, hogy azt az elvesztett adóalapot újra megszerezzük, annál is inkább, mert igazolni fogom, hogy a hozandó áldozat bőségesen meghozza gyümölcsét és tulajdonképen csak hasznos állami beruházást képezne. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi e vidék inséges helyzetét illeti,

Digitized by Google

arra nézve itt vannak az összes körjegyzőségektől beszedett hivatalos kimutatások, a melyek számadatokkal igazolják, hogy minő szegénységgel küzd a nép, mennyire meg van terhelve vagyona, és mennyi az adóssága, hogy még személyhitele is igénybe van véve, és hogy e vidékről a nyomorúság már több családot kivándorlásra kényszerített, pedig azt hiszem, nem nézhető közönynyel, hogy ez a szomorú példa itt is elharapódzék, a hol erre annak előtte soha eset nem fordult elő, mert, a mint előbb említém, e vidék népessége mind máig inkább volt hajlandó a végsőig menni, semhogy elhagyja ősei tűzhelyét.

És daczára a megindított felujításnak, sőt az e téren elért szép eredményeknek, a helyzet most vált tarthatatlanná, mert épen ez verte adósságba a népet; és a bor értékesítésnek nehézkessége, sőt mondhatnám, teljes stagnálása még a gyümölcsözés eredményét is teljesen illuzóriussá tette.

A helyzetnek ismertetésére pedig itt van a tapolczai járás főszolgabirájának is a hivatalos jelentése, a melyet felolvasni ismét nem kivánok, csak jelezni óhajtom, hogy ma olyan az állapot, hogy minden községben óriási számra szaporodnak az árverések, hogy ott óriási összegeket nyelnek el azok az adóhátralékok, a melyek egyáltalán behajthatatlanok és az államra nézve elvesznek és ma már ezen kimutatás szerint kénytelen volt innen közel háromszáz család, részben Amerikába, főleg Szlavoniába, részben a balatonparti, vagy a kecskeméti homokszőlőkre kivándorolni.

A mi a második és főszempontot illeti, az állam financziális érdekét, ezen hivatalos kimutatásokból kitűnik, hogy Felsőeörstől Tapolczáig, tehát a veszprémmegyei részt bele sem értve, — csakis a balatonparti jegyzőségekben az elpusztult szőlők után leengedett állami adó évenként 201.386 koronát tesz ki, vagyis négymillió korona kapitálisnak az 5%-át, — a mit elveszít az állam évenkint, pedig az egész vasút alig kerülne többe négymillió koronánál, eltekintve azon garanczíától, a mit az állam elvállalt az agrár-kölcsönök által!

Az erről beszerzett hivatalos adatok szerint a tapolczai kerületben agrár-kölcsönnel telepített szőlők kitesznek czirka 1000 kataszteri holdat, a balatonfüredi kerületben czirka 600 kataszteri holdat; az eddig folyósított agrár kölcsön kitesz 1,164.820 koronát, folyósítás alatt van 200.000 korona, bekeblezett kölcsön 1,630.748 korona, bekeblezés folyósítás alatt 280.000 korona, vagyis 2,000.000 korona agrár teher van eddig ezen szőlőkön.

Ezen kölcsönök törlesztése egy-két év alatt beáll, és ha az adósok fizetésképtelenek lesznek, és a szőlők tömeges árverésre kerülnének, oly értékcsökkenés állana elő, hogy a szőlők a nyujtott agrárhitelt sem érnék meg, mert ily viszonyok közt, azokra annyi reflektáns nem is akadhatna, eltekintve attól, hogy akkor a jelenlegi tulajdonosok csakugyan földönfutókká válnának; ez pedig már nemcsak anyagi, de erkölcsi veszteség is lenne az országra.

A mi a harmadik szempontot illeti, tudnillik, hogy a vasút építése hasznos beruházást képezne, ezzel az állitásommal épen nem akarok adós maradni, és azért ennek kifejtését még a t. ház kegyes engedelmével pár szóban fogom előadni.

Példaként áll előttünk a déli vasút forgalma a Balatonnak somogyi partján. Most, hogy végre közönségünk a hazai fürdő és üdülő helyeket mindinkább felkeresi, bámulva látjuk rövid pár év alatt a Balatonnak ezen partján, mintegy varázsütésre kifejlődni az egyes fürdő- és villatelepeket. Majd minden őrház már fürdő megállóhely, és az azelőtt értéktelen puszta homoklegelők ötszörös, tizszeres értéket nyertek. Meg kell adni közönségünknek a már szükségletté vált kényelmet mindenben, de főleg közlekedésben, és ez a közönség ma már hazafiságból sem fogja pénzét külföldön elkölteni. S ha a somogyi partot elárasztotta főleg a fővárosi közönség, menynyire fogná felkarolni a zalai partokat is, *(Halljuk! Halljuk!)* hol ha telket vásárol, és arra villát épit, tudja, hogy a körülötte lévő szőlő meghozza az egész befektetésnek kamatját.

De a forgalom szempontjából is, én igen kérném a t. kereskedelemügyi miniszter urat, tegye tanulmány tárgyává, hogy minő személyforgalomra lehetne itt még számítani a dunántúli városokból, a honnét bizony ma senkinek sincs kedve a Balatonra jönni nyaralni, mert közelebb és kényelmesebben éri a Steyer és alsó-ausztriai fürdőhelyeket, de akkor Sopron, Pozsony, Győr, Szombathely, Kisczell, Pápa stb. városok közönsége mind könnyen felkeresheti e vidéket. *(Igaz! Úgy van! jobb- és balfelől.)* És téves hit volna az, hogy e vasút üzeme csak a nyári rövid idejű személyforgalomra támaszkodhatnék, mert mindenesetre ennek létesültével az épülő villákhoz az anyag szállítás, a szőllők felújításához karók, vesszők, egyéb anyagok, főleg műtrágyák szállítása erősen mérlegelendő, és az így megindult borkereskedelem, a mely ma oly nehezen és csak a termelők nagy kárára bonyolítható le, egész más lendületet venne! A kataszteri kimutatás szerint is van a vonal mentén 15—16.000 kataszteri hold szőlőterület, de azóta ez legalább

Digitized by Google

a kétszeresére emelkedett, most egyes községekben a kimutatott szőlőterület annyi, hogy biztos tudomásom szerint ott egyes nagy szőlőbirtokosnak is van ma már itt majdnem annyi szőlőterülete, úgy hogy bátran felvehető 30.000 kataszteri hold szőlő, természetesen ma részben kipusztulva. Ennek felújítása után átlag termését csak 20 hektóra véve fel, az 600.000 hektó termést ad, és tekintetbe véve, hogy egy waggonba czirka 60—70 hektó bor fér el, ez maga majdnem 10.000 waggon szállítmánynak felelne meg. Ez igazolja, hogy egy szőlős vidéken a termény háromszorta nagyobb forgalmat biztosít a vasútnak, mint a szántóföld, a hol egy hold legfeljebb egy tized waggonrakományt ad, míg a szőlőnél egy hold egy harmad waggont tölt meg.

De mérlegelendő lenne még az is, hogy ezenfelül termény, nagy mennyiségű nád, kő, mész, csemegeszőlő stb. is szállítható lenne.

Mindezeknek daczára, feltéve, hogy a forgalom nem hozna is semmit, az állam mégis dúsan visszakapná a befektetést azon területi érték emelkedésben és elveszett adóalap megteremtésében, a melyre már utaltam!

E vasút létesítése évek óta vajúdik az érdekeltség körében; és hogy mennyire érzi az a vidék, hogy ezen terv megvalósulása egyedüli megmentője, mutatja az, hogy mondhatnám a szájától elvont falatokból akarja összehozni azt az összeget, mit törzsrészvényekre jegyeznie kell; de én arra kérem a t. kereskedelemügyi miniszter urat, ne erre fektesse itt a súlyt, hanem vegye mérlegelésbe mindazokat, a miket előadni bátor voltam, hogy tudniillik ezt a kérdést állami szempontból fokozottan állami erővel kell megoldani, s akkor meg vagyok győződve, hogy információi igazolni fogják szavaimat.

T. ház! Viczinálisokért ma csak távolról is érdeklődni, igen háladatlan dolog, és ha én ezt mégis tenni mertem, tettem ezt kötelességem tudatában, megkönnyítve helyzetem az által, hogy személyesen semmi módon érdekelve nem vagyok, sem konczesszióval nem birok, sem egy talpalatnyi földdel az egész vonal mentén.

Mindezekután végül még arra kérem a t. kereskedelemügyi miniszter urat, vegye vezető kezébe a vidék megmentésének ügyét, országos, állami érdekből, és találjon módot arra, hogy ezt meg is valósítsa ezüst habjaival hullámzó Balatonunknak és arany borát termő hegyvidékeinek ezen gyönyörű ölelkezési pontján, hazánknak az egyik legszebb, most legkoldusabb vidékén. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)* Fejezze be ezt a munkát, azzal a tetterővel, melyet egész politikai életéből megtanultunk ismerni és becsülni, azt a munkát, melyet megkezdett az a nép, és vezetett, segített eddig földmívelésügyi kormányunk, ebben is igazolva azt az igazságot, hogy gazdasági és kereskedelmi érdekek nem lehetnek ellentétesek, hanem egyenesen egymásra utaltak. *(Helyeslés.)*

Ezen elvet és igazságot állítom és vallom, nemcsak ezen esetre, de általában is; és ha ezen érdekek közt a harcz mesterségesen lesz felidézve, úgy annak indokát kutatni fogjuk, mindig magtalálható lesz a személyi érdekben és önzésben. Nem lehet, nem szabad e nemzetet kereseti ágak szerint széttagolni, hanem azoknak összefejlesztésében kell tömöríteni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt hiszem, t. ház, hogy végczélban nekünk csak egy hazafiui vallásunk lehet, ha nemcsak ajkunkon hordjuk, de lelkünkben érezzük azt a szikrát, a melyből a hazaszeretetnek lángja gyúl ki: és e hazafiui vallásnak is megvan a maga szent háromsága a mezőgazdaság, ipar és kereskedelemben, de ennek titka megfejthető azon magasztos czélban, melynek ideálja: egy egységes nagy Magyarország. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Lukáts Gyula jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mai viszonyok mellett csak oly állam tarthatja fenn magát és boldogúlhat, a melynek erős és fejlett ipara van, ellenben az oly állam, a melynek népessége csaknem kizárólag a földmívelésre van utalva, fenn nem állhat, mert annak népessége elszegényedik és tönkre megy. Képzeljük csak, t. ház, akár Francziaországot, akár Németországot, Angliát, vagy Belgiumot erős és hatalmas gyári ipar nélkül. Hova jutottak volna eme gazdag országok népei? Erre a kérdésre, azt hiszem, hogy könnyen megadhatjuk a választ.

Ennak igazságát kezdjük most észlelni hazánkban is. Van ugyan iparunk és vannak gyáraink is, ámde ezek fejletlenek, kezdetlegesek és elégtelenek. Innen van az, hogy az ország népességének aránytalan nagy része, mintegy 77%-a, a földmívelésre van utalva, illetve kárhoztatva. Mezőgazdaságunk súlyos válságban szenved; a népesség szaporodik, de a föld nem szaporodik, hanem ellenkezőleg, a talaj kimerülése folytán és a termékek árának csökkenése miatt, a mezőgazdasági jövedelem apad. Azonkivül nem szabad elfelejteni, hogy a mi a földmíveseket illeti, azoknak tulajdonképen csak a nyári és őszi hónapokban van keresetük, a téli hónapokban pedig nincs.

A mi gyárainkat illeti, azoknak nagy része

Digitized by Google

válságos helyzetben van, azok nem prosperálnak, hanem ellenkezőleg a munkások számát tetemesen leszállítják. A mi iparosainkat illeti, azok jóformán tönkre mennek. Mind ennek természetes következményei a munkanélküliek százezrei, mert ne gondoljuk azt, hogy munkanélküliek csak itt a fővárosban vannak. A fővárosban levő munkanélküliek számát mintegy 40.000-re becsülik. De munkanélküliekkel, és keresetnélküliekkel telve van az egész ország, a vidék épúgy, mint a vidéki városok.

Ha nekünk jelentékeny gyári iparunk volna, akkor csak a rest és dologkerülő volna munka nélkül és gondoljuk meg, ha nekünk jelentékeny gyári iparunk volna, akkor az az óriási összeg, a sok millió nem vándorolna ki külföldi iparczikkekért évenként az országból, mert hiszen ezeknek legnagyobb része itt az országban is előállítható. Ha az a rengeteg, évről-évre külföldre menő összeg megmaradna az országban, itt egészen más viszonyok volnának.

Mindent meg kell tehát tennünk arra, hogy gyáriparunkat fejleszszük és emeljük, ámde ez, t. ház, csak az önálló vámterület mellett lehetséges. Mert ne felejtsük el, hogy a mi iparunk gyenge és fejletlen, és hogy a sokkal erősebb és fejlettebb osztrák iparral szemben határozottan vámvédelemre szorúl. A miniszter úr sokat foglalkozik iparfejlesztéssel és ezen fáradozása mindenesetre elismerést érdemel. Ámde ezen a téren nagy eredményeket elérni nem fog épen az osztrák verseny következtében, mert hiszen azt tudjuk mindnyájan, hogy az osztrák gyárak sokkal fejlettebbek, mint a mieink, sokkal több tőkével birnak, sokkal több és olcsóbb hitelük van, továbbá jobb gépeik segélyével az iparczikkeket sokkal olcsóbban állíthatják elő, mint mi. Ne feledjük továbbá, hogy a mi népünk nagyrésze igen szegény, s ha már most arról van szó, hogy pártoljuk a hazai ipart, a mi népünk nagyrésze minden hazafisága daczára is inkább csak az olcsó osztrák iparczikkeknek tud előnyt nyújtani.

Ha már épen a miniszter úr iparpártolásával foglalkozom, egy iparágat ajánlok neki szives figyelmébe és ez a mi posztó-iparunk. Azt tudni fogja a t. miniszter úr és t. képviselőtársaim is, hogy hajdan Magyarországnak sokkal nagyobb gyapjúprodukcziója volt. Ez alkalommal nem akarok a gyapjúprodukczió csökkenése okainak fejtegetésével foglalkozni, csak azt a tényt konstatálom, hogy a mi gyapjúprodukczionk óriási mérvben csökkent és mindezek daczára azt látjuk, hogy gyapjúkészletünk itt a hazában jóformán el sem adható, hanem ennek legnagyobb részét külföldre és különösen Ausztriába viszik és szállítják és a külföldön és a legnagyobb részt Ausztriában, nevezetesen Morvaországban gyártják fel, úgy, hogy mi gyapjútermelő ország gyapjunkat olcsóbban eladjuk és azt a rossz posztót pedig drága pénzen megveszszük. Már pedig annak igen nagy jelentősége volna, t. ház, ha a mi posztóiparunk fellendülne, a mit pedig pénzáldozatok nélkül is könnyen el lehetne érni. Tudjuk, hogy évenként nagymennyiségű posztóra van szüksége a honvédségnek, a pénzügyőrségnek, a csendőrségnek és a vasuti alkalmazottaknak. A miniszter úrnak el kellene rendelni, hogy ezeknek posztószükséglete hazai posztógyárakban rendeltessék meg, azonkivül a kormány figyelmébe ajánlom különösen azt, hogy a közös hadsereg posztószükségletét illetőleg ki kellene eszközölni erélyesen, hogy a hadsereg posztószükségletét legalább a quóta arányában hazai gyárainkból fedezzék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha ezt fogják eszközölni, akkor a mi posztó-iparunk óriási mérvben emelkedni és fejlődni fog. Ezt ajánlom a t. miniszter úr szives figyelmébe ezen fontos iparág tekintetében. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végre azon reményemet fejezem ki, hogy az ige mégis testté fog válni, tudniillik az önálló vámterület létre jön. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt két oknál fogva egész biztosan hiszem és remélem; egyrészről azért, mert most már az egész közvélemény megváltozott s az önálló külön vámterület felállítását erélyesen sürgeti, s már maga a főváros is megnyilatkozott, de másrészt az önálló vámterület létre fog jönni már csak az osztrák viszonyoknál fogva is. Ezen reményemet kifejezve, kijelentem, miszerint a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Rohonczy Gedeon!

Rohonczy Gedeon: T. ház! Körülbelül most egy éve annak, hogy én itt a tisztelt házban, a kereskedelemügyi miniszter úr tárczájánál búzánk és lisztünk jobb értékesíthetése szempontjából több izben felszólaltam. Lehet, hogy túl hosszadalmas voltam, lehet, hogy unalmas voltam, sokan azt mondták, hogy szélmalom-harczot folytatok. Én ezt mind nem bánom. Én a mai napon nem is óhajtok annyira a búza és liszt kérdésével, illetőleg a tőzsdével foglalkozni, hiszen nyilvánvalóvá vált az, hogy a tőzsde mégis szükségesnek látta felszólalásomra reagálni s ankétet hivott egybe, a hol tárgyalták az általam felvetett kérdést, szóval azt az általam elvetett szemet megörölték, meggyúrták, s végül feltálaltak nekünk egy úgynevezett magyar szokványbúzát is, a rendes szokványok mellett, a miből senkinek semmi haszna s a minek így értelme

Digitized by Google

nincs. Szóval, egy lét tálaltak fel nekünk, agráriusoknak a múlt század utolsó napjaiban. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! De a lébe kenyér is kellett; rövid időre rá már az új században megjelent a belé való kenyér is, egy új műszó alakjában és pedig az új század meghozta a »kenyérbált«; magam is rendezője vagyok. Ennek az új szónak azonban rendkivül nagy fontossága van; hogy mi egy kenyérbált rendezni szükségesnek tartjuk az új század első hónapjában, mi ezzel kenyeret akarunk juttatni az inségeseknek, de a kik ez ellen tiltakoznak, mert hiszen azok nem kenyeret kérnek, azok munkát kérnek és akarnak; de mi munkát nem tudunk adni, hanem csak kenyeret, nem azért, mert az az iparos és kereskedő, ki az előtt három segédet tartott, elbocsátott a segédeiből legalább egyet, mert pangó üzlete nem győzi. És miért apadt a rendelés? Mert elszegényedtünk, mindenki igyekszik összehúzni magát és a ki ezelőtt többet költött, az ma kénytelen belátni, hogy ha úgy folytatja, akkor tönkre megy. Hiszen azok, a kik ma kenyérre szorúlnak, azok meg fognak élni a jövőben nyugodtan; az még nem országos baj. A baj azok feje felett lebeg inkább, a kik táncolni akarnak és fognak. *(Derültség és tetszés.)*

Ne vegye a t. ház rossz néven, hogy ezt a pár szót így előre bocsátottam, *(Halljuk! Halljuk!)* ismétlem, nem akarok ma a búza és liszt kérdésével foglalkozni és pedig mert eszembe jutott — jól emlékszem rá — egy volt képviselőtársam kifakadása, a ki egyszer, ép erről a helyről egy hatalmas szónoklatot mondott, de senki sem reagált az ő beszédére. Egy pár hétre rá azt a beszédet, de rövidebben és talán szellemesebben, gróf Andrássy Gyula mondta el a delegácziókban és óriási hatást tett. Véletlenül találkoztam avval a képviselőtársammal a Nemzeti kaszinóban, és ő azt mondja nekem: mégis különös, hogy én már két hónap előtt elmondtam ugyanezt, de senki kutyába se vette a beszédemet; most elmondja Andrássy azt, a mit én mondtam, és milyen nagy effektust csinál. Talán kitalálják t. képviselőtársaim, a kik húsz évvel ezelőtt is tagjai voltak a háznak, hogy ki volt az.

Ennek előrebocsátása után, t. ház, rátérek beszédem tárgyára. Nem akarok sem túlságosan hosszadalmas, sem unalmas lenni, de más szempontból oly nagy fontosságú kérdésnek tartom a Magyarországon termelt gyümölcs, főleg szőlő értékesítésének, de legfőképen a külföldön való értékesítésének kérdését, — bár nemcsak nekem vannak ebben az irányban tapasztalataim, de épen én hozzám fordúltak az ország legnagyobb termelői, sőt a közelmúlt napokban mi szőlőtermelők egy ankétet is tartottunk, a melyen engem tiszteltek meg avval a kitüntetéssel, hogy elnöknek megválasztottak és a melyen felsorolták az illető nagytermelők bajaikat, — így tehát morális kötelességemmé vált, de a nélkül is, a saját inicziativámból is szándékom volt a t. kereskedelemügyi miniszter úr költségvetésénél ezen kérdést illetőleg felszólalni. Bocsánatot kérek, de nem tehetek róla, hogy rendesen ilyen nagy feneket szoktam keríteni annak, a mit mondani akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* De másképen nem megy ez nálam!

T. képviselőház! Kezdem mindjárt azon időtől, midőn nekem a gyümölcstermelés agyamban megfogamzott. Én evvel jellemezni kívánom a magyar embernek természetét, azért is mondom ezt el. Véletlenül az örökölt birtokrészemen van egy darab ártér-terület, a mely a legtermékenyebb földterület, ott mindent a világon kétszer akkorára lehet termelni, mint egyebütt. Ez vitt engem arra, hogy káposztát kezdtem termelni; akkorában ez volt az első kisérletem, és az az első évben elég jól sikerült. Értékesíthettem, a mit termeltem ott a környékben. De a rá következő évben az az egész vidék mind káposztát termelt már. Persze ott már nem lehetett aztán értékesíteni és elkellett volna szállítani a termést. De akkoriban az a vonal még az osztrák államvasút tulajdonában, még nem volt a magyar államvasútak tulajdonában, és nem adtak elég kedvező tarifát; szóval a Budapestre való szállítása az óriás káposztáknak, mely 5—6 kilót nyomott fejenként, többe került, mint a menynyit itt Pesten kapni lehetett érte. Tehát az én gazdag termőföldem káposztatermelésre többé nem mutatkozott alkalmasnak.

Erre azután egyebet próbáltam, többek közt karfiolt termeltem. Óriási karfiolok termettek; t. képviselőtársaim emlékezhetnek is rá, hogy az 1885-iki kiállításon nagy aranyérmet kaptam kartifiolomért. Az első évben el is adtam az egész terméseimet és még maradt egy nagy aranyérem is. A reá következő évben azonban már Budapest egész környéke felbuzdúlván, karfiolt termelt; itt Pesten minden kofa főleg karfiolt árúlt és egyeduli haszna már e karfiol-kulturából Mauthner Ödönnek volt, mert minden karfiolmagját el tudta adni. En a legközelebbi terméseimet természetesen megint ide akartam szállítani, de nem lehetett eladni másképen, mint a fuvardíjnál is olcsóbban. Bécsbe is próbáltam küldeni, de ott is ráfizettem. Igaz, pár száz posta-kosárral a külföldön mégis birtam értékesíteni.

Ezzel csak jelezni akarom, hogy menynyire kapunk mi minden termelési ágon, mi-

Digitized by Google

helyt látjuk, hogy ez czélszerű, a nélkül azonban, hogy az emberek arra gondolnának, hogyha azt többen termelik, miután a piaczról nem gondoskodnak, hogyan fogjuk azt a jövőben, ha sok terem, értékesíteni.

A karfiolternelhetés bukása után dinnyét kezdtem termelni. Itt is követték példámat a szomszédaim, de miután annak kezelése mégis nehezebb és leszedéséhez több értelem és gyakorlat kell, mindjárt az első években ezek belebuktak. Igy tehát mondhatom, hogy bár 13 év előtt kezdtem el dinnyét termelni, Németországgal még mindig állandó összeköttetést tartok fenn, több ezer rendelőm van ott, de kizárólag csakis postán; a régi rendelők mind megmaradtak; majd rátérek arra is, hogy miért maradtak meg. Ha a dinnyét a postán összetörték, ingyen küldöttem újból egy kosárral kárpótlást és ennek folytán a bizalom megmaradt irányomban. De vettek a kereskedők is, mert megjegyzem, hogy én főleg a külföldre baziroztam a szállítást, és ha olcsóbban is, de az általam termelt dinnyének a legjavát igyekezem az ország határain kivül értékesíteni, mert ezzel nemzetgazdasági szempontból hasznos szolgálatot vélek tenni nemcsak magamnak, hanem az országnak is. *(Helyeslés.)*

A kereskedőknek nagyban eladni azonban nem lehetett. Egy pár szolid és megbizható kereskedővel összeköttetésben álltam ugyan, de a szállítás rosszabbodása folytán ezeket is elvesztém. Azonkivül itt Budapesten magam nyitottam egy raktárt és ott értékesítettem a termést. Egy pár kereskedő Magyarországon is hozatott tőlem, no de aztán ezerszer annyi üzletben, mint a mennyinek én adtam el, az én nevem alatt árultak dinnyét; azaz a legrosszabb dinnyét is Rohonczy-dinnye gyanánt értékesítették. Vannak például városok, a hova én dinnyét soha nem küldtem, de azért ott Rohonczy-féle Tiszagyöngyét árúltak és ettek. *(Derültség.)* Ez is jellemzi a nálunk létező inszoliditást, ezt is csak jellemzésül hoztam fel. Sajnálom, hogy a dinnyét illetőleg konstatálnom kell, — pedig nagyon jó külföldi czikknek tartottam azt, — hogy nem hiszem, hogy az többé a jövőben is az legyen, mert a dinnyének a renoméját tönkre tették újabban a kecskemétiek. Ne vegyék e kijelentést rossz néven a kecskemétiek, mert elismerem, hogy legnagyobb érdeme van a gyümölcsészet terén Kecskemét városának és lakosainak; ők teremtették meg a piaczot, zöldség és gyümölcs tekintetében a külföldön, ez igaz, természetesen az állam támogatása mellett, de az a szorgalmas nép ma az egyedüli nagy góczpontja is az országnak, a honnan gyümölcsöt kivisznek. De épen az, hogy minden kis földterületet ki akartak használni, volt az oka annak, hogy a dinnyetermelésbe is belevágtak, avval is üzletet akartak csinálni. Minthogy azonban homokbuczkákba ültették, és mert a klima sem megfelelő és éretlenebből szedték le, s igy hozták forgalomba, mert nem értettek hozzá, és igy éretlenül küldötték ki a külföldre, ez okból ma már sem a külföldön, sem Bécsben többé dinnyét eladni nem lehet. Én magam a múlt évben küldöttem ki dinnyét két vaggonnal Bécsbe és reá fizettem, holott ezelőtt elég jó árakat tudtam elérni.

Ezzel ismét csak arra akartam czélozni, hogy az ilyen termelési ágban való kontárkodás és az egyes gazdáknak kapzsisága is közreműködik abban, hogy terményeink iránt a bizalmat megingassa, pedig a jelen esetben az illetők már többé nem a termelést akarják fejleszteni, hanem arra törekszenek, hogy másnak a hasznát is elvonják.

Mindezeket azért hozom fel, egyrészt, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr is esetleg közegeivel irányítsa a gyümölcstermelést, hogy mely gyümölcs termelendő vidékenkint, másrészt, hogy ezt a t. kereskelmi miniszter úrnak is figyelmébe ajánljam, habár nem tartozik is az ő költségvetésének keretébe.

Most áttérek a szőlőre, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem is hiszik, t. képviselőtársaim, hogy a midőn 11 évvel ezelőtt egy kosár csemegeszőlőt küldtem ki Berlinbe, mily türelmetlenül vártam a választ, hogy az milyen állapotban érkezett meg. Megjött a válasz, hogy nagyon is jó állapotban érkezett és ez buzdítólag hatott rám, mert csak akkoriban kezdtem szőlőimet kiültetni és azon voltam, hogyha majd szőlőm terem, akkorára piaczot is teremtek magamnak. Megvettem a kecskeméti Miklós-telep szőlőtermését, és onnan szállítottam a magyar állami telepen termelt és általam megvásárolt csemegeszőlőt külföldre. Mondhatom, hogy a mi termett, azt mind eladtam; igaz, hogy nem sok volt, talán 30—40 métermázsa, de kezdetnek ez is elég. Majd később képviselőtársamnak, gróf Andrássy Tivadarnak szőlőskei szőlőtermését vettem meg és onnan szállítottam a szőlőt, hogy azt a külfölddel megismertessem. Mondhatom, nem haszonra dolgoztam, többe került nekem, mint a mennyit érte kaptam, de czélom az volt, hogy mikor majd az én szőlőm teremni fog, akkorára a piaczom is meglegyen.

Vegyük már most a tényállást, t. képviselőház. Őszintén és nyiltan kell beszélnem a nélkül, hogy itt talán üzletem előnyös volta érdekében akarnék szót emelni. *(Halljuk! Hall-*

Digitized by Google

juk!) Én például 1899-ben 2200 métermázsa szőlőt termeltem, és csak 600 métermázsa szőlőt birtam eladni, megjegyzendő, hogy 70 katasztrális hold szőlőm kivétel nélkül mind csemegeszőlő és muskotály volt és pedig a legfinomabb és legdrágább fajok; mondom, csak 600 métermázsát tudtam eladni, míg 1600 métermázsa ilyen szőlőből kénytelen voltam bort csinálni. A múlt esztendőben 800 métermázsa szőlőt birtam eladni, és mert kisebb termésem volt, 2000 métermázsa, 1200 métermázsa legértékesebb csemegeszőlőből is megint csak bort csináltam.

Mit bizonyít ez? Azt, hogy ma már, de már a múlt évben is, tényleg bekövetkezett az az eset, a minek természetszerűleg be kell és kellett következnie, hogy túlprodukcziónk van. Ugyanis Magyarországon a szőlőrekonstrukczió folytán 350.000 hold lett kiültetve homoki területeken, részben a Balaton vidékén, másrészt Aradmegyében a hegyoldalakat is beleértve és ebből a 350.000 holdból 30.000 katasztrális hold a csemegeszőlő és pedig a mi teljesen be van állítva és ma már termőképes szőlő. Már most csak középtermést véve alapúl, — mert az elmúlt évet ne vegyük még számítás alapjául, a mennyiben a múlt évben a fagyok igen sok vidéken, főleg a Hegyalján a szőlőket teljesen tönkre tették, s a mennyiben nem is tették volna teljesen tönkre, elfagyott az első hajtás és a második hajtás már csak bornak és nem csemegeszőlőnek való volt — középtermés mellett 30.000 katasztrális hold szőlő, holdankint csak 15 métermázsát véve — megjegyzem azonban, hogy nálam 30 is megterem — az összesen 450.000 métermázsa szőlő, és ha nem veszek nagyobb árt, mint 20 krajczárt kilogrammonként, bár tavaly az átlagos ára több volt 20 krajczárnál, de ha abból a szempontból beszélek, hogy a külföldön értékesítsem, akkor nem szabad magasabb árt vennem, mert ott az olasz szőlőkkel kell konkurrálnom, tehát kilogrammonként 20 krajczáros árt véve, nyolczkilenczmilliónak felel meg az a hozam-érték, a mit ma a beállított csemegeszőlő teremhet. De ha nem tudunk külföldre szőlőt szállítani, úgy mint a mai napig áll a dolog, akkor nem tudom, hogyan fogjuk azt a szőlőt itt értékesíteni. Hiszen az előttem szóló t. Hertelendy Ferencz barátom szintén aggályait fejezte ki az iránt, hogy az a hazafias zalai nép, mely ugyancsak nagy tőkét fektetett be a szőlő rekonstruálásába, hogyan fog megélni akkor, hogyha összetorlódik az a szőlőtermés és nem tudják majd eladni.

T. képviselőház! Öt-hat nappal ezelőtt alkalmam volt azon a kongresszuson, a melyen elnökölni szerencsém volt, láthatni a jelenlevő uraknak arczát; azok legnagyobb részt vagyonos emberek, a kik 50—100—150 hold szőlőt ültettek ki, s ahhoz rendkivüli nagy befektetési tőke volt szükséges. Nem is gondolják, hogy azon szőlőbirtokosok bensőleg mennyire meg vannak ma ijedve. Ez természetes is, mert a meddig én az én felesleges készpénzemet nem fektetem be és nem ásom el abba a földbe, vesszőkbe, karóba és munkába, addig az a Wertheim-kasszában van, ha van; ha pedig meg nem volt, váltóm nincs. De ha én beástam pénzemet, vagy nekem a váltóra felvett pénz után a mai pénzviszonyok mellett 8%-ot kell fizetnem, holott az a föld, ha én négy-öt krajczárért fogom kilóját eladhatni annak a szőlőnek az összetorlódás folytán, csak 1—2%-ot fog jövedelmezni, akkor mathematikailag kiszámíthatom, hogy az a szőlőt rekonstruáló birtokos mennyi idő alatt fog tönkre menni.

Én bátor leszek egy pár adatot felhozni, *(Halljuk! Halljuk!)* megjegyezve, hogy azt úgy fogom előadni, hogy egy szóval sem fogok túlozni. Csak jelezni kivánom, hogy Németország ma az a piacz, a hol az én szerény véleményem szerint, a mi gyümölcseinket értékesíthetjük. Piaczunk esetleg még Oroszország, értve a határvonalon kivűl, és Galiczia, de az a zempléni felvidéki termelőknek lefoglalt piaczuk már. Németország azért piaczunk, mert habár rendkivűl sok szőlője terem, főleg a Rajna vidékén, de klimája nem engedi meg, hogy ott a csemegeszőlő megérjen. Én már tiz év előtt Köln vidékére és a Rajna mellékére szállítottam mindenkor a legtöbb szőlőt postán. Ez annak a jele, hogy habár százezer meg százezer hold van is ott szőlővel beültetve, rajnavidéki szőlőbirtokos, ha szőlőjéből bort csinál, még ha a szőlő megérnék is, nagyobb hasznot hajt, mintha a szőlőt megeszik vagy mint csemegeszőlőt eladja. Nekünk tehát a szőlőre és olyan gyümölcsökre kell fektetnünk a fősúlyt, a melyek Németországban nem érnek meg. Például almája több van Németországnak, mint nekünk, mindig is több volt; de például csemegeszőlője, kajszinbaraczkja, dinnyéje, őszibaraczkja nincsen; ezekre a terményekre Németország mindig piaczunk lehet. Ámde ezt nemcsak mi tudjuk, hanem tudja az olasz meg a spanyol is, *(Egy hang a jobboldalról: Még jobban!)* csakhogy ezek a szállítás módját is tudták, még mielőtt mi rájöttünk, és olcsóbb tariffájuk van, mint nekünk. Kérem én bátor leszek egy igen fontos statisztikai adatot felolvasni. 1895-ben Németországba 193.000 métermázsa szőlőt vittek be a határon, 1896-ban apadás

Digitized by Google

jelentkezik, mert a bevitel csak 186.000 métermázsa, 1897-ben 197.000 métermázsa. De már 1898-ban felszökött a bevitel 329.000 métermázsára, miglen 1899-ben 399.000 métermázsa szőlőt vittek be a német határon Németországba, a bevitel tehát öt év alatt megkétszereződött. Ha ezen mennyiséget pénzértékben fejezzük ki, 20 krajczárjával számítva, — ámbár az olasz szőlő valamivel olcsóbb, — de még akkor is 7,000.000 forintnak felel meg. Egy csekély levonás mellett tehát az olasz, spanyol, vagy portugáliai termelők ennyit kaptak csak szőlőért. Evvel szemben mi, Magyarország, a hol ma már 30.000 kataszt rális hold czemegeszőlőnk van, 1895-ben Németországba 1672 métermázsát szállítottunk. Igaz, hogy Ausztriába eladtunk 26.000 métermázsát, a miben benne van Galiczia, Csehország, Morvaország. 1896-ban már 1493 métermázsát szállítottunk; 1897-ben 1666, 1898-ban 1762, 1899-ben 1726 és 1900-ban 1503 métermázsát. A míg tehát Németországnak a szőlőbeli fogyasztása 193.000 métermázsáról, majd 400.000 métermázsára, tehát kétszer annyira emelkedett, addig mi, a kik 1895-ben 1600 métermázsát szállítottunk, 1900-ban 1503 mm-át birtunk szállítani. Ebben benne van ám az a szőlő is, a mit én szállítottam, a mi mintegy 200 métermázsa, de ezért nem kaptam ám egy krajczárt sem, hanem ráfizettem és jótállok, hogy ezért az 1503 métermázsa szőlőért egy krajczár sem foly be Magyarországba, hanem mindenki ráfizetett, a ki ezt kiküldte.

Minden bajon lehet, sőt kell is segíteni. Nem azért hozom ezt fel, hogy rekriminájak; hiszen én magam is kormánypárti vagyok; de mégis meg kell jegyeznem, hogy habár én iránt am az a vasuti és posta főbb tisztviselői a legudvariasabb, a legelőzékenyebbek is a központban, nekem, mint országgyűlési képviselőnek és olyannak, a ki utána is járok, természetesen udvariasságból sokkal többet megtesznek, mint bárki másnak; de azért én sem birok boldogúlni, hogy boldogúlhat akkor egy más termelő? Nem is az a czél, hogy csak a képviselő boldogúljon, *(Ugy van!)* hanem közérdekből általános intézkedés szükséges. *(Helyeslés.)*

Sokan a termelők közül kétségbe vannak ma már esve és nem tudják, kihez-mihez kezdjenek, mely nézethez csatlakozzanak, olyan bizalmatlanok az emberek egymás iránt; de nem is csoda, mert mindenki attól fél, hogy a másik megelőzi és tényleg folytonos csalódások érik őket.

Kubik Béla: Önálló vámterület kell.

Rohonczy Gedeon: A múlt esztendőben, május 6-án Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter úr egy ankétet hivott össze a földmívelésügyi minisztériumba, a melyen én is megjelentem, fel is szólaltam. Ez alkalommal a vásárcsarnok igazgatósága irásbeli véleményben javaslatokat terjesztett elő, és többek között konstatálja a következőket. *(olvassa)*:

»Bizonyos I. István nevü földbirtokosnak Halason szeptember 9-én feladott küldeménye szeptember 16-án, tehát a hetedik napon érkezett Berlinbe. Szőlője penészes és élvezhetetlen lett s elárvereztetett, és feladónak 324 márka 84 fillérnyi kár okoztatott.«

Ezt úgy méltóztassék érteni, hogy ő nemcsak, hogy nem kapott semmit az árúért, hanem még ráfizetett a küldeményre; a szőlőt adta s azonfelül még 324 márkát fizetett a szállításért. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon. Olvassa:* »Egy úr Halason 133 márkát fizetett rá 820 kg. súlyú szőlőküldeményére,«

»X. László úr 5000 kg. súlyú szőlőküldeményénél a kár 1977 korona volt.«

»Harasztiban 5000 kg. súlyú küldemény után a feladónak 2981 márka kára volt.«

Szóval, ezeknek egész sorozatát olvashatom fel a májusban megjelent »Borászati lapok«-ból. De én nem szándékozom ez alkalommal mások nézeteire és tapasztalataira hivatkozni, teljesen elegendők a saját tapasztalataim is e bajok jellemzésére. *(Úgy van! jobb- és balfelől.)* Ma is még körülbelül 3—4000 külföldi magán-rendelővel állok összeköttetésben. E magánrendelőket én annonczirozás útján szereztem, — természetesen már tíz év előtt — és csak egyet konstatálok: azt hogy az a német magánrendelő a legpontosabb fizető, a legkedvesebb, legjoviálisabb ember; a legkedélyesebben ír, a mikor rendel; megírja, hogy neki hét fia van, tehát hét dinnyét tegyek a kosarába és ne négyet, a mit az ember igen szivesen meg is tesz. Az állandó rendelő marad mindaddig, a míg csak meg nem győződik róla, hogy ő már szőlőt vagy dinnyét egyáltalában nem kaphat, hanem megsavanyodott must vagy dinnye moslékot. *(Mozgás balfelől.)* Akkor aztán abbanhagyja. Ma, t. ház, határozottan lehetetlenség akár a vasúton, akár a póstán a külföldre gyümölcsöt kiszállítani. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Egy hang a szélső baloldalon: Idebent sem lehet szállítani! Mozgás a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Megbocsát a miniszter úr, de ez így van és én megmondom ennek egyik nagy okát. *(Halljuk! Halljuk!)* Legnagyobb oka az, hogy a mi alantasabb vasuti és pósta szolgaszemélyzetünk, továbbá a mozgópóstások ,az altisztek nincsenek kellőleg kioktatva. *(Úgy van! a baloldalon.)* Az az altiszt,

Digitized by Google

az a szolga, a ki évek óta szolgálatban áll és jár a vasutakon, megszokott már egy bizonyos mennyiségű munkát; megszokta, hogy ezen és ezen az állomáson ennyi csomagot dob fel vagy le, s boszantja ha a gyümölcsidény alatt több dolga akad. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Mikor ez az altiszt azt a Poroszországból postán szállított árút, vasat, vásznat, stb. dobálta, nem csinált még kárt nekünk, mert addig mi mint agrárius állam nem élveztük a Németországgal kötött postai koncezsziókat és kedvező díjtételeit, hiszen a német ipar részesült kedvezményben, a mely iparczikkét ideküldte Magyarországba, s az ipari czikk nem oly törékeny.

Mi magyarok azonban mit küldtünk, küldhetünk ki még eddig postán? Hiszen nekünk nincsen iparunk, mi tehát mint agrárius állam csak nyerstermányeket tudnánk kiküldözgetni. Midőn azonban mi a postán eme kedvező díjtételt ki akarjuk használni, akkor az egyszerre lehetetlenné válik. De ne okoljuk a németet, hanem először itt csináljunk rendet. *(Helyeslés balfelől.)* Vagy indolenczia, vagy teljes lelkiismeretlenség, vagy rosszakarat dolgozik itt. *(Úgy van! a balés szélső baloldalon.)* A legnagyobb szigort kell alkalmazni ezen altiszti személyzet, illetőleg közegek ellen. Eddig én még nem tettem feljelentést, bár magam is rájöttem ezen hanyag és lelkiismeretlen emberek kezelésére. Hiába ezen túl kell tenni magunkat. Csak egyetlen egy esetet mondok el. *(Halljuk! Halljuk!)* A mult évben volt elég gyümölcs megrendelésem, a mi úgy történik, hogy az idény megnyilta előtt jön egy pár száz, s azután érkeznek a kisebb megrendelések, amelyeket egyenkint kell küldeni, mert 100 kosáron felül a postaigazgatóság részéről külön vaggont kapok, a mely Törökbecséről Budapestig megy, hogy Kikindán ne kelljen átrakni. Már az 5—6 szállítmány után jöttek Németországból levelek:

»Die erste Sendung war sehr gut, die zweite Sendung aber war sehr schlecht.« *(Nagy mozgás.)*

Egy egész rakás ilyen levél jött, hogy hol lehet a baj, azt nem tudhattam. Ezt én már megszoktam éveken át. Megjegyzendő, hogy ezelőtt 4 évvel lehetett még szállítani, és csak az utolsó 4 év óta romlott úgy a vasút, mint a posta. Tudván hogy a budapesti állomáson átrakatván a küldeményem, reggel személyesen bejöttem. Személyesen rá akartam jönni a hibára, s meg akartam győződni, hogy hol törik össze árúmat, tehát egy fűtőházban meghúztám magamat, ott ültem másfél óráig, mert oda húzták a vaggont és láttam, hogy három szolga egy tolókocsira rárakta hat sorjával egymásra ama 200 kosarat, mely aznap általam küldve lett, a mely tolókocsi oldal nélküli volt. Pár sinpárou kellett azonban e megrakott tolókocsival keresztül menni és ott leesett ama kosarakból 16 kosár, szanaszéjjel gurulva a vasúti sínek közt és ehez nevettek a budapesti nyugati pályaudvar portásai, hogy milyen kedélyes egy vasárnap is ez! itt a kosarak gurulnak. Én személyesen oda mentem és lehordtam őket, nem illett, de nincsen is jogom, hozzá pedig viszketett a tenyerem. *(Derültség.)* Bejelentettem az esetet rögtön a nyugati pályaudvaron a kezelő tisztviselőnek, a ki azzal állt elő, hogy nekik nincsenek olyan toló-kocsijaik, a melyek kétfelől oldalkorláttal birnak de ezen a hiányon segítendő, jövőre intézkedni fog. Tudtomnal ez ügyben a vizsgálat el is rendeltetett, mert én Szalay Péter miniszteri tanácsos úrnak felhoztam ezt, azért azon időn túl is csak oly rosszúl érkezett minden, mint azelőtt. De visszatérve eme jelenethez, midőn én az illető tisztviselőtől lejöttem, és a hol az átrakodás folyt oda érkeztem, láttam, hogy az én kosaraimat szép sorjában egyenkint rakták fel több tolókocsira, de már odébb két másik ily kocsin 15—16 sorjában egymás felett volt kosár-csomag egymásra rakva, s alúl pár gyümölcskosár görnyedezett. *(Mozgás.)* Kérdeztem, hogy micsoda eljárás ez?, hisz e kosár tartalma tönkre van téve! Azt felelték, hja, ez nem a nagyságos úré, hanem másé, ez Verseczen lett feladva. Az én kosaraimat tehát szépen egyenként rakták már egymás mellé, de a másét, a nem országgyűlési képviselőjét, már 15—16 csomagot és kosarat rakva egymásra, szállították, s már ott tönkre tették.

De bocsánat, hogy egy kissé elragadtattam magamat ezen kitéréssel. Nézetem szerint kétféle megoldása van a gyümölcsszállításnak. Az egyik a posta, a másik a vasúton való szállítás. Én ragaszkodom a postán való szállításhoz. Mivel pedig ezt igen sok nagytermelő nem érti, ennek az okát, röviden meg fogom magyarázni. *(Halljuk! Halljuk!)* A postán ugyanis a mi friss gyümölcseink gyorsabban kellene, hogy érkezzenek meg rendeltetési helyükre, azonkivül épen a szőlőérés ideje, tehát augusztus és szeptember hónapok alatt az a rendelő német elem, a melyet, mint vevőt megnyerni óhajtanánk nem tartózkodik a fővárosban, hanem lakik villákban szana-szét az országban. Ennek a vevőkörnek tehát sokkal kényelmesebb postán megrendelni a gyümölcsöt, mintsem másodszor is lerakva átcsomagolva a fővárosokból hozatni. Hogyha, t. ház, nem lett volna az az óriási akadály a vasútakon, én kifejtett tevékenységemet véve,

Digitized by Google

ma millionárius volnék, úgy neki indúlt a szőlő- és a dinnyerendelés. De megakadt a vasútszállítás és nem jött többé helyre. Az talán nem baj, hogy nékem nem sikerült millionáriussá lennem, *(Derültség)* de azért a szállításnak mégis lelkiismeretesnek és pontosnak kellene lennie. *(Igaz! Úgy van!)* Áttérek már most a vasúti szállításra. Hogy a hiba hol van: Ausztriában-e, vagy Németországban, ezt nem sikerült bizton kitudnom, de alapos a gyanúm, hogy Ausztria csinál nekünk akadályokat. *(Úgy van! a baloldalon.)* Az a 399.000 métermázsa szőlő, a mit Németországba bevisznek, Veronától kezdve, Ausztrián keresztül megy. Nem számítottam ki, hogy hány száz esetleg ezer kilométert tesz ezen út, de ebből a szállításból természetszerűleg Ausztriának vasúti jövedelme gyarapszik. Holott, ha mi innen szállítunk Németországba Oderbergen keresztül, csak másfél kilométernyit halad a mi árúnk az osztrák vasutakon, a Nordbahnon Oderbergtől — Annabergig. Ezen a másfél kilométeren Ausztria nem fog meggazdagodni és ez nem pótolhatja az 1000 kilométert, ha mi esetleg az olasz szőlőt a német piaczról kiszorítjuk.

Egy jellemző adatot leszek bátor felhozni. Nem volt szándékom a párisi kiállításban részt venni, mert volt már elég érmem: arany, ezüst, bronz; azt hiszem, elég szolgálatot tettem már ezen a téren és ez mind sokba került. Párist nem tartottam soha szőlőpiacznak, részben a távolság miatt, részben azért, mert Franczia-ország a hortikultura terén nagyon eldhaladt és oda nem fogunk sohasem konkurrálni. Mondom, nem volt szándékom részt venni a párisi kiállításban; de a t. földmüvelésügyi miniszter úr felszólítása következtében mást gondoltam; szóval a miniszter úr szives volt felszólítani engem, hogy a párisi kiállításon mutassuk be gyümölcsünket és felkéretett, hogy állítsak ki csemegeszőlőt. Természetes dolog, szivesen rendelkezésére állottam. Ez más szempont, hogy megmutassuk a franczióknak, hogy nekünk mink terem. Történetesen, talán 9—10 nappal a tervezett gyümölcskiállítás előtt, szólított fel a miniszter úr, de Párisban megváltoztatták a programmot, s nehány nappal előbbre tették a határnapot úgy, hogy nem volt már elegendő időm és sürgönyileg intézkedtem Budapestről és így küldettem Párisba hárommétermázsa szőlőt, vagy 40—50 fajtát megnevezve, kellően felszerelve. a nélkül, hogy személyesen szükséges lett volna otthon lennem, ennek csomagolásánál a nélkül, hogy erre előkészültem volna. A párisi kiállításról aztán — ést ezt nem dicsekvésből, hozom fel; de szükségesnek tartom köztudomásra hozni, hogy Miklós Ödön párisi kiállítási biztos úr a mikor küldeményem megérkezett, ezt sürgönyözte: »Gratulálok, szőlő második legszebb volt, aranyérmet kapott.«

A miniszter úr pedig a következő átiratot küldte *(olvassa)*:

»A párisi nemzetközi kiállítás magyar kormánybiztossága részéről hozzám érkezett jelentés szerint, a Nagyságod által a kiállításra kiküldött szőlő folyó évi szeptember 25-én reggel pontosan és kitünő állapotban megérkezett. Ugyancsak ezen jelentés szerint a szőlő küldeménynek a szőlő gyümölcskiállítás helyén kiváló helyet sikerült biztosítani. A szétszedett és megfelelően egymásmellé helyezett rekeszek és tartalmuk feltünést keltettek. Kiválóan érdekelte mind a juryt, mind a többi kiállítót és a közönséget is a szállítás módja.«

Továbbá: »Nagyságod a jelentés szerint második díjat nyert, a mely tekintettel arra, hogy a kiállítási csoport számára csak egyetlen első díj volt megállapítva, kiváló kitüntetésnek tekinthető stb.«

Még egy rakás levél áll rendelkezésemre a kiállítási kormánybiztosság részéről, de feleslegesnek tartom azokat felolvasni. Mit akarok evvel bizonyítani? Azt, hogy hiába beszélnek, hogy a mi szőlőnk nem állja ki a hosszú utat, hogy a mi szőlőnk nem jobb, mint az olasz, mert ha Párisba ki birunk vinni szőlőt, nem egy pár tányérra valót, hanem három métermázsát és ha az a három métermázsa oda teljesen épen érkezik ki, és ott a minősége aranyéremmel tüntettetik ki, akkor az igenis kiviteli tárgyat képez és annak külföldre minden rendelkezhető eszközzel meg kell nyitni az utat. *(Helyeslés.)* Eddig mindig a csomagolás hiányos volta, meg a szőlőnk szállításra alkalmatlan minőségével álltak elő. Ez nem áll, a párisi kiállítás igazolta az ellenkezőt.

Megjegyzendő, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr a múlt évben még egy nagyobb kisérletet óhajtott tenni a mi szőlőnkkel London és Hamburgban, és ezért előbb, mint a mikor a párisi világkiállításra való részvételre felszólított, felhívott a t. földmívelésügyi miniszter úr, bocsássanak neki rendelkezésére két vaggon szőlőt Hamburgba, egy másikat Hamburgon át Londonba való kisérlet végett. Én erre az expediczióra a legnagyobb örömmel és készséggel vállalkoztam, de kikötvén, hogy nagyobb része a szőlőnek, főleg a Londonba szánt rész, az általam feltalált nagy rámákban szállíttassék. Ezen nagyobb kisérletre már igenis előkészültem, tudniillik a mennyiben itthon a közönségesebb fajú szőlőimet adtam el, a mit ne vegyenek rossz néven a t. vevőim,

Digitized by Google

(Derültség.) de nagyobb szolgálatot vélek nemzetgazdasági szempontból az országnak tenni, ha a javát s a szemre szebbet küldöm ki akkor, a mikor szőlőnket a külföldön ismertetni, s egyúttal ott piaczot akarunk hódítani. A Hamburgba menő szőlő nem volt teljes rakomány, a mennyiben fele annak még dinnye, paprika paradicsom volt, a mely terményeknek szintén piacza Németország, szóval, hogy lássuk, vajjon a szőlőn kivül minek van ott még keletje; de megjegyzem, hogy olyan gondos csomagolás volt ez és olyan szép szőlő, hogy talán szebb volt, mint a Párisba küldött, a mely pedig oly feltünést keltett. Megjegyzem, hogy tizszer annyit küldtem Hamburgba, mint Párisba. A fuvart a földmivelésügyi minisztérium fizette, a rizikó az enyém volt. Megjegyzem, hogy Hamburgba kiküldtem az én megbizottamat is, ott volt a t. földmivelési miniszter úr földmivelésügyi attaséja is, báró Malcomes és ennek az attasénak attaséja, gróf Bánffy Miklós. *(Derültség.)* A küldemény elindult Törökbecséről, a szállítás a Schenker comp. czégre bizatott, a mely czég a gyorsszállítás terén legelső helyen áll, és a mely czégről feltételezhető volt, hogy ezt a leggyorsabban eszközölheti. De a szőlő hét nap alatt érkezett meg Hamburgba, az a szőlő, a melyet a magyar földmivelésügyi miniszter rendeletéből szállítottak, s ugyanúgy a második vaggonszállítmány, a mely Londonba való továbbításra volt szánva, a kormány, s az én megbizottam, mert azt kellett hinniök, hogy négy nap alatt az oda megérkezik, négy napot hiába ültek ott, lesve a vaggonok érkeztét. Hamburgban összeharangozták az összes nagykereskedőket; ezek nagyobb része 5—15 milliós emberek. Mikor végre nyolczadik napon megérkezett az árú, megkóstolták a szőlőt és a dinnyét, s másnap aukczión elárverezték. Itt van Schenkernek erre vonatkozó elszámolása, hogy hogyan, mely árban kelt az el. Az aukczióra az összes nagykereskedők meg lettek hiva, megjelentek 20-25-en. A szőlő rámákban lett egyenként árverésre bocsátva; az én rámám körülbelül fél métermázsát ád, 50 kilogrammot tartalmaz. Egy ráma szőlő elkelt négy márkáért, két láda nyolcz márkáért. *(Mozgás.)* A legszebb szőlőnek, melynek kilogrammját itt helyben legalább is 40 krajczárra becsülöm, melynek rámája tehát megér 20 forintot, ott Hamburgban négy márkáért kelt el. Van azután egy ráma 12 márkáért, egy 8 márka 25 fillérért; de megjegyzem, hogy a fuvarja egy rámának oda-czirka 16 márka volt. *(Derültség.)* pedig ott voltak a mi embereink, kik érdekeimet megvédeni voltak hivatva; de még érdekesebb, hogy a dinnye mily árban kelt el. Egy rámában 40 darab dinnye volt »Tisza gyöngye«. Az mind úgy lett kiválogatva a javából. Igaz, 18 nap egy kissé hosszú volt, egy része túlért, de ezek ki lettek selejtezve az árverés előtt. Maga a miniszter úr látta, személyesen kifáradt a nyugati pályaudvarra, megtekintette úgy a szőlőt, mint a dinnyét. Mit gondolnak, t. képviselőtársaim, egy ráma dinnyéért, — melynek tartalma 40 mondd 40 darab kiválogatott dinnye volt, — mit ajánlottak? Egy márkát! *(Derültség.)* Egy márkát ajánlott egy 15 millióval biró nagykereskedő, s a többi nem liczitált rá; egy márkáért vett meg tehát 40 dinnyét, itt van az elszámolás. *(Mozgás. Egy hang a jobboldalon: Mi az oka ennek?)* Mert nem liczitálnak ott auczióknon egymás ellenében. Én nem voltam ott, hanem az én megbizottam azt mondta, hogy a kik oda liczitálni jönnek, azok olyanok, mint a pesti árverési hiénák. Miután egy márkát kináltak egy rámáért a második, a harmadik, a negyedik rámának egy márkán való eladása után, megbizottam azt mondta, hagyják abba az aukcziót, s megkisérlé, szabad kézből túladni, s megbizottam jelentése az, hogy nagyban a gyümölcs-export ily módon öngyilkosság. Erre ugyan magamtól is rájöttem volna, a nélkül, hogy megirta volna az!

Már most jellemző ugyanezen árverésnél egy másik dolog. Ugyanis szőlőből 43 ráma, dinnyéből 25 rámával lett küldve, s ezen árúk mint jelzém, az összebeszélés folytán a fenti áron keltek el, míg paprikát s paradicsomot csak minta gyanánt kóstolóúl küldvén, de mert ezekből csak egy rámával volt, daczára, hogy eme ráma paprika belértéke legfeljebb 30 krajczár volt, azon az egy rámá paprikán s paradicsomon összevesztek, és egyenkint tizenöt márkáért vették meg azt, a mi pedig 30 krajczár belértéket képviselt.

Én nem akartam evvel a német kereskedők ellen tüntetni itt e házban. Lehet, hiszem, hogyha az az árú jól érkezett volna meg, négy nap alatt, és úgynevezett »prima Waare«, akkor konkurráltak volna rá és megvették volna jó igazi áron. De mert nyolcz nap múlva került árverésre, mert útközben penészt fogott, ilyen másod- és harmadrendű árút senkinek sincs kedve megvenni.

Az itt elmondottakból látható, hogy az első feltétel, hogy gyümölcsünkkel a külföldre mehessünk, a közlekedés és szállítás kérdésének megoldása, a második az illető érdekelteknek és termelőknek szolidarítása és szövetkezetté alakúlása: egyöntetű usance-ot kell behozni nekik. Az én gondom lesz, mint elnöknek, őket erre rábirni és velük a feltételeket és kötelezettségeket vállalni, de viszont

kivánjuk, kérjük, óhajtjuk, hogy azután a nagyméltóságú miniszterium, a kormányzat, a szállíthatás terén is megtegye a magáét.

Majd a földmívelésügyi miniszterium tárczájánál leszek bátor előterjeszteni a szövetkezésre való részleteket. Tény az, hogy mi magyarok nem értünk a kereskedelemhez. A gyümölcs értékesítésénél pedig én a kereskedő közvetítő szerepét ki szeretném zárni, mert a gyümölcs értékesítése azt nem birja meg, mert rendkivül nagy rizikóval járván ezen üzlet a biztosítási perczent a kereskedő részére, hogy ő semmi körülmények közt ne veszíthessen, oly magas, hogy azáltal, ha a kereskedő kezébe teszszük le az értékesítést, akkor mi a mostani olasz szőlőárak konkurrálása mellett boldogúlni nem fogunk. Nekünk a külföldön egyes városokat kell kiszemelnünk, s szukczesszive terjeszkedve, oda a saját embereinket mint képviselőket kiküldeni. Újból meg kell kisérlenünk a szőlőbemutatást úgy, a mint tervezte a földmívelésügyi miniszter úr az elmúlt esztendőben, s igen szivesen rendelkezésére fogunk állani a kormánynak újra is, csakhogy biztosítva kell lennünk az iránt, hogy az árú három, legfölebb négy nap alatt rendeltetési helyére érkezzék. Különben hogy idebent Magyarországon is mennyire hanyagúl járnak el a vasút s a postaszállítással, csak egy pár szavahihető egyénnek levelével kivánom azt illusztrálni *(olvassa)*:

»Köszönöm a küldött dinnyét, szőlőt, pfysalist. Kérded, hogy érkeztek? Hát bizony, majd minden dinnye meg volt zúzódva, úgy, hogy részben már rothadásba megy át. A gyönyörű szőlőkről ezt méginkább mondhatom.«

Ezt irja unokabátyám, Rohonczy György altábornagy, a kinek azt vasuton küldtem Vasmegyébe.

»A szőlő megjött, de egészen törődött és megeczetesedett állapotban. Ha talán van még más faj, a mely a szállítást jobban tűri, szeretnék még egy ötkilós postaküldeményt. Talán most, hogy nincs oly hőség, jobban jön.«

Czím; Radnótfáy ezredes. Ez bizonyosan nem fogja mondani, ha nem úgy van.

Már most egy nagyon érdekes levelet lesz szerencsém felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanis Gubenben, Poroszországban, az oderbergi vasút-vonalon az ottani Szanatorium orvosa, Ruttner Jenő úr, a ki a hirlapokban olvasott az én dinnyéimről, szőlőmről, megrendelt egy ottani kereskedő, valami Greszinger Róbert részére egypár kosárral, s többek közt ezeket irja *(olvassa)*:

»Alulirott egy közeli szanatoriumban vagyok és Greszinger előkelő vevői nagyon vágyódnak a finom »Ungarische Trauben« után. Jobb helyre tudom, nem fordulhatok, s minden irányban törekszem hazánkat előnyösen ismertetni. Különösen az emballázs-ra kérem szives utasításait alkalmazottjainak. Ha a 19½ órai vasuti útat jól kiállja a szőlő, Greszinger természetesen rendes vevő lenne. Hazafias tisztelettel dr. Ruttner Jenő.«

Magyar honfitársunk levelére természetesen rögtön feleltem és neki is küldtem külön mintának kóstolóúl dinnyét, szőlőt, paradicsomot, még pedig postán, hogy a Heilanstaltban ismertesse és külön küldtem a kereskedőnek vasúton, hogy a szállítást mind a kétféleképen kipróbáljam. Erre a következő válasz érkezett *(olvassa)*:

»Nagyságos uram! Elsősorban is elnézését kérem Nagyságodnak, hogy eddig nem irtam. Három napig távol is voltam Berlinben, egyébként pedig szükség volt amúgy is egy kis időre, hogy az experimentálás eredményéről referálnom lehessen. A 17-én, hétfőn feladott három postacsomag, melyet czímemre méltóztatott küldeni, és melyért én Nagyságodnak köszönetet mondok, csak 21-én, pénteken délután érkezett meg.« Tehát postával négy nap alatt. »Épen benn voltam Gubenben, mikor a csomagok megjöttek. De milyen állapotban nagyságos uram! Ha foot-ballt játszottak volna *(Élénk derültség.)* a kosarakkal a postán, akkor sem nézhettek volna ki különben. A szőlő formális must alakjában érkezett, teljesen használhatatlan állapotban, a paprika és a paradicsom jó, míg a három dinnye közül kettő jól, a harmadik — bizonyára a botrányos dobálás következtében — darabokra törve érkezett. *(Derültség.)* A vasuti küldemény pláne csak egy hét alatt — hét nap — vasárnap délután érkezett ide. A szőlő, hasonlóképen mint a postán küldött, abszolute élvezhetetlen állapotban jutott el ide. Notabene. Minden egyes csomag jelenlétemben lett felbontva. A dinnyék ellenben jól kiállották az útat, egy két, kissé túlérettnek kivételével. Összefoglalva mindent, a következőkben számolok be Nagyságodnak: Szőlőt szállítani ide egyszerűen nem lehet, a míg a főmagasságú postás urak hatalmas orrot nem kapnak felülről. *(Élénk derültség.)* A Budapesti Hirlapot is csak azóta kapom másnap reggel rendesen, mióta Rákosiék panaszt tettek. Guben, a budapest-oderberg-breslau-guben-berlini vonalon van, és a hol még a keleti expressz is megáll. Az út tartama Budapesttől Gubenig 19½ óra, úgy, hogy leveleimet másnap megkapom.«

Nem akarom az egész levél felolvasásával untatni a t. házat. *(Halljuk! Halljuk!)* Azután igy folytatja:

»A remek dinnye azonban, a mely el

Digitized by Google

ragadta porosz szomszédainkat, mindenesetre meg fogja teljesen hódítani a publikumot.« Ha a szállítás lehetősége megoldatik.

Azt irja továbbá *(olvassa)*:

»Azon esetben, hogyha nagyságos úr kegyes lesz eljárni az illető szállítmány érdekében, vagy ha talán máris méltóztatott lépéseket tenni, talán a vasúton való szállítást meg lehetne ujabban reszkirozni. Nagyságod elismerő soraira kötelességemnek tartom még megjegyezni, hogy nagyon is ránk fér hazánk ismertetése. »Oesterreich existirt und Ungarn ist eine Provinz von Oesterreich«. Ez az általános vélemény és a perszonál unióról vajmi keveset tudnak.« *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De ez talán nem is tartozik a gyümölcsészet keretébe.

Azt irja továbbá *(olvassa)*:

»Sajnos, én csak egy ember erejével munkálkodhatok, de a mi csak lehetséges, azt mind el fogom követni.« Ezt irja dr. Ruttner Jenő. Én Ruttner Jenő doktorral tovább is folytattam levelezést és újabb küldeményt szállítottam; megjegyzendő, hogy az is rosszúl érkezett.

Meg kell említenem különben, hogy hiba történt nálam otthon is. Üzletvezetőm a vasútszállítási vonalakról nem volt eléggé tájékozva és megtörtént, hogy egy küldeményt szállított Gubenbe, mely Breslau és Berlin között van, s mégis Berlinen át való rovatolással lett a fuvarlevélre irva; s ennek folytán azt elküldötték Berlinbe és onnan ment ismét vissza Gubenbe. De ezek is olyan hibák, a melyek szintén nem a termelők hibái, hanem a vasútéi, mert a vasútnak tudnia kellene az irányítást, ha a feladó részéről hiba történnék is. Különben az elrovatolások rendszere is hátrányos. Csakis Kecskemétnek van német nagyobb városokkal direkt elrovatolása, úgy, hogy az a termelő, a ki Halas, Arad, Szeged vagy Törökbecséről ad fel árút, az per mopsz rovatoltatik el; és ennek az a következménye, hogy 24 óráig más állomáson hever el a szállítmány. A gyümölcsszállítmánynak ezen mizériái is, a mennyire lehet, megoldandók volnának.

Még egy berlini kereskedőveli esetemet elfelejtettem felhozni, a ki tőlem szintén dinnyét és szőlőt vett bizományba. Előre sejtettem, hogy megjárom, de még egyszer megpróbáltam és küldöttem ennek is árúkat, még pedig összesen 24 métermázsa dinnyét 392 korona értékben, azután 522 kilogramm súlyú szőlőt 313 korona értékben. Én fizettem ezután ki a fuvart előre 384 koronát, az összes vállalkozásom tehát bele került 1090 korona és 46 fillérbe. Ez a kereskedő, a kit meg is nevezek — Thon Ernst — fizetett szeptember 20-án 123 koronát, szeptember 28-án 73 koronát, szóval kaptam összesen 196 koronát azért, hogy 384 korona fuvart fizettem és adtam neki 800 korona értékű árút. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez így van. Itt vannak ennek a Thon Ernstnek szállító és fuvarlevelei. Minden árú öt-hat nap mulva érkezett meg ennél is. Sőt ott lévén a t. földmívelésügyi miniszter úrnak kereskedelmi attaséja, a mikor a kereskedő jelezte az árú rossz érkezését, hogy a negyedik küldemény is rosszúl érkezett meg, igénybe vettem az attasé közbenjárását és sürgönyileg megkértem, hogy győződjék meg arról, hogy igazat mond-e a kereskedő? Sürgönyömre ezt felelte *(olvassa)*:

»Sürgönyödnek megfelelőleg elmentem tegnap az illető czéghez. A harmadik küldemény ép aznap reggel érkezett meg. Még nem volt kibontva, magam előtt bontattam ki és sajnálattal kell elismernem, hogy a kereskedő panasza alapos annyiban, hogy a dinnyék egyharmadrésze sérűlten érkezett meg, az itteni publikum pedig roppant sokat ad a dinnyék külső kinézésére.«

Hanem egy érdekes dolgot irt:

»Megjegyzem, hogy az illető czég a dinnyék darabját 50 pfennigtől felfelé egy márka 50 pfennigig árulja. Gróf Bánffy Miklós.« Már pedig ezen kereskedő nékem per 6 fillér számolta el darabonként a dinnyét. *(Általános derültség.)* Az egészből már most nekem az a hasznom, hogy meggyőződtem, hogy abszolut lehetetlenség akár bizományba, akár kereskedőnek innen külföldre szállítani, s így a jövőben ilyen veszteségtől ment leszek. Van itt egy rakás levél, melyekben felkértek engem úgy Aradmegyebeliek, mint más vidékről valók, hogy érdekükben, a velük megtörtént eseteket itt a házban hozzam fel, de hiszen egy napig beszélhetnék erről. Hiszem azonban, hogy a. t. miniszter úr is meg van győződve, hogy itt olyan bajok forognak fenn, melyeken mindenesetre segíteni kell.

Még egy dolgot azonban el nem hallgathatok, *(Halljuk! Halljuk!)* és ez itten nálunk, Törökbecsén fordúlt elő. Én ha a postán küldök árút, magam bocsátom a postának rendelkezésére a kocsit, embereim kisérik ki, ők rakják a kocsiba az árút, szóval minden tekintetben segítségére vagyok. A mennyiben a posta velem szemben előzékeny, én a magam részéről szintén mindent megteszek a posta kedvéért. A meddig száz kosaram nem megy például egy nap alatt a külföldre, addig én nem kapok külön vaggont, hanem bele rakják az árút a rendes postakocsiba, melyet Kikindán ismét átraknak. Történetesen esős nap volt, s így nedvesen nem lévén a szőlő, eso-

Digitized by Google

magolható, kisebb küldemény ment, s a rendes közlekedő postakocsiba lettek a kosarak berakva, a hol két mozgópostás altiszt vette azt át. Megjegyzendő, hogy az én személyzetemben van egy pár olyan szolga, a kik előbbi időben a postánál voltak alkalmazva, s a kik kiviszik a vasúthoz és postához a feladott árút; Pesten lévén, egyszer kapok egy sürgönyt az én tisztemtől, melyben tudatja velem, hogy a mozgópostások az én csomagjaimat az én embereimtől átvéve, azokat a kocsiba behajigálják. Erre én visszafeleltem, hogy tegyen jelentést az illető postafőnökségnél. Panaszomra azután a következő választ kaptam:

»Kereskedelemügyi magyar királyi Miniszter Úr Ő Nagyméltósága előtt folyó évi szeptember 11-én tett azon panaszra, hogy a pancsova—nagy-kikindai kalauzposták közegei a gyümölcs-küldeményekkel kiméletlenül bánnak, értesítem Nagyságodat, hogy a feljelentés félreértésből származik. Igaz ugyan, hogy az utazó altiszt az átvett gyümölcsküldeményeket a kocsi belseje felé hajigálta, de azokat a vele utazó szolga, a ki a kocsi belsejében volt, felfogta kezével és szabályszerűen rakta össze. *(Derültség.)* A külső szemlélőt, a ki a kocsi belsejébe nem láthatott és megtéveszthette, mert azt hitte, hogy a csomagokat egymásra dobálták. A csomagokat tehát, a mint az a vizsgálat során kétségtelenül megállapíttatott, kézről-kézre adták és a kezelés ezen módja mellett a tartalom nem sérülhet meg. Az utazó közegek szigorúan utasítva vannak, hogy a gyümölcsküldeményt a legnagyobb kímélettel kezeljék és hogy a legnagyobb szigorral járjanak el.«

Már most ezzel szemben itt van az én tisztem nyilatkozata, a ki nálam harmincz év óta van és a kinek szavában én feltétlenül megbizom. Tisztem azt irja, hogy az én embereim határozottan látták, hogy nem egy másik szolga kezébe, hanem a földre dobálták a csomagokat. Ennek következtében utasítottam őt, hogy az esetet irja le, állítson ki egy nyilatkozatot és irassa alá a jelen volt tanukkal. Nos ez a nyilatkozat így hangzik:

»Nyilatkozat.

Alulirottak Milits Péter törökbecsei lakos, Ő Nagysága Rohonczy Gedeon úr törökbecsei uradalmi kertészeténél alkalmazott,

Lakatos Gyula a törökbecsei posta- és távirda hivatalnál alkalmazott szolga,

Neumüller János ugyanis a törökbecsei posta- és távirda hivatalnál alkalmazott altiszt folyó 1900. év szeptember hó 10-én ő nagysága Rohonczy Gedeon úr törökbecsei uradalmi kertészete által feladott dinnye és szőllő postacsomagok átadásánál a pancsova-nagykikindai kalauz posta Gáti postásnak, én Lakatos Gyula a postacsomagokat egyenként kézbeadtam és láttam, a mint Gáti postakezelő azt odább hajította, a kocsiban levő másik postaszolga pedig ismét tovább hajította rakásra, de nem úgy, hogy azt a kocsiban levő szolga kezével felfogta volna, hanem hajította a csomagokat egyik a kocsi fenekére, a másik pedig a rakásra. Én Neumüller János és én Milits Péter, Lakatos Gyula mellett állottunk és miután mi is láttuk, hogy a posta dinnye- és szőllőcsomagok a kocsi fenekére és onnan tovább rakásra hajigálva, de kézzel felfogva nem lettek, — a Lakatos Gyula által mondottakat mint szemtanuk valljuk és aláirásunkkal bizonyitjuk.

Törökbecsén, 1900. év október hó 18-án. Milits Péter.«

Szóval az én tisztem előtt bevallja az a két postaszolga is, hogy dobálták a kosarakat, s a midőn a feljelentést újból megakarom tenni, a két szolga, a ki postai alkalmazott Törökbecsén, mindezt megtagadják, mert természetes, egyik varju nem ássa ki a másik szemét. A vizsgálat után aztán én azt a választ kapom természetesen, hogy nem dobálták, pedig dobálták, mert az én tisztem nekem nem hazudik, mikor azt mondja, hogy a két postaszolga is neki megvallotta. Ez olyan dolog, hogy itt engem nem az vezet, hogy ártsak azoknak az embereknek, de elvégre is végét kell vetni ennek a helyzetnek és ha nem is büntetik meg ezeket az embereket a múltért, de legalább okuljanak a jövőre nézve, *(Élénk helyeslés.)* s hogy tudják, hogy ez hazafias kötelességük, mert azért, hogy ő szolga, kimondhatatlan kárt okozhat az országnak. Ő szolga létére ebben az állásában az országra nézve fontos tényező és ezt kell velük megértetni, a mozgópostás tiszt urakkal és szolgákkal, hogy tudniillik ők képesek meggátolni egy ország gyümölcs-exportját és nemcsak hazájuknak tesznek kárt azzal, hanem magunknak is, mert folyton szegényebbek leszünk azzal, hogy mint agrárállam, nem tudunk kimenni a vámhatáron a nyersterményeinkkel, s ezt a fizetésük révén is megérzik.

Eddig elmondtam az észlelt bajokat, de hogy hogyan lehetne azokon segíteni, arról még nem sokat mondottam, *(Halljuk! Halljuk!)* csak jeleztem, hogy mi a termelőink kötelessége, de van kötelessége tagadhatatlanúl a földmívelésügyi minisztériumnak is, s a legnagyobb a kereskedelemügyi miniszteriumé. Báró Malcomes miniszteri tanácsos, a Németországban lévő attassé egy rendelkezésemre álló levelében kifejtette, hogy czélszerű volna elsősorban több vaggont gyümölcskivitelre berendezni. Eddig ugyanis csak búza- és lisztszállításra

Digitized by Google

alkalmas közönséges loriink állanak rendelkezésünkre, a melyekben mindössze csak háromnégy sorból álló faállvány van, hogy a gyümölcs-kosarakat ellehessen azokban helyezni; de a gyümölcsszállításra alkalmas kocsiknak, a milyenek például az olasz szőlőt viszik Németországba, már a rugójuk is majdnem kétszer olyan hosszú mint a mieinké. A mennyire tehát lehetséges volna, méltóztassék pár waggont ilyen alkalmasabb rugókkal gyümölcsszállításra berendeztetni. De tovább megyek. Már a kocsi beosztása is annyiból más kell hogy legyen, hogy több levegő férjen a gyümölcshöz, mert különben, főleg ha egyes állomásokon csak pár órára leakasztják a kocsit, fermántál a gyümölcs, megfülled, ha csak levegőt nem kap. Angliában, Amerikában, de mindenütt külön gyümölcskocsik vannak; minálunk, a hol jóformán pár millió forint értékű gyümölcsöt vagyunk és leszünk utalva kivinni, talán érdemes, hogy a t. miniszter úr néhány ily megfelelő kocsit a termelők rendelkezésére bocsásson, készíttessen.

Szerény egyéni nézetem továbbá az, hogy a postán való szállítást Németországba jövőre csakis úgy vélem biztosíthatónak, ha egyelőre legalább a fővonalon, — később esetleg más vonalakon is, — de egyelőre mondjuk, a szegedi vonalon állandó postakocsi menne, közvetlenül Zsolnán keresztül Oderbergen át, s e postakocsi a német személyvonatokhoz csatoltatnék, a magyar postatiszt pedig kisérné azt a kocsit Berlinig és ott történnék, természetesen a gyümölcsidény alatt, a postacsomagoknak a német posta részére való átadása.

Ha a képviselőház és a kormány a malomiparnak oly kedvezményt ad mérsékelt díjtételek, visszatérítések satöbbi czímén, akkor mi gyümölcstermelők, azt hiszem, jogosan kérhetjük azt, hogy igenis a költségvetés ezen tételénél beállittassék oly összeg, a mely elegendő arra, hogy legalább a kezdet nehézségein túlessünk. Hogy egy országból, a melyben 400.000 métermázsa szőlőtermésre számíthatunk, — és azt hiszem annyi lesz, — s hogy eddig csak 1500 métermázsát birtunk kiszállítani, és azt is ráfizetéssel; ez egy non sens állapot. Kérelmem tehát odairányúl, hogy egy kizárólag gyümölcsöt vivő postakocsi is naponta indittassék; itt Budapesten lenne tudniillik a góczpont; itt jönnének össze a vidékekről a küldemények és e kocsi vinné aztán direkte Berlinbe, és ott adná át a gyümölcsöt.

Brázay Kálmán: Kecskemét!

Rohonczy Gedeon: A kecskemétiek egészen más helyzetben vannak, Kecskemétnek megvan a maga külön tarifája, elszámolása, és külön vonata, úgy, hogy a Kecskemétiekről teljesen gondoskodva van, és ők nem is panaszkodnak; a kecskemétieket meg sem hivtuk ezen ankétre, mert nekik eszük ágába sem jut a mi bajainkkal törődni; rájuk nézve meg van oldva a gyümölcs-export kérdése, de hogy mi kiskereskedőknek adjuk át mint viszontelárusitóknak potom áron gyümölcstermékeinket... hisz ez lehetetlen dolog. Nekünk gondoskodnunk kell arról, hogy direkte adjuk el a fogyasztóknak, úgy mint a kecskemétiek is teszik, de ez részünkre még nagy nehézségekbe ütközik. Nem kivánom a t. ház figyelmét tovább igénybe venni; végzem beszédemet azon kéréssel, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr majd azt, a mit ezen ankét albizottsága tárgyalásai alatt szükségesnek lát, elfogad és kérelmezni fog a t. miniszter úrtól, azt még az idén életbeléptetni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bocsánatot kérek, de egy egészen rövid nyilatkozatot kivánok tenni a t. képviselő úrnak nagyon érdekes és nagy érdekeket tárgyaló felszólalására. *(Halljuk! Halljuk!)* A konkrét esetre, a melyet panaszképen hozott fel a t. képviselő úr, természetesen nem terjeszkedem ki, mert hiszen az vizsgálat tárgya, és semmi tekintetben sem akarok annak prejudikálni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Épen úgy nem akarok visszatérni a már egyszer megvizsgált törökbecsei visszaélésre sem. Tudomásúl veszem, a mit a t. képviselő úr mondott; bizonyára lesz annak nyoma a további eljárásban. *(Helyeslés.)* Azonban, hogy már minden intézkedés nélkül eddig sem hagyták a szőlőszállítás ügyét, *(Halljuk! Halljuk!)* és azon igen fontos kisérleteket, a melyek elsősorban maga az igen tisztelt képviselő úr e téren tett, valóban nagy érdemeket szerezve az ország ez irányú érdekei körül, bizonyítja az a körülmény, hogy egy-két oly intézkedést maga is felemlít, nevezetesen, hogy a mozgópostával hoztuk kapcsolatba a szállítást, továbbá hogy útközben rovatolás történik; harmadszor, hogy a tolókocsikban oldalfalak alkalmaztatnak, azonkivül — nem tudom, említette-e a t. képviselő úr — épen abból a körülményből, hogy nagyon sok kosarat tettek egymásra, nagy kár származott, s ez már meg van szüntetve, vagy legalább is el van rendelve a megszüntetése, úgy tudniillik, hogy két sornál többet nem szabad egymásra helyezni. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úrnak felemlíteni méltóztatott, hogy a külföldön külön waggonokat bocsátanak e czélra rendelkezésre. Én elismerem ezek szükséges voltát és már meg is tettek az intézkedések arra, hogy megfelelő

Digitized by Google

kocsik készüljenek, és ezt mi is lehetővé tegyük. *(Élénk helyeslés.)* De azon további családások, a melyeket a t. képviselő úr részint Berlinben, részint pedig Hamburgban tapasztalni volt kénytelen, az árverés dolga, satöbbi, mindez már csakugyan nem a mi szállítási viszonyaikkal függ össze; jól mondta a t. képviselő úr, hogy e bajt már maguknak a termelőknek kell megfelelő szervezettel és képviselettel megszüntetniök.

De kénytelen vagyok továbbá — igen szomorú tapasztalataink lévén — felemlíteni, hogy az internaczionális forgalomban a szállítás tekintetében még a következő nehézségek forognak fenn. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is épen arra nézve, a mire a t. képviselő úr hivatkozott, hogy tudniillik kívánatos volna, hogy postakocsiaink tovább menjenek, és egész Berlinig szállítsák tovább a gyümölcsöt; bátor vagyok felemlíteni, hogy Porosz-, illetve egész Németország postaforgalma bizonyos megszabott vonalakra van beosztva és bizonyos meghatározott vonatokkal függ össze, úgy, hogy bizony a mi kedvünkért olyan vonatokkal, a melyekkel ők maguk postacsomagokat még a belforgalomban nem szállítanak, ezt a külföldi forgalomban bizonyára nem fogják megtenni. Én e tekintetben is tettem kisérleteket, többet mondok, volt alkalmam élő szóval is egy igen jelentékeny, irányadó szakemberrel Poroszországban erről beszélni és hát bizony egyfelől ezeket hozta fel, másfelől pedig azt mondta, hogy vannak szezonok, a mikor a verseny szempontjából sem nagyon törik magukat a behozatal előmozdítására. Méltóztatik tudni, hogy most a védvámos rendszer minden országban eluralkodik, sőt nemcsak ez, de azt lehet mondani, hogy minden téren, így a vasuti és postai forgalomban is, a saját terményeink lehető előmozdításának elve kisebb-nagyobb mértékben mindenütt uralkodik.

Továbbá azt is bátor vagyok megjegyezni, hogy még két intézkedést tettünk, a melyet a t. képviselő úr nem érintett, a melyet azonban mint bajt felemlített, hogy tudniillik az elvámolás tekintetében, mint méltóztatik tudni, megtörtént az intézkedés, hogy az úgynevezett kilépés a vámból akármikor, éjjel, vagy a hajnali órákban megtörténhessék, hogy e tekintetben a dolog ne legyen feltartóztatva. *(Helyeslés.)* Azt is elrendeltem továbbá, hogy a budapest-oderbergi vonalon a mozgópostán a rovatolás megtörténjék.

Ily módon a mint eddig lehetett és a miről eddig tudomásom volt, abban megtettem a lehetőt, de nagy hálával veszem a képviselő úr felszólalását, ha talán itt-ott kissé kiszinezte is a saját szempontjából.

Rohonczy Gedeon: A sötét igazság.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Keserű tapasztalatai vannak és pedig az ország érdekében tett keserű tapasztalatai, a melyeket kellő tisztelettel kell fogadni, még akkor is, ha itt-ott talán ki vannak szinezve. Én tehát bátor vagyok jelezni, hogy részemről nemcsak ezen részleges intézkedéseket megtettem, de a jövőre nézve, ha akár kocsiberendezés, akár a közvetlen összeköttetés, akár a postai szállítmányokkal való elbánás tekintetében bármiféle intézkedés egyáltalában lehetséges, az meg fog történni. *(Helyeslés.)* És már örömmel, várva-várom azt a szervezetet, a melyet a t. képviselő úr a szőlőtermelők részéről kilátásba helyezett, mert azt hiszem, hogy összetett erővel mégis sikerülni fog talán, ha nem is minden, de legalább a főbb nehézségeket legyőzni. Mert abban teljesen egyetértek vele, hogy az országban ilyen czikkekben való kivitelét annyival inkább kell előmozdítanunk, mert ezek a mellékterményeket fogják a jövő mezőgazdaságának kincses bányáját képezni. *(Igaz! Úgy van!)* Részemről nagy tudatlanság, sőt nagy mulasztás volna, ha bármely mellékproduktum nemzetközi értékesítését tőlem kitelhető erővel, erélylyel és minden eszközzel elő nem mozdítanám. *(Általános helyeslés.)* Nem akarok magára a törökbecsei visszaélésre kitérni, maga a t. képviselő úr azt mondta, hogy ez egy részben előkészített dolog, azonban a figyelmeztetést és az előadást nem fogom elfelejteni, arról jót állok.

Kérem ezt tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A folytatólagos ülést megnyitom.

Következik?

Molnár Antal jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon. Zaj. Elnök csenget.)* Igéretemhez hűen, mai felszólalásomnak is specziális, nyiltan bevallott czélja, hogy a közeledő nagy gazdasági harcz szempontjából legalább a magam részéről hozzájárúljak ahhoz, hogy a nemzet figyelme e kérdések szempontjából ébren tartassék és folyton fokozódó éberség mellett a nemzet érdekelt gazdasági tényezői és rétegei készüljenek el az önvédelem nagy harczára, a mely ma már, t. ház, oly mértékben fenyegeti Magyarországot, hogy alapja, messze jövendője teljesen koczkán forog. Bár kötelességem lenne, hogy az önálló vámterület szempontjából a rendelkezésemre máris bőven álló statisztikai adatok feldolgozásával

Digitized by Google

konkrét bizonyítással álljak a t. ház elé, ebben a perczben mégis tartózkodom ettől, mert egy kedvezőbb alkalomra tartom fenn magamnak ezt a szerencsét. Teszem ezt azért, t. ház, mert ma két komoly, nagyon sürgős, fontos és aktuális kérdésben akarom a t. ház szives figyelmét igénybe venni, azonkivül a magyar kormányt is állásfoglalásának, programmjának kérdésében nyilatkozattételre felhivni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik dolog annyira fontos, hogy becsületes meggyőződésem szerint, ha ebben a kérdésben Magyarország képviselőháza kellő időben állást nem foglal és a védelem eszközeiről nem gondoskodik, az anyagi pusztulás örvénye elé sodortatik nemzetünk rövid idő alatt. Csak néhány nap előtt történt, hogy itt a t. ház szine előtt jeleztem annak a bekövetkezését, hogy Poroszország és maga a nagy Németország is az ő legujabban inaugurálni czélzott vámpolitikájával oly gazdasági harczot vezet be, a mely meglehet, hogy czélzataival talán másfelé vág, de tényleg minket fog követelni áldozatúl. Jeleztem, hogy a németországi kormány az ottani agráriusokkal való szövetkezés révén a csatorna-javaslat körül történt megállapodások alapján oly gazdasági politikára kötelezte magát, a mely nemcsak a mi gazdasági exisztencziánkat fenyegeti és pedig az összes nyerstermelésünk szempontjából, de fenyeget bennünket általában véve az egész közgazdasági politika összes vonalain.

T. ház! A múltkor egy rövid statisztikával kimutattam, hogy mennyire vagyunk aktivek a kereskedelmi mérleg szempontjából Németországgal szemben bizonyos terményeink, árpa, maláta, azután állati termények stb. tekintetében. Jeleztem, hogy Németországban egy áramlat indult meg, a mely a gabonavámoknak jelentékeny felemelésén kivül az összes gazdasági termények, az összes őstermények tekintetében egy nagyban fokozott védvámpolitikára tér át, a mi által a mi hasonló terményeink is, a melyekben eddig jelentékeny kiviteli többletünk volt, a melyekben tehát aktiv kereskedelmi mérleggel jelenhettünk meg a nemzetközi versenyben, a jövőre kizáratni czéloztatnak, és Magyarország jelenleg azon eshetőség előtt áll, hogy Németországgal kereskedelmi szerződés megkötése ezen okokból fog lehetetlenné válni. Méltóztatnak emlékezni, hogy akkor a t. miniszterelnök úr volt szives egy nyilatkozatot tenni, a mely konczedálja ennek a lehetőségét, tudniillik konczedálja azt, hogy esetleg bekövetkezhetik az, hogy mi Németországgal szerződni nem leszünk képesek, azonban ő vigasztalást merített a maga számára abból, hogy 1878-ban is volt már Magyarország ilyen helyzetben, s akkor megtörtént az, hogy a német kormánynak irántunk tanusított akkori jóindulata folytán egy hallgatólagos prolongácziója történt az akkori vámtételeknek, úgy, hogy Magyarországra szerinte ebből valami nagy hátrány nem származott. Ma már ezek a tények a találgatások és profécziák teréről az aktualitás terére léptek. Nem akarok most az akkori helyzetnek disszertácziójába bocsátkozni, mely 1878-ban minket a Balkán államokkal, különösen Romániával hosszú s reánk nézve eléggé kellemetlen vámháborúba sodort. Erről nem akarok beszélni, csupán regisztrálom a tényt, hogy Poroszország országgyülésén maga Bülow, a porosz miniszterelnök s egyúttal birodalmi kanczellár, a hozzá eziránt az agráriusok részéről egyenesen intézett kérdésre hivatalosan megtette azt a nyilatkozatot, mely a német kormányra nézve a jövő vámpolitikája szempontjából föltétlenül kötelező, — s ezt méltóztassanak aláhúzva meghallgatni, — hogy ő nemcsak a gabonavámok, hanem az összes landwirtschaftliche Produkte, gazdasági nyerstermények szempontjából jelentékeny védvámemelést igért meg. Ha ezen kérdésnek számtani oldalát akarjuk megnézni, akkor tudnunk kell azt, hogy az agráriusok a gabonavámok tekintetében az öt márkán felül való vámemelést követelik, és az sem titok a szakkörökben, hogy a porosz kormány 7½ márkás gabonavámtételt akart a vámtarifába beállítani, és az sem titok többé, hogy egy hat márkás vámtétel lenne körülbelül az a minimális tétel, a melylyel a német kormány gazdasági szerződésekbe bocsátkozni akar.

Ezzel kapcsolatban csak azt kell még megemlítenem, hogy sertéskivitelünk Németországba, tisztán állategészségügyi ürügyek czíme alatt, daczára annak, hogy a sertésvész köztudomásúlag Anglia felől Németországon keresztül jutott hozzánk, teljesen elzáratott, úgy, hogy sertéskivitelünk Németországba egyáltalán nincs. Hogy az állatoknak behozatali vámját velünk szemben mennyiben szándékolják felemelni, mennyiben nem, erre nézve nekem pozitiv adataim nincsenek. De elég annyit tudnunk, hogy azon czikkekre nézve, a melyekben aktiv kereskedelmi mérleggel szerepelünk a nagy nemzetközi versenyben, a porosz miniszterelnök mint egyúttal birodalmi kanczellár, ünnepélyes igéretet tett, hogy azok védvámját jelentékenyen fel fogja emelni.

T. ház! Egy tény előtt állunk, mely elől többé elzárkózni nem lehet és nem szabad; mert lehet egy gazdasági nagy kérdésben azt mondani, hogy mi batteriáinkat nem dekoltirozzuk, mert időelőtti a dolog; lehet ilyent

mondani, t. képviselőház, addig, míg az ellenfél az ő batteriáit nem dekoltirozta, a míg az nem kezd ránk lövöldözni. Mihelyest azonban már ránk lövöldözni kezdenek, akkor oktalanság volna, hogy mi leplezgetjük ágyúinkat, mert hisz nekünk magunknak is vissza kell lőnünk.

T. képviselőház! Nem sokáig szándékozom alkalmatlankodni, *(Halljuk! Halljuk!)* de nagyon kérem, az ország érdekében ezt a néhány pillanatot szenteljék ennek a kérdésnek.

T. ház! Ezzel a ténynyel konstatálva van az, hogy Németország egy olyan vámtarifával fog előállani, a melyről most már minden kétségen kivül állónak kell konstatálnunk, hogy Magyarország ezen vámtarifa alapján Németországgal kereskedelmi szerződést nem köthet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem képzelek olyan magyar kormányt, a mely képes lenne lehetővé tenni azt, hogy a Magyarországból Németországba való nyersterménykivitel olyan tarifákkal köttessék meg, a melyek a kivitelt egyszerűen lehetetlenné teszik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most különösen azoknak ajánlom ezt szives figyelmükbe, a kik szerintem teljes hazafisággal és teljes dicséretre méltó ügybuzgalommal, de mégis bizonyos egyoldalúsággal kezelik az agrár kérdést Magyarországon. Ajánlom figyelmükbe azt, hogy hova vezet a gabonavédvámok felemelésének jelszava Németországban, a hol szintén vannak agráriusok. Most már méltóztassék azoknak, a kik teljes jóhiszeműséggel, teljes meggyőződéssel folytatták ezt az agrár politikát, állást foglalni ebben a kérdésben, mert tudjuk, hogy a magyar külön vámterület felállításának tulajdonképeni ésigazi akadálya a mezőgazdaság tényezőiben rejlett idáig, a kik legjobb akarattal és meggyőződéssel, de egy nagy tévedésből kiindúlva hirdették, hogy a külön vámterület a gazdasági érdekeket veszélyezteti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nézzük meg röviden ezt az egyszerű kérdést a maga tisztaságában és valójában. Én nagyon kiváncsi vagyok a kérdés feltevése után nyerendő válaszra. Én keresem azt a magyar kormányt, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely Németországnak ezen akciójával szemben közös vámterületi alapon megtalálja Magyarország számára a védelmet. Mert miként áll a helyzet? Mi agrárállam vagyunk; erről nem kell többet beszélni; Ausztria iparállam. Németországnak agrár vámpolitikájával szemben csak egy ipari vámpolitikával lehetne védekezni. Ugy-e, ez tiszta dolog? Mert mi agrár vámokkal nem felelhetünk Németországnak, a hová mi exportálunk; mi csak iparvámokkal felelhetünk, mert iparczikkeket ők importálnak hozzánk. De ha mi közös vámterületi alapon, ipari védvámokkal felelünk a németországi vámfelemelésre, akkor azt érjük el, hogy az osztrák ipari czikkeket drágábban fogjuk idehaza megfizetni. Tehát elvesztettük kivitelünket a nyersterményekben és megvédelmeztük magasabb vámtételekkel az osztrák ipart, a melynek mi vagyunk a fogyasztói. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezzel szemben tehát közös vámterületi alapon a védekezés, meggyőződésem szerint, egyszerűen lehetetlenség. Ha Magyarország saját külön vámterületén nem tud felelni ipari vámokkal, Németországgal szemben saját nyersterményeit sem tudja többé megvédelmezni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, én a mélyen tisztelt kormánynak és a mélyen tisztelt képviselőház minden tagjának szives figyelmébe ajánlom a következő dolgot. *(Halljuk! Halljuk!)* Németországban azt hirdetik, hogy ez a nagy védvámemelés a gazdasági nyerstermények területén, tulajdonképen Oroszország elleni politika. Fogadjuk el egy pillanatra, hogy ez így van; fogadjuk el, hogy Németország nem Magyarországot akarja ezen nagy védvámokkal tönkre tenni, — de tényleg minket tesz tönkre, — micsoda konzequenciák vonandók le ezen egyszerű tényből a mi gazdasági életünkre? Ha Németországnak sikerül esetleg vámháború útján az orosz nyersterményeket, gabonát, állati termékeket kiszorítani a német piaczról, mi annak a konzequenciája? Az, hogy az az egész orosz gabona- és állatverseny ránehezedik a magyar gabona- és állatkivitelre, — ez csak tiszta és világos dolog — és természetesen elfojtja azt az ő világhatalmi nagyságánál fogva és elfojtja egy más okból is. Mert méltóztatnak tudni, hogy az osztrák tarifapolitikában most is kijátszottak már néhányszor bennünket az által, hogy az orosz gabona számára lehetővé tették egyrészt a németalföldi forgalmat, másrészt pedig a Svájczba való tranzitó-forgalmat, minek következtében mi a magyar gabona számára ezeket a piaczokat is elvesztettük.

Hallom azt a fülbemászó argumentumot, hogy nekünk rendelkezésünkre áll egy helyünk, melyet már 1878-ban megpróbáltunk, — hogy miképen sült el, azt tudjuk, — hogy tudniillik a Balkán államokkal szemben hasonló politikával lépjünk fel, mint a hogy velünk szemben Németország fellép. Nem szükséges a fölött nemzetgazdászati elmélettel rendelkező férfiak előtt hosszasabban vitatkozni, hogy az által, ha én a Balkán-államokkal szemben védvámokat emelek, legfeljebb csak azt érem el, hogy ide nem importálhatnak marhát vagy

Digitized by Google

gabonát, de ezzel még nem biztosítottam magamnak a németországi bevitelt, vagy egyáltalában a külföldi piaczot. Azonkivül ki ne tudná azt, hogy a Balkán államokkal szemben való vámpolitikánál az osztrák ipar legalább is olyan mértékben van érdekelve, mint a magyar gazda? Az osztrák ipar mindent el fog követni, hogy a Balkán államokkal szemben való gazdasági védvámpolitikánk ne érvényesülhessen. Ezek tiszta dolgok. Szóval: a hány területet ez a dolog érint, annyi látható és eleven bizonyíték arra, hogy a közös vámterületen egy agrárállamnak védvámpolitikájával szemben a védekezés Magyarország számára nemcsak lehetetlenség, hanem ez kettős kizsákmányolás czéljából való kiszolgáltatása a magyar gazdaságnak és meg nem védése a magyar iparnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. képviselőház, ezzel a thémával ma behatóan nem szándékozom foglalkozni. De szemben azzal a ténynyel, hogy Magyarország immár hivatalos nyilatkozatból tudja, hogy a német kormány ilyen magas védvámpolitikával akarja a magyar nyerstermányeket Németországból kizárni: a Németországgal való gazdasági szerződés kötése 1903-ra, legalább magyar hazafiság és a magyar érdekek védelme mellett, teljesen kizártnak tekintendő. Másrészt a midőn egy miniszterelnök és egy nagy birodalomnak állam-kanczellárja egy országgyűlés szine előtt hivatalosan tesz ilyen deklarácziót, ez a fejedelem hozzájárulásával tett nyilatkozat és ez olyan kormánypolitika, a melynek megváltoztatásában mi nem reménykedhetünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

E mellett, t. ház, figyelembe kell venni még azt is, hogy ha Oroszországgal vámháborúba keveredik Németország, eltekintve attól az óriási nagy anyagi veszteségtől, mely ebből a vámháborúból reánk háramlik, az nem egyforma dolog: vámháború Ausztria-Magyarország és Románia között és vámháború Németország és Oroszország között; ez két nagyon különböző dolog; a Németország közötti vámháború könnyen vezethet valóságos háborúra is. Ha azután ezen gazdasági politikának a révén előáll a casus belli és a casus foederis, és a hármas szövetség szempontjából Ausztria-Magyarországot és benne a mi szeretet hazánkat még az a sors is várja, hogy azért a politikáért a melylyel bennünket kifosztottak, a melylyel a németek reánk nehezedtek az ő magas vámjaikkal, még vérünket is ontsuk, hát, t. uraim, ez azután több lenne a botorságnál és ez több lenne annál, a mit bármiféle józan magyar politikusról feltételezni lehetne és szabadna. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minthogy tehát mindenki, a ki ezt a kérdést valaha olvasta és ismeri, be kell hogy lássa, hogy bennünket egy végzetes támadás fegyeget Németország részéről, én nem várhatom nyugodtan és türelemmel és nem kérhetem polgártársaimat türelemre, hogy majd mi fog történni 1902-ben, vagy 1903-ban. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nekem szükséges és egész tiszteletteljesen elvárom a t. kormánytól azt, hogy a nemzetet kellő időben és és nyomban tájékoztassa *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* arra nézve, hogy ezen nagy kérdés szempontjából mi a politikája és miként szándékozik Magyarország érdekeit ezen támadásokkal szemben megvédelmezni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* megvédelmezni akkor is, ha a kereskedelmi szerződés egyáltalában meg nem köthető. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem szabad gazdasági kérdésekben tovább bujósdít játszani; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* nekünk magyar képviselőknek elérkezett az utolsó óra. Ezen kérdésekben mindnyájunknak politikai álláspontjának kell lenni és nem szabad tovább azt a dolce farniente szerepet játszani, a mely az »Alles gute kommt von oben« elmélete alapján mindig csak a kormányban bizik, attól várja az áldásos esőt és vihart egyaránt. Nekünk magunknak kell ezen kérdéssel foglalkoznnnk.

Épen azért egész tisztelettel felkérem a t. kormányt, a melynek álláspontjának kell lenni ezen kérdésben, szíveskedjék bennünket megnyugtató nyilatkozattal tájékoztatni az iránt, mit szándékozik ezen politikával szemben tenni és hogyan gondolja Magyarország közgazdasági érdekeinek megvédelmezését. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És ezzel, t. képviselőház, ezt a thémát be is fejeztem.

A másik dolog, a mire rá akarok térni, — szinte sajnálom, hogy ezt a belügyi tárczánál nem tehettem, érdekes lett volna t. képviselőház előtt részletesen felfejteni azt a gyönyörűséges dolgot, hogy a közös vámterület hogyan akadályoz meg bennünket még a patika-ügy terén is, hogy mi abban önállóan intézkedhessünk; érdekes volna azon tárgyalásoknak szálait és fonalait leleplezni, a melyek ezidőszerint Bécs, Zágráb és Budapest között e dologben folynak, de ezzel most nem untatom a t. képviselőházat, — a másik dolog mondom, az, hogy van egy konkrét esetem, a melyre a t. ház szives figyelmét fel akarom hivni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hangoztatták már azt a panaszt, én is nem egyszer hoztam már szóba, hogy a magyar ipar fejlődésének, különösen a közös vámterület mellett mintegy kimaradhatatlan, okszerű,

Digitized by Google

természetes következménye volt, hogy Magyarországon a kézműipar nemcsak versenyképtelen lett, de a végső pusztulás stádiumába jutott. Egyes iparágak teljesen kipusztultak és kivesztek, a nélkül, hogy helyüket az egészséges közép- vagy nagyipar foglalta volna el. És most mivel találkozunk a t. kereskedelmi miniszter úrnak a politikájában ezen a téren? Kezemben van egy hivatalos aktája, a melyben a t. miniszter úr, igazán mondhatom lelkesítő szavak kiséretében kifejti erre vonatkozó egész politikáját. A t. miniszter úr ugyanis azt mondja, hogy a világversenyben világos és tiszta dolog, hogy a gyáripar és a gépipar elnyomja a kézműipart. A kézműiparnak szerinte az a rendeltetése, hogy belátván azt a rettentő nagy, végzetes veszélyt, a mely minket fenyeget, nevelődjék arra, hogy gyári munkássá legyen.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nemcsak azt mondja!

Polónyi Géza: Igen, mondotta a miniszter úr azt is, hogy ezentúl igyekezzenek szövetkezetekké alakúlni; hiszen én jóhiszeműleg akarok vitatkozni, nagy tisztelettel vagyok a miniszter úr iránt, csak abban a meggyőződésben vagyok, hogy politikája téves. Azt mondja tovább a miniszter úr, hogy igyekezzenek az iparosok szövetkezetekké alakulni, és ezen szövetkezetek útján a beszerzési anyagokat magukra nézve olcsóbbá tenni; igyekezzenek az úgynevezett közműhelyek létesítésével és azok kihasználásával magukat izlés stb. tekintetében fejleszteni, és ennek érdekében hajlandó a miniszter úr, tőle telhetőleg őket jótékony támogatásban részesíteni. Elmondja a t. miniszter úr ezeken kivül azt is, hogy ő mi mindent tesz és tett az ipar fejlesztése czéljából és részletesen felsorolja az adatokat, a melyeket — szives engedelmével — nem fogok ismételni.

Azonban, t. képviselőház, ugyanebben az aktában találom a következőket is.

Ugyanakkor, midőn a t. miniszter úr ezeket az elveket felállítja, egyúttal bejelenti, hogy ő a maga részéről azt tartja a kereskedelmi politika igazi nagy feladatának, hogy ilyen viszonyok között a gyárak létesítését ő mozdítsa elő állami szubvenczióval, hogy ez a dolog fejlődésnek indulhasson.

T. miniszter úr! Az én meggyőződésem szerint ez csak egy látszólag helyes politika, a gyökerében teljesen elhibázott és téves. Mert miként áll a dolog? Itt van, t. képviselőház, a czipész-iparnak a kérdése, a melyről konkréte leszek bátor nyilatkozni és a t. miniszter úr adataiból konstatálom a következőket. Érdekes dolog ez, t. uraim, mert hogy hogyan kerül dekandencziába Magyarországon a kézműipar és hogyan pusztulnak el a mi régi jó magyar iparosaink, a nélkül, hogy helyükbe más magyar iparos kerülne, azt ennél a czipész- és csizmadia-iparnál igen eklatanter látjuk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ma már, t. képviselőház, Magyarországon 30.600 önálló czipésziparos és 27.824 segéd van. Mit látunk ebből? Látjuk, hogy 3000 segéddel van kevesebb, mint a mennyi a mesteremberek száma. Ez az iparág tehát, mint ezen egy számadatból látszik, oly dekadencziákban van, hogy természetesen már is rabszolgája a nagy gyáriparnak, a mennyiben maguk a mesterek is kénytelenek arra, még pedig a czipész-iparnál nem oly czélból, hogy ők ott czipőket készítsenek, mert a czipő gyárilag állíttatik elő, hanem hogy egyszerűen foltozó rabszolgának álljanak be a gyárakhoz, hogy megélhessenek; mert ha egész czipőt kell előállítani, az a gyárakban, még pedig ausztriai gyárakban történik.

T. uraim! Megtudom ebből az okmányból azt is, hogy nálunk, a hol a czipészipar-nál soha importra szükség nem volt, ma a helyzet az, hogy 1895-ben 16.398 korona volt a behozatalunk, 1896-ban 17.244, 1897-ben 18.894, 1898-ban 19.796 és 1899-ben 19.785 korona volt a behozatalunk.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Milliókban!

Polónyi Géza: Kérem itt mindenütt ezrekben állnak a számok.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Igen, de ezerszer véve!

Polónyi Géza: Akkor hát milliók. Ezzel szemben a mi kivitelünk Ausztriában 1895-ben 1.689, 1896-ban 1.534, 1897-ben 1.535, 1898-ban 1.596 és 1897-ben 1.608-szor ezer korona. Kiderül ebből, hogy 18 millió korona az az összeg, a melylyel mi évenként csak a kézműipar ezen terén Ausztriának adófizetőjévé lettünk.

Már most azt mondja a miniszter úr, igen nemes és lelkes hangon tartott leiratában, ha tovább tétlenül nézzük, mint vándorolnak ki a nép milliói külföldre, avagy itthon állítsunk czipőgyárakat, hazai nyersanyagokkal, hazai munkásokkal feldolgoztatni: a választás igen könnyű. Hát, t. ház, önök eddig tétlenül nézték, mikép vándorolnak ki a nép milliói Magyarországból Ausztriába. És most mit csinálnak? Természetes dolog, miután iparpártolás Ausztriában is van, a mint ezt már a múltkor ki is mutattam részletesen, sokkal magasabb mértékben, mint nálunk, a közös vámterületen az osztrák gyáriparal állami szubvenczió mellett sem versenyezhet a

Digitized by Google

t. miniszter úr. Ezek oly tiszta dolgok, mint a kétszer kettő négy, mert a mi szubvenciót ő az idevaló gyáraknak ad, mihelyt szükség van rá, az osztrák iparosok is megkapják, még nagyobb mértékben. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Már most miután azok a gyárak nagy és régi tőkével rendelkeznek, nyersanyagukat olcsó áron szerzik be, tiszta dolog, hogy velük a magyar gyár nem versenyezhet.

Most jön azután a nagy iparpolitika kérdése. Miután tiszta és világos dolog, hogy a gyári ipar minden állami szubvenczió nélkül is, a dolog természeténél fogva, a tömegtermelés, az olcsóbb termelés révén nemcsak veszélyes konkurrense a kézműiparnak, de azt szisztematicze és fokozatosan természetszerűleg elpusztítja, vajjon szabad-e és lehet-e az e tekintetben amúgy is nagy fölényben lévő gyáripart még állami szubvenczióval is ellátni oly czélból, hogy a kézműiparral versenyezve, azt mentül előbb tönkre tehesse. Röviden szólva, lehet-e a gyáripar szubvencziójáť úgy megengedni t. miniszter úr, hogy szubvencziónált gyáripar egyúttal detail-üzletet detailkereskedést is folytathasson? Lehet-e megengedni azt, hogy az a czipész-iparos a saját adófilléreiből fizetett szubvenczióval járuljon hozzá ahhoz, hogy őt tönkretegyék? Olyan politikát még a világon sehol sem hallottam egészségesnek, hogy az én adófilléreim arra fordíttassanak az állam kormánya által, hogy engem tönkretegyenek. Ezt semmiféle szocziális, semmiféle politikai, semmiféle igazságszolgáltatási és adóztatási elvvel összeegyeztethetőnek nem tartom. Eltekintve attól, hogy a nemzetgazdasági és hazafisági szempontból, hogy a véderő szempontjából is nem közömbös dolog az, hogy ha az a kézműipar elpusztúl, elvesznek azok a jó magyar iparosok, a kik katonáskodnak, a kik a vészek és viharok idején a nemzetet megvédeni képesek voltak. Hogy ezt mesterségesen mozdítsák elő, azon természetszerű közgazdasági proczeszuson kivűl, hogy az minél előbb kipusztuljon, nem tartom helyes és igazságos elméletnek és politikának.

De már most miről győződtem meg? És ezzel be is fejezem beszédemet. Arról, hogy ezek a szubvenczionált gyárak, a melyek azért kapják a magyar államtól a szubvencziót, hogy csak magyar gyártmányokat csináljanak, mit csinálnak? Tényleg osztrák íparczikkeket árúlnak magyar állami szubvenczión. *(Mozgás jobb- és balfelől.)*

Ma csak a czipészi karral akarok foglalkozni. Köztudomású, hogy a t. miniszter úr a temesvári gyár számára adott 350.000 korona szubvencziót, gondolom tíz; a selmeczbányai czipőgyár részére kiutalványoztatott 96.000 koronát hat évi rátában. Évenkint tehát kap az utóbbi gyár a magyar államtól 16.000 korona szubvencziót. A selmeczbányai gyárat, gondolom, tanműhelynek is méltóztatik elnevezni, a mi erre az esetre nézve teljesen közönyös dolog.

Már most mi történik. A budapesti czipész-ipartestület tudomására jut annak, hogy ezek a gyárak nagy mértékben űzik a visszaélést, és az egyik módlingi, a másik pedig más gyártmányt árúl.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Temesvárott nincs is gyár.

Polónyi Géza: Módlingben nincs, nem tudja jól a miniszter úr!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ott voltam!

Polónyi Géza: De erről most nem is beszélek, hanem a másikról. Majd kimutatom aktaszerűleg, hogy miképen áll a dolog. Meg tudják — mondom — ezek az emberek azt, hogy azok a gyárak tényleg osztrák árút árulnak. Panaszt adnak be a miniszter úrhoz. A miniszter úr azzal utasítja el a panaszt, hogy e tömegesen gyártott peticziókra nem ad semmit; hogy abból a peticzióból kitűnik, hogy központilag gyártott peticzió és a többi ipartestület csak úgy járúlt hozzá. Nos, t. miniszter úr, az ilyen magas lóról való diskurzus nem egészen helyes, mert ahhoz mindenkinek joga van, hogy oly peticziót, a melyet saját szakmabeli ipartestületéhez hozzájárulás czéljából elküldenek, aláirjon, mert hiszen ennek az ipartestületnek és ezeknek az iparosoknak épúgy fáj az, hogy az állami szubvencziót az a gyár arra használja fel, hogy osztrák gyártmányt áruljon. Ez igen természetes is, hiszen, t. uraim, mi mint politikusok nagyon jól tudjuk, hogy a közéletben is nagyon gyakran van rá eset, hogy egy nagy kérdésben megcsináljuk a pártban a peticziót és széjjelküldjük az egész országba. Avagy szükség van arra, hogy minden falusi biró külön csináljon peticziót? Ennek nem az a lényege, hanem hogy mi iránt peticzionál.

Már most miként intézte el a t. miniszter úr ezt a kérdést? Azt mondja, hogy úgy látszik, itt az ipartörvény 58. §-ába ütköző kihágás esete forog fenn. E szakasz szerint ugyanis senkinek sem szabad a czégtáblájára, vagy a czímtáblájára olyan jelzőt irni, a mely nem felel meg az üzlet belső természetének. A ki tehát kizárólag hazai gyártmányt hirdet és nem azt árúl, az e szakaszba ütköző kihágást követ el. Tudomásom van arról, hogy a t. miniszter úr megvizsgálta e kérdést, és a kereskedelmi kamara révén is arra a meggyőződére

Digitized by Google

jutott, hogy itt tulajdonképen semmi baj sincsen, hogy itt rendben van minden. Mindent meg is tettek e vizsgálat során, csak a panaszosokat nem hallgatta meg senki a világon; hozzájuk nem fordultak. Ezek a jó emberek hallván, hogy én a múlt évi költségvetési vita alatt e kérdést érintettem, — a nélkül, hogy velök beszéltem volna, — panaszszal fordultak hozzám, hogy: Uram, nekünk mindennapos tapasztalatunk az, hogy ezek a szubvenczionált gyárosok — így speczialiter ez meg ez — osztrák és külföldi termékeket árulnak a saját boltjukban; segítsen rajtunk az úr, mert ez még sem helyes dolog! Én a következő tanácsot adtam nekik: Uraim, önök szakemberek? — Igen! — Önök a kirakatból, ugy-e, meg tudják ítélni azt már messziről, hogy mi külföldi és mi magyar gyártmány? — Igen! — Legyenek tehát olyan szivesek, menjenek egy ilyen szubvenczionált czégnek a kirakata elé és válasszanak ki nekem onnan három pár czipőt, olyant, a melyről az urak meg vannak győződve, hogy ez nem magyar termék. *(Felkiáltások jobbfelől: A czipőket is elhozta!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ezért van az egész beszéd!

Polónyi Géza: Mikor pedig ezt megtették, kérjenek fel polgárembereket, hogy azok menjenek oda be abba az üzletbe és a kirakatból kiválasztott három pár czipőt vegyék meg, megmondván, hogy nekik a kirakatbeli czipőkre van szükségük, és különösen hangsúlyozva azt, hogy ők **magyar** gyártmányt akarnak vásárolni, és »azért jönnek ide«. Ez meg is történt. Van szerencsém a t. miniszter úrnak bemutatni az erről szóló számlát, a mely a következőleg szól *(olvassa)*:

»Brettschneider Zsigmond és fia Budapest. Selmeczbányai czipőgyár«, — nem »tanműhely«, hanem »czipőgyár«, a mi különben nem tesz különbséget. — Itt van a számla, és ezt átadom a miniszter úrnak; rá van irva, hogy hazai, és pedig kizárólag hazai gyártmány. Most azután azt a három pár czipőt a boltból egyenesen elvitettem az ipartestülethez. *(Derültség és felkiáltások jobbfelől: Hol a czipő?)* A czipő itt is van. *(Zaj és nevetés.)*

Kubik Béla: Ha valaki ily komoly dolgot csinál, akkor önök nevetnek? *(Nagy zaj.)*

Polónyi Géza: Megjegyzem, hogy az egész dolog előre ki lévén csinálva, az ipartestületi elöljáróság még együtt ült és várta a czipőket. Az illető jegyzék igy szól *(olvassa)*:

»Hivatalos bizonyítvány.

Melynél fogva alulirott iparhatóság folyó év január 24-én felvett jegyzőkönyv alapján ezennel hivatalosan igazolja, bogy a Damjanovich Mihály, lakik VIII. Baross utcza 98. szám és Ritter János, lakik IX. kerület Soroksári utcza 44. szám, helybeli lakosok által a Bretschneider Zsigmond és fia selmeczbányai czipőgyár czégnek IV. Kecskemeti-utcza 8. szám alatt levő fióküzletében a czég által kiállított számla szerint mint saját gyártmányú selmeczbányai gyár készítmény gyanánt vett három pár czipő nem selmeczbányai gyártmány, hanem:

Az egy pár lakszárú fiúcsizma a brünni Fassal, előbb Kirschner féle gyártmány, egy pár posztó női czipő a krajnai Müller és Cheken féle gyártmány, és végül az egy pár fehér atlasz női czipő bécsi galanterie gyártmány«. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Szégyen! Gyalázat!)*

Budapesten. 1901. január hó 25-én.

A székes fővárosi czipész ipartestület Damjanovics Ödön elnök. Kovács István jegyző«.

T. képviselőház! Nem azért, hogy a t. képviselőházat mulatassam, de hogy megmutassam a t. miniszter úrnak, elhoztam a czipőket is. *(Derültség a jobboldalon. Mozgás és zaj a a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Mi nevetni való van ezen? Ez nagyon komoly dolog! Nevetnek, nem hogy szégyelnék magukat! *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Bessenyei Ferencz: Igaz, hogy nevetünk, de nem kiabálunk! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem Kubik Béla képviselő urat, méltóztassék csendben lenni és a szónokot meghallgatni.

Polónyi Géza: Megengedem, hogy nevetséges is ez a dolog! A t. képviselő úr félreértésben van. Nem rosszindulatú ez a nevetés, hanem úgy látszik, arra vezetendő hogy leleményességemet tartják mulatságosnak. *(Heyeslés a jobboldalon.)* Azt gondolom, ez nem rossz indulatból történik. Nos hát, a három pár czipőt átadom a t. miniszter úrnak — visszavárólag. *(Élénk derültség.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Köszönöm, nem kérek belőle!

Polónyi Géza: Azért adom át, hogy minden kételyét kizárjam a t. miniszter úrnak az azonosság iránt és az iránt, hogy itt egy botrányos visszaélés üzetik. De ne vitatkozzunk a nagy elvi kérdések felett hagyjuk ezt vita nélkül, de én egész tisztelettel és röviden terjesztem elő kérésemet — meg lévén győződve, hogy teljesen megnyugtató választ kapok, mert bármily iparpolitikája legyen is a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak, nem képzelhetek olyan embert, a ki, ha egyebet nem is tett, mint hogy rászedte a vevőt azzal, hogy kizárólagos gyártmány czíme alatt osztrák

Digitized by Google

gyártmányt adott, csak egy negyed órával tovább is szubvenczióban részesüljön és nem képzelhetem, hogy akadjon kormány, a mely az illetőt a többi iparos hátrányára állami szubvenczióban részesítse. De, óva intő példa is ez, a kereskedelemügyi miniszter úr számára. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekem sohasem lesz az ellen kifogásom, különösen, hogy ha a külön vámterület felállíttatik, ha a t. miniszter úr kifogástalan magyar helyi gyártmányokat és iparosokat támogat. De, t. miniszter úr, mig ön módlingi czipőgyárosokkal csinál kisérleteket, és ilyen Bretschneider-féle emberekkel, a kik a külföldről szerzik be a gyártmányokat, kisérletez, addig a legjobb intenczióju mellett sem fog sikert aratni.

Ezen adatokat, hitelesek lévén, átszolgáltatom a t. miniszter úrnak azzal a tiszteletteljes kérelemmel, hogy nyugtasson meg és pedig lehetőleg sürgősen ez irányában. Ha szüksége van a további vizsgálatra, az elől nem zárkozhatom el. Joga van a t. miniszter úrnak azt is mondani: az egész ügy adatait megvizsgáltatom. Hiteles és hivatalos adatok alapján állok, és megnyugtató választ kérek arra nézve, hogy ezen embertől a szubvenczió megvonatott.

Végezetül megjegyzem, ha már a t. miniszter úr a magyar iparpolitikát támogatni akarja, szükség sincsen arra, hogy a közműhelyen és a szövetkezetek támogatásán kivül a nagy gyárak iparát és az osztrák ipart is támogassa, mert a t. miniszter úrnak nyomban rá kell jönni, hogy a kézműiparosoknak szövetkezés útján való boldogulását akarja előmozdítani, tegye azt, hogy a velük konkurráló nagy gyáriparnak még nagyobb szubvencziót ad, mert az egyszerűen lehetetlenség, hogy a kevésbbé szubvencziónált szövetkezetek prosperálhassanak a nagyobb tőkével dolgozó, olcsóbban gyártó és még nagyobb szubvenczióval ellátolt nagy gyárakkal. Ez egyszerűen lehetetlenség. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagyon kérném a t. miniszter urat, hogy nyugtassa meg a szegény becsületes magyar iparosokat az iránt, hogy a saját adófilléreikből nem lesznek kitéve olyan konkurrenczianak, hogy az államilag szubvenczionált gyárak detail-elárúsítással is foglalkozhassanak.

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani; rövid befejezésül csak azt jelentem még ki. hogy a költségvetést politikai okokból sem fogadhatom el, mert közös vámterület alapján álló kormánynak azt meg nem szavazhatom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: A t. képviselő úrnak az iparpolitikára vonatkozó érdemleges megjegyzéseit majd akkor fogom méltatni, mikor általában erről az ügyről beszélünk, de minthogy most egy kihágás jelentetett be, azt a dolog természetéhez képest megvizsgáltatom és a kihágás mértékéhez képest fogok eljárni *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, holnap d. e. 10 órakor kezdődő ülés napirendjére javaslom kitüzni a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének folytatását. *(Helyeslés.)* Elfogadja-e a ház? *(Igen!)*

Ha igen, ezt mint határozatot kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

647. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 29-én, kedden,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Molnár Józsiás igazolása. — Kérvény bemutatása. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza.

A kormány részéről jelen vannak: Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet vezeti Nyegre László jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Lukáts Gyula jegyző urak jegyzik.

Következik a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasot jegyzőkönyv ellen?

Ha a jegyzőkönyv ellen nincs észrevétel, az hitelesíttetik.

Jelentem, hogy Molnár Józsiás képviselő megválasztása óta harmincz nap eltelt a nélkül, hogy a választás ellen kérvény adatott volna be.

Ennélfogva Molnár Józsiás képviselő véglegesen igazoltatik.

Bemutatom az erdélyi evangélikus egyházkerület közgyűlésének Simó Lajos képviselő által beadott kérvényét az erdélyi római katholikus püspök czímzése tárgyában.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend, még pedig a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 923) folytatólagos tárgyalása.

Dedovics György jegyző: Ágoston József!

Ágoston József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az eddig lefolyt költségvetési vitából arról győződtem meg, hogy az ellenzéki pártok t. szónokai nem annyira a költségvetés egyes tételeinek helyességét vitatták, mint inkább bizalmi kérdéssé kovácsolták azt és pártpolitikai szempontból tagadták meg hozzájárulásukat. Szerintem ez nem helyes, mert az ellenzéki pártok viseltethetnek ugyan több-kevesebb bizalommal a kormány iránt, de azt nem tagadhatják, hogy költségvetés nélkül alkotmányosan kormányozni, kormány nélkül pedig államrendet fentartani lehetetlenség. De ám legyen, tegyük bizalmi kérdéssé a költségvetést; legalább alkalmam van nekem viszont bizalmat szavazni a kormánynak, bizalmat szavazni a kereskedelemügyi miniszternek, kinek úgy hosszú, mint fényes publiczistai és képviselői múltja, kiváló tehetségei és mindenek felett hazafias gondolkozása, kellő garancziát nyújtanak arra nézve, hogy benne teljes bizalmunkat összpontosíthatjuk.

De meggyőz erről a költségvetés tételeinek csoportosítása is, a melyet az előadó úr oly gondosan és világosan kifejtett, kimutatván,

Digitized by Google

hogy a költségvetés tételei, viszonyainkhoz mérten helyesen, számszerűleg pedig pontosan vannak felsorolva.

Nem czélom dicsérettel halmozni el a kereskedelemügyi miniszter urat; az ő eddigi ténykedése ennek nagyobb bizonyítéka az én dicséretemnél. Nem czélom védeni sem költségvetésének tételeit, mert őt elég erősnek ismerem arra, hogy egymaga is képes legyen azokat megvédeni a netaláni helytelen támadások ellenében. Az én czélom, t. képviselőház, egészen más jellegű. Mondhatnám lokális, és csak másod-, vagy harmadsorban országos érdek; de mégis mind a három. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Haza beszél!)* Szivesen elfogadom. Mondom tehát, t. képviselőház, hogy elsősorban lokális, másodsorban megyei és csak harmadsorban országos érdek: *(Halljuk! Halljuk!)* egy Somogymegyében ezelőtt már tíz évvel konczedált vasút ügye, tudniillik a tab-siófoki, helyesebben kaposvár-tab-siófoki vonalnak kiépítése.

Buzáth Ferencz t. képviselő úr közbeszólott, hogy hazabeszélek. Jól van; elfogadom ezt is, és nem szégyenlem, t. képviselőtársam, mert én azt tartom, hogy a képviselőnek nemcsak szabad, de sőt kötelessége kerülete érdekeit védeni mindakkor, a mikor ezzel országos érdeket nem sért. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

1890. január hóban — tehát már felül tíz éve — Somogymegye törvényhatósága határozatilag kimondotta, hogy a megyében úgy kulturális szempontból, mint a közjólét emelése érdekében négy vasúti vonalnak építése múlhatatlanúl szükséges, és hogy azt úgy anyagi, mint erkölcsileg támogatni is kész. Ez a négy vonal volt elsősorban a kaposvár-siófoki, másodszor a szentgyörgy-szobbi, harmadszor a kaposvár-boglári, és negyedszer a kaposvár-lábodi, esetleg barcsi vonal. 1901. augusztus 3-án ugyancsak a megye törvényhatósága azt is kimondotta, hogy ezen vonalok lehetőleg ebben a sorrendben építtessenek, és hogy azoknak kiépítéséhez kilométerenként 6000 frttal hozzájárúlni is hajlandó. A mozgalom csakhamar megindúlt; az érdekeltség 15 tagú végrehajtó bizottságot választott is, kezdte gyűjteni az egyes aláírásokat a törzsrészvényekhez, a külön érdekeltek külön támogatását is kikérték és végűl a kormányhoz fordúltak a konczesszió megadásáért. A kormány részéről annak idején ki lett mondva azonban, hogy semmi oly vonal, a mely a Déli Vasútba torkollik, nem konczedálható. Ennek folytán daczára annak, hogy az előmunkálatok már megejtettek egészen Siófokig, 1893-ban egy újabb felvétel eszközöltetett és pedig Ádándtól Enyingbe való torkolással. Később a kormány hozzájárúlt ahhoz is, hogy ám tartassék meg az első trace és foglalkozzanak a tulajdonképeni siófoki vonalrésznek kiépítésével. 1896. február 12-én megtartatott tehát az ádánd-siófoki bejárás is, sőt 1896. november 19-én itt a minisztériumban az építkezési tárgyalás is. Én határozott igéretét birtam az akkori kormánynak, hogy ezen vonalrész kiépítését, mint a megyére és nemcsak a tabi járásra nézve felette fontosat, szintén szükségesnek véli és anyagilag szintén támogatni hajlandó. Jól tudom, t. képviselőház, hogy a késedelem nem a kormányon múlt. Jól tudom, hogy a rossz pénzügyi viszonyok és a nehéz közgazdasági helyzetünk okozta azt, hogy ezen fontos vonal kiépítése a mai napig szünetelt, habár a négy vonalrész közül három már megoldást is nyert. Kiépíttetett ugyanis a balatonszentgyörgy-szobbi, a kaposvár-boglári helyett a kaposvár-fonyódi, és kiépíttetett a kaposvár-somogyvári vonal. Az általam támogatott vonal 73 kilométer hosszú és ennek eredeti költségvetése 2,600.000 forintban volt megállapítva, tényleg azonban szorgos utánnézés után ez összeg 2,460.000 forintban fixiroztatott. Ezen összegnek fedezésére egyesek biztosítottak 103.000 forintnyi törzsrészvényt, a megye törvényhatósága által 306.000 forint jegyeztetett, a községek részéről 100.500 forint, postamegváltás czímén a kormány részéről 250.000 forint helyeztetett kilátásba, vagyis a tényleg szükséges 861.000 forint helyett 760.000 forint áll tehát rendelkezésre és igy nem hiányzik több 100.000 forintnál.

T. képviselőház! Ha tudnám, hogy a kérés, a melylyel a ház elé lépek, igaztalan, ha nem volnék meggyőződve arról. hogy azzal, hogy ezen befektetésre a kormány külön támogatását kérem, egy tisztán magyar megye, tisztán magyarajkú lakossága létkérdését karolom lel, *(Helyeslés a jobboldalon.)* nem emelnék szót. De tudom azt, hogy daczára annak, hogy pénzviszonyaink jelenleg is kedvezőtlenek, talán épen ez a legalkalmasabb idő arra, hogy ezen nyomasztó viszonyok között a népnek munkát adjunk, a melyből éljen és támogassuk a vidéket, hogy annak pangó kereskedelme lendületet nyerjen. E megye tabi járása megye szélén feküdvén, körül van ugyan hálózva vasutakkal, de egyetlenegy sem szeli azt át, úgyhogy azon járás polgárságának, ha a központtal érintkezni akar, meg kell kerülnie, mondhatni, az egész vármegyét.

T. képviselőház! A mint birtam már öt-hat év előtt az akkori kormány igéretét arra, hogy ez ügyet támogatásában fogja részesíteni, úgy ma a jelenlegi kereskedelemügyi miniszter úrhoz fordulok, melegen kérve őt,

Digitized by Google

vegye kezébe az ügyet, vizsgálja meg tüzetesen az egyes tételeket és ha meggyőződik, — mint hiszem, hogy meg fog győződni, — ezen vonalnak fontos, sőt elkerülhetlenül szükséges voltáról, akkor én egész nyugodt leszek abban a tekintetben, hogy ez tényleg létesülni is fog, és hogy az egész nagy járásnak örök hálája és áldása fogja kisérni a miniszter úr hazafias működését és törekvéseit.

Ezek után csak ama néhány szóval akarom lezárni beszédemet, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mivel én teljes bizalommal viseltetem a kormány iránt, és mivel a jelen költségvetést a múlt évivel összehasonlítván, azt viszonyainkhoz mérten helyesen és gondosan csoportosítottnak találom, az előirányzatot készséggel elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Lukáts Gyula jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! Mielőtt a kereskedelemügyi költségvetésre észrevételeimet megtenném, felhivom a t. kormány figyelmét arra, hogy a parlamentárizmus legelemibb követelménye az, hogy az államháztartás tükrét előtüntető budgetet a kormány kellő időben a parlament elé terjeszsze; mert 1901. január végén arról beszélni, hogy adjuk meg a kormánynak azokat az eszközöket, a melyek neki már 1901. január elsejére szükségesek, azt hiszem, illuzórius

Igaz, hogy indemnity alapján fedezheti a kormány azokat a szükségleteket, a melyek előállnak a költségvetési törvényjavaslat törvényerőre emelkedése előtt; de ezt a indemnityt csak kivételes körülmények között veheti a kormány igénybe; az utóbbi időben azonban, úgy látszik, egész rendszerré vált indemnity alapján kormányozni.

Kérdem az igen tisztelt kormányt, hogy miféle kivételes állapot indokolja azt, hogy most is indemnity alapján fedezi az állami szükségletet?

1875-ben egyszer a franczia kormány márczius 11-én terjesztette elő a költségvetést, ez oly reczenzust szült, hogy a későbbi kormányok kénytelenek voltak már januárban előterjeszteni a költségvetést, sőt akadtak hangok, a melyek kivánták, hogy 14—15 hónappal előbb terjeszszék elő a költségvetést. Különösen nálunk igen fontos dolog ez, mert a mai közviszonyoknál fogva, a midőn a parlament egy párt játékszerévé sülyedt alá és a többség a kormány kénye-kedve szerint állíttatik össze, ezt az egyedüli imminens jogát, — bár nálunk csak látszólagos jogát — a parlamentnek, a budget megszavazásának, vagy megtagadásának jogát nem szabad igy semmivé tennünk. Az idén volt egy négyhónapos szünet; abból, ha kettőt elvett volna a kormány és arra fordította volna, hogy a budget-törvényt előterjesztesse, még mindig lett volna annyi idő, hogy 1901. január 1-ig letárgyalhattuk volna a költségvetést. De miért nem tette? Azt is megmondom, hogy miért. Mert az ausztriai viszonyok nem engedték, már pedig mi Ausztriával oly szoros kapcsolatban vagyunk, hogy az ottani viszonyok nemcsak e költségvetési törvény előterjesztését befolyásolják, hanem ha arról van szó, hogy egy házalási törvényt kell elébe terjeszteni a magyar parlamentnek, akkor is előbb Bécsbe utaznak a miniszterek, ott bécsi kollegáikkal elvégzik, vajjon előterjeszthetik-e itt a házalási törvényt és ha azok jónak látják, előterjesztik és nekünk képviselőknek jogunk van hozzászólani, de hogyan? Csinján-binján, mérséklettel; mert ha valaki itt radikális hangokat mer hallatni, akkor az elnök csengetyűje figyelmezteti, hogy ha nemzeti érdekről akar beszélni, azt nem engedheti meg, menjen akkor a népgyűlésre, mert itt csak loyalis hangnak szabad hallatszani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Azért lehet itt a nép érdekeiről beszélni!

Molnár Jenő: T. képviselőház! A mi magát a kormány kereskedelemügyi politikáját illeti, csak annyit jegyzek meg, hogy ilyen nincsen és nem is létezhetik, mert minaddig, a míg a nemzet annyi joggal sem bir, hogy azon a földön, a melyiken él, a melyet szánt és vet, a melyhez tradicziói füződnek, a saját állami életéhez, a saját szükségleteihez képest berendezkedhessék és mindaddig, a míg a nemzetnek nincs annyi joga, hogy czéltudatos, öntudatos és sajátos körülményeinek megfelelő intézkedéseket létesíthessen, addig önálló kereskedelmi és ipari politikáról beszélni nem lehet. Akadhatnak miniszterek több-kevesebb szakértelemmel és tudással, de mindaddig, a míg ezt a nemzetet és ennek törvényhozását közjogi harczok fogják lekötni és mindaddig, a míg a nemzetnek sorsa egy másik, oly állam sorsához lesz hozzákötve, a melynek más szükségletei, más kivánalmai és más élétfeltételei vannak, addig itt olyan ipart és kereskedelmet, a mely a nép nagy rétegének megélhetési forrásául és az állam szükségleteinek támasztékául szolgálhasson, teremteni nem tudunk. Ipart és kereskedelmet teremteni: ez a fődolog. De nincsen olyan kormány a világon, a mely ipart és kereskedelmet tudna teremteni, annyival kevésbbé a magyar kormány, mert neki nem is állanak rezdelkezésére az anyagi eszközök; mert ha a költségvetést megnézem, abban ipari czélokra körülbelül hárommillió korona van felvéve; ha hozzá-

Digitized by Google

adjuk a szakoktatás előmozdítására szolgáló másfélmillió koronát, körülbelül kijön ötmillió, de ebből, ha levonjuk a személyes kiadásokra járó egymillió koronát, marad csak négymillió; négymillió koronával pedig, ha a magyar kormány egy sörgyárat állít fel Kőbányán, Dreher azt három év alatt kibőjtöli, de ennyivel a magyar államnak ipart és kereskedelmet teremteni, ez azt hiszem, képtelenség.

Én elég szomorúnak találom, hogy midőn egy államnak 1000 milliós költségvetése van, hárommillió jut abból az ipar és kereskedelem támogatására akkor, a mikor mindenünnen hangzik az, hogy az ipar és kereskedelem ma életfeltétele ennek az országnak. Mert berendezkedtünk, behoztuk nyugatról a civilizációt, hoztunk villamos világítást, építettünk 1000 millió értékű vasútat, de nem gondoskodtunk arról, hogy ennek a vasútnak tranzitó forgalma is legyen. A mi vasutaink, melyekben 1000 millió forint tőkénk fekszik, csak a belforgalmat bonyolítják le; tranzitó-forgalmuk egyáltalában nincsen. Megépítettük drága pénzen a Mármaros-Sziget-Kőrösmező vonalat abban a hitben, hogy a nyugatoroszországi és bukovinai forgalmat arra fogjuk terelni, de agyonütöttük a menetrenddel. Így van ez minden téren, így van ez az ipar és kereskedelem terén. Én azt hiszem, t. miniszter úr, hogy egy kereskedelemügyi miniszternek ma csakis vasuti politikát kell űzni. Ez az egyedüli, a mi felett teljesen rendelkezik, mert ipar és kereskedelem felett a magyar kereskedelemügyi miniszter nem rendelkezik. Felhivom tehát az igen tisztelt miniszter úr figyelmét arra, hogy rendszeres vasuti politikát űzzön, hogy az Alföldön például szüntesse be a viczinális vasutaknak a támogatását, mert ott már van elég viczinális vasút, hanem a helyett fektesse a fősúlyt a műútak kiépítésére. Mert hogyan állunk a műútak tekintetében Magyarországon? A t. előadó úr 8000 kilométerre teszi a műútak terjedelmét Magyarországon. Viszonyítsuk ezt a huszonöt év előtti franczia-országi állapotokhoz. Óriási különbségek vannak, még aránylag is. Mert példánakokáért 125.000 kilométert tesznek ki Franczia-országban azok az útak, melyek a mi útainkhoz hasonlítanak, 116.000 kilométert tesznek ki, más útak, melyek a mi megyei utainkhoz hasonlítanak és 381.000 kilométert tesznek ki a viczinális útak, úgy, hogy Franczia-országnak csak műútakban, kikötőkben és csatornákban tizenkétmillió forint közvagyona fekszik. Mi ehhez képest Magyarországon az a 8000 kilométer műút, melynek összes értéke, ha 8000 forinttal számítjuk kilométerenként, 64 milliót tesz ki? Azért mondom, hogy fordítsa a kereskedelemügyi miniszter úr a figyelmét nagyobb mértékben a műútak fejlesztésére. Tessék a vasutakat a hegyi vidékeken építeni, mert az egyszer bizonyos, hogy Magyarországot már a kalászos és kapás növények nem tudják fentartani; bizonyos, hogy ide ipart és kereskedelmet kell teremteni. Vannak nekünk még természetes kincseink, vannak bányáink és erdőink; csak fel kell azokat a helyeket keresni. Tudnék ebben a tekintetben is a t. miniszter úrnak egy példát felhozni. Ott van az Ondova völgye Zemplénmegyében. Régi grófi családoknak terjedelmes birtokai vannak ott; 100.000 holdakra megy az az erdő, a mely ott van, úgy, hogy milliókra és milliókra menő kincsek volnának ott kiaknázhatók, ha vasutakat építene. A viczinális vasutakra vonatkozólag még csak arra kérem a t. minisztert urat, hogy a menetrendet, a menetidőt megváltoztassa. Mert az mégsem járja talán, — hogy egy kicsit haza is beszéljek, — hogy például a Pusztaszentesig terjedő 57 kilométeres vonalat négy óra alatt járja meg a vasút, úgy hogy egy pár lóval sokkal sebesebben lehet odaérkezni. Négy óra alatt, mondom, ha nem késik, mert ha késik, akkor megérkezése egyáltalában bizonytalan. Megesett Kunszentmártonban, hogy soká állván a vonat, az utasok azt kérdezték a kalauztól, mi az oka a késésnek, miért állanak olyan soká. Azt felelte rá a kalauz: Nem tudom, miért késik a vonat, de ha az urak nem segítenek a zongorát levenni, akkor nem tudom, mikor indulunk innen. Ilyen állapotok vannak, hogy maguknak az útasoknak kell a zongorát a kocsiról levenniök. Nagyon kérem a t. miniszter urat, szanálja egyszer már ezeket az állapotokat. Ez egy igen élénk forgalmi vonal, háromszor megy naponként a vasút, s megérdemelné, hogy ott a menetidőt szabályozza és különösen a teherforgalmat a személyforgalomtól elválaszsza a t. miniszter úr.

Minthogy, a mint előbb is hangoztattam, a míg ez a közjogi állapot Ausztriával fennáll, lehetetlen nálunk iparról és kereskedelemről beszélni és mindaddig, a míg be nem következik az az állapot, hogy ez az ország gazdasági tekintetben is megkapja önrendelkezési jogát, és oly kormány üljön a kormány padjain, a mely nem fog azon az alapon állani, a mely minket oda sohasem visz: mindaddig én a kormány költségvetését el nem fogadom.

Dedovics György jegyző: Gróf Serényi Béla!

Gr. Serényi Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha egy országban az adóknak az államkincstárba való befolyásából és a

Digitized by Google

kereskedelmi mérlegből az egész közgazdasági helyzetre nézve következtetéseket lehetne levonni, *(Halljuk! Halljuk!)* akkor azon konkluzióra jutnánk, hogy Magyarország mai helyzete minden tekintetben a lehető legkedvezőbb. De, sajnos, ezt semmi tekintetben sem lehet konstatálni, mert mezőgazdaság, kereskedelem és ipar egyaránt bizonyos pangásban van.

Az 1900. évi kereskedelmi mérleg némely tételeiről óhajtok szólni, t. ház, a melyek kétségtelenül örvendetes emelkedést mutatnak kivitel szempontjából. Az első tétel, a mely emelkedést mutat, a fakivitel. Ha ezen fakivitel származását tagoljuk, azon eredményre jutunk, hogy leginkább a dongafa volt az, a mely nagyobb mennyiségben került kivitelre. E kivitel leginkább Franciaországnak még eddig sohasem tapasztalt mérvű bortermelése által idéztetett elő és így időleges természetűnek mondható. Azonkivül méltóztatnak tudni, hogy a dongafákra alkalmas erdők többnyire nagybirtokosoknak tulajdonában vannak és az előállítási költség és munkabér e czikknél nem oly nagy, hogy valami tetemes összegek jutnának e réven a közönség közé. Ezen faanyag továbbá többnyire a délvidéken található, és a vasutaknak sem nyújt valami tetemes szállítási díjtételeket és, a mint már mondám, a franciaországi rendkivül kedvező szüret által idéztetett elő; e kivitel tehát időlegesnek mondható.

A másik, jelentékenyen emelkedett kivitel a szénkivitel. Körülbelül 70 millió métermázsa szenet produkálnak az országban és ezzel szemben még mindig tetemes az importunk; a tavalyi esztendő az egyedüli, a melyben jelentékenyebb kivitel konstatálható, és ez két okra vezethető vissza: az egyik az, hogy a kinai és transzvaali háborúk tetemes mennyiségű szenet vontak el az angol és más hadihajók számára; a másik: az Angolországban és főleg Németországban is kiütött strike. Így a produkczió elégtelenségét pótlandók, némi szenet voltunk képesek Ausztriába szállítani, de ez is időleges dolog és ez sem oly árúczikk, a mely tetemes értéket jelentene a közönségre nézve és a melynek révén a munkabér és az előállítási költség formájában nagyobb összegeket juttathatnánk a közönségnek.

Áttérek a harmadik kiviteli ágnak, a lisztkivitelnek emelkedésére. Méltóztassék megengedni, t. ház, hogy e pontnál egy kissé hosszasabban időzzek. *(Halljuk! Halljuk!)* A mennyiben én is konczedálom, és azt hiszem, mindnyájan megegyezünk abban, a mit Rohonczy Gedeon t. képviselő úr tegnap mondott, és a mire a t. kereskedelmi miniszter úr oly készségesen válaszolt, hogy tudniillik a mellékterményekkivitelére nagy súlyt kell fektetni; konczedálom, hogy ezeknek kivitelét elhanyagolni nem szabad. Méltóztassék elhinni, hogy minden ország közgazdaságának alapelve azonban megállapítani azokat a fő czikkeket, a melyek köré ezen mellékczikkek kivitele csoportosúl és itt nem lehet eltagadni, — majd később rá fogok térni, — hogy ránk nézve életkérdés fontosságával bir a búza és ezzel kapcsolatosan annak ipari czikke, a liszt árának kérdése.

Tavaly, — méltóztatnak reá emlékezni, — voltam bátor ezen czikkek áralakulásával a t. ház figyelmét igénybe venni. Az akkor előadottak, az általam tett prognosztikonok bekövetkeztek. Én tavaly jeleztem azt, hogy az őrlési forgalom eltiltása által oly állapot fog beállani, a mely miránk nézve kedvezőtlen lesz, kedvezőtlen pedig egyszerűen azon oknál fogva, mert hiszen az őrlési forgalom nem volt egyéb, mint egy burkolt exportpremium a kivihető lisztfajtára, még pedig oly lisztfajtára, melyet a monarchia szegénysége folytán nálunk nagyobb mennyiségben elfogyasztani nem lehet. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy Magyarország egyáltalában fogyasztás tekintetében szegény és Ausztriának is csak két-három országa olyan, a mely nagy mértékben képes értékesebb árút elfogyasztani, mert hiszen az alpesi tartományok, vagy Galiczia egyaránt szegények, ott a drágább árút nem képesek felvenni, ott olcsóbb árúval igyekeznek a konzumot kielégíteni. A konzum akkor mutat jelentékeny emelkedést, ha a búza-árak, mint 1896-ban voltak, jelentékenyen olcsók. Ma előállott az eset, hogy az egész világon, — méltóztassék jól megfigyelni, — 1900. deczember 31-én a búza az összes világpiaczi árakhoz képest, 1899. deczember 31-éhez képest, emelkedést mutat, tudniillik 1900. deczember 31-én az összes világpiaczon a búza drágább volt, mint az előző évben, csak a budapesti és a bécsi piaczon mutatott árcsökkenést. Az áremelkedés a külföldön 5—6—7—8, sőt 9%, nálunk, daczára a rosszabb termésnek, daczára a kisebb termésnek, az árcsökkenés 5—6%. Ennek az okával foglalkozni kell, és ennek az okát lehetőleg vagy megszüntetni, vagy legalább korrigálni kell. Ennek az oka a következő: a 0-ás liszt, tehát a legértékesebb anyag, a melyet a magyar búzából csinálunk, ma 12 forint, az 5-ös liszt, a melyet a szegényebbek fogyasztanak el, és a mely kenyérlisztnek felel meg, 9 forint, a korpa, a melyet a gazda kénytelen visszavenni, 4 forint 50 krajczár, tehát a külföldi reláczió az export-prémium megszűnése folytán meglehetősen csökkent. Az osztrák piaczra vagyunk teljesen utalva árúink legjavával, ott pedig a nagy

Digitized by Google

konkurrenczia folytán nagy depresszió állott elő a legfinomabb árúnál, a mely visszahat a búzára; másrészt a magyar fogyasztónak kell a kenyérlisztben, és a magyar gazdának a korpában megfizetni, hogy a búzának a mai árai még meglegyenek. Méltóztassék elhinni, hogy ezt az állapotot én már a tavalyi felszólalásom alkalmával megjövendöltem, azt hinni nem akarták, és az ma bekövetkezett. Ma az az állapot, hogy daczára a sokkal rosszabb termésnek, -- mert az ország egy részén nagyon rossz termés volt,— a tavalyi árakhoz képest 5—6%-ál kisebbek az árak. A meglévő körülményekkel számolni kell, mert hiszen ezt a forgalmat eliminálták és azt addig, míg az osztrákokkal a reciprocitás megvan, korrigálni képesek nem vagyunk, de mindenesetre gondolkodni kell, és utakat és módokat kell találni, hogy a búzaárakat addig is javítani igyekezzünk, míg a hibát nem reparáljuk, a mi, nézetem szerint, csak az által lehetséges, ha az őrlési forgalmat restituáljuk.

Ezzel kapcsolatban engedje meg a t. ház, hogy kitérjek egy themára, a melyet már igen gyakran fejtegettem, és ez a magyar búza sikértartalma. Méltóztassék megengedni, hogy ez iránt a saját tapasztalataimat teljes objektivitással elmondhassam. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Erről a dologról igen sokat irnak és még többet beszélnek; pedig igen kevés ember kisérlette meg a búza sikértartalmát megvizsgálni, a ki erről beszél. A búzának a síkértartalma körülbelül az, a mi a szőlőben a szőlőczukor, vagy a borban a szeszfok. Nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy a bornak minőségéhez a szőlőnek megmívelése, a földnek a talaja és a szőlőnek a faja lényegesen hozzájárúl. Nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy e tekintetben azonban első faktor az időjárás; ennek pedig parancsolni egyáltalában nem lehet. Az egyik oldalról azt mondják, hogy a magyar búzának a sikértartalma visszafelé megy, s hogy ez diszkreditálása a magyar búzának. Elmondom erre vonatkozólag a saját tapasztalataimat és kijelentem, hogy az utolsó három esztendőben a magyar búza a sikértartalom szempontjából tényleg rosszabbodott; de ez nem abszolut jelenség; ennek oka egyszerűen az, hogy a legutóbbi három évben abnormis időjárás volt, mert május és julius hóban oly hideg idő járt, a milyenre már régen nem emlékszünk. De sikér meg sikér közt is különbség van; mert az nem oszthatatlan valami. A sikér különböző alkatrészekből áll. Így például 1898-ban a saját analyzisem alapján találtam erdélyi búzában 30% sikértartalmat, és őrlés szempontjából mégis sokkal rosszabb volt, mint 10—12% sikértartalmú tiszavidéki búza. Ebből az következik, hogy a sikértartalom annál jobb, mentől inkább van benne képviselve a gladein, a növényenyv és nem annyira a sikér abszolut fokától függ a sikér jósága. És itt megint tovább megyek. Sokat beszéltek a román, a szerb búzáról és azoknak őrléséről és vádképen hozták fel a magyar malmok ellen, hogy az oláh és szerb búzából őrlött liszttel diszkreditálták a magyar búzát, illetve lisztet. Erről a kérdésről teljes objektivitással és gáncs félelme nélkül mondom el a következőket. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

A román és szerb búza értéktelenebb, mint a magyar búza. De miért? Azért, mert ott a kulturának rosszabb volta miatt, azután a munkáskéznek hiányossága miatt több idegen mag van abban a búzában. Az aratás nem történhetik meg idejében, tehát a búza megázásnak, az idő viszontagságainak sokkal tovább van kitéve, mint Magyarországon. Most már ez a búza behozatik Magyarországba a magyar malmokba, és a magyar malmok ebből a búzából az idegen anyagokat, az idegen magvakat kirostálják, eliminálják; mert a magyar malmok technikailag oly tökéletes berendezéssel bírnak, hogy 20—30 gépen megy keresztül a búza, míg őrlés alá kerül, tehát minden idegen mag eliminálva lesz a búzából, az őrlésre azonban puhább, mint a magyar búza s ez is értéktelenebbé teszi.

A mai őrlési eljárás, a hengerszékekkel való, a griz kivitelére van bazirozva. A puha búza sohasem adja ki a grizt úgy mint a kemény, aczélos búza. Vegyelemeztem ennek a búzának a sikértartalmát, és arra a meggyőződésre jutottam, hogy sikértartalom szempompontjából époly szeszélyes és kiszámíthatatlan, mint a magyar búza. Saját búzáimat vegyelemeztem, és kitünt, hogy egy és ugyanazon a táblán, egy és ugyanakkor aratott, egy és ugyanabból a vetőmagból termett búzából az, a melyik ugyannak a táblának egyik szélén termett, 30% sikért, a másik pedig 15%-ot tartalmazott. Kiszámíthatatlan valami ez. A legjobb sikértartalmú búzát, a melyet én vegyelemeztem, akkor láttam, a mikor az 1897-iki inséges esztendő következtében Podvoliczkából akartam hozni búzát, 1898-ban, a saját malmom számára; ennek az orosz búzának volt a legnagyobb sikértartalma.

Nem lehet tehát azt mondani, hogy az oláh, vagy a román búza bekeverése folytán a magyar liszt diszkreditáltatnék.

Azokat a liszteket, a melyeket ezekkel a búzákkal csináltak, külföldre exportálták. De nem lehet azt mondani, hogy rosszabb lett volna az a liszt, a melyet helyben adtak el. Mindenki tudja, hogy a helyben eladot liszt nem rosszabbodott az előbbihez képest. Konstatálta-e valaki, hogy a zsemlye, a kifli rosszabbá lett volna, és hogy húsz év előtt jobb

Digitized by Google

lett volna, mint most? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Jobb volt!)* Engedelmet kérek, ezt senki sem konstatálta. Az őrlési forgalom restituálandó, én annak vagyok barátja. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Lisztkivitelünket emelnünk kell, és véget kell vetnünk annak az abszurd állapotnak, hogy az osztrákok olcsó áron kapják legjobb termésünket, mi pedig drágán vesszük vissza a korpát, és a szegény konzumens magyar publikum a kenyérben fizeti meg, hogy egyáltalán a mai búza ár lehető legyen.

Méltóztassék elhinni, hogy az őrlési forgalmat lehet restituálni úgy, hogy a gazdáknak semmiféle aggályuk nem lesz, tisztán és kizárólag csak hasznuk lesz. Úgy lehet ezt megcsinálni, hogy a búza, a mely bekerül az őrlési forgalomba, spekuláczió tárgya itt ne legyen. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* A mennyiben azonban egyelőre meglevő állapottal kell számolnom, nincs módomban, az osztrákokkal való recziproczitás feltétele mellett az őrlési forgalmat visszahelyezni. Más útakról és módokról kell tehát gondoskodnunk, a melyek lehetővé teszik a mezőgazdaságban a jobblétet, sőt merem mondani, az exisztenczíát, *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Mert ha egy középtermés esetén, mint tavaly volt, ily árdepresszió következik be, mi történik majd akkor, ha a termés 25—30—40%-kal emelkedik, ha a tavalyi 35 milliós terméssel szemben, egyszer majd 50—55 milliós termés lesz. Mily árak lesznek akkor? A Wolf-féle normának megvalósítására nem lehet várni. Wolf theóriája az, hogy a kultura alá vehető területeken a búzatermelés nem halad aránylagosan az emberiség szaporodásával, és be fog következni az az eset, hogy abszolut búzahiány fog beállani. Erre nem várhatunk. Ha azt a kedvező esetet veszszük, hogy a monarchia lakossága évenként 200.000 emberrel szaporodik, a mi 200—250 mázsányi plusz-fogyasztást jelent, akkor is beláthatatlan időben következik be az az eset, a mikor a legfinomabb, legértékesebb árút képesek leszünk mind itt eladni.

Két mód van tehát; köztudomású, és nem új dolog ez: a belfogyasztás emelése, és a másik mód, a melyre rá akarok térni, a produkczió csökkentése.

Azt mondhatnák erre: nagyon könnyű dolog reczepteket irni és tanácsokat adni, de nehéz azt keresztülvinni. Én azonban azt hiszem, ha a magyar társadalom osztatlanúl kezet fog, nem egymással zsörtölődve és farkasszemet nézve, némi eredményt el lehet érni. A mi a búzatermelés redukcióját illeti, az első kérdésre mindenki azt követeli, hogy ha már ilyen reczeptet ad valaki, mondja is meg, hogy mit termeljünk azután. Francziaország és Anglia, mikor az amerikai verseny bekövetkezett, áttértek az árpatermésre és erre rá fogunk jönni mi is, ha addig évek telnek is el és el is véreznek az emberek. Méltóztassanak megnézni a statisztikát, Magyarország 12 millió métermázsa árpát termel, melynek 50 százalékát kiviszik és pedig a felét Ausztriába, a másik felét Angliába és Németországba. Ez az 5—6 millió métermázsa 30—40 millió értéket képvisel. Jól tudjuk, hogy Magyarország felföldjén, sőt az alsó vidékeken is kitünő árpa terem. Ezek egyszerűen visszamehetnek a búzatermelésről az árpatermelésre és átengedhetik a búzatermelést annak a vidéknek, mely azt jobban birja és jobban termeli. Ott van Szepes, Gömör, Nyitra, Trencsén, Árva, Pozsony, a Dunán-túl egész vidéke, mind kitünő árpatermő vidékek, a melyek az árpát kitünő minőségben fogják ezentúl is produkálni. Ennek az árpának mindég lesz keletje, mert a sörfogyasztás mindig emelkedik, hisz az emberek külföldön inkább kenyeret nem esznek, de a sört megisszák. Az első reczept volna tehát az árpatermelésnek a forszirozása, és ezt támogatni kell a társadalomnak és az államnak egyaránt. Árpavásárokat kell rendezni premiumokkal, meg kell hívni a külföldi vevőket ingyen vasúti jegyekkel, ingyen ellátást is kell adni, *(Derültség.)* és ezzel elérjük, hogy az árpát kiviszszük és állandó piaczot biztosítunk magunknak. *(Tetszés.)* De ha egy közgazdasági irányt megváltoztatunk, mindig számolni kell a jövővel és az esetleges konzequenczíával. Sem az amerikai, sem az indiai, sem semmiféle konkurrenczíától félnünk nem kell, mert azok jó árpát egyelőre nem produkálnak és nem tudják oly könnyen mint mi Budapestről hajón Regensburgba, Münchenbe szállítani.

Különben méltóztassék megnézni a közgazdasági statisztika kimutatásait és az egész világ termésadatait, és azon meggyőződésre méltóztatnak jutni, hogy az árpa súlymennyiségileg mindig nagyobb hozamot ad, mint a búza, természetesen ott, a hol indikálva van a termelés. A mint én láttam, a világtermelésben relative mindig nagyobb termést ad az árpa, mint a búza. Ha a mostani viszonyokat nézzük, az árpa aránylag magasabb, mert árpát 7—8 forinton el lehetett adni vidéken, holott búzát nem. Méltóztassék elnézni, ha evvel untatom a házat, *(Halljuk! Halljuk!)* de ez nagyon fontos dolog. Én nagyon szerény és gyenge tagjának tartom magamat a magyar gazdaközönségnek, de nem értem, hogy a másikkal komolyabban, behatóbban nem fog-

Digitized by Google

lalkoznak. Ez pedig semmi egyéb, mint a hústermelés. Francziaország és Anglia fényesen megmutatta, hogy a búzaszemtermelés nem gazdaságos voltát nem pótolhatja más produkczióval, mint a hústermeléssel. A legkevesebb ember veszi azt figyelembe, hogy 1894-ben aktiv sertéskivitelünk 70 millió forintot tett, s ez 1898-ban leszállott 10 millióra. *(Mozgás. Egy hang: A sertésvész okozta!)* Hatvanmillió forint a hiány, az effektiv veszteség; hogy az miből származott, arra is rátérek. Búzából és lisztből együttvéve van nekünk czirka 90 millió forint kivitelünk. Ennek csökkenése nagy port vert fel, sokat foglalkoztak ezzel a közteleken, a kereskedelmi kamarákban, a felett azonban, hogy sertéskivitelünk óriási mérvben csökkent, napirendre tértek. Azt fogják nekem felelni erre, hogy a sertéskivitel csökkenését elsősorban a sertésvész okozta. Azt mindenki tudja, hogy a sertésvész folytán előállott hiány egy esztendő, két esztendő alatt, szóval igen közel belátható idő alatt restituálható. Restituálható annál könnyebben, ha ennek az árúnak az értéke megvan és értékesítésére megvan a lehetőség is. De miért nem tudunk sertést kivinni? A sertésvész uralkodik s a külföld részéről a mi veterinár intézkedéseinkben nem biznak. De, ha nem tudok élő sertést kivinni, kiviszem a húst. Ez óriási dolog; Németország, Anglia importál évenként 100 milliót sertéshúsban. Méltóztassék ennek közgazdasági hatását venni. Nálunk mindig hangoztatják azt a frázist, hogy a kisembereken segíteni kell, méltóztassék venni azt a kis embert, kinek nincs több, mind két disznója. Azt nem tudja eladni, hanem elpocsékolja saját háztartásában. Ha eltudná adni, ő ezért pénzt kap, más árút vesz, más árút fog fogyasztani és segélyzi ezzel az ipart és a kereskedelmet. Méltóztassék egy vidéki piaczra menni, s meg méltóztatik róla győződni, hogy a hizott sertést az a szegény ember 25—30 krajczárért mázsánként elpocsékolja, *(Úgy van! Úgy van!)* s ha nem pocsékolja el pénzért, elpocsékolja otthon. Méltóztassék alkalmas helyeken húskiviteli vágóhidakat felállítani. *(Helyeslés.)* Nem kell fagyasztani a húst — Amerikába fagyasztott állapotban kell kivinni, magam is láttam hajókat, a melyeket szállítják — hanem jeges vaggonokban, mint a sört, lehet exportálni Ruttkán keresztül. Méltóztassék megpróbálni két-három ilyen húskiviteli vágóhidat felállítani és meg méltóztatnak látni, hogy két-három év múlva milyen fellendülést fog ez hozni a magyar sertéskereskedelemre és marhakereskedésre. *(Tetszés.)* Ez sokkal fontosabb, mint a buzaexportra való erőlködés. Magyarországból a vámkülföldre az utolsó két-három év alatt 100—150.000 métermázsa búza ment ki. Ennyi búzát egy jóravaló galaczi kereskedő egy délelőtt ad el, annak az anversi kereskedőnek. A búzaexport nulla nálunk: a mi búzánkat külföldön nem ismerik: ismerik a lisztet, de a búzát nem. Az urak visszaemlékeznek 15—20 esztendő előtti időkre, a mikor még millió métermázsákkal exportáltunk, de ez az állapot megszünt; ezt pótolni kell mással.

T. ház! Ez a második receptet, a melyet arra az esetre gondolok, hogy társadalmi úton és kormányintézkedés által a búza termelésben némi redukczióra van szükség.

De, t. ház, áttérek most a Polónyi Géza t. képviselőtársam által tegnap felhozott német agráriusokra. Meg méltóztatnak engedni és a t. kereskedelemügyi miniszter úr nem fogja szerénytelenségnek venni, ha egy kicsit evvel a dologgal foglalkozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenesetre Polónyi Géza urat illeti az érdem, hogy ezt az igen fontos, és nézetem szerint miránk nézve kihatással biró — nem oly kihatással, mint a hogy ő állítja, de nagy kihatással biró dolgot ide a házba behozta.

Egy dologban azonban nem értek egyet Polónyi Géza képviselő úrral; tudniillik a konkluzióban. Az ő konkluziója ugyanis az volt, hogy a mennyiben Németország megcsinálja az agrárvámokat s a védvámokat óriási módon emeli, Magyarországnak az önálló vámterületre kell lépnie, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert csak azon az úton tudja magát kellőleg megvédeni.

Engedelmet kérek, én a dolognak politikai oldalával nem foglalkozom; egész felszólalásomra egyedül meggyőződésem és szerény közgazdasági tehetségem kényszerít. *(Tetszés jobbról.)* Mondom, Polónyi Géza képviselő úr beszédében szerintem a konkluzió nem volt helyes. Mert ha a németek minket kiszorítanak, ha a német piaczot mi az agrárvámok emelése által elveszítjük, annál inkább rászorulunk az osztrák piacz vámmentes voltára. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés jobbról és a középen.)* A konkluzió tehát — ismétlem — nem volt helyes.

De, t. ház, én, — a mint mondtam — semmiféle politikai oldalával a dolognak nem foglalkozom. Én magam abban a nézetben vagyok, hogy mindaddig, míg csak lehetséges, a közös vámterület fentartandó. *(Igaz! Úgy van! jobbról és a középen. Zaj a szélső baloldalon.)* Méltóztassék csak engem meghallgatni. Azt méltóztatnak talán gondolni, hogyha holnap felállítjuk a vámsorompót, ez a kabát, a mely rajtam van, magyar posztóból lesz? Nem hiszem, lehetetlen, ki van zárva. Megmondom, hogy miért. Vegyük Oroszország példáját. Orosz-

Digitized by Google

országnak volt önálló vámterülete, volt óriási ipari védvámа, volt pénze, mert a franczia-któl, az »Alliancce« részéről annyit kapott, a mennyit akart; ha veszítettek, a franczia megint adtak. És mi történt? Iparvállalatokat csináltak és azokat aztán megint beszüntették, mert nem volt hozzá elegendő arra való gyakorlott munkás. Az iparnak a koronája, t. képviselőház, a textil-ipar. De azt nem lehet felfújni, azt 4—5 generácziónak kell tanulni. Jártam például Reichenberg vidékén, ott egy szabó egy nadrág megvarrásáért tíz krajczárt kér; egy nadrágot meg tud varrni tíz krajczárért, mert az egész családja nadrágot varr. Egy szövőnek például az egész családja dolgozik. Egy szövő keres 40 krajczárt és így négy tagból álló család megkeres 1 forint 60 krajczárt. Így meg tudnak élni. Szerényebbek, életrevalóbbak, szorgalmasabbak; a kéz hozzá van szokva a munkához. A textil-ipart nem lehet felfújni. Lehet bizonyos iparokat megteremteni, de ilyen dolgokat nem lehet egyedül a külön vámterület alapján megcsinálni. Az én nézetem az, és azt hiszem, minden kormánynak — akár nyilatkozik, akár nem nyilatkozik — az ország érdekében kötelessége mind a két állapotra elkészülni. Ha belekényszerítik a kormányt, arra is fog tudni intézkedni; ha nem kényszerítik bele, mindig a bizonyos megélhetést preferálni fogja a bizonytalan jobbnak. *(Tetszés a jobboldalon és a középen.)* Mint mondom, én ebben a tekintetben azon nézeten vagyok, hogy a jelenlegi állapotban is megélhetünk.

Nagy vívmánynak tartom az átutalási eljárást. Én barátja vagyok, mihelyt lehetséges, a fogyasztási adóvámvonal felállításának. Ha nem is lehet követelni Magyarországon, hogy magyar posztóból viseljünk kabátot, azt meg lehet követelni, hogy Magyarországon legalább magyar mezőgazdasági produktumokból előálló ipari czikkeket, magyar czukrot stb. fogyasszunk. Ez az első mód, a melylyel mezőgazdaságunkon segíthetünk.

A mint említettem, ennek folytán barátja vagyok fogyasztási adóvámvonal felállításának. Nem tudom, lehetséges-e az; mikor lesz lehetséges, azt a körülmények fogják megmutatni. De azt hiszem, az átutalási eljárás is semmi egyéb, mint vámvonal, csak szelidebb, csendesebb formában. Én az átutalási eljárást, különösen a magyar viszonyokra nézve igen fontos, nem lebecsülendő vívmánynak tartom.

Áttérek, t. ház, egy igen gyakran, szinte könnyelműen emlegetett dologra, a kisiparosok és a kézművesek helyzetére. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt igen gyakran hangzatosan és könnyelműen emlegetik. *(Úgy van! Élénk tetszés jobbról.)* A magyar kormánynak igen nagy a hatalma, a magyar kormánynak igen nagy intézkedési köre van, de a világ folyását ő sem képes megállítani, neki sincs hatalmában a magyar konzumens publikumnak parancsolni, ez lehetetlen. Vannak bizonyos kisiparok, — már tavaly voltam bátor erre rámutatni, — a melyek el fognak veszni, a melyek húsz év múlva nem fognak létezni. *(Úgy van! Úgy van!)* Én sajnálom, de nem tehetek róla; segítenék rajta, a kormány is segítene rajta, de nincs módjában. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Húsz év múlva senkisem fog a czipésznél czipőt csináltatni, csak az a leggazdagabb tízezer ember az országban, a többi készen fogja venni, mert olcsóbban is, hamarább is meg fog kapni és ez a publikumnak kellemes. *(Úgy van! Úgy van! jobbról.)* Ebben nem vagyunk képesek parancsolni, ebben nem szabad az embereket könnyelműen instigálni. *(Úgy van! Úgy van! jobbról.)* A társadalomnak e tekintetben az a kötelessége, hogy olyan iparost, a ki jó, tisztességes, támogasson a lehetőségig, de arra ügyelnie kell, hogy az utóda, vagy a gyermeke már ne válaszszon olyan ipart, mely a közel jövőben már nem lesz produktiv. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

A második dolog, a mi iparosainknál nagy hiba, leginkább a vidéki iparosoknál, az, hogy mihelyest meggazdagodik, elhanyagolja üzletét, vesz magának földet, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* kimegy a gyermekeivel meg a segédeivel kapálni, ott hagyja az ipart és itt is, ott is tönkremegy. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez az eredmény. Ennek a társadalomnak az a kötelessége, hogy az embereket ne instigálja arra az útra, a hol elvesznek, hanem instigálja arra az útra, a hol fenn tudják magukat tartani. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Igen gyakran felhangzik az vád, hogy a kormány az ilyen exisztencziákat, az ilyen iparosokat nem támogatja. Mit csináljon? Méltóztassanak nekem egy remédiumot, egy receptet mondani, hogy mivel képes a kormány egy kézműves-osztályon, a mely a gyáripar folytán tönkrement, segíteni. Ez nem lehetséges. A kormánytól egyik oldalon azt követelik, hogy itt is, ott is állítson fel gyárat, másrészt, ha természetes konkurrenczíát csinál a kisiparnak, e miatt vádolják. *(Tetszés jobbfelől.)* Ebben a tekintetben józannak kell lenni és ebben a tekintetben a társadalomnak azt kell megtennie, a mi a kötelessége, azt kell megtennie, a mivel jót cselekszik, nem pedig azt, a mivel rosszat tesz a szegény iparosnak. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Még egy kijelentést akarok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Lehet, hogy a beszédemben konstatált némely dolgokért megtámad-

Digitized by Google

tatásban fogok részesülni. Ez elől kitérni nem akarok. Én sem dicséretet nem keresek, de megtámadtatástól egyáltalában nem félek, mert én csak meggyőződésemet nyilvánítom, annak öntudatában vagyok, teljes objektivitással, minden néven nevezendő érdek nélkül mondtam a mit mondtam, s elmondottam azért, hogy az intéző körőknek rendelkezésére bocsássak oly adatokat, a melyek szerény, de tisztességes tapasztalataimon alapulnak.

A költségvetést különben elfogadom. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és tetszés. A szónokot minden oldalról üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra senkisem lévén feljegyezve, ha szólani senkisem kíván, a vitát bezárom.

A kereskedelemügyi miniszter úr kíván szólani. *(Felkiáltások: Szünetet kérünk!)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

A kereskedelemügyi miniszter úr fog szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután az imént lezajlott vitában több apró kérdést intéztek hozzám és egyúttal több nagy kérdést is vetettek fel, engedje meg a t. ház, hogy türelme iránti tekintetből arra kérjem azon t. képviselő urakat, a kik kisebb kérdéseket intéztek hozzám, hogy, ha nem is válaszolnék mindenik kérdésre, ezt tiszteletlenségnek ne vegyék, és esetleg vegyenek maguknak alkalmat más formában, vagy más alkalommal hozzám intézni ezen kérdést; bizonyára meg fogok felelni, és igényeiket lehetőleg ki fogom elégíteni, *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* azonban tárgyam oly nagy, hogy most nem fáraszthatom a házat minden részletkérdéssel. Mindazonáltal van egy pár apróbb kérdés, a melyekre mégis kötelességem felelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Így például Pichler Győző képviselő úr azt kérdezte tőlem, hogy a szaktudósítókkal való kisérletre nézve milyen tapasztalataim vannak és hogy azoknak jelentései miért nem jelennek meg? A t. képviselő úr tévedésben van; mert a jelentések a minisztérium két közlönyében, tudniillik a »Kereskedelmi Muzeum«-ban és a »Központi Értesítő«-ben megjelennek, és hálával kell viseltetnem a napilapok iránt is, mert rendesen azok is közölni szokták az érdekesebb dolgokat. Ebből méltóztatnak látni, hogy a szaktudósítók minden irányban megfelelnek feladatuknak; *(Élénk helyeslés.)* részben általános helyzetképeket, részben forgalmi statisztikát adnak, részben keresik egyes üzletágakkal az összeköttetéseket, de a mi nem jelenik meg a hivatalos közleményekben, az — természetesen — a privát firmákkal való érintkezés, a mi, mondhatom, nagyon üdvösnek és hasznosnak bizonyúlt úgy, hogy e tekintetben ez az intézmény, azt hiszem, ki fog fejlődni és az országnak nagy szolgálatokat fog tenni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A t. képviselő úr egyúttal kifogást tett az ellen, hogy az iparfelügyelőséget a kazánvizsgáló biztossággal egyesítettem, miután azt állítja, hogy az iparfelügyelők nem technikusok, s ennek következtében ezen együttes feladatra nem is alkalmasak. Hát, t. képviselő úr, az összes iparfelügyelők közül, négynek kivételével, valamennyien technikusok és nagy munkamegtakarítás és a gyárosoknak nagy zaklatástól való megkimélése rejlik abban, hogy ne kétféle, hanem csak egy czímen menjenek hozzájuk és ejtsék meg a vizsgálatot. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezzel egyúttal a helyesebb munkabeosztás következtében a deczentralizáczió, valamint a feladatoknak különösen a gazdákkal szemben való gyorsabb elvégzése is lehetővé van téve. *(Úgy van! jobbfelől.)* És a mennyiben így, sem érnék czélt — mert egyik főindokom az volt, hogy részben munkát takarítsak meg, részben gyorsabb munkát végezzek és deczentralizácziót eszközöljek — természetesen kötelességemnek fogom ismerni a megfelelő intézkedéseket megtenni.

A t. képviselő úr panaszkodott a vasuti közegeknek túlterhelése ellen. Fájdalom, e tekintetben vele teljesen egyetértek és ezért rövid működésem alatt folytonosan arra törekedtem, a mint azt mindegyik költségvetésem bizonyítja, hogy ez lehetőleg enyhíttessék. A mint méltóztatik tudni, az idei költségvetésbe is összesen fel van véve 30 hivatalnok, 307 altiszt és 310 szolga abból a czélból, hogy enyhíttessék a munka és kisebb időre szoríttassék az egyhuzamban való szolgálat. Ez is jelentékeny valami, 305.000 forint költségszaporulatot okoz. Egyúttal pedig, hogy az előléptetési viszonyokat is javítsam, e czélból 551.000 koronával többet vettem fel az államvasutaknál, ezáltal is iparkodván a valóban nagy és nehéz munkát végző személyzetnek helyzetén, — a mennyire az eszközök engedik — javítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az építkezések tekintetében a kormány feladatát a t. képviselő úr helyesen adta vissza, hogy tudniillik iparkodjék a jelen időben, különösen a mikor annyira stagnál a magánvállalkozás, a középítkezés terén, a mit lehet megtenni, csak elfelejtette megjegyezni, hogy

e tekintetben meg is történtek az intézkedések, mert ő maga tudja különben azt, hogy a pénzügyminiszterium palotáját építik, hogy tanácskozások folynak az igazságügyiminiszterium palotájának építéséről, hogy én zálogházat építtetek, hogy két nagy közintézet épül, hogy a postatakarékpénztárnak külön palotát emelnek és hogy a vidéken több helyen postaépületeket, vasuti indóházakat részben kibővítek és részben újonnan építtetek úgy, hogy e tekintetben a költsegvetésen kivüli összegek és egyúttal a költségvetésben foglalt összegek is jelentékeny összegre mennek. A kormány részéről tehát minden megtörténik, a mi csak lehetséges.

Két képviselő úr a vidéki vasutak érdekében szólalt fel és pedig teljesen jogosúltan. Az egyik Hertelendy Ferencz, a Balaton vidék melletti, a másik pedig Ágoston József képviselő úr, a dabi vasút érdekében szólott. Én örömmel mondhatom, hogy mind a két vasút ügye oly stádiumban van, hogy ha az érdekeltség részéről egy kis áldozatkészség mutatkozik, azt hiszem, hogy sikerűlni fog mind a két vasútat létesíteni, a mi eminenter szükséges azon vidékek érdekében, a melyeket érint, mert megvallom, hogy már csak a közmunka szempontjából is fontossággal bir azoknak a vidékeknek vasuttal való ellátása, annál inkább a forgalom szempontjából.

Pichler Győző képviselő úrnak az állami kavicsbányákra vonatkozólag mondhatom, hogy van összesen öt állami kavicsbányánk. Ezek közül három újonnan használhatóvá lett az új tranzverális vasúttal, egy bérbe van adva és így itt pazarlás nem követtetik el; de oly vidékeken folyt a munka eddigelé, a hol okvetlenül meg kellett szerezni a kőbányákat, ha egyáltalában akartuk, hogy kevésbe kerüljön és biztosan ki legyen szolgálva a munka. Azonban nem vagyok abban a nézetben, hogy ezt forszirozni kell, hogy e tekintetben a kormánynak feladata a magánvállalatoktól elvenni a bányákat, hanem ott, a hol a körülmények olyanok, hogy vagy csak uzsorástól, vagy pedig rossz feltételek mellett kap csak kavicsot az állam és esetleg módjában van kavicsbánya vétel által olcsóbban és biztosabban előállíttani a közmunkát, ez elől a miniszternek kitérnie nem szabad. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezt természetesen csak általában jegyzem meg, mert külön czélom e tekintetben semmi sincsen.

Azt hiszem, hogy ezekkel a részletkérdésekkel végezhetek, azonban még egyet kénytelen vagyok megjegyezni, tudniillik Pichler Győző képviselő úr egy úrról nyilvánított itt véleményt, tudniillik Löbl úrról, a kiről azt állította, hogy magyar iparfejlesztési ügynök és nem tudom milyen homályos minőségű egyéniség.

Pichler Győző: Az egyéniségéről nem mondtam semmit, csak azt mondtam: ki az a homályos Löbl úr? Nem ismerem az illetőt.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Igen, hogy ki az a homályos Löbl úr, szóval azt konstatálta.

Pichler Győző: Ezt nem mondtam!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Konstatálom, hogy a t. képviselő úr se értette a jellemére, hanem, hogy az alakját nem ismeri. Ha alkalmat vesz rá a képviselő úr, majd bemutathatom. *(Derültség.)*

Pichler Győző: Homályos a hivatala!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Épen azt akarom mondani, hogy semmiféle homályos működésben és hivatalban nincsen; mert ez a t. úr épúgy, mint mások, tőlem abszolute semmiféle megbizást, hivatalt vagy javadalmat a gyárosokkal való érintkezés és azoknak bemutatása miatt egyáltalában nem kapott és épen erről az úrral, a ki különben honfitársunk, független és vagyonos ember, mondhatom, egész lelkesedéssel működik a maga körében minden megbizás és javadalmazás nélkül. És mégis ezzel az úri emberrel történt meg a gyanusítás, a ki a nélkül, hogy erre felszólaltam volna, azonnal önmagától kinyilatkoztatta és konstatálta adatok alapján, hogy tévesen nevezik őt ügynöknek, mert a magyar kormánytól semminemű megbizást nem kapott, spontán, a maga meggyőződése szerint dolgozik és e tekintetben senkisem őt, sem mást felelőségre nem vonhat.

Ezekkel végezvén, most már engedjék meg, hogy a mélyebbre ható és nagyobb kérdésekkel foglalkozhassam. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Minthogy épen a gyáripar, a gyárfejlesztés kérdésénél közvetlenül érintett egyéniségről volt szó, legelőször is az a gyáriparral akarok foglalkozni. Azt hiszem, hogy gróf Serényi Béla t. képviselő úr ma elmondott szép beszédével jó szolgálatot tett az országnak; mert egészen világos és bátor beszédében oly önzetlen és jó tanácsokat adott minden tényezőnek, hogy azokat csak meg lehet szivlelni és én nem hiszem, hogy a ki elfogulatlanúl birálja a dolgok fejlődését, akár vagyunk a közös vámterületen, akár csinálunk önálló vámterületet, a mint ezt némelyek feltétlenül szükségesnek tartják, be ne látná, hogy a gyáripart hazánkban meghonosítani és fejleszteni kell, mert ez a belföldi piaczokat tápláló erővel látná el. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Csakhogy közös vámterületen nem lehet!

Digitized by Google

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: A meggyőződés e tekintetben különböző. Engedjék tehát meg, hogy tényekre hivatkozzam, mert a mi létezik, azt tagadni nem lehet. Hogyha pedig ezidőszerint vannak nálunk gyárak és ezek szaporodnak évről-évre, ez azt teszi, hogy még sem olyan lehetetlenség a közös vámterületen a gyáripar fejlesztése. *(Úgy van! jobbfelől.)* És többet mondok. Akármilyen meggyőződésben vagyunk is, ha valaki a jelen helyzetet a rendelkezésére álló eszközökkel szorgalommal felhasználja és gyárt alapít, az megrovást nem érdemel, ha mindjárt kételyei vannak is az iránt, hogy sikerül-e? Én, t. ház, azt hiszem, hogy a nemzeti közvéleménynek és a társadalomnak odairányítása feltétlenül szükséges és hasznos és ebben az irányban az akcziót pártkülönbség nélkül mindnyájunknak fel kell karolnunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hogy lehetetlenség nincsen a dologban, engedje meg a t. ház, hogy két évnek adatait soroljam fel. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A most lejárt 1900. évben 46 új gyár alakult 30,960.000 korona, 1899-ben mióta működöm 20 gyár létesült 23,000.000 korona, 30 gyár átalakult 10,700.000 korona befektetéssel. Így tehát 66 gyár keletkezett 64,725.000 korona befektetéssel még pedig rossz viszonyok között, pangás közepette, az államnak direkt akcziója nélkül. Ha ez így történt: ez azt hiszem, az ország közgazdasági fejlődésére mutat, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert ily módon mintegy 13.700 munkás nyert újabban kenyeret. *(Úgy van! jobbfelől.)* Azt hiszem, azt nem lehet tagadni, hogy ez mégis csak figyelmet érdemlő dolog és hogy e tekintetben a kormány működése megérdemli a közvélemény támogatását. *(Úgy van! jobbfelől.)* De nem lehet tagadni azt sem, hogy itt igen kényes és feltétlenül tisztán megoldandó kérdésekkel van dolgunk, a melyek egyfelől a gyáripar, másfelől a kisipar helyzetét érintik. Mielőtt azonban ezekre és az ezek tekintetében felmerült egészen méltánylandó, sőt részben általam is osztott és érzett aggályokra reflektálnék, elő fogom adni a t. ház engedelmével, hogy mi történt a kisipar terén, hogy aztán a vitás kérdéseket a mérleg levonása után megadhassam és megvitathassam.

A kisipar tekintetében először is elő kell adnom, hogy a hadügyi kormánynyal milyen megállapodásokra jutottunk. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* Ezek egyébiránt a kisipart és a gyáripart egyaránt érdeklik, mert a megrendelések különbözők. Eddigelé, mint méltóztatnak tudni, a delegácziónak mindig voltak határozatai, a melyek kikötik a magyar iparnak, a hadseregmegrendelésében a quóta arányában való részesítését. Mint minden ideiglenesen ülésező testület, természetes, hogy egész jóakarattal és odaadással csinálta ezt a dolgot, de nem lehet tagadni, hogy a közvetlen vezetés és ellenőrzés az ügyek vezetésében lehetetlen az ilyen területnél. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ezt én a kormány természetes feladatának tartván, tehát kötelességemnek ismertem, mindjárt miniszterségem kezdetén, a hadügyi kormányzattal e tekintetben tárgyalásokba bocsátkozni, hogy természetes feladatomnál fogva magamra vállaljam, a mi az ország érdekében e tekintetben teendő és egyúttal a felelősséget is teljesen viselhessem. Ezért a hadügyi kormánynyal — annak elismerést érdemlő előzékenységénél fogva — a következő főbb megállapodásokra jutottam. A megnövekedett kvóta arányában feltétlenül megilleti a magyar ipart minden megrendelési czikkből az őt illető rész, de nem úgy, hogy az összeg osztatik fel, hanem, mert czélom az volt, hogy a czikk maga gyártassék az országban és ennek lehetősége mozdíttassék elő Magyarországon, részben a meglevő gyáraknak és iparosoknak erősítése, és munkával való ellátása, részben pedig új gyáraknak keletkezése szempontjából, abban történt megállapodás, hogy minden pályázat alkalmával előlegesen a feltételek megállapítása közöltetik a kereskedelemügyi miniszterrel, és így annak ebben az ország érdekei szempontjából beleszólása van. *(Helyeslés jobbfelől.)* Továbbá, a direkt megrendelések, mert ilyenek is vannak, nap-nap után közöltetnek a kereskedelemügyi miniszterrel, úgy, hogy e tekintetben az iparosoknak érdekeit a magyar kereskedelemügyi miniszter mindig megvédelmezheti. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ki van kötve, hogy a magyar ipar érdekét megillető hányadban a gyártmányoknak teljesen hazai terményekből kell létesülniök. Ez, t. ház, minden czikkre egyaránt alkalmazást nyert. Ekképen, t. ház, gróf Benyovszky Sándor képviselő úr kívánságának minden tekintetben elég van téve.

A posztógyárak azon arányban meg is kapták a megrendelést, most új felosztás szerint részesülnek ebben. Azonban van még egy fontos határozat és ez abban áll, hogy minden új pályázat alkalmával a kereskedelemügyi miniszter jogosítva, illetve kötelezve van az esetleg megalakult új konzorcziumok és új gyárak bejelentésére, hogy ezek is részesüljenek, a mennyire lehetséges, újabb megrendelésekben. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ily módon elvi alapon és részletes intézkedések útján biztosítva van a magyar ipar érdeke és ebben a tekintetben azt hiszem, a

Digitized by Google

jövőre senkisem fog az iparnak panaszra okot szolgáltatni.

A kisiparnak bajai azonban sokkal mélyebbre hatnak és nagyobbak, hogy sem ilyen részleges megrendelések által segíteni lehetne rajtuk. E tekintetben igen sok támadásra és talán félreértésre szolgáltatott alkalmat egyik rendeletem, melyet a czipész-ipartestületnek feliratára vonatkozólag kiadtam. Igen sajnálom, mert intenciómmal merőben ellenkezett az, hogy a kisiparról kicsinylőleg nyilatkozzam; mert egyrészről mindent megteszek érdekükben, a mi lehetséges, másrészről pedig tisztán jóakaratú tanácsok voltak abban a rendeletben, melyek, azt hiszem, általában a helyzetből folytak. Polónyi Géza képviselő úr bizonyos lealázó hangot olvasott ki abból, a mit egyáltalában nem értek; de bizonyos, hogy ily hanggal élni nem szándékoztam. Azt méltóztatott mondani, hogy egyszerűen pusztulásnak dobom oda a kisipart a gyáriparral szemben. Hát igaz, azt mondtam, hogy a jelenlegi helyzetben és jelenlegi szervezetében a kisiparnak úgy a mint van, el kell pusztulnia. Ez a dolog természetében van és ezt nem is magyarázom. De ha én ezt mondom ezen rendeletben, egyúttal megmondom azt is, hogy még az alakulásnak előrelátható végkifejlődésével szemben is az időközi átmeneti állapoton sok mindent lehet tenni a kisipar exisztenciája biztosítására. Ebből a czélból ajánlottam a szövetkezetet, a géppel való fölszerelést, a tanműhelyeket és a közreműködést és csatlakozást különösen a központi hitelszövetkezetekhez.

Hát elemezzük kérem a dolgokat úgy a mint vannak. Hogy a példát a legeklatánsabban vegyem, épen a czipészipartól veszem azt. Először is vegyük az inasok helyzetét. Nem kell magyaráznom, hogy az most tarthatatlan állapot, hogy az inas cseléd módjára ott működjék gazdájánál, vagy hogy ott tanítsák. Ezt nem én mondom, hanem a czipészeknek közelebbről tartott nagy tanácskozása határozottan kimondta, hogy rá nézve most már az inas teher, hogy gondoskodjék az állam, hogy az inasok akár közműhelyek, akár gyárak útján kiképzést nyerjenek, de reájuk ez ne háramoljon. Itt van tehát az inas; ezt ők maguk dobják ki. Azután jön a segéd. Evvel úgy áll a dolog, hogy a kiszabott munkát hazaviszik, de jobb szeretnek önállóan dolgozni. Szóval a kézművesnek az a műhelye, a mely hajdan oly Eldarádója volt az iparnak, most már alig létezik; ezt ők maguk mondják. Aztán vegyük a konkurrenciát. Lehetséges-e azt mondani, hogy nekünk gyáripar nem kell, nekünk behozatal nem kell és el kell tiltani egyáltalában a boltban való eladást? Azt hiszem, hogy ez lehetetlen. A közönség szükségletének gyors kielégítése és tömeges megrendelések eszközlése a mai napon már feltétlenül szükséges, ezt pedig ily módon gyáripar nélkül elérni nem lehet.

Azt hiszem, hogy a kisipar jelenlegi fejlődési stádiumában öt különböző grádusba osztható a jövő fejlődése szempontjából. Vagy lesüllyed a kisiparos — fájdalom ez is előfordúl — közönséges foltozó mesteremberré, vagy lesz gyári munkás. S itt engedjen meg Polónyi Géza képviselő úr, ez nem rabszolgaság és nem lealáztatás. Méltóztassék megnézni egy gyári iparosnak helyzetét, műveltségét, társadalmi állását és függetlenségét. Merem állítani, hogy az a gyári munkás függetlenebb ember, mint akármelyik kisebb kézműves és a mellett kereseténél existencziáját jobban biztosíthatja. Ez a második eset. A harmadik eset, a mi szintén igen egészséges fejlődés és az országban jártamban-keltemben örömmel konstatáltam, hogy igen szép számmal található nálunk is, tudniillik az a középmesterember, a ki nemcsak megrendelésből él, de készletre is dolgozik, azonban géppel dolgozik és több segédmunkása is van. Az, a ki alulról kezdi, és a maga szorgalmánál, erejénél és szakképzettségénél fogva így kifejlődik, az erős gyökeret ver, és mondhatom, úgy Budapesten, mint a vidéki városokban nagyon sok ilyennel találkoztam; némelyik száz évre vissza viszi firmáját s igen szépen fejlődik a bőripar, gépészet és lakatosság terén. Azt hiszem, ebben az irányban egyéb nem kell, mint tovább fejleszteni. Negyedik lehetőség az izlésnek és az egyéni követelményeknek való megfelelés, tehát a megrendelésből való élés. Ez a jövőre kisebb számra szorúl, jól mondta gróf Serényi Béla, csak tizezrekre szorúl; azonban ez is szükséges tényező lesz. Az oly ember, a ki izlésre adhat és némileg fényüzést is űzhet, nem fog boltokba menni és ott a tömeges árúból vásárolni, hanem mindig egyéni megrendelés szerint fogja szükségletét kielégíteni. De ehhez mi kell? Izlés és képzettség. *(Igaz! Úgy van!)*

Ötödik módja a kisipar megélhetésének a műipar, mely bútorban, érczmunkában, fémmunkában, ruhában, mindenben bizonyos elegánczát, bizonyos leleményességet, bizonyos individualitását és egyúttal értéket tud kifejteni. E tekintetben nálunk igen üdvös kezdeményezések vannak, s azt hiszem, hogy itt is a kisipar fejlődésére oly tér nyilik, hogy a kinek magasabb tehetsége és szakértelme van, igen jól boldogúlhat.

Ez az öt módja van nézetem szerint an-

Digitized by Google

nak, hogy a kisipar a jövőben megállhasson, s épen azért, mert ez a hitem és meggyőződésem, ehhez képest osztottam be munkámat is. Iparkodtam először is a szövetkezeti ügyet előmozdítani. Egyik képviselő úr azt mondotta, hogy 25 szövetkezet van, és annak 2000 tagja. Bocsánatot kérek, most már van 46 ipari szövetkezet s annak van 2500 tagja. Ezek kapnak 174.000 korona segélyt az állam részéről, s a maguk üzemi betéteikkel együtt elérték azt, hogy most rendelkeznek összesen 2,977.000 korona hitel felett. Ezek a kis szövetkezetek tehát oly hitellel rendelkeznek, a milyenről egy pár év előtt még álmodni sem mertek. Azt hiszem, ezen a téren kellene tovább dolgozni és tovább haladni. *(Helyeslés.)*

Továbbá azt hiszem, helytelen dolog, egyes iparosoknak kölcsönöket adni az állam pénzéből. Szomorú tapasztalatokra tudnék az anteaktákból hivatkozni és sok példát felhozni, hogy ezeket a kölcsönöket nem az ipar fejlesztésére fordították, hanem más célokra, és elpusztúl a pénz is és az illető maga is. Én a gépet látom hivatva arra, hogy az iparos azzal felszereltessék, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* s ennek következtében gépeket osztok ki, és pedig oly módon, hogy három évig kell az iparosnak dolgozni vele és hogyha három évig ellenőrzés alatt — mert az ipari felügyelőknek és a kamaráknak kötelességük ellenőrizni — azzal állandóan működik, akkor a gép az övé *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És most jő, azt lehet mondani egy kép az életből. *(Halljuk! Halljuk!)* Elmondom, hogyan jártam egy vidéki városban egy kisiparossal, mert ez karakterizálja ennek az egész helyzetét, gondolkozását. Először is, mikor meglátogattam, elmondja, hogy nincs semmije, nem tud keresni. Azt mondtam neki: »Hát ha egy gépet kap, tud-e dolgozni?« »Igen« felelte. Akkor adtam neki gépet. Később azt irta nekem, hogy, »nincs anyagom, nincs mit dolgozzak«. Akkor beléptettem a szövetkezetbe és szerzett ez által anyagot. Mikor ez is megvolt, akkor azt irta, »kérem elkészültem, de nincs hova eladjam«. Akkor még boltost is kellett neki szereznem.

Ez jellemzi a magyar kisiparos egy részének — azt lehet mondani — teljes gyámoltalanságát. *(Igaz! Úgy van! jobbról és a középen.)* Engedjék meg, hogy ezt a kemény szót használjam. Azt gondoltam, hogy mikor megkapta a gépet, a többi az ő dolga lesz, vagy legalább ha megkapta a gépet és hitelt is kapott, akkor eleget tettem; de neki még a boltost is meg kellett szereznem! Ez az indolenczia egy neme; nem mondom, hogy a csapások és az élet súlyának megpróbáltatása alatt nem lehet ezt megmagyarázni lélektanilag. Elismerem, hogy lehet

Mi a törekvés tehát? Felvilanyozni, felvilágosítani őt, szakértelmét fejleszteni és egyúttal az összeköttetések által életét biztosítani. *(Tetszés a jobboldalon és a középen.)* Ezek az eszközök azok, a melyekkel azt hiszem, lehet ezekre a czélokra törekedni, nem mondom, hogy országszerte mindenkin lehet segíteni, de ha ezer és ezer családot ily módon megmentünk és különösen az átmenet nehézségein keresztül segítünk, azt hiszem, akkor az országnak jó szolgálatot teszünk. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbról és a középen.)*

Miután a helyzet így áll, nézzük már most a vitás pontot. *(Halljuk! Halljuk!)* A vitás pont az, hogy szabad-e, lehet-e gyárat csinálni akkor, a mikor a kézműipar ilyen helyzetben van. Ez a kérdés. Én azonban előbb kérem a t. képviselőház minden tagját, — egész elfogulatlanúl — vegye elő bármely czikkből a statisztikát úgy, a mint én elővettem abban a leiratban, a melyet a czipésztestülethez küldtem. Győződjék meg arról, mit fogyaszt ez az ország és akkor vessen számot magával, hogy a jelenlegi izlés, a jelenlegi követelmények és a jelenlegi, azt lehet mondani, elkényeztetés mellett, lehet-e arra számítani, hogy ha bármely drákói rendszabályokat hozunk, az az izlés, az a szükséglet, ne a gyári termelésből lássa el magát, hanem várjon, a míg azok az iparosok nagy gondatlansággal, azt lehet mondani primitiv kiállításban azokat a czikkeket előállítják. Egy felől tehát a kisiparosoknak művelésén, szakfejlesztésén, hitelviszonyain kell segíteni, de másfelől azt hiszem, hogyha egyáltalában a hazai piaczot, hazai szükségleteinket teljesen a behozatalra bizni nem akarjnk, ha azt akarjuk, hogy hazai gyártmányból, hazai munkások által lássuk el szükségleteinket, akkor nem térhetünk ki a feladat elől, hogy gyárakat kell csinálnunk. *(Igaz! Úgy van! jobbról és a középen.)* És legyenek meggyőződve t. képviselőtársaim, annál erősebbek és függetlenebbek leszünk minden irányban, minél inkább képesek vagyunk a belpiaczot saját magunk ellátni. *(Tetszés és helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Hisz az természetes. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Most áttérek konkréte a Polónyi Géza t. képviselő úr által felhozott esetre. Megjegyzendő, hogy ő olyan ügyesen zavart itt össze két dolgot, hogy a be nem avatott észre nem vette és azért az én kötelességem ezt a két dolgot elválasztani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert a képviselő úr folytonosan beszélt a mödlingi dologról is, a selmeczbányairól is.

Polónyi Géza: Természetes!

Digitized by Google

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ha természetes, akkor megengedi, hogy kizárjam az egyiket, a melyik nem tartozik ide, mert az a temesvári gyár, a melyből gravament csinált, még nem nyilt meg.

Polónyi Géza: De a mödlingi gyárosnak ad szubvenciót!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hallgasson meg a képviselő úr, legyen türelemmel! Én a képviselő úr beszédét teljes türelemmel meghallgattam, akkor is, mikor a czipőket produkálta.

Polónyi Géza: Akkor nem nagyon türelmes volt.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nagyon türelmes voltam.

Az a gyár még nem nyilt meg, nem működik, de a képviselő úr azt mondja, hogy nem hazai gyártmányt árúl, hanem mödlingit. A dolog így van: Ez a mödlingi gyár nemcsak Budapesten, hanem az országban mindenütt üzleteket tart és czipőket árúl. Ettől eltiltani nem lehet, nemcsak a szabad forgalomnál, nemcsak a vámközösségnél fogva, hanem a bármely idegen országból jövő gyárosokra nézve fennálló kereskedelmi szerződéseknél és törvényeknél fogva sem. Ezzel tehát számoljunk le. Miután tehát czipőit árúlta és árúlja mindenütt az országban, olyan gyártmányban, a melyet künn készít: én azt mondtam, mikor hozzám fordúlt azzal, hogy hajlandó gyárat csinálni, hogy sokkal okosabb, ha hazai munkás hazai gyártmányt dolgoz fel és ezeket árúsítja el ideben, mintha kivülről hozza be a gyártmányait. Az a kérdés már most, hogy hogyan csináltam. Azt mondottam: ha bejön és 500 munkást kitanít, azokat a költségeket, a melyek ezzel az eleinte mindig veszteséggel járó kitanítással és épitkezéssel össze vannak kötve, hajlandó vagyok bizonyos évekig tartó hozzájárúlással fedezni. Ez annak a gyárosnak versenyképességét nem fokozza. Itt nem olyan költségek térűlnek meg, a melyekkel premium adatik az egyes pár czipőkre, hanem csak azok a költségek, a melyek az új helyzetből reá hárúlnak.

Mi következik már most ezután? Ő nincs előnyösebb helyzetben a múlthoz képest az eladás tekintetében, de az ország lesz előnyösebb helyzetben, mert itt produkáltatik az a czikk. *(Úgy van! jobbfelől.)* Itten, természetes dolog, a képviselő urak kellő kritikát nem gyakorolhatnak, mert ez részletkérdés. Ha én eltalálom azt a mértéket, akár a dotáczióban, akár bármely tekintetben a kikötésekben, a mely ezen határok között szükséges, hogy tudniillik ne adjak premiumot a külföldi gyárosnak, a miért idejön, de abba a helyzetbe hozom, hogy versenyképességének csökkentése nélkül a produkcziót Magyarországon eszközölje: akkor azt hiszem, az országnak szolgálatot teszek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha azonban ezt a mértéket eltévesztem, akkor ártani fogok. Erre kérem a kritikát, erre méltóztassanak figyelni.

Ez tehát az egyik kérdés. Elismerem, nagyon ovatosnak kell benne lenni, de nem térhetünk ki a feladat elől. Egy-két példával bebizonyítottam, hogyan akarok eljárni. Igen kérem a jóakaratú kritikát, de egyuttal a jóakaratú támogatást is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Túlzásokra nem fogok vetemedni és azt az öngyilkosságot, a melyet egyfelől a kisiparnak ilyen módon való segítségével, másfelelől a nagyiparnak imént említett előidézésével és ezeknek összeütközésébe hozatalával imputál nekem Polónyi Géza képviselő úr, ezt az öngyilkosságot nem fogom elkövetni. Ebben az esetben méltán megérdemelném a megrovást és kérem jövőre is ennek szigorú kritikai figyelemmel tartását.

De arra kérem Polónyi Géza képviselő urat, hogy ha olyan nagy emfázissal azt mondja, miféle dolog az, hogy a szegény kisiparosoknak filléreiből olyan gyárakat csinálok, a melyek neki konkurrenciát támasztatanak: hát bocsásson meg, először természetes, hogy kenyeret kap, dehát erről nem beszélek, hanem csak arra kérem a képviselő urat, ne keresse a kisiparosoknak filléreit abban a 35.000 koronában. . . .

Polónyi Géza: Hát kiét?

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hallgassa csak meg . . . a mit kapni fog a temesvári gyár, hanem keresse abban az 594.000 koronában, a mit a kisipar kap, és akkor igazságosan fog eljárni.

Polónyi Géza: Hát azt a 350.000 koronát honnan veszi?

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hát ebből!

Polónyi Gáza: No lássa! *(Zaj.)*

Pichler Győző: Az a kérdés, hogy a mödlingi üzletek a különböző városokban adómentesek-e? *(Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Dehogy! Már most kérem, engedje meg a t. ház, hogy rátérjek arra a szenzácziós esetre, a melyet a t. képviselő úr itt tegnap az ülés végén előhozott. Az én felfogásom szerint, ha a t. képviselő úr úgy találta, hogy ez rút visszaélés: én azt hiszem, hogy akkor feltételezi arról, a kit ezzel vádol, hogyha nyomára jönnek, azokat a nyomokat eltünteti. Hát mi czélszerű? Az, hogy itt nagy osztentáczióval a képviselőház elé

Digitized by Google

jőjünk ilyennel és nagy dikcziókat tartsunk? Ez, azt, hiszem czélt tévesztett dolog. Ha valaki a visszaélést meg akarja szüntetni, próbálja meg először az illető hatóságnál.

Polónyi Géza: Megpróbálták!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Bocsánatot kérek, ezt nem! Igen rövid útja van ennek, és ha ezután nem felel meg az illetők igényeinek, azután panaszolják be. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De a képviselő úr nem úgy tett, hanem kitanított egy pár polgárembert egy furfangra. Én azután nem keresem, hogy ez a leleményesség, a mint ő mondotta, dicséretre méltó dolog-e. Ez izlés dolga. Ha a t. képviselő úr azt találja, hogy ez dicséretreméltó leleményesség, én ehhez hozzá nem szólok. De én ez ügyben kiküldtem az iparfelügyelőt és annak jelentése szerint előadom a tényállást. A mi megrovandó, és megtorlandó, azt magam is elismerem, de engedje meg a t. képviselőház, hogy habár ez kicsinyes, sőt mondhatnám nevetséges dolog, mégis kötelességemnek tartom a tényállást az egész ház előtt előadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a czég, illetőleg a selmeczbányai gyár keletkezett 1895-ben. Miután az ezüstipar ott egészen hanyatlásnak indúlt, hivatalbeli elődöm ott ezt a gyárat létesítette, tanműhellyel egybekötve, a mely jelenleg is 200 embert foglalkoztat, illetőleg képez ki. A gyár ellen, mint ilyen ellen, eddig csak egy panasz érkezett; az, hogy nem használ hazai bőrt. Én megvizsgáltattam az ügyet és a jelentés konstatálja, hogy a legnagyobb mértékben, tudniillik 17.000 forint erejéig hazai bőrt használ és csak olyan bőrből, a mely nálunk nem található, 1700 forint erejéig, idegen bőrt is hozatott. De ez visszaélésnek nem bélyegezhető, mert bebizonyosodott, hogy azt a bőrt itt az országban nem találta meg.

A másik visszaélés az, a mit a t. képviselő úr itt felhozott. Erre vonatkozólag fel fogom olvasni az iparfelügyelő jelentését *(olvassa)*:

»Történt most már, hogy folyó évi január hó 24-én két jobbmódúnak látszó férfi benyított a kecskeméti-utczai üzletbe, azt mondván, hogy Martonvásárról valók és férficzipőt kértek: több párnak megszemlélése után az egyik hasított bőr, fiú, lakczipőt kivánt. Ez az árú azonban raktáron nem volt, úgy, hogy az üzletvezető kénytelen volt beküldeni a főüzletbe és a vevők jó óráig vártak ezen árúra; midőn megérkezett megvették. Azután kértek posztó női czipőt; több párnak megvizsgálása után olcsóbbat és gombosat kértek; végre az üzletvezető az olcsó külföldi gyártmányt megmutatta, a mit meg is vettek. Végre egy pár fehér selyem női szalon czipőt vettek meg.«

Ezek martonvásáriak voltak! *(Derültség a jobboldalon.)* Midőn a vétel megtörtént, azt kivánták, hogy az üzletvezető adjon számlát, ezt megadták, s akkor még azt is kivánták, hogy bélyeget tegyenek rá, igen helyesen, a mi meg is történt, s erre kifizették az árút.

Kubik Béla: Bélyeg nincsen rajta!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ez így volt, szó szerint is felolvashatom *(olvassa)*:

»Az egyik azt kivánta, hogy tegyen reá bélyeget, melyet szivesen megfizet. Erre kifizették az árút és aztán azt kérték, hogy irja rá, hogy a vett árúk magyar gyártmányok, miután a feleségeik különben azt hinnék, hogy ők a czipőket egy üzletben vették. Az anyjuk pedig nem szereti a gyári czipőket.« *(Derültség a jobboldalon.)*

Erre azután ez csakugyan ráirta, hogy »házai gyártmány«; ebben igaza van a képviselő úrnak. Hiszen itt van az okmány is, hogy ráirta, hogy »hazai gyártmány«.

Polónyi Géza: Hogy kizárólag hazai gyártmány!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Igen, ez van ráirva! Hát itt van visszaélés, ezt elismerem, a melyről különben a főnök semmit sem tudott; de hát ez más lapra tartozik, ez vizsgálat dolga; a czég felelősséget viseli s a felelősségből a konzequenczíákat levonom; a képviselő úr majd megfogja tudni, hogyan jártam el.

Egyet azonban kénytelen vagyok konstatálni, és ez az, hogy ez tulajdonképen, — ne vegyék rossz néven, — de játék volt; mert nem a selmeczbányai gyártmányt keresték, hanem olyen finom dolgokat, a melyeket ottan elő sem állítanak.

Csak azért voltam bátor ezt előadni, mert utóvégre az emberek gyengék és efféle körülményesen kigondolt és alaposan keresztülvitt furfang folytán megtörtént a hiba, hanem hogy ez csak így történhetet meg, azt hiszem, a tények, — az, hogy az árú máshonnan, a főüzletből hozatott, stb. — igazolják.

De nem zárkózom el a szükséges eljárás elől, hanem csak jellemezni akartam az esetet, hogy ez nem olyan iszonyú nagy dolog; idegen czikkeknek tömeges árúsítása pedig itt nem fordúlt elő. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy most már áttérjek egy másik, igen jelentékeny kérdésre, a melyet hozzám Pichler Győző és Polónyi Géza képviselő urak a vámügyek tekintetében intéztek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is köteles vagyok egész röviden

Digitized by Google

előadni, hogy mivel az 1898 : XXX. törvényczikk 3. és 4. §-a szerint a kormány megbizatott, hogy Ausztriával elsősorban az autonom tarifának a létesítése tekintetében bocsákozzék tárgyalásokba. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességem elsősorban ezzel foglalkozni, és hogy megnyugtassam a házat, jelenthetem, hogy az előkészületet e tekintetben minden irányban megtettem; nemcsak a szaktestületek véleményét kértem be, hanem a mikor a gyáripari statisztikát csinálták, akkor minden egyes iparoshoz külön volt kérdés téve, hogy milyen tapasztalatai voltak a legutóbbi vámtarifa és a kereskedelmi szerződések alatt, egyúttal milyen sérelmeik és kivánalmaik vannak e tekintetben. Már ebből is egy külön szép kötet gyűlt össze, és ennek hasznát is veszszük. Iparkodtam a főbb iparágakat nagy monografiákban leiratni, a hol nemcsak száraz statisztika lesz, hanem egyúttal elő fog adatni annak az iparnak egész élete, az hogy miféle beszerzési forrásai vannak, milyenek a hitelviszonyai, és minők a bajai. E tekintetben teljesen hű képet akarok adni, ez azután több kötetben meg is fog jelenni; négy kötet már készen van, még egy pár kötet elkészül, és akkor közrebocsátom. Természetesen egyúttal az összes statisztikai anyag összegyüjtetett és most fel is dolgozzák.

Ily módon készülünk arra, hogy az autonom tarifa tekintetében az országnak minden érdeke és igénye lehetőleg szem előtt tartassék, és egyúttal készül, most már vége felé jár a tarifának sémája, a mely a mint méltóztatnak tudni, első kellék arra, hogy a tekintetben egyáltalában alapja legyen a dolognak.

Az autonom tarifának összeállítása és elkészítése, tudvalevőleg, nálunk igen sok fórumon megy keresztül; szükséges, hogy először én megállapodjam két kollegámmal, azután az osztrák kormánynyal, s így jön a dolog a törvényhozás elé; ennek tehát a mint látjuk, nagyon hosszú útja van. A mit tehát most mondok, ez tulajdonképen egy előkészület, theoretikus dolog, a mely a t. házat annyiban érdekli, a mennyiben számot kell adnom erről is.

A t. képviselő urak azonban azt mondják, hogy foglaljak állást és igen aktuális kérdéseket, különösen a német kanczellár, illetőleg a porosz kormány nyilatkozatait is felhozzák.

Én azt hiszem, nem cselekszem helyesen, ha akármiféle hiúsági viszketeg folytán itt olyas valami nyilatkozatot teszek, a melyre azt lehet mondani, hogy időelőtti, mert engedje meg a képviselő úr, minden, akármily hatalmas miniszter nyilatkozatával szemben rögtön állást foglalni, azt hiszem, sem nem szükséges, sem nem czélszerű. Ebből a nyilatkozatból lesz később talán vámtarifa, a vámtarifával kapcsolatban majd lesznek kereskedelmi szerződési tárgyalások és azt hiszem, hogy akkor kell aztán a kormánynak és az országnak állást foglalnia ezzel szemben. Más országokban sem járnak el másképen. Abban azonban igazat adok a t. képviselő úrnak és még egy képviselő úrnak, a ki e tekintetben panaszkodott, hogy más dolog a társadalom és a szakkörök kérdése. Hogy e tekintetben közvélemény alakuljon, az ellen a kormánynak abszolute semmiféle kifogása nincsen. De ho gy a magyar kormány most, a tárgyalások kezdetén e tekintetben én, nem tudom, valami quos egot kikiáltson, az azt hiszem, nagyon helytelen dolog volna.

Pichler Győző: Akkor Bülow helytelenül cselekedett! Az pedig okosan csinálta!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ne méltóztassék itt a különböző helyzeteket összezavarni. *(Zaj.)*

Polónyi Géza: Bülownak nem kell Bécsbe folyamodnia!

Pichler Győző: Bülöw nem ilyen szerény ember!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Én nem mérhetem magam máshoz, én csak a magam minőségében, és a magam csekélységében nyilatkozhatom, Ennek következtében engedje meg a t. képviselő úr, hogy ebben a kérdésben akkora bátorságom, mint neki, ne legyen. Azonban megmondom, — s talán ez mégis több, mintha egy nem tudom miféle provokativ nyilatkozatot teszek, — hogy mire kell nekünk törekednünk. *(Halljuk! Halljuk!)* Nekünk törekednünk kell arra, hogy elsősorban a belpiacz minél teljesebb mértékben Magyarországnak biztosíttassék, másodszor pedig arra, bogy a külpiaczokból minél többet megtartsunk, s lehetőleg újakat szerezzünk magunknak. Már most méltóztassanak elhinni, a milyen általánosságban hangzik ez, épen olyan határozottan érthető. Mert azt, hogy miféle tarifával, miféle vámszerződésekkel, vagy vámszerződések hiányában miféle autonom intézkedésekkel, miféle represzszáliákkal, vagy többet mondok, még az is, hogy miféle vámrendszerrel lehet ezeket a czélokat leginkább biztosítani és legbiztosabban elérni, azon tényezők közreműködésével, a melyek arra hivatva vannak, azt esetről-esetre lehet csak helyesen megitélni. Hiszen, hogy egy theoretikus dologgal adjak példát, a melylyel nem idézek elő semmiféle ellenmondást, méltóztatnak tudni, hogy az a roppant apparátus és az a bámulatraméltó tudomány, a melylyel

Digitized by Google

Németországban ebben az ügyben előkészülnek, még senkit sem birt arra, hogy nyilvánosságra hozzanak egyáltala bármit, akár szaktestületek, akár a kormány. Méltóztassanak megnézni csak egy kérdést, a melyet Polónyi Géza t. képviselő úr vetett fel, a minimális és maximális tarifa kérdését. Mozgott az a dolog Németországban is. Kijöttek vele. Biztos a képviselő úr, hogy erre a tarifára fognak átjönni? Tisztán lát? Nem, legyen meggyőződve, pedig ez csak, azt lehet mondani, egyik kis része a dolognak. Ebből méltóztatnak látni, hogy még a nagy országokban is, a hol nincsen annyi tényezőnek beleszólása és a hol nincsen annyi feszélyezettség és talán a kis érdek sincsen annyira veszélyeztetve és koczkáztatva, még olv országokban is ily dolgokban időelőtt a nyilvánosság elé egyáltalában nem lépnek.

Polónyi Géza: Szóval nincs programm!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Én nagyon értem a napisajtó türelmetlenségét és azt a provokácziót, a melyet a kormányhoz intéznek, hogy tessék szint vallani, tessék programmat adni.

Polónyi Géza: Tiszta dolog! Kötelessége is! *(Nagy zaj.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Bocsánatot kérek, az ország érdekének ebben a kérdésben a megvédése: *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* ez a programm, a többi mind eszköz és minden eszközt fel kell használni arra, hogy ez eléressék.

Polczner Jenő: Ez régi frázis!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Az bizony, de ebben a tekintetben nem lehet komolyan másképen beszélni, legyen meggyőződve a t. képviselő úr...

Pichler Győző: Egész Közép-Európában nyiltan tárgyalják ezeket a kérdéseket! Nálunk még az anyag sincsen összegyüjtve. Mikor ide hozzák e kérdéseket, nem leszünk tájékozva! *(Zaj.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Engedje meg a t. ház, hogy a vasúti dolgokról elmondjak némelyeket, a melyeket azt hiszem, szükséges a ház előtt előhozni. Az államvasútak eredményei a rossz idő daczára elég kedvezők, mert a mint méltóztatik tudni, — különben az 1900-iki adatok még nincsenek nyilvánosságra adva, tehát előadhatom, — 1900-ban 212 milliónyi bevétel volt. E tekintetben tehát az előirányzatot is meghaladtuk és az 1899-iki eredménynyel szemben 12 millió korona kedvezőbb eredményt mutatunk fel Azt hiszem, ezáltal igazolva van legalább az a tarifa politika, a melyet követünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nagyon sok aggodalom merült fel az Adria köteléki tarifával szemben, különösen Fiuméra nézve. Azt mondották, hogy főleg az osztrák forgalmat fogjuk teljesen elveszíteni, a mi pedig körülbelül 2½ millió métermázsa. Ez az aggodalom, teljesen alaptalannak bizonyúlt. Alig mutatkozik valami visszaesés; általában az mondható, hogy kedvezően fejlődött a forgalom, úgy, hogy a múlt évben, 1900-ban 203.000 kocsival több volt a forgalmunk, mint a megelőző évben. Ennek következtében mondhatom egyúttal, hogy azokat a kedvezményeket, melyeket részben az iparpártolás szempontjából szükségesnek tartottam, a múlt évben is fokoztam, és így 839.000 koronával több volt az az áldozat, melyet az államvasút hozott ezekre a czélokra, mint az előtt. De nem tagadom, hogy némely ágazatokban *(Halljuk! Halljuk!)* most már egy kis retrakczióra szükség van, — így a czukornál és más czikkeknél, — a mi majd annak idején be is fog következni. Egyoldalúan e tekintetben túlságos kedvezményeket sem nyújthatunk. Itt a nélkülözhetetlen szükség korlátai között kell mozognunk. A mi az iparágak fentartására, főleg pedig a versenyképesség biztosítására szükséges, az a jelenlegi tarifarendszer mellett megvan és ebben a tekintetben tovább menni nem kivánok. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A helyi érdekű vasutak tekintetében nem uralkodik az a tétlenség, a melylyel, azt hiszem, Major Ferencz képviselő úr vádolt. Igaz ugyan, hogy keveset valósíthatunk meg, de tényleg 5608 kilométer van előkészítve. A viszonyok azonban olyanok, melyek a realizálást, ezeknek a dolgoknak a finalizálását lehetetlenné teszik. 5608-ból 2296 kilométernek engedélyezési tárgyalása is megtörtént már és így azt hiszem, mihelyt a viszonyok egy kissé kedvezőbbre fordúlnak, ezen a téren több fog történni, — és több is van előkészítve, — mint a mennyi eddig egyáltalában történt.

A tengerészet és hajózás tekintetében egy programmot állapítottam meg magamnak, a melyről röviden be kell számolnom a t. háznak. *(Halljuk! Halljuk!)* A jelenlegi viszonyok között, a mikor az összes európai államok, sőt más államok is a tengerészetet olyan rohamosan és annyi erőfeszítéssel fejlesztik, hogy minden ország, a mely ezzel a fejlődéssel lépést nem tart, annak a veszélynek van kitéve, hogy részben létező piaczait veszti el, részben új piaczokat egyáltalában nem kaphat, abból indúltam ki, hogyha egyáltalában akár az észak-afrikai, akár a dalmát, akár a

kelet-afrikai partokon, szóval bárhol létező piaczainkat megtartani, vagy kiviteli czikkeink számára új piaczokat szerezni akarunk, akkor hajóvállalatainkat jobban fel kell szerelni; és így nem várva be a szerződések lejárását, úgy az »Adriá«-val mint a »Hungaro-Croata«-val, valamint a »Levante«-vel és a Schwarz-féle vállalattal tárgyalásokat indítottam meg, a melyek most már nagy részben be vannak fejezve és a melyeknek eredményeit szukczesszive fogom törvényjavaslatok alakjában a t. ház elé terjeszteni, — az egyik már a ház előtt is van — és a melyeknek végeredménye — ha tudniillik minden úgy lesz, a mint én terveztem — a következő: *(Halljuk! Halljuk!)* Eddig rendelkezésünkre állott 59 hajó, a mely összesen 90.430 tonna tartalommal birt. Ezen tárgyalások következtében lesz 72 szubvenczionált és kötelező járatokkal ellátott hajó 135.340 tonna tartalommal. Ezenkivül ha a szabad hajózás terén 11 hajóról 28-ra történt szaporítást is felveszem, összesen 30 hajóval és 118.000 tonna tartalommal nagyobb szolgálat fog a magyar tengerészet rendelkezésére állani, és 1,650.000 tengeri mértföld fog a magyar kivitel érdekében befuttatni. Ez az, a mit azon csekély eszközökkel, a melyek felett rendelkeztem, elérhettem, de ez engem egyáltalában nem elégit ki; programmom sokkal nagyobb lett volna, azonban a financziális eredmények, fájdalom, azt elérni nem engedték. *(Egy hang a szélső baloldalon: A kvótára kell a pénz!)* De a szükséges előintézkedéseket az egyes szerződésekben, e tekintetben is megtettem, úgy, hogy mihelyt a pénzügyi helyzet megengedi, tovább lehet menni, és e téren is erőteljesebb fejlesztést lehet biztosítani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Be kell számolnom egy hozzám intézett kérdés folytán még a budapesti kereskedelmi kikötőkről és azokról a csatornákról is, a melyek ott munkában vannak. *(Halljuk! Halljuk!)* Daczára annak, hogy nagyon rosszak a viszonyok, és így most még tulajdonképen theoretikus munkát végzünk, a munkálatokat minden téren serényen és szorgalommal folytattam. A kereskedelmi kikötő tekintetében az összes kikötői és az azzal kapcsolatos vasúti rendező, teher és szénpályaudvar és külön ipari kikötők általános tervei, valamint a soroksári Dunaág gubacsi gát feletti szakaszának rendezésére vonatkozó általános tervek már elkészültek; a kereskedelmi és ipari kikötő és azokkal kapcsolatos vasuti pályaudvarok építési berendezési a felszerelési költségei megállapíttattak, a kereskedelmi kikötő várható jövedelmezőségére vonatkozó számítások megtörténtek. Szóval e tekintetben a munkálatok odáig terjedtek, a hol már lehetővé válik általában a programmnak megállapítása és annak, a mennyiben az illetékes tényezők tetszését megnyerjük, és a szükséges eszközök rendelkezésre állanak, effektuálása is, úgy, hogy nem mondható, hegy itt az országnak bármily ideig is várnia kell; e tekintetben minden előkészület meg van téve. *(Mozgás és zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A Duna-Tisza csatorna tekintetében jelenthetem, hogy a helyszini szemle alapján a térképek rektifikáltattak, elkészültek; a lehető legczélszerűbbnek mutatkozó útvonalak eszközlése megtörtént; a külső műszaki munkálatok Csongrádon már május 10-én megkezdődtek és azután folytattattak; a csatornavonal irányát a munkálatokkal megbizott egyének első csoportja a természetben felkutatta; azt kitűzte; fixirozta. A második csoport végezte az így kitüzött és rudakkal kijelölt útirány hosszmérését, szelvényezését a velejáró részletes bemérésekkel, míg a harmadik csoport az előbbi csoportok által kitüzött és szelvényezett vonal lejtmérését teljesítette. Ily módon traszirozva lett a csatorna-vonal Csongrádtól és Szegedtől Budapestig, közben elágazással Kecskemétre, összesen mintegy 270 kilóméter hosszban. Most ezt az így gyűjtött anyagot dolgozzák fel, úgy hogy 1900 junius havában már a közigazgatási bejárás is megtént. Épen így dolgoztuk a samacz-vukovári csatornát is, a melynek tervei egyébiránt 1901-ben, azt hiszem, szintén készen lesznek. *(Élénk helyeslés.)* Mindezen dolgokkal én most tulajdonképen büró-munkát végzek, *(Halljuk! Halljuk!)* de, azt hiszem, rossz munkát nem végeztem; az ország bármely perczben abba a helyzetbe jön, hogy ezeket a dolgokat létesítheti, ha tudniillik a szükséges eszközök és tényezők erre rendelkezésre fognak állani. Azt gondolom, hogy azzal a rövidlátással nem volt szabad beérnem, hogy akkor fogjunk ezekhez hozzá, a mikor pénz és vállalkozó van reá, hanem ellenkezőleg, ezt az időt kellett felhasználni arra, hogy ezek a tervek elkészüljenek, s aztán a kritika teljes alapossággal érvényesíthesse magát e tekintetben is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha megméltóztatnak engedni...

Major Ferencz: Hát a hajógyárak!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: A hajógyárakra nézve szintén nyilatkozom. Ez egy kissé komplikált dolog. A mint méltóztatik tudni, a hajógyáraknál a legnagyobb nehézség a hely kérdése.

Pichler Győző: És Howard, és a dokktársaság, és annak a szubvencziója, és a szerződés, a mit be nem tart! *(Zaj.)*

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Elmondta a képviselő úr mind a nehézségeket, hát én most már folytathatom, *(Derültség.)* de nekem nincsen olyan rövid lélekzetem, én lassabban mondom el.

Polczner Jenő: Szóval, ezek is nehézségek, a miket Pichler Győző elmondott. *(Zaj.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Elismerem, kérem, de méltóztassék meghallgatni. A fő nehézség ott Fiumében a hely; ezt a tengertől kell elvenni; egyuttal, nem tagadhatom, a Pichler Győző képviselő úr által felemlített, létező érvényes szerződések, a mely érvényes szerződéseket nekem, ugy-e kérem, respektálnom kell? . . .

Pichler Győző: Nem kell! *(Derültség jobbfelől.)* Nem kell, mert a másik fél sem tartja be, mert egyetlenegy kötelességének sem tett eleget; öt évvel ezelőtt ki lehetett volna dobni! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hogy öt évvel ezelőtt mit lehetett volna, vagy mit kellett volna vele csinálni, nem tudom, mert akkor még nem voltam miniszter; de hogy most mit lehet csinálni, azt tudom és azzal be tudok számolni bármikor; de egyet mondhatok: hogy ezen nehézségek daczára minden előkészületet megteszek e tekintetben és ezek között, a miket már effektuáltam, ott van, nem ugyan feltétlenül hajógyár, de a mi kiegészítő része ennek, a dokknak kiépítése, s ezt a törvényhozás kegyes engedélyezése folytán folytatom. Ez egy olyan dolog, a mely azt hiszem, hogy eddig egyáltalában kellő tekintetbe nem jött, mert hogy biztos dokkunk legyen Fiumében, az nagyon lényeges dolog a hajógyár létesítésére is. A továbbiak, a hajógyár kérdése, ez részben a szerződések lebonyolításából és a hiányok pótlásából áll, részben pedig attól függ, hogy vállalkozókat találjunk. E tekintetben több firmát felszólítottam és a jelenlegi helyzetben csak azt konstatálhatom, hogy ezek mind kivétel nélkül időhaladékot kérnek, mert a mostani viszonyok között ilyen dologra abszolute nem képesek reflektálni. Ezt azért kivánom konstatálni, hogy kimutassam, hogy itt sem aludtam. Egyáltalában nem voltam tétlen, hanem részben kötött kézzel, részben pedig a viszonyok súlya alatt kell itt is dolgoznom, és kérném a t. képviselő urakat, hogy ezt legyenek kegyesek szintén tekintetbe venni. A törvényhozás számára, a mit Major Ferencz képviselő úr kérdezett, először is készül az ipartörvény reviziója, másodszor a tisztességtelen verseny elleni törvényjavaslat, a mely ép most van szövegezés alatt, a kereskedelmi alkalmazottakra vonatkozó törvényjavaslat pedig a szaktestületnél van. A betegsegélyző pénztárak kérdése legközelebb anket elé jön és talán a képviselőház elé; a mértékhitelesítés államosításáról szóló törvényjavaslat egészen készen van, de itt az a baj, hogy ez is nagyobb beruházást igényel az első évben, a mely ugyan később búsásan kifizeti magát, de fájdalom, félre kellett tennem, mert a pénzügyi helyzet nem engedi meg, hogy ez iránt igényekkel lépjek fel.

A balesetekre vonatkozólag a statisztikát gyűjtjük és ép most a második évi eredményt dolgozzuk fel és azt hiszem, hogy helyesen járok el, ha e tekintetben nem hamarkodom el a dolgot, mert az rizikó kérdése; nem olyan könnyen megoldható dolog az, mint azt némelyek hiszik, hogy tudniillik külföldi sablonokat kell átvenni és megcsinálni a baleset biztosítást és ezzel egyszerűen az ipart agyonütni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* A részletügyletekre vonatkozólag, úgy a mi az árú, mint a mi az értékpapirügyleteket illeti, a törvényjavaslatok most az igazságügyminiszter úrnál vannak; az ő hozzájárulása után a képviselőház elé fognak kerülni.

Ezekben számoltam be a t. képviselőháznak. Azt hiszem, nem volt érdekes, nem volt mulatságos; de én legalább komolyan be akartam azt bizonyítani, hogy minden téren a rendelkezésemre álló eszközökkel és idővel a legszorgosabban dolgoztam, a mennyire az istenek megadták. *(Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: És az önálló vámterület?)* Megvannak-e az előkészületek az önálló vámterületre? Ez a kérdés! És e tekintetben én most abban a helyzetben vagyok, mint a ki házat épit. Vannak, a kik nem méltatják figyelmükre a tervét; vannak, a kik nézik, hogy néhol egyes falak emelkednek; némely részlet már a tetőhöz közeledik, néhol, fájdalom, még csak az alapokat ássák. És így lehetnek sokan rövidlátók, a kik azt mondják: ennek az embernek nincsen terve; ez az ember imitt és amott csinál részleteket, a melyek nem vallanak tervszerűségre. Hát bocsánatot kérek, én, legalább felfogásom szerint, rendszeresen, tervszerűen jártam el. Alapeszmém az: ezt a nemzetet a rendelkezésre álló minden eszközzel fel kell szerelni; fel kell szerelni szakértelemmel, fel kell szerelni munkaeszközökkel, fel kell szerelni forgalmi eszközökkel, fel kell szerelni tudománynyal, fel kell szerelni a versenyképességnek minden eszközeivel. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.)* Ezek a különböző eszközök részben költségvetésemben elszórtan, részben pedig különböző

intézkedéseimben megvannak. Már is mutatkoztak; részben hatnak, részben nem hatnak; részben csiráznak, részben gyümölcsöznek; de az egész abból az eszméből indúl ki, hogy ha azt akarjuk, hogy ez az ország haladóképes és erős ország legyen, akkor ezekkel a tényezőkkel fel kell szerelni és minél több áll azokból rendelkezésemre, annál képesebb leszek erre. És ebből a szempontból is kérem a költségvetésem elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Lukáts Gyula jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Személyes kérdésben és félremagyarázott szavaim értelmének helyreigazítása czímén kérek szót. A t. miniszter úrnak a németországi viszonyokra és a vámháborúra tett nyilatkozatai magában véve feljogosítanának arra, hogy kérjem a t. házat, engedje meg, hogy ne személyes kérdés czímén nyilatkozzam. De én most ezt nem teszem; mert lesz más alkalmam erre megfelelni. E részben csupán szavaim értelmének helyreigazítása czímén kivánok most annyit megjegyezni, hogy beszédemnek ez volt a czélja és világos értelme; azzal a politikával szemben, a melyet a német birodalmi kanczellár hirdet, meggyőződésem szerint a közös vámterület alapján a védekezés lehetetlenség. Ezzel szemben kértem a t. kereskedelemügyi miniszter urat, hogy tekintettel arra, kogy az ország választások előtt áll, és ez az utolsó költségvetés, a melyből a kereskedelemügyi miniszter programmját megismerherjük, mondja meg, mi a programmja a részben, hogy ezzel a nagy támadással szemben Magyarország érdekeit megvédje. Nem frázisokat, hanem programmot kértem. Tudomásúl veszem, hogy a közös vámterületet védő frázisokat kaptam és nem programmot.

De, t. ház, a mi tulajdonképen felszólalásra kötelezett, az személyi dolog. A t. miniszter úr a kérdéses három pár czipőre vonatkozólag volt szives azt a kifejezést használni, hogy nevetséges. Nem tudom, mit értett a t. miniszter úr ezalatt; mindig a jobb értelmezést akarom elfogadni. Ha a t. miniszter úr esetleg az én eljárásomra nézve értette volna azt, hogy nevetséges, . . .

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nem!

Polónyi Géza: . . . akkor egészen más hangon kellene válaszolnom. Hogy maga az eset nevetséges, azt elismerem, de egyre rektifikálnom kell: nevetséges az, hogy szubvencziót adnak az ilyeneknek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások: Gyalázat!)*

Saját eljárásomra nézve meg kell említenem a következőt: A t. miniszter úr azt mondotta, hogy az ily panaszokkal miért nem jönnek először a kompetens hatóság elé? Nem akarok abba belebocsátkozni, hogy nekem, mint képviselőnek, hogy ha meggyőződöm valamely visszaélésről, ez nem kötelességem, hanem a dolgot hozom ide a képviselőház elé *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* elrettentő példájára másoknak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De ennél az esetnél ez is megtörtént; hiszen a végzésből mutattam ki tegnap, hogy fordultak ezek a czipészipartestületi emberek a miniszter úrhoz konkrét panaszszal, és úgy tetszett elintézni a dolgot, hogy itt az ipartörvény 58. §-ába ütköző kihágás esete látszik fenforogni, majd ezt meg fogja vizsgáltatni. Ezt felhoztam tegnap, és magyaráztam a t. miniszter úrnak, hogy az ipartörvény 58. §-ába ütköző kihágás arra vonatkozik, ha valaki a firmára olyasmit ir, a mit benn nem árúl. Itt azonban egyszerű csalárdságról van szó, tudniillik arról, hogy valaki állami szubvencziót kap azért, hogy magyar gyártmányokat készítsen és propagáljon, és magyar gyártmány czíme alatt osztrák portékát árúl. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezt akartam a t. miniszter úrnak felelni, minthogy a vizsgálat, a melyet ő foganatosított, eredményre nem vezetett. Azt akartam bebizonyítani, hogy ide nem szükséges hatósági apparátus. Nekem nem áll rendelkezésemre sem rendőr, sem iparfelügyelőség, sem előljáró; egyszerű ügyvéd vagyok a fővárosban; és 24 óra alatt igenis képes voltam a miniszter úrnak kézzelfogható bizonyítékokat hozni arra nézve, hogy ez a gyáros három-négyféle szortáját az árúnak, a melyet Ausztriából importál, magyar gyártmány gyanánt ad el. Minthogy ez hivatalosan konstatálható, őszintén megvallom, a t. miniszter úr komolysága mellett nem azt vártam, hogy az esetben a lelemenyességet, vagy annak nevetséges oldalát, firtassa, hanem azt vártam, hogy jelentse ki a ház előtt, hogy ezt a botrányos visszaélést meg fogja torolni, úgy, hogy ezt a szubvencziót a gyártól meg fogja vonni. Ezt vártam volna a t. miniszter úrtól és nagyon sajnálom, hogy csalódtam. Engem legalább ez a szándék vezetett, nem egyéb, mint az, hogy a házat és a miniszter urat meggyőzzem arról, hogy visszaélés történt és azt meg kell torolni. Ezt tartottam kötelességemnek saját legitimácziómra kijelenteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A vita be lévén zárva, következik a szavazás.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a tételt: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház elfogadja.

Digitized by Google

Következik a második tétel.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 280.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Hozzájárulás a tisztképző tanfolyamok költségeihez 23.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vasuti miniszteri biztosok 17.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tanulmányi és utazási ösztöndíjak 8000 korona. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Holnap!)*

Elnök: Még csak negyed két óra van, nem lehet az ülést most berekeszteni.

A tétel megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Atmeneti kiadások. A fiumei raktári vállalat miniszter biztosának 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vicinális vasstak segélyezésére 1,300.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A Budapesten alkalmazott és szolgálattételre beosztott nős, vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 254.960 korona. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Megszavaztatik. *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbalon: Nem halljuk, mit olvas a jegyző!)* Csendet kérek képviselő urak, akkor fogják hallani. Tessék helyeiket elfoglalni.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 33.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. A fiumei nyilvános raktári vállalat részvénytársaság által a miniszteri biztos díjazására fizetendő 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állampitészeti hivatalok. Rendes kiadások, XIX. fejezet 2. czim. Rendes bevételek, VI. fejezet, 2. czim. Kiadások. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 1,362.830 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 386.700 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 362.994 korona.

Elnök: Megszavaztatik. *(Hosszantartó zaj. Felkiáltások balfelől: Nem tudjuk, miről van szó!)*

Major Ferencz: Hozzá akarunk szólni! *(Hosszantartó zaj.)*

Elnök: Mihez akarnak szólni a képviselő urak?

Molnár Jenő: Én a viczinális vasutak segélyezéséhez akartam szólni!

Elnök: Kérem, ilyen részletes tárgyalásnál mindig zavar van, ha nem méltóztatnak előre feliratkozni. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Kérem a tárgyalás érdekében a képviselő urakat, hogy irassák fel magukat előre.

Molnár Jenő: T. ház! Én csak egy pár perczre veszem igénybe ezen tételnél a t. ház figyelmét. *(Zaj.)*

Elnök: Melyik tételhez akar szólni a képviselő úr?

Molnár Jenő: A viczinális vasutak segélyezéséhez! *(Fölkiáltások jobbfelől: Meg van szavazva! Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Ez a tétel már el van fogadva. *(Nagy zaj.)* de a képviselő úr talán az államvasutaknál elmondhatja.

Pichler Győző: Fel volt irva!

Lukáts Gyula jegyző: Nem volt felirva! *(Hosszantartó, nagy zaj.)*

Elnök: Kérem, méltóztassék ide figyelni és csendben lenni, folytatjuk a tárgyalást!

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közutak. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 3. czím. Beruházások, V. fejezet, 1. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet, 3. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Állami közutak fentartása 7,019.800 korona.

Elnök: Van valaki feljegyezve? Kiván valaki szólani ezen tételhez?

Páder Rezső: T. ház! Az 1890 : I. törvényczikknek, mely közutaink ügyéről intézkedik, némely végrehajtási különlegességeit akarom felemliteni és azokra a t. miniszter úr becses figyelmét felhivni. Évekkel ezelőtt a kereskedelemügyi minisztérium felhivást intézett a közigazgatási bizottságokhoz, hogy az útügyi törvényre vonatkozó észrevételeket, ezen törvénynek hiányait, végrehajtási nehézségeit vele közöljék, hogy ezen az alapon a miniszterium esetleg az útügyi törvény revizióját eszközölhesse. A közigazgatási bizottságok ezen felhivásnak annak idején megfeleltek, azonban, bár figyelemmel kisértem a dolgot, semmit sem tudok arról, micsoda anyag érkezett be s hogy az útügyi törvénynek reviziója szándékban van-e, és miképen fog történni? Pedig vannak ezen törvénynek némely — hogy úgy fejezzem ki magamat — furcsaságai; csak egy-kettőt mondok el, mert türelmetlen a t. ház.

Útadó alá vonatnak a lelkészek kezelése alatt alló ájtatos alapitványok, misealapitványok is. Benne van a törvényben, s mert fizetnek adót, útadó alá is vonatnak. Hanem, hogyha az ily alapitványok egyenként lesznek

kimutatva, akkor megtörténik, hogy minden egyes alapítvány, mint külön pia fundáczió, mint külön institutum, külön rovatik meg az útadóval. A minek az a következése, hogy sokszor az útadó, melynek minimuma három korona, felül haladja az alapítvány egész jövedelmét. Egyik kollegám említette, hogy a kezelése alatt álló kápolnának van egy darab földje, mely után hetven krajczár adót fizet, az útadó pedig 1 forint 50 krajczár, azaz három korona, holott az egész föld jövedelme nem üti meg ezt az összeget. Az ilyen ferdeségek, fonákságok sok szaladgálást, fellebzést, leirást okoznak. *(Egy hang a szélső baloldalon: Leirást nem!)* Megtörténik az is, mert belátják az abszurdumot, vagy pedig az illető lelkész, ha nem akarja magát kitenni a kellemetlenségnek, a saját zsebéből, vagy a templom pénztárából fizet egészen igazságtalanúl.

Furcsaság az is, hogy megyei területen lévő oly adófizetők, a kik a községi adózás alól mentesek, az útadót tartoznak megfizetni, holott a városokban, a hol az útadó és a községi adó összeesik, a községi adótól mentesek, az útadó alól is kibujnak. Ez nem felel meg az egyforma adóztatás elvének, most például a tanító, lelkész és más ilyen egyén, ki a községi adótól mentes, a megyei területen útadót fizet, a városi területen pedig nem fizet. Ezeken a dolgokon szerintem úgy lehetne segíteni, hogy azok, a kik a községi adó alól mentesek, az útadó alól is mentesek legyenek.

Még csak egy szót szólok az útak épitéséről és fentartásáról, a mi szerintem itt-ott nem egészen czélszerűen történik. Ezen megjegyzéseimet az előbbi tételnél is felhozhattam volna, az államépítészeti hivatalnál, azonban itt mondom el egy füst alatt. Az a tapasztalatom van, hogy némely helyen a sokszor vastag porréteg, s az ebből keletkező sár az úttesten egyszerűen rajta hagyatik, és föléje jön a fedanyag, törött kő vagy kavics. Ennek következése az, hogy a többnyire vékony kavics-réteg csakhamar alámerül, és mivel egyáltalában el nem távolíttatik a por és sár az útról, lassanként az út egész töltéssé leszen. Némely vidékeken láthatni is, hogy valóságos töltések az utak, és ha ilyen töltésszerű magas út megy végig valamely községen, akkor keserves képet mutat az, mint nyomja el ez a töltésszerű magas út a házakat, a házak felé tereli a nedvességet és megnehezíti azokon a részeken a házépítést; mert például egy házépítési engedélynél a hatóság kiköti, hogy a padlózat teszem félméterrel magasabb legyen, mint az út szine és igy aztán sokszor sok száz kocsi föld oda hordása szükséges, a mi által az épitkezés nagyon megdrágíttatik. Az ilyen töltésszerű útak mellett, továbbá az árok is természetesen óriási nagy és aztán láthatjuk, hogy az útról minden egyes házhoz formális hidat kell épiteni, hogy az illető tulajdonos az útról bemehessen házába. Már most tessék elismerni, milyen sajátságos képe van az ilyen csufitott községnek; hol végig az egész községen rozoga alkotmányú hidakat látunk. Ez a közszépség ellen való állapot.

A mi az utaknak a felszinét — hogy úgy fejezzem ki magamat — a felső formáját illeti, némely helyen azt látjuk, hogy majdnem egészen olyan, mint egy teknő, homorú, mert oldalt a szélekre mindig felhányják és ott hagyják az árokból a földet és ezáltal az út széle mintegy felkunkorodik. Épen az ellenkezőjét látjuk ennek másutt a hol eltávolítják ezt a földet. Az utak néhol annyira domborúak, sőt valósággal csúcsosak, mert a fedanyag keskeny szalagban rátétetvén az útakra, mindig a közepe emelkedik az útnak és ha kocsik mennek rajta, ezek folyton oldalt járnak és a benne ülők egymásra dűlnek. Ha pedig magas szekér, szénás szekér jár rajta, akkor menthetetlenül felдűl, hacsak az oldalát kellőképen meg nem támogatják előre.

T. ház! Ez arra mutat, hogy az utakat nem czélszerűen csinálják. Az államépítészeti hivatalokat ilyen dolgokra figyelmeztetni kellene, hogy tudniillik azok az utak már építésük által is biztonságot és szabad közlekedést nyújtsanak, ne pedig, hogy a rajtuk keresztülmenő közlekedést ilyen módon veszélyessé tegyék, a községeket pedig esetleg nagyon elcsufítsák.

A t. miniszter úr korábban is, újabban is megemlékezett a megyei útalapokról. Ezek az útalapok nagyon meg vannak terhelve; igy például Sopronmegyében is egy fél millió korona van felvéve és már legnagyobbrészt kiadva, a viczinális vasutak támogatására. Általános is ebben az irányban a panasz, és a miniszter úr megigérte, hogy védelmébe fogja venni az útalapokat, nehogy az útalapoknak ez az eladósodása és megterheltetése nagyobb mérveket öltsön. Ezt az igéretét nagy örömmel hallottam és meg is nyugodtam benne; s csak arra kérem a miniszter urat, hogy most úgyszólván a tizenkettedik órában, mikor a viczinális vasuti törvényjavaslattal ide fog állani, váltsa be igéretét, legyen gondja a törvényhatósági útalapokra, nehogy azok újabb és újabb viczinálisok keletkezte folytán, még nagy mérvben le legyenek kötve és a nép ilyen mód feletti nagy tehernek legyen alávetve.

Ezeket ajánlom a t. miniszter úrnak figyelmébe.

Digitized by Google

Elnök: Kíván még valaki a közútakhoz szólani? *(Nem!)*

Ha szólani senkisem kíván, a vitát bezárom.

A kereskedelemügyi miniszter úr kíván szólani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Felvilágosításúl a t. képviselő úrnak mondhatom, hogy a közutakról szóló törvény reviziója csakugyan munkában van. Egy darabig vártam az anyagnak beérkezésére, az anyagot most feldolgoztattam, azonban egy újabb kérdés merült fel, a melyet tisztáztatni kívántam, tudniillik hogy végre-valahára állapíttassék meg a kiépített és kiépítendő utak hálózata. E tekintetben műszaki közegek útján intézkedtem, s erre vonatkozólag várom most a jelentést. Mert bizonyos tervszerűséggel kell eljárni. Hiszen nem arról van szó, hogy például mi történjék az útadóval. Hiszen azok a bajok, a melyeket a t. képviselő úr felhozott, még kicsinyek és jelentéktelenek; de ott van a miniszterium kérdése, az útadónak egész kivetési és kezelési rendszere, szóval igen sok anomália van; de hogy belemenjünk abba, hogy így vagy úgy változtatjuk meg, hogy ezt a százalékot állapítjuk meg, a nélkül, hogy tudnók, milyen feladat vár arra az utódra, az nézetem szerint lehetetlen.

Ezért tehát úgy intézkedtem, hogy előbb a megyei, törvényhatósági közutaknak egész hálózata fixiroztassék és ezeknek a létesítésére szükséges összegek megállapítása után lehet majd abból kiszámítani, hogy tulajdonképen milyen teher előtt állunk, hogy ezt a terhet hogyan kell akkor felosztani, hogy mit bir el az útalap és hogy egyáltalában mit csináljunk. Mert most úgy áll a dolog, hogy van összesen 24.000 kilométer út kiépítve és még 8000 kilométer nincs kiépítve, régebbi tervek szerint, a melyek a miniszteriumban szukczesszive revizió alá kerültek. De én ezt rendszertelen munkának tartom. Azt hiszem, sokkal czélszerűbb egyszer véglegesen megállapítani az egészet, legalább több évre előre és akkor aztán állapítani meg a költségvetést és ennek megfelelőleg a fedezetet is.

Azok az anomáliák, melyeket a képviselő úr felhozott, szintén figyelmet érdemelnek. Méltóztassék meghinni, ha nem lenne ennek a kérdésnek annyi rettenetes sok ága-boga és mindenféle nehézsége, *(Úgy van! Úgy van!)* azt hiszem, már most is előrehaladottabb állapotban lenne a dolog és talán a törvényhozás elé is jöhetett volna. De míg ezek tisztában nincsenek, addig nem merem a törvényhozás elé hozni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Maga a tétel nem támadtatván meg, megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az 1890 : I. törvényczikk 23. §-a értelmében létesítendő állami alapra, a törvényhatóságoknak közútjaik és hidjaik fentartására és az e czímen elvállalt kötelezettségek teljesítésére 1,200.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Törzskönyvek, távolsági térképek és közúti térkép elkészítésére 88.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Makfalvay Géza, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr felhatalmazást kér arra, hogy az állami közútak fentartására szánt hitelnél netán elérendő megtakarításokat, átruházás útján, a törvényhatósági közútakra fordíthassa. Továbbá kéri tudomásúl vétetni, hogy Háromszék-, Brassó-, Csik- és Maros-Tordamegyében a brassó-csikszereda-topliczai, Pozsony vármegyében a szempcz-diószegi, végre Krassó-Szörény vármegyében a karánsebesi törvényhatósági közútakat 1901. évben állami kezelésbe veszi.

A pénzügyi bizottság az átruházási jog megadását és a jelentés tudomásúl vételét javasolja a t. háznak. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs ellene észrevétel, az átruházási jog megadatik és a jelentés tudomásúl vétetik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. Az Esztergom és Párkány közt épített dunai vashidra, IX. részlet 371.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A duna-tisza-körösközi alföldi transzverzális állami közútra, VIII. részlet 308.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapest-vácz-kassai állami közút nógrádvármegyei szakaszán levő Koplaló pusztai Ipolyhid építésére és felügyeletére, I. részlet. 83.500 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A dunaföldvár-mármarosszigeti alföldi út készítésére és felügyeletére, I. részlet 293.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A varasdi közúti Drávahid ujbólépítésére és felügyeletére, VI. részlet 100.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A barcs-therezíenfeldi közúti Drávahidnak kő alépítménynyel és vasfelszerkezettel leendő

Digitized by Google

fokozatos kiépítésére és felügyeletére, I. részlet 200.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 323.764 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi szakoktatás. Rendes kiadások XIX. fejezet, 4. czím. Rendkivüli kiadások V. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek VI. fejezet, 4. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 890.417 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 493.372 korona.

Nyegre László jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. képviselőház! Én ezt a tételt használom fel arra, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak ismét elhangzott beszédje némely kijelentésére röviden reflektáljak. Előre is kijelentem azt, hogy ez a beszéd, tartalmánál fogva, nem felelt meg annak a várakozásnak, a melyet legalább jó magam ahhoz füztem, mintáúl vevén a tavalyi kereskedelmi költségvetés tárgyalásánál elhangzott beszédét, a hol mégis bizonyos irányokat, bizonyos elveket, bizonyos dolgokat fejtett ki a miniszter úr és bő anyagot szolgáltatott arra, hogy felszólalása után a vitába bizonyos eszmék vitessenek bele, a melyeknek megszivlelése és megbeszélése épen az ország javára volt. A miniszter úr mai beszédjével gyorsan végzett, s egynéhány rövid észrevétel után azt mondotta, hogy ez majd meg fog történni, erre nézve diszkrétnek kell lennie, és harmadszor, hogy nem lehet mindent egyszerre megteremteni. Egyéb tartalma beszédjének nem volt.

Én nem keresem az indokokat, a mik őt erre indították, ennek megitélése nem is tartozik egyedül én reám. De reflektálni akarok arra — nemcsak pártállásomnál, de meggyődésemnél fogva is — hogy a miniszter úrnak elkerülték a figyelmét azok a fejtegetések és reflexiók, a melyek oda konkludálnak, hogy Magyarország gazdasági élete most közvetlenül válság előtt áll; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* elkerülte figyelmét az a kérdés, hogy az ausztriai viszonyok alakulását figyelembe véve, az azoktól való védekezések tekintetében miféle intézkedéseket szándékozik tenni az önálló vámterület kérdésében, vagy hogy miféle elvei vannak a t. kormánynak, és minthogy a kereskedelmi tárczát ez a kormány ő reá bizta, s így annak ő a szószólója, tehát ő neki magának ezen nagy és fontos kérdésekben. *(Helyeslés a szelső baloldalon.)*

A mikor én a kereskedelmi tárcza költségvetését kritika tárgyává tettem, különösen két főkérdést domboritottam ki, az egyik az önálló vámterület, a másik az autonom vámtarifa kérdése volt. Kérdeztem a t. miniszter urat, hogy miképen áll ez a kérdés, és a miniszter úr úgy tett, mint tavaly elmondott beszédjében, — a midőn Polónyi Géza t. képviselőtársam itt e házban az autonom vámtarifát reklamálta, — a mikor azt mondotta, hogy bár a t. képviselő úr azt a mit mondok frázisnak fogja tekinteni, egyebet még sem mondhatok. Én megmondottam, t. ház, hogy ezzel lehetetlen, hogy ma megelégedjünk. Én nem akartam beszédemet nagygyá tenni azzal, hogy a t. ház figyelmét hosszabban igénybe vegyem; egyszerűen utaltam arra, hogy ez a mai körülmények között nem elégséges, hogy közvetlenül a miniszter úr nyilatkozata előtt és közvetlenül a kereskedelmi tárcza tárgyalása előtt Németországnak államkanczellárja, Bülow, e kérdésben nyilatkozott, még pedig oly irányban, hogy egyszerre ideges lett a magyar közvéleménynek legalább az a része, a mely ehhez a kérdéshez ért, és az visszhangra talált nemcsak az ellenzéki sajtóban, hanem a mint láttam ma, egy vezérczikkben a kormányhoz közel álló sajtóban is. És akkor előáll a miniszter úr és egyszerűen, csak úgy mint tavaly, azt mondja, hogy többet nem tehetek, mint hogy általános frázisban állapítom meg álláspontomat. No hát igenis többet tehet a t. miniszter úr, többet tehet, hogyha van hozzá bátorsága. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És pedig megteheti azt, — hogyha már nem akar az igen tisztelt miniszter úr nyilatkozni a részletkérdésekben, nem pedig abból az elvből kiindulva, mert kufárokkal van dolga, a kik minket meg akarnak rövidíteni, a mit helyesnek is tartok, hogy ebből a feltevésből indúl ki — mikor Közép-Európa kereskedelmi világát, midőn úgyszólván egész Európának gazdasági köreit egy államkanczellárnak, még pedig Németország államkanczellárjának egy nyilatkozata felvilágosít némely irányról, a mely iránynak veszélyes voltát Magyarországra néve, azt hiszem a miniszter úr is kétségtelenül elismeri, akkor a miniszter úr ha a diszkrécziót a nemzet érdekében fenn is akarja tartani az autonom vámtarifa kérdésében, egyet megtehet és kötelessége lett volna, a németbirodalmi kanczellár állásfoglalásával, itten a ház előtt, miután nem titok, a mit a német kanczellár mondott, egyszerűen tiltakozását fejezte volna ki, hogy az az irányzat jusson kifejezésre az autonom vámtarifa tárgyalásában. Ezt elvárhatja a nemzet a minisztér úrtól, ezt köteles is megtenni a miniszter úr, mert azon elveknek diadalra jutása, a melyeket Bülow kanczellár

Digitized by Google

hangoztatott, az a mi halálunk, az a mi csődünk gazdaságilag, csőd a földbirtokosokra, a nyersterményekre nézve. Mert elveszítjük Németország kiviteli piaczát, a mint az az irányzat diadalra jut Németországban. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Méltóztassék a miniszter úrhoz nagyon közel álló lapok vezérczikkeit elolvasni.

Ha úgy áll a dolog, hogy a magyar földbirtokos osztály és nyerstermelők érdekeit ilyen veszély fenyegeti, akkor elvárhat a nemzet egyet a miniszter úrtól, azt, hogy eleve is tiltakozzék az ellen, hogy a tárgyalások ilyen irányzattal induljanak meg.

Szükségesnek tartottam ezt kifejezni, s csak még egyre kérem a t. miniszter urat. A miniszter úr felemlítette a 66 gyár felépítését, 64 millió korona tőkével. Szép eredmény és tetszetős az első tekintetre. De most azt kérdem a miniszter úrtól, hogy 64 millió koronával 66 gyár építése — egyre alig esik egy millió korona — amely 13.000 és egynéhány munkásnak ad kenyeret, a mi mind nagyon szép, de ezzel szemben mibe kerül ez az államnak szubvencióban, kedvezményekben és adóleengedésben? Igen érdekes statisztika volna, hogy a 64 millió korona gründolásért mit ad az állam; érdekes kimutatás volna, hogy ez a 66 új gyár mit kap szubvencziót, mit kedvezmény s adó leengedés czímén; mert ha ideállítja az igen tisztelt miniszter úr az éremnek egyik oldalát, állítsa ide a másik oldalát is, hogy tudniillik mibe kerül az iparnak fellendülése az ő politikája alatt Magyarországon.

Ez igen fontos kérdés, s én nagyon kérem a miniszter urat, készítsen elő erről egy kimutatást, hogy az ország tisztán láthassa és megítélhesse az ő működését. Azok a szerződések nem lehetnek titkok; azok mind befejezett tények, melyeket nem hoznak elébünk megkérdés végett, hogy jó lesz-e; azok befejezett tények, melyekben semminek sem szabad törvénytelennek, helytelennek, jogtalannak lenni, s magam is azt hiszem, hogy nincs is benne. De ha ez így van, akkor közöljék a szerződést, hogy a törvényhozás láthassa s czeruzát véve a kezébe, megmondhassa, hogy a 64 millió korona befektetéssel, idegen embereknek adva, mibe kerül ez a tőkemeghonosítás Magyarországon; mert csak akkor tudunk képet alkotni magunknak arról, hogy arányban áll-e az iparfejlesztés előnye a gründolásra adott áldozattal. Csak egy példát akarok felhozni. Velem sem nem beszéltek erről az ügyről, sem nem szólt senki, hanem az egész ügy itt a ház előtt adott nekem gondolkozásra okot. Itt van ez a temesvári sokat emlegetett »Módlingi czipőgyár«. Itt hallottam a t. miniszter úrtól, hogy 35.000 korona, azt hiszem, az évi szubvenczió, a melyet ad. Azt azonban nem mondta meg a miniszter úr, hogy tíz évre adja, de az most nem is lényeges, mert egyébről beszéltünk. Ez tehát 350.000 korona. Ezt vegyük alapúl. Meglehet, hogy most nem fogok oly magas nivón beszélni, mint a miniszter úr, hiszen vitatkoznom kell vele. Ezt a gyárat véve alapúl, engedjen meg nekem egy kis okoskodást itt a ház előtt. A miniszter úr ma felállította tiszta elv és tükör gyanánt azokat a gondolatokat, a melyek őt a kisiparnál vezetik. Azt mondják: itt van a czipőipar. Hát tessék tekintetbe venni, hogy mit fogyaszt Magyarország czipőben, és — azt mondja — tessék tekintetbe venni, hogy mit termel a kisipar s akkor látják, hogy a gyárra szükség van. De, t. ház, én nem tudom azt, hogy az a gyár mennyire köteles magyar munkásokat alkalmazni, mennyit köteles produkálni czipőárúkban; mily üzemre van berendezve, mily produkcióképesség van kikötve a szubvencióért? En mindezt nem tudom, sohasem foglalkoztam ilyen dolgokkal, és a minisztériumban ily dolgokban nem jártam, de ha valamely gyárnak szubvencziót adnak, azt gondolom, a produktivitás minimumát is meg kell állapítani, vagyis azt, hogy az a gyár ennyi vagy annyi munkást köteles alkalmazni, és ennyi vagy annyi árút kell gyártania. Én azt kérdezem, hogy biztos-e az, hogy a módlingi czipőgyár alapítása után azok a vevők, a kik eddig a kisiparosoknál, a czipészeknél, pedig sok van ilyen a környéken és az egész országban, czipőiket ott fogják venni, a hol eddig vették és a fogyasztó közönség nem fog elmenni a »Módlingi czipőgyár«-hoz. Ezt nem tudja megakadályozni a miniszter úr. Ha tehát már beszél arról, hogy mennyit fogyasztanak Magyarországon, méltóztassék a miniszter úrnak arra gondolni, hogy vajjon tekintetbe véve azt, hogy egy gyár alapítása, a mely x számú iparost tesz tönkre, emeli-e a gyáripart olyan mértékben, hogy nyerünk legalább is annyit a gyáralapítás terén, a mennyit e kisiparosok tönkrejutása által vesztünk? Egyszerű szavakban megmondva, én azt hiszem, hogyha x számú kisiparost tönkre tesz ez az egy gyár, és az az x számú kisiparos azt a hasznot és jövedelmet, a melyet birt, elveszti, akkor figyelembe kell venni, vajjon ennek a gyárnak gründolása *(Mozgás jobbfelől.)* közérdekben áll-e olyannyira, hogy annak ilyen áldozatokat hozzon az állam? Én azt hiszem, hogy nem, és mert össze lehet egyeztetni a kisipart a gyáralapítással, engedje meg a t. képviselőház, hogy egy kérdést intézzek. Ha a miniszter úr oly nagyon utazott módlingi czipőkben, miért nem

Digitized by Google

iparkodott egy czipőalkatrész- és felszerelésgyárat alapítani? Hiszen a külföldön mindenütt van olyan gyár, a mely csak czipőfejek, vagy olyan, a mely csak czipőtalpak gyártásával foglalkozik. Ebből annak a czipészkisiparosnak nagy haszna lett volna, ha nem kész-czipőgyárat alapítanak, a melynek tulajdonosa Mödlingből jön ide, hanem czipőalkatrészeket előállító gyárat, vagy czipőfelszerelés-készítő gyárat, mert akkor a kész czipőgyártás megmaradt volna a kisiparosnál, a ki nem lett volna rászorúlva, hogy a czipőalkatrészeket, mint eddig, külföldről hozza.

Egy közbeszólásra azt mondta a t. miniszter úr, hogy így van. Én azonban figyelmeztetem, nehogy úgy járjon ezekkel a külföldi gyáralapításokkal, mint járt a fiumei úgynevezett Howald-féle hajógyárral, a mely óriási áldozatokat igényelt az államtól, és a vége az, hogy ott úgyszólván csak egy javító műhely van, mert Kielben készítik a nagy hajóalkatrészeket, és a mit a fiumei gyárban csinálnak, az nem egyéb, mint hogy ott összeállítják az egyes hajóalkatrészeket. Kérdem az igen tisztelt miniszter úrtól, hogy úgy, mint a selmeczbányai czipőgyárnál, van-e módjában ellenőrizni, hogy nem a mödlingi gyárból jönnek-e a czipőalkatrészek, és itt csupán összeállítják, összevarrják azokat? Ezek az emberek csak így tekintik jó üzletnek a magyar állammal való összeköttetést. Úgy csinálnak, mint az öreg Howald. Elküldik az egyes alkatrészeket és azokat itt összeállítják. Pedig a Dogtársaság révén, méltóztatik tudni, mennyi hiábavaló áldozatot kellett a magyar államnak hoznia. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez volt a két főmomentum, a melyet szükségesnek tartottam felemlíteni. Egyet azonban még kérdezni akarok a miniszter úrtól, — és ezzel végzek a mödlingi czipőgyárral, — igaz-e, hogy a mödlingi czipőgyár szerződésében benne van, hogy akár Lőcsén, akár Szegeden, akár Aradon, szóval a városokban, a hol eladóhelyeket nyitnak, adómentességet élveznek.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ez a szerződésben nincsen!

Pichler Győző: Nekem így mondotta egy-két képviselőtársam, és azt hiszem, hozzájárúltam a tévedés tisztázásához ezen kérdés intézésével. Nagyon örülök, hogy ez a pont nincsen benn a szerződésben, mert ha benne volna, tönkre tenné az egész czipőkereskedelmet. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Engedje meg végűl a t. ház, hogy egy általános közérdekű dologban, melyet a ház szine előtt Visontai Soma t. képviselőtársam interpellácziő alakjában már tárgyalt, de felszólalása eddig eredményre nem vezetett, kérdést intézzek újolag a t. miniszter úrhoz, és hogy újból beszélhessek azon igazán hallatlan hajszáról, melyet elkövetnek, nemcsak a budapesti, hanem a vidéki kereskedők ellen az ipartörvény 51. §-ának bizonyos intézkedése folytán. Ezt a kérdést hozzuk tisztába, mert egy bizonyos. A miniszter úr egyik referense aláiratott a miniszter úrral egy rendeletet, és ezen rendelet folytán indúlt meg az előljárók részéről a hajsza a kereskedők ellen. Nem az előljárók voltak tehát ennek a kezdeményezői, hanem egyenesen a kereskedelemügyi minisztérium. Nem tudom az ügyszámot, de azt hiszem, a t. miniszter úr nem tagadja, hogy így történt. Most a miniszter úr kiadott egy másik rendeletet is, a mely homlokegyenest ellenkezik az elsővel, holott az első és második között csak egy pár hét különbség van. Ezt bizonyára egy másik referens csinálhatta, mert a referens-rendszer nagyon meg van honosítva a kereskedelemügyi minisztériumban, a mivel pedig együtt jár a gyakori tévedés. Minden ügynek tárgyalásába nem lehet belebocsátkozni s így tuczatszámra intézik el az ügyeket a referáda útján. Ezt a kérdést, mondom, tisztázni kell.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Mit akar tisztázni?

Pichler Győző: Tisztázni kell, hogy a kereskedők minden hajsza ellen meglegyenek óva.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hiszen megvannak!

Pichler Győző: A külföldi kereskedők hirdethetnek úgy, a hogy akarnak, azokat nem lehet megbüntetni; a mieinket lépten-nyomon büntetik. A hirdetés szabadságát, a mely az egész modern világban megvan, ne tangáljuk és ne érintsük. Kérem a miniszter urat, hogy e tekintetben semmi megkötőt ne tegyen, annál kevésbbé, mert annak egyéb értelme nincs, mint hogy a mi amúgy is kicsiny forgalmunkat megszorítsa.

Ma elég az, hogy egy könyvkereskedő kiírja, hogy »Itt kapni a legolcsóbb és legjobb könyveket« és megbüntetik ötven koronára. Ha kiírja, hogy »Alkalmi vétel. Nagy pártieárú eladás«, 10—20—30 korona büntetést kap az eddigi gyakorlat szerint. Ha pedig — az illetők felebbezést adnak be — az eddigi gyakorlat szerint a maximális büntetést megkapja a kereskedelemügyi minisztérium illető osztálya részéről, a melyhez az ügyet az előljáróságtól felterjesztik. Ha tehát a kereskedelemügyi minisztériumban csak egy pillanatra is meghonosodhatik egy oly irányzat, a mely ellenséges indulattal viseltetik a kereskedelem hirdetései iránt, a melyek pedig összefüggésben állanak a forgalommal, akkor nagy és sok baj forrása

Digitized by Google

ez, pedig ne szaporítsuk a bajt, a midőn itt nálunk amúgy is minden van, csak ipar és kereskedelem kezd nem lenni, mert oly nagy a tervezgetés és a »gründolás«, hogy az eredmények bevárására nincs idő. Ezeket akartam megjegyezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Először is a t. képviselő úrnak sokszor használt »gründolás« kifejezése ellen kell tiltakoznom, mert ezt nem jó értelemben szokták használni. Nem tudom, hogy a t. képviselő úr is úgy értette-e?

Pichler Győző: Nem!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Engedelmet, vannak szavak, a melyek rossz szagúak és én ezeket ki szoktam irtani akárki szájából jönnek is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A dolog úgy áll, hogy a »gründolás« alatt Magyarországon oly alapításokat értenek, a melyeknél a spekuláczió és a különböző — nem mondok mást — mellékhasznok a főtényezőt és czélt képezik, még maga az alapítás tárgya tulajdonképen mellékes. Ezt pedig összeköttetésbe szokták hozni papir-emissziókkal és más efélékkel. Így van, ugy-e kérem?

Pichler Győző: Igaz!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ezt szokták Magyarországon gründolásnak nevezni. Én azonban kijelentem, hogy egyetlenegy oly gyáralapításnál, a mely az én miniszterségem alatt jött létre, illetőleg, a melyre vonatkozólag szerződések létesültek, ilyen abszolute nem fordult elő, mert bár nagyon sok tervvel jöttek hozzám az iránt, hogy alapítsak bankot erre a czélra, hogy emissziókat bocsássak ki, stb., én teljesen kizártam és abszolute visszautasítottam ezt. Itt minden, az utolsó garasig az illető felelősségére lesz befektetve, itt a a közönséget nem csapják be; emissziók nincsenek. Hiszen méltóztatnak tudni: a magánfirmák, a maguk vagyoni és reputacziónális felelőssége mellett csinálnak mindent és azért egészségesebbek ez alapítások, mintha nem tudom miféle emissziók történnének. Ez az irány, az alapeszme nálunk, tehát legyen szíves a képviselő úr ezt a szót ezen vállalatokkal szemben szótárából törölni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi a képviselő úrnak hozzám intézett kérdéseit illeti, ezekre válaszolok. A gyárak alapítása tekintetében úgy járok el, hogy, a mint mondottam, némi csekély szubvenczióval segélyezem azokat, és csak azok kapnak adómentességet — és ezt kérem megkülönböztetni, — a melyeknek a törvény adja meg azt; hiszen én magam nem is adhatom meg. Nekem a törvényben meg van adva erre a felhatalmazás, de én azon túl nem mehetek. Ne méltóztassék tehát azt kérdezni tőlem, hogy mely gyár kapja az adómentességet; tessék a törvényt felütni; abban meg van. Az illető nem is kérelmezi azt tőlem, hanem azt mondja: »Ezen és ezen törvényczikk alapján kérem az adómentességet.« Ez tőlem már nem is függ; azt lehet mondani benne van a törvényben, azontúl pedig én semmiféle adókedvezményt nem adok, nem is adhatok, mert jogom sincs rá. Azt hiszem tehát, ezt a kérdést is tisztáztam. A mi a községeket érintő harmadik kérdést illeti, azok tudvalevőleg maguk határozzák meg a maguk autonom jogkörében, adnak-e telket, vagy nem. Itt tehát megint nincs szavam, és itt a protekcziónak semmi lehetősége sincs. A mi speczialiter a temesvári gyárat illeti, a melynek dolgát oly erélyesen illusztrálta a t. képviselő úr, megmondom, — nincs ebben semmi titok — 1,200.000 forint a befektetés; kötelezve van a gyár 500 munkást és pedig nem külföldi, hanem magyar munkást, állandóan tartani és kiképezni, mert ez a fő czél; pedig ezt értik félre, és ezt nem tudom eléggé megmagyarázni, hogy nekem nemcsak az a czélom, hogy az a gyár produkáljon Magyargrszágon, hogy magyar terményt dolgozzon fel, hanem az is czélom, hogy a munkásosztályt kiképezzük és annak kenyeret adjunk. *(Élénk helyeslés.)* Én nem állok jót érte, hogy egyik, vagy másik czipész nem-e tartja czélszerűbbnek kinlódás helyett bemenni a gyárba, tehetségét ott értékesíteni és becsületes kenyerét ott megkeresni, de ha ezáltal a megélhetésre a lehetőséget adom neki, akkor én nem teszek rosszat, hanem ellenkezőleg, kenyeret adok neki. Ne méltóztassék tehát a dolognak csak az egyik oldalát venni. Ezenkivül ne méltóztassék azt hinni, hogy az a kötelezettség az 500 munkás kiképzésére valami ajándék az illető gyárnak, mert míg az a készületlen munkás teljesen ki lesz képezve, sok anyag és idő elvész az illető gyárosra nézve. És mert neki tényleges áldozattal jár, ezt is méltóztassék a mérlegbe felvenni.

A mi pedig az összes működésemet illeti, helyesen fogok eljárni és talán a képviselő úr intenczióját is meg fogok felelni, ha évi jelentésemben, a melyet különben is előszoktam adni, ezekről az iparfejlesztési és gyáralapítási dolgokról jelentést fogok tenni. Az egyes szerződéseket illetőleg sohasem kivánták a képviselőházban, hogy azok bemutattassanak, erre hajlandó nem is vagyok, hanem annyira nincsen titok benne és annyira korrektül járunk el, hogy méltóztassék akármikor hozzám fáradni, bármelyik szerződést felmutatom, mert az alapeszme mindegyikben ugyanaz, csak tömegüknél fogva nem publikálhatom őket,

Digitized by Google

bár vannak más okok is, a melyek miatt ezt publikálni helyes nem volna. De ne méltóztassék itt akár gründolás, akár mellékes tekintetekre célozni vagy gondolni, ez abszolute távol van tőlem és ez ellen határozottan tiltakoznom kell. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: T. ház! Félreértett szavaim megmagyarázása czímén kérek szót. A miniszter úr egyetlenegy szavamba kötött bele és ez a gründolás. Ezt nem akartam rossz értelemben venni, valamint azt sem, a mi ellen kis kedvenczét, a Löbl urat megvédte, hogy én homályos Löbl úrnak mondtam, mert őt sem akartam bármiképen gyanusítani. Némelyek a kifejezésekben szárazabbak, mások erősebbek; ez tehát ne befolyásolja a miniszter urat. Azt azonban ne mondja, mert az ellen tiltakozom, hogy papirkibocsátás nem történik, hiszen minden szerződésben az alapított gyáraknál benn van, hogy részvénytársasággá alakulhatnak bármikor, ha a miniszter úr beleegyezik. A módlingi gyár úgy is részvénytársaság lesz, valamint a pápai gyár is; ezek tehát papirosokat mindenesetre fognak kibocsájtani. Itt csak az időpont tekintetében van különbség.

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, javaslom, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzze ki a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetése részletes tárgyalásának folytatását. Elfogadja a ház? *(Igen!)*

Ha a ház elfogadja, ezt mint határozatot kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

648. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 30-án, szerdán,

Dániel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Zárszámadásvizsgáló bizottság jelentése: *a*) az 1899. évi zárszámadásokról; *b*) Horvát-Szlavonországokkal 1898-ban történt leszámolásról; *c*) az 1900. számadási év harmadik negyedében előfordult túlkiadásokról. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Ugron Gábor interpellációja: Hegyi Antalnak Csongrádon karhatalommal történt elővezetése tárgyában, az igazságügyminiszterhez. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr vezeti; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Lukáts Gyula jegyző úr jegyzi.

Következik a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Van-e a jegyzőkönyv ellen észrevétel? *(Nincs.)*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen nincs észrevétel, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Zsigárdy Gyula képviselő úr levelét, melyben betegsége miatt az összeférhetetlenségi törvény revíziójára kiküldött bizottságban viselt tagságáról lemond.

Tudomásul vétetik.

Az elnöknek egyéb előterjeszteni valója nincs.

Dedovics György jegyző: Benke Gyula, a zárszámadás-vizsgáló bizottság előadója!

Benke Gyula előadó: T. ház! Van szerencsém a zárszámadás-vizsgáló bizottság részéről az 1899-iki szárszámadásokra, (Irom. 994.) a Horvát-Szlavonországokkal 1898-ban történt leszámolásra (Irom. 960, 995) és végül az 1900. számadási év harmadik negyedében előfordult túlkiadásokra (Irom. 958, 996) vonatkozó jelentéseket tisztelettel bemutatni.

Kérem a t. házat, méltóztassék jelentéseimet kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tűzni.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tűzetni.

Következik az indítvány és interpellációskönyv felolvasása.

Dedovics György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Ellenben az interpellációs könyvbe be van jegyezve január 30-áról Ugron Gábor interpellációja: Hegyi Antalnak Csongrádon karhatalommal történt elővezetése tárgyában, az igazságügyi miniszter úrhoz.

Elnök: Az interpelláczió az ülés végén fog megtétetni.

Napirend előtt Buzáth Ferencz képviselő úrnak adtam szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Buzáth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tudvalevő, hogy azon alkalomból ki-

Digitized by Google

folyólag, hogy mintegy ötven képviselő ellen imkompatibilitási esetet jelentettek be, a »Népszavában« egy erős közlemény jelent meg, a mely a királyi ügyészség beavatkozását vonta maga után, a mennyiben a czikkből kiolvastatott, hogy az a magyar parlament tekintélyén nagy sérelmet ejt, illetőleg ellene rágalmazást követ el. A királyi ügyészség a lehető legnagyobb sürgősséggel megkereste a t. képviselőházat és felhatalmazást kért az eljárás megindítására. A közlemény november 27-én jelent meg; november 29-én már beérkezett a képviselőházhoz az ügyészi megkeresés, az igazságügyi bizottság pedig deczember 3-án foglalkozott már az ügygyel, míg a képviselőház deczember 13-án hozott határozatával meg is adta a felhatalmazást a királyi ügyészségnek, hogy a közlemény szerzője ellen a szükséges lépéseket tegye meg.

Természetes dolog, hogy ezen határozat ma birálat tárgyát nem képezheti. Megjegyezni kívánom azonban azt, hogy a királyi ügyészség megkeresésében már benfoglaltatott az, hogy a lehető legnagyobb sürgősséggel intézze el a képviselőház ezen megkeresést, mert az inkriminált közleményt tartalmazó lapszámnak nagy részét lefoglalták, már pedig, a mint a megkeresés mondja, azt csak deczember ötödik napjáig tarthatják vissza, mert ha azon ideig a felhatalmazás az ügyészség kezeibe nem lesz, akkor a büntető perrendtartás 565. §-ának rendelkezéséhez képest a lefoglalást kénytelen lesz feloldani és a lefoglalt példányokat kiszolgáltatni.

T. képviselőház! Azáltal, hogy ebben az ügyben a ház deczember 13-án hozta meg határozatát, már nagy késedelem állott be, mert a lefoglalt példányok csak deczember 5-éig voltak a királyi ügyészség által visszatarthatók és így deczember 5-én túl kénytelen volt ezeket az inkriminált közleményeket a szerkesztőségnek kiszolgáltatni, ha ugyan kiszolgáltatta, — nem tudom, — hanem tényleg köteles volt kiszolgáltatni.

T. képviselőház! Ezen közlemény megjelenése óta már több, mint két hónap telt el. A képviselőház megadta a felhatalmazást az ügyészségnek az eljárás folyamatba tételére s már ezen idő óta is több, mint hét hét telt. Ennek daczára tudomásom szerint az ügyészség ebben az ügyben még semmféle lépést nem tett, a vizsgálatot mindez ideig meg nem indíttatta. Én azt hiszem, hogy mikor egy embert becsületében támadnak meg, akkor az illetőnek érdekében áll, hogy az az ügy mentől előbb lebonyolíttassék és reá nézve ez a kérdés véglegesen tisztáztassék. Én azt hiszem, hogy a magyar képviselőház tekintélye is megkívánja azt, hogy ezen ügy mentől előbb megejtessék és a képviselőház tekintélye helyreállíttassék. Már annak, hogy ebben az ügyben az ügyészség a sürgős eljárásokat meg nem teszi, holott a vizsgálat kezdetén már a megkeresésnél is a lehetőleg nagyobb sürgősséggel járt el: ennek az az eredménye, hogy a dologhoz mindenféle kommentárokat fűznek; így nevezetesen azt hangoztatják, hogy esetleg még talán felsőbb helyről is szuggerálják az ügyészségnek, hogy a vizsgálat megindításával késsék, hogy a folyó cziklus alatt ez az ügy végtárgyalásra ne is kerülhessen.

A »Népszavá«-nak ezen közleményében a t. képviselőház becsülete elleni sérelmet és rágalmazást látott. Megadta tehát a felhatalmazást az ügyészségnek az eljárás folyamatba tételére. Azt hiszem, hogy nekem, mint népképviselőnek s ennek a pártnak, melyhez tartozom és általában minden képviselőnek igenis joga és kötelessége, hogy a parlament tekintélye felett őrködjék. Különösen mindnyájunknak érdekében áll, hogy ez az ügy minél előbb végtárgyalás elé vitessék, hogy a képviselőház ezen meghurczolt ügyben tekintélyét visszanyerhesse. Én tehát, mivel úgy fogom fel a dolgot, hogy a t. képviselőház elnöke elsősorban jogosított és hivatott arra, hogy a képviselőház tekintélye felett őrködjék, felszólítom az igen tisztelt ház elnökét, legyen szives hatáskörében oda irányítani működését, hogy ezen ügyben a vizsgálat minél előbb megejtessék és az esküdtszéki eljárás minél előbb befejezést nyerjen. *(Helyeslés a balközépen.)* Ha ezt nem érjük el, akkor legyen meggyőződve a t. ház, hogy ezt az ügyet evidenczián fogjuk tartani s minduntalan — ha máskép nem, úgy az igazságügyminiszterhez intézett interpellácziók alakjában — szóvá fogjuk tenni. *(Helyeslés a balközépen.)*

Elnök: Napirend előtti felszólalás határozat tárgyát nem képezi. Az elnökség köteles figyelemmel kisérni a képviselőház ügyeit és ezt a köteles figyelmet ki fogja terjeszteni erre az ügyre is. *(Általános helyeslés.)*

Következik a napirend: a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 923) folytatólagos tárgyalása, még pedig az ipari és kereskedelmi szakoktatás: dologi kiadások, 493.372 korona.

Lukáts Gyula jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tételt, melyről most szó van, fel akarom használni arra, hogy rekflektáljak az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úrnak tegnap elhangzott felszólalásaira. Azok a válaszok, melyeket a kereskedelemügyi miniszter

Digitized by Google

úr a függetlenségi és 48-as párt padjairól történt felszólalásokra adott, azt a téves benyomást költhetnék a közvéleményben, hogy a függetlenségi és 48-as párt rossz szemmel nézi azon buzgólkodást, a melyet a t. miniszter úr kifejt némely iparágak meghonosítása érdekében. Ezt a téves felfogást akarom teljes erőmmel eloszlatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert köztudomású dolog, — és nagyon sokat adok arra, hogy ez a köztudomás semmiképen meg ne inogjon, — hogy a függetlenségi párt három évtized óta folytonosan hirdeti azt, hogy Magyarország megélhetésének alapfeltétele az, hogy az országban egy egészséges ipar megteremtessék, *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és hogy nagy mérveket ölthessen. *(Úgy van!)* Nem engedhetjük tehát azt, hogy a közvéleményben az a felfogás keltessék fel, mintha mi az iparpártolásnak bármily módon és bármilyen téren ellenségei lennénk. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi három évtized óta folytonosan hirdetjük, hogy Európa közepén a 20-ik században olyan állam, mely csaknem kizárólag földmíveléssel foglalkozik, továbbá a melynek éghajlati viszonyai rosszak, geografiai fekvése kedvezőtlen, hitelviszonyai roszszak, földje jelentékeny részének minősége szintén kedvezőtlen, munkásviszonyai kedvezőtlenek és hitelviszonyai is rosszak, okvetlenül tönkre megy, ha megmarad csaknem kizárólag földmíveléssel foglalkozó államnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A tönkremenést még biztosabbá teszi az a körülmény, hogy Magyarország még csak nem is védekezhetik, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* keze lába meg van kötve azon viszony által, a melyben Ausztriával szemben áll, és nem használhatja fel az önvédelemre azon eszközöket, a melyeket az egész világon sikerrel használtak fel a magyar államnál sokkal hatalmasabb államok. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez lévén pártomnak erős meggyőződése, a melynek most ismét — bár röviden — kifejezést kivánok adni, egész határozottsággal kijelentem, hogy mi igenis helyeseljük azt a törekvést, hogy Magyarországon az ipar minél inkább meghonosíttassék, de megjegyzem azt is, hogy a t. miniszter úrnak tényked̄ését az iparpártolás terén nem tartjuk szerencsésnek, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert a mi meggyőződésünk az, hogy egészséges ipart csak egyetlenegy módon lehet megteremteni: az önálló vámterület felállításával; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* minden egyéb kisérletezés nem fog eredményre vezetni, bár a kisérletezés az országnak meglehetős nagy összegekbe fog kerülni: az eredményt kizárja az, hogy csak oly ipart fog esetlegesen megteremteni a miniszteri tényked̄és, a mely olyan lesz, mint egy üvegházi növény, mert teljesen képtelen lesz a fejlett osztrák iparral versenyezni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azok a segélyezések, a melyeket az igen tisztelt miniszterelnök úr különböző iparvállalatoknak ad, oly visszaélésekre is adnak alkalmat, mint a minőt tegnap előtt Polonyi Géza t. képviselőtársam felemlített, a mely visszaéléseket csak úgy lehetne kiküszöbölni, ha a t. kormány nagyon élénk beavatkozást és felülvizsgálatot gyakorolna a segélyzett gyárak üzemeiben, ennek pedig az lenne a káros következése, hogy a kormány beavatkozása új tért nyitna, és a kormányhatalom mindenhatóságát a magán élet útjaira is rávezetné, a mi semmi esetre sem lehet kivánatos egy szabad és alkományos államban.

T. ház! A gazdasági tudománynak vannak alapföltételei, a melyek igazak maradnak Magyarországon is, akár mit tesz, vagy mond a t. miniszter úr. Ezen alapfeltételek egyike az, hogy csak ott virágozhatik egy egészséges ipar, a hol gyarapodására megvannak az előfeltételek. Ez előfeltételek egyike, hogy egy születő iparral ne versenyezhessen szabadon egy fejlett és hatalmas ipar. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha ez az előfeltétel meg nem szereztetik a magyar ipar számára, akkor teljes lehetetlenség lesz az, hogy a magyar ipar kifejlődhessék, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és mindazon kisérletezés, a melyet a t. miniszter úr nagy buzgósággal folytat, nemcsak hiába történik, hanem még káros is, mert az országot eltereli az igazi útról, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely nem más, mint az önálló vámterület felállítása. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Tekintsünk körül az egész világon, s azt fogjuk látni, hogy a világ minden egyes állama csak úgy birta iparát fellendíteni, ha azt védvámokkal oltalmazta, míg csak meg nem erősödött. A szabad kereskedelemnek elméletileg ideális felfogása, a melynek Cobden, Bright, Gilpin és más hires angolok voltak apostolai, hasznos volt és ma is hasznos a hatalmas Anglia számára, a mely megelőzött minden más államot az ipar terén és kezében tartja a világ kereskedelmét, és melynek szüksége van arra, hogy iparczikkeit szabadon vihesse ki az egész világon mindenhová.

De minden más állam a kellő időben s kellő irányban alkalmazott védekezéssel birt ipart teremteni és én nem tudom azt belátni, hogy Magyarország miképen képezhetne olyan kivételt, hogy az egész világon sehol, de csak is Magyarországon legyen lehetséges az, hogy

Digitized by Google

egy hatalmas, versenyző idegen iparral szemben megteremthető legyen egy egészséges ipar. Meggyőződésem szerint, lehetetlenség ellen küzdeni nem más, mint az ország erejének, pénzének és életvérének elfecsérlése. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egy másik megjegyzést is akarok tenni, mert az igen tisztelt miniszter úrnak válaszaiból egy másik látszat is merül fel, az a látszat, mintha mi függetlenségi párt azt akarnánk állítani, hogy a gyáriparnak kifejlesztése az ipari munkások kárára van. Mi semmiesetre sem fogjuk elkövetni a huszadik században azt a hibát, a melyet a múlt századnak első harmadában a doktrinér politikusok elkövettek akkor, midőn Európában az ipargépek felállítása és a vasutak terjeszkedése megkezdődött. Még most is mosolyogva emlegetik Európában Thiersnek azt a mondását, hogy a vasutak nem lesznek soha más mint gyerekjáték, még pedig oly veszélyes gyermekjáték, a mely sok kárt fog okozni a fuvarosoknak. Azon eredmények, a melyek a múlt században elérettek az ipar s a vasutak terén, Thiersnek és vele a doktrinárek csodálatos felfogását meghazudtolták. Elképzelhetetlen lenne tehát, hogy a függetlenségi párt, a mely mint az egész ország tudja, alaposan szokott a közgazdasági kérdésekkel foglalkozni, ilyen badarságot állítana. A függetlenségi párt soha ilyet nem mondott, ellenkezőleg azt mondja, hogy a gyáraknak felállítása az ipar-munkásosztálynak kenyérkeresetet ad. A világstatisztika is ezt bizonyítja. Nem akarom a t. házat fárasztani statisztikai adatok felsorolásával, csak egy tételt említek fel, *(Halljuk! Halljuk!)* Poroszország példáját. Ha összehasonlítjuk a porosz viszonyokat a magyar viszonyokkal, azt fogjuk találni, hogy Poroszországban a lakosság 48 százalékának ad a gyáripar kenyeret, Magyarországnak pedig a nagy- és kisipart összevéve csak a lakosság 12 százalékának ad kenyeret, még pedig száraz kenyeret. A függetlenségi párt, a mely a nép javát keresi, kenyeret akar adni a népnek, a mi alapelveink egyike az, hogy a magyar nép legyen boldog, szabad és független, képtelenség tehát minket úgy állítani oda, mintha mi oly állapotot akarnánk fentartani, a melyben a lakosságnak csak 12 százaléka talál kenyeret az ipar terén akkor, a mikor a világverseny mind nehezebbé és nehezebbé teszi az őstermeléssel foglalkozó lakosság megélhetését. Ilyen dolgot a függetlenségi párt nem akar és nem mondott soha, hanem igenis azt mondja, hogy ép azért, mert szükséges az, hogy az ország lakosságának egy tekintélyes része kereshesse kenyerét az iparral, ép azért szükséges az, hogy az iparnak egy olyan talaj készíttessék elő, a mely talajon egészségesen felvirágoztassék, és mindaddig, míg ez meg nem történik, minden segélyezés, minden kisérletezés haszontalan lesz. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Még egy harmadik dolgot is meg akarok jegyezni, még pedig azt, hogy sajnálattal hallottam a t. miniszter úr részéről azt a nyilatkozatát, hogy ő Bülow birodalmi kanczellárnak ismert kijelentéseivel szemben nem akar állást foglalni. Világos dolog az, hogyha Németország az agrárvámoknak felemelésével oly térre fog lépni, a mely téren a magyar őstermelést egészen ki fogja zárni Németországból, akkor Magyarország nem fog védekezhetni még represszáliákkal sem, mert ha az iparvámokat fogják emelni a közös vámvonalon, ezzel egyszerűen csak azt az eredményt fogjuk elérni, hogy az osztrák iparczikkek még drágábbakká fognak válni Magyarországon. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon,)* Ha megvolna az önálló vámterület, akkor igenis iparvédvámokkal kompenzációt lehetne nyújtani az országnak az ipar terén azért, a mit a közgazdaság terén el fog veszteni Németországnak állásfoglalása következtében. De minthogy ma nincsen önálló vámterület, teljesen lefegyverezve és védtelenül állunk Németországgal szemben, valamint minden egyéb állammal szemben, a melynek eszébe jut a magyar nyerstermények kiszorítani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így lévén a dolog, lehetetlen, hogy ezen igazságnak a miniszter úr ellent mondjon, mert ez olyan alapigazság, a melynek nem is lehet ellentmondania. Ha pedig ellenmondhatlanúl igaz a mit mondtam, akkor szükséges lenne az, hogy a t. kormány is hozzá járúljon egy erős közvélemény megalkotásához Magyarországon az önálló vámterület mellett, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely erős közvéleménynek megalkotása és megnyilvánulása nélkül csaknem teljesen lehetetlen lesz Magyarországon megszerezhetni azt az egyetlen védekezési eszközt, a melylyel más államok élnek hasonló helyzetben. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Szükséges egy erős közvélemény nyomása, mert jól tudjuk, hogy Magyarországon nem lehet mindazt véghez vinni, a mi a magyar érdekek szempontjából szükséges volna; nem lehet saját érdekeinket saját belátásunk szerint védelmezni, mert ellentmond ennek olyan nagy erő, a melyet itt megemlíteni nem akarok, mert én a koronát nem akarom belevonni a parlamentáris vitatkozásokba; de azt mégis megmondhatom, szorosan szigorú parla-

Digitized by Google

mentáris felfogással is, hogy a t. kormánynak szent kötelessége lenne a koronát meggyőzni arról, hogy Magyarországnak életfeltétele az önálló vámterület felállítása, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy a magyar koronának kötelessége, *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* teljes erővel ismétlem ezt a szót, hogy kötelessége hozzá járúlni ahhoz, hogy leghűbb országának életfeltételei meg legyenek óva. *(Élénk helyeslés. Éljenzés és tetszés a szélső baloldalon; a szónokot számosan üdvözlik.)*

Lukáts Gyula jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. képviselőház! Jelen felszólalásommal egy pár reflekszióval óhajtok élni. Ugyanis a t. szakminiszter úr tegnapi beszédének azon részére, melyben főleg a kisiparról általam mondottakkal foglalkozott, legyen szabad észrevételeimet megtenni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Szombati beszédemben alkalmam volt hosszasabban és tüzetesen beszélni a kisiparosok dolgáról. Alkalmam volt akkor kimutatni, hogy mik azok a kardinális követelmények, a melyeket a kisiparosok mintegy oly tényezőkként jelölnek meg, amely tényezők nélkül az ő exisztencziájuk nemcsak biztosítva nincsen, hanem elpusztulásuk a kétszer kettőnél biztosabb. *(Úgy van! a baloldalon.)* Akkor rámutattam azokra az intézményekre és tényezőkre, a melyeket a szakminiszter úrnak feltétlenül birálat tárgyává kell tennie, és a melyek iránt sürgősen kell intézkednie. Sajnálattal tapasztaltam, t. ház, hogy abban a válaszban, a melyet a t. miniszter úr a kisiparosok tekintetében mondott, éppen a leglényegesebb és legkardinálisabb követelményekről nem szólt. Azokat az öt pontban felsorolt kellékeket, a melyekkel a t. miniszter úr a kisiparosokat támogatni akarja, korántsem ellenzem, csak abban nem értek vele egyet, hogy csak ezekben találja mindazokat a kellékeket, a melyekkel a kisiparosokat felemelni és megizmosítani lehet, és épen a legfontosabb dolgot méltóztatott kifelejteni; a kisiparosok testületi felemelését.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Megmondtam: az ipartörvény revizióját.

Major Ferencz: De a mikor a főkellékeket elmondta, éppen a legkardinálisabbat kifelejtette. Pedig épen abban van a panacea. Az iparosok a mostani ipartestületi intézménynyel nem tudhatnak megizmosodni és felvirágozni, és nem tudnak önmaguk részére kellő védelmet biztositani, pedig ez a fő és ez az első kellék. Azzal a kisiparosok számot vetettek régen, hogy a gyári iparnak megalkotását ők nem gátolhatják, de saját érdekükben is van, hogy ne gátolják. Hiszen akkor, a mikor a gyáriparról szóltam, a legnagyobb mértékben üdvözöltem a t. miniszter úrnak ezen a téren tanúsított törekvését és igyekezetét, mert meggyőződésem, hogy virágzó gyáripar mellett a kisipar ügye is fog virágozni, hogy ha a testületi szellem és a testületi hatáskör az önkormányzat keretében meg lesz adva, a kisiparos osztály tevékenysége oly erőteljes lesz, amelylyel a maga álláspontját és érdekét biztosítani képes lesz.

Ép azért arra fektettem a fősúlyt és ebben az irányban kérem a t. miniszter úrnak legtevékenyebb közreműködését, hogy mielőbb terjessze ki figyelmét azon kellékekre, a melyek fölött már 33 éve jajgat a kisiparos osztály, a melyekért évről évre hasábokra menő memorandumokat küld a miniszteriumhoz, kifejtve, hogy ezekben találja a legfontosabb érdekeit, a melyek megoldását kérik. Erre kérném a t. miniszter úrnak figyelmét. Azzal, hogy a t. miniszter úr jelezte is, hogy a törvényt revizió alá fogja bocsátani, azzal nem fogja azonban megnyugtatni és nem nyugtathatta meg a kisiparosokat, mert az ipartörvény revizióját úgy tavaly, mint harmadéve méltóztatott megígérni. De megnyugtathatja igenis azzal, ha azokat az elveket méltóztatik jelezni, a melyek az ipartörvény revíziójánál vezérelni fogják. Ez az, a mit szeretnék a magyar iparososztály megnyugtatása érdekében hallani, hogy lássa az iparososztály, hogy az a törvény, a mely revizió alá kerül, ama kivánalmak szerint fog revidiáltatni, amelyeket az iparosok maguk hangoztatnak. Magától a revíziótól a kisiparosok a remélt eredményt nem várják. Hiszen egy revizión már átestünk. Az első törvény, az 1872: VIII. czikk. revizió alá vétetett az 1884. XVII. törvényczikkel. És mi történt a revizió után? Ugyanazon szomorú viszonyok maradtak a kisiparosokra nézve, mint a revizió előtt voltak. De nem az a fontos, t. miniszter úr, hogy revizió alá vétetik-e a törvény, hanem az a fontos hogy miként vétetik revizió alá és ez irányban kérem a t. miniszter úrat, legyen szives megnyugtatni az ország iparos osztályát, vajjon ezen revizióban úgy a szakképzettségre való helyezése a kisiparnak, valamint az autonom jogoknak kiterjesztése az ipartestületek intézményében miként fognak keresztűlvitetni és teljes mértékben fog-e érvényesülni azon szabadság, melyet az iparososztály az ipartestületben az autonom jogok kiterjesztésével akar biztosítani. T. ház! Még egy megjegyzést kell tennem az iparoktatásra. Én tudom azt, miként beszédemben jeleztem,

Digitized by Google

hogy ezen oktatás a középső vonalon határozottan dicsérőleg van megoldva, azonban az alsó fokúakban épen az ellenkezőt mondhatom és ott a lehető legnagyobb eredménytelenséget konstatálhatjuk. T. ház! Én csak a kimutatásnak ezen tételét olvasom fel, mely az eredményeket mutatja az alsófokú oktatás terén az iparosoknál és kereskedőknél. A mint a kimutatás igazolja, 77.567 iparostanoncz közül az előkészitő osztályba jár 20.090, tehát 25·9%-a az összesnek. Az első osztályba 27.171, azaz 34·9%, a második osztályba 18. 461; már csak 23·8% végül a harmadikba 11.841 tanoncz, tehát 15·4%. Ez mutatja t. ház, hogy az iparoktatás terén az alsóbb foknál mily szomorúak a viszonyok. A felsőbb oktatásról elismeréssel szólhatok, hanem a tanonczisk olák terén a statisztika megmutatja, hogy milyen kevés tanoncz jár egyáltalában, s a kik járnak is, a harmadik osztályba oly kevesen jutnak fel. Ezen tanoncz iskolák látogatása is igazolja, hogy az anyag minő rossz, épen azon rossz viszonyok folytán, melyek az iparos osztályban uralkodnak, hogy faluról az igen selejtes elemek jönnek az ipari pályára, a kik nem tudnak sem írni, sem olvasni és még ezeknek is csak 25·9%-a jár egyáltalában iskolába és ha csak 15·7% tanúl a harmadik osztályban, akkor élőkép van előttünk, hogy milyen lehet annak az iparostanoncznak az előkészültsége három év után, a mikor kezébe kapja az iparigazolványt. Ez szomorú helyzet az iparfejlesztésre és fejlődésre, mert azoktól az iparosoktól, a kik ily előkészültséggel lépnek az életbe, mi az iparfejlesztést nem várhatjuk. Ezért jeleztem beszédemben, hogy sürgős szükségét látom annak, hogy az ipari pályára lépőktől bizonyos előkészültség megkivántassék, ha minden más pályán megkivánjuk az írni és olvasni tudást, nehogy esetleg azt a három évet, melynek harmadik évét a legtöbb nem is járja, azzal töltse el, hogy írni és olvasni tanítsák.

A középfokú oktatásban, mely tisztán szakszerű, teljes megnyugvásomat találom, mert ezen a téren nagyon sok történt. Igen szeretném, ha a t. miniszter úr megemlékeznék a kereskedelmi képzésről is, mert itt is hasonló szomorú viszonyokkal találkozunk, a mennyiben kereskedelmi tanoncz 6415 van; az előkészítő osztályba jár 1365, tehát csak 21·2%, az első osztályban 2·583 = 40·2%, a második osztályba 1625, tehát 25·8%, a harmadik osztályba 812, vagyis 12·8%. Tehát a mi kereskedelmünknél, hol az élelmesség, leleményesség és képzettség egy magasabb foka kivántatik, azt a szomorú statisztikát látjuk, hogy 12·8% jár a harmadik osztályba. Ez mindenesetre nagyon megdöbbentő, akkor, a mikor mi azon volnánk, hogy egy igazán képzett kereskedelmi osztályt felépitsünk Magyarországon.

A mi a kereskedelmi oktatásnak középső részét illeti, a kereskedelmi akadémiák ellen legfeljebb az volna a kifogásom, hogy több gyakorlati részt szeretnék a kereskedelmi akadémiák tanításában, hogy az onnan kikerült növendékek a gyakorlati kereskedelem terén nagyobb készültséggel birjanak, mint a menynyit ma tapasztalunk. A kik ma oda mennek, tulajdonképen nem is azért mennek oda, hogy kereskedők legyenek, hanem, azért, mert legnagyobb része a gymnáziumban és a reáliskolákban nem tud boldogúlni, mennek tehát a kereskedelmi iskolába, hogy azután valamely kisebb hivatalban maguknak menedéket keressenek. Nem is a kereskedelmi pályát tűzik ki czélúl; sokan csak azért mennek oda, hogy az önkéntesi jogosultságot ez által megszerezhessék. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez az irány nem felel meg annak a képnek, melyet meg kell rajzolnunk Magyarország jövő kereskedelme és ipara szempontjából. Ezek a hibák feltétlenül meg vannak, s azt hiszem, e tekintetben a t. miniszter úr sem áll azon az álláspontón, hogy ott igazán a kereskedelmi szakra képzik az ifjakat. Ma ez igazán egy szükségiskola, a melynek csak átmeneti természete van és különösen a kereskedelmi szakra igen kevés ifjút szolgáltat. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A mi a felső kereskedelmi oktatást illeti, melyről múltkor bővebben megemlékeztem, csak elismeréssel adózhatok azon oktatás iránt, melyben a keleti akadémiában részesülnek az oda beiratkozott növendékek. Magam is meggyőződtem úgy a vizsgák alkalmával, mint máskor is, hogy ott ember feletti tevékenységet fejtenek ki azok az ifjak, s hogy azok mind kiváló, kitünő ifjak. Igaz, hogy csak azok vétetnek fel, a kik kitüntetéssel érettek, és nagyon szép eredményt mutatnak fel, de kivánatos, hogy ezen a téren még fokozottabb támogatással nagyobb eredményt érjünk el, mert az innen kikerült ifjaknak úgyszólván kötelessége és hivatása Magyarországnak a külfölddel való kereskedelmét megalapítani és fenntartani. Az innen kikerült ifjaknak mint letelepedett czégeknek kell majd a külföldön szerepelniök, hogy az összeköttetést a magyar kereskedőkkel fenntartsák én virágzásba hozzák. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És épen azért az ezen irányú képeztetést én nemcsak üdvözlöm, de előre is jelzem, hogy itt nagyobb támogatásra van szükség, mint a melyben ezen intézmény részesül; mert bizony például még

Digitized by Google

igen hiányos a felszerelés. E tekintetben különösen felhivom a t. miniszter úr figyelmét, hogy ez az intézet megérdemli, hogy minden tekintetben, felszerelés és eszközök dolgában is, azon a nivón álljon, a mely ezen intézményt határozottan megilleti. Ezen intézmény fejlesztése is oly irányban kell hogy történjék, hogy a kereskedelmi pályán ne csak kész kereskedőket képezzen, hanem útat törjön magának a konzuli intézményhez is, a mely a kereskedői intézménytől úgyszólván elválaszthatatlan.

T. ház! Csak egy pár szót még ennél a tételnél. Én is bátor vagyok reflexióval élni azon, lehet mondani, támadással szemben, a melyet Bülow kanczellár, ha nem is egyenesen ezzel a szándékkal, a mi érdekeink ellen intézett. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Legyen szabad ehhez néhány szót szólanom, talán magasabb szempontból. Ha figyelemmel kisérjük, hogy mi történt a közelmúlt évtizedben, azt látjuk, hogy Magyarország Németország által úgyszólván körül lett bástyázva, a mennyiben a német intézmények Keleten, úgy Kis-Azsiában, mint a Balkánon is határozottan előtérbe lépnek kereskedelmi és ipari szempontból, vasutépítés dolgában és minden másban. Ha ezt látjuk, könnyen az a gondolatunk támad, hogy a közelmúltban Németország már tulajdonképen annyi piaczot teremtett magának, hogy nincs már szüksége reánk, Magyarországra, és igen könnyen kikapcsolhatja Magyarországot az ő kereskedelmi szférájából; annál is inkább, mert ma már védelmi szempontból is oly erősen áll, hogy nagyon sokat a mi szövetségünkre már nem ad. Ha ezt látjuk, akkor tudjuk csak megérteni és mérlegelni azt a nyilatkozatot; akkor látjuk, hogy abban a nyilatkozatban ki van mondva, hogy mi Magyarországnak a szövetségére kereskedelmi szempontból egyáltalában sokat nem adunk. Mert hiszen a német produktum talál magának piaczot máshol; Németország az ő összes tevékenységét arra fektette, hogy a tengeren túl magának piaczokat teremtsen, és minthogy úgyszólván milliárdokat áldozott, arra bizonynyal megtalálja majd ott az ő kalkulusát és így elsősorban üdvösebbnek tartja magára nézve is, hogy megvédje a saját agráriusait a szomszéd államok ellen, tehát ipari, azaz piaczi szempontokból sincs szüksége a szomszéd államokra, mert ő teremtett magának piaczokat a tengeren túl. Ez az okos, józan és előrelátó politika jellemzi Németországot minden téren. Míg védelmi szempontból nem volt biztos, addig nagyon jó volt neki a mi szövetségünk kereskedelmi és ipari szempontból is. De mikor már védelmi szempotból nincs nagy szüksége reánk, akkor kereskedelmi és ipari szempontból nagyon könnyen végez velünk.

Ezeket voltam bátor ennél a tételnél röviden megjegyezni. Alkalmam lesz majd az államvasutak és a hajózás tételénél egyes kérdésekre még kiterjeszkedni. Most csak ezt voltam bátor az igen tisztelt miniszter úrnak szives figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra nem lévén senkisem följegyezve, a vitát bezárom.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Felszólalások folytán kötelességem pár nyilatkozatot tenni, annyival is inkább, mert azt hiszem, hogy hozzájárulhatok én is a vélemények tisztázásához. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban ezt tenném, kötelességem a tegnapi ülés végén Pichler Győző képviselő úr részéről tett egy nyilatkozatra megjegyzést tenni; a zajban nem hallottam, a mit mondott, s azért nem válaszoltam ebbeli megjegyzéseire.

A képviselő úr kiterjeszkedett a Budapesten egyes előljárók részéről az ipartörvény 51. §-a alapján a múlt év végén egyes hirdetésekkel és kirakatokkal szemben követett eljárásra, és erre vonatkozólag megkérdezett engem, hogyan áll tulajdonképen a dolog. Azt hiszem, a t. képviselő úr figyelmét elkerülte, hogy ez egy régen elintézett ügy. Már beállott a nyugalom és a csend, nincs semmiféle hajsza azóta, a mióta én azt a második rendeletet kiadtam, a melyben az első rendeletet, — a mely egész őszintén megmondom, nem az én nevem alatt jelent meg, de a melyet különben jogos hatáskörében az illető miniszteri tanácsos irt alá, — rektifikáltam, úgy a mint az az én intenczióimnak és törekvésemnek megfelel. *(Helyeslés.)* Azóta semmiféle panasz ebben a tárgyban nem fordult elő; ha pedig esetleg előfordúlna ebben az irányban, a melylyel azt hiszem, a képviselő úr is teljesen egyetért, könnyen el lehet intézni. *(Helyeslés.)* Ebben az irányban tehát a kereskedőknek semmiféle zaklatása elő nem fordulhat. A hirdetéseknek szabadságát addig, a míg az a jogos érdeket és az erkölcsiséget nem sérti, tiszteletben kivánom tartani. *(Helyeslés.)*

Molnár Jenő: Hát a birságot behajtották-e?

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Az elintézett ügyekben, a mennyiben azok minden fórum által helybenhagyva, jogérvényes ítélettel befejeztettek, természetesen igen, de máskülönben nem. Mondhatom, igen sokat megakadályoztam. *(Helyeslés.)*

A másik, a mire nem akarok kiterjesz-

Digitized by Google

kedni, de még sem hallgathatok róla teljesen, a német birodalmi kanczellárnak az a nyilatkozata, melyet az utóbbi napokban itt újra, meg újra felhoznak. Azt hiszem, a képviselő urak mindnyájan tévedésben vannak. Az tudniillik egy belügyi kérdéssel kapcsolatosan tett nyilatkozat, és azt hiszem, egy másik, idegen államnak minisztere ilyen nyilatkozatokkal szemben korrektül semmiféle tiltakozást nem tehet. Ebben a tekintetben a t. ellenzéki képviselő urak, — nem akarom vitatni, helyesen-e vagy helytelenül, — kifejezték aggodalmaikat, panaszaikat, de én ezen a téren őket nem követhetem. Ők maguk sem tehettek indítványt a dolog természeténél fogva, úgy, hogy úgyszólván nekem sem adhattak a számba semmiféle energikusabb és nem tudom én miféle nyilatkozatot, a melyet tennem kellene. Egyedül Pichler Győző képviselő úr fogalmazott meg ilyesformát, — mint majd mindjárt felolvasom — hogy a mit a német kanczellár mondott, az ellen egyszerűen tiltakozásomat fejeztem volna ki, hogy az az irányzat ne jusson érvényre az autonom tarifa tárgyalásánál. Bocsánatot kérek, itt német tarifáról van szó. Hogyan tiltakozzam én az ellen, hogy Németországban mit tesznek a maguk tarifájába? Eltürné-e szó nélkül a képviselő úr, hogy egy német miniszter tiltakozzék az ellen, hogy mi mit teszünk a mi tarifánkba? Ha nem olvastam volna fel a képviselő úr szavait szószerint, akkor talán még szó lehetne arról, hogy félreértettem őt; de higyje meg nekem a t. képviselő úr, hogy ilyen túlzásokba menni nem lehet csak azért, hogy valaki egy magyar miniszternek erős dolgokat mondjon. *(Helyeslés jobbról!)* Ezt kívántam megjegyezni.

Most még csak Kossuth Ferencz igen tisztelt képviselő úr szavaira kívánok reflektálni, a ki — örömmel konstatálom — szükségét érezte annak, hogy a gyáralapítások tekintetében pártja magatartásának a magyarázatát adja. Nagyon jó volt, hogy kijelentette, hogy a gyárak alapítása tekintetében szintén azon a véleményen van, hogy helyes politika az, Magyarországon gyárakat felállítani. Igaz, hogy aggodalmát fejezte ki azon rendszer irányában, a melyet én követek, hanem ezzel szemben egy egyszerű kérdést teszek fel, és minden komolyan gondolkozó embert pártkülönbség nélkül felkérek a válaszra.

Én egy alternativa előtt állok. Mi most vámközösségben vagyunk; hogy meddig fog ez tartani, azt majd meglátjuk, de most ezen az alapon állunk, s azért természetesen ebben az irányban tesszük meg intézkedéseinket. A t. képviselő urak, ellenkező meggyőződésükből kifolyólag, ezzel szemben majd állást foglalnak. De bárhogyan dőljön el ezen elvi küzdelem közöttünk, és akármilyen megoldást nyerjen az, akár meggyőződésből, akár az események folytán: jelenleg ebben a helyzetben vagyunk, az kétségtelen. Már most mi a miniszternek ebben a helyzetben a kötelessége? Nem csinálni semmit, vagy csinálni valamit? A kérdés ez, és én ezt a kérdést teszem a t. képviselő urak elé. Ne méltóztassék tehát nekem azt mondani, hogy az önálló vámterület alapján jobban lehet azt csinálni, vagy több eredményt lehet elérni, sikeresebben lehet dolgozni; én e felett nem vitatkozom, abba bele sem megyek. Áll az, hogy jelenleg ebben a helyzetben vagyunk, és azon alternativa előtt állok, hogy csináljak-e a jelenlegi helyzetben valamit, igen, vagy nem? Azt hiszem, nem fogja senkisem mondani, hogy nem. Ha tehát igen, akkor csak még egy kérdés van hátra, hogy helyesen van-e az úgy, a mint én csinálom, igen, vagy nem? És itt azután a tárgyilagos kritikát nemcsak elfogadom, de provokálom. Mert én nem akarok ebben a magam gusztusa szerint eljárni. Én az ország pénzével dolgozom, ehhez mindenkinek szava van, és én a jó tanácsot és gyakorlati irányt mindenkitől hálával és örömmel fogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* Ha hibázom egyik vagy másik kérdésben, nem fogom szégyelni, s bevallom, hogy ettől el kell térni, ez helytelen dolog, ezt korrigálni kell. *(Általános helyeslés és tetszés.)*

A mi pedig az ország megterheltetését illeti, — mert ezzel is tartozom Pichler Győző t. képviselő úrnak, — erre nézve igenis számot kell adnom. És itt megjegyzem, hogy hiú reményeket ne keltsek, hogy azok a gyárak most vannak létesülőben, és ha netalán helytelenül fejeztem ki magamat, hogy már létesültek, ez úgy értendő, hogy a szerződések megvannak, megvan határozva az időpont, a melyen belül ebben a folyó évben, vagy részben a másik évben létesülni fognak; tehát így méltóztassanak szavaimat értelmezni, nehogy valaki keresse rajtam azokat a gyárakat, a melyeket majd csak a tavaszszal kezdenek építeni; ezt meg kellett jegyeznem, mert félek a félreértéstől.

Jelenlegi számadásomat én lezártam és úgy állunk, hogy az összes alapításnál, a mely mint már bátor voltam jelezni, összesen 64,640.000 koronára megy, a mi hozzájárulásunk nem éri el egészen a 10%-ot. Ez az egész, a mivel mi azoknak a gyáraknak alapításához hozzájárulunk. Ha tehát új kereseti források nyittatnak meg és tárulnak fel a belföldi fogyasztás számára; hogyha ezáltal a belföldi pénz leglább részben az országban marad, és hogyha ezt nézetem szerint nagyon

Digitized by Google

csekély áldozattal sikerült elérnünk, mert azt hiszem, e tekintetben is szerény és szigorú korlátok között maradtam, akkor talán nem ártok az országnak. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)* Én a t. képviselő uraknak pártkülönbség nélkül birálata alá bocsátom ezt a kérdést, szivesen fogadom a korrekturát, de azt hiszem az ország szempontjából ezen a téren is megtartottam a korlátokat. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)*

Még csak egyre vagyok köteles nyilatkozni Major Ferencz t. képviselő úrnak és ez az ipartörvény reviziója.

Én már számot adtam arról, hogy ebben az irányban mit tettem; ha kell ismétlem. Az egész anyag együtt van, most dolgozzak fel, még pedig szortirozva a különböző igényeket, panaszokat, melyek azt hiszem, egy kérdésben sem merültek fel olyan halmozott számban, mint itt. Ezeket feldolgozom. Érintik ezek részben a képesítés kérdését, részben a testületek viszonyait, részben kiterjednek az iparkamarákkal való viszonyra, és részben más apró, adminisztrativ és részleges intézkedésekre. A mikor ezeket feldolgoztuk, akkor van ideje annak, hogy programmot adjak. Tulajdonképen pedig talán nem mondok helytelen dolgot, ha azt állítom, hogy az ilyen kérdésben, a mely eminenter szakkérdés, eminenter részletkérdés, mert definicziótól és a törvénybe foglalt rendelkezésektől függ minden, a valódi programm maga a törvényjavaslat. *(Úgy van! Helyeslés jobbról.)* Mert ma ha általános kijelentéseket teszek, azzal csak hiú reményeket keltek, vagy csalódásokat idézek elő. Czélszerűbb és okosabb eljárás tehát, ha alaposan kidolgozva a törvényjavaslatot, jövök vele a a ház elé, ha az ország birálata alá bocsátom, s akkor majd megtudják mondani, helyesen jártam-e el, vagy nem. *(Helyeslés a jobbközépen.)*

Major Ferencz képviselő úr még három különböző tanintézeti csoportra hivta fel figyelmemet, tudniillik a tanonczciskolákra, a kereskedelmi iskolákra és a keleti akadémiára. Elismerem, hogy mind a három nagyon fontos, de sajnálom, nem hozzám tartoznak. Ha az én tárczám költségvetésénél méltóztatik ezekre megjegyzéseket tenni, azokat átutalom rövid úton t. kollégámhoz, a közoktatásügyi miniszterhez, hogy megkiméljem a képviselő urat még egy beszédtől, *(Derültség.)* sőt talán bátorságot veszek majd magamnak, hogy a magam jóakaratú kommentárját is hozzácsatoljam. De különben ez tárczámhoz nem tartozik. Ajánlom a tételt. *(Helyeslés és tetszés.)*

Elnök: A tétel maga nem támadtatván meg, megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyéb ipari és kereskedelmi oktatási czélokra 107.520 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Major Ferencz: Bocsánatot kérek, félreértett szavaim helyreigazítása czímén kérek szót. *(Zaj. Halljuk!)*

T. ház! Nehogy felszólalásomra vonatkozólag félreértések legyenek, a t. miniszter úr legjobban tudja, hogy már szombati beszédemben is jeleztem, hogy ezek a közoktatásügyi tárczához tartoznak ugyan, de a t. miniszter úr ingerencziát gyakorolhat ez intézményekre. Ezért szólaltam fel már e tárczánál is, hogy ezen fontos intézményekre is, a melyek bár a közoktatásügyi miniszterhez tartoznak, a kereskedelemügyi miniszter urat felhivjam, hogy ingerencziáját a legnagyobb mértékben gyakorolja. Nagyon jól tudom, hogy nem tartozik e tárczához, de ettől elválasztani nem lehet és nem szabad. *(Helyesles balról.)*

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kereskedelmi oktatási ösztöndíjak 440 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivűli kiadások. Beruházások. Állami ipariskolák új épületeinek emelésére és a már meglévő iskolaépületek kibővítésére 400.000 korona.

Makfalvay Géza, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr kéri tudomásúl venni amaz intézkedését, hogy a budapesti felső épitő ipariskola, azután a budapesti mechanikai és órásiskola részére két új épületet épit a minisztertanács által rendelkezésére bocsátott és ennek következtében a pénzügyminiszter által előlegezett 748.000 korona rendkivűli hitelből, oly módon, hogy 1902. évtől kezdve ezen összeget az ipari és kereskedelmi szakoktatás czíme beruházási tétele terhére évenként 200.000 koronával fogja a pénztári készleteknek megtéríteni, míg a szükséges telkek árát rendes beruházási hitel fogja fedezni.

A pénzügyi bizottság eme jelentésének tudomásúlvételét ajánlja.

Elnök: A tétel maga megszavaztatik, a a kereskedelemügyi miniszter jelentése pedig tudomásúl vétetik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 202.413 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi czélok. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek, VI. fejezet, 5. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Kereskedelmi muzeum 176.422 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Iparfejlesztés 1,665.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Belkereskedelem 85.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Külkereskedelem 347.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi ösztöndíjak 10.324 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Makfalvay Géza előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter kéri, hogy a 2—5. rovat közt, tekintettel az országos ipari és kereskedelmi alap teljesen szoros rendeltetésére, az átruházási jog engedélyeztessék és hogy az e czím alatt előirányzott összegnél esetleg elérhető megtakarításokat, illetőleg a fel nem használt összegeket az ipari és kereskedelmi alap javára átutalványozhassa.

A pénzügyi bizottság ajánlja az átruházási jog megadását és hogy a fel nem használt összegek az ipari és kereskedelmi alap javára átutalványoztathassanak. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tétel megszavaztatik s egyszersmind az átruházási jog a pénzügyi bizottság javaslata értelmében a 2—5. rovatok közt megadatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 76.124 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari felügyelet és kazánvizsgálat. Rendes kiadások, X. fejezet, 6. Rendes bevételek. VI. fejezet, 6. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 178.340 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 76.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Makfalvay Géza előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr kéri a törvényhozást, hogy ezen czím egyes rovatai között az átruházási jogot kivételesen megadja, addig, míg a zárszámadás eredményei fölött rendelkezni fog és a jövőre biztos támpontot nyer.

A pénzügyi bizottság az átruházási jog megadását ajánlja.

Elnök: A ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 180.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Posta, távirda és távbeszélő. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 7. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, XI. fejezet, 2. czím. Beruházások, V. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek, VI. fejezet, 7. czím. Rendkivüli bevételek, IV. fejezet, 2. czím. Kiadás, rendes kiadások. Személyi járandóságok 18,942.600 korona.

Lukáts Gyula jegyző: Lakatos Miklós!

Lakatos Miklós: T. ház! Igen röviden akarok felszólalni a postaszolgák ruhailletményére vonatkozólag, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy figyelmébe ajánljam a t. miniszter úrnak azt a visszás állapotot, hogy felruházzák a postaszolgákat sipkával, kabáttal, nadrággal, de a leglényegesebb részét, a czipőt vagy csizmát megtagadják tőlök. Én úgy tudom, t. ház, hogy mindenütt, a hol akár az állam, akár a vármegyék, akár a városok szolgáiknak egyenruhát adnak, megadják a csizmát is, mint a ruházat kiegészítő részét. A kik tudják, hogy ez a szegény postaszolga nap-nap mellett, hóban, sárban, vizben, csőben háromszor futja végig mindenütt az utczákat, felmászik a harmadik és negyedik emeletre, azok tudják azt is, hogy annyi czipőt koptat, hogy fizetésének egy tekintélyes részét czipőre kell fordítania. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a dolog, azt hiszem, kikerülte a miniszter úrnak, mint új miniszternek a figyelmét, mert igaz, hogy nagy uraknak csekélység ez, de biz annak a szegény embernek nagy dolog, ha a maga pénzén kénytelen czipőjét vagy csizmáit megvásárolni, a maga csekély fizetéséből. Mert tudjuk, hogy mi a fizetése: az egy, vagy kétesztendős szolgának 25 forint havi fizetése van. Ebből lehúznak nyugdíjra, ruhailletményre, biztosítékra, meg tudja az Isten mire, 4 forintot, marad néki 21 forint. Van azonkivül 120 forint lakbére. Ugyan ki ismer itt Budapesten olyan lakást, a melynek bére 120 forint, ha csak egy szobából és konyhából áll is, de tisztességes és nem valamely pinczegödörben van? Ezek a szegény emberek panaszkodtak nálam többször, én azonban megvártam volna, hogy a fővárosi képviselő urak közül szólaljon fel valamelyik, mert annak bizonyosan több eredménye lett volna, mint az én felszólalásomnak, mert én igaz, hogy csak igen ritkán és akkor szoktam itt e házban felszólalni, a mikor szegény emberek dolgáról van szó, *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* de mindig olyan szerencsétlen voltam, hogy soha kérésem meg nem hallgattatott. Ennélfogva elvárom, hogy most ezek a képviselő urak legalább támogani fogják a kérésemet.

Ezek a postaszolgák a lakbérükből sem jöhetnek ki. Tegnap beszéltem egynehánynyal; a kinek harmincz forint havi fizetése és öt tagú családja van, az 70 forintot; a másik, a kinek egy szobája és konyhája van, harmincz forintot fizet rá a lakásra. Hogy lehet kívánni hogy ezek az emberek ne járjanak mezítláb?

Digitized by Google

Én ugyan azt a tanácsot adtam nekik, hogy ha a miniszter meg nem hallgatja a kérésüket, akkor nyáron öltözzenek parádéba és mezitláb hordják végig a városon a leveleket, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* akkor talán szégyelni fogja a kormány hogy mezitláb járnak és mégis ad nekik czipőket. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

De hallottam egy visszás és nevetséges dolgot tegnap egy postatiszttől. Azt tudniillik, hogy alkalmazni fogják a postaszolgáknál azokat a czipősarkakat, a melyeket egy honvédkapitány talált fel, a melyek ruganyosak és igy azokban, mert ruganyosak, könnyebben járhatnak. Nagyon szép lesz, ha a mezitelen lábra rákötik a sarkot, s úgy fognak defilirozni a városban. Ilyen krajczáros gazdálkodással, t. miniszter úr, nem fogjuk államadósságainkat letörleszteni; ilyen krajczáros gazdálkodás nem ér semmit. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem méltányos, nem igazságos dolog, szegény emberektől elvonni a fizetéseket. Én azt hiszem, hogy a minszter úr megfogja hallgatni a szegény embereknek panaszát és orvosolni fogja a bajt. Azokra a sarkokra szintén tekintélyes összeget kellene majd kiadni, méltóztassék valamivel felemelni ezt az összeget és különösen azokat a postaszolgákat, kik nap-nap mellett járják az utczákat, legalább két pár czipővel ellátni. Bizony nem mindenütt aszfalton járnak, hanem sárban s olyan rongyos járdákon, hogy rosszabbak a mezővárosokban épített aszfaltnál és járdáknál. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Három jó dolgot követ el a t. miniszter úr az által, ha kérésemet meghallgatja. Először megszünteti azoknak a panaszát és azok ezért Isten áldását kérik a miniszter úrra. Másodszor azokat a csizmákat, a melyeket nekik szán, a kisiparosokkal fogja dolgoztatni...

Polónyi Géza: Nem pedig Selmeczbányán!

Lakatos Miklós: ... igy a kisiparnak munkát ad és támogatja azt. Harmadszor pedig csökkenti majd az osztrák gyárak raktárainak a jövedelmét, mert ezek a szegény emberek nem takaríthatnak meg maguknak annyi pénzt, hogy mindjárt jó czipőt vehessenek, s igy kénytelenek menni oda, a hol olcsón kapják. Elmennek tehát azokba a raktárakba, a hol kétháromforintos czipőt vesznek és a hol papiros és bőrrel bevont talpú czipőket kapnak. *(Úgy van a szélső baloldalon.)*

Ezeket kötelességemnek tartottam elmondani, s ajánlom kérésem az igen tisztelt miniszter úr figyelmébe. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Lakatos Miklós t. képviselőtársamnak a felszólalását figyelemre méltónak tartom, s legyen róla meggyőződve, hogy ilyen kédésekben, bármely részről, bármely indítvány tétetik, illetőleg figyelmeztetés jő hozzám, sohase nézem, melyik oldalról jön. Azt hiszem, eddig is bizonyságát adtam ennek. Ezt a dolgot is meg fogom vizsgálni, s a mennyire lehetséges, intézkedni fogok benne. *(Általános helyeslés.)*

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 16,370.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások, átmeneti kiadások. A budapesti magyar királyi távbeszélő hálózat bérletének megszüntetéseért fizetendő ötévi járadék 827.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti keleti pályaudvarban emelt postakezelési ház építésére, és a budapesti főpostaépület gyökeres javítására, a postaforgalmi pénzekből vett előleg törlesztése 80.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A távirda és távbeszélő fejlesztésére felvett előlegek visszatérítésére és a megszerzett ingatlanok hátralékos vételárára 600.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az országos távbeszélő hálózat létesítésére és a távirathálózat kiegészítésére 3,680.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 50,000.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. Az országos távbeszélő hálózat létesítésére és a távirdahálózat kiegészítésére, valamint a budapesti távbeszélő hálózat átalakítására szolgáló kölcsön negyedik részlete 3,680.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi postatakarékpénztár. Kiadás. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 8. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, XI. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek, VI. fejezet, 8. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 929.470 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 222.700 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üzleti kiadások. Betétek után fizetendő kamatok 1,150.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A postatakarékpénztári tanács költségei 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak 17,000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tartalékalap növelésére 801.440 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A Budapesten alkalmazott és szolgálattételre beosztott nős, vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 1390 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az eddig birt bérhelyiségek helyreállítása és az új épületbe való költözködés költségeire 12.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 3,138.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Hajózás. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 9 czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, XI. fejezet, 4. czím. Beruházások, V. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek, VI. fejezet, 9. czím. Rendkívüli bevételek, IV. fejezet, 3. czím. Kiadás. Rendes kiadások. I. tengerészeti igazgatás. Személyi járandóságok 301.100 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 276.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: II. szakoktatás. Személyi járandóságok 43.860 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tengerészeti szakoktatás kérését illetőleg akarok egyet-mást elmondani és figyelmébe ajánlani a t. miniszter úrnak, *(Halljuk! Halljuk!)* előrebocsátva, hogy mintegy húsz és egy néhány esztendő óta tengerészeti szakoktatásunk ellentétben áll az egész világ felfogásával.

Rövidke felszólalásommal be fogom ezt bizonyítani, *(Halljuk! Halljuk!)* de először egy más tárgyra térek át. *(Halljuk!)* A fiumei tengerészeti iskolában tanuló magyarországi növendékek a magyar kormány jóvoltából csaknem mindannyian stipendiumosak és tandíjmentesek. Az összes helyek betöltői közül tizenketten teljesen díjmentesen élvezik az iskolát, a többi pedig fél stipendiummal; azonkivül az »Adria« társaság szintén ad két teljes stipendiumot. Már több ízben rámutattam arra, hogy ezek a fiatal emberek mind azért kapják ezt a stipendiumot, hogy pályát tévesztve, s rövid idő múlva kiábrándúlva, hagyják ott a tengerészetet, mert az a kormány, a mely tanulási idejük alatt elbirta őket látni stipendiummal, nem tud róluk gondoskodni annyira, hogy később hadnagyi és kapitányi vizsgájuk letétele után alkalmazást is adhasson nekik. Ismerem a t. miniszter úrnak legújabb, ez irányú gondoskodását, a melylyel ez ifjak jövendőjét illetőleg többet tett, mint elődjei közül eddig akárki; azonban, ha a t. miniszter úr jóvoltából most már el is értük azt, hogy ezek az ifjak a magyar állam által szubvenczionált társaságoknál elsősorban lesznek alkalmazandók, nem értük el azt, hogy képzett tengerésztiszteket kapjunk bennük. Mindenki, a ki csak némileg is foglalkozott tengerészeti szakoktatással, tudja, hogy a tengerész gyakorlati kiképeztetését gőzhajón soha, de soha el nem sajátíthatja. Erre nézve Dániel Ernő volt kereskedelemügyi miniszter úr már tett is itt e házban nyilatkozatot, hogy tudniillik, ha elkövetkezik az az idő, — a mely már nagyon közel van, — hogy a vitorlások megszünnek, akkor épen a szakoktatás gyakorlati elsajátítása végett az állam lesz kénytelen vitorlás hajót építeni. Ennek az ideje elkövetkezvén, tudom, hogy a kereskedelemügyi kormányhoz tétettek is ez iránt javaslatok. Ha jól emlékszem, először az Ungaro-Kroata tett egy ajánlatot, a mely szerint építtet egy két-háromezer tonnás vitorláshajót, a melynek segélyezésére nem kiván egyebet, mint azt, hogy az úgynevezett mértföldsegélyezés kiterjesztessék e hajóra akkorra is, ha nem hazai kikötőkre utazik és ezen kedvezmény mellett magára vállalja, hogy az akadémiáról kikerült összes kadetnövendékek e vitorlás hajón fogják a gyakorlati tudást elsajátítani. Nem tudom mely miniszter alatt adatott be e javaslat, csak annyit tudok, hogy erre választ sem kapott az illető társaság. Ugyanezt az ajánlatot megismételte azután az »Adria« társaság; ez legalább kapott rá választ, a mennyiben mereven elutasíttatott. Igy tehát, ha az igen tisztelt miniszter úr gondoskodik is arról, hogy ezen iskolából kikerült növendékeknek helyet biztosítson, azok a gyakorlati szakoktatást nem sajátíthatják el azért, mert az igen tisztelt miniszter úr-

Digitized by Google

nak nem lesz másutt befolyása arra, hogy ezen ifjak ott kaphassanak alkalmaztatást.

Tehát még mindig fennáll óriási szüksége annak, hogy ilyen vitorlás hajóink legyenek, a melyeknél az ifjak elhelyezését illetőleg az igen tisztelt miniszter úrnak rendelkezési joga legyen. Hanem ennél a tételnél más nagyon fontos dolog is áll előttünk, tudniillik, hogy továbbra is a mi tengerészeti szakoktatásunkban ne foglaljunk állást szemben a világ felfogásával. A fiumei tengerészeti akadémiából évenként egy csomó magyarországi fiatal ember kerül ki, a kik megkezdik a gyakorlati hajózást és ezeknek a fiatal embereknek több, mint 95 százaléka odahagyja a tengerészetet, elmegy irnokoknak, vagy elmegy a dohánygyárakba dohánygyári tiszteknek, tengerészpályáját nem folytatja azért, mert a tengerészélet, a tengerészpálya valami különleges, ahhoz valami sajátos erővel, akarattal kell birnia annak, a ki azt végig akarja szolgálni. Ezt tudja a világon minden nép, csak mi magyarok nem tudjuk. Nemcsak az angolok vagy francziák, de maguk a fiumeiek is, a kik a fiaikat tengerészeknek akarják nevelni, nem adják először az akadémiába őket, hogy ott két-három esztendőt tanuljanak és így esetleg két-három esztendőt elveszítsenek, hanem először, mint hajós-suhanczokat adják őket az egyes hajókra és így 1/2—1 évi hajózás után megtudják, hogy van-e kedve a tengerészeti pályához és alkalmas-e rá. Ép ezért nagyon melegen ajánlom ezt a t. miniszter úrnak a figyelmébe. Ha bekövetkezik az az idő, hogy elfogadják azt, a mit itt ajánlottam és lesz egy olyan vitorlás, a melynek személyzete fölött rendelkezni fog a miniszter úr, akkor a fiumei tengerészeti akadémiába jelentkező fiatalembereket ne vigye először az iskolába, hanem tétessen velük gyakorlati szolgálatot, így legföljebb 1/2—1 esztendőt veszítenek el életükből, ha esetleg nem válnak be, de nem három esztendőt. Így van ez az egész világon, legyen így minálunk is.

Buzáth Ferencz jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! A hajózási tételnél óhajtok felszólalni és pedig abból az indokból, hogy az igen tisztelt miniszter úr beszédében csak érintette a hajózást és tulajdonképen bennünket azon aspirácziók beteljesedéséről nem biztosított, a melyeket mi szeretnénk úgy a folyam-, mint a tengeri hajózást felvirágzása tekintetében elérni. A múltkor jeleztem beszédemben, hogy a folyam- és tengeri hajózási részvénytársaság, — daczára a szubvenczionak, a melylyel mi ahhoz járulunk, hogy azt a feladatot, a melyet mi neki kitüztünk, megoldja, és daczára reményünknek, a melyet mi ezen részvénytársaságba helyeztünk, a mint a tapasztalat és a gyakorlat bizonyítja, — reményeinket nem váltja be. Nemcsak nekem vannak kételyeim, hanem a túloldalról is, mikép említettem, Konkoly-Thege Miklós t. képviselőtársam is aggodalmát fejezte ki a Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság működése iránt, sőt azt a merész állítást is megkoczkáztatta, hogy ma még van, de lehet, hogy holnap már nem lesz, és ép azért, mivel ilyen aggodalmak arról az oldalról is tápláltatnak, egy ilyen nagy intézettel szemben azt hiszem, hogy még inkább jogosabb az aggodalom itt, ezekről a padokról, és feltétlenül kivánatos, hogy ez irányban a t. miniszter úr a házat megnyugtassa, hogy vajjon miként vált be ezen intézmény szubvenczionálása és vajon lehetséges-e az, hogy a folyamhajózást valahára, legalább egy bizonyos idő múlva, szintén beilleszthetjük a magyar közlekedési művek közé. Mert én helyes közlekedési politikát nem is képzelhetek akkor, ha nekünk nincsenek kezünkben azok az intézmények, a melyek képesek lebonyolítani a vizen való közlekedést is. Sőt tovább megyek. Vasuti közlekedési szempontból nem is lehet helyes vasuti politikát felállítani, hogyha nincsen kezemben egyszersmind az egész hajózás is. Azokat a közlekedési góczpontokat, a melyeket kell, hogy felállítsunk és beilleszszünk a vasuti rendszerbe is, csak úgy lehet helyes irányba terelni az egész közlekedési politikát, hogyha a hajózás felett is rendelkezünk. Én azt hiszem, sok tekintetben sokkal helyesebben fejlődött volna ki vasuti építkezésünk, ha már régebben a kezünkben lett volna a folyamhajózás egész vonala. Azért, ha mi értékesíteni akarjuk azokat a befektetéseket, a melyeket a vasuti politika terén tettünk, nem szabad visszariadni esetleg azoktól az áldozatoktól sem, a melyeket megkövetel az, hogy a folyamhajózás is egészen rendelkezésünkre álljon és a vasuti politikának kapcsolatát, kiegészítő részét bépezze. Azért ebben az irányban szeretném, ha a t. miniszter úr megnyugtató választ adna, hogy a hajózásnak jövő fejlődését és megoldását miképen óhajtja.

Ha már a hajózásról szóltam, legyen szabad egy egészen részletes dologra is áttérnem. És ez a balatoni hajózás. A ki valaha a Balaton mellett járt, az tudja és ismeri, hogy tekintve a járatok és a hajók számát, a hajózás bizony nem felel meg a kivánalomnak; azután pedig meglehetősen drága az a tarifa, mely a balatoni hajózásnál meg van állapítva és azt a közlekedést, a melyet a Balaton két partja közt szeretném, hogy létrejöjjön, ez a drága tarifa nem engedi kifejlődni.

Most legyen szabad még reflektálnom a

Hertelendy Ferencz képviselő úr által említett viczinális vasutról, mely a Balaton másik partjának a hosszában kivánatos, hogy épüljön. Nemcsak azért fontos e vasutnak kiépülése, hogy annak a partnak legyen közlekedése, hanem fontos azért is, hogy fejlődhessék a balatoni hajózás. Mert a mostani hajózás a zalai partokon vakon végződik. Ugyanis az utas a zalai parton nem tud tovább menni, hacsak kocsit nem vesz igénybe. Míg ha ezen az oldalon is volna vasuti közlekedés, a hajóközlekedés is tizszerte nagyobb lenne, s úgyszólván bizonyos váltakozó közlekedés fejlődnék a hajók és a vasutak között. Én tehát a mikor a Balaton festői vidékének felvirágozása szempontjából kivánom és óhajtom, hogy a Balaton tulsó felén a zalai partokon vasút építtessék, ugyanakkor kivánom azt is, hogy a balatoni hajózás is egészen új alapokra fektettessék, vagy ha az ezen az alapon marad, ki kell ezta hajózást terjeszteni többszörös hajójáratokkal és e czélból több hajót kell építeni. Azután a szállítási tarifát is feltétlenül le kell szállítani, mert a mostani tarifaviszonyok között lehetetlenség a közlekedést fokozni az egyik és a másik part között. Ez pedig épen a nyári időben felette fontos, midőn tudniillik az egyik parton időző fürdővendégek a másik parton levő fürdőket és annak vidékét látogatják meg. Ez a mostani közlekedés mellett alig lehetséges. Ezért nagyon kérem a t. miniszter urat, hogy a folyamhajózással kapcsolatban egyuttal a balatoni hajózás kérdését is oldja meg az általam jelzett irányban, a mely azt hiszem, nemcsak a Balaton összes érdekeltségének, hanem a magyar kulturának és a magyar közgazdaságnak is elsősorban nagy érdeke.

Ezeket voltam bátor ennél a tételnél megjegyezni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! a jobboldalon.)* Lukáts Gyula t. képviselő úr két dologra hivta fel figyelmemet, a melyekre nézve tökéletesen egyetértek vele. Méltóztatott felemlíteni, hogy a fiumei tengerészeti akadémián képzett növendékek elhelyezéséről elsősorban kell gondoskodni. Ebben a tekintetben nem tartom elégségesnek, a mit már tettem, — és itt köszönöm az elismerését, — de tovább kell mennem, mert ott vannak bizonyos ellenszenvek, nehézségek, a melyeket le kell győzni, ha azt akarjuk, hogy az ifjak kedvvel menjenek a tengerészeti pályára. Abban is egyetértek vele, hogy a hajózás kérdését végre valahára meg kell oldani, mert fontos dolog az, hogy fél évig, vagy a meddig szükséges, gyakorlatilag próbálják ki az ifjakat, hogy az illető ifjak gyakorolják be magukat, tapasztalják meg, milyen a tengeri élet, mert ha e közben nem kapnak kedvet rá, vagy elmúlik tőle a kedvük, akkor hiába erőltetik őket, csak proletárok lesznek belőlük. Ebben tökéletesen egyetértek a t. képviselő úrral.

De összefügg ez, a mint mondta, a vitorlás hajók kérdésével is. Miért nem lehetett ebben a kérdésben véglegesen intézkedni és arra az ajánlatra is reflektálni? Mert mi nem adtuk fel teljesen a vitorla hajók sorsát. A t. képviselő úrnak is van tudomása arról, hogy a törvényjavaslatban, a melyet most készítettünk és a mely ankét tárgyalás alatt van, erre is van reflexió. Ha esetleg a tárgyalás oly eredményre vezet, a mely kizárja a vitorlásoknak oly módon való támogatását, mint a törvényben van, abban az esetben vissza kell fordúlni az ajánlathoz, a melyre czéloz, de valamikép meg fogom oldani a kérdést, mert mindenkor azt az irányt követem, hogy az iskolát a gyakorlati élettel össze kell kötni, különben hiába dolgozunk és hiába költjük a pénzt.

Kijelentem határozottan, hogy egy vagy más irányban majd segíteni fogok a bajon.

A mi Major Ferencz t. képviselő úrnak a folyam- és tengerhajózási társulatra vonatkozó kérdését illeti, nem tagadom, hogy ez a társulat sok bajjal küzd és egyúttal sokba is kerül. Ez kétségtelen. Azonban, hogy vagyunk a társulat teljesítményével? Mert ezt kell figyelemmel kisérni a forgalomra nézve. Ebben a tekintetben még sem lehet olyan peszimisztikusan itélni. Mindjárt előadom az adatokat.

A folyam- és tengerhajózási társulatnál az utasok forgalma 1895-ben volt 147.176, fokozatosan emelkedett és 1900-ban már elérte a 405.557-et, sőt 1899-ben 425.150 volt a forgalom; és minthogy a végleges elszámolásban mindig több a kimutatott szám, itt is bizonyára emelkedni fog két-három százalékkal és elérjük majd az 1899-iki eredményt. Látni való tehát, hogy eléggé fejlődött, különösen a személyforgalom. Pedig a hajókon a személyforgalom most nem igen szokott fejlődni. Elég örvendetes eredmény, hogy 1895. óta 145.000-ről 405.000-re emelkedett.

A mi az árúforgalmat illeti, 1895-ben 2,686.394 métermázsa, 1899-ben 5,199.195 métermázsa volt a forgalom. Az 1900-iki ideiglenes kimutatás szerint 4,957.000 métermázsa volt a forgalom; reméljük, hogy itt is elértük az 1899-iki eredményt, sőt talán nagyobb eredményt is értünk el. Méltóztatik tehát látni, hogy az árúforgalom is megkétszereződött.

Ez nem jelentéktelen eredmény és egyúttal a konkurrenczianak egyik sikere, a melynek következtében hatást gyakorolunk úgy a Dunagőzhajózási társaságra, valamint az állam-

Digitized by Google

vasúttal kapcsolatosan az összeköttetésnél fogva a tarifának olcsóbbá tételére is. Sőt többet mondok, a legutóbbi időkben még más tekintetben is jelentőségre emelkedett. Méltóztatik tudni, mily lárma volt bizonyos osztrák szakértők részéről, hogy czukorkivitelünkön, hogyan segítettünk. Egyik tényező ebben épen a folyam- és tengerhajózási társaság közreműködése volt, a hajótársulatnak közreműködésével sikerült nem Fiuménak, hanem Galacznak vinni azt a czukrot, mi által elértük azt, hogy a versenyképességet fentartottuk, sőt azt lehet mondani, hogy előnyben voltunk a versenytársakkal szemben. Eredménytelennek tehát ezen társulat működését nem lehet mondani, hanem nem szabad elzárkózni sem azon nehézségek és költségek elől, melyekkel ez a vállalat összeköttetésben van. Tanulmányom tárgyát képezi ez ügy és beszélhetnék én is kombinációkról, melyekről úgy látszik mások is hallottak és idő előtt nyilatkoztak, de én nem szeretek addig nyilatkozni, a míg valami eredményt el nem érek.

A balatoni hajózásra nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy én leginkább hangsúlyoztam annak fontosságát. Próbáltam először a hajók szaporítását, másodszor a menetek szaporítását és főleg állandósítását, mert ez lényeges dolog minden forgalomban, és a míg állandó összeköttetés nincs, nem lehet mondani, hogy a forgalom biztosítva van. E tekintetben már tavaly tanácskozást tartottam az érdekeltekkel, felszólítottam az érdekelt megyéket, fürdőigazgatóságokat és vasutakat, hogy áldozatkészséggel segítsenek nekem, hogy ezen czélt biztosítsam. Fájdalom, csak részben értem czélt e tekintetben. Most a költségvetésemben ezen tételt megdupláztam, s a mint méltóztatnak látni 12.000 korona helyett 24.000 van felvéve. Ezt most fel fogom használni arra, hogy más oldalra is hassak, és remélem, hogy e téren el fogom érni, ha nem is egyszerre, de fokozatosan úgy a hajók, mint a járatok szaporítását, mert ez ügynek eminens fontosságát ismerem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólni senkisem kívánván, a vitát bezárom.

A tétel nem támadtatván meg, az megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 38.160 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 659.720 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Atmeneti kiadások. Az Adria magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság szerződésszerű segélyezésére 1,140.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére 180.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyéb tengerhajózási vállalatok szerződésszerű segélyezésére és felügyeletére 550.000 korona.

Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. ház! A maritim államok mindegyike, kivéve a hatalmas Angliát, szükségesnek találta azon czélból, hogy különösen a múlt esztendőknek rendkivül kedvezőtlen viszonyainál fogva tengerészetüket fentarthassák, állami szubvenczióban részesíteni a hajókat. Ennek a szükségét belátta Magyarország is, meg is tette, de a mi segélyezésünk a szabad hajózási hajókat illetőleg a legmostohább valamennyi közt. E miatt a házban többször, különösen tavaly is felszólaltam, a mikor az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr határozott igéretet tett arra nézve, hogy legrövidebb idő alatt gondoskodni fog arról, hogy a mi kereskedelmi szabad hajózási hajóink legalább oly állami segélyben részesüljenek, a milyenben részesülnek Ausztriában. Ezóta eltelt egy esztendő, a kereskedelemügyi miniszter úrnak ezen igérete beváltva még maig sincs, és ezen obligójából én az igen tisztelt miniszter urat nem is eresztem ki.

Tudom azt is, hogy akármilyen jóindulat legyen egy kereskedelmi kormányban, oly segélyben nem részesítheti ezen hajókat, mint más hatalmas maritim államok, például Olaszország vagy Francziaország, de azért ha nem is direkt segélyezéssel, más segélyezéssel meg kell tenni a mit lehet. Így megteszi a mi kormányunk, hogy adó és egyéb illetékek elengedésében részesíti a hajókat. De egy hatalmas dologra akarom felhivni az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, a mi, ha életbe tudja léptetni, — pedig életbeléptetheti, ha akarja, — többet segít a kereskedelmi tengerészeten, mint a direkt szubvencziő. Ez a tengeri hajóknak biztosítása. Ez a biztosítás ma az érték 6—7%-ában van kifejezve, tehát egy oly összeggel, a melylyel megelégednék akármelyik tőkepénzes, ha pénzét úgy elhelyezhetné. Oly nagy ez az összeg, hogy az egyes hajótulajdonosok nem is képesek hajóikat biztosítani. Így a fiumei vitorlásoknak egyetlenegyje sincs többé biztosítva, úgy, hogy a legfiatalabb s így a legjobb hajó a Capricorno, mely most a napokban pusztult el a bristoli öbölben, mely a legkisebb perczenttel lett volna biztosítható, mint a napokban értesültem, szintén

Digitized by Google

nem volt biztosítva, mert a biztosítási díjat nem tudták fizetni. De ez a 6—7% is oly furcsán van kiszámítva, hogy nem a hajóárak után van megállapítva, úgy, hogy sem az élet, sem a tűz, sem a jégbiztosítás terén a biztosító társaság oly óriási hasznot nem élvez, mint a tengeri hajók biztosításánál. Nehogy megczáfoltassam, kijelentem, mert példákat akarok felhozni, hogy az »Adria« társulat a biztosítás által legkevesebbet veszített az utolsó tíz esztendőben, először azért, mert egy angol társulatnál rendkivül kedvező feltételek mellett van biztosítva, másrészt azért, mert alig van társaság, a mely az utolsó egypár esztendőben oly irtózatos havariákat szenvedett volna, mint az »Adria«, melynek az istriai partok mellett, az olasz partok mellett, Francziország mellett, Anglia mellett egy pár esztendő alatt négy hajója pusztult el. De vegyünk más társulatot, például a fiumei »Orient« társaságot; az az utolsó tíz esztendőben a biztosításért befizetett összegnek 10%-át nem kapta vissza. Az Ungaro-Croata társaságnak 20 egynéhány hajója van, de nem tartja szükségesnek hajóit biztosítani épúgy, miként a nagybirotokosok a jég ellen nem biztosítanak, mert a mit a kárért kapnak, azt duplán kell befizetniök. Mi történt tíz év alatt az Ungaro-Croata-nál a nem biztosítás miatt? Ez volt legfőbb nyeresége, mert 700.000 forintot takarított meg, a melylyel most fedezni fogja a t. miniszter úrnak kivánságát hajóparkjának kiterjesztése iránt.

Ezekkel azt akartam bizonyítani, hogy manapság a gőzhajótulajdonosok és a vitorláshajók tulajdonosai, vagy épen nem fordúlnak biztosító társulathoz, vagy ha fordúlnak, ezt keservesen kell megfizetniök. Ha ezen segíteni lehetne, pedig lehet, nagy jót tennénk velük, s ez abból állana, hogy a »Mutua« ujra visszaállíttatnék. Ezt a kölcsönösen biztosító társaságot hat évvel ezelőtt megcsinálták lóhalálában, gyorsan, szemfényvesztő módon. A mieink, a triesztiek épúgy, mint a fiumeiek, lekopiálták a génuai alapszabályokat, és mindenről gondoskodtak, csak arról nem, hogy mit csinálnak akkor, ha rossz esztendők következnek be. A következmény az lett, hogy Európának minden Mutuája megbukott, csak egyetlenegy nem, a relális norvég »Mutua«. Azóta a hajóbiztosítás felszökött három százalékról hét százalékra.

Igen tisztelt miniszter úr, a mint én vagyok értesülve, a magyarországi hajótulajdonosok legfőbb vágya, hogy ez a »Mutua« állami felügyelet alatt újra életbeléptettessék. Ha a magyar kormány nem adna e czélra semmit, de garanczíát vállalna, csak hárommillió koronáig: akkor ez a Mutua fennállhatna. Az ő számításuk szerint a mostani hat-hét perczent 4—4½%-ra szállíttatnék le, de néhány esztendő alatt már oly megtakarított tőkével rendelkeznének, hogy tovább nem volna szükség az állam garanczíájára. Úgy tudom, hogy e részben rövid idő alatt javaslat is fog beadatni a kereskedelemügyi minisztériumba. Az igen tisztelt miniszter úr figyelmébe ajánlom ez ügyet, mert felfogásom szerint evvel majdnem annyit, sőt annyit segíthetne a szabad hajózáson és a kereskedelmi hajózáson, mint a mennyit direkt pénzbeli szubvenczióval segíthet. *(Helyeslés balról.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! A hajóbiztosítás ügyében, a mint talán a t. képviselő úr tudja, volt tanácskozás, de ez megvallom, eredményre nem vezetett. A most felvetett eszméről eddig nem tudtam. De ha, a mint kilátásba helyezte a képviselő úr, e részben javaslatot fognak benyujtani, azt tanulmány tárgyává fogom tenni, és a mennyire lehet, iparkodni fogok segíteni a dolgon. Mert abban magam is egyetértek vele, hogy a biztosítási díj olyan óriás teher a hajózási vállalatokra, hogy ha azon enyhíteni vagy azt pláne felére lehetne leszállítani, természetesen nagy szolgálatot tehetnénk a hajózás ügyének.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az 1895 : XXXIV. törvényczikk alapján a tengeri hajók építésének segélyezésére 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az Adria magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 8000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 3000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére az 1894 : XXXVI. törvényczikk alapján 800.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának 8000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A Balatontavi gőzhajózási részvénytársaság segélyezésére 24.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A Suezcsatornai illetékek fedezésére 450.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A fiumei dock-vállalat segélyezésére 60.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az Arat d'Ostro fokon felállítandó világító költségeinek hozzájárulása 1480 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 3,414.480 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A fiumei kikötő építésére 1,170.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kisebb kikötők fejlesztésére 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti kereskedelmi kikötő és az országos csatornahálózat előmunkálataira 90.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tengerészeti akadémia építésére, I. részlet: 120.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Megfigyelő istálló építésére 24.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 1,414.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 426.730 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek az »Adria« m. kir. tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 8000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 8000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 3000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek összege 19.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Aldunai magyar királyi hajózási hatóság. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 10. czím. Rendes bevételek, VI. fejezet, 10. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 130.540 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 108.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 239.140 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 640.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: »Magyar királyi államvasutak. Személyi járandóságok 59,899.710 korona.

Lázár Menyhért!

Lázár Menyhért: T. ház! A mikor a kereskedelmi tárcza költségvetésének részletes tárgyalásánál ép e tételnél felszólalok, nem tagadom, választókerületem érdekében kivánom felemelni kérő szavamat. *(Halljuk! Halljuk!)* Teszem ezt azért, mert képviselői állásomból kifolyó kötelességem parancsolja, hogy Gyergyó lakosságának közös sérelmét itt a t. ház szine előtt szóvá tegyem és rámutassak azon eszközökre, a melyek alkalmazásával azt orvosolhatónak tartom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn a törvényhozás boldog emlékű Lukács Béla akkori kereskedelemügyi miniszter kezdeményezésére az 1895 : VII. törvényczikket a székely vasutak kiépítéséről megalkotta, azt mint egy régóta hiába várt szebb jövő hajnalát örömmel üdvözölte az egész Székelyföld, de legkivált annak legkeletibb része Csikvármegye, annak gyergyói része azonban sajnálattal kénytelen ma már tapasztalni, hogy az reá nézve nem volt hajnalpír, hanem egy hirtelen feltünt és elenyészett fény. Igen, mert első örömmámorában elkerülte figyelmét a törvény 4 §-ának elasztikus második bekezdése, melyben ki van mondva, hogy »a többi vonalrészek költségének fedezése iránt kellő időben megfelelő javaslat lesz előterjesztendő.« Ennek következménye volt azután az, hogy annál foko- zottabb mérvben csökkent Gyergyó székelységének e vasúthoz fűzött reménye, minél közelebb jutott a törvény a megvalósítás állapotához.

T. ház! Közel hat év telt el azóta, hogy e törvény szentesítést nyert, és kérdem, mi történt ezen idő alatt? Az, hogy kiépíttetett a székely vasutaknak azon része, a melynek

Digitized by Google

kiépítésére Magyarországot a Romániával létesítendő vasuti és közuti összeköttetések és a már létező csatlakozási viszonyok szabályozása tárgyában létrejött nemzetközi egyezmény az 1891 : XL. törvényczikk 1. és 2. pontja kötelezte, melyre az 1895 : VII. törvényczikk 3. §-a a kereskedelemügyi és pénzügyminisztereket utasította, s melyre azoknak a törvényhozás e törvény 4. §-a első bekezdésében 12,800.000 forintban az anyagiakat rendelkezésére bocsátotta; egyszóval kiépült a székely vasút Sepsiszentgyörgytől Rákos helyett Mádefalváig s innen a szárnyvonal a gyimesi országos határig; s az a forgalomnak át is adatott. Annak azonban Mádefalvától Gyergyószentmiklóson át Szászrégenig terjedő vonal részén hiába lessük az első csákányvágást, mert habár annak nemcsak fölvétele, hanem közigazgatási bejárása is ezelőtt két, illetve egy évvel keresztülvitetett, ma már ott állunk, t. ház, hogyaz ott működő szakközegek a múlt év tavaszán beinivattak, úgy, ezen egész vonalrész kiépítése ad Graecas Kalendas elhalasztatott.

Az igaz, hogy midőn az általunk, gyergyói székelyek által is nagyrabecsült kereskedelemügyi miniszter úr székelyföldi körútjában anyagiakban szegény, de a magyar haza és az alkotmány szeretetében gazdag Csik vármegyénket meglátogatta, a legilletékesebb helyről, tőle magától nyertük azon biztosítást, hogy mindaddig, a míg az ungvári vasút és a székely vasutaknak még ki nem épített vonalrésze el nem készül, az ő hozzájárulásával állami költségen vasút építtetni nem fog. Úgy de, t. ház, már ez időtől is több, mint fél év telt el, s mi ma is mind hiába várjuk, hogy az 1895 : VII. törvényczikk 4. §-a 2. bekezdésének érvény szereztessék, s miután már eljöhetett a kellő idő, az arra vonatkozó törvényjavaslat beterjesztessék.

Pedig egy kis jóakarattal megadta volna erre a fedezetet az 1900 : VIII. törvényczikk alapján kibocsátott járadékkötvények értékesítéséből befolyó összeg feleslege; s lehetett volna arról a beruházási törvényben is gondoskodni.

T. ház! Nem akarok rekriminálni, de mégsem mondhatom igazságos eljárásnak, hogy a mikor Magyarországnak majdnem minden része hol állami, hol államilag segélyezett helyi érdekű vasutakkal el van látva, Csik vármegyének gyergyói része még ma is ezen üdvös állami intézménynek jótékony hatását nélkülözni kénytelen.

Ezen vasút kiépítését, t. ház, állami és országos közgazdasági érdek is követeli. E kettőről azonban nem akarok szólani, mert nincsen szándékomban akadémikus értekezést tartani és bizonyítani akarni azt, a mit igen tisztelt képviselőtársaim közül mindenki jól, sőt nálamnál sokkal jobban tud, hogy minő jelentősége van állami és stratégiai szempontból egy vasutnak az ország keleti határszélén Magyarországra, és közgazdasági szempontból egy vidék mezőgazdasága, ipara és kereskedelme fejlődésére, s lakosságának vagyonosodására. Hanem a miről szólni akarok, t. ház, ez az, hogy ezen vasútnak sürgős kiépítését Gyergyó székelységének exisztencziája, megélhetése követeli, mert habár Csikmegyének ezen része természeti kincsekben a leggazdagabb, annak derék, székely munkásnépe mégis napról-napra fokozódó mérvben szegényedik. Mert hiába a munkabiró kéz, hiába a munkakedv, ha nincsen tér a munkálkodásra; hiába minden jóakarat és törekvés, ha hiányzik a tisztességes és becsületes megélhetésnek az eszköze, a munka. Gyergyóban, t. ház, a művelés alatt álló föld kevés és silány, ez is lassanként legnagyobb részében a jobbmódúak kezébe vándorol úgy, hogy ma már Gyergyó székelységének kétharmad része csak keze munkájával keresheti meg mindennapi kenyerét. Még eddig kedvezőbb volt a helyzete, mert minden székely ember szabadon élvezte a közvagyont és tekintet nélkül arra, hogy birt-e és mily kiterjedésű ingatlant, szabadon gyakorolta azon a legeltetést és használta még kereskedelmi fára kiterjedőleg is az erdőt. Ettől azonban az arányosításnak a birtokrendezési törvények és rendeletek által megkövetelt keresztülvitele folytán elesett; *(Halljuk! Halljuk!)* ezen szegénység fokozásához nem kis mértékben járúl *(Zaj. Elnök csenget.)* az 1898 : XIX. törvényczikk végrehajtása tárgyában kibocsátott, igen nagy részében üdvös, de egy részében túlszigorú, a helyi viszonyokat és körülményeket azok nem ismerése okából figyelmen kivül hagyó és mindent egy kaptafára ráhuzni akaró miniszteri rendelet, a mely az erdőhasználatot kelletén túl korlátolja, az önvetényülés figyelembe vétele nélkül a vetés és ültetés általi erdősítést forszirozza, s az erdőhasználat előtt és után évtizedeken át tilalmazza a legeltetést s ez által a nagy részben marhatenyésztésre útalt székely gazdát jövedelmének egyik főforrásától, a kezemunkájára utalt székely népet keresete egyetlen forrásától fosztja meg. Igen, mert a legeltetésnek túlhajtott korlátozása csökkentőleg hat a marhatenyésztésre és az erdőhasználatnak túlhajtott korlátozása eredményezi azt, hogy a famunkával foglalkozó és kizárólag fejszéjével kenyerét kereső székely ember ma már nem kap annyi munkát, mint eddig, a miből pedig idáig úgy a hogy, magát és családját eltarthatta. És így, miután e téren bir kellő képességgel és ügyességgel, akaratlanúl is kénytelen vándorútra kelni, hogy, a

Digitized by Google

mit otthonában legjobb akarata mellett meg nem kaphat, ott idegenben keresse a képességének megfelelő munkát és ezáltal a megélhetést. *(Igaz! Úgy van!)* Úgyde, t. ház, most már Romániába is csak belopódzkodva juthat a székely, mert Románia saját érdekében, hogy saját lakosai részére biztosítsa a munkát, elzárja előtte sorompóit, az ott talált székely munkásokat kitolonczoltatja, megtiltja birtokosainak és gyárosainak, hogy mást, mint romániai munkást alkalmazzanak és ezen tilalomnak mikénti teljesítését erre alkalmazott közegek által ellenőrizteti. Ha tehát a törvényhozás állami és országos közgazdasági érdekekből elzárta a gyergyói székelység elől eddigi megélhetésének forrásait, joggal megkívánható az, hogy a munka általi megélhetésnek más forrásai nyittassanak, hogy más téren nyújtassék nekik mód és alkalom arra, hogy szülőföldjükön, otthonukban szerezhessék meg a mindennapi kenyeret. *(Úgy van! Élénk helyeslés.)* Ha figyelemmel kisérjük az ezidőszerint nyilatkozó közhangulatot, abból kifolyólag jólesőleg és hálás szivvel tapasztalja a székelység, hogy a mióta a székely kivándorlás megakadályozásának országos kérdését Kralovánszky György a székelység e lelkesült barátja, mint úttörő, megfelelő tőke megteremtése által vélte megoldhatónak, és e végből maga 10.000 forintos alapítványt tett, azóta lassanként kezd az egész ország a székely kivándorlás kérdésével komolyan foglalkozni, kormány és társadalom egymással kezet fogva iparkodnak keresni az eszközöket és módokat arra, hogy a székelységnek Romániába való kiözönlése elé akadályokat gördítsenek, a sajtóban és minden téren megnyilvánúl a székelység iránti rokonszenv és jóakarat, mely iparos tanonczok kiképzése, székely lányok elhelyezése, a telepítés stb. által kiván e bajokon segíteni. Ugyde, t. ház, mindez nem sokat ér, a kérdést a helyes megoldás útjára nem viszi, s a bajt gyökeresen nem orvosolja. Mert hiszen miért történik, miben áll a székely kivándorlás? *(Halljuk! Halljuk!)* Az aggódó érdekkörök felfogása szerint ez történik az otthoni nyomor és a munka hiánya miatt, munkakeresés végett és a felfogásnak ezen része helyes is, és abban áll, hogy igen sok székely férfi és nő megy ki Romániába; a statisztikai adatok szerint azoknak nagy része ott marad; a nők elzüllenek, és ezáltal a legerősebb fajfenntartó elem egy része elvész a magyarságnak és Magyarországnak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* E felfogásnak ezen része azonban szerintem, . . . *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Lázár Menyhért: . . . a ki ezen mozgalmat évtizedek óta figyelemmel kisérem, és közvetlenül a helyszínén szerzett tapasztalatokkal birok arra nézve, hogy ez miként történt, és miben áll, — a többi székely vármegyékről nem szólva, — Csík vármegyére és annak gyergyói részére nem egészen áll így, és nem egészen helyes. Ugyanis, t. ház, a Csík vármegyéből Romániába kimenő székelyek édes csekély kivétellel vagy egyszerű napszámosok, vagy jóképű mutatós leányok. Ez utóbbiak a szemeik előtt meg-megujuló példa által csábítva, a mely példa abban nyilvánúl, hogy majdnem minden évben jön Romániából haza látogatába egy-két székely nő, a ki ott gazdag házasság által jó módba jutott, és saját fogatán, selyem ruhában, ékszerekkel megrakva mutogatja magát falujában, kimennek, nem azért, mintha otthon is meg nem élhetnének mert hiszen mint cselédleányok odahaza is kapnának alkalmazást, hanem kimennek azért, hogy jó házasság által maguknak biztos exisztenciát teremtsenek. Ezen nőkkel tehát ez akkor is megtörténnék, hogy ha nem Romániába, hanem akárhova, ha mindjárt ide Budapestre jönnének is. . .

Pichler Győző: Hány jön vissza a kórházból? *(Mozgás, Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Lázár Menyhért: Az igaz, hogy azután vágyaikban és reményeikben csalódva elzüllenek. *(Halljuk! Halljuk!)* A mi pedig azon székely munkásokat illeti, a kik Magyarországból Romániába munkakeresés végett mentek ki, azoknak e ténye sem tekinthető kivándorlásnak, mert azok is, ha munkájukból néhány forintot megtakaríthattak, visszatérnek házi tűzhelyükhöz. És ha mégis azt mutatják a belépő állomások által gyüjtött statisztikai adatok, hogy a Romániába kimenő székelyek nagy része nem tér vissza, ez egyszerű magyarázatát abban találja, t. ház, hogy a székely munkás nem vált egyéves útlevelet, mert azt költségesnek találja, hanem ötnapos határszéli igazolvánnyal megy ki, a melyet neki, tekintve, hogy nem fizet három forint, vagy annál magasabb egyenes adót, bélyegtelenül szolgáltatik ki, és ha azután hetekig ott munkálkodva haza akar jönni, a határszéli áthágást és annak következményeit: a bélyegbüntetést és az 1896. évi 93.291. számú belügyminiszteri rendeletben 15 napig terjedhető fogságban, és 100 forintig terjedhető pénzbüntetésben megállapított büntetést kikerülendő, nem a rendes úton, hanem, — a mint annak magam is akárhányszor voltam szemtanúja — mellékösvényeken, a belépő állomás kikerülésével, a csendőrség és pénzügyőrség hire-tudta nélkül lép be az

Digitized by Google

országba, hogy aztán néhány hét múlva ezen eljárást újabb határszéli igazolvánnyal megismételje, úgy, hogy akárhányszor megtörténik, hogy egy és ugyanazon személy tizszer is kimegy a rendes és visszatér ezen az úton, és innen van az a statisztikai adat, hogy Romániába kimenő székelyek nagy része ott marad; innen van az az aggodalom, hogy a székelység napról-napra fogy, a mit egyébiránt a most megejtett népszámlálás is megczáfol. A székelységnek Romániába való kimenése tulajdonképen csak munkakeresés okából történik, és azért épen Romániába, mert az ottani lusta és lassú munkás elem arra képtelen volta miatt a romániai birtokos és gyáros keresi, örömmel alkalmazza, és meglehetősen fizeti különösen a székely munkást, mert ez ér a legtöbbet az erdei munkában. De fogadjuk el, hogy létezik székelykivándorlás, még pedig aggasztó mérvben. Ezt akkor sem akadályozhatjuk meg, sem telepítéssel, sem a székelységnek az ország más részeiben, más munkakörben való foglalkoztatásával. Telepítés által azért nem, mert a törvény által erre megkivánt minimális összeg sokkal magasabb, sem hogy ezzel a kezemunkájából élő székely ember a dolog természeténél fogva rendelkezhetnék. A székely gazda pedig, a kinek meg van ekkora vagyona, az nem települ máshova, mert az megél abból otthonában is, de még azért sem, mert a székely ember természetében van, hogy nem tud szülőföldjétől örökre megválni, még jólétében is visszavágyik szülőföldjére, s még nélkülözések mellett is megelégedettebb és boldogabb, ha a hegyek által övezett szülőföldjén üdvözölheti a felkelő és lenyugvó napot; más munkatéren, az ország más részében való foglalkoztatás által pedig azért nem, mert más téren a székely nem bir akkora ügyességgel és gyakorlottsággal, hogy szülőföldjétől és családjától távol, képes volna annyit megkeresni, hogy abból magát és családját eltarthassa; hanem igenis, megakadályozhatjuk a székely kivándorlást azáltal, hogy a székelységnek saját otthonában adunk munkát és kenyeret. Adjunk tehát a székely embernek a székely földön munkát és kenyeret, és ezzel a székelykivándorlás kérdése is meg van oldva. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Úgyde, t. ház, Gyergyóban az ottani székely ember csak akkor számíthat erre, ha magában Gyergyóban létesíttetnek olyan intézmények, a melyek a munkáskéznek kiterjedtebb foglalkoztatást képesek biztosítani. Erre pedig Gyergyóban elég kedvező alkalom kinálkozik, ha a hegyeiben, a természet ölében elrejtett kincsek felszínre hozatnak, feldolgoztatnak, s ha e végből bányák és gyárak létesíttetnek. Ehez azonban sokkalta nagyobb tőke kivántatik, mint a mekkorával ma a székelyföld bír, idegen tőke elhelyezésére pedig mindaddig nem számíthatunk, míg a termelt anyagnak olcsón elszállíthatása a kereskedelmi góczpontokra nem biztosíttatik. Ez pedig Gyergyóra nézve csak akkor fog bekövetkezni, ha a székely vasutaknak madefalva-gyergyószentmiklós-szászrégeni vonalrésze kiépül és a forgalomnak átadatik.

Kérem tehát a mélyen tisztelt kereskedelemügyi miniszter — mint e kérdésben főtényezőt — és pénzügyminiszter urakat, hogy az 1895 : VII. törvényczikk 4. §-a második bekezdésének érvényt szerezve, ezen vasutak kiépítésére a törvényjavaslatot a házhoz beterjeszteni sziveskedjenek, hogy aztán a képviselőháznak módja legyen azzal foglalkozni, t. képviselőtársaimnak pedig arra, hogy annak megszavazásával a székelység iránt érzett mindenkori jóindulatuknak újabb bizonyítékát adják. Ha pedig állami és más országos, figyelmen kivül nem hagyható érdekek ily költséges beruházást igénylő munkálatnak ily gyors keresztülvitele elé ezidőszerint elháríthatatlan akadályok gördítenének, építtessék ki a törvényben harmadik helyen kiépíteni határozott vonal, Székelyudvarhelytől Gyergyószentmiklósig, onnan pedig a székely vasutaknak Topliczáig, vagy legalább Ditróig terjedő része, mert ezáltal is az előbb általam vázolt bajokon részben segítve lesz; pedig ehhez nem kivántatik akkora költség, a menynyit az ország jelenlegi pénzügyi helyzete újabb pénzügyi műveletek nélkül meg nem bir; erre megadja fedezetet a pénztári felesleg, és fedezetet nyújt erre az 1900 : VIII. törvényczikk alapján kibocsátott járadékkötvények értékesítéséből befolyó összeg megmaradó része, hogy így ezen vasút még ez év folyamán munkába legyen vehető.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Mindnyájan örömmel üdvözöltük azt az akcziót, melyet a magyar kormány a szegény felvidéki ruthének érdekében kifejtett, és tetézi örömünket az ezt nyomon követő siker. Úgyde, hazánkban nemcsak ruthén-kérdés, hanem székely-kérdés is van. És megérdemli a székely nemzet, megérdemlik annak derék fiai, a kik mindig ott voltak az elsők között, valahányszor a magyar haza szabadságának, alkotmányának és jogainak a megvédéséről volt szó, kik mindig e hazának keleti védfalát képezték, valahányszor azt ellenség támadta meg és vérükkel öntözték és termékenyítették szülőföldjüket, *(Általános, élénk helyeslés és éljenzés.)* hogy róluk se feledkezzünk meg, hogy a t. kormány nekik is nyújtson módot és teret arra, hogy vérrel szerzett és fentartott

Digitized by Google

szülőföldjükön kaphassák meg munkájukat és ezzel a megélhetés eszközét és ne kényszerítessenek idegen földön keresni azt. Egyébiránt a t. kereskedelemügyi miniszter úr költségvetését úgy egészében, mint részleteiben elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lukáts Gyula jegyző: Boda Vilmos!

Boda Vilmos: T. ház! Az államvasutak tartozékát képező és állami kezelés alatt levő helyi érdekű vasutak állapotára kívánom a t. kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét felhivni és kérni őt, hogy az ott tapasztalt hiányokon a lehető legrövidebb idő alatt segíteni sziveskedjék. Ezek közül a helyi érdekű vasutak közül többet személyes tapasztalatból ismerek; de különösen ismerem azt a kettőt a melyen sajnálatomra igen gyakran vagyok kénytelen utazni. Ez a szegszárd-sárbogárdi és a szegszárd-báttaszéki helyi érdekű vasút. Ezen vasutak kezelése és felszerelése a lehető leghiányosabb. A kocsik, a melyek ott a közlekedést fentartják, másutt már nyugalomba helyezett eszközök, a melyek a köszvénynek és reumának állandó fészkei, és ha valaki áldozat gyanánt odakerül, ember legyen, hogy onnan épen menekülhessen.

De továbbá e vasutaknak menetsebessége is sok kívánni valót hagy hátra, mert annak átlaga 15—20 kilométer óránként. A néphumor névvel is illette ezeket a vasutakat, tudniillik elnevezte csigavasutnak; és tagadhatatlan, hogy a csiga haladása közt és ezen vasutak haladása közt nagy a hasonlatosság. Őrházak ezeken a vasutakon nagyon elvétve vannak és azok a szegény pályafelvigyázók és őrök, a kik a pályatestre felügyelni kénytelenek, arra vannak kényszerítve, hogy 15 fokos hidegben holmi földalatti putrikban tartózkodjanak, hogy tagjaikat az elfagyástól megóvják. A vasuti átjáróknál nincsen úgynevezett zárókorlát; hanem e helyett van ott egy tábla, a melyre az a jóindulatú figyelmeztetés van felirva, hogy »Vigyázz, ha jön a vonat!« Ha azután valaki véletlenül, nem véve észre a vonat közeledését, felhajtat kocsijával a pályatestre, és a vonat megérkezvén, valami szerencsétlenség éri őt, rendesen azzal ütik el a szerencsétlenül jártnak családtagjait a kártérítési igénytől, hogy hiszen eléggé figyelmeztették a felirással, miért nem vigyázott magára.

A felszerelés körül is lényeges hiányok tapasztalhatók. Így nevezetesen egy oly nagyobb állomáson is, mint a minő Szegzárd, mely tudvalevőleg vármegyei székhely és 15.000 lakossal bír, még ott sincs úgynevezett hidmérleg. A szénszállításoknál azután igen gyakran hiányok fordúlnak elő, a szénmennyiség nincs meg a kocsiban, és ha az illető szállíttató ez iránt az igazgatóságnál panaszt emel, azt felelik, hogy méresse meg a feladásnál hidmérleggel, ők nem állhatnak jót és nem felelhetnek, mert már a feladásnál is lehetett hiánya a szénmennyiségnek. Ha az illető hidmérleg utján megállapíttatja a szállított szén súlyát, akkor meg az a kifogás, hogy Szegzárdon nincs hidmérleg és más mázsálást nem vesznek irányadóúl. Elutasítják az illető azzal, hogy a harmadik állomáson van hidmérleg, vitesse a szenet oda, méresse meg, és ha hiány mutatkozik, készek a kár megtérítésére.

Általában véve nekem az a tapasztalatom, hogy az államvasutak igazgatóságánál rendkívül konzervativ szellem uralkodik. Ott azt tartják, hogy minden jól van úgy, a mint van, és semminemű kívánalomnak, jogosúlt kérésnek eleget tenni nem hajlandók. Tudok számtalan esetet, hogy Tolna vármegye közigazgatási bizottsága a vasútnál észlelt bizonyos hiányok javítása érdekében felirt, de folytonosan süket fülekre talált.

Midőn tehát e hiányokat a kereskedelemügyi miniszter úrnak szives figyelmébe ajánlom, azzal zárom beszédemet, hogy kegyeskedjék egyszer Szegzárdra, Tolna vármegye székhelyére az utat megtenni, biztosíthatjuk, hogy mi, még ellenzékiek is, a legnagyobb szivességgel fogjuk látni, még pedig nem csupán azért, mert személyes érdemeivel is rászolgált, hanem azért is, mert, ha ezt az utat egyszer megteszi, akkor bizonnyára oly szenvedéseket kell kiállania, hogy a rokonszenv ily irányban is meg fog nyilvánulni. Ezeket kívántam elmondani, ajánlva a felhozott körülményeket a kereskedelemügyi miniszter úr szives figyelmébe. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nyegre László jegyző: Mezei Mór!

Mezei Mór: T ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az államvasutak, a melyek az államnak összehasonlíthatlanúl legnagyobb, legfontosabb, financziális szempontból is legnyomatékosabb üzemét képezik, és a melyeknek az a hivatásuk is megvan, hogy az ország közgazdasági forgalmát gondozzák, gazdasági életünknek egyik leghatalmasabb tényezője, annyival is inkább, mert a mi különös viszonyainknál fogva az önálló vámpolitika hiányát is, úgy a hogy, csupán az államvasutak tarifája pótolhatja. Szivesen és teljes készséggel ismerem el, hogy az államvasutak ebbeli kötelességüket teljesen felismerték, hogy annak lehetőleg megfelelni iparkodnak; elismerem, hogy ennek a nézetem szerint fontosabb hivatásnak igen sok tekintetben felette üdvös szolgálatot tett és ha tudatában van nyilvánvalóan annak, hogy mikor

Digitized by Google

a törvényhozás, a magyar állam oly súlyos áldozatokat hozott abból a czélból, hogy vasútainkat államosítsa, bizonyára nem financziális szempontból, nem a jövedelmezőség, nem az üzlet szempontjából tette ezt, hanem leginkább azért, mert ekkép a vasúti forgalomra utalt közgazdasági érdekeket a magánvállalatoktól nem igényelhető áldozatok árán is kellőképen kielégítse. Semmivel sem kívánom csökkenteni ezen őszinte elismerésemet azon észrevételeim által, melyeket ezuttal az államvasutak egy intézkedésére tenni szándékozom, annál kevésbbé, mivel tudom, hogy az államvasút épen annak a gazdasági érdeknek, a melynek védelmében felszólalok, tudniillik lisztkivitelünk fentartásának más okból is igen jelentékeny áldozatokat hoz, különösen a legújabb időben az őrlési forgalom megszünte óta.

Megjegyzéseim vonatkoznak a liszt-szállítási tarifa-tételre, különös tekintettel a magyarországi lisztküldeményeknek Fiumébe való szállítására. Lisztet Budapestről Fiumébe az államvasút métermázsánként 106 fillérért visz évek hosszú sora óta. Szükséges, hogy ennek a nagyon olcsó tételnek a jelentőségét és keletkezését megmagyarázzam. A korábbi kedvező időben, mikor lisztkivitelünk nyugotra még védvámok által és a tengeren túli versenyek által ennyire redukálva nem volt, Budapest, a mely akkor igen tetemes menynyiségű lisztet exportált, a lisztet nem Fiumén át szállította a tengeren, hanem a vizi útak felhasználásával a Duna-Elbán át Hamburgon és Stettinen keresztül és ez a vizi szállítás 53 krajczárba került métermázsánként. Mikor Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter volt és a fiumei kikötő forgalmát mindenkép emelni igyekezett, akkor a budapesti malmokhoz azon kérdéssel fordult, hogy miért nem viszik a lisztet inkább Fiumén át? Erre azt a feleletet kapta, hogy nem lehet, mert Hamburg felé 53 krajczárért megyünk, Fiumébe pedig ennyiért nem. Ekkor az államvasutak a lisztre nézve, csakis a vizi versenyre való tekintettel, megállapították ugyanazt az 53 krajczárt Budapestről Fiumébe. Ebből méltóztatnak azon következtetést megengedni, hogy ezen tétel indokolva van mindenütt, a hol azt a vizi verseny leküzdése megkívánja, hogy a forgalmat az állam el ne veszítse, de nincs indokolva ott, a hol a vizi verseny nincs, tehát Debreczenben, Nagyváradon vagy más olyan helyeken, a honnan lisztet ugyan vinni lehet, de nem visznek. Így is állott ez a tarifa egész a legutolsó időig, a mikor az őrlési forgalom megszünte folytán a lisztkivitel lehetőségének szempontjából újabb intézkedések történtek és újabb kedvezmények adattak. Minthogy kiterjesztetett ez a rendkivüli olcsó tarifa azokra a malmokra is, melyek Fiumétől és Budapesttől távol kelet felé fekszenek, az a körülmény állott be, hogy nem egyenlő tarifával szállítják Fiumébe a lisztet a budapesti malmoktól és azoktól a malmoktól, melyek Budapesttől távolabb esnek. Engedje meg a t. ház, hogy erre nézve csak egy-két számot említsek. *(Halljuk!)* Ha például Hódmezővásárhelyről Budapestre búzát hoz a budapesti molnár, fizet Budapestig 123 fillért; ha itt lisztet őröl s azt elviszi Fiumébe, fizet 106 fillért, összesen Hódmezővásárhelytől Fiuméig 229 fillért, de Budapesten meg kell szakítani a forgalmat és lisztté kell őrölni a búzát. Ha Hódmezővásárhelyen készít az illető a gabonából lisztet és azt Hódmezővásárhelyről szállítja Fiumébe, fizet 123 fillért; a különbség Budapest hátrányára 106 fillér. De azt mondhatják, Hódmezővásárhely ki is kerülheti Budapestet. Vegyük tehát Miskolczot, melynek direkt összeköttetése Fiumébe Budapesten át vezet. Ha a budapesti molnár Miskolczról búzát hoz, fizet Budapestig 110 fillért, ha innen tovább viszi Fiumébe, fizet 106 fillért, összesen 216 fillért; ha Miskolczról Fiumébe direkte viszi a lisztet, fizet 138 fillért, a különbség Budapest hátrányára 78 fillér. *(Egy hang: Ez így van!)*

Én azt tökéletesen helyesnek találom, hogy az a vidéki malom, mikor lisztjével a budapesti állomást eléri, innen Fiuméig ugyanazt a 106 fillérnyi tételt élvezze. Azonban nem helyes diszparitást teremteni a fővárosi malmok hátrányára, a melyek eddig a lisztkivitelnek 85%-át ellátják, a melyek a maguk munkássága által megteremtették azt a helyzetet, hogy az angol piaczon, a melyik a legelőkelőbb fogyasztó, a magyar lisztet előszeretetből ma is drágábban fizetik, mint bármely más provenienczijáju lisztet. Hogy ezekre nézve lehetetlenné tegyük az ő általuk teremtett forgalom fentartását és azt átvigyük mesterségesen oly ipartelepekre, a melyek azt hiányos felszerelésüknél, nem elegendő termelőképességüknél fogva át sem vehetik, ez még sem lehet a czél.

Méltóztassék még egy dolgot figyelembe venni. A budapesti piacz épen a malmok révén egész Magyarországra nézve búza tekintetében az egyetlen árképző hely. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Miskolczon, vagy Hódmezővásárhelyt a búzának nincs önálló ára; az ottani molnár a gazdától megveszi a búzát, megfizeti a budapesti piaczi árt, levonva belőle a szállítási költséget Hódmezővásárhelytől Budapestig. Semmi kifogásom nem volna az ellen, ha a hódmezővásárhelyi piaczon a búzát az a molnár úgy venné, hogy azt mondaná: én

Digitized by Google

fizetek Hódmezővásárhelytől Fiuméig 123 fillért, ebből esik Budapestig 106 fillér, tehát én fizetek Hódmezővásárhelytől Budapestig 17 fillért; 17 fillérrel olcsóbban, mint Budapesten, megveszem a búzát. De nem azt mondja, hanem azt, Hódmezővásárhelyről Budapestre fizetsz te gazda, 123 fillért. Tehát 123 fillérrel kevesebbet ér a búza Hódmezővásárhelyen, mint Budapesten. Tehát itt a malom tényleg oly kedvezményt élvez, mely nem a malmot, hanem a gazdát illeti, mert ha áll az, hogy Hódmezővásárhelyen a búza értéke annyival kisebb, mint a mennyiért Budapesten el lehet adni a szállítási költség hozzápótlásával, akkor annak csakugyan nincsen semmi értelme, hogy ezt a kedvezményt ne a gazdának, hanem a malomnak adjuk. A minek csak az a következménye, hogy a malom, ha neki a kivitelre alkalmas lisztje van, nem adhatja el azoknak a piaczon, hanem rontja a liszt árát. A tény az, — tényre hivatkozva — hogy a londoni piaczon, *(Halljuk! Halljuk!)* a hol a magyar lisztnek fogyasztója az angol pék, a ki iparának természeténél fogva igen konzervativ ember, azt a nyersterméket, a melyet ő feldolgoz, előszeretetből amúgy is drágábban fizeti, mint a milyen provenienczijáju árút kaphatna. Ez az angol pék úgyis ragaszkodik ahhoz a gyártmányhoz, a melyet ő kipróbált, megszokott, megszeretett. Ha már most annak az embernek egy sillinggel olcsóbban ajánlják a magyar lisztet, ez az ember nem veszi azt attól a vidéki malomtól, a melynek a gyártmányát nem ismeri, hanem ir a budpaesti malomnak, a melytől évek hosszú során át szokott venni, hogy ez a malom nekem ezt a lisztet egy sillinggel olcsóbban ajánlja, tessék nekem a lisztet ezen az áron számítani. Már most kérem, mi áll be? *(Zaj. Felkiáltások a szélső baloldalon: Csendet kérünk! Mi is akarjuk hallani! Elnök csenget.)*

Vannak elsőrangú budapesti malmok, melyeknek állandó vevőik vannak az angol piaczon; de ugyanezeknek vannak a vidéken is általuk megszerzett malmaik. Mikor már most ez a levél beérkezik a budapesti malomhoz, a budapesti malom kalkulál és azt mondja: Az én nagyváradi, vagy temesvári malmomból ezt a lisztet nagyon szépen, nyereséggel szállíthatnám; a budapestiből nem szállíthatom, mert vesztek rajta. De nem tehetem, nem szállíthatom a vidéki malmomból, mert ez nem volna tisztességes dolog; nem szállíthatok más provenienczijáju árút, mint a milyent az a vevő ismer, mert ezen ismerete alapján rendeli meg, ez az ő specziális kivánsága. Ha nem akarja becsapni a vevőjét, azt mondja, hogy szállítok neked az én régi malmomból a te megszokott gyártmányodból, ugyanazon az áron, a melyet ajánlott neked a vidéki malom. Az eredmény aztán az, hogy a míg eddig a budapesti malmoknak a lisztkészletében az az úgynevezett 0-ás liszt, a legfinomabb minőség, ennek a kivitelnek kizárólagos tárgyát, rendszerint 10%-át szokta képezni, jelenleg a budapesti malmok lisztkészletének mintegy 30%-a már 0-ás liszt, és hogyha ez tovább fog menni, kénytelenek lesznek a malmok a 0-ás lisztnek termelését megszorítani.

Ennek azután két következése lehet, mind a kettőt kombinálom.

Molnár Jenő: Nem úgy van!

Mezei Mór: Hát hiszen kedves képviselőtársam, lehet, hogy Szentesen van egy gőzmalom, melynek más az érdeke, azt én konczedálom, de mind a két érdeket, a hol azok ellentétesek, nem lehet teljesen kielégíteni. *(Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Két következménye lehet annak, ha a lisztkivitel a budapesti piaczon csökken: vagy a búza árának további hanyatlása, mert ismételten utalok arra, hogy a búza ára az egész országban a budapesti piacz után igazódik, és ha Budapesten hanyatlik, a vidéken nem fognak érte többet adni; *(Úgy van! Úgy van!)* vagy pedig az, hogy azoknak a kevésbbé finom lisztfajoknak ára, a melyeket nem kivitelre gyártunk, hanem az országban való fogyasztásra, emelkedni fog és a belföldi fogyasztó fogja megfizetni ennek árát.

T. képviselőház! Én nem azt panaszlom, hogy a jelenlegi vasuti tarifatételek, a melyeket az államvasut a lisztkivitel előmozdítására megállapított, nem volnának eléggé olcsók. Hajlandó vagyok a kereskedelemügyi miniszter úrnak konczedálni azt is, hogy az ő kezelése alatt az államvasutak elmentek a lehetőség határáig az engedményekben, és nem kételkedem, hogy a mit lisztkivitelünk fentartása érdekében tehet, azt ő teljes készséggel megteszi. Nem az a panaszom tárgya, hogy az államvasút nem elég áldozatkészséggel támogatja a lisztkivitelt. Én csak azt kérem, hogy szüntessék meg azt az egyenlőtlen elbánást, mely az ország keleti részében levő, Fiumétól nagyobb távolságra eső malmokat a budapesti malmokkal szemben oly előnyökben részesíti, *(Helyeslés.)* hogy a budapesti malmokra nézve lehetetlenné teszi a maguk kivitelének fentartását. *(Helyeslés.)* Az államvasutaknak a zóna szerint csökkenő tarifája úgy is némi előnyt biztosít a nagyobb távolságról szállító malmoknak, mert a tételnek egysége annyival kisebb, a mennyivel több a megtett kilométereknek száma.

Digitized by Google

Ez természetes dolog, ez a vasuti politikának természetes alapja és ez ellen semmi kifogásom nincs. Nem is olyan jelentékeny ez, hogy ez a budapesti malmokat a maguk üzletében megakaszsza. Az ellen sem lehet kifogásom, hogy az egyenlőség helyreállítása végett Budapesttől kezdve ugyanavval a tarifával szállíthassa a lisztet a távolabb eső malom, mint a hogy szállítja a budapesti. De igenis kifogásom van az ellen, hogy a távolabb eső malom Budapestig olcsóbb tarifa mellett szállíthassa a lisztet, mint a hogy a budapesti malom szállítja a búzát. *(Helyeslés.)* Nekem álláspontom szempontjából az mindegy, akár a gazda érdekében a búzának is megadja az államvasut azt a kedvezményes tarifát, a melyet az a vidéki malom élvez, ha Budapestre lisztet szállít, továbbmenő forgalomban, akár pedig azt mondja, hogy ha a malom búzát egyszer drágább tarifa mellett Budapestre és innen Fiuméba lisztet szállít, ezen buza után visszahárítja a beszedett magasabb díjakat onnan. Itt okvetetlenül előáll valami hátrány, mert utóvégre egy métermázsa búzában nincsen egy métermázsa liszt, de ebben az esetben nem volna belőle haszna a gazdának, mert a buza ára marad ugyanaz, legfeljebb a malmok tudnának külföldre többet eladni.

Kérem a t. kereskedelemügyi miniszter urat, hogy a kettő közül vagy az egyiket, vagy a másikat megadni méltóztassék. Méltóztassék meggondolni azt, hogy ebben a dologban a halogatásnak minden napja ezekre a vállalatokra úgyszólván reparálhatatlan károkkal jár. Én azt nagyon jól tudom, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak ezzel semmi újat nem mondtam. Tudom, hogy ezt a dolgot tanulmányozza, ismeri; tudom, hogy azzal foglalkozik; még többet is tudok. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezei Mór: Tudom, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr épen most foglalkozik ezzel a kérdéssel és alkudozásokat folytat az érdekelt felekkel, hogy olyan megoldási módozatot találjon, hogy valamennyi érdekelt felet kielégítse. Azt mondhatnám, hogy azon fáradozik, hogy összeegyeztesse egymással a tüzet és a vizet. Én arra kérem, hogy ne méltóztassék fáradságát olyan dolgokra vesztegetni, a melyekkel a czélt lehetetlen elérni. A mit helyesnek, jónak és szükségesnek tart, a felett ne alkudozzék, azt rendelje el és hajtsa végre, de azonnal. A tételt különben elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Térjünk át az interpellácziára!)*

Elnök: T. képviselőház! Az interpellácziára kitüzött idő már elérkezett. Mielőtt azonban arra áttérnénk, engedje meg a t. képviselőház, hogy a holnapi ülés napirendjére nézve javaslatomat megtegyem.

Előbb a kereskedelemügyi miniszter úr kiván szólani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! Azt hiszem, kötelességem azon kérdésekre, a melyek ma a vita során felhozattak, azonnal válaszolni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap! Holnap! Még interpellácziók vannak!)*

A mennyiben a t. ház kivánja, megjegyzéseim holnap fogom előadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Ezek szerint megteszem javaslatomat a holnapi napirendre vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk!)*

A holnapi napirendre javaslom a t. háznak, hogy tüzze ki a kereskedelemügyi minisztérium 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalását, még pedig a magyar királyi államvasutaktól kezdődőleg, és a földmivelésügyi tárczát. *(Helyeslés.)*

Hogyha a ház ezt a javaslatomat elfogadja, akkor azt határozatilag kimondom.

Következik most Ugron Gábor interpellácziója. Csendet kérek!

Ugron Gábor: T. ház! Az országot egy feltünő eset hire lepte meg a napokban: hogy a csongrádi plébánost, Hegyi Antalt, a csongrádi királyi járásbiróság karhatalom alkalmazásával az utczán vonszolva maga elébe vitette. Ebben a kérdésben én sem az egyik, sem a másik fél mellett állást foglalni nem akarok. Nekem czélom egyedül az egyéni szabadság védelmezése, nem pedig személyek oltalmazása, vagy megtámadása. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De a midőn egy ilyen feltünő eset jut köztudomásra, akkor azoknak, a kik a személyes szabadság oltalmára hivatva érzik magukat, szükséges, hogy megkeressék az alkalmat és módot, melylyel ki legyen derítve az, hogy történt-e itt a személyes szabadságon sérelem, avagy nem.

A személyes szabadságnak érdeke mindenek felett van, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és különösen akkor, mikor a birói hatalom által való megsértésnek gyanuja fordúlt elő. Mert ha a közigazgatási hatóságok sértik meg a személyes szabadságot, a polgárnak a biróság előtt kell keresni az oltalmat s minden polgárban élni kell annak a tudatnak, hogy a biróság előtt a maga szabadságának oltalmát fogja találni.

Kétszeres ok van tehát arra, hogyha az a gyanú merül fel, hogy ép a biróság által sértetik meg a személyes szabadság, az tisz-

Digitized by Google

táztassék és az ország közvéleménye felvilágosíttassék. Ha valakinek az eljárása maga után vonta azt az elbánást, a melyben részesült, ám viselje a saját cselekedetének terhét és következményét, de ha valakinek szabadsága — bárki lett legyen is a megsértett — megsértetik, az mindnyájunk oltalmára igényt tarthat és a védelmet meg is érdemli.

Ezek után van szerencsém a következő kérdést intézni az igazságügyminiszter úrhoz *(olvassa)*:

»Tekintettel, hogy a személyes szabadságot nem lehet elég buzgalommal védelmezni; tekintettel, hogy a csongrádmegyei állapotok elvadulása mellett hű értesülést alig lehet szerezni, kérdem az igazságügyi miniszter urat:

van-e tudomása a miniszter úrnak Hegyi Antal csongrádi plébánosnak a csongrádi járábirósághoz karhatalommal történt elővezetéséről.

Hajlandó-e e kérdésben részletes felvilágosítást nyujtani«

Elnök: Az interpelláczió ki fog adatni az igazságügyminiszter úrnak.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! *(Halljuk: Halljuk!)* A hozzám intézett interpelláczióra előlegesen és röviden annyit vagyok bátor felelni, hogy ezidőszerint a tényállásról hiteles tudomásom nincs. A hirlapokban olvastam valamit róla s ennek folytán intézkedtem, hogy hiteles tudósítást nyerjek, hogy meggyőződjem arról, vajjon az e részben fennálló törvények és rendeletek megtartattak-e, a melyek megtartásáról felügyeleti hatáskörömből kifolyólag intézkedni kötelességem, természetesen mindig úgy, hogy a birói függetlenség abszolute ne érintessék. *(Élénk helyeslés.)*

A fennálló törvényeket és rendeleteket mégis tájékoztatásúl szabadjon ismertetnem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Bűnvádi Perrendtartás 131. §-ának 2. pontja szerint elővezető parancsot kell kiadni, ha: *(olvassa)*: »a szabályszerűen megidézett terhelt nem jelent meg és elmaradását figyelembe nem vehető okkal ki nem mentette, a hatóság előtt megjelenése pedig továbbra is szükséges.«

Ha ily eset forgott fenn, akkor a biró egészen szabályszerűen járt el, midőn az elővezetést elrendelte.

A mi pedig az elővezetési parancsnak a végrehajtását illeti, a mint a hirlapokból tudom, az csendőrök által történt. A csendőrségi szabályzatnak erre vonatkozó 37. §-a a következőkép intézkedik *(olvassa)*:

»Az elővezetés, tulajdonképeni elfogás nélkül, az elővezetendő egyén lehető kimélésével és mindannak mellőzésével, a mi nem okvetlenül szükséges az illető egyén előállításának biztosítására, az illető egyén őrizetbevétele mellett, akképen foganatosítandó, hogy a csendőr az elővezetendőhöz a következő szavakat intézi: »A törvény nevében a — megnevezendő — a hatósághoz elővezetés czéljából őrizet alá veszem,« mely szavak, ha a csendőr erre képes, az elővezetendő által értett nyelven ismétlendők. »Elfogás« és »elővezetés« között tehát szigorú megkülönböztetést kell tenni. Az »elővezetendőt« nem szabad megbilincselni, megszökése esetében nem szabad ellene fegyvert használni; az is megengedendő neki, hogy saját költségén, a csendőrrel együtt, kocsit, vasutat, vagy hajót vegyen igénybe és egyáltalában személyes szabadsága nem korlátozandó nagyobb mérvben, a mint az a czél elérése szempontjából szükséges; a kellő elővigyázat azonban elővezetések foganatosítása alkalmával sem tévesztendő szem elől.«

Azt hiszem, ezek oly intézkedések, a melyek a czél elérése érdekéből múlhatatlanúl szükségesek, mindamellett teljesen humánusak. Hogy ezeknek megfelelőleg történt-e az eljárás, meg fogom vizsgáltatni.

Kérem ezt a válaszomat előlegesen tudomásúl venni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Miután a válasz nem végleges és az interpelláczió már kiadatott az igazságügyminiszter úrnak, a ház tudomásúlvétel felett csak a végleges válasz alkalmával fog dönteni. *(Helyeslés.)*

Miután a napirennd megvan állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

649. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi január hó 31-én, csütörtökön,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Erwin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalni kivánókat Lukáts Gyula jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a múlt ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Kérdem a t. ház tagjait: van-e valakinek kifogása a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

A mennyiben nincsen, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Elnöki előterjesztésem nem lévén, áttérünk a napirendre: a kereskedelemügyi tárcza 1901. évi költségvetésének (Irom. 923) folytatólagos tárgyalására.

Ki következik?

Lukáts Gyula jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. ház! Az általános vita alkalmával már megtettem észrevételeimet a kereskedelmi költségvetésre. Akkor is azt mondtam, a mit ma is hangoztatok, hogy mindaddig, a míg ez az ország abban az államjogi kapcsolatban van, a mely minket Ausztriához fűz, addig iparról és kereskedelemről nálunk beszélni nem lehet, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azokkal az eszközökkel, a melyeket az ország a kereskedelemügyi miniszter úrnak rendelkezésére bocsát, csak hiú kisérletezéseket tehet, de önálló ipart, vagy kereskedelmet meg nem teremthet.

Nem akarom, hogy úgy járjunk, mint a múltkor a belügyi költségvetés tárgyalása alkalmával, midőn a t. belügyminiszter úr reflektálva a beszédekre, azt mondta, hogy miután ő ebben a házban semmiféle új ideákat és eszméket nem hallott, kénytelen további munkálkodásaiban előbbi munkatársainak segítségét igénybe venni. Pedig hallott ő akkor igen szép ideákat: volt például szó a parlamenti reformról, de nagyon természetes, midőn erről az oldalról a legegészségesebb ideák elhangzanak, a t. kormány akkor mindig az időszerűtlenség bélyegét süti rájuk és kitér előlük. Én a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak becses figyelmébe ajánlottam, hogy a mai helyzetnél és mai közviszonyainknál fogva, miután önálló ipari és kereskedelmi politikát nem űzhet, van neki még egy háladatos talaja; ott van a vasuti politika, űzze azt rendszeresen, azzal igen hasznos szolgálatot tehet az országnak. Figyelmébe ajánlottam a t. miniszter úrnak azt, hogy az Alföldön a viczinális vasutak szaporításáról egyelőre mondjon le és terjeszsze ki figyelmét a műutak épitésére. Figyelmébe ajánlottam a t. miniszter úrnak azt, hogy vannak még

Digitized by Google

nekünk értékes kincseink a hegyek közt, hogy már most a vasút építést forszirozza a hegyek között, és igyekezzék a vasutat bevezetni oda, a honnan megmérhetetlen, sok millió értékű kincseket hozhatunk ki. Erre a t. miniszter úr nem is reflektált: igen feltünő azonban az, hogy két kormánypárti szónok valami viczinális vasutak építését hangoztatta, azoknak a szükségességét a t. miniszter úr rögtön felismerte, és rögtön válaszolt is rá, hogy gondoskodás tárgyává fogja tenni annak a két viczinális vasutnak a kiépítését. Én pedig egészen más irányú, közérdekű dologra hivtam fel a t. miniszter úr figyelmét, nevezetesen a zemplénmegyei Ondava-völgyi vasútra, s erre a t. miniszter úr nem is reflektált!

A mi már most magát a viczinális vasuti tételt illeti, én elismerem, hogy az utóbbi időben igen szépen fejlődnek a viczinális vasutak, csakhogy arra kérem itt is a t. miniszter urat hogy bürokratizmussal ne akadályozza a vasutak építését. Ha példának okáért az érdekeltség azt látja, hogy valamely vasuti vonal kiépítésére szüksége van és összehordja a szükséges tőkét, akkor nincs értelme egyáltalában annak, hogy holmi bürokratizmussal megakadályozzuk annak mielőbbi kiépítését. Másodszor arra kérem a t. miniszter urat, vessen véget már egyszer azoknak a viczinális bankettezéseknek. Mert az hallatlan, hogy micsoda bankettezést üznek ilyen alkalommal, a mely nek a levét mindig a törzsrészvények tulajdonosai iszszák meg. Van külön vendéglős Budapesten, a mely egyébbel sem foglalkozik, mint viczinális bankettek rendezésével. Van ott hideg és meleg buffet. Igazán nagyon furcsa, hogy az államhatalomnak, a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak képviselője egész komolyan tárgyal az érdekeltekkel, megteszi a maga kifogásait, azután pedig leül bankettezni, a minek azután rendesen az a vége, hogy bankett után a mulatozás hatása alatt kijavítják a jegyzőkönyvet. *(Élénk mozgás jobbfelől.)* Hiszen nem tudok konkrét adatokat mondani, de valószinű, hogy kis javítást eszközölnek rajta. Méltóztassék tehát, t. miniszter úr, ezeket a dolgokat is figyelemmel kisérni és méltóztassék, a mint különösen hangsúlyoztam, a viczinális vasutaknak menetidejét megváltoztatni és gondoskodni arról, hogy az élénkebb vonalakon a személyszállítás elválasztassék a teherszállítástól. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ennyit voltam bátor ezúttal a t. miniszter úr figyelmébe ajánlani.

Dedovics György jegyző: Molnár Antal!

Molnár Antal: T. ház! *(Halljuk! Halljuk.)* Több oldalról hozzám intézett felkérés folytán és azért is, mert azt az ügyet, a melynek érdekében felszólalni bátorkodom, a legteljesebb mértékben igazságosnak tartom, egy pár pillanatra bátor vagyok a t. ház figyelmét igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy kérdést ajánlok a t. ház és a t. kereskedelemügyi miniszter úr figyelmébe, a mely látszólag csekélységnek tűnik fel, de a maga erkölcsi hatásában igen figyelemreméltó és jelentékeny: annak a nézetem szerint semmivel meg nem indokolható, a tisztviselői kar egy egész kategoriájára nézve sérelmes és bántó megkülönböztetésnek a kérdését, a mely az államvasuti utazási kedvezmények engedélyezésénél municzipális és rendezett tanácsú városi tisztviselők között fentartatik. *(Helyeslés.)*

A rendezett tanácsú városok tisztviselői már több ízben elpanaszolták ezt a sérelmüket a képviselőház előtt. Jelenleg is a ház asztalán egész sora fekszik az ilyen kérvényeknek. Annak a mély elkeseredésnek a jellemzésére, a mely a rendezett tanácsú városok tisztviselőit ezen elbánás miatt eltölti, legyen szabad a legutóbb beérkezett egyik kérvényből egy pár sort idéznem: »A közel napokban« így szólnak a kérvényező tisztviselők »egyedül csak azt kérték a városi tisztviselők, hogy az állami és törvényhatósági tisztviselők által élvezett kedvezményekben ők is részesíttessenek. Kérelmük azonban a kereskedelemügyi miniszter úr által azon indokolással utasíttatott el, hogy a kérelem teljesítése esetén más tisztviselők is hasonló kérelemmel járúlnának a kormány elé és a kérelem teljesítése az államnak nagy anyagi megrövidítésére lenne. Szerény véleményünk szerint,« mondják továbbá, »kérdés, vajjon jogos és méltányos dolog-e, a gazdagnak asztaláról lehulló morzsákért könyörgőt elutasítani, pusztán azon indokból, mert akkor még több éhező is fog könyörögni az alamizsnáért.«

T. ház! A rendezett tanácsú városok tisztviselőinek egy részét csodálatosképen s nézetem szerint merőben tarthatlan módon és rendszer szerint állami közegek nevezik ki, de nem állami javadalmazással, hanem az illető rendezett tanácsú városok háztartásának a terhére. A rendezett tanácsú városok tisztviselői átutalt hatáskörben az utolsó hajszálig ugyanazokat az állami teendőket végzik, mint a municzipális városok tisztviselői. Ilyen körülmények közt sem nem igazságos, sem nem méltányos, de magának az adminisztrácziónak az érdekeivel és feladataival is ellenkezik, megvonni a rendezett tanácsú városok tisztviselőitől, a közigazgatási szervezetnek ezen legmostohábban dotált közegeitől még azon csekély kedvezményt is, a melyet a municzipális jellegű városok tisztviselői élveznek.

Ezen csodálatos eljárás indokolására én részemről még eddig soha semmi egyéb érvet nem hallottam felhozni, mint azt, hogy így határozta el a múlt kormány idejében egy minisztertanács. T. ház! Én részemről a legnagyobb respektussal viseltetem minden minisztertanácsi határozat iránt, de pusztán azt a körülményt, hogy valamit a minisztertanács határozott el, érvnek, a helyesség próbájának és bizonyítékának elfogadni hajlandó nem vagyok. Meggyőződésem szerint a jelen kormánynak legkevésbbé lehet feladata az, hogy azért, mert valamit az előbbi kormány idejében minisztertanács határozott el, ahhoz kösse magát, ha az félszeg, helytelen és nem igazságos. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)* pusztán csak azért, mert azt az intézkedést minisztertanácsban határozták el. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Addig is, a míg megtörténhetik az, a mit a pénzügyminiszter úr egy felszólalásában már jelzett; a míg megtörténhetik az, a mi nézetem szerint elkerülhetetlen, hogy bizonyos fogyasztási adójövedelmek átengedésével a városok abba a helyzetbe juttattassanak, hogy pótadóterhüknek további túlságos felcsigázása nélkül is gondoskodhassanak tisztviselőik tisztességes ellátásáról: addig is nézetem szerint helyes és méltányos dolog lenne, némi ellenszolgáltatás az általuk teljesített állami jellegű teendőkért, a rendezett tanácsú városok tisztviselőinek is megadni legalább az elismerés azon csekély jelét, a mely a vasúti utazási kedvezménynek reájuk való kiterjesztésében foglaltatik. Tisztelettel vagyok bátor ezt a kérdést a kereskedelemügyi miniszter úr bölcs megfontolásába ajánlani. A tételt magát természetesen elfogadom. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Lukáts Gyula jegyző: Endrey Gyula!

Endrey Gyula: T. ház! Csak röviden szándékozom az államvasutak tételénél három irányban nyilatkozni. Elsősorban is Mezei Mór t. képviselőtársam felszólalására tartozom reflektálni, mert ő hivatkozván arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a fővárosi malmokkal szemben egyes vidéki malmok a kiviteli forgalomban a fiumei összeköttetést illetőleg mily nagy kedvezményekben és előnyökben részesülnek, Hódmezővásárhelyt is olyanként tüntette itt fel, mint a hol a budapesti malmokon sérelem ejtetik. Hát bocsánatot kérek, én nemcsak hogy valami különös kedvezést nem látok a hódmezővásárhelyi lisztkivitelt illetőleg, sőt ellenkezőleg: nemcsak a lisztre vonatkozólag, hanem általában hangzik a panasz lent az Alföldön, Hódmezővásárhelyen és vidékén az iránt, hogy épen a magyar kormánynak Budapest érdekében következetesen tanusított vasuti politikája miatt egészséges kereskedelem és kiviteli forgalom azon vidéken nem képződhetik, *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* nem képződhetik épen a miatt, mert a Fiuménak, a legolcsóbb tengeri útnak irányuló vasuti összeköttetés még mindig szerfelett drága, és ha talán a lisztre vonatkozólag a konjunkturák olyanok, hogy lehetővé teszik a budapesti malmok nagy versenyével szemben is a kivitelt: egyéb nyersterményeink kivitele majdnem teljesen lehetetlen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én nem tudom, t. ház, hogy miféle sérelmet lát abban Mezei Mór t. képviselőtársam, hogy Hódmezővásárhelyről Fiumébe egy métermázsa lisztnek szállítási tarifája 123 fillér akkor, a midőn körülbelül ugyanolyan distanczára a Budapest és Fiume közötti lisztszállítási tarifa 106 fillér. Engedelmet kérek igen tisztelt képviselőtársamtól, de nekünk ezt a nagy közgazdasági kérdést nem egyedül a lipótvárosi kaszinó ablakából, vagy a Lipótváros szemüvegén át kell vizsgálnunk. Én meghiszem, hogy ezeknek a t. lipótvárosi, és más egyéb fővárosi malmoknak érdekükben állana, hogy az összes vidéki malomipart megbénítsák, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de én ezt magyar közgazdasági érdeknek nem tekinthetem, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és ha a kormánynak vasuti politikája csakugyan oda irányúl, hogy a budapesti malmok mellett a vidéki malmoknak is megélhetését, kiviteli képességét és exisztencziáját vasuti tarifákkal igyekezzék előmozdítani, azt hiszem, hogy ezért a t. kormány csak elismerésre tarthat számot, elismerésre még akkor is, ha ez netalán a fővárosi malmoknak nem tetszik, mert nem egyedül a fővárosban vannak malmok, és nem egyedül a fővárosi malmok érdekeinek előmozdítása az első magyar közgazdasági érdek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* E tárgyban nem szándékom bővebb nyilatkozatot tenni; ha azonban ez a kérdés még szőnyegre kerül, mivel ez nemcsak egyedül a kereskedelmi tárczát, hanem közvetlenül épen a földmívelésügyi tárczát, mert a magyar terményeknek az értékesítését érdekli, és a magyar földmívesnek, a nyerstermelőnek a legközvetlenebb megélhetési érdekével van összeköttetésben, a földmívelési tárczánál majd részletesen ki fogok reá terjeszkedni, és majd ki fogom mutatni Mezei Mór t. képviselőtársammal szemben, hogy azok a feltételek, azok a premisszák, a melyekből ő kiindúl, nem egészen úgy állanak. Szomorúan állnánk, ha egyedül a budapesti malmokra volnánk utalva abban, hogy a magyar búzának, a magyar terményeknek az árát limitáljuk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Limitálják azt, t. képviselőtársam,

egyes vidékeken az életképes malmok, mint a minő nálunk Hódmezővásárhelyen is van, és az ilyen malmok életképességét elvenni, a lehető legkönnyelműbb, legmeggondolatlanabb kereskedelmi politika lenne. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az államvasutakkal kapcsolatban nem mulaszthatom el azt is kijelenteni, hogy Molnár Jenő t. képviselőtársamnak ahhoz az óhajtásához, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr az Alföldön mondjon le mindenféle viczinális vasúti építkezésekről, nemcsak hogy hozzá nem járulhatok, de itt az ország színe előtt vagyok kénytelen a t. kereskedelemügyi miniszter úrral szemben felpanaszolni azt a mostoha és igazságtalan eljárást, a melyben a t. kereskedelemügyi kormány és a magyar államvasutak az Alföldnek egy olyan helyi érdekű vasútjával szemben jártak el, a mely feltétlenül nagy közgazdasági szükséget pótol. Van Magyarországon két olyan város, melynek lakossága a 100.000 lélekszámot megközelíti, a mely két város nem fekszik egymástól távolabbra harmincz kilométernél, és a mely két város között semmiféle terepnehézség nincsen. Ezek érdekeltsége azt mondja, hogy mi városaink között a vasútat ki akarjuk építeni, mi nem tűrünk semmiféle viczináliádákat, viczinális visszaéléseket, zsebeléseket, de magunk akarjuk a vasútat létesíteni, mi magunk összeadjuk a kellő építési tőkét, és semmi egyebet nem várunk a közlekedésügyi kormánytól, csak azokat a törvényben biztosított kedvezményeket adják meg nekünk, a melyekhez jogunk van, a melyeket mi nem indok nélkül kérünk tőle. És ily körülmények közt akad kereskedelemügyi kormány, a mely azt mondja, hogy nem adom meg az engedélyt.

T. ház! Hódmezővásárhely és Makó városáról és az ezen két város körüli tiszta szinmagyar vidékről van szó. Mi vártunk évekig ezen vasút építésével; mert mikor azt láttuk, hogy olyanok kértek rá előmunkálati engedélyt, a kik az érdekeltséget akarták kihasználni, a kik ott illetéktelen hasznot akartak az érdekeltség rovására zsebre tenni, akkor mi tartózkodó magatartást tanusítottunk és azt mondtuk, hogy ez a vasút nekünk ilyen áron nem kell. Mikor azután az előmunkálati engedély lejárt, Csongrád vármegye, Csanád vármegye és Hódmezővásárhely város törvényhatósága, tehát három törvényhatóság állott össze, hogy erre a vasútra az engedélyt megszerezze és azt kiépítse. Úgy hoztuk legnagyobb részben az építési tőkét össze, hogy a mint elvben ki is mondottuk, elsőbbségek nélkül fogjuk a vasutat kiépíteni, mert, sajnos, a szomszédban ott van a békés-csanádi vasút, a hol Békésmegye elég könnyelmű volt útadóalapjából több mint 400.000 forinttal belemenni az építésbe, még pedig úgy, hogy abból soha egy garas hasznot nem látott, míg mások illetéktelenül bőségesen élvezték ezen vasút építésének a hasznát. Mi kimondtuk, hogy semmi vasútépítést, a melynél elsőbbségi részvényekkel akarnak manipulálni, nem támogatunk és ahhoz egy garast sem adunk. Így építettük ki a hódmezővásárhely-szentesi, és így a szentes-kúnszentmártoni vasútat. És ezek a kis vasutak prosperálnak, mert a mi hasznuk van, azt nem más, illetéktelen tényezők rakják zsebre, hanem, bármily csekély haszon is van, az az érdekeltségnek marad.

Most jutok a fordulóponthoz. Mi történt akkor, mikor először Hódmezővásárhely városának, Csongrád vármegyének és Csanád vármegyének a kérvényét elutasították? Akkor egy t. kormánypárti képviselőtársam, a ki execellenczias úr, hozzám jött és azt mondta: Nem fogjátok megkapni soha a Hódmezővásárhely és Makó közti vasútra az építési engedélyt! Azt mondtam erre: Azt szeretném látni, hogy kinek lehet az ellen kifogása, hogy mi Hódmezővásárhely és Makó, valamint az ezen két város körül csoportosult érdekeltség a saját magunk erejéből a vasútunkat kiépítsük? Erre az illető képviselő azt mondta: A magyar államvasútak forgalmi érdeke nem engedi; mert ha ti nektek van annyi pénzetek, hogy Hódmezővásárhely és Makó között vasútat építsetek, hát építsétek ki azt Nagyszentmiklósig! Én azt mondtam: Ha a nagyszentmiklósiak vasútat akarnak építeni, hát építsék; mi megtesszük nekik azt a szolgálatot, hogy Makóig eléjük megyünk. Erre azt mondta: Ott nincsen meg a kellő érdekeltség, hanem ti törzsrészvényekben annyit ajánljatok, hogy semmi egyéb áldozat nem kell; megkapjuk a hiányzó elsőbbségi tőkét és majd kiépítjük a ti pénzeteken a vasútat nem Makóig, hanem Nagyszentmiklósig! És kezdte nekem magyarázni, hogy mily óriási közgazdasági előnyök származnak abból, ha Hódmezővásárhely nem Makóig, hanem Nagyszentmiklósig építi ki a vasútat, a honnan már Temesvárig egy jeles viczinális kiépült. Nem akarok senkit sem gyanúsítani, de nekem annak a t. képviselőtársunknak a felszólalása oly formán tünt fel, — a miről azután meg is bizonyosodtam, — hogy az illető a Zsák-utczába szorult nagyszentmiklós-temesvári vasútnak akart a mi pénzünkön kiutat és össze köttetést teremteni. És az történt, t. ház, hogy azóta hiába való volt az érdekeltségnek minden deputácziózása, minden jogos felirása, törekvése; Hódmezővásárhely és Makó, két szinmagyar város nem kaphat vasúti összeköttetést, mert

Digitized by Google

arra akarják szorítani ezt a jó érdekeltséget, hogy a másik vidéknek, Makótól Nagyszentmiklósig, hol a kellő érdekeltség nincs meg, építsen vasútat, s áldozatúl dobja oda törzsrészvényeit, hogy azután pénzének soha egy krajczárnyi kamatját ne lássa.

Nem tudom, hogy a t. miniszter úr ebben a vasuti ügyben mily álláspontou van. Csak kegyes figyelmébe ajánlom, hogy százezer magyar embernek és egy földmíveléssel foglalkozó, s a kormány részéről elhanyagolt vidék jogos közlekedési igényének kielégítéséről van szó. *(Mozgás a szélső baloldalon..)*

Polczner Jenő: Miért küldik ide Justh Gyulát és Endrey Gyulát? Két exczellenczias urat küldjenek!

Endrey Gyula: Azt is bátor vagyok jelenteni, hogy mi örülni fogunk, ha Nagyszentmiklós és Makó között összeköttetés létesül, de kijelentem, hogy a mig én Hódmezővásárhely közügyeinek intézésében csak legkisebb befolyással fogok birni, mindig küzdeni fogok az ellen, hogy csak egy garast is adjunk e vasútra, ha elsőbbségek bocsáttatnak ki. Mert bocsánatot kérek, úgy is nagyon nehéz nálunk a mi alföldi szegény városainkkal, hol maguknak a kommunitásoknak semminemű vagyona nincs, akár közlekedési, akár közművelődési, akár más nagyobb alkotást létesíteni; ha tehát már áldozatokat hozunk, akarjuk, hogy ezek az áldozatok kárba ne veszszenek és nekünk gyümölcsözzenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minthogy már felszólaltam, még egy kérelmet vagyok bátor a t. kereskedelemügyi miniszter úrhoz intézni. Egy fontos, nagy közlekedési vállalat szerződésének, vagy mondjuk szabadalmának, meghosszabbításáról van szó, értem az Adria tengerhajózási társaság ügyét.

Hentaller Lajos: Tengeri panama! *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Endrey Gyula: Ennek a törvényjavaslatnak a beterjesztése körül én az előmunkálatoknál bizonyos hézagot látok, a mennyiben ez a javaslat a közlekedésügyi bizottsághoz nem terjesztetett be. *(Igaz! Úgy van! a szélső balodalon.)* Minthogy ez a javaslat csak a költségvetés teljes letárgyalása után, az appropriácziós vita előtt, vagy az után fog a ház plénuma előtt tárgyaltatni, elvtársaim nevében is azt a tiszteletteljes kérdést vagyok bátor a t. kereskedelemügyi miniszter úrhoz intézni, *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* hogy mielőtt ez a javaslat a plénum előtt tárgyaltatni fog, adassék ki a közlekédési bizottságnak is tárgyalás végett. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon)*. Annál is inkább kérem ezt, t. miniszter úr, mert a midőn az első, eredeti szerződés megköttetett, akkor is tárgyalta azt a közlekedési bizottság. Kérem ezt azért is, mert ahhoz csak kétség nem férhet, hogy az Adria-társaság nagy közlekedési vállalat és az avval kötendő szerződés tárgyalására nagyon is kompetens a közlekedési bizottság. Ezt a kérésemet vagyok bátor a t. kereskedelemügyi miniszter úr figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lukáts Gyula jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! Legyen szabad a vasúti tételnél nekem is felszólalni és egyes dolgokra a t. miniszter úr figyelmét felhívni. Már az általános tárgyalásnál jeleztem, hogy minő szomorú viszonyok közt van a magyar államvasút tisztviselői kara és különösen az altisztek. Ha valaki kissé beletekint az osztályozásba és az évi fizetésekbe, csak akkor tudja eléggé méltatni, hogy azon nagy szolgálatokkal szemben, melyeket az illetők teljesítenek, mily kevés a dotáczió. Hogy csak egy osztályt vegyek ki, a raktárnoki állást említem. Látjuk, hogy a raktárnokoknál, a kiktől pedig vizsgát és bizonyos intelligenczíát követelnek, a fizetésnek első fokozata 420 forint. A hol 420 forintból még le kell számítani a nyugdíjköltséget, az adót és ha gyermekei vannak, az iskola költségeit, kérdem, mi marad ott annak a szegény altisztnek a megélhetésre? Azt hiszem, itt az ideje, hogy a t. miniszter úr figyelemmel legyen úgy az előléptetésekre, mint pedig a fizetéseknek olykép való megállapítására a melyet megkövetelhetnek úgy a tisztviselők mint az altisztek, kik az államnak egyik legfontosabb közgazdasági ágazatát, a közlekedést bonyolítják le.

Kötelességem megemlékezni a vasútnál alkalmazott női személyzetről. Mindnyájan tudjuk, hogy a lehető legszomorúbb viszonyok közt vannak és úgy szólván csak alamizsnát élveznek a magyar államvasúttól. Kivánatos, hogy a kik majdnem ugyanazon munkakört végzik, mint a tisztikar egyrésze, megfelelő dotáczióban részesüljenek.

A vasutakról szólva, meg kell emlékeznem még azon tisztátalanságról, melyet a magyar államvasutak állomásain, főleg a viczinális vasutaknál tapasztalhatunk. A ki a magyar államvasút viczinális vonalain utazik, annak meg kell gondolni, hogy el menjen-e jegyet váltani, mert a jegyváltó egyúttal harmadik osztály is, a hol a piszok oly mérvben nyilvánúl, hogy ott úgy szólván lehetetlen egy perczig is tartózkodni. Én, a ki sokat utazom, tapasztalom, hogy ez így van, hogy oly tisztátalanság van az állomásokon, a mely közegészségügyi szempontból is a legnagyobb mértékben kifogásolható. Ez irányban kérem a miniszter urat, hasson oda, hogy a vasutakon

Digitized by Google

nagyobb tisztaság legyen az állomásoknál. *(Úgy van! baloldalon.)*

Kifogásaim vannak továbbá a kupékra vonatkozólag is. Azt tapasztalom, hogy fonós szőnyeget tesznek a kupékba; mikor rálép az ember, porfelleg száll fel, a mely épen a leglegalkalmasabb arra, hogy mindenféle fertőző anyagokat magába felvegyen. Ideje, hogy úgy, mint a magyar államvaspályánál a főbb vonalakon, mosható linoleum alkalmaztassék a viczinális vasutaknál is, mert ezt az egészségügyi szempont múlhatatlanúl követeli.

Ezen apró megjegyzések után legyen szabad a t. miniszter úr figyelmét felhívni — a mikép azt a túloldalról is egy képviselőtársam tette — Magyarország legkeletibb részére a Székelyföldre. Erkölcsi kötelességemnek tartom, hogy mint képviselő, ki ismerem a székelység viszonyait, e tekintetben a házban szót emeljek. Nekem volt alkalmam már évekkel ezelőtt, mikor a Székelyföldön vasút nem volt, kocsival bejárni az egész Székelyföldet, tisztán abból a szempontból, hogy azzal a derék néppel és azon vidék szépségeivel megismerkedjem. Azon tizéves cziklus után, mely eltelt első és utóbbi ottlétem közt, szomorúan tapasztaltam, hogy a székely nép napról-napra szegényedik, kivándorol és az elkeseredettség nőttön nő. Szinte csodálatos, hogy az a vidék, a mely legtöbb kormánypárti képviselőt küldött ide, nélkülözte a kormánynak jótéteményeit. Lehet, hogy az illető képviselők nem voltak eléggé élelmesek, vagy nem mertek cselekedni, vagy meghúzták magukat. Máskép nem lehet megmagyaráznom azt a különös jelenséget, hogy míg az ország más részein a viczinális vasútépítések derűre-borúra történtek, úgyszólva a szükségen felül, addig a Székelyföld nélkülözte a vasút áldásait.

Nagyon fontosnak és szükségesnek tartom, hogy a képviselőház valahára foglalkozzék a székely kérdéssel. *(Helyeslés.)* A ki ismeri annak a vidéknek a népét, azt a szivósságot, a melylyel ragaszkodik, ahhoz a göröngyhöz, a melyen született, — pedig alig egy-két, sokszor csak fél hold jut egy családnak megélhetésre és mégis ragaszkodik hozzá, — a ki ismeri annak a népnek élelmességét, életrevalóságát és ügyességét, mely úgy az ipari, mint a kereskedelmi és a földmívelési téren ebben a népben állandóan megvan és vele születik, az feltétlenül kívánatosnak fogja találni, hogy ezt a népet ne tegyük ki annak, a minek ki van téve most, hogy évenként 30—40.000 székely vándorol ki Oláhországba. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Hogyha mi a legnagyobb lelkesedéssel kell, hogy felkaroljuk a ruthén kérdést, még égetőbb a szükség, hogy a székely kérdést felkaroljuk, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és a székelyek érdekében megtegyük mindazt, a mit a mi viszonyaink közt meg lehet tenni. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha összehasonlítjuk a Székelyföldet az ország más vidékével a művelődési tényezők szempontjából, azt látjuk, hogy meglehetős arányban, kisebb számmal vannak a Székelyföldön intézetek, középiskolák egyszóval azok a tényezők, a melyek alkalmasak volnának a székely népet kimívelni, mint minden más vidékén az országnak. Kivánatos, hogy a közoktatás és a közmüvelődés terén sokkal több történjék ezután, mint a mennyi eddig történt. E tekintetben már évekkel ezelőtt, három-négy évvel előbb felszólaltam a költségvetésnél, hogy kivánatos dolog volna, hogy a kereskedelmi tárcza foglalkozzék evvel a tárgygyal, hogy tudniillik miképen lehetne ezt a kiváló magyar elemet a kereskedelem és az ipar terén felhasználni, nem pedig kivándorolni engedni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Ha én a székelyeknek ügyével foglalkozom és a t. ház figyelmét rájuk felhivom, akkor lehetetlen, hogy rá ne mutassak arra a nagy szükségletre, a mely épen a Csik-megyének felső részében és így a Gyergyóba épitendő vasutra vonatkozik. A ki azon a vidéken utazott, az látja azt, hogy egymásután 7—8000 lelket számláló községek vannak a vasuttól 50—60—70 kilométerre.

Ott van például az országnak egyik legszebb fürdője, Borszék. *(Halljuk! Halljuk!)* Borszék, a mely kiességénél fogva, továbbá a kitünő vizénél fogva hires még a határokon túl is mindenfelé; a ki meg akarja közelíteni Borszéket, annak akármelyik vasuti állomástól 100 kilométernyi utat kell megtenni. Hogy lehetséges az, hogy van még ma ilyen kiváló kulturális hely Magyarországon — tekintve tudniillik a fürdőt és vizét — mint Borszék, a melyet mindenhonnan a vasút nem kevesebb mint 100 kilométernyire érhet el? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A mikor Magyarországon annyi viczinális van, hogy majdnem azt lehet mondani, hogyha az ember az egyiken elkiáltja magát, az elhallatszik a másikra. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És akkor ott van Erdélynek az a kiváló szépségű helye és 100 kilometert kell az embernek onnan megtennie, hogy egy vasuti állomást elérjen. Ezenkivül még azt kell megjegyeznem, hogy ez a vidék bővelkedik más tényezőkkel is; így például kőszénbányái, rézbányái, márványbányái vannak, tehát megvannak mindazon kellékei, a melyek a vas-

Digitized by Google

útnak kellő táplálékot nyujthatnak. És mindennek daczára ez a vidék még mind ez ideig nélkülözi a kulturának ezt az áldását, a melyet neki vasuti szempontból feltétlenül meg kellene adni.

De másképen is, t. ház, kérdem, hogy vajjon azokat a stratégiai vonalakat és azt a nagy védelmet, a melyek az országnak más részén, így például Galicziában megvannak és a melyekre milliókat költenek, hol keressük mi a Székelyföldön, a határ védelmében? Pedig a Székelyföld határának megvédése Magyarországnak épolyan fontos, mint a galicziai határ megvédése! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Még fontosabb.)* Mert ugyanannak a veszélynek van kitéve az erdélyi határ, mint a milyen veszélynek van kitéve a galicziai határ. És a mikor mi egy stratégiai vonalra például Mármarosmegyében 22 milliót áldoztunk, a mely biztos tudomásom szerint még a tisztviselők fizetését sem hozza be, akkor azt hiszem, feltétlenül kivánatos dolog, hogy már védelmi szempontból is eleget tegyünk az erdélyi határrészek azon óhajának, hogy igenis vasútat kapjon. E tekintetben tisztán csak a közérdek vezérel engem mai felszólalásomban, a mikor igenis kérem az igen tisztelt miniszter úr határozott válaszát, és kérem a t. házat, várja el a t. miniszter úrtól, hogy valahára jelentse ki, hogy a Székelyföldnek ezen vidéke feltétlenül megérdemli, de a közgazdasági és védelmi szempont is megkivánja, hogy vasútat kapjon, és nyilatkoztassa ki, mikor lesz míg az az összeköttetés úgy Székelyudvarhelyről, mint pedig a másik, az úgynevezett csikszeredai...

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Nem is tudja! *(Zaj balfelől.)*

Major Ferencz: Nagyon jól tudom, t. miniszter úr, mert ezt az útat bejártam és e tekintetben a t. miniszter úrtól semmiféle felvilágositást nem kérek és nem is várok. Jobban ismerem, mint a t. miniszter úr. *(Zaj jobbfelől.)*

Én, t. ház, mindig tárgyilagosan szoktam beszélni, azonban nem fogok semmiféle olyasmit eltürni, a mi az én tárgyilagos felszólalásomra jogosulatlanúl ilyen megjegyzéseket koczkáztat, mert igenis, nagyon jól ismerem ezt a vonalat, bejártam azt, tehát nem kérdem a t. miniszter úrtól, hol van az a vonal.

Ezeket voltam bátor megjegyezni, és egyúttal felhivom a t. ház figyelmét is arra, és felkérem, hogy a székelység érdekeit, valamint azon intézményeknek létesitését, a melyek a székely nép megélhetését biztositják, igenis, tessék állandóan napirenden tartani, és azoknak istápolását a kormányzattól megkövetelni.

Ezeket óhajtottam ezen kérdésben elmondani. *(Helyeslés balfelől.)*

Dedovics György jegyző: Radócza János?

Radocza János: T. képviselőház! Nagy figyelemmel, mondhatom, meleg érdeklődéssel hallgattam Endrey Gyula igen tisztelt képviselőtársam imént elhangzott felszólalását, a melyben oly lelkes szavakkal kelt védelmére Hódmezővásárhely malomiparának. Én ezt a magam részéről helyeslem; de méltóztassék megengedni, t. képviselőtársam ugyanakkor rossz néven vette azt, hogy Mezei Mór t. képviselőtársam a budapesti malomipar érdekében szólalt fel.

Endrey Gyula: Nem azt vettem rossz néven! A vidéki malmok ellen szólalt fel!

Radocza János: A budapesti malomipar, t. képviselőház, nem pusztán fővárosi érdek. *(Úgy van! jobbról.)* A fővárosi malmok őrlési képessége évenként 10,426.225 métermázsa, vagyis a budapesti malmok az ország középtermésének közel harmadrészét volnának képesek megőrölni. Ez a körülmény teszi a budapesti malmok érdekét nem helyi, hanem országos érdekké, és ebben a körülményben rejlik az, hogy Budapest, mint központ, a gabonapiaczra nézve kiváló fontos empóriumot képez, a melynek érdekei az ország gazdaközönségének is érdekeivel találkoznak. *(Helyeslés jobbról.)*

Nem akarok annak a kérdésnek további taglalásába bocsátkozni, a melyet Mezei Mór t. barátom és képviselőtársam felhozott, mert meg vagyok róla győződve, hogy az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úrnak bölcsesége meg fogja találni a módot arra, hogy a vidéki malomipar sérelme nélkül a budapesti malomipar érdekei is megóvassanak.

Ennek előrebocsátásával engedje meg a t. ház, hogy kitérjek egy másik kérdésre. *(Halljuk! Halljuk!)* A múlt évi költségvetés tárgyalásának alkalmából felvettetett ezen t. házban a nyugati pályaudvar áthelyezésének kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben a kérdésben a t. kereskedelemügyi miniszter úr nyilatkozott; nyilatkozott pedig oly irányban, hogy a nyugati pályaudvar áthelyezését nem tervezi, de intézkedéseket fog tenni arra nézve, hogy a nyugati pályaudvarban elhelyezett műhelyek és szénlerakodók áthelyeztessenek.

Én teljes bizalommal vagyok az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr iránt és tudom is, hogy ezen irányban az előkészitő intézkedések már megtörténtek. Mégis, figyelemmel azon körülményre, hogy a főváros VI. kerületének azon része, a mely a nyugati pályaudvar mellett terül el, a pályaudvaron elhelyezett műhelyek és szénlerakodók által

Digitized by Google

fejlődésében gátolva van, és hogy a műhelyek kéményeiből fölszálló füst és szén okozta por közegészségügyi és köztisztasági tekintetből az azon a vidéken, különösen pedig a Podmaniczky-utczában lakókra káros befolyással van, azon tiszteletteljes kéréssel járulok a mélyen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úrhoz, méltóztassék a nyugati pályaudvarban elhelyezett műhelyek és szénlerakodók áthelyezése iránt a sürgős intézkedéseket megtenni.

A tételt különben elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Buzáth Ferencz jegyző: Kubik Béla!

Kubik Béla: T. ház! Azokra vonatkozólag, a miket az előttem szóló t. képviselőtársam elmondott, nekem is van szavam, mert nagyon természetes, hogyha Magyarországból például Angliába akarok lisztet, vagy búzát szállítani, akkor az összes konkurrens helyekről szállítandó búzának a lehetőségig egyforma tarifa alá kellene esnie. Már pedig nincsen igaza az előttem szólott igen tisztelt képviselőtársamnak a tekintetben, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr a vidéket, — a mint Mezei Mór t. képviselőtársam mondja, — a fővárossal szemben bonifikálja. Mert akkor, a midőn például Borsodmegyéből, Miskolczról 138 fillérért szállíthatom Fiuméba a lisztet, Budapestről a szállítás csak 106 fillérbe kerül. Tehát sem Radocza János igen tisztelt képviselőtársamnak, sem Mezei Mór t. képviselőtársamnak ebben a kérdésben igaza nincsen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én különben nem ezért szólaltam fel; engem felszólalásra Molnár Antal képviselőtársam iménti beszéde kényszerített, a ki a rendezett tanácsú városok tisztviselőinek érdekében szólalt fel és azok részére vasuti kedvezményt kért a miniszter úrtól. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mai napság hozzá vagyunk ahhoz szokva, hogy azt szeretnők, hogy mindenkit az állam tartson el, mindenki felett gyámkodjék és ingyen szállítsa a vasuton az állampolgároknak különösen egy részét. Ha az ember egy első osztályú kupéban utazik, t. ház, alig lát valakit, a ki tényleg jegyet vásárolt volna, hanem nagyobbrészt könyvecskékkel, részben kedvezményes, részben pedig szabadjegyekkel utazik majdnem mindenki; a másod- és harmadosztályú utasok azok, a kik tulajdonképen az igát húzzák, azaz megfizetik az útjukat. Az elsőosztályú kupékban rendesen ilyen kedvezményes utasok vannak.

Én a magam részéről azt ajánlanám a t. miniszterelnök úrnak, hogy egyáltalában senkinek se adjon kedvezményes, annál kevésbbé szabadjegyet. Különösen ne adjon a hivatalnokoknak, mert ők azok, a kik erre leginkább aspirálnak. És mire jó ez a kedvezmény? Csak arra jó, hogy annál könnyebben tölthessék el idejüket, annál könnyebben utazgathassanak és ennek következtében kevesebb időt töltsenek a hivatalban, a melyben tulajdonképen idejüket tölteniök és kötelességüket teljesíteniök kellene. Ezt a princzipiumot ajánlva a t. miniszter úr figyelmébe, nem járulok ahhoz, a mit Molnár Antal t. képviselőtársam indítványozott.

Buzáth Ferencz jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. képviselőház! A mai napon, úgylátszik, t. képviselőtársaim mindnyájan valami specziális érdekből szólalnak fel. Én ezen jó példát követni akarom azzal a különbséggel, s ez meglehetős nagy különbség, hogy én mindnyájunk érdekében beszélek, nemcsak azoknak az érdekében, a kik itt vannak, hanem az egész ország közönsége érdekében, mert fel akarom hívni a miniszter úr figyelmét azokra a mindennapi hírekre, a melyeket nagy megdöbbenéssel hallunk, az oly gyakori vasuti balesetekre. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Hiszen alig van nap, t. képviselőház, hogy egy-egy vasuti szerencsétlenségről, balesetről, vasuti összeütközésről ne értesülnénk. Én meg vagyok róla győződve és részben saját tapasztalásomból mondhatom, hogy azok a szerencsétlenségek, illetőleg összeütközések, a melyek a közönség tudomására jutnak, a legkisebb részét képezik általában a balesetek és szerencsétlenségeknek. Számtalan az olyan eset, a mely a közönségnek egyáltalában tudomására sem jut, s alig jut valaha tudomására magának a miniszter úrnak is egy-egy olyan eset, a hol összeütközés történt, de azért valami nagyobb baj nem következett be.

Én azt gondolom, hogy ez mindenesetre aggasztó tünet, és keresnem kell azt az okot, hogy mi tulajdonképen hát ennek az okozója? Én az első okot abban találom, hogy nálunk a pályaudvarokban nincs elég mennyiségű sínpár lefektetve, például a budapest-fiumei vonalon, vannak olyan állomások, a hol nincs annyi sínpár lefektetve, a mennyi vonat egyidejűleg befut a pályaudvarra. Ennek mi a következése? Az, hogy például némely pályán, a hol viczinális vonal is van, midőn valamely vonat beérkezik, a már ott álló vonatnak, a viczinális nyilt pályára kell mennie, hogy az egyszerre beérkező vonatok beférjenek. Hiszen emberek vagyunk; vasuti tisztviselők pedig inkább alá vannak vetve az emberi gyarlóságnak, mert a mint senkisem vonhatja kétségbe, teljesen túl vannak terhelve munkával, s csak egy pillanatnyi mulasztás kell, hogy

Digitized by Google

a szerencsétlenség bekövetkezzék, a mint igen gyakran be is következik.

Nem akarok hosszabb fejtegetésekbe bocsátkozni, igen tisztelt miniszter úr, hanem azt igen röviden mégis figyelmébe akarom ajánlani, hogy majdnem teljes lehetetlenség, hogy egy tisztviselő 24—36 órán keresztül folytonosan szolgálatban álljon. Igaz, erre azt szokták mondani, hogy van annak a tisztviselőnek szabad ideje, a mikor kipihenheti magát. Hát mi az a szabad idő? Annak a tisztviselőnek a szabad ideje az, hogy akkor könnyebb munkát végez és nem oly idegfeszítő munkát, mint rendesen. Hiszen hányszor megtörténik, nekem magamnak is volt arra esetem, mint védő szerepeltem a dologban, a hol a tisztviselő annyira ki volt merülve, hogy folytonosan, szünet nélkül azt képzelte, hogy jelzést kap és ennek következtében hamisan állíttatván a váltót, a szerencsétlenség bekövetkezett. Én azt gondolom, hogy ilyen véletleneknek az utazó közönség biztonságát, sőt igen sokszor életét kitenni még sem lehet. Kérném tehát az igen tisztelt miniszter urat, méltóztassék figyelmét különösen az utóbbi esetekre fordítani és megvizsgálván a dolgot, ott, a hol a hiba elkövettetett, vagy a hibát megorvosolni, vagy pedig egyáltalában oly intézkedéseket tenni, hogy ilyen hibák, legalább emberi számítás szerint, be ne következhessenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senkisem lévén feljegyezve, kérdem a házat, kíván-e még valaki szólani? *(Nem!)*

A mennyiben nem, a vitát bezárom.

A kereskedelemügyi miniszter úr kíván szólani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy hozzászóljak ahhoz a sok kérdéshez, a melyeket hozzám intéztek és pedig azon sorrendben, a mint a képviselő urak felszólaltak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Székelyföld és a székelyföldi vasút érdekében Lázár Menyhért t. képviselő úr szólalt fel és a mai napon csatlakozott hozzá Major Ferencz képviselő úr is. A Székelyföldnek forgalmi hiányait és közlekedési nehézségeit, valamint természeti kincseit a székely képviselőkön kivül, senkisem ismerheti jobban, mint én, mert ott nagyon sokszor megfordúltam. Én magam is azt tartom, hogy egyáltalában első kötelesség az 1897-ik évi törvénynek még végre nem hajtott részét végrehajtani, az úgynevezett székely vasutakat teljesen kiépíteni. *(Általános helyeslés.)* E tekintetben oly nyiltan és határozottan nyilatkoztam úgy a házban, valamint más helyeken is, hogy azt hiszem világosabban és határozottabban nem is nyilatkozhatom. De a jelenlegi pénzügyi helyzet olyan, a mely ebben egyenesen megakadályoz. Azt mondja Lázár Menyhért képviselő úr, hogy egy kis jóakarattal bele lehetett volna venni ezt a vasútépítést az inségi segélypénzbe. De itt nem olyan összegről van szó, mint a milyen összeg azokra az apróbb munkálatokra rendelkezésre állott, mert a mint méltóztatnak tudni, összesen 400.000 korona szavaztatott meg a felvidéki inségmunkára. A székelyföldi vasút építésénél pedig, ha egyáltalában hozzá kezd az ember, nem ilyes összegű költséggel állunk szemben, mert nem kezdhetünk talán egy olyan kis darabocskába, a mekkorát 400.000 koronából vagy ilyen forma összegből meg lehetne építeni, hanem ha már hozzá kezdünk, akkor a munkát egészen végre kell hajtani, mert a vasútat így darabonkint építeni úgy pénzügyi, mint forgalom politikai szempontból is helytelen. De különben is, hogyha csak egyes nagyobbacska szakaszt vennénk ebből a vasutvonalból, épen a mint a t. képviselő úr említette, vegyük például a szászrégen-bisztrait, az 1,664.000 forintba, vagy a bisztra-topliczai szakaszt, az 6,960.000 forintba kerülne, ez a két szakasz tehát már maga 8,624.000 forintba kerül, ez pedig oly jelentékeny összeg, a melylyel most nem rendelkezünk. Különben is a pénztári készletekből ezt nem fedezhetnők. Miből kellene hát fedezni? Abból, a mire a törvény maga, a melyre t. képviselő úr is hivatkozott, utal, tudniillik újabb emisszióból. Méltóztassék meggondolni a jelen helyzetet és figyelembe venni, milyen uzsorás pénz lenne az, a mit a mai helyzetben képesek lennénk kapni. De az előkészület minden tekintetben megtörtént; megtörtént a közigazgatási bejárás, a tervek készek, úgy, hogy egyéb nem kell, csak pénz. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A mely perczben a törvényhozás a pénzt megszavazza, abban a perczben ezt a vasutat ki lehet és ki kell építeni.

Abban a t. képviselő urakkal és így Major Ferencz t. képviselő úrral is egyet értek, hogy a Székelyföldnek egyfelől szegény népe, másfelől természeti kincsei parancsolólag követelik, hogy elsősorban ezeket a közlekedési vonalakat építsük ki, annál is inkább, mert ennek némileg nemzetközi jelentősége is van. Hiszen, a míg ezt ki nem építjük, némileg nevetséges helyzetben vagyunk. Megcsináltuk a nemzetközi összeköttetést és épen abban az irányban, a hol hasznát vehetnők, nem építettük ki a vonalat. Én magam érzem leginkább ennek a helyzetnek abnormitását és helytelenségét, s legyenek róla meggyőződve, hogy

Digitized by Google

mihelyt az eszközeim meglesznek hozzá, a vasútépítést foganatosítjuk. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Boda Vilmos t. képviselő úr Szegzárdnak némely apróbb panaszát hozta fel, hogy ott hidmérleg nincs, korlát nincsen, őrház nincsen, hogy a vonatok menetsebessége nem elég gyors stb. Feljegyeztem ezeket magamnak és legyen róla meggyőződve a t. képviselő úr, hogy mindezek figyelmemet ki nem kerülik; de ezek olyan adminisztrativ részletek, a melyeket itt a törvényhozásban nem tudunk megoldani. *(Helyeslés.)*

Molnár Jenő t. képviselő úr felhivta figyelmemet a zemplénmegyei ondova-völgyi vasútra. Mihelyt az érdekeltség ez iránt csak kis élénkséget fog mutatni, nem zárkózom el előle, de viczinális vasútat közvetlen állami költségen építeni még sem lehet. Másutt nagyon sok érdekeltség kész tervekkel és befejezett engedélyezési tárgyalásokkal várja a vasút kiépítését és így természetes, hogy elsősorban ezekre kell gondolni. Itt, t. ház, reflektálnom kell Endrey Gyula képviselő úrnak a hódmezővásárhely-makói vasútra vonatkozó felszólalására. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg a t. képviselő úr annak kijelentését, hogy a mióta én miniszter vagyok, azóta ebben az ügyben csak egy intézkedést tehettem és erről most beszámolok. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon örvendtem annak a kombinácziónak, annak az egészen természetes és ökonomikus eljárásnak, a hogy Hódmezővásárhely és Makó ennek a vasútnak a létesítését czélozta, de miután tekintetbe véve egyúttal annak a vidéknek más tényezőit is, a most létező vasutakat is, gazdag és hatalmas helyekkel volt dolgom; nem tagadom, magam is megragadtam az alkalmat és leirtam a megyének, hogy nem lehetne-e egyidejüleg a vasútat Nagyszentmiklósnak is kiépíteni. *(Zaj. Felkiáltások a baloldalon: Mi közünk ahhoz!)* De abban a leiratban egyetlenegy szó sincsen arról, a mit az az exczellenczias úr beszélt a képviselő úrnak, mert nem annak a vidéknek a számlájára, nem annak a vidéknek egyoldalú megterheltetésére, hanem tisztán és kizárólag egyetlenegy tekintetben vettem volna igénybe annak a vidéknek is a közreműködését. Ott tudniillik egy hidra van szükség, a mely az egész országot érdekli. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nekünk nem kell ott hid!)* Az az eszme van tehát leiratomban kifejezve, hogy méltóztassanak az érdekelt tényezők megegyezni abban, hogy az a hid is létrejöhessen és hogy ilyen módon legyen kiépíthető a vasút Nagyszentmiklósig. Ez egyáltalában nem abban a szinben tünteti fel a dolgot, mintha privát érdekből, vagy egyes vidék érdekében részrehajlást követtem volna el, hanem azt teszi, hogy kombinative az egész tervet, vagyis a gazdag és a szegény vidék tervét az által kivántam valósitani, hogy a hid létesítéséhez mindegyik hozzájáruljon, a mi nézetem szerint helyes is. *(Helyeslés jobbfelől.)* A t. képviselő úr nagyon jól ösmeri az ottani vidéket és igazat fog nekem adni abban, hogy ha nem sikerül — nem egyoldalú megterheltetéssel és zsarolással, hanem kölcsönös közreműködéssel egyidejüleg ezt megcsinálni, akkor — én legalább — nagyon félek attól, hogy létesülni fog ugyan a Makó és Hódmezővásárhely közti vasút, de Nagyszentmiklós bizony nem fog kapni vasútat. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Nekem országos szempontból kell a dolgokat megitélnem, és ott, a hol a különböző érdekeltek közreműködése útján nagyobb vidékeken segithetek, ebből a szempontból kell kiindulnom, *(Helyeslés jobbfelől.)* és én ezt ajánlottam az érdekelt megyéknek. Egyébiránt legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy a tervet így, vagy amúgy valósítani fogjuk, mert ez egészen életrevaló és szükséges dolog. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi Major Ferencz t. képviselő úrnak először az apróságait illeti . . . *(Derültség a balés szélső baloldalon. Felkiáltások: Hány van?)* Kérem, hiszen én ezt nem rossz értelemben mondottam; *(Derültség.)* én ezt csak úgy értettem, hogy a képviselő úr példánakokáért a gyékényeket kritizálta, a melyek már sok port vernek fel; azután meg, hogy a helyi érdekű vasutaknak egyikében-másikában az első, vagy a második osztályú kocsik nem eléggé tiszták . . .

Major Ferencz: Az állomáshelyeket említettem!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Arról is beszélek. Azt mondja a képviselő úr, hogy némely állomáshelyeken a jegyváltás piszkolódással, alkalmatlanságokkal jár, stb. Hiszen, a ki a »Fliegende Blätter«-t olvassa, az láthatja, hogy e tekintetben mily állapotok vannak Németországban, a mely pedig kulturállam — még Molnár Józsiás képviselő úr szerint is. *(Derültség és mozgás a szélső baloldalon.)* Tagadhatatlan, hogy a főbb vonalakon és a gyorsvonatokon mindenesetre a jobb kocsikat használjuk, de azért, mert azok egy kissé elkopnak, piszkolódnak és nem oly fényesek, nem dobhatjuk még el. Természetes tehát, hogy idővel a használt kocsik bizony kiszorulnak a helyi érdekű vasutakra.

Abban igaza van a t. képviselő úrnak, hogy hygienikus szempontból mindenesetre vigyáznunk kell, és ez gondomat képezte eddig is. Például felmerült egy eszme és mél-

Digitized by Google

tóztassék csak ebből megitélni, hogy ily csekélységekből mily nagy költségek származnak, egyik t. képviselőtársunk, ha jól emlékezem rá: Konkoly-Thege Miklós képviselő úr szives volt a múlt költségvetés tárgyalása alkalmával felvetni a kérdést, hogy nem tarthatnánk-e a gyorsvonatokon állandóan egy egyént, férfit, vagy nőt, a ki folytonosan járna a gyorsvonatokon és törölgetne. Én erre egy irányban tétettem meg a számitást, az igaz, hogy fővonalon. Ez magában 21.000 forintba került. Ha látja az ember, hogy nagyon piszkolódnak a kocsik és nagyon sok a kellemetlenség, ezt is megteszi, de a meddig lehetséges, az ily nagy költségektől valóban tertózkodnunk kell, mert nem lehet az ország pénzével ily nagyon is liberálisan gazdálkodni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mi pedig a székely vasútat illeti, — én ugyan csak magamban szoktam némelykor fenhangon gondolkozni, de bocsásson meg Major Ferencz t. képviselő úr, hogy akkor azt a szót találtam számon kiejteni, — én nem akartam az ő tudását székely dolgokban sem kétségbe vonni, mert látom, hogy minden dologhoz mennyit ért a t. képviselő úr... *(Élénk derültség. Egy hang a szélső baloldalon: Ez rosszabb volt az »apróságok -nál!)*

Szalay Károly t. képviselő úrnak egy konkrét adatát felhasználom; nekem tudniillik nem volt tudomásom róla, hogy Somogyszobon nincsen annyi sinpár, a hány vonat ott befut. *(Halljuk! Halljuk!)* Meg fogom a dolgot vizsgálni, mert mindenesetre minden veszélyes, esetleges összeütközést előidéző állapoton lehetőleg gyorsan segiteni kell. De egyről bizsithatom a t. képviselő urat, a ki szokott foglalkozni statisztikával is, hogy a balesetek tekintetében a statisztika bizonysága szerint ime kiváló helyet foglalunk el. Méltóztassék elhinni, hogy a legjobbak közzé tartozunk, a mi nem azt jelenti, hogy ez felmenthet csak egy balesetet illetőleg is; hogy gondoskodásunkat ne fokozzuk, és ne iparkodjunk mindent eliminálni e tekintetben, hanem jelenti azt, hogy valami nagyon szomorú állapotok e téren még nincsenek.

Nem tagadom, hogy a t. képviselő úrnak abban igaza van, hogy részben, de csak részben származnak balesetek a szolgálatot tevő személyzetnek túlterheltetésétől is, de a mint méltóztatik tudni, a mióta miniszter vagyok, mindegyik költségvetésben meglehetős nagy összeget vettem fel ép ennek megakadályozására. Most is 365.000 forint van ebből a szempontból az államvasutak költségvetésébe felvéve, és igy fokozatosan iparkodunk segiteni e tekintetben: és a másik, a min szintén lehetőleg segiteni kell, az előléptetési viszonyok és a javadalmazások, melyeken javitani kell, mert az is szükséges, hogy az alkalmazottak jól legyenek táplálva, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hogy ne legyenek elkeseredve, hogy munkakedve legyen és hogy önérzetét érezze az a közeg, legyen bár a legutolsó is, mert nagy nemzeti kincseket kezel, és ennek következtében teljes mértékben megérdemli figyelmünket. Minthogy e tekintetben Major Ferencz képviselő úr szintén előhozta az altisztek dolgát, bátor vagyok megjegyezni, hogy ezekre kiváló figyelemmel vagyok. Az utolsó fizetési osztály már is megvan szüntetve, úgy, hogy most a legutolsó fizetési fokozat, — fájdalom, ez nem sok — 420 korona, és hogy e tekintetben hogy állanak az előléptetések, arra csak egy-két adatot hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Arra különös figyelmem van, hogy javittassék a helyzet. E tekintetben minálunk a helyzet az, hogy az altisztek közül az előléptetést várja 1894. óta három ember, tehát ebben a korosztályban levő többi mind előlépett és ha itt néhány számot fogok elősorolni, ezek arról nem szólanak, hogy az altiszteket nem akarjuk előléptetni, mert néhol fegyelmi dolgok is közbejátszanak, és igy nem is lehet mindenütt a szándékos visszatartást felvetni. 1895. óta az előléptetést várja csak hét; 1896. óta 21, 1897. óta 17, 1898. óta 16, 1899. óta 13, és 1901. óta 1, összesen tehát 78 van az utolsó fizetési osztályban 840 koronával. A 900 koronásban az altisztek közül 455 várja az előléptetését, melyek között 1895-ből 5, 1896-ból 9, 1897-ből 13 van. A mint méltóztatik látni, eléggé rövid idő alatt lépnek elő, és ezt méltóztassék elhinni, sokkal többet ér, még a balesetekkel szemben is, mint bármi más. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Már most méltóztassék megengedni, hogy egy nagyfontosságú kérdésre térjek át, melyet Mezei Mór t. képviselő úr érintett. Előbb azonban még végeznem kell azzal a kérdéssel, a melyet Radocza János képviselő úr intézett hozzám a nyugati pályaudvar sorsára vonatkozólag. Itt azonban különböztessünk meg két dolgot; először a végleges megoldást, másodszor a végleges megoldásnak az előkészitését és az ideiglenes szabályozást. E tekintetben én azt, a mit igértem, betűszerint meg is tartottam, és részben már végre is hajtottam, vagy végrehajtás alatt van. A nyugati pályaudvar műhelyének kihelyezését foganatba vettem. Rendelkezésemre áll e czélból az 1900. évből 1,700.000, az 1901-iki költségvetésben 3 millió, összesen tehát 4,700.000 korona. A vontatási telep kihelyezésére áll rendelkezésemre 1900 évben 100.000, az 1901. évben 300.000, összesen 400.000 korona. A mint mél-

Digitized by Google

tóztatik látni, a dolog foganatosíttatik. A budapesti szénpályaudvar kihelyezésére rendelkezésre áll az 1900. évről 330.000, az 1901-iki költségvetében 1,500.000 korona. E szerint összesen 6,930.000 korona áll rendelkezésemre, és így a dolgot egész erélylyel vihetem keresztül, de folytatása természetesen, a következő évekre marad. Így állunk az ideiglenes és előkészítő intézkedésekkel is. Ami igéretet akkor a deputációnak tettem, be fogom váltani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A másik kérdés, a pályaudvarok kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az alatt az év alatt, mióta a t. ház előtt volt szerencsém e tekintetben nyilatkozni, szintén igen sok munkát végeztünk, a melynek azonban kézzel fogható eredménye még nincsen, mert én ezzel a dologgal először forgalmi politikai szempontból, másodszor a főváros egészséges fejlődése szempontjából, harmadszor a teher és személyforgalomnak meg nem drágítása és meg nem nehezítése szempontjából, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* és negyedszer minden spekulációnak kizárása szempontjából *(Általános, élénk helyeslés.)* nem siettem, hanem folyton készíttettem a terveket. Most már a negyedik tervnél vagyunk. Voltak olyan tervek, a melyek 42 millió koronába kerültek volna, voltak ennek az összegnek felére menő tervek. Ilyen a helyzet, a melyben vagyunk és én azt hiszem, nagyon jól cselekszem, ha mindent alaposan megfontolok, ha minden krajczárt megnézek és nem hallgatok sem népgyűlésekre, sem szónoklatokra, hanem azt, a mit teknikai és forgalmi szempontból, meg a fővárosnak és közönségének érdeke szempontjából meg kell csinálni, azt reálisan, egyszerűen elő fogom készíteni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha ez időbe kerül és haladást szenved, mert némelyek tervei nem valósúlnak meg, azzal nem törődöm: én haladok a magam útján. *(Élénk helyeslés.)*

Most engedje meg a t. ház, hogy a legnehezebb és legnagyobb kérdésre, a Mezei Mór képviselő úr által előhozott malomipar kérdésére, forgalmi és tarifális szempontból terjeszkedjem ki. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy először is fel kell állítanom, hogy milyen szempontból itélendők meg az én tarifális intézkedéseim. Azt hiszem, azokat elsősorban meg kell itélni abból a szempontból, hogy használnak-e az országnak, azután meg kell itélni, hogy mennyiben és mily befolyást gyakorolnak Budapest fővárosára és végre meg kell ítélni, hogy mily befolyást gyakorolnak a vidéki malmokra, mert lehetetlenség ezek egyikét, vagy másikát ignorálnom. Nekem valamennyinek az érdekét kell néznem, mert mind megannyi fontos nemzetgazdasági tényező és azok a vidéki malmok épúgy áldást hoznak környezetünkre, épúgy piaczokat teremtenek, mint a hogy a budapesti malmok. A különbség egyfelől a mértékben áll és e tekintetben osztom Radoczai János képviselő úrnak a nézetét és úgy is van, hogy a fővárosi malmok igen nagy nemzetgazdasági tényezőt képeznek, úgy is mint fogyasztók és úgy is mint exportőrök. Ha így áll a dolog, mire kellett néznem? Arra, hogy oly rendszabályok létesíttessenek és oly tarifa érvényesíttessék, a mely elsősorban a lisztkivitelt mozdítja elő és nem azt nézi, hogy honnan viszik ki, hanem, hogy általában kiviszik. Mert ekkor használok az ország érdekének, hogy ha ezt mozdítom elő és nem is nézem, hogy ebből a országrészből, vagy abból az országrészből viszik-e ki. *(Helyeslés.)* E tekintetben tarifális intézkedéseim, azt hiszem, bevált. Nem beszélek most, bár arra is rátérek, a vámterület belsejében való forgalom fejlődéséről, mert ez is nagyon érdekes, hanem a rossz viszonyok tekintetbevételével először nézem a tengerentúli, tehát a legmesszebbmenő forgalomnak fejlődését és erre nézve meg kell mondanom, hogy az őrlési forgalom megszüntetése igen természetesen rossz hatást gyakorolt. Nem beszélek arról, hogy a rendszabály helyes-e, vagy helytelen. A felett egyelőre az akták le vannak zárva, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de azt nem tagadhatom, hogy az export-malmoknak az őrlési forgalomból körülbelül 3 korona és 3 korona 60 fillér prémiumuk volt.

Ezt pótolni lehetetlenség, akármit mondanak, akármit kívánnak; ezt vasúti tarifákkal, vagy hajózási tarifák által, kedvezmények útján kipótolni nem lehet. Az illető tényezőknek tehát első sorban úgy kell a dolgot felállítaniok, hogy ne azt kívánják a vasúttól, hogy az őrlési forgalmat helyettesítse a számukra, hanem méltányosan és igazságosan csak annyit kívánjanak, a mennyi általában az export és a vasuti egyenletes, igazságos forgalom szempontjából lehetséges. Ebben a tekintetben, azt hiszem, nem tettem rossz dolgot, a mikor a tarifára vonatkozó intézkedésemet megtettem. Arra nézve, hogy miképen fejlődtek a dolgok, csak az utolsó két évet veszem tekintetbe, még pedig azért, hogy méltóztassanak látni a tényleges helyzetet, még pedig külön a budapesti és külön a vidéki malmokra nézve.

A mi a tengerentúli forgalmat illeti, a budapesti malmok 1899-ben kivittek Braziliába 95.243 és 1900-ban 95.711 métermázsát, a mi nem sokkal több, de mégis több, minélfogva nem áll az, mintha visszaesés történt volna.

A vidéki malmok kivittek 1899-ben 489 és 1900-ban 6994 métermázsát.

Molnár Jenő: Ez semmi. *(Zaj. Ellenmondások.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ne méltóztassék ezt oly semminek tekinteni. Igaz, hogy az összeg nem nagy, de ha a forgalom 400-ról, 6900-ra emelkedik, ez igen tetemes emelkedés. *(Igaz! Úgy van!)* Méltóztassék csak meghallgatni, majd levonom ebből a következtetést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nézzük most, hogy állt a lisztkivitel a fiumei kikötőből Angliába. *(Halljuk! Halljuk!)*

1899-ben a budapesti malmok kivittek 458.393 és 1900-ban 482.010 métermázsát, tehát nem kevesebbet, hanem többet; igaz, hogy csak kevéssel, körülbelül 24.000 métermázsával többet.

Nézzük csak a vidéki malmokat. 1899-ben kivittek 34.720 és 1900-ban 76.202 métermázsát, a mi több, mint kétszerese. Együtt pedig kivittünk Angliába 1899-ben 493.113 és 1900-ban 558.212 métermázsát. Minden nehézség, az őrlési forgalom megszüntetése daczára és más rossz viszonyok mellett is az emelkedés határozottan megvan, még pedig mintkettőre nézve, de a vidékiekre nézve sokkal kedvezőbb mértékben.

Igen, de hogy állunk e tekintetben? A kik visszaemlékeznek az őrlési forgalom behozatala előtti időre, . . .

Endrey Gyula: Vidékről nem is szállítottak.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: . . . azok tudják, hogy akkor az exportban összesen 35%-kal vettek részt a vidéki malmok. Ez leszállott 8%-ra; most felemelkedett $23^1/_2$%-ra. Ez bizonyítja azt, hogy nem kell kicsinylőleg szólni a vidéki malmokról, különösen nem azoknak munkaképességéről és exportképességéről, *(Igaz! Úgy van!)* mert nem áll az, hogy azok rosszabbúl lennének berendezve és rosszabb minőséget produkálnának. *(Igaz! Úgy van!)* Kérem a t. képviselő urakat, a kik ebben a tekintetben skrupulusokat táplálnak, nézzék csak meg a debreczeni, az aradi, a szatmári malmokat, hogy vannak azok berendezve? Én megnéztem. Hasonlítsák csak össze az itteniekkel. Igaz, hogy ezek nagy tőkével, nagy erővel, nagy hitelképességgel, rendelkeznek, de azok is az exportképesség felé törekszenek és igen jól teszik. Már most az a kérdés, hogy egészségtelen és mesterségesen előidézett-e a vidéki malmok kivitelének fejlődése,—nem beszélvén a belprodukczióról—, hogy ez az én tartifális intézkedésemnek tudandó-e be és hogy vajjon komoly veszély van-e a fővárosi malmokra ezen intézkedésekben? *(Helyeslés.)* Ebből a czélból méltóztassanak egy pár adatot meghallgatni. Vegyük a forgalom fejlődését a vámhatáron belül és pedig oly irányzatokban, a hol ez a tarifa nem érvényesülhetett, mert ez adja meg a próbát arra nézve, hogy miképen fejlődött az e nélkül is? A magyar államvasutak malomállomásairól kivittek Ausztriába 1898-ban 2,317.000 métermázsát, 1899-ben 2,426.000 és 1900-ban 3,938.000 métermázsát. Most nézzük meg, hogy hogyan fejlődött a forgalom Budapestről és a vidékről, mert ez szintén igen fontos. Budapestről 1898-ban Bécsbe vittek 282.000, Csehországba 884.000 métermázsát, 1899-ben vittek 235.210 métermázsát Bécsbe és 909.580 métermázsát Csehországba, 1900-ban vittek Bécsbe 358.360 métermázsát, Csehországba 1,905.780 métermázsát. Az emelkedés tehát megvan, de kedvezőbb még itt is a vidék, pedig az a tarifa, a mely ellen panaszkodnak, itten nem dolgozik. A vidéki malomállomásokról, *(Halljuk! Halljuk!)* — és ez igen érdekes, mert a könnyelműségnek és a rövidlátásnak vádjával hónapok óta illetnek, én tehát adatokra hivatkozom, *(Helyeslés.)* — mondom, a vidéki malomállomásokról 1898-ban Bécsbe vittek 359.000 métermázsát, Csehországba 791.900 métermázsát. 1899-ben Bécsbe vittek 372.290 métermázsát, Csehországba 908.090 métermázsát. 1900-ban Bécsbe vittek 390.800 métermázsát, Csehországba 1,193.830 métermázsát. Mit bizonyít ez? Rontottam én a fővárosi malmoknak fejlődését a tarifámmal? Hiszen, ha az állott volna be, akkor ebben az irányban, a hol változatlan volt a helyzet, nem lett volna ez az eredmény. Azért emelkedett csak a vidéki malmoknak a kivitele Fiumén át a tengeren túlra, mert azok a tarifák életbeléptek? Előmozdította, lehetővé tette, de hogy a fejlődés ilyen és hogy sikerrel küzdenek és fejlődnek, ez bizonyítja azt, hogy ott is fejlődnek, ott is előhalad a kivitelünk, a hol nem alkalmaztuk a tarifát. *(Helyeslés.)* Mit következtetek ebből? Azt, hogy nagy hiba lenne tőlem, vagy bárkitől, ezt a fejlődést megrontani, mesterséges rendszabályokkal elterelni, mert az tény, hogy azt az előnyt, melyet a helyi piacz annak a malomnak biztosít, nekünk elvenni nem szabad és viszont a helyi piaczot megfosztani attól az előnytől, melyet az a jó fogyasztó, mely közvetlenül veszi, annak biztosít, szintén nem lehet. De viszont igazságosan és nemzetgazdasági szempontból, a tényezők fontosságának egyenlő mérlegelése mellett, nem szabad megfeledkezni a budapesti nagyjelentőségű, nagyfogyasztó és egyúttal az árképződésre sokkal jelentékenyebb befolyást gyakorló malmokról

Digitized by Google

sem. Már azt a véleményt nem osztom, hogy az árt ezek csinálják csak. Van már váradi ár, debreczeni ár; méltóztassék megnézni, hogy nem oly bürokratikus módon történik ezen árnak kiszámítása, a mint egyik képviselőtársam itt előhozta, hogy egyszerűen leütik a budapesti viteldíjat; van ott szabadmozgás, van ott konkurrenczia is. E tekintetben nem mondom, hogy a budapesti malmok nem irányadók; azok maradnak is, de hogy más tényezők is közreműködnek, az kétségtelen, és minél jobban fejlődnek a vidéki malmok, az én meggyőződésem szerint, annál jobban fog emelkedni a vidéki piacz. *(Élénk helyeslés.)*

Már most nézzük, mi a panasz. Méltóztassanak kegyesen megengedni, hogy ezt előadjam. *(Halljuk! Halljuk!)* A panasz az, hogy az én tarifális rendszabályaim következtében — mint Mezei Mór képviselő úr előadta — egyes vidéki helyek, így némelyik 106 fillérnyi, más 60—80 fillérnyi előnyben van a budapesti malmokkal szemben. Bocsánatot kérek, nem egészen így áll a dolog. Én ezeket a számokat már egy fél esztendeje ismerem. Nekem ezeket legalább tizenkét formában beadták. Hanem kritikával kell élni. A dolog következőleg áll: meg kell először vizsgálni, hogy a változás előtt volt-e differenczia a vidéki malmok és állomások javára, igen, vagy nem? Tagadhatatlan, hogy akkor is volt; így például Debreczenre nézve 50 fillér, Nagyváradra 51 fillér, Temesvárra 45 fillér, Szegedre 53 fillér. Már most én azt az egészséges és természetes elvet védem, hogy ugyanezt az egységes tételt kell alkalmazni a vidékre is, a mely Budapestre van alkalmazva. Ennek következtében ez a különbség, nem tagadom, emelkedett a vidék javára, de nem oly mértékben, a mint előadják, hanem például Debreczen javára 26 fillérrel, Nagyvárad javára 26 fillérrel, Temesvár javára 27 fillérrel stb. Azt nem lehet tagadni, hogy ez talán több, mint a mi feltétlenül szükséges lett volna. És én nem zárkózom el az elől, hogy a budapesti malmok nehéz helyzetére való tekintettel némi, a dolgot nem veszélyeztető, a vidéki malmoknak nem ártó módosításokat eszközöljek. De ezen túlmenni hajlandó nem vagyok. *(Helyeslés.)* Bár nekem nagy tekintettel kell lennem Budapestre, de midőn látom egyfelől azt, hogy nem veszélyeztetem ezzel a budapesti piaczot, — az adatok ezt bizonyítják, — másfelől, ha látom, mily fejlődés van az országban mindenütt, akkor én az egyenletes, egészséges, természetes fejlődés útjába nem szabad, hogy álljak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem vindikálok magamnak ily rövid idei tapasztalás alapján csalhatatlanságot; tiszteletteljesen kijelentem a ház előtt, hogy a mennyiben esetleg a jövő forgalmi viszonyai az ellenkezőt bizonyítanák, én egész őszintén korrigálni fogom a dolgot, mert koczkára tenni sem az egyik, sem a másik tényezőt nem szabad. *(Helyeslés.)* De nekem, mint tisztességes sáfárnak, igazságosan, egyenletesen kell elbánnom. *(Élénk helyeslés. Egy hang a szélső baloldalon: Ezt Mezei Mór nem szereti!)* Egyről ne feledkezzünk meg: a mit a t. képviselő úr említett a fiumei áldozatok tekintetében, az csak kisebb része a dolognak. Ne méltóztassék megfeledkezni arról, hogy az, a mit a viziverseny következtében Budapest-Fiumének adtunk abban a 106 fillérben, az igen jelentékeny áldozat az államvasutakra nézve. De többet mondok; a mióta miniszter vagyok, további kedvezményeket adtam, és pedig oly kedvezményeket, a melyek végösszege ma már 800.000 koronában nyer kifejezést, úgy, hogy a budapesti malmok kedvezmény fejében kiszállítás czéljából 1,400.000 korona kedvezményben részesültek. *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról. Elnök csenget.)*

Mondják meg nekem, lehet-e országos szempontból egy miniszternek ezt ignorálni? Egyoldalúan, nem mondom, hogy nem lehetne némileg tovább menni, és ha lehet, majd tovább is megyek, hogy azt a kívánságot teljesítsem, a melyet kifejeztek, de mondhatom, hogy ez legalább is 3—400.000 forintnyi áldozatot venne az országtól igénybe. *(Mozgás a szélső baloldalon. Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Én nem beszéltem itten ellenszenvről, én részrehajlatlanúl az adatok alapján beszéltem és ezekből fogok a jövőre is kiindulni. Ajánlom a tételt elfogadásra. *(Hosszantartó, élénk tetszés és éljenzés jobbról és a középen.)*

Elnök: Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat, megszavazza-e a magyar királyi államvasutaknál személyi járandóságok czímén előirányzott 59,899.710 koronát? Kérem azokat a képviselő urakat, a kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a tételt megszavazza.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 7,220.910 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes fentartási és üzemi kiadások 58,642.700 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átalakítási munkák 4,853.760 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tűz- és elemi károk okozta kiadások 1,790.000 korona.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 132,407.080 korona. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Leltárszaporításra 400.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Épitmények és felszerelések kiegészítésére 2,600.000 korona.

Makfalvay Géza, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr kéri, hogy az épitmények és felszerelések kiégészítésére előirányzott 2,600.000 koronát átalányösszegben méltóztassék megszavazni, mert jövőre is fenn akarja tartani magának a jogot, hogy akár a végleges, akár a részletes munkaprogrammban kijelölt munkák helyett más, esetleg sürgősebb munkálatokat teljesittessen.

A pénzügyi bizottság nevében javaslom, hogy méltóztassék ezt a tételt átalányösszegben megszavazni.

Elnök: Hozzájárúl-e a t. ház, hogy ez a rovat átalány-összegben szavaztassék meg? *(Elfogadjuk!)*

Ha igen, úgy ezt határozatképen kimondom.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Fahidaknak vasszerkezettel való kicserélésére 280.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Zágrábban üzletvezetőségi épület emelésére első részlet 280.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 576 darab személykocsi vételárának XII. részlete 100.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4000 darab teherkocsi vételárának XI. részlete 661.300 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Együtt, V. fejezet 3,921.900 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar királyi államvasutak hálózatán eszközlendő beruházások költségeire az 1897 : XXX. törvényczikk alapján: műhelyek és vontatási telepek létesítésére és berendezésére 4,000.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Forgalmi és üzleti eszközök beszerzésére 11.256.000 korona.

Elnök: Megszavyztatik.

Dedovics György jeygző *(olvassa)*: Fahidak kicserélésére 600.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Második vágányok építésére, vonalátalakitásokra és rendező állomásokra 3,000.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Pályaudvarok és felvételi épületek kibővítésére 5,490.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kisebb kiegészítési munkákra, leltárszaporításokra és hóvédművekre 1,000.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Együtt 25,346.000 korona. Bevétel. Rendes bevételek 211,596.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. A magyar királyi államvasutak hálózatán eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesítéséből 25,346.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi zálogházak. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 12. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások XI. fejezet, 6. czím. Rendes bevételek, VI. fejezet, 12. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 265.996 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 74.340 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak 32.777 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyéb üzemi kiadások 129.427 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A Budapesten alkalmazott és szolgálattételre beosztott nős, vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 2460 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 505.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Mértékhitelesítés és fegyvervizsgálati bizottság. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 13. czím. Rendkivüli kiadások: Beruházások V. fejezet 6. czím. Rendes bevételek VI. fejezet, 13. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok: 29.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 39.920 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. Az állami központi mértékhitelesitő bizottság épületének kibővitésére 18.100 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel, Rendes bevételek. 25.500 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi központi statisztikai hivatal. Rendes kiadások XIX. fejezet, 14. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások XI. fejezet, 7. czim. Rendes bevételek, VI. fejezet, 14. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 241.290 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 352.580 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A nemzetközi statisztikai intézetnek 1901-ben Magyarországon tartandó ülései alkalmából felmerülő költségek 15.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 431.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Szabadalmi hivatal és szabadalmi tanács. Rendes kiadások XIX. fejezet, 15. czim. Rendes bevételek, VI. fejezet, 15. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 185.630 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások. 147.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 661.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások VI. fejezet, 9. czim. Kiadás. Rendes kiadások 2,400.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások IX. fejezet, 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Tőketörlesztés 83.325 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kamatok. 362.697 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 4072 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Makfalvay Géza előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr kéri, hogy a ház vegye tudomásúl ama jelentését, mely a magyar királyi államvasutak hálózatán az 1897: XXX. törvényczikk alapján 1900-ban tett beruházásokra vonatkozik.

Bejelenti továbbá a kereskedelemügyi miniszter úr, hogy a párisi kiállításon való részvétellel járó költségek fedezésére az 1901. évben 36.330 korona fog szükségeltetni, és kéri, hogy ezt az összeget az eddig is követett eljárásnak megfelelőleg a költségvetési törvény külön szakaszában nyerendő felhatalmazás alapján vehesse igénybe.

A pénzügyi bizottság mind a két jelentést elfogadásra ajánlja.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház az előadó indítványához? *(Igen!)*

A határozatot tehát az előadó előterjesztése alapján kimondom.

Ennek következtében, t. ház, a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének tárgyalása befejeztetvén, *(Hosszantartó, zajos éljenzés a jobboldalon.)* az ülést öt perczre felfüggesztem

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A folytatólagos ülést megnyitom.

Következik a földmívelésügyi tárcza (Irom. 924) 1901. évi költségvetése.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk az előadót! Nincsen előadó!)* Rendes kiadások XX. fej., 1. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, XII. fejezet 1. czím. Rendes bevételek, VII. fej., 1. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 860.668.

Bauer Antal! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát ez előadó?)*

Bauer Antal: T. képviselőház! *(Halljuk s Halljuk!)* A t. képviselőház becses figyelmét azért vagyok bátor igénybe venni, mert szükségesnek tartom, hogy mi gazdák, kik sajnos oly csekély számban vagyunk itt képviselve, minden alkalmat ragadjunk meg, hogy a földmívelés érdekeit pártoljuk és előmozdítsuk, földmívelésügyi miniszterünket nehéz és fontos, de hál' Isten, már eddig is áldásos működésében teljes erőnkkel támogassuk.

Hazánk földmívelő ország par exszellánsz törzslakói földmíveléssel foglalkoznak, egész jóléte a földmívelés felvirágzásától függ, ezért tartom természetesnek, hogy mindnyájan, kik itt együtt vagyunk, minden pártérdek és árnyalat tekintetbe vétele nélkül, minél többet és behatóbban foglalkozzunk ezen ügygyel. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha azt a sok időt, melyet a t. képviselőház az utolsó 4 év alatt, — én csak er-

Digitized by Google

ről itélhetek, azóta lévén tagja a háznak, — sokszor csakis személyes kérdések elintézésével töltött, mind a földmívelés érdekeinek előmozdítására szentelte volna, bizonyára több hasznot hajta vala országunknak, mint a menynyivel így is meg kell elégednünk. Azért tartom fontosnak, hogy most, kapuzárás előtt, igyekezzünk pótolni a mulasztottakat!

Egész közéletünk pangása a gazdák nyomorára vezethető vissza, ez nem üres szó, ez tény!

Minden képzelhető és nem képzelhető oldalról támadnak ellenségei a gazdának, ennek megélhetését folyton veszélyeztetve és ezen csakis úgy segíthetünk, ha gazdáink érdekeit hathatósan támogatjuk, ha csak ki nem akarjuk tenni a teljes tönknek és evvel arra a szomorú eredményre jutni, mint példánakokáért Angliában, hogy idővel a gazdálkodás nálunk is csak époly sporttá válik, mint esetleg a versenyló-istálló, vagy nagy vadra való vadászat, mely kedvtelésnek csakis igen gazdag emberek hódolhatnak, tudniillik idővel majd csak nagy tőkével biró egyének engedhetik meg maguknak azt a fényüzést, hogy összevásárolnak nagy uradalmakat, nem azért, mert szeretik hazánk földjét, ennek okszerű megmíveltetését tüzik ki czélúl, hanem csupán a végből, hogy magyar nagybirtokosok lehessenek, ezáltal társadalmi pozicziót nyervén, uradalmaikon fényes társaságok időtöltésére vadászatokat és egyéb mulatságokat rendezhessenek; országunk érdekeivel cseppet sem törődvén és jövedelmük túlnyomó részét külföldön költvén el. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Régente számtalan esetben a magyar gazda maga volt tönkremenetelének oka, mert nem gazdálkodott okszerűen, csak vaktában költekezett nyakra-főre, de mai nap, mikor már a férgese elhullott, valóban nem a gazda annak oka, ha vesződségének nincsen foganatja, hanem azon mostoha viszonyok, melyek szinte lehetetlenné teszik a magyar gazda megélhetését.

Már magában nagy földadónk és ennek minden toldaléka eléggé sújtja gazdáinkat, de a mi ennél még súlyosabb baj, az az adónak teljesen igazságtalan elosztása! *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ép ennél az oknál fogva nemcsak az adónak leszállítása válik szükségessé, hanem szerintem legfontosabb egy új kataszter igazságos keresztülvitele. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Eddig számtalan gyenge minőségű birtokon holdanként ugyanannyi adót fizetnek, mint a legeslegjobb minőségű birtok után és ép ezen igazságtalan megadóztatás vonja maga után a gazda tönkrejutását.

Különben is a magyar földbirtokos teljesen aránytalanúl van megadóztatva országunk többi adófizető polgáraival szemben, mert míg példánakokáért valamely földbirtokos, a százféle adót összegezve, mely reá háramlik, számtalan esetben jövedelmének $^1/_4$-ét, sőt gyengébb termések alkalmával gyakran $^1/_3$-át fizeti adókra, a mellett az év 365 napján fáradozik és gyötri magát, hogy valahogyan csak megélhessen, addig nagytőkepénzesek alig fizetnek valami csekély adót!

Ismerek számtalan birtokot, mely 12—15 ezer forintot jövedelmez, ezen jövedelemből 3000—3500 forint megy különböző akókra, úgy, hogy az összjövedelemnek egynegyede alig elég azok kiegyenlítésére, ellenkezőleg valamely gazdag magánzó, kinek példának okáért 30—40.000 forint jövedelme van különböző papirjai után, fizet-e 7—10.000 forint adót, vagyis kénytelen-e ő is, mint a gazda, bruttojövedelmének egynegyedét, vagy egyharmadát adóra költeni?

Senkisem érzi annyira az adó nyomását, mint a gazda, mert akár van termés, akár nincs, az adót azért mégis csak meg kell fizetni, hogy miből, azt Isten tudja. Míg például valami háztulajdonos, kevesebb lakbért kap, kevesebb adót is fizet. Nincs az a vállalat, hol akkora lenne az éventei jövedelem különbözete, mint a földmívelésnél, egy középtermés után számtalanszor rossz aratás következik, hét kövér esztendő után hét sovány, ép evvel kellene számolni a gazda megadóztatásánál, de ez akkoriban, mikor a kataszter működött, nem történt, hanem a szerint, a hogy valamely kataszteri biztosnak, kinek sokszor fogalma sem volt a föld minőségéről, eszébe jutott egy földdarabot osztályozni, a szerint fizettetik most is az adót, nem törődvén semmivel, csak avval, hogy az előirt adó behajtassék, igazságos az, vagy nem. Az adókivetés nem számol avval, hogy a földmívelés viszonyai majdnem mindenütt rosszabbra fordultak, az adó ennek daczára évről-évre emelkedik, ép ezen oknál fogva hibásnak tartom a földbirtok egész eddigi megadóztatását, mert ez most is csak arra a régi kaptafára van szabva, mely szerint a legjobb dolga van a földmívelő-osztálynak, ergo ez fizet a legkönnyebben, mert van miből, pedig sajnos, a tapasztalat ép az ellenkezőről győz meg minket.

Kubik Béla: Akkor nem kell elfogadni a költségvetést! *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Bauer Antal: A gazdaember megadóztatása még a 12 forintos búzaárakra, a 20 krajczáros napszámra van alapítva és nem számol avval, hogy Magyarország sajnos, már rég

Digitized by Google

megszünt Európa egyik éléskamrájának lenni. A holdankénti átlagterméseket is figyelembe kellene venni a gazda megadóztatásánál; igaz, hogy bajos dolog, de talán sok fáradsággal mégis kivihető lenne, ilyformán igazságosabb lenne a megadóztatás, mintha csupán a föld minősége szerint történik ez, mert van oly birtok is, hol a föld minősége jó, a termések pedig mégis csak legritkább esetekben kielégítők, mert az éghajlati viszonyok rendesen rosszak szoktak ott lenni és ezek hiusítják meg a föld jó minősége daczára a termések sikeres voltát.

Igaz, hogy a tőkepénzes a bevallott vagyona után fizeti adóját, de érti, hogyan kell azt elhelyezni, hogy a tényleges megadóztatást kikerülhesse, míg a gazdálkodás nyilt könyv és ezt a gazda megadóztatásánál tulságosan használják ki annak rovására.

Feltétlenül szükséges, hogy ezen itt elmondott bajokon minél előbb segítve legyen, ha csak nem akarunk még szomorúbb dolgokat e téren megérni, mint már eddig is megértünk. Új kataszter igazságos keresztülvitele.

Miután a gazda kiadásai folyton növekszenek, a kereseti viszonyok pedig folyton rosszabbodnak, kénytelen számtalan esetben, kivált rossztermésű években, ha már minden fejtörése daczára nem telik a sok szüséges kiadásra, hitelhez fordulni és most keveredett még csak igazi csávába a gazda! Most lenne szüksége rövid lejáratú kölcsönre, olcsó hitelre, de ez, főleg a kisgazda számára, nem létezik. Termését előre eladni, vagy hitelt igénybe venni, mindkét esetben óriási áldozatokkal jár. Ha termését adja el előre, nem azt az árt kapja érte, a mit az megér, hanem azt, a mit az illető kereskedő, ki jól tudja, hogy az eladni szándékozónak pénzre okvetlen szüksége van, jónak tart a gabonáért adni; ha pénzintézethez fordúl rövid lejáratú kölcsönért, a kamat, a kezelési költség, a két kezes és mind a sok sallang, mely evvel a művelettel jár, oly magas összegre rúg, hogy már ez magában okoz nagy kárt a kisgazdának és alig marad neki valami a kölcsönből.

A középosztályhoz tartozó gazda pedig, mert rövid lejáratú kölcsönnél olcsó hitelre nem tehet szert, pénzre pedig okvetlen szüksége van, számtalan esetben kétségbeesésében a börzén próbál szerencsét, vabanqueot játszik és evvel nyilt meg az út a végpusztulásra. Vis-à-vis de rien maradván, nincs más mentség, mint az állam mentő karjaiba sietni, tudniillik valami állami hivatal elnyerése után járni, hogy magát és családját fentarthassa. Az országnak ebből kétszeres kára támad, mert nemcsak, hogy egyrészt termelő erőt veszít, de másrészt nagy teher zúdul reá; a tönkrement kis gazdákból pedig a szoczializmus toboroz híveket. Gondoskodjunk tehát olcsó hitelről a gazdák számára.

A magyar gazda veszedelmes ellensége a tengerentúli versenyzés, mely miatt mai nap már valóban alig tudja, a földmívelés melyik ágazatára alapítsa gazdasági üzemét. Ha példának okáért szerencsét próbál a lótenyésztéssel, az amerikai lótenyésztés hág nyakára a mienknek, vagy a modern műszaki tudomány gombamódra szaporodó újabb és újabb találmányai, mint a kerékpár vagy a gépkocsi (automobile) sújtják lótenyésztésünket, ezt pedig csak katonai czélokra űzni, gyenge üzlet, mert 325 forint átlagárért jó lovat eladni, tiszta veszteség. A katonai lóasszentáló-bizottság folyton nagyobb igényeket támaszt a vásárlandó lovak iránt, ám fizetni csak a régi árt fizetheti, míg ha valami iparczikknél a vevő, ha azt tökéletesebbnek kivánja, kész azért nagyobb árt is fizetni, a gazda miután más vevő már alig akad, Transvaalban hála Isten, nem lévén minden évben háború, Kinában pedig nem kellenek lovaink, kénytelenek első minőségű lovait potomáron a hadseregnek átengedni.

Ha már folyton emelik a hadügyi költségvetést, új ágyúra, új fegyverre kell, hogy jusson, kerüljön arra is, a miből direkt haszna van országunk lakóinak, emeljék fel a katonalovak átlagárát!

Ha a gyapjútermelésre fekteti a magyar gazda a súlyt, ezen a téren is az előrehaladottabb iparral rendelkező államokban, tudniillik Amerika és Anglia, tavaly dühöngött gyapjú-konjunkturák, elébb »à la hausse«, utóbb »à la baisse«, súlyosan sujtották országunkat, mert hosszú időn át igen drágán kellett a kész importált terméket megfizetni, a nélkül, hogy a hazai gyapjútermelés ebből kézzel fogható hasznot húzott volna, míg a később alászálló konjunktura villámgyorsan azt eredményezte, hogy a magyar nyers gyapjú óriási hányaddal csökkent.

Gabonatermelésünket az amerikai búza, az orosz rozs fosztja meg jövedelmezőségétől. Hazánk nem versenyezhetvén már csak az Európában fennálló prohibitiv vámrendszer fenállása óta, a nagy exportáló czentrumokkal.

Nincs kilátás a jelenben, hogy az európai fogyasztó államok, a mi javunkra és a tengerentúli exportállamok hátrányára, védvámtételeiket velünk szemben leszállítsák, még azon esetre sem, ha ezzel szemben equivalenseket is volnának hajlandók nyujtani. Egyrészről Ausztria vitális érdeke a mi expor-

Digitized by Google

tunkat megnehezíteni, hogy fogyasztási szükségletét, reá lévén mint vevőre utalva, nálunk olcsón fedezhesse, azonfelül egyik-másik import-állam, mint Németország, rabja azon iránynak, mely reájuk nézve egész jogosan azt követeli, hogy a földmívelési osztály az államtól elsősorban meg legyen óvva védvámok által az iránt, hogy hazai termékük idegen provenienczíák beözönlése által árban ne csorbuljon, ez pedig csak is prohibitiv gabonavámok által érhető el. Ezek felemelése Németországban most is küszöbön áll, mert nagy azok pártja, kik az ottani kormány támogatásával csakis ettől teszik függővé.

Régente a gazda gyenge termések alkalmával legalább azzal vigasztalódhatott, hogy ilyenkor magas árt érhet el kevés gabonájáért, de ma már ettől a gyenge vigasztól is megfosztatott, mit következőkkel fogok bizonyítani:

Az 1899-iki világgabonatermés következő volt: 966—970 millió hektoliter búza, 567—570 millió hektoliter rozs, 324—330 millió hektoliter árpa, 1130—1140 millió hektoliter zab, 998—1000 millió hektoliter tengeri.

Az 1900. évi termés pedig körülbelül következő számokkal fejezhető ki: 870—890 millió hektoliter búza, 480—493 milló hektoliter rozs, 308—320 millió hektoliter árpa, 1085—1100 millió hektoliter zab, 979—992 millió hektoliter tengeri, azaz az 1900-iki termés jóval kisebb az 1899-ikinél, mégis akkor következők voltak az átlagárak per 50 kilogramm: búza, 80 kilogramm, juliusban 9·10 korona, ó-búza: augusztusban 8·70, szeptemberben 8·65, októberben 8·35, novemberben 8·20 korona.

Míg az 1900. évi átlagárak következőleg jegyeztettek: búza, 80 kilogramm, juliusban 7·55 korona, ó-búza, augusztusban 7·80, szeptemberben 7·75, októberben 7·75, novemberben 7·55 korona; és azóta a búza ára még jóval lejebb ment, daczára annak, hogy mint említém, az 1900-iki termés ép nem volt kielégítő, mit következőkben fogok kimutatni:

Nálunk a búza körülbelül 4—5%, a rozs 22—23%, az árpa 15—16%, a zab 13—14%-al adott kisebb termést, mint 1899-ben; Horvátországban és Szlavoniában a búza és zab alig adott középtermést, a tengeri termelés sok helyen az árviz okozta károk által apadt, rozsból pedig behozatalra vannak utalva ezen országok.

Oroszországban a tavaszi gabonára szánt területet, az állandó esőzések miatt, más növényekkel kellett bevetni, Szibériában a nagy szárazság folytán gyenge, sőt rossz volt az átlagtermés.

A tengerentúli országokban következőnek bizonyúlt be a termés:

Argentinia és Ausztrália elég jó termést adtak, még Afrika is, de Észak-Amerikában már a tavaszi búza sokkal gyengébb termést adott, mint 1899-ben, Kelet-Indiában pedig, melyről még néhány évvel ezelőtt azt hittük, hogy Európát még olcsóbb gabonával fogja ellátni, mint Amerika, a kedvezőtlen időjárás folytán ismét, mint már két évvel ezelőtt, rossz termés volt, mely éhinséggel és halálvészszel sújtja ezen világrészt.

Mindezekből kitűnik, hogy az 1900-ik évi terminus bizony nem volt valami fényes eredményű, a gazdának pedig a gyenge termés által okozott káron kivűl, még az alacsony gabonaárak is hátrányára válnak és ezért nem csoda, ha elcsügged, miután már minden oldalról szorúl a helyzete.

Annak oka, hogy gabonaáraink annyira hanyatlanak, sokak szerint az őrlési forgalom megszüntetésében rejlik, mert ezáltal a vámmegtérítés megvonatván, ez a finom lisztárakra erős nyomást gyakorol. A mi finom aczélos búzáink különczértéke, melyet egyebek közt Anglia évtizedeken át fényesen honorált — nem lévén képes a magyar elsőrendű őrleményt nélkülözni — most úgyszólván veszendőbe ment, mert az őrlési forgalommal együttjáró premium megszünt és ezáltal a mi finom lisztünk, mint a nullás, vagy exorbitáns veszteséggel, vagy csak oly magas árban eladó, hogy azt még a finnyás és gazdag Albion sem képes megfizetni.

Ki tudja, talán jobb lett volna egy átmeneti rendszabályt inaugurálni, mielőtt az őrlési forgalmat teljességében beszüntettük volna, hogy annak folyamán a valódi, helyes módozat kitünt volna, vagy pedig, hogy a két homlokegyenest ellenkező véleménye azoknak, kik alapjában véve, mindketten a haza javát akarják, összeegyeztetésre talált volna.

A búza- és a rozsárak azért is hanyatlanak, mert előbbieknek fogyasztása apad, főkép oly államokban, a hol a szegénység rohamosan terjed; a kenyérszurrogátumok, mint kukoricza, burgonya, zab, árpa, hüvelyesek, a rendes átlagnál jóval nagyobb mennyiségben kerülnek fogyasztásra. Húsz évvel ezelőtt Anglia, Németország, Belgium, Hollandia alig ismerték a kukoriczát mint élelmiczikket, ma ezek az államok több mint ötvenmillió métermázsát fogyasztanak. Minden jel arra mutat, hogy a búza és rozs ára azért csökkenik, mert ezeket a terményeket a fogyasztók legnagyobb része, a válságos közgazdasági viszonyoknál fogva, kénytelen olcsóbb kenyérszurrogátumokkal pótolni, a gazda pedig ezáltal kimérhetetlen kárt vall, ezért azok termesztése nem pótolhatja sohasem a gabona-

Digitized by Google

félék előbbeni jövedelmezőségét. Sokan abban a véleményben vannak, hogy a búza és a rozs termelése helyett, árpát termeljen a gazda, hogy az előbbeniek árhanyatlásuk által okozott kárt fedezhesse, vagy állattenyésztésre fektesse gazdasági üzemét, csakhogy nem terem ám mindenhol sörárpa és állattenyésztésre sem alkalmas minden gazdaság, különben is honnan vegye a gazda az ennek berendezésére szükséges tőkét, hogy átfordítsa gazdaságát, a mely gabonatermésre volt bazirozva, szarvasmarha vagy sertéstenyésztésre? *(Halljuk! Halljuk!)* A sertéstenyésztés manap nagyon reszkirozott dolog; csak az oly gazda engedheti meg magának, a ki nem azért gazdálkodik, hogy abból él, hanem passzióból, mert megesik, hogy 20—30.000 forintot befektet, aztán bekövetkezik a sertésvész és a sertésállomány elpusztúl.

Mások véleménye szerint a tőzsdejátékban keresendő a gabonaárak csökkenésének oka, és habár az őrlési forgalom megszüntetése ép ellenkező hatással volt, mint a milyent a gazdák reménylettek, az e tárgy feletti vélemények még mindég igen különbözők, de akárminben is rejlik az alacsony gabonaárak oka, az bizonyos, hogy a gazda issza meg ennek levét és ez szerintem a legnagyobb baj. *(Igaz! Úgy van!)*

Néhány év óta szinte ijesztően fenyegeti országunkat és evvel együtt gazdáinkat a szocializmus!

A falusi nép, kivált az ottani munkásosztály közt, melylyel a magas közterhek által mint ezt Tolstoj »Moderne Sklaven« című röpiratában mondja, amúgy is már megunatták a falusi életet és lelketlen izgatók által félrevezettetvén, azon hamis felfogás terjedt el, hogy boldogulását csakis városban, főleg a fővárosban leli, a mi nagy csapás gazdáinkra, mert a legszorgosabb munkaidőben még drága pénzért sem kap elegendő munkaerőt és kénytelen idegen munkásokkal, kik többnyire sehogy sem felelnek meg, dolgoztatni, ha csak nem akarja termését veszendőbe juttatni.

A fővárosban ezer meg ezer szám éhezik a faluról beözönlött keresetnélküli munkásember, falun pedig a gazda kétségbeesve nézheti, hogyan hull ki túlérett, aratatlan gabonájának magva, hogy fagy el kiszedetlen répája, kellő munkaerő hiányában.

Hiába beszél valaki józan ésszel a falusi népnek arról a nagy nyomorról, mely a városban őtet éri, nem hallgat az másra, mint az izgató elemekre és vakon rohan vesztébe, míg drága leczkepénz árán ki nem józanodik ábrándképeiből, de ilyenkor már legtöbb esetben késő, mert a főváros, melyben többnyire elzüllik, elégedetlen szocziálistává teszi, ki munkakerülővé lesz, a városnak pedig csak terhére válik, számtalanszor még annak közbiztonságát is veszélyeztetve. *(Igaz! Úgy van! Jobbfelől.)*

A szocziálizmusnak egyik legveszedelmesebb és főleg hazánkban divó válfaja az agrárszocziálizmus; nem akarok Athenba baglyokat czipelni, midőn ennek lényegéről kimerítő ismertetést nyujtanék, hiszen a mostani kormány máris bokros érdemeket szerzett ez irányban, tudniillik, hogy a félrevezetett agrárszocziálista észjárását azon irányba tereli, a hová való; szép a föld szeretete s a nekibuzduló munkásenerzsia, a hogy ezt Zola »La terre« czímű regényében oly szépen megirja, de mégis csak a munka és takarékoság adja meg a lehetőséget a földmívelőnek, hogy földbirtokhoz jusson, ne kívánja az államtól, hogy földet osztogasson, mert erre az állam mások rovására nem volt és nem is lesz soha jogosúlt.

A városba való özönlésnél, mely legaláb nem apasztja országunk lakosságát, még veszélyesebb a kivándorlás, mely napról-napra nagyobb mérveket ölt. Amerika, ez a mai falusi nép jelszava.

Mert néhánynak, kik oda kivándoroltak, sikerült ott óriási munkafeszítéssel, milyent itthon sohasem fejtene ki, és borzasztó nélkülözések árán, kis pénzre szert tenni, már majdnem minden második falusi ember Amerikába kivánkozik. Csak azokról szerez tudomást falusi népünk, kiknek sikerült magukat az új hazában fentartani, de hogy hányan pusztúlnak ott el a struggle for life-ban, arról nem szól az a krónika, mely népünk tudomására jut. Ha sokan a kivándoroltak közül vissza is jönnek, még sem nyerünk velük sokat, már nem azok az igazi, jó falusi munkásemberek, kik azelőtt voltak; elégedetlenek, mert magukkal hozzák a szocializmus tévtanait, felizgatván hon maradt polgártársaikat, elégedetlenségre és kivándorlásra buzdítván őket, olyformán cselekedve, mint a torkos gyerek, ki a gyümölcs szép külseje által csábítva, nagyot harap belőle és mikor aztán szájában érzi annak keserű vagy fanyar izét, vagy már félig lenyelte az abban rejtőző férget, csupa kárörömből pajtásait is reábeszéli a szép külsővel kecsegtető gyümölcs megizlelésére, hadd járjanak azok is úgy, mint ő, necsak ő adja meg torkossága árát.

A kivándorlók túlnyomó része jobban tenné, ha azt az összeget, melyet kivándorlásra költ, kis birtokába fektette volna, ezt rendesen felszerelné, okszerűen gazdálkodna, ezáltal jövedelmét szaporítaná, így oly viszonyokba jutván, melyek megélhetését itthon is biztosítanák;

Digitized by Google

csak az a baj, hogy erről nem lehet falusi népünket meggyőzni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Talán városi embernek nevetségesnek tűnik fel, ha azt állítom, hogy az országunkban sajnos, még mindig kisértő sertésvész szintén nagyban járúl hozzá az elégedetlenség szülte kivándorláshoz, pedig ez tény, mert a mielőtt a vész beütött, a falusi ember, kivált a cselédember, a sertésből pénzelt, meg is élt, ez volt kitűnően kamatozó tőkéje, került ruházatra, dohányra és legalább vasárnaponként füstölt húsra is; de mióta a sertésvész beütött, mindentől, mi a cselédember nehéz életét türhetőbbé tette, elesett, sőt elvesztette jól kamatozó tőkéjét is, melyet többé nem pótolhat és ez keseríti el annyira falusi népünket, hogy nem sokat törődvén hazájával, melyben szerinte úgy sincs már boldogulás, vándorbotot fog, új hazát keresvén, melyben azt feltalálni véli.

Tegyünk meg minden képzelhetőt, számoljunk minden legkisebb tényezővel, a kivándorlás megakadályozására. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A gazda csak akkor képes boldogulni, ha okszerűen gazdálkodik; hogy ezt megtehesse, sok helyen ma már a talaj megkivánja a műtrágya élesztő erejét, de hogy legyen képes a gazda annak beszerzésére, mikor a műtrágyagyára kartellt képeznek *(Igaz! Úgy van!)* és ennek folytán lehetetlenné teszik gyártmányaik illő áron való beszerzését. Azt akarjuk, hogy a magyar gazda pártolja a magyar ipart, de hogy tehesse ezt, mikor a külföldi műtrágyagyárak messze távolból olcsóbban szállítják gyártmányaikat, mint belföldi gyáraink. *(Igaz! Úgy van!)*

Helytelennek tartom, hogy a műtrágyagyárak reklám czéljából a kis gazdákat reábeszélik gyártmányaik vásárlására, mert ha azt akarjuk elérni, hogy kisgazdáink is megtanúlják a műtrágya okszerű alkalmazását, létesítsünk vidékenként állami mintagazdaságokat, hol a műtrágyákkal kisérletek tétetnek, melyekből a kisgazda is okulhat; a vándortanítás, melynek nagy barátja vagyok, szintén nagyon fontos e téren is.

Különben a kisgazdára nézve legelőször is szükséges, hogy az istállótrágya kezelését tanúlja meg, mert ennek nem tudása által saját magának okoz kárt, a helytelen kezelés folytán a trágya számtalanszor ép azon anyagoktól fosztatik meg, melyek legszükségesebbek a növényzet fejlődésére.

Prózai dolog, de a földmívelésnél nagyon is fontos ez a tárgy!

A jégbiztosítás, ez a szakemberek előtt már rég köztudomású dolog, egyetlen ágazata a biztosítási üzletnek, mely sem túlságos hasznot nem hoz, másrészről pedig kedvezőlen években az egyéb biztosítási ágakkal is foglalkozó részvénytársaságok uzuális hasznát is tetemesen megcsorbítja elannyira, hogy ezen intézetek nagyon szivesen lemondanának egyáltalában a jégüzletről, ha ezáltal egyéb üzletkörük kiterjedése nem lenne veszélyeztetve; eme dilemmának remediuma a szocializtikus önvédelemnek ellentéte a kartellirozás, melyet a gazda keserves filléreivel búsásan megfizet, s e mellett ama veszélynek van kitéve, hogy jég okozta kárán kivűl, még a kiküldött liquidátorok kegyétől függ.

Kivánatos lenne, hogy a mostan készülőben levő biztosítási reform oda is kiterjedne, hogy a jégbiztosítási díjtételek magassága állami ellenőrzés alá vonassék.

Nagy hasznot várok nemcsak a kopár terűletek befásításából, hanem egyáltalán kiváló fontosságot tulajdonítok a fásításnak.

A községi faiskola rendesen a község határának hasznavehetetlen, jobban mondva faiskolának alkalmatlan területén szokott lenni (noha láttam kivételeket is); fizetjük a faiskola kezelőjét, a felügyelőt is, de eddig még nem tapasztaltuk a községi faiskolák czélszerű voltát, azért találnám jobbnak ezek beszüntetését, és hogy az eddig reájuk fordított költség egyes központi faiskolák felállítására használtatnék fel, hol a vidéknek legjobban megfelelő gyümölcs és más haszonfák termeltetnének és mint kész, kiültetendő fák osztatnának ki az egyes községeknek. Evvel azt hiszem, megszüntetnénk azt a közönyt, melylyel sajnos, a magyar gazdaközönség eddig a fásítás iránt viseltetik, elérhetnők azt, hogy egyes vidékeken egyöntetű és ezeknek megfelelő gyümölcsöt találna a kereskedő, ki az ily biztos piaczot bizonyára szivesen keresné fel és megszünne a rossz gyümölcscsel való mostani uzsorakereskedés, hogy tudniillik egy véka vagy vödör jó búzáért a faluzó gyümölcskereskedő ugyanannyi rossz gyümölcsöt ad.

Még igen sok elmondani valóm lenne, *(Halljuk! Halljuk!)* de nem akarom a t. képviselőház becses türelmét még továbbra is igénybe venni; a mit a magyar gazda szomorú helyzetéről elmondtam, ha vaskosnak látszik is, sajnos, mind igaz, kik gazdák vannak köztünk, tanúim lehetnek erre.

Engedje meg még csak a t. ház, hogy a küszöbön álló kiegyezésre is néhány szóval reflektáljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én is hive vagyok az önálló vámterületnek, *(Élénk éljenzés a szélső balodalon.)* mert a nemzetgazdaság tanai szerint ennek útján volna önálló és virágzó ipar leggyorsabban és legbiztosabban elérhető, *(Halljuk! Halljuk!)* már pedig

Digitized by Google

csak azon országnak közgazdasága lehet viruló, melynek kitünő mezőgazdasága, pezsdülő ipara van; ámde ipar tekintetében úgy tünik fel előttem hazánk, mint a sokat igérő csemete, melyet a gondos kertész szeretettel nevel, de a mely még nem nélkülözheti a karót, melyre fejlődésében támaszkodik és mely őt megóvja vihartól és más elemi bajoktól.

Hazánk ipari fejlődése, köszönet hazafias kormányunk ernyedetlen munkájának, legjobb úton halad, hogy hatalmas fejlődésnek induljon, ezt bizonyára mindünknek legforróbb kivánatai kisérik, de még nem látom elérkezettnek az időt, hogy közgazdasági önállóságunkat minden áron függetlenül Ausztriától rendezzük be, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* de használjuk fel a most esetleg megújuló utolsó etappe-ot arra, hogy előkészületeinket megtehessük s a határidő elérkeztekor, teljes készenlétben találjon. *(Helyeslés jobbról. Mozgás a szélső baloldalon.)* Csak gazdag nemzet lehet független, nemzetünk túlnyomó része pedig földmívelő lévén, egyesitsük erőinket, hogy gazdaggá, függetlenné tegyük a magyar földmüvelő osztályt, gazdag és független lesz akkor hazánk többi népe, virágozni fog akkor kereskedelmünk és iparunk is. *(Tetszés jobbfelől.)*

Bizom egy szebb jövőben, a földmívelés ügyeit oly férfi tartván kezeiben, ki már is sokat ért el e téren, *(Úgy van! jobbfelől.)* kinek már is sokat köszönünk és kitől még igen sokat várunk. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Lukáts Gyula jegyző: Barta Ödön! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap! Felkiáltások jobbfelől: Ma! Zaj!)*

Elnök *(ismételten csenget):* Csendet kérek, t. ház!

Barta Ödön: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek, t. ház, a jobboldalon. Méltóztassanak nyugodtan lenni. *(Zaj. Halljuk!)*

Barta Ödön: T. képviselőház! Nekem pártom megbizásából kelvén beszélni, lehetetlenség, hogy beszédemet olyan rövid keretben adhassam elő, mint a milyen rövid a rendelkezésre álló idő. Kérem tehát, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Beleegyezik ebbe a t. ház? *(Igen!)*

Akkor a tanácskozás folytatását holnapra halasztjuk.

Javaslom a t. háznak, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tardandó ülésnek napirendjét következőkép méltóztassék megállapitani. *(Halljuk! Halljuk)*

Napirenden lenne először a jegyzőválasztás, azután a bizottságokban hiányzó tagok helyeinek választás útján való betöltése, még pedig a kérvényi bizottság, a közlekedési bizottság és a zárszámadási bizottság két-két és az összeférhetetlenségi törvény reviziójára kiküldött bizottság egy tagjának és végül a horvát regnikoláris küldöttség egy tagjának megválasztása.

Javaslom továbbá a t. háznak, hogy ezenkivül a mentelmi ügyeket és a kérvények sorjegyzékét is méltóztassék holnapra kitüzni.

Hozzájárul ehhez a t. ház? *(Igen!)*

Ezt tehát határozatilag kimondom és az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

650. ORSZÁGOS ÜLÉS

1901. évi február hó 1-én, pénteken,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Függőben levő interpellációk jegyzékének felolvasása. — Miniszterelnök törvényjavaslatot nyujt be: az állami gyermek-menhelyekről. — Adria törvényjévaslatnak a közlekedésügyi bizottsághoz való utasítása. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Jegyzőválasztás. — Mentelmi bizottság jelentése több képviselő mentelmi ügyében. — Bizottságok kiegészítése. — Kérvények XV. sorjegyzéke. — Napirend. — Pichler Győző sürgős interpellácziója: az osztrák Reichsrath munkaképtelensége ügyében, a miniszterelnökhöz. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Lukáts Gyula jegyző urak fogják jegyezni.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1901. évi január hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek a képviselőház tagjai közül kifogása a jegyzőkönyv ellen?

Ha nincsen, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek mondom ki.

A hónap első ülése lévén, a házszabályok 190. §-a értelmében fel fog olvastatni a függő ben levő interpellációk jegyzéke.

Nyegre László jegyző *(olvassa a függőben levő interpellációk jegyzékét).*

Elnök: Tudomásúl szolgál.

A miniszterelnök úr kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A költségvetés tárgyalása folyamán voltam szerencsés bejelenteni a t. háznak, hogy szándékozom törvényjavaslatot beterjeszteni a hét éven aluli talált, vagy hatóságilag elhagyatottaknak jelentett gyermekek védelmére és elhelyezésére. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Ezt az igéretemet beváltandó, van szerencsém a törvényjavaslatot (Irom. 997) benyújtani, a mely Budapesten és a vidéken több menhely felállítását czélozza. *(Általános, élénk helyeslés és éljenzés.)*

Kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot a közigazgatási bizottsághoz és a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A törvényjavaslat tárgyalás és jelentéstétel végett a közigazgatási és a pénzügyi bizottsághoz utasíttatik.

A kereskedelemügyi miniszter úr kiván szólani!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Az a kérésem van a t. házhoz, hogy az Adria-törvényjavaslatot (Irom. 979, 992, 999) méltóztassék még a közlekedésügyi bizottsághoz is utasítani. *(Helyeslés.)*

Rakovszky István: T. ház! A t. miniszter úr indítványához hozzájárulok, de erre a tárgyra nézve aggodalmaim vannak és kérem

Digitized by Google

a t. házat, hogy az Adriával kötött egyezményt tartalmazó törvényjavaslatot egyszersmind az összeférhetlenségi bizottsághoz is utasítsa. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A t. ház egyik tagja ugyan tökéletes erkölcsi súlyának visszanyerése szempontjából már lemondott az Adriánál birt állásáról, hanem vannak olyanok, a kik e példát nem követték és a kik mai napig is az Adria igazgató-tanácsosai, holott ez az 1875 : I. törvényczikk határozott, nyilt, félreérthetetlen intézkedésének kijátszása. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az összeférhetlenségi bizottság eddig mindig azon az álláspontón volt, hogy az Adriánál elfoglalt állások olyanok, hogy azok nem inkompatibilisek. Most alkalma nyilik a t. összeférhetlenségi bizottságnak, hogy kétségtelenül meggyőződjék a tényállásról.

Indítványozom tehát, hogy a törvényjavaslat egyszersmind az összeférhetlenségi bizottsághoz is utasíttassék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Bátor leszek a kérdést feltenni. Kérem a ház azon tagjait, a kik a kereskedelemügyi miniszter úr indítványát, hogy az Adria-törvényjavaslat a közlekedésügyi bizottsághoz utasíttassék, elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Mind elfogadjuk!*

Minthogy a t. képviselő urak az ellenpróbát kivánják . . . *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nem szükséges! Mind elfogadjuk!)*

Az Adria-törvényjavaslatot tehát a t. ház a közlekedésügyi bizottsághoz utasítja.

Egyúttal méltóztassék megengedni, hogy feltegyem a kérdést Rakovszky István képviselő úr azon indítványára, hogy ugyanez a törvényjavaslat az összeférhetlenségi bizottsághoz is utasíttassék. Azok, a kik ezt elfogadják, . . .

Hentaller Lajos: Erre nem lehet szavazni!

Madarász József: A kérdéshez kérek szót! Az összeférhetlenségi törvény világosan megrendeli, hogy mihelyt összeférhetlenség jelentetik be, akár az elnöknek, akár itt a házban, az azonnal az összeférhetlenségi bizottsághoz utasíttassék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A kérdést tehát így feltenni nem lehet, hanem minthogy Rakovszky István képviselő úr bejelentette erre nézve az esetet, a törvény szerint kell eljárni. *(Zajos felkiáltások a jobb- és baloldalon: Nem jelentette be!)* Ha nem jelentette be, bocsánatot kérek, akkor nincs szavam, de ha bejelentette az összeférhetlenségi esetet, akkor az ügyet a bizottsághoz kell utasítani szavazás nélkül.

Elnök: Bocsánatot kérek, a kérdés tisztázása kötelességem. Én úgy értettem Rakovszky István t. képviselő úr felszólalását, hogy ő a törvényjavaslatot mint ilyent az összeférhetlenségi bizottsághoz kivánja utasíttatni és nem tett egyúttal összeférhetlenségi bejelentést az illető tagok ellen. *(Helyeslés.)* Ha tehát jól értettem meg a képviselő urat, *(Felkiáltások: Igen!)* felteszem a kérdést: Kérem a ház t. tagjait, a kik a törvényjavaslatot az összeférhetlenségi bizottsághoz kivánják utasítani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház tehát Rakovszky István képviselő úr indítványát nem fogadta el.

T. ház! *(Nagy zaj.)* Csendet kérek! Jelentem a t. háznak, hogy Pichler Győző képviselő úr sürgős interpellácziót jelentett be az osztrák Reichsrath munkaképtelensége ügyében az összkormányhoz. Minthogy a házszabályok 155. §-a értelmében én részemről az indítványt oly sürgősnek, mint a milyennek azt a 155. §. megállapítja, nem tartom, bátor vagyok a kérdést a t. ház elé azon kérelemmel terjeszteni, méltóztassék dönteni a felett, vajjon sürgősnek tartja-e.

Barabás Béla: Micsoda dolog ez? *(Zaj.)*

Elnök: Méltóztassék az elnököt nyugodtan meghallgatni. A sürgősségre való tekintettel kivánja-e a ház, hogy ma tétessék meg az interpelláczió, vagy nem?

Madarász József: A kérdéshez kivánok szólani. Én nemcsak a sürgősségi kérdés felvetését tartom itt szükségesnek megfontolni, hanem egyúttal azt is, hogy a házszabályok szerdát és szombatot jelölik meg olyan napok gyanánt, melyeken a kérdések megtehetők; de mikor szombaton ünnep van és ülés nem lesz, nem képzeltem és nem lehetett el is képzelnem, hogy a házszabályok szellemét a t. elnök úr ne úgy értse, miként az eddigi gyakorlat mindig értette, hogy ha ünnep volt a szombat, vagy a szerda, akkor a ház megadta az engedélyt a kérdésnek megtételére. Én tehát arra kérem a t. házat és a t. elnök urat, hogy méltóztassanak azt is tekintetbe venni, akár sürgős, akár nem, hogy szombaton ünnep van. Hiszen ha a t. képviselő úr tudta volna, hogy neki ezt sürgősen kell megtenni, már tegnap kérte volna a házat az ülés végén, hogy miután szombaton ünnep lesz, engedje meg a ház, hogy ma tegye meg a kérdést és lehetetlen, hogy a ház ezt megtagadta volna. Tisztelettel kérem a t. elnök urat és a t. házat is, hogy tekintetbe véve azt, hogy szombaton ünnep lesz, méltóztassék megengedni, hogy a kérdést megtegye.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Én ugyan nem tudom, hogy miről akar a t.

Digitized by Google

képviselő úr interpellálni, és így azt sem tudom megítélni, hogy az ő interpellációja annyira sürgős-e, hogy nem maradhat el arra a napra, mely a mi határozataink értelmében az interpellációk megtételére ki van tűzve, de avval a motivációval, melylyel Madarász József képviselő úr élt, hogy a ház kivételesen, minthogy holnap ünnep lévén, ülést nem tart, megengedheti a kérdés megtételét, azt hiszem, hogy a t. elnök úr is lesz szives megengedni, hogy az interpelláczió ma megtétessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, tökéletesen helyes a felszólaló Madarász József képviselő úr azon indokolása, hogy a ház a holnapi ünnepre való tekintettel az engedélyt megadhatja; de én hozzám a kérdés nem így, hanem oly alakban tétetett, hogy az interpelláczió sürgősségére való tekintettel adjam meg az engedélyt. Mivel az én meggyőződésem szerint ezen indokolással az engedély megadható nem volt, azért tartottam szükségesnek a házat megkérdezni. Az ellen azonban a magam részéről nincs kifogásom, hogy azon indokolással, melylyel Madarász József képviselő úr kérte és a melyhez a miniszterelnök úr is hozzájárult, az interpelláczió az ülés végén megtétessék. *(Helyeslés.)*

Ezzel, t. ház, áttérünk a napirendre; még pedig következik a képviselőház egy jegyzőjének megválasztása, valamint egyes bizottságokban üresedésben levő tagsági helyek betöltése.

A szavazás egyszerre fog eszközöltetni egy olvasással, azonban két ládában.

A névsort olvasni fogja Dedovics György jegyző úr, a távollevőkét pedig Lukáts Gyula jegyző úr.

Dedovics György jegyző *(olvassa a névsort.)*

Elnök: T. ház! A szavazatok beadatván, azokat a jegyző urak össze fogják számlálni és az eredmény az ülés végén fog kihirdettetni.

T. ház! Áttérünk a napirend további részére, és pedig a mentelmi bizottság jelentéseire.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 965) Bónis István képviselő mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! A kolozsvári királyi ügyészség Bónis István képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését azon czélból kéri, hogy a kolozsvári királyi járásbíróság 1900. évi junius hó 26-án hozott, párviadal vétségéért két napi államfogházra szóló ítélete végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a felterjesztés alapját képező itélet a mentelmi jog előzetes felfüggesztése után hozatott és jogerőre emelkedett, javasolja a t. háznak, hogy Bónis István képviselő mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Hozzájárul a ház? *(Helyeslés.)*

Úgy kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatához hozzájárul és Bónis István képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik Molnár Jenő (Irom. 966.) képviselő úr mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! Seper Kajetán lapszerkesztő még 1899. julius elsején bepanaszolta dr. Molnár Jenő országgyűlési képviselőt becsületsértésért a budapesti királyi büntető járásbíróságnál. A királyi járásbíróság a tárgyalást megtartotta, a mely alkalommal dr. Molnár Jenő beismerte a sérelmes tett elkövetését. Ennek alapján a királyi büntető-járásbíróság dr. Molnár Jenőt 10 forint pénzbirságra itélte el. Ebben az itéletben meg is nyugodott dr. Molnár Jenő, de a panaszos kérésére az iratok felterjesztettek a budapesti királyi törvényszékhez. A budapesti királyi törvényszék a járásbíróság itéletét indokainál fogva helybenhagyta. Mielőtt azonban ezen itélet kihirdethető lett volna, Molnár Jenő országgyűlési képviselővé választatott, és így az eljáras tovább folytathatása czéljából szükségessé vált mentelmi jogának felfüggesztése.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a bíróságnál történt kihallgatás alkalmával dr. Molnár Jenő beismerte a tett elkövetését és a meghozott itéletben tényleg meg is nyugodott, javasolja a t. háznak, méltóztassék dr. Molnár Jenő országgyűlési képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Kérdem a t. háztól, elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát dr. Molnár Jenő országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztésére vonatkozólag? *(Igen!)*

A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja s dr. Molnár Jenő képviselő mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 967) Ugron Gábor és Rohonczy Gedeon országgyűlési képviselők mentelmi ügyében.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! Ugron Gábor és Rohonczy Gedeon országgyülési képviselők múlt év márczius hó 10-én kardpárbajt vívtak. A királyi ügyészség indítványára a budapesti királyi törvényszék vizsgálatot rendelt el, melynek folyamán kihallgatta a

Digitized by Google

párbajsegédeket és a párbajnál jelen volt orvosokat. Az eljárás továbbfolytatása czéljából a királyi ügyészség kéri mindkét képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy bizonyítva van, hogy a párviadal tényleg megtörtént, javasolja a t. háznak Ugron Gábor és Rohonczy Gedeon képviselő urak mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Akkor határozatilag kimondom, hogy Ugron Gábor és Rohonczy Gedeon képviselők mentelmi joga ez ügyre vonatkozólag felfüggesztetik.

Következik Fáy István képviselő úr (Irom. 968) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. képviselőház! A budapesti királyi ügyészség Fáy István képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését oly czélból kéri, hogy a budapesti királyi törvényszék által párviadal vétségeért ellene hozott és két napi államfogházra szóló itélet ellene végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a felterjesztéshez csatolt ügyiratokból kitűnik, hogy az itélet a mentelmi jog előzetes felfüggesztése után hozatott és jogerőre emelkedett, javasolja a t. háznak, méltóztassék Fáy István képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Kérdem a t. házat, hozzájárúl-e a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy Fáy István képviselő úr mentelmi joga ez ügyre vonatkozólag felfüggesztetik.

Következik gróf Andrássy Géza képviselő úr (Irom. 969) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. képviselőház! A »Magyar Athletikai Klub« választmánya 1898. évi április hó 23-án tartott ülésében Áldássy Imrét az alapszabályok 18. és 19. §-ai alapján tagjai sorából kizárta. Ezen kizárási határozat ellen Áldássy Imre a budapesti VIII. kerületi előljárósághoz folyamodott. Az ügy tárgyalása alkalmával Krepelka Béla klubtitkár oda nyilatkozott, hogy a klub választmánya ezen határozatát egy bizalmas jellegű körlevélben közölte a klub tagjaival. A közlés ezen módja ellen Áldássy Imre a budapesti járásbirósághoz panaszos feljentést adott be, kérve, hogy Krepelka Béla és ismeretlen tettestársait a bíróság rágalmazás és becsületsértésben marasztalja el. A büntető járásbíróság ennek alapján az eljárást megindította; a vizsgálat rendjén kihallgatta Krepelka Béla titkár urat, a ki oda nyilatkozott, hogy ezen tettéért a jogi felelősséget nem vállalja el, minthogy ő a klub elnökségének és választmányának határozott utasítására járt el. Egyúttal védelmül felhozta azt, hogy az eljárás szokásos volt a klubnál, és hogy az alapszabályok 21. §-ában statuált rendelkezést kívánták ezen bizalmas jellegű körlevéllel pótolni. A járásbíróság kihallgatta a klub elnökségét is, és pedig gróf Andrássy Gézát, gróf Széchenyi Imrét és dr. Gerenday Györgyöt, a kik magukat szolidárisaknak jelentették ki; a jogi felelősséget elvállalták s ugyanazon indokokat hozták föl, a melyre Krepelka Béla titkár hivatkozott. Időközben a bizalmas jellegű körlevél egy példányát panaszos becsatolta a járásbirósághoz minthogy annak aláirója a Magyar Athletikai Klub elnöksége volt, kérte, hogy az eljárás az elnökség tagjaira is terjesztessék ki. Az eljárás további folytathatása czéljából kéri a budapesti büntető járásbíróság gróf Andrássy Géza képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését.

A felterjesztéshez csatolt ügyiratokban két tény van bizonyítva: az tudniillik, hogy a közlés ezen módját a klub választmánya nem határozta el, továbbá, hogy a klub alapszabályai nem ismernek ilyen közlési módot.

Ezeknél fogva a mentelmi bizottság javasolja a t. háznak, méltóztassék gróf Andrássy Géza képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Kérdem a tisztelt házat, hozzájárúl-e a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Akkor határozatképen kimondom, hogy gróf Andrássy Géza képviselő úr mentelmi joga ez ügyre vonatkozólag felfüggesztetik.

Következik Sándor József képviselő úr (Irom. 970) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! A kolozsvári királyi ügyészség Sándor József képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését azon czélból kéri, hogy a kolozsvári királyi törvényszék által ellene két rendbeli párviadal vétségeért összbüntetésképen hozott négy napi államfogházról szóló itélete végrehajtható legyen.

Tekintettel arra, hogy bizonyítva van, hogy az itélet a mentelmi jog előzetes felfüggesztése után hozatott, és jogerőre emelkedett, a mentelmi bizottság javasolja a t. háznak, méltóztassék Sándor József képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a ház Sándor József képviselő úrnak

Digitized by Google

mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Következik Okolicsányi László országgyűlési képviselő úr (Irom. 971) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. képviselőház! Hont vármegye árvaszéke dr. Okolicsányi Lászlót mint kiskorú Sembery István gyámját arra hivta fel, hogy terjeszszen elő véleményt arra nézve, vajjon gyámoltja vagyoni ügyeinek intézésére vonatkozólag meghallgatható-e annak természetes apja: id. Semberi István. Dr. Okolicsányi László képviselő úr ezen felhivásra előterjesztett véleményében tiltakozott a természetes atya meghallgatása ellen és indokúl többek között azt hozta fel, hogy míg a kiskorú hatalma alatt állott »uzsorások karjai közé és erkölcstelen társaságok lélekrontó légkörébe« vezette. Ezen kifejezéseket id. Sembery István magára nézve sértőnek találta, és megtorlásért az ipolysági királyi járásbirósághoz folyamodott. Most az ipolysági kir. járásbiróság dr. Okolicsányi László képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését kéri.

Dr. Okolicsányi László a mentelmi bizottság előtt megjelent és szóval kijelentette, hogy ő kötelességének ismerte gyámoltja érdekében tiltakozni id. Sembery István természetes meghallgatása ellen, nemcsak azért, mert azok után, a miket látott, hallott és tapasztalt, ez állott kötelességében, hanem azért is, mert néhai Semberi Imre hagyatékára vonatkozólag a kiskorú, valamint a természetes apa érdekei összeütközésbe jöhetnek.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy az id. Sembery István ellen dr. Okolicsányi László képviselő által használt szavak esetleg a büntető törvénykönyv 258/260 és. 261. §-ai szerint minősítő vétség tényálladékát megállapithatják, javasolja a t. háznak: méltóztassék dr. Okolicsányi László képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy dr. Okolicsányi László képviselő úr mentelmi joga ez ügyben felfüggesztelik.

Következik dr. Óváry Ferencz képviselő úr (Irom. 972) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! A budapesti királyi ügyészség dr. Óváry Ferencz képviselő mentelmi jogának felfüggesztését oly czélból kéri, hogy az ellene két rendbeli párviadal vétségéért hozott és 10 napi államfogházra szóló itélet végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a felterjesztéshez csatolt ügyiratokban igazolva van, hogy ezen itélet a mentelmi jog felfüggesztése után hozatott, és jogerőre emelkedett, javasolja a t. háznak, hogy dr. Óváry Ferencz képviselő mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólog felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Magáévá teszi a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy dr. Óváry Ferencz képviselő úr mentelmi joga ez ügyre vonatkozólag felfüggesztetik.

Következik Pulszky Ágost képviselő úr (Irom. 973) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! A budapesti királyi ügyészség Pulszky Ágost képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését azon czélból kéri, hogy az ellene párviadal vétségéért hozott, és öt napi államfogházra szóló itélet végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy ezen itélet, a mentelmi jog előzetes felfüggesztése után hozatott és jogerőre emelkedése igazolva van, javasolja a t. háznak, méltóztassék Pulszky Agost képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Elfogadja a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a ház Pulszky Ágost képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszti.

Következik Hentaller Lajos képviselő úr (Irom. 974) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! Gálfy Sándor szentesi lakos lapszerkesztő még 1900. április hó 12-én feljelentette Hentaller Lajos országgyűlési képviselő urat a szentesi királyi járásbiróságnál kérve, hogy becsületsértés vétségében marasztalja el, tekintettel arra, hogy korteskedés idejében a Petőfi czimű kávéházban Szentesen őt inzultálta. A büntető járásbiróság ezen feljelentés alapján a képviselőházhoz folyamodott, hogy Hentaller Lajos képviselő mentelmi jogát függessze fel. Azonban a ház annak idején hiányos felszerelés miatt az iratokat visszaküldte és a kérdést megtagadta. Időközben a szentesi királyi járásbiróság a vizsgálatot megindította s kihallgatta a panaszos által megnevezett tanukat. Ezen tanuk a tényállást a feljelentéssel megegyezően adták elő. Maga Hentaller Lajos képviselő úr is egy irásbeli nyilatkozatot küldött a mentelmi bizottsághoz, a melyben nagyjában maga is elismerte azt, hogy tettleg bántalmazta a panaszost és egyúttal kérte mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy a felterjesztéshez csatolt ügyiratok a a tényállást a tanúk vallomásával majdnem

Digitized by Google

egybehangzóan adják elő, kéri a t. házat, méltóztassék Hentaller Lajos képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre nézve felfüggeszteni.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Akkor határozatilag kimondom, hogy Hentaller Lajos képviselő úr mentelmi joga ez ügyre vonatkozólag felfüggesztetik.

Következik gr. Bethlen Balázs országgyűlési képviselő úr mentelmi ügyében a mentelmi bizottság jelentése. (Irom. 975.)

Kabós Ferencz előadó: T. képviselőház! A budapesti kir. ügyészség gr. Bethlen Balázs képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését azon czélból kéri, hogy ellene a budapesti királyi törvényszék által párviadal vétsége miatt hozott és négynapi államfogházra szóló ítélet végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy ezen ítélet a mentelmi jog előzetes felfüggesztése mellett hozatott és jogerőre emelkedett, javasolja, hogy gróf Bethlen Balázs, országgyűlési képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Elfogadja a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)*

Úgy határozatképen kimondom, hogy gróf Bethlen Balázs országgyűlési képviselő úr mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag a ház felfüggeszti.

Következik Zeyk Gábor és Rakovszky István (Irom. 976) országgyűlési képviselő urak mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! A budapesti királyi büntető törvényszék Zeyk Gábor országgyűlési képviselő urat párviadal vétsége miatt hétnapi, Rakovszky István országgyűlési képviselő urat pedig nyolcz napi államfogházra marasztalta el. Most a budapesti királyi ügyészség ezen ítélet végrehajtása czéljából kéri a nevezett két képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy a felterjesztéshez csatolt ügyiratokban igazolva van az, hogy a nevezett két képviselő úr mentelmi jogának előzetes felfüggesztése mellett hozatott az itélet, és az már jogerőre is emelkedett, javasolja a t. háznak, méltóztassék Zeyk Gábor és Rakovszky István képviselő uraknak mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag felfüggeszteni.

Elnök: Magáévá teszi-e a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatképen kimondom, hogy Zeyk Gábor és Rakovszky István országgyűlési képviselők mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag a ház felfüggeszti.

Következik Psik Lajos országgyűlési képviselő úrnak (Irom. 977) mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! A kaposvári királyi közjegyző előtt néhai Nagy Márton hagyatékának tárgyalása alkalmával dr. Rózsa Ernő kaposvári ügyvéd kérte a szóbeli végrendeleti tanúk megesketését. Ennek Psik Lajos képviselő úr, a ki az egyik fél képviseletében volt jelen, ellentmondott és a szóbeli végrendeleti tanúk egynémelyike ellen erkölcsi kifogást tett. A többek közt Szabó István tanúról azt állította, hogy a kaposvári törvényszék által másfélévi börtönre ítéltetett és ezen büntetést tényleg ki is állotta. Szabó István Psik Lajos képviselő úrnak ezen állítását magára nézve sértőnek találta és a kaposvári járásbirósághoz folyamodott, hogy Psik Lajos képviselő úrat rágalmazás, esetleg becsületsértés vétségében bűnösnek mondja ki. A járásbiróság kihallgatta a panaszos által megnevezett két tanút, a kik közül Plainer Lajos közjegyző oda nyilatkozott, hogy magára az ügyre nem emlékszik, de a biróság erről meggyőződést szerezhet magának abból a jegyzőkönyvből, mely előtte a tárgyalás alkalmával felvétetett, és a mely épen a felek kivánságára szószerint tartalmazza Psik Lajos képviselő úrnak a nyilatkozatát. A másik tanú, dr. Rózsa Ernő, a feljelentéssel egyértelműleg adta elő a nyilatkozat tartalmát. Psik Lajos képviselő úr időközben irásbeli nyilatkozatot küldött be a mentelmi. bizottsághoz, a melyben hivatkozik ügyvédi jogaira, és tekintettel arra, hogy a büntetőtörvény 266. §-a neki jogot ad az ügyre vonatkozó bármely állításának felhozására, a nélkül, hogy becsületsértést követne el és üldözhető volna és a feljelentést zaklatásnak jelentette ki.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy a feljelentéshez csatolt ügyiratokból arra nézve sem tudott kellő tájékozást szerezni, hogy mi volt a nyilatkozat tartalma, tekintettel továbbá arra, hogy ez a büntetőtörvénykönyv 266. §-a alá eső cselekmények közé tartozhatik, ajánlja a t. háznak, hogy ez esetben Psik Lajos képviselő úr mentelmi jogát ne méltóztassék felfüggeszteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Kimondom tehát határozatképen, hogy a ház Psik Lajos képviselő úrnak mentelmi jogát ez ügyre vonatkozólag nem függeszti fel.

Következik Rakovszky István és Pichler Győző (Irom. 978) országgyűlési képviselő urak mentelmi ügye.

Kabós Ferencz előadó: T. ház! Az ócsai királyi járásbiróság Rakovszky István kép-

Digitized by Google

viselő urat párviadal vétségében marasztalta el. Pichler Győző képviselő úr ellen azonban az eljárást nem tudta befejezni, mert a nevezett képviselő úr kétszeri megidézés daczára sem jelent meg. Most a járásbiróság oly czélból folyamodik a képviselőházhoz, hogy Rakovszky István képviselő úr mentelmi jogát az itélet végrehajtása czéljából függeszsze fel; Pichler Győző képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését pedig oly czélból kéri, hogy fegyveresen elővezethető legyen.

A mentelmi bizottság tekintettel arra, hogy a felterjesztés semmivel sem volt felszerelve, javasolja a t. háznak, méltóztassék elhatározni, hogy sem Rakovszky István, sem Pichler Győző képviselő urak mentelmi jogát nem függeszti fel. *(Helyeslés.)*

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a mentelmi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Úgy tehát határozatilag kimondom, hogy a ház sem Rakovszky István, sem Pichler Győző képviselő urak mentelmi jogát ezen ügyben fel nem függeszti. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom.

Jelentem a t. háznak, hogy a ház jegyzőjére beadatott összesen 142 szavazati lap. Ebből kettő üres volt; 139 szavazatot kapott gróf Teleki Sándor.

Jelentem továbbá a t. háznak, hogy a kérvényi bizottságban, a közlekedésügyi bizottságban, a zárszámadás-vizsgáló bizottságban, és a Horvát-Szlavonországgal kötendő pénzügyi egyezmény előkészítésére kiküldött országos bizottságban üresedésben levő tagsági helyek betöltésére beadatott összesen 143 szavazat. Üres volt két szavazó lap, a legtöbb szavazatot kapták: a kérvényi bizottságba Manaszy György 141 szavazatot, a közlekedésügyi bizottságba Ráth Péter 141 szavazatot, a zárszámadási bizottságba Vancsó Gyula 139 szavazatot és Nagy Sándor 136 szavazatot, az összeférhetetlenségi törvény reviziójára kiküldött bizottságba Szivák Imre 141 szavazatot és a Horvát-Szlavonországgal kötendő pénzügyi egyezmény előkészítésére kiküldött országos bizottságba gróf Andrássy Gyula 139 szavazatot.

Ennek következtében a nevezett képviselő urakat megválasztottaknak jelentem ki.

Következik a kérvények XV. sorsjegyzéke. (Irom. 993.)

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A szegedi központi társaskör, a szegedi Mátyás-templomnak a vallásalapból leendő átalakítása iránt kérvényez.

Kőszeghy Sándor, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Dr. Lipthay ügyvéd a szegedi központi társaskör elnöke és társai kérvénynyel fordúltak ide a t. ház szine elé, a a melyben elmondva, hogy városukban, az úgynevezett alsó városban levő templom mily kiváló műbecscsel és történelmi nevezetességgel bir, és hogy milyen közérdeket képez annak fentartása, kérik a t. házat, hogy mivel az azt ez időszerint tulajdonúl biró Ferenczrendi szerzet nincsen abban a helyzetben, hogy azt kellőképen restaurálja, méltóztassék intézkedni az irányban, hogy ez mint állami műemlék államköltségen restauráltassék.

A bizottság nevében van szerencsém indítványozni, hogy a kérvény adassék ki tanulmányozás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Kimondom tehát határozatképen, hogy a kérvény kiadatik a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Borsod, Mármaros és Bars vármegyék a filloxera által elpusztitott területeken újjá telepített szőlők adókedvezményben való részesítését kérik.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Borsod vármegye közönsége az 1891 : I. és az 1896 : V. törvényczikk oly értelmű megváltoztatását kéri, hogy mondassék ki a filloxera által elpusztított és újonnan rekonstruált szőlőterületekre nézve, hogy az az esztendő, a melyben valamely nagymérvű kárt okozó elemi csapás éri ezt a szőlőterületet, esetleg a következő év is, az ezidőszerint a törvény értelmében azt a szőlőterületet megillető adómentességbe be ne tudassék, hanem valamelyik következő esztendő számíttassék az adómentességhez; úgyszintén olyan években, a melyekben ilyen elemi kár történt a szőlőterületen, ha a szőlőterületen egyidejűleg agrárkölcsön is van, annak fizetésére se köteleztessék a fél, illetőleg az az év ne számítassék, hanem egy évi haladék engedélyeztessék e tekintetben is. Barsmegye, csatlakozva Szatmármegyének hasonló tárgyú és már letárgyalt kérvényéhez, kérelmezi, hogy az újonan beépített szőlőterületeken termelt tiz hektóliter bornak fogyasztási adómentessége állapíttassék meg.

Bátor vagyok indítványozni, hogy e kérvények a földmívelésügyi és pénzügyminiszter úrnak adassanak ki.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a kérvények a földmivelésügyi és pénzügyminisztereknek kiadatnak.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Perényi Elek és társa, nagykátai iparosok az ipartörvény módosítása iránt.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! E kérvényben el van panaszolva, hogy a jelenlegi ipartörvény általában a magyarországi iparnak, de legfőképen a kisiparosoknak nagy kárára van, és hogy a törvény korlátain belül a kisiparosok nem nyerik meg a nemzetgazdasági szempontból oly szükséges és kivánatos védelmet. Azon kéréssel fordúlnak tehát a törvényhozáshoz, hogy az 1884 : XVII. törvényczikk hatályon kivűl való helyezésével az ország adózó képességének és főleg a kisiparosok megélhetésének biztosítására szolgáló új ipartörvény hozassék meg.

Bátor vagyok indítványozni, hogy a kérvény a kereskedelemügyi miniszter úrnak adassék ki.

Elnök: T. ház! Elfogadja a kérvényi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Úgy határozatilag kimondom, hogy a kérvény a kereskedelemügyi miniszter úrnak ki fog adatni.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Szatmárnémeti szabad királyi város, Szepes vármegye, Arad szabad királyi város, Baranya vármegye, Székesfejérvár szabad királyi város, Szeben vármegye, Győr szabad királyi város, Hódmezővásárhely város, Pécs szabad királyi város, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Komárom vármegye és Kolozsvár szabad királyi város a köztisztviselőknek községi adózásra való kötelezése iránt.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Az elősorolt törvényhatóságok közönségei azon kéréssel fordulnak a t. házhoz, hogy az állami, törvényhatósági, községi és az államvasuti tisztviselők, altiszteknek, és szolgáknak, továbbá az állami alkalmazásban levő tanároknak és tanítóknak, törvényhatósági és községi útadóval való megterhelése mondassék ki.

T. ház! A dolog már nem új, hasonló kérvényekkel foglalkozott már a t. ház, és az akkori elintézéshez képest bátor vagyok javasolni, hogy a kérvények a pénzügyminiszter úrnak adassanak ki.

Elnök: Elfogadja-e a ház a kérvényi bizottságnak javaslatát? *(Igen.)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a kérvények a pénzügyminiszter úrnak ki fognak adatni.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Debreczen és Sopron szabad királyi városok, Csanád, Heves, Sopron, Ung, Jász-Nagykun-Szolnok és Torontál vármegyék a magyar ipar védelme iránt.

Kőszeghy Sándor előadó: A jelzett törvényhatóságok közönségei elpanaszolván a magyar iparnak nagyon sanyarú helyzetét, azon kéréssel fordúlnak a t. házhoz, hogy a magyar iparnak pártolása és fejlesztése tárgyában, különösen pedig a hazai iparczikkeknek egy általános árúvédjegygyel való ellátása iránt törvény hozassék és ezen kötelezettség törvényileg kimondassék.

Indítványozom, hogy a kérvény a kereskedelemügyi miniszternek adassék ki.

Elnök: Elfogadja a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a kérvények kiadatnak a kereskedelemügyi miniszternek.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kis-Küküllő, Szilágy, Szabolcs, Arva és Komárom vármegyék a bűnvádi perrendtartás módosítása iránt kérvényeznek.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! A kérvényekben az van mondva, a mit már a a Heves vármegye részéről annak idején a ház elé terjesztett kérvényben is el volt mondva, hogy az új bűnvádi perrendtartás igen nagy terheket ró a közigazgatási tisztviselőkre s különösen a főszolgabirákra, a kik más irányú elfoglaltságuk mellett eme kötelezettségeknek kellőleg megfelelni nem képesek. Ezért azt kérik, hogy a törvény oly értelemben módosíttassék, hogy a járási főszolgabirák a nyomozási kötelezettség alól mentessenek fel.

Indítványozom, hogy a kérvények a belügyi és igazságügyi miniszteréknek adassanak ki.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság előterjesztéséhez? *(Igen!)*

Akkor határozatilag kimondom, hogy a kérvények a belügy és igazságügyi miniszternek kiadatnak.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A Biharmegyei gazdasági egyesület kérvénye a gabonahatáridő-üzlet szabályainak módosítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: A Bihar vármegyei gazdasági egyesület egy részletes kérvénynyel fordúl a t. házhoz, a melyben a határidőüzlet megtartása mellett a részletes diszpoziczió átalakítását kéri és egy megfelelően szervezett határidő tőzsdét, a gazdaközönség eminens érdekének mond. Kiindúlva abból az alapból, hogy minél előnyösebben és olcsóbban manipulálhatnak a kereskedők, annál jobb árat fizethetnek a gazdáknak és hivatkozva még azon természetes viszonyra, a mely a készárú üzletnek döntő befolyást biztosít a határidő kampany-ra, kéri, hogy a határidő üzlet fen-

Digitized by Google

tartására részletes diszpozicziókat hozzon a t. ház.

A kérvényi bizottság a kérvény fontosságára való tekintettel javasolja, hogy az a a pénzügyi, földmívelésügyi és kereskedelemügyi miniszteroknek adassék ki.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság előterjesztéséhez? *(Igen!)*

Úgy határozatilag kimondom, hogy a kérvény kiadatik a pénz-, földmivelés- és kereskedelemügyi miniszteroknek

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A királyi tanfelügyelőségi tolnokok kérvénye helyzetök javítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: A királyi tanfelügyelőségi tolnokok ezen kérvényben elpanaszolják, hogy minő sanyarú a helyzetük, és kérik 30 segédtanfelügyelő állásnak rendszeresítését. Ha azonban ez nehézségekbe ütköznék, úgy kérik, hogy a tanfelügyelői tollnokok fele része a 11-ik fizetési osztályból a 10-ik osztályba soroztassék, úgy, miként a tankerületi tollnokokra nézve ez fennáll, a kik ez időszerint mind a 10-ik fizetési osztályba vannak beosztva.

A kérvényi bizottságnak az a véleménye, hogy a kérvény a vallás- és közoktasügyi miniszternek adassék ki.

Elnök: Elfogadja a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Ha igen, úgy határozatilag kimondom, hogy a kérvény a vallás és közoktatásügyi miniszternek adatik ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ugocsa és Bars vármegyék kérvénye a boritaladó leszállítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: Ugocsa és Bars vármegyék közönségének kérvényeire nézve, mint a melyekhez hasonló kérvény a t. ház előtt már ismételten megfordúlt s a melyekben a boritaladó leszállítása kéretik: a kérvényi bizottság indítványozza, hogy azok a pénzügyi és földmívelésügyi miniszternek adassanak ki.

Elnök: Elfogadja a ház a kérvényi bizottság előterjesztését? *(Igen!)*

Ha igen, úgy határozatilag kimondom, hogy a kérvények a pénz- és földmívelésügyi miniszteroknek adatnak ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Veszprém, Árva, és Bars vármegyék kérvényei a tűzkár biztosító intézeteknek a tűzoltói költségekhez való hozzájárulása iránt alkotandó törvény tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: Veszprém, Árva és Bars vármegyék közönségeinek kérvényeire nézve, a melyekben Budapest székesfőváros hasonló kérvényéhez csatlakozásukat jelentik ki, és oly értelmű törvényhozási intézkedés életbeléptetését kivánják, hogy a biztosító társulatok a tűzoltói költségekhez való hozzájárulásra köteleztessenek, javasolja a pénzügyi bizottság, hogy azok a belügyi-, pénz- és kereskedelemügyi miniszteroknek adassanak ki.

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát? *(Igen!)*

Ha igen, úgy határozatilag kimondom, hogy a kérvények a belügyi, pénz- és kereskedelemügyi miniszteroknek adatnak ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Torda-Aranyos, Szabolcs, és Torontál vármegyék kérvényei a pusztai birtokosoknak községi adó alá vonása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: Torda-Aranyos vármegye csatlakozik a Csanádmegye által felterjesztett azon kérelemhez, hogy a volt önálló, de később önállóságukat elvesztett puszták birtokosai a községi közteherviselésben teljesen a községí birtokosokkal egyenlő arányban részesedjenek. Arra hivatkoznak, hogy azon birtokosok, a kik a pusztákon kint laknak, úgyanúgy tagjai azon községi területnek, mint azok, a kik bent laknak a községben, és ennek következtében az adózáshoz való hozzájárulásuk épen olyan arányban állapíttassék meg, mint a községiekre.

Ezzel szemben van egy ellenkező felfogás, a melyet Szabolcs Torontál és Pozsony vármegye törvényhatóságai nyilvánítanak, hogy tudniillik a közigazgatás áldásait ezek a pusztai birtokosok nem élvezik olyan mérvben, mint a kik benn a községben laknak és ennek következtében az egyenlő adózás nem volna rájuk nézve méltányos.

A bizottság javasolja, hogy e kérvények a belügyi és pénzügyminiszter uraknak adassanak ki.

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát? *(Helyeslés.)*

Akkor a kérvények a belügyi és pénzügyminiszternek adatnak ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Pécs szabad királyi város, Torontál és Bars vármegyék kérvényei az olasz borok behozatali vámjának felemelése tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Hasonló tárgyú kérvények a t. ház előtt már ismételten megfordultak.

Az akkori intézkedésekhez képest a bizottság most is javasolja a t. háznak, hogy a kérvények a miniszterelnök útján a kormánynak adassanak ki.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Helyeslés.)*

Akkor határozatilag kimondom, hogy e

Digitized by Google

kérvények a miniszterelnök útján a kormánynak adatnak ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Budapest székesfőváros kérvénye a budapesti népszinházi alapítványnak az illetékegyenérték alól való felmentése tárgyában,

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Budapest székesfőváros közönsége a budapesti népszinházi alapra rárótt évi 1639 korona és a multra nézve kirótt 4110 korona illetékegyenérték fizetési kötelezettségének törlése iránt beadott kérvényében elmondja, hogy ez a fontos kulturális intézmény milyen nehézségekkel küzd, hogy mennyire hézagpótló itt a fővárosban, és hogy anyagi nehézségei következtében ennek a kötelezettségnek, illetőleg a fizetési meghagyásnak eleget tenni nem képes, a nélkül, hogy létében ne veszélyeztessék.

A kérvényi bizottság részéről indítványozom, hogy a kérvény a belügyminiszternek adassék ki.

Elnök: Elfogadja a t. ház a kérvényi bizottság javaslatát? *(Helyeslés.)*

Akkor határozatilag kimondom, hogy a kérvény kiadatik a belügyminiszter úrnak.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Sztoyka Péter nyugalmazott állami tanító kérvénye nyugdíjügyének felülvizsgálása irányában.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! A nevezett tanító azzal a panaszszal járúl a ház elé, hogy nyugdíja nem oly mérvben állapíttatott meg, mint a hogy azt ő a törvény értelmében helyesnek és méltányosnak tartja. Azonban az iratokból kitűnik, hogy ő már minden megfelelő birósági utat megpróbált, sőt a közigazgatási bíróság elé is fordult panaszával, de meghallgatásra nem talált.

Minthogy nem képezheti a t. háznak feladatát ez ügy felülvizsgálatába bocsátkozni, bátorkodom indítványozni, hogy a kérvény visszavétel végett a ház irodájába tétessék le.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Helyeslés.)*

Akkor határozatkép kimondom, hogy a kérvény a ház irodájában átvehető.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Szolnok vármegye kérvénye a tűz- és jégkárbiztosítási intézmény államosítása iránt.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Hasonló kérvények ismételten megfordultak a t. ház előtt.

Az akkori elintézéshez képest indítványozza a bizottság, hogy a kérvény a belügyi, földmívelésügyi és kereskedelemügyi miniszereknek adassék ki.

Elnök: Hozzájárúl a ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Helyeslés.)*

Akkor kimondom, hogy a kérvény kiadatik a belügyi, földmívelésügyi és kereskedelemügyi miniszereknek.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Háromszék vármegye, Szeged szabad királyi város, Baja városa, Vas vármegye, Szatmárnémeti szabad királyi város, Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok és Pozsony vármegyék, Arad, Győr és Pécs szabad királyi városok kérvényei a nemzetiségi egyenjogúságról hozott törvény módosítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: A nemzetiségek egyenjogusításáról szóló törvénynek, az 1868 : XLIV. törvényczikk módosítását kérik a nevezett törvényhatóságok. Kérésük nevezetesen az, hogy engedtessék ugyan meg az egyes nemzetiségeknek a hatóságokkal való szóbeli értekezés alkalmával saját anyanyelvük használata, azonban a hatóságokhoz intézett beadványokban, valamint az egyes hatóságok, hivatalok és hivatalos testületek hivatalos eljárásaikban, bárminemű hivatalos irataikban és jegyzőkönyveikben kizárólag az állam hivatalos nyelvét, a magyart használják.

A bizottság indítványa az, hogy a kérvények a miniszterelnöknek adassanak ki.

Elnök: Kíván valaki szólani?

Madarász József: T. ház! Sajnosan tapasztalom, de úgy látom, hogy a kérvények az országgyűlésen nagy idők óta nem úgy intéztetnek el, mint azoknak az elintézését legalább mi, kik 1848-ban éltünk, vártuk volna. Történnek kérelmezések a szakminiszterekhez, s azok részben, vagy egészben teljesíttetnek, vagy elutasíttatnak. Ilyenkor azután bizonyos nevezetes tárgyakban kérvényeznek az illetők az országgyűléshez is abban a reményben, hogy az országgyűlés képviselőháza, a melyet népképviseletnek hivunk, a melyről azt hisszük, hogy képviseli a nemzetet, meghallgatja kérésüket. És mit tapasztalunk? Tapasztaljuk azt, hogy míg 1861—65 óta néhány országgyűlésen át legalább a nevezetesebb kérvények úgy adattak ki a miniszterekhez, hogy azokról a háznak jelentést tegyenek, vagy az illető ügyekben bizonyos törvényjavaslatokat terjeszszenek elő: addig már nagy idők óta és a mai kérvények is utasíttatnak ehhez, utasíttatnak ahhoz a miniszterhez, a nélkül, hogy kifejeztetnék az, hogy e részben a miniszterek az országgyűlést is értesítsék, volna-e valami tennivaló. *(Egy hang a szélső baloldalon: Papirkosárba dobják!)* Voltak esetek, mikor az összes törvényhatóságok, az egész ország kérelmezett valamit. Így emlékezem a nemzeti külön magyar bank felállítása tekintetében beadott kérvényekre; és remélem, ugyanígy kérvényezni fog az egész nemzet a külön önálló vámterület felállítása kérdésében. Ha ez a kérvény is, a mely az

Digitized by Google

1868-ban szerintem bűnösen *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* a magyar állam nemzeti egységének és fenségének megtagadásával, megtörésével hozott törvény megjavítását kérelmezi, egyszer a kormányelnökhöz, máskor majd a kereskedelemügyi vagy vallásügyi miniszterhez utasíttatik: akkor ez ott nyugszik örökké, és a nemzetnek kifejezett óhajtása nemcsak nem érvényesül, de még figyelembe sem jő. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És, t. ház, miért is alakítottuk át a megyei alkotmányt, a megyei rendszert 1848-ban népképviseleti rendszerré? Úgy emlékezem, azért, mert azt hittük, hogy akkor az országgyűlésen a nemzet sérelmei orvosoltatnak majd. Mert hisz biztatást mindig kapott a nemzet a fejedelemtől, hogy minden jobban lesz ezután, kivált mikor annak szüksége volt valamire; törvényeinkben is megvolt a biztatás, a valóságban azonban mindig rosszabb és rosszabb lett a nemzet sorsa!

Én tehát oly fontosnak tartom az illető törvényhatóságoknak ezen kérvényét, — tudom, hogy azóta is igen sok törvényhatóság kérelmezett, és fog még kérelmezni e tekintetben ezentúl is, — hogy kérem, hogy a t. ház e kérvényt a t. kormányelnök úrnak oly hozzátétellel, vagy a jegyzőkönyvben alkalmazandó oly kifejezéssel juttassa kezéhez, hogy az egész kormánynyal együtt, az ügy fontosságához képest, a magyar államegység megteremtésének főkötelessége érzetében fontolják meg az ügyet, és a mennyiben szükséges, mielőbb törvényjavaslatot terjeszszenek a törvényhozás elébe. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem e törvényhozás elébe kívánom azt terjesztetni, hanem egy majdan nemsokára választandó, a nemzetet, remélem, helyesebben képviselő képviselőház elébe.

Polczner Jenő: Az se lesz jobb!

Madarász József: Mert tudom, hogy most már az idő rövid ahhoz a feladathoz képest, és magam is azt óhajtom, hogy ez a rothadt törvényhozás, ez a képviselőház mielőbb eloszlattassék, és mielőbb új választásokra hivassék fel a nemzet. Javaslom tehát, hogy a kormány, — ha ez a kormány lesz akkor, — tartsa kötelességének e fontos ügyben a magyar állam egységét nemzeti tekintetben biztosító törvényjavaslatot terjeszteni a leendő képviselőház elé. Azért legalább a jegyzőkönyvben használandó azon megjegyzéssel kívánom e kérvényt átadatni a kormánynak, hogy a kormányelnök úr a kormány összes tagjaival a magyar egységes nemzeti állam főtekintetét vegye zsinórmértékül; fontolja meg az ügyet, és a mi szükséges, azt törvényjavaslattal iparkodjék megadni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)*

Elnök: Senkisem kíván szólani? *(Senkisem!)* Ha szólni senkisem kíván, a vitát bezárom.

Bátor leszek feltenni a kérdést. A kérdés az, elfogadja-e a t. ház egyszerűen a kérvényi bizottság javaslatát minden hozzátétel nélkül, vagy ezzel szemben hozzájárúl-e a t. ház Madarász József képviselő úrnak most előterjesztett pótindítványához? Kérem tehát a t. ház azon tagjait, a kik a kérvényi bizottság javaslatát fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadja a kérvényi bizottság javaslatát; ennek következtében a kérvények kiadatnak a miniszterelnök úrnak.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Torontál vármegye a vármegyéknél több főjegyzői állás szervezését kéri.

Köszeghy Sándor előadó: T. ház! Torontál vármegye közönsége kérvényében elpanaszolja, hogy a közigazgatás menetének mily hátrányára van az, hogy a vármegyék tisztviselői karában csak egy alispán, és annak hivatalból csak egy helyettese, egy főjegyző van. Ennek következtében szükségesnek látja a vármegye közönsége, hogy a törvényhatóságoknál több főjegyzői, illetőleg több oly állás rendszeresíttessék, a melyeket betöltő tisztviselők hivatalból jogosítva legyenek az alispánt akadályoztatása esetében képviselni.

A bizottság nevében indítványozom, hogy a kérvény a belügyminiszter úrnak adassék ki.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Akkor határozatképen kimondom, hogy a kérvény a belügyminiszter úrnak adatik ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Zala vármegye a vadászatról szóló törvény módosítását kéri.

Köszeghy Sándor előadó: T. ház! Zala vármegye közönsége kérvényében a vadászati törvénynek oly módosítását kérelmezi, hogy a fogolyra vonatkozó tilalmi idő augusztus 15-ig terjesztessék ki.

Endrey Gyula: Nem boldog a magyar! *(Derültség.)*

Köszeghy Sándor előadó: A kérvény a kérvényi bizottság javaslata szerint a belügyminiszter úrnak volna kiadandó.

Elnök: Hozzájárúl a t. ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatképen kimondom, hogy a kérvény a belügyminiszter úrnak adatik ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Zilah, Losoncz, Makó, Mezőtúr, Jolsva, Máramarossziget és Fehértemplom rendezett tanácsú városok tisztikarának kérvénye a rendezett ta-

Digitized by Google

nácsú városi tisztviselők nyugdíjképessé tétele és részükre nyugdíjalap létesítése tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: A kérvényekben el van mondva, hogy a rendezett tanácsú városok a közigazgatásnak ép oly közegei és szervei, mint bármely más testület, és hogy mégis minden tekintetben sokkal mostohább elbánásban és ellátásban részesülnek. Eltekintve az ő anyagilag is silányabb helyzetüktől, igen nagy hibának mondják különösen azt, hogy a rendezett tanácsú városok tisztviselői nem nyugdíjképesek. Arra kérik tehát a t. házat, hogy méltóztassék olyan törvényhozási intézkedések iránt lépéseket tenni, hogy ezek a tisztviselők nyugdíjképesekké tétessenek, illetőleg a rendezett tanácsú városok utasíttassanak, hogy tisztviselőiknek megfelelő nyugdíjalapot létesítsenek.

A kérvények a belügyminiszternek volnának kiadandók.

Elnök: Hozzájárul a t. ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében kimondom, hogy a kérvények a belügyminiszternek adatnak ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bars vármegye kérvénye a duna-oderai csatorna létesítése tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: A duna-oderai csatorna létesítésére irányuló kérvények már ismételten megfordúltak a ház szine előtt; az akkori elintézéshez képest a bizottság javasolja, hogy a kérvény a kereskedelemügyi és földmívelésügyi miniszternek adassék ki.

Elnök: Hozzájárul a ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a kérvény a kereskedelem- és földmívelésügyi miniszternek adatik ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bars és Árva vármegyék kérvénye a közegészségügy államosítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: Bars- és Árvamegyék közönsége a közegészségügy államosítását kéri, mint egyik legnevezetesebb nemzetgazdasági tényezőnek ápolását, a mely az ország boldogulására vezet.

A bizottság indítványozza, hogy a kérvények a belügyminiszternek adassanak ki.

Elnök: Hozzájárul a ház a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a kérvények a belügyminiszter úrnak adassanak ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Budapest székesfőváros, Szeged szabad királyi város, Békés- és Heves vármegyék kérvénye az önálló vámterület létesítése iránt, a közbeeső vámsorompók felállításával.

Kőszeghy Sándor előadó: Budapest székesfőváros és a hozzá csatlakozó többi törvényhatóságok a kérvényben elmondják, hogy az önálló vámterület az egyedüli eszköz, a melylyel Magyarország ez idő szerinti közgazdasági bajain segíteni lehet *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*; azon kérdéssel fordulnak tehát a ház elé, hogy az önálló vámterület és a közbeeső vámsorompók felállítása iránt annak idején intézkedni méltóztassék.

Pichler Győző: Kérjük Budapest főváros kérvényének felolvasását!

Polczner Jenő: Akkor én meg azt kérem, hogy Szegedét is méltóztassék felolvasni.

Kőszeghy Sándor előadó: A kérvényi bizottság indítványozza, hogy a kérvények a miniszterelnök útján a kormánynak adassanak ki.

Molnár Jenő: Halljuk Budapest főváros kérvényét! *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: Minthogy kívánják a kérvény felolvasását . . .

Ugron Gábor: Bocsánatot kérek, nem lehet a felett határozni! A kérvényt fel kell olvasni! Ez nem határozat tárgya! *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, nem is arról van szó!

Kubik Béla: De hiszen azt mondta az elnök úr!

Elnök: Engedelmet kérek, de rosszúl méltóztatott az elnököt érteni! Én azt mondtam: minthogy a kérvény felolvasása kéretett . . . és ennek következtében azt el akartam rendelni; szó sem volt arról, hogy e felett a ház határozzon.

Kérem a kérvény felolvasását.

Nyegre László jegyző *(olvassa Budapest székesfőváros kérvényét. Zajos éljenzés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Éljen Halmos polgármester! Halljuk Radoczát!)*

Endrey Gyula: Reméljük, oly képviselőket fog küldeni Budapest, mint a milyen a felirata.

Förster Ottó: Félek, hogy nem!

Lukáts Gyula jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Lehetetlen helyesléssel nem fogadni azt a kérelmet, a melyet a felemlített törvényhatóságok a képviselőházhoz intéztek. Végtelenül kívánatos lenne, ha végre az egész országban a közvélemény annak tudatára ébredne, hogy Magyarország teljesen tönkre fog menni, ha nem képes kezébe venni azon fegyvereket, melyek arra használtattak az egész világon minden nemzetnél, hogy anyagi érdekeiket megvédelmezzék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Magyarország nincs oly kivételes helyzetben, hogy az egyedüli állam lehessen az egész világon, mely

Digitized by Google

nélkülözheti azon védelmi eszközöket, melyek nélkül nemcsak oly szegény ország, mint Magyarország, de Európának, sőt az egész világnak leggazdagabb államai is tönkre mennének. *Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tudjuk, hogy az egész világon Anglia kivételével minden állam, még a legnagyobb köztársaság, az Egyesült-Államok is, a védvám-rendszert fogadták el. Ezen rendszernek alkalmazása Magyarországon csak akkor lehetséges, ha felállítjuk az önálló vámterületet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert ha fel nem állítjuk ezt, mit védelmezhetünk akkor? Iparunkat nem, mert nincs iparunk; mezőgazdaságunkat nem, mert csak az iparvámok terén élhetnénk repressáliákkal, ha pedig iparvédvámokat állítanánk fel, ebből nem Magyarország fogná látni hasznát, hanem az osztrák ipar; a magyar fogyasztóközönség pedig még erősebben meg lenne adóztatva indirekt adóval, az osztrák iparczikkek árának emelkedése folytán. Ezek oly alapos igazságok, melyek elől lehetetlen a két szakminiszternek elzárkóznia. Indítványozom tehát, hogy ez a kérvény a miniszterelnök útján ne csak kiadassék a kormánynak, hanem hogy pártolólag adassék ki és felszólíttassék a kormány, hogy a maga részéről is hozzájáruljon ahhoz, hogy Magyarországon erős közvélemény alakuljon, melyre biztosan támaszkodhassék a kormány akkor, mikor az országnak életbevágó érdekeit lesz hivatva Ausztriával szemben megvédelmezni. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Lukáts Gyula jegyző: Barabás Béla!

Barabás Béla: T. ház! Az önálló vámterület létesítése és a közbeeső vámsorompók felállítása iránt most előterjesztett kérvények között ott van Békés vármegye kérvénye is. Én, mint ennek az igazán tőzsgyökeres, romlatlan szivű magyar vármegyének egyik igénytelen képviselője, kötelességemnek tartom e kérvény támogatása érdekében felszólalni annál is inkább, mert hiszen ez nem a megyének valamely kizárólagos érdeke, hanem az a kérvény, melylyel idefordúltak, az egész ország anyagi és vagyoni érdekeit közvetlenül szolgálja. Ezért nem elégszem meg azzal, a mit a kérvényi bizottság igen tisztelt előadója előterjesztett. Mielőtt azonban erre vonatkozólag megjegyzéseimet megtenném, engedje meg a ház, hogy azon álláspontból kiindúlva, melyet Madarász József t. képviselőtársam általánosságban már megemlített, a kérvényezési jogra vonatkozólag néhány általános megjegyzést tegyek. *(Halljuk!)*

T. ház! Ki merem mondani azon ítélő szót, hogy Magyarországon a kérvényezési jog teljesen nevetséges. *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)* Ez nem kérvényezési jog, ez egyszerű kifigurázása azon hatalmas nagy alkotmányjognak, melyet a nemzet törvényei az automóm hatóságokkal és jogokkal biró törvényhatóságra ruháztak. Az 1886 : XXI. törvényczikk, mely a törvényhatóságokról beszél, 2. §-ában ideálisan szép és magasztos joggal ruházta fel a törvényhatóságokat, midőn azt mondja, hogy a törvényhatóságok »egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkozhatnak, azokat megvitathatják, azokra nézve megállapodásaikat kifejezhetik, egymással s a kormánynyal közölhetik és kérvény alakjában a törvényhozás bármely házához közvetlenül felterjeszthetik«. Hiszen, ha annak a kérvényezésnek csak az volna a czélja, a mi a kérvényi bizottságé, hogy a kérvények kiadatnak az igen tisztelt kormánynak, akkor Békésmegye és a többi vármegye felesleges munkát végzett, mert feliratát elküldhette volna egyszerűen a kormánynak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De mért küldötte ide. t. képviselőház? Azért, mert evvel példát akart szolgáltatni a nemzeti közvélemény megalakulására. A nemzeti közvélemény akar megnyilatkozni ezen kérvényekben és a nemzeti közvéleménnyel szemben a kérvényi bizottságnak ilyen rideg magatartást tanúsítania egyáltalában nem volna szabad. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Hiszen én azt hiszem, hogy olyan egyének ülnek abban a kérvényi bizottságban, a kik a politikai jogokat mélyen ismerik! Már pedig azt a képviselőháznak legutolsó díjnoka is meg tudta volna cselekedni, hogy ráírja, hogy: kiadatnak ennek vagy annak a miniszternek! Miért van ott az a kérvényi bizottság? Azért, hogy avval a kérvénynyel foglalkozzék! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy indítványt terjeszszen ide, hogy így a képviselőháznak a tekintélye rányomja arra a kérvényre bélyegét, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és utasítást adjon a kormánynak, vagy az illető szakminiszternek arra nézve, hogy azt a kérvényt miképen mérlegelje, miképen intézze el és így fejezze ki, hogy milyen a képviselőháznak magának az óhaja evvel a kérvénynyel szemben, vagy helyesebben, azon megalakuló közvéleménynyel szemben, a mely most már feltartóztathatlanúl követeli az önálló vámterület behozatalát. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A vármegyék a képviselőknek utasítást nem adhatnak. Azért adatott meg a vármegyéknek és az önálló törvényhatóságoknak ez a jog, hogy még az általuk választott képviselők álláspontjával szemben is megragadhassák az alkalmat, hogy a nemzeti közvélemény és akarat kifejezésekép el

Digitized by Google

mondhassák azt, a mi nekik fáj, a mit ők kérnek, a mit kívánnak és a mit a nemzet és az ország jólétére helyesnek tartanak. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* Azért az elintézésnek az a módja és alakja, a mely itt előttünk fekszik, nem elintézés, mert az egyszerűen arczába vágja a nemzeti közvéleménynek, hogy nem törődik veled a magyar képviselőház! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A mikor én első sorban — azt hiszem, nemcsak a magam nevében, hanem a körülöttem levő t. képviselőtársaim nevében is — *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* melegen és szivem mélyéből üdvözlöm a fővárosnak, Magyarország szivének lüktetését, *(Tetszés a szélső baloldalon.)* a mikor igazán örömmel tapasztalom azt, hogy a főváros vezérszerepet visz a nemzet jogainak kivívásában és mikor tisztelettel meghajlom azon nyilatkozat előtt, a melyet Békés és Heves vármegyék, valamint Szeged szabad királyi város közönsége itt előterjesztett, és a mikor még nyomatékosan hangsúlyozom azt, hogy három tőzsgyökeres magyar törvényhatóság cselekedte ezt, akkor nekem a magam részéről ki kell jelentenem, hogy nem elégszem meg avval, a mit az igen tisztelt kérvényi bizottság előadója a törvényhozás elé terjesztett. Azonban nem akarom azt, hogy esetleg pro és contra szavazással, vagy egyéb ilyesféle nyilatkozatokkal az ő kérvényüknek értéke kicsinyittessék és így én más egyébként nem fejezem ki véleményemet, hanem csak azt jelentem ki, hogy én a Kossuth Ferencz t. barátom által előterjesztett javaslatot szivesen elfogadom. Szivesen azért, mert az az odautasítás a kormányhoz ez »nesze semmi fogd meg jól«, evvel az a kérvény nincs elintézve, evvel csak a törvényhatóságoknak kérvényezési joga van nevetségessé téve. Kérem Kossuth Ferencz t. képviselőtársam indítványának elfogadását. *(Élénk tetszés és éljenzés a szálső baloldalon. Felkiáltások: Halljunk egy fővárosi képviselőt! Halljuk Mezei Mórt! Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak!

A miniszterelnök úr kiván szólani!

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Daczára azoknak, a miket az előttem szólott Barabás Béla képviselő úr szíves volt arra vonatkozólag kifejteni, hogy, ha a kérvényi bizottság véleménye elfogadtatik, akkor Magyarországon a kérvényezési jog egyszerűen ki van gúnyolva, én mégis arra kérem a képviselőházat, méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatát magáévá tenni és ahhoz a határozathoz egyebet nem fűzni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Soha!)*

Meg fogom röviden motiválni, hogy ebben a javaslatban, a melyet a kérvényi bizottság előterjeszt, nem látom a törvényhatóságok kérvényezési jogának sem kisebbítését, sem kigúnyolását, sem pedig ezen fontos nagy jognak leszállítását. Ha a képviselőház bármely hozzá intézett kérvényt vagy nem tárgyalna, vagy pedig a tárgyalást oly modorban vinné, hogy az azon kérvényezési jog értékének redukálásával járna, ha elhanyagolná a kérvényeket, azokat semmibe se venné, azokat napirendre nem tűzné, bizottsága által át nem vizsgáltatná és itt komoly, érdemleges tárgyalás tárgyává nem tenné: a t. képviselő úrnak igaza lenne. De mindez nem történt. Hiszen a képviselő urak hozzá szólanak, a képviselő urak akár valamennyien is hozzá szólhatnak; minden kérdésben érdemleges vitát kezdhetnek és az érdemleges vita alapján, ha a képviselőház helyesnek tartja, mert hiszen végre is a többség határoz, igazat ad a kérvénynek, de ha nem is ad neki igazat, érdemleges elintézésben részesíti. *(Úgy van! jobbfelől.)*

A kérvényezési jognak abszolute semmi kisebbítése sincs abban, ha a kérvényi bizottság azt proponálja, hogy a kérvény adassék ki a miniszteriumnak. Miért proponálja? Proponálja azért, mert, gondolom, mindenki tudja, hogy az önálló vámterület kérdésében ennek a háznak ma határozni sem nem tanácsos, sem nem okos, sem nem helyes, *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Nem azt akarjuk!)* sem nem szükséges. *(Hosszantartó zaj a szélső baloldalon.)* Mikor tanácsos és mikor okos . . . *(Hosszantartó zaj a szélső baloldalon. Élénk felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . . és mikor czélszerű egy kérdésben határozni? Akkor, a mikor az a kérdés aktuális, a mikor az a kérdés napirenden van, *(Zaj a szélső baloldalon.)* a mikor a kérvény fölötti határozat foganattal bír, gyakorlati értékkel bír, annak keresztülvitele az ország jogainak szférájába esik. De mikor az a kérdés ma — bocsánatot kérek — akadémikus *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* theoretikus, a tekintetben tudniillik, hogy az ma, akár mit határozzunk is, gyakorlatba menjen és érvényesüljön, akkor — bocsánatot kérek — nem tartanám helyesnek, ha a képviselőház érdemlegesen állást foglalna ebben a nagy és az ország összes gazdasági viszonyaira és állami életére kiható kérdésben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Barabás Béla t. képviselő úr *(Zaj a szélső baloldalon.)* és azok a türelmetlenkedő urak, azt tartják-e a törvényhozás feladatának, hogy minduntalan határozzon oly kérdésben, a mely-

Digitized by Google

ről már törvény alkottatott bizonyos terminussal, vagy a melyre vonatkozó határozathozatal valószinűleg — habár nincs kizárva az ellenkezője — még csak évekkel ezután fog bekövetkezni? *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)* Ez, kérem, felfogás dolga. Más dolog a közvélemény előkészítése az ellenzék részéről agitáczió útján a megyetermekben, a városi termekben, meetingeken. Semmi kifogásom ellene; alkotmányos eszközökkel, a törvény határai közt ez megtörténhetik. De hogy a képviselőház akkor, mikor a múlt évben elhatározta, hogy bizonyos feltételek alatt a mai állapotokat Ausztriával szemben fentartja.

Polczner Jenő: Rosszúl tette! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez lehet, de nem tartom helyesnek, hogy mikor az a törvény már egyszer létesült, akkor azt mondja valaki, hogyha mindennap meg nem vitatjuk azt, a mi iránt már törvény jött létre, az a kérvényezési jognak kisebbítése. Ez két egészen ellentétes és egymástól tökéletesen különböző fogalom. Én ezzel állok csak szemben és nem mással. Az lehet, hogy a t. képviselő uraknak, a kik ott ülnek, politikai érdeke ez, ... *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Az ország érdeke!)* . . . az országé is lehet, az önök felfogása szerint az is lehet.

Bocsánatot kérek, ezt a csatát meg fogjuk mi vívni akkor, a mikor előáll a törvényben előirt határidő. A törvényben, abban a törvényben, a melyet én terjesztettem elő, ennek az országnak az önnálló vámterülethez való jogai fen vannak tartva. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* mindenféle elhomályosítások, mindenféle mellék és mindenféle feltételes határozmányok nélkül. De meg van abban mondva, hogy ezen jogok fentartása mellett az ország ez idő szerint a mai állapotok fentartását tartotta, az ország gazdasági érdekeinek számbavételével, szükségesnek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Majd a mikor ezt a törvényt megszüntetni kell, a mikor ezt a törvényt mással kell pótolni, akkor majd igenis előáll az a kérdés, hogy mit tegyen az ország: hogy az önálló vámterület tényleges létesítésének terére lépjen-e, vagy fentartja-e a mai állapotot. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* A mikor a kérvényi bizottság azt proponálja, és én a kérdés meritumába most nem megyek bele, mert nem tartom helyesnek és czélszerűnek ma arról vitatkozni és a felett határozni, hogy kiadatnak a kormánynak mindazon kérvények, a melyek az önnálló vámterületet kivánják, kivánják természetesen akkor, a mikor azt meg lehet valósítani, a mikor előáll a terminusa; a kormány megfontolás végett akkor a kérvényi bizottság jogainak sem kisebbítéséről, sem nevetségessé tételéről szó nem lehet, *(Úgy van! Úgy van! jobbról.)* hanem egyszerűen utasítás ez a képviselőház részéről arra nézve, hogy a kormány, a mely köteles megfontolni minden momentumot, minden érdeket, minden körülményt, minden tekintetet, akkor, a mikor a képviselőház elé fog jönni a maga propoziczióival, vegye tekintetbe ezeket a kérvényeket is annyira, a mennyire az országnak érdekei és a saját meggyőződése szerint azokat tekintetbe veendőknek tartja. Ezt jelenti minden kérvénynek a kormányhoz való utasítása és azért ne méltóztassék azt mondani, hogy ebben a kérvényezési jog értékének kisebbítése vagy leszállítása volna. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Már most átmegyek, t. képviselőház, a a kérdés azon részére: helyes volna-e mást határozni. Én azt hiszem, hogy nem; nem pedig azért, mert akár mit határozzon ma a képviselőház, nem tenné helyesen, ha prejudikálna magának arra vonatkozólag, hogy mit fog tenni ezen nagy és fontos kérdésben akkor, a midőn az ide kerül a törvényhozás elé. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Méltóztassék tehát ezen kérdést elintézni úgy, hogy egyszerűen a kérvényi bizottság javaslata minden hozzátétel nélkül fogadtassék el. Ez nem prejudikál semminek és a kérdést tökéletesen nyitva hagyja. Azért azon hozzátételt, a melylyel Kossuth Ferencz t. képviselő úr szintén nem akar érdemleges elintézést, hanem egyszerűen a közvélemény ébrentartására, a közvélemény megalkotására a kormánynak szerepét már most akarja provokálni, teljesen feleslegesnek és szükségtelennek tartom. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Még pedig azért, mert minden kormány, tehát az is, a melynek ma én állok az élén, minden intézkedésnél, tehát ennél az ország fontos közgazdasági érdekeit oly mélyen érintő kérdésnél is, minden tekintetnek figyelembe vételével, minden érdeknek mérlegelésével, az igazi közvéleménynek mérlegelésével és tekintetbe vételével kell állást foglalnia és fog állást foglalni, és majd akkor meg fogjuk azt vitatni, hogy az ország közvéleménye kinek ad igazat, nekünk-e vagy önöknek. *(Élénk tetszés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Akkor felhozhatják érveiket, hogy az ország közvéleményét nem az fejezi ki, a mit a kormány képvisel. Hiszen önök ma nem is tudják, hogy mit fogunk képviselni akkor, a mikor majd előáll ennek a kérdésnek az aktuálitása. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Én tehát kérem a t. képviselő urakat, méltóztassék ezt az egész dolgot a maga nagy fontosságához, a maga benső nagy jelentő-

Digitized by Google

ségéhez képest egyszerűen úgy elintézni, hogy a képviselőház abban a tudatban utasítja a kérvényeket a kormányhoz, hogy a kormány kötelességének tartja minden idevágó tekintetet és érdeket figyelembe venni, és akkor, a mikor ezt a kérdést a törvényhozás elé terjeszti, ezeknek a mérlegelésével állást fog foglalni, addig pedig ne méltóztassék prejudikálni ebben a kérdésben! *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélsőbalon. Halljuk Mezeit! Halljuk Radoczát! Halljuk a többi fővárosi képviselőt. Hosszas zaj.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Én ugyan az előbb úgy vettem észre, hogy Mezei Mór t. képviselőtársam szólásra jelentkezett. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Halljuk Mezeit! Nagy zaj.)* Én kötelességemnek tartom a házszabályok értelmében is az elsőbbséget neki átadni, mert ő van soron, nem pedig az, a ki ellene nyilatkozik *(Felkiáltások a szélső balon! Halljuk Mezeit! Zaj. Az elnök csenget.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, de a kérdés tisztázása végett kötelességem megjegyezni, hogy Mezei Mór képviselő úr szólásra feljegyezve nincs. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk Mezeit! Halljuk Radoczát! Zaj. Az elnök csenget.)*

Elnök: Kíván Mezei Mór képviselő úr szólani? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Mezei Mór: T. képviselőház! *(Nagy zaj. Az elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Én nem értem azon vehemenciát, melylyel túloldali képviselőtársaim jelentkeznek nem azért, hogy én a kérdéshez szólani kívánok, hanem hogy ők követelik, hogy ahhoz hozzá szóljak. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Szeretnénk hallani nyilatkozatát az önálló vámterület kérdésében. Nagy zaj.)*

Nekem nincs okom kitérni a kérdés elől, mert hisz én nyilatkoztam már e kérdésben választóim előtt elmondott beszámoló beszédemben és semmi nehézség nincs abban, hogy ugyanazon nézeteimet, melyek egyáltalában nem változtak, itt a házban még egyszer elmondjam. *(Halljuk! Halljuk!)* De kérem a t. képviselőházat, hogyha méltóztatnak, nem mondom követelni, de provokálni arra, hogy e kérdésben nyilatkozzam, szíveskedjenek engem meg is hallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Nézetem e kérdésben az, hogy a főváros érdekének, a főváros lakossága érdekének szempontjából kétség sem fér ahhoz, hogy a főváros által a t. házhoz beadott kérvény teljesen igazolt, teljesen indokolt. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások. De! Azonban! Nagy zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Ha kívánták a képviselő urak, hogy beszéljek, akkor méltóztassanak meghallgatni. *(Helyeslés jobbról. Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen dolog az, hogy az önálló vámterületnek létesítésétől jogos reménnyel várhatjuk iparunknak és kereskedelmünknek jelentékeny fellendülését. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De nem így áll a dolog az ország mezőgazdasági érdekeire nézve. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Bocsánatot kérek képviselőtársaim, én csak a magam nézetét mondhatom el. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak a szónokot nyugodtan meghallgatni.

Mezei Mór: T. ház! Nem így áll ugyan a dolog a mezőgazdaság érdekére nézve, s ennélfogva én tökéletesen értem, hogy a fővárosnak ebben a kérdésben egészen más álláspontja van, mint a milyent feltétlenül elfogadhatna a képviselőház. *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Hát Békés és Csongrád vármegyék kérvénye?)*

Én nem vagyok e házban hivatott képviselője a mezőgazdasági érdekeknek, őszintén megvallva, ezekhez keveset is értek, hanem annyi átnézetem mégis van a dolgok felett, hogy azt mondhatom, ha az önálló vámterületet Magyarország a mai viszonyok közt létesíti, az átmeneti korszak igen súlyos áldozatait a mi mezőgazdasági tényezőinknek kell elvállalniok. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés jobbfelől.)*

A kérdéseket már most a következőképen formulázom. Két kérdés van: először kívánatos-e és másodszor lehetséges-e az önálló vámterület létesítése? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Meg kell próbálni!)* Az első kérdésre megadom a választ, kathegorice a külön vámterület létesítése az ipari és a kereskedelmi érdekek szempontjából kívánatos, holott az agrár érdekek szempontjából Magyarországra nézve aligha kívánatos.

Förster Ottó: Milyen nagy agrárius lett!

Mezei Mór: A másik kérdést illetőleg én nem a jogi vagy hatalmi lehetőséget, hanem igenis a gazdasági lehetőséget értem, mert abban a véleményben vagyok, a mit a nemzet létesíteni kíván, azt létesíteni jogosúlt is, képes is; de nem tartom ez idő szerint lehetségesnek, mert először kételkedem abban, hogy a mezőgazdasági viszonyainkat dominálló tényezőinkben ez idő szerint meg van az erő arra, hogy a terheket átvállalják és még inkább kételkedem abban, hogy meg van bennük az erre való akarat.

Én részemről nem tartom hivatásomnak

azt, hogy én az önálló vámterületet, mint jelszót használjam fel annak tudatában, hogy annak létesítése most úgy sem forog szóban, annak létesítése nincs napirenden. Akkor, a mikor a kérdés szőnyegre kerül, helyt fogok állani, képviselni fogom véleményemet.

A jelenlegi viszonyok között a főváros kérvényének erkölcsi súlya megmarad akármint határoz a t. ház, mert nem a t. ház határozatában fekszik ebben a kérdésben az erkölcsi súly, hanem a fővárosi törvényhatóság megnyilatkozásában.

A midőn tehát részemről személyes dologban t. képviselőtársaimnak a túloldalon őszintén köszönetet mondok azon megtiszteltetésért, hogy a fővárosi képviselőknek épen legjelentéktelenebbjét méltatták arra, hogy az ő álláspontját kifejtse, ezen körülmények méltatásával, miután nekem az önálló vámterület nem jelszó, a melyet akkor, a mikor nekem használ, mint hangzatos dolgot felhasználok, miután nekem az önálló vámterület nagyon komoly dolog, a melynek megalkotásánál fontolóra kell venni az ország összes gazdasági érdekeit; én kijelentem, hogy megnyugszom a kérvényi bizottság indítványában. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Biztos a bukás!)*

Polónyi Géza: T. ház! Gondolom, talán méltóztatnak megengedni, hogy helyzetemnél fogva tartózkodjam attól, hogy a főváros kérvényei és a kérvény tárgyalása alkalmával itt történteket, bármily tekintetben, dithyrambikus színben feltüntetni igyekezzem. Én a magam részéről csak örvendetesen konstatálom, hogy valahára elérkezett az ideje annak, hogy a fővárosi közvélemény a maga törvényes hatósági testületében hamisítatlanúl, nyiltan és őszintén megnyilatkozhatott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Az előttünk itt lefolyt szczénáról majd meg fogok emlékezni, *(Helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)* mert ez nagyon karakterizálja a mostani helyzetet. Szivesen megteszem azt is, hogy minden érdeklődő számára levonok ebből a tényből egy mérlegtételt a t. kormány javára. Én nyiltan hirdetem és állítom, — talán jól fog esni a t. miniszterelnök úrnak, — hogy azok, a kik azt hitték, hogy a közvélemény alakulatában Magyarországon általában véve semmi változás nem történt a Bánffy-kormány bukása óta, csak bizonyos mértékű csalódásban vannak. Állítom, és vallom, hogy a Bánffy-kormány idejében a fővárosnak közvéleménye ugyanaz volt a mi most, csak nem mert és nem engedték megnyilatkozni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert egy székes főváros közönségének, az ipar és kereskedelem góczpontjának, ilyen kérdésekben nem máról holnapra keletkezik és nem máról holnapra érlelődik meg az ő véleménye. A közvélemény létezett, és ha most hamisítatlanúl megnyilatkozhatott, kétségtelenül érdem illeti belőle a kormányt, illetőleg a mai rendszert. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De azzal azután be is számoltam mindarról, a mit az érdem javára kellene irnunk.

Ha valaki ebben a nagy gazdasági kérdésben, az önálló vámterület kérdésében tudni akarja, mi ma a helyzet Magyarországon, annak nagy élvezete és nagy tanulsága lehetett látni azt a kínos vergődést, a mely vergődésnek a ház tanuja volt most Budapest fővárosának egyik képviselője részéről. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a kínos vergődés, az a szint vallani nem merés, a mely a t. képviselő urat akként jellemzi, hogy még azután a se hideg, se meleg agrárius és merkantilis és tudja Isten miféle mixtum compositum után, a melyet elmondott, még kegyes bűnbocsánatért megy a miniszterelnökhöz, ez jellemzi az abból a korszakból megmaradt képviselőknek reputáczióját *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és jellemzi azt, hogy akkor, mikor Budapest székesfővárosának képviselője, a ki azokat az elitekörőket képviseli, a kik a kereskedelem és ipar kizárólagos érdekeinek a képviselői, tegnap még birt azzal a bátorsággal, hogy egy érdekcsoport, a malmok képviseletében határozott állásponttal állott a képviselőház elé, most ebben a nagy nemzeti kérdésben elmondja, hogy kereskedőknek ez jó, agráriusoknak az jó. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon)* Kérdem: ki mondja meg nekem és ki mondja meg a lipótvárosi választóknak, hogy Mezei Mór képviselőtársamnak mi az álláspontja az önálló vámterület kérdésében? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalalon.)*

Polczner Jenő: Megmondja Sándor Pál!

Polónyi Géza: Politikai helyzet ez, t. ház? Iskola ez a parlament? Nem megdöbbentő jelenség-e, hogy akkor, mikor a nagy Németországnak minden gazdasági köre megmozdúl, mikor Ausztriában napról-napra gyülések és népgyülések váltják fel egymást, a hol egyes tarifatételek körül forog a harcz, a vita s foglalnak állást, nálunk ilyen kérdésben előáll az ország fővárosának egyik képviselője és nincsen álláspontja? Megdöbbentő jelenség ez annyival is inkább, mert hiszen ha csak sporadikusan találkoznám én azzal a hamleti tépelődéssel, a melyet Mezei Mór t. képviselő úr beszéde rám benyomásként gyakorolt, akkor talán nem is aposztrofáltam volna. De nem arról van szó, hanem a mélyen tisztelt kormány részéről itt rendszerrel állunk ma szemközt, a mely rend-

Digitized by Google

szerrel szemben nekünk állást kell foglalnunk és a harczot fel kell vennünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak tessék!

Polónyi Géza: Parlamenti harczot értek ez alatt; ne gondolja a t. miniszterelnök úr, hogy birkózni akarok. *(Élénk derültség. Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Néhány nappal ez előtt alkalom kínálkozott számomra kötelességem lerovására. Németországnak nagy kanczellárja komoly állást foglalt Magyarország agrárérdekei ellenében; felszólítottam a kormányt, hogy miután ez ma már nem titok, mivel ezt nyiltan hirdeti egy nagy birodalom élén álló vezérkormányférfiú, tehát már tudjuk, azt, hogy nekik mi a programmjuk: mondja meg a magyar kormány, hogy viszont neki mi a programmja ezzel szemben. S akkor, t. ház, feláll a kereskedelemügyi miniszter és azt mondja: Kérem, majd eljön az ideje, a mikor megmondjuk, hogy mi a programmunk, de az ellen semmi kifogásom nincsen, ha a közvélemény foglalkozik vele. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Szóval, van egy kereskedelemügyi miniszterünk, a kit mi mindnyájan tisztelünk és becsülünk, — ez iránt semmi kétség — a ki azonban oly derék kereskedelmi politikus, hogy a népgyüléseket, a városi testületeket és a közvéleményt akarja a a maga számára kereskedelmi politikai elvszállítóknak felhasználni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. miniszter úr azt várja, hogy a közvélemény csináljon neki programmot, holott, t. ház, széles e világon úgy áll a dolog, hogy a kereskedelemügyi miniszternek szokott a vámpolitika terén programmja lenni és a közvélemény a felett itélkezik és azt birálja és megmondja, hogy azt helyesli-e vagy sem. S t. ház, mikor aztán a közvélemény elkezdi ezt a jogát gyakorolni, a midőn az ország fővárosa, mint arra törvenyszerűleg hivatott alkotmányos testület, megcsinálja azt a közvéleményt és idejön a ház elé: akkor feláll a miniszterelnök és azt mondja: Kérem, ez nem aktuális dolog! *(Derültség a szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is az!

Polónyi Géza: Micsoda bujkálás ez, t. ház! *Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmi bujkálás! *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Hát akkor mi ez? Hát szabad Magyarország közvéleményét ezen nagy kérdésben tovább is az altató politikai terén tartani? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szabad egy politikai narkózist gyakorolni Magyarország közvéleményére a mai viszonyok között? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)* Hiába hivatkozik t. miniszterelnök úr az ön nagyon szép törvényére, a mely hét esztendőre szóló igéretet tartalmaz, mert itt van az 1902. esztendő, a melyben az autonóm tarifa ügyében Ausztria és Magyarország között el kell dőlnie a kérdésnek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És itt látja a t. miniszterelnök úr, — a ki nem látja, vak, — hogy Ausztria mai parlamenti viszonyai mellett merőben ki van zárva az, hogy velök alkotmányos úton békés gazdasági kiegyezéseket vagy szövetséget köthessünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ily viszonyok között, a midőn nemcsak egy kormányelnöknek, de minden magyar embernek szent és hazafias kötelessége, hogy előkészítse a nemzetet azon nagy időre, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a midőn még azoknak is akarata ellenére, a kik talán meggyőződésből hivei a vámszövetségnek, kénytelen lesz a nemzet az önálló gazdasági berendezkedést megcsinálni: *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* e helyett a t. miniszterelnök úr bujkál, a kereskedelemügyi miniszter úr pedig frázisokkal áll elő, és hirdet tanokat, a melyeket az elemi iskolákban is ismernek, a helyett, hogy hallanók, mi a gazdasági, mi a kereskedelmi politikája Németországgal szemben, és mi az álláspontja az önálló vámterület kérdésében. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon)*

T. ház! Miről van itt ma gyakorlatilag szó? Arról, hogy kérvények feküsznek az ország fővárosa és több törvényhatósága részéről a képviselőház előtt. Mit tudunk mi, régi emberek — fájdalom, már én is azok közé számítok — a parlament történetéből? Nálunk a kérvények sorsa kérdésében az elintézésnek egy skálája van gyakorlatban. Az »irattárba tétel«, az »egyszerű tudomásúl vétel«, a »figyelembevételül való kiadás«, a »pártolólag való kiadás«, a törvényjavaslat benyújtását czélzó utasítással való kiadás: ezek a fokozatok, t. ház, a melyeket a parlamenti rendszeres gyakorlat állapított meg azzal a tendenczával, hogy akkor, a mikor a képviselőház egy ily kérvény sorsa felett határoz, az egyik vagy a másik foknak elfogadásával egyúttal jelentse ki azt a súlyt is, a melyet e kérvénynek ő maga kölcsönözni és tulajdonítani akar. Egy kérvény, a melyet a képviselőház csak egyszerűen tudomásúl vesz, s az egyszerű tudomásúlvétel tényét maga a parlament jelzi, jelenti azt, hogy azt az ügyet magára nézve nem tartja elég fontosnak és komolynak, nem tartja olyannak, a melyet a kormány különös figyelmébe vagy pártolólag

Digitized by Google

kellene ajánlania. Most én kérdek minden magyar embert és minden képviselőt: hát az a gazdasági nagy kérdés, az önálló vámterület kérdése nem elég fontos-e a képviselő uraknak legalább arra, hogy figyelemre méltólag vagy pártolólag adják ki azt a kormánynak?

Azt mondja a miniszterelnök úr, hogy hiszen ma még nem aktuális a dolog, ma a képviselőház e felett nem határozhat. Hát kinek adja ezt a tanácsot a t. miniszterelnök úr? Van itt valaki, a ki ezen kérvény sorsa feletti tárgyalásnál azt indítványozta volna, hogy mondja ki a képviselőház, hogy ma már az önálló vámterület alapjára helyezkedjünk?

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát akkor mi értelme van?

Polónyi Géza: Kérem, ilyet nem lehet inczidentaliter mondani. Itt nem arról van szó, hogy a képviselőház ma véglegesen és érvényesen döntsön a kérdés felett; hisz a képviselőház házszabályai kioktatják a t. miniszterelnök urat arról, hogy egy ilyen kérdésben csak törvényjavaslattal, illetőleg törvénynyel dönthet a képviselőház, de kérvények alapján institutiv rendelkezést semmiféle parlament a világon, különösön pedig a magyar parlament nem hozott és nem is hozhatott. Akkor tehát, midőn Kossuth Ferencz t. képviselőtársam és barátom, a kit szivem mélyéből üdvözlök ezen mai fellépése alkalmából, ezen javaslatot ma benyujtotta, mit jelent ez? Nem-e azt, hogy a képviselőház törvény alakjában döntsön, ezen a nemzetre nézve nagyfontosságú, kiváló horderejű nagy kérdésben, a melylyel minden nemzet foglalkozik és a kérvényt a kormánynak pártolólag akarja kiadatni. És ezzel az utasítással annyit tegyen meg legalább, a mit maga a kereskedelemügyi miniszter úr is hirdet: hogy tessék a közvéleménynek foglalkozni ezzel a kérdéssel, nem pedig aludni és ráülni az autonóm tarifa nem tudom micsoda kotyvasztékára, a melyet senki sem ismer még eddig, hanem tessék a kormánynak kezébe venni az ügyet. De tessék magának a kormánynak kezébe venni az ügyet, tessék irányítani a közvéleményt, tessék módot és alkalmat nyújtani a törvényhatóságoknak és testületeknek, hogy a nemzet jövőjét annyira fontosan érdeklő kérdéssel foglalkozzanak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha tehát Kossuth Ferencz t. barátom egy indítványt nyújt be, a melyben azt kéri csak, a mit a kereskedelemügyi miniszter úr programmja gyanánt hirdet, mi lehet az oka annak, hogy a t. miniszterelnök úr egy ilyen elintézéssel szemben elzárkózik? Bocsánatot kérek, t. miniszterelnök úr, eddig lehetséges volt a bujkálás politikáját folytatni; ma már ébren őrködünk ezen kérdés felett és nem fog sikerülni a bujkálás politikáját tovább játszani. Itt a legsürgősebben állást foglalni kell ebben a kérdésben, mert a közvélemény már elég erős és elég erős ez a párt is arra, hogy megakadályozzuk a jövőre, hogy a nemzet nagy érdekei szempontjából a settenkedésből politikai tőkét csináljanak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. miniszterelnök úr felfogását abszolute nem értem, miután a kérvényi bizottság javaslatával szemben tett indítvány a t. kormányelnök úrnak sem politikai reputáczióját, sem pártállását abszolute semmi tekintetben nem érinti, mert hiszen nem is tartalmaz sem bizalmatlanságot a kormány iránt, sem szemrehányást, hanem tartalmaz egy egészséges indítványt, a mely azt czélozza, hogy az a kérvény ne egyszerűen tudomásúl vétel végett, ne a sutbadobás czéljából adassék ki, hanem adassék ki pártolólag oly czélból, hogy a kormány innen a képviselőházból utasíttassék, hogy a közvélemény irányítása szempontjából ragadjon meg minden alkotmányos eszközt arra, hogy az ország ezekben a kérdésekben tisztán lásson.

Azért én nem foglalkozom Mezei Mór képviselő úrnak azzal a luminózus ötletével, hogy a fővárosi merkantilisták nevében proklamálja azt, hogy az agráriusoknak nem kell az önálló vámterület. Majd arról beszélek alkalmilag, hogy mennyit érnek az argumentumai: de foglalkozom kizárólag azzal és kérdem, a t. miniszterelnök urat, mi szükség van arra, hogy Magyarország közvéleménye és politikai véleménye ketté választva, mint tábor, táborral álljon szemközt e nagy kérdésnél? Mi szüksége van a t. miniszterelnök úrnak elzárkózni oly kérelem elől, mely az ország érdekében áll és a mely legalább annyit bizonyítana, hogy a nemzet képviselőtestülete komolyan fogja fel ezt a tiszta és világos kérdést? És én nem várom a t. miniszter úrtól, hogy makacsúl ragaszkodjék álláspontjához; erre szükség van már csak azért is, mert ebben a kérdésben nemcsak mint magyarok, hanem mint pártpolitikusok is foglalunk állást. Ezért üdvözlöm én Kossuth Ferencz t. képviselőtársamat mai felszólalásáért és indítványáért és kérem a t. miniszterelnök urat, hogy ahhoz hozzájárúlni sziveskedjék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Polczner Jenő: Halljuk Radoczát!

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én már egy párszor adtam tanújelét annak, és méltán hivatkozhatom reá, hogy én minden jó tanácsot, útmutatást, kitanítást, figyelmeztetést igen szivesen veszek. De bocsánatot kérek, a kioktatásnak azt a

Digitized by Google

modorát, a melyet a t. képviselő úr ebben a kérdésben velem szemben használni jónak látott, tisztelettel elhárítom magamtól és nem fogadom el. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, meg fogom motiválni, sem nem fogadom el, sem nem tartom a t. képviselő urat bármily hangzatos nagy thézisek és elvek álláspontjára helyezkedik is, illetékesnek, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* megmondom miért.

Polónyi Géza: Minden képviselő illetékes. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Joga van neki! A nemzet adta a jogot neki! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A képviselőnek ebben a házban joga van mindent mondani!

Kubik Béla: Köszönjük; tudtuk anélkül is!

Széll Kálmán miniszterelnök: Persze, hogy van; én nem is mondtam azt, hogy nincsen, hiszen ön provokálja, tőlem, mert azt mondja, hogy joga van. Én nem is tagadom azt, hogy Polónyi Géza képviselő úrnak van joga, de már ahhoz meg nekem van jogom, és minden képviselőnek ebben a házban, ha valamely képviselő az illetőhez fordúl, megitélni, hogy illetékes-e azon a hangon és abban a modorban szólni, mint a t. képviselő úr szól. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a szélső baloldalon.)* Meg fogom motiválni. Én a t. képviselő úrral szemben ezt a modort nem használom, sőt senkivel szemben sem használom. Meg fogom motiválni miért nem illetékes reá, a modorra, nem a dologra. A t. képviselő úr gúnynyal mondja, hogy a házszabályok kioktatják a miniszterelnököt, hogy most nem arról van szó, hogy határozzon a ház az önálló vámterület ügyében, de ez a miniszterelnök nem engedi magát kioktatni a házszabályok által, és ezért ő veszi kezébe az oktatást és azt mondja, nem állásfoglalásról van itt szó.

Polónyi Géza: Nem döntésről!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát nem döntésről van szó, még jobb, csak egyszerűen arról van szó, hogy pártolólag adjunk ki a miniszterelnöknek valamit. A magyar nomenklatura szerint, ha komolyan veszszük azt, a mit itt határozunk, kérdem, mit jelent az, hogy én pártolólag adok ki valamit? Nem jelent-e ez állásfoglalást? *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én azt mondtam, ebben a kérdésben nem tartanám helyesnek, nem tartanám bölcsnek és okosnak az állásfoglalást. Más az, ha Budapest főváros közönsége foglal állást, — nagyon tisztelem és épenúgy tisztelem az ott megnyilatkozó közvéleményt, mint Polónyi Géza t. képviselő úr, tessék meghinni, — de más az, ha Budapest főváros közönsége foglal állást, és más az, ha e nemzet törvényhozása foglal állást egy kérdésben, mely felett a döntés ma nem bír más értékkel, mint agitatoriussal és prejudikálóval. *(Igaz! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)*

Polczner Jenő: Azt akarjuk!

Széll Kálmán miniszterelnök: Első alfája, első elementáris feltétele annak, hogy egy országnak a törvényhozása hivatásszerűleg és missziója magaslatán állva, az ország igazi érdeke szempontjából döntsön, még ennél sokkal kisebb kérdésben is az, hogy magának a későbbi döntést illetőleg prejudicziumot ne alkosson. Ha mindenki elismeri itt a házban, hogy a vámterület kérdését ma eldönteni nem akarjuk, — én azt teszem még hozzá, ne is vitassuk, — *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* ha azt állítjuk, a mit én állítok, hogy az ország jogait megóvtam és ide fogok jönni a kérdéssel, mikor a törvényhozásnak döntenie kell felette, *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon. Zaj a szélső baloldalon.)* a mint az máskép nem is lehet, akkor egy évvel, másfél évvel, két évvel, vagy nem tudom mennyivel megelőzőleg princzipiális, a princzipiumának értelmében állástfoglaló határozatot hozni nem szabad, mert ez prejudikum volna a képviselőház későbbi határozatával szemben!

Megtévesztése volna a közvéleménynek, ha a képviselőház ma kimondaná, hogy nem határoz ugyan, de azt, a mit Budapest fővárosa peremptoricze kimond, azt pártolólag teszi át a miniszteriumhoz. Ne farizéuskodjunk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Vagy nem akar a t. képviselő úr semmit sem belehozni, a mi állásfoglalás, akkor elégedjék meg az egyszerű kiadással, vagy ha be akar hozni valamit, ne tiltakozzék az ellen, hogy az döntés lenne. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ha a képviselőház nem mondja is strictis verbis és világos szavakkal, hogy »én most a külön önálló vámterület álláspontjára állok«, hanem azt mondja: »pártolom azt a kérvényt, a mely ezt követeli, a mely azt állítja, hogy az ország anyagi érdeke más úton, nem rendezhető«, akkor a képviselőház prejudikális módon állást foglalt. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Hát a tudomásúlvétel nem állásfoglalás?

Széll Kálmán miniszterelnök: Egy későbbi határozattal szemben, *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* a mely pedig dönteni fog az ország jövő gazdasági sorsa felett.

Polczner Jenő: Az nem baj. Foglaljunk állást! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Digitized by Google

Széll Kálmán miniszterelnök: Az ellenzék t. tagjait arra vagyok bátor figyelmeztetni, hogy igenis baj, és épen az ellenzék szempontjából baj, és a parlamentizmus érdekében nem levő dolog, sőt épen magának az ellenzéknek ipszisszimusz hivatásával ellenkező dolog, hogy ha oly kérdésekben, a melyek felett véglegesen a törvényhozás nem akar, és nem is tud határozni, a melyekben esze ágában sincs határozni, minduntalan prejudiczióz us, inczidentális határozatok hozatnak. Az ellenzéknek, a mely a jövőt készíti elő, mely 5—10—100 lépéssel kell, hogy előre menjen, a mely sok kérdésben a pillanatnyi felelősségnek, a momentán ránehezedő exigenciák súlya alatt kibontakozva a jövőre mutat, nincs érdekében oly kérdésekben, a melyek eldöntése a jövőé, még előre prejudiczióz us határozatokat provokálni. *(Ellenmondás és mozgás a szélső baloldalon.)* Ma önöknek tetszik ez, mert e kérdésben ez álláspontjuknak kedvez; később talán nem tetszik más kérdésben prejudikálni. Óva intem önöket, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* épen az ellenzék hivatása és a parlamentárizmus érdeke szempontjából, hogy az inczidentális, prejudiczióz us határozatok provokálásától tartózkodjanak. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Ennek az igazságnak ereje elől lehet elzárkózni, mert most nem tetszik önöknek, de tessék a dolgot hidegen megfontolni és igazat fog nekem adni mindenki, a ki a valódi, igazi, alkotmányos, parlamentáris élet igaz barátja.

Már most meg fogom lehetőleg indokolni azt, miért nem érdemlem meg azt a kioktatást. A t. képviselő úr azt mondja nekem, hogy a kereskedelemügyi miniszter a német kanczellár egy nyilatkozata tekintetében, a melyet a t. képviselő úr szóvá tett, nem úgy válaszolt, hogy az állásfoglalást jelentett volna, a mint azt a t. képvíselő úr várta, pedig mikor megmondja a német kanczellár, hogy mit fog tenni, Magyarországnak is meg kell mondani, hogy mit fog tenni. Ez, t. ház állna akkor, ha az a kanczellár azt mondta volna: én pedig a mai, vagy a holnapi naptól fogva, ilyen, vagy olyan rendszabályokat léptetek életbe a külfölddel és így Magyarországgal szemben is. Ekkor kötelessége lenne a magyar kormánynak tisztában lenni rögtön a dolog iránt és megmondani, hogy mit fog ez ellen szegezni. De mikor az a német kanczellár nem azt mondja, hanem azt, hogy a maga politikáját bizonyos agrárvédvámos irányba akarja terelni és arra fog törekedni, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* akkor bocsánatot kérek, a ki hidegen mérlegeli és fontolja a kérdést, az nem követelheti helyesen és czélszerűen egyik vagy másik külföldi kormánytól, — mert hiszen itt egész Európáról van szó és nemcsak Magyarországról — hogy azzal szemben, a mit nem tud, a kinek sem a mértékét, sem az alkalmazási modalitásait, nem ismeri, nem is ismerheti a tárgyalások megindítása előtt, ilyen peremptorius állásfoglalást fejtsen ki. Ez nem is volna helyes. Ha azok a védvámirányzatok érvényesülnének és annak folytán szerződések nem jönnének létre, akkor kötelességünknek tartjuk az ország érdekében megtenni javaslatainkat, de csak akkor, mikor azok a javaslatok aktuálisakká válnak.

Hogy a t. képviselő urak milyen hamis álláspontra terelik a kérdést, csak egygyel akarom bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő urak, a kik ebben a dologban már prejudikálólag akarnának nyilatkozattételt provokálni, elfelejtik, hogy nekünk talán önmegtartóztatásba kerül . . . *(Egy hang a szélső baloldalon: Bécsben nem engedik!)* Hiszen azt sem tudják, mit akarok mondani! *(Derültség jobbfelől.)* Az oly közbeszólásra, a melynek ez az értéke, bocsánatot kérek, nem is felelek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nekünk talán önmegtartóztatásba kerül de nem teszszük az ország érdekében, hogy azt fejtegessük Polónyi Géza képviselő úr sürgetésével szemben, hogy mikor el akarja zárni Európa a mi nyerstermányeink elől a piaczait, akkor azt tenni, a mit önök akarnak, oly politikát csinálni, mely a szomszédos piacztól elzárna bennünket, az állam érdekében fekszik-e ez vagy nem. De nem vitatjuk ezen kérdést, nem akarjuk ezt a kérdést nehezebbé tenni köztünk és Ausztria közt, nem akarjuk kifejteni azon nagy hátrányokat, melyeket kezébe adva, mint egyezkedési előnyt az osztrák minisztereknek és politikusoknak, ők reánk fordíthatnának, ha az a politika létesül, a melyet a t. képviselő úr fejtegetett. Ez mutatja, hogy ezen kérdéseket a maguk totalitásában, összes vonatkozásaikban, teljes egészükben kell annak idején idehozni és tárgyalni, de kiszaggatva egyik-másik szempontot nem lehet sem elhatározólag, sem prejudikálólag elintézni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ez az én nézetem, azért a t. képviselő úr se settenkedéssel, s bujkálással ne vádoljon és ezt részemről el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Én mondhatnám, hogy az, a mit a képviselő úr képvisel ma, az nem állásfoglalás, hanem az egyik álláspontról a másikra való ugrálás; de nem mondom, mert én hasonlókkal nem szoktam élni. De tiltakozom az ellen, hogy a mi gazdasági politikánk a bujkálás politikája volna. Nem emlékszik a t. képviselő-

ház, és nem emlékszik a t. képviselő úr, hogy én erről a helyről nem egyszer, hanem legalább is ötször állást foglaltam a vámközösségnek és az önálló vámterületnek nagy kérdéseiben; kifejtettem, hogy én nem tartom az önálló vámterületet feltétlenül elvetendőnek, nem tartom feltétlenül rossznak, nem tekintem olyannak, a mely az országot végveszedelembe dönti; valamint nem állítottam soha, hogy én minden körülmények közt és minden időben, bármi feltételekkel, csakis és egyedül a vámközösség alapján állok. Én azt mondtam, mindaddig, míg én Ausztriával, — mert ez a két terület, habár igen sok ellentétes pontja van, a konzumpczió és produkczió szempontjából mégis kiegészíti egymást, — meg tudok egyezni olyan alapon, a mely az országnak egyetemes gazdasági érdekeit, elsősorban termelési érdekeit megvédelmezi, a mely lehetővé teszi Magyarországon az iparfejlesztési törekvéseket, és nem teszi lehetetlenné azt, hogy Magyarország iparilag erősödjék, fejlődjék, mindaddig, míg én gazdaságilag és pénzügyileg elfogadható egyezséget köthetek Ausztriával, én a mellett vagyok. Ha ezt nem tehetem, akkor igenis én is, bár rázkódtatásokkal jár, bár az őstermelést, az ország földmívelési érdekeit illetőleg kétségen kivűl nagy, átmeneti, igen súlyos bajokkal jár, el tudom határozni magamat, hogy arra a végvonalra lépjek, a melyet a törvényben fentartottam. Mikor ezt törvényileg, a határidő szempontjából is szabályoztuk, mikor meghatároztuk a feltételeit is ennek a kérdésnek, és ezeket a feltételeket törvénybe iktattuk, akkor engem, vagy ezt a kormányt ne méltóztassék bujkálással, vagy settenkedéssel vádolni. Ez egyszerűen egy puffogó frázis, a mely nem ér semmit. *(Élénk tetszés és éljenzés jobbról és a középen.)*

Elnök: Mezei Mór képviselő úr személyes kérdésben kiván szólani.

Mezei Mór: T. képviselőház! Személyes kérdésben kérek szót.

Polónyi Géza igen tisztelt képviselőtársam kisütötte, hogy én a miniszterelnök úrtól bocsánatot kértem azért, a mit a házban mondottam. Én erre nem reflektálok, mert azt hiszem, hogy Polónyi Géza t. képviselőtársamnak még sincsenek akkora fülei, hogy meghallhatta volna, hogy mit mondtam a miniszterelnöknek. Hanem arra vonatkozó kritikájára igenis reflektálok.

Azt mondja Polónyi Géza t. képviselőtársam, hogy én itt hímeztem-hámoztam, ezt is mondtam, azt is mondtam, agrárius is voltam, merkantilista is voltam. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Erre van egy kis megjegyzésem. Én teljesen meg vagyok nyugodva arra nézve, hogy nem hagytam fenn soha semmiféle kétséget, és nem is volt kétség arra nézve, hogy én, a mióta egyáltalában politikával foglalkozom, valamely politikai aktuális kérdésben milyen állást foglalok el. Ebben a tekintetben sem választóim, sem pedig általában a közvélemény az országban részemről meglepetésekben eddig nem részesült. De leginkább Polónyi Géza t. képviselőtársamtól csodálkozom ezen a megjegyzésen, mert az én emlékezetem nem csal. Én nagyon határozottan emlékszem arra, hogy ő nem így járt. Mert mikor ő itt a házban és egyebütt is nagyon liberális nyilatkozatokat tett, akkor az egész közvélemény őt klerikálisnak tartotta, és mikor ő határozottan filoszemitakép viselkedett, az egész ország antiszemitának tartotta őt. *(Derültség a jobboldalon.)* Polónyi Géza képviselőtársamtól, a kinek a saját politikájának kommentálásában ilyen sikere volt, én nem kérem, hogy az én politikai meggyőződésemet kommentálja.

Ebben a mostani kérdésben is Polónyi Géza képviselő úr most már tudhatja, hogy mi az én véleményem, de én még nem tudom azt, hogy mi az ő véleménye.

Ő igenis nagyon hangosan és határozottan azt mondja...

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a személyes kérdéssel rövidebben végezni. *(Zaj. Halljuk!)*

Mezei Mór: Bocsánatot kérek, már a végén vagyok... *(Halljuk! Halljuk! balfelől)* hogy önálló vámterületet akar. Ez keret, a melybe, hogy mit akar belerajzolni Polónyi Géza képviselő úr, azt eddig még nem mondta meg soha. Hát én megpróbáltam ma — és ez nem volt hímezés-hámozás — megmondani, hogy mit akarok belerajzolni: erős ipari védvámokat, és a mezőgazdasági keresetí ágazatoknak megterhelését. Hajlandó erre? Hát én nem hímeztem, nem hámoztam, hanem tessék a képviselő úrnak felelni arra, hogy mit akar? *(Zaj balfelől. Felkiáltások: Nem értettük!)*

Polónyi Géza: Személyes kérdésben kérek szót!

T. képviselőház! Ilyen erős provokálással szemben is tartózkodom annak konstatálásától, hogy nekem Mezei Mór képviselő úrral szemben jogom lett volna többet mondani, mint a mennyit mondtam. Most csak arra szorítkozom, hogy mióta a t. képviselő úrnak ezen kérdésben való magatartását ismerem, ha a képviselő úrra ránézek, teljesen igaz, hogy mindig antiszemita vagyok; *(Derültség balfelől.)* különben sehol a házban és sehol az országban más álláspontot sohasem foglaltam el, mint a felekezetek iránti teljes türelmesség és a vallásfelekezetek közötti teljes egyen-

Digitized by Google

lőség elvét, a mi a függetlenségi pártnak álláspontja. Ha valami megtévesztésben lehet a t. képviselő úr, tulajdonítsa annak, hogy csak vele szemben állok így, csak vele szemben vagyok antiszemita. *(Derültség balfelől.)*

Gajári Ödön: T. képviselőház! Csak néhány perczre kérem a t. képviselőház figyelmét. *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Holnap! Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Méltóztassanak türelemmel lenni, a képviselő úr röviden elvégzi felszólalását. *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gajári Ödön: Csupán egy rövid ténybeli rektifikáczióra kérem fel Polónyi Géza t. képviselő urat. Abból a szempontból ugyanis, hogy kimutassa az ellentétet a Bánffy-kormányzat és a mai kormányzat között, egy kétes dicsérettel a t. miniszterelnök úr iránt, azt mondta a főváros közönségéről, hogy a főváros közönségének a Bánffy-kormány idejében nem volt bátorsága megnyilatkozni az önálló vámterület mellett. Hát én emlékeztetem a t. képviselőtársamat arra, hogy elragadta őt a szenvedély, mikor ezt a tényállásnak meg nem felelő dolgot állította. Emlékezzék csak vissza arra, hogy az önálló vámterület kérdésében igenis volt tárgyalás a Bánffy-kormányzat idejében is a fővárosi törvényhatósági közgyűlésen. Kifejtettük ott az álláspontunkat, magam is, mások is, azok is, a kik a közös vámterület hivei vagyunk. A főváros akkor nem tartotta szükségesnek, hogy felirjon. De jogával épen olyan módon élt, mint ma, és azt hiszem, hogy a t. képviselő úr, a ki súlyt akar tulajdonítani a főváros mai kérvényezésének, nagyon helytelenül cselekszik, ha a fővárost ilyen stigmával illeti. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Személyes kérdés czímén kérek ismét szót!

Én nem értettem jól meg, hogy mennyiben vagyok én illetékes vagy kötelezett a t. képviselő úrnak erre felvilágosítást adni, mert elsősorban azt kellene kérdeznem, vajjon a Bánffy-kormány képviseletében kér-e a képviselő úr erre felvilágosítást? *(Derültség balfelől.)* Hát én nem tudom, hogy milyen minőségben. Ha t. képviselő úr, mint képviselőtársam, tőlem felvilágosítást kér, röviden a következőt válaszolom:

Teljesen igaza van a t. képviselő úrnak historicze, hogy tárgyalta a törvényhatóság ezt a kérdést; csakhogy akkor nem fordult elő az az eset, a mi például most előfordult, hogy egy képviselő, a ki a fővárosi közgyűlésen megszavazta ezt a kérvényt, ma ellene beszélt. Ez megtörtént, csakhogy méltóztassék visszaemlékezni a lipótvárosi körben történtekre, a hol a kör maga az önálló vámterület mellett foglalt állást, és a közgyűlésen még sem kapott ez a nézet többséget, egyszerűen azért, mert a régi rendszer szerint a kellő hivatalos információ mellett a közgyűlés termében nem tudott a közvélemény szabadon megnyilatkozni.

Ennyit mondottam én és azt hiszem, hogy az a tény, hogy a főváros közgyűlése rövid néhány hónapra rá egyhangúlag hozta meg azt a határozatot, az eléggé fényes bizonyítékot képez én mellettem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Teljes egyhangúlag hozatott ez a határozat, holott azelőtt az nem ment keresztül, most pedig senki, egy lélek sem szavazott ellene. Talán ez mégis bizonyít a mellett, t. képviselőház, a mit én állítottam, hogy most szabadabban nyilatkozhatott meg a közvélemény. Ezt akartam megmondani, egyebet semmit sem állítottam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gajári Ödön: T. képviselőház! Személyes kérdésben csak egy-két szóra kérem a t. képviselőház engedélyét. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr szokott szellemességével azt kérdezte tőlem, hogy kinek a képviseletében szólaltam fel. Először is kijelentem, hogy én soha kormány nevében nem beszélek, hanem ép olyan, — ha talán nem is olyan nagyhangú — képviselője vagyok a fővárosnak, mint a t. képviselő úr. *(Derültség.)* Épen ez okból nem türhetem el, hogy valaki arról a testületről, a melynek én is tagja vagyok, oly dolgokat mondjon, a melyek a tényállásnak meg nem felelnek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen följegyezve, ha tehát szólani senkisem kiván, a vitát bezárom.

Bátor leszek a kérdést a szavazásra föltenni, mielőtt azonban ezt megtenném, kérem, méltóztassék meghallgatni Kossuth Ferencz indítványának felolvasását.

Lukáts Gyula jegyző *(olvassa az indítványt).*

Elnök: T. ház! Bátor leszek feltenni a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)* Elfogadja-e a t. képviselőház a kérvényi bizottság előterjesztett javaslatát: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem tehát a ház azon t. tagjait, a kik a kérvényi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a kérvényi bizottság javaslatát elfogadta és így Kossuth Ferencznek azzal szemben beadott indítványa elesett.

Az idő előhaladottságára való tekintettel, javaslom a t. háznak, hogy a kérvények sorjegyzékének folytatólagos tárgyalását a sza-

Digitized by Google

bályok értelmében a jövő szombati ülésre méltóztassék elhalasztani; a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére pedig a földmívelésügyi tárcza 1901. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalását méltóztassék kitűzni. *(Helyeslés.)* Elfogadja a t. ház? *(Igen!)*

Akkor ezt határozatként kimondom.

Következik Pichler Győző képviselő úr interpellácziója. *(Felkiáltások jobbfelől: Hétfőn! Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Pichler Győző: T. képviselőház! Tekintettel az előrehaladott időre, interpellácziómat indokolásában még rövidebb leszek, mint eredetileg szándékoztam.

T. ház! A legutóbbi napok eseményei odaát Ausztriában beigazolták azt, hogy úgy a pártalakulások, mint azok, a melyek az első reichsrathi ülésen előfordultak, egyáltalában nem nyújtanak kilátást arra, hogy Ausztriában a Reichsrath munkaképes legyen. Tekintettel arra, hogy a minálunk fennálló törvények értelmében Ausztriában teljes alkotmányosságnak kell lennie, és tekintettel továbbá arra, hogy ott olyan elvadult viszonyok vannak, hogy egyenesen lehetetlenné teszik azt, hogy Magyarország Ausztriával, mint alkotmányos országgal érintkezzék, engedje meg a t. ház, hogy mielőtt felszólalásomat befejezném, s interpellácziómat benyújtanám, röviden utaljak arra, hogy immár a tizenkettedik óra elérkezett arra, hogy számításba vegyük azt, hogy odaát az alkotmányos élet szünetel. Tovább húzni, halogatni a dolgokat nem lehet; tekintetbe kell venni azokat az eseményeket, a melyek a legutóbbi Reichsrath-ülésen előfordúltak. Az első és a legjellemzőbb az, hogy önálló pártok szövetkeztek arra, hogy maga az uralkodó személye ellen rendszeres tüntetéseket rendezzenek. Ezt itt a magyar képviselőházban felemlíteni azért tartom szükségesnek, mivel épen itten az elnökség a tárgyalások alkalmával a legnagyobb rigorozitással jár el, midőn a dinasztiáról csak megemlékezik az ember. Kötelességemnek tartom ezt a tényt odaszegezni és illetékesen odaszegezni, itt a törvényhozás termében, a melyről mi azt hiszszük és reméljük, hogy az itten történteknek hire megy egész a trónig. Szemben azzal, az egész dinasztia a koronával együtt Ausztriában találja igazi otthonát, lássa beigazolva a korona azt, hogy nemcsak csőcselék az, a mely a Burg kapúit betöri és tüntet az osztrák császár ellen, hanem alakúlnak egész politikai pártok, a melyek hivatásszerűen a dinasztia iránti hűséget és tiszteletet tagadják meg. Utalok erre különösen akkor, midőn Magyarországot állították oda mindig, mint olyan államot, mely szemben áll a koronával. Alkalmasnak és helyesnek tartom — a nélkül, hogy bővebben reá kiterjeszkedném, — utalni arra, hogy olyan pártok szövetkeznek odaát, a melyek egyenesen a dinasztia ellen irányítják fegyvereiket.

Engedje meg a t. ház, hogy még egész röviden utaljak arra, hogy miként alakulnak a pártok Ausztriában. T. ház, odaát a német haladók pártja, a német néppárt szövetkezett a radikális pártokkal; a cseh párt a cseh agráriusokkal és a cseh nemzetiségi pártokkal, a katholikus néppárt fuzionált a czentrum párttal, a német nemzetiségiek nyilt botrányok rendezésére a szocziáldemokratákkal.

Minket ez a pártalakulás nagyon érdekel. Ezeket a szövetkezéseket, melyeket itt felolvastam, a tegnapelőtt és az előző napokon történt hivatalos pártértekezletek kommünikéi alapján hoztam ide a ház elé. Most hát kitünik az, hogy maga a német nemzeti párt, a német néppárt szövetkezik az úgynevezett Schönerer-párttal, mely antidinasztikus mozgalmával és tegnapi tüntetésével eléggé jellemezve van. A második, a mi érdekel, az, hogy e hivatalos pártoknak mindezen szövetkezése, a mely hivatalos kommünikék alapján lett nyilvánosságra hozva, arra mutat, hogy az Ausztria és Magyarország között kötött egyezség az osztrák parlamentben semmi körülmények közt sem lesz elfogadva.

Miután ezeknek a pártoknak pártprogrammja nyilt, és a szövetkezett pártok többséget adnak: bármelyik szövetkezett pártalakulás vétessék itt számításba, mint többség: semmi körülmények közt közgazdasági ügyeink alkotmányos úton rendezve nem lesznek.

A német néppárt szövetkezik a katholikus nemzeti párttal, akár szövetkezik a cseh agráriusokkal, s az úgynevezett cseh munkáspárttal: bármelyik oldalát a dolognak veszszük is, semmi körülmények közt rendes alkotmányos úton közgazdasági berendezkedésünk odaát el nem fogadtatik és így a 14. §. alapján fog megvalósíttatni. A 14. §. természetéből pedig az folyik, hogy előreláthatólag — nehogy tények állításával vádoljon a t. miniszterelnök úr, csak azt mondom, hogy előreláthatólag — a reciproczitás is megszünik ezen kérdésekben.

Széll Kálmán miniszterelnök: Megszünik?

Pichler Győző: Előreláthatólag, ha majd bejelentik a Reichsrathnak, a 14. §. alapján kibocsátott intézkedéseket.

T. ház! Ezen pártok úgy szövetkeztek, hogy az úgynevezett alkotmány-hű nagybirtokosokat kizárták és külön hagyták: pedig ez

Digitized by Google

az egyedüli párt, a mely létesíteni akarja Magyarországgal a közgazdasági kiegyezést azon az alapon, a melyen most reciproczitásban vagyunk.

Ezek után, mondom, nem akarom a ház figyelmét továbbra is igénybe venni, hanem tisztelettel a következő kérdéseket bátorkodom intézni a miniszterelnök úrhoz *(olvassa)*:

»Kérdés a kormányhoz:

Az osztrák parlamenti viszonyok alakulása és ama jelenségek, a melyek a parlament megnyitásánál előfordúltak, jogosulttá teszik a feltevést, hogy az ausztriai Reichsrath munkaképtelen marad és akkor Ausztriával, mint alkotmányos állam nem érintkezhetünk.

A mennyiben a kormány feladata minden eshetőséggel és változott viszonyokkal szemben az ország érdekeit, önállóságát és jogait biztosítani, kérdem a kormányt, mily álláspontot foglal el az esetben, ha az osztrák Reichsrath munkaképtelensége tényleg beáll?«

Azért kérdem azt, hogyha »tényleg beáll,« mert az gyorsan, hirtelen jöhet, s akkor nem akarom, hogy az ország fétakompli előtt álljon és ne tudja, hogy milyen álláspontot foglal el a kormány szemben az eshetőségekkel.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én valóban nem vagyok egészen kapaczitálva az iránt, hogy ez az interpelláczió tényleg oly sürgős természetű volt; sem azokból, a miket a t. képviselő úr mondott, sem pedig magának az interpelláczionak szövegéből ezt nem látom. Nem látom be semmiképen sem, hogy mily kár esett volna akár ebben az interpellácziónban, akár az ország dolgában, hogyha ez az interpelláczió a jövő hétre marad. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* De hát miután a t. képviselő úr sürgősnek tartja, én mint olyant kezelem, és sürgősen megadom rá a választ oly annyira, hogy már sürgősebben nem is lehet: azonnal. *(Derültség a jobboldalon.)*

Hát a t. képviselő úr az alkotmányos élet szünetelését látja odaát. Én azt nem látom, sőt nagyon is zajosnak láttam tegnap. *(Élénk derültség a jobboldalon.)* Az alkotmányos élet szünetelése be nem állt, ha oly jeleneteknek vagyunk tanui, a minőkről a mai lapok mint a Reichsrathban történtekről hírt adtak. A t. képviselő úrnak az a föltevése tehát, hogy az alkotmányos élet Ausztriában szünetel, már nem áll.

Azt mondja a t. képviselő úr, szünetelhet. Lehet, én próféta nem vagyok. A t. képviselő úr úgy látszik azon nagyon szövevényes és már valóban parlamentáris tudományt képező pártegyesülési, frakczió-szervezési és nem tudom miféle pártviszonyokba jobban be van avatva, mint én. De akárhogy legyen is az, ha annak a parlamentnek a munkaképessége szünetelni fog, — fog-e, nem-e, nem tudom — még abból eo ipso Magyarországra sürgős intézkedések szüksége elő nem áll — nem áll elő pedig a mi törvényeink értelmében. Mert a mi érintkezéseink Ausztriával kétfélék: a a közös ügyeket illetők és a közösen érdeklő ügyeket illetők. A közösügyeket illetőleg meg van állapítva a törvényben, hogy azokat miképen kell elintézni: deputáczió, delegáczió útján, mint azt nemzet és nemzetközi érintkezésben a törvény előírja. Hát méltóztassék bevárni a t. képviselő úrnak, hogy az a Reichsrath választ-e deputácziót, választ-e delegácziót vagy nem. Ha ezt megválasztja és kiküldi, akkor a törvény értelmében úgy áll előttünk a kérdés, hogy eleget tett a feltételeknek, eleget tett mint alkotmányos nemzet ez alkotmányos nemzettel szemben előírt érintkezési modalitásoknak; s akkor nekünk semmi egyéb hozzászólásunk nincsen arra vonatkozólag, mi történik az ő belső dolgaikban.

A mi pedig a kereskedelmi viszonyokat illeti, arra nézve méltóztatnak tudni, hogy épen ezeknek a dolgoknak, ezeknek az eseményeknek előrelátásával egy törvényt hoztunk, melyben azt mondottuk, hogy az ország gazdasági érdekeiből kifolyólag, tisztán azoknak alapján és azokból indulva ki, mi a jelen állapotokat fentartani kivánjuk, ha Ausztriában is fentartják azokat a viszonosság alapján. Mindaddig, a míg ezeket az állapotokat fentartják, bocsánatot kérek, mi a törvény bázison állunk és fentartjuk ezeket az állapotokat 1907-ig. *(Úgy van! Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha a t. képviselő úr figyelemmel kisérte a Reichsrath tavalyi eseményeit, tudhatja, hogy akkor is előállt egy eset, hogy munkaképtelenné vált a Reichsrath. Először elnapolták, aztán pedig fel is oszlatták; és mégsem történt semmi, nekünk nem kellett intézkednünk. Miért? Mert a viszonosság nem lett megsértve, az állapotok a törvény értelmében fentarthatók voltak. Hátha más helyzet nem áll elő, mint a milyen eddig előállott, mint a milyen a tavalyi volt: akkor nincs baj. Ha más helyzet áll elő, akkor beszélünk majd arról. De azt előre dekretálni, előre megjósolni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* A t. képviselő úr bizonyos peremptorius asszüránsz-szal mondja: most már biztos, hogy ott nem lesz semmi, hogy az osztrák-magyar kiegyezés nem fog ott elfogadtatni. Miből biztos ez? Azt mondja, hogy a 14. §. alapján életbeléptetett rendeleteket is

Digitized by Google

elvetik. Hol van ez megirva? A között, hogy elfogadják, helyeseljék, vagy pedig elvessék-e, igen nagy a különbség; a kettő között igen nagy a távolság és az út. Majd ha ezt a nagy utat az osztrákok megteszik — a mit nem hiszek — akkor beszélünk róla; de addig a törvény értelmében meg vannak óva érdekeink. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj. Ellenmondás a baloldalon.)*

Pichler Győző: Melyik törvény értelmében?

Széll Kálmán miniszterelnök: Az 1900: XXX. törvényczikk értelmében; annak az alapján fogunk eljárni. azt fogjuk érvényesíteni. A reciprocitás megtöréséből pedig, legyen róla meggyőződve a t. képviselő úr, le fogjuk vonni a következtetéseket. De mindaddig előleges feltevések alapján intézkedni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Hogy én egyénileg, mint miniszterelnök — nem mint magánember — tisztában vagyok magammal, tisztában kell, hogy legyek magammal: azt gondolom, a t. képviselő úr is elhiszi. A ki bírt azzal a nyiltsággal, hozzáteszem, azzal a bátorsággal, hogy ezt az ő meggyőződését, vagyis azt a tényt, hogy tisztában van azon eshetőségeket illetőleg, mit kell Magyarországnak akkor tennie, s mit kell nekem javasolnom, bizonyos kijelentésekben fixirozta; a ki októberben, novemberben, deczemberben háromszor nyilatkoztam ebben a kérdésben a házban, s egyszer olyan helyütt, a hol nyilatkozatom szintén a publiczitásnak volt szánva; a ki megmondottam, hogy Magyarország arra az esetre is készen van, még pedig nem önállóságának a rovására, hanem önálló államiságának a kidomborításával és érvényesítésével, hogy gondoskodjunk a minket közösen érdeklő ügyek ellátásáról: azt hiszem, ki mindezt megtette, tanúságot tett arról, hogy a kellő időben, mikor előáll az a helyzet, nem fog zavarba jönni, hanem íde fog állani és meg fogja tenni propoziczióit, mert tisztában van az iránt, mit kell majd tennie. De ma, azon általános elveken túl, melyeket kijelentettem, midőn az ország jogait, érdekeit és kötelezettségeit és pedig nemcsak az ország, hanem a monarchia iránti kötelezettségeit és a pragmatika szankczióból folyó, annak sértetlen fentartására irányuló kötelezettségeket is oly nyiltan, s őszintén fixiroztam, természetesen csak elvek keretében, mert részletekbe menni nem akartam ma, mondom, ezeken túl menni, ezeknél többet mondani nem tartom helyesnek. De azt hiszem, így is pretendálhatom magamnak, hogy a képviselő úr elhigyje, hogy tisztában vagyok azzal, mit fogok és mit kell majd annak idején tennem. De előre, ismeretlen általános feltevésekből kiindulva, ismeretlen konjunktúrákkal, ismeretlen helyzettel szemben megmondani. mit teszünk: ezt nagyon odiózusnak, nagyon czélszerűtlen dolognak tartanám, s oly dolognak, a mely semmiképen sem áll az ország érdekében *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Méltóztassék bevárni, hogy csakugyan beállanak-e azon dolgok, a melyeket méltóztatott említeni; de addig nem hiszem, hogy helyes lenne ezen dolgokról érdemileg beszélni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Most már csak azt az egy megjegyzést teszem még, — és t. képviselő úr, ezért sem volt az ön interpellácziója sürgős — hogy nem tartom helyesnek az osztrák parlamentben történt dolgoknak itteni megbeszélését; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* nem tartom helyesnek, és bocsánatot kérek, tovább megyek: nem tartom megengedhetőnek, hogy mi, képviselők, itt Magyarország országgyűlésének termében kritikát gyakoroljunk amazok felett. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Önnek is, t. képviselő úr, és nekem is meglehetnek és megvannak a véleményeink azokról, a mik ott történtek; megvannak nekem is, méltóztassék elhinni; de azokat itt szóba hozni, vita tárgyává tenni, fejtegetni és elitélni: ezt sem helyesnek, sem megengedettnek nem tartom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem azért, mintha Bécstől félnék, mert higyje el a t. képviselő úr, nem is féltem, nem is fogok félni, sem az ön kedvéért, sem senki más kedvéért. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)* Hanem azért, mert nem akarom, hogy ez jogot adjon azután a bécsi parlamentnek arra, hogy viszont az itt történtekkel, ily módon foglalkozzék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Mindennap csinálják ezt Bécsben!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . Akár mi történjék is a magyar parlamentben, még hogyha — a mit Isten ne adjon — akármily sajnos esemény adná is itt elő magát; még hogyha itt, — a mire azonban a magyar parlamentet képtelennek tartom — az ottaniakhoz hasonló jelenetek folynának le, még akkor is azt mondanám, hogy nincs azokhoz senkinek se köze a magyar parlamenten kivül, mert a magyar parlament van hivatva arra, hogy a kebelében történt sajnos eseményeket önmaga korrigálja, de senkinek másnak, az osztrák Reichsrathnak sincs hozzá semmi köze.

Méltóztassék a választ tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásúl veszi-e a miniszterelnök úrnak Pichler Győző képviselő úr interpellációjára adott válaszát: igen, vagy nem? *(Igen.)*

A ház a választ tudomásúl veszi.

A legközelebbi, hétfőn délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendje meg lévén állapítva az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai, vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Perczel Dezső **635—640.**
Dániel Gábor **641, 642, 648.**
Tallián Béla **639, 643—647, 649, 650.**

Jegyzők:

Buzáth Ferencz **635—645.**
Dedovics György **640, 641, 646—650.**
Lukáts Gyula **646—650.**
Molnár Antal **635—645.**
Nyegre László **635—639, 642—650.**

Előadók:

Apáthy Péter:

Andrássy Tivadar gr., Bartha Miklós, Beksics Gusztáv, Berchtold Arthúr gr., Ferlitska Kálmán, Károlyi István gr., Miklós Ödön, Széll Kálmán, Tisza István gr. összeférhetlenségi ügyei **646.**

Belitska Béni:

Ebergényi Sándor igazolása **641.**

Benke Gyula:

Zárszámadás 1899-re **648.**

Horvátországgal leszámolás 1898-ra **648.**

Túlkiadások 1900. év harmadik negyedében **648.**

Heltai Ferencz:

Ipartörvény 25. §-ában foglalt lajstrom kiegészítése **645.**

Ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló rendelet kiegészítése **645.**

Adria m. kir. tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezése **645.**

Kabós Ferencz:

Andrássy Géza gr. ment. ügye **637.**
Bethlen Balázs gr. ment. ügye **637.**
Bónis István ment. ügye **637.**
Fáy István ment. ügye **637.**
Hentaller Lajos ment. ügye **637.**
Molnár Jenő ment. ügye **637.**
Okolicsányi László ment. ügye **637.**
Óváry Ferencz ment. ügye **637.**
Pichler Győző ment. ügye **637.**
Psik Lajos ment. ügye **637.**
Pulszky Ágost ment. ügye **637.**
Rakovszky István ment. ügyei **637.**
Rohonczy Gedeon ment. ügye **637.**
Sándor József ment. ügye **637.**
Ugron Gábor ment. ügye **637.**
Zeyk Gábor ment. ügye **637.**

Kammerer Ernő:

Tanítói nyugdíj- és gyámalap 1899. évi állapota **644.**

Országos nyugdíj- és gyámintézet 1899. évi állapota **644.**

Kola János:

Szegedi kir. főügyészség felterjesztése folytán a btk. 269. §-a értelmében adandó felhatalmazás **641.**

Digitized by Google

Kőszeghy Sándor:

Kérvények XV. sorsjegyzéke **645.**

Névszerint felemlítve:

1. sz. Szegedi közp. társaskör kérvénye a szegedi Mátyás-templomnak a vallásalapból leendő átalakítása iránt;

2—4. sz. Borsod, Mármaros és Bars vármegye kérvénye a filloxera által elpusztított területeken ujjátelepített szőlők adókedvezményben való részesítése iránt;

5. sz. Perényi Elek és társa, nagykátai iparosok kérvénye az ipartörvény módosítása iránt;

6—17. sz. Szatmárnémeti sz. kir. város, Szepes vármegye, Arad sz. kir. város, Baranya vármegye, Székesfehérvár sz. kir. város, Szeben vármegye, Győr szab. kir. város, Hódmező-Vásárhely város, Pécs szab. kir. város, Jász-Nagykun-Szolnok és Komárom vármegye és Kolozsvár sz. kir. város kérvénye a köztisztviselőknek községi adózásra való kötelezése iránt;

18—25. sz. Debreczen és Sopron sz. kir. város, Csanád, Heves, Sopron, Ung, Jász-Nagykun-Szolnok és Torontál vármegye kérvénye a magyar ipar védelme tárgyában;

26—31. sz. Kisküküllő, Szilágy, Szabolcs, Árva, Hont és Komárom vármegye kérvénye a bűnvádi perrendtartás módosítása iránt;

32. sz. Biharmegyei Gazdasági Egyesület kérvénye a gabona-határidőüzlet szabályainak módosítása iránt;

33. sz. A kir. tanfelügyelőségi tollnokok kérvénye helyzetük javítása iránt;

34—35. sz. Ugocsa és Bars vármegye kérvénye a borítaladó leszállítása iránt;

36—38. sz. Veszprém, Árva és Bars vármegye kérvénye a tűzkárbiztosító intézeteknek a tűzoltói költségekhez való hozzájárulása iránt alkotandó törvény tárgyában;

39—42. sz. Torda-Aranyos, Szabolcs, Torontál és Pozsony vármegye kérvénye a pusztai birtokosoknak községi adó alá vonása tárgyában;

43—46. sz. Pancsova városa, Pécs sz. kir. város, Torontál és Bars vármegye kérvénye az olasz borok behozatali vámjának felemelése iránt;

47. sz. Budapest székes főváros kérvénye a budapesti népszinházi alapítványnak az illetékegyenérték alól való felmentése tárgyában;

48. sz. Sztoyka Péter nyug. állami tanító kérvénye nyugdíjügyének felülvizsgálása iránt;

49. sz. Szolnok vármegye kérvénye a tűz- és jégkárbiztosítási intézmény államosítása iránt;

50—60. sz. Háromszék vármegye, Szeged sz. kir. város, Baja városa, Vas vármegye, Szatmárnémetí sz. kir. város, Sopron, Jász-N.-K.-Szolnok és Pozsony vármegye, Arad, Győr és Pécs szab. kir. város kérvénye a nemzetiségi egyenjogúságról hozott törvény módosítása iránt;

61, sz. Torontál vármegye kérvénye a vármegyéknél több főjegyzői állás szervezése iránt;

62. sz. Zala vármegye kérvénye a vadászatról szóló törvény módosítása iránt;

63—69. sz. Zilah, Losoncz, Makó, Mezőtúr, Jólsva, Máramaros-Sziget és Fehértemplom rend. tan. városok tiszti karának kérvénye a r. t. városi tisztviselők nyugdíjképessé tétele és részükre nyugdíjalap létesítése iránt;

70. sz. Bars vármegye kérvénye duna-oderai csatorna létesítése iránt;

71—72. sz. Bars és Árva vármegye kérvénye a közegészségügy államositása iránt;

73—76. sz. Budapest székes főváros, Szeged szab, kir. város, Békés és Heves vármegye kérvénye önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával **650.**

Kovács Pál:

Losonczvidéki h. é. gőzmozdonyú vasút engedélyezése **644.**

Vinkovcze-zupanje-szávaparti h. é. vasút engedélyezésének megtörténte **644.**

Ruma—klenaki helyi érdekű vasút engedélyezésének megtörténte **644.**

Makfalvay Géza:

Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza **643.**

Psik Lajos:

Dégen Gusztáv igazolása **638.**

Dienes Márton igazolása **638.**

Molnár Józsiás igazolása **638.**

Schwarcz Lajos igazolása **638.**

Szerb György:

Honvéd nevelő- és képző intézetek állapota 1900-ban **645.**

Közös hadsereg nevelő- és képző intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjak 1900-ban **645.**

Hadmentességi díjalap álladéka 1899-ben **645.**

Honvédmenház állapota 1899-ben **645.**

Beszállásolási törvények módosítása **645.**

Szónokok:

Ágoston József:

Költségvetés 1901-re (részl.) **312**

Apáthy Péter:

Gróf Andrássy Tivadar, Bartha Miklós, Beksics Gusztáv, gr. Berchthold Arthur, Ferlitska Kálmán, gr. Károlyi István, Miklós Ödön, Széll Kálmán, gr. Tisza István összeférhetlenségi ügyei (*előadó*) 288.

Barabás Béla:

Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával **400.**

Digitized by Google

Barta Ödön:
Költségvetés 1901-re (részl.) 90, 387.

Bauer Antal:
Költségvetés 1901-re (részl,) 381.

Belitska Béni:
Ebergényi Sándor igazolása (*előadó*) 178.

Benke Gyula:
Zárszámadás 1899-re (*előadó*) 341.
Horvátországgal leszámolás 1898-ra (*előadó*) 341.
Túlkiadások 1900. év harmadik negyedében (*előadó*) 341.

Benyovszky Sándor gr.:
Költségvetés 1901-re (részl.) 23, 34, 291.

Berzeviczy Albert:
Költségvetés 1901-re (részl.) 104.

Bessenyei Ferencz:
Költségvetés 1901-re (részl.) 133.

Boda Vilmos:
Költségvetés 1901-re (részl.) 361.

Buzáth Ferencz, *mint jegyző:* **635—645.**
Költségvetés 1901-re (részl.) 131.
Napirend előtt; Népszava című lap ügye 341.

Dániel Gábor, *mint elnök* **641, 642, 648.**

Dedovics György, *mint jegyző* **640, 641, 646—650.**

Endrey Gyula:
Költségvetés 1901-re (részl.) 368.

Gajári Ödön:
Költségvetés 1901-re (részl. — *Előadó*) 218.
Budapest székesfőváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 410.

Hegedüs Sándor:
Losonczi h. é. gőzmozdonyú vasút engedélyezése 5.
Vinkovcze-zupanje-szávaparti h. é. vasút engedélyezésének megtörténte 5.
Ruma-klenaki h. é. vasut engedélyezésének megtörténte 5.
Ipartörvény 25. §-ában foglalt lajstrom módosítása 5.
Adria tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés beczikkelyezése 90, 388.
Költségvetés 1901-re (részl.) 258, 303, 311, 321, 335, 339, 347, 351, 354, 356, 364, 374.

Heltai Ferencz:
Ipartörvény 25 §-ában foglalt lajstrom kiegészítése (*előadó*) 268.
Ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló rendelet kiegészítése (*előadó*) 268.
Adria m. kir. tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés beczikkelyezése (*előadó*) 268.

Hertelendy Ferencz:
Költségvetés 1901-re (részl.) 288.

Holló Lajos:
Költségvetés 1901-re (részl.) 38, 179, 184.

Ivánka Oszkár:
Költségvetés 1901-re (részl.) 64.

Kabós Ferencz:
Andrássy Géza gr. ment. ügye (*előadó*) 58, 391.
Bethlen Balázs gr. ment ügye (*előadó*) 58, 393.
Bónis István ment. ügye (*előadó*) 58, 390.
Fáy István ment. ügye (*előadó*) 58, 391.
Hentaller Lajos ment. ügye (*előadó*) 58, 392.
Molnár Jenő ment. ügye (*előadó*) 58, 390.
Okolicsányi László ment. ügye (*előadó*) 58, 392.
Óváry Ferencz ment. ügye (*előadó*) 58, 392.
Pichler Győző ment. ügye (*előadó*) 58, 393.
Psik Lajos ment. ügye (*előadó*) 58, 393.
Pulszky Ágost ment. ügye (*előadó*) 58, 392.
Rakovszky István ment. ügyei (*előadó*) 58, 393.
Rohonczy Gedeon ment. ügye (*előadó*) 58, 390.
Sándor József ment. ügye (*előadó*) 58, 391.
Ugron Gábor ment. ügye (*előadó*) 58, 390.
Zeyk Gábor ment. ügye (*előadó*) 58, 393.

Kammerer Ernő:
Költségvetés 1901-re (részl.) 187.
Tanítói nyugdíj- és gyámalap 1899. évi állapota (*előadó*) 244.
Országos nyugdíj- és gyámintézet 1899. évi állapota (*előadó*) 244.

Kola János:
Szegedi kir. főügyészség felterjesztése folytán a btkv. 269. §-a értelmében adandó felhatalmazás (*előadó*) 178.

Komjáthy Béla:
Költségvetés 1901-re (részl.) 234.

Konkoly-Thege Miklós:
Költségvetés 1901-re (részl.) 55, 261.

Konkoly-Thege Sándor:
Költségvetés 1901-re (részl.) 5, 65.

Kossuth Ferencz:
Költségvetés 1901-re (részl.) 342.
Budapest székesfőváros, Szeged szab. kir. város stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 399.

Digitized by Google

Kőszeghy Sándor:

Kérvények XV. sorjegyzéke (*előadó*) 286, 394, 395, 396, 397, 398, 399.

Kovács Pál:

Losonczvidéki h. é. gőzmozdonyú vasút engedélyezése (*előadó*) 243.

Vinkovcze-zupanje-szávaparti h. é. vasút engedélyezésének megtörténte (*előadó*) 243.

Ruma-klenaki h. é. vasút engedélyezésének megtörténte (*előadó*) 243.

Kubik Béla:

Költségvetés 1901-re (részl.) 373.

Lakatos Miklós:

Költségvetés 1901-re (részl.) 350.

Lázár Menyhért:

Költségvetés 1901-re (részl.) 357.

Lukáts Gyula, *mint jegyző:* **646—650.**

Költségvetés 1901-re (részl.) **352**, 355.

Madarász Imre:

Költségvetés 1901-re (részl.) 186.

Madarász József:

Adria tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés beczikkelyezése 389.

Házszabályok 389.

Háromszék vármegye, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye a nemzetiségi egyenjogúságról hozott törvény módosítása iránt 397.

Major Ferencz:

Költségvetés 1901-re (részl.) **200**, **202**, **214**, **268**, 345 349, 353, 370.

Makfalvay Géza:

Költségvetés 1901-re (részl. — *Előadó*) 238, 335, 349, 350, 380, 381.

Marjay Péter:

Költségvetés 1901-re (részl.) 57, 58.

Melzer Vilmos:

Költségvetés 1901-re (részl.) 196.

Mezei Mór:

Költségvetés 1901-re (részl.) 123, 361.

Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 403, 409.

Mezőssy Béla:

Költségvetés 1901-re (részl.) **46**.

Molnár Antal, *mint jegyző:* **635—645.**

Költségvetés 1901-re (részl.) 366.

Molnár Jenő:

Költségvetés 1901-re (részl.) 314, 333, 366.

Molnár Józsiás:

Költségvetés 1901-re (részl.) 382.

Nyegre László, *mint jegyző:* **635—639, 642—650.**

Óváry Ferencz:

Költségvetés 1901-re (részl.) 231.

Páder Rezső:

Költségvetés 1901-re (részl.) 333.

Pap Samu:

Költségvetés 1901-re (részl.) 198.

Perczel Dezső, *mint elnök:* **635—640.**

Pichler Győző:

Magyar Nemzeti Szinház építése, interp. **23**, **32**.

Költségvetés 1901-re (részl.) 191, 197, **215**, **218**, 219, 242, 244, 336, 340.

Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 399.

Az osztrák Reichsrath **munkaképtelensége**, interp. 411.

Plósz Sándor:

Ugron Gábor interpellácziójára: Hegyi Antalnak Csongrádon karhatalommal történt elővezetése tárgyában 365.

Polczner Jenő:

Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 399.

Polónyi Géza:

Vámszövetségre vonatkozó alkudozások, interp. 138, **148**.

Költségvetés 1901-re (részl.) 157, 176, **304**, **332**.

Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával **403**, **404**, 409, 410.

Psik Lajos:

Dégen Gusztáv igazolása (*előadó*) 89.

Dienes Márton igazolása (*előadó*) 89.

Molnár Józsiás igazolása (*előadó*) 89.

Schwarcz Lajos igazolása (*előadó*) 89.

Radocza János:

Költségvetés 1901-re (részl.) 372.

Rakovszky István:

Költségvetés 1901-re (részl.) 53.

Adria tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés beczikkelyezése **388**.

Digitized by Google

Rátkay László:
Költségvetés 1901-re (részl.) 188, 237.

Rohonczy Gedeon:
Költségvetés 1901-re (részl.) 292.

Serényi Béla gr.:
Költségvetés 1901-re (részl.) 315.

Szalay Károly:
Költségvetés 1901-re (részl.) 138, 151, 373.

Széll Kálmán:
Horvátországgal leszámolás 1898-ra 5.
Pichler Győző interpellációjára: a magyar Nemzeti-Szinház építése tárgyában 29, 33.
Költségvetés 1901-re (részl.) 77, 118, 170, 181, 185, 187, 193, 212, 227, 233, 236.
Polónyi Géza interpellációjára: a vámszövetségre vonatkozó alkudozások tárgyában 145, 149.
Állami gyermek-menhelyek 388.
Házszabályok 389.
Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 401, 406.
Pichler Győző interpellációjára az osztrák Reichsrath munkaképtelensége tárgyában 412.

Szerb György:
Honvéd nevelő- és képző-intézetek állapota 1900-ban (*előadó*) 267.
Közös hadsereg nevelő- és képző intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjak 1900-ban (*előadó*) 267.
Hadmentességi díjalap álladéka 1899-ben (*előadó*) 267.
Honvédmenház állapota 1899-ben (*előadó*) 267.
Beszállásolási törvények módosítása (*előadó*) 267.

Szinay Gyula:
Költségvetés 1901-re (részl.) 11.

Tallián Béla, *mint elnök*: 639, 643—647, 649, 650.

Ugron Gábor:
Költségvetés 1901-re (részl.) 109.
Hegyi Antalnak Csongrádon karhatalommal történt elővezetése, interp. 364.
Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával 399.

Veszter Imre:
Költségvetés 1901-re (részl.) 279.

Visontai Soma:
Költségvetés 1901-re (részl.) 65.

Zichy János gr.:
Költségvetés 1901-re (részl.) 19.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések, vagy tárgyak előfordúlnak.)

Bizottsági jelentések:

Igazoló állandó bizottság jelentései:

Dégen Gusztáv igazolása (*Előadó:* Psik Lajos) **638.**

Dienes Márton igazolása (*Előadó:* Psik Lajos) **638**

Ebergényi Sándor igazolása (*Előadó:* Belitska Béni) **641.**

Molnár Józsiás igazolása (*Előadó:* Psik Lajos) **638.**

Schwarcz Lajos igazolása (*Előadó:* Psik Lajos) **638.**

Igazságügyi bizottság jelentése:

Szegedi kir. főügyészség felterjesztése folytán a büntetőtörvénykönyv (1878 : V. tcz.) 269. §-a értelmében adandó felhatalmazás (*Előadó:* Kola János) **641.**

Kérvényi bizottság jelentése:

Kérvények XV. sorsjegyzéke (*Előadó:* Kőszeghy Sándor) **645.**

Közgazdasági bizottság jelentései:

Az ipartörvény (1884 : XVII. tcz.) 25. §-ában foglalt lajstrom kiegészítéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (*Előadó:* Heltai Ferencz) **645.**

Az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891 : XIII. tcz. 3. §-a alapján kiadott rendelet kiegészítéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (*Előadó:* Heltai Ferencz) **645.**

Az Adria magyar kir. tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata. (*Előadó:* Heltai Ferencz) **645.**

Közlekedésügyi bizottság jelentései:

A losonczvidéki helyi érdekű vasút engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (*Előadó:* Kovács Pál) **644.**

A vinkovce-zupanje-szávaparti helyi érdekű vasút engedélyezésének megtörténtéről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (*Előadó:* Kovács Pál) **644.**

A ruma-klenaki helyi érdekű vasút engedélyezésének megtörténtéről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (*Előadó:* Kovács Pál) **644.**

Közoktatásügyi bizottság jelentése:

A tanítói nyugdíj- és gyámalap 1899. évi állapotáról, valamint az 1894 : XXVII. tcz. alapján létesített országos nyugdíj- és gyámintézet 1899. évi állapotáról szóló vallás- és közoktatásügyi miniszteri jelentésekről (*Előadó:* Kammerer Ernő) **644.**

Mentelmi bizottság jelentése:

Gróf Andrássy Géza, gróf Bethlen Balázs, Bónis István, Fáy István, Hentaller Lajos, Molnár Jenő, Okolicsányi László, Óváry Ferencz, Pichler Győző, Psik Lajos, Pulszky Ágost, Rakovszky István, Rohonczy Gedeon, Sándor József, Ugron Gábor és Zeyk Gábor mentelmi ügyében (*Előadó:* Kabós Ferencz) **637.**

Összeférhetlenségi bizottság jelentése:

Gróf Andrássy Tivadar, Bartha Miklós, Beksics Gusztáv, gróf Berchthold Arthur, Ferlitska Kálmán, gróf Károlyi István, Miklós Ödön, Széll Kálmán, gróf Tisza István összeférhetlenségi ügyei (*Előadó:* Apáthy Péter) **646.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

A magyar királyi honvéd nevelő- és képző-intézetek állapotáról az 1900. évre, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A közös hadsereg nevelő- és képző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról az 1900. évben, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A hadmentességi díj-alap álladékáról az 1899-ik évben, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A honvédmenház 1899. évi állapotáról a honvédelmi és belügyi miniszterek együttes jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

Digitized by Google

A beszállásolási törvények végrehajtási utasítása 19. mellékletének módosításáról, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

Az Adria m. kir. tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (*Előadó:* Heltai Ferencz) **645.**

Véderő bizottság jelentései:

A magyar királyi honvéd nevelő- és képző-intézetek állapotáról az 1900. évre, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A közös hadsereg nevelő- és képző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról az 1900. évben, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A hadmentességi díj-alap álladékáról az 1899. évben, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A honvédmenház 1899. évi állapotáról a honvédelmi és a belügyi miniszterek együttes jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

A beszállásolási törvények végrehajtási utasítása 19. mellékletének módosításáról, a honvédelmi miniszter jelentése (*Előadó:* Szerb György) **645.**

Zárszámadás vizsgáló bizottság jelentései:

A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1900: VI. tcz.) az 1900-iki számadási év 3. negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése és pótjelentése (*Előadó:* Benke Gyula) **648.**

Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1898. évre eszközölt leszámolásról az állami számvevőszék jelentése (*Előadó:* Benke Gyula) **648.**

1899. évi állami zárszámadás. (*Előadó:* Benke Gyula) **648.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek.

Adria tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés beczikkelyezése (Irom. 979, 992) **638, 645, 650.**

Hozzászóltak:

Hegedüs Sándor 90, 388. Madarász József 889.
Heltai Ferencz (*előadó*) 265. Rakovszky István 388.

Alapítvány (l. Képviselőház) **646.**

Állami gyermek-menhelyek (Irom. 997) **650.**

Hozzászólt:

Széll Kálmán 388.

Állami zárszámadás (l. Zárszámadás) **648.**

Bizottságok:

Összeférhetlenségi törvény reviziójára kiküldött bizottság: Zsigárdy Gyula lemondása **648**; Szivák Imre megválasztása **650.** — Kérvényi bizottság: Manasszy György megválasztása **650.** — Közlekedésügyi bizottság: Ráth Péter megválasztása **650.** — Zárszámadási bizottság: Vancsó Gyula és Nagy Sándor megválasztása **650.** — Horvát-Szlavonországgal kötendő pénzügyi egyezmény előkészítésére kiküldött országos bizottság: Andrássy Gyula gr. megválasztása **650.**

Angol királynő halála (l. Viktoria) **642.**

Beszállásolási törvények végrehajtási utasítása 19-ik mellékletének módosítása (Irom. 915, 989) **645.**

Hozzászólt:

Szerb György (*előadó*) 267.

Dicsőült Erzsébet királyné emlékére felállítandó szobormű tárgyában jelentés **635.**

Erzsébet királyné (l. Dicsőült) **635.**

Gyermek-menhelyek (l. Állami) **650.**

Hadmentességi díjalap álladéka 1899-ben (Irom. 913, 987) **645.**

Hozzászólt:

Szerb György (*előadó*) 267.

Halálozás; képviselők halálának bejelentése:

Lukács Béla **635.**

Házszabályok 155. §-a. **650.**

Hozzászóltak:

Madarász József 389. Széll Kálmán 389.

Hegyi Antalnak Csongrádon karhatalommal történt elővezetése (l. Interp. Ugron Gábor) **648.**

Honvédmenház állapota 1899-ben. (Irom. 914 988) **645.**

Hozzászólt:

Szerb György (*előadó*) 267.

Honvéd nevelő- és képző- intézetek állapota 1900-ban (Irom. 911, 985) **645.**

Hozzászólt:

Szerb György (*előadó*) 267.

Horvátországgal leszámolás (l. Magyarország és Horvát-Szlavonországok) **635.**

Igazoldsi ügyek:

Dégen Gusztév (*Előadó:* Psik Lajos 89) **635, 638, 640.**

Dienes Márton (*Előadó:* Psik Lajos 89) **635, 638, 640.**

Ebergényi Sándor (*Előadó:* Belitska Béni 178) **638, 641.**

Gajári Ödön **635.**

Molnár Józsiás (*Előadó:* Psik Lajos 89) **635, 638, 647.**

Schwarcz Lajos (*Előadó:* Psik Lajos 89) **635, 638.**

Ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891: XIII. tcz. 3. §-a alapján kiadott rendelet módosítása. (Irom. 933, 991) **645.**

Hozzászólt:

Heltai Ferencz (*előadó*) 268.

Digitized by Google

Ipartörvény (1884 : XVII. tcz.) 25. §-ban foglalt lajstrom módosítása, (Irom. 964, 990) **635, 645.**

Hozzászóltak:

Hegedüs Sándor 5. Heltai Ferencz (*előadó*) 268.

Jegyző-választás

Teleki Sándor gr. **650.**

Képviselőház alapítványa (l. Országos gazdasági munkás- és cselédsegélyző-pénztár) **646.**

Kérvények, a melyekhez az előadón kivül más is szólt:

Háromszék vármegye, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye a nemzetiségi egyenjogúságról hozott törvény módosítása iránt (XV. sorj. 50—60. sz.) **650.**

Hozzászóltak:

Kőszeghy Sándor (*előadó*) 397. Madarász József 397.

Budapest székes főváros, Szeged szab. kir. város, stb. kérvénye: önálló vámterület létesítése iránt a közbeeső vámsorompók felállításával (XV. sorj. 73—76 sz.) **650.**

Hozzászóltak:

Barabás Béla 400.
Gajári Ödön 410.
Kossuth Ferencz 399.
Kőszeghy Sándor (*előadó*) 398.
Mezei Mór 403, 404.
Pichler Győző 399.
Polczner Jenő 399.
Polónyi Géza 403, 404, 409, 410.
Széll Kálmán 401, 406.
Ugron Gábor 399.

Kérvények XV. sor, egyzéke. (Irom. 993) **645, 650.**

Hozzászólt:

Kőszeghy Sándor (*előadó*) 286, 394, 395, 396, 397, 398, 399.

Király újévi üdvözlése **635.**

Költségvetés 1901-re (részletes tárgyalás) **635—649.**

e) Belügyi tárcza (Irom. 921) **635—643.**

Hozzászóltak:

Barta Ödön 90.
Benyovszky Sándor gr. 23, 34.
Berzeviczy Albert 104.
Bessenyei Ferencz 133.
Buzáth Ferencz 131.
Gajári Ödön (*előadó*) 218.
Holló Lajos 38, 179, 184.
Ivánka Oszkár 64.
Kammerer Ernő 187.
Komjáthy Béla 234.
Konkoly-Thege Miklós 55.
Konkoly-Thege Sándor 5, 65.
Madarász Imre 186.
Major Ferencz 200, 202, 214.
Marjay Péter 57, 58.
Melczer Vilmos 196.
Mezei Mór 123.
Mezőssy Béla 46.
Óváry Ferencz 231.
Pap Samu 198.
Pichler Győző 191, 197, 215, 218, 219.
Polónyi Géza 157, 176.
Rakovszky István 53.
Rátkay László 188, 237.
Szalay Károly 138, 151.
Széll Kálmán 77, 118, 170, 181, 185, 187, 193, 212, 227, 233, 236.
Szinay Gyula 11.
Ugron Gábor 109.
Visontai Soma 65.
Zichy János gr. 19.

f) Kereskedelemügyi tárcza (Irom. 923) **643—649.**

Hozzászóltak:

Ágoston József 312.
Benyovszky Sándor gr. 291.
Boda Vilmos 361.
Endrey Gyula 368.
Hegedüs Sándor 258, 303, 311, 321, 335, 339, 347, 351, 354, 356, 364, 374.
Hertelendy Ferencz 288.
Konkoly-Thege Miklós 261.
Kossuth Ferencz 342.
Kubik Béla 373.
Lakatos Miklós 350.
Lázár Menyhért 357.
Lukáts Gyula 352, 355.
Major Ferencz 268, 345, 349, 353, 370.
Makfalvay Géza 238, 335, 349, 350, 380, 381.
Mezei Mór 361.
Molnár Antal 366.
Molnár Jenő 314, 333, 366.
Molnár Józsiás 282.
Páder Rezső 333.
Pichler Győző 242, 244, 336, 340.
Polónyi Géza 304, 332.
Radocza János 372.
Rohonczy Gedeon 292.
Serényi Béla gr. 315.
Szalay Károly 373.
Veszter Imre 279.

g) Földmívelésügyi tárcza (Irom. 924) **649.**

Hozzászóltak:

Barta Ödön 387. Bauer Antal 381.

Közös hadsereg nevelő- és képző intézeteinek magyar alapítványi helyei 1900-ban. (Irom. 912, 986) **645.**

Hozzászólt:

Szerb György (*előadó*) 267.

Lemondás a képviselői állásról:

Bernády György **639.**

Zákó Milán **636.**

Losonczvidéki helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezése (Irom. 962, 981) **635, 644.**

Hozzászóltak:

Hegedüs Sándor 5. Kovács Pál (*előadó*) 343.

Lukács Béla ügye (l. Költségvetés 1901-re; kereskedelemügyi tárcza. — Hegedüs Sándor 258. — Pichler Győző 244) **644.**

Magyar Nemzeti Szinház építése (l. Interp. Pichler Győző) **635.**

Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közt az 1898. évre eszközölt leszámolás (Irom. 960, 995) **635, 648.**

Hozzászóltak:

Benke Gyula (*előadó*) 341. Széll Kálmán 5.

Mentelmi esetek:

Andrássy Géza gr. (Irom. 969) **637, 650.**

Hozzászólt:

Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 391.

Bethlen Balázs gr. (Irom. 975) **637, 650.**

Hozzászólt:

Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 393.

Bónis István (Irom. 965) **637, 650.**

Hozzászólt:

Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 390.

Fáy István (Irom. 968) **637, 650.**

Hozzászólt:

Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 391.

Hentaller Lajos (Irom. 974) **637, 650.**

Hozzászólt:

Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 392.

Molnár Jenő (Irom. 966) **637, 650.**

Hozzászólt:

Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 390.

Digitized by Google

Okolicsányi László (Irom. 971) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 392.

Óváry Ferencz (Irom. 972) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 392.

Pichler Győző (Irom. 978) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 393.

Psik Lajos (Irom. 977) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 393.

Pulszky Agost (Irom. 973) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 392.

Rakovszky István (Irom. 976) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 393.

Rakovszky István (Irom. 978) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 393.

Rohonczy Gedeon (Irom. 967) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 390.

Sándor József (Irom. 970) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 390.

Ugron Gábor (Irom. 967) **637, 650.**
Hozzászólt;
Kabós Eerencz (*előadó*) 58, 390.

Zeyk Gábor (Irom. 976) **637, 650.**
Hozzászólt:
Kabós Ferencz (*előadó*) 58, 393.

Napirend előtt; »Népszava« című lap ügye; (Hozzászólt: Buzáth Ferencz 341) **648.**

Országos nyugdíj- és gyámintézet 1899. évi állapota (Irom. 984) **644.**
Hozzászólt:
Kammerer Ernő (*előadó*) 244.

Országos gazdasági munkás- és cselédsegélyző pénztár javára a képviselőház alapítványa. (Elnöki indítvány.) **646.**

Népszava című lap ügye (l. Napirend előtt.) **648.**

Nemzeti színház építése (l. Magyar) **635.**

Összeférhetlenségi esetek:

Gróf Andrássy Tivadar, Bartha Miklós, Beksics Gusztáv, gr. Berchthold Arthur, Ferlitska Kálmán, gr. Károlyi István, Miklós Ödön, Széll Kálmán, gr. Tisza István összeférhetlenségi ügyei (Hozzászólt: Apáthy Péter *(előadó)* 288) **646.**

Osztrák Reichsrath munkaképtelensége (l. Interp. Pichler Győző) **650.**

Reichsrath (l. Osztrák) **650.**

Ruma-klenaki h. é. vasút engedélyezésének megtörténte (Irom. 963, 983) **635, 644,**
Hozzászóltak:
Hegedüs Sándor 5. Kovács Pál (*előadó*) 243.

Szabadságolás:
Latinovics Pál **637.**
Miklós Ödön **639.**

Szegedi kir. főügyészség felterjesztése folytán a btkv. 269. §-a értelmében adandó felhatalmazás (Irom. 980) **641.**
Hozzászólt:
Kola János (*előadó*) 178.

Tanítói nyugdíj- és gyámalap 1899. évi állapota (Irom. 984) **644.**
Hozzászólt:
Kammerer Ernő (*előadó*) 244.

Törvénycikkek; szentesítések bejelentése:

1900: XXV. tcz. Az 1884: XVII. tcz. 50. §-ának a megrendelések gyüjtésére vonatkozó rendelkezései módosításáról;

1900: XXVI. tcz. A vinkovcze—zupanje—szávaparti helyi érdekű vasút engedélyezéséről;

1900: XXVII. tcz. A birtokos és a gazdatiszt közötti jogviszonyok szabályozásáról;

1900: XXVIII. tcz. Az erdőmunkásokról;

1900: XXIX. tcz. A dohánytermelők és a dohánykertészek közötti jogviszonyok szabályozásáról;

1900: XXX. tcz. A közérdekű öntöző csatornák létesítéséről;

1900: XXXI. tcz. Az 1901. év első három hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról;

1900: XXXII. tcz. A Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között létrejött pénzügyi egyezmény beczikkelyezéséről szóló 1889: XL. tcz. hatályának újabbi meghosszabbításáról;

1900: XXXIII. tcz. Az 1887. évi XLV. tcz. módosításáról Horvát-Szlavonországokat illetőleg;

1900: XXXIV. tcz. Több állami beruházás költségeinek fedezéséről;

1900: XXXV. tcz. Az 1895. évi L. tcz. hatályának meghosszabbításáról;

1900: XXXVI. tcz. A ruma—klenáki helyi érdekű vasút engedélyezéséről;

1901: I. tcz. Az 1889. évi VI. tcz. 14., valamint az 1890. évi V. tcz. 3-ik §-a rendelkezésének, illetőleg

Digitized by Google

Digitized by Google